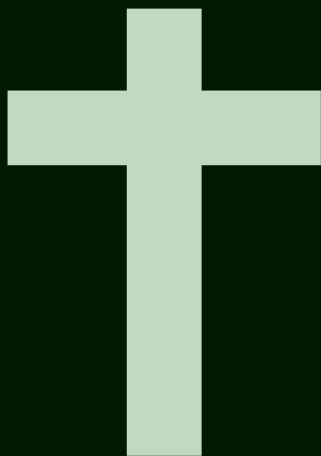

Dónbeenì páaníí
fĩle ṽahũ

New Testament in Buamu (UV:box:Buamu)

Dónbeenì páaní fīnle vūahũ
New Testament in Buamu (UV:box:Buamu)

copyright © 2012 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Buamu

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Buamu

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-22

Contents

Matiye	1
Maaki	53
Luki	85
Zān	142
Bè-wénia	180
Oroomusa	228
Korɛntesa nín-yání	252
Korɛntesa ɲun níi	274
Kalasiisa	288
Efɛɛzesa	296
Filiipusa	304
Koloosisa	310
Tesaloniikisa nín-yání	316
Tesaloniikisa ɲun níi	321
Timɔtee nín-yání	324
Timɔtee ɲun níi	331
Tiite	336
Filemɔn	339
Hebere	341
Zaaki	358
Piɛre nín-yání	364
Piɛre ɲun níi	371
Zān nín-yání	375
Zān ɲun níi	381
Zān tɪn níi	382
Zude	383
Bè-sànkani	385

Le Dónbeeni bìn-tente vūahú na ó o Matiye túara

Vūahú túaró ñhú

O Matiye lé o Yeesu ñi-kenínia píru ñun ñi-kení. O bía mí vūahú yi le o Yeesu *Krista lé o kánilo na kñi òuen, yia le Dónbeeni yánkaa dó mí ñii ñon le mí ì na 6a *zuífùwa yi. O mún zéenia bio 6a zuífùwa ya-díwá pánáa o Yeesu.

O Matiye bía a Yeesu teró là a háyónmu bio. O bía le o Yeesu lé o bée na wà 6ueé kání 6a nùpua mí bè-kora yi (Matiye 1–2). O mún bía bio ó o Zán bátízéeraa o Yeesu, làa bio ó o Satáni khàraa wo lora (Matiye 3–4). O zéenia bio ó o Yeesu sá là mí tonló ho Kalilee kòhú yi (Matiye 19–28).

O Matiye sankaa o Yeesu kàránló làa cúa-hònú:

1. Ho tūiá poni bèró yi bio (Matiye 5–7).
2. Le *Dónbeeni béeñi bio keniló (Matiye 10).
3. Hā wāhio bio hēñun na wee zéeni le Dónbeeni béeñi bio yahó (Matiye 13).
4. Bio le Dónbeeni nùpua ko 6a 6ua là mīten (Matiye 18).
5. O Yeesu bini òuenló bio (Matiye 24–25).

O Yeesu lé o Krista bio bon (Luki 3.23-38)

¹ O Yeesu *Krista ñonkani lé ðio kà: O Yeesu Krista ñonkani can o *Daviide yi, ó o Daviide ñonkani òen can o *Abarahaamu yi. ² O o Abarahaamu lé o *Izaaki 6àn maá.

O o Izaaki za lé o *Zakoobu,

ó o Zakoobu za lé o *Zudaa là mìn zàwa,*

³ ó o Zudaa zàwa na ó o yú là a Tamaare lé o Farēesi là a Zeraa,

ó o Farēesi za lé o Hēsiron,

ó o Hēsiron za lé o Araamu,

⁴ ó o Araamu za lé o Aminadaabu,

ó o Aminadaabu za lé o Naasñ,

ó o Naasñ za lé o Salamøn,

⁵ ó o Salamøn za lé o Buaze na ó o yú là a Arahaabu,

ó o Buaze za lé o Obēede na ó o yú là a Uruute,

ó o Obēede za lé o Zesee,

⁶ ó o Zesee za lé o bée Daviide.

O o bée Daviide za lé o *Salomøn na ó o yú là a Uuri 6àn háa,

⁷ ó o Salomøn za lé o Orobuaamu,

ó o Orobuaamu za lé o Abia,

ó o Abia za lé o Azaafe,

⁸ ó o Azaafe za lé o Zozafaa,

ó o Zozafaa za lé o Zoraamu,

ó o Zoraamu za lé o Oziasi,

⁹ ó o Oziasi za lé o Zuataamu,

ó o Zuataamu za lé o Akazaa,

ó o Akazaa za lé o Ezekiasi,

¹⁰ ó o Ezekiasi za lé o Manasee,

* **1:2** O Zudaa là mìn zàwa lé bía lé o Isirayēle ñipomu zì-ñuná píru ñun 6àn maáwá.

ó o Manasee za lé o Amṛṛsi,

ó o Amṛṛsi za lé o Zoziasi,

¹¹ ó o Zoziasi za lé o Zekonia lè mín zàwa.

Bún wó ká a *Isirayele nìpomu á ho *Babiloonasa kíkàa yi á 6a vaá wee kàyá 6a kòhù yi.

¹² Bìo 6a wi ho Babiloona yi mu kàyámu yi

ó o Zekonia ton o Salasiéle,

ó o Salasiéle za 6èn lé o Zorobabεele,

¹³ ó o Zorobabεele za lé o Abiyuude,

ó o Abiyuude za lé o Eliakiimu,

ó o Eliakiimu za lé o Azoore,

¹⁴ ó o Azoore za lé o Sadooki,

ó o Sadooki za lé o Akiimu,

ó o Akiimu za lé o Eliyuude,

¹⁵ ó o Eliyuude za lé o Elizaare,

ó o Elizaare za lé o Matan,

ó o Matan za lé o Zakoobu,

¹⁶ ó o *Zakoobu za lé o Zozeefu, o Mari 6àn báa.

O Mari mu lé wón ton o Yeesu na 6a le *Krista.

¹⁷ A wáa lá a *Abarahaamu jii wán à 6uee 6úe o *Daviide yi, á 6a maáwà na sá mín á yú ho píru náa. O o Daviide jii à 6uee 6úe ho páahù na ó o *Isirayele nìpomu á ho Babiloonasa kíkàa yi á 6a vaá wee kàyá 6a kòhù yi, á maáwà na sá mín á yú ho píru náa. A 6èn lá bìo 6a wi mu kàyámu yi jii wán à 6uee 6úe o Krista yi, á maáwà na sá mín á mún yú ho píru náa.

O Yeesu teró

(Luki 2.1-7)

¹⁸ Bìo kà lé bìo ó o Yeesu bìo wóràa á vaá 6ó a teró yi. Bàn nu Mari fúamu hía bò nòn o Zozeefu yi. † Ká sání 6a ya mín, à bún ò o sù lè sání lè le Dónbeenì Hácírì pánká. ¹⁹ Bàn fúaalè Zozeefu fù léee nùpue na téréenna. O fù yí wì ò o dé nìyio mín fúaalè Mari yi, ó o wi ò o sánka 6úe mu fúamu. ²⁰ Bìo mu wi o sù yi kà, ó o Nùhùso Dónbeenì wáyai tonkaro bía làa wo hã kònkórà yi: «*Daviide mòmànì Zozeefu, yí hézón o Mari fé yaró. Le sání na wi o wán kà ó o sù lè le Dónbeenì Hácírì pánká. ²¹ O ò te o za báa. Fo ò cé o yèni làa Yeesu. ‡ Orén lé yia á à kání mín nìpomu mí bè-kora yi.» ²² Mu búenbúen wó bèra a na à bìo ó o Nùhùso bía lè mí jì-cúa fεero jii à yio lé. ²³ O bía:

«Yia yí zū báa á à sù le sání á à te o za, §

á 6a wé è ve làa Emanuwεele.

Bún kúará le: «Le Dónbeenì wi làa wen». *»

²⁴ Bìo ó o Zozeefu sína, ó o wó bìo le Dónbeenì wáyai tonkaro le o wé. O fó a Mari á yan. ²⁵ Ká a Zozeefu mahá yí wó a làa hãa yí mən fúaa bìo ó o ton mí za, ó o Zozeefu mu có a yèni làa Yeesu.

2

Ba bè-zūnlowà 6ueé 6úεkio o Yeesu

† **1:18** Mu lé mu yaamu ká lé bìo 6a òn yí páanía le zii yi. Ba zúifúwa cón ó o hínzoró hía wee wé keñ mín zii à yí le lùlù-kùure sù, à lorínáa wo ká a jùhù téréenna. ‡ **1:21** O Yeesu yèni kúará le: «Le Dónbeenì wee kání 6a nùpua.» § **1:23** Mi loñ Ezayii vùahù 7.14 * **1:23** Mi loñ Ezayii vùahù 8.8, 10

1 O Yeesu hĩa ton ho *Zudee kǎhũ lóhó na 6a le Beteleheemu yi. Mu pǎahũ ká a *Heroode* lé o bée. O Yeesu mu teró mǎndén, á 6a nùpua búii na kǎrǎnna zũ mu bío á zũ hǎ mǎnàayio lè mí kúarǎwa, á ló lè le wii hēenii 6ueé dǎn ho Zeruzaleemu lóhó, 2 á 6a tũara: «Ba *zúifũwa bée na ton á wi wen? Le mǎnàayire búii hǎ lè le wii hēenii, á zéenia á bío, á wa ló 6uara wǎ 6ueé 6uàaní a.» 3 Bío ó o bée Heroode jǎ mu, ó orén lè ho Zeruzalemusa 6úen6úen yilera lúnkaa. 4 O o von le *Dónbeenĩ yankarowǎ júnása lè ho *lǎndá bío zéenílowa 6úen6úen na wi o nĩpomu yi á kúaa mín wǎn. O o tũara 6a yi lǎa hen na ó o kǎnĩlo á ko ò o te yi. 5 A 6a bía nǎn wo yi: «O ko ò o te ho Zudee kǎhũ lóhó na 6a le Beteleheemu yi. Lé bío á bío kǎ lé bío á le *Dónbeenĩ jĩ-cúa fεero tũara:

6 «Beteleheemu, fo yĩnǎ ho *Zudaa kǎhũ lórá 6úen6úen 6ǎn ló-za.

Lé fo ó o Núhũso na á dí ũ nĩpomu *Isirayele yahó á à lé yi.»†

7 O o *Heroode wǎa sǎnkaa von 6a bè-zũrlowǎ mu, ò o tũara 6a yi á zũrnanáa ho pǎahũ binbirĩ na 6a mǎn le mǎnàayire yi. 8 Bũn mǎn ó o le 6a lén va ho Beteleheemu, ò o bía nǎn 6a yi: «Mi va a tũaka o háyónza mu bío sese. Ká mi yú a mǎn, à mi bĩnĩ 6uee bío mu na miĩ, á ínén mín vaá 6uàaní a.»

9 Bío 6a jǎ hǎn bionĩ so o bée mu cǎn vó, á 6a wǎ. A 6a bĩnía wee mi le mǎnàayire na 6a nǎnzoñ mǎn lè le wii hēenii, à le wǎ á 6a bò yi. Pǎahũ na le vaá dǎn ho lahó na ó o háyónza mu wi yi, á le dǎn. 10 Bío 6a mǎn le mǎnàayire kǎ sii, á mu wó sǐ-wee 6a cǎn lǎa sòobée. 11 A 6a yóò zon le zii yi, á zoó mǎn o háyónza mu lè mín nu Mari. A 6a líí fǎrá mí nǎnkórnúná wǎn à 6a 6uàanía a háyónza. Bũn mǎn á 6a feera mí sǎa à 6a hǎn wo lè ho sǎnú lè mu biowa búii na sǎmu sǐ, ho *ǎnsǎn lè ho *mǐrè. 12 Bũn mǎn le Dónbeenĩ jǎ 6a zeñ wǎn hǎ kǎnkórá yi le 6a yĩ bĩnĩ yĩ vaa lé o Heroode wǎn. A 6a wǎa lá wǎ-veere á vannáa mín kǎhũ.

O Yeesu 6ǎn nùwǎ lùwa lǎa wo

13 Ba bè-zũrlowǎ lénló mǎn, á le Dónbeenĩ wáayi tonkaro búii 6uara a Zozεefu cǎn hǎ kǎnkórá yi, á bía nǎn wo yi: «Hĩnĩ fé o háyónza lè mín nu à ũ lùwĩ va ho *Ezipite kǎhũ. Va a keení bĩn fúuu fúaa ká í khii le ũ bĩnĩ 6uen. Lé bío ó o bée *Heroode á à bío le 6a cǎnka a háyónza mu 6úe.»

14 O o Zozεefu wǎa hĩnǎn ho tĩnǎahũ á fó a háyónza lè mín nu ò o jǎn ho Ezipite kǎhũ.

15-21 Ká a Heroode zũna le 6a bè-zũrlowǎ khǎ a, ó o sǐi cǎ lǎa sòobée. O o nǎn le jii le 6a 6úe 6a zǎ-báawa 6úen6úen na ho Beteleheemu lóhó yi, lǎa hǎa bǎmakaa ho yi. A wǎa lá bía lúlúio yú hǎ bío jũn jii à liirǎa, á héha lè ho pǎahũ na 6a bè-zũrlowǎ zéenia le mí mǎn le mǎnàayire yi. Bũn lé bío á le *Dónbeenĩ jĩ-cúa fεero Zeremii bío na ó o bía á wóráa jii sú. O bía:

«Wǎamakaa búii sǎ jǎ ho Aramaa lóhó yi.

Mu wó lè mĩnka wée.

Lé o Arasele wee wǎ mí zǎwa bío yi.

O yĩ tà le 6a yanka mí

lé bío 6a jũhũ 6ó.†»

O Zozεefu lǎ a háyónza lè mín nu kará ho Ezipite yi fúuu fúaa bío ó o Heroode húrun.

* 2:1 O Heroode na bío bía hen lé o Heroode Nĩ-beenĩ. † 2:6 Mi lorĩ Mĩsee vùahũ 5.1

† 2:15-21 Mi lorĩ Zeremii vùahũ 31.15

O *Heroode húmú mǎndén, ó o Núhúso wáayi tonkaro bínía ɓuara a Zozeefu cǎn hǎ kǎnkǎrá yi, á ɓueé bía nǎn wo yi: «Híní fé o háyónza lè mín nu, à ù bíní va ho *Isirayeele kǎhú yi. Lé ɓío á bía lá wee cà a háyónza mu á à ɓúe wáa húrun.» O o Zozeefu hínǎn á fǎ a háyónza lè mín nu á bínía ɓuararǎa ho Isirayeele kǎhú yi. Mu wó kǎ síi bèra a na à ɓío ó o Núhúso bía lè mí jǎ-cúa fεero jii à yǎo lé. O bía: «Í von í za léra ho *Ezipite kǎhú yi.» § 22 ɓío ó o Zozeefu jǎ à ɓa le o Aakelayuusi lé yǎa zon mín maá Heroode lahó á lé o bée ho *Zudee kǎhú yi, ó o zǎna ho vaa kεεnǎlǎ bín. ɓío á ɓío ó o ò wé á zéenia nǎn wo yi hǎ kǎnkǎrá yi, á ɓa wà jǎn ho Kalilee kǎhú. 23 ɓa vaá kará ho lǎhó ɓúí na ɓa le Nazareete yi. Mu wó kǎ síi, bèra a na à ɓío le *Dónbeení jǎ-cúa fεerowà yánkaa bía à jii sí. Bán yánkaa le ɓa khii wé è ve o làa Nazareete nǎi.

3

O Zǎn Batiisi buera le Dónbeení bioní
(Maaki 1.1-8; Luki 3.1-18; Zǎn 1.19-28)

¹ Pǎahú ɓúí ɓueé dǎn, ó o Zǎn Batiisi ɓío ɓa zǎna le o wi ho *Zudee kǎhú dùure yi, á wee bue le Dónbeení bioní. O wee ɓío na ɓa nùpua yi: ² «Mí khi mu bè-kora wéró yi, à bè le Dónbeení yi, lé ɓío le *Dónbeení béeení ɓueé ɓó.» ³ Lé orén Zǎn mu á le *Dónbeení jǎ-cúa fεero *Ezayii á bía ɓío kǎ síi:

«Nǎi ɓúí wee ɓío pǎnpǎn le dùure yi kǎ síi:

•Mí wíoka ho wǎhú

ká a Núhúso o ɓuen.

Mí muin ho wǎhú

na ò o bè.»*

⁴ O Zǎn dà-zínii tǎ là a cǎn-jǎmúkú varà, á ku-cεēnii wó lè ho sǎahú. O bè-dínii lé ɓa hawà lè hǎ sò-kǎa sǎrǎ. ⁵ Ho Zeruzaleemu lǎhósa, lè ho Zudee kǎhú nǎpomu, làa ɓía ɓó ho muhú na ɓa le Zurudēn yi ɓúenɓúen á wee ɓuen o cǎn. ⁶ ɓa wee zéeni mí bè-kora ɓa nùpua yahó, ò o Zǎn bátizé ɓa ho Zurudēn mu yi. ⁷ ɓío ó o mǎn à ɓa *Farizíewa lè ɓa *Sadusíewa wee lé ɓuen o *bátèemù lahó yi, ó o bía nǎn ɓa yi: «Mí yí mǎn miten le, díhioni zǎwa yén! Le Dónbeení sí-cíilè na yòó lua á mí so wee leéka le mí dà à fé miten níi yi le? Lé o yén bía mu nǎn mia? ⁸ Héyii! Mí wé wé hǎ wǎrá na se, hǎa wee zéeni le mí khú mu bè-kora wéró yi á bò le Dónbeení yi. ⁹ Mí yí leéka le ɓío mí lé o *Abaraahaamu mǎnmǎnía á ɓún mí dǎn wáa à yí dé. Le í ɓío mu na mia: Mí yí mǎn hǎ huua na kǎ le? Hǎn le Dónbeení yǎa pá dà á à wé là a Abaraahaamu zǎwa. ¹⁰ A mí cén pa miten ɓó sese. Lé le dóoré hónhónía ɓuan hǎ vǎnsǎa kíioró ɓío yi. Vǎndεε léé vǎndεε na yí máa ha hǎ ɓia na sí, á dǎn nǎ kúii á à sía á kúee mín wǎn á à cíi. ¹¹ Inén wee bátizé mia lè mu jǎmu lé ɓío mí khú mu bè-kora wéró á bò le Dónbeení yi. Kǎ yǎa á à ɓuen ínén mǎn, wón á à bátizé mia lè le Dónbeení Hácírí, lè ho dǎhú. O po mí. I yǎa yí ko là a nakǎa tenló húúu. ¹² O ɓuan mí véeró dεε mí níi yí á ɓueé véerǎa mí dǎnló. A hǎa lé ho dǎn-poni o ò khii á à kúee mí nǎn yi. Kǎ hǎ jǎakǎa hǎn o ò cíi ho dǎhú na máa hí húúu yi.»

O Yeesu bátèemù ɓío
(Maaki 1.9-11; Luki 3.21-22)

¹³ Mu pǎahú, ó o Yeesu ló ho Kalilee kǎhú yi á ɓuara ho muhú na ɓa le Zurudēn yi. O ɓuara a Zǎn cǎn le wón bátizé mí. ¹⁴ O o Zǎn pá, ò o ɓía

nɔn wo yi: «Ūnén lé fo lá ko á ũ bátízé mi, á léé webio bèn nɔn á ũ le ínén bátízéráa fo?» ¹⁵ Ká a Yeesu máhá bía nɔn wo yi: «Día le mu wé làa bñn. Lé ká síi á wa ko à wa wéráa à tíiráa le Dónbeení síi bío jii.» O o Zán wáa tà. ¹⁶ Bío ó o Zán bátízéa a Yeesu wó ó o Yeesu ló mu jumu yi. Ho pñn-kéni mu yi, á ho wáayi jii héra, ó o mɔn le Dónbeení Hácírí à le lion lòn háponi o wán á líi wi làa wo. ¹⁷ A mu támu bíi sá já ho wáayi á bía: «Yia ká lé í Za na á í bò í tàká wán. O bío sí mi.»

4

O Satāni wi ó o khà a Yeesu lorí
(Maaki 1.12-13; Luki 4.1-13)

¹ Bñn mɔn á le Dónbeení Hácírí buan o Yeesu vannáa le dùure yi bèra a na ò o *Satāni khà a lorí. ² Hã wizooní búarà-jun lè mí tñnɔnna búarà-jun ó o Yeesu wó ò o yí dú, á le hñi dà a. ³ O o Satāni vá buée bó a yi, á bía nɔn wo yi: «Hã huua na kà fo yí mɔn lé? Ká fo lé le Dónbeení Za bío bon kénkén, à ũ bío le hã huua na kà yèrèma wé ho ðnló.» ⁴ O o Yeesu bía: «Bíò ká lé bío túara le Dónbeení bíoní vūahú yi: «Ðnló mí ðòn yí máa na mukāni nùpue yi. O nùpue màkóo mún wi le Dónbeení bíoní na le wee bío yi.»*»

⁵ Bñn mɔn ó o Satāni mu fó a vannáa ho Zeruzalemu, á vaá yòò ðnía wo le *Dónbeení zì-beení jún-tlahú, ⁶ ò o bía nɔn wo yi: «Ká fo lé le Dónbeení Za bío bon kénkén, à ũ yén lii ho tá yi, lé bío mu túara: «Le Dónbeení á à na le jii mí wáayi tonkarowà yi á 6a à cñn fo á líi wíoka à bàrá, bèra a na à ũ zeñ yí túii làa huee búu.»†»

⁷ O o Yeesu bía nɔn wo yi. «Mu mún túara le Dónbeení bíoní vūahú yi kà: «Yí ví ví yí khúaa ũ Núhúso Dónbeení jii yi hàrí lòn wizon-kéni.»‡»

⁸ O o Satāni mu pá bñnía fó a yòoraráa le búee búu na ðndñn wán, á yòò zéénia ho tá kãna búenbúen, lè mí nãfòró, lè mí semu na wi hã yi làa wo, ⁹ ò o bía nɔn wo yi: «Í ì na bíò kà búenbúen foñ ká fo tà líi fàrá ũ nɔnkó júná wán à ũ búaanía mi.» ¹⁰ O o Yeesu wáa bía nɔn wo yi: «Lé bñn, Satāni! Mu túara le Dónbeení bíoní vūahú yi: «Ū Núhúso Dónbeení lé yia á ũ ko à ũ búaaní, à mún sá na orén mí ðòn yi.»§»

¹¹ O o Satāni wáa wà ò o día a Yeesu. A le Dónbeení wáayi tonkarowà buara a cñn, á buée wó bío ó o màkóo wi yi nɔn wo yi.

O Yeesu búakáa mí tonló ho Kalilee kəhú yi
(Maaki 1.14-15; Luki 4.14-15)

¹² Wizonle búu, ó o Yeesu já le o Zán 6a dó ho kàsó yi, ó o wà van ho Kalilee kəhú. ¹³ O yí kará ho Nazareete yi, ò o wà van vaá kará ho *Kapereyuumu lóhó yi. Ho lóhó mu wi ho Kalilee vū-beení jii, ho Zabulon lè ho Nefutalii lùa na bñn yi. ¹⁴ Mu wó ká síi, á hã bíoní na le *Dónbeení jii-cúa fero *Ezayii bía à jii sí. O bía:

¹⁵ «Ūnén Zabulon lè ũnén Nefutalii kãna na wi lè ho vū-beení cñn ho Zurudēn júhú yi.

Ūnén Kalilee na lé bñn yínɔn 6a *zúifùwa kəhú.

¹⁶ Minén nìpomu na lá wi le tìbíri yi á mɔn mu khon-beení.

* 4:4 Mi lorí Lándá zééníló vūahú (Deutéronome) 8.3 † 4:6 Mi lorí Lení vūahú (Psaumes) 91.11-12 ‡ 4:7 Mi lorí Lándá zééníló vūahú (Deutéronome) 6.16 § 4:10 Mi lorí Lándá zééníló vūahú (Deutéronome) 6.13

Minén na lá kará mu húmú kǎhú yi mu yuumu yi

á mu k̄hoomu ló wán.* »

17 Lé búñ jii wán ó o Yeesu wáa búakáa wee bue le Dónbeení bíoní. Bío kà lé bío ó o hía wee bío: «Mi k̄hí mu bè-kora wéró yi à bè le Dónbeení yi. Lé le *Dónbeení béení 6ueé 6ó.»

(Maaki 1.16-20; Luki 5.2-11)

18 Bío ó o Yeesu hía wee vará á bá ho Kalilee vū-beení, ó o m̄on 6a cepawá nùwá jun. Ba lée maá zàwa, o Sim̄on na 6a mún wee ve làa Piere, lè mín za Andere. Ba wee yénní mí zùán dé mu jumu yi. 19 O o Yeesu bíá n̄on 6a yi: «Mi 6uee bè mií, á í wé á 6a n̄upua lé bíá á mí wé è yí á à 6ua à 6uennáa í c̄sn làa bío mi wee paráa 6a cewá bío síi.» 20 A 6a d̄eennía kúaará mí zùánwá à 6a bò là a Yeesu wá.

21 Bío ó o wá van c̄linú, ó o t̄in m̄on maá zàwa nùwá jun 6úí. Ba lé o Zebedee nùwá, o Zaaki là a Z̄án. Ba wi mí woohú yi lè mín maá, á wee wíoka mí zùánwá. O o Yeesu von 6a. 22 Mí lahó yi, á 6a ló díá mí woohú lè mín maá, à 6a bò là a Yeesu wá.

(Luki 6.17-19)

23 O Yeesu hía wee vará ho Kalilee k̄hú búenbúen yi, á wee k̄arán 6a n̄upua 6a *zúífúwa k̄aránló z̄iní na wi b̄in yi, á wee bue le *Dónbeení béení b̄in-tente. O wee w̄é 6a n̄upua na mu v̄ámú lè mí síiwá búenbúen tò. 24 O Yeesu yèni ló fò ho Siirii k̄hú búenbúen. A 6a wee 6ua bíá mu v̄ámú lè mí síiwá wee beé lò, làa bíá s̄áníá wee jí bío c̄èr̄e bío yi à 6uennáa o c̄sn: Bíá 6a c̄náwa wi yi, làa bíá á le d̄ándáhioní wi yi, lè 6a mùamúawá, ó o Yeesu wee w̄é 6a. 25 Ba z̄ámá-kúii hía wee bè o yi. Ba wee lé ho Kalilee lè há Lórá Bío Pírú k̄ána yi, lè ho Zeruzal̄emu lóhó yi, lè ho Zudee k̄hú yi, lè há k̄ána na k̄hí lè ho Zurud̄en muhú m̄ón.

5

O Yeesu k̄aránna 6a n̄upua le 6úee wán

(Luki 6.20-23)

1 Ká a Yeesu m̄on bán minka n̄i-kúii so, ó o yòora le 6úee yòó kará. O o n̄i-kenínia wá 6ueé 6ó a yi. 2 O o wáa lá le bíoní ò o wee k̄arán 6a kà síi:

3 «Bia zū le mí khon mí yiwa bán júná sí,

lé bío le Dónbeení béení á 6a n̄iní wi yi.

4 Bia wee wá, bán júná sí,

lé bío le Dónbeení k̄hí h̄í 6a sía.

5 Bia wayika bán júná sí,

lé bío ho tá na le Dónbeení dó mí jii le mí ì na, á bío á à sí 6a yi.

6 Bia le Dónbeení síi bío wéró poni wee 6úe, bán júná sí,

lé bío á bío 6a wee ca á 6a à yí á mu jii ì sí.

7 Bia zū mí ninzàwa màkárí bán júná sí,

lé bío le Dónbeení mún k̄hí z̄ún 6a màkárí.

8 Bia hácírí bò le Dónbeení bío mí d̄on wán bán júná sí,

lé bío 6a k̄hí mí le Dónbeení.

9 Bia wee wé à ho h̄érà k̄ení bíá làa ba páanía wi p̄ahú bán júná sí,

lé bío le Dónbeení k̄hí ve 6a le mí zàwa.

10 Bia 6a wee beé lò lé bío 6a wee wé bío le Dónbeení síi wá yi bán júná sí,

lé bío ho wáayi béení bío sá 6a yi.

11 Ká 6a n̄upua wee là mia, á wee beé mí lò, á wee f̄úaa há sabíoní lè mí síiwá mí d̄ání yi ínén bío yi, se mí júná sí. 12 Mí z̄ámaka, mí le mí sía wa

* 4:16 Mi loñ Ezayii vūahú 8.23–9.1

lâa sòobéε, lé bïo le Dónbeenĩ bũĩá beenĩ pan mia ho wáayi mu bïo yi. Mu bon, lé kà sïi á 6a beérarâa le *Dónbeenĩ ñi-cúa fεerowâ na dú mi yahó lò. (Maaki 9.50; Luki 14.34-35)

¹³ «Minén ka lòn yámú ho ðímíjâ nùpua t̄ahũ. Ká mu yámú yonyoró ló mu yi, á 6a à wé kaka á mu ù b̄íní ì zorâa. Mu c̄únú máa keĩ ká mu yín̄n̄ à lée yénní mu kúia à 6a nùpua wé yonka.

¹⁴ «Minén ka lòn khoomu ho ðímíjâ nùpua t̄ahũ. Ho lóhó na son le búee wán wé ðĩn ðenkheεn. ¹⁵ Ba máa wé dé f̄intání à búny yi lâa láahó. Ba wé dé le bàrá hen na le ko le bàrá yi, à bia wi le z̄ii yi búenbúen keĩ mu khoomu yi. ¹⁶ Minén mún ko mi keĩ lòn khoomu 6a nùpua yahó, bèra a na ká 6a m̄on mu bè-tentewâ na mi wee wé, à 6a búaaní m̄in Maá na wi ho wáayi.

O Yeesu kàráanna 6a nùpua ho làndá bïo ðáni yi

¹⁷ «Mi yí leéka le 1̄ buara á wâ buée búe o *M̄oyiize làndá lè 6a ñi-cúa fεerowâ kàránlò ñúhũ dé. Búee. 1̄ wâ buée tíi mu ñii lé bïo. ¹⁸ Le 1̄ m̄i ho t̄úia na mia: Hári ho wáayi lè ho tá à mía kaka, á ho làndá 6àn b̄in-za na khúekhúe á máa fá ho ñii, fúaa mu bïo búenbúen véro. ¹⁹ Lé b̄un n̄on ká ȳia wó khon h̄ã làndáwá mu 6àn dà-za búii ðáni yi, á wee kàrán 6a nùpua le 6a wé wé làa b̄un, wón 6ànso khúii keĩ c̄inú ho wáayi béenĩ yi. Ká ȳia 6èn wee tà bè ho làndá yi, á wee kàrán 6a nùpua le 6a wé wé làa b̄un wón 6ànso khúii wé o ñi-beenĩ ho wáayi bá-zamu yi. ²⁰ Le 1̄ bïo mu na mia: Ká mi yí máa bè bïo le Dónbeenĩ le mi wé yi á yí po ho *làndá bïo zéenilowa lè 6a *Farizíewa, á mi máa ðàn máa keĩ ho wáayi bá-zamu yi.

Ho h̄eérâ keĩlò minén lè 6a nùpua na ká p̄ahũ bïo

²¹ «Mi ñá à 6a bía bïo ká n̄on wàn búaaawa yi: «Yí búe nùpue.»* Yia wó ñi-búe á 6ànso 6a à 6ua á à varâa le cítii f̄iinú. ²² Ká ñén màhã à bïo á à na mia: Yia s̄ii cã m̄in za yi, wón 6a à 6ua á à varâa le cítii f̄iinú. Yia bía le m̄in za lée b̄onbú, wón 6ànso á ho làndá t̄úia fεerowâ ko 6a cítii. A yia bía le m̄in za lé o khéero, wón 6ànso ko ò o dé le Dof̄iní ðshũ yi. ²³ «Ká fo wâ buée wé mu h̄amu á à na le Dónbeenĩ yi mu h̄amu c̄inú lahó yi, ká ù hácírí buara le fo wó khon lè mi ninza ó o s̄ii wee c̄i foñ, ²⁴ à ù bàrá ù h̄amu mu h̄amu c̄inú lahó yi, ká ù lén va a c̄ón à mi vaá véenĩ mu. Ká b̄un wó vó, à ù màhã búee wé ù h̄amu à na le Dónbeenĩ yi.

²⁵ «O búii lá le fo wó khon làa mí s̄ii, ó o von fo le cítii f̄iinú, à ùnén na wó khon à f̄en wé le ñii dà-kéní làa wo ho w̄shũ wán ká mi ðĩn yí vaá ð̄on. Ká b̄un mía á wón vaá dé fo o cítii-f̄i ní yi, á wón 6èn á à yèrémá khúii dé fo o paro ñii yi o ò dé ho kàsó yi. ²⁶ Le 1̄ m̄i ho t̄úia na foñ: Ho kàsó mu á fo máa lé yi h̄úú, ká ù yí wá le wárí na á fo ko à ù na búenbúen á yí tíira ñii.

Mi yi le mi s̄ia vá nùpue 6àn h̄ã yi

(Matiye 18.8-9; Maaki 9.43, 47-48)

²⁷ «Mi ñá à 6a bía bïo ká: «Yí wé h̄ã-fé taá bá-fé.»† ²⁸ Ká ñén màhã à bïo bïo ká á à na mia: Yia lora m̄in za 6àn h̄ã á s̄ii vá a yi, se 6ànso fó a wó mí yilera yi. ²⁹ Ká mu lé ù n̄in-t̄iání yere wee dé fo mu bè-kohó wéró yi, à ù còkon le lèe ðia. Mu s̄iaaní à ù s̄anía bïo búii yí keĩ b̄in, á po bïo h̄ã ñii sú à 6a lèera dó le Dof̄iní ðshũ na máa hí lùe yi. ³⁰ Ká mu lé ù n̄in-t̄iání ñii wee dé fo mu bè-kohó wéró yi, à ù kúii le lèe ðia. Mu s̄iaaní à ù s̄anía bïo

* 5:21 Mi loñ Léró v̄uahũ (Exode) 20.13; Làndá zéeniló v̄uahũ (Deutéronome) 5.17 † 5:27 Mi loñ Léró v̄uahũ (Exode) 20.14; Làndá zéeniló (Deutéronome) v̄uahũ 5.18

6úí yí keń bín á po bïo hã jii sú á fo ò zoráa le Dofíní dšhũ na máa hí lùe yi.

O 6úí yí dđndđn ja mín hãa

(Matiye 19.7-9; Maaki 10.11-12; Luki 16.18)

³¹ «Mu túara: «Yia le mí ì ja mín hãa, á 6ãnsò ko ò o wé mu yaamu fáaró vūahũ à na a yi.»[†] ³² Ká ìnén màhã wee bío mu na mia: Báa na día mín hãa, à 6àn hãa mu jòn yí fó báa, ká a wà vaá yan bá-veere, se lé 6àn báa mu dó a ho bá-fénló yi. A yia mún fó a hãa na 6àn báa día wo á yan, wón mún lé o há-fé.

Mi wé yí báa bïo hùúu

³³ «Mi mún ja à 6a bía nòn wàn 6ùaaawa yi: «Bïo fo báa le Dónbeenĩ yahó le fo ò wé à ù yí khíní yi. Wé mu.»[§] ³⁴ Ká ìnén màhã wee bío mu na mia: Mi yí báa hùúu. Mi yí báa lè ho wáayi, lé bïo á bín lé le *Dónbeenĩ béení lùe. ³⁵ Mi yí báa lè ho tá, lé bïo á hón lé le Dónbeenĩ zení bèení. Mi yí báa lè ho Zeruzalεmu, lé bïo á hón lé 6a bá-zàwa béε lóhó. ³⁶ Yáa mún pá yí báa lè ù jùhũ, lé bïo le jún-vání dà-kéní mí dòn 6àn cemú lè le 6àn bímú á fo yí dà máa wé. ³⁷ Mi wé le úuu, à mi đđn bđn wán. Ká mi le 6ùeé, à mi đđn bđn wán. Ká bïo mi wee bđn báa à bè mu wán bđn wee lé o *Satáni yi.

Mi wé yí dđ yúaa mín wán

(Luki 6.29-30)

³⁸ «Mi ja à 6a bía: «Ká yia fia mí ninza yère á 6a mún ñ fio 6ãnsò yère. Yia kéra mí ninza jin-kéza á 6a mún kén 6ãnsò jin-kéza.»^{*} ³⁹ Ká ìnén màhã wee bío na mia le ká a ñ-sũmúí wi ò o wé mu bè-kora làa mia, à mi día le o wé. Hen ká a 6úí dó ù ñín-tlání sáahó yi, ù jĩ mu yi ká ù yèrémá hia so dá a yi. ⁴⁰ Hen ká a 6úí le mí ì cíú làa fo á à féráa ù báká, ù bè ù kán6un ho wán na a yi. ⁴¹ Ká ho pánká ton-sá 6úí kíkkaa foñ le ù sè bïo 6úí à varákaráa ho kilomεeterε dà-kéní, à ù sè mu à varákaráa hã kilomεeterewa bío jùn làa wo. ⁴² Yia flora bío ù cón, à ù na mu wo yi. Yia le mí ì ke bío ù cón à ù yí pí.

Mi wé warí mi zúkúsa

(Luki 6.27-28, 32-36)

⁴³ «Mi ja à 6a bía: «Fo ko à ù warí mí ninza ká ù jin ù zúkúso.»[†] ⁴⁴ Éε ká ìnén wón wee bío mu na mia: Mi warí mi zúkúsa. Mi wé fio na bía wee beé mi lò yi, ⁴⁵ lé bđn á à zéení le mí lé mđn Maá na wi ho wáayi zàwa. Orén lé yia wee wé à le wii hà 6a ñ-sũmáa lè 6a ñ-tentewá wán. O wee wé à ho viohó tè bïa térénna làa bía yí térénna cón. ⁴⁶ Ká bïa wa mia lé bán mí dòn á mi wa, á mi wee leéka le mi so pá à bđn ì yí cùnú mu món le? Hàrí 6a *lãnpó féwá wee wé ká síi. ⁴⁷ Ká mđn zàwa lè mđn hđnni lé bán mí dòn mi wee tēení yi, se mi so pá yú bío wó lé? Hàrí bïa yí zũ le Dónbeenĩ wee wé ká síi. ⁴⁸ Mi wé 6a núpua na jii tun làa bío á mđn Maá na wi ho wáayi tentemu jii tunnáa bío síi.»

6

O Yeesu kàránlò na ó o nòn mu hãmu wéró dđní yi

[†] 5:31 Mi loń Lándá zéenílò vūahũ (Deutéronome) 24.1 § 5:33 Mi loń Levii nùwá vūahũ (Lévítique) 19.12; Míló vūahũ (Nombres) 20.3; Lándá zéenílò vūahũ (Deutéronome) 23.22-24

* 5:38 Mi loń Léró vūahũ (Exode) 21.24; Levii nùwá vūahũ (Lévítique) 24.20; Lándá zéenílò vūahũ (Deutéronome) 19.21

¹ «Héyíi! Hen ká mi wé le mi ì wé bïo le Dónbeení làndá bò, à mi yí wé mu le 6a nùpua mi. Ká mi wó mu 6a mɔn, á mi máa yí cùnú mìn Maá na wi ho wáayi cǔn. ² Hen ká fo wé le fo ò há mu bïo lè 6a nǐ-khenia, à ù yí yényení mu le 6a nùpua jí làa bïo 6a nǐ-khàwa wee wéráa mu ho kàránlò zíní lè há bonfúaa yí bïo síi. Ba wee wé mu à cà lè le yèni. Le í mǐ ho tǔiá na mia: Bǎnsowa so yú mí cùnú vó. ³ Ɛε ká ùnén, fo wé le fo o há mu bïo lè 6a nǐ-khenia, à ù yí le hàrì mìn bǎnlo binbirì à zǔn dɛɛ búí mu yi. ⁴ Le mu hámu mu à wé bïo na sǎnkaa wó. A mìn Maá na wee mi mu bïo na sǎnkaa á à na mu cùnú foñ.

O Yeesu kàránlò na ó o nɔn ho floró lè le jii líró dǎni yi
(Luki 11.2-4)

⁵ «Hen ká mi wé wee fio, à mi yí wé lè 6a nǐ-khàwa bïo síi. Bǎn wee wé dǐn ho kàránlò zíní làa hen na há wána fò mìn yi à wéráa mí floró, bèra a na à 6a nùpua búenbúen wé mi 6a. Le í mǐ ho tǔiá na mia: Ba yú mi cùnú vó. ⁶ Ɛε ká ùnén wé le fo o fio, à ù yòo zo ù zǐi à pe ho zǔajii, à ù fio mìn Maá Dónbeení yi. Le làa fo páanía zoó wi bǐn. A lerén na zǔ bïo fo zoó wee wé á à na mu cùnú foñ.

⁷ «Hen ká mi wé wee fio, à mi yí dǐn la há minka bíoní yi làa bïo á bǐa yí zǔ le Dónbeení wee wéráa mu. Ba wee leéka le ká mí yí bía cèrɛɛ á le Dónbeení máa jí mí cǔn. ⁸ Mi yí wé bïo 6a wee wé 6àn síi, lé bïo á mìn Maá Dónbeení á fèra zǔ bïo mi màkóo wi yi vó, ká mi dǐn yí flora.

⁹ «Mi wé wee fio, à mi fio ká síi:

Wàn Maá na wi ho wáayi,

wé à 6a nùpua zǔn le fo lé le Dónbeení na 6àn síi mia.

¹⁰ Dí ù béɛnǐ há lùà búenbúen yi.

Le ù síi bïo wé ho tá wán làa bïo mu wee wéráa ho wáayi bïo síi.

¹¹ Há wɛn lè mu bè-dínii na ko làa wɛn ho zuia.

¹² Sén wa bè-kora díá, làa bïo á warén mún wee tà sén díá à na bǐa wó khon làa wɛn yi.

¹³ Pa wɛn bïo wee khà wɛn dé mu bè-kohó wéró yi bïo yi. Kǎní wɛn o *Satāni níi yi.

[Le béɛnǐ, lè ho dǎnló, lè ho cùkú bïo sǎ foñ fɛɛɛ. *Amiina.]

¹⁴ «Ká bǐa wó khon làa mia bïo á mi wee tà sén díá, á mìn Maá na wi ho wáayi mún wé è sén mi bè-kora á à díá. ¹⁵ Ká mi yí máa tà sén díá na 6a yi, á mìn Maá na wi ho wáayi mún máa wé è sén mi bè-kora máa díá.

¹⁶ «Hen ká mi wé lù mi jíni, à mi yí sè mi yara làa bïo á 6a nǐ-khàwa wee wé wéráa mu. Ba wee wé sè mí yara à 6a nùpua búenbúen zǔn le 6a lù mí jíni. Le í mǐ ho tǔiá na mia: Ba yú mí cùnú vó. ¹⁷ Ɛε ká ùnén wé le fo ò lí ù jii à ù sɛɛ ù yahó, à wíoka ù jíhǔ sese, ¹⁸ bèra a na à 6a nùpua yí zǔn le fo lù ù jii. Mìn Maá Dónbeení mí dòn na wi le lùè na sǎnkaa yi á mɔn bïo fo sǎnkaa wó. Orén lé yǐa á à na ho cùnú foñ.»

Ho nǎfòró binbirì bïo
(Luki 12.33-36)

¹⁹ «Mi yí sá ho nǎfòró ká lè miten ho dǐmíjǎ yi. Ba sùn6owa lè 6a làkábúaa wi bǐn á à yáa ho. Ba kǎnlowà wee wé háaka há wonna ká 6a zoo juaa ho. ²⁰ Ho wáayi lé bǐn á mi sá ho nǎfòró binbirì bàrà yi à ká lè miten. Bǐn á sùn6owa táá làkábúaa máa yí ho máa yáa. Kǎnlowà mún yí dà máa yòó háa woohǔ bǐn á máa juaa bïo. ²¹ Mu bon, hen na à ù nǎfòró wi yi lé bǐn á ù síi búenbúen á à dé yi.

22 «O nùpue yïo lé o sánia fíntání. Ká ù yïo se, á ù sánia búenbúen á à keń le túbíri yi. Hen ká mu khoomu na wi foń hĩa yèrémáa wó le túbíri, à ù loń bio le túbíri mu á à keńáa cícíci.»

(Luki 16.13)

24 «Nii woon yí dà máa sá máa na núnása nùwá nún yi. O ò nín o nĩ-kení ká a wań yia so. O wé è ní o nĩ-kení bíoní, ká yia so ó o máa kònbí. Mí yí dà máa sá máa na le Dónbeení yi ká mí mún pá henía le wárí càró bio.»

Mi dé mí sía le Dónbeení yi

(Luki 12.22-31)

25 «Lé bún non á ï wee bíoráa bio ká á à na mia: Mí wé yí yáa mí yilera mí mukáńí bio yi, le mí ì yí mu bè-dínii lè mu bè-nunii wen, tàá mí sánia bio yi, le mí ì yí há sǐ-zǐnia wen á à zǐ. Le mukáńí bio po mu bè-dínii, á há sánia bio po há sǐ-zǐnia, mu so yí bon le? 26 Mí loń 6a núnzáwa. Ba yí máa ðí bio á mún yí máa lá ðínló. Ba náa mía, ká mún Maá na wi ho wáayi máhá pá wee ðíni 6a. A minén so bio nùhú yí wi yí po 6a núnzáwa le? 27 Minén ðahú á yia dà mí mukáńí wizooní á à dé wán cínú mí yilera yáaró bio yi so wi le?

28 «Á mí yilera yáaró há sǐ-zǐnia bio yi so nùhú wi le? Mí loń le pùífìlè. Le yí máa sá dèè, á mún yí máa tí sía. 29 Le í bío mu na mia: Harí o *Salomón lè mí cùkú búenbúen ká wón pá yí zǎ sía na se yú lerén búí yi. 30 Ká le Dónbeení wee donkhueé le níni ká síi, ðio wé keń ho zuia ká ho yíró à 6a cíí le, à sǎnkú minén á le è wé kaka máa zǐnii. Mí siadéro le Dónbeení yi bèntín fòora.

31 «Áwa, á mí wé yí yáa mí yilera à ðín bío le lée webio mí ì ðí tàá lée webio mí ì nún, tàá le mí ì yí há sía wen á à zǐ. 32 Mu bon, bia yí zū le Dónbeení búenbúen wee ðín cà bún fèèè, ká minén mún Maá na wi ho wáayi wón zū bio ko làa mia. 33 Mí le mí yara sí le Dónbeení béení bio làa bio téréna le cǎn, á bio ká búenbúen á le Dónbeení á à na mia. 34 Mí cén yí yáa mí hácíri ho yíró bio yi. Lé ho yíró bio wi lè mí wǎhú. Há wizooní lè mí dà-kení kení bè-wénia á à kǎna há.»

7

Mí wé yí cíti nùpue à siini nùhú

(Luki 6.37-38, 41-42)

1 «Mí wé yí cíti nùpue à siini nùhú, á le Dónbeení mún máa cíti mia á máa síniá núná. 2 Lé bio á bio mí wee síni lè 6a nùpua núná, lé bún bán síi le Dónbeení kǐi síniáa mí núná. Le wǐló dèè na á mí wee mǎnzǎ lè mu bio, lé dén bán síi á le Dónbeení á à mǎnzǎ lè mí bio. 3 Le zóore na wi ù yère yi á fo yí zū bio, à le zàn-dèè na wi mí ninza yère yi á fo máhá mǎn wee zéeni. 4 Fo dà à wé kaka à bío le mí ninza día le ù lén le zàn-dèè na wi o yère yi, ká le zóore na wi únén yère yi á fo yí zū bio le? 5 Yí mǎn á úten na le! Le zóore na wi ù yère yi lé ðio á ù ko à ù lén vé, á ù yïo máhá à mí wéréwéré á à ðán ñ lénnáa le zàn-dèè na wi mí ninza yère yi.

6 «Mí yí lá mu bio na bio sǎ le Dónbeení yi à na 6a booní yi. Nún-sí, á 6a dà à yèrémá à cūaaka mia. Mí mún yí kúia ho lóro na yáwá here 6a nònbùeení tá le 6a yonka.»

Mí wé cà mu bio le Dónbeení cǎn

(Luki 11.9-13)

7 «Mi wé flo le Dónbeenĩ cǎn, á le è hã mia. Mi wé cànka mu bïo le Dónbeenĩ cǎn, á mi ì yí. Mi wé búanbúa ho woohũ á le è hén ho mi ì zo. 8 Lé bïo á yia wee flo á le è hã, yia wee cà bïo le cǎn, ó ò yí mu, yia wee búanbúa ho woohũ á le è hén ho ó ò zo.

9 «Minén tíahũ ó o búí za flora ho búurú o cǎn, ó o so ò na huee wo yi le? 10 Tàá ká a flora a ceza o cǎn ó o so na háa wo yi? 11 Awa, á bïo minén na yí seka á zũ bïo se naló mi zàwa yi, à sònkú mĩn Maá na wi ho wáayi á à wé kaka máa nanáa mu bè-tentewà bĩa wee flo mu o cǎn yi?»

12 «Bïo mi wi à ba ñi-vio wé na mia búenbúen à mi mún wé mu bân síi na ba yi. Bũn lé bïo ó o Mòyiize làndá lè le *Dónbeenĩ ñi-cúa fɛerowà zéenía.»

*Mi bánbá à mi cà le mukāñi na máa vé
(Luki 13.24)*

13 «Mi zo lè ho zũañii na finía. Lé bio á hĩa búaa wõhũ bèró sí, ká ba nùpua na màhá wee bè ho á à hí mu húmú binbirĩ. Bĩa wee bè ho á boo. 14 Ho zũañii na finía hón wõhũ bèró do, ká bĩa màhá wee bè ho á à yí le mukāñi binbirĩ na máa vé. Bĩa wee bè ho á yí tà yí boo sese.»

*Ba ñi-cúa fɛerowà na bïo yi bon wee zũn kaka?
(Luki 6.43-44)*

15 «Bia le mí lé le *Dónbeenĩ ñi-cúa fɛerowà ká mu yí bon, á mi pa miten bïo yi. Ba wee wayii miten lòn pia bïo síi, ká ba yiwa yí se lòn dakhĩnkĩnwa. 16 Mi ì zũn ba bïo ba wárá yi. Nĩa máa wé khé kíkahó wán. A lunkúnsòró mún máa wé fáa bódíohó wán. 17 Le vĩndèè na se wee wé ha hã bia na se. A le vĩndèè na yí se wee wé ha hã bia na yí se. 18 Le vĩndèè na se máa wé ha bia na yí se, á le vĩndèè na yí se máa we ha bia na se. 19 Vĩndèè léee vĩndèè na yí máa ha hã bia na se, dén ñ kúii á à sía à kúee mĩn wán á à cǎí. 20 Lé ká síi á mi ì zũnnaa bĩa le mí lé ba ñi-cúa fɛerowà à ba yí nòn ba, hã wárá na ba wee wé yi.»

(Luki 13.25-27)

21 «Bia búenbúen na wee ve mi le «Núhũso! Núhũso!» yínón bĩa khii keñ le Dónbeenĩ béeñi yi. Bĩa wee wé wán Maá na wi ho wáayi síi bïo lé bán khii keñ mu yi. 22 Le cítii fi nònzoñ, á nùpua cèrèè á à bío ò na mii: «Núhũso, wa buera le Dónbeenĩ bíonĩ, á ñon bā cǎnawa léra ba nùpua yi, á wó mu yéréké bíowa cèrèè lè ũ yèni.» 23 A ĩ wáa à bío ò na ba yi: I yí zũ mia hùúu. Mi vá lé í nísání, bè-kora wérowà yén.»

*Hã zĩni bïo ñun wahĩire
(Luki 6.47-49)*

24 «Àwa. Nùpue léee nùpue na wee ñí í bíoní à bè hã yi wón bânso bïo bonmín làa nùpue na hácírí wi, á son mí zii ho búaaahó wán. 25 Ho viohó bueé tò, á hã bònnaa sú cáa, á ho pinpiró và lè mí pànká le zii mu wán à le yí tò, lé bio le ñuhũ fárá ho búaaahó wán. 26 Ká nùpue léee nùpue na wee ñí í bíoní, ò o yí máa bè hã yi, wón bânso bïo bonmín là a nùpue na lé o bǎnbú, á son mí zii le hǎnlè wán. 27 Ho viohó bueé tò, á hã bònnaa sú cáa, á ho pinpiró và lè mí pànká le zii mu wán, á le tò pùpè.»

28 Bïo ó o Yeesu bía wó, á ba zãamáa wó coon làa sòobèè bïo ó o wee kàrán lé ba nùpua bïo yi. 29 Lé bïo ó o yí kàràna ba nùpua lè ho *làndá bïo zéenilowa bïo síi. Orén wó mu lè ho pànká na le Dónbeenĩ nòn wo yi.

8

*O Yeesu wéeera a b̄ueré b̄ui
(Maaki 1.40-45; Luki 5.12-16)*

¹ O Yeesu yòó ló le b̄uee wán lion, á 6a z̄amám-kúii b̄ò a yi. ² O o *b̄ueré b̄ui vá b̄ueé b̄ó a yi, á líí f̄ará mí n̄onkópúná wán o yahó, ò o b̄ia: «Núh̄uso, fo dà à w̄éé mi ká fo tà.» ³ O o Yeesu líí b̄ò mi níi o wán ò o b̄ia n̄on wo yi: «Í tà mu, w̄áa wa.» Mí lahó yi, ó o níi d̄eeníá wan. ⁴ B̄ún m̄ón ó o Yeesu b̄ia n̄on wo yi: «Bio wó foñ á ũ yí b̄ío le n̄upue jí. Ká ũ m̄ah̄á vaa z̄eení ũten lè le *Dónbeení yankaro. A ũ mún wé mu h̄amu b̄io na ó o *M̄oyiize b̄ò le 6a wé wé mu d̄ání yi, á 6a búenb̄úen z̄úrín ká ũ wan b̄io bon.»

*O Yeesu wéeera 6a d̄ásiwá j̄uh̄uso ton-sá
(Luki 7.1-10)*

⁵ B̄io ó o Yeesu vaá wee zo ho *Kap̄eyayuumu lóhó yi, á ho Oroomu d̄ásiwá j̄uh̄uso b̄ui vá b̄ueé b̄ó a yi, á flora a le o séení mí. ⁶ O b̄ia: «Núh̄uso, í ton-sá d̄úmaná le z̄ii yi. O lé o mùamúa, á lò wee be d̄akh̄ína.» ⁷ O o Yeesu b̄ia n̄on wo yi: «Í b̄ueé w̄éé wo.» ⁸ A 6a d̄ásiwá j̄uh̄uso b̄ia n̄on wo yi: «Núh̄uso, ũ buenl̄ó í z̄ii lée bio na á í yí koráa. Na le j̄ii mí d̄on, á í ton-sá pá à wa. ⁹ Inén í beere j̄únása wi á í wee bè b̄ioní yi. A inén mún wi 6a b̄ui j̄uh̄ wán, á bán mún wee jí í c̄ón. Í le ȳia va hen à wón va b̄ín. Í le o b̄ui buen ò o d̄eení buen. Í le í ton-sá wé b̄io na, ò o d̄eení wé mu mí lahó yi.»

¹⁰ B̄io ó o Yeesu j̄á h̄ón b̄ioní so, ó o wó coon, ò o b̄ia n̄on b̄ia b̄ò a yi: «Le í m̄í ho t̄úia na mia: O *Isiraȳe le n̄ipomu búenb̄úen yi á í d̄in̄ yí f̄ò mún làa n̄upue na slid̄eró m̄í yú ȳia ká yi. ¹¹ N̄upua c̄èr̄e kh̄ii lé lè le wii h̄eení lè le t̄eení, á b̄ueé k̄eení ká 6a à dí ho s̄ánú le *Dónbeení b̄eení díiní là a *Abarahaamu, là a *Izaaki, là a *Zakoobu. ¹² Ká b̄ia lá ko à 6a níin̄ k̄en̄ le Dónbeení b̄eení yi, bán 6a à j̄a lée kúia ho kh̄uh̄ le t̄ibírí yi, á 6a lée wá á yiwa à vá b̄ín.»

¹³ B̄ún m̄ón ó o Yeesu w̄áa b̄ia n̄on 6a d̄ásiwá j̄uh̄uso yi: «Lén kh̄ífo, b̄io fo flora á à wé, lé bio fo dó ũ s̄ii m̄í.» Lé h̄ón p̄on-kéní so yi, á 6a d̄ásiwá j̄uh̄uso ton-sá á wan yi.

*O Piere b̄an h̄io h̄áa lè 6a v̄ánvárowá b̄ui w̄éeró b̄io
(Maaki 1.29-34; Luki 4.38-41)*

¹⁴ O Yeesu van o Piere z̄ii. O vaá yú a Piere mu b̄an h̄io h̄áa le d̄amu d̄èe yi à le t̄eení wee z̄èé wo. ¹⁵ O o Yeesu b̄uan o níi yi á le t̄eení kh̄ína. O o h̄áa mu d̄eeníá h̄in̄on n̄on ho d̄inl̄ó wo yi. ¹⁶ Ho tá yuuní, á 6a b̄uan 6a n̄upua c̄èr̄e na 6a c̄ináwa wi yi á buarar̄áa o Yeesu c̄ón, ó o wee b̄ío à j̄a 6a c̄ináwa lén 6a yi. O mún w̄éera 6a v̄ánvárowá búenb̄úen na 6a b̄uan buarar̄áa o c̄ón. ¹⁷ O wó mu bèra a na à le *Dónbeení j̄i-cúa f̄ero *Ezayii b̄io na ó o b̄ia à wé: «O lá wa lònbee. O fó wa v̄ámú b̄ò mí wán.»*

*Ba n̄upua n̄uwá j̄un b̄ui na wi 6a bè là a Yeesu b̄io
(Luki 9.57-62)*

¹⁸ O Yeesu m̄on 6a z̄amám na k̄inía wo yi, ó o n̄on le j̄ii mí ní-kenínia yi le 6a le mí kh̄i lè ho v̄u-beení m̄ón. ¹⁹ A ho làndá b̄io z̄eenílo b̄ui b̄ueé b̄ó a yi, á b̄ia n̄on wo yi: «N̄i-kar̄ánlo, í ì bè foñ á à varáa h̄á làa búenb̄úen na á ũ wee va yi.» ²⁰ O o Yeesu b̄ia n̄on wo yi: «Ba cawanwá yú h̄á k̄ana wee zo. A 6a j̄inzàwa mún yú mí lenna. Ká a *N̄upue Za wón m̄ah̄á yí yú ho lahó na ó o dà à v̄úrín yi.» ²¹ O o ní-kenínia ní-kéní b̄ui b̄ia n̄on wo yi: «Í ì bè

* 8:17 Mí loñ Ezayii v̄uah̄ 53.4

foñ. Ká ù màhǎ díá le í vaa nùu wàn maá vé.» ²² O o Yeesu bía nòn wo yi: «Díá le 6a nǐ-hía à nùu mí nǐ-hía, ká ùnén 6uee bè mií.»

*O Yeesu dǐnia ho pinpi-beenǐ
(Maaki 4.35-41; Luki 8.22-25)*

²³ O Yeesu yòó zon ho woohǔ lè mí nǐ-kenínia á 6a wà. ²⁴ Cúa-yen à ho pinpi-beenǐ wee và ho vǔ-beenǐ wán á wee yànbónka mu ñumu kúee ho woohǔ yi fúaa ho wi ho lí. Mu wee wé ká a Yeesu dǔma. ²⁵ O o nǐ-kenínia vá 6ueé 6ó a yi, á sǐnia wo, à 6a bía nòn wo yi: «Núhúso, wa à hí. Kǎní wɛn.» ²⁶ O o Yeesu bía nòn 6a yi: «Lée webio nòn á mi zǎnanáa? Mí sǎa déró mií 6èntǐn fòora.»

O o wǎa lí hǐnɛn, á yòó nàmakaa ho pinpiró lè mu ñumu na wee yànbónka yi, á mu wó tétété. ²⁷ Ba 6úen6úen á mu wó coon, á 6a wee bío mín yi: «Páa! O nùpue mu lé o yén sǐi ká? Hǎrí ho pinpiró lè mu ñumu ó o bíarǎa, á mu pá bò a bíonǐ yi.»

*Ba nùpua nùwǎ ñun cǐnáwa ña lénló bío
(Maaki 5.1-20; Luki 8.26-39)*

²⁸ Bío ó o Yeesu khǐi dǔn ho Kadaraa kǔhǔ yi, á nùpua nùwǎ ñun 6úí ló 6a nǐ-hía nùnǐi wee sǐ a yahó. Ba nùpua mu 6a cǐnáwa wi yi á 6a zǎnǐi wi fúaa nǐi woon yí máa khà miten à lá ho wǔhǔ mu. ²⁹ Bío 6a mɛn o Yeesu á 6a wee bío ká pǎnpǎn: «Dónbeenǐ Za, lée webio fo lon làa wɛn. Fo 6uara wà 6ueé beé wa lò ká mu pǎahǔ dǐn yí dǔn le?»

³⁰ Mu wee wé à nòn6ue-6oohǔ 6úí khèra vaá wee dí. ³¹ A 6a cǐnáwa mu yankaa o Yeesu ká sǐi: «Hen ká ù wí ù ña wɛn, ù wǎa bío le wa vaa zo ho nòn6ue-6oohǔ na ká yi.» ³² O o Yeesu le 6a vaa zo. A 6a cǐnáwa mu ló 6a nùpua nùwǎ ñun mu yi á vaá zon 6a nòn6ueenǐ yi. A 6a 6úen6úen yòó lùwa le 6úee wán á kùenkaa líi zon ho vǔ-beenǐ yi á húrún.

³³ A bíá lá wee pa 6a á lùwǎ lion ho lóhó, á líi lá bío wó 6úen6úen á fɛera, sǔnkú bío wó 6a nùpua nùwǎ ñun na 6a cǐnáwa lá wi yi. ³⁴ A ho lóhó nùpua 6úen6úen ló wà lée sǐ a Yeesu yahó. Bío 6a lée yú a, á 6a yanka wo le o sǎbéré ò o lé mín kǔhǔ yi à lén.

9

*O Yeesu wééra a nǐi 6úí na sǎnta húrún
(Maaki 2.1-12; Luki 5.17-26)*

¹ O Yeesu yòó zon ho woohǔ á yèrémáa kǎa ho vǔ-beenǐ á khú mí lóhó.* ² A 6a 6uan o mùamúa 6úí lè mí dǎmu dèe á 6uararǎa o cǔn. Bío ó o Yeesu mɛn bío 6a dórǎa mí sǐa wo yi, ó o bía nòn o nǐi mu yi: «Wàn bǔnlo, hení ù sǐi, ù bè-kora séra díá.» ³ A ho *lǎndá bío zéenílowa nùwǎ yen 6úí wee bío mín yi: «O nǐi na ká wee mànǐ miten lè le Dónbeenǐ.» ⁴ O o Yeesu zǔna 6a yilera ó o bía nòn 6a yi: «Lée webio nòn á hǎ yile-kora wirǎa mia. ⁵ Lé mu yén bíoró wayi? Lé à bío le o bè-kora séra díá lée, tàà lé à bío le o hǐní varǎka? ⁶ Ká í màhǎ wi mi zǔn le o *Nùpue Za yú ho pǎnká ho tá wán à sénnáa mu bè-kora díá.» O o wǎa bía bío ká nòn o mùamúa yi: «Lii hǐní, lá ù dǎmu dèe à ù khí6o.» ⁷ O o nǐi mu hǐnɛn yòó dǐn, á wà van mí zǐi. ⁸ Bío 6a zǎamáa mɛn mu, á 6a zǎna, á wee khòonǐ le Dónbeenǐ ho pǎnká na ká 6àn sǐi na le nòn 6a nùpua yi bío yi.

* **9:1** O Yeesu 6àn lóhó na ó o Matiye bía bío hen lé ho Kapɛɛnayuumu. Mi loñ Matiye vǔahǔ 4.13

O Yeesu von o Matiye le o bè mí yi

(Maaki 2.13-17; Luki 5.27-32)

⁹ Bún mǎn ó o Yeesu ló hón lahó so yi wà. Bío ó o wee khíí, ó o mǎn o nǐ búí na 6a le Matiye ká a kará mí tonló lahó yi, á wee fé ho làn-pó. O o bía nǎn wo yi: «Híní bè mií.» O o Matiye líí hínǎn bò a yi.

¹⁰ O Matiye von o Yeesu lè ho dínló mí zlí. Ho *làn-pó féwá lè 6a nǐ-kora cèrèè wi ho dínló mu díníi là a Yeesu lè mí nǐ-kenínia. ¹¹ Bío 6a *Farizíewa mǎn mu ká, á 6a bía nǎn o nǐ-kenínia yi: «Lée webio nǎn á mí nǐ-karánlo wee dí lè ho làn-pó féwá lè 6a nǐ-kora na ká?» ¹² O o Yeesu já bío 6a bía, ó o bía nǎn 6a yi: «Héyí! Minén! Nùpua na lò hereka so wee wé cà tǐnǐ 6ànso dǎní le? Bùéé. Ba vǎn-várowà lé bía wee wé cà a dǎní. ¹³ Mi lén vaa kǎrán le Dónbeenǐ bionǐ na ká à zǔn kúará: «Bío á í mǎkóo wi yi lé le yi na se. Ká 6a bà-kúio na 6a wee wé lè mu hǎmu á í pǎ bío.»[†] Mi zǔn mu sese. Inén yí 6uara bía wee leéka le mí térénna bío yi dé. Bía zǔ le mí lé 6a bè-kora wérowà lé bía á í 6uara bío yi.»

O Yeesu bia hǎ jini líró bío

(Maaki 2.18-22; Luki 5.33-39)

¹⁴ O Zǎn Batiisi nǐ-kenínia vá 6ueé 6ó a Yeesu yi à 6a wee tùa wo yi: «Lée webio nǎn á warén lè 6a *Farizíewa wee lí wa jini túntún, únén nǐ-kenínia yí máa lí mí jini?» ¹⁵ O o Yeesu bía nǎn 6a yi: «Mi wee leéka le bía 6a von mu yaamu sǎnú díníi yara so dà à sè ká a hǎ-fla 6àn bǎa làa ba páania wi le? Bún yí dà máa wé. Éé ká páahǔ búí khíí dà, ó o hǎ-fla 6àn bǎa 6a à lén 6a tǎhǔ, bún ká 6a màhǎ wé è lí mí jini. ¹⁶ Nùpue máa lá nín-ké-finle bío búí máa làa báká kǐnle. Lé bío ká a wó mu, á le nín-ké-finle á a wíoka a lèè ho. ¹⁷ Làa bún sii, nùpue máa wé kúee *dǐvén fia sǔmǎni-kǐa yi. Lé bío ká a kúaa ho bín, ká ho hǐa wee za, á hǎ à nàma, á ho dǐvén á à kúia, á hǎ sǔmǎniwa mún n yáa. Ho dǐvén fia 6a wé kúee hǎ sǔmǎni-fla yi. Ká mu wó ká, á mu búenbúen á à wé se.»

Ba zúifùwa ya-dí htnló

là a hǎa búí wééró bío

(Maaki 5.21-43; Luki 8.40-56)

¹⁸ Pǎahǔ na ó o Yeesu wee bío lè 6a nùpua yi, à bún 6a *zúifùwa ya-dí búí 6ueé dǎn, á 6ueé líí 6úrá a tá ò o bía: «Í hínló húrún yí míana, ká ũ màhǎ buen 6uee bè ũ nǐi o wán o ò vèe.» ¹⁹ O o Yeesu lè mí nǐ-kenínia hínǎn bò làa wo. ²⁰ Hón páahǔ so yi, à bún ò o hǎa búí wee mí mí sèéró fééé á dǎn hǎ lúlúio píru jún à ho máa fi, á vá 6ueé 6ó a yi, á zoó tǔaa o dà-zínii jǐ-kǎní yi là a mǎn. ²¹ O wee bío bío ká mí yi: «Hen ká í dǎrna tǔaa o dà-zínii yi mí dòn, á í wa.» ²² Bío ó o Yeesu yèrémáa khíi mǎn wo, ó o bía: «Wán hínló, yí zǎn dèè. Bío fo dó ũ sii mií, lé bún wééra fo.» O o hǎa mu dèénia wan mí lahó yi.

²³ Bío ó o Yeesu wǎa vaá dǎn 6a zúifùwa ya-dí zlí, ó o wǎa mǎn 6a sí-búawá à 6a wíokaa mǐten vó o nǐ-hío nùuló bío yi, lè 6a zǎamáa na wee wá ká 6a a zúnzúrá. ²⁴ O o bía: «Mí lé lè ho khūuhū. O hínzo-za mu yí húrún, o lée yǎa na dǔma.» Á 6a wee yáa mí jini yi na a yi. ²⁵ Bío 6a zǎamáa ló vó, ó o Yeesu yòò zon le zlí yi, á zoó fù o hínzo-za nǐi yi, ó o líí hínǎn, ²⁶ á mu já ho kǎhǔ búenbúen yi.

Ba muiiwà là a nǐi na o ctnd wi yi wééró bío

[†] 9:13 Mi lorí Ozee vǔahǔ 6.6

²⁷ Bũn mɔn ɔ o Yeesu lɔ bũn wà. Bìo ɔ o wee khíí, á muiiwà nùwā ñun búii bò a yi ká 6a wāamaka: «*Daviide Za, makári wen.» ²⁸ Bìo ɔ o Yeesu vaá dñn le zii, á 6a muiiwà mu ñueé bó a yi, ɔ o tũara 6a yi: «Mi láa mu yi le í dà wee wéé mia le?» A 6a le: «Úuu, Nuhũso, fo dà mu.» ²⁹ O o Yeesu wāa dñn 6a yio, ɔ o bía: «Le mu wé láa bío mi láaráa mu yi.» ³⁰ A 6a yio ðenía wee mi. O o Yeesu henía bío kà nɔn 6a yi: «Háyà, nùpue yí ko ɔ o ñí bío wó mia kà.» ³¹ Ká bío 6a wà, á 6a wee bío o Yeesu bío ho kòhũ búenbúen yi.

³² Pāahũ na á bán wee lén yi, à bũn 6a buan o ñii búii buararāa o Yeesu cɔn, cɔná búii wi o yi, ɔ o yí dà máa bío. ³³ O o Yeesu ñon o cɔná mu léra, ɔ o ñii ñii ðenía fá á wee bío. A 6a zāamāa wó coon mu bío yi, á 6a wee bío: «Warén *Isirayele ñipomu yi á wa ðin yí mɔn bío kà bán sii huúu.» ³⁴ Ká 6a *Farizíewa bán ðen wee bío: «Mu lé 6a cɔnáwa ñuhũso lé yia wee na ho ðarló wo yi ɔ o ña le 6a cɔnáwa lén bía 6a wi yi.»

Ba zāamāa makári buan o Yeesu yi

³⁵ O Yeesu wee héé lé hā ló-beera le hā ló-zāwa yi, á wee kàrán 6a nùpua 6a *zúifùwa kàránlɔ zini yi. O wee bue le *Dónbeení bēení bín-tente, ká a wéé mu vāmú le mí síiwà búenbúen na tò 6a nùpua. ³⁶ Ba zāamāa na ɔ o wee mi á makári buan wo yi. Lé bío ɔ o mɔn à 6a san, á yilera lùnkaa. Ba ka lòn pia na paro mía. ³⁷ O o wāa bía nɔn mí ñi-keninia yi: «Ho ðinlɔ bon ðin cērèè, ká ho lárówà lé bía yí boo. ³⁸ Awa. A mi fio o mòhũ ðanso yi le o wíoka na 6a ton-sáwá le 6a lá ho.»

10

O Yeesu tonkarowà píru ñun yènnáa
(Maaki 3.13-19; Luki 6.12-16)

¹ O Yeesu hueekaa mí ñi-keninia píru ñun á nɔn ho ðarló 6a yi à 6a wé ña le 6a cɔnáwa lén bía 6a wi yi à mún wéé le mu vāmú le mí síiwà búenbúen. ² Híla ká le o tonkarowà píru ñun yènnáa: O nín-yání tonkaro lé o Simɔn, na 6a mún có yèni làa Piere, le mún za Andere, là a Zaaki le mún za Zán na le o Zebedee zāwa. ³ A dé o Filiipu là a Baatelemii, o Toma là a lànpo fé Matiye, o Alifee za Zaaki là a Tade, ⁴ o Simɔn na lé 6a Zelootea* kuure nùpua ní-kéní, là a Zudaa Isikariote na khíi dé o Yeesu mí zúkúsa ñii yi.

O Yeesu tonkaa mí tonkarowà píru ñun
(Maaki 6.7-13; Luki 9.1-6)

⁵ Bán báawa píru ñun so lé bía ɔ o tonkaa, á henía bío kà nɔn yi: «Mi yí va hā kána na á bía yínɔn 6a *zúifùwa kará yi, à mún yí zo ho *Samaríi kòhũ lórá yi. ⁶ O *Isirayele ñipomu na ka lòn pia na vñun bán lé bía mi va cɔn. ⁷ Mi lá ho wòhũ wà, à bío ká le bío mi wé bue: Le *Dónbeení bēení á sùarāa. ⁸ Mi wéé 6a vánvárowà. Bía húrun á mi vèení. Ba ñueréwà à mí wéé, à ña 6a cɔnáwa lén bía 6a wi yi. Mi yú mu làa káamāa, à mi ðen mún wé na mu làa káamāa. ⁹ Mi yí lén làa sánú, táa wáí. Hári le wén-wíníwà à mí yí gaa. ¹⁰ Mi yí gaa puure. O búii yí gaa baká táa nakāa à sèení hla ɔ o zā. O búii yí gaa búin-za. Í bía bũn le bío ɔ o ton-sá ko le mí ñii ðinlɔ. ¹¹ Mi wé vaá zon lóhó léé lóhó yi, à mí cá yia á à tà mí ì làa o wán, à kēení wón ðanso cɔn fúaa mí léró ho lóhó mu yi. ¹² Mi wé vaá zon zii léé zii na yi, à mí bío le ho héerá à keñ le zii mu nùpua wán. ¹³ Ká bía wi le yi á tà

* **10:4** Ba Zelootea lé 6a nùpua na fù wee cüii mín síi bío hení. Ba hla wee fi le 6a Oroomusa le tibirí yi.

mi bïo, á mi héerà á à keń 6a wán. Ká 6a pǎ mi bïo, à mi fé mi héerà tènńi.
 14 Mi wé waá zon zii, tàá lóhó na yi, ká bïa wi bïn pǎ mi bïo á le mí máa jí
 mi cǎn, ká mi wee lé bïn, à mi púaa mi zení khúnkhúní kúia.† 15 Le 1 mí
 ho tũia na mia: Le cítii fi nònzoń, á hón lóhó so nùpua bïo na khii sá 6a yi
 á à poń bïo sá ho *Sodɔɔmu lè ho Komɔɔre lórása yi.»‡

O Yeesu bia le lònbee na yòó lua bïo

(Maaki 13.9-13; Luki 21.12-17)

16 «Mí jí bïo ká: 1 wee tonka mia. Mi ka lòn pia na wà waá zo 6a
 dakhínkhínwa tǎahú. Mi zún miten ɓuaró làa bïo 6a háwá zúnáa míten
 ɓuaró bïo síi, á wé 6a nùpua na wayika lè 6a ɓúaaɓúuní bïo síi. 17 Mi pa
 miten bïo. Ba nùpua khii wé è ɓua mia á à varáa ho pánká ɓánsowá cǎn
 á bán waá cítii mia. Ba wé è ha mia lè há lábaaní 6a *zúifùwa káranló zíní
 yi. 18 Ba wé è ɓua mia á waá ɗíní há kána júnása lè 6a bá-záwa yahó bïo
 mi tà mií bïo yi. Lé bïn mi ì bè yi á à zéenináa 1 bïo lè ɓarén làa bïa yínɔń
 6a zúifùwa.

19 «Hen ká 6a khii wé ɓuan mia vannáa le cítii finńi, à mi yí le mi yiwa
 de bïo mi ì láráa mi jí-cúaa làa bïo mi ì bío bïo yi. Mí ì yí há bioní na mi ì
 bío ho páahú mu yi. 20 Há bioní mu máa wé mi kúrú bioní. Mìn Maá
 Dónbeení Hácírí lé ɗío á à dé há mi jini yi á mi ì bío. 21 Ba nùpua ɓúí wé è
 dé mìn kúrú záwa á à na 6a à ɓúe. Hári 6a maáwá ɓúí á à wé mu ɓàn síi
 lè mí záwa. Ba záwa ɓúí mún ñ híní mìn maáwá wán, á à na 6a 6a à ɓúe.
 22 Ba nùpua ɓúenɓúen á à jin mia bïo mi tà mií bïo yi. Ká yia màhá há mí
 síi fúaa mu véenii, wón á à fen. 23 Hen ká 6a khii wee beé mi lò lóhó na yi,
 à mi lùwí va dà-veere yi. Le 1 mí ho tũia na mia: O *Isirayeele kǎhú lórá
 ɓúenɓúen á mi máa bëeni máa vé ká a *Nùpue Za yí ɓuara.

24 «Ní-kenínii na po yia wee kení a wón mía. A ton-sá na po mí jùhúso
 wón mún mía. 25 Ká a ní-kenínii hía ka làa yia kenía wo bïo, se bïn á à
 kǎja. Ká a ton-sá mún hía ka le mí jùhúso bïo, se bïn á à kǎja. Ká le zì-
 jùhú ní-kńle 6a hía wee ve là a *Belezebuule,§ á se o zii nùpua á 6a a ve
 lè há yènnáa na yí seka po dén.

Le Dónbeení lé ɗío mi wé zǎn

(Luki 12.2-7)

26 «Mí cén wé yí zǎn 6a nùpua. Mu bïo na sánkaa ɓúenɓúen khii mi, á
 bïo sá yi ɓúenɓúen mún khii zún. 27 Bïo á ì bía non mia le tǎbírí yi, à mi mí
 wéréwéré le 6a nùpua jí. Bïo á ì hũmankaa làa mia à mi yòo bue há lòra.
 28 Mi wé yí zǎn bïa wee ɓúe o nùpue ká 6a yí dà máa ɓúe o mànáká. Le
 Dónbeení na dà a yáa há sánia lè ho mànáká le Dofíní dǎhú na máa hí yi,
 dén lé ɗío mi wé zǎn. 29 Ba jínzà-wíníwá ɓúaa jún so yí máa wé yèè ho
 tǎmón dà-kéní le? Eε ká hári 6a yà-kéní máa kùen ká mìn Maá Dónbeení
 yí zū mu. 30 Ká mu lé minén, hári mi jún-vǎní ɓúenɓúen á le Dónbeení
 zū jii. 31 Mi wǎa yí zǎn dèè, lé mi bïo jùhú wi po 6a minka jínzà-wíníwá.

O Yeesu bïo tàró tàd mu pló

(Luki 12.8-9)

† 10:14 Há zení khúnkhúní púaa kúiaró léee bïo na 6a zúifùwa wee wé hón páahú so yí ká 6a waá
 ló ho ká-veere ɓúí yi á bínia wà ɓueé zo mìn kǎhú. Ká bïo hen ká bïn lé ɓarén zúifùwa wee wé
 mu làa mìn, á zéení le le páanii mía ɓarén làa bïa pá le Dónbeení bëení bïo páahú. ‡ 10:15 Mí
 lorí Bïo jùhú ɓúeenii vǎahú (Genèse) 18-19 § 10:25 Belezebuule: Mu páahú ká le yèni mu á
 6a zúifùwa cèrèè hía zú le lé 6a cínáwa jùhúso na lé o Satáni te le.

³² «Yia ðin 6a nùpua yahó ò o bía wéréwéré le mí bïo sã miï, á ñén mún khií bïo mu wéréwéré wàn Maá na wi ho wáayi yahó le 6ànso bïo sã miï. ³³ Ká yia 6èn bía wéréwéré 6a nùpua yahó le mí yí zū mi, á ñén mún khií bïo wàn Maá na wi ho wáayi yahó le í yí zū 6ànso.

*O Yeesu bïo wee kheé 6a nùpua
(Luki 12.51-53; 14.26-27)*

³⁴ «Mi yí leéka le í buara wà 6ueé dé ho héérà ho ðimíjǎ yi. Bùéé. Í yí wà 6ueé dé héérà ho yi. Há fio lé hǎa á í wà 6ueé dé. ³⁵ Í wà 6ueé kheé o za le mún maá, á à kheé o nu le mí hínló, là a 6úaa háa le mí yàró háa. ³⁶ O nùpue 6àn zii nùpua lé bán á à yèrémá à wé o zúkúsa. ³⁷ Yia wa mún maá tàá mún nu á po mi, wón 6ànso yí dà máa páaní làa mi. A yia wa mí za tàá mí hínló á po mi, wón 6ànso yí dà máa páaní làa mi. ³⁸ Yia yí máa lá mí *kùrùwá pí* à bèráa miï, wón 6ànso mún yí dà máa páaní làa mi. ³⁹ Yia wi ò o pa mí mukānī bïo wón á à vīinī le. Ká yia màhǎ vīinīa mí mukānī ñén bïo yi, wón á à bīnī ì yí le.

*Yia buan le Dónbeenī ton-sá cūnú na ó ò yi
(Maaki 9.41)*

⁴⁰ «Yia buan mia sese, se lé ñén á 6ànso buan sese. A yia buan mi se, se lé yia tonkaa mi á 6ànso mún buan se. ⁴¹ Hen ká yia buan le *Dónbeenī jī-cúa fεero búi se lé bïo ó o lé le Dónbeenī jī-cúa fεero, á 6ànso khií yí 6a jī-cúa fεerowà cūnú na 6a à yí. Hen ká a búi buan o nùpue na téréna lé bïo ó o téréna, ó o khií yí bía téréna cūnú na 6a à yí. ⁴² Ká nùpue nɔn hǎrí ho kóo-za yimù cúee jɔn-wia bía wi hen na júhú mia nī-kení búi yi, lé bïo ó o lé í nī-kenínii, wón 6ànso á à yí mu cūnú máa khií.»

11

¹ Bïo ó o Yeesu zéénia mí nī-kenínia wó, ó o ló bīn wà, á wà vaá kǎrǎn 6a nùpua ká a bue le Dónbeenī bïo ho kōhú mu lórá yi.

*O Zǎn Batiisi tonkaa 6a nùpua o Yeesu cǎn
(Luki 7.18-35)*

² Bïo ó o Zǎn Batiisi wi ho kásò yi, ó o jǎ bïo ó o *Krista wee wé, ó o tonkaa mí nī-kenínia nùwǎ yɛn búi ³ le 6a va a tùa wo yi: «Ūnén lé fo á wa jǎ bïo le fo ko ū buen léé, tàá wa pá ko à wa lòoní nī-veere?» ⁴ O o Yeesu bía nɔn 6a yi: «Bïo mi wee jí làa bïo mi wee mi á mi vaa bío na a Zǎn yi. ⁵ Ba muuivà yío wee mi, á 6a mùamúawà hínɔn wee varáka. Ba 6ùéréwà wee wa. Ba bekewà jikōnna wee jí mu bïo. Ba nī-hía wee vèé. A le bintente wee bue na 6a nī-khenia yi. ⁶ Yia yí pá í bïo ká a tà mu yi, se wón 6ànso júhú sí.»

⁷ Bïo ó o Zǎn nī-kenínia bīnía wà, ó o Yeesu wee bío o Zǎn mu bïo le 6a zǎamáa kǎ síi: «Lée webio á mi van vaá lora le dùure yi? Lée ho konkohó na ho pinpiró wee héé vīnvǎ léé? Bùéé. ⁸ A lée webio mí vaá lora? Lée nùpue búi na sía hǎnbònɔn le? Bía wee zǐ hǎn sí-seniso á wi 6a pǎamá-beera zíní yi. ⁹ A lé o yén mi van bío yi? Lé le *Dónbeenī jī-cúa fεero búi le? Ká mu lé wón, se mi túiá sí. O yáá pá po wón, le í bïo mu na mia. ¹⁰ O Zǎn mu lé yia á le Dónbeenī bioní vǎahú bía bïo kǎ síi: «Í ò tonka í tonkaro ò o dí ū yahó á 6ueé wíoka ū wǎhú». ¹¹ Le í mí ho túiá na mia: 6a nùpua na wi ho ðimíjǎ yi búenbúen á yia bïo júhú wi po a Zǎn wón mia.

* **10:38** Ho kùrùwá píló bïo wee zééní le 6ànso sã mu húmú yi. Hen ká á mu wee zééní le yia tà a Yeesu bïo á zú le bīn súaani órén mí beere mukānī.

Ɛε ká le *Dónbeenì béeñí zàwa món-dí màhã pá po a. ¹² Páahũ na ó o Zãn Batiisi wee zéení le Dónbeenì bïo yi à 6uee 6úe ho zuia yi, á le Dónbeenì béeñí bïo á 6a wee firáa lè mi sòobéε. A bïa wee fi làa bũn wi 6a fé mu lè ho pánká. ¹³ Le Dónbeenì ñi-cúa fεerowá 6úen6úen là a *Mɔyiziε lándá á bía le Dónbeenì béeñí bïo yi fúuu á 6ueé 6ó a Zãn Batiisi páahũ. ¹⁴ Ká mi tà le bïo bía 6úen6úen bon, se o Zãn mu lé yïa lé o *Elii na 6uenlò bïo fèra bía. ¹⁵ Yïa wee ñí bïo, à wón ñí bïo bía sese.»

¹⁶ O Yeesu pá bñía bía: «Ho zuia nùpua á ï dà à tèè lè 6a yén? Ba ka lè 6a háyúwá na lée kará 6a nùpua fémínlò lahó yi, à 6a wee háanì na mí ninzáwa na zoó le 6onfónii yi ká: ¹⁷ «Wa 6úa hã sïa san, à mi le mi máa lée yo. Wa bó le yèni, á mi le mi máa wá.» ¹⁸ Mi lorí. Bïo ó o Zãn 6uara, á yí máa dí ðin-poni, á mún yí máa ñu ðivén, á 6a le o cíná wi o yi. ¹⁹ O o *Nùpue Za 6èn 6uara, á 6ueé wee dí ká a ñu, á 6a wee bïo bïo ká: «Mi lorí. O ñii na ká yí máa wé bïo 6úii ká mu yínorí ðínlò díró làa ðivén ñuló. O lè 6a *lànpo féwá lè 6a ñi-kora 6àn bónlo.» Ɛε ká le Dónbeenì bè-zúrminì wee zéení mí térénlò 6a bè-zúrñlowá bè-wénia yi.

*Hã lórá na nùpua pá a Yeesu bïo
(Luki 10.13-15)*

²⁰ Bũn món, ó o Yeesu wee zá lè hã lórá na ó o wó mu yéréké bïowa cèrèε yi, lé bïo á 6a nùpua na wi hã yi á yí yèrémáa mi yilera lè mi wára. O wee bïo bïo ká: ²¹ «Ūnén Korazēn lóhó lè ūnén Betesayidaa lóhó, ho yéréké á à sá mia. Lé bïo ká mu yéréké bïowa na wó mi cón 6àn síi lá wó ho Tiire lè ho Sidōn lórá* yi, se hã lórá mu nùpua lá hñnɔn háanì á khuiira hã pórókówá zã† á kúaa le sáni mi wán, á zéénianáa le mí wi à mí khí mu bè-kora wéró yi. ²² Lé bũn nɔn á ï wee bíoráa mu na mia: Le cítii fi nɔnzoñ á ho Tiire lè ho Sidōn lórá lònbee na a yí hã, á à wé làa yi minén lònbee yi.

²³ «Ɛε ká ūnén *Kapεenayuumu, fo wee leéka le 6a khíi lá fo á à yòoráa ho wáayi yi le? Búeé. Ho ñi-hñnbó-lóhó lé hã 6a khíi líi dé fo yi. Lé bïo ká mu yéréké bïowa na wó ū cón 6àn síi lá wó ho *Sodɔmu yi, se ho lóhó mu pá lá wi hárí lòn zuia. ²⁴ Lé bũn nɔn á ï wee bíoráa mu na mia: Le cítii fi nɔnzoñ á ho Sodɔmu bïo á à wé làa yi ūnén bïo yi.»

*O Yeesu dó mìn Maá Dónbeenì bárdká
(Luki 10.21-22)*

²⁵ Cíinú bũn món, ó o Yeesu bñía wee bïo bïo ká: «Í Maá, ūnén lé ho wáayi lè ho tá Nuhúso, í wee dé ū bārāká. Lé bïo mu bïo na fo sà mu bè-zúrminì 6ànsowá lè le hácirí 6ànsowá yi á fo tà zéénia làa bïa bïo ñúhũ mía. ²⁶ Í Maá, mu bon. Bïo mu wóráa ká lé bïo sí foñ.

²⁷ «Í Maá dó mu bïo 6úen6úen í níi yi. Nii woon yí zū a Za, ká mu yínorí o Maá. A ñii woon mún yí zū a Maá, ká mu yínorí o Za, làa bïa ó o Za mu wi ò o zéení làa wo.

²⁸ «Minén 6úen6úen na ho sèró na líi wee beé lò, mi buen í cón, á ï na hã vúríná mia. ²⁹ Mi lá í zúu bè mi wán à día le í káran mia. Lé bïo á ínén

* **11:21** Ho Tiire lóhó lè ho Sidōn lóhó: Hã hã le ho Fenisii kãhũ ló-beera 6úii. Lé bñi á ho wáahũ na 6a le Baale wi yi. Hón wáahũ so lé hã ó o bée hãa na 6a le Zezabeεle fó zonnáa o Isirayεle kãhũ yi. Hã lórá mu firó bïo bía o Ezekiyεle vūahũ yi 26.1–28.19. † **11:21** Hen ká 6a zúifúwa fù wi 6a zéení le mí wi le wée yi, táá ká 6a wi 6a zéení le mí wi à mí khí mu bè-kora wéró yi, á 6a wé khuii hã pórókówá zã, ká 6a wé kúee le sáni mí wán.

wayi, á wee liiní íten, á minén mi bæere á à yí hã vũrnà. ³⁰ I zúu na á ï bè mi wán á yí lí, á ho sèrò na á ï bè mi wán á mún záyi.»

12

O Yeesu lé yia á ho Sabaa bio wi nii yi

(Maaki 2.23-28; Luki 6.1-5)

¹ Cílinú bún món, ó o Yeesu wee káa hã mana búí yi ho *Sabaa zoñ. A le hĩni dà a nĩ-kenínia, á 6a wee khé ho ònlo na bon òn à là. ² Bío 6a *Farizíewa mən mu á 6a wee bío là a Yeesu: «Loń ũ nĩ-kenínia. Bío 6a wee wé yi ko làa wérò ho Sabaa zoñ. Wa làndá hò mu.» ³ Ó o Yeesu bía nən 6a yi: «Bío ó o *Daviide yankaa wó ká arén lè mí nùpua le hĩni dà á mi òn yí kàrána yí mən le? ⁴ O wà zon le Dónbeenĩ pənsòni bükú yi, á zoó lá ho búurú na 6a wó lè mu hāmu á 6a là. Ká 6a nən lá yí ko à 6a là ho. Le *Dónbeenĩ yankarowà mí dòn lé bía á ho làrò ní nən yi.» ⁵ Tàá mi so òn yí kàrána mu o *Məyiie làndá yi, le le Dónbeenĩ yankarowà na wee sá le Dónbeenĩ pənsòni bükú yi, á máa wé bè ho Sabaa làndá yi ká mu nən pá yí nən wé khe le? ⁶ Le í bío mu na mia: Bío wi hen á nùhú wi po le Dónbeenĩ pənsòni bükú. ⁷ Ká le Dónbeenĩ bíonĩ vūahú bíonĩ na le bía le mínén màkóo wi le yi na se yi, ká 6a bà-kúio na 6a wee wé lè mu hāmu á mí pã bío,† á mí lá zū kúará, se bía yí wó yí khon á mí lá máa síinĩ núná. ⁸ Lé bío ó o *Nùpue Za lé yia á ho Sabaa bio wi ní yi.»

O Yeesu wéera a nii na bahó hurun

(Maaki 3.1-6; Luki 6.6-11)

⁹ Bún món ó o Yeesu ló bín á wà van 6a *zúifùwa mu kàránló zii yi. ¹⁰ Mu zoñ à nĩ búí wi bín á bahó hurun. A bía wi bín wi 6a kooní a Yeesu yi. Lé bún nən á 6a tũara a yi ká: «Wa làndá yi á nùpue so dà wee wéé *Sabaa zoñ le?» ¹¹ Ó o Yeesu bía nən 6a yi: «Mínén ó o búí pio yà-kéní mí dòn lá wi síi, á wó wó kũera zon le buii yi ho Sabaa zoñ, ó o so máa líi lén wo le? ¹² A bío ó o nùpue bío nùhú màhá wi po a pio há. A bún wa làndá yi, á nùpue dà à wé tentemu làa nùpue ho Sabaa zoñ.» ¹³ Bún món, ó o Yeesu yèrémáa bía là a nĩ: «Hóní ũ bahó.» Ó o nĩ hónía mí bahó, á ho dènia wan òn làa hĩa so bío.

¹⁴ A 6a *Farizíewa wà ló, á bío 6a à wé á à yíráa o Yeesu á à búe lé bún 6a lée wee wānání wán.

O Yeesu lé le Dónbeenĩ ton-sá na le mən léra

¹⁵ Bío ó o Yeesu zūna mu, ó o ló bín wà. A 6a minka zāamāa bò a yi. Ó o wéera 6a vánvárowà búenbúen na wi bín, ¹⁶ ká a màhá henía mu nən 6a yi le 6a yí bá mí bío na nùpua yi. ¹⁷ Mu wó ká síi, bèra a na ò o nĩ-cúa fero *Ezayii bíonĩ na ká à nĩ sí. ¹⁸ Le le Dónbeenĩ bía:

«Yia ká lé í ton-sá na á ï mən léra,
yia á ï bò í tàká wán.

Í síi wan o bío yi.

I ï liiní í Hácírí o wán,

o ò bue í cítí bío á à na hã sííwà yi.

¹⁹ O làa nùpue máa wānání.

O máa wāamaka bío.

Ba máa jí a sá bonfúaa yi.

²⁰ Le nāaninle na nūmaa

ó o máa khé máa día.

* 12:4 Mi loń Samuwēele nín-yání vūahú 21.2-7 † 12:7 Mi loń Ozee vūahú 6.6

A le fɪntání na wee hí
 ó o mún máa búe.

O ò ɓua mítén kà sí,
 fúaa bío ó o térénló bío yòó có ló,
 21 á há sííwà búenbúen màhá à dé mí sía wo yi.» †

*O Yeesu pànká á yí ló Satáni cón
 (Maaki 3.22-30; Luki 11.14-23)*

22 Ba ɓuan o n̄i ɓúí ɓuararáa o Yeesu cón ò o cíná wi o yi, ó o lé o muíi á mún yí dà máa bío. O o Yeesu weéra a, ó o j̄ii dèenía fá á wee bío, á mún wee mi. 23 A ɓa z̄amáa wó coon mu bío yi, á ɓa wee bío: «Yia kà màhá lé o *Daviide Za léé?»

24 Ká bío ɓa *Farizíewa j̄a mu, á ɓa wee bío: «O n̄i na kà á wee j̄a ɓa cínáwa lén bia ɓa wi yi là a *Belezebuule pànká, yia lé ɓa cínáwa j̄úhúso.»

25 Ká a Yeesu màhá z̄úna ɓa yilera, ó o bía n̄on ɓa yi: «K̄sh̄ú léé k̄sh̄ú na n̄upua wee fi mín yi á à fi ì vé. Lóhó léé lóhó, tàá z̄ii léé z̄ii na n̄upua wee fi mín yi á j̄úh̄ú á à búe. 26 Ká bío ó o *Satáni te ó o wee b̄iní j̄a se o wee fi lè mítén. Á bia bío s̄a a yi j̄úh̄ú so máa búe le?»

27 «Mi wee bío le í wee j̄a ɓa cínáwa lé bío ó o Belezebuule wee na mu ɓan pànká m̄i. Ká lé b̄in mu wóráa, á yia ɓen wee na ho pànká minén n̄upua yi á ɓa j̄a lè ɓa cínáwa lé o yén? Bia làa mia léé dà-kéní ɓan mí beere yáá wee zéení le mi bío yí bon. 28 Ká le Dónbeení Hácírí lé dío wee na ho pànká Inén yi, à í j̄a lè ɓa cínáwa, se b̄in wee zéení le le *Dónbeení béení á dèenía ɓueé ɓó mia.

29 «N̄i woon yí dà máa zo pànká ɓanso z̄i á máa zoó khuii o n̄i bío, ká a yí can o pànká ɓanso mu yí vó. Ká a màhá can wo vó, ó o zoó khuii bío wi o z̄ii búenbúen.

30 «Yia yí wi làa mi, se wón wee fi làa mi. A yia mún yí máa séení mi ho vá kúeemínwánló yi, se wón wee saawaní. 31 Lé b̄in n̄on á í wee bío mu na mia: Ba n̄upua bè-kora na ɓa wó búenbúen lè há b̄in-kora na ɓa bía búenbúen, á bío khii sén ñ díá á à na ɓa yi. Ká yia bía khon le Dónbeení Hácírí dání yi, wón ɓa khii máa sén bío máa díá. 32 Yia bía le b̄in-kohó o *N̄upue Za dání yi, wón ɓa à sén ñ díá á à na yi. Ká yia bía khon le Dónbeení Hácírí dání yi, wón ɓa khii máa sén máa díá máa na yi, hàrì ho zuia.»

*Le v̄indèe semu wé z̄un há bia na le wee ha yi
 (Luki 6.43-45)*

33 «Hen ká le v̄indèe se, à le b̄ia wé sí. Ká le v̄indèe yí se, à le bia máa wé sí. Le v̄indèe semu wé z̄u há bia na lé wee ha yi. 34 Díhioni yén! Bío mi yí se, á mi dà à wé kaka á à bíoráa mu bío na se. O n̄upue bío na wi o síi yi, b̄in lé bío ó o wee wé bío. 35 O n̄upue na se wón wee wé bío há b̄in-tentewá, lé bío á bío yi o síi yi se. Ká yia yí se wón wee wé bío há b̄in-kora lé bío á bío wi o síi yi se. 36 Le í m̄i ho túiá na mia: Le Dónbeení cítií f̄i n̄onzoñ, á há b̄in-conconwà na ɓa n̄upua bía á ɓa à zéení j̄úh̄ú. 37 Lé bío á ù j̄i-cúa lé h̄ia ɓa à d̄in wán á à f̄ináa le cítií á à z̄úrínáa ká ù téréenna, tàá ká ù yí téréenna.»

*Ba le o Yeesu wé yéréké bío ɓúí à mí mi
 (Maaki 8.11-12; Luki 11.29-32)*

38 A ho *lándá bío zéenílowa lè ɓa *Farizíewa n̄uwā ȳen ɓúí wáa bía n̄on o Yeesu yi: «N̄i-karánlo, wa wi à ù wé bío ɓúí à wa mi.» 39 O o Yeesu

† 12:21 Mi loñ Ezayii v̄uah̄ 42.1-4

bía nɔn ɓa yi: «Ho zuia nùpua na yí se, na wee bíní le Dónbeení mɔn á wé mu bè-kora, á wee cà á ɓa mi yéréké bío. Εε ká ɓa máa mi yéréké bío búí ká mu yínɔn le *Dónbeení jii-cúa fεero Zonaasi bío. § 40 Mu bon. O Zonaasi wó há wizooní bío tɪn le mí tɪnɔnna bío tɪn o ceza pío hó yi. Lé ká síi ó o Nùpue Za mún khii wéráa há wizooní bío tɪn le há tɪnɔnna bío tɪn ho tá yi. 41 Ho Niniivesa yerémáa mi yilera le mí wára, lé bío ɓa já a Zonaasi bióní. A yía wi minén tɪahú, wón bío júhú wi po a Zonaasi. Lé bɪn nɔn á le Dónbeení cítii fi nɔnzon, á ho Niniivesa mu á à híní ì dɪn ho lɔnbio nùpua yahó, á à kooní ɓa yi. 42 O bée háa na hía wi ho Saba kôhú júhú wán á hía ló lùe na dání ná yi làa sòobée, á ɓueé já a *Salomɔn bè-zúrminí bióní.* A yía wi minén tɪahú, wón bío júhú wi po a Salomɔn. Lé bɪn nɔn á le Dónbeení cítii fi nɔnzon, ó o bée háa mu á à híní ì dɪn ho lɔnbio nùpua yahó á à kooní ɓa yi.

*Bío ó o cɪná wee bíní ɓuee zoráa yía ó o lá ló yi
(Luki 11.24-26)*

43 «Hen ká a cɪná ló a nùpue na ó o lá wi yi, ò o vaa héε vará le dùure yi, á cà ho lahó na ó ò kéni á à vúr yi ká a máa yí ho. Ká a hía cà san, 44 ò o bío mí yi: «Ì ì bíní ì va hen na á ì ló yi.» Ká a bíní van bɪn ò o vaa yí ho lahó mu mí káamáa ká ho sàara, á wíokaa sesese. 45 Ká a mɔn mu, ò o bíní vaa fé ɓa cɪnáwa bùaa hɛjun na bèn jii po arén, á ɓa páani ɓuee zoo kéni cɪcáká ho lahó mu yi. Ká mu wó ká, á wón nùpue so bío wíoka yáa poñ bío mu fù karáa. Lé làa bɪn síi á ho lɔnbio nùpua na yí se bío khii wéráa.»

*O Yeesu ɓàn nu le ɓàn zàwa lé ɓa yén?
(Maaki 3.31-35; Luki 8.19-21)*

46 O Yeesu wee bío le ɓa zámáa, á bɪn á ɓàn nu le ɓàn zàwa ɓueé dɔn. Ba léé dɪn ho khũuhũ, á wi ɓa bío làa wo. 47 O o búí bía là a Yeesu: «Loí. Mɪn nu le mɪn zàwa léé dɪn ho khũuhũ á wi ɓa bío làa fo.» 48 O o Yeesu bía le ɓànso: «Wàn nu lé o yén? Á wàn zàwa lé ɓa yén?» 49 Bɪn mɔn ó o dá mí níi mí nĩ-kenínia yi ò o bía. «Mí loí. Wàn nu le wàn zàwa wi hen. 50 Lé bío á yía wee wé wàn Maá na wi ho wáayi síi bío, wón lé wàn za, le wàn hɪnló, le wàn nu.»

13

*O dɪro wáhiire
(Maaki 4.1-9; Luki 8.4-8)*

1 Bɪn zon ó o Yeesu hɪnɔn le zii yi ló, á wà vaá kará ho vũ-beeni jii, á wee kàrán ɓa nùpua. 2 Ba minka zámáa kɪnía wo yi, ó o wó san zon ho woohú á zoó kará, á ɓa zámáa bán dɪn mu jumu jii.

3 O wee wà há wáhio á kàránnáa ɓa nùpua làa bío cɛrèε. O bía: «Nii búí ló van mí mɔhú yi, á wà vaá dé mí bè-dà. 4 Bío ó o wee dé mu á mu búí lion ho wôhú nísání, á ɓa jɪnzàwa sèekaa bɪn vâ. 5 Mu búí lion ho ɓúaa hó na le tɪnɪ wi wán ká le yí lì, á mu dɛɛnía ló, lé bío le tɪnɪ yí boo bɪn. 6 Bío le wii já le mí sòobée, á ho dɪnló na ló wɪnɪwɪnɪ á hon, lé bío ho naní yí vá yí lion. 7 Mu búí lion hen na há kíkara bia héra yi, á mu ló, á hɪn kíkara so hɪnɔn yòó pà mu. 8 Mu búí bɪn lion ho tá na se yi, á mu ló, á yòó han mí

§ 12:39 Zonaasi: O bío bía le Dónbeení páanii kɪnle vūahú na ɓa le Zonaasi vūahú yi.

* 12:42 Mí loí Bá-zàwa nín-yání vūahú (1 Rois) 10.1-13; Wizooní bè-wénia cúa-jun níi vūahú (2 Chroniques) 9.1-12

bia. Hã 6úi yú khímàni khímàni, hã 6úi yú búará-tín tín, hã 6úi yú 6óní làa píru píru.»

⁹ O Yeesu pá bínía bía bò mu wán: «Yia wi ò o jí bïo, á wón jí bïo bía sese.»

Lée webio nòn ó o Yeesu wee wàráa hã wàhio
(Maaki 4.10-12; Luki 8.9-10)

¹⁰ O o nĩ-kenínia vá buéé 6ó a yi, á wee tùa wo yi. «Lée webio nòn fo wee wàráa hã wàhio na 6a yi?» ¹¹ O o Yeesu bía nòn 6a yi: «Le Dónbeenĩ wó á le béenĩ bïo na sà yi á mi yú zúna, à 6a nĩ-vio yí zúna mu. ¹² Lé bïo á yia bïo wi á 6a khii bíni yòó bè mu 6úi wán á à na a yi, ó o bïo á à wé boo. Ká yia dèe 6úi mía, wón á hàri mu bè-za na ó o wee leéka le mu wi mi cón á 6a pá à fé. ¹³ Lé bñn nòn á ï wee wàráa hã wàhio na 6a yi. Ba wee loñ coon, ká 6a yí máa mi. Ba wee jí mu bïo ká 6a yí máa 6ua mu à zũn kúará. ¹⁴ Lé ká síi á le *Dónbeenĩ jí-cúa fεero *Ezayii bïo na ó o bía 6a dǎni yi á jii sùráa. O bía bïo kà:

«Mi khii wee jí mu bïo

ká mi máa zũn mu kúará.

Mi khii wé è loñ coon

ká mi máa mi hàri dèe.

¹⁵ Mu nĩpomu na kà 6èntín bónbúra.

Ba tun mí jikǝnna,

á muunía mí yïo.

Ba yí wi à 6a mi bïo.

Ba mún yí wi à 6a jí bïo.

Ba yí wi à 6a zũn mu bïo

à yèrémá buen ínén Dónbeenĩ cón à ï wéé 6a.»*

¹⁶ «Éε ká minén bán júná sí. Mi yïo wee mi, á jikǝnna mún wee jí mu bïo. ¹⁷ Le ï mi ho túiá na mia: Le Dónbeenĩ jí-cúa fεerowà cèrèε lè 6a nùpua 6úi na téréna á sía hía vá à 6a mi bïo minén wee mi, à 6a yí mòn mu. Ba sía hía vá à 6a jí bïo minén wee jí, à 6a yí já mu.

O Yeesu zéenia o ðtro wàhiire kúará
(Maaki 4.13-20; Luki 8.11-15)

¹⁸ «Mi wáa jí yia wee dé mu bè-dà wàhiire kúará. ¹⁹ Bía wee jí le *Dónbeenĩ béenĩ bïo á 6a yí zũ mu kúará á ka lè ho wòhũ nísání na mu bè-dà lion yi. O *Satani wee buee lén mu 6a sía yi. ²⁰ Ba 6úi ka lòn 6úaahó. Ba wee jí le Dónbeenĩ bíoni, à tà le yi fùafù, à zámaka le bïo yi. ²¹ Ká 6a màhá yí máa día à le zo 6a. Ba wee tà le bïo ho páahũ na cínú yi mí dòn. Ká le lònbee, tàá ho kúará lénló yú 6a le Dónbeenĩ bíoni bïo yi, à 6a dèenĩ pí le Dónbeenĩ bïo. ²² Ba 6úi ka lè ho tá na hã kíkara bia héra yi á mu bè-dà lion yi. Ba já le Dónbeenĩ bíoni, ká ho ðímjána bïo yilera, lè ho náfòró poni na wee khà 6a nùpua, á wee hè le bíoni mu, à le máa wé bïo 6a yi. ²³ Ba 6úi 6èn ka lè ho tá na se bïo, na mu bè-dà lion yi. Ba wee jí le Dónbeenĩ bíoni, à zũn le kúará, á 6a 6èn wee ha hã bia. Ba 6úi khímàni khímàni, 6a 6úi búará-tín tín, 6a 6úi 6óní làa píru píru.»

Le jí-kohó wàhiire

²⁴ O Yeesu bínía wà le wàhiire 6úi nòn 6a yi: «Ho wáyai béenĩ bïo bonmín làa bïo kà: Nii 6úi dó mu bè-dà tente mí mǝhũ yi. ²⁵ Á ho tínahũ 6úi ká 6a nùpua búenbúen duma, ó o nii mu zúkúso 6uara, á buéé dó le jíni bia ho mǝhũ mu yi, ò o bínía wà. ²⁶ Páahũ na ho ðínló ló á yòó wee te yi, á

* 13:15 Mi loñ Ezayii vuahũ 6.9-10

le jíní mún líí ló. ²⁷ A ho məhú bǎnso ton-sáwá bía nɔn wo yi: «Núhúso, fo yí dó mu bè-dà tente ũ məhú yi le? A le jíní bèn ló wen bín.» ²⁸ O o bía nɔn ɓa yi: «Lé í zúkúso wó mu.» O o ton-sáwá bía: «Fo wi á wa vaa deɛ le jíní mu le?» ²⁹ A ho məhú bǎnso bía nɔn ɓa yi: «Bùéé. Mi díá, lé bío ká mi le mi ì deɛ le jíní ká mi yí wó sese á mi ì deɛ le á à léé lè ho dínló. ³⁰ Mi díá le mu páaní dǎ fúaa ho dínló láró pǎahú. Hón pǎahú so yi, ká í bío ò na ɓa ton-sáwá na à lá ho dínló yi le ɓa deɛ le jíní vé, à kuía lè mí kúnkúwá à cíí. Bún món à ɓa mǎhá lá ho dínló kúee í nání yi.»

Ho mútáàdè bɛɛre lè le ja-fni wǎhio

(Maaki 4.30-34; Luki 13.18-19)

³¹ O Yeesu tɛn bínía wà le wǎhiire ɓúí nɔn ɓa yi: «*Le Dónbeení bɛɛní bío ɓonmín lè ho mútáàdè bɛɛre na ó o nǐi ɓúí vaá dù mí məhú yi. ³² Lé ka cíínú po há bia na ká búenbúen. Ká le mǎhá ló, à le dǎ porí ho zen-ɓuahó bè-vànií búenbúen, à wé mí vǐndè-kùure, à ɓa jínzàwa wé ɓuee tá mí lenna lakara wán.»

(Luki 13.20-21)

³³ O Yeesu bínía wà le wǎhi-veere ɓúí nɔn ɓa yi: «Ho wáayi bɛɛní bío ɓonmín lè le ja-fni na ó o háa ɓúí zúnzúio kúaa mu dǔmu kiloowa ɓóní làa hònú yi á khan bàrà á mu ló.»

O Yeesu wee wà há wǎhio á zéenínda mu biowa yara

(Maaki 4.33-34)

³⁴ Bún búenbúen ó o Yeesu wee wà lè há wǎhio à na ɓa zǎamáa yi. O háa yí máa wé kàrán ɓa ká a yí wà wǎhio. O háa wee wé ká síi, ³⁵ bèra a na à le *Dónbeení jì-cúa fɛɛro bío na ó o bía à jii sí:

«í khii wé è bío làa ba
lè há wǎhio.

Mu bío na sà yi

hàrí ho dímíjǎ jǔhú búɛɛní

á í khii zéení yara làa ba.»†

O Yeesu zéenia le jì-kohó wǎhiire kúara

³⁶ Bún món ó o Yeesu wà vaá zon le zii yi ò o díá ɓa zǎamáa. O o nì-kenínia wà zon o cǔn, á zoó bía làa wo: «Le jíní na ló ho məhú yi wǎhiire kúara á ũ zéení làa wen.» ³⁷ O o Yeesu bía nɔn ɓa yi: «Yia wee dé mu bè-dà tente lé o *Nùpue Za. ³⁸ Ká ho məhú lé ho dímíjǎ. Mu bè-dà tente lé bía bío sǎ le Dónbeení bɛɛní yi. Ká le jì-kohó lé bía bío sǎ o *Satáni yi. ³⁹ O zúkúso na dó le jì-kohó bía lé o Satáni. Ho dínló láró wee zéení ho dímíjǎ véro bío. Ká ɓa ton-sáwá na wee lá ho dínló lé le Dónbeení wáayi tonkarowà. ⁴⁰ Bío ɓa wee deɛráa le jíní à kúee ho dǎhú yi, lé bún ɓàn sii mu khii wéráa ho dímíjǎ véro pǎahú. ⁴¹ O Nùpue Za khii tonka mí wáayi tonkarowà, á ɓa ɓueé lén bía wee khá bía ká dé mu bè-kora wéro yi, làa bía wee wé mu bè-kora. ⁴² Ba khii kúee ɓa ho dǎ-sǔmú yi, hen na le minka yi véɛ wi yi, á ɓa à wá bín. ⁴³ Ká bía téréna bán á à juiika lè le wii bío síi mín Maá Dónbeení bɛɛní yi. Yia wi ò o jí bío, à ɓànso jí bío bía sese.

Ho nǎfòró na sǎnkaa lè ho lóró wǎhio

⁴⁴ «Ho wáayi bɛɛní bío ɓonmín lè mu bè-sení ɓúí na ɓa lú ho məhú yi. O o ɓúí zǔna mu dǎní vaá khéra á bínía sǎ vaá lú. O sli wan wan, á vaá yéera bío wi o cǔn búenbúen, ò o ɓueé yà ho məhú mu.

† 13:35 Mi loí Lení vǔahú (Psaumes) 78.2

⁴⁵ «Ho wáayi béenĩ bío ònmín là a duanlo búí na wee cà ho lóró na yàwá here. ⁴⁶ Bío ó o yú ho búí na yàwá here, ó o vaá yèéra bío wi o cǎn búenbúen, ò o yà ho lóró mu.

Ho zùán wàhĩre

⁴⁷ «Ho wáayi béenĩ bío pá bínía ònmín là ho zùán na 6a wee lèe dé ho muhũ yi à vínáa 6a cewà lè mí sííwà. ⁴⁸ Ká ho sú, à 6a ce-pawà vá ho léráa mu jummu jii, à lée keení ká 6a hueeka 6a. A bíá se 6a wee kúee mí sákíwá yi, ká bíá yí se bán 6a wee kúia. ⁴⁹ Lé búñ bân síi khíi wé ho ðímíjá véro páahũ. Le Dónbeenĩ wáayi tonkarowá á 6ueé lén bíá yí téréna bíá téréna fiahũ, ⁵⁰ á à kúee ho dá-súmúí yi, hen na le minka yi véé wi yi, á 6a à wá bín.»

⁵¹ Bún mǎn ó o Yeesu tùara 6a yi: «Bìo ká búenbúen mi zũ kúará le?» A 6a le ũuu. ⁵² O o Yeesu wáa bíá nǎn 6a yi: «*Lándá bío zéenílo lée lándá bío zéenílo na kenía mítén á zũ ho wáayi béenĩ bío jùhũ á ka lòn zii bǎnso búí na nǎfóró á mu bè-fla lè mu bè-kía wi yi.»

Ho Nazaréete lóhósa yi tà a Yeesu bío

(Maaki 6.1-6; Luki 4.16-30)

⁵³ Bío ó o Yeesu wá hǎn wáhio so vó, ó o ló bín, ⁵⁴ á wà van ho lóhó na ó o ðǎn yi. O wá vaá wee kǎrán 6a nùpua 6a *zúífùwa kǎránló zíní yi. A 6a nùpua na wi bín búenbúen wó coon á 6a wee bío: «Bún bè-zúrminĩ so ó o yú wen? O wó kaka wee wéráa mu yéréké bíowa na ká? ⁵⁵ Yínǎn o búen-khèero te mí za le? A bân nu yínǎn o Mari le? O Zaaki là a Zozeefu là a Simǎn là a Zude so yínǎn bân zàwa le? ⁵⁶ A bân hínni so làa wen yi wi mín wán hen le? A lé wen ó o yú hón pǎnká so búenbúen yi?» ⁵⁷ Lé búñ bío yi á 6a yí wi à 6a dé mí sía wo yi. O o Yeesu wáa bíá nǎn 6a yi: «Le *Dónbeenĩ jii-cúa fèero wé yi le kǎnbii há lùà búenbúen yi. Ká 6a lóhósa lè bân kúrú zii nùpua bán máa wé kǎnbi o.» ⁵⁸ O Yeesu yí ðǎrna yí wó yéréké bío cèrèe bín lé bío 6a síadéro wo yi fòora.

14

O Zǎn Batiisi búteró

(Maaki 6.14-29; Luki 9.7-9)

¹ Mu páahũ ó o *Herodee* na wi ho Kalilee kǎhũ jùhũ wán á já bío 6a wee bío o Yeesu ðǎn yi. ² O o bíá nǎn mí mǎnsa na làa wo páanía wi yi: «O nùpue mu na ká lé o Zǎn bínía véera. Lé búñ nǎn ó o dà wee wéráa mu yéréké bíowa.» ³⁻⁴ Mu bon. O Herodee hía nǎn le jii le 6a wii o Zǎn. A 6a wíira a can dó ho kásó yi. O Herodee wó mu lé bío ó o Zǎn bíá nǎn wo yi le o lá yí ko ò o fé mín za Filiipu bân háa Herodiade à ya. ⁵ O Herodee lá wi ò o búe o Zǎn ká a màhá zǎna 6a zǎamáa lé bío 6a búenbúen wee leéka le o Zǎn lé le *Dónbeenĩ jii-cúa fèero. ⁶ Éé ká a Herodee teró wizonle sǎnú díró yi, ó o Herodiade hínló yon bíá 6a von yahó. O o Herodee mu síi wan mu yi, ⁷ ó o báa le ká a hínzoró mu flora bío na mí cǎn á mí ì na mu wo yi. ⁸ O o hínzoró vaá bíá mu nǎn mín nu yi, á bân nu le o bío le o Zǎn Batiisi jùhũ lé hía à 6a dé ho lenbuen yi à na a yi. ⁹ Bío ó o hínzoró 6ueé bíá mu, ó o béé sǎnía tò mu bío yi. Ká bío ó o báa bíá ó o von yahó, ó o nǎn le jii le 6a wé mu na a yi. ¹⁰ O o tonkaa o búí le o va ho kásó yi à vaa kúii o Zǎn Batiisi jùhũ. ¹¹ A 6a vaá kúio ho dó ho lenbuen yi 6ueé nǎn o hínzoró yi

* 14:1 O Herodee mu lé yía 6a wee ve làa Herodee Antipaasi.

ó o buan vaá nɔn mín nu yi. ¹² O o Zán mu nĩ-kenínia buéé lá a nùuna, à 6a wà vaá bíá bío mu wóràa á nɔn o Yeesu yi.

O Yeesu diinia 6a minka zãamãa
(Maaki 6.30-44; Luki 9.10-17; Zãn 6.1-14)

¹³ Bío ó o Yeesu já bío wó kà, ó o zon ho woohũ wà, á wi ò orén mí dòn va ho lahó búí na á nùpue mía yi. Ká 6a nùpua màhã zũna mu. A 6a lóka hã lórà yi á vará mu numu jii bò a Yeesu yi. ¹⁴ Pãahũ na ó o zoó ló ho woohũ yi, ó o mɔn 6a minka zãamãa. A 6a màkàrí buan wo yi, ó o búakãa wee weé 6a vánvárowà na wi 6a tãhũ. ¹⁵ Bío ho ziihũ dãn, ó o nĩ-kenínia wà buéé bó a yi, á bíá nɔn wo yi: «Le wii tò, à ho lahó na kà á bío búí mún mía yi. Bío le 6a nùpua lén va hã lórà yi, à vaa yí mu bío yà dí.» ¹⁶ O o Yeesu bíá nɔn 6a yi: «Ba varó bín jũhũ mía. Minén miten na mu bè-dínií 6a yi.» ¹⁷ A 6a bíá nɔn wo yi: «Bíó wi wa cón hen, lée búurú bi-zàwa bío hònú làa cezàwa bùaa jùn.» ¹⁸ O o Yeesu bíá: «Mí 6ua mu buennáa.» ¹⁹ O o bíá nɔn 6a zãamãa yi le 6a líí kɛɛní le jíní wán. O o fó ho búurú bío hònú lè 6a cezàwa bùaa jùn, ò o hoonía mí yahó ho wáayi, ò o dó le Dónbeení bárakà, ò o cèkkaa ho búurú nɔn mí nĩ-kenínia yi. A bán fó sankaa nɔn 6a zãamãa yi. ²⁰ A 6a búenbúen dú sù. A bío dú ká 6a khiiri á mu sú hã sàkíwá píru jùn. ²¹ Bía búenbúen na dú mu, á 6a báawa mí dòn á à yí ho muaaseé hònú sii, ká 6a háawa lè 6a háyúwá níí ló.

O Yeesu wee varáka mu numu wán
(Maaki 6.45-52; Zãn 6.16-21)

²² Bún mɔn, ó o Yeesu dɛɛnía kíkãa mí nĩ-kenínia yi le 6a zo ho woohũ dí mí yahó kɛ́í ho vũ-beení mɔn ká minén ñ na ho wõhũ 6a zãamãa yi á 6a à boka. ²³ Bío ó o wó bún vó, ó o wà yòora le búee wán mí dòn, á yòó wee wé mí floró á ho tá hũn yú bín. ²⁴ Bún pãahũ á ho woohũ vá zon mu numu yi, á ho pinpi-beení hĩnɔn wee và lè mí pánká á wee lá mu numu buee hénka lè ho woohũ. ²⁵ Hã tá-tã yi, ó o Yeesu zoó wee varáka mu numu wán á mà mí nĩ-kenínia. ²⁶ Bío 6a mɔn wo ò o wee varáka mu numu wán, á 6a zãna dàkhĩna, á 6a wee bío: «O lée nĩ-hónbóní.» A 6a wee wãamaka. ²⁷ O o Yeesu dɛɛnía bíá ká sii nɔn 6a yi: «Mí hení mí sia, mu lé ínén, mí yí zón bío.» ²⁸ O o Piere wãa bíá nɔn wo yi: «Núhũso, ká mu lé fo bío bon, ù bío le í varáka mu numu wán à buen ù cón.» ²⁹ O o Yeesu bíá nɔn wo yi: «Buen!» O o Piere ló wee varáka mu numu wán á wee va a Yeesu cón. ³⁰ Ká bío ó o mɔn bío ho pinpiró wee wéráa ó o zãna. A bío ó o wà líí lí mu numu yi, ó o wãamaa: «Núhũso fení mí.» ³¹ O o Yeesu dɛɛnía dá mí níi cãna a, ò o bíá nɔn wo yi: «Û síidéro fòora. Lée webio nɔn á fo titikaarãa?» ³² Bío 6a mí nùwã jùn yòó zon ho woohũ yi, á ho pinpiró dín. ³³ A 6a nĩ-kenínia na wi ho woohũ yi á fàrá mí nɔnkójúná wán o Yeesu yahó, à 6a bíá nɔn wo yi: «Fo bèntín lé le Dónbeení Za bío bon.»

O Yeesu weéra 6a vánvárowà búí
(Maaki 6.53-56)

³⁴ Bío 6a kãa ho vũ-beení kɛ́í dãn ho Zenezarɛte kõhũ, ³⁵ á 6a nùpua na wi bín zũna a Yeesu, á 6a bíá a buenlò bío nɔn bía sùarãkaa bín búenbúen yi. A 6a buan 6a vánvárowà búenbúen buararãa o cón. ³⁶ A 6a wee fio wo le o díá le 6a pá wãa yí o dà-zínii jii-kání túii yi. A bía búenbúen na wee yí le túii yi á wee wa.

15

*O Yeesu lè 6a Farizíewa wee wāani
(Maaki 7.1-13)*

¹ Ba *Farizíewa 6úi lè ho *lándá bío zéénflowa 6úi ló ho Zeruzalεmu yi 6uara a Yeesu cón á 6ueé tùara a yi: ² «Lée webio nòn á ù nì-kenínia yí máa wé bío á wàn maáwà bò nòn wεn le wa wé wé? Ba yí máa sεε mí níní à bè yi díráa làa bío mu koráa.» ³ O o Yeesu bíá nòn 6a yi: «Lée webio nòn á minén 6èn yí máa wé bío le Dónbeení henía nòn mia, à mi bò mi kùrú kàránló yi? ⁴ Le Dónbeení bíá bío kà: «Kònbi mìn maá lè mìn nu.»* le mún bíá: «Yia bíá khon mìn maá tàá mìn nu dǎní yi, wón ko làa 6úéror.»† ⁵ Ká minén wee kàrán 6a nùpua le ká a 6úi 6àn maá lè 6àn nu ó o bíá bío kà nòn yi: «Bíó á ì ko à ì na à séení làa fo á ì hǎn lè le Dónbeení,» ⁶ se wón 6ànso màkóo mia ò o séení mìn maá. Mi wee pǐ le Dónbeení bíoní kà sǐi à wé le làa bè-kāamāa ká mi bè mi kùrú kàránló yi. ⁷ Mi yí mǎn miten na le? Yaa o *Ezayii túúá sǐ mi wán pǎahǔ na ó o fεera le *Dónbeení jǐ-cúa na ká mi dǎní yi:

⁸ «Ba nùpua na kà wee 6ùaaní mi lè mí jǐnǐ

ká 6a yiwa yi á 6a khèra làa mi.

⁹ Le 6ùaaní na 6a wee na miǐ jǐhǔ mia.

Lé bío 6a nùpua lándáwá lé hǎa 6a wee kàrán làa mìn.‡»

*Bíó wee tíi o nùpue
(Maaki 7.14-23)*

¹⁰ Bǔn mǎn ó o Yeesu von 6a zǎamāa á bíá nòn 6a yi: «Mi jí bío kà à zǔn kúará. ¹¹ Bíó wee zo a nùpue jǐi yí máa tíi wo. Hǎ bíoní na wee lé là a nùpue jǐi, hǎn lé hǎa wee tíi wo.» ¹² O o Yeesu nǐ-kenínia vá 6ueé 6ó a yi, á bíá nòn wo yi: «Fo zǔ le ù bíoní mu á vá 6a *Farizíewa yi le?» ¹³ O o Yeesu bíá nòn 6a yi: «Bè-fánii lée bè-fánii na á ì Maá na wi ho wáayi á yí fá, á khíi dεε á à kúia. ¹⁴ Mi díá 6a. Ba lé 6a muíwà na tò 6a muíwà bǔaa wán. Ká a muíi tò mí nǐnza muíi bǔini wán, á 6a à páaní vaá zo ho kǎhǔ.» ¹⁵ O o Piere wǎa bíá nòn wo yi: «Zéení le wáhiire mu kúará làa wεn.» ¹⁶ O o Yeesu bíá nòn wo yi «Éée! Lé minén pá dǐn yí zǔ mu bíowa yara le? ¹⁷ Mu bío 6úen6úen na wee zo a nùpue jǐi, à lii zo a píohó yi, bǔn ó o wee bíni lée ní kúia. ¹⁸ Eε ká hǎ bíoní na ó o wee bío lè mí jǐi, á wee lé o sǐi yi, hǎn lé hǎa wee tíi o nùpue. ¹⁹ Mu bon. Hǎ yile-kora wee lé le sǐi yi. Lé bǔn te le nǐ-6úee, lè ho há-fénló lè ho bá-fénló lè mí sǐiwà, lè ho kǎnló, làa bío yí bon bíoró o nùpue jǐi, lè 6a nùpua yènnáa yáaró. ²⁰ Bǔn bíowa so lé bío wee tíi o nùpue, ká ho dí le hǎ níní na yí sεera, bǔn yí máa tíi nùpue.»

*O sǐi veere hǎa na tà a Yeesu yi bío
(Maaki 7.24-30)*

²¹ Bǔn mǎn ó o Yeesu ló bǐn wà, á van ho kǎhǔ 6úi na sùarāa ho Tiire lè ho Sidǎn lórá yi. ²² A ho Kanan kǎhǔ hǎa 6úi na wi ho kǎhǔ mu yi, á wà 6uara a cón, á 6ueé wee bío pǎnpǎn kà sǐi: «Núhǔso, *Daviide Za, màkárí miǐ. Í hǎnló á cǐná 6úi wi yi á wee beé o lò làa sòobéε.» ²³ O o Yeesu yí dó mí jǐi wo yi. O o nǐ-kenínia vá 6ueé 6ó a yi, á wee bío làa wo: «O hǎa mu na bò wá mǎn wee wǎamaka fεεε á ù bío le o bíni.» ²⁴ O o Yeesu bíá: «O *Isirayεele nǐpomu na ka lòn pia na vǔnun lé bán 6a tonkaa mi bío yi.»

* 15:4 Mi lorí Léró vǔahǔ (Exode) 20.12; Lándá zéeníló (Deutéronome) vǔahǔ 5.16 † 15:4 Mi lorí Léró vǔahǔ (Exode) 21.17 ‡ 15:9 Mi lorí Ezayii vǔahǔ 29.13

²⁵ O o hãa yàá wãa wà buée lí fàrá mí nɔnkóɔnúná wán o Yeesu yahó, ò o bía: «Núhúso, séení mi.» ²⁶ O o Yeesu bía nɔn wo yi: «Mu yí se à 6a lá 6a háyónzàwa ðínló à yénní kúia na 6a booní yi.» ²⁷ O o hãa bía nɔn wo yi: «Núhúso, bɔn bon. Eε ká 6a booní wee wé sèeka ho ðínló na wee kùenka líi kúia mín so tá à dí.» ²⁸ O o Yeesu wãa bía nɔn o hãa mu yi: «Fo bènɔn dó ũ sɔi mĩ làa sòobéε.» Mu ù wé làa bío fo lonnáa mu. O o hínló dèenía wan bɔn wán.

*O Yeesu wéera 6a vánvárowà cèrèε
(Maaki 7.31)*

²⁹ Bɔn món ó o Yeesu ló hón lahó so yi á van ho Kalilee vū-beení jii, á vaá yòora le búee wán yòò kará. ³⁰ A 6a minka zãamãa buara a cón lè 6a lóní, lè 6a muuivà, làa bía sánia bío búii mía bɔn, lè 6a bekewà, lè 6a vánvárowà cèrèε búii. Ba buée bàráka 6a o Yeesu tá, ó o wéera 6a. ³¹ Bío 6a zãamãa mɔn à 6a bekewà na lá yí dà máa bío á wee bío, á mɔn à bía sánia bío búii lá mía bɔn á wan, á mɔn à bía lá lé 6a lóní wee varáka sese, á mɔn à bía lá lé 6a muuivà á wee mi, á mu wó 6a coon dàkhíina, á 6a wee bùaaní o *Isirayεele 6àn Dónbeení yèni.

*O Yeesu bɔnta ðiinta 6a minka zãamãa
(Maaki 8.1-10)*

³² O Yeesu von mí nĩ-kenínia á bía nɔn 6a yi: «Ba nùpua na kà makári buan mĩ. Bío kà lé 6a wizooní tɔn ká 6a wi làa mi, á 6a bè-ðinii wãa vó. I yí wi à ï díá 6a à 6a 6o ká 6a yí yú bío yí dú. Lé bío 6a dà vaá lé è lùiorá ho wòhú wán lé le híni.» ³³ O o nĩ-kenínia tũara a yi: «Wa à yí mu bè-ðinii wen le dùure na kà yi á à na bán minka zãamãa so yi?» ³⁴ O o Yeesu tũara 6a yi: «Lée búurú bío yɛn wi mi cón?» A 6a bía nɔn wo yi: «Lée búurú bío hɛɔn làa cezàwa bùaa yɛn búii.» ³⁵ O o Yeesu wãa bía nɔn 6a zãamãa yi le 6a líi kεení, ³⁶ ò o fó ho búurú bío hɛɔn lè 6a cezàwa, ò o dó le Dónbeení bàrákà, ò o cèεkaa mu nɔn mí nĩ-kenínia yi á bán sankaa nɔn 6a zãamãa yi. ³⁷ Ba búenbúen dú sù, ó o nĩ-kenínia khuiira bío ká, á mu sú há sákíwá bío hɛɔn. ³⁸ Bía búenbúen na dú mu, á 6a báawa mí dòn á à yí muaaseé náa sɔi, ká 6a hãawa lè 6a háyúwá níi ló.

³⁹ Bɔn món ó o Yeesu nɔn ho wòhú 6a zãamãa yi le 6a 6oka, ò o zon ho woohú mí dòn á van ho Makadan kòhú.

16

*Ba wi ò o Yeesu wé yéréké bío
(Maaki 8.11-13; Luki 12.54-56)*

¹ Ba *Farizíewa lè 6a *Sadusíewa wi à 6a khūaa o Yeesu jii yi, á 6a vá buée 6o a Yeesu yi á bía nɔn wo yi le o wé yéréké bío búii na wee zéení le o ðánlóló le Dónbeení cón. ² O o Yeesu bía nɔn 6a yi: «Hen ká le wii líi wee zo, á ho wáayi muia, á mi le ho tá hãa wé se. ³ Ká le yɔnbii bùirií, ká ho wáayi mùiamu á dó mí yuumu, à mi le ho vlohó á à buen. Ká mi wee loí ho wáayi à zũnnaa bío a à wé, á lée webio nɔn á bío wee zéení bío wee wé bío kà wán á mi yí zũ? ⁴ Ho zuia nùpua na yí se, na wee bɔn le Dónbeení món à wé mu bè-kora wee cà à 6a mi yéréké bío. Eε ká 6a máa mi yéréké bío búii ká mu yínɔn le *Dónbeení jii-cúa fεero Zonaasi bío.* » Bɔn món ó o wà ò o díá 6a.

*Ba Farizíewa lè 6a Sadusíewa bío
(Maaki 8.14-21)*

* 16:4 Mi loí Matiye vūahú 12.39

⁵ Bío 6a nĩ-kenínia wee khí lè ho vù-beení món o Yeesu cón, á 6a nɔnsãa yí guan ho búurú. ⁶ O o Yeesu wãa bía làa ba: «Mi pa miten 6a *Farizíewa lè 6a *Sadusíewa bío yi. Ba bío bonmín lè le ja-fini.» ⁷ O o nĩ-kenínia wee bío làa mín: «O wee bío ká sɪi lé bío wa yí guan ho búurú.» ⁸ O o Yeesu zūna bío 6a wee bío, ó o tūara 6a yi: «Lée webio nɔn mi wee bíoráa le lé bío mi yí guan ho búurú? Mi sɪadéro mi bɛntɪn fòora. ⁹ Mi pá dɪn yí máa jí mu bío à zūn mu kúará le? Ho búurú bío hònú na á ì cèekaa nɔn 6a báawa muaaseé hònú yi, lè hã sákíwá na mi khuiira bío ká kúaa yi jii á mi nɔnsãa bío yi le? ¹⁰ A ho búurú bío hɛɲun na á ì cèekaa nɔn 6a báawa muaaseé náa yi, lè hã sákíwá na mi khuiira bío ká kúaa yi jii á mi nɔnsãa bío yi le? ¹¹ A lée webio nɔn á mi le mu lé ho búurú bío á ì wee bío? Mi pa miten 6a Farizíewa lè 6a Sadusíewa na bío ka lòn ja-fini bío yi.» ¹² O o nĩ-kenínia màhá wãa zūna le o lá yí bía le 6a pa miten le ja-fini na 6a wee wé lè ho búurú bío yi, ká lé 6a Farizíewa lè 6a Sadusíewa kàránlò na 6a wee na ó o le 6a pa míten bío yi.

*O Piere bía le o Yeesu lé yia le Dónbeení nɔn lera
(Maaki 8.27-30; Luki 9.18-21)*

¹³ O Yeesu wà van ho kòhú na sùarãa là a Filiipu ló-faráanii na 6a le *Sezaaree yi. O o tūara mí nĩ-kenínia yi: «Ba nùpua wee bío webio o *Nùpue Za dání yi?» ¹⁴ A 6a bía nɔn wo yi: «Ba búí le fo lé o Zãn Batiisi. Ba búí le fo lé o *Elii. Ba búí yàá bɛn le fo lé o Zeremii, tàá le *Dónbeení jii-cúa fɛero búí.» ¹⁵ O o Yeesu tūara 6a yi: «Minén cón á ì bɛn lée wée?» ¹⁶ O o Simɔn Piere bía nɔn wo yi: «Fo lé o *Krista, le Dónbeení na wi fɛɛ Za.» ¹⁷ O o Yeesu wãa bía nɔn wo yi: «Zãn za Simɔn, ù púhú sí. Mu yínɔn nùpue zéenia ho ttiá poni na ká làa fo. Lé wàn Maá na wi ho wáayi á zéenia mu làa fo. ¹⁸ A ìnén bɛn ñ bío bío ká á à na foñ: Fo lé o Piere bɪn kúará le huee. A lé dén huee so á ì í fàrá í kuure wán, á hãri mu húmú máa dàn bío búí máa wé làa de. ¹⁹ Ho wáayi bɛɛnì won-zàwa á ì na foñ. Bío lée bío na á fo khii wé pã bío ho tá wán, á le Dónbeení mún ñ pí mu bío ho wáayi. A bío na fo khii wé tà bío ho tá wán, á le Dónbeení mún ñ tà mu bío ho wáayi.» ²⁰ O o Yeesu wãa henía mu nɔn mí nĩ-kenínia yi le 6a yí bío le mí lé o Krista.

*O Yeesu wee bío mi húmú lè mi vèeró bío
(Maaki 8.31–9.1; Luki 9.22-27)*

²¹ A lá bɪn jii wán, ó o Yeesu búakáa wee bío bío ká wéréwéré lè mí nĩ-kenínia: «Í ko á ì va ho Zeruzalɛmu, à lò vaa be bɪn làa sòobɛɛ 6a *nĩ-kia, lè 6a yankarowá júnása lè ho *làndá bío zéenílowa níi yi. Ba à búe mi, ká hã wizooní tɪn zoñ á ì ì vèe.» ²² O o Piere wãa fó a 6a vá ló, ò o wee bío: «Ébé! Nùhúso, bɪn máa wé làa fo. Le Dónbeení á à kãní fo mu yi.» ²³ Ká a Yeesu màhá yèrémáa bía nɔn wo yi: «Vá lé í nísání lè ù *Satáni bióní. Fo wee bùmaka í tonlò. Ú yilera yínɔn Dónbeení yilera. Hã lé 6a nùpua yilera.» ²⁴ Bɪn món ó o Yeesu bía nɔn mí nĩ-kenínia yi: «Yia wi ò o bè mi, à òanso khí mí kùrú sɪi bío wéró yi, ká a wé lá mí *kùrùwá pí à bèráa mi. ²⁵ Lé bío á yia wi ò o kãní mí mukãní wón á à vɪnì le. Ká yia màhá tà le mí ì vɪnì le ìnén bío yi, wón á à yí le. ²⁶ O nùpue lá yú ho dímíjã bío búenbúen, ò o khon le mukãní binbirí yi, se lé ho cùnú yén á òanso yú? O nùpue lá khon le mukãní binbirí yi, ó o so dà à na bío búí á à bɪn ì yíráa le le? ²⁷ Mu bon. O *Nùpue Za khii buen mín Maá cùkú beení yi le mí wáayi tonkarowá, á búeé sãání 6a nùpua nĩ-kéní kéní yi, á à héha làa bío 6a wó.

28 Le í mǐ ho tǔiá na mia: Ba nùwá yèn zàwa búí na wi bía hen tǎhǔ máa hí ká 6a yí mǎn o Nùpue Za buenló lè mí béenǐ.»

17

*O Yeesu miníkaa le búee wán
(Maaki 9.2-9; Luki 9.28-36)*

¹ Wízoní bío hēzín bún mǎn, ó o Yeesu fó a Piere là a Zaaki là a Zán na ló o Zaaki bǎn za á yòoraráa le búee búí na dǎn wán. Bío 6a yòò wi bǐn mí dòn, ² ó o Yeesu miníkaa 6a yíò yí, á yahó wee juiíka lè le wii bío síi, á sí-zínia ka púiapúia lòn khoomu. ³ A 6a nǐ-kenínia le mí í loń, á 6a mǎn o *Moyiize là a *Elii* á 6a dǐn wee tà há láakáwá là a Yeesu. ⁴ O o Piere wáa bía nǎn o Yeesu yi: «Núhúso, mu wó se á wa wi hen. Ká fo tà á í ì tá há búkú zàwa bío tǐn. Unén dà-kéní, o Moyiize dà-kéní, o Elii dà-kéní.» ⁵ Bío ó o wee bío, à bún le dùndúure búí na wee juiíka á yòò ló líí pon 6a yi. A mu tǎmu búí sǎ jí le dùndúure mu yi: «Yia kà lé í Za na á í bò í taká wán. O bío sí mǐi. Mi wé jí a cǎn.» ⁶ Bío ó o nǐ-kenínia jí mu tǎmu mu sǎ, á 6a zǎnkaa dàkhíina, á líí búrá mí yara ho tá yi. ⁷ O o Yeesu búee 6ó 6a yi, á bò mí níi 6a wán, ò o bía: «Mi líi híńí. Mi yí zǎn bío.» ⁸ A 6a wáa hóonía mí yara á 6a yí mǎn nùpue ká yínǎń o Yeesu mí dòn. ⁹ Bío 6a ló le búee wán wee líi, ó o Yeesu henía bío kà nǎn 6a yi: «Bíò mí mǎn kà à mí yí bío le nùpue jí fúaa o *Nùpue Za húrun á vèera ló 6a nǐ-hía tǎhǔ.»

(Maaki 9.10-13)

¹⁰ O o nǐ-kenínia tùara a yi: «Lée webio nǎn ho *lándá bío zéenílowa le o Elii ko ò o buen ho yahó?»† ¹¹ O o bía nǎn 6a yi: «Mu bon. O Elii ko ò o buen vé, à búee kúee mu bíowa búenbúen mí lara yi. ¹² Le í bío mu na mia: O Elii mu yáa 6uara vó. Ká 6a nùpua màhá yí zǔna le lé orén. A 6a wó a làa bío 6a sía vá yi. Lé bún síi 6a mún ñ beéráa o Nùpue Za lò.» ¹³ O o nǐ-kenínia wáa zǔna le lé o Zán Batiisi ó o wee bío bío.

*O Yeesu wéera a háyónza na le dándáhioní wi yi
(Maaki 9.14-29; Luki 9.37-43a)*

¹⁴ Bío 6a líí dǎn hen na 6a zǎamáa wi yi, ó o níi búí vá búee 6ó a Yeesu yi á líí fǎrá mí nǎnkóńúná wán o yahó, ò o bía: ¹⁵ «Nì-karánlo, loń í za makári yi. Le dándáhioní wi o yi. Le wee beé o lò. Pǎnna cèrèe le wee lá a dé ho dǎhǔ táa mu jumu yi. ¹⁶ A í buan wo buararáa ũ nǐ-kenínia cǎn, ká 6a màhá yí dǎnna yí wéera a.» ¹⁷ O o Yeesu wáamaa: «Éee! Mi zuia nùpua bènǐn yí máa dé mí sía le Dónbeení yi bío bon, á mí mún yí máa jí hǎrí dèe. Mi wee leeka le í keení làa mia á wé è kǎrǎn mia fúuu le? Mí 6ua a háyónza mu buennáa.» ¹⁸ Bío 6a 6uara làa wo, ó o Yeesu nǎmakaa o cǎnǎ yi, ó o ló. O o háyónza dèenia wan mí lahó yi.

¹⁹ Bún mǎn ó o Yeesu wá. O o nǐ-kenínia wá vaá 6ó a yi à 6a tùara a yi: «Lée webio nǎn á warén yí dǎnna yí jǎnnáa o cǎnǎ mu.» ²⁰ O o Yeesu bía nǎn 6a yi: «Lé bío mí síidéro mǐi ka cǐnú dàkhíina. Le í mǐ ho tǔiá na mia: Hen ká mí síadéro mǐi na khúekhúe lè ho mútáadè beere bío á mí yáa pá lá tà le mǐi wé làa bío, á mí lá dà à bío ò na le búee na ká yi le le lé ho lahó na le wi yi, à va lòn-veere, á mu ù wé. Bío woon á mí lá máa wé è wé máa sa. ²¹ [Ée ká mu màhá lé ho fioró lè le jii líró mí dòn lé bío dà à ja a cǎnǎ na kà bǎn síi á à lén.]»

* 17:3 Mi loń Luki vuaht 9.31 † 17:10 Mi loń Malasii vuaht 3.23

O Yeesu wiokaa wee bio mí húmú lè mí vèeró bio
(Maaki 9.30-32; Luki 9.43-45)

²² Wizonle 6úí ká a Yeesu lè mí nǎ-kenínia 6úen6úen páania wi ho Kalilee kǎhú yi, ó o bía nǎn 6a yi: «O *Nùpue Za á 6a à dé 6a nùpua níni yi. ²³ Ba à 6úe o, ká mu wizooní tǎn zòh o ò vèe.» A 6a nǎ-kenínia yilera yáara làa sòobéε.

Le Dónbeení zǐ-beení lánpó cáló bio

²⁴ O Yeesu lè mí nǎ-kenínia wà van ho *Kapεεnayuumu lóhó. A le *Dónbeení zǐ-beení *lánpó féwá wà 6ueé 6ó a Piεre yi à 6a tùara a yi: «Mí nǎ-karánlo so wee sáání le Dónbeení zǐ-beení lánpó le?» ²⁵ O o Piεre bía: «Úuu o wee sáání ho.» Páahú na ó o Piεre wà vaá zo le zǐi na ó o Yeesu wǐ yi, ó o Yeesu dεenia wee tùa wo yi: «Simǎn, lée wée ko ò o wé sáání ho lánpó lè mí síwà à na ho ðímǐná na ká bá-zàwa yi? Fo wee leéka webio mu dání yi? Lé ho kǎhú nùpua mí beεre lée táá lé bǐa 6a funnáa á dàrna?» O o Piεre le lé bǐa 6a dàrna. ²⁶ O o Yeesu bía nǎn wo yi: «Àwa, bǔn wee zéeni le ho kǎhú nùpua yí ko 6a wé sáání ho lánpó. ²⁷ Εε ká wa màhá máa lúnka 6a nùpua mu yilera. Lén lii ho vǔ-beení yi, à lii pa le ce-hǐní. O o nǎn-yání ceza na fo ò ví à ù lén à lée hén jǐi, á fo ò yí le wén-hǎnló le yi na dà warén wa nùwá jǔn lánpó á à sáání. A ù wáa 6ua dén à ù va 6a cǎn vaa sáání wa lánpó.»

18

Lée wée po bǐa ká

(Maaki 9.33-37; Luki 9.46-48)

¹ Hón páahú so yi, ó o Yeesu nǎ-kenínia wà 6ueé 6ó a yi, à 6a wee tùa wo yi: «Yia bǐo jǔhú wi po bǐa ká le Dónbeení béeni yi lé o yén.» ² O o Yeesu von o háyónza 6ueé ðínía 6a yahó, ³ ò o bía: «Le í mí ho túiá na mia: Hen ká mí yí yèrémáa á yí ka lè 6a háyúwá bǐo sii, á mí máa zo le *Dónbeení béeni yi. ⁴ Yia bǐo jǔhú wi po bǐa ká le Dónbeení béeni yi lé yǐa wee liini mítén à wé là a háyónza na ká bǐo sii. ⁵ Yia 6uan háyónza 6úí na ka làa yǐa ká bǐo sii sese, se mu lé ínén í beεre á 6anso 6uan sese.

Mu bè-kohó wéró yi se

(Maaki 9.42-48; Luki 17.1-2)

⁶ «Ba háyúwá na dó mí sía mií nǎ-kení á nùpue khà dó mu bè-kora wéró yi, se mu sǔaaní á 6a ca le hue-beení 6anso fonle yi à lée dé ho mu-beení yi ò o lii lí. ⁷ Ho ðímǐná á ho yéréké khíi sá yi, lé bǐo á bio wee khà 6a nùpua dé mu bè-kora wéró yi á wi ho yi. Mu bon, mu lée bǐo na wéró máa khí ho yi. Εε ká yǐa níi wee bè mu, á ho yéréké khíi sá yi. ⁸ Ká mu lé ù níi táá ù zeñ wee dé fo mu bè-kora wéró yi, ù kúio há lée kúia. Fo zon le mukáni na máa vé lùe yi lè ù nǎn-kení táá lè ù zeñ-kení, se mu sǔaaní bǐo 6a à lée fo á à dé ho dǎhú na máa hí máa mi yi lè ù níni mí bǐo jǔn táá ù zení mí bǐo jǔn. ⁹ Ká mu lé ù yère wee dé fo mu bè-kora wéró yi, ù còkon le lèe día. Fo zon le mukáni na máa vé lùe yi lè ù yèn-kení, se mu sǔaaní bǐo 6a à lée fo ò dé le *Dofní dǎhú yi lè ù yǐo mí bǐo jǔn.

O pio na vǔnun bǐnta yú wáhiire

(Luki 15.3-7)

¹⁰ «Mí pa mítén bǐo, à 6a háyúwá na ká nǎ-kení ò o 6úí yí zǔaní yi. Lé bǐo 6a háyúwá mu wáyai tonkarowá wi lè wán Maá Dónbeení fεεε. ¹¹ [O *Nùpue Za 6uara wà 6ueé cá bǐa khèra lè le Dónbeení á à fení.] ¹² Le í tùa

mia. Hen ká a búii pia khímàni lá wi síi, ó o yà-kéní wó wó séra vñun, ó o so máa kúia 6a khímàni yà-kéní mia na ká le búee yi ká a máa cànká yia vñun le? ¹³ Le í bío mu na mia: Ká a hĩa yú a, ó o síi á à wa wa a bío yi á à poí 6a khímàni yà-kéní mia na yí vñun. ¹⁴ Lé làa bún síi á mìn Maá na wi ho wáayi mún yí wi à 6a háyúwá na kà ní-kéní à ví.

Ká mìn za búii wó khon làa fo

¹⁵ «Hen ká mìn za wó khon làa fo, à ù vaa zéeni a wékheró na a yi, ùnén làa wo mi nùwá ñun mi dòn. Ká a tà, á mi ì bíní ì wé 6a zàwa. ¹⁶ Ká a pã, à ù cà nùpe ní-kéní tàá nùwá ñun dé ù wán, à héha làa bío le Dónbeení bíoni vñahũ biaráa mu: «Mu bío búenbúen á wa à lén yio 6a séràsa nùwá ñun tàá nùwá tìn bè-bionii wán.»* ¹⁷ Ká a pá pã le mí máa jí bán cón, à ù bío mu lè mìn zàwa na kúaa mìn wán. Ká a pã le mí máa jí bán cón, à ù wáa wé o lòn lánpó fé, tàá ní-veere búii na yí zú Dónbeení. ¹⁸ Le í mí ho túiá na mia: Bío léee bío na mi khíi wé pá bío ho tá wán, á le Dónbeení mún ñ pí mu bío ho wáayi. A bío léee bío na á mí khíi wé tà bío ho tá wán, á le Dónbeení mún ñ tà mu bío ho wáayi.

Mi wé bunbua flo

¹⁹ «Le í mún bío mu na mia. Hen ká nùwá ñun búii wé ló mi tñahũ á bunbuaa flora bío léee bío ho tá wán, á wán Maá na wi ho wáayi á à na mu 6a yi. ²⁰ Mu bon, hen na á nùwá ñun tàá nùwá tìn kúaa mìn wán yi í yèni yi, se í wi 6a tñahũ.»

O ton-sá na pã ho séndiaró bío

²¹ O o Piere wáa vá búeeé bó a Yeesu yi ò o tùara a yi: «Núhũso, ká wán za wee wé khe làa mí féeé, á í ko à í sèn díá na a yi cúa-yen? Léee cúa-hèñun léee?» ²² O o Yeesu le búeeé. «Í yí bíá le cúa-hèñun mí dòn. Í le búará-tìn làa píru píru cúa-hèñun. ²³ Lé bún ñon á í ì tée ho wáayi béení làa bío kà: Bée búii le mí ì càtí mí kení na wi mí ton-sáwá yi. ²⁴ Bío ó o búakáa wee càtí há, á 6a buan o búii buararáa, à le wári na ó o ko o ò wí mí ñuhũso yi á boo dàkhíina. ²⁵ O ñii mu yí dà le máa wí. A 6a ñuhũso ñon le ñii le 6a wáa yèé wo ò o wé o wobá-ñii, à yéé bán háa, là a zàwa, làa bío wi o cón búenbúen, à màhá wínáa le kee. ²⁶ O o ton-sá mu líí fàrá mí ñonkójúná wán mí ñuhũso yahó ò o wee yanka a: «Sabéré ù ñí ù yi. Í ì wí le kee mu búenbúen.» ²⁷ A 6a ñuhũso zúna a màkárí, ó o séra mu díá ñon wo yi ò o le o lén.

²⁸ «Ó o ton-sá mu wà léee sá mí ninza búii yahó ò orén kee bèn wi wón yi. Le léee wén-hãani khímàni. O o wíira mí ninza mu tun kònlè ò o wee bío: «Í wári na yi foñ á ù wí.» ²⁹ A 6a ninza mu líí búrá à tá, á wee yanka a ká: «Sabéré ù ñí ù yi. Í ì wí le kee mu.» ³⁰ Ká a màhá pã, ò o vaá dó a ho kàsó yi á pannáa o kee wíló. ³¹ Bío 6a ton-sáwá na ká mòn bío wó, á mu vá 6a yi làa sòobéé. A 6a wà vaá lá mu búenbúen fèera ñon mí ñuhũso yi. ³² A 6a ñuhũso von o ton-sá mu á búeeé bíá ñon yi: «Yí kohó bánso yén! Unén á í séra bío díá lé bío fo yankaa mi. ³³ Fo bèn mún lá ko à ù zúrí mi ninza màkárí làa bío á ínén zúnanáa à ù màkárí.» ³⁴ Ba ñuhũso síi cá dàkhíina, ó o le 6a bua a ton-sá mu vaa dé ho kàsó yi à pa le kee na wi o yi búenbúen wí véro.» ³⁵ Bún mòn ó o Yeesu bíníá bíá: «Lé ká síi á wán Maá na wi ho wáayi á khíi wé làa mia, ká mí yí máa tà sèn díá na mìn zàwa lè mìn hínni yi lè mí síá búenbúen.»

* 18:16 Mi lorí Làndá zéenílò vñahũ (Deutéronome) 19.15

19

*Bïo ó o Yeesu bía mu yaamu fáaró dání yi
(Maaki 10.1-12)*

¹ Bïo ó o Yeesu kàráanna 6a nùpua kà síi wó, ó o ló ho Kalilee kǎhú yi á wà khú ho *Zudee kǎhú sǎn-kéní na wi ho Zurudēn muhú mǎn. ² Nùpua cèrèe nǎn o mǎn khú bǎn lè mí vǎnvarowà, ó o wèéra 6a.

³ A 6a *Farizíewa 6úi wi 6a khúaa o Yeesu nǎi yi, á 6a wà 6ueé 6ó a yi, à 6a tùara a yi: «Wa làndá yi, ká nùpue 6àn háa dá wó khon làa wo, á níi so nǎn wo yi ò o dèení na a le?» ⁴ O o Yeesu bía nǎn 6a yi: «Mi so yí kàráanna bïo ká yí mǎn le Dónbeení bióní vūahú yi le? «Mu nǎhú 6úeení, á le Dónbeení lera a báa á lera a háa.» ⁵ Lé bǎn nǎn ó o báa á à díá mín maá lè mín nu, ká à lé lè mín háa. A 6a mí nùwá nǎn á à wé sǎnia dà-kéní.† ⁶ Ba wáa yí nǎn nùwá nǎn, 6a léé nǎ-kéní. Bïo le Dónbeení cèéra mín yi à nùpue yí fáa.» ⁷ A 6a *Farizíewa bía nǎn wo yi: «Lée webio nǎn ó o Mǎyiize bíaràa le ká báa le mí ì na mín háa, o ò wé mu yaamu fáaró vūahú na a yi?»‡ ⁸ O o Yeesu bía nǎn 6a yi: «O Mǎyiize nǎn le níi le mi dà a na mi hǎnání, lé bïo mi yí máa jí dèe. Èe ká mu nǎhú 6úeení á mu lá yí ka kà síi. ⁹ Le í bïo mu na mia: Báa na díá mín háa à 6àn háa mu nǎn yí fó báa, ò o kǎn fó há-veere yan, se wón léé há-fé.»

¹⁰ O o Yeesu nǎ-kenínia bía nǎn wo yi: «Ká mu lé kà síi ó o báa ko ò o 6uaràa miten mín háa dání yi, ká nùpue wáa yí yan se mu sǎaaní.» ¹¹ O o Yeesu bía nǎn 6a yi: «Hón kàránló so na ká á báawa 6úen6úen yí dà máa tà yi. Bía le Dónbeení nǎn mu pànká yi, bǎn mí dòn lé bía dà à tà mu yi. ¹² Bïo wee hè 6a báawa 6úi à 6a máa ya á síiwà boo. Ba 6úi wee te ká 6a bámu húrún. Ba 6úi lé 6a nùpua 6ó 6a bámu. Ba 6úi 6èn wee pí mu há-yaamu ho wáayi béeñi bïo yi. Yía dà hón kàránló so á à tà yi, à wón tà ho yi.»

*O Yeesu dúbuua 6a háyúwá yi
(Maaki 10.13-16; Luki 18.15-17)*

¹³ Nùpua 6úi guan 6a háyúwá 6uararàa o Yeesu cǎn le o bè mí níni 6a wán, ò o fio na 6a yi. O o nǎ-kenínia wee zá làa ba. ¹⁴ O o Yeesu wáa bía nǎn 6a yi: «Mi díá 6a háyúwá le 6a buen í cǎn. Mi yí hè 6a. Lé bïo ho wáayi béeñi bïo sá bía ka lè 6a bïo síi yi.» ¹⁵ O o Yeesu wáa bò mí níni 6a wán. Bǎn mǎn ó o ló hón lahó so yi wà.

*Ho nǎfòró lè le Dónbeení béeñi bïo
(Maaki 10.17-31; Luki 18.18-30)*

¹⁶ Yío 6ueé tí, à nùpue 6úi vaá vá 6ueé 6ó a Yeesu yi, á tùara a yi: «Nì-kàránló, léé webio á í ko à í wé ká mu se à yíráa le mukání binbirí na máa vé?» ¹⁷ O o Yeesu bía nǎn wo yi: «Lée webio nǎn á fo wee tùaràa míi lè mu bïo na se bïo? Le Dónbeení mí dòn lé dïo se. Ká fo wi à ù yí le mukání binbirí na máa vé, à le Dónbeení bióní na le henía bïo à ù bè yi.» ¹⁸ O o nǎi tùara: «Hón lé há bióní yén?» O o Yeesu bía: «Yí 6úe nùpue. Yí wé há-fénló tàá bá-fénló. Yí nuaa bïo. Yí fi sabéré mi ninza nǎi. ¹⁹ Kǎnbi mǎn maá lè mǎn nu. Wañ mi ninza làa bïo á fo waràa ütēn bïo síi.»§ ²⁰ O o yàronza

* **19:4** Mi loñ Bïo nǎhú 6úeení vūahú (Genèse) 1.27; 5.2 † **19:5** Mi loñ Bïo nǎhú 6úeení vūahú (Genèse) 2.24 ‡ **19:7** Làndá zéeniló vūahú (Deutéronome) 24.1 § **19:19** Mi loñ ho Léró vūahú (Exode) 20.12-16; Làndá zéeniló vūahú (Deutéronome) 5.16-20; Levii nùwá vūahú (Lévitique) 19.18.

bía n̄n o Yeesu yi: «Bún búenbúen á ì b̄o yi. Lé mu yén á ì pá b̄nía ko à ì wé.» ²¹ O o Yeesu bía n̄n wo yi: «Ká fo wi ù wé o n̄pue na b̄io j̄ii sú, à ù lén vaa yèé b̄io wi ù c̄s̄n búenbúen, à na wári 6a n̄i-khenia yi, á fo kh̄ii yí ho n̄áf̄oró ho wáayi. Bún m̄ón à ù b̄iní b̄uee bè m̄ii.» ²² B̄io ó o yárónza j̄á h̄s̄n b̄ioní so, ó o b̄inía wà ká a s̄ánia tò, lé b̄io ó o n̄ii b̄io boo dà.

²³ O o Yeesu bía n̄n mí n̄i-kenínia yi: «Le ì m̄i ho t̄úia na mia: Ho n̄áf̄oró b̄anso zoró le *Dónbeení b̄éeni yi 6̄ent̄in do. ²⁴ I pá à b̄iní ì b̄io b̄io ká á à na mia: O c̄ón-j̄úmúk̄ú zoró lè ho m̄s̄lmí k̄ōh̄ú á à wé wayi á à poi o n̄áf̄oró b̄anso zoró le Dónbeení b̄éeni yi.» ²⁵ B̄io 6a n̄i-kenínia j̄á h̄a b̄ioní mu, á 6a wó coon d̄akh̄ina, á 6a bía: «Éee! A ȳia w̄aa dà à fen lée wée?» ²⁶ O o Yeesu yòó fá mí ȳio 6a yi ò o bía: «Ba n̄upua c̄s̄n á mu yí dà máa wé, èe ká le Dónbeení c̄s̄n á b̄io búenbúen dà wee wé.» ²⁷ O o Piere w̄aa bía n̄n o Yeesu yi: «Loñ, warén ló dia b̄io lá wi wa c̄s̄n búenbúen à wà b̄o fon, á wa b̄io kh̄ii wé kaka?» ²⁸ O o Yeesu bía n̄n 6a yi: «Le ì m̄i ho t̄úia na mia: Hen ká a *N̄upue Za kh̄ii kará mí c̄uk̄ú beení kanm̄úiní wán ho d̄im̄íj̄á finle yi, á minén píru j̄un na b̄o m̄ii á mún ñ k̄eení 6a bá-zawa kanm̄úiní wán, á à c̄it̄iraa o *Isiraȳele z̄i-j̄úná píru j̄un. ²⁹ A bía búenbúen na ló dia mí z̄iní, lè mín z̄awa, lè mín h̄inni, lè mín maáwà, lè mín nuwà, lè mí z̄awa t̄aa mí manawà ñn̄n b̄io yi, bán kh̄ii yí mu b̄an c̄ua-kh̄im̄ani kh̄im̄ani á mún ñ yí le muk̄aní binbirí na máa vé. ³⁰ Ee ká b̄ia dú ho yahó h̄a làa na ká wán, á c̄èr̄èe kh̄ii wé 6a m̄ón-díwá. A b̄ia dú ho m̄ón h̄a làa na ká wán, á c̄èr̄èe kh̄ii wé 6a ya-díwá.

20

Ho èr̄éz̄én v̄ins̄ta buahó v̄arowà w̄ahiire

¹ «Mi loñ, ho wáayi b̄éeni b̄io ka làa b̄io ó o n̄ii 6úii na èr̄éz̄én v̄ins̄ta buahó wi á h̄ia wó. Wizonle 6úii ó o f̄era h̄in̄n ló le ȳinb̄ii b̄uirri, á wà lée cà 6a v̄arowà á à k̄úee mí èr̄éz̄én v̄ins̄ta buahó yi. ² A 6a v̄arowà mu làa wo w̄anía tò le wén-h̄onlò dà-kéní na lé o n̄upue n̄i-kéní wizon-k̄ùure s̄ámú s̄áanii wán, ó o le 6a w̄aa vaa sá mí èr̄éz̄én v̄ins̄ta buahó yi. ³ Bún m̄ón ó o b̄inía ló le ȳinb̄i-wi-bee yi, á lée yú 6a 6úii 6a n̄upua f̄em̄inlò lahó yi à 6a yí máa wé d̄èe. ⁴ O o bía n̄n 6a yi: «Minén mún lén vaa sá ì èr̄éz̄én v̄ins̄ta buahó yi, ká ì na le wizon-k̄ùure s̄ámú s̄áanii mí n̄i-kéní kéní yi.» ⁵ A bán wà van. Bún m̄ón á ho m̄oh̄ú b̄anso t̄in b̄inía ló ká le wii yòó f̄ará, á k̄un ló le wi-h̄aarè, á lée wó b̄io ó o wó kh̄ina b̄an sii. ⁶ Mu véeni ó o b̄inía ló ho z̄iñh̄ j̄ii, á t̄in lée yú 6a n̄upua 6úii ho f̄em̄inlò lahó yi. O o t̄uara 6a yi: «Mi kará hen á tò le wii k̄aamáa le we?» ⁷ A bán bía n̄n wo yi: «Lé b̄io á n̄upue yí lá w̄en.» A ho m̄oh̄ú b̄anso bía n̄n 6a yi: «Minén mún lén vaa sá ì m̄oh̄ú yi.»

⁸ «B̄io le wii tò, á ho m̄oh̄ú b̄anso bía n̄n mí ton-sáwá j̄uh̄uso yi le o ve 6a v̄arowà 6uee s̄áanii yi. Le o 6úaká làa b̄ia 6uara ho m̄ón, à vaa véeni làa b̄ia 6uara ho yahó. ⁹ A b̄ia van ho m̄oh̄ú yi ho z̄iñh̄ á 6uara. A 6a lè mí n̄i-kéní kéní yú le wén-h̄aani dà-kéní kéní. ¹⁰ A b̄ia van ho m̄oh̄ú yi ho yahó wee leéka le minén ñ yí á à poi 6a. B̄io 6a 6uara, á ho m̄oh̄ú b̄anso mún n̄n le wén-h̄aani dà-kéní kéní 6a yi. ¹¹ B̄io 6a fó mí s̄áanii, á 6a s̄ia yí wan le b̄io yi, ¹² á 6a wee b̄io là a m̄oh̄ú b̄anso: «B̄ia ká sá ho z̄iñh̄ j̄ii mí d̄on. A ù pá s̄áania 6a yi á m̄anía lè warén na tà le wizon-k̄ùure s̄ámú lònbee yi le wiso-hád̄h̄ú yi.» ¹³ A ho m̄oh̄ú b̄anso bía n̄n 6a v̄arowà mu n̄i-kéní yi: «Wán b̄onlò, ì yí tò ù wán. Wa so f̄ù yí w̄anía yí tò le wén-h̄onlò

dà-kéní wán le wizon-kùure sámu bïo yi le? ¹⁴ Awa, fé ũ wári ũ lén. Yia buara ho món á ĩ mún wi à ĩ sàání yi à mání lè ũnén. ¹⁵ Inén lé yia te ĩ wári. Ká ĩ le ĩ wé le làa bïo na, á ĩ ĩ wé. Tàá lé bïo á ĩ wó mu sáamu lé bïn wee vá foñ le?» ¹⁶ O o Yeesu bñia bia bò mu wán: «Ba món-díwá khii wé ba ya-díwá, á ba ya-díwá khii wé ba món-díwá.»

O Yeesu wiokaa wee bïo mi húmú lè mi vèeró bïo
(Maaki 10.32-34; Luki 18.31-34)

¹⁷ Bïo ó o Yeesu wee va ho Zeruzalεmu, ó o fó mí nĩ-keninia píru jun mí jii yi, á wee bioráa làa bïo ká ká ba wi ho wǎhú wán varákaa wá: ¹⁸ «Mi lorí, wa wee yòo ho Zeruzalεmu. Lé bïn ó o *Núpue Za ba à dé le *Dónbeení yankarowá júnása lè ho *làndá bïo zéenílowa níi yi. Ba à siini a jùhú á à búe. ¹⁹ Ba à na a bia yí zū le Dónbeení yi á ba à zuañka yi, á à ha a lè há làbàání. Bïn món, á ba à búεε wo ho *kùrùwá wán o ò hí. Ká mu wizooní tñ zoñ o ò vèe.»

Bïo ó o Zaaki là a Zàn bàn nu flora a Yeesu cón
(Maaki 10.35-45; Luki 22.25-27)

²⁰ O Zebedee bàn háa lè mí zàwa nùwá jun wá bueé bó a Yeesu yi, ó o háa mu líí fàrá mí nǎnkó júná wán o yahó, á wi ò o fio bïo búii o cón. ²¹ O o Yeesu bia nǎn wo yi: «Lée webio á ũ màkóo wi yi?» O o bia: «Dé ũ jii na mii le ĩ zàwa nùwá jun na ká ò o nĩ-kéní khii keñ ũ nín-tláni, ká a nĩ-kéní keñ ũ nín-káahó* ũ bēeni yi.» ²² O o Yeesu bia nǎn ba yi: «Bïo mi wee fio mi yí zū. Le lònbee na á ĩ ĩ lá bàn síi á mi so dà à lá le?» A ba le ũuu le mí dà mu. ²³ O o Yeesu bia nǎn ba yi: «Mu bon, mi lò á à be. Ká ínén màhá yí dà máa bío wéréwéré le lé yia ká á à keení ĩ nín-tláni tàá ĩ nín-káahó. Hón lùu so bïo sá bia á wán Maá wiokaa há káráa yi.»

²⁴ Bïo ba nĩ-keninia nùwá píru na ká já mu, á ba sia cá ba nùwá jun mu yi làa sòobéε. ²⁵ O o Yeesu wáa von ba búenbúen á bia nǎn yi: «Mí zū le há kána júnása wee wé mí pánká bia ba wi jùhú yi wán. Á bia lé ba nĩ-beera wee zéeni làa bia ká le mí po ba. ²⁶ εε ká minén bïo yí ko mu wé ká síi. Hen ká minén nĩ-kéní búii wi ò o bïo jùhú wé poñ bia ká, ó o ko ò o wé ba ton-sá. ²⁷ Ká minén nĩ-kéní búii wi ò o dí bia ká yahó, á bǎnso ko ò o wé mi wobá-nii. ²⁸ Lé ká síi ó o *Núpue Za bïo karáa. O yí buara à ba sá na a yi. O buara wá bueé sá á à na ba núpua yi, á mún ñ na mí mukāni á à lénnáa ba núpua cèrèε júná.»

O Yeesu héra ba muiiwá nùwá jun yïo
(Maaki 10.46-52; Luki 18.35-43)

²⁹ Bïo ba ló ho Zerikoo lóhó yi, á ba zāamá-kúii bò a Yeesu yi. ³⁰ Mu wee wé à muiiwá nùwá jun búii kará ho wǎhú nísání, á já à ba le o Yeesu wee khii. A ba wee bío pǎnpǎn: «Núhúso, *Daviide Za, màkárí wen!» ³¹ A ba zāamáa wee zá làa ba le ba wé tété. A ba yáá wáa wiokaa wee bío pǎnpǎn: «Núhúso, Daviide Za, màkárí wen!» ³² O o Yeesu ðin ò o von ba tūara yi: «Lée webio á mi wi à ĩ wé na mia?» ³³ A ba bia: «Núhúso, wé le wa yïo á wé mi.» ³⁴ A ba màkárí buan o Yeesu yi, ó o ðñ ba yïo lè mí nini. Mí lahó yi á ba yïo ðēniáa wee mi, á ba bò a Yeesu yi.

* **20:21** Nín-tláni làa nín-káahó: Mu wee zéeni le hǎn lara bïo jun so lé háa bïo jùhú wi.

21

O Yeesu zoró ho Zeruzalεemu lóhó yi

(Maaki 11.1-11; Luki 19.28-40; Zán 12.12-19)

¹ O Yeesu lè mí nǐ-kenínia vaá sùaráa ho Zeruzalεemu yi. Bǐo 6a wi le búee na 6a le Oliivewa vǐnsía búee wán, ho Betefazee lóhó nǐi, ó o fèra tonkaa mí nǐ-kenínia nùwǎ nǐn á bía nǎn 6a yi: ² «Mǐ lén va ho lóhó na vaá mi yahó yi. Mǐ vaa dǛení bǐn, á mi ì mi sǔnpè-nu ká a can dǐn lè mí za. Mǐ fee 6a búee na mǐi.» ³ Ká 6a tùara mia à mi bío le o Nùhúso màkóo wi 6a yi, á 6a à dǛení ì día 6a mi ì lénnaa.

⁴ Bǐn wó ká sǐi bèra a na le *Dónbeenǐ nǐ-cúa fεero bíonǐ na ká à bǐo wéráa.

⁵ «Mǐ bío na ho Sion lóhó nǐpomu yi:

«Loń, lé ũ bée na bò o 6uen ũ cǎn.

O wayi.

O yòora a sǔnpè-nu

lè mí za.» *

⁶ A 6a nǐ-kenínia wǎa wà, á vaá wó bǐo ó o Yeesu le 6a wé. ⁷ Ba vaá 6uan o sǔnpè-nu lè mí za 6uararáa, á bò mí kánbunwà 6a wán ó o Yeesu yóo kará wán. ⁸ Ba minka zǎamáa na bò a yi á 6a cèrèe wee bá mí kánbunwà ho wǎhú wán o yahó. Ba búii lé hǎ vǐnsía vǎnna 6a wee khé à bá. ⁹ Ba minka zǎamáa na varákaa dú a Yeesu yahó làa bǐa bò a yi á wee bío pǎnpǎn:

«Le ho cùkú à dé o *Daviide Za yi.

Le le Dónbeenǐ wé mu bè-tentewà làa yǐa bò o 6uen o Nùhúso yèni yi.

Le le Dónbeenǐ na wi ho wáyai à ho cùkú dé yi.» †

¹⁰ Bǐo ó o Yeesu vaá zon ho Zeruzalεemu, á ho nǐpomu búenbúen kánkáa. Ba wee tùaka mín yi: «Yǐa ká léee wée ká?» ¹¹ A 6a nùpua wee bío: «O lé o Yeesu, le *Dónbeenǐ nǐ-cúa fεero. O ló ho Kalilee kǎhú lóhó na 6a le Nazarεete yi.»

O Yeesu zon le Dónbeenǐ zǐ-beeni yi

(Maaki 11.15-19; Luki 19.45-48; Zán 2.13-16)

¹² O Yeesu vaá zon le *Dónbeenǐ zǐ-beeni yi, á zoó nǎn bǐa wee yéé mu bǐo làa bǐa wee yà mu bǐn. Ba wén-pùarílowà tàbáriwa làa bǐa wee yéé 6a bùaa búunǐ kanmúinǐ ó o dónkaa kúaa, ¹³ ò o bía nǎn 6a yi: «Le Dónbeenǐ bíonǐ vǎahú bía bǐo ká: «ǐ zǐi 6a wé è ve làa floró zǐi.» ‡ O o bǐnǐa bía: «Á minén 6èn wó le lè 6a kǎnlowà lùe há?» § ¹⁴ Ba muiiwà lè 6a mùamúawà búii wà búee bó a Yeesu yi, ò o wéera 6a. ¹⁵ A 6a yankarowà nǐnása lè ho *làndá bǐo zéenílowa yǐwa cǎ bǐo 6a mǎn ò o Yeesu wee wé mu yéréké bǐowa bǐo yi làa bǐo 6a háyúwà wee bío pǎnpǎn ká sǐi bǐo yi: «Ho cùkú à dé o *Daviide Za yi.» ¹⁶ A 6a wǎa bía nǎn o Yeesu yi: «Fo wee nǐ bǐo 6a wee bío le?» O o Yeesu le: «Ūuu, ǐ wee nǐ mu. Minén so yǐ kàráanna bǐo ká le Dónbeenǐ bíonǐ vǎahú yi yǐ mǎn le? «Fo wó, á hàrǐ 6a háyúwà lè 6a kúnkúzàwa wee khòonǐ fo.» *

¹⁷ Bǐn mǎn ó o ló ho lóhó yi wà día 6a, á van ho Betanii lóhó vaá cǎana bǐn.

* 21:5 Mi loń Zakari vǎahú 9.9 † 21:9 Mi loń Lení vǎahú (Psaumes) 118.25-26 ‡ 21:13

Mi loń Ezayii vǎahú 56.7 § 21:13 Mi loń Zeremii vǎahú 7.11 * 21:16 Mi loń Lení vǎahú (Psaumes) 8.3

O Yeesu dánkánia le vɪndɛɛ na ɓa le fikiyée

(Maaki 11.12-14, 20-25)

¹⁸ Mu tá na léé tɔn yɪnbíi, ká a Yeesu bɪnía bò o ɓuen ho Zeruzalɛmu, á le hɪni dà a. ¹⁹ O o mɔn le vɪndɛɛ ɓúii na ɓa le *fikiyée ho wǎhú nɪsání. O o wá vaá ɓó le yi, ká a màhá yí yú bía le wán, léé vǎnna mí dòn. O o wǎa bía nɔn le yi: «Fo máa bɪnɪ máa ha bía hùúu.» A le vɪndɛɛ mu dɛɛnía hon mí lahó yi. ²⁰ Bío ó o nɪ-kenínia mɔn mu, á mu wó ɓa coon. A ɓa tùara a Yeesu yi: «Le vɪndɛɛ mu dɛɛnía wó kaka honnáa ká?» ²¹ O o Yeesu bía nɔn ɓa yi: «Le ɪ mí ho tǔiá na mia: Hen ká mi dó mi sɪa miɪ, á yí máa titika, á bío á ɪ wó lè le vɪndɛɛ na ká ɓàn sɪi á mi wé è wé. Ká mi mún pá dà à bío ò na le ɓúee na ká yi: «Hɪnɪ hen na fo wi yi à vaa zo ho mu-beenɪ yi», á mu ù wé. ²² Ká mi dó mi sɪa miɪ, á bío ɓúenɓúen na mi wee fio le Dónbeenɪ cón, á mi ì yí.»

O Yeesu pànká ló wen?

(Maaki 11.27-33; Luki 20.1-8)

²³ O Yeesu yòó zon le *Dónbeenɪ zɪ-beenɪ yi zoó wee kàrán ɓa nùpua. A ɓa yankarowá júnása lè ɓa *zúifùwa *nɪ-kía wá ɓueé ɓó a yi, à ɓa tùara a yi: «Fo yú le nii wen wee wéráa bío ká? Lé wée nɔn mu wéró nii foñ?» ²⁴ O o Yeesu bía nɔn ɓa yi: «ɪnén ɓèn mún n tùa mia làa bío dà-kéní mí dòn. Ká mi zéénia mu, á ɪnén mún n zéeni yia nɔn le nii miɪ á ɪ wee wéráa bío ká. ²⁵ Yia tonkaa o Zán le o wé bátizé ɓa nùpua léé wée? Lé le Dónbeenɪ léé, tàá lé ɓa nùpua?» A ɓa dɪn wee wǎanɪ mɪn yi: «Ká wa le lé le Dónbeenɪ tonkaa wo, o ò bío le léé webio nɔn á wa yí táráa o bío. ²⁶ Ká wa mún le lé ɓa nùpua tonkaa wo, á ɓa zǎamáa máa día wen. Lé bío ɓa ɓúenɓúen wee leéka le o Zán lé le *Dónbeenɪ jɪ-cúa fɛero.» ²⁷ A ɓa wǎa bía nɔn o Yeesu yi: «Wa yí zú yia tonkaa wo.» O o Yeesu bía nɔn ɓa yi: «Àwa, á ɪnén mún máa zéeni yia nɔn le nii miɪ á ɪ wee wéráa bío ká.»

Ba zàwa nùwǎ jɪn wǎhiire

²⁸ O Yeesu pá bɪnía bía: «Mɪ jí bío ká: Nii ɓúii zàwa nùwǎ jɪn hɪa wi. O o von o nɪ-kéní á bía nɔn yi: «ɪ za, lén vaa và ho èrɛzén vɪnsɪa ɓuahó yi ho zuia.» ²⁹ O o le mí máa va. O o hɪa bɪnía lon mi yi, ó o wá van á vaá và. ³⁰ Bɪn mɔn, ó o maá mu bía mu bío dà-kéní mu làa yia so. A wón le mí ì va, ò o màhá yí van. ³¹ Awa, ɓa nùwǎ jɪn mu tɪahú, á lé o yén wó bío á ɓàn maá lá wee cà?» A ɓa bía: «Lé yia ó o biaráa ho yahó.» O o Yeesu bía nɔn ɓa yi: «Le ɪ mí ho tǔiá na mia: Ba *lǎnpó féwá lè ɓa hǎawa na wee yèé mítén á à zo le *Dónbeenɪ béenɪ yi á à dí mi yahó. ³² Lé bío ó o Zán Batiisi ɓuara, á ɓueé wee zéeni ho wǎ-tente bío làa mia, á mi yí tà mu yi. Ká ɓa lǎnpó féwá lè ɓa hǎawa na wee yèé mítén bán tà mu yi. A bío mi yáá pá mɔn bɪn, à mi pá yí yèrémáa mi yilera lè mi wára, á yí tà a bío.»

Ho èrɛzén vɪnsɪa ɓuahó vǎrowá wǎhiire

(Maaki 12.1-12; Luki 20.9-19)

³³ «Mɪ wíoka jí wǎhiire ɓúii: Mǎhú ɓànso ɓúii hɪa fá ho èrɛzén vɪnsɪa mí mǎhú yi, á son ho dándá kɪnía yi. O o có ho kǎhú á wíokaa, hɪa ho èrɛzén wee jaa yi. O mún son o paro lùe. Bɪn mɔn ó o wǎanía tò lè ɓa nùpua ɓúii na à và ho, ò orén wá van le khúii. ³⁴ Pǎahú na ho èrɛzén wee be yi, ó o tonkaa mí ton-sáwá le ɓa va ɓa nùpua mu cón le ɓa khé bío bío sá mí yi à na. ³⁵ Ká ɓa nùpua mu màhá vaá wíikaa ɓa, á han o nɪ-kéní, á ɓó a jɪn níi so, á mún lèekaa o tɪn níi so lè há huua ɓó. ³⁶ O o mǎhú ɓànso bɪnía

tonkaa 6a ton-sáwá mu búí. Bán boo po bía lè ho yahó. Ká 6a nùpua mu màhá vaá wó bán làa bío 6a wó làa bía so. ³⁷ Mu véení, ó o tonkaa mí za, ò o wee leéka: «I za wón 6a à kǎnbi.» ³⁸ Ká bío 6a nùpua mu yère dá a wán, á 6a wee bío mín yi: «Yia lua ká lé yia á ho mǎhǔ bío khíi sí yi. Mi wa búe o, á ho mǎhǔ bío wáa à sí wen.» ³⁹ A 6a hínon wíira a, á khèra lée 6ó díá.»

⁴⁰ O o Yeesu tùara 6a yi: «Àwa, ká a mǎhǔ bǎnso khíi buara, ó o buée wé 6a nùpua mu kaka?» ⁴¹ A 6a bía non wo yi: «O máa cèe 6a bío máa díá. Ba nǐ-súmáa mu o ò búe, ká a cà nǐ-vio á à kúee mí mǎhǔ mu yi. O orén làa bán á à wǎaní ì tè bío 6a khíi na a yi wán, ho pǎahǔ na 6a dó non mín yi.» ⁴² Bún mǎn, ó o Yeesu bía non 6a yi: «Mi òn yí kàráanna bío ká yí mǎn hùúu le Dónbeení bíoní vǎahǔ yi le? «Le huee na 6a so-sowa fù pǎ díá lé dío hía buee buan ho soró ònía. Bío ká lé bío ó o Nùhúso Dónbeení wó, mu lée bè-tente wa yèn-dǎní yi.»†» ⁴³ O Yeesu pá bínía bía: «Lé bún non á ì ì bíoráa mu á à na mia. Le *Dónbeení béení á à fé mi cǎn á à na nǐ-vio yí, bíá á à ha le béení mu bǎn bía mí bεere. ⁴⁴ Yia lúwá le huee mu wán, á bǎnso sǎnía á à yáa. Ká yi á le bèn kùera lion wán, á bǎnso á à fúfúuka.»

⁴⁵ Bío 6a yankarowá júnása lè 6a *Farizléwa pá a Yeesu wǎhio na ó o wá, á 6a zǔna le lé 6arén ó o wee bío bío. ⁴⁶ A 6a wáa wee cà bío 6a à wé wé á à búeráa wo, ká 6a màhá zǎna 6a zǎamáa na wee lá a Yeesu lè le *Dónbeení jǐ-cúa fεero.

22

Mu yaamu sǎnú ònía wǎhíire (Luki 14.15-24)

¹ O Yeesu pá bínía wá hǎ wǎhio á bíaráa làa bía wee jí a cǎn. O bía bío ká non 6a yi: ² «Ho wáayi béení bío 6onmín làa bío ká: Bée búí sá ho ònía mí za yaamu yi. ³ O o tonkaa mí ton-sáwá le 6a vaa yí bío ó o vonka ho ònía mu bío yi le 6a buen. Ká 6a màhá yí wi 6a buen. ⁴ O o bínía tonkaa mí ton-sáwá búí á non le jǐi na ká 6a yi: «Mi vaa bío bío ká à na bíá á ì von yi: I dǎní lè ì búaa na jǐni wí á fútaana, ì ònía bío búenbúen wíokaa wó. Mi wáa buen mu yaamu sǎnú ònía ònía.» ⁵ Ká bío 6a von màhá yí càtio mu, á 6a wá vaá wee sáka mí tonni. Ba búí vanka mí mana. Ba búí vaá wee duan. ⁶ A bíá ká wíira 6a ton-sáwá mu han lè mí sòobéε, à 6a 6ó 6a. ⁷ O o bée síi cà, ó o tonkaa mí dásíwá le 6a vaa búe bíá wó mu, à cǐ 6a lóhó. ⁸ Bún mǎn ó o bíá non mí ton-sáwá yi: «Mu yaamu sǎnú ònía sá wó, ká bíá á ì von lé bíá yí ko 6a dí ho. ⁹ Mi wáa lén zo ho lóhó 6onfúaa yi, à bíá mí zoó yí bǐn búenbúen à mi ve le 6a buee dí ho ònía mu.» ¹⁰ A 6a ton-sáwá wá zoó von bíá 6a fòráa mín búenbúen, 6a nǐ-kora lè 6a nǐ-tentewá. A ho sǎnú ònía zǐi buée sú lè 6a nùpua.

¹¹ «Ó o bée yòó zon le zǐi yi, á zoó wee loí bíá 6a vonka. O o mǎn o nǐ-kéní búí 6a ònía ò o yí zǎ ho sǎnú báká. ¹² O o bíá non wo yi: «Wán bǎnlo, fo wó kaka zonnáa hen à ù yí zǎ ho sǎnú báká?» O o nǐi yí ònía ònía yí bíá. ¹³ O o bée non le jǐi mí ton-sáwá yi: «Mi wǐi wo ca zení là a níní, à lée lée díá ho khúuhǔ le tǐbírí yi, hen na le wée lè le minka yi wée wi yi.»

¹⁴ O o Yeesu bínía bíá «Bía von boo. Ká bíá hueekaa bán yi tà yi boo.»

Ho lànpo cǎló à na ho Oroomu bée yi bío (Maakí 12.13-17; Luki 20.20-26)

† 21:42 Mi loí Lení vǎahǔ (Psaumes) 118.22.

¹⁵ Ba *Farizíewa wà vaá wáania tò bío 6a à tùa là a Yeesu yi wán, á à yíráa o níi ì 6ua yi. ¹⁶ A 6a tonkaa mí nǐ-kenínia nùwá yèn búí là á *Heroode mǎn nùpua nùwá yèn le 6a vaa bío bío kà na a Yeesu yi: «Nì-kàránlo, wa zū le fo wee mǐ ho túiá. Bío le Dónbeenǐ le 6a nùpua 6ua le miten, lé bún 6àn kàránló binbirí á fo wee na. Fo yí máa zǎn nùpue. Fo mún yí máa kà nùpue yío. ¹⁷ Awa, á ù zéení bío fo wee leéka bío kà dǎní yi: Wa làndá yi á ho lànpó ko ho wé cá na ho Oroomu bée yi léé, tàá mu yí ko làa wéró?»

¹⁸ O o Yeesu zūna hǎ yile-kora na wi 6a yi, ó o bía nǎn 6a yi: «Mi yí mǎn miten le. Mi wee cá ì níi á à 6ua yi le we? ¹⁹ Le wárí na á mi wee sǎání le ho lànpó á mi na le ì loí.» A 6a 6uan le wén-hǎnló 6ueé nǎn wo yi. ²⁰ O o Yeesu tùara 6a yi: «Ho yahó le le yèni na wi le wén-hǎnló mu wán á wée te?» ²¹ A 6a bía: «Lé o bée Sezaare.» O o Yeesu wǎa bía nǎn 6a yi: «Àwa. Bío sǎ a bée yi, à mi na mu wo yi. Ká bío 6èn sǎ le Dónbeenǐ yi, à mi na bún dén yi.» ²² Bío 6a jíá bío ó o Yeesu bía kà, á 6a wó coon, á 6a wǎa día wo à 6a wà.

Ba nǐ-hía vèeró bío

(Maaki 12.18-27; Luki 20.27-40)

²³ Mu zoñ, á 6a *Sadusíewa wà 6uara a Yeesu cǎn. (Barén lé bía le 6a nǐ-hía máa vée.) ²⁴ Ba tùara a Yeesu yi làa bío kà: «Nì-kàránlo, bío kà lé bío ó o *Moyiize bía: «Hen ká báa búí yan mún hǎa á húrún ò o yí yú za làa wo, á 6àn za búí ko ò o ya a mahǎa mu, à te 6a zàwa yi mún za mu yèni yi.» ²⁵ Mu ù wé à zàwa nùwá hẹ̀pun búí hǎa wi làa wèn. Yia nín-yání yan á húrún ò o yí yú za le mún hǎa. ²⁶ A yia sǎ fó a mahǎa mu yan á wón húrún. O o tǐn níi so fó a, á wón mún húrún. Ba mí nùwá hẹ̀pun 6úen6úen yan wo bèenia á húrunka. ²⁷ Bío 6a 6úen6úen húrún, ó o hǎa mu mún húrún. ²⁸ Awa, á 6a nǐ-hía vèe nǎnzoñ ó o hǎa mu bío á à sǐ a yén yi 6a nùwá hẹ̀pun mu tǎhú? Bío 6a 6úen6úen mahǎ yan wo bèenia.» ²⁹ O o Yeesu bía nǎn 6a yi: «Mi wee vǐnǐ miten. Mi yí zū hǎrí dèe le Dónbeenǐ biónǐ vǎahú bío dǎní yi. Mi mún yí zū le le Dónbeenǐ dà bío 6úen6úen wee wé. ³⁰ Bío wi bǐn, hen ká 6a nǐ-hía khii vèera, á 6a báawa le 6a hǎawa máa ya mún. Ba à wé le le Dónbeenǐ wáyai tonkarowà bío sii ho wáyai. ³¹ Ba nǐ-hía vèeró bío dǎní yi, á mi so dǐn yí kàrána bío le Dónbeenǐ bía nǎn mia le? ³² Le bía le minén lé o *Abarahaamu, là á *Izaaki, là á *Zakoobu 6àn Dónbeenǐ. Le Dónbeenǐ lé bía yío wi lua 6àn Dónbeenǐ. Le yínǎn nǐ-hía 6àn Dónbeenǐ.»† ³³ Ba zǎamáa na jíá a biónǐ á wó coon o kàránló bío yi.

Le Dónbeenǐ làndá na bío nùhú wi po hǎa ká

(Maaki 12.28-34; Luki 10.25-28)

³⁴ Bío 6a *Farizíewa jíá ó o Yeesu bía 6ó 6a *Sadusíewa nùhú, á 6a kúaa mún wán. ³⁵ A 6a nǐ-kénǐ na le ho làndá bío zéenílo wi ò o yí o níi 6ua yi, ó o tùara a yi: ³⁶ «Nì-kàránlo, hǎ biónǐ na bío heníá ho làndá yi, á lé le yén nùhú wi po hǎa ká?» ³⁷ O o Yeesu bía nǎn 6a yi: ««Fo ko ù wañ ù Nùhúso Dónbeenǐ le ù sii 6úen6úen, le ù mǎnáká 6úen6úen, le ù yilera 6úen6úen.»‡ ³⁸ Dén lé dío bío here, á nùhú wi po hǎa ká. ³⁹ Dío sǎ le yi na mún nùhú wi le lerén bío sii lé dío kà: «Fo ko ù wañ mi ninza làa bío á fo waráa ũten bío sii.»§ ⁴⁰ O *Moyiize làndá 6úen6úen, le le *Dónbeenǐ

* 22:24 Làndá zéenílo vǎahú (Deutéronome) 25.5-6 † 22:32 Mi loí Léró vǎahú (Exode) 3.6

‡ 22:37 Mi loí Làndá zéenílo vǎahú (Deutéronome) 6.5 § 22:39 Mi loí Levii nùwá vǎahú (Lévitiye) 19.18

ɲi-cúa fεεrowà kàránlò búenbúen, á can hã bíoní bïo ɲun na bò henía ká yi.»

Yia le Dónbeenĩ mɔn lera bio
(Maaki 12.35-37; Luki 20.41-44)

⁴¹ Bïo 6a *Farizíewa kúaa mín wán, ó o Yeesu tùara 6a yi: ⁴² «Mi wee leéka le *Yia le Dónbeenĩ mɔn lera nɔnkáni can wen?» A 6a bíá nɔn wo yi: «O lé o *Daviide mɔnmánii.» ⁴³ O o Yeesu bíá nɔn 6a yi: «Á bïo le Dónbeenĩ Hácírí dú a Daviide yahó, ó o 6èn wó kaka vonnáa wo le mí Nùhúso? Bïo ká lé bïo ó o Daviide bíá:

⁴⁴ .O Nùhúso Dónbeenĩ bíá nɔn í Nùhúso yi:

Buee keení í nín-tíání
fúaa ká í búrá ũ zúkúsa ũ tá,
á ũ bò ũ zení wán.»*

⁴⁵ Ká a Daviide wáa wee ve o Yia le Dónbeenĩ mɔn lera le mí Nùhúso, ó o wé o Nùhúso ká a mún pá à bíní ì wé o mɔnmánii kaka?»

⁴⁶ A 6a nii woon yí dàrna dεε yí bíá. A lá bñn zoñ ó o búí yí bínía yí khà miten yí tùara a yi làa bïo búí.

23

Mi pa miten 6a zúifúwa ya-dítwá bïo yi
(Maaki 12.38-40; Luki 11.43, 46; 20.45-47)

¹ O o Yeesu wáa yèrémáa wee bïo lé 6a zãamáa lè mí nĩ-kenínia: ² «Ho *lándá bïo zéenílowa lè 6a *Farizíewa wee kàrán o *Mɔyiize lándá làa mia. Hón lé 6a tonlò. ³ Mi ko mi wé ɲí 6a cón, à bè bïo 6a wee bïo na mia búenbúen yi. Ká 6a wára hñn mi yí dé miten yi. Lé bïo á bïo 6a wee kàrán làa mia 6a yí máa wé. ⁴ Ba wee ɲí ho sèró na lí 6a nùpua bà-ɲúná wán, ká 6arén mí bæere mahá yí máa dé mí níní hãri cínú à séení 6a séráa ho. ⁵ Ba wee wé mí bïo búenbúen à zéenínaa miten. O Mɔyiize lándá bíoní búí kúeenii lùakúa zàwa na 6a wee ca mí búráa lè mí bàra yi á 6arén wee wé à hã wé 6úaaka. Ba kánbunwà ɲi-káa dùbúaaní á wee keñ khèekháa. ⁶ Ho dínlò díinii keenínia na seka, lè ho kàránlò zíní yahón lùá, á 6a wa keenílò. ⁷ Ba wa à 6a nùpua wé tɛení 6a yi lè le kònbii 6a zãamáa fémínlò lara yi, á mún wa à 6a nùpua wé ve 6a làa nĩ-kàránlowà. ⁸ εε ká minén ó o búí yí tà le 6a ve o làa nĩ-kàránlo. Mi búenbúen lè 6a zàwa mín yi, á mi nĩ-kàránlo mún lé o nĩ-kéní. ⁹ Mi wé yí ve nii woon lè mñn maá ho tá wán. Lé bïo á mñn Maá lé o nĩ-kéní, wón wi ho wáayi. ¹⁰ O búí yí tà le 6a ve o làa ɲúhúso. Lé bïo mi ɲúhúso lé o nĩ-kéní. Wón lé o *Krista. ¹¹ Yia po mi búenbúen ko ò o wé mi ton-sá. ¹² Yia yòonía miten, á wón 6a à liiní. Ká yia liinía miten, á wón 6a à yòoní.

Ho yéréké khii sá 6a zúifúwa ya-dítwá yi
(Maaki 12.40; Luki 11.39-52; 20.47)

¹³ «Minén *lándá bïo zéenílowa lè minén *Farizíewa nĩ-khàwa yén! Ho yéréké khii sá mia. Lé bïo mi wee hè 6a nùpua lè ho wáayi béení díró. Minén mi bæere yí dà máa dí le, á bíá wi 6a dí le á mi mún wee hè.

¹⁴ [«Nĩ-khàwa yén! Ho yéréké khii sá mia. Mi wee fé 6a maháawa nii bïo búenbúen véení, ká mi pá bíní wé ho floró na túee à zéenínaa le mi térénna. Lé bñn nɔn á minén cítii khii wé here làa sòobéc.]

* 22:44 Mi lori Leni vūahd (Psaumes) 110.1.

15 «Nì-khàwa yén! Ho yéréké khii sá mia. Mi wee vará ho tá lùá búenbúen yi, à pà hã muna hɛɛ cà 6a nùpua le 6a yèrémá mí yilera lè mí wára. Ká mi yú a nĩ-kéní sãanì à mi wé ò o bïo sí le *Dofiní dshù yi porí minén làa cúa-ɲun.

16 «Minén ya-dí muiiwà yén! Ho yéréké khii sá mia. Lé bïo mi wee bïo bïo kà: Yia baa lè le *Dónbeení zĩ-beení yèni, se bũn dɛɛ búí mía. Ká a màhá baa lè le Dónbeení zĩ-beení 6an sánú yèni, se bũn yí dà máa díá kà. 17 Mi lé 6a bónbúwá, á lé 6a muiiwà. Lé mu yén ɲúhú wi po mu yén? Lé ho sánú lée, tàá lé le Dónbeení zĩ-beení na nɔn á ho sánú mu bïo sánáa le Dónbeení yi? 18 Mi mún wee bïo le yia baa lè mu hãmu cfinii 6an yèni, se bũn dɛɛ búí mía. Ká a màhá baa lè mu hãmu na wi le wán yèni, se mu máa díá kà. 19 Muiiwà yén! Lé mu yén ɲúhú wi po mu yén? Lé mu hãmu lée, tàá lé mu 6an cfinii na nɔn á mu hãmu mu bïo sánáa le Dónbeení yi? 20 Yia cén baa lè mu hãmu cfinii, se 6anso baa làa bïo búenbúen na wi le wán yèni. 21 A yia baa lè le Dónbeení zĩ-beení yèni, se 6anso baa lè le zĩ-beení mu, á mún baa lè le Dónbeení na wi le yi yèni. 22 A yia mún baa lè ho wáayi yèni, se 6anso baa lè le *Dónbeení béení kanmúini yèni, á baa lè le Dónbeení mí bæere na kará lè wán yèni.

23 «Minén làndá bïo zéenílowa lè minén Farizíewa nĩ-khàwa yén! Ho yéréké khii sá mia. Lé bïo hã vɔn-zà-wíníwà lè mí síwà na 6a wee kúee le zeení yi á mi wee na 6an cúa-pírú ní, à ho làndá káránlò na ɲúhú wi á mi màhá wee pón díá. Bũn na lé ho térénlò, lè le hii, lè le Dónbeení bïo tãró. A bũn lé bïo mi ɲon lá ko mi wé wé, ká mi mún yí nɔnsá bïo ká wéró yi. 24 Ya-dí muiiwà yén! Mi wee líi mi bè-ɲunii à lén o dònwiá díá, ká a cón-ɲúmúkú wón mi màhá wee ví.

25 «Minén *làndá bïo zéenílowa lè minén Farizíewa nĩ-khàwa yén! Ho yéréké khii sá mia. Lé bïo mi wee sɛɛ mu ɲumu ɲuunii lè ho dínlò dínii sía 6an máa, ká hã yiwa màhá zoó sú lè mí kònlò bïo, lè mi yile-kora. 26 Farizíe muii yén! Ú yi lé dïo ù ceé vé, lé bũn á à na ká bïo ho khũuhú á à ce.

27 «Minén làndá bïo zéenílowa lè minén Farizíewa, nĩ-khàwa. Ho yéréké khii sá mia. Mi ka lè hã búráa na 6a khũunía máa á hã se, ká hã yiwa màhá zoó sú lè 6a nĩ-hía hũaa lè mu bè-sooní lè mi síwà. 28 Minén mún ka ká síi. Ho khũuhú á mi ka lè mi lé 6a nĩ-tentewá 6a nùpua yahó, ká mi yiwa hón sú lè ho nĩ-khènlò lè mu bè-kora lè mi síwà.

29 «Minén làndá bïo zéenílowa lè minén Farizíewa nĩ-khàwa yén! Ho yéréké khii sá mia, lé bïo mi wee so le *Dónbeení ɲi-cúa fɛɛrowá na húrun búráa, á wee donkhueé bïa fù téréna miten búráa. 30 Mi wee bïo: Ká wán maáwà pãahú á warén lá yánkaa wi yi, se 6a ɲi-cúa fɛɛrowá búero bïo á wa níni mía yi. 31 A bũn mi bíoní lè mí wára wee zéení le bïa 6ó le Dónbeení ɲi-cúa fɛɛrowá, bán mòmmanía lé minén mi bæere. 32 Awa á mĩn maáwà mu bïo na á 6a búa ɲúhú á mi wãa bánbá tíí ɲii. 33 Mi ka lòn háwá, díhioni yén! Mi wee leeka le mi dà a kãní le Dofiní dshù yi le? 34 Lé bũn nɔn, á ínén á à tonka 6a ɲi-cúa fɛɛrowá lè mu bè-zũnminí 6ansowá, làa bïa káránna dsh mi cšn. A mi ì búe 6a búí, ká 6a búí mi ì búɛ hã *kùrùwáwá wán. Ba búí bán mi ì ha lè hã lábãaní mi káránlò zíní yi, á wé è ɲaka 6a hã lórá yi á à beé lò. 35 Lé bũn á à na ká bïa minén lè mĩn 6úaawa 6ó ká 6a bè-yãanii mía, lònbee na wi 6a búero món á à yí mia. Le nĩ-búee mu búakáa o *Abɛle nĩ-tente búero ɲii wán, á búee 6ó a Barasii za Zakari yi,

wón na 6a 6ó le sòobá-lùe lè mu hãmu cíníi pãahũ. ³⁶ Le 1 mi ho tũíá na mia: Ho zuia nùpua lé bán á le lònbee na wi dén nĩ-búee so món á à yí.»

O Yeesu bia ho Zeruzalɛmu lóhó bio
(Luki 13.34-35)

³⁷ «Éee Zeruzalɛmusa! Minén na wee búe le *Dónbeenĩ jĩ-cúa fɛɛrowà, á wee lèeka bia le Dónbeenĩ tonkaa mi cǎn lè hã huua à búe. Lée zen cúa-yen á i wi à i ve mia kúee mín wán làa bio ó o kúeerè wee wé veráa mí zàwa kúee mí mía tá bĩo sǐi à mi yí tà mu. ³⁸ Awa, le Dónbeenĩ á à pĩ mia á mi zĩi á à dǐn coon. ³⁹ Le 1 bío mu na mia: A lá ho zuia jĩi wán, á mi máa bĩnĩ máa mi mi, fúaa nònzoñ na mi khĩi wee bío bío ká: «Le le Dónbeenĩ dúgúaa yĩa bò o buen o Núhũso yèni yĩ.»*

24

Le Dónbeenĩ zĩ-beenĩ floró bio
(Maaki 13.1-23; Luki 21.5-24)

¹ Bũn món ó o Yeesu ló le *Dónbeenĩ zĩ-beenĩ lún yĩ. Bĩo ó o wee lén, ó o nĩ-kenínia vá búee 6ó a yĩ à 6a wíokaa wee zéeni bío le Dónbeenĩ zĩ-beenĩ sonnáa sǐi làa wo. ² O o Yeesu wáa bía nɔn 6a yĩ: «Bĩo ká búenbúen mi yí mɔn le? Le 1 mi ho tũíá na mia: Mu búenbúen khĩi fi, á hàrĩ huee máa keñĩ mí nĩnza huee wán.»

Mu bè-sũmáa na khĩi wé bio

³ O Yeesu yóó kará há Oliivewa vĩnsĩa búee wán, ó o nĩ-kenínia mí jĩi yĩ vá búee 6ó a yĩ, à 6a tũara a yĩ: «Zéeni ho pãahũ na le Dónbeenĩ zĩ-beenĩ mu á à fi yĩ làa wen. Lé mu bĩowa yén khĩi zéeni ũ búenlò pãahũ lè ho dǐmǐjǎa véro pãahũ?» ⁴ O o Yeesu bía nɔn 6a yĩ: «Mi pa miten bío. Mi yí día le nùpue khà mia. ⁵ Lé bío á nùpua cèrèe khĩi buen 1 yèni yĩ á à bío le mí lé o *Krista. Ba à khà 6a nùpua cèrèe á à vĩnĩ. ⁶ Há hĩa táró á mi khĩi wé è jí sã, hĩa 6ó mia làa hĩa khèra. Ká mi màhá yí zǎn. Lé bío á bũn bĩowa so ko mu wé ho yahó. E ká bũn dèenia máa wé ho dǐmǐjǎa véro. ⁷ Ho sǐi búii khĩi wé è lé vaá fi làa sǐi veere. A ho kǎhũ búii khĩi wé è lé vaá fi lè ho ká-veere. Le hĩni, lè ho tá dèkéro á khĩi wé è wé hã lùà búii yĩ. ⁸ Bũn bĩowa so búenbúen wéro á khĩi keñĩ làa bío ó o há-sániso sání vĩa wee wé búakáráa bío sǐi.

⁹ «Hón pãahũ so yĩ, á 6a nùpua á à dé mia á à na 6a à beé lò, á à búe. Há sǐiwá nùpua búenbúen khĩi jĩn mia bío mí tà miĩ bío yĩ. ¹⁰ Hón pãahũ so yĩ, á nùpua cèrèe á à khĩnĩ mí siadéro miĩ. Ba wé è bĩnĩ mín máa, á wé è jĩn mín. ¹¹ Bĩa le mí lé le *Dónbeenĩ jĩ-cúa fɛɛrowà ká mu yí bon á khĩi keñĩ cèrèe. Ba à vĩnĩ nùpua cèrèe. ¹² Mu bè-kora khĩi dé wán, á 6a nùpua cèrèe waminĩ á à tĩ yĩ. ¹³ Ká yĩa màhá há mí sǐi fúaa mu véenĩ, wón á à fen. ¹⁴ Le *Dónbeenĩ béenĩ bĩn-tente mu ko le bue ho dǐmǐjǎa lùà búenbúen yĩ, á há sǐiwá búenbúen jí le, á ho dǐmǐjǎa màhá bè yĩ veráa.

¹⁵ «Mi khĩi mí mu bè-sũmúu na wee yáa mu bío ká mu wi le Dónbeenĩ zĩ-beenĩ yĩ, bío á le *Dónbeenĩ jĩ-cúa fɛɛro Daniyeele bía bio.* (Yĩa wee káran bío ká, á zũn mu kúará sese.) ¹⁶ Hón pãahũ so yĩ ká bĩa wi ho Zudee yĩ à bán lùwĩ yòo há gúaa. ¹⁷ Yĩa á à keñĩ mí zĩi lòho yĩ ko ò o lii zoo lá mí bío búii mí zĩi. ¹⁸ Yĩa á à keñĩ há mana yĩ mu pãahũ yĩ ko ò o bĩnĩ 6o à lii lá mí kánbun mí zĩi. ¹⁹ Ho yéréké khĩi sá 6a há-sèenasa lè 6a há-jàawa yĩ mu zoñ. ²⁰ Mi fio le Dónbeenĩ yĩ à mi lùwíló mu yí wé hã yio pãahũ, táa

* 23:39 Mi loñ Lení vĩahtũ (Psaumes) 118.26.

* 24:15 Mi loñ Daniyeele vĩahtũ 9.27; 11.31; 12.11.

ho *Sabaa zoñ. ²¹ Lé bïo á hón pãahũ so yi ká le lònbee á à wé òuaa á à porí ðio khíina, à lá ho ðimíjã níhũ búεεnii na le Dónbeení léra mu bïo búenbúen yi à buεε búε ho zuia yi. A le òan sii mún máa bíni máa keñi hùúu. ²² Ká le Dónbeení lá yí khò há wizoóni mu yi, á nni woon lá máa káni. Εε ká le máhã khò há yi òa núpua na le hueekaa bïo yi.»

O Núpue Za bíni buenló bïo

(Maaki 13.24-31; Luki 17.23-24; 21.25-31)

²³ Ká a búii khíi bía òn mia: «Mi loñ, lé o *Krista na hen, tàá nín-yia vaá hen, à mi yí tà mu. ²⁴ Mu bon. Ba kristawa lè òa jii-cúa fεεrowá na bïo yí bon khíi keñi. Ba khíi wé è wé mu yéréké bïowa lè mí síiwá na ka lè mu wee zéeni le Dónbeení pánká á à vñinínaa òa núpua. Hàri bïa le Dónbeení hueekaa ká mu lá dà à wé, á òa mún ò vñiní bán. ²⁵ Awa, í òèn wáa fèra bía mu òn mia.

²⁶ «Ká òa wáa khíi bía òn mia le o Krista wi ho tá hení yi, à mi yí va bíi. Tàá ká òa bía le lé hen ká ó o sànkáa míten yi, à mi yí tà mu. ²⁷ Lãa bïo ká ho vïohó juiina ho wáyai lùε búii à mu khoomu ðεεní keñi lùε búenbúen, lé búñ òan sii ó o *Núpue Za bíni buenló bïo khíi wéráa. ²⁸ Hen na ó o yá-híni díá yi, lé bíi òa dùbúawá wee wé fè mín yi. ²⁹ Hón wizoóni so òan lònbee khíiló mún, á le wii á à dé mí yuumu. Ho piíhũ khoomu máa bíni máa keñi. Há mànaayio á à kùenka à lii. Ho wáyai bïo búenbúen á à ðèkè.† ³⁰ Búñ ká bïo wee zéeni a Núpue Za buenló á à mi ho wáyai. A ho ðimíjã núpua búenbúen wé è wá ká òa à zúnzúra. Ba à mi a Núpue Za buenló há dùndúio wán ho wáyai lè mí ðàrló lè mí cukú beení. ³¹ Le búaa-beení sã á à jí. O mún ò tonka mí wáyai tonkarowá ho tá kónbúaa mí bïo náa yi, á òa à ve bíi le Dónbeení hueekaa á à kúεε mín wán.

³² «Mi loñ ho fikiyéε vñdεε bïo le wee wéráa. Hen ká le òan lakara hía wee nãma, á wee sã mí vñn-yórówá, se mi zú le ho vïohó téré ðñ. ³³ Lé lãa búñ sii ká mi khíi wee mi búñ bïowa so búenbúen wéró, à mi mún zúñ le o Núpue Za buenló sùarãa. O ò buen máa khí. ³⁴ Le í mí ho túiá na mia: Ho pãahũ na ká núpua máa hí máa vé ká búñ bïo so búenbúen yí wó. ³⁵ Ho wáyai lè ho tá khíi vé, ká í bíoni hñ ò keñi bíi fεεε.»

Le Dónbeení mí ðòn zú ho ðimíjã véro pãahũ

(Maaki 13.32-37; Luki 17.26-30, 34-36)

³⁶ «Nii woon yí zú ho ðimíjã véro wizonle lè ho pãahũ máa zéeni. Le Dónbeení wáyai tonkarowá yí zú mu, hàri le Dónbeení Za mí bæεεre yáa pá yí zú mu. O Maá mí ðòn lé yia zú mu. ³⁷ Bïo wó a Nòwee pãahũ lé bïo òan sii khíi wé o *Núpue Za bíni buenló pãahũ. ³⁸ Pãahũ na mu jùn-beení ðñ yí buara, ká òa núpua wee dí ká òa a jü, á wee ya mín ká òa a yeé mí hínni. Fúaa ònzoñ na ó o Nòwee zon ho won-beení yi. ³⁹ Ba yí zúna bïo búii yahó fúaa bïo mu jùn-beení buara buéé lá òa búenbúen. Lé búñ òan sii mún khíi wé o Núpue Za buenló pãahũ.‡ ⁴⁰ Mu pãahũ ká báawa nùwã jùn wi mana yi, ó o òi-kéni á à fé è lénnáa, ká yia so á à díá. ⁴¹ Ká háawa nùwã jùn pãanía ðñ wee ni mu bïo, ó o òi-kéni á à fé, ká yia so á à díá. ⁴² Mi cén tíni mí yio, lé bïo mi yí zú le wizonle na mi Núhũso á à buen yi. ⁴³ Mi zú mu le ká le zii òanso lá wee wé zúñ o kòñlo buenló bïo ho tínaahũ, se o lá wée tíni mí yio, á máa díá ó o máa zo a zii. ⁴⁴ Lé búñ òn á minén

† 24:29 Mi loñ Ezayii vñahũ 13.10; 34.4 ‡ 24:39 Mi loñ mu Bïo jühũ búεεnii vñahũ (Genèse) 6-7.

mún tǐnǐ mi yǐo, lé bǐo ó o Nùpue Za khǐi buen ho pǎahǔ na mi yǐ máa dé le o ò buen yǐ.

O ton-sá tente là a ton-sá kohó wǎhiire
(Luki 12.41-48)

⁴⁵ «O ton-sá na yǐ máa lé mí jǔhǔso mǎn, na hácirí wi lé o yén? Lé yǐa 6a jǔhǔso dó 6a ton-sáwá na ká bǐo níi yǐ, ò o wé na ho dǐnló 6a yǐ ho pǎahǔ na mu ko yǐ, ⁴⁶ ó o wee sá ho tonló mu á 6a jǔhǔso bǐnǐa 6ueé kúaa wán. O ton-sá mu jǔhǔ sí. ⁴⁷ Le í mí ho tǔiá na mia: O jǔhǔso mu á à bàrà a mí bǐo búenbúen jǔhǔ wán. ⁴⁸ Εε ká a lé o ton-sá kohó, ó o wé è bǐo bǐo ká mí yǐ: «I jǔhǔso míana ò o máa buen». ⁴⁹ Ká à hǐnǐ wé è ha mí ninzàwa ton-sáwá, ká à dí ká à jǔ lé 6a ja-juwá. ⁵⁰ Wón ton-sá so 6a jǔhǔso khǐi buen le wizonle na ó o yǐ zǔ yǐ, lè ho pǎahǔ na ó o yǐ dó yǐ. ⁵¹ Ká a khǐi 6ueé dǎn, ó o 6ueé beé o lò làa sòobéε, á à dé o 6a ton-sáwá na ló mí jǔhǔso mǎn tǎhǔ.»

25

Ba hǐnni nùwǎ píru wǎhiire

¹ «Ho wáyǐ béenǐ bǐo 6onmǐn làa bǐo ká: Hǐnni nùwǎ píru 6úi hǐa buan mí fǐntéεna wà vaá sínáa o há-fla 6àn báa yahó. ² Ba nùwǎ hònú lé 6a bǐnbúwá ká 6a nùwǎ hònú na ká lé 6a hénlowá. ³ Bǐa lé 6a bǐnbúwá á buan mí fǐntéεna à 6a yǐ buan ho jǐló yǐ séenia. ⁴ A 6a hénlowá bán buan ho jǐló á séenia hǐa wi 6a fǐntéεna yǐ. ⁵ Bǐo ó o há-fla 6àn báa yuaanía ò o máa buen, á 6a hǐnni mí nùwǎ píru búenbúen dǔma á mu dǎmu bó. ⁶ «Ho tá tǎhǔ á le zèerè sǎ jǎ: «Lé o há-fla 6àn báa lua, mi lé lée sí a yahó». ⁷ A 6a hǐnni mí nùwǎ píru sínkaa, á wee wíoka mí fǐntéεna. ⁸ A 6a bǐnbúwá wee bǐo làa bǐa hénkaa: «Mí há wen lè mí jǐló cǐnú. Wa fǐntéεna wee hí.» ⁹ A bán bǐa nǎn 6a yǐ: «Bùéé. Wa máa wé mu. Ho jǐló na wa buan máa yǐ warén làa mia. Mu sǔaanǐ à mi va 6a jǐ-yèérowá cǐn vaa yà mí jǐló.» ¹⁰ A 6a bǐnbúwá wǎa hǐnǎn wà van ho jǐló yèenǐ. Ba lénló mǎn, ó o há-fla 6àn báa 6uara. A 6a hǐnni nùwǎ hònú na wíokaa mí fǐntéεna vó pan wo, á pánǐa yòó zon làa wo mu yaamu sǎnú dǐnǐi zǐi. A 6a pon ho zǔajǐi á dó. ¹¹ Mu ù dé mí yǐ, à bǐn 6a hǐnni na so 6èn 6ueé dǎn, á 6ueé wee wǎamaka: «Núhǔso, Núhǔso, hén le wa zo.» ¹² O o há-fla 6àn báa bǐa nǎn 6a yǐ: «Le í mí ho tǔiá na mia: I yǐ zǔ mia.» ¹³ O o Yeesu bǐnǐa bǐa bó mu wán. «Mí cén tǐnǐ mi yǐo. Lé bǐo mi yǐ zǔ le wizonle lè ho pǎahǔ na ó o *Nùpue Za á à buen yǐ.»

Ba ton-sáwá nùwǎ tǐn wǎhiire
(Luki 19.11-27)

¹⁴ «Ho wáyǐ béenǐ bǐo 6onmǐn làa bǐo ká: Nǐi 6úi le mí ì va le khúii, ó o von mí ton-sáwá á kàrafáa mí níi bǐo yǐ. ¹⁵ O ní-kéní ó o nǎn ho sǎnú kùráa khǐá-hònú yǐ. A yǐa sǎ ó o nǎn há kùráa khǐá-jun yǐ. O o tǐn níi so wón ó o nǎn há kùráa khǐmǎni yǐ. Ba ní-kéní kéní yú á héhaa làa bǐo 6a dà wee sáráa. Bǐn mǎn ó o wà. ¹⁶ A yǐa yú há kùráa khǐá-hònú dǎenia hǐnǎn wee duan làa há, á yú há kùráa khǐá-hònú bò há wán. ¹⁷ Yǐa yú há kùráa khǐá-jun mún wó làa bǐn bǐo síi, ó o yú há kùráa khǐá-jun séenia. ¹⁸ Ká yǐa yú há kùráa khǐmǎni wón wà vaá có ho kǎhǔ á lú mí jǔhǔso sǎnú kùráa yǐ. ¹⁹ «Mu míana, bǐn mǎn á 6a ton-sáwá mu jǔhǔso bǐnǐa 6uara. O o wǎa le 6a zéeni bǐo mí sǎnú bǐo wóráa. ²⁰ O o ton-sá na ó o nǎn há kùráa khǐá-hònú yǐ 6uara, á 6ueé zéenia há kùráa khǐá-hònú na ó o bǐnǐa yú ò o bǐa:

«Núhúso, fo hía nɔn ho sánú kùráa khiá-hònú mi. Loí, lé há khiá-hònú na á ì bíníá yú.» ²¹ A 6a núhúso bíá nɔn wo yi: «Fobúa, fo wó se. Fo léé ton-sá tente. Bío fo téréna mu bío na núhú tà míá bío yi, lé bún nɔn á bío núhú wi po bún á ì khií kàráfá foñ. Buen 6uee zámaka làa mi.»

²² «Bún món á yía yú há kùráa khiá-nun buara á bíá: «Núhúso, fo hía nɔn ho sánú kùráa khiá-nun mi. Loí, lé há khiá-nun bíu na á ì bíníá yú.» ²³ A 6a núhúso bíá nɔn wo yi: «Fobúa, fo wó se, fo léé ton-sá tente. Bío fo téréna mu bío na núhú tà míá bío yi, lé bún nɔn á bío núhú wi po bún á ì khií kàráfá foñ. Buen 6uee zámaka làa mi.»

²⁴ «Á yía yú há kùráa khiá-mani 6èn buara, á 6ueé bíá: «Núhúso, ì zú le fo lé o núpue na lònbee wi. Fo wee lá ho ñnló ho lahó na fo yí te yi, à lá ho ñnló hen na fo yí dù yi. ²⁵ A ì zána, á ì vaá lú ù sánú kùráa ho tá yi. Awa, fé ù sánú.» ²⁶ A 6a núhúso bíá nɔn wo yi: «Ton-sá kohó yén! Fo lé o pa-dí. Bío fo zú à ì wee wé lá ho ñnló ho lahó na á ì yí dù yi, ²⁷ á fo so lá yí ko ù vaa bàrá ì wárí ho banki yi le? Se bío á ì buara, á ì lá vaá fé lé le le 6àn cúnú. ²⁸ Awa, mi fé ho sánú kùráa khiá-mani mu o cón, à na yía há kùráa khiá-pírú wi cón yi.»

²⁹ «Yía bío wi á 6a à na mu bíu 6ànso yi yòó bè, o ò yí á à puuní. Ká yía bío míá, á hárí mu bè-za na wi o cón, á 6a pa à fé. ³⁰ Ká a ton-sá na dà-ñlání míá á mi lá léé lée díá ho khúhú, le tíbí-cúá yi, hen na le minka yi véé lé lé wéé yi yi.»

O Núpue Za khií 6ueé cttí 6a núpua

³¹ «Ká a *Núpue Za khií bíníá bò lé mí wáayi tonkarowà 6úen6úen buara lé mí cùkú beení, ó o 6ueé keení mí bá-zámu kanmúiní wán á à fináa le cítíi. ³² A há síiwà núpua 6úen6úen á à kúee mín wán o yahó, ó o wáa à sanká 6a núpua mín yi, làa bío ó o pi-pa wee wé sénnáa 6a pia lén 6a via yi bío síi. ³³ A 6a pia ó ò kúee lé mí nín-ñlání, ká 6a via ó ò kúee lé mí nín-káahó. ³⁴ Bún món ó o béé á à bío á à na bíá wi là a nín-ñlání yi: «Minén na á wán Maá dúbuá yi, mi buen 6uee fé le bééñ ká na wíokaa mi bío yi hárí ho ñmíñá lénló pàahú. ³⁵ Mu bon. Le híni hía dà mi á mi nɔn ho ñnló mi. A le nu-hání dà mi á mi nɔn mu numu mi. A bío á ì lé o ñi-hání á mi tà á ì huera mi wán. ³⁶ A bío á ì fù wee vará ì bírí á mi nɔn le dà-zínii mi. I lò fù yí here á mi buan mi sese. I fù wi ho kásó yi, á mi 6ueé 6úεkíó mi.» ³⁷ A bíá téréna á à bío bío ká: «Núhúso, lé wen wa mɔn fo yi à le híni dà fo á wa nɔn ho ñnló foñ, táá lé nu-hání dà fo á wa nɔn mu numu foñ á ù nun. ³⁸ Lé ho pàahú yén á wa mɔn à ù lé o ñi-hání á wa tà á ì huera wa wán. Táá lé wen á wa mɔn fo à ù wee vará ù bírí á wa nɔn le dà-zínii foñ. ³⁹ Lé ho pñn-yén á ù lò yí here, táá á ù zon ho kásó yi á wa vaá 6úεkíó fo.» ⁴⁰ O o béé á à bío ò na 6a yi. Le ì mí ho túiá na míá: Mí wé sansan wó mu nɔn wán zàwa ñi-kéní bíu na cínú yi, se mu lé ínén á mí wó mu nɔn yi.

⁴¹ «Bún món ó o béé á à bío ò na bíá wi là a nín-káahó yi: «Minén na le Dónbeení dánkáníá, mi khèn làa mi. Mi lén vaa zo ho ñhú na máa hí máa mi yi, hía lò á pan o *Satáni lé mí tonkarowà. ⁴² Mu bon, le híni fù dà mi, á mi yí nɔn ho ñnló mi. Le nu-hání fù dà mi, á mi yí nɔn mu numu mi. ⁴³ I fù lé o ñi-hání á mi yí tà á ì yí huera mi wán. I fù wee vará ì bírí, á mi yí nɔn le dà-zínii mi. I lò fù yí here, á fù wi ho kásó yi, á mi yí 6úεkíó mi.» ⁴⁴ A 6a wáa à bío bío ká: «Núhúso, lé wen wa mɔn fo yi à le híni lé le nu-hání dà fo, à ù lé o ñi-hání, à ù wee vará ù bírí, à ù lò yí here, à ù wi ho

kàsó yi, á warén yí séeníá fo?»⁴⁵ O o bées á à bío ò na 6a yi: «Le í mǐ ho tǔiá na mia: Mi wé sansan yí wó mu yí nǎn bíá wíníwíní ká nǐ-kéní 6úi yi, se mu lé ínén á mi yí wó mu yí nǎn yi.»⁴⁶ Bán nùpua so á à va le lònbee na máa vé lahó yi. Ká bíá térénna bán á à va le mukáni binbirí na máa vé lahó yi.»

26

Ba zúifúwa júnása wee lè o Yeesu wán
(Maaki 14.1-2; Luki 22.1-2; Zán 11.45-53)

¹ Bío ó o Yeesu bíá hǎn bíoní so wó, ó o bíá nǎn mí nǐ-kenínia yi: ² «Mí zǔ le hen làa wízoní bío jún ká ho *Paaki sánú á à dí. O o *Nùpue Za 6a à dé á à na 6a à 6úεε ho *kùrùwá wán.» ³ A 6a yankarowà júnása lè 6a *zúifúwa nǐ-kíá wáa kúaa mín wán 6a yankarowà júnúso beení na 6a le Kayiifu lún yi. ⁴ Ba wáania tò le mí ì wǐi o Yeesu ká mu yí zǔ, á à 6úε. ⁵ Ba wee bío: «Wa yí ko wa wǐi wo ho sánú pàahǔ. Ká wa wó mu, á 6a zámáa á à kánká mu bío yi.»

O háa 6úi kúaa ho jiló o Yeesu jǔhǔ wán
(Maaki 14.3-9; Zán 12.1-8)

⁶ Bío ó o Yeesu wí ho Betanii lóhó yi o Simǎn na háa lé o *6ùéré nǐi zǐi á wee dí, ⁷ ó o háa 6úi 6ueé zon ká a 6uan ho dǔukó-za na sú lè ho jiló na sámu sí á yáwá here. O háa mu vá 6ueé 6ó a Yeesu yi, ò o kúaa ho jiló mu o jǔhǔ wán. ⁸ Bío ó o nǐ-kenínia mǎn mu, á 6a yiwa cá mu yi, á 6a wee bío: «Bíó ká yí nǎn bè-yáarè le? ⁹ Ho jiló mu jún lá dà à yèé ho yáwá na here yi á à sanká 6àn wárá á à na 6a nǐ-khenia yi.» ¹⁰ O o Yeesu zǔna bío 6a wee bío, ó o bíá nǎn 6a yi: «Mí wee zá là a háa mu le we? Bío ó o wó làa mí á se. ¹¹ Ba nǐ-khenia bán làa mia á a keí mín wán fèεε, εε ká ínén wón máa keí làa mia fèεε. ¹² Ho jiló mu ó o kúaa í wán á fèra wíokaaráa í sánia í nùlò bío yi. ¹³ Le í mǐ ho tǔiá na mia: Le Dónbeení bín-tente wé buera lùe lée lùe yi, ho dǐmǐná 6úen6úen yi á 6a à bío bío ó o háa na ká wó, á 6a à leéka a bío.»

O Zúdaa wí ò o dé o Yeesu na
(Maaki 14.10-11; Luki 22.3-6)

¹⁴ Lé mu ó o Yeesu nǐ-kenínia píru jún nǐ-kéní na 6a le Zúdaa Isikariote wá van 6a yankarowà júnása cǎn, á vaá bíá nǎn 6a yi: ¹⁵ «Hen ká í dó a Yeesu nǎn mia, á mi ì na webio mǐi?» A 6a mà le wén-hǎani 6óní làa píru nǎn wo yi. ¹⁶ A lá bǔn jii wán ó o Zúdaa wáa wee cá bío ó ò wé wé è dérǎa o Yeesu 6a níi yi.

O Yeesu wee dí ho Paaki dǐnló lè mí nǐ-kenínia
(Maaki 14.12-16; Luki 22.7-13)

¹⁷ Ho *búurú na á ja-fini yí dó yi sánú díró 6àn nín-yání wizonle zon, ó o Yeesu nǐ-kenínia wá 6ueé tǔara a yi: «Lé wen á fo wí à wa wíoka ho *Paaki sánú dǐnló bío yi.» ¹⁸ O o Yeesu wáa bíá nǎn 6a yi: «Mí lén zo ho lóhó yi, ká mi zoó fò mín làa nùpue na, á mi bío na 6ánsó yi: O Nùhúso bíá le mí pàahǔ dǎn, á lé únén cǎn á mí 6ueé dí ho Paaki sánú yi lè mí nǐ-kenínia.» ¹⁹ A 6a nǐ-kenínia wó bío ó o Yeesu bíá le 6a wé, á wíokaa ho Paaki dǐnló bío.

(Maaki 14.17-21; Luki 22.14; Zán 13.21-30)

²⁰ Bío ho zǐihǔ dǎn, ó o Yeesu lè mí nǐ-kenínia píru jún kará ho dǐnló jǔhǔ yi. ²¹ Bío 6a wee dí, ó o Yeesu bíá nǎn 6a yi: «Le í mǐ ho tǔiá na mia:

Minén nĩ-kéní lé yía á à dé mi ì na.» ²² O o nĩ-kenínia yilera lúnkaa mu bío yi làa sòobéε, á 6a búakáa wee tùa wo yi là mí nĩ-kéní kéní. A yía le: «Núhũso, mu lé mínén le?» A yía le: «Mu lé mínén le?» ²³ O o Yeesu bía nòn 6a yi: «Yia páania zoó cá làa mi, wón lé yía á à dé mi ì na. ²⁴ O *Nùpue Za á à hí làa bío le Dónbeenĩ biónĩ vūahũ bíaráa mu. Ká yía mahá nii ì bè mu á ho yéréké è zo nũhũ. Bãnsò yáá lá yí ton, se mu s̄taani.» ²⁵ O o Zudaa na á à dé wo ò na á lá le biónĩ ò o tũara: «Nĩ-karánlo, á lé ínén le, tàá?» O o Yeesu bía nòn wo yi: «Ūnén lé yía bía mu.»

O Nũhũso d̄tnlò

(Maaki 14.22-25; Luki 22.15-20; 1 Korente 11.23-25)

²⁶ Bío 6a wee dí, ó o Yeesu lá ho búurú, á dó le Dónbeenĩ b̄arákà, ò o c̄èekaa ho nòn mí nĩ-kenínia yi ò o bía: «Mi fé là. Hón lé í s̄anía.» ²⁷ Bũn m̄ón ó o lá le n̄uuníi d̄èε na ho *d̄iv̄én wi yi, á dó le Dónbeenĩ b̄arákà ò o nòn ho 6a yi ó o bía: «Mi búenb̄úen fé n̄uka. ²⁸ Dén lé í c̄ani na wíokaa wee zéeni le Dónbeenĩ páanii na le bò bío, dén lé í c̄ani na kúaará 6a n̄upua c̄èr̄èε bè-kora s̄éndiáró bío yi. ²⁹ Le í bío mu na mia: A lá bío ká n̄ii wán, á í máa b̄iní máa n̄u ho d̄iv̄én mu, fúaa n̄onzòn na á í khii b̄iní ì n̄u ho wán Maá Dónbeenĩ b̄éeni yi.» ³⁰ Bũn m̄ón, á 6a sía ho s̄anú lení à 6a wá yòora h̄a Oliivewa v̄ins̄ia búee wán.

O Yeesu bía le o Piere á à p̄t̄ mi bío

(Maaki 14.26-31; Luki 22.33-44; Z̄an 13.37-38)

³¹ O Yeesu w̄aa bía nòn mí nĩ-kenínia yi: «Ho t̄n̄n̄-kéní na ká yi, ká mi búenb̄úen á à p̄t̄ í bío. Mu bon. Mu túara le Dónbeenĩ biónĩ vūahũ yi ká síi á 6a wee k̄arán: «Í ì búe o pi-pa,

á ho pi-6oohũ pia á à k̄énná à lén ñ va h̄a lùà búenb̄úen yi.»*

³² Èε ká í v̄èeró m̄ón, á í ì dí mí yahó vaá pa mia ho Kalilee k̄shũ yi.»

³³ O o Piere lá le biónĩ á bía nòn wo yi: «H̄arí à b̄ia ká búenb̄úen p̄t̄ ū bío, á ínén wón máa p̄t̄ mu h̄úú.» ³⁴ O o Yeesu bía nòn wo yi: «Le í m̄i ho t̄úia na foñ: Ho t̄n̄n̄-kéní na ká yi, ó o kò-b̄éε máa wá, ká ūnén bía h̄a cúa-t̄n̄ le fo yí z̄ú mi.» ³⁵ O o Piere bía: «Í máa bío le í yí z̄ú fo h̄úú, h̄arí ká í ko á í hí làa fo.» Á 6a nĩ-kenínia na ká búenb̄úen bía mu bío dà-kéní mu.

O Yeesu wee flo ho Z̄etesemanii yi

(Maaki 14.32-42; Luki 22.39-46)

³⁶ O o Yeesu là mí nĩ-kenínia w̄aa vaá d̄ñ le lùe búí na 6a le Z̄etesemanii, ó o bía nòn 6a yi: «Mi k̄eení hen, ká ínén wón á à lén ñ va vaá hen, á vaá flo.»

³⁷ O o fó a Piere là a Zebedee z̄awa n̄uwā n̄un w̄arāa. O o yi w̄aa búakáa wee d̄è, á h̄ac̄írí yáara. ³⁸ O o bía nòn 6a yi: «Í h̄ac̄írí yáara dàkh̄iina. I ka là í máa fen. Mi k̄eení hen làa mi à t̄n̄í mí ȳio.» ³⁹ Bũn m̄ón ó o w̄aa vá van c̄iinú, á vaá líí búrá, ò o wee flo ká síi: «Í Maá, ká mu lá dà à wé, à ū yí le le lònbee na ká à yí mi. Èε ká búeé. I yí le ínén síi bío wé. Ūnén lé yía síi bío wé.»

⁴⁰ O o b̄inía 6uara mí nĩ-kenínia n̄uwā t̄n̄ mu c̄ñ, á 6ueé yú 6a à mu d̄amu 6ó 6a. O o bía nòn o Piere yi: «Èee minén, le l̄èr̄è dà-kéní na m̄i f̄aní mi ȳio yi á à flo làa mi lé b̄n̄ mí yí dàrna yí wó lon? ⁴¹ Mi f̄aní mi ȳio, à flo, bèra a na à mi yí zo mu bè-kora w̄eró yi. O n̄upue síi wee wé vá mu bè-tente w̄eró yi, èε ká ho p̄anká na ó o ò wé làa b̄ũ lé h̄ia mia.»

* 26:31 Mi lon Zakari vūahũ 13.7.

42 O o Yeesu bínía wà mu cúa-ɲun níi, á vaá wee fio kà síi: «Í Maá, hen ká le lònbee na kà yí dà máa dà í wán ká le yí yú mi, à únén lé fo síi bío pá wé.» 43 O o tɛn bínía buara mí nǐ-kenínia cǎn, á buée yú 6a à mu dāmu 6ó 6a. Ba yí dàrina yí fánía mí yío. 44 Mu cúa-tɛn níi, ó o bínía wà, á tɛn vaá flora mu bío dà-kéní mu.

45 Bɛn mǎn, ó o bínía buara mí nǐ-kenínia cǎn, á buée bíá nǎn 6a yi: «Mí dūma wee vūnka le? Mí loń, ho pāahú dǎn. O *Nùpue Za á 6a à dé 6a bè-kora wérowà níi yi. 46 Mí hǐní wa lén. Yía á à dé mi ì na buée dǎn.»

Ba wǐira a Yeesu

(Maaki 14.43-50; Luki 22.47-53; Zǎn 18.2-11)

47 Pāahú na ó o Yeesu wee bío yi, à bɛn ó o Zudaa buée dǎn. O lé 6a nǐ-kenínia pírú ɲun nǐ-kéní. Ba zāamāa na bò làa wó á buan hā khà-túa lè hā búaa. Lé le *Dónbeenǐ yankarowà ɲúnása lè 6a *zúífùwa *nǐ-kǐa lé bán tonkaa 6a. 48 O Zudaa, yía á à dé o Yeesu mu á à na, á zéénía bío 6a zāamāa á à zúrínáa wo. O bíá: «Í hǐa vaá tēénía nùpue na yi lè le kǎnbii, se wón lé yía mi wee cà, à 6a wǎa wǐi wo.» 49 O o dēénía wà buée 6ó a Yeesu yi ò o bíá nǎn wo yi: «Nǐ-kàránlo, foó.» O o tēénía wo yi lè le kǎnbii. 50 O o Yeesu bíá nǎn wo yi: «Wàn bǎnlo, bío fo wà buée wé hen, à ù wǎa wé.»

A bíá ká wà buée 6ó a yi, á wǐira a. 51 A bíá wǐ là a Yeesu mu nǐ-kéní búí dò mí khà-tóní ò o hà le Dónbeenǐ yankarowà ɲúhúso beenǐ ton-sá nín-tǎnǐ ɲikāahú kúio. 52 O o Yeesu wǎa bíá nǎn wo yi: «Dé ù khà-tóní mí lóorè yi. Lé bío á bíá wee khuii hā khà-túa búenbúen khúí hí làa hā. 53 Fo yí zū ká í lá dà à ve í Maá le o buee séení mi le? O o lá à dēení ì tonka mí wáayi tonkarowà hǐn-táwá ká 6a po kuio pírú ɲun le?† 54 Ée ká mu wó kà, á bío túara le Dónbeenǐ bíonǐ vūahú yi á à wé kaka ɲii ì síráa? Mu bon, ho vūahú mu yi á mu bíá le lé kà síi á mu ko mu wéráa.» 55 Bɛn mǎn ó o Yeesu bíá nǎn 6a zāamāa yi: «Mí so lá ko mi bua khà-túa làa búaa buee wǐiraa mí lòn nǐ-kǎanii le? Làa wizoóní búenbúen ká í lá wee wé kēení le *Dónbeenǐ zǐ-beenǐ yi à kàrán 6a nùpua á mi yí wǐira mi. 56 Ée ká bɛn búenbúen wó lée bèra a na, à le *Dónbeenǐ ɲi-cúa fēerowà bío na 6a bíá le Dónbeenǐ bíonǐ vūahú yi à ɲii sí.» A 6a nǐ-kenínia búenbúen wǎa lùwa 6a día a.

Ba buan o Yeesu vannáa ho làndá tǔiá fēerowà cǎn

(Maaki 14.53-65; Luki 22.54-55, 63-71; Zǎn 18.12-14, 19-23)

57 Bǐa wǐira a Yeesu á buan wo vannáa 6a yankarowà ɲúhúso na 6a le Kayiifu cǎn. Lé bɛn á ho *làndá bío zéenílowa lè 6a *zúífùwa nǐ-kǐa kúaa mín wán yi. 58 O Piere khèra bò a Yeesu mǎn fúaa o Kayiifu lún, á vaá zoó páanía kará lè 6a parowà, á wee loń bío mu hǐa wéráa. 59 Ba yankarowà ɲúnása, lè ho làndá tǔiá fēerowà búenbúen wee cà bío 6a à koonínáa o Yeesu yi á à bè yi ì síinínáa o ɲúhú á à na 6a à búte. 60 Ká 6a màhá yí yú bío búí, hàrí bío 6a nùpua cèrèe pá wǎa buara buée koonía o yi mí cúee. Mu véení, á nùpua nùwǎ ɲun búí 61 buara buée bíá bío kà: «O nǐi mu bíá le mí dà à fio le Dónbeenǐ zǐ-beenǐ á à bǐnǐ ì so hā wizoóní bío tɛn yi.» 62 A 6a yankarowà ɲúhúso líí hǐnǎn yòò dǐn ò o bíá nǎn o Yeesu yi: «Bíó 6a nùpua mu wee bío ù dǎnǐ yi á fo le fo yí máa bío dēe búí yi le?» 63 O o Yeesu cèkè ò o dǐn. A 6a yankarowà ɲúhúso wǎa bíá nǎn wo yi: «Í wee fio fo, le Dónbeenǐ na wǐ fēee yèni yi, ká fo lé o *Krista, le Dónbeenǐ Za, ù bío

† 26:53 Ho wáayi tonkarowà hǐn-táwá kuio pírú ɲun na bío bíá ká á kuure dà-kéní wee yi hǐn-táwá muaaseé hēzɛn síi.

mu na wɛn.» ⁶⁴ O o Yeesu bía nɔn wo yi: «Lé fo bía mu. Le ɪ mǐ ho tǔiá na mia: A lá bǐo ká wán, á mi ì mi a Nùpue Za ká a kará le Dónbeenǐ na dà mu bǐo búenbúen nín-tǎnǐ.† Mi mún khǐi mi a ká a kará hã dùndúio wán wá à buen.»§

⁶⁵ A ɓa yankarowà jǔhǔso wǎa lèekaa mí dà-zǐnii lé bǐo mu vá a yi dàkhǐina, ò o bía: «Lé le Dónbeenǐ ó o là. Wa màkóo yàá wǎa mía sɛérása yi. Mi jǎ bǐo ó o là le Dónbeenǐ. ⁶⁶ Awa, á lé mu yén á mi wee leéka?» A ɓa bía: «O wó khon, ó o ko ò o búe.» ⁶⁷ A ɓa wee pǔnǐ mí jǐnsǎnǐ kúee o yahó wán, ká ɓa a vǔaa wo lè mí nín-kuio. Ba búii wee fio o sáará, ⁶⁸ ká ɓa a bío: «Ūnén Krista, wǎa zéeni yǐa vǐna fo làa wɛn.»

O Piere pǎ a Yeesu bǐo

(Maaki 14.66-72; Luki 22.56-62; Zǎn 18.15-18, 25-27)

⁶⁹ Hón pǎahǔ so yi, ò o Piere pǎ kará ho lún yi, á ɓa yankarowà jǔhǔso beenǐ ton-sá hǎa nǐ-kénǐ vá buée ɓó a yi, á bía nɔn wo yi: «Ūnén mún lá wi là a Kalilee nǐi Yeesu.» ⁷⁰ Ká a Piere màhǎ pǎ mu ɓa nùpua búenbúen yǐo yi, ò o bía: «Bǐo fo wee bǐo ká á ɪnén yǐ zǔ.»

⁷¹ O o wá vaá dǐn ho lún zǔajǐi. O o ton-sá hǎa nǐ-kénǐ tǐn mɔn wo, á wón bía làa bía wi bǐn: «Yǐa ká là a Nazareete nǐi Yeesu lá pǎanía wi.»

⁷² O o Piere tǐn pǎ mu ò o báa: «O nǐi na ká á ɪnén yǐ zǔ.»

⁷³ Mu dó mi yi cǐinú, á bǐa bǐn vá buée ɓó a Piere yi, á ɓa bía nɔn wo yi: «Mu bon kénkén. Fo lé ɓa nǐ-kénǐ búii. Ū biónǐ wee zéeni mu.» ⁷⁴ O o Piere wíokaa báa lè mí sòobéé á bía: «O nǐi na ká á ɪ yǐ zǔ huúu.» Ho pǎn-kénǐ mu yi, ò o kò-béé wá. ⁷⁵ O o Piere hácirǐ màhǎ bǐnǐa ɓuara bǐo ó o Yeesu bía nɔn wo yi wán: Sǎni ò o kò-béé wá, bǐn ká ūnén pǎ le fo yǐ zǔ mi á dǎn hǎ cúa-tǐn. O o Piere ló, á léé wá búbùbù.

27

Ba ɓuan o Yeesu vannáa o Pilaate cǎn

(Maaki 15.1; Luki 12.1; Zǎn 18.28)

¹ Le yǐnbǐi búirǐi á le *Dónbeenǐ yankarowà júnása, lè ɓa *zúífùwa nǐ-kǐa búenbúen pǎanía wó le jǐi le mí ì na a Yeesu ɓa à búe. ² A ɓa nɔn le jǐi le ɓa ca a, à ɓua varáa o *Pilaate cǎn, yǐa ho *Oroomu béé bàrá ho Zudee kǎhǔ jǔhǔ wán.

O Zudaa húmú bǐo

(Bè-wénia 1.18-19)

³ Bǐo ó o Zudaa, yǐa dó a nɔn á mɔn ò o Yeesu ɓa siǐnǐa jǔhǔ le mí ì búe, ó o zǔna le mí wó khon, ò o yilera yáara, ó o ɓuan le wén-hǎani ɓónǐ làa píru á bǐnǐa buée nɔn le Dónbeenǐ yankarowà júnása lé ɓa nǐ-kǐa yi, ⁴ ò o bía: «ɪ ɓɛntǐn wó khon lé bǐo á ɪ nɔn yǐa yǐ yáara dɛɛ le ɓa búe.» Ká bán màhǎ bía nɔn wo yi: «Á bǐn ciran warén le? Ūnén lé yǐa làa bú.» ⁵ O o Zudaa miina le wǎrǐ kúaará le *Dónbeenǐ zǐ-beenǐ yi, ò o ló léé wá, á vaá lù ho húló zon. ⁶ A le Dónbeenǐ yankarowà júnása khuiira le wǎrǐ, á ɓa bía: «Wa làndá yi, á dɛn wǎrǐ so sii yǐ ko le kúee le Dónbeenǐ zǐ-beenǐ wǎrǐ wán, lé bǐo á le lé le cǎni wǎrǐ.»

⁷ A ɓa wǎanía tò, à ɓa yà ho mǎhǔ búii na ɓa wee ve làa «Có-mí Mǎhǔ» làa de, á wó lè ɓa nǐ-hǎnǐ nùunǐi. ⁸ Lé bǐn te bǐo ɓa wee veráa ho mǎhǔ mu làa cǎni mǎhǔ hàrǐ lòn zuia. ⁹ A le *Dónbeenǐ jǐ-cúa fɛero Zeremii bǐo na ó o bía á jǐi súrǎa: «Ba khuiira le wén-hǎani ɓónǐ làa píru, dɛn na lé le

wári na ó o *Isirayεele n̄pomu héhaa là a yàamu ¹⁰ á yà là a có-mí m̄hũ làa b̄io ó o n̄hũso bíaràa mu n̄on mī.»*

O Pilaate wee tùaka a Yeesu yi

(Maaki 15.2-5; Luki 23.2-5; Zàn 18.29-38)

¹¹ B̄io 6a 6uan o Yeesu vannáa o *Pilaate c̄ón, á wón tùara a yi: «Lé ùnén lé 6a *zúífùwa b̄éε le?» O o Yeesu bíá n̄on wo yi: «Fo bíá mu.» ¹² B̄ũn m̄ón, á b̄io 6a yankarowà n̄únása lè 6a n̄i-k̄ia wee kooní a yi, ó o yí bíá d̄éε. ¹³ O o Pilaate wáa bíá n̄on wo yi: «B̄io 6a wee bíó ù n̄ii 6úen6úen á fo yí máa n̄i le?» ¹⁴ O o Yeesu yí bíá d̄éε mu 6úí d̄ání yi. A mu wó a Pilaate coon d̄akh̄iina.

Ba st̄inia o Yeesu n̄hũ le mí ì 6úe

(Maaki 15.6-15; Luki 23.13-25; Zàn 18.39-40; 19.4-16)

¹⁵ Ho *Paaki s̄ánú léε Paaki s̄ánú díró yi, á yia ho *Oroomu b̄éε bàrá ho Zudee k̄hũ n̄hũ wán à lén o k̄asó n̄ii 6úí díá, yia 6a z̄amáa le o díá. ¹⁶ Mu ù wé à k̄asó n̄ii 6úí wi b̄in á yèni ló. Ba wee ve o làa [Yeesu] Barabaasi. ¹⁷ O o Pilaate wáa tùara 6a z̄amáa na kúaa mín wán yi: «Lé o yén á mi wi à ì lén díá? Lé o [Yeesu] Barabaasi léε tàá lé o Yeesu na 6a le *Krista?» ¹⁸ O Pilaate z̄ú k̄énk̄én le 6a dó a Yeesu n̄on mí yi lé b̄io le yandee wi 6a yi o b̄io yi.

¹⁹ P̄aahũ na ó o Pilaate wi le cítii flin̄ii lahó yi, á b̄an h̄aa le 6a 6uee bío b̄io k̄a na a yi: «Yí dé ù n̄ii o n̄ii mu b̄io 6úí yi. Lé o yí wó yí khon. Ho t̄n̄aahũ, á ì 6ènt̄in lò bon h̄a k̄onk̄orá yi o b̄io yi.»

²⁰ A le *Dónbeen̄i yankarowà n̄únása lè 6a *zúífùwa n̄i-k̄ia á bíá 6ó 6a z̄amáa n̄hũ, le 6a fio o Barabaasi lén díaró ká 6a 6úe o Yeesu. ²¹ O o Pilaate lá le b̄ion̄i ò o tùara 6a yi: «Ba n̄uwá n̄un na k̄a t̄fahũ, á lé o yén á mi le ì díá?» A 6a bíá n̄on wo yi: «Día a Barabaasi.» ²² O o Pilaate tùara 6a yi: «Ká a Yeesu na 6a le Krista á mi le ì wé kakaràa?» A 6a 6úen6úen bíá: «B̄úεε wo ho *kùrùwá wán ò o hí.» ²³ A wón tùara 6a yi: «Léε webio ó o wó khon yi?» A 6a wíokaa wee bíó p̄n̄p̄n̄: «B̄úεε wo ho kùrùwá wán ò o hí.»

²⁴ B̄io ó o Pilaate m̄on ò o yí dà b̄io 6úí máa wé, á 6a n̄upua hoorà wíokaa wee dé wán, ó o lá mu n̄umu ò o s̄εera mí n̄in̄i 6a z̄amáa yahó ò o bíá: «Ì n̄ii ló a n̄ii na k̄a 6úeró b̄io yi.» ²⁵ A 6a z̄amáa 6úen6úen bíá: «Le o húmú b̄io s̄ansá warén lè wa z̄awa.» ²⁶ O o Pilaate wáa léra a Barabaasi díá, ò o le 6a ha a Yeesu lè h̄a làb̄aan̄i. O o n̄on wo le 6a 6úεε ho kùrùwá wán.

Ba d̄as̄iwá wee z̄uàrika a Yeesu yi

(Maaki 15.16-20; Luki 23.11; Zàn 19.2-3)

²⁷ O Pilaate d̄as̄iwá 6uan o Yeesu zonnáa le z̄i-been̄i lún yi, á 6a von mí n̄inzàwa na ká 6úen6úen á 6a 6ueé k̄n̄ia wo yi. ²⁸⁻²⁹ B̄io 6a le mí ì z̄uàrika a yi, á 6a tera a s̄i-z̄inia, á 6a z̄in̄ia wo lè ho kán6un muhũ†. Ba t̄a ho n̄hũ k̄irí lè h̄a k̄ikara á yòò b̄ò a n̄hũ wán á wó là a bá-z̄amu khònlúεe, á 6a dó le k̄aan̄i o n̄in-t̄ian̄i, á wee lii f̄ará mí n̄onk̄óp̄uná wán o yahó, ká 6a a bíó: «Zúífùwa b̄éε, foó!» ³⁰ Ba wee p̄in̄i mí n̄ins̄an̄i kúεe o wán, á wee fé le k̄aan̄i v̄in̄ là a n̄hũ. ³¹ B̄io 6a z̄uàrikaa wo yí vó, á 6a tera ho kán6un muhũ, á 6a b̄in̄ia z̄in̄ia wo là a kùrú s̄ia, á 6uan wo wá vaá 6úεε ho kùrùwá wán.

O Yeesu 6a bíaa ho kùrùwá wán

(Maaki 15.21-32; Luki 23.26-43; Zàn 19.17-22)

* 27:10 Mi loñ Zakari v̄uahũ 11.12-13; Zeremii v̄uahũ 18.2-3; 19.1-2; 32.6-15 † 27:28-29 Mi loñ Maaki v̄uahũ 15.17

³² Bïo 6a zoó wee lé ho lóhó yi, á 6a fò mín làa nîi búii na 6a le Simôn. O wee lé ho Siréena lóhó yi. A 6a dásiwá kíkáa wo yi le o fé o Yeesu kùrùwá pî. ³³ Bïo 6a vaá dôn ho lahó na 6a wee ve làa Kolokota, bñn kúará le «jún-bòkuee lahó,» ³⁴ á 6a nòn ho *dívén na 6a lúnkaa lé mu bïo búii na hee o Yeesu yi le o ju. Ká a dindio mu, ó o pá le mí máa ju mu.

³⁵ Bïo 6a búaa wo ho kùrùwá wán vó, á 6a wó le jún-sini bïo á sankaaráa o sí-zínia, ³⁶ á 6a kará bñn pan wo yi. ³⁷ Ba túara bïo nòn 6a síiníanaa o jùhú ho penperen wán á yòó búaa o jùhú yi: YIA KÀ LÉ O YEESU, 6A ZÚIFÚWA BÉÉ. ³⁸ Nî-wanna nùwá jun 6a mún búaa há kùrùwáwá wán là a Yeesu. O nî-kéní wi là a nín-tíání, ó o nî-kéní wi là a nín-káahó.

³⁹ Ba nùpua na wee khíi làa bñn wee kíbón mí júná ká 6a à là a, ⁴⁰ ká 6a a bío na a yi: «Ūnén na lá wi à ù fio le *Dónbeení zî-beení à bíní so le bân dà-veere há wizooní bïo tñn yi, wáa fení úten. Ká fo lé le Dónbeení Za, à ù lé ho *kùrùwá wán lii.» ⁴¹ Hàrì le Dónbeení yankarowà, lè ho làndá bïo zéeniłowa, lè 6a nî-kía wee yáa mí jini yi na a yi ká 6a a bío: ⁴² «O fenía 6a búii, ò orén màhá yi dà máa fení mítén. O yí le mí lé o Isirayele nípomu bée le? O o wáa lé ho kùrùwá wán lii, á wa à dé wa sía wo yi.» ⁴³ O dó mí síi le Dónbeení yi, á bíá le mí lé le Dónbeení Za. Awa, ká le Dónbeení mu wa a, à le wáa fení a.» ⁴⁴ Ba nî-wanna na 6a búaa há kùrùwáwá wán o nísáa mún wee là a làa bñn síi.

O Yeesu húrún

(Maaki 15.33-47; Luki 23.44-56; Zán 19.25-42)

⁴⁵ Le wii yòó fàráló páahú, á ho kōhú búenbúen dñndñn wó le túbiri, á míana fúuu fúaa le wi-háarè. ⁴⁶ Le wi-háarè mu páahú, ó o Yeesu bíá bïo kà pñnpñn: «Elii, Elii, lama sabatanii?» (Bñn kúará le «wàn Dónbeení, wàn Dónbeení, fo pá mí díá le we?»†) ⁴⁷ A bíá wi bñn nùwá yen búii já mu, á 6a bíá: O wee ve o *Elii. ⁴⁸ A 6a nî-kéní lùwa vaá lá le dèe búii na wee kùiní mu jumu 6ua, á bueé zíira mu bè-jia yi, á can le búaaahiire yi yòó dá a Yeesu yi le o ju. ⁴⁹ Ba búii bán bèn wee bío: «Mí díá le wa loñ le o Elii bueé fení a le?»

⁵⁰ O o Yeesu wiokaa wáamaa pñnpñn, ò o húrún. ⁵¹ Hón páahú so yi, á ho pñnsò-beení na zoó céra le Dónbeení zî-beení yi á yòó lèera mí tñahú líí ló. A ho tá dèkíó, á há búaaarà benkaa. ⁵² Há búráa jini hénkaa, á le Dónbeení nùpua cèrèe búii na lá húrún á vèera. ⁵³ Ba ló há búráa yi, ó o Yeesu vèeró món, á 6a líi zon le Dónbeení lóhó Zeruzalemu yi. A 6a nùpua cèrèe mən 6a.

⁵⁴ A ho Oroomu dásiwá jùhúso lè 6a dásiwá na lá pan o Yeesu yi á mən ho tá dèkéroo làa bïo wó, á 6a zána dàkhíina, á 6a wee bío: «O bèntñn lá lé le le Dónbeení Za binbirí.» ⁵⁵ Háawa cèrèe mún kera bñn, á khèra dñn wee loñ. Ba lé bíá bò a Yeesu yi hàrì ho Kalilee yi, á wee sá na a yi. ⁵⁶ Ba háawa mu tñahú ó o Makadala Mari, là a Zaaki là a Zozeefu bân nu Mari, là a Zebedee nùwá bân nu á wi yi.

⁵⁷ Bïo ho zihú dñn, á ho Arimatee lóhó nîi búii na lé o nàfòró bânso á wá guara. O yèni 6a le Zozeefu. O mún lá lé o Yeesu nî-kenínia nî-kéní búii. ⁵⁸ Wón lé yia wà vaá flora a Yeesu nî-hínmu o *Pilaate cón. O o Pilaate le 6a díá le o lá. ⁵⁹ O o Zozeefu lá há, á bá lè ho pñnsò-finle, ⁶⁰ á dó mí kùrú búure yi na ó o có ho búaaahó yi. O o bñinia le hue-beení á pon le jii, ò o

wà. ⁶¹ Mu wee wé ò o Makadala Mari lè mí yèn-6ua Mari na so á kará sánsáa le búure.

Ba dásíwá pan o Yeesu búure yi

⁶² Mu tá na lée tǎn, ho *Sabaá zoñ, á 6a yankarowà júnása, lè 6a *Farizíewa páanía van o Pilaate cǎn, ⁶³ á vaá bía nǎn wo yi: «Cùkúso Pilaate, o sabín-fútaalo mu bióní búí á wa hácirí 6uara wán. Bío ó o yío lá wi lua, ó o bía le mí húmú wizooní tǎn ní, bèra a na ò o nǎ-kenínia yí 6uee lén o sǎnia ká 6a bío na 6a zǎamá yi le o vèera. A dén sabéré so á à porí dǎo ho yahó.» ⁶⁵ O o Pilaate bía nǎn 6a yi: «Ba dásíwá na a pa le búure yi wi hen, nín-bǎ. Mi fé 6a à mí lén vaa pa le yi làa bío mi dà à wé làa bú.» ⁶⁶ A 6a wǎa wà vaá léra le búure mu paró bǎo yío. Le hue-beení na pon le búure jii á 6a wíokaa pon kúinkúin, á bàrá 6a dásíwá le 6a pa le yi.

28

O Yeesu vèera

(Maaki 16.1-10; Luki 24.1-12; Zǎn 20.1-10)

¹ Ho dimaasi zoñ tá-tǎa yi, ká ho *Sabaá khíina, ó o Makadala Mari lè mí yèn-6ua Mari na so á wà van le búure wán. ² Yío 6ueé tǎ, à ho tá dèkíó lè mí pǎnká, ó o Núhúso Dónbeení wáayi tonkaro 6úi yòó ló líí bǎinia le huee khíi bàrá á yòó kará wán. ³ O wee juiika lè ho viohó juiikaró bǎo síi, á sí-zǎnia ka pǎiapǎiapǎia. ⁴ Ba parowà zǎna fúaa 6a wee zà, á ka lè 6a húrún.

⁵ A ho wáayi tonkaro lá le bióní, ò o bía nǎn 6a háawa yi: «Minén háawa mu, mi yí zǎn. I zǔ le mi wee cà a Yeesu, yia 6a búaa ho *kùrùwá wán. ⁶ O mía hen, o vèera làa bǎo ó o hǎa bíarǎa mu. Mi 6uen 6uee loí ho lahó na ó o lá dǔma yi. ⁷ Mi bánbá vaa bío na a nǎ-kenínia yi le o vèera. A bǎo ká wán, ó o dú 6a yahó van ho Kalilee kǎhǔ, lé bǎn 6a vaá mi a yi. Bǎn lé bío á í lá wi à í bío na mia.»

⁸ A 6a dènia bǎnia fúafúu ká 6a zǎnkaa, á 6a sía mún pá wan làa sòobé, á lúwa vaá bía mu là a Yeesu nǎ-kenínia. ⁹ Yío 6ueé tǎ, ò o Yeesu wee sí 6a yahó, á bía làa ba: «Mi foó.» A 6a vá 6ueé 6ó a yi, á líí 6uan o zení yi à 6a búaanía wo. ¹⁰ O o Yeesu wǎa bía nǎn 6a yi: «Mi yí zǎn. Mi lén vaa bío na wán zàwa yi le 6a lén va ho Kalilee kǎhǔ, lé bǎn 6a à mi mi yi.»

Ba dásíwá na lá pan o Yeesu búure yi jǎ-cúa

¹¹ Bǎo 6a háawa wi ho wǎhǔ wán wà, á 6a dásíwá nùwǎ yèn 6úi na lá pan le búure yi bèn wà lion ho lóhó yi, á líí bía bío wó 6úen6úen nǎn 6a yankarowà júnása yi. ¹² Le *Dónbeení yankarowà júnása kúaa mún wán lè 6a *nǎ-kǎa á wǎanía tò, à 6a nǎn le wǎrí na boo 6a dásíwá yi, ¹³ à 6a bía nǎn 6a yi: «Mi bío le o nǎ-kenínia 6ueé juaana a ho tá tǎhǔ ká mi dǔma. ¹⁴ Hàrí ká a *Pilaate wó wó jǎ mu, á wa à zǔn bǎo wa à bío á à búerǎa o jǎhǔ, á mi júná á à lé.» ¹⁵ A 6a parowà fó le wǎrí, à 6a wó làa bǎo 6a bíarǎa mu nǎn 6a yi. A mu bènberǎa fò há lúu búen6úen 6a *zúifúwa cǎn á 6ueé 6ó ho zuia yi.

O Yeesu zéenia mǎten lè mí nǎ-kenínia

(Maaki 16.14-18; Luki 24.36-49; Zǎn 20.19-23; Bè-wénia 1.6-8)

¹⁶ Ba nǎ-kenínia píru dòn wà van ho Kalilee kǎhǔ, le 6úe-za na ó o Yeesu zéenia làa ba wán. ¹⁷ Bǎo 6a mǎn wo, á 6a búaanía wo, ká 6a 6úi wi 6a tǎhǔ pá titikaa. ¹⁸ O o Yeesu vá 6uara, ò o bía nǎn 6a yi: «Mu bǎo búen6úen wéró

ho wáayi lè ho tá wán á le Dónbeenì n̄n pànká miì. ¹⁹ Mi wáa lén va hã sǐwà nùpua búenbúen c̄n, à vaa wé 6a lè ì n̄-kenínia. Mi bátízé 6a o Maá là a Za lè le Dónbeenì Hácírí yèni yi. ²⁰ Mi kàrán 6a à 6a wé bè b̄io búenbúen na á ì henía n̄n mia yi. Mi z̄urí mu, ì ì k̄erí làa mia hã wizoní búenbúen yi fúaa ho ðimíjá véró.»

Le Dónbeení bín-tente vūahú na ó o Maaki túara

Vūahú túaró jūhú

O Maaki hía wee bè là a Piere là a Poole, á wee séení 6a le Dónbeení tonló yi (Bè-wénia 13.5; Koloosisa 4.10; Piere nín-yání 5.13). O Maaki vūahú wee zéení le o Yeesu lé le Dónbeení Za na yú ho pánká mu bío búenbúen wán (Maaki 1.1; 15.39).

Bíó ó o Zān na hía wee bátizé 6a núpua á 6uara 6ueé wiokaarāa ho wōhú ká là a Yeesu, lé bǔn ó o Maaki nín-yání túara mí vūahú yi. O mún zéenia bíó ó o Yeesu 6uara 6ueé bátizerarāa o Zān cǔn làa bíó ó o Satāni khārāa wo lořina bío (Maaki 1.1-13).

Bíó ó o Yeesu von lè mí nǐ-keninia, làa bíó ó o wó, bǔn búenbúen ó o Maaki túara mí vūahú yi (Maaki 1.14-10.52).

O Yeesu fèra bía bío va á wé o yi ho Zeruzalεmu yi á nǎn mí nǐ-keninia yi. Ká 6a mǎhǎ yí zǔřna a bioní mu kúarǎ (Maaki 8.31; 9.30-32; 10.32-34).

Pǎahú na ó o Yeesu wee zo ho Zeruzalεmu yi, á 6a zǎamāa dó ho cùkú beení wo yi. Ká 6a *zúřfúwa ya-díwǎ bán pǎ a bío (Maaki 11-13). O Maaki vūahú véení, ó o zéenia o Yeesu húmú là a vèeró bío (Maaki 14-16).

Le Dónbeení tonkaa o Zān Batiisi

(Matiye 3.1-12; Luki 3.1-9, 15-17; Zān 1.19-28)

¹ Dǐo kǎ lé le bín-tente, dǐo wee zéení le Dónbeení Za Yeesu *Křista bío jūhú búεnii ² làa bío le Dónbeení bía mí jǐ-cúa fεero *Ezayii vūahú yi:

«ǐ ì tonka ì tonkaro

o ò dí ũ yahó á 6ueé wioka ũ wōhú.*

³ Nǐi búii wee bío pǎnpǎn le dùure yi kǎ sǐi:

«Mǐ wíoka ho wōhú kǎ a Nǐhúso ò buen.

Mǐ muin ho wōhú na o ò bè.†»

⁴ A lé bǔn mu 6èn wóráa. O nǐi búii na 6a le Zān hía wi le dùure yi, á bío kǎ lé bío ó o wee bue: «Mǐ buen á ì bátizé mia, lé bǔn á à zéení le mi khú mu bè-kora wéroró yi, á bò le Dónbeení yi, á le è sén mi bè-kora á à día.» ⁵ Ho Zudee kōhú núpua lè ho Zeruzalεmu lóhósa búenbúen wee lé buen o cǔn. Ba wee zéení mí bè-kora 6a núpua yahó, ò o Zān bátizé 6a ho Zurudēn muhú yi. ⁶ O Zān dà-zǐnii tá là a cón-jǔmúkū vará, á ku-cεēnii wó lè ho sǎahú. O bè-dǐnii lé 6a hawà lè hǎ sò-kǎ sòró. ⁷ Bío kǎ lé bío ó o hía wee bue na 6a zǎamāa yi: «Núpue búii wi ì mǎn wǎ a buen, wón po mi. I yǎá yí ko là a nakāa tenló huúu. ⁸ Inén bátizéra mia lè mu jumu yi, kǎ arén wón khii bátizé mia lè le Dónbeení Hácírí.»

O Yeesu bátεmú là a kúarǎ lénló bío

(Matiye 3.13-17; 4.1-11; Luki 3.21-22; 4.1-13)

⁹ O Yeesu wǎa ló ho Kalilee kōhú lóhó na 6a le Nazareete yi á van o Zān cǔn, á wón bátizéra a ho Zurudēn muhú yi. ¹⁰ O Yeesu zoo léení mu jumu yi, ó o mǎn ho wǎayi á ho jii héra lè mí pánká, á le Dónbeení Hácírí lion lòn háponi o wán. ¹¹ A mu tǎmu búii sǎ jǎ ho wǎayi, á bía: «Fo lé ì Za na á ì bò ì taká wán, ũ bío sí mi.»

* 1:2 Mi loř Malasii vūahú 3.1 † 1:3 Mi loř Ezayii vūahú 40.3

¹² Bún món á le Dónbeenĩ Hácírí dèeníá jàana a vannáa le dùure yi.
¹³ O wó hã wízoní búará-jun bín. Lé hón pãahũ so búenbúen ó o Satáni khà a yi loína. O kera 6a najuwà tãhũ bín á bío ó o màkóo wi yi, á ho wáayi tonkarowà wee wé na a yi.

*O Yeesu von 6a ce-pawà nùwã nda
 (Matiye 4.12-22; Luki 4.14-15; 5.1-11)*

¹⁴ O Zãn déró ho kàsó yi món, ó o Yeesu wà van ho Kalilee kãhũ á vaá wee bue le Dónbeenĩ bín-tente na 6a nùpua yi. ¹⁵ O wee bío na 6a yi: «Ho pãahũ jii tun, le *Dónbeenĩ béení bueé bó. Mi khí mu bè-kora wéró yi á bè le Dónbeenĩ yi, à mi tà le bín-tente bío.»

¹⁶ Bío ó o Yeesu hãa bá ho Kalilee vù-beení jii wà, ó o vaá mɔn 6a ce-pawà nùwã jun. Ba lé o Simɔn lè mɔn za Andere. Ba wee yénní mí zùán dé mu jumú yi. ¹⁷ O o Yeesu bía nɔn 6a yi: «Mi buee bè mii, á ï wé á 6a nùpua lé bĩa mi wé è yi á à bua à buennáa ï cón làa bío mi wee paráa 6a cewà bío sii.» ¹⁸ A 6a dèeníá kúaráa mi zùánwà à 6a bò là a Yeesu wà.

¹⁹ O Yeesu dá vá van mí yahó, ó o mɔn o nni búí na 6a le Zebedee zàwa, o Zaaki lè mɔn za Zãn à 6a wi mí woohũ yi wee wíoka mí zùánwà. ²⁰ O o Yeesu dèeníá von 6a, á 6a ló díá mɔn maá Zebedee lè 6a ton-sáwá ho woohũ yi, à 6a bò là a Yeesu wà.

*O nni na ó o cíná wee beé lò
 (Luki 4.31-37)*

²¹ O Yeesu lè mí nĩ-kenínia wà van ho *Kapεεnyuumu lóhó yi. Ba *zúifùwa vùnló wizonle na 6a le *Sabaa zòñ ó o zòn 6a kàránlò zii yi, á zoó wee kàrán 6a. ²² A bĩa jà a bíoní wó coon làa sòobéε. Lé bío ó o yí kàrána 6a nùpua lè ho *lándá bío zéenílowa bío sii. Orén wó mu lè ho pánká na le Dónbeenĩ nɔn wo yi.

²³ Mu pãahũ mí bæere yi, à bún ò o nni búí na ó o cíná wi yi bueé zòn 6a zúifùwa kàránlò zii yi, á bía pɔnpɔn: ²⁴ «Nazareete nni Yeesu! Lée webio á ù wà bueé cà wa cón hen? Fo buara wa yáaró bío yi lée? Ba le ï yí zũ fo le? Ünén lé yia lé le Dónbeenĩ nùpue na le tonkaa.» ²⁵ O o Yeesu namakaa wo yi: «Wé tété. Lé o nni mu yi lòn bío.» ²⁶ O o cíná zékera a nni lè ho pánká, ò o ló a yi ká a wáamaa pɔnpɔn. ²⁷ A 6a nùpua wó coon dàkhíina, fúaa 6a wee bío mɔn yi: «Éee! Bío kà lée webio? Ho lée kàránlò finle na pánká wi. Hàrí 6a cínáwa ó o nùpue mu wee na le jii yi, à 6a wé bío ó o wi à 6a wé.» ²⁸ O o Yeesu yèni dèeníá ló fúafùta ho Kalilee kãhũ búenbúen yi.

*O Yeesu wéera 6a vánvárowà cèrèε
 (Matiye 8.14-17; Luki 4.38-41)*

²⁹ Bún món ó o Yeesu ló 6a *zúifùwa kàránlò zii á bò mɔn là a Zaaki là a Zãn á téréna van o Simɔn là a Andere bán zii. ³⁰ Mu wó ò o Simɔn bán hio hãa wi le dámu dèε yi, lé bío le tēni wee zèé wo. O Yeesu buee dēnií á 6a bía a bío làa wo. ³¹ O o Yeesu vá vaá ðin o jũhũ yi, ò o líí fù a níí yi hóníia làa wo, á le tēni khíina ó o dēniá hínɔn nɔn ho ðínlò 6a yi. ³² Le wii zoró món, ho tá yuuní, † á 6a nùpua buan mi vánvárowà làa bía 6a cínáwa wi yi búenbúen guararáa o Yeesu cón. ³³ Ho lóhó nípomu búenbúen ló bueé kúaa mɔn wán le zii zũajii. ³⁴ O Yeesu wéera 6a nùpua cèrèε na mu vãmú

† 1:32 Ho Sabaa jũhũ wee wé búta ho yèzúmá zòñ ziihũ à vaa vé ho tibirí zòñ le wii zoró pãahũ. Lé bún nɔn á 6a bíaráa hen le 6a nùpua pan le wii líi zoró á wee guaráa mí vánvárowà buennáa o Yeesu cón, lé bío 6a lá yí dá máa wé mu le wisoni yi ho Sabaa bío yi.

lè mi síwà lá wee beé lò, á mún n̄n 6a cínáwa cèrè léra bía 6a wi yi. O yí máa díá à 6a cínáwa mu bíó, lé bíó 6a zū á síí.

(Luki 4.42-44)

³⁵ Mu tá na lée t̄n ȳn b̄i b̄i, ká ho tá ka ȳi i, ó o Yeesu h̄n̄n le z̄i yi, á wà ló ho lóhó m̄n le lùe b̄i na á n̄pue mía yi, á lée wee fio le Dónbeení yi b̄n. ³⁶ O o Sim̄n le mi n̄nzàwa ló lée wee cà a. ³⁷ Bíó 6a vaá yú a, á 6a bía n̄n wo yi: «Loí, 6a n̄pua búenb̄uen wee cà fo.» ³⁸ Ká a Yeesu máhà bía n̄n 6a yi: «Mi wa lén va há lórà na b̄makaa yi. Í mún ko à í vaa bue le b̄n-tente b̄n, lé bíó á b̄n lé í b̄uenlò n̄h̄.» ³⁹ O o wáa h̄n̄n tò ho Kalilee k̄h̄ búenb̄uen yi wà, á wee bue le Dónbeení b̄oní na 6a n̄pua yi 6a *zúifúwa k̄ránlò z̄i yi, á mún wee n̄a 6a cínáwa lén bía 6a wi yi.

O Yeesu wéera a b̄ueré b̄i
(Matiye 8.1-4; Luki 5.12-16)

⁴⁰ *B̄ueré b̄i wà 6uara a Yeesu c̄n, á b̄ueé líí f̄ará mí n̄n k̄n̄n wán ò o wee yanka a ká síí: «Fo dà à wéé mi ká fo tà.» ⁴¹ O o n̄i mákárí b̄uan o Yeesu yi d̄akh̄ina. O o líí b̄ò mi n̄i o wán ò o bía n̄n wo yi: «Í tà mu, wáa wa.» ⁴² O o b̄ueré s̄áh̄ d̄enía b̄inía se d̄n. ⁴³ O o Yeesu le o lén, ò o henía bíó ká n̄n wo yi: ⁴⁴ «Háyà. Bíó wó foñ á ũ yi bíó le n̄pue n̄i. Ká ũ máhà vaa z̄ení ũten lè le *Dónbeení yankaro. A ũ mún wé mu hámu bíó na ó o *M̄ȳiize b̄ò le 6a wé wé mu d̄ání yi, á 6a búenb̄uen z̄n̄ ká ũ wan bíó bon.» ⁴⁵ Ká bíó ó o n̄i mu wà ó o wee yényení bíó wó a yi há lùe búenb̄uen yi. Lé b̄n̄ n̄n ó o Yeesu yí máa tà zo lóhó à n̄pue mi, ò o wee khèn k̄ení ho donk̄iah̄ lùe b̄i na á n̄pue mía yi. A 6a n̄pua wee lé lùe búenb̄uen yi à b̄uen o c̄n.

2

O Yeesu wéera a mùamúa á mún séra a bè-kora díá
(Matiye 9.1-8; Luki 5.17-26)

¹ Wizooní bíó ȳn b̄n̄ m̄n, ó o Yeesu b̄inía 6uara ho *Kap̄enayuumu. A 6a n̄á a s̄a le o wi le z̄i yi. ² A 6a z̄amáa b̄ueé f̄ò mún b̄urí b̄urí á lùe yí ká, hàrì ho z̄añi. O o Yeesu wee z̄ení le Dónbeení b̄oní na 6a yi. ³ A 6a n̄pua n̄wá ȳn b̄i vaá ló wee b̄uen. Ba n̄wá náa 6a f̄ah̄ b̄uan o mùamúa. ⁴ Ká 6a máhà yí dà máa zoó b̄ará a o Yeesu yahó 6a n̄pua booró bíó yi. A 6a yòó kara ho lòho s̄ansáa hen na ó o Yeesu wi yi. Lé h̄n̄ k̄h̄ so á 6a dó a mùamúa yi lè há h̄ni á liinía ká a d̄uma mí d̄amu d̄e wán. ⁵ Bíó ó o Yeesu m̄n bíó 6a dóràa mí s̄ia wo yi, ó o bía n̄n o mùamúa mu yi: «Wàn b̄n̄lo, ũ bè-kora séra díá.» ⁶ A ho *l̄ándá bíó z̄enílowa na wi b̄n̄ wee bíó mí yiwa. ⁷ «O n̄pue mu wee bíó ká síí le we? O wee m̄n̄ m̄ten lè le Dónbeení. Lée wéé dà à s̄en mu bè-kora á à díá ká mu ȳn̄ lè Dónbeení mí d̄on.» ⁸ O o Yeesu d̄enía z̄na 6a yilera ó o bía n̄n 6a yi: «Lée webio n̄n á há yilera na ká síí wiráa mia? ⁹ Lé mu ȳn̄ bíoró wayi? Lé à bíó na a mùamúa yi le o bè-kora séra díá lée, tàá lé à bíó na a yi le o h̄n̄ lá mí d̄amu d̄e ò o varáka? ¹⁰ Ká í máhà wí á mí z̄n̄ na lé o *N̄pue Za yú ho p̄anká ho tá wán à s̄ennáa mu bè-kora díá.» O o wáa bía bíó ká n̄n o mùamúa yi: ¹¹ «Lé í bíó mu na foñ, líí h̄n̄, lá ũ d̄amu d̄e á ũ kh̄íbo.» ¹² Mí lahó yi ó o n̄i mu d̄enía h̄n̄n yòó d̄n, á líí lá mí d̄amu d̄e ò o lée wá ká 6a búenb̄uen d̄n wee loñ. A 6a búenb̄uen wó coon mu bíó yi. A 6a wee khòoní le Dónbeení ká síí: «Bíó ká b̄àn síí wa d̄n̄ yí m̄n̄ h̄uú.»

O Yeesu buara 6a bè-kora wérowà bïo yi
(Matiye 9.9-13; Luki 5.27-32)

¹³ O Yeesu yèrémáa van lè ho Kalilee vū-beenī jii. A 6a zāamáa wee buen ò o kàrán 6a. ¹⁴ O wee khíí, ó o mən o nīi 6úí na 6a le Alifée za Levii ká a kará mí tonló lùe yi, á wee fé ho lànpo. O o Yeesu bía nən wo yi: «Híní bè mīi.» O o Levii líi hínən bō a yi.

¹⁵ O Levii von o Yeesu lè ho dínló mí zii. Ho *lànpo féwá lè 6a nī-kora cèrèe wi ho dínló mu diiníi là a Yeesu lè mí nī-kenínia. Mu bon. Ba nùpua cèrèe na hía wee bè làa wo lé bán nùpua so síi. ¹⁶ Ho *lándá bïo zéenílowa na lé 6a *Farizíewa kuure nùpua 6úí á mən ò o Yeesu wee dí lè 6a nī-kora lè ho lànpo féwá, á 6a bía nən o nī-kenínia yi: «Lée webio nən ó o wee díráa làa bán nùpua so síi?» ¹⁷ O o Yeesu já bïo 6a bía, ó o bía nən 6a yi: «Héyíi! Minén! Nùpua na lò hereka so wee wé cà tñi bānsò dāní le? Bùéé. Ba vānvárowà lé bīa wee wé cà a dāní. Inén yí buara bía wee leéka le mí térénna bïo yi dé. Bīa zū le mí lé 6a bè-kora wérowà lé bīa á í buara bïo yi.»

Mu bè-kla lè mu bè-fla wi mín júná yi
(Matiye 9.14-17; Luki 5.33-39)

¹⁸ Wizonle 6úí ó o Zān Batiisi nī-kenínia lè 6a *Farizíewa nī-kenínia lù mí jini. A 6a nùpua 6úí wà 6ueé tūara a Yeesu yi: «Lée webio nən ó o Zān Batiisi nī-kenínia lè 6a Farizíewa nī-kenínia wee lí mí jini á ùnén nī-kenínia bèn yí máa wé mu?» ¹⁹ O o Yeesu bía nən 6a yi: «Mí wee leéka le bīa 6a von mu yaamu sánú díró yi á 6a so dà a bío le 6a lí mí jini ká a hā-fla bān bāa làa ba wi mín wán le? Būn yí dà máa wé. ²⁰ Eε ká pāahū 6úí khii dá, ó o hā-fla bān bāa 6a à lén 6a tīahū, būn ká 6a mǎhá wé è lí mí jini.

²¹ «Nùpue máa lá nín-ké-finle bïo 6úí máa la làa báká kīnle. Lé bïo ká a wó mu, á le nín-ké-finle á à wíoka à lèe ho. ²² Làa būn síi, á nùpue máa kúee *dívén fla sūmāni-kla yi. Lé bïo ká a kúaa ho bīn, ká ho hía wee za, á hā à nāma. A ho dívén lè hā sūmāniwa á à páaní ì yáa. Ho dívén fla ko ho kúee hā sūmāni-fla yi.»

O Yeesu wee zéeni ho Sabaa bïo ya-binbirī
(Matiye 12.1-8; Luki 6.1-5)

²³ Ho *Sabaa 6úí zon ká a Yeesu wee kǎa hā mana 6úí yi, ó o nī-kenínia wee khé ho dínló ho wōhū nīsāní à là. ²⁴ A 6a *Farizíewa wee bío là a Yeesu. «Loí, lée webio nən á ù nī-kenínia wee sáráa ho Sabaa zon ká wa lándá nən hò mu?» ²⁵⁻²⁶ O o Yeesu bía nən 6a yi: «Bïo ó o *Daviide yánkaa wó á mí dīn yí kārānna yí mən le? Mu wó le *Dónbeenī yankarowà jūhūso beenī Abiataare pāahū. O Daviide lè mí ninzāwa á le hīni hía dà á 6a yí yú bïo 6a à dí. O orén mí bεere zon le Dónbeenī zii yi á zoó lá le Dónbeenī hāmu búurú là, ò o mún buan ho 6úí lée nən mí ninzāwa yi, ká le Dónbeenī yankarowà mí dòn lé bīa nən lá ko 6a wé là ho làa bïo ho lándá bōráa mu.» ²⁷ O o Yeesu pá bīnía bía nən 6a yi: «Ho Sabaa bārà ò o nùpue bïo wé se, ká nùpue yí lera Sabaa bïo yi. ²⁸ Lé būn nən ó o Nùpue Za á ho Sabaa bïo mún wi níi yi.»

* 2:25-26 Mí loí Samuwεele nín-yání vūahū 21.1-7

3

O Yeesu wée'ra a nii na bàhó húrun
(Matiye 12.9-14; Luki 6.6-11)

¹ Bún món ó o Yeesu bínía van 6a *zuífùwa kàránlò zii yi. Mu zon à nii búí wi bín á bàhó húrun. ² A 6a *Farizíewa na wi bín bò mí yìo o Yeesu wán le mí ì loń ká a wée ó nii mu ho *Sabaa zon, lé bío 6a wi 6a zéeni a Yeesu mu wékheró bío. ³ O o Yeesu bía nòn o nii na bàhó húrun yi: «Lii híni 6uee lée dín 6a nùpua búenbúen yahó le 6a mi fo.» ⁴ Bún món ó o Yeesu tùara bía wi bín yi: «Wa làndá yi á lé mu yén ó o nùpue ko ò o wé ho Sabaa zon? Lée bè-tente lée, tàá lée bè-kohó? Lé ho kání a nùpue lée, tàá lé ho díá ò o hí?» A bía wi bín yí bía dèe. ⁵ O o Yeesu lońna 6a búenbúen yi khii fò lè le sí-čílè. O mún yi wee vá lè mi sòobèe bío 6a yiwa tunka bío yi. O o wáa bía nòn o nii yi: «Hóoní ũ bàhó.» O o nii hóonía ho á ho dèenía wan. ⁶ A 6a Farizíewa fò mín à 6a ló á dèenía lée kúaa mín wán là a *Heroode kuure nùpua, à 6a wee loń bío 6a à wé á à búeraa o Yeesu.

Ba zâamda wee lé buen o Yeesu cón

⁷⁻⁸ O Yeesu lè mí nĩ-kenínia wà van ho Kalilee vū-beeni nii á 6a minka zâamáa bò a yi. Ba nùpua mu búí ló ho Kalilee kǎhú yi. Ba búí ló ho Zudee kǎhú lóhó na 6a le Zeruzaleemu yi, lè ho kǎhú mu lórá búí yi mún. Ba búí ló ho Idumee kǎhú yi, lè ho Zurudēn muhú món. Ba búí ló há ló-zàwa na bāmakaa ho Tiire lè ho Sidōn lórá yi. Bán zâamá-kúii so hía wee buen o Yeesu cón, lé bío 6a ná bío ó o wee wé búenbúen. ⁹ O o Yeesu wáa le mí nĩ-kenínia 6ua ho woohú búí buennáa bèra a na ká 6a zâamáa hía wee hénka a, ò o zo hon. ¹⁰ Mu bon. Bío ó o wee wée 6a nùpua cèrèe ká síi, á bía mu vāmú wee beé lò wee nàa mín o wán, bèra à na ò o yí 6a tūii yi. ¹¹ Ba nùpua na 6a cínáwa wi yi ká 6a sansan mən o Yeesu, à 6a lé luiorá a tá, à wé wāamaka ká 6a à bío: «Fo lé le Dónbeení Za.» ¹² Ká a Yeesu máhà wee hení mu na 6a yi le 6a yí bá mí bío na nùpua yi.

O Yeesu hueekaa mi tonkarowà píru jun
(Matiye 10.1-4; Luki 6.12-16)

¹³ Bún món ó o Yeesu yòora le 6uee búí wán, ò o von 6a nùpua búí á 6a 6ueé yòora a cón. ¹⁴ O o hueekaa 6a píru jun 6a fiahú á có yèni làa tonkarowà. O hueekaa 6a à 6a keń mín wán làa wo ò o wé tonka à 6a bue le Dónbeení bío. ¹⁵ O mún nòn ho pánká 6a yi à 6a wé ja le 6a cínáwa lén bía 6a wi yi. ¹⁶ Bía ó o hueekaa yènnáa lé hía kà:

O Simōn, yā ó o có yèni làa Piere.

¹⁷ O Zaaki lè mín za Zān na lé o Zebedee zàwa. O Yeesu có 6a yèni làa

Buanεzesi, bún kúará le «nùpua na ka lòn vlohó na wee nāmaka.*»

¹⁸ O Andere, o Filiipu là a Baatelemii,

o Matiye là a Toma,

o Zaaki na lé o Alifee za,

o Tade, o Simōn na lé 6a Zelootewa† kuure nùpua nĩ-kéní.

¹⁹ O Zudaa Isikariote na khii dé o Yeesu mí zúkúsa níi yi.

O Yeesu dànló yi ló Satāni cón

(Matiye 12.22-32; Luki 11.14-23; 12.10)

²⁰ Bún món ó o Yeesu bínía 6ueé lion le zii yi. A 6a minka zâamáa fín 6ueé fò mín fúaa o Yeesu lè mí nĩ-kenínia yáá yí yú pāahú máa díráa.

* 3:17 Ba zuífùwa cón, ó o nùpue na ka lòn vlohó na wee nāmaka lé o nùpue na sli khúaa.

† 3:18 Mi loń Matiye vūahú 10.4

²¹ Bïo á bàn nùwá ná mu, á 6a ló wà 6ueé fé o, á 6a wee bío le o jùhù míá bín.

²² Ho *lándá bïo zéenílowa na ló ho Zeruzalæmu yi 6uara bín bán 6èn wee bío: «Mu lé 6a cínáwa jùhùso na 6a le *Belezebuule † lé yia wi o yi. Lé wón nòn ho pànká wo yi ó o dà wee ònáná 6a cínáwa lén bíá 6a wi yi.»

²³ O o Yeesu wáa von 6a wee bíoráa lè há wáhio: «O *Satáni yí dà máa òa mí ninzàwa cínáwa. ²⁴ Ká kōhū dà-kéní nùpua hía wee fi mín yi, se hón kōhū so máa va yahó. ²⁵ Ká zì-jùhù dà-kéní nùpua hía wee fi mín yi, á hón zì-jùhù so máa va yahó. ²⁶ Ká a Satáni hía wee fi lè mí ninzàwa cínáwa, ká a béenì sankaa, ó o pànká máa va yahó ká ho ò yáa. ²⁷ Nii woon yí dà máa zo pànká 6ànso zìi á máa zoó khuii o níi bío ká a yí can o pànká 6ànso mu yí vó. Ká a màhá can wo vó, ó o zoó khuii o zìi bío búenbúen á à lénáa. ²⁸ Le í mí ho tūiá na mia: Ba nùpua bè-kora lè 6a bín-kora na 6a à bío le Dónbeenì dānì yi búenbúen á le Dónbeenì dà khii sén ò díá á à na 6a yi. ²⁹ Ká yia màhá khii bíá le bín-kohó á léera le Dónbeenì Hácírí yi, wón bío á le Dónbeenì máa sén máa díá máa mi huúu. Mu ù jì a jùhù yi fēēē.» ³⁰ O Yeesu bíá ká síi nòn 6a yi, lé bío 6a wee bío le o cíná wi o yi.

*O Yeesu bàn nùwá binbirì
(Matiye 12.46-50; Luki 8.19-21)*

³¹ Bïo ó o Yeesu 6àn nu lè bàn zàwa wáa 6ueé dōn, á 6a lée òn ho khūuhū, á 6a tonkaa o búii le wón zoo ve o. ³² Ba nùpua na kará kīnía o Yeesu yi boo, á búñ à yia 6a tonkaa 6ueé wee bío làa wo: «Loí, mìn nu lè mìn zàwa [lè mìn hínni] wee cà fo, 6a lée wi ho khūuhū.» ³³ O o Yeesu bíá: «Lé o yén lé wàn nu? A wàn zàwa lé 6a yén?» ³⁴ O o loína bíá kará kīnía wo yi khii fò, ò o bíá: «Mí loí! Wàn nu lè wàn zàwa wi hen. ³⁵ Lé bío á yia wee wé le Dónbeenì síi bío se wón lé wàn za, tàá wàn hínló, tàá wàn nu.»

4

*O òro wáhiire
(Matiye 13.1-9; Luki 8.4-8)*

¹ O Yeesu tìn wíokaa wee kàrán 6a nùpua ho Kalilee vū-beenì jii. Ba minka zāamāa kīnía wo yi, ó o wó san zon ho woohū á zoó kará. Ho woohū mu wi mu jumu yi, ká 6a zāamāa bán lée wi le 6ón6óore yi mu jumu jii. ² O hía wee wà há wáhio à kàránnáa 6a nùpua làa bío cērēē. Bío ká lé bío ó o kàránnáa làa ba: ³ «Mí tántá mí jikōnna. Nii búii ló van mí mōhū yi, á wà vaá dé mí bè-dà. ⁴ Bío ó o wee dé mu, á mu búii lion ho wōhū nīsání, á 6a jínzàwa sèekaa búñ vā. ⁵ Mu búii lion ho 6úaa hó na le tīnì wi wán ká le yí lí, á mu dēnía ló, lé bío le tīnì yí boo bín. ⁶ Bío le wii ná mu lè mí sòobéē, á mu hon, lé bío mu naní yí zon ho tá yi sese. ⁷ Mu búii lion hen na há kíkara bíá héra yi, á mu ló, á hín kíkara so hínnon yòó pà mu, á mu yí yú bíá huúu. ⁸ Mu búii búñ lion ho tá na se yi, á mu ló, á yòó dōn, á yú há bíá 6óní làa píru píru, búará-tín tìn, khīmāni khīmāni.» ⁹ Búñ món ó o bíá nòn 6a yi: «Yia wee jí bío, à wón jí bío bíá sese.»

*O Yeesu wáhio wāró jùhù
(Matiye 13.10-17; Luki 8.9-10)*

¹⁰ Bío ó o Yeesu páanía wi làa bíá yí máa tà lé o món là a nī-kenínia píru jùn, á 6a fíora a le o zéení há wáhio mu kúará làa mí. ¹¹ O o bíá nòn 6a

yi: «*Le Dónbeenĩ béenĩ bïo na kúará lá ðĩn yí zū á minén yú zūna. Ká 6a nĩ-vio wee jí mu bïo búenbúen lòn wáhio. ¹² Lé bũn n̄n

á 6a lé 6a nùpua na yïo wi

ká 6a yí máa mi sese.

Ba mún wee jí mu bïo,

ká 6a yí máa zūn mu 6àn kúará binbirĩ.

Ká bũn mía se 6a lá á à yèrè má à 6uen le Dónbeenĩ c̄n,

á dén lá à s̄n n̄ díá á à na 6a yi.»*

*O Yeesu zéenia o ðïro wáhiire kúará
(Matiye 13.18-23; Luki 8.11-15)*

¹³ Bũn món ó o Yeesu bía n̄n 6a yi: «Ká le wáhiire na ká 6àn kúará á mi yí zū, á mi ì wé kaka á à zūrnáa há wáhio búenbúen na ká 6àn kúaráwa?

¹⁴ Le Dónbeenĩ bióni ka lè mu bè-dà na ó o ðïro wee dé. ¹⁵ Ba nùpua 6úi ka lè ho w̄hũ n̄s̄n̄i na le bióni lion yi. Hen ká 6a jí le Dónbeenĩ bióni, ò o Satáni ðèenĩ lén le 6a yiwa. ¹⁶ Ba 6úi ka lè ho 6úaahó na le t̄n̄i wi wán ká le yí li. Hen ká 6a jí le Dónbeenĩ bióni, à 6a tà le yi, à z̄maka le bïo yi. ¹⁷ Ká 6a màhá yí máa tà à le bióni mu w̄i 6a sese à va yahó. Ká le lònbee, tàá ho kúará lénló yú 6a le Dónbeenĩ bióni bïo yi, à 6a ðèenĩ pí le Dónbeenĩ bïo. ¹⁸ Ba 6úi ka lè ho tá na á há kíkara bia héra yi á mu bè-dà lion yi. Ba jí le Dónbeenĩ bióni, ¹⁹ èé ká ho ȳró bïo yilera, lè ho n̄àfóró símu na wee v̄in̄i 6a nùpua, lè mu biowa síwá c̄èr̄è na 6a nùpua sía wee vá yi, bũn wee w̄i 6a, à h̄è le bióni mu à le máa ðàñ ðèé 6úi wé. ²⁰ Ba 6úi 6èn ka lè ho tá na se bïo. Ba wee jí le Dónbeenĩ bióni à tà le yi. Bán ka lòn ðĩnló na yòó ton, á ho 6úi yú há bia 6óni làa píru píru, 6úará-t̄n̄ t̄n̄, khím̄ani khím̄ani.»

*Le f̄nt̄n̄i wáhiire
(Luki 8.16-18)*

²¹ Bũn món ó o Yeesu b̄n̄iá bía n̄n 6a yi: «O 6úi so wee wé dé f̄nt̄n̄i à b̄n̄i lá láahó 6ún yi le? Tàá 6ànso so wee wé dé le zoo bàrá k̄at̄a tá le? B̄ueé. Ba wé dé le bàrá hen na le ko le bàrá yi. ²² Mu bïo na s̄ankaa búenbúen kh̄ii mi. A bïo s̄a yi búenbúen bïo kh̄ii zūn. ²³ Yia wee jí bïo, à 6ànso jí bïo bía sese.»

²⁴ O Yeesu pá b̄n̄iá bía bïo ká n̄n 6a yi: «Mi wé jí bïo wee bïo na mia sese. Le w̄l̄ó ðèé na mi wee m̄onz̄á lè mu bïo, lé dén 6àn s̄ii á le Dónbeenĩ á à m̄onz̄á lè mí bïo á à w̄ioka à bè mu 6úi wán á à na mia. ²⁵ Lé bïo á ȳia bïo wí á le è b̄n̄i ì na mu 6úi wo yi á à bè mu wán. Ká ȳia ðèé 6úi mía, á h̄ari mu bè-za na ó o wee leéka le mu wi mí c̄n̄, á le pá à fé.»

Bïo mu bè-ð̄n̄ii wee wé wé ð̄anda 6àn wáhiire

²⁶ O Yeesu t̄n̄ b̄n̄iá bía: «*Le Dónbeenĩ béenĩ bïo 6onm̄in làa bïo ká: Nii 6úi dó mí bè-dà mí m̄oh̄ũ yi. ²⁷ O wee ða à léé s̄n̄ làa wizooni. Hón p̄ah̄ũ so ká há bia wee hàà à yòò lé ká a yí zū bïo mu wee wéráa. ²⁸ Ho tá mít̄en wee wé à mu bïo na dó à lé, à wé mí mùun̄i, à te, à kúee mí ȳio. ²⁹ Ká ho ðĩnló h̄ia bon, á l̄aró ð̄n̄, ò o m̄oh̄ũ 6ànso ðèenĩ lá mí kh̄ónle ká a kh̄è ho.»

*Ho mút̄áàðè v̄ind̄èe b̄èr̄e wáhiire
(Matiye 13.31-32; Luki 13.18-19)*

³⁰ Bũn món ó o Yeesu t̄n̄ pá b̄n̄iá bía: «Lé mu ȳén á wa dà à tèè lè le Dónbeenĩ béenĩ? Lé le wáhiire ȳén á wa à ðĩn wán á à zéenináa le béenĩ mu bïo? ³¹ Mu bïo dà à tèè lè le v̄ind̄èe na 6a le mút̄áàðè 6àn b̄èr̄e. Le ka

* 4:12 Mi loñ Ezayii v̄uah̄ũ 6.9-10

ciínú á po hã bia búenbúen na ho ðímíjǎ yi. ³² Ká 6a dù le à le lé, à dá porí ho zen-buahó bè-vànií búenbúen, à lakara κερí á tàró wé, à 6a jǎnzàwa wé dàrí tá mí lenna yi.»

(Matiye 13.34-35)

³³ Lé kà sii ó o Yeesu hĩa wee wàráa hã wàhio cèrèè làa hĩa kà fàn sii bío, à zéénínáa le Dónbeení bíoní na 6a nùpua yi. O hĩa wee kàrán 6a à héha làa bío á bia wee jí a cǎn dà à zúrnáa hã kúará. ³⁴ O hĩa máa wé bío lè 6a zãamáa ká a yí máa wà wàhio. Ká pãahú na ó orén lè mí nǐ-kenínia wi mí dòn, ò o zéení hã kúará na bán yi.

O Yeesu ðnía ho pinpiró

(Matiye 8.23-27; Luki 8.22-25)

³⁵ Mu nǎnzoñ mí bεere ziihú, ó o Yeesu bíá nǎn mí nǐ-kenínia yi: «Mí wa khí lè ho vū-beení món.» ³⁶ A 6a wãa wà díá 6a zãamáa. Ho woohú na ó o Yeesu lá wi yi lé hĩa ó o nǐ-kenínia zon làa wo á 6a wà. Hã wonna búí mún sàaráa yi làa ba. ³⁷ Cúa-yen à ho pinpi-beení hínǎn wee và, á mu jumu wee yànbónka zo ho woohú. Lónbío à ho yòò wee sí lè mu jumu. ³⁸ Mu wee wé ò o Yeesu líí dǔma ho woohú fikǎhú sá mí júhú á mu dǎmu 6ó. O o nǐ-kenínia sínía wo á bíá nǎn wo yi: «Núhúso, wa à hí. Mu so léé bío na yí ciran fo léé?» ³⁹ O o Yeesu sína nǎmakaa ho pinpiró yi, ò o bíá nǎn ho vū-beení jumu yi: «Wé tété.» Á ho pinpiró dèeníá ðín. Á mu búenbúen wó tétété. ⁴⁰ O o Yeesu bíá nǎn mí nǐ-kenínia yi: «Lée webio nǎn á mí zǎnanáa? Á lé minén pá ðín yí dó mí sía mií lon?» ⁴¹ Ká bío 6a zǎna dàkhíina, á 6a wee bío mín yi: «Páa! O nùpue mu lé o yén sii ká? Hàrí ho pinpiró lè mu jumu ó o bíaráa, á mu pá bò a bíoní yi.»

5

O Yeesu jǎn 6a cǎnáwa léra o nǐi búí yi

(Matiye 8.28-34; Luki 8.26-39)

¹ Bǔn món á 6a wà khíi dǎn ho Kalilee vū-beení món ho Zerasaa* kǎhú yi. ² Bío ó o zoó ló ho woohú yi léé wee ðín, à bǔn ò o nǐi búí ló 6a nǐ-hía nùuní† á wee sí a yahó. O cǎná búí wi o nǐi mu yi á wee beé o lò. ³ O wee cǎa 6a nǐ-hía nùuní. Nùpue yí dà máa bíní máa ca a làa dèe woon, hàrí lè hã zúakúariwà. ⁴ Pǎnna cèrèè 6a can wo lè hã zúakúariwà. Ká a màhá wee wé khòo hã zúakúariwà, à háaka hã cǎní na wi o zení yi. Pǎnká bǎnso na dà a bío wón mía. ⁵ Fúuu lè hã wizooní, ká lé 6a nǐ-hía nùuní lè hã búaa ó o wí yi, á wee wǎamaka ká a hǔaa míten bóoníka yi lè hã huaa.

⁶ O nǐi mu khèra mǎn o Yeesu ó o lùwa 6uara á 6ueé líí búrá a tá ⁷ ò o wee bío bío ká pǎnpǎn: «Dónbeení na wi mu bío búenbúen júhú wán Za Yeesu! Lée webio fo lon làa mi? Sábéré, í wee yanka fo le Dónbeení yèni yi, yí yáa í bío.» ⁸ O bíá bǔn, lé bío ó o Yeesu wee kǎkǎ a cǎná na wi o yi le o lé. ⁹ O o Yeesu tǔara a yi: «Ū yèni 6a le we?» O o bíá: «Í yèni 6a le Zãamáa, lé bío wa boo.» ¹⁰ O o wee yanka a le o yí jǎ mí lén ho kǎhú mu yi.

¹¹ Mu wee wé à nǎnbùe-6oohú búí wee dí le 6úee nǐsǎní. ¹² A 6a cǎnáwa mu yankaa o Yeesu ká: «Na ho wǎhú wen le wa vaa zo 6a nǎnbùeéni na ká yi.» ¹³ O o Yeesu nǎn mu wǎhú 6a yi. Á 6a cǎnáwa mu ló a nǐi yi á vaá zon

* **5:1** Ho Zerasaa lé hã Lórá Bío Pírú kǎhú ló-beení. Le Dónbeení bíoní vǎnna búí yi á ho Kadaraa lè ho Zεekesa lórá lé hĩa bío bíá. † **5:2** Ba zúifúwa búráa lè warén búráa yínóí dà-kéní. Ba fú wee wé cé mí búráa hã 6ó-leera yi kúia. Lé hǎn búráa so sii ó o khéero ló yi buararáa o Yeesu cǎn.

ba nɔnbùɛɛnɪ yi. A ɓa ɓúenɓúen yòó lùwa le ɓúe wán á kùenkaa líí zon ho vū-beenɪ yi á húrun. Ba á yí lòn muaaseé jun síi.

¹⁴ A ɓia lá wee pa ɓa lùwa vaá ɓia mu nɔn ɓia wi mí manawà yi, á ɓia mu nɔn ɓia wi ho lóhó yi. A ɓa nùpua ló wà ɓueé loñ ɓio wó. ¹⁵ ɓio ɓa ɓueé dɔn hen na ó o Yeosu wi yi, á ɓa mɔn o nni na ɓa minka cínáwa lá wi yi, ò o wó mí nǐ-tente á zǎ mí sǎa kará, á ɓa zǎna. ¹⁶ A ɓia mu wó yio yi lá ɓio wó a nni na ɓa cínáwa lá wi yi làa ɓio wó ɓa nɔnbùɛɛnɪ yi á fɛera nɔn ɓia ló ɓuaraka yi. ¹⁷ A ɓa wee yanka a Yeosu le o sáberé ò o lén díá mí.

¹⁸ Páahú na ó o Yeosu ɓíníá wà yòó zo ho woohú yi, ó o nni na yú mítén ɓa cínáwa nii yi yankaa wo le o díá le mí bè làa wo. ¹⁹ O o Yeosu pá ò o ɓia nɔn wo yi: «Bíní va mɔn zii à vaa ɓio ũ makári na ó o Níhúso zúrna, làa ɓio ó o wó nɔn foñ ɓúenɓúen à na ɓa nùpua yi.» ²⁰ O o nni mu ɓèn wáa wà á tò há Lórá ɓio Pírú kǎhú yi ká a wee yényení ɓio ɓúenɓúen na ó o Yeosu wó nɔn wo yi. A ɓia ɓúenɓúen na jaá mu á mu wó coon dàkhíina.

*O Zayiruusi hɪnló là a hǎa ɓúí wɛéró ɓio
(Matiye 9.18-26; Luki 8.40-56)*

²¹ ɓún món ó o Yeosu zon ho woohú, á yèrémáa khú ho vū-beenɪ món, hen na ó o ló yi ɓuararáa. A ɓa minka zǎamáa ɓueé kíniá wo yi ká a wi mu jummu nii. ²² Hón páahú so yi à ɓún ɓa *zuífúwa káránló zii ya-dí ɓúí na yèni ɓa le Zayiruusi ɓueé dɔn. ɓio ó o ɓueé ɓó a Yeosu yi ó o líí ɓúrá a tá, ²³ á wee ɓónɓóní a ká sii: «Í hɪnló máa fen, í wee fio fo, sáberé á ũ ɓuee bè ũ nni o wán ò o lò fá.» ²⁴ O o Yeosu wáa bò làa wo á ɓa wà. A ɓa minka nùpua ɓura bò a yi. ²⁵ Hǎa ɓúí wi ɓa tǎahú á wee mi mí seeró fɛɛɛ á dɔn há lúlúio píru jun à ho máa fi.† ²⁶ O lò bon làa sòobɛɛ le tɪni ɓànsowà níni yi, á nni ɓio ɓúenɓúen vó. Ká a màhá pá yí yú mítén. O vǎmú yáa wíokaa wee dé wán. ²⁷ O hǎa mu hǎa jaá a Yeosu ɓio, lé ɓún nɔn ó o ɓueé zon ɓa zǎamáa yi, á jaána zoó ɓo a Yeosu yi, á túaa o dà-zínii yi là a món. ²⁸ O lá wee ɓio ɓio ká mí yi: «Hen ká í dàniá túaa o dà-zínii yi, á í wa.» ²⁹ ɓio ó o ɓèn yú zoó túaa o dà-zínii yi, ó o seeró dɛɛniá dɪn, ó o zúna mu mí sǎniá yi le mí wan. ³⁰ Mí lahó yi, ó o Yeosu zúna le pánká ɓúí ló mí yi, ó o yèrémáa dɪn ɓa zǎamáa yi ò o túara: «Lée wée túaa í dà-zínii yi?» ³¹ O o nǐ-keninia ɓia nɔn wo yi: «Fo yí mɔn ɓio ɓa nùpua ɓuraráa foñ á wee jaá mín le? A ũ pá wee túa le lée wée túaa foñ.» ³² Ká a Yeosu wi ò o zúñ yia wó mu, ó o wee loñ mí nísáa yi. ³³ O o hǎa zǎna, ó o wee zà, lé ɓio ó o zū ɓio wó a yi. O o wà ɓueé líí ɓúrá a Yeosu tá, ò o fɛera ɓio mu wóráa ɓúenɓúen nɔn wo yi. ³⁴ O o Yeosu ɓia nɔn wo yi: «Wàn hɪnló, ɓio fo dó ũ sli mií, lé ɓún wɛéra fo. Wáa lén, vaa yí héera. Fo wan mu vóráa.»

³⁵ ɓio ó o Yeosu wee ɓio ká sii à ɓún ɓa tonkarowà ɓúí ló a Zayiruusi zii jun o món á ɓueé wee ɓio làa wo: «Ū hɪnló wáa húrun. Fo tɪn pa à seé o nǐ-káránlo le?» ³⁶ Ká a Yeosu màhá yí loñna lè ɓa cǎn ò o ɓia nɔn o Zayiruusi yi: «Yí titika, dé ũ sii mií.» ³⁷ O Yeosu yí tà le nùpue lɛɛnɪ mí ká mu yínɔn o Piere là a Zaaki lè mín za Zǎn. ³⁸ ɓio ó o vaá dɔn o Zayiruusi mu zii, ó o Yeosu mɔn ɓio le lùe kánkáa dɪnnáa. Ba nùpua wee wá pǎnpǎnpǎn. ³⁹ O o Yeosu yòó zon le zii yi ò o ɓia nɔn ɓa yi: «Lée webio te hǎn minka kánkáa so. Lée webio nɔn mi wee wáráa ká sii? O hɪnzo-za mu yí húrun, o lée yia na duma.» ⁴⁰ A ɓa wee zàniá a yi. O o wáa le ɓa ɓúenɓúen lé, ò o fó a hɪnzo-za ɓàn maá lè ɓàn nu lè mí nǐ-keninia nùwá tɪn á zonnáa hen na ó o hɪnzo-za wi yi. ⁴¹ O o líí fù a níi yi ò o ɓia: «Talita kumi.» (ɓún kúará

† 5:25 Mi loñ Levii nùwá vùahú 15.25-33

le «hínzo-za, le 1 bío mu na foñ, lii híní»). ⁴² O o hínzo-za dèenía líí hínòn wee varáka. O teró lúlúio yú píru jún. Bío 6a mən mu kà síí á 6a wó coon dàkhíina. ⁴³ Ká a Yeesu màhá henía mu nən 6a yi le 6a yí bío mu le nùpue jí. O o bínía bía le 6a na mu bio wo yi le o dí.

6

Ho Nazarɛete lóhósa yi tà a Yeesu bío
(Matiye 13.53-58; Luki 4.16-30)

¹ Bún mən ó o Yeesu ló hón lahó so yi á wà van ho lóhó na ó o dñn yi. O o nĩ-kenínia bò làa wó. ² Bío ho Sabaa dñn ó o zoó kàráanna 6a nùpua 6a *zúífúwa kàránlò zii yi. Ba minka nùpua na jí a bioní á wó coon dàkhíina. A 6a wee bío: «Bío kà búenbúen ó o yú wen? O bè-zúrminí lè mu yéréké biowa na ó o wee wé ó o yú wen? ³ Yínón orén lé o búen-khèero le? A 6àn nu yínón o Mari le? O Zaaki là a Zozee là a Zude là a Simòn, bán so yínón 6àn zàwa le? A 6àn hínni làa wen yí wi mín wán hen le?» Lé bún nən á 6a yí tàráa o Yeesu bío. ⁴ Ká a Yeesu màhá bía nən 6a yi: «Le *Dónbeení jì-cúa fɛero wé yí le kǝnbii lùà búenbúen yi. Ká 6àn kùrú lóhó mí bɛere nùpua, lè 6àn temínlowà lè 6àn zì-júhú nùpua bán máa wé kǝnbi o.» ⁵ O Yeesu yí wó yéréké bío bín, ká mu yínón 6a vánvárowà nùwá yen na ó o bò mí níní wán á wɛéra. ⁶ Bío 6a yí dó mí sía wo yi á wó a coon.

O Yeesu tonkaa mi nĩ-kenínia lè 6a nùwá jún jún
(Matiye 10.5-15; Luki 9.1-6)

Bún mən ó o Yeesu tò há lórà na bámakaa bín yi, á wee kàrán 6a nùpua. ⁷ O von mí nĩ-kenínia píru jún á wee tonka lè 6a nùwá jún jún. O nən ho dàrló 6a yi, à 6a wé kíkánáa 6a cínáwa yi, ⁸ á bía bío kà nən 6a yi: «Mí yí 6ua dèe à láràa ho wǝhú ká mu yínón le búin-za mí dòn. Mí yí 6ua bè-díni, tàá puure. Mí yáá pá yí 6ua wáí. ⁹ Mí zì há nakáa ká a 6úí yí 6ua báká 6úí à séení hía ó o zǝ.» ¹⁰ O o bínía bía: «Mí wé vaá zon lóhó lée lóhó yi, à le zii na mí làara yi lé bín à mí kɛení yi fúaa mí léró ho lóhó mu yi. ¹¹ Ká lóhó na sa wé pá le mí máa làa mí wán, tàá ká 6a pá le mí máa jí mí cǝn, ká mí wee lé ho yi, à mí púaa mí zení khúnkhúní kúia bín.* A bún n zéení làa bán le 6a wó khon.» ¹² A 6a bèn wà dén jii so wán, á vaá wee hɛe bue mu na 6a nùpua yi le 6a yèrémá mí yilera lè mí wára. ¹³ Ba cínáwa cèrɛɛ 6a wee ja lén bíá 6a wi yi, á mún wee khii ho jiló lè 6a vánvárowà cèrɛɛ, à wɛé 6a.

O Zán Batiisi búeró bío
(Matiye 14.1-12; Luki 9.7-9)

¹⁴ Bún n wé ò o bɛɛ *Herodee† jí a Yeesu bío, lé bío ó o yèni ló há lùà búenbúen yi. Ba nùpua 6úí wee bío le lé o Zán Batiisi á vɛera, le lé bún nən ó o dà mu yéréké bío wee wéráa. ¹⁵ Ká 6a 6úí bán 6èn wee bío le mu lé o *Elii. Ba 6úí yáá 6èn wee bío le mu lé le *Dónbeení jì-cúa fɛerowà na yáania nĩ-kéní. ¹⁶ Bío ó o Heroode jí mu kà, ó o le éee! Le o Zán Batiisi na mínén nən le jii 6a kúio júhú lé wón bínía vɛera le.

¹⁷⁻²⁰ Bío ká lé bío mu wóráa: O Heroode hía fó mín za Filiipu‡ 6àn háa Herodiade yan. O o Zán bía nən wo yi: «Mìn za 6àn háa á fo yí ko à ù fé

* 6:11 Mí loñ Matiye vūahú 10.14 † 6:14 O Heroode na 6a bía bío hen lé o Heroode Antipaasi.

‡ 6:17-20 O Filiipu na 6a bía bío hen lé yia hía wi ho Oroomu lóhó yi. Wón wi mí dòn là a Filiipu na fàrá ho Sezaaree lóhó. O Heroode hía fó 6àn háa yan ká a yío wi lua.

ya.»[§] Bío ó o Herodiade ná mu ó o s̄i cá a Zān yi, á wi ò o cà a búeró yahó ká a màhã yí dàrna mu yí wó, lé b̄io ó o Heroode mu fù wee héz̄n̄ o Zān. O zū le o lée n̄-tente na b̄io s̄á le Dónbeení yi, ó o b̄ent̄n̄ fù pan o b̄io. Hen ká a wee jí a bíoní, ò o máa zūn̄ b̄io o ò wé sese, ò o n̄n̄ pá wa a bíoní j̄iló. Ká b̄un̄ pá yí hò b̄io ó o n̄n̄ le j̄ii á 6a w̄iira a Zān mu can dó ho k̄asó yi, á w̄éar̄áa o Herodiade s̄i.

²¹ A n̄n̄z̄on̄ na ó o Heroode mu teró wizonle bánbáa buée d̄n̄ yi, ó o Herodiade wáa b̄o b̄un̄ yi á wór̄áa b̄io ó o lá wee leéka. Mu z̄on̄ ó o Heroode wó ho s̄n̄-beení ò o von mí b̄éeni n̄-beera, á von 6a dásíwá j̄únása lè ho Kalilee k̄h̄ú bá-z̄awa. ²² Mu z̄on̄ ó o Herodiade h̄nló á wá z̄on hen na 6a wee dí ho s̄ánú yi, á zoó yon. O o b̄io w̄éera a Heroode làa b̄ia ó o von s̄ia. O o Heroode wáa b̄ia n̄n̄ o h̄nz̄oró yi: «B̄io fo le fo ò cà à ū z̄éeni, á ĩ na mu foñ.» ²³ Fúaa o h̄ia báa á b̄ia b̄io k̄a: «B̄io búenb̄uen na á fo le fo o cà á ĩ ñ na foñ, h̄arí mu wé ĩ b̄éeni 6àn sanká màní, á ĩ pá à na mu foñ.» ²⁴ O o h̄nz̄oró wáa wá lée t̄ara mín nu yi: «Lé mu yén á ĩ ko à ĩ b̄io le o *Heroode na mi coon?» A wón b̄ia n̄n̄ mí h̄nló yi: «Lén zo o b̄io le o Zān Batiisi j̄uh̄ú lé h̄ia ò o na foñ.» ²⁵ O o h̄nz̄oró d̄enia yèremáa bánbáa z̄on o b̄éé c̄n̄ á zoó b̄ia b̄io k̄a n̄n̄ wo yi: «O Zān Batiisi j̄uh̄ú lé h̄ia à ū wáa dé ho lenb̄uen yi na mi.» ²⁶ O o b̄éé s̄anía búenb̄uen yòò tò. Ká a màhã yí wi ò o p̄i b̄ia ó o von yahó b̄io ó o báa b̄io yi. ²⁷ Mí lahó yi ó o d̄enia tonkaa mí dásí n̄-kéní, á n̄n̄ le j̄ii yi le o vaa k̄iui o Zān Batiisi j̄uh̄ú 6ua buennáa. O o dásí n̄i wá van ho k̄asó z̄i yi, á vaá k̄iui o Zān Batiisi j̄uh̄ú, ²⁸ á dó ho lenb̄uen yi á buée n̄n̄ o h̄nz̄oró yi, á wón buan vaá n̄n̄ mín nu yi. ²⁹ Bío ó o Zān Batiisi n̄-kenínia ná mu, á 6a buée lá a vaá n̄una.

O Yeesu diinia 6a minka z̄amda
(Matiye 14.13-21; Luki 9.10-17; Zān 6.1-14)

³⁰ Ba tonkarowá vaá b̄inia 6uara a Yeesu c̄n̄, á buée f̄era b̄io 6a wó làa b̄io 6a k̄aranna búenb̄uen lè 6a n̄pua á n̄n̄ wo yi. ³¹ Ba n̄pua na wee buen ká 6a b̄iní lén á boo dà, fúaa o Yeesu lè mi tonkarowá yí yú ho p̄ah̄ú máa díráa. Lé b̄un̄ n̄n̄ ó o b̄iaráa b̄io k̄a n̄n̄ 6a yi: «Mi buen le wa kh̄en lé à mi lée yí v̄n̄ c̄inú.» ³² A 6arén mí d̄on wáa z̄on ho wooh̄ú á kh̄era ló van hen na á n̄pue mía yi. ³³ Ká n̄pua c̄èr̄e màhã m̄n̄ 6a lenló, á z̄una 6a. A 6a lóka h̄á lórá búenb̄uen yi á búunia dú a Yeesu lè mí tonkarowá yahó van ho lahó mu yi. ³⁴ Bío ó o Yeesu zoó ló ho wooh̄ú yi, ó o m̄n̄ 6a minka z̄amáa. A 6a màk̄arí buan wo yi, lé b̄io 6a 6onmín lòn pia na paro mía. O o wáa k̄aranna 6a làa b̄io c̄èr̄e. ³⁵ Bío le wii wee tè, ó o Yeesu n̄-kenínia vá buée 6ó a yi á b̄ia n̄n̄ wo yi: «Le wii tò, à hen na wa wi yi, á n̄pue mía yi. ³⁶ Bío le 6a n̄pua mu lén va h̄á manawá lè h̄á lórá na s̄ar̄akaa hen, à vaa yà mu b̄io dí.» ³⁷ O o Yeesu b̄ia n̄n̄ 6a yi: «Minén miten na mu bè-d̄inii 6a yi.» A 6a b̄ia n̄n̄ wo yi: «H̄arí wa vaa yà wén-h̄ani* kh̄iá-j̄un búurú buee na 6a yi, á hon pá máa yí 6a.» ³⁸ O o Yeesu b̄ia n̄n̄ 6a yi: «Mí vaa loñ le lée búurú b̄io ȳn̄ ká mi c̄n̄.» Bío 6a van 6uara, á 6a b̄ia n̄n̄ wo yi: «Lée búurú bi-z̄awa b̄io hònú làa cez̄awa búaa j̄un.» ³⁹ O o Yeesu wáa n̄n̄ le j̄ii mí n̄-kenínia yi le 6a sanká 6a n̄pua le 6a k̄eni lè mi kuio le jí-sio wán. ⁴⁰ A 6a kará lè mí kuio. Ba 6úí lé ho kh̄im̄ani kh̄im̄ani, 6a 6úí lé ho 6úar̄á-j̄un làa píurú píurú. ⁴¹ O o Yeesu wáa fó ho búurú bi-z̄awa b̄io

§ 6:17-20 Mi loñ Levii n̄wá v̄uah̄ú (Lévitique) 18.16 * 6:37 Le wén-h̄anlò dà-kéní wee yí o n̄pue n̄-kéní wizon-kùure sámú s̄anii.

hònú lè 6a cezàwa bùaa òun òuan, ò o hóonia mí yahó ho wáayi á wee fio, ò o dó le Dónbeení b́aráká, ò o c̀eekaa ho ñon mí ñi-kenínia yi le 6a sankaa na 6a ñupua yi. O mún sankaa 6a cezàwa bùaa òun ñon 6a búenb́úen yi. ⁴² Ba lè mí ñi-kení kéní yú dú á sù. ⁴³ Ho búurú lè 6a cezàwa na là ká á 6a ñi-kenínia khuiira, á mu sú há sákíwá píurú òun. ⁴⁴ Bia dú mu, á 6a báawa mí dòn á yú ho muaaseé hònú.

*O Yeesu wee varáka ho v́u-beení òumu wán
(Matiye 14.22-33; Zán 6.15-21)*

⁴⁵ B́un món ó o Yeesu d̀eénia kíkaa mí ñi-kenínia yi le 6a zo ho wooh́ú à dí mí yahó khí ho v́u-beení món lè ho Betesayidaa lóhó ćn, ká minén ñ na ho ẃhú 6a źamáa yi á 6a à 6oka. ⁴⁶ B́io 6a saawaa mún yi vó, ó o vaá yóra le búee búí wán á wá yóó fio le Dónbeení yi. ⁴⁷ Ho tá á à b́io le mí ñ h́i, à b́un ho wooh́ú na ó o ñi-kenínia zon á zoó wi ho v́u-beení síi yi. O o Yeesu mí dòn léee d́in le 6ón6óore yi. ⁴⁸ O o mán ò o ñi-kenínia lò wee be lè ho wooh́ú pàró, lé b́io ho pinpiró wee sí 6a yahó. Há tá-t́ia yi, ó o Yeesu wee varáka mu òumu wán á mà 6a, á wá vaá níkhí 6a. ⁴⁹ B́io 6a mán wo ò o wee varáka mu òumu wán, á 6a wee leéka le o léee ñi-hónbóni. Á 6a wee ẃamaka. ⁵⁰ Ba búenb́úen á ýia yí mán wo mía. Á 6a źnkaa dàkh́ina. Ká a Yeesu d̀eénia b́ia làa ba: «Mí hení mí sía, mu lé ínén, mí yí źn b́io.» ⁵¹ O o yóó zon ho wooh́ú yi làa ba, á ho pinpiró d́in. O o ñi-kenínia wó coon dàkh́ina. ⁵² Ba yí źna mu yéréké b́io na ó o wó lè ho búurú b́an kúará, lé b́io 6a tun mí yiwa.

⁵³ Ba ḱaa ho v́u-beení khíi d́n ho lahó na 6a le Zenezareete kóh́ú, á 6a can mí wooh́ú mu òumu òun. ⁵⁴ B́io 6a zoó ló ho wooh́ú yi á 6a ñupua na mán o Yeesu d̀eénia źna a, ⁵⁵ á 6a héera b́ia a b́io. Á 6a ñupua wee lé lùà búenb́úen yi à bua mí v́anv́arowá ká 6a wi mí d́amu sía wán, à varáa o ćn hen na 6a wee jí le o wi yi. ⁵⁶ Lùà búenb́úen na ó o Yeesu wee va yi, há ló-záwa lè há ló-beera lè há manawá, á 6a ñupua wee bua mí v́anv́arowá à varáa ho fémínló lara yi ká 6a yanka a le o día le 6a t́iika a dà-źinii òi-ḱaa yi. Á b́ia wee yí le t́iia yi, b́an búenb́úen wee wa.

7

*O Yeesu lè 6a Farizéwa wee ẃani
(Matiye 15.1-9)*

¹ Ba *Farizéwa lè ho *lándá b́io źeenílowa ñuwá yén búí na ló ho Zeruzalemu yi, á 6ueé kúaa mún wán ḱnia o Yeesu yi. ² Ba loína mán ò o ñi-kenínia búí wee dí á 6a yí seera mí níní á yí ceéraráa mítén làa b́io ho lándá b́oráa mu. ³ Mu bon, 6a Farizéwa lè 6a *zúifúwa búenb́úen á wee bè ho lándá na á b́an maáwá źeenia ñon 6a yi. Ba máa wé dí ká 6a yí seera mí níní sese. ⁴ Ká 6a vaá ló ho yáwá yi à 6a máa dí ká 6a yí seera mítén. *Lándáwá c̀erèe na 6a yú mún maáwá ćn á 6a wee bè yi: Há òunni sía, lè há d́uná lè há b́anámáwá, b́io na á há ko à há wé seeráa. ⁵ Á 6a Farizéwa lè ho lándá b́io źeenílowa ẃaa t́ara a Yeesu yi: «Lée webio ñon á ù ñi-kenínia yí máa bèráa ho káránló na á wán maáwá ñon wen yi, á wee dí ká 6a níní yí seera làa b́io ho lándá b́oráa mu?» ⁶ O o Yeesu ẃaa b́ia ñon 6a yi: «Ñi-kh́awa yén! O *Ezayii t́iia sí mí wán ṕaah́ú na ó o f́era le *Dónbeení òi-cúa na ká mí d́ani yi. B́io ká lé b́io ó o h́ia t́ara:

«Ba ñupua na ká wee búaaní mí lè mí òuní,
ká 6a yiwa yi, á 6a kh́era làa mí.

7 Le òuaaní na 6a wee na mi òúhú mía.

Lé bío 6a nùpua làndáwá

lé hĩa 6a wee kàrán làa mín.»*

8 O o Yeesu bíníá bía: «Le Dónbeení làndáwá á mi wee pí díá, ká mi bè 6a nùpua kàránló yi.» 9 O o pá bíníá bía: «Bío mi pá le Dónbeení làndáwá à mi bò mín kùrú làndáwá yi léé bío na se mi cón sá! 10 Mu bon. O *Moyiize bía: «Kónbi mín maá là mín nu.»† Mu mún bía: «Yia bía khon mín maá táá mín nu dání yi, wón ko làa búeró.»‡ 11 Ká minén bán wee kàrán 6a nùpua le ká nùpue bía nòn mín maá yi táá mín nu yi le mí ní bío na mí lá ko à mí séení làa wo léé Koroban. (Bún kúará le hãmu na bío sã le Dónbeení yi.) 12 Se mi nòn le ní wo yi ò o yí séení mín maá táá mín nu. 13 Ká mi wee wé ká sii se lé le Dónbeení bíoní 6àn báhéé á mi wee lén le wán là mi kùrú làndáwá na mi wee zéení làa mín. Bún 6àn síiwá cèrèè á mi wee wé.»

Mu bío na wee tíi o nùpue

(Matiye 15.10-20)

14 Bún món ó o Yeesu von 6a zãamáa á bía nòn yi: «Mí búenbúen jí bío ká à zúrú kúará: 15 Bío ó o nùpue wee dí, bún dèe woon yí máa tíi wo. Bío wee lé o sii yi, bún lé bío wee wé tíi wo. 16 [Yia wee jí bío à wón jí bío bía sese.]» 17 Bío ó o Yeesu wá díá 6a zãamáa ó o vaá zon le zii yi, ó o ní-kenínia zoó wee túa wo yi là le wáhiire mu 6àn kúará. 18 O o bía nòn 6a yi: «Minén mún yí zú mu biowa mu yara le? Mí yí zú le bío ó o nùpue wee dí dèe woon yí máa tíi wo le? 19 Mu yí máa zo a sii yi, ká mu wee zo a píohó yi ò o bíní léé ní kúia.» O Yeesu wee zéení làa hñn bíoní so le ho ðínló búenbúen dà wee dí.§ 20 O pá bíníá bía: «Bío wee lé o nùpue sii yi lé bío wee tíi wo. 21 Lé bío ó o nùpue sii lé bín á hã yile-kora wee lé yi à dé o ho há-fénló là ho bá-fénló là mí síiwá yi, là ho kónló là le ní-búee yi. 22 Há wee na ò o wé o bá-fé táá o há-fé, à sii wé vá 6a nùpua biowa yi, à wé o ní-súmúí, à wé khà 6a nùpua víní. O yú bío na ò o wé. Le yandee wee keí wo yi. O wé yáa 6a nùpua yèni, à wé òuaaní mítén, à wé o bónbú. 23 Bún biowa so búenbúen wee lé o nùpue sii yi. Bún lé bío wee tíi wo.»

O sii veere hĩa na tà a Yeesu yi bío

(Matiye 15.21-28)

24 Bún món ó o Yeesu ló dén lùe so yi á wá van ho kóhú na sùaráa yi là ho Tiire lóhó. O vaá zon le zii búí yi, á yí wi à 6a zúrú o bío. Ká a màhá yí sà mítén yí yú. 25 Háa búí na hñnló ó o cíná wi yi á jíá a sã. O o dèenía wá guara a cón á buée líí búrá a tá, 26 ò o flora a Yeesu le o ja a cíná lén mí hñnló yi. O háa mu yínón zúífú, o ló ho Siiro-Fenisii kóhú yi. 27 O o Yeesu bía làa wo: «Día le 6a háyúwá dí vé. Mu yí se à 6a lá 6a háyónzàwá ðínló yénní kúia na 6a booní yi.» 28 O o háa bía nòn wo yi: «Núhúso, mu bon. Éé ká 6a booní òn mún pá wee wé sèeka ho ðínló na 6a háyónzàwá wee dí ká ho ò kùenka.» 29 O o Yeesu wáa bía nòn wo yi: «Ū bíoní na á ū bía ká bío yi, á í òn o cíná léra ū hñnló yi wó. Wáa hñní lén va ū zii.» 30 O o háa 6èn bínia wá van mí zii, á vaá yú mí hñnló ò o dũma le dãmu dèe wán, ò o cíná ló a yi.

O Yeesu wéera a beke búí

* 7:7 Mi loí Ezayii vüahú 9.13 † 7:10 Mi loí Léro (Exode) vüahú 20.12; Làndá zéeníló (Deutéronome) vüahú 5.16 ‡ 7:10 Mi loí Léro (Exode) vüahú 21.17; Levii nùwá (Lévitique) vüahú 20.9 § 7:19 Mi loí Bè-wénia vüahú 10.9-16

³¹ Bún món ó o Yeesu ló ho kǎhú na á ho Tiire lóhó wi yi, á ló ho Sidǎn lóhó yi, á kǎa hǎ Lórá Bío Pírú kǎhú yi bínía guararáa lè ho Kalilee vū-beenǐ cǎn. ³² A 6a bò là a nǐi búii guararáa o cǎn ò o lé o beke, á biónǐ mún yí máa jí. Ba flora a Yeesu le o bè mí níní o wán. ³³ O o Yeesu wǎa fó arén mí dǎn wǎráa á khèra lè 6a zǎamáa, ò o kúaa mí nín-kízawa o jikǎnna yi. Bún món ó o bò mí jinsǎní o nǐi denle wán, ³⁴ ò o hóonía mí yahó ho wáayi á wee fio, ò o vūuna sùεε ò o bía nǎn o nǐi yi: «Efata.» (Mu kúará le «hén»). ³⁵ Mí lahó yi ó o nǐi jikǎnna dǎenía wee jí mu bǐo, á denle fá, á wee bío sese. ³⁶ O o Yeesu henía mu nǎn bía wi bǐn búenbúen yi le 6a yí bío bío wó kǎ à na nùpue yi. Ká bío ó o hò 6a kǎ síi, á 6a wǎa wíokaa wee yényení mu. ³⁷ Ba nùpua wó coon mu bǐo yi dǎkhǐina. Ba wee bío: «Bío ó o wee wé búenbúen ǎentǐn se. Hǎrí 6a bekewá jikǎnna wee jí mu bío. A bía biónǐ lá yí máa jí wee bío sese.»

8

O Yeesu bínía dǐnía 6a minka zǎamáa (Matiye 15.32-39)

¹ Hón pǎahú so yi á 6a minka zǎamáa tǐn wà 6ueé kúaa mín wán. Bǐo á bǐo 6a à dí mía, ó o Yeesu von mí nǐ-kenínia á bía bǐo kǎ nǎn yi: ² «Ba nùpua na kǎ makári 6uan mií. Bǐo kǎ lé 6a wizooni tǐn kǎ 6a wi làa mi, á 6a bè-dínii wǎa wó. ³ Ká í día 6a kǎ síi 6a wà, á 6a wé è lé è lùiorá ho wǎhú wán lé le hǐni. Lé bǐo 6a cǎεε léenia nà yi.» ⁴ O o nǐ-kenínia bía nǎn wo yi: «Wa à yí mu bè-dínii wen le dùure na kǎ yi á à na bán minka zǎamáa so yi?» ⁵ O o Yeesu tùara 6a yi: «Lée búurú bǐo yǎn wi mi cǎn?» A 6a bía nǎn wo yi: «Lée búurú bǐo hǎnun.» ⁶ O o bía nǎn 6a zǎamáa yi le 6a lii kεεní. O o fó ho búurú bǐo hǎnun, ò o dó le Dónbeenǐ bǎrákǎ, ò o cǎεkaa ho nǎn mí nǐ-kenínia yi le 6a sankaa na 6a zǎamáa yi, á 6a sankaa ho nǎn 6a yi. ⁷ Cezáwa bùaa yǎn búii mún lá kǎ 6a cǎn. O o Yeesu dó le Dónbeenǐ bǎrákǎ 6a cezáwa mu bǐo yi, ò o le 6a nǐ-kenínia mún sankaa bán na 6a yi. ⁸ Ba búenbúen dú sù, ó o nǐ-kenínia khuiira bǐo kǎ, á mu sú hǎ sǎkíwá bǐo hǎnun. ⁹ Ba báawa na kera bǐn á à yí muaaseé náa síi. Bún món ó o Yeesu nǎn ho wǎhú 6a yi le 6a 6oka. ¹⁰ O o yòó zon ho woohú bún wán lé mí nǐ-kenínia á jǎn ho Dalamanuta kǎhú.

Ba Farizǎewa le o Yeesu wé yéréké bǐo búii à mí mi (Matiye 16.1-4)

¹¹ A 6a *Farizǎewa 6uara 6ueé wee wǎanǐ là a Yeesu. Ba wi 6a khúaa o jii yi, á 6a le o wé mu yéréké bǐo búii na wee zéení le o dǎnǐló ló le Dónbeenǐ cǎn. ¹² O o Yeesu yòó vūuna sùεε ò o bía: «Lée webio nǎn á ho zuia nùpua wee cǎráa mu yéréké bǐo? Le í mí ho túiá na mia: Yéréké bǐo dǎε woon máa zéení làa mia.»

¹³ O Yeesu wà día 6a, á bínía yòó zon ho woohú lè mí nǐ-kenínia á jǎn lè ho vū-beenǐ món.

Ba Farizǎewa là a Heroode bǐo (Matiye 16.5-12)

¹⁴ O Yeesu nǐ-kenínia nǎnsǎa á yí 6uan mu bè-dínii. Búurú bi-za dà-kéní mí dǎn lé hǐa wi 6a cǎn ho woohú yi. ¹⁵ O o Yeesu wǎa bía bǐo kǎ henía nǎn 6a yi: «Mí fǎní mí yío, à pa miten bǐo 6a *Farizǎewa là a *Heroode bǐo yi. Ba bǐo 6onmín lè le ja-fǐni.» ¹⁶ O o nǐ-kenínia wee bío mín yi: «O wee bío kǎ síi lé bǐo wa yí 6uan ho búurú.» ¹⁷ O o Yeesu zūna bǐo 6a wee bío, ó o

tùara 6a yi: «Lée webio nɔn mi wee b́ioráa le lé b́io mi ýi 6uan ho búurú? Mi pá d́ĩn ýi máa jí mu b́io à źũn mu ḱuará le? Mi tun mi yiwa le? ¹⁸ Mi lée muuwa lée, táá mi ýi máa jí b́io. Mi so ýi máa leéka mi yiwa b́io ká wán le: ¹⁹ B́io á ĩ c̀eekaa ho búurú b́io hònú nɔn 6a báawa muaaseé hònú ýi, á b́io dú ká na mi khuiira wáráa sú sákíwá b́io yɛn?» A 6a b́ia: «Lée sákíwá píru jún.» ²⁰ O o b́inia t́uara 6a yi: «Á b́io á ĩ c̀eekaa ho búurú b́io h̀ejún á nɔn 6a báawa muaaseé náa ýi, á b́io dú ká na mi khuiira wáráa á sú sákíwá b́io yɛn?» A 6a b́ia: «Lée sákíwá b́io h̀ejún.» ²¹ O o Yeesu ẃaa b́ia nɔn 6a yi: «Ó, o! A h́ari lòn zuia à mi pá ýi źũ mu b́io yara le?»

O Yeesu wó ó o muu b́ui wee mi

²² B́ũn m̀ón á 6a wá waá d́n ho Betesayidaa lóhó. A 6a b́ui 6uan o muu 6uararáa o Yeesu c̀ón à 6a flora a le o t́ui wo yi. ²³ O o Yeesu tò a muu mu ní ýi á lóráa ho donkiahú, á lée bò mí jinsáni o ýio wán, ò o bò mí níni o wán ò o t́uara a yi: «Fo wee mi b́io b́ui le?» ²⁴ O o muu yòò lońna ò o b́ia: «Ī wee mi 6a núpua. Ba wee varáka, ká 6a máh́a ka lòn v́ĩnsia.» ²⁵ O o Yeesu pá b́inia bò mí níni o ýio wán, ó o lońna sese á m̀on mu b́io wéréwéré. O wan á wee mi mu b́io 6úen6úen ẁeɛn. ²⁶ O o Yeesu ẃaa le o lén va mí źi, ká a ýi líi zo lóhó ýi.

O Piere b́ia le o Yeesu lé ýia le Dónbeenĩ m̀on lera

(Matiye 16.13-20; Luki 9.18-21)

²⁷ B́ũn m̀ón ó o Yeesu lè mí nĩ-kenínia wá jún lè há lórá na s̀uaráa ýi là a Filiipu ló-faránii c̀ón, h́ia 6a le Sezaaree. B́io 6a lá ho wšhú wá, ó o Yeesu t́uara 6a yi: «Lée webio 6a núpua wee b́io ĩ d́áni ýi?» ²⁸ A 6a b́ia: «Ba b́ui le fo lé o Zán Batiisi. Ba b́ui le fo lé o *Elii. Ba b́ui bán 6èn le fo lé *Dónbeenĩ j́i-cúa f̀erowá b́ui na yáania nĩ-kení.» ²⁹ O o b́inia t́uara: «Ká minén bán 6èn le ĩ lée wée?» O o Piere b́ia nɔn wo yi: «Ūnén lé ýia le Dónbeenĩ m̀on lera.» ³⁰ O o Yeesu ẃaa henía mu nɔn 6a yi le 6a ýi b́io mu na núpue ýi.

O Yeesu wee b́io mí humú lè mí v̀eeró b́io

(Matiye 16.21-28; Luki 9.22-27)

³¹ B́ũn m̀ón ó o Yeesu wee k̀arán mí nĩ-kenínia ká a b́io: «O *Núpue Za ko ò o lò be làa s̀oob̀e. Ba *nĩ-ḱia, lè le *Dónbeenĩ yankarowá j́unása, lè ho *làndá b́io zéeniłowa á à pí a b́io. Ba núpua à 6úe o ká há wizooní t́n zon ò ò vèe.» ³² O h́ia wee b́io mu na 6a yi wéréwéré. O o Piere ẃaa fó a á 6a vá ló, á lée wee b́io làa wo. ³³ Ká a Yeesu máh́a yèrémáa khii lońna mí nĩ-kenínia ýi ò o nàmakaa o Piere ýi ká síi: «Va lé ĩ nisáni lè ũ *Satáni b́ioní. Ū yilera ýinón Dónbeenĩ yilera. Há lé 6a núpua yilera.»

³⁴ B́ũn m̀ón ó o Yeesu von 6a źaamáa lè mí nĩ-kenínia á b́ia nɔn yi: «Yia wi ò o bè mii, à 6̀anso khí mí k̀urú śii b́io wéro ýi, ká a wé lá mí *k̀urùwá pí* à b̀eráa mii. ³⁵ O núpue na wi ò o k̀ání mí mukáni wón á à v́ini le. Ká ýia máh́a tà le mí ĩ v́ini le ínén lè le Dónbeenĩ b́in-tente b́io ýi, wón á à k̀ání le. ³⁶ O núpue lá yú ho d́imíj́á b́io 6úen6úen ò o khon le mukáni binbirí ýi, se lé ho c̀nú ýén á 6̀anso yú? ³⁷ Lée webio ó o núpue dà à k̀ání lè mí mánáká? ³⁸ Yia wee ńyi ínén lè ĩ b́ioní b́io ýi ho zuia núpua t́ahú, b́ia wee b́ini le Dónbeenĩ m̀ón à wé mu bè-kora, ó o Núpue Za 6èn mún khii ńyi 6̀anso b́io ýi ká a khii b́inia 6uara mín Maá Dónbeenĩ c̀ukú beenĩ ýi lè le Dónbeenĩ wáayi tonkarowá.»

* 8:34 Mi loń Matiye v́uahú 10.38

9

¹ O Yeesu pá bínía bía nɔn ɔa yi: «Le í mí ho tǔiá na mia: Ba nùwá yɛn ɔúí wi hen á máa hí ká ɔa yí mɔn le *Dónbeení bɛɛní láró lè ho pànká.»

*O Yeesu miníkaa le ɔúee wán
(Matiye 17.1-13; Luki 9.28-36)*

² Wizooní ɔio hɛzín bún mɔn, ó o Yeesu fó a Piere là a Zaaki là a Zán á yòoraráa le ɔúee ɔúí na dɛn wán á ɔa yòó wi bín mí dòn. O o Yeesu dǐndǐn miníkaa ɔa yahó, ³ á sí-zǐnia wee nǔiíka kǔiákǔiá, á ka pǔiapǔia. Há cemu ɔàn síi a nùpue na dà à ceé làa sía ho dímǐná yi wón mía. ⁴ Yio ɔueé tǐ, ò o *Elii là a *Mɔyíize* dǐndǐn ló ɔueé wee ɔio là a Yeesu.† ⁵ O o Piere wáa bía nɔn o Yeesu yi: «Nì-kàránlo, mu wó se á wa wi hen. Wa á tá há búkú zàwa ɔio tǐn: Unén dà-kéní, o Mɔyíize dà-kéní, o Elii dà-kéní.» ⁶ O yí zǔ ɔio ò ɔio lé ɔio ɔa ninzàwa là arén mí bɛere á zána dàkhǐna. ⁷ A le dùndúure ɔúí yòó ló líí pon ɔa yi á mu tǎmu ɔúí sǎ wee jí le dùndúure mu yi: «Yia ká lé í Za na á ì ɔò í taká wán, mi wé jí a cǎn.» ⁸ Mí lahó yi á ɔa nì-kenínia lońkaa mí nísáa yi, à ɔa màhá yí mɔn nì-veere ká yínɔń o Yeesu mí dòn.

⁹ ɔio ɔa ló le ɔúee wán wee líi, ó o Yeesu bía nɔn ɔa yi: «ɔio mi mɔn ká á mi yí ɔio le nùpua jí, ká mu yínɔń o *Nùpue Za húmú là a vèeró mǔndén.» ¹⁰ A ɔa tá ɔio ó o bía yi ká ɔa màhá wee tǔaka mín yi: «Ho vèeró mu húmú mǔndén ɔàn kúará lé mu yén?» ¹¹ A ɔa tǔara a Yeesu yi: «Lée webio nɔn á ho *lándá ɔio zéenílowa le o Elii ko ò o ɔuen ho yahó?»‡ ¹² O o bía nɔn ɔa yi: «Mu bon. O Elii ko ò o ɔuen ho yahó à ɔuee kúee mu ɔiowa mí lara yi. Eɛ ká lée webio ɔèn mún nɔn á mu tǔararáa le Dónbeení ɔióní vǔahǔ yi le o Nùpue Za lò ò be làa sòobɛɛ, á ɔa mún máa mí a máa dé dɛɛ yi. ¹³ Awa, á le í ɔio mu na mia: O *Elii mu ɔuara ho yahó, á ɔa nùpua wó a làa ɔio ɔa sía vá yi làa ɔio mu tǔararáa le Dónbeení ɔióní vǔahǔ yi o dǎní yi. §»

*O Yeesu wɛéra a háyónza ɔúí
(Matiye 17.14-20; Luki 9.37-43a)*

¹⁴ ɔio ɔa ɔueé dɛn ɔa nì-kenínia na ká, á ɔa ɔueé yú à ɔa zǎamáa kǐnía ɔa yi, á ho *lándá ɔio zéenílowa ɔúí dǐn wee wǎaní làa ba. ¹⁵ Ba nùpua miiníi là a Yeesu á mu vǐníkaa ɔa. A ɔa ɔùunia wà ɔueé tɛɛní a yi. ¹⁶ O o Yeesu tǔara mí nì-kenínia yi: «Lée webio mi wee wǎaní wán làa ba?» ¹⁷ O o ɔúí ló ɔa zǎamáa yi á bía nɔn wo yi: «Nì-kàránlo, í lá guan í za ɔuararáa ù cǎn, cǐná ɔúí wi o yi á wee beé o lò. O wee hɛ o ò o máa ɔio yí. ¹⁸ Lùe lée lùe ká a ɔio mu hǐnɔn o wán, ò o cǐná mu fé o dé ho tá yi, ò o jinsá-khùankhúa wé lé, à wé là mí jia, à pà día. A ì flora ù nì-kenínia le ɔa ja a cǐná mu lén wo yi, ká ɔa màhá yí dǎrna mu.» ¹⁹ O o Yeesu bía nɔn ɔa yi: «Mí zuia nùpua ɔɛntǐn yí dó mí sía le Dónbeení yi ɔio bon. I màhá wáa à jí í yi mí ɔio yi, á wé è kàrán mia vaá dá ho páahǔ yén coon? Mí ɔua a háyónza mu ɔuennáa.» ²⁰ A ɔa guan wo ɔuararáa. O cǐná miiníi là a Yeesu ó o zèkera a háyónza le mí pànká. A wón líí lùwá ho tá yi, á wee bíronka, á jinsá-khùankhúa wee lé. ²¹ O o Yeesu tǔara a háyónza ɔàn maá yi: «Mu wee wé o yi míana lée táá lé lònɔio?» A ɔàn maá bía: «Lé o kúnkúamu páahǔ á mu ɔúakáa yi. ²² Pònna cɛɛɛ yi ó o cǐná mu wé lá a à dé ho dǎhǔ yi táá mu jumu yi le mí ì ɔúe. Ká fo dà à wé ɔio ɔúí, à ù màkárí wen à ù séení wen.» ²³ O o Yeesu bía nɔn wo yi: «Fo bía le ká í dà mu. Yia dó mí síi mií á ɔio

* 9:4 Mi loń Luki vǔahǔ 9.31 † 9:4 O Elii là a Mɔyíize lé le Dónbeení nùpua na yánkaa wee fɛɛ le jí-cúa na le nípomu yi. Ba húrún míana. ‡ 9:11 Mi loń Malasii vǔahǔ 3.23 § 9:13 O Elii na ó o Yeesu le o ɔuara ho yahó lé o Zán Batiisi ó o bía ɔio.

búenbúen dà wee wé cǎn.» ²⁴ Mí lahó yí ó o háyónza bàn maá dèenía zoó wáamaa: «ĭ dó ĩ sīi foñ ká ũ màhǎ séení mí à ĩ yí titika.» ²⁵ O o Yeesu mǎn à 6a zǎamǎa búunia wà 6ueé búe 6a yí, ó o wee zá là a cǐná kǎ sīi: «Ūnén cǐná na wee wé ò o nùpue máa bío yí, à mún máa jí mu bío, le ĩ bío mu na foñ, lé o háyónza mu yí, à yí bǐní yí zo a yí huúu.» ²⁶ O o cǐná wee wáama, ò o zèkéra a háyónza lè mí pǎnká ò o ló. O o háyónza díá lòn nùpue na húrun. Fúaa bíá wi bǐn cèrèèe wee bío le o húrun. ²⁷ Ká a Yeesu màhǎ líf fù a níi yí á hóonía làa wo ó o yòó ðǐn. ²⁸ Bǐo ó o Yeesu wà van le zǐi yí á lè mí nǐ-kenǐnia mí ðòn páanía wi, á 6a tùara a yí: «Lée webio nǎn á warén yí ðàrna yí jǎnnáa o cǐná mu?» ²⁹ O o Yeesu bíá nǎn 6a yí: «Ho floró mí ðòn lé hǐa dà à ja a cǐná na kǎ bàn sīi á à lén.»

*O Yeesu wiokaa wee bío mí húmú lè mí vèeró bío
(Matiye 17.22-23; Luki 9.43-45)*

³⁰ Bǐn mǎn ó o Yeesu lè mí nǐ-kenǐnia ló ðén lùe so yí á kǎa ho Kalille kǎhǐ wà. O Yeesu yí wi à 6a nùpua zǔn o ðǎní, ³¹ lé bío ó o wee kǎrán mí nǐ-kenǐnia. O wee bío na 6a yí: «O *Nùpue Za á 6a à dé 6a nùpua níni yí á 6a à búe. O o húmú mǎn wizooní tǐn ká a vèe.» ³² Ká a nǐ-kenǐnia màhǎ yí zǔna a bíonǐ mu kúará. A 6a mún zǎna, á yí wi 6a tùa wo yí lè mu jǐhǐ.

Lée wée po bíá kǎ?

(Matiye 18.1-5; Luki 9.46-48)

³³ Bǐn mǎn ó o Yeesu lè mí nǐ-kenǐnia wà vaá ðǎn ho *Kapεεnayuumu lóhó. Bío á 6a wà van le zǐi yí ó o tùara 6a yí: «Lée webio mí lá wee wǎaní wán ho wǎhǐ wán?» ³⁴ A 6a wó tété, lé bío 6a lá wee wǎaní, á wi 6a zǔn yǐa po 6arén na ká. ³⁵ O o Yeesu wǎa líi kará ò o von 6a mí píru jǎn á bíá nǎn yí: «Hen ká yǐa wi ò o keñ bíá ká jǐhǐ wán, à 6ánsò líiní mǐten 6a búenbúen yahó, à wé 6a búenbúen ton-sá.» ³⁶ O o fó a háyónza búí 6ueé ðǐnia 6a yahó, á líi lá a yòó 6uan ò o bíá: ³⁷ «Nùpue lée nùpue na 6uan o háyónza na kǎ bàn sīi sese ñén bío yí, se le ñén ĩ bæere á 6ánsò 6uan sese. A yǐa 6uan mí sese, se mu yínǎn ñén á 6ánsò 6uan sese, mu lé yǐa tonkaa mí ó o 6uan sese.»

Yǐa yí máa fi làa wén se wón làa wén lée dà-kéní

(Luki 9.49-50)

³⁸ O o Zǎn bíá nǎn o Yeesu yí: «Nǐ-kǎránlo, wa mǎn o níi búí ò o wee ja 6a cǐnáwa lè ũ yèni, á wa lá wi à wa hè o, lé bío ó o mía wa kuure yí.» ³⁹ Ká a Yeesu màhǎ bíá nǎn 6a yí: «Mí yí hè o, lé bío á Nùpue na wó yéréké bío lè ĩ yèni á yí dà máa bío bǐn-kohó ĩ ðǎní yí mí lahó yí. ⁴⁰ Yǐa yí máa fi làa wén se wón làa wén lée dà-kéní. ⁴¹ Le ĩ mí ho túiá na mia: Yǐa nǎn mu jǎmu kóo-cúe mia lé bío mí bío sǎ yǐa le Dónbeenǐ mǎn léra yí, wón 6ánsò á à yí mu cǔnú máa kǐhí.

Mí pa mǐten bío mu bè-kohó wéró yí

(Matiye 18.6-9; Luki 17.1-2)

⁴² «Ba háyúwá na dó mí sǐa mǐi á yǐa khà dó mu bè-kohó wéró yí, wón 6ánsò á 6a lá can le hue-beenǐ fonle yí á lèera dó ho muhǐ yí, bǐn pá à wé sǐaaní le lònbee na à yí o. ⁴³ Ká mu lé ũ níi wee dé fo mu bè-kora wéró yí, à ũ kúii le díá. Fo yú le mukǎnǐ binbirǐ na máa vé lè ũ níi dà-kéní bǐn sǐaaní bío 6a à dé fo le Dofíní ðǎhǐ na máa hí lùe yí lè ũ níni bío jǎn. ⁴⁴ [«Ba sǔn6owa na wee là hǎ sǎnia wi bǐn, 6a yí máa hí. A ho ðǎhǐ mún yí máa hí bǐn huúu.»] ⁴⁵ Ká mu lé ũ zeñ wee dé fo mu bè-kora wéró yí, à ũ kúii le díá. Fo yú le mukǎnǐ binbirǐ na máa vé lè ũ zeñ kéní bǐn sǐaaní

bïo 6a à dé fo le Dofnî dâhû na máa hí lùe yi lè ù zení mí bïo òun. ⁴⁶ [«Ba sũnôwa na wee là há sánia wi bïn, 6a yí máa hí, á ho dâhû mún yí máa hí bïn hũũ.»] ⁴⁷ Ká mu mún lé ù yère wee dé fo mu bè-kora wéró yi, à ù còkon le lén díá. Fo yú le *Dónbeenî béeñî lè ù yèn-kénî bïn sũaaní bïo 6a à dé fo le Dofnî dâhû na máa hí lùe yi lè ù yïo mí bïo òun. ⁴⁸ «Ba sũnôwa na wee là há sánia wi bïn, 6a yí máa hí. Á ho dâhû mún yí máa hí bïn hũũ.»*

⁴⁹ «Nùpue lée nùpue á le Dónbeenî khíi khén kúará lè le lònbee na ka lòn dâhû bïo, á à ceéráa wo, làa bïo 6a hía wee wé kúeeráa mu yámú mu hãmu wán à ceéráa mu bïo sii.† ⁵⁰ Mu yámú yoo. Eε ká mu yámú yonyoró hía ló mu yi, á 6a à wé kaka á mu ù bínî ì zoráa? Minén mi beere keñ lòn yámú na yonyoró wi. Mí keñ mín wán làa héerá.»

10

Bïo ó o Yeesu bía mu yaamu fáaró dání yi

(Matiye 19.1-12; Luki 16.18)

¹ Bïn món ó o Yeesu ló bïn á wà van ho *Zudee kôhû, á khú ho Zurudên muhû món. Á 6a zãamáa tïn kúaa mún wán hen na ó o wi yi. Ó o wee kàrán 6a làa bïo ó o lá wee wéráa mu. ² Á 6a *Farizíewa nùwã yèn búí vá 6ueé bó a yi. Ba wi à 6a yí o níi 6ua yi, á 6a tũara a yi: «Wa làndá wee na níi báa yi ò o òa mún háa le?» ³ Ó o Yeesu mún tũara 6a yi: «Lé mu yén ó o *Moyiize làndá henía nòn mia mu dání yi?» ⁴ Á 6a bía: «O Moyiize nòn le níi le ká báa wi ò o díá mún háa ò o lén, ò o wé mu yaamu fáaró vũahû vé à bè yi díaráa wo.»* ⁵ Ó o Yeesu wãa bía nòn 6a yi: «O Moyiize mà bïn lé bïo mi yí máa jí dèe. ⁶ Bïn mia á mu òhû búeenii ká mu lá yí ka ká. Mu bïo búenbúen lénlò pãahû, á le Dónbeenî «léra a báa, á léra a háa.»† ⁷ «Bïn bïo yi ó o báa á à díá mún maá lè mún nu ká à léé lè mún háa, ⁸ á 6a mí nùwã òun á à wé sánia dà-kénî.»† Ba wãa yínón nùwã òun, 6a lée ní-kénî. ⁹ Bïo le Dónbeenî ceéra mún yi à nùpue yí fáa.»

¹⁰ Á bïo ó o Yeesu lè mí nî-kenínia hía zon le zii yi, á 6a wíokaa tũara a yi mu bïo mu dání yi. ¹¹ Ó o bía nòn 6a yi: «Báa na díá mún háa ò o kũn fó há-veere yan, se wón lée há-fé bân nín-yání háa cón. ¹² Mu lée dà-kénî là a háa na díá mún báa ò o wà vaá yan bá-veere. Wón mún lée bá-fé.»

O Yeesu wee fan 6a háyúwá bïo yi

(Matiye 19.13-15; Luki 18.15-17)

¹³ Ba nùpua búí 6uan mí háyúwá guararáa o Yeesu cón le o bè mí níni 6a wán. Ó o nî-kenínia wee zá làa ba. ¹⁴ Ká bïo ó o Yeesu mòn mu, ó o sîi cá ó o bía nòn mí nî-kenínia yi: «Mi wé díá le 6a háyúwá buen í cón. Mi yí hè 6a. Mu bon, bïa ka lè 6a háyúwá na ká bïo sii, lé bán á à keñ le Dónbeenî bá-zamu yi. ¹⁵ Le í mí ho tũia na mia: Yia yí tà le *Dónbeenî béeñî bïo là a háyónza bïo sii á bânso yí dà máa zo le yi hũũ.» ¹⁶ Bïn món ó o wee láka 6a 6ua ò o bô mí níni 6a nî-kénî kénî wán ò o fara le le Dónbeenî wé mu bè-tentewá làa ba.

Ho nãfòró bânso lè le Dónbeenî béeñî bïo

(Matiye 19.16-30; Luki 18.18-30)

* **9:48** Mi loñ Ezayii vũahû 6.24 † **9:49** Mi loñ Levii nùwã vũahû (Lévitiique) 2.13 * **10:4** Mi loñ Làndá zéenilò vũahû (Deutéronome) 24.1, 3 † **10:6** Mi loñ Bïo òhû búeenii vũahû (Genèse) 1.27; 5.2 † **10:8** Mi loñ Bïo òhû búeenii vũahû (Genèse) 2.24

17 Bío ó o Yeesu wee lá ho wǎhú á à lén, à bǔn ò o nǎi búii lùwá mà a, á 6ueé líí fàrá mí nǎnkójuńá wán o yahó ò o tùara a yi: «Nì-kàránlo tente, lée webio á ì ko á ì wé à yíràa le mukǎnǎ binbirí na máa vé?» 18 O o Yeesu bía nǎn wo yi: «Lée webio nǎn fo wee veráa mi làa nì-tente? Nì-tente mía ká mu yínǎn le Dónbeení mí dòn. 19 Fo zú le Dónbeení làndáwá na kà: Yí búe nùpue, yí wé há-fénló tàá bá-fénló, yí juuaa bío, yí fi sabéré nùpue jii, yí khà nùpue à fé bío, kǎnbi mǎn maá lè mǎn nu.» § 20 O o nǎi bía: «Nì-kàránlo, bǔn búenbúen á ì bò yi hàrì ì yàrónzàmu pǎahú.» 21 O o Yeesu lońna a yi, á wara a. O o bía nǎn wo yi: «Bío dà-kéní ká á fo yí wó. Lén vaa yèé bǐo wi ù cǎn búenbúen à sanká bǎn wárí na 6a nǎ-khenia yi, bǔn ká le Dónbeení kǎa na ho wáayi á fo ò yí. Bǔn món à ù bǎnǎi 6uee bè mií.» 22 Ká a nǎi jǎ hǎn bióní so, ó o sǎnǎa tò, á yèrémáa wà ká a yilera yáara, lè bío ó o nǎi bío boo. 23 O o Yeesu lońna mí nǎ-kenínia na kǎnǎa wo yi ò o bía: «Ho nǎfóró bǎnsowà zoró le *Dónbeení béenǎ yi 6èntǎn lònbee wi.» 24 Há bióní mu yáara 6a hácírí làa sòobéé. O o Yeesu pá bǎnǎa bía nǎn 6a yi: «Wàn bǎnlowà, ho zoró le Dónbeení béenǎ yi 6èntǎn lònbee wi. 25 O cǎn-júmúkú zoró lè ho mísímí kǎhú á à wé wayi á à poń o nǎfóró bǎnso zoró le Dónbeení béenǎ yi.» 26 Ba nǎ-kenínia wó coon dàkhǎina há bióní mu bío yi. A 6a wee tùaka mín yi: «Éee! A yía wǎa dà à fen lée wée?» 27 O o Yeesu lońna 6a yi ò o bía: «Bío yí dà máa wé 6a nùpua cǎn á dà wee wé le Dónbeení cǎn. Lè bío le Dónbeení dà bío búenbúen wee wé.» 28 O o Piere bía nǎn wo yi: «Loń, warén ló díá bío lá wi wa cǎn búenbúen à wa bò foń.» 29 O o Yeesu bía nǎn 6a yi: «Le ì mí ho túiá na mia: Yia ló díá mí zii, lè mín zàwa, lè mín hínni, lè mín nu, lè mín maá, lè mí zàwa, lè mí manawà ínén lè ì bín-tente bío yi, 30 á bǎnso ò yí há zíní, lè mín zàwa, lè mín hínni, lè 6a nuwà, á à yí 6a zàwa, lè há manawà. A le lònbee mún ñ yí o. Mu bǎn khímǎni khímǎni á bǎnso ò yí ho pǎahú na wa wi yi. A mún ñ yí le mukǎnǎ binbirí na máa vé ho pǎahú na wà à 6uen yi. 31 Éé ká bǎa dú ho yahó bío ká wán á cèrèé khǎi wé 6a món-díwá. A bǎa dú ho món bío ká wán á khǎi wé 6a ya-díwá.»

*O Yeesu wioka wee bío mí húmú lè mí vèeró bío
(Matiye 20.17-19; Luki 18.31-34)*

32 O o Yeesu làa bǎa làa wo bò mín wǎa lá ho wǎhú wee yòo ho Zeruzaléemu. O o varákaa dú mí nǎ-kenínia yahó. O o nǎ-kenínia hácírí yáara, á bǎa làa ba bò mín zǎna. O o Yeesu tǎn bǎnǎa fó mí nǎ-kenínia píru jún, ò o wee bío bío ko mu wé o yi hen làa cǎnú à na 6a yi: 33 «Mi loń, wa wee yòo ho Zeruzaléemu, hen na ó o *Nùpue Za 6a à dé le *Dónbeení yankarowà júnáa lè ho *làndá bío zéenílowa níi yi. Ba à siíní a jǎhú, á à na bǎa yínǎn 6a *zúífùwa yi á 6a à búe. 34 Bǎn á à zùarǎka a yi, á à pǎnǎn mí jǎnsǎnǎ ì kúee o wán, á à ha a lè há làbǎanǎ, á à 6úe o. Ká há wizoonǎ tǎn zoń o ò vèe.»

*Bío ó o Zaaki là a Zǎn wee fio o Yeesu cǎn
(Matiye 20.20-28)*

35 Bǔn món ó o Zebedee zàwa Zaaki là a Zǎn á 6ueé 6ó a Yeesu yi á bía nǎn wo yi: «Nì-kàránlo, wa wi à ù wé bǐo wa à fio ù cǎn à na wen.» 36 O o Yeesu tùara 6a yi: «Lé mu yén á mi le ì wé na mia?» 37 A 6a bía nǎn wo yi: «Hen ká ù khǎi wi ù béenǎ cùkú yi, à ù tà díá le wa kéenǎ ù nǎsǎa. O nǎ-kéní

keń lè ũ nín-tiání, à yia so keń lè ũ nín-káahó.»* 38 O o Yeesu bía nɔn 6a yi: «Bìo mi wee fio á mi yí zū jùhũ. Mi so dà a lá le lònbee na à dé mi mu húmú yi làa mi le?» 39 A 6a le ũuu le mí dà mu. O o Yeesu bía nɔn 6a yi: «Mu bon. Le lònbee na à yí mi 6àn síi á à yí mia. Mi ì zo le lònbee mu yi. 40 Ká mu màhã yínɔn ínén á à bío le yia kà 6ànso à keení ì nín-tiání tàá ì nín-káahó. Hón lùà so bío sã bía le Dónbeenĩ wíokaa hã karáa yi.»

41 Ká bío 6a nĩ-kenínia nùwã píru na ká jã mu, á 6a sía cã a Zaaki là a Zán yi. 42 O o Yeesu von 6a búenbúen á bía nɔn yi: «Mi zū mu le bía 6a nùpua yio wi wán le 6a lé hã kãna júnása, bán júnása so á wee wé zéeni mí pánkã 6a nùpua wán. A 6a nĩ-beera wee wé zéeni làa bía ká le mí po 6a. 43 Eε ká minén bío lá yí ko mu wé kà síi. Hen ká mi nĩ-kení búi wi ò o bío jùhũ wé porí bía ká, à 6ànso wé minén na ká ton-sá. 44 Hen ká mi nĩ-kení búi wi ò o dí bía ká yahó, á 6ànso ko o ò wé mi búenbúen wobá-nĩ. 45 O Nùpue Za mí beere yáá yí 6uara à 6a sá na a yi. O 6uara wà 6ueé sá à na 6a nùpua yi, á mún ñ na mí mukãní á à lénnáa 6a nùpua cèrèe júná.»

*O Yeesu wéera a muui búi na 6a le Baatimεe yio
(Matiye 20.29-34; Luki 18.35-43)*

46 O Yeesu lè mí nĩ-kenínia lè 6a zãamáa vaá dñn ho Zerikoo lóhó. Bío 6a wee lé ho yi, à bñn ò o muui búi na 6a le Baatimεe á kará ho wõhũ nĩsání wee fioka. Bàn maá 6a le Timεe. 47 Bío ó o jã le mu lé o Nazareete nĩ Yeesu, ó o bía pónpón: «*Daviide Za, Yeesu, màkárí mi.» 48 A 6a nùpua cèrèe wee zá làa wo le o wé tété. O o yáá wãa wíokaa wee bío pónpón: «Daviide za, màkárí mi.» 49 O o Yeesu ñn ò o bía: «Mi ve o le o buen.» A 6a bía nɔn o muui mu yi: «Hení ũ síi, lii híni, lé o wee ve fo.» 50 O o wãa lèera mí kánbun díá, ò o líi tá hínon á mà a Yeesu wee buen. 51 O o Yeesu tũara a yi: «Lée webio á fo le ì wé na foñ?» O o muui bía nɔn wo yi: «Nĩ-karánlo wé le ì yio à wé mi.» 52 O o Yeesu bía nɔn wo yi: «Lén, bío fo dó ũ síi mi lé bñn á ì wéeráa fo.» Mí lahó yi ó o dèenía wee mi á bò là a Yeesu wà.

11

*O Yeesu zoró ho Zeruzalεemu yi
(Matiye 21.1-11; Luki 19.28-40; Zán 12.12-19)*

1 Bío ó o Yeesu lè mí nĩ-kenínia vaá sũarãa ho Zeruzalεemu yi, ho Betefazee lè ho Betanii lórã nĩsání, lè hã Oliivewa vĩnsia búee cón, ó o Yeesu tonkaa mí nĩ-kenínia nùwã jùn le 6a dí mí yahó, 2 á bía nɔn 6a yi: «Mi lén va ho lóhó na vaá mi yahó yi. Mi vaa dèenii á mi ì dèenii ì mi sũnpè-bòohũ búi na à nùpue ñn yí yòora yí mɔn huúu ká a can ñn. Mi fee wo à 6ua 6uee na mi. 3 Ká a búu tũara mia le lée webio nɔn mi wee feerãa wo, à mi bío na 6ànso yi le o Nùhũso màkóo wi o yi, ó o mún ñ bñn ì buen làa wo lònbió.»

4 A 6a wà van á vaá zoó yú a sũnpè-bòohũ búu le bonfónii ho wõhũ nĩsání ká a can ñn le zii búu zũapii. A 6a feera a. 5 A 6a nùpua nùwã yɛn búu na wi bñn á tũara 6a yi: «Lée webio mi wó ká? Mi feera o sũnpèenii mu le we?» 6 A bío ó o Yeesu lá bía nɔn 6a yi lé bñn á 6a bía nɔn 6a nùpua mu yi. A 6a díá 6a á 6a wà. 7 Ba 6uan o sũnpèenii mu 6ueé nɔn o Yeesu yi, à 6a bò mí kánbunwã o mání wán, ó o Yeesu yòó kará wán. 8 Ba nùpua cèrèe wee bá mí kánbunwã ho wõhũ wán o yahó. Ba búu lé hã vĩnsia vónna na 6a khó

* 10:37 Mí lorí Matiye vũahũ 20.21

hã mana yi á 6a wee bá. ⁹ Bĩa dú a yahó làa bĩa dú a món á wee bío bío ká pónpón:

«Le ho cùkú à bío sí le Dónbeenĩ yi.

Le le Dónbeenĩ wé mu bè-tentewà

làa yía bò o 6uen o Núhúso Dónbeenĩ yèni yi.*

¹⁰ Le le Dónbeenĩ wé mu bè-tentewà

làa yía wà 6ueé fàrá wàn 6úaa *Daviide béeni á à ònĩ.

Le ho cùkú à bío sí le Dónbeenĩ na dà mu bío 6úen6úen wán yi.»

¹¹ Bío ó o Yeesu vaá òn ho Zeruzalemu, ó o wà van le *Dónbeenĩ zibeeni lún yi, á zoó lońkaa le khii fò. Bũn món ó o fó mí nĩ-keninia píru ĵun à 6a bĩnia ĵon ho Betanii. A bũn à le wii wãa tò.

O Yeesu dánkánia le vĩndɛɛ na 6a le fikiyée

(Matiye 21.18-19)

¹² Mu tá na lée tɔn, pãahũ na 6a wee lé ho Betanii yi á à lén, à bũn ò o Yeesu á le hĩni dà. ¹³ O khèra mɔn le vĩndɛɛ na 6a le fikiyée à le sà òn. O o wà le mí vaá loń le mí ì yí bia le wán lé. O o vaá yú à lée vɔnna mí ĵii yi, lé bío mu yí wó hã vĩnsia mu haró pãahũ. ¹⁴ O o Yeesu wãa bía nɔn le vĩndɛɛ mu yi: «Fò máa bĩni máa ha bia hũúu á nùpue máa dí.» O o nĩ-keninia ĵá bío ó o bía.

O Yeesu ĵon 6a bè-yèrowà

(Matiye 21.12-17; Luki 19.45-48; Zàn 2.13-22)

¹⁵ Ba vaá òn ho Zeruzalemu ó o Yeesu wà vaá zon le *Dónbeenĩ zibeeni lún yi á zoó wee ĵa 6a bè-yèrowà lè 6a bè-yàwa. Ba wèn-pùarilowà tabáriwa, làa bía wee yèé 6a 6úaa6úunĩ kanmúini ó o dónkaa kúaa. ¹⁶ O wee hè 6a le nùpue yí 6ua dèe à kãanãa ho lún mu yi. ¹⁷ O o màhá wãa wee kàrán 6a nùpua làa bío ká: «Le Dónbeenĩ bíoni vũahũ yi á mu bía: «I zii 6a wé è ve le kãna nùpua 6úen6úen floró zii.»†» O o Yeesu bĩnia bía: «Á minén wó le lè 6a kɔnlowà lùe hã?» ¹⁸ A le *Dónbeenĩ yankarowà ĵúnása lè ho *làndá bío zéeniłowa ĵá mu á 6a wee cà bío 6a à wé wé è 6úerãa o Yeesu. Ba zãna a lé bío ó o kàránlò á 6a zãamáa 6úen6úen sia wee wa bío yi. ¹⁹ Bío le wii tò ó o Yeesu lè mí nĩ-keninia á lò ho lòhó yi lée wà.

Mi dé mi sia le Dónbeenĩ yi

(Matiye 21.20-22)

²⁰ Mu tá na lée tɔn yĩnbii bũrii ká 6a lá ho wãhũ wà, á 6a vaá mɔn ho fikiyée mu à ho hon lè mí nanĩ 6úen6úen. ²¹ O o Piere leékaa bío wó khiina bío, ó o bía nɔn o Yeesu yi: «Nĩ-kàránlò, loń. Ho fikiyée na fo dánkánia á hon.» ²² O o Yeesu wãa bía nɔn mí nĩ-keninia yi: «Mi dé mi sia le Dónbeenĩ yi. ²³ Le ĩ mí ho tũiá na mia: Ká a 6úi lá bía lè le 6úee na ká: «Hĩni hen na fo wi yi à vaa zo ho mu-beeni yi.» Ká 6ãnsò yí titikaa ò o dó mí síi le Dónbeenĩ yi le bío mí bía á à wé, á mún ò wé á à na a yi. ²⁴ Lé bũn nɔn á ĩ wee bíorãa mu á à na mia: Hen ká mi wé wee flo bío 6úi le Dónbeenĩ cɔn à mi láa mu yi le mu yú wó. Le è wé mu á à na mia. ²⁵ Mi wé sansan wee flo, ká a 6úi wó khon làa mia á mi sia wee cĩ bío yi, à mi sɛn mu día. Bũn ká mĩn Maá Dónbeenĩ á mún ò sɛn mi bè-kora á à día.» ²⁶ [Ká mí yí máa tà sɛn día na 6a yi, á mĩn Maá na wi ho wáayi mún máa wé è sɛn mi bè-kora máa día.]

O Yeesu pánká ló wen?

(Matiye 21.23-27; Luki 20.1-8)

* 11:9 Mi loń Lenĩ vũahũ (Psaumes) 118.25-26 † 11:17 Mi loń Ezayii vũahũ 56.7

²⁷ Bũn mǎn á 6a wǎa ɲɔn ho Zeruzalɛɛmu. Bĩo ó o Yeesu zoó wee varáka le *Dónbeenĩ zĩ-beenĩ lún yi, á 6a yankarowá ɲúnása lè ho *lándá bĩo zéeniłowa lè 6a ñi-kǎa á wá buée 6ó a yi ²⁸ à 6a tũara a yi: «Fo yú le ñii wen wee wéráa bĩo kǎ? Lée wée ñon mu wéró ñii fon?» ²⁹ O o Yeesu bía ñon 6a yi: «Ínén mún ñ tũa mia làa bĩo dà-kéní. Ká mi tà á zéeniá mu, á ñ 6èn mún ñ zéeni yĩa ñon mu biowa mu 6àn wéró ñii miĩ làa mia. ³⁰ Yĩa ñon le ñii o Zǎn yi le o wé bátízé 6a ñupua lée wée? Lé le Dónbeenĩ lée, tàá lé 6a ñupua? Mi bĩo lon!» ³¹ A 6a yèrémáa wee wǎani mún yi: «Ká wa le lé le Dónbeenĩ tonkaa wo, o ò bĩo le lée webio ñon á wa yĩ tàráa o bĩo. ³² Tàá ká wa 6èn le lé 6a ñupua tonkaa wo, á mu ù wé kaka?» Ba zǎna 6a zǎamáa lé bĩo á bán 6úen6úen wee leéka le o Zǎn hĩa lé le *Dónbeenĩ ɲi-cúa fɛero binbirĩ. ³³ A 6a wǎa bía ñon o Yeesu yi: «Wa yĩ zũ yĩa tonkaa wo.» O o Yeesu bía ñon 6a yi: «Áwa, á Ínén mún máa zéeni yĩa ñon le ñii miĩ á ñi wee wéráa bĩo kǎ.»

12

*Ho èrèzén vĩnsĩa 6uahó vàrowá wahiire
(Matiye 21.33-46; Luki 20.9-19)*

¹ Bũn mǎn ó o Yeesu wǎa wee bĩo làa ba lè hǎ wǎhio: «Ñii 6úii hĩa lera ho èrèzén vĩnsĩa 6uahó á son ho dándá kĩnia yi, á có ho kǎhũ na ó o wé è ɲaa ho èrèzén yi. O mún son o paro lùe. Bũn mǎn ó o wǎania tò lè 6a ñupua 6úii na à và ho, ò orén wá van le khúii. ² Pǎahũ na ho èrèzén wee be yi, ó o tonkaa mí ton-sá ñi-kéní le o va 6a ñupua mu cǎn le 6a khé bĩo bĩo sá mí yi à na. ³ A 6a ñupua mu vaá han wo á díá ó o wá lè mí ñii kǎamáa. ⁴ O o mǎhũ 6ànsó bĩnia tonkaa mí ton-sá veere. A wón 6a vaá vĩaana vĩaana ɲúhũ, à 6a là là a. ⁵ O o mǎhũ 6ànsó tĩn pá bĩnia tonkaa ñi-veere. A 6a vaá 6ó wón. Lé ká sii 6a wó lè 6a ton-sáwá cèrèe na ó o mǎhũ 6ànsó tonkaa. Ba 6úii 6a han, à 6a 6úii 6a 6ó. ⁶ O mǎhũ 6ànsó za na ó o bò mí tàkǎ wán lé yĩa wǎa ká a cǎn. A wón lé yĩa ó o tonkaa, ò o wee leéka: I za wón 6a à kǎnbi. ⁷ Bĩo 6a ñupua mu yère dá a wán, á 6a wee bĩo mún yi: «Yĩa lua ká lé yĩa á ho mǎhũ bĩo khii sĩ yi. Mi wa 6úe o á ho mǎhũ bĩo wǎa à sĩ wen.» ⁸ A 6a hĩnɔn wĩira a za mu 6ó, á lá lée lèera díá lè ho soró mǎn.» ⁹ O o Yeesu wǎa tũara 6a yi: «Lé mu yén á ho mǎhũ 6ànsó wǎa à wé? O o ò buen buée 6úe 6a ñupua mu, ká a cǎ ñi-vio á à kúee mí mǎhũ mu yi. ¹⁰ Le bionĩ na ká á mi so ñĩn yĩ kǎrǎnna le Dónbeenĩ bionĩ vǎhũ yi yĩ mǎn le?

«Le huee na 6a so-sowa fù pá díá lé ñio hĩa 6ueé 6uan ho soró ñĩnia.

¹¹ Bĩo ká lé bĩo ó o Núhũso Dónbeenĩ wó, mu lée bè-tente wa yèn-dǎnĩ yi.*»

¹² Ba *zúifùwa ɲúnása wee cǎ bĩo 6a a ñĩn wán á à wĩiráa o Yeesu, lé bĩo 6a zũ le lé 6arén á le wahiire mu wá bò wán. Ee ká bĩo 6a zǎna 6a zǎamáa, á 6a díá wo à 6a wá.

*Ho lànpo cǎlò à na ho Oroomu bée yi bĩo
(Matiye 22.15-22; Luki 20.20-26)*

¹³ Bũn mǎn á 6a tonkaa 6a *Farizíewa ñuwǎ yen 6úii là a *Heroode kuure ñupua ñuwǎ yen 6úii o Yeesu cǎn le 6a 6uee tũa wo yi, à yĩráa o ñii 6ua yi. ¹⁴ A 6a buée bía ñon wo yi: «Ñi-kǎrǎnlo, wa zũ le fo wee mi ho tũia. Fo yĩ máa zǎn ñupue. Fo mún yĩ máa ká ñupue yĩo. Bĩo le Dónbeenĩ le 6a ñupua wé 6ua lè míten lé bũn 6àn kǎrǎnló binbirĩ á fo wee na. Awa,

* **12:11** Mi loñ Lení vǎhũ (Psaumes) 118.22-23

á ù bío na wɛn. Wa làndá yí á ho lànpó ko ho wé cá na ho Oroomu kǎhǎ bée yí léé, tàá mu yí ko làa wéró? Wa ko wa wé cá ho léé, tàá wa wé yí cá ho?»¹⁵ O o Yeesu zūna le bío 6a lon binbirí á 6a yí bíá. O o wáa bíá nɔn 6a yi: «Mi wi mi khūaa í jii yí à yíráa í níi bua yi le we? Mi cá le wén-hǎnló búii na mǐ le í loí.»¹⁶ A 6a cá le 6ueé nɔn wo yi. O o Yeesu tūara 6a yi: «Ho yahó lè le yèni na wi le wén-hǎnló mu wán á wée te?» A 6a bíá: «Lé ho Oroomu bée.»¹⁷ O o Yeesu wáa bíá nɔn 6a yi: «Àwa. Bío sá ho Oroomu bée yi à mi na mu wo yi. Ká bío 6èn sá le Dónbeení yi à mi na mu le yi.» A 6a wó coon bío ó o bíá bío yi.

*Ba nǐ-hía vèeró bío
(Matiye 22.23-33; Luki 20.27-40)*

¹⁸ Ba *Sadusíewa lé bíá le 6a nǐ-hía máa vèe. Wizonle búii, á 6a búii á 6ueé 6ó a Yeesu yi á tūara a yi ká: ¹⁹ «Nǐ-kàránlo, bío ó o *Mǎyíize tūara henía nɔn wɛn lé bío ká: «Hen ká a búii yan mín háa á húrun ò o yí yú za làa wo, á 6àn za ko ò o fé 6àn háa ya à te 6a zàwa yi mín za mu yèni yi.»[†] ²⁰ Awa. Ka lòn nùpua nùwá hẹ̀nun búii yánkaa léé zàwa sii. O o yahón so yan mín háa á húrun ò o yí yú za làa wo. ²¹ O o jùn níi so fó a maháa mu yan á húrun ò o yí yú za làa wo. Lé bún ó o tǐn níi so bío mún wóráa. ²² Ba mí nùwá hẹ̀nun yan wo bèenia á húrunka ò o búii yí yú za làa wo. Mu 6àn véenii ó o háa mu mún húrun. ²³ Awa. Nònzoñ na 6a nǐ-hía á à vèe yi ó o háa mu bío á à sí a yén yi? Bío 6a mí nùwá hẹ̀nun máhá yan wo bèenia.»²⁴ O o Yeesu bíá nɔn 6a yi: «Mi wee vǐnǐ miten. Í bíá bún lé bío mi yí zū le Dónbeení bíoní vūahǎ bíoní kúará. Mi mún yí zū le le Dónbeení dà bío búenbúen wee wé. ²⁵ Mu bon. Ba nǐ-hía khúii vèera á 6a báawa lé 6a háawa máa bíni máa ya mín. Ba à 6onmín lè le Dónbeení wáayi tonkarowá ho wáayi. ²⁶ Ba nǐ-hía vèeró dání yi á mi so ðìñ yí kàráanna ho lahó na wee bío le vǐndè-za na ho dǎhǎ wi yi bío o Mǎyíize vūahǎ yi yí mɔn le? Mu tūara bún le le Dónbeení bíá nɔn o Mǎyíize yi: «Inén lé o *Abarahaamu là a *Izaaki là a *Zakoobu 6àn Dónbeení.»[‡] ²⁷ O o Yeesu wáa bíá: «Le Dónbeení lé bíá yí wo wí lua 6àn Dónbeení ká le yínɔñ nǐ-hía 6àn Dónbeení. Mí sòobáa wee vǐnǐ miten dà.»

*Le Dónbeení làndá na bío here po hǎa ká
(Matiye 22.34-40; Luki 10.25-28)*

²⁸ Ho *làndá bío zéenílo búii já 6a wáanii. O o mɔn ò o Yeesu bíá se nɔn 6a Sadusíewa yi ó o vá 6ueé 6ó a yi ò o tūara a yi: «Le Dónbeení làndáwá búenbúen tǎahǎ á lé ho yén bío here po hǎa ká?»²⁹ O o Yeesu bíá nɔn wo yi: «Le Dónbeení làndáwá yi á hǎa ká lé hǎa bío here po hǎa ká: «*Isirayeele nǐpomu, jí bío ká: Wa Núhúso Dónbeení lé o Núhúso mí dòn. ³⁰ Fo ko à ù wañ ù Núhúso Dónbeení lè ù síi búenbúen, lè ù mànáká búenbúen, lè ù yilera búenbúen, lè ù pánká búenbúen.»[§] ³¹ Hǎa sá ho yi lé hǎa ká: «Fo ko à ù wañ mí ninza làa bío fo waráa úten bío síi.» *Làndáwá na kún bío here á po há bío jùn na ká hǎn mía.»³² A ho làndá bío zéenílo wáa bíá nɔn o Yeesu yi: «Nǐ-kàránlo mu se, bío fo bíá lé ho tǎiá. O Núhúso lé le Dónbeení mí dòn. Dónbeení búii kún mía ká mu yínɔñ lerén. ³³ A wañ le Dónbeení lè ù síi búenbúen, lè ù yilera búenbúen lè ù pánká búenbúen, à mún wañ mí ninza lè úten bío síi, bún sǎaaní mu háamu na 6a wee wé na le Dónbeení yi lè 6a bà-kùio na 6a wee ya lè le muiní na le Dónbeení

† 12:19 Mi loí Làndá zéenílo vūahǎ (Deutéronome) 25.5-6 ‡ 12:26 Mi loí Léro vūahǎ (Exode)

2.6 § 12:30 Mi loí Làndá zéenílo vūahǎ (Deutéronome) 4-5 * 12:31 Mi loí Levii nùwá vūahǎ (Lévítique) 19.18

yi.» ³⁴ O o Yeesu mən ò o n̄i mu bía 6a bè-zũnlowà bióní ó o bía n̄on wo yi: «Hen làa c̄inú ká fo ò keñ le Dónbeení bá-zàmú yi.» Bũn m̄ón ó o 6úi wáa yí b̄inía yí khà m̄iten yí t̄àara a yi làa b̄io 6úi.

Yia le Dónbeení m̄ən l̄era b̄io
(Matiye 22.41-46; Luki 20.41-44)

³⁵ Mu wó ká a Yeesu wee k̄arán 6a n̄upua le *Dónbeení z̄i-beení yi, ó o t̄àara b̄io kà: «Ho *làndá b̄io z̄eenílowa dà a wé kaka a b̄ioráa le yia le Dónbeení m̄ən l̄era lé o *Daviide m̄onm̄an̄ii? ³⁶ Lé b̄io ó o *Daviide mí bæere á le Dónbeení Hácirí wó ó o bía b̄io kà: «O Nuhúso Dónbeení bía n̄on í Nuhúso yi:

Buee keení í n̄in-t̄f̄ání fúaa ká í búrá ũ zúkúsa ũ tá á ũ b̄ò ũ zení wán.†»

³⁷ «B̄io ó o *Daviide wee ve yia le Dónbeení m̄ən l̄era le mí Nuhúso. O o wé o Nuhúso ká a mún pá à wé o m̄onm̄an̄ii kaka?» Ba z̄aamáa wee jí a Yeesu c̄s̄n le le sí-wæe.

Mi yi wé le ho làndá b̄io z̄eenílowa b̄io
(Matiye 23.1-36; Luki 20.45-47)

³⁸ B̄io ó o Yeesu wee k̄arán 6a z̄aamáa ó o wee b̄io na 6a yi: «Mi yí wé le ho *làndá b̄io z̄eenílowa b̄io. Bán na wa h̄a baká-beera z̄iló à wé h̄eekaráa. Ba wi 6a n̄upua wé t̄eení 6a yi le le k̄onbii 6a z̄aamáa f̄emínló lara yi. ³⁹ Ba *z̄uíf̄uwa k̄aránló z̄iní yahón kanmúiní le ho d̄inl̄ó d̄iinii keenínia na seka á 6a wé hueeka keení yi. ⁴⁰ Ba wee khà 6a mah̄áawa à fé n̄ii b̄io 6úen6úen. Ba mún wa ho fioró na túee wéró à wé le 6a t̄erénna. Barén c̄it̄ii kh̄ii wee here le Dónbeení c̄s̄n.»

O mah̄á-khenii h̄amu b̄io
(Luki 21.1-4)

⁴¹ O Yeesu kará le *Dónbeení z̄i-beení h̄amu 6onkoní n̄isání á wee loñ b̄io 6a z̄aamáa wee k̄ueeráa le wárí le yi. Ho n̄áf̄oró 6ansowà c̄èr̄e wee 6uee k̄uee le wárí na boo. ⁴² Mah̄á-khenii 6úi mún 6ueé k̄úaa mí t̄sm̄onwà b̄io j̄un. ⁴³ O o Yeesu wáa von mí n̄i-keninia á bía n̄on yi: «Le í mí ho t̄úá na mia: O mah̄á-khenii na kà b̄io na ó o k̄úaa á boo po b̄ia ká 6úen6úen b̄io. ⁴⁴ Lé b̄io le wárí na 6a 6úen6úen wó le mu h̄amu lé d̄io 6a yú puunía. O orén le mí khemu, ò o pá k̄úaa b̄io wi o c̄s̄n 6úen6úen na ó o lá wé è dí.»

13

Ho d̄im̄iná véro là a N̄upue Za 6uenl̄ó b̄io
(Matiye 24.1-44; Luki 21.5-33)

¹ B̄io ó o Yeesu zoó ló le *Dónbeení z̄i-beení lún yi, ó o n̄i-keninia n̄i-kéní bía n̄on wo yi: «N̄i-k̄aránlo, h̄a huaa na kà 6̄ent̄fn seka, á h̄a mún 6̄uaaka. H̄a soni d̄aamu yáa!» ² O o Yeesu bía n̄on wo yi: «Fo m̄ən h̄a d̄aamu lon? Èe ká huee kh̄ii máa keñ mí ninza huee wán. Mu 6úen6úen kh̄ii fi.»

³ Bũn m̄ón ó o Yeesu yóó kará h̄a Oliivewa v̄ĩns̄la 6uee wán á s̄ans̄aa le Dónbeení z̄i-beení. O o Piere là a Zaaki là a Zán là a Andere na wi làa wo mí d̄on á t̄àara a yi: ⁴ «Lé ho p̄ah̄ú yén á mu b̄io mu ù wé yi? A lé mu b̄io yén kh̄ii z̄eení le mu wéró p̄ah̄ú d̄s̄n?» ⁵ O o Yeesu wáa bía n̄on 6a yi: «Mi pa m̄iten b̄io. Mi yí día le n̄upue khà mia. ⁶ N̄upua c̄èr̄e kh̄ii 6uen í yèni yi á à b̄io: «Í lé o Krista.» Ba à khà n̄upua c̄èr̄e á à v̄ĩn̄i. ⁷ Ká mi kh̄ii wee jí h̄a h̄ia t̄áró s̄á, h̄ia lúio yi làa h̄ia kh̄era làa mia à mi yí le mi yiwa dé, lé b̄io á bũn biowa so ko mu wé ho yahó. Ká bũn d̄èenía máa wé ho d̄im̄iná véro. ⁸ Ho síí 6úi kh̄ii wé è lé vaá fi le ho síí veere. A ho k̄sh̄ú 6úi kh̄ii wé è

† 12:36 Mi loñ Lení v̄uah̄ú (Psaumes) 110.1

lé vaá fi lé ho kã-veere. Ho tá dèkéro khii wé hã lùà 6úí yí. A le hĩni khii lé. Mu ù wé làa bïo o há-sãnisò sãní vía wee wé búakáraa bïo síi.

⁹ «Èε ká minén pa miten bïo. Ba nùpua khii wé è gua mia á à varáa ho pánká b̀ansowá c̀ón á bán vaá cítí mia. Ba wé è ha mia 6a *zúífùwa k̀aránlò z̀íní yí. Ba wé è gua mia á vaá ðĩní hã k̀ana j̀únása lè 6a bá-zàwa yahó bïo mi tà miĩ bïo yí. Lé b̀n mi ì b̀e yí á à zéénínáa ì bïo làa ba. ¹⁰ Mu bon, sãni ho ðĩmíj́á vé, á le Dónbeenĩ bín-tente ko le bue à na hã síiwá búenbúen yí. ¹¹ Hen ká 6a khii wé wíikaa mia á buan vannáa le cítí yí à mi yí le mi yiwa fèn dè bïo mi vaá bío bïo yí. Hón p̀aahũ so yí á hã bíoní na à bío ò na mia lé hã à mi bío. Lé bïo á hã máa lé minén mi b̀eere yí. Mu lé le Dónbeenĩ Hácírí á à dé hã mi j̀íní yí. ¹² Ba nùpua 6úí wé è dé mín k̀urú z̀àwa á à na 6a à 6úe. Hàrí 6a maáwá 6úí á à wé mu 6̀an síi lè mí z̀àwa. Ba z̀àwa 6úí mún ñ hĩní mín maáwá wán, á à na 6a 6a à 6úe. ¹³ Ba nùpua búenbúen á à j̀in mia bïo mi tà miĩ bïo yí. Ká yíã mahã hã mí síi fúaa mu véenii, wón á à fen.

¹⁴ «Mi khii mi mu b̀e-sũmúí* na wee yáa mu bïo ká mu wi hen na mu yí ko mu k̀eñ yí. (Yíã wee k̀arán bïo ká à z̀ur mu k̀uráa sese.) Hón p̀aahũ so yí ká bía wi ho Zudee yí à bán l̀uwí yòo hã 6úaa. ¹⁵ Yíã á à k̀eñ mí z̀ii lòho yí ko ò o lii zoo lá bïo 6úí. ¹⁶ Yíã á à k̀eñ hã mana yí mu p̀aahũ yí ko ò o bíní 6o à lii lá mí k̀anbun mí z̀ii. ¹⁷ Ho yéréké khii sá 6a há-s̀eenasa lè 6a há-j̀àawa yí mu zoñ. ¹⁸ Mi fio le Dónbeenĩ yí à mu bíowa mu wéró yí lí hã yio yí. ¹⁹ Lé bïo ho p̀aahũ mu 6̀an lònbee á à wé 6úaa á à porí ðio khíina. Hàrí ho ðĩmíj́á j̀úhũ búaró p̀aahũ na le Dónbeenĩ léra mu bïo búenbúen yí à buee 6úe ho zuia yí, á le lònbee mu síi yí k̀era yí m̀on. A le 6̀an síi mún máa bíní máa k̀eñ huúu. ²⁰ O Nùhũso lá yí khò le lònbee mu wizooní yí, á ñii woon lá máa k̀ání. Ká a mahã khò hã yí 6a nùpua na ó o hueekaa à 6a wé làa wo bïo yí. ²¹ Ká a 6úí bía ñon mia ká síi: «Mí loñ. Lé o *Krista na hen, táã ñin-yíã vaá hen», à mi yí tà mu. ²² Mu bon, 6a Kristawa lè le Dónbeenĩ j̀i-cúa f̀erowá na bïo yí bon khii k̀eñ. Ba à wé mu yéréké bíowa lè mí síiwá na ka lè mu wee zéení le Dónbeenĩ pánká á à v̀iinínáa 6a nùpua. Hàrí bía le Dónbeenĩ hueekaa ká mu lá dà à wé, á 6a mún ñ v̀iiní bán. ²³ Awa. A minén cén pa miten bïo. I f̀era bía mu búenbúen ñon mia wó.

²⁴ «Le lònbee khíiló m̀ondén á ðe wii á à dé mí yuumu.

Ho p̀iihũ khoomu máa bíní máa k̀eñ.

²⁵ Hã mànaayio á à k̀uenka à lii.

Bïo buan ho wáayi bíowa ðĩnia búenbúen á à dèké.†

²⁶ Hón p̀aahũ so yí á 6a à mi a Nùpue Za buenlò hã dùndúio wán lè mí dànló lè mí c̀úkú beení. ²⁷ O khii tonka le Dónbeenĩ wáayi tonkarowá ho tá k̀ónbúaa bïo náa yí lè ho ðĩmíj́á búenbúen yí á 6a a ve bía le Dónbeenĩ hueekaa á à kúee mín wán.

²⁸ «Mí loñ ho *fikiyée v̀indèε bïo le wee wéráa. Hen ká le 6̀an lakara hãa wee nàma á wee sá mí v̀õn-yórowá, se mi z̀u le ho vïohó t̀eró ðõn. ²⁹ Lé làa b̀n síi ká mi khii wee mi mu bíowa mu wéró, à mi mún z̀ur le o *Nùpue Za buenlò s̀uaráa. O ò buen máa khí. ³⁰ Le ì mí ho t̀úíá na mia: Ho p̀aahũ na ká nùpua máa hí máa vé ká b̀n bíowa so búenbúen yí wó. ³¹ Ho wáayi lè ho tá khii vé, ká ì bíoní h́n ñ k̀eñ bíñ f̀éεε. ³² Nii woon yí z̀u ho ðĩmíj́á véro wizoonle lè ho p̀aahũ máa zéení. Le Dónbeenĩ wáayi tonkarowá yí

* 13:14 Mí loñ Daniyεle v̀uahũ 9.27; 11.31; 12.11 † 13:25 Mí loñ Ezayii v̀uahũ 13.10; 34.4

zū mu, hārì le Dónbeenì Za mí bæere yàá pá yí zū mu. O Maá mí dòn lé yā zū mu.

³³ «Mi pa miten bïo. Mi yí wé lòn nùpua na dūma. Lé bïo mi yí zū ho pāahū na mu ù wé yí. ³⁴ Mu bïo ònmín làa bïo kà: Nii búí le mí ì va le khúii. O o kàràfáa mí zii mí ton-sáwá yí, á sankaa há tonni nòn ba le mí nī-kéní kéní yí. Bún món ó o bía nòn o paro yí le o tñí mí yío. ³⁵ Minén mún tñí mí yío, lé bïo mi yí zū a zii bānsò bīnī buenlò pāahū. O dà à buen ziihū tàá tá tīahū, tàá kò-bá-wéé yí, tàá yīnbii. ³⁶ Ká a khii dīndīn buara ò o yí buée yí mia ká mi ka lòn nùpua na dūma. ³⁷ Bïo á ì wee bío na mia ká, á yahó sá ba nùpua búenbúen. Mi yí wé lòn nùpua na dūma.»

14

Ba zúifùwa júnása wee le o Yeesu wán
(Matiye 26.1-5; Luki 22.1-2; Zán 11.45-53)

¹ Wizooní bïo jún wáa ká ho Paaki sánú díró le ho *búurú na á ja-fini yí dó yí sánú díró yí. A le *Dónbeenì yankarowá júnása le ho *làndá bïo zéeniłowa wee cà bïo ba à wé wé è wīiráa o Yeesu ká mu yí zū, á à na ba à búe. ² Ba wee bío: «Wa yí dà máa wii wo ho sánú díró yí. Ká wa wó mu á ba zāamáa á à kánká mu bïo yí.»

O hāa búí kúaa ho jiló o Yeesu jūhū wán
(Matiye 26.6-13; Zán 12.1-8)

³ O Yeesu kera ho Betanii lóhó yí o Simón na hía lé o *búeré nii zii. Pāahū na ó o kará wee dí à bún à hāa búí buée wee zo, á buan mí dūukó-za búí na wó le le huee na ba le alibaatere à ho sú làa jiló búí na sāmu sí. Ho jiló mu ba le náàrè á yáwá here làa sòobéé. Bïo ó o buée bó a Yeesu yí ó o pūina ho dūukó-za mu jii, ò o kúaa ho jiló mu o Yeesu jūhū wán. ⁴ A bīa wi bīn búí sía cá. A ba wee bío mín yí: «Ho jiló na ká yáaró jūhū lé mu yén? ⁵ Ho jōñ lá dà à yèé á à yí hā wén-hāani khíá-tñn* á à sankaa na ba nī-khenia yí.» A ba lan wee zá làa wo. ⁶ O o Yeesu wáa bía: «O hāa mu mi día bïo. Mi wee zá làa wó le we? Bïo ó o wó làa mi á se. ⁷ Ba nī-khenia bán làa mia á à keñ mín wán fēéé. A pāahū léé pāahū á mi dá wé è wé mu sāamu làa ba ká mi tà. Éé ká ínén wón máa keñ làa mia fēéé. ⁸ Bïo ó o dà à wé lé bïo ó o wó. O kúaa ho jiló na sāmu sí ì sánia wán à fèn wíokaráa há paráa há nùulò. ⁹ Le ì mī ho tūiá na mia: Le Dónbeenì bīn-tente wé buera lùe léé lùe yí ho dīmíjā búenbúen yí, á ba à bío bïo ó o hāa na ká wó, á ba à leéka a bïo.»

O Zúdaa wi ò o dé o Yeesu na
(Matiye 26.14-16; Luki 22.3-6)

¹⁰ O Yeesu nī-keninia píru jún nī-kéní na ba le Zúdaa Isikariote á wá vaá bía nòn ba yankarowá júnása yí le mí wi à mí dé o Yeesu na ba yí. ¹¹ A bán sía wan wan á dó mí jini nòn le mí ì na le wárí wo yí. O o wáa wee cà ho pāahū na o ò dàñ ò wé mu yí, á à dérāa wo ba níni yí.

O Yeesu wee dí ho Paaki dñnló le mi nī-keninia
(Matiye 26.17-25; Luki 22.7-14, 21-23; Zán 13.21-30)

¹² Ho *búurú na á ja-fini yí dó yí sánú díró bān nín-yání wizonle zoñ, dño ba wee wé fūaa ho Paaki piozāwa yí,† ó o Yeesu nī-keninia tūara a yí:

* **14:5** Mu pāahū á há wén-hāani khíá-tñn lé o nùpue lúlú-kùure sāmú sáanii. † **14:12** Mi lorí Léró vuahū (Exode) 12.6, 14-20

«Lé wen á fo wi à wa vaa wíoka ho Paaki dínló yi?» ¹³ O o tonkaa mí nì-kenínia nùwā ñun á bía nɔn yi: «Mi lén zo ho lóhó yi, á mi zoó sí a nñi búí yahó ká a sò mu ñumu lè ho dũuhũ. Mi bè o yi, ¹⁴ ká a vaá zon zli na yi à mi bío na le zli mu òanso yi: O nì-kàránlo le wa tũa foñ: Ho laho na á ìnén lè ì nì-kenínia á à dí ho Paaki dínló yi lé ho yén? ¹⁵ O ò zéeni la-beeni búí làa mia ho nónwíohũ yi na sía bārāka vó. Lé bín à mi wíoka wa Paaki dínló bío yi.» ¹⁶ A 6a wà vaá zon ho lóhó yi, á zoó yú mu búenbúen làa bío ó o Yeesu bīarāa mu. A 6a wíokaa ho Paaki dínló bío.

¹⁷ Bío le wii tò, ó o Yeesu lè mí nì-kenínia píru ñun òuara. ¹⁸ Bío 6a kará wee dí ó o Yeesu bía: «Le ì mí ho tũiá na mia: Mìnén na làa mi páanía kará ho dínló ñuhũ yi nì-kéní á à dé mi ì na.» ¹⁹ O o nì-kenínia yilera lunkaa, á 6a wee tũaka a yi lè mí nì-kéní kéní. A yia le: «Mu lé ìnén le?» A yia le: «Mu lé ìnén lé?» ²⁰ O o Yeesu bía nɔn 6a yi: «Mu lé mìnén píru ñun nì-kéní, yia làa mi páanía wà zoó cī. ²¹ Mu bon. O *Nùpue Za á à hí làa bío le Dónbeeni bíoni vūahũ bīarāa mu. Ká yia mahã nii ì bè mu á ho yéréké è zo ñuhũ. Bānsò yàá lá yí ton se mu sūaaní.»

(Matiye 26.26-30; Luki 22.15-20; 1 Korēnte 11.23-25)

²² Bío 6a wee dí, ó o Yeesu lá ho búuru á dó le Dónbeeni bārāka. O o wee cēeka ho na mí nì-kenínia yi ká à bío: «Mi fé là, hón lé ì sánia.» ²³ O o bīnia lá le ñuunii dēe na ho *dívén wi yi ò o dó le Dónbeeni bārāka. O o nɔn ho 6a yi á 6a búenbúen ñun. ²⁴ O o bía nɔn 6a yi: «Dén lé ì cāni na wíokaa wee zéeni le Dónbeeni páanii na le bò bío, dén lé ì cāni na kúaarā 6a nùpua cērēe bío yi. ²⁵ Le ì mí ho tũiá na mia: I máa bīnii máa ñu dīvén hūuu fúaa ho páahũ na á ì khii ñu ho òan bè-fla yi le Dónbeeni bēeni yi.» ²⁶ Būn món á 6a sía ho sánú lení, à 6a wà yòora hã Oliivewa vīnsla búee wán.

O Yeesu bía le o Piere á à pí mí bío

(Matiye 26.31-35; Luki 22.31-34; Zān 13.36-38)

²⁷ O Yeesu bía nɔn mí nì-kenínia yi: «Mi búenbúen á à lùwí ì día mi. Làa bío le Dónbeeni bíorāa mu mí bíoni vūahũ yi ká síi: «I ì búe o pi-pa á 6a pia á à kénna à lén ñ va hã lùà búenbúen.» † ²⁸ Eε ká ì vèeró món, á ì ì dí mí yahó vaá pa mia ho Kalilee kōhũ yi.» ²⁹ O o Piere bía: «Hārì à bīa ká búenbúen pí ũ bío, á ìnén wón máa pí mu hūuu.» ³⁰ O o Yeesu bía nɔn wo yi: «Le ì mí ho tũiá na foñ. Ho tñnò-kéní na ká yi, sání ò o kò-béε wá hã cúa-ñun, būn ká ũnén bía le fo yí zū mi á dñn hã cúa-tñ.» ³¹ O o Piere pá bīnia wíokaa tñina mí bíoni yi: «Ì máa bío le ì yí zū fo máa mi hūuu, hārì ká ì ko à ì hí làa fo.» A 6a nì-kenínia na ká búenbúen bía mu bío dà-kéní mu.

O Yeesu flora ho Zetesemanii yi

(Matiye 26.36-46; Luki 22.39-46)

³² Būn món á 6a wà vaá dñn le lùe búí na 6a le Zetesemanii. O o Yeesu bía nɔn mí nì-kenínia yi: «Mi kēni hen le ì lén vaa fio.» ³³ O o fó a Piere là a Zaaki là a Zān á bōrāa. O búakāa zāna á yi wee dē ³⁴ ó o bía nɔn 6a yi: «Ì hácírì yāara dàkhīna. I ka le ì máa fen. Mi kēni hen, á tñí mi yío.» ³⁵ Būn món ó o wāa vá van cīnú, á vaá líí búrá ò o flora le ká mu dà à wé, à le lònbee na ká à yí yí mí. ³⁶ O bía bío ká: «Ì Maá, fo dà bío búenbúen wee wé. Yí le le lònbee na ká à yí mí. Eε ká mu yí wé ìnén síi bío. Le ũnén lé yia síi bío à wé.» ³⁷ O o bīnia òuara mí nì-kenínia cōn á búee yú 6a à mu dāmu óó 6a. O o bía nɔn o Piere yi: «Simón, dāmu óó fo le? Fo yí dà

† 14:27 Mí lorì Zakari vūahũ 13.7

máa tñí ũ yïo hàrí le léèrè dà-kéní yi le? ³⁸ Mi fání mi yïo à wé fio bèra a na à mi yí zo mu bè-kora wéró yi. O nùpue sïi wee wé vá mu bè-tente wéró yi, èè ká ho pànká na ó o ò wé làa bún lè hĩa mía.» ³⁹ O o tñ wíokaa khèra vaá flora ò o bía hã bióní dà-kéní mu. ⁴⁰ Bún món ó o bínía ßuara mí nĩ-kenínia cón á ßueé yú ßa à mu ðamu ßó ßa. Ba yí ðarina yí fánía mí yïo. A bïo ßa wãa à bío á à na a Yeesu yi á ßa yí zũ. ⁴¹ Bïo ó o Yeesu wà á bínía ßuara mún cúa-tñ nĩ yi, ó o ßueé bía nòn ßa yi: «Mi pá ðuma wee vũnka lon? Mu wãa vó. Ho páahũ ðñ. O *Nùpue Za á ßa à ðé ßa bè-kora wérowà nĩ yi. ⁴² Mi híní wa lén. Yia á à ðé mi ì na ßueé ðñ.»

Ba wïira a Yeesu

(Matiye 26.47-56; Luki 22.47-53; Zán 18.3-12)

⁴³ Páahũ na ó o Yeesu wee bío yi, à bún ò o Zúdaa ßueé ðñ. O lé ßa nĩ-kenínia píru jùn nĩ-kéní. Ba zãamãa na bò làa wo á ßuan hã khà-túa lè hã búaa. Bïa tonkaa ßa lé le *Dónbeení yankarowà júnása lè ho *làndá bïo zéenílowa lè ßa nĩ-kía. ⁴⁴ O Zúdaa, yia á à ðé o Yeesu mu á à na, á zéénia bïo ßa zãamãa á à zũrnãa wo. O bía: «Ì hĩa vaá tẽnía nùpue na yi lè le kãnbii, se wón lé yia mi wee cà. A mi wãa wii wo à ßua sese lènnãa.» ⁴⁵ O Zúdaa ßuee ðèñii ó o wà vaá ßó a Yeesu yi ò o bía nòn wo yi: «Nĩ-karãno.» O o tẽnía wo yi lè le kãnbii. ⁴⁶ A bïa làa wo bò mín wãa wïira a Yeesu. ⁴⁷ A ßa nĩ-kéní ßúi ðò mí khà-tóní á hà lè le *Dónbeení yankarowà jũhũso beení ton-sá nĩ-kéní jikãahũ kúio. ⁴⁸ O o Yeesu bía nòn bïa wà ßueé wii wo yi: «Mi so lá ko à mi ßua khà-túa làa búaa à ßuee wïirãa mi le? I léé nĩ-kãanii le? ⁴⁹ I làa mia lá wee kerí mín wán túntún, á wee kãrán ßa nùpua le *Dónbeení zĩ-beení lún yi á mi yí wïira mi. Èè ká mu wó ká, à le Dónbeení bióní vũahũ bïo jii sírãa.» ⁵⁰ O o nĩ-kenínia ßúenðúen wãa lùwa wà à ßa ðía a. ⁵¹ Yàrónza ßúi lé yia bò a Yeesu yi. Lée ßunló mí ðòn wi o wán. Ba le mí ì wii wo, á ßa ßuan o ßunló yi, ⁵² ó o kueera ho ðía, ò o lùwa wà mí kãamãa.

O Yeesu ßa ßuan vannãa ßa tũia fèerowà yahó

(Matiye 26.57-68; Luki 22.54-55, 63-71; Zán 18.13-14, 19-24)

⁵³ Bún món á ßa ßuan o Yeesu vannãa le *Dónbeení yankarowà jũhũso zii, hen na ßa yankarowà júnása lè ßa nĩ-kía lè ho *làndá bïo zéenílowa ßúenðúen kúaa mín wán yi. ⁵⁴ O Piere khèra bò a Yeesu món. O ßueé zon ßa yankarowà jũhũso lún yi, á zoó páanía kará lè ßa parowà á wee huee ho ðahũ. ⁵⁵ Ba yankarowà júnása lè ßa *zũifùwa tũia fèerowà ßúenðúen wee cà bïo ßa à koonínãa o Yeesu yi á à bè yi ì siínínãa o jũhũ á à na ßa à ßúe. Ká ßa màhá yí yú bïo ßúi. ⁵⁶ Nùpua cèrèe wee ßuee fúaa hã sabióní o jii, ká ßa màhá wee bini kán mín. ⁵⁷ A ßa nùwã yén ßúi wãa hínòn koonía o yi lè le sabéré na ká: ⁵⁸ «Wa ná ò o bía le mí ì fio le Dónbeení zii na ßa nùpua son, á à bini ì so le ßúi hã wizooni tñ yi ká ðén à nùpua máa so.» ⁵⁹ Hàrí bún á ßa yàá pá wee kán mín wán. ⁶⁰ A ßa yankarowà jũhũso wãa lii hínòn yòó ðñ ßa ßúenðúen yahó ò o tũara a Yeesu yi: «Bïo ßa nùpua wee bío ũ ðání yi á fo le fo máa bío ðèè ßúi yi le?» ⁶¹ O o Yeesu cèkè ò o ðñ. A ßa yankarowà jũhũso wíokaa tũara a yi: «Le ũnén lé o Krista, le Dónbeení na wa wee khòní za le?» ⁶² O o Yeesu bía: «Ūuu, ì lé orén. Mi ßúenðúen á à mi a *Nùpue Za ká a kará le Dónbeení na ða mu bïo ßúenðúen nín-tfãní. Mi mún khii mi a ká a kará hã ðundúio wán bò ò ßuen.» ⁶³ A ßa yankarowà jũhũso wãa lèkkaa mí ða-zínii lé bïo mu vá

a yi dàkhhína, ò o bía: «Wa màkóo wáa mía scéerása yi. ⁶⁴ Hã bín-kora na ò o mà léra le Dónbeení yi á mi jí. Awa, á lé mu yén á mi wee leéka?» A 6a búenbúen le o wó khon ó o ko ò o búe. ⁶⁵ Ba nùwá yén zàwa búí 6a fíahú á búakáa wee khàani kúee o Yeesu wán. Ba pon o yahó yi à 6a wee vfaa wo lè mí nín-kuio ká 6a à tùa wo yi le o zéeni yia wo mu làa wo. Le *Dónbeení yankarowà jùhúso lún parowà fó a, á wee dé sáara yi.

O Piere pá a Yeesu bío

(Matiye 26.69-75; Luki 22.56-62; Zán 18.15-18, 25-27)

⁶⁶ Páahú na ó o Piere pá líí wi ho lún yi, à bñn le Dónbeení yankarowà jùhúso beení ton-sá háawa nñ-kení búí bueé dñn. ⁶⁷ Bío ó o mɔn o Piere ò o wee huee ho dñhú, ó o wíokaa loína a yi sese ò o bía: «Ūnén mún lá wi là a Nazarɛete nii Yeesu mu.» ⁶⁸ O o Piere pá mu ò o bía: «Bío á fo wee bío ká á í yí zū.» Bñn món ó o wá vaá bánía dñn ho lún zūañii. [O o kò-béɛ wá.] ⁶⁹ Bío ó o ton-sá háa mu mɔn o vaa báníló, ó o wee bío làa bía wi bñn: «O nùpue na ká lé 6arén nñ-kení búí.» ⁷⁰ O o Piere tñn pá. Mu yáá yí míana, à bñn à bía wi bñn tñn bía nɔn o Piere mu yi: «Ho túiá poni. Fo lé 6arén búí. Ūnén mún lé o Kalilee nii.» ⁷¹ O o Piere wáa bía: «Ká í fá sabéré à le Dónbeení le í mi mu. Í ì báa mu jii wán, o nùpue na mi wee bío bío á í yí zū.» ⁷² Hón páahú so yi ó o kò-béɛ wá há cúa-jun nii. O o Piere hácírí màhá bñnía buara bío ó o Yeesu fù bía làa wo yi wán: «Sáni ò o kò-béɛ wá há cúa-jun bñn ká ūnén pá le fo yí zū mi á dñn há cúa-tñn.» O o Piere wáa wee wá.

15

Ba buan o Yeesu buararàa o Pilaate cón

(Matiye 27.1-2, 11-14; Luki 23.1-5; Zán 18.28-38)

¹ Le yìnbii bùrrii á 6a *yankarowà júnása, lè 6a nñ-kla, lè ho *làndá bío zéenílowa, bán búenbúen na lè 6a *zúifùwa túiá fɛɛrowá á kúaa mín wán, bèra a na à 6a bío tè bío dà-kení wán. Ba can o Yeesu, á buan bueé nɔn o *Pilaate yi. ² O o Pilaate tùara a yi: «Lé ūnén lé 6a zúifùwa béɛ le?» O o Yeesu bía nɔn wo yi: «Fo bía mu.» ³ Ba yankarowà júnása wee kooní a Yeesu yi làa bío cèrɛɛ. ⁴ O o Pilaate wíokaa tùara a yi: «Fo le fo máa bío dèɛ le? Bío 6a wee bío ū jii á fo yí máa jí le?» ⁵ Ká a Yeesu màhá yí bñnía yí bía dèɛ. Bñn wó a Pilaate coon.

Ba le o Yeesu ko ò o búe

(Matiye 27.15-26; Luki 23.13-25; Zán 18.39–19.16)

⁶ Hen ká ho *Paaki sánú sansan dñn, ò o Pilaate lén o kàsó nii búí díá, yia 6a zāamāa le o díá. ⁷ Mu ù wé à nii búí na 6a le Barabaasi páanía wi ho kàsó yi lè 6a búí na làa wo káa á 6ó a nii búí. ⁸ A 6a zāamāa wáa wá van o Pilaate cón á vaá wee fio wo ò o wé bío ó o láa wee wé na 6a yi. ⁹ O o Pilaate bía nɔn 6a yi: «Mí wí à 6a zúifùwa béɛ lé yia à í díá le?» ¹⁰ O Pilaate zū kénkén le 6a yankarowà júnása dó a Yeesu nɔn mí yi lé bío le yandee wi 6a yi o bío yi. ¹¹ Ká 6a yankarowà júnása màhá sùkúra 6a zāamāa le 6a fio o Pilaate cón le o Barabaasi lé yia ò o díá. ¹² O o Pilaate wíokaa tùara 6a zāamāa yi: «Lé mu yén mí le í wé làa yia mi wee ve làa zúifùwa béɛ?» ¹³ A 6a wee bío na a yi ká 6a a wāamaka: «Búɛɛ wo ho *kùrùwá wán ò o hí.» ¹⁴ O o Pilaate tùara 6a yi: «O wékhe lé ho yén?» A 6a yáa wíokaa wee wāamaka pónpón: «Búɛɛ wo ho kùrùwá wán ò o hí.» ¹⁵ O Pilaate wi

ò o weé 6a zãamãa s̄ii, ó o léra o Barabaasi díá, ò o le 6a ha a Yeesu lè hã làbãaní, ò o n̄on wo le 6a búεε ho kùrùwá wán.

Ba dásíwá wee zùar̄ka a Yeesu yi

(Matiye 27.27-31; Zãn 19.2-3)

¹⁶ A 6a dásíwá buan wo zonnãa ho *Zudee k̄oh̄ú bée lún yi, à 6a von mí ninzãwa na ká búenbúen. ¹⁷ Ba z̄líníá o Yeesu lè le dà-muh̄ú, á tã ho kíri lè hã kíkara á dó a j̄uh̄ú yi.* ¹⁸ B̄n̄ m̄ón á 6a wee t̄εn̄í a yi kà: «*Zúífùwa bée, foó!» ¹⁹ Ba wee v̄úaa o j̄uh̄ú lè le kãani, á wee khãani kúee o wán ká 6a à fárá mí n̄onk̄oj̄úná wán à lii búrá a yahó. ²⁰ B̄io 6a zùar̄kaa wo yi vó, á 6a tera le dà-muh̄ú o wán, à 6a z̄líníá wo là a kùrú s̄ia. B̄n̄ m̄ón á 6a buan wo lórãa ho donk̄iah̄ú á wà léε búεε ho *kùrùwá wán.

Ba búaa o Yeesu ho kùrùwá wán

(Matiye 27.32-44; Luki 23.26-43; Zãn 19.17-27)

²¹ O S̄ir̄εna n̄ii Sim̄on na lé o Aleks̄ãndere là a Urufuusi b̄an maá, á ló hã mana yi b̄o ho w̄h̄ú b̄ueé wee kh̄í, á 6a dásíwá b̄ueé k̄ikãa yi le o fé o Yeesu kùrùwá p̄l. ²² Ba buan o Yeesu vannãa lahó búí na 6a le Kolokota yi, b̄n̄ kúará le «j̄ún-òkuee lahó.» ²³ Ba lùnkaa ho *d̄iv̄én̄ lè mu b̄io búí na 6a le m̄íir̄é á wi 6a na a Yeesu yi ò o j̄u, ká a m̄ah̄á yí j̄un mu. ²⁴ B̄n̄ m̄ón á 6a búaa wo ho kùrùwá wán. Ba le mí ì sanka a s̄l-z̄líníá á 6a wó le j̄ún-s̄n̄i b̄io à z̄úr̄nãa dío á à s̄l yã làa yã yi. ²⁵ Le wi-bee p̄ah̄ú lè b̄io 6a búaa wo yi ho *kùrùwá wán. ²⁶ B̄io 6a túara le d̄εε wán, b̄io wee z̄éení b̄io n̄on 6a búaarãa wo lé b̄io kà: «ZÚÍFÙWA BÉE.» ²⁷ Ba mún búaa 6a n̄i-wanna n̄uwá j̄un búí là a Yeesu. O n̄i-kéní wi là a n̄in-t̄iání ká a n̄i-kéní wi là a n̄in-káahó. ²⁸ [B̄n̄ wó à le Dónbeení b̄ioní v̄uah̄ú b̄ioní na ká a j̄ii sí: «Ba mà a dó 6a n̄i-kora t̄iah̄ú.»]† ²⁹ Ba n̄upua na wee kh̄í làa b̄n̄ wee kíb̄ón mí j̄úná ká 6a a là a. Ba wee b̄io: «Fo yí m̄on mu le. Unén na lá le fo ò fio le *Dónbeení z̄i-beení á à b̄iní ì so le b̄an dà-veere hã w̄izooní b̄io t̄in yi, ³⁰ wãa fení üt̄en. Lii ho *kùrùwá wán le wa loñ.» ³¹ Le *Dónbeení yankarowá j̄únãsa lè ho *lãndá b̄io z̄éenílowa mún wee yãa mí j̄iní yi na a yi ká 6a a b̄io làa mín: «O feníá 6a búí ò or̄én m̄ah̄á yí dà máa fení mít̄en. ³² Le o Krista, o *Isiraȳεle bée, à lé ho kùrùwá wán lii. Ká wa m̄on mu á wa à dé wa s̄ia wo yi.» B̄ia p̄anía búaa hã kùrùwáwá wán là a Yeesu b̄an mún wee là a.

O Yeesu h̄umú

(Matiye 27.45-56; Luki 23.44-49; Zãn 19.28-30)

³³ Le wii yòo fáráló p̄ah̄ú á ho k̄oh̄ú búenbúen d̄ind̄in wó le t̄ib̄irí. Mu míana fúuu fúaa le wi-háar̄é. ³⁴ Le wi-háar̄é mu p̄ah̄ú, ó o Yeesu b̄ia b̄io ká p̄onp̄ón: «Eloyii, Eloyii, lama sabatanii?» B̄n̄ kúará le «Wán Dónbeení, wán Dónbeení, fo pá mi díá le we?» ³⁵ A b̄ia wi b̄n̄ n̄uwá ȳen búí j̄á mu á 6a b̄ia: «Mí loñ, o wee ve o *Elii.» ³⁶ A 6a n̄i-kéní búí lùwa vaá lá le d̄εε búí na wee k̄üní mu j̄umu á z̄íra mu b̄e-j̄ia yi á can le b̄úaaahiire j̄ii yi á yòó dá a Yeesu yi le o ȳεε, ò o b̄ia: «Mí d̄in, wa à loñ ká a Elii b̄ueé liiní a ho *kùrùwá wán.» ³⁷ Lé b̄n̄ p̄ah̄ú ó o Yeesu wãamaa yi p̄onp̄ón, ò o h̄urun. ³⁸ A ho p̄onsò-beení na zoó céra le *Dónbeení z̄i-beení á yòó l̄εera mí t̄iah̄ú líí ló. ³⁹ Ho Oroomu dásíwá j̄uh̄úso na d̄in o Yeesu yahó á m̄on b̄io ó o h̄urunnãa ó o b̄ia: «O n̄upue na ká b̄εnt̄in lá lé le Dónbeení Za binbirí.»

* **15:17** Ba bá-zãwa lè 6a n̄i-beera lé b̄ia yánkaa dà hã s̄l-muna wee z̄l. Hã yãwá fù here. Hã kíriwá 6a wee wé, á kúee 6a bá-zãwa j̄úná yi à z̄éenínáa 6a bá-zãmu p̄anká b̄io. Ká b̄io 6a wi 6a zùar̄ka a Yeesu yi, á 6a z̄líníá wo lè ho kán̄gun muh̄ú á dó hã kíkara kíri o j̄uh̄ú yi. † **15:28** Mí loñ Ezayii v̄uah̄ú 53.12

⁴⁰ Hãawa nùwã yɛn búí mún hĩa wi bín á khèra ðín wee loí. Ba hãawa mu t̄ahũ ó o Mari wi yi, yĩa wee lé ho Makadala lóhó yi. A séení a Mari na lé o Zaaki háyónza là a Zozee b̄an nu, là a Salomεε. ⁴¹ Ba hĩa wee bè o Yeesu yi ká a wi ho Kalilee yi á wee séení a. Hãawa c̄ὲὲὲ búí mún hĩa wi 6a hãawa mu t̄ahũ á b̄ò là a Yeesu 6uara ho Zeruzalεεmu yi.

Ba nùuna a Yeesu

(Matiye 27.56-61; Luki 23.50-56; Z̄an 19.38-42)

⁴² O Yeesu hí-n̄n̄zon̄ ho z̄ihũ j̄ii, à b̄io á lé b̄ũn̄ zon̄ á 6a wee w̄ioka m̄iten ho *Sabaa b̄io yi, ⁴³ ó o Zozεεfu na wee lé ho Arimatee lóhó yi á 6uara. O f̄ù lé 6a *z̄úíf̄uwa t̄úíá f̄ε̄rowà n̄i-kén̄i na 6a ninz̄awa wee k̄n̄bi. Wón mún lá wee lòon̄i le Dónbeen̄i b̄éen̄i láró p̄ahũ. O hen̄ia mí s̄ii ò o van o *Pilaate c̄s̄n̄ á vaá flora a Yeesu n̄i-h̄in̄mu. ⁴⁴ Ká a Pilaate j̄á b̄io ó o Yeesu d̄ε̄en̄ia h̄ur̄un̄ ó o wó coon mu b̄io yi. O o von 6a dásíwá j̄uhũso á 6ueé t̄uara yi le o Yeesu mu h̄ur̄un̄ míana le. ⁴⁵ A b̄io ó o j̄á mu 6a dásíwá j̄uhũso c̄s̄n̄ vó, ó o n̄on̄ le j̄ii o Zozεεfu yi le o lá a s̄anía. ⁴⁶ O o Zozεεfu yà ho 6un-sen̄i d̄a-poni ò o liin̄ia o Yeesu ho *k̄ur̄uwá wán á líi bá lè ho 6unl̄ó 6uan vaá dó le búure yi, ð̄io 6a lá có ho 6úaa hó yi díá. B̄ũn̄ m̄ón̄ ó o b̄iin̄ia le hue-been̄i pon le búure mu j̄ii. ⁴⁷ O Makadala Mari là a Zozee b̄an nu Mari á ð̄in̄ m̄on̄ hen na ó o dó a yi.

16

O Yeesu vèeró

(Matiye 28.1-8; Luki 24.1-12; Z̄an 20.1-10)

¹ B̄io ho *Sabaa kh̄iina, ó o Makadala Mari là a Zaaki b̄an nu Mari là a Salomεε á yà ho j̄iló na s̄amu s̄i le mí vaá kh̄ii làa Yeesu s̄anía. ² Ho dimaasi zon̄ ȳin̄b̄ii b̄uir̄ii, le wii h̄aró p̄ahũ, á 6a h̄in̄on̄ wà j̄on̄ le búure. ³ Ba wee b̄io mín yi: «Lé wée yàá vaá b̄iin̄i le hue-been̄i na pon le búure j̄ii á à na w̄en̄ coon?» ⁴ Ká b̄io 6a vaá d̄on̄, á 6a le mí ì loí, à le hue-be-been̄i b̄iin̄ia ló le búure j̄ii á kh̄ii díá le n̄is̄aní. ⁵ A 6a wà vaá zon̄ le yi, á zoó m̄on̄ yàron̄za 6úí ò o kará lè le n̄in̄-t̄iání, á z̄á ho báká poni na túee. A 6a z̄ana. ⁶ Ká a yàron̄za mu m̄ah̄á b̄ia n̄on̄ 6a yi: «Mí yí z̄s̄n̄. I z̄ũ le lé o Nazareete n̄ii Yeesu na 6a 6úaa ho *k̄ur̄uwá wán á mí wee cà. O mía hen, o vèera. Mí loí. Lé ho lahó na k̄á á 6a lá bàrá a yi. ⁷ Mí lén̄ vaa b̄io mu na a Piere là a Yeesu mu n̄i-ken̄inia na ká yi le o dú 6a yahó van ho Kalilee k̄ohũ. Lé b̄in̄ 6a vaá mí a yi làa b̄io ó o b̄iaráa mu.» ⁸ A 6a yilera l̄unkaa, á 6a wee zà. A 6a ló á lée l̄uwa wà. Ba yí b̄ia d̄ε̄ yí n̄on̄ n̄upue yi lé b̄io 6a z̄ana.

O Yeesu zéenia m̄iten lè mí n̄i-ken̄inia

(Matiye 28.9-10; Z̄an 20.11-18)

⁹ [O Yeesu vèeró m̄ón̄ ho dimaasi zon̄ ȳin̄b̄ii á mu n̄in̄-yání, ó o zéenia m̄iten là a Makadala Mari, wón na ó o h̄ia j̄on̄ 6a c̄in̄áwa búaa h̄ε̄j̄un̄ l̄era yi. ¹⁰ O o Mari wà van b̄ia là a Yeesu lá p̄anía wi c̄s̄n̄, á vaá yú 6a à 6a yara sò á wee wá, ó o b̄ia làa ba le mí m̄on̄ o Yeesu. ¹¹ Ká b̄io 6a j̄á b̄io ó o Mari b̄ia le o Yeesu vèera, ó o mún m̄on̄ wo, á 6a yí tà mu.

¹² B̄ũn̄ m̄ón̄ ó o Yeesu zéenia m̄iten làa s̄ii veere lè mí n̄i-ken̄inia nùwã j̄un̄ ká 6a j̄on̄ h̄ã mana. ¹³ A 6a b̄iin̄ia 6ueé b̄ia mu lè 6a n̄i-ken̄inia na ká á b̄an mún yí tà mu yi.

¹⁴ Mu b̄an m̄ón̄, ó o Yeesu zéenia m̄iten lè 6a n̄i-ken̄inia píru d̄on̄ ká 6a wee dí. O zà làa ba b̄io 6a yí dó mí s̄ia wo yi, làa b̄io 6a tun mí yiwa á yí tà b̄ia b̄ia le mí m̄on̄ wo ò o vèera b̄io. ¹⁵ O o w̄aa b̄ia n̄on̄ 6a yi: «Mí lén̄ va

ho dímíjá lùà búenbúen yi à vaa bue le Dónbeení bín-tente na 6a nùpua búenbúen yi. ¹⁶ Yia á à dé mí síi le yi, á 6a à bátízé, wón á à fen. Ká yia yí dó mí síi le yi, wón ñúhú á à sí. ¹⁷ Bía dó mí sía le yi wé è wé mu yéréké bïowa na wee zéení le Dónbeení pànká: Ba à ña 6a cínáwa á à lén bía 6a wi yi lè ì yèni; 6a a bío há síi-viò bíoní; ¹⁸ yia wé 6uan háa yi, tàá ká a ñun bè-ñunii búí na dà a 6úe nùpue, á ðεε woon máa wé 6ànsò; 6a à bè mí níní 6a vánvárowà wán á bán á à wa.»

¹⁹ Bïo ó o bía bñn vó, ó o Nùhúso Yeesu 6uan yòora ho wáayi á yòó kará le Dónbeení nín-tíání. ²⁰ A 6a ñi-kenínia wà vaá wee bue le bín-tente há lùà búenbúen yi. O Nùhúso wee séení 6a, á 6a wee wé mu yéréké bïowa na wee zéení le Dónbeení pànká à zéení le bío 6a wee bío á lée tũíá poni.]

Le Dónbeení bín-tente vūahú na ó o Luki túara

Vūahú túaró nūhú

O Luki hía wee bè là a Poole va hã kúio. O yínǎí zúifù. O lé o *Κερεσι nñi. O fù lé o òkòtúaràn. Lé orén túara ho vūahú mu, á mún túara 6a Tonkarowà bè-wénia vūahú.

Bío non ó o Luki túararàa mí bín-tente:

1. O Luki wi à 6a kèrètíewa búenbúen zúr le bía dó mí sía o *Krista yi á bío bò bio na wó mǎn kénkén wán. O o wi ò o hení 6a sía à 6a wíoka fàrá tìn.
2. O mún wi ó o zéení le 6a kèrètíewa yínǎí nùpua na wi à 6a fá mí jii òfíní lè 6a *zúifùwa.
3. Nún-sí ó o Tiofiile hía lé o Poole jì-tà ho Oroomu yi. O o Luki túara ho vūahú mu non wo yi, à séení a tonló yi.

O henía mu bè-kora séndiáró lè ho fioró bío. O zéení a *Isirayele nípomu làndáwá yara.

Yia lé 6a nùpua búenbúen kánílo ó o zéení bío mi vūahú mu yi.

¹⁻² Tiofiile,* bío wó khíina wa cón lè mí dà-kéní kéní búenbúen le Dónbeení dání yi à lá mu nūhú búeníí á 6a búí mǎn á lé mu seéràsa, bán lé bía wó le Dónbeení bín-buerowà na zéení mu làa wen. Ba cèrèe wi à 6a kúeeka mu mín wán à túa hã vónna yi. ³ A bío á ínén mún wi á ì túa mu lè 6a bío sii, á ì tuakaa mu cincíra bía mǎn mu lè mí nì-kéní kéní cón á zúrnanáa mu ya-tente. A bío mu sâmaanáa lé bún á ì wi à ì túaràa mu à na ùnén Tiofiile cùkúso yi, ⁴ bún lé bío o na á fo ò zúr kénkén ká bío á 6a fù káránna làa fo búenbúen lé ho túia poni.

O Zán Batiisi teró bío zéentló

⁵ Ho Zudee kǎhú béé *Heroode pǎahú, á le Dónbeení yankaro búí fù wi bín á yèni 6a le Zakari. O lé o Abia kuure nùpue búí. Bàn hãa yèni 6a le Elizabèti. Wón fù lé le *Dónbeení yankarowà nūhúso *Aaron nǎnkáni hínló búí. ⁶ Ba mí nùwǎ jùn fù lée nùpua na térénna le Dónbeení yahó, ó o Núhúso làndáwá là a bè-zéenínia lè mí dà-kéní kéní búenbúen á 6a wee bè yi lè mí jì-kǎa. ⁷ Ba lá òfíní yí yú za lé bío ó o Elizabèti híana yí máa te, à 6a mí nùwǎ jùn mún kǎnkǎa.

⁸ Wizonle búí, ó o Zakari zon le *Dónbeení zì-beení yi lé bío á 6a kuure nùpua lé bán ho yankaró pǎahú yèrémáa búeé òfíní, ⁹ á bío 6a le mí ì cá yia zoó cǐ mu bío na sǎmu sí le *sòobá-lùe† yi làa bío mu bòráa le Dónbeení yankarowà làndá yi á 6a wó le nún-sini bío, ó orén lé yia ó o Núhúso léra.

¹⁰ Hón pǎahú so yi, ká 6a zǎamáa lée òfíní ho khúuhú á wee wé ho fioró. ¹¹ Yio búeé tì ò o Núhúso wáyí tonkaro líí òfíní o yahó mu bío na sǎmu sí cǐníní òfíní òfíní bàn nín-tíání. ¹² Pǎahú na ó o Zakari mǎn wo, ó o zǎna làa sòobéé á wee zà wàwàwà. ¹³ Ká a tonkaro màhǎ bía làa wo: «Zakari, yí zón òfíní, le Dónbeení jǎ ù fioró. Mín hãa Elizabèti á à sí le sǎní á à te o za báa; ká a khíi ton à ù cé o yèni le Zán. ¹⁴ O bío khíi wé hã zǎmakaa lè

* **1:1-2** Tiofiile: Le yèni mu kúará lé bío ká: «Yia le Dónbeení wa». Yia ó o Luki von lè le yèni mu á bío yí tà yí zú sese. † **1:9** Le sòobá-lùe: Lé le Dónbeení zì-beení lahó búí na á nùpue woon yi dà máa zo yi ká mu yínǎí le Dónbeení yankarowà mí òfíní.

le sí-wee ũ cón, á nùpua cèrèe mún khíi zámaka a teró bïo yi. ¹⁵ Lé bïo ó o khíi wé ní-beeni o Nùhúso yèn-dání yi. Bè-ɲunii na dà a ví hã yïo ó o máa bè mí ɲii yi hùúu, á le Dónbeenĩ Hácírí á à fèn ñ kerí wo yi ká a yáá ðĩn yí ton. ¹⁶ Orén lé yïa khíi bĩnĩ ì fé o *Isirayeele nìpomu cèrèe á ba à yèrèma à buen ba Nùhúso Dónbeenĩ cón. ¹⁷ Orén mí beere lé yïa khíi fèn ñ wíoka a Nùhúso wõhũ lè le Hácírí lè ho dàrló na le Dónbeenĩ yánkaa nòn mí ɲi-cúa fero *Elii yi. ũ za mu lé yïa khíi véení hã bíoní na wi ba maáwà lè mí zàwa pãahũ, á mún ñ yèrèma bíã pã le Dónbeenĩ bíoní síã á ba à wé lè ba nùpua na téréna lè ba bè-zúrlowà bïo síi. Lé kà síi o ò wíokaráa ba nùpua á à paráa o Nùhúso buenlò.»

¹⁸ O o Zakari bíã nòn le Dónbeenĩ tonkaro mu yi: «Bïo ò wé á ì tãráa mu yi lé mu yén? Bïo á ì màhã kína, á wàn háã mún yïo tòn yú.» ¹⁹ A le Dónbeenĩ tonkaro bíã: «Inén na ðĩn ũ yahó kà lé o Kabiriyeele. I wi le Dónbeenĩ nĩsání á wee sá na le yi. Lerén lé ðïo tonkaa mí le ì buee bío le bín-tente na kà na foñ. ²⁰ Awa! A bïo fo yí tà ì bíoní yi, lé búñ nòn á ũ ɲii á à lí á máa bíni máa bío fúaa ũ za báa mu te nònzoñ. Loñ mu sese, bïo á ì yia làa fo búenbúen á à wé ho pãahũ na le Dónbeenĩ le mu ko yi.»

²¹ Hón pãahũ so yi ká ba zãmáa pá lée ðĩn ho khũuhũ á pan o Zakari. Ho pñ-toní na ó o zoó wó le sòobá-lùe yi á lúnkaa ba yilera. ²² Pãahũ na ó o wáa bée lé yi, á búñ ò o ɲii lù, ó o wee bío lè ba nùpua lè mí níni. A ba ðèniá zúna mu le o bïo mu yínorí kãmáa, Dónbeenĩ zéeniá bïo búí làa wó zoó le sòobá-lùe mu yi. ²³ Nònzoñ na ó o Zakari mu tonlò wó yi, ó o wá van mí zii.

²⁴ Lé búñ món á bàn háã Elizabetti sùráa mí sání. Bïo ó o zúna mí sání mu bïo, ó o wó hã piina bïo hónú búenbúen ká a yí máa tà lé khũuhũ. Hón pãahũ so yi ó o wee bío mí yi: ²⁵ «Pátí! Bïo ká yáá ðĩn yí bon. O za máa teró bïo na fù wee wé bío na mií fèe á wáa wó ho zuia. O Nùhúso na pánká wi á zúna ì makárí á hóniá ì ɲuhũ.»†

O Yeesu teró bïo zéeniá

²⁶ Piina bïo hẽzn búñ món, á le Dónbeenĩ bíã nòn mí tonkaro Kabiriyeele yi le o ðĩn lén va ho Kalilee kõhũ lóhó búí na ba le Nazareete yi, o hĩnzo-sínií búí cón. ²⁷ O hĩnzoró mu fúamuš á bò nòn o bée *Daviide nònkani nùpue búí na yèni ba le Zozeefu yi. O hĩnzo-sínií mu yèni ba le Mari. ²⁸ Bïo ó o Kabiriyeele vaá zon o zii yi ó o tẽniá a yi: «Mari, foó. O Nùhúso Dónbeenĩ wó mí sãamu làa fo: Orén mí beere mún wi làa fo. Wáa zámaka.» ²⁹ O o Mari kará coon á yilera yáara. O wee le mí yi, le dén tẽnií so ɲuhũ lé mu yén. ³⁰ A le Dónbeenĩ tonkaro bíã: «Mari, yí zõn ðèe woon, le Dónbeenĩ sãamu á ðõn fo. ³¹ Loñ! Bïo fo kará wán á fo ò sí le sání á a te o za báa, ká ũ le fo ò cé o yèni á ũ bío le Yeesu. ³² O khíi wé nùpue na ɲuhũ wi á ba wé è ve o lè le Dónbeenĩ na wi mu bío búenbúen ɲuhũ wán Za. A le Dónbeenĩ mún khíi bàrá a bàn búaa Daviide bá-zamu kanmúini wán. ³³ O khíi lá lé béeni o *Zakoobu nìpomu zii, á bá-zamu máa ve máa mí.»

³⁴ O o Mari bíã nòn wo yi: «Mu dà a wé kaka? Bïo á ì màhã yí zú báa.»

³⁵ A ho wáayi tonkaro zéeniá mu ya-tente làa wo: «Le Dónbeenĩ Hácírí á à líi ũ wàn, á le Dónbeenĩ na wi mu bïo búenbúen ɲuhũ wán dàrló á à búñ foñ lè ho tãró bïo síi. Lé búñ nòn ó o za na á ũ khíi te á ba wé è ve le yi poni bánso, làa Dónbeenĩ Za. ³⁶ Loñ! O Elizabetti na làa fo te mín pá sù le

† **1:25** Ba zúufúwa cón ó o háã na ton hĩnòn yóó kína ò o yí fò za hùúu á bïo fù lée ɲiyio na búaa dàkhĩna. **§ 1:27** Mi loñ Matiyee vùahũ 1.18

sānī lè mí hǎ-kínmu; wón na 6a fù le o hǎna yí máa te, nín-yǎ sǎnī piina yú hǎ bǐo hēzǎn. ³⁷ Lé bǐo á bǐo na le Dónbeení á à wé è sa bǐn bǐo so mía hùúu.» ³⁸ Hón pǎahǔ so yi ó o Mari bía nǎn ho wáayi tonkaro yi: «ǎ wi o Núhúso níi yi ho zuia, ǎ wi o níi yi ho yǐró. Le mu wé mií làa bǐo fo bíarǎa mu.» Á ho wáayi tonkaro zoó ló lée wà ò o día a Mari.

O Mari βυεεκτρό là a Elizabεεti bǐo

³⁹ Wizoóní bǐo yēn bǐn mǎn, ó o Mari hǎnǎn bánbǎa nǎn ho lóhó búí na wi ho *Zudaa kǎhǔ 6úaa yi. ⁴⁰ Bǐo ó o vaá dǎn ó o téréna vaá zon o Zakari zǐi, á zoó tēnía a Elizabεεti yi. ⁴¹ Bǐo ó o Elizabεεti ná a Mari tēnii sǎ, ó o za dēnía zoó kúrúnna a yi, á le Dónbeení Hácírí wǎa sú a Elizabεεti mu, ⁴² ó o zoó bía pǎnpǎn: «Ba hǎawa búenbúen tǎhǔ únén lé yia le Dónbeení dú6uaa wi wán, ó o za na sǎnī wi ũ wán á le mún dú6uaa yi. ⁴³ Inén léee wée á ǎ Núhúso 6àn nu ló buararǎa ǎ cǎn! ⁴⁴ Loí! Pǎahǔ na á ǎ ná ũ tēnii sǎ, á ǎ za sǐi wan wan á kúrúnna ǎ yi. ⁴⁵ Yia tà le bǐo ó o Núhúso bía nǎn mí yi á à wé máa khí 6èntǐn bǐo se.»

Le Dónbeení khòonlò leni na ó o Mari sía

⁴⁶ Ó o Mari wǎa bía:
Inén wee dé o Núhúso yèni wán,
⁴⁷ á ǎ sǐi mún wan le Dónbeení
na lé ǎ kǎnǐlo bǐo yi.
⁴⁸ Lé bǐo le lora mí ton-sǎ hǎa
na bǐo nǐhǔ mía.
Bǐo kǎ wán á 6a nǐpua búenbúen
na wee te lè mí pǎnna
á à bǐo lé ǎ bǐo se.
⁴⁹ Lé bǐo le Dónbeení na dà mu bǐo búenbúen
á wó mu bē-beera nǎn mií.
Le yèni po hǎ yènnǎa búenbúen.
⁵⁰ Le sǎamu á bènbéra fò 6a nǐpua
na wa le á wee kǎnbi
hǎ pǎnna búenbúen yi.
⁵¹ Le wee wé zéeni mí pǎnká
bía wee 6úaaní mítén wán
á na 6a vǐnvǐná.
⁵² Le wee wé liiní 6a bá-zàwa mí kanmúiní wán
á hooní 6a yídàwa núná.
⁵³ Bía le hǐni wee búe
á le wee wé sǐiní níní
lè mu bē-tentewá cǎcǎe,
á na ho nǎfòró 6ànsowá
á 6a lén lè mí nín-kǎamǎa.
⁵⁴ Le séenía mí ton-sǎ *Isirayεεle,
á zéeninǎa le le yi yí nǎnsǎa mu sǎamu
⁵⁵ na le wee wé là a *Abarahaamu lè mí mǎn yi fúuu,
làa bǐo le hǐa dórǎa mí nǐi nǎn wán maáwà yi.
⁵⁶ Ó o Mari wǎa kará là a Elizabεεti á yú hǎ piina tǐn sǐi, bǐn mǎn ó o bǐnía
wà 6on.

O Zǎn Batiisi teró

⁵⁷ Bǐo ó o Elizabεεti teró dǎn, ó o ton mí za báa. ⁵⁸ A bía làa wó kará 6ó mǎn yi lè 6àn temínlowà ná le o Núhúso wó mí sǎamu làa wo, á 6a pǎanía wee zǎmaka làa wo. ⁵⁹ O kúnkúza mu teró wizoóní bǐo hētǐn zoñ á 6a

buan wo buée *kúio,* à 6a le mí ì cé bàn maá Zakari yèni á à na a yi. ⁶⁰ A bàn nu Elizabethi pá ò o bía: «Bùéé. O yèni 6a le Zãn.» ⁶¹ A 6a bía nòn wo yi; «Lée webio? Le yèni mu 6a yèn-6ua mía mìn zii.» ⁶² A 6a wáa wee tùa bàn maá yi lè mí níní le lé le yèni yén ó o le mí ì cé á à na mí za yi. ⁶³ O Zakari le 6a lá le dɛɛ na wee túa wán na mí yi, á bïo kà lé bïo ó o túara: «O yèni 6a le Zãn.» A mu wó 6a coon. ⁶⁴ Lé bún wán ó o Zakari jii dɛɛnía feera wee bïo, á wee bùaani le Dónbeení. ⁶⁵ A bía sùarákaa bïn búenbúen zãna, á ho *Zudee kǎhú búaa lùu búenbúen yi á 6a wee bïo bïo wó. ⁶⁶ A bïa wee jí mu búenbúen wee 6ua mu mí sïa yi. Ba wee tùa mítén yi: «O kúnkúza mu bïo khíi wé kaka coon?» O Núhúso pánká ɛɛntín wi làa wo.

Le Dónbeení khòoniló leni na ó o Zakari sïa

⁶⁷ O o kúnkúza mu bàn maá Zakari á le Dónbeení Hácírí sù á le le o bïo hã bïoní na kà:

⁶⁸ «Mí wé sïo bùaani a Isirayɛle nïpomu

bàn Dónbeení na lé o Núhúso.

Lé bïo le 6uara kánía mí nïpomu

á mu wi mítén.

⁶⁹ Le nòn ò kánílo na pánká wi wɛn

na ló le ton-sá *Daviide zï-júhú yi.

⁷⁰ Le yánkaa bía bïo kà hááni

mí jii-cúa fɛɛrowà jini yi:

⁷¹ I khíi kání mia mi zúkúsa

làa bïa jina mia búenbúen níní yi.

⁷²⁻⁷³ Bïn sãamu so lé bïo le hïa wó,

le hïa wó mu á nòn wán bùaawa yi.

Le yi pá yí nɔnsãa bïo lerén làa ba jini tò wán

le mí ì 6ua làa mìn yi.

Le yánía báa lè wán bùaa *Abarahaamu

⁷⁴⁻⁷⁵ le mí ì fé wɛn wà zúkúsa níní yi,

A wa à dàñ ñ ñ ñ wé è sá a na le yi

wa mukáni wizoní búenbúen yi.

Mu húaaràmu lè mu tentemu yi

le yahó ká zání mía wɛn.

⁷⁶ Únén háyónza mu, 6a khíi ve

làa yïa dà mu bïo búenbúen wán jii-cúa fɛɛro.

Fo khíi dí o Núhúso yahó loo

á à wíoka a wǎhú á à na a yi.

⁷⁷ O o nïpomu à zún ho fenló

bïo 6a bè-kora séndíaró bïo yi.

⁷⁸ Wán Dónbeení sïi se, á hii wi

le lée waminí ɓanso.

Le wó á mu khoomu ló ho wáayi

lè le wii na líi hà bïo sïi.

⁷⁹ Le khoomu mu ù lé á à kúia

bïa kará le túbíri yi wán

làa bïa na wi mu húmú yuumu yi,

á à dí wa yahó ho héɛrà wǎhú wán.»

* 1:59 Mu lé o núpue bámu dɛɛ 6an jii sãahú wɛndíaró. Ba zúifúwa cón á mu fù lée bïo na 6a wee wé á zéénínáa mu témínmu na yánkaa wi le Dónbeení là a Abarahaamu lè mí món núpua páahú. Hári ho zuia á 6a mɔn núpua pá wee wé mu. Mí lori Levii núwá vǎahú (Lévítique) 12.3

⁸⁰ O o háyónza mu wáa wee dǎ á hácírí wee dé wán ká le wà. O o ò kééńí há mana tá hení yí fúaa nònzoń na ó o khíi đĩn o Isirayεεle nĩpomu yahó á 6a a mi.

2

O kǎńilo teró bĩo (Matiye 1.18-25)

¹ O Zǎn mu teró pǎahǔ lé bǔń á ho *Oroomu béε Okusite á nǎn lè jii, le há kǎna na bĩo sǎ mí yí á 6a túa nùpua búenbúen yènnáa à mí zǔń jii. ² Hón nín-yání mĩló so wó ká a Kiriniyuusi lé yĩa ó o bará ho Siirii kǎhǔ jũhǔ wán. ³ Lé bǔń nǎn ká nùpue na nǎnkǎni can lóhó na yí ò o lén va bĩn à vaa túa mí yèni.

⁴ O o Zozeεfu mún hĩnǎn ló ho Kalilee lóhó na 6a le Nazareεte yí á wà van ho Zudee kǎhǔ lóhó yí, hĩa yèni 6a le Beteleheεmu. Lé bĩn ó o béε *Daviide ton yí. O Zozeεfu mu lé o Daviide mǎnmǎnĩ búu. ⁵ O o Zozeεfu mu lè mĩn fúaalè Mari hĩnǎn páania bò mĩn á wà vaá túa mí yènnáa bĩn. Hón pǎahǔ so yí ká 6àn fúaalè mu sǎní dǎn.

⁶ Bĩo 6a vaá wi ho Beteleheεmu yí, ó o Mari teró pǎahǔ dǎn, ⁷ ó o ton mí hĩnbii za á 6a bá a lè ho pǎnsòró á dó ho boohó yí, lé bĩo 6a yí yú le lùe 6a nĩ-hǎní làanii.

Ba pi-pawà jǎ le bĩn-tente

⁸ Mu wee wé ká 6a pi-pawà khèra vaá wee pa mí pia fé mĩn yí há mana na sùarǎa bĩn yí. ⁹ Yio 6ueé tí à le Dónbeenĩ wáayi tonkaro búu đĩn 6a yahó, ó o Nũhũso khon-be-beenĩ lion 6a wán lè mí pǎnká á 6a yiwa lèekaa á zǎna dǎkhĩna. ¹⁰ Ká ho wáayi tonkaro mǎhǎ bía á hĩna 6a sĩa: «Mí yí zǎn wà. Léé bĩn-tente á i bĩo á à na mia. Le bĩo á à wé há zǎmaka-beenĩ mĩn nĩpomu búenbúen cǎn. ¹¹ Mí yú a kǎńilo, o ton ho tĩnǎahǔ na ká yí o Daviide 6a lóhó yí. O lé o *Krista á lé o Nũhũso. ¹² Bĩo mí ì zǔrĩnǎa wo lé bĩo ká: Mí wáa lén, ká mi hĩa vaá mǎn kúnkúza yĩ ká a dũma ho boohó yí á bá lè ho pǎnsòró se wón lé orén.»

¹³ Mí lahó yí à bǔń à ho wáayi tonkarowà ku-beenĩ búu yòò ló lion o cǎn á 6a páania wee khòonĩ le Dónbeenĩ:

¹⁴ «Ho cùkú lè le yèn-beenĩ à bĩo sĩ le Dónbeenĩ
na dà mu bĩo búenbúen jũhǔ wán yí!

O o héerǎ na ó o wee na 6a nùpua
na bĩo sĩ a yí à yí mí pǎnká ho tá wán.»

¹⁵ Bǔń mǎn á ho wáayi tonkarowà bĩnĩa yòò wà à 6a día 6a pi-pawà, á 6a yèrèmǎa wee bĩo mĩn yí: «Mí hĩnĩ le wa bánbá va ho Beteleheεmu yí à vaa mi bĩo ó o Nũhũso zéenia làa wen à zǔń mu yahó.» ¹⁶ Mí lahó yí á 6a dèenia hĩnǎn bánbáa vaá yú à Mari là a Zozeεfu là a kúnkúza yĩ mu ká a dũma ho boohó yí. ¹⁷ Bĩo 6a mǎn wo ká sii, á 6a dèenia lan wee bĩo bĩo ho wáayi tonkaro bía nǎn 6a yí o kúnkúza mu bĩo yí à na bĩa wi bĩn yí. ¹⁸ A bĩa jǎ 6a pi-pawà mu jĩ-cúa búenbúen á đĩn coon mu bĩo yí. ¹⁹ O o Mari wón 6èn buan há bionĩ mu mí yí, á wee le mí yí há bĩo yí fèεε. ²⁰ Bĩo 6a vaá mǎn o wán vó, á 6a bĩnĩa wà ká 6a wee 6uaanĩ le Dónbeenĩ yèni, á wee khòonĩ le bĩo 6a jǎ làa bĩo 6a mǎn búenbúen bĩo yí.

O Yeesu 6a vad nǎn le Dónbeenĩ yí

21 O teró wizooní bïo hêtin níi zoñ á 6a *kuíio* wo, á có yèni le Yeesu. Dén yèni so le ðïo á ho wáayi tonkaro hía zéenia lè bàn nu ká a sání yáá ðíh yí sù. 22 Bún món á bïo 6a ceera mítén vó làa bïo mu bòráa o *Moyiize lándá yi, ó o Mari là a Zozeffu 6uan mí za Yeesu vannáa ho Zeruzaleemu á wá vaá na a núhúso yi, 23 làa bïo mu túararáa o núhúso lándá vūahū yi: «Ba núpua hínbíi zà-báawa lè 6a sároní bùaa nín-yání zà-tenia bà-báa búenbúen bïo sá a Núhúso yi.»† 24 Ba mún ko 6a na 6a búaa6úuní bùaa ñun, ká bán yí yú, á 6a a na 6a háponí bùaa ñun à á wé lè mu hāmu, làa bïo mu túararáa o Núhúso lándá vūahū yi.‡

25 Bún pāahū ká a ní-kínle búii fù wi ho Zeruzaleemu yi á yèni 6a le Simiōn. Le Dónbeení Hácírí fù wi làa wo. O léé núpue na fù téréenna 6a núpua yahó, á dó mí síi le Dónbeení yi, á mún bò le lándáwá lè mí dà-kéní kéní yi. O fù kará wee lòoní yīa wá buée kǎní a *Isirayele nípomu mí wobámu yi. 26 Le Dónbeení Hácírí yánkaa bía non wo yi: «Fo máa hí ká fo yí mǎn o *Krista na lé le Dónbeení tonkaro lè ū ylo.»

27 Ho pāahū na ó o Yeesu bàn nūwá 6uan wo wá buée tíiráa o Núhúso lándá ñii, lé hón pāahū so yi á le Dónbeení Hácírí dà-kéní kéní mu á ñàana a Simiōn 6uararáa le *Dónbeení zì-beení yi. 28 Bïo ó o mǎn o kúnkúza mu ó o ðéenia vaá fó a 6uan mí bàra yi, ò o wee khòoní le Dónbeení ká síi:

29 Núhúso, bïo á ū fù bía

εε lé mu wáa wó ho zuia.

Lónbïo ū ton-sá à ū wáa día

o ò yí níi à hí làa héerà.

30 O kǎnílo á ī ylo á wáa mǎn,

31 yīa ū fèra wíokaa bàrà

hā síiwá búenbúen yahó loo,

o ò wé yīa wé è dé hā khoomu.

32 Orén lé yīa á à wé mu khoomu

á hā síiwá núpua á à bè yi ì zūrnáa fo

o ò wé ū nípomu *Isirayele

cùkú lè ho yèni loo.

O Simiōn là a Aana bïo na 6a bía a Yeesu ðǎni yi

33 O o Yeesu bàn maá lè bàn nu wó coon hā bíoní na ó o Simiōn bía 6a za ðǎni yi bïo yi. 34 Bún món ó o Simiōn dúbuaa 6a yi, ò o bía non o Yeesu bàn nu Mari yi: «Àwa! Le í fèn bío mu na foñ: Ū za mu na ká bïo khíi wé hā kánkáa o Isirayele nípomu búenbúen cón. Orén bïo yi, á le Dónbeení khíi síiní 6a cèrèe ñúná, á lé orén bïo yi, á le mún ñ lén 6a cèrèe búii ñúná. O ò wé yīa wé è zéeni le Dónbeení bïo, ká 6a núpua mahá máa tà a yi. 35 Bún lé bïo á à na ká 6a núpua cèrèe sía bïo na fù tun yi á à lé ho khūuhū. εε ká ūnén Mari, le lónbee na à yí fo á à kerí lòn cǎnbúa na 6a cú lè ū kosii.»

36 Hón pāahū so yi ò o há-kínle búii mún buée ðǎn. O lé le *Dónbeení ñi-cúa fεero. O yèni 6a le Aana, ká bàn maá lé o Fanuweele na ló a Azεere nūwá zii. Bàn báa na ó o hía yan lè mí hínmu ó o kararáa ðǎn hā lúluio bïo hēñun. 37 Bïo á wón húrun ó o yí bíniá yí yan á teró lúluio yòó yú ho búarà-náa làa bïo náa. O fù wee wé buen le *Dónbeení zì-beení yi túntún à buee sá na le yi lè mí ñii líró lè mí fioró le wisoni lè ho tǐnàahū. 38 Bïo ó o mǎn o kúnkúza Yeesu ká bàn nūwá 6uan wo, ó o ðéenia wee khòoní

* 2:21 Mi loñ 1.59 † 2:23 Ba sároní bùaa nín-yání zà-tenia bà-báa bán wee búe à wé lè mu hāmu na a Núhúso yi. Mi loñ Léro vūahū (Exode) 13.2, 12, 15 ‡ 2:24 Mi loñ Levii nūwá vūahū (Lévitiqee) 12.1-8

le Dónbeenĩ ká a bío o háyónza yía mu bío à na bíã búenbúen na fù wee lóonĩ ho pãahũ na le Dónbeenĩ á à kãní ho Zeruzalεemu yi.

Ho Nazarεete bĩni varó bío

³⁹ Bío ó o Yeesu bãn nũwã wó bío ó o Nũhũso lãndá lé 6a bè yi á mu búenbúen jii tun wó, bũn mómén á 6a van ho Kalilee kóhũ yi, ho Nazarεete lóhó na 6a lá wi yi. ⁴⁰ O o háyónza mu wee dã ká a líika, á hácíri wee dé wán. O fù sú lè mu bè-zũrĩminĩ á le Dónbeenĩ dúbuaa mún fù wi o wán.

O Yeesu fò mín lè ho lãndá zũrlowà

⁴¹ Lúlúure lée lúlúure ká a Yeesu bãn nũwã fù wee wé va ho Paaki sánúŠ díinĩ ho Zeruzalεemu yi. ⁴² Bío ho pãahũ mu yèrémáa buéé dšn, á 6a le mí ì va bĩn làa bío 6a lá wee wé wéráa mu. Hón pãahũ so yi, ò o Yeesu lúlúio wãa yú ho píru jũn* ó o bò lè mín nũwã van ho sánú mu díinĩ. ⁴³ Bío ho Paaki sánú mu vaá dú wó, á 6a bĩnía wee 6o, á 6a za Yeesu wón pá kará ho Zeruzalεemu yi ká 6a yí zũ mu. ⁴⁴ Barén hácíri yi á 6a wee leéka le o wi mí ninzàwa tãhũ. Lé 6a wizón-kũure venĩ món, á 6a màhã zũrĩnanáa mu ká a yí bò làa bán. Á 6a màhã wãa wee hée tùaka a bío mín temĩnlowà lè mí nĩ-zũrĩlowà cšn. ⁴⁵ Á bío 6a tùakaa san, á 6a bĩnía lá ho wšhũ van ho Zeruzalεemu á vaá wee cãnka a bĩn.

⁴⁶ Mu wizoonĩ tĩn nũ zòn á 6a vaá zoó yú a le *Dónbeenĩ zĩ-beenĩ yi ká a páania kará lè ho lãndá zũrlowà á wee jí 6a cšn ká a tùaka 6a yi. ⁴⁷ Á bíã wee jí a bíonĩ búenbúen wee wé coon le hácíri na ó o wee cikonnáa mu bío dãnĩ yi, làa bío ó o wee bĩnĩ zéenináa mu yara bío yi.

⁴⁸ Bío ó o Yeesu bãn maá le bãn nu zoó mən wo bĩn á 6a dĩn concáan. Á bãn nu bíã làa wo: «Éee! Únén, fo wó wen kà le we? Loń! Mĩn maá làa mĩ cãnkaa fo hã lua búenbúen yi san à wa yí mən fo, á wa hácíri yáara làa sòobéé ũ bío yi.»

⁴⁹ O o Yeesu bíã nən 6a yi: «À mi lá wee cãnka mi le we? Mi so yí zũ ká ĩ ko à ĩ pa bío bío sã wãn Maá yi sese à wé o sũ bío le?» ⁵⁰ Á bãn nũwã yí zũna a bíonĩ mu kúará.

⁵¹ Bũn món ó o Yeesu hĩnən bò 6a yi vannáa ho Nazarεete á vaá wee bè 6a bíonĩ yi. Bũn biowa so na wee wé lè mí dà-kénĩ kénĩ búenbúen á bãn nu fù wee bua mí sũ yi, á wee le mí yi mu wán fššš. ⁵² O o Yeesu wãa wĩokaa wee dã ká a líika. O hácíri là a bè-zũrĩminĩ wee dé wán ká mu wã. Lé bũn nən ó o bío wééraráa le Dónbeenĩ lè 6a nũpua sĩa.

3

O Zãn Batiisi tonló jũhũ

(Matiye 3.1-10; Maaki 1.1-6; Zãn 1.19-23)

¹ Bũn pãahũ ká 6a bá-zàwa béε Tibεere wi mí pánkã láró lúlúio píru hónú nĩ yi.* Á bío ká lé bío ó o bārãka lè mí nũpua hã kãna búĩ na bío sã a yí júná wán: O *Põnsi Pilaate lé ho Zudee á wón wi jũhũ wán; ká a *Herodee lé ho Kalilee. Bãn kĩnle Filiipu lé ho Ituree lè ho Tarakoniite á wón wi júná wán; ò o Lizaniasi bèn lé ho Abilene á wón wi jũhũ wán. ² Bíã hĩa lé le *Dónbeenĩ yankarowà júnása mu pãahũ lé o Aana là a

Š 2:41 Ba zũifũwa Paaki sánú lè 6a kèrètšewa Paaki sánú yĩnən dà-kénĩ. Mi loń Dónbeenĩ bíonĩ vuahũ bíonĩ búĩ bãn kúará vuahũ yi. * 2:42 Ba zũifũwa cšn ká a za báa teró lúlúio hĩa yú ho píru jũn bũn ká a wãa dà wee mĩ dé 6a nũpua na yĩ tšn tãhũ le Dónbeenĩ bío dãnĩ yi. * 3:1

Bíó ó o Tibεere wi mí pánkã láró lúlúio píru hónú nĩ yi, á bũn ò o Yeesu teró lúlúio yú ho 6ónĩ làa píru. Bũn wee zéeni le o Yeesu lúlúio píru jũn bío na bíã là a Zãn Batiisi bío mu yí cšera mín yi, ká lúlúio cèrèε wi mu pãahũ.

Kayiyi fu. Lé hón p̄ahũ so yi á le Dónbeenĩ dó mí bionĩ o Zakari za Zãn jii yi ká a wi hã mana yi ho tá henĩ yi. ³ O o wãa h̄n̄on tò hã lórã na bã ho Zurud̄en muhũ á wee bue b̄io kã na 6a n̄upua yi: «Mi buen à ĩ bátizé mia, lé b̄un á à zéeni le mi khú mu bè-kora wéró yi, á bò le Dónbeenĩ yi, á le è s̄en mi bè-kora á à díã.» ⁴ B̄un lé b̄io wee zéeni le le *Dónbeenĩ j̄i-cúa f̄ero *Ezayii b̄io mu na ó o yánkaa túara mí v̄uahũ yi ká wéró d̄n:

«N̄i búii wee b̄io p̄np̄on le dùure yi ká síi:

«Mi wíoka ho w̄hũ ká a N̄uhũso o buen.

Mi muin ho w̄hũ na o ò bè.

⁵ H̄ia lée bonconi à mi ti hã.

Hã búiaa lè hã búie-zàwa

à mi dà le hã màní.

Hã wãna na kunka

à mi b̄inĩ t̄erén.

Hã wã-zàwa na kùarànkúaràn

à mi b̄inĩ wíoka.

⁶ Hón p̄ahũ so yi á 6a n̄upua

na wi ho s̄ĩ yi búenbúen

á à mi b̄io le Dónbeenĩ wi á le k̄anínáa 6a.»†

⁷ A b̄io 6a z̄amãa lè mí kuio wee lé buen o Zãn mu c̄on bèra a na o ò bátizé 6a, ó o wee b̄io na 6a yi: «Mi yí m̄on miten le, díhionĩ zàwa yén! Le Dónbeenĩ sí-c̄ílé na yòò lua á mi so wee leéka le mi dà a fé miten n̄ii yi le? Lé o yén b̄ia mu n̄on mia? ⁸ Héyii! Mi wé wé hã wárã na se, h̄ia wee zéeni le mi khú mu bè-kora wéró yi á bò le Dónbeenĩ yi. Mi yí b̄io mi yiwa le b̄io mi lé o *Abaraahaamu m̄onm̄ania á b̄un mí don wãa à yí dé. Le ĩ b̄io mu na mia: Mi yí m̄on hã huua na kã le? H̄sn le Dónbeenĩ yãá pá dà à yèrè má à wé là a Abaraahaamu zàwa. ⁹ A mi c̄en pa miten b̄io sese. Lé le dóorè hónhónia buan hã v̄ĩns̄la kúioró b̄io yi. V̄ĩnd̄è lée v̄ĩnd̄è na yí mãa ha hã bia na sí, á dén ñ kúii á à síã à kúee mín wán á à c̄íi.»

¹⁰ A b̄ia wi b̄in búii túara a yi: «Àwa! A b̄io wa wãa ko wa wé lé mu yén coon?» ¹¹ A b̄io kã lé b̄io ó o b̄ia n̄on 6a yi: «Hen kã yĩa bákáwã lée b̄io j̄un ká a m̄on mí ninza búii na báká mía huúu, ó o ko ò o na ho búii wo yi. Ká yĩa bè-d̄inii wi ò o mún p̄aanĩ sanãa mu làa yĩa bè-d̄inii woon mãa mãa dí.»

¹² Ba *l̄anpó féwã búii mún buara a Zãn mu c̄on á wã buéé bátizé. A bán mún túara a yi: «N̄i-karãno, lé mu yén á warén b̄en ko wa wé?» ¹³ O o b̄ia n̄on 6a yi: «Mi yí fé ho l̄anpó à yòò poĩ b̄io ho l̄andã zéenia làa mia.»

¹⁴ A 6a dásiwã mún buara á buéé túara a yi làa b̄io á barén b̄en ko 6a wé. O o b̄ia n̄on 6a yi: «Mi wé yí h̄ih̄ika 6a n̄upua à fé wárã, à mún yí bákã n̄upue woon yi le s̄abéré j̄ii wán, ká mi s̄án̄ii lé d̄io à mi kãna yi.»

(Matiye 3.11-12; Maaki 1.7-8; Zan 1.24-28)

¹⁵ B̄un búenbúen yi ká 6a n̄upua karã dó mí síã wee l̄onĩ b̄io le Dónbeenĩ le mí ì wé. Ba mí ñ-kéní kéní wee leéka le j̄uhũ sí ó o Zãn mu lé yĩa lé o *Krista. ¹⁶ Ká a màhá b̄ia n̄on 6a yi: «Ĩn̄én wee bátizé mia lè mu j̄umu, è ká a búii na b̄en p̄ankã po ĩn̄én á wi lè ho món bò o buen. ĩ yãá yí ko là a nakãa t̄enlò huúu. Wón lé yĩa buéé bátizé mia lè le Dónbeenĩ Hácírí lè ho d̄shũ. ¹⁷ O buan mí véeró d̄è mí n̄ii yi á buéé véerãa mí d̄inlò. A h̄ia lé ho d̄in-poni o ò khuii á à kúee mí nánĩ yi. Ká hã j̄ãakã h̄sn o ò c̄íi ho d̄shũ na mãa hí huúu yi.»

¹⁸ O Zān mún pá kǔn hǎa bía bioní cèrèè làa bǔn bǎn sǐi á nǎn 6a nùpua yi á mún zéenia le Dónbeenì bín-tente bǐo làa ba.

O Zān kàsó zoró bǐo
(Matiye 14.3-4; Maaki 6.17-18)

¹⁹ Bǔn wee wé ká a *Heroode, yǎa wi ho Kalilee kǎhǔ jǔhǔ wán á fó mín kǐnle bǎn hǎa Herodiade yan. O mún láa wee wé hǎ wén-kora lè mí síiwà á séenia bǐo kà. Bǔn búenbúen lé bǐo ó o Zān jǎ ó o vaá yú a á bía nǎn wo yi le o lá yí ko ò o wé mu. ²⁰ O o yáá wíoka dó mu wán, ò o le 6a fé o Zān vaa pe jǐi ho kàsó yi.

O Yeesu bátèè mù bǐo
(Matiye 3.13-17; Maaki 1.9-11)

²¹ Bǐo 6a nùpua hǎa wee lé búen o Zān cǎn à 6uee bátízé, ó o Yeesu mún 6uara ó o Zān bátízera a. Bǐo o Zān bátízera a vó ó o Yeesu wee fio. Lé hón pǎahǔ so á ho wáayi jǐi héra ²² á le Dónbeenì Hácírì lá a háponi síi, á lion o wán. A mu támu 6úii sǎ jǎ ho wáayi á bía: «Fo lé í Za na á ì bò ì tàkà wán, ũ bǐo sí mǐi.»

O Yeesu nǎnkāni
(Matiye 1.1-17)

²³ Pǎahǔ na ó o Yeesu hǎa wee 6úa mí tonló jǔhǔ yi ká a teró lúlúio wee yi ho bóní làa píurú síi. A bǐo 6a yánkaa wee leéka làa bǔn ó o hǎa lé o Zozεεfu za, ká a Zozεεfu mu bǎn maá bèn lé o Helii,

²⁴ ó o Helii bǎn maá lé o Mataate,

ó o Mataate bǎn maá lé o Levii,

ó o Levii bǎn maá lé o Meliki,

ó o Meliki bǎn maá lé o Zanayii,

ó o Zanayii bǎn maá lé o Zozεεfu,

²⁵ ó o Zozεεfu bǎn maá lé o Matatiasi,

ó o Matatiasi bǎn maá lé o Amᵋᵋsi,

ó o Amᵋᵋsi bǎn maá lé o Nahuumu,

ó o Nahuumu bǎn maá lé o Hesilii,

ó o Hesilii bǎn maá lé o Nakayii,

²⁶ ó o Nakayii bǎn maá lé o Maate,

ó o Maate bǎn maá lé o Matatiasi,

ó o Matatiasi bǎn maá lé o Semεηεε,

ó o Semεηεε bǎn maá lé o Zozεεki,

ó o Zozεεki bǎn maá lé o Zodaa,

²⁷ ó o Zodaa bǎn maá lé o Yuanan,

ó o Yuanan bǎn maá lé o Erezaa,

ó o Erezaa bǎn maá lé o Zorobabεεle,

ó o Zorobabεεle bǎn maá lé o Salasiele,

ó o Salasiele bǎn maá lé o Nerii,

²⁸ ó o Nerii bǎn maá lé o Meliki,

ó o Meliki bǎn maá lé o Adii,

ó o Adii bǎn maá lé o Kosaamu,

ó o Kosaamu bǎn maá lé o Elemadamu,

ó o Elemadamu bǎn maá lé o Εεre,

²⁹ ó o Εεre bǎn maá lé o Zozue,

ó o Zozue bǎn maá lé o Eliyezεεre,

ó o Eliyezεεre bǎn maá lé o Zoriimu,

ó o Zoriimu bǎn maá lé o Mataate,

ó o Mataate bǎn maá lé o Levii,

30 ó o Levii b̀an maá lé o Simiõn,
 ó o Simiõn b̀an maá lé o Zudaa,
 ó o Zudaa b̀an maá lé o Zozeefu,
 ó o Zozeefu b̀an maá lé o Zonaamu,
 ó o Zonaamu b̀an maá lé o Eliakiimu,
 31 ó o Eliakiimu b̀an maá lé o Meleyaa,
 ó o Meleyaa b̀an maá lé o Menaá,
 ó o Menaá b̀an maá lé o Matataa,
 ó o Matataa b̀an maá lé o Natãn,
 ó o Natãn b̀an maá lé o *Daviide,
 32 ó o *Daviide b̀an maá lé o Zesee,
 ó o Zesee b̀an maá lé o Obεεde,
 ó o Obεεde b̀an maá lé o Buaze,
 ó o Buaze b̀an maá lé o Sala,
 ó o Sala b̀an maá lé o Naasõn,
 33 ó o Naasõn b̀an maá lé o Aminadaabu,
 ó o Aminadaabu b̀an maá lé o Ademen,
 ó o Ademen b̀an maá lé o Aanii,
 ó o Aanii b̀an maá lé o Hesiron,
 ó o Hesiron b̀an maá lé o Farεεsi,
 ó o Farεεsi b̀an maá lé o *Zudaa,
 34 ó o Zudaa b̀an maá lé o *Zakoobu,
 ó o Zakoobu b̀an maá lé o *Izaaki,
 ó o Izaaki b̀an maá lé o *Abarahaamu,
 ó o Abarahaamu b̀an maá lé o Teraa,
 ó o Teraa b̀an maá lé o Nahoore,
 35 ó o Nahoore b̀an maá lé o Seruuki,
 ó o Seruuki b̀an maá lé o Arakoo,
 ó o Arakoo b̀an maá lé o Falεki,
 ó o Falεki b̀an maá lé o Ebεεre,
 ó o Ebεεre b̀an maá lé o Sala,
 36 ó o Sala b̀an maá lé o Kayinaamu,
 ó o Kayinaamu b̀an maá lé o Aafakisaade,
 ó o Aafakisaade b̀an maá lé o Σεεmu,
 ó o Σεεmu b̀an maá lé o Nõwee,
 ó o Nõwee b̀an maá lé o Lamεεki,
 37 ó o Lamεεki b̀an maá lé o Matuzala,
 ó o Matuzala b̀an maá lé o Enõoki,
 ó o Enõoki b̀an maá lé o Yarεεde,
 ó o Yarεεde b̀an maá lé o Maleleyεεle,
 ó o Maleleyεεle b̀an maá lé o Kayinaamu,
 38 ó o Kayinaamu b̀an maá lé o Enõosi,
 ó o Enõosi b̀an maá lé o Σεεte,
 ó o Σεεte b̀an maá lé o Adãma,
 ó o Adãma b̀an maá lé le Dõnbeenì.

4

O Yeesu kúará lénló bio
(Matiye 4.1-11; Maaki 1.12-13)

¹ Le Dõnbeenì Hácírì p̀anká wi o Yeesu wán. O o wáa ló ho Zurudẽn yi lé wà, á le Dõnbeenì Hácírì l̀enía wo vannáa le dùure yi. ² A mu yú wizooní b̀úará-nun ká a *Satãni wee khà a loñ b̀in. Hõn wizooní so yi b̀úenb̀úen ó o yí dú b̀io huúu. Hã wizooní mu vaa véenì, á le hini dà a.

³ Bïo ó o Satāni m̄n mu kà, ó o bía n̄n wo yi: «Le huee na kà á fo yí m̄n le? Ká fo lé le Dónbeení Za bïo bon kénkén, à ù bío le le huee na kà yèrè má wé ho dínló.» ⁴ O o Yeesu bía n̄n wo yi: «Bïo kà lé bïo túara le Dónbeení bióní vūahú yi: «Dínló mí dòn yí máa na mukānī nùpue yi.»*»

⁵ Būn m̄n ó o Satāni mu fó a yòraráa le búee búí na d̄n wán á yòó d̄n ò o zéenia ho tá kāna búenbúen làa wo le cùekúee wán, ⁶ ò o bía n̄n wo yi: «Ì ì na ho pánká foñ á fo ò keñ há n̄hú wán, á à na há n̄fòró là há semu na wi há yi foñ, lé bïo le Dónbeení n̄n há miñ. I dà a na há yia á ì sli vá yi. ⁷ Ká fo tà á lí fárá ù n̄nkópúná wán à ù bùaaní mi, á há bïo ò s̄i foñ.» ⁸ O o Yeesu bía n̄n wo yi: «Mu túara le Dónbeení bióní vūahú yi: «U N̄húso Dónbeení lé yia á ù ko à ù bùaaní à mún sá na orén mí dòn yi.»†»

⁹ Būn m̄n ó o Satāni mu pá b̄nía fó a vannáa ho Zeruzalēmu, á vaá yòó d̄nía wo le *Dónbeení z̄i-beení n̄n-t̄lahú, ò o bía n̄n wo yi: «Ká fo lé le Dónbeení Za bïo bon kénkén, à ù yén lii ho tá yi, ¹⁰ lé bïo mu túara: «Le Dónbeení á a na le n̄i mí wáayi tonkarowà yi le 6a pa ù bïo sese.»

¹¹ A mu mún b̄nía túara: «Ba à c̄n fo á lí wíoka à bàrá, bèra a na ù zen̄ yí t̄ii làa huee búí.»‡»

¹² O o Yeesu bía n̄n wo yi: «Mu mún túara là Dónbeení bióní vūahú yi: «Yí v̄i v̄i yí khūaa ù N̄húso Dónbeení n̄i yi hàrí lòn wizon-kéní.»§»

¹³ Bïo ó o Satāni mu khà a làa bïo búenbúen san ó o wà ò o día a, á pannáa p̄n-veere.

O Yeesu b̄n k̄rú n̄wá p̄ a b̄o

(Matiye 4.12-17; Maaki 1.14-15)

¹⁴ Bïo á b̄n búenbúen wó khíina, ó o Yeesu wà van ho Kalilee k̄hú ká le Dónbeení Hácírí pánká wi o wán. O yèni ló ho Kalilee mu k̄hú lórá búenbúen yi. ¹⁵ O fù wee wé kàrán 6a n̄pua 6a *zúifùwa kàránló z̄iní yi. A 6a búenbúen b̄n̄t̄n fù wee wíoka a yèni.

(Matiye 13.53-58; Maaki 6.1-6)

¹⁶ Būn m̄n ó o wà van ho Nazareete, hen na ó o d̄n yi. Ho *Sabaa zoñ ó o van 6a zúifùwa kàránló z̄i làa bïo ó o lá wee wé wéráa mu. Bïo ó o le mí ì kàrán le Dónbeení bióní vūahú, ó o lí h̄n̄n yòó d̄n, ¹⁷ á 6a lá le *Dónbeení n̄i-cúa f̄ero *Ezayii vūahú n̄n wo yi. O o fó ho bera á fò mín làa bïo kà:

¹⁸ «O N̄húso Hácírí á wi miñ.

Lé bïo ó o léra mi

le ì vaa bío le b̄n-tente bïo
à na b̄ia lé 6a n̄i-khenia yi.

Le tonkaa mi

le ì bío na 6a kàsósa yi

le 6a à keñ m̄iten,
à ì mún bío na 6a muiiwà yi
le 6a ȳo á à b̄n̄i wé è mi.

A ì na há s̄n̄i-wia

b̄ia 6a wee beé lò yi.

¹⁹ A ì mún bue le lúlúure na ó o N̄húso s̄amu bïo ò wé yi bïo.»*

* 4:4 Mi loñ Lándá zéenlò vūahú (Deutéronome) 8.3 † 4:8 Mi loñ Lándá zéenlò vūahú (Deutéronome) 6.13 ‡ 4:11 Mi loñ Lení vūahú (Psaumes) 91.11-12 § 4:12 Mi loñ Lándá zéenlò vūahú (Deutéronome) 6.16 * 4:19 Mi loñ «Dónbeení s̄amu lúlúure» Dónbeení bióní vūahú bioní búí b̄n k̄ará vūahú yi.

²⁰ Bún món ó o bun ho vūahú á khii n̄n ho kāránlò zii ton-sá yi ò o líi kará á wee zéeni há bióní mu júná làa ba. A b̄ia wi le zii yi búenbúen fá mí yío o yi. ²¹ B̄io ó o jii zoó wee hen á b̄io kà lé b̄io ó o b̄ia n̄n 6a yi ho yahó: «Mi yí m̄n le? Le Dónbeení j̄i-cúa f̄ero b̄ioní na mi j̄á lé h̄n b̄io lan wee wé ho zuia.»

²² B̄ia wee j̄i há b̄ioní mu búenbúen wee wíoka a yèni á mún wó coon há b̄io yi. Ba lá yí máa dé le h̄n b̄in-tentewà so na kà ó o dà wee b̄io. A 6a wee b̄io mín yi: «Yia kà k̄naní yín̄n̄ o Zoz̄efu yàrò na wa búenbúen zū lé wón wee b̄io há b̄ioní mu na kà.» ²³ O o Yeesu b̄ia n̄n 6a yi: «Mi t̄iá sí, mi dà à wà le wahiire na kà á à na mi: «Tini b̄anso weé ūten ūten.» Lé bún n̄n á mi yáá pá dà à b̄iní i b̄ioráa b̄io kà á à na mi: «B̄io á fo wó ho *Kap̄enayuumu yi búenbúen á wa j̄á, á ū b̄en wé mu b̄an síi hen kà m̄n k̄rú lóhó yi le wa mi.» ²⁴ O o Yeesu pá b̄inía b̄ia: «Le í m̄ ho t̄iá na mia: Le Dónbeení j̄i-cúa f̄ero na dà à yí le yèn-tente mín k̄rú lóhó yi, wón mía. ²⁵ Le í m̄ ho t̄iá poni na mia: Le Dónbeení j̄i-cúa f̄ero *Elii páahú, á ho viohó h̄ia d̄in á yí máa tè á d̄n há lúluio b̄io t̄in lè mí piina b̄io h̄z̄in, á le h̄ni ló ho k̄hú búenbúen yi. Bún páahú ká 6a mah̄awa mún boo o *Isiraȳele n̄pomu t̄iahú. ²⁶ Ká le Dónbeení mah̄á pá yí tonkaa o Elii 6a n̄-kéní woon c̄n, ká yín̄n̄ ho Sid̄n k̄hú lóhó b̄ui na 6a le Sareputaa mah̄aa mí dòn c̄n. † ²⁷ Ba b̄ueréwà mún h̄ia boo o Isiraȳele n̄pomu t̄iahú le Dónbeení j̄i-cúa f̄ero Elize páahú, à 6a n̄-kéní woon ó o b̄ui s̄anía yí wan ká yín̄n̄ o Siirii n̄i Naaman mí dòn. ‡»

²⁸ H̄n b̄ioní so b̄io vaa véeni, à bún à b̄ia wi le zii yi búenbúen h̄in̄n̄ yòó d̄in lé le sí-c̄ilè. ²⁹ Lé bún 6a d̄enía w̄iira a wán, á vá lóráa lée liikaa lóráa ho lóhó m̄n, á vaá yòora le búee mu na ho lóhó son wán b̄an j̄un-t̄iahú le mí i dón wo ò dé ho k̄hú yi. ³⁰ O o d̄ind̄in fó mít̄en 6a níni yi á lée wà ò o díá 6a.

*O Yeesu weéra 6a v̄anv̄rowà
(Maaki 1.21-28)*

³¹ Bún món ó o wà van ho Kalilee lóhó, h̄ia 6a le *Kap̄enayuumu. Ká 6a *zúif̄uwa v̄unlò wizonle na 6a le *Sabaa d̄n, ò o kārán 6a 6a kāránlò zii yi. ³² A b̄ia j̄á a b̄ioní wó coon làa s̄ob̄éé lé b̄io ó o b̄ioní p̄anká wi binbirí. ³³ Mu zoó ò o n̄i b̄ui na ó o c̄n̄á wi yi á wi 6a kāránlò zii mu yi. A wón zoó b̄ia b̄io kà p̄n̄p̄n̄: ³⁴ «Éee! Nazareete n̄i Yeesu, lée webio á ū wà b̄ueé cà wa c̄n hen? Fo buara wa yáaró b̄io yi lée? Ba le í yí zū fo le? Ūnén lé yia lé le Dónbeení n̄pue na le tonkaa.» ³⁵ O o Yeesu n̄amakaa wo yi: «Wé t̄éé, lé o n̄i mu yi l̄nb̄io!» O o c̄n̄á mu d̄enía fó a dó ho tá yi 6a n̄pua na wi b̄in búenbúen t̄iahú ò o ló a yi ká a mah̄á yí yú a yí b̄oonía yi. ³⁶ A b̄ia kera b̄in na m̄n mu wéró b̄an búenbúen z̄nkaa kará concán. Cúa-yen, à 6a yèrémáa wee b̄io mín yi: «P̄t̄i! D̄io kà lé le b̄ioní yén síi ká? O n̄pue mu wee na le j̄ii 6a c̄n̄áwa yi lè ho p̄anká, à 6a máa d̄an kán wo ká 6a d̄ení wé b̄io ó o le 6a wé.» ³⁷ O o Yeesu yèni d̄enía ló há lórá na b̄amakaa b̄in búenbúen yi.

(Matiye 8.14-17; Maaki 1.29-34)

³⁸ B̄io ó o zoó ló ho kāránlò zii, ó o t̄ér̄enna van o Sim̄n zii. O vaa d̄enii à bún 6a wee b̄io làa wo le o Sim̄n b̄an h̄io h̄ia le t̄en̄i wee z̄éé. A 6a flora

† 4:26 Mi loñ Bá-zàwa n̄n-yání vūahú (1 Rois) 17.9 ‡ 4:27 Mi loñ Bá-zàwa cúa-j̄un n̄i vūahú (2 Rois) 5.1-14

a le o weé wo. ³⁹ O o vaá zon á líí lúnlúrá a jùhú yi ò o bía le le tèní lé o yi, á le dèniá ló. Mí lahó yi ó o hínòn nòn ho ònló 6a yi.

⁴⁰ Bío le wii líí zon, S á bía búenbúen na 6a vánvárowá lè mí síwà wi cón á buan 6a guararáa. O o bò mí níní 6a nì-kéní kéní wán á 6a wán. ⁴¹ Ba nùpua cèrèe na 6a cínáwa wi yi á 6a wee lé yi ká 6a a bío pónpón: «Ūnén lé yía lé le Dónbeení Za.» Ká a Yeesu wón màhá wee zá làa ba le 6a yí bío. Lé bío 6arén mí bεere yáá zū mu le o lé *Yia le Dónbeení mòn léra.

*O Yeesu wee bue le Dónbeení bìn-tente
(Maaki 1.35-39)*

⁴² Bún 6àn tá lée tòn yìnbii bùiríi, ó o Yeesu hínòn khèra ló van le lùe búí na a nùpue mía yi, á vaá kará mí dòn. Bío 6a nùpua sína yí mòn wo, á 6a wee cànka a. Bío 6a vaá yú a, á 6a wáa yí wi á 6a bíní díá ò o khèn làa ba. ⁴³ O o Yeesu bía nòn 6a yi: «Ó, o! I mún ko á ï va há lórá na ká yi á vaa bue le *Dónbeení béeni bìn-tente bín, lé bío á bún lé bío le Dónbeení tonkaa mi bío yi.» ⁴⁴ O o hínòn wà, á vaá wee bue le bìn-tente 6a *zúífùwa kàránló zíní yi ho *Zudee kòhú yi.

5

*O Yeesu von mí nín-yání nì-keninia
(Matiye 4.18-22; Maaki 1.16-20)*

¹ Wizonle búí ká a Yeesu wi ho Zenεzarεete* vū-beeni jii á 6a zāamāa kīnia yi wee jàa mín, lé bío 6a wi 6a jí le Dónbeení bíoni, ó o mòn há wanna bío jùn ká há ònló mín nísáa mu jumu jii. ² Ba ce-pawá na zon há guararáa búenbúen ló lée ònló wee seε mí zúánwá. ³ Há wanna mu 6àn dà-kéní lé o Simòn te ho, á hón lé hía ó o Yeesu fióra zon, ò o bía nòn wo yi le o jàa zo mu jumu yi cínú, bún món ó o líí kará ò o wee kàrán 6a zāamāa na ònló bín.

⁴ Páahú na ó o bía wó yi, ó o khii wee bío là a Simòn: «Wáa vá zo mu jumu na boo yi, á ūnén lè mí ninzàwa na páania wee sá à yénní mí zúánwá kúee mu jumu yi à mí wíika 6a cewá.» ⁵ O o Simòn bía làa wo: «Éee! Ūnén! Loñ! Wa púia mu jumu yi cāana à wa yí fò hārī ceza. Eε ká ū bíoni jii wán, á ï yénní há á à kúee.» ⁶ A 6a yénní há kúaa mu jumu yi á há líí vūn 6a cewá cèrèe, lée cínú ká há zúánwá hūni lá à fáa. ⁷ A 6a von mí ninzàwa ce-pawá na wi ho won-veere yi le 6a buée séení mí. A bán guara buée séení 6a á há wanna mí bío jùn sú lè 6a cewá fúaa há wi há líí lí mu jumu yi.

⁸ Bío ó o Simòn Piere mòn mu ká síi, ó o líí búrá a Yeesu tá ò o bía nòn wo yi: «Búí! Nùhúso, ï yáá bènònló lá yí ko á ï suará foñ lé bío á ï lé o bè-kora wéro.» ⁹ O Simòn wee bío ká síi lé bío 6a ce-kuii na 6a vūn ká bío zánia wo dàkhina, orén làa bía páania wi ho woohú yi làa wo. ¹⁰ Hārī o Zebedee nūwá Zaaki làa Zán na mún lé 6a ce-pawá, bán mún zāna lè 6a bío síi. O o Yeesu bía nòn o Simòn mu yi: «Áyi! Yí zón dèε woon. Lii híní. A lá ho zuia jii wán, á 6a nùpua lé bía fo wé è yí á à 6ua à buennáa ï cón.» ¹¹ Bún món á 6a vá mí wanna buée ònló mu jumu jii, á 6a kúará mí bío búenbúen bín, á 6a bò là a Yeesu wà.

*O Yeesu wéera a buèré nīi
(Matiye 8.2-4; Maaki 1.40-45)*

§ 4:40 Mi loñ Maaki vūahú 1.32 * 5:1 Ho Zenεzarεete vū-beeni yèni, ho Kalilee vū-beeni lé ho Tiberiade vū-beeni búenbúen lé ho vūhú dà-kéní 6a wee ve ká.

¹² Wizonle búí ká a Yeesu wi ho lóhó búí yi, ó o fò mín là a *òuéré n̄i búí. B̄io ó o m̄on o Yeesu ó o ð̄en̄ia líí búrá à yahó á ð̄uure b̄ó ho tá yi. O o fiara a yi ká: «Núh̄uso! Fo dà à w̄éé mi ká fo tà.» ¹³ O o Yeesu líí b̄o mi níi o wán ò o b̄ia n̄on wo yi: «Í tà mu, w̄aa wa.» Mí lahó yi ó o n̄i ð̄en̄ia wan. ¹⁴ B̄in m̄ón ó o Yeesu hen̄ia b̄io ká làa s̄ob̄éé n̄on wo yi: «B̄io wo foñ á ù yi b̄io le n̄upue jí. Ká ù mah̄á vaa z̄eení üt̄en lè le *Dónbeen̄i yankaro. A ù mún wé mu h̄amu b̄io na ó o *M̄oyiize b̄o le 6a wé wé mu d̄án̄i yi à 6a búenb̄uen z̄ún̄ ká ù wan b̄io bon.»

¹⁵ Ká b̄in yi hò b̄io 6a w̄iokaa wee b̄io o Yeesu b̄io h̄a l̄ua búenb̄uen yi. A 6a n̄upua c̄èr̄e wee v̄a kúee mín wán à j̄ín̄aa o b̄ioní à mún 6ua mí v̄ánv̄arowà lè mí s̄iíwà à ð̄uenn̄aa ó c̄ón le o w̄éé. ¹⁶ Ká a Yeesu wón mah̄á wee wé wé ká a l̄én mí ð̄on vaa fio le l̄ue búí na wan búirín yi ká a b̄in̄i buen.

*O Yeesu w̄éera a mùamúa
(Matiye 9.1-8; Maaki 2.1-2)*

¹⁷ Wizonle búí ò o Yeesu wee k̄arán 6a n̄upua. Mu n̄onzoñ ká 6a *Fariz̄éwa lè ho *l̄andá b̄io z̄eenílowa wi b̄in̄ á kará b̄ó a yi. Ba ló ho Kalilee lè ho *Zudee lór̄á c̄èr̄e yi. Ba búí yáá pá ló ho Zeruzal̄emu lóhó yi. O Núh̄uso Dónbeen̄i p̄anká na wi o Yeesu yi líí h̄ia n̄on ó o wee w̄éer̄aa 6a v̄ánv̄arowà. ¹⁸ Ȳio 6uee f̄i, à n̄upua búí s̄ò mí mùamúa luaráa ká a wi mí d̄amu ð̄eé wán. B̄io 6a 6ueé ð̄an á 6a wi 6a zo le z̄i yi làa wó à zoó b̄arà a Yeesu yahó. ¹⁹ A 6a wó f̄úuu san lé b̄io 6a n̄upua boo dà. A 6a día 6a yòora làa wó le z̄i mu lòho, á yòó kara ho s̄ón-kéní à 6a can h̄a h̄uni o mùamúa mu d̄amu ð̄eé yi á liin̄ia làa wó líí b̄arà a Yeesu yahó b̄ia wi b̄in̄ búenb̄uen f̄ah̄ú. ²⁰ B̄io ó o Yeesu m̄on b̄io 6a d̄or̄aa mí s̄ia wo yi, ó o b̄ia n̄on o mùamúa yi: «Wàn b̄ónlo, ù bè-kora séra día.»

²¹ B̄io ó o b̄ia b̄in̄ ká á ho l̄andá b̄io z̄eenílowa lè 6a Fariz̄éwa á wee b̄io mí yiwa: «O n̄upue mu lée w̄éé á wee m̄aní m̄iten lè le Dónbeen̄i ká s̄ii? Lé w̄éé dà a s̄én mu bè-kora á à día ká ȳin̄on le Dónbeen̄i mí ð̄on.» ²² Ká a Yeesu mah̄á z̄una 6a yilera ó o b̄ia n̄on 6a yi: «Lée webio n̄on á h̄a yilera na ká s̄ii wiráa mia? ²³ Lé mu ȳén b̄ioró wayi? Lé à b̄io le o bè-kora séra día lée tàá lé à b̄io le o h̄in̄i varáka? ²⁴ Ká í mah̄á wi á mi z̄ún̄ le o *N̄upue Za yú ho p̄anká ho tá wán à s̄énn̄aa mu bè-kora día.» O o w̄aa b̄ia b̄io ká n̄on o mùamúa yi: «Le í b̄io mu na foñ, lii h̄in̄i, lá ù d̄amu ð̄eé á ù kh̄í6o.» ²⁵ O o n̄i mu ð̄en̄ia h̄in̄on yòó ð̄in̄ b̄in̄ wán 6a búenb̄uen ȳio yi á líí lá mí d̄amu ð̄eé ò o wee búaaní le Dónbeen̄i ká a wà n̄on mí z̄i. ²⁶ A 6a búenb̄uen wó coon mu b̄io yi. A 6a z̄ana à 6a pá wee kh̄oní le Dónbeen̄i ká s̄ii: «Wa 6ènt̄in̄ m̄on ȳéréké bè-b̄arákává zuia.»

*O Yeesu von o Levii le o bè mí yi
(Matiye 9.9-13; Maaki 2.13-17)*

²⁷ B̄in̄ m̄ón ó o Yeesu ló lée wà. O vaá wee kh̄íí ó o m̄on o làn̄pó fé búí na 6a le Levii ká a kará mí tonlò l̄ue yi. O o b̄ia n̄on wo yi: «H̄in̄i bè mi.» ²⁸ O o Levii ð̄en̄ia h̄in̄on día mí tonlò lè mí b̄io búenb̄uen, ò o b̄o a Yeesu yi.

²⁹ O Levii sá ho ð̄inlò o Yeesu b̄io yi, ò o von wo mí z̄i. O mún von 6a n̄upua búí 6a 6ueé páanía kará wee dí. Ba c̄èr̄e lé 6a ninz̄awa *làn̄pó féwá. ³⁰ A b̄io 6a Fariz̄éwa lè ho l̄andá b̄io z̄eenílowa na b̄io s̄á 6a yi m̄on mu á 6a wee kh̄í mí kíó yi. A 6a t̄ùara a Yeesu n̄i-ken̄inia yi: «Lée webio n̄on á mí pá tà wee dí ká mí ì ju lè 6a làn̄pó féwá lè 6a n̄i-kora na ká?»

³¹ O o Yeesu bía nɔn ɔa yi: «Héyí! Minén! Nùpua na lò hereka so wee wé cà tɔnì ɔ̀anso dǎnì le? Bùeé, ɔa vǎnvarowà lé bǐa wee wé cà a dǎnì. ³² Inén yí ɔuara bǐa wee leéka le mí téréna bǐo yi dé. Bǐa zù le mí lé ɔa bè-kora wérowà lé bǐa á ì ɔuara bǐo yi, bèra a na à ɔa kǐ mu bè-kora wéro yi.»

*O Yeesu bǐa le jii lǐrɔ bǐo
(Matiye 9.14-17; Maaki 2.18-22)*

³³ Bǔn mɔn á ɔa nùpua búí tùara a Yeesu yi: «O Zǎn nǐ-kenínia wee wé lí mí jini à mún wé mí fioró, á ɔa Farizǐewa nǐ-kenínia mún wee wé ká síi. A ùnén nùpua bán ɔ̀en wee dí ká ɔa a jɔ lée webio?» ³⁴ O o Yeesu bía nɔn ɔa yi: «Mí yí mɔn le: Pǎahǔ na ɔa nùpua wí mu yaamu sǎnú díró yí là a há-fla bán báa á ɔa so dá à bǐo le ɔa lí mí jini le? ³⁵ Ho pǎahǔ búí kǐhi dá ó o há-fla bán báa ɔa a lén ɔa tǎhǔ, bǔn ká ɔa màhá wé è lí mí jini.»

³⁶ O o mún bǐnía wà le wǎhiire na ká nɔn ɔa yi: «Nùpue na a lá mí báká finle á à kúii bǐo búí á à la lè mí báká kǐnle na lèra wón mía. Lé bǐo ká a wó mu, á ho dà-finle á à yáa. A bǐo lan mín yi mún máa wǐi mín. ³⁷ Làa bǔn síi, nùpue máa kúee *dǐvén flá sǔmàni-kǐa yi. Lé bǐo ká a kúaa ho bǐn ká ho hǐa wee za, á há à nàma, á ho dǐvén á à kúia, á há sǔmàniwa mún n yáa. ³⁸ Ho dǐvén flá ko ho kúee há sǔmàni-flá yi. ³⁹ A nùpue mún máa día dǐvén kǐa ká a máa jɔ dǐvén flá. Lé bǐo á ɔa wee bǐo le ho dǐvén kǐa lé hǐa sí.»

6

*O Yeesu zéenia ho Sabaa bǐo le ɔa nùpua
(Matiye 12.1-8; Maaki 2.23-28)*

¹ Mu wó ká a Yeesu wee kǎa há mana búí yi ho *vǔrǐlɔ wizonle na ɔa le Sabaa zoñ, ó o nǐ-kenínia wee báará zoo khé ho dǐnlɔ lée pùkà là. ² A ɔa *Farizǐewa búí mɔn mu á ɔa wee bǐo làa ba: «Lée webio nɔn mí wee wéráa bǐo ká? Wa làndá hò mu.» ³ O o Yeesu bía nɔn ɔa yi: «Bǐo ó o *Daviide yánkaa wó ká arén lè mí nùpua á le hǐni dà á mí dǐn yí kǎrána yí mɔn le? ⁴ Orén mǐten zon le Dónbeenǐ zǐi á zoó lá le Dónbeenǐ hǎmu búuru á là, ó o buan ho búí lée nɔn bǐa làa wó bò mín yi. Ká a jɔn lá yí ko ò o wé mu, lé bǐo le *Dónbeenǐ yankarowà mí dòn lé bán wee wé là ho.» ⁵ O o tɔn pá bǐnía bía nɔn ɔa yi: «O *Nùpue Za lé yǐa á ho Sabaa bǐo wí nǐi yi.»

(Matiye 12.9-14; Maaki 3.1-6)

⁶ Ho Sabaa mu búí zoñ ó o Yeesu van ho kǎránlɔ zǐi yi á vaá zoó wee kǎrán ɔa nùpua. Mu zoñ à nǐi búí wí bǐn á nǐn-tǎnǐ bàhó húrun. ⁷ A ho *làndá bǐo zéenílowa lè ɔa Farizǐewa bò mí yǐo o Yeesu wán le mí ì loǐ ká a pá à wéé nùpue ho Sabaa zoñ, lé bǔn ɔa à dǐn wán á à yǐráa wo ò kooní yi. ⁸ O o Yeesu zǔna ɔa yilera ò o pá bía nɔn o nǐi na bàhó húrun yi: «Lii hǐnǐ vá ɔueé lée dǐn hen ká ɔa nùpua yahó le ɔa mí fo.» O o nǐi líf hǐnɔn á vá ɔueé lée dǐn. ⁹ O o Yeesu bía làa ba: «Le ì tǔa mia làa bǐo búí: Lé mu yén ó o nùpue ko ò o wé ho Sabaa zoñ? Lée bè-tente lée, táá lée bè-kohó? Lé ho kǎni a nùpue lée, táá lé ho ɔue o?» ¹⁰ O o Yeesu lora ɔa búenbúen yi kǐhi fò ò o bía nɔn o nǐi yi: «Hóní ù bàhó.» O o nǐi hónía ho á ho dènia wan. ¹¹ A ho làndá bǐo zéenílowa lè ɔa Farizǐewa sía cǎ mu yi làa sòobéé, á ɔa wee wǎanǐ mín yi: «Lée webio á wa yáa à wé á à yǐráa wo ò fǐ nǐi yi coon?»

*O Yeesu hueekaa mí tonkarowà píru jɔn
(Matiye 10.1-4; Maaki 3.13-19)*

¹² Wizonle búí ó o Yeesu hínàn le mí yòó wé mí fióró le búee wán, ó o yòó fióra le Dónbeení yi bín fúuu cáana. ¹³ Bío ho tá t̄n, ó o von mí n̄i-kenínia kúaa mín wán, á hueekaa 6a píru j̄un 6a t̄ahú á có yèni làa tonkarowà. H̄ia kà lé 6a yènnáa:

¹⁴ O Simòn na ó o có yèni làa Piere,
o Andere na lé o Simòn mu bàn za,
o Zaaki là a Z̄an, o Filiipu là a Baatelemii,

¹⁵ o Matiye là a Toma, o Alifee za Zaaki,
o Simòn na lé 6a Zelootewa* kuure n̄upua n̄i-kéní,

¹⁶ o Zaaki za Zudaa,
là a Zudaa Isikariote na khíi dé o Yeesu o zúkúsa níi yi.

*O Yeesu kàrdanna 6a n̄upua á wéera 6a búí
(Matiye 4.23-25; Maaki 3.7-11)*

¹⁷ Bún m̄ón, ó o Yeesu b̄inía bò lè mí n̄i-kenínia lion ho tá p̄èrú yi hen na ó o m̄ón-bèwa c̄èr̄èe d̄in yi. 'Ba minka z̄amáa mún wi b̄in. 'Ba ló 6a *zúifùwa k̄oh̄ú kùaràa búenb̄úen yi, ho Zeruzal̄emu lóhó, lè ho Tiire lè ho Sid̄on lórà na wi mu yámú j̄umu j̄ii ló-zàwa yi. ¹⁸ Ba búenb̄úen wà búee jí a Yeesu c̄ón á mún ñ cànka ò o wéé 6a véena. B̄ia 6a c̄ináwa wee beé lò wee yí m̄iten. ¹⁹ Ba n̄upua búenb̄úen wee cànka à 6a yí o túii yi, lè b̄io le Dónbeení p̄anká na wi o yi á wee lé lée wéé 6a n̄upua búenb̄úen.

(Matiye 5.1-12)

²⁰ O o Yeesu wáa yòó lora mí n̄i-kenínia yi ò o b̄ia:

«Minén na lé 6a n̄i-khenia, mi j̄úná s̄í,
lé b̄io le Dónbeení b̄éení á mi níni wi yi!

²¹ Minén na le h̄ini wee búe ho zuia, mi j̄úná s̄í,
lé b̄io á b̄io mi wee ca á mi ì yí á mu j̄ii ì sí!

Minén na wee wá ho zuia, mi j̄úná s̄í
lé b̄io mi khíi d̄i h̄a konsíní!

²² «Ká 6a n̄upua khíi j̄ina mia, á p̄á mia, á wee là mia, á wee yáa mi yèni o *N̄upue Za b̄io yi, se mi j̄úná s̄í. ²³ Mi z̄amaka à wé coronka lé b̄io le Dónbeení b̄iá beení pan mia ho wáayi mu b̄io yi. Mu bon, lé kà síi á 6ar̄én bàn 6úaaawa mún yánkaa beéraràa le *Dónbeení j̄i-cúa f̄erowà lò.

²⁴ Èe ká minén n̄àfòró b̄ansowà á ho yéréké khíi sá yi,
lé b̄io á mu b̄io búenb̄úen mí yú vó,

á b̄io máa b̄ini máa bè mu wán máa na mia.

²⁵ Minén na wee dí b̄iubaa ho zuia á ho yéréké khíi sá yi,
lé b̄io á b̄io c̄èr̄èe h̄ini khíi t̄e mia.

Minén na wee d̄i h̄a konsíní ho zuia á ho yéréké khíi sá yi,
lé b̄io mí b̄io khíi wé ho yahó s̄eró lè le wéé.

²⁶ Minén na 6a n̄upua wee wíoka yèni á ho yéréké khíi sá yi,

lé b̄io á lé kà síi á bàn 6úaaawa mún yánkaa wó làa b̄ia fù le mí lé le Dónbeení j̄i-cúa f̄erowà ká mu j̄on̄ yí bon.

*Wa ko wa wé wé mu bè-tentewà làa b̄ia yi wa w̄en
(Matiye 5.38-48)*

²⁷ «Àwa, minén na wáa d̄in wee jí ñ c̄ón búenb̄úen lé minén á ì wee b̄io b̄io kà a na yi:

Mi waí mi zúkúsa.

B̄ia j̄ina mia à mi wé mu bè-tentewà na yi.

* 6:15 Mi loñ Matiye v̄uah̄t̄ 10.4

28 Bĩa wee dánkání mia
à mi wé dúbua yi.

Bĩa wee yáa mi yèni
à mi wé fio na yi.

29 Hàrí ká a 6úi dó ũ sáahó yi,
à ũ yèrè má hĩa so dá a yi.

Ká a 6úi fó ũ kán6un,
à ũ mún díá le o fé ũ báká.

30 Yia flora bio ũ cón,
ũ na mu wo yi.

Yia lá ũ bio,
à ũ díá le o 6ua.

31 Bio mi wi à 6a nĩ-vio wé na mia,
à mi wé mu 6àn síi à na 6a yi.

32 Ká bĩa wa mia lé bán mí dòn á mi wa, á mi wee leéka le mi so pá à bíní ì yí bio mu mòn le? Hàrí 6a bè-kora wérowà mún wa bĩa wa 6a. 33 Ká bĩa wee wé mu bè-tentewà na mia lé bán mí dòn mi wee wé mu 6àn síi na yi, á mi wee leéka le mi so pá à bíní ì yí bio mu mòn le? Hàrí 6a bè-kora wérowà mún wee wé bũn. 34 Ká bĩa khíi dàñ mu á à wí mia, lé bán mí dòn á mi wee ke lè mí bio, á mi wee leéka le mi so pá à bíní ì yí bio mu mòn le? Hàrí 6a bè-kora wérowà mún wee ke mún biowa làa mún làa bũn síi à paráa mu khíi wíló. 35 È ká minén yí wé bũn. Mi wañ mi zúkúsa, mi wé wé mu bè-tente na 6a yi. Ká nùpue kon ũ bio, ũ yí dé ũ síi mu khíi bíní wíló yi. Lé bũn ñ na ká mi ì wé le Dónbeenĩ na wi mu bio búenbúen jũhũ wán zàwa, lé bio á 6a bè-yízũnlowà lè 6a nĩ-sũmáa á le wee wé mu bè-tentewà na yi. 36 Mi zũn le hii wéró làa bio á mĩn Maá Dónbeenĩ zũnáa le hii wéró bio síi.

Mi wé yí cítí nùpue
(Matiye 7.1-5)

37 «Mi wé yí cítí nùpue, á le Dónbeenĩ mún máa cítí mia. Mi yí síiní nùpue jũhũ, á le Dónbeenĩ mún máa síiní mí jũná. Mi wé sèn díá na mĩn yi, á le Dónbeenĩ mún wé è sèn ñ díá á à na mia. 38 Mi wé hã mu bio, á le Dónbeenĩ mún wé è hã mia. Mu bio na le Dónbeenĩ á à hã làa mia á à wé bio na à kúee mí dèe yi á à didĩi fúaa ká mu sú cáa pũuu. Lé bio le wíló dèe na mi wee mònzá lè mu bio, lé dén 6àn síi á le Dónbeenĩ á à mònzá lè mí bio á à na mia.»

39 O bíní wà le wáhiire na kà: «Muii so dà a tè mí ninza muii bũini wán le? Bùeé. Lé bio ká 6a vaá dñn ho kòhũ á 6a mí nùwá jũn á à páanĩ ì zo ho. 40 Nĩ-kenĩni na po yia wee kenĩ a wón mia. Nùpue léee nùpue na kenĩa dñn ó o dà à wé làa yia kenĩa wo bio síi. 41 Léee webio nòn á le zóore na wi ũ yère yi á fo yí zũ bio, à le zàn-dèe na wi mi ninza yère yi á fo màhã mòn wee zéeni? 42 Fo dà a wé kaka à bío le mi ninza díá le ũ lén le zàn-dèe na wi o yère yi, ká le zóore na wi ùnén yère yi á fo yí zũ bio le? Yí mòn úten na le! Le zóore na wi á ũ yère yi lé dío á ũ ko à ũ lén vé, á ũ yío màhã à mi wérewéré á à dàñ ñ lénnáa le zàn-dèe na wi mi ninza yère yi.

Le vñdèe lè mi bia wáhiire
(Matiye 7.16-20; 12.33-35)

43 «Vñdèe na se máa wé ha bia na yí se, á le vñdèe na yí se mún máa wé ha bia na se. 44 Mu bon, le vñdèe bia lé hñn 6a wee wé bè yi à zũnnáa le síi. Lunkúnsòró máa wé fáa 6ódióhó wán. A jia mún máa wé khé kíkahó wán. 45 O nùpue na se wón wee wé bío hã bín-tentewà lè bio á bio wi o

sii yi se. Ká yia yí se wón wee wé bío há bín-kora, lé bío á bío wi o sii yi yí se. O nùpue bío na wi o sii yi, lé bún wee wé lé là a jii.

Hã zîní bío jùn wàhiire
(Matiye 7.24-27)

⁴⁶ «Mi wee ve mi le «Núhúso! Núhúso!» à mi màhá yí máa wé bío á ì wee bío na mia á mu jùhú so wi le? ⁴⁷ Mi òn le ì zéeni a nùpue na wee buen ì cón, à jí ì bíoní, à mún bè há yi bío ó o bío òonnáa mín làa mia. ⁴⁸ O bío òonmín làa nùpue búí na le mí ì so mí zii ó o náana ho tá á líi óó le huee yi a màhá bò yi fàráráa le jùhú. Há vi-beera tèró pàahú á mu jùn-beeni òueé dèkio le à le pá òn. Le yí tò lé bío le jùhú fàrá se. ⁴⁹ Éé ká yia wee jí ì bíoní ò o yí máa bè há yi, wón òanso bío òonmín làa nùpue búí na fàrá mí zii jùhú ho tá káamáa yi á son. Bío ho vi-beeni tò á mu jùn-beeni òuara òueé óó le yi, à le dèniá tò pùpè.»

7

Ba dásíwá jùhúso ton-sá wééró bío
(Matiye 8.5-13; Zán 4.46-54)

¹ Bío ó o Yeesu bía hón bíoní so búenbúen á nòn ba zámáa yi vó, ó o wà van ho *Kapεnayuumu. ² Mu pàahú ká ho *Oroomu dásíwá jùhúso búí wi bín á ton-sá ní-kéní na ó o òèntín wa làa sòobéé á lò yí here día mu húmú jii wán. ³ Bío ba dásíwá jùhúso mu jà a Yeesu bío, ó o tonkaa ba *zúífùwa ní-kía nùwá yèn búí le ba vaa fio wo le o òuee wéé mí ton-sá. ⁴ A bán wà van o Yeesu cón á vaá wee òónòóní a ká ba à bío làa wo: «O òn mu na tonkaa wèn òèntín ko le ù séení, ⁵ lé bío ó o wa wa òipomu. Orén lé yia léra mí ní yi á séeníá wèn á sonnáa wa kàránló zii.» ⁶ O o Yeesu dèniá bò làa ba á ba wà. Bío ba vaá sùaràa o òn mu zii à bún ò o tìn tonkaa mín bónlowà le ba léé bío na a yi: «Núhúso, yí sèé ùten ì bío yi. Ù buenló ì zii yi léé bío na á ì yí koráa. ⁷ Lé bún bío yi á ì yí henianáa ì sii á yí òuara ù cón òten. Na le jii á ì ton-sá pa à wa. ⁸ Inén ì beere júnása wi á ì wee bè bíoní yi. A inén mún wi ba búí jùhú wán, á bán mún wee jí ì cón. Ì le yia va hen à wón wa bín, ì le o búí buen ò o dèniá buen. Ì le ì ton-sá wé bío na, ò o dèniá wé mu mí lahó yi.» ⁹ Bío ó o Yeesu jà hón bíoní so, ó o wó coon o òn mu bío yi, ó o yèrémáa khíi bía le ba zámáa na bò a yi: «Le ì bío na mia: O *Isirayεele òipomu búenbúen yi á ì òn yí fò mín làa nùpue na sídèró mii yú yia ká yi.» ¹⁰ A ba dásíwá jùhúso bàn bónlowà biniá khííon á vaá yú ò o ton-sá mu wan.

O Yeesu vèeniá o Napeε maháa za

¹¹ Bún món ó o Yeesu wà wee va ho lóhó búí na ba le Napeε. O o òn-kéninia le ba zámá-kúii bò làa wo. ¹² Bío ó o vaá òn ho lóhó jii, ó o fò mín làa nùpua búí à ba buan mí ní-hío wà vaá nùu. Yia húrun léé maháa búí te mí za kéní. Ho lóhó nùpua cèrèé lo á bò là a háa mu. ¹³ Bío ó o Núhúso mòn o háa mu ó o màkárí buan wo yi. O o bía làa wo: «Háa mu, yí yáa ù yilera.» ¹⁴ O o wà vaá óó ba yi á lá mí ní bò le kháare wán á bía buan o ní-hío òn. O o Yeesu bía: «Yàronza, líi híni, lé mi bía mu.» ¹⁵ O o dèniá líi hínon yóó kará wee bío. O o Yeesu hoonía wo yóó dó bàn nu ní yi. ¹⁶ A bía wi bín búenbúen zána á ba wee khóní le Dónbeení ká síi: «Yia ká màhá lé le *Dónbeení jì-cúa fεero binbiri á wa yú. Le Dónbeení

ló guara á wà buée fení mí n̄pomu.»¹⁷ O Yeesu b̄io na ó o wó kà d̄eɛnía n̄á 6a *zuífùwa k̄sh̄ú búenb̄úen yi á dà kh̄ii zon h̄ia làa ba 6ó mín yi mún.

*O Yeesu zéenia mí buenló n̄uh̄ú n̄on o Zán Batiisi yi
(Matiye 11.2-6)*

¹⁸ O Zán Batiisi n̄i-kenínia vaá b̄ia b̄io wó búenb̄úen á n̄on wo yi. B̄ún m̄ón ó o von 6a n̄uw̄á jun 6úí 6a t̄lah̄ú¹⁹ á tonkaa le 6a vaa túa o Yeesu yi: «Ūnén lé ȳia á wa n̄á b̄io le fo ko ū búen lée, tàá wa pá ko à wa l̄oní n̄i-veere?»²⁰ A bán wà vaá yú a Yeesu á b̄ia n̄on wo yi: «O Zán Batiisi tonkaa w̄en ū c̄s̄n le wa buee túa foñ le lé fo lé ȳia ko ū búen lée, tàá wa pa n̄i-veere?»²¹ A mu w̄áa wó se à 6a buée d̄s̄n ò o lan wee w̄éé 6a n̄upua c̄èr̄e na mu w̄ámú lè mí síw̄a tò. O mún wee n̄a 6a c̄n̄awa lén b̄ia 6a w̄i yi, á mún wee h̄en 6a muiw̄a ȳio à h̄a mi w̄er̄éw̄é. ²² B̄ún w̄eró m̄ón, ó o m̄ah̄á ȳer̄em̄aa wee b̄io là a Zán tonkarow̄a: «Mi lén vaa zéeni b̄io mí m̄on làa b̄io mí n̄á à na a Zán yi: Lé 6a muiw̄a ȳio wee mi, á 6a mùam̄aw̄a h̄in̄on wee var̄aka, 6a búer̄ew̄a wan, 6a bekew̄a j̄ik̄s̄nna wee n̄i mu b̄io, 6a n̄i-h̄ia wee v̄èe, á le b̄in-tente wee bue na 6a n̄i-khenia yi.*²³ Ȳia ȳi pá ì b̄io ká a tà mu yi se wón 6anso n̄uh̄ú sí.»

*O Yeesu wee b̄io o Zán Batiisi b̄io
(Matiye 11.7-11)*

²⁴ B̄io ó o Zán tonkarow̄a b̄inia wà, ó o Yeesu w̄áa wee b̄io o Zán mu b̄io lè 6a z̄am̄aa kà síi: «Lée webio á mi van vaá lora le dùure yi? Lé ho konkohó na ho pinpiró wee h̄éé v̄inv̄á lée? B̄uée. ²⁵ A lée webio mi vaá lora? Lée n̄upue 6úí na s̄ia h̄onb̄on̄on le? H̄s̄n sí-seni 6ansow̄a so lé 6a p̄am̄a-beera z̄iní á 6a w̄i yi. ²⁶ A lé o yén mi van b̄io yi? Lé le *Dónbeení n̄i-cúa f̄eero lée? Ká mu lé wón se mi t̄úia sí. O yàá pá po wón, le ì b̄io mu na mia. ²⁷ Orén lé ȳia le Dónbeení f̄era b̄ia b̄io mí v̄onna yi: «Ì ì tonka ì tonkaro o ò dí ū yahó á buée w̄ioka ū w̄sh̄ú.»[†] ²⁸ Le ì b̄io mu na mia: 'Ba n̄upua na ho ðm̄íná yi búenb̄úen á ȳia n̄uh̄ú wi po a Zán wón mia. Éé ká le *Dónbeení b̄éni z̄awa m̄on-dí m̄ah̄á pá po a.

(Matiye 11.16-19)

²⁹ «Ba n̄upua búenb̄úen, h̄ari ho *l̄anpó féwá á h̄ia wee buee n̄i a Zán c̄s̄n. A 6a tà z̄úrna le le Dónbeení b̄io bon á 6a wee buen o c̄s̄n ò o bátizé 6a. ³⁰ Ká 6a *Fariz̄iwa lè ho *l̄andá b̄io zéeni lowa bán ȳi tà b̄io le Dónbeení le mí ì wé è na 6a yi, á 6a b̄èn mún pá à Zán *bátéem̄u b̄io.»³¹ O o Yeesu b̄inia b̄ia: «Ho zuia n̄upua na kà á ì dà à t̄éè le 6a yén? Lé 6a yén á 6a b̄io 6onnáa mín? ³² Ba ka lè 6a háyúw̄a na lée kará 6a n̄upua f̄em̄inló lahó yi, á wee háaní na mí n̄inz̄awa na zoó le 6onfónii yi kà:

Wa 6úa h̄a s̄ia san,
à mi le mi máa lée yo.

Wa bó le ȳeni,
á mi le mi máa wá.

³³ B̄io ó o Zán Batiisi guara á ȳi máa dí ðn̄-poni, á mún ȳi máa n̄u *ðiv̄én, á mi le o c̄n̄á wi o yi. ³⁴ A b̄io ó o *N̄upue Za b̄èn guara wee dí, á mún wee n̄u ho ðiv̄én á mi mún ȳi tà b̄ún, à mi wee b̄io b̄io kà: «Mi loñ! O n̄i na ká ȳi máa wé b̄io 6úí ká mu ȳin̄on ðn̄ló díró làa n̄a-n̄unló. O lé 6a *l̄anpó féwá lè 6a bè-kora w̄erow̄a 6àn b̄ónlo.»³⁵ Éé ká b̄ia búenb̄úen na mu bè-z̄úminí wi yi b̄io bon, bán wé è wé mu bè-z̄úminí mu 6àn w̄ará.»

* 7:22 Mi loñ Ezayii v̄uah̄ú 35.5; 61.1 † 7:27 Mi loñ Malasii v̄uah̄ú 3.1

O bá-fé na bè-kora séra díá bíó
(Matiye 26.1-13; Zán 12.1-8)

³⁶ Wizonle búí ó o Farizíe búí yon o Yeesu le o buee dí mí zii. O o Yeesu van á 6a vaá khónkaa dūmaka† wee dí. ³⁷ Hón pāahū so yi ò o hāa búí na á ho lóhó núpua búenbúen zū bá-fénló bíó á jíá bíó ó o Yeesu wi o nni mu zii, ó o buan mí dèe búí na yáwá here na sú lè ho jiló na sámu sí á buararáa bñn. ³⁸ Bíó ó o bueeé zon, ó o bánbáa khii hùerá a Yeesu món ò o wee wá, ó o yèn-caa wee lii o Yeesu mu zení wán. O o jún-vāní lé dío ó o wee bñní sùuka làa hā, bñn món ó o wee bñní yēe hā ká a kúee ho jiló mu hā wán.

³⁹ A bíó ó o Farizíe na ó o wi zii á món mu, ó o wee bíó mi yi: «Yia kà cén lá léé Dónbeení ji-cúa fēero kénkén, ó o lá a zūn o hāa mu na wee lanláka a zení léenii, là a bè-wénia.» ⁴⁰ O o Yeesu bíá nñn wo yi: «Simón, í í bíó bíó búí á à na foñ.» O o Simón le: «Núhúso, bíó.»

⁴¹ O o bíá làa wo: «Núpua nùwā jùn hía kon nàfòró bānsò búí wáí. O nñ-kéní léé wén-hāani khíá-hónú, ò o nñ-kéní na so léé wén-hāani búará-jùn làa píru. ⁴² Bíó á yia 6a kon le cón zū à 6a yí dà le máa wí, ó o bó 6a mí nùwā jùn kení. Awa! Ba nùwā jùn mu tlahú, á ù wee leéka le lé o yén n wari o nni mu á à porí mí ninza.» ⁴³ O o Simón bíá: «Í wee leéka le lé yia ó o díá le kee na búaa nñn yi.» O o Yeesu le: «Ū bíó bon, fo mà ho tūia.»

⁴⁴ O o yèrémáa khii sánsáa o hāa mu ò o wee bíó là a Simón: «Fo yí món le: í bueeé zon hen coon à ù yí le 6a bua mu jumu buee sēe le í zení, ò o hāa na kà wón wá siinia hā á bñnía sùukaa lè mí jún-vāní. ⁴⁵ Bíó á í bueeé dñn ū zii, á ù yí hñnón yí wíira mi á yí yēera níi, ò orén lè mí buee zoró hen á í zení lé hón ó o wíira lè ho yēeró. ⁴⁶ Fo mún yí kúaa jiló í jùhú wán á yí dórāa ho cùkú mi, ò orén wón lé ho jiló na sámu sí ó o kúaa í zení wán. § ⁴⁷ Lé bñn nñn à í í bíó mu á à na foñ: Bíó ó o hāa mu 6a séra bè-kora cèrèe díá lé bñn nñn ó o waminí wára boorāa. Ee ká yia bè-kora na séra díá ka cñnú, wón waminí wára na o ò zéeni à bèn n keñ cñnú.»

⁴⁸ Bñn món ó o Yeesu bíá nñn o hāa yi: «Ū bè-kora séra díá.» ⁴⁹ A bíá làa wo páania wee dí wee bíó mí yiwa: «O núpue mu léé wée á wee hení mí síi à bíó le mu bè-kora séra díá?» ⁵⁰ O o Yeesu bíá nñn o hāa yi: «Fo wāa yú ho héerà, hñí lén, ū siidéro mi á fenía fo.»

8

Ba hāawa na fù wee bè là a Yeesu

¹ Bñn món ó o Yeesu hñnón tò hā ló-beera lè hā ló-zāwa yi á wee bue le *Dónbeení béeni bñn-tente. Bíá bò làa wó lé o nñ-keninia píru jùn, ² lè 6a hāawa nùwā yēn búí, bíá ó o jón 6a cñnáwa léra yi á mún wēera véena. Ba lé o Mari na 6a wee ve làa Makadala* Mari, yia ó o jón 6a cñnáwa búaa hējùn léra yi, ³ là a Kuza na ó o *Herodee bàrá mí zii tonni jùhú wán bān hāa Zaana, là a Suzaana. Hāawa cèrèe mún hía wi bñn á séenia bārén á fù wee wé lén mí níi bíó à séeni là a Yeesu lè mí nñ-keninia.

O Yeesu wà o díró wāhiire á bñnta zéenia kúarà
(Matiye 13.1-9; Maaki 4.1-9)

† 7:36 O Yeesu pāahū ká 6a zúifūwa le mí ì dí, á 6a khón daráka kñní ho dñnló yi díráa. § 7:46 Le níi yēeró, hā zení sēeró lè ho jiló kúeeró ho jùhú wán, bñn búenbúen lé bíó á 6a zúifūwa fù wee wé á dérāa ho cùkú mí nñ-hāní yi. * 8:2 Makadala: Lé ho lóhó búí na wi ho Kalilee vū-beeni jii lè le wii téenii.

⁴ Ba nùpua hía wee léka hã lórá yi buen o Yeesu cón. Bïo 6a kínia wo yi boo, ó o wà le wàhiire na kà nòn 6a yi: ⁵ «Nii búí hía ló van mí mōhū yi, á wà vaá dé mí bè-dà. Bïo ó o vaá wee dé mu á mu búí lée lion ho wōhū wán, á 6a wā-bēwa yonkaa, á mu búí á 6a jínzàwa 6èn sèekaa vā. ⁶ Mu búí lion hã huua yi hen na le tñí yí boo yi, á mu ló ká mu dèenía bínía hon, lé bïo á ho hínló mía bín. ⁷ Mu búí bñn lion hen na hã kíkara bia héra yi, á mu ló á yòó zon mín yi làa hã, á hñn pà mu. ⁸ Mu búí bñn lion ho tá na se yi, á mu ló á yòó dñn á han mí bia, á hã lè mí dà-kéní kéní á yú hã bia khímàni khímàni.» Bñn món ó o pá bínía bía bïo kà nòn 6a yi: «Yia wee jí bïo, à wón jí bïo bía sese.»

(Matiye 13.10-13; Maaki 4.10-12)

⁹ O o Yeesu ní-kenínia tùara a yi: «Le wàhiire mu kúará lé mu yén?» ¹⁰ O o bía nòn 6a yi: «Le Dónbeení béeñi bïo na ó o nùpue yí zū kúará á le wee zéeni à ceé na minén mí dòn yi. Ká 6a nùpua na ká wee jí mu lòn wàhio káamáa, lé bñn nòn á 6a lé 6a nùpua na yïo wi ká hã yí máa mi, á mún wee jí mu bïo ká 6a yí máa zūñ mu kúará.†

(Matiye 13.18-23; Maaki 4.13-20)

¹¹ «Le wàhiire mu kúará lé bïo ká: Mu bè-dà lé le Dónbeení bioní. ¹² Bïo lion ho wōhū wán lé 6a nùpua na ká 6a já le Dónbeení bioní à 6a máa yí tà le yi, ká a *Satāni dèeni bánbá 6uee lén le 6a yiwa yi, à mún ti 6a káníló wōhū. ¹³ Bïo lion hã huua na le tñí yí boo yi lé 6a nùpua na ká 6a já le Dónbeení bioní à 6a tà le yi, à zāmaka le bïo yi, ká ho kúará lénló yú 6a pāahū na yi, à 6a dèeni lé lè mí món, lé bïo á le bioní mu yí wiira 6a sese. ¹⁴ Bïo lion hã kíkara yi lé bia wee jí le Dónbeení bioní ká 6a jún-sèró, lè ho dímíjā nāfóró, lè ho 6àn símu á wee hè le à le máa dāñ ha hã bia na dñn. ¹⁵ Bïo 6èn lion ho tá na se yi lé bía wee jí le Dónbeení bioní à 6ua le lè le sñi na se, dïo púaara dia. Ba yí máa bñn lé lè mí món. Bñn lé bïo nòn á 6a wee haráa hã bia na se.

Le fñntāni wàhiire

(Maaki 4.21-25)

¹⁶ «Nùpue na à dé le fñntāni mí zii á à bñn ì lá le dèe búí á à pe yi, tàà ká á dó le vó o ò lá le zoó bàrá mí kàtà tá wón mía. Ba wé dé le bàrá hen na le ko le bàrá yi, à bía wee zo le zii wé mi. ¹⁷ Mu bè-sánkanii na mu khoomu khii máa lé wán bñn mía. Hàri bïo kúará yí zūñ búenbúen bïo khii bïo yi le wizon-kéní. ¹⁸ A mi cén wé jí bïo wee bïo na mia sese, lé bïo á yia bïo wi á 6a à bñn ì na mu búí wo yi á à bè mu wán. Ká yia dèe búí mía, á hàri mu bè-za bïo na ó o wee leéka le mu wi mí cón á 6a pa à fé.»

O Yeesu 6àn nu le 6àn zàwa bïo

(Matiye 12.46-50; Maaki 3.31-35)

¹⁹ O Yeesu 6àn nu le 6àn zàwa 6uara á cón à 6a màhã yí dà máa zoó búe o yi, lé bïo 6a nùpua boo dà. ²⁰ O o búí bía mu nòn wo yi: «Mìn nu le mñn zàwa wi 6a mi ũ wán, 6a lée dñn ho khūhū pan fo.» ²¹ O o Yeesu bía nòn bía wi bñn búenbúen yi: «Bia wee jí le Dónbeení bioní à bè le yi, bán lé wàn nu le wàn zàwa.»

O Yeesu dñnia ho pinpiro

(Matiye 8.23-27; Maaki 4.35-41)

²² Wizonle búí, ó o Yeesu zon ho woohū lè mí ní-kenínia, ò o bía nòn 6a yi: «Mi wa khí lè ho vū-beeni món.» A 6a dèenía zoó wà mu jumumu yi

† 8:10 Mi loñ Ezayii vūahū 6.9.

bũn wán. ²³ Bío 6a vá zon yú, á ho pinpi-beeni hínən wee và là mí pànká ho vū-beeni wán, á mu ñumu wee yànbón zo ho woohũ, lònbió à ho yòó wee sí lé mu ñumu. Bũn búenbúen wee wé ká a Yeesu wón mu dāmu bó. ²⁴ O o ñi-kenínia vaá wee sɪnɪ á ká 6a à bío bío ká: «Núhúso! Núhúso! Wa à hí.» Bío ó o sɪna, ó o líí hínən á nàmakaa ho pinpiró là mu ñumu na wee yànbónka yi á mu búenbúen ðɪn wó tétété. ²⁵ O o Yeesu bíá làa ba: «Mí sɪa déró mĩ wáa wi wen?» A 6a búenbúen zónkaa ðɪn concáan, á wee bío mɪn yi: «Páa! O nùpue mu lé o yén sɪi ká? Hàrí ho pinpiró là mu ñumu ó o bíaráa, á mu pá bò a bíonɪ yi.»

*O Yeesu wɛɛra a ñii na 6a cɪnɔwɔa wi yi
(Matiye 8.28-34; Maaki 5.1-20)*

²⁶ A 6a khúí dɔn ho Zerasaa kɔhũ, hɪa sánsáa mɪn là ho Kalilee kɔhũ. ²⁷ Bío ó o Yeesu ló ho woohũ yi líí le mí ì ðɪn, à bũn ho lóhó na 6a wi yi nùpue búí na 6a cɪnɔwɔa wi yi á wee sí a yahó. O wee vará mí bírí miana. O mún yí máa da zii yi, lé 6a ñi-hía nùnɪí ó o wee da yi. ²⁸⁻²⁹ Pónna cɛ̀ɛɛ ká 6a cɪnɔwɔa mu hínən o wán, à 6a sí sa ca a níni là a zení là hã zúakuaríwà ò o yí ðán yi va lùe. Ká a màhã wee khòo hã búenbúen kúia, à 6a cɪnɔwɔa na wi o yi ña a dé hã mana yi. O o Yeesu nən le ñii 6a cɪnɔwɔa na wi o yi le 6a lé. Lé bũn nən ó o miiníi là a Yeesu mu, ó o líí búrá a tá ò o wee bío bío ká pɔ̀npɔ̀n: «Dónbeení na wi mu bío búenbúen ñúhũ wán Za Yeesu, lée webio á ù lon làa mí? Sábéré, í wee yanka fo, yí yáa í bío.» ³⁰ Bũn mɔn ó o Yeesu tũara a ñii mu yi: «Ū yèni 6a le we?» O o bíá: «Í yèni 6a le Zámáa.» Lé bío 6a cɪnɔwɔa na wi o yi á boo dà. ³¹ A bán lé bíá wee yanka a Yeesu le o yí ña mí vaa kúee 6a cɪnɔwɔa kɔhũ na náyiló ñii mía yi.† ³² Mu wee wé à nònɔ̀ɛ-6oohũ búí yòó wee dí le búee yi. A 6a cɪnɔwɔa mu yankaa o Yeesu le o sábéré ò o na ho wɔhũ mí yi, à mí vaa yòo zo bán yi. O o nən mu wɔhũ 6a yi. ³³ Lé bũn wán 6a cɪnɔwɔa mu ló a ñii mu yi á vaá zon 6a nònɔ̀ɛɛnɪ yi. A 6a búenbúen yòó lùwa le búee wán á kùenkaa líí zon ho vū-beeni yi á húrɔn.

³⁴ Bío á bíá lá wee pa 6a mən bío wó ká, á 6a lùwa vaá bíá mu nən bíá wi mí manawà yi, á bíá mu nən bíá wi ho lóhó yi. ³⁵ A 6a nùpua ló le mí búee lon bío wó. Bío 6a búee dɔn o Yeesu, á 6a mən o ñii mu na 6a cɪnɔwɔa lá wi yi, ò o wó a ñi-tente á zá mí sɪa kará a Yeesu tá. A 6a zána. ³⁶ A bíá mu wó yío yi wee bío bío ó o ñii mu wó wó wannáa làa ba. ³⁷ Ho Zerasaa kɔhũ ñipomu yi á yia yí zána mu bío mu wón mía, fúaa 6a wee yanka a Yeesu le o sábéré ò o lén díá mí. O o Yeesu wá vaá zon ho woohũ le mí ì bíni ì lén ñ va hen na ó o ló yi, ³⁸ ó o ñii na yú mɪten 6a cɪnɔwɔa níi yi yankaa wo le o díá le mí bè làa wo. O o Yeesu pá ò o bíá nən wo yi: ³⁹ «Lén va mɪn zii à vaa bío bío búenbúen na le Dónbeení wó nən foñ à na 6a nùpua yi.» O o ñii mu bíniá wá á vaá wee yényení bío búenbúen na ó o Yeesu wó nən wo yi ho lóhó búenbúen yi.

*O Zayiruusi hɪnló là a hɔa búí wɛɛró bío
(Matiye 9.18-26; Maaki 5.21-43)*

⁴⁰ Bío ó o Yeesu bíniá khúí dɔn hen na ó o ló yi guararáa, ó o khúí yú 6a nùpua cɛ̀ɛɛ à 6a wee zámaka a bíni buenló bío yi. Ba búenbúen lá wee lóní a. ⁴¹ Hón pãahũ so yi à bũn ò o ñii búí na lé 6a *zúífùwa kàránló zii ya-dí na yèni 6a le Zayiruusi búee dɔn, á búee líí búrá a Yeesu tá ò o wee yanka a le o bè làa mí va mí zii, ⁴² lé bío ó o hɪnló yà-kéní na ó o yú á wee

† **8:31** Ba zúífùwa cɔn á ho kɔhũ na náyiló ñii mía mu lé 6a cɪnɔwɔa kásó lùe.

hí. O lúluío wáa lá wee yí ho pírú jun síi. Bío ó o Yeesu bò làa wo wà a va a zii, á 6a minka nùpua 6ura bò a yi.

⁴³ Hãa 6úi wi 6a ñahũ á wee mi mí sɛɛró fɛɛɛ á dãn hã lúluío pírú jun à ho máa fi. O níi bío yáara le ñni 6ànsowá cèrɛɛ cón ká bán búenbúen màhá yí dàrna a yí wɛɛra. ⁴⁴ Bío ó o vá zoó 6ó a Yeesu yi, ó o zoó tũaa o dà-zínií ñi-kání yí là a món. O o sɛɛró dɛɛnía ñin bún wán. ⁴⁵ O o Yeesu ñin ò o tũara: «Lé o yén tũaa mií?» A bía 6ó a yi búenbúen à yã le mí yí tũaa wo yi, à yã le mí yí tũaa wo yi. O o Piere lé yã bía làa wo: «Éee! Níhũso! Fo yí mɔn bío 6a nùpua 6urarãa foñ á wee ñaa mín le?» ⁴⁶ O o Yeesu le: «Í mɔn mu, ká a 6úi màhá pá tũaa mií. Lé bío á ñ zũna mu le pánká 6úi ló mií.»

⁴⁷ Bío ó o hãa mu mɔn ò o zũna a bío ó o wà 6uara ká a wee zàka á 6ueé líi 6úrá a Yeesu tá, ò o zéenia bío nɔn ó o tũaanãa wo yi, làa bío ó o wó wó wannãa mí lahó yi bía wi bún búenbúen yahó. ⁴⁸ O o Yeesu bía nɔn wo yi: «Wán hínló, bío fo dó ũ síi mií, lé bún wɛɛra fo. Wáa lén, vaa yí hɛɛrà.»

⁴⁹ Bío ó o Yeesu wee bío ó o ñii yáá yí tò, à bún ò o tonkaro 6úi ló a Zayiruusi zii á ñon o món 6ueé dãn á 6ueé wee bío làa wo: «Ū hínló wáa húrún. Wáa yí sɛé o ñi-karánlo.» ⁵⁰ Bío ó o Yeesu ñá mu, ó o bía nɔn o Zayiruusi yi: «Yí titika, dé ũ síi mií, á ũ hínló á à wa.» ⁵¹ Bío 6a vaá dãn, ó o le bía ká ñin ho khũuhũ, ò o Piere là a Zãn là a Zaaki là a hínzo-za 6àn maá lè 6àn nu lé bán ó o fó zonnãa le zii yi. ⁵² Ba nùpua búenbúen wee wá kuaará a hínzo-za mu bío yi. O o Yeesu bía: «Mi yí wá bío. O hínzo-za mu yí húrún, o léé yã na dũma.» ⁵³ A 6a nùpua wee zuañka a yi lé bío 6a zũ kénkén le o húrún. ⁵⁴ O o Yeesu líi fù a níi yi, ò o von wo pɔnpɔn: «Í hínló, líi híní.» ⁵⁵ O o vɛera á dɛɛnía líi hínɔn. O o Yeesu bía le 6a na mu bío wo yi le o dí. ⁵⁶ A 6àn nùwá can ñin coon mu bío yi. Ká a Yeesu màhá henía mu nɔn 6a yi le 6a yí bío bío wó kà le nùpue ñí.

9

O Yeesu tonkaa mí ñi-keninia pírú jun (Matiye 10.5-9, 11-14; Maaki 6.7-13)

¹ O Yeesu von mí ñi-keninia pírú jun á nɔn ho dànló lè le ñii 6a yi, à 6a wé kíkánãa 6a cínáwa yi á mún wɛɛráa mu vãmú lè mí síiwá. ² O tonkaa 6a le 6a vaa bue le *Dónbeení bɛɛní bío à mún wɛɛé 6a vánvárowá. ³ Bío ká lé bío ó o henía nɔn 6a yi: «Mi yí 6ua hãri dɛɛ à lárãa ho wõhũ. O 6úi yí 6ua búin-za, tãá puure, tãá bè-dínií. Mi yáá pá yí 6ua wári. O 6úi yí 6ua báká 6úi à séení hãa ó o zã. ⁴ Mi wé vaá làara nùpue na wán, à wón zii lé ñio mi kɛɛní yi fúaa mi léró ho lóhó mu yi. ⁵ Mi wé vaá zon lóhó na yi, ká bía wi ho yi pã mi bío, ká mi wee lé ho yi, à mi púaa mi zení khúnkhúní kúia bún.* A bún ñ zéení làa bán le 6a wó khon.» ⁶ A 6a 6èn wà dɛn ñii so wán á vaá wee hɛɛ bue le Dónbeení bín-tente, á mún wee wɛɛé 6a vánvárowá hã lórá lè mí dà-kéní kéní yi.

O Heroode hácirí yáara a Yeesu bío yi (Matiye 14.1-2; Maaki 6.14-16)

⁷ Bún bíoowa so na wee wé ká búenbúen ó o *Heroode na 6a bàrá ho kõhũ ñuhũ wán ñá á mu lúnkaa o yilera, lé bío 6a 6úi wee bío le lé o Zãn Batiisi vɛera. ⁸ Ba 6úi 6èn le lé o *Elii bínía 6uara. Ba 6úi yáá 6èn wee bío le mu lé le *Dónbeení ñi-cúa fɛɛrowá na yáania ñi-kéní lé yia vɛera. ⁹ Ká a Heroode wón wee bío mí yi: «O Zãn á ñnɛn ñ bɛɛre nɔn le ñii á 6a kúio

* 9:5 Mi loñ Matiye vñahũ 10.14

ɲúhú. O o ɲii mu na ɓɛn wee wé bɛn bè-beera so na à ì ɲá bío lée wée coon?» O o wáa wee cà ò o mi a Yeesu wán konloon.

O Yeesu diinia ɓa nùpua na po muaaseé hònú

(Matiye 14.13-21; Maaki 6.30-44; Zàn 6.1-15)

¹⁰ Bío ó o Yeesu tonkarowà bínía ɓueé dɔn á bío ɓa wó ɓúenɓúen á ɓa lá fɛera nɔn wo yi. Bɛn mɔn ó o fó barɛn mí dòn á ɓa khɛra van lè ho lóhó ɓúí na ɓa le Bɛtesayidaa cɛn. ¹¹ A bío ɓa zámáa zúna mu, á ɓa bò a mɔn. O o Yeesu mɔn ɓa ó o yèrɛmáa sá ɓa yahó, á wee bío le Dónbeení bɛɛní bío na ɓa yi. A ɓia wee cà le lòn-hebúee ó o mún wɛéra. ¹² Bío ó o ñi-kenínia pírú ɲun mɔn à le wii wee tè, á ɓa vá ɓueé ɓó a yi à ɓa bía làa wo: «Bío na ɓa zámáa yi le ɓa lén va há ló-záwa lè há manawà na sùaràa hen à vaa làa, à mún yí mu bío dí. Lé bío á hen na wa wi yi á lóhó yí sùaràa yi, dɛɛ woon mía hen.» ¹³ O o Yeesu bía nɔn ɓa yi: «Minén miten na mu bè-dínií ɓa yi.» Á ɓa bía nɔn wo yi: «Búurú bi-záwa bío hònú làa cezàwa bùaa ɲun mí dòn lé bɛn wi wa cɛn hen, táa fo le wa lén vaá yà ho ðínlò à ɓuee na ɓa ñi-kúii na kà yi le?» ¹⁴ Lé bío á ɓa báawa na wi bɛn mí dòn mu zoñ á à yí ho muaaseé hònú síi. O o Yeesu bía nɔn mí ñi-kenínia yi: «Mi sankaa ɓa nùpua le ɓa keɛní lè mí kuio ho ɓúará-ɲun làa pírú pírú wán.» ¹⁵ A ɓa hɛnɔn sankaa ɓa á ɓa ɓúenɓúen karáka. ¹⁶ O o Yeesu wáa fó ho búurú bío hònú lè ɓa cezàwa bùaa ɲun mu á ɓuan ò o hoonía mí yahó yòó dá ho wáayi, ò o dó le Dónbeení bárakà mu bío yi. Bɛn mɔn ó o cɛɛkaa mu nɔn mí ñi-kenínia yi le ɓa dá lè ɓa zámáa. ¹⁷ Á ɓa ɓúenɓúen dú sù, á bío ká á ɓa khuiira á mu sú há sàkiwá pírú ɲun.

O Piere le o Yeesu lé o Krista

(Matiye 16.13-21; Maaki 8.27-31)

¹⁸ Wizonle ɓúí, ó o Yeesu khɛra vaá wee fio, ò o ñi-kenínia wi bɛn, ó o tùara ɓa yi: «Ba nùpua wee bío webio ì dání yi?» ¹⁹ Á ɓa bía: «Ba ɓúí le fo lé o Zàn Batiisi, ɓa ɓúí le fo lé o Elii. Ba ɓúí bán ɓɛn le fo lé le Dónbeení ɲi-cúaa fɛerowà na yáania ñi-kéní ɓúí na vèera.» ²⁰ O o Yeesu bínía tùara ɓa yi: «Ká minén cɛn á mi le ì lée wée?» O o Piere bía: «Fo lé o *Krista na le Dónbeení tonkaa.» ²¹ O o bía bío kà henía nɔn ɓa yi: «Mi yí vɪ vɪ bío mu le nùpue jí dé.» ²² O o pá bínía bía nɔn ɓa yi: «O *Nùpue Za ko ò o lò be. Ba ñi-kía, lè le *Dónbeení yankarowà ɲúnása, lè ho *làndá bío zéenílowa á à pɪ a. Ba à na a ɓa à ɓúe, ká há wizooní tɛn zoñ ó ò vèe.»

O Yeesu wee bè yi kaka

(Matiye 16.24-26; Maaki 8.34-9.1)

²³ Bɛn mɔn ó o yèrɛmáa wee bío làa ɓia wi bɛn ɓúenɓúen: «Yia wi ò o bè mií, à ɓanso khí mí kùrú síi bío wéro yi, ká a wé lá mí *kùrúwá pɪ† lè há wizooní ɓúenɓúen, à bèráa mií. ²⁴ O nùpue na wi ò o kání mí mukāni, wón á à vɪnií le. Ká yia máhá tà le mí ì vɪnií le ínén bío yi, wón á à kání le. ²⁵ O nùpue lá yú ho ðimɲá bío ɓúenɓúen ò o khon le mukāni binbirí yi, táa o ɓio yára ɓúenɓúen, se lé ho cúnú yén á ɓanso yú? ²⁶ Yia wee niyi ínén lè ì bíoní bío yi, ó o Nùpue Za ɓɛn mún khúí niyi ɓanso bío yi ká a khúí bínía ɓuara lè mí cùkú beení, là a Maá Dónbeení lè mí wáayi tonkarowà cùkú beení yi. ²⁷ Le ì mí ho tùia na mia: Bía wi hen tɪahú, á ɓa ɓúí wi yi á máa hí ká ɓa yí mɔn le *Dónbeení bɛɛní.»

O Yeesu minikaa le ɓúee wán

(Matiye 17.1-8; Maaki 9.2-8)

† 9:23 Mi lorí Matiye vùahú 10.38

28 Bío á bŭn búenbúen bía khíina, wizooní bío hêtin bŭn món ó o fó a Piere là a Zân, là a Zaaki á yòoraráa le búee wán á wà yòó flo. 29 Páahŭ na ó o wee flo yi, ó o yahó ðinðin miníkkaa, á sí-zinia mún yèrémáa wee juiika kúiakúúá. 30-31 Yio búee tí à nùpua nùwá jun búi ðin là a Yeesu ho wáayi cùkú beení yi á wee tà há láakáwá làa wo. *Ba lé o Mɔyziize là a *Elii. † Há láakáwá na ba wee tà lé o Yeesu bío na ó o ò va ho Zeruzalɛmu á vaá hí á à tíiráa ho tonló na ó o buara bío yi jii. 32 Bŭn búenbúen wee wé ká a Piere lè mí ninzàwa dŭma kákáká. Bío ba sína á ba mɔn o Yeesu cùkú beení lè ba nùpua nùwá jun na páania ðin làa wo. 33 Páahŭ na á ba nùpua mu le mí ì lén, ó o Piere wáa yí zŭ bío o ò bío, ó o bía nɔn o Yeesu yi: «Núhŭso, mu wó se á wa wi hen. Wà à tá há búkú-zàwa bío tŭn: Unén dà-kéní, o Mɔyziize dà-kéní, o Elii dà-kéní.» 34 Páahŭ na ó o wee bío yi, á le dùndúure búi yòó ló lii pon ba yi. Bío ó o nŭ-kenínia mɔn bŭn, á ba zána. 35 A mu tãmu búi sã wee jí le dùndúure mu yi: «Yia kã lé ì za na á ì mɔn léra. Mi wé jí a cŭn.» 36 Bŭn tãmu so bío vaa véenii, á ba le mí ì loŭ ò o Yeesu ðin mí dòn. A lá bŭn jii wán á barén ó o búi yí bía bío ba mɔn yí nɔn nùpue yi hùúu.

*O Yeesu wéera a háyónza na ó o cŭná wi yi
(Matiye 17.14-18; Maaki 9.14-27)*

37 Mu bân tá na lée tŭn ká ba ló le búee wán wee lii, á ba zãamáa lée sã a Yeesu yahó. 38 Ba nŭ-kúii mu tŭahŭ á nŭi búi ðin ðin ò o wãamaa yi: «Nŭ-kàránlo! Ì wee yanka fo, loŭ ì za bío yahó yi; lé orén mí dòn lé yia á ì ton kãnaa yi. 39 Cŭná búi wi o yi, á wee ðin ðin fé wo dé, ò o wé wãama ká a táará, á jinsá-khùankhúá wé lé. Mu wee wé híni o wán túntún. Hen ká mu híñon o yi á mu bío le mí ì khíi ká a díá sùrèn lòn nŭ-hío. 40 A ũ nŭ-kenínia á ì yàá fèra yú á yankaa le ba ja a lén wo yi, ká ba màhá yí dàina mu.» 41 O o Yeesu bía: «Mí zuia nùpua bènŭn yí máa dé mi sía le Dónbeení yi bío bon, á mí mún yí máa jí hàrí dèe. Mí wee leéka le ì kɛení làa mia á wé è kàrán mia fúuu le?» Bŭn món ó o mún bía là a nŭi: «Bua ũ za mu á ũ bŭen le ì loŭ.» 42 Bío ó o háyónza vá wà búee súará a yi, ó o cŭná mu tŭn fó a dó ho tá yi ó o lii wee dá kèkèkè. O o Yeesu kíkãa o cŭná mu yi le o lé, ò o wéera a yàrónza nɔn bân maá yi. 43 A bía wi bŭn búenbúen can ðin le Dónbeení na dá mu bío búenbúen pánká na ba mɔn bío yi.

*O Yeesu wee bío mí húmú lè mí vèeró bío
(Matiye 17.22-23; Maaki 9.30-32)*

Bío ba lè mí nŭ-kení kéní ðin wee loŭ mu bè-beera na ó o Yeesu wó ká, ó o yèrémáa wee bío lè mí nŭ-kenínia: 44 «Hã bíoní na á ì bío ò na mia á mí jí à bua mi yiwa: O *Nùpue Za á ba à dé ba nùpua nŭi yi.» 45 Le bíoní mu ó o nŭ-kenínia yí ná jùhŭ sese, le kúará á tun ba yi, lé bŭn nɔn á ba yí zŭ le bân ya-tente, á ba mún hézána mu bŭn tũaró làa wo.

Lée wée po bŭa ká?

(Matiye 18.1-5; Maaki 9.33-37)

46 O Yeesu nŭ-kenínia wee wãaní mún yi á à zŭrínáa yia po ba búenbúen. 47 Bío ó o Yeesu zŭna ba yilera, ó o vaá fó a háyónza búi búee b̄ará mí nŭsání 48 ò o wee bío làa ba: «Nùpue lée nùpue na buan o háyónza na ká sese Ìnén bío yi, se lé Ìnén á b̄anso mún buan sese. A yia buan mi se, se wón

† 9:30-31 O Mɔyziize bío wee zéeni ho Lándá bío o Isirayɛele nŭpomu cŭn. Ká a Elii bío bŭn wee zéeni le Dónbeení bíoní tãníló bío. O Yeesu lé yia bèn búee tíra mu mí cúa-jun jii.

mún buan yia tonkaa Mi sese. Lé bío á yia bío jùhú mía mi búenbúen tiahú wón lé yia po minén na ká.»

Yia yi máa fi làa mia se wón sà mi jii

(Maaki 9.38-40)

⁴⁹ O o Zán lá le bioní ò o bía: «Núhúso, wa mən o nni búí ò o wee ja 6a cináwa lè ù yèni, á wa lá wi wa hè o, lé bío ó o mía wa kuure yi.» ⁵⁰ O o Yeesu bía bío ká nən 6a yi: «Mi yí hè o, lé bío á yia yí máa fi làa mia se wón làa mia lée dà-dà-ní.»

Ho Samarii lóhó búí nùpua yi tà a Yeesu bío

⁵¹ Bío ó o Yeesu léró ho òmíná yi páahú wà bueé sùará, ó o hã mí sfi ò o le mí wãa à lén á à va ho Zeruzalæmu. ⁵² O o fèra tonkaa 6a nùpua á 6a dú a yahó. Á 6a wà vaá zon ho *Samarii lóhó búí yi le mí zoó wíoka le lùe á à ká làa wo. ⁵³ Á ho lóhó mu nùpua pá le o máa làa mí wán, lé bío ó o veeni yahó sá ho Zeruzalæmu. ⁵⁴ Bío ó o Zaaki là a Zán mən mu ká, á 6a bía nən o Yeesu yi: «Núhúso, fo le wa bío le ho dshú lé ho wáayi à lii cí 6a búe jùhú le?» § ⁵⁵ O o Yeesu yèrémáa khii zá làa ba. * ⁵⁶ Bún món á 6a wà van ló-veere.

Yia le mí ì bè o Yeesu bío

(Matiye 8.19-22)

⁵⁷ Páahú na á 6a wi ho wshú wán, ó o nni búí vaá ló bueé wee bío là a Yeesu: «Í ì bè foñ á à varáa há lùe búenbúen na á ù wee va yi.» ⁵⁸ O o Yeesu bía nən wo yi: «Ba cawanwà yú há kána wee zo, á 6a jinzàwa mún yú há lèna. Ká a *Nùpue Za wón màhá yí yú ho lahó na ó o dà à vùr yi.»

⁵⁹ O o Yeesu binia bía làa búí: «Buee bè mi.» Á wón bía làa wo: «Í ì bè foñ. Ká ù màhá díá le í vaa nùu wán maá vé.» ⁶⁰ O o Yeesu bía nən wo yi: «Día le 6a nĩ-hía à nùu mí nĩ-hía, ká únén vaa bue le Dónbeení béení bío.»

⁶¹ O o búí pá binia bía làa wo: «Núhúso, í ì bè foñ, ká ù màhá díá le í vaa dé wán nùwá cáawése vé à í biní buen.» ⁶² O o Yeesu bía làa wo: «Yia wee vā lè mí nàwa sùnúbáhó ká a yèrémá khii loñ lè mí món, wón yi ko lè le *Dónbeení béení.»

10

O Yeesu tonkaa mi ni-kentnia búí

¹ Bún món ó o Núhúso pá binia hueekaa 6a nùpua búará-tín làa píru làa nùwá jun * búí á tonkaa lè 6a nùwá jun jun le 6a dí mí yahó va há ló-beera lè há lùe búenbúen na ó orén mí beere ko ò o va dá. ² O o bía nən 6a yi: «Ho ònló bon òn cèrèè, ká ho lárowà lé bía yí boo. Awa. Á mi fio o mahú 6anso yi le o wíoka na 6a ton-sáwá le 6a lá ho. ³ Mi lén! Ká mi jí bío ká: I wee tonka mia. Mi ka lòn piozàwa na wà vaá zo 6a dakhínkhínwa tiahú. ⁴ Mi yí 6ua wárí, mi yí 6ua puure, hárí nakáa. Mi yí òn la 6a nùpua tèníló yi ho wshú wán.

⁵ «Mí wé vaá zon zii lée zii, à mi fèn bío le ho hээрà керí le zii mu yi. ⁶ Ká nùpue na ko lè ho hээрà wi le yi, á mí hээрà á à dá 6anso. Ká a 6èn yí ko làa ho, á ho máa dá a. ⁷ Dén zii so lé òño à mi keení yi, ká mi wé yí làa zii yi à biní lé vaa làa le búí yi. Ba wé yú bío na nən mia à mi dí bún. I bía bún lé bío ó o ton-sá ko lè mí jii ònló.»

§ 9:54 Le Dónbeení bioní vónna búí yi á bío ká lé bío tíara sá le bioní mu jii: «Làa bío ó o Elii há wóràa mu bío sfi.» * 9:55 Le Dónbeení bioní vónna búí yi á bío ká lé bío tíara sá le bioní mu jii: «Le hácirí na wee jaa mia dé bío ká yi á mí yí zú sfi. O Nùpue Za 6uara 6a nùpua káníló bío yi

ká a yí 6uara 6a búeró bío yi.» * 10:1 Le Dónbeení bioní vónna búí yi á 6a tonkarowà mu lée búará-tín làa píru.

⁸ «Lóhó léé lóhó na mi wé waá zon yi, ká 6a tà 6uan mia, ká 6a wé yú bío na bàrà mi tá, à mi dí bñn. ⁹ A 6a vánvárowà na wi ho lóhó mu yi à mi wéé, à mi mún bío na ho nùpua yi le le *Dónbeení béeñí 6ueé 6ó 6a yi. ¹⁰ Ká lóhó na mi waá zon yi ká ho nùpua yi tà mi bío, à mi zoo ñin ho lóhó mu sñi yi ká mi bío bío kà na 6a yi: ¹¹ «Mi lóhó khñnkhñnì na fà wa zení á wa à púaa á à kúee mi wán,† ká mi màhà pá zún mu le le Dónbeení béeñí 6ueé 6ó.» ¹² Le ñ bío mu na mia: Le cítí ñ nònzoñ, á hón lóhó so nùpua bío na khíi sá 6a yi á à poñ bío sá ho *Sodɔmu lóhósa yi.‡

(Matiye 11.20-24)

¹³ «Ūnén Korazēn lóhó lè ūnén Betesayidaa lóhó, ho yéréké á à sá mia. Lé bío á ho yéréké bè-beera na wó minén cñn 6an sñi lé bñn lá wó ho Tiire lè ho Sidōn lórá§ yi, se hã lórá mu nùpua lá hñn haání á khuiira hã pórókowá zã, á kúaa le sãni mí wán, á zéeniánaa le mí wi à mí khí mu bè-kora wéró yi. ¹⁴ Lé bñn nñn le cítí ñ nònzoñ á ho Tiire lè ho Sidōn lórá lònbee na à yí hã á à wé làa yi minén lònbee yi. ¹⁵ Εε ká ūnén *Kapεεnayuumu, fo wee leéka le 6a khíi lá fo á à yòoráa ho wáayi le? Bueé. Ho ñi-hñnbó-lóhó lé hã 6a khíi líí dé fo yi.» ¹⁶ O o wee bío lè mí ñi-kenínia: «Yia wee jí mí cñn, se 6anso mún wee jí ñ cñn. A yia pã mia se wón mún pã mi. A yia pã mi, se lé yia tonkaa mi ó o mún pã.»

Ba tonkarowà bñi buenló bío

¹⁷ Bía ó o tonkaa mí 6uará-ñin làa píru láa nùwã jun* ñinía 6uara à 6a sña wan làa sòobéε, á 6a bía nñn o Yeesu yi: «Núhúso, hãri 6a cínáwa ká wà von ū yèni le 6a wé bío na, à 6a wé mu.» ¹⁸ O o Yeesu bía nñn 6a yi: «ñ lá wee wé mi a *Satāni, 6a cínáwa núhúso ká a yòò kùera ho wáayi wee lii lè ho viohó na juiina bío sñi. ¹⁹ Mi loñ! I nñn ho pánká mia, hã mi wé è varákaráa 6a háwá, lè 6a naawá wán, à mún pùpúuráa o zúkúso pánká 6úen6úen, ká dèε woon máa yí mia. ²⁰ Εε ká mi màhà yí zãmaka bío mí yú ho pánká 6a cínáwa wán bío yi, ká mi zãmaka lé bío á mi yènnáa túara ho wáayi le Dónbeení cñn.»

(Matiye 11.25-27)

²¹ Hón pãahú dà-kéní so yi á le Dónbeení Hácíri wééra Yeesu sñi, ó o wee bío bío kà: «Éee! I Maá, ūnén lé ho wáayi lè ho tá Núhúso, ñ wee dé ū bárakà. Lé bío mu bío na fo sã mu bè-zúnminí 6ansowà lè le hácíri 6ansowà yi á fo tà zéeniánaa làa bía bío júhú mía. I Maá, mu bon. Bío mu wórãa kà lé bío sñi foñ. ²² I Maá dó mu bío 6úen6úen ñ níi yi. Nii woon yí zú a Za, ká mu yínóñ o Maá. A nii woon mún yí zú a Maá, ká mu yínóñ o Za, làa bía ó o Za mu wi ò o zéeniánaa wo.»

(Matiye 13.16-17)

²³ Bñn mñn ó o yèrémáa wee bío lè mí ñi-kenínia mí júhú wán: «Minén na wee mi bío kà lè mí yío, mi júná 6èntñn sñi. ²⁴ Lé bío le *Dónbeení jicúa fεrowà lè 6a bá-záwa cêrεε sña hã vá à 6a mi bío minén wee mi á 6a yí mñn mu. Ba sña hã vá à jí bío minén wee jí, à 6a yí jã mu.»

O Samarii ñi na wó le hii wãhiire

²⁵ Ho *làndá bío zéeniánaa 6úí wi ò o yí o Yeesu níi 6ua yi, ó o túara a yi: «Ñi-karánlo, ñ ko à ñ wé kaka à bè yi yíráa ho yíron mukáni na máa vé?»

† **10:11** Mi loñ o Matiye 10.14 ‡ **10:12** Ho Sodɔmu lé hã ló-beera bío jun na le Dónbeení yánkaa 6ó júhú o Abarahaamu pãahú dà-kéní. Ho bío wee zéeniánaa mu bè-kora mñnól lè le Dónbeení cítí bío. Mi loñ Bío júhú 6úeenii vñahú (Genèse) 18.20-21; 19.24-25 § **10:13** Mi loñ Matiye vñahú 11.21 * **10:17** Mi loñ o Luki 10.1

26 O o Yeesu bía nɔn wo yi: «Lé mu yén tɔ̀ara wa làndá vùahù yi? Fo wee jí mu kaka?» 27 O o n̄ii bía nɔn wo yi: «Fo ko ũ wań ũ Nùhùso Dónbeenĩ lé ũ síi búenbúen, lé ũ mànáká búenbúen, lé ũ pánká búenbúen, lé ũ yilera búenbúen† à ũ mún wań mi ninza làa bío á fo waráa ũten bío síi.‡» 28 O o Yeesu bía nɔn wo yi: «Fo bía se. Bánbá ũ wé b̄n, á fo ò yí le mukáńi.»

29 O o n̄ii pá wi ò o cà ho t̄iá síni, ó o b̄nía tɔ̀ara a yi: «Lé o yén lé wa ninza?» 30 O o Yeesu bía nɔn wo yi: «N̄ii búii h̄ia ló ho Zeruzalɛmu yi á wee va ho Zerikoo, á 6a w̄a-tiwa vaá tun wo ho w̄h̄ũ kuio yi á fó sía, á 6a han wo bóonia yi ó o yuunia día, á 6a w̄a. 31 Mu wó fò mún à le *Dónbeenĩ yankaro búii lá ho w̄h̄ũ mu. Bío ó o bueé m̄n o n̄ii mu ò o día ó o hà yòó ló á khii lá mí w̄h̄ũ w̄a. 32 O o *Levii nùw̄a n̄i-kénii búii mún lá ho w̄h̄ũ mu á bueé m̄n o n̄ii mu ò o día, á wón mún hà yòó ló á khii w̄a. 33 B̄n m̄n ó o *Samarii n̄ii búii mún lá ho w̄h̄ũ dà-kénii mu. Bío ó o bueé m̄n o n̄ii ó o màkárí b̄an wo yi. 34 O o vaá 6ó a yi, á kúaa ho ðiv̄en lé ho j̄iló o dokuaa w̄an á bá, ò o lá a yòó b̄o mí yà-yòonii w̄an á vannáa 6a n̄i-h̄aní làan̄ii zii, á vaá wee lor̄ wo yi ká a váan̄i a. 35 Mu tá na léé t̄n ȳnb̄ii ó o léra le w̄en-h̄ani bío j̄un á n̄n le zii b̄anso yi, ò o b̄ia: «O n̄ii mu á ũ pa bío sese, ká í khii b̄nía w̄a bueé khii hen, ká bío fo wó a bío yi á po le w̄arí na á ĩ n̄n foń, á ĩ ì s̄aání mu.» 36 O o Yeesu màh̄á b̄nía wee t̄a wo yi: «Ba nùw̄a t̄n mu t̄ah̄ũ ó o yén lé yia zéenia le o n̄pue na 6a w̄a-tiwa tun lé mí ninza?» 37 A ho làndá bío zéeni lo b̄ia: «Lé yia wó le hii làa wo.» O o Yeesu bía nɔn wo yi: «W̄aa lén à wé vaa wé làa b̄n síi.»

O Yeesu làara a Maate là a Mari b̄an zii

38 Bío ó o Yeesu lé mí n̄i-ken̄inia wi ho w̄h̄ũ w̄an w̄a, ó o vaá ð̄n ho lóhó búii, ó o zoó làara a h̄aa búii na 6a le Maate zii. 39 O h̄aa mu b̄an h̄nló búii wi b̄n á yèni 6a le Mari. Bío ó o m̄n o Yeesu ó o w̄a bueé kará a tá á wee jí a bíon̄i. 40 Hón p̄ah̄ũ so yi, ò o Maate wón b̄en yahó bon mí zii tonni s̄aró yi. Bío ó o m̄n mín h̄nló mu ò o kará, ó o w̄a bueé wee bío là a Yeesu: «Nùhùso, w̄an h̄nló bío ó o kará yí máa séeni mí á fo yí m̄n le? Bío le o h̄ní dé mí níi mi.» 41 O o Yeesu bía nɔn wo yi: «Héȳi, Maate. Fo wee yáa ũ yilera ká ũ h̄eé t̄amá mu bío c̄er̄e w̄eró yi, 42 ká bío dà-kénii lé bío bío here. O Mari léra bío se po mu búenbúen, bío á n̄pue yí dà máa fé o c̄on máa yí.»

11

O Yeesu wee zéeni ho floró w̄eró

(Matiye 6.9-13)

1 Wizonle búii ó o Yeesu vaá wee wé mí floró le lùe búii. A bío ó o flora vó, ó o n̄i-ken̄inia n̄i-kénii b̄ia làa wo: «Nùhùso, ken̄i w̄en lé ho floró làa bío ó o Z̄an Batiisi ken̄ianáa mí n̄i-ken̄inia.» 2 O o Yeesu bía nɔn 6a yi: «Hen ká mi wé wee flo, à mi bío k̄a:

W̄an Maá,

wé à 6a n̄pua z̄ur̄ le fo lé le Dónbeenĩ na b̄an síi mia.

Dí ũ b̄ēni h̄a lùe búenbúen yi.

3 H̄a w̄en lé mu bè-d̄inii na ko làa w̄en
h̄a wizoní lé mí dà-kénii kénii yi.

4 S̄en wa bè-kora día,

làa bío á warén mún wee tà s̄en día
à na b̄ia wó khon làa w̄en yi.

† 10:27 Mi lor̄ Levii nùw̄a vùah̄ũ (Lévitique) 19.18

‡ 10:27 Mi lor̄ Làndá zéeni lo vùah̄ũ

(Deutéronome) 6.5

Pa wen bio wee khà wen dé mu bè-kohó wéró yi bio yi.»

⁵ O o pá bñía bía nòn 6a yi: «O 6úi bòn bñlo wáa lá wi sfi. Wizonle 6úi ó o hñnøn vaá yú a ho tá fñhú á bía nòn yi: † bñlo, ke mi làa búurú bi-zàwa bio fñ, ⁶ wàn bñlo nñ-kéní 6úi ló le kúii yi á 6ueé ló í wán, à bè-dínií mía í cón maa na a yi.» ⁷ A yía zoó le zfi yi 6èn bía bio kà: †Dia mi, yí bñmaka mi. Ho woohú pon, á í zàwa làa mi dñma vó. Í yí dà maa hñní maa na búurú foñ. Bñlo na à wé bñn mía.» ⁸ Le í mñ ho tñiá na mia: Hàrí ká a pá le mí maa hñní maa na ho búurú mu wo yi 6a bñnmu bio yi, á bio ó o yí wi ò o yèni yáa, ó o pá hñá hñní á à na bio ó o wee cà 6úen6úen wo yi.

(Matiye 7.7-11)

⁹ «Ínén wee bio mu na mia: Mi wé fio le Dónbeení cón, á le è hã mia. Mi wé càuka mu bio le Dónbeení cón, á mi ì yí. Mi wé 6úan6úa ho woohú á le è hén ho mi ì zo. ¹⁰ Lé bio á yía wee fio á le è hã, yía wee cà bio le cón, ó o yí mu, yía wee 6úan6úa ho woohú á le è hén ho ó ò zo.

¹¹ «Minén fñhú ó o 6úi za* flora a ceza o cón, ó o so o na háa wo yi le? ¹² Táa ká a flora le fñaaale ó o so o na naa wo yi le? ¹³ Awa, á bio minén na yí seka á zū bio se naló mi zàwa yi, à sònkú mñ Maá na wi ho wáayi á à wé kaka maa nanáa mí Hácíri bñá wee fio le o cón yi?»

Béeni na nùpua wee fi mñ yi yi dà maa va yahó

(Matiye 12.22-30; Maaki 3.20-27)

¹⁴ Wizonle 6úi ò o Yeesu wee ña a cñá á à lén o nñi 6úi na ó o cñá mu wó ó o yí dà maa bio yi. Bio ó o ló a yi vó, ó o nñi jii dèniá fá á wee bio. A 6a zãamáa wó coon mu bio yi. ¹⁵ Ká 6a nñ-kéní kéníwà 6úi màhã pá wee bio: «Mu lé 6a cñáwa jñhúso *Belezebuule† lé yía nòn ho pánká wo yi, ó o dà wee ñanáa 6a cñáwa lén bñá 6a wi yi.» ¹⁶ Ba 6úi bán 6èn le mñ khúaa o jii yi, á 6a bía nòn wo yi: «Wé ho yéréké bio 6úi na wee zéeni le ù dàrló ló le Dónbeení cón le wa mi.» ¹⁷ Ká a Yeesu màhã zña 6a yilera, ó o bía nòn 6a yi: «Kñhú lée kñhú na nùpua wee fi mñ yi, á à fi ì vé. A zñ-jñhú na nùpua mún wee fi mñ yi á jñhú á à 6úe. ¹⁸ Ká a *Satáni hñá bñía wee fi lè mñten ó o béeni á à wé kaka à kèrnáa? Bio á mi màhã wee bio le mu lé o Belezebuule lé wón nòn ho pánká mñ á í wee ña lè 6a cñáwa. ¹⁹ Ká lé bñn mu wóráa, á bñá làa mia lé le dà-kéní 6èn wee ña 6a cñáwa mu lè ho pánká yén? Bán mí bæere wee zéeni le mi bio yí bon. ²⁰ Le í mñ ho tñiá na mia: Lé le Dónbeení pánká lé hñá á í wee ña lè 6a cñáwa. Bñn wee zéeni le le Dónbeení mu béeni wáa 6ueé 6ó mia. ²¹ Ká a pánká 6ànso 6úi á hñá sñá wi ó o kará pannáa mí lùe yi, ó o nñi bio á dèe 6úi maa wé. ²² Eε ká yía pánká wi po a vaá ló 6uara 6ueé dàrina a han, o ò fé o hñá sñá na ó o lá dó mí sfi yi, á mún n khuii o nñi bio á à sanká.

²³ «Yía yí tà í bio se wón lé í zúkúso, á yía mún yi maa séeni mi ho kúeemñwánló bio yi, se wón wee saawani.

(Matiye 12.43-45)

²⁴ «Hen ká a cñá ló a nùpue na ó o lá wi yi, ò o vaa héε vará le dùure yi, à cà ho lahó na ó ò kèeni á à vññ yi ká a maa yí ho. Ká a wó san ò o bio mí yi: †Mu sñaaní á í bñní va hen na á í ló yi.» ²⁵ Ká á bñía van bñn, ò o vaa yí

* **11:11** Le Dónbeení bioní vñna 6úi yi á bio ká lé bio túara sà le bioní mu jii: Ká a za flora ho búurú o cón ó ò na le huee wo yi le. † **11:15** Mi lorí Matiye vñahú 10.25

ho lahó mu ká ho sàara á wíokaa sesese. ²⁶ Ká a mɔn mu, ò o bíní vaa fé 6a cínáwa bùaa hɛɲun na bèn ɲii po arén à 6a páaní 6uee zoo keení cìcàkà ho lahó mu yi. Ká mu wó kà, à wón nùpue so bío wíoka yáa poí bío mu fù karáa.»

²⁷ Bío ó o Yeesu ðin wee bío, à bɔn ò o háa búí na wi 6a zámáa fíahú bíá nɔn wo yi pɔnpɔn: «O háa na ton fo á yèníá bènðin ɲúhú sí.» ²⁸ O o Yeesu bíá nɔn wo yi: «Bíá ɲúná sí lé bíá wee ɲi le Dónbeení bíoní à mún tà bè le yi.»

*Ba le o Yeesu wé yéréké bío à mi mi
(Matiye 12.38-42)*

²⁹ Páahú na 6a zámáa kíníá o Yeesu yi wee ɲàa mún, ó o wee bío làa ba: «Ho lònbiò nùpua yiwa yí se. Ba wi à í wé yéréké bío búí à 6a mi. Ee ká 6a máa mi yéréké bío búí ká mu yínɔn le *Dónbeení ɲi-cúa fɛero Zonaasi bío. ³⁰ Bío ó o Zonaasi bío háa zééníánáa ho Niniivesa,† lé bɔn bân síí ó o *Nùpue Za bío mún khíi zééníánáa ho lònbiò nùpua.

³¹ «O béé háa na háa wi ho Sabaa kòhú ɲúhú wán^S á háa ló le lùe na dání nàyi làa sòobéé á 6ueé ɲá a Salomɔn bè-zúrminí bíoní. A bío wi minén fíahú bɔn bèn po a Salomɔn. Lé bɔn nɔn á le Dónbeení cítii fí nònzoñ ó o béé háa mu á à híni ò ðin ho lònbiò nùpua yahó á à kooní 6a yi.» ³² «Ho Niniivesa khú mu bè-kora wéro yi lé bío 6a ɲá a Zonaasi bíoní. A bío wi minén fíahú bɔn bèn po a Zonaasi. Lé bɔn nɔn á le Dónbeení cítii fí nònzoñ á ho Niniivesa mu á à híni ò ðin ho lònbiò nùpua yahó á à kooní 6a yi.

*Le fíntání wáhiire
(Matiye 5.15; 6.22-23; Maaki 4.21)*

³³ «Nùpue máa dé fíntání á máa sánka, ó o mún máa 6ún le yi làa láahó. Ba wé dé le bàrá hen na le ko le bàrá yi, à bíá wee zo le zii wé mi.

³⁴ «Ū yío lé ū sáníá fíntání. Ká ū yío se, á ū sáníá búenbúen á à keñ mu khoomu yi. Ká ū yío yáara á ū sáníá á à keñ le tibirí yi. ³⁵ Awa! A ū cén pa úten bío, à ū khoomu á yí wé le tibirí. ³⁶ Ká únén ū beere á wi mu khoomu yi á bío búí yúii mía yi, á fo ò ðin wé è mi làa bío ká fo ðin le fíntání khoomu yi à ū mináa bío síi.»

*O Yeesu wee kooní ho làndá ɲúnása yi
(Matiye 23.4-36; Maaki 12.38-40)*

³⁷ Páahú na ó o Yeesu bíá wó yi, ó o *Farizíe búí 6ueé von wo lè ho ðinlò mi zii. O o Yeesu híñɔn á vaá zoó kará wee dí. ³⁸ O Farizíe mu na von wo á wó coon bío ó o wee dí ò o yí sɛekaa mítén làa bío 6a wee wé wéráa mu. ³⁹ O o Nuhúso bíá nɔn wo yi: «Minén Farizíewa, mi ka lè mu ɲumu ɲuuníi lè ho ðinlò ðiiníi sía na máa mí ðòn wee ce wéréwéré, ká mi yiwa hón mahá sú lè ho kònló lè mu sùnsùmámu. ⁴⁰ Mi lé 6a bónbúwá. Le Dónbeení na wó bío wee mi ho khúuhú á so mún yí wó bío wi lè ho yi le? ⁴¹ Mu hámu wéro se, ká mi yiwa naló le Dónbeení yi à mi yí nɔnsá yi, lé bɔn ñ na ká mu bío búenbúen á à ce wéréwéré. ⁴² Ká minén Farizíewa, ho yéréké khíi sá mia, lé bío á hári há vɔn-zà-wíníwà na 6a wee kúee le zéení yi búenbúen á mi wee na bân cúa-pírú níi, à mu húaaramu lè le Dónbeení waminí á mi mahá wee pón díá, à bɔn lé bío mi ɲɔn lá ko à mi wé wé ká mi yiwa mún yí nɔnsá bío ká wéro yi.

† 11:30 Mi loñ Zonaasi vúahú 2.11-3.9 S 11:31 Mi loñ Bá-zàwa nín-yání vúahú (1Rois) 10.1-13

43 «Ho dǎhǔ khíi cǐ minén Farizíewa, lé bǐo mi wa ho yahón lùà kɛɛnílò ho kàránlò zíní yi, á mún wa à 6a nùpua wé tɛɛní mia lè le kǎnbii 6a zǎamáa fèminlò lara yi. 44 Ho yéréké khíi sá mia, lé bǐo mi ka lòn búráa na yí máa mi sese na 6a wee vará wán à 6a yí zū mu* .»

45 A ho *lándá bǐo zéénílo nǐ-kéní bía làa wo: «Nǐ-kàránlo, fo wee bǐo ká, se lé warén fo mún wee là.» 46 O o Yeesu bía nɔn wo yi: «Minén lándá bǐo zéénílowa á ho dǎhǔ mún khíi cǐ, lé bǐo á mi wee jǐ ho sèró na lí 6a nùpua wán, à mi màhá yí máa dé mi níní ho sèró bǐo yí hàrí cǐnú. 47 Ho yéréké khíi sá mia, lé bǐo á 6a jǐ-cúa fɛɛrowà na á mǐn maáwà 6ó bán búráa lé hǎn á minén wee so. 48 Bǐn wee zééní le bǐo á mǐn maáwà mu wó á mí tà á nɔn mi wee soráa 6a jǐ-cúa fɛɛrowà mu na 6a 6ó búráa.

49 «Lé bǐn nɔn le Dónbeení bè-zǔrǐmǐnǐ bíaráa bǐo ká: † I ì tonka 6a jǐ-cúa fɛɛrowà lè 6a tonkarowà 6a cǎn, á 6a 6úí 6a à 6úe 6a tǎahǔ, ká 6a 6úí 6a à beé lò.» 50 Ho dǐmǐjǎ jǐhǔ fǎrálò pǎahǔ, á 6a jǐ-cúa fɛɛrowà na 6a 6ó búenbúen á ho zuia nùpua lé bán á le lònbee na wǐ 6a húmú mǎn á à jǐ wán. 51 A lá a *Abɛɛle búeró pǎahǔ à 6úee dǎ a Zakari búeró yi, wón na 6a 6ó le *Dónbeení zǐ-beení yi mu hámu wééní lahó lè le *sòobá-lùe pǎahǔ.† Le í mǐ ho tǔiá na mia: Dén cǎni so na kúará búenbúen lé ho lònbio nùpua lé bán á le lònbee na wǐ mu mǎn á à jǐ wán.

52 «Minén lándá bǐo zéénílowa: Ho yéréké khíi sá mia, lé bǐo le Dónbeení zǔrǐlò binbirí wǎhǔ á mi tun. Minén mi bɛɛre á yí bò ho, á bǐa le mí ì bè ho á mi mún hò.» 53 Bǐo ó o Yeesu ló le zǐi yi, à bǐo ho lándá bǐo zéénílowa mu lè 6a Farizíewa sǎa wee cǐ a yi làa sòobɛɛ, á 6a lée wee tùaka a yi mu bǐowa lè mí sǐwà dǎní yi. 54 Ba le mí ì jǐ a jǐi yi ká a hǎa bía khon à 6a yí o níi 6ua yi.

12

Mi pa miten bǐo

(Matiye 10.26-27, 19-20)

1 Mu wee wé ká 6a nùpua fò mǐn bǐn 6ùirí6ùirí6ùirí fúaa 6a wee yonka mǐn zení lé 6a booró. O o Yeesu wǎa sǎnsáa mi nǐ-kenínia á wee bíoráa: «Héyíi! Mi pa miten 6a *Farizíewa bǐo yi. Ba bǐo 6onmǐn lè le ja-fǐni. Bǐo 6a wee kàrán lè 6a nùpua á 6arén mí bɛɛre yí máa bè yi. 2 Mu bǐo na sǎnkaa búenbúen khíi mi, á bǐo sà yi búenbúen mún khíi zǔrǐ. 3 Lé bǐn nɔn á bǐo mi ì bío le tǐbirí yi, á 6a nùpua khíi mǐ wéréwéré. Bǐo mi wee húmɔnka kúee mǐn jǐkɔnna yi há zíní fǐkàna á mún khíi bue há lora.

Mi wé kǎnbi le Dónbeení

(Matiye 10.28-31)

4 «Wán bǎnlowà, í ì bío mu ù na mia. Mi wé yí zǎn bǐa wee 6úe o nùpue ká 6a máa bǐnǐ dǎn mu 6úí wé. 5 Yǐa mi ko à mi wé zǎn á ì zééní làa mia. Mi wé zǎn le Dónbeení na dà à dé mia le Dofíní dǎhǔ na máa hí yi mu húmú mǎn. Le í bío mu na mia: Dén le dǐo mi ko mi wé zǎn. 6 Ba jǐnzà-wíníwà bùaa hònu so yi máa yèé há tǎmónwà bǐo jǐun le? A le Dónbeení

* **11:44** Há búráa bǐo: Ho lándá bǐo zéénílowa cǎn ká yǐa dǎn o nǐ-hío à 6a le wón tun. Lé bǐn á hàrí há búráa á nùpue yáá pá yí ko ò o vará wán táá ò o dǎ, bǐn ká a pá dɛɛnía tun. Lé bǐn nɔn á 6a zúífùwa fù wee wé khúunináa mí búráa à há wé mi sese. † **11:51** O Abɛɛle là a Zakari húmú bǐo: Le Dónbeení bioní vǎahǔ làa bǐo 6a zúífùwa fù túara làa ho, ó o Abɛɛle lé yǐa lé o yahón nùpue na 6a 6ó, á ho vǎahǔ mu vaa véení ó o Zakari lé yǐa 6a 6ó dú ho mǎn. Mi loí Bǐo Nǐhǔ Búééní vǎahǔ (Genèse) 4.8; Wizoóní bè-wénia nǐn-yání vǎahǔ (1 Chroniques) 24.20-22

yi pá yí máa nɔnsá bán yà-kéní búí yi. ⁷ Hàrí mi jún-vāní búenbúen á le Dónbeení zū jii. Mi wáa yí zón dɛɛ, lé mi bío jùhú wi po 6a minka jínzá-wíníwà.

*Yia tà làa yia pǎ a Yeesu bío
(Matiye 10.19-20; 10.32-33)*

⁸ «Le í bío mu na mia: Yia ðín 6a nùpua yahó ò o bía wéréwéré le mí bío sá mií, ó o *Nùpue Za mún khií bío le Dónbeení wáayi tonkarowà yahó le 6anso bío sá mí yi. ⁹ Ká yia 6èn bía wéréwéré 6a nùpua yahó le mí yí zū mi, ó o Nùpue Za mún khií bío le Dónbeení wáayi tonkarowà yahó le mí yí zū 6anso. ¹⁰ Nùpue na bía le bín-kohó o Nùpue Za ðání yi, á wón 6anso á 6a à sɛn ñ díá á à na yi. Ká yia khií bía le bín-kohó le Dónbeení Hácírí ðání yi, á wón 6anso máa yí mu 6àn séndíaró.

¹¹ «Hen ká 6a khií wé 6uan mia vannáa 6a *zuífùwa kàránló zíní yi, tàá ho pánká 6ansowà yahó à bán cítí mia, à mi yí le mi yiwa dè bío mi ì láráa mi jì-cúa làa bío mi ì bío bío yi. ¹² Lé bío á bío mí waá bío á le Dónbeení Hácírí á à zéení làa mia hón pàahú so yi.»

O náfòró 6anso na lé o bǎnbú wàhiire

¹³ O ñii búí bía nɔn o Yeesu yi 6a zâamáa ðahú: «Nì-kàránlo, bío na wàn za yi le o sanká wàn kía ò o na í bío.» ¹⁴ O o Yeesu bía nɔn wo yi: «Wàn bónlo, lée wée dó mi le í fáa mìn ttiáwà à mún sanká mìn kía na mia?» ¹⁵ Bún món ó o wee bío làa bía wi bín búenbúen: «Mi pa miten bío. Mi yí wé nùpua na yio yí máa sí làa bío, lé bío hàrí ò o nùpue níi bío wé boo kaka, á so o mukāñí pá po mu.»

¹⁶ O o wáa wà le wàhiire na kà nɔn 6a yi: «Nii búí na náfòró wi hía 6ó ho ðínló làa sòobéɛ mí mǎhú yi. ¹⁷ O o lon mí yi, ò o wee bío bío kà le mí síi: «Lé mu yén á ì ko à ì wé? I ðínló na á ì yú á máa zo ì náa.» ¹⁸ A bío kà lé bío ó o wáa le mí ì wé: «I ì fi í náa búenbúen, ká í bini ì so hía 6úaaka á à khii í ðínló le í bío búenbúen á à kúee yi.» ¹⁹ Bún món á ì wáa à bío í síi yi: «Ayí, wàzaa, à ù bío 6èntín se. Fo ò wé há lúlúio zanzàn ká dɛɛ búí máa fòo foñ. Wáa wé vūñ, wé dí, wé jù, wé ká ù wé bío sí foñ.» ²⁰ Ká le Dónbeení mǎhǎ bía nɔn wo yi: «Fo lé o bǎnbú. Ho ðnàahú na kà lé hón á ì í fé ù mukāñí yi. Awa, hón pàahú so yi, ká ù bío na á ù khiiira zoó bàrá pan yi á bío á à sí wée yi.» ²¹ Lé ká síi á yia wee khii ho náfòró zoo pa yi ká a máa cà hía le Dónbeení cón á bío khii wéráa.»

*Mi cà le Dónbeení béení vé
(Matiye 6.25-34)*

²² Bún món ó o wee bío le mí ñi-kenínia: «Lé bún nɔn á ì wee bíoráa bío ká á à na mia: Mi wé yí yáa mi yilera mi mukāñí bío yi, le mi ì yí mu bè-ðínií wen á à dí, tàá mi sánia bío yi, le mi ì yí há sí-zínia wen á à zí. ²³ Mu bon. Le mukāñí bío po mu bè-ðínií, á há sánia bío po há sí-zínia. ²⁴ Mi loñ 6a khánkhonwà, 6a yí máa ðí bío, á mún yí máa lá ðínló. Ba náa mía, ká le Dónbeení mǎhǎ pá wee ðínií 6a. A bío mínén bío jùhú mǎhǎ wi po 6a jínzáwa. ²⁵ Minén ðahú á yia dà mí mukāñí wizooní á à dé wán cínú mí yilera yáaró bío yi so wi le? ²⁶ A bío mí yí dà dɛɛ woon máa wé bío cínú bío yi, á mí wee yáa mi yilera bío ká ðání yi le we? ²⁷ Mi loñ le púúlé. Le yí máa sá dɛɛ, á mún yí máa tí sía. Le í bío mu na mia: hàrí o *Salomɔn le mí cùkú búenbúen ká wón pá yí zǎ sía na se yú lerén búí yi. ²⁸ Ká le Dónbeení wee donkhueé le jíní ká síi, ðio wé keñ ho zuia ká ho yíró à 6a cíí le, à sònkú mínén á le è wé kaka máa zíní. Mi síadéro le Dónbeení yi

ḡèntɪn fòora. ²⁹ Mi wé yí yáa mi yilera à wé ðɪn cà bïo mi ì dí làa bïo mi ì jɪ. ³⁰ Mu bon, bïa yí zū le Dónbeenì ho ðimɪjǎ yí lé bán wee wé ðɪn cà bɪn ḡúenḡúen féεε. Εε ká minén mɪn Maá Dónbeenì wón zū bïo ko làa mia. ³¹ Mi le mi yara sí le Dónbeenì béεnì bïo, á bïo ká á le Dónbeenì á à na mia.

³² «Minén nùwǎ yɛn zàwa na á ï pan bïo, mi yí zón dèε, lé bïo á mu wó sína mɪn Maá Dónbeenì yí à le na mí béεnì mia.

(Matiye 6.19-21)

³³ «Mi yéé mi nù bïo à sanká wárí na mi yú à na 6a nǐ-khenia yi. Mi cà ho nǎfòró binbirí na máa vé bàrá ho wáayi ká lè miten. Bɪn á 6a kǎnlowá máa jɪuaa ho, á bùaa mún máa yáa ho. ³⁴ Mu bon, hen na mi nǎfòró wi yí lé bɪn á mi sía ḡúenḡúen á à dé yi.

Ba ton-sáwá na wee fǎní mi yïo bïo

(Matiye 24.45-51)

³⁵ «Mi zǐ mí tonló sía, à zǎní mí fɪntéεna wíoka ðɪnnáa. ³⁶ Mi wé lè 6a nùpua na pan mí jùhúso na van mu yaamu cεεnii bïo. Ká á 6ueé ðɔn pǎahú na yi, á ḡúanḡúaa ho woohú à 6a ðεεnì hén ho. ³⁷ Bán ton-sáwá so na á 6a jùhúso 6ueé yú à 6a fǎnía mí yïo pan wo ḡèntɪn júná sí. Le ï mí ho tǔiá na mia: O jùhúso mí beεre á à lá mí tonló sía á à zǐ ká a bïo le 6a kεεnì, ká á lá ho ðɪnló á à sanká à na 6a yi 6a à dí. ³⁸ Hàrì ò o jùhúso mu 6uee dǎ ho tá tǎhú tàa mu yáa dà bɪn wán, ká a 6ueé yú 6a ká 6a yïo fá á kará pan wo, se bán ton-sáwá so júná ḡèntɪn sí.

³⁹ «Mi zū le ká le zii bǎnso lá wee wé zūn o kǎnlo 6uenló pǎahú, ó o lá máa wé è día ó o máa zo a zii. ⁴⁰ Minén mún tɪnì mí yïo, lé bïo ó o *Nùpue Za khii buen ho pǎahú na á mí yí máa dé le o buen yi.» ⁴¹ O o Piere tùara a yi: «Núhúso, le wǎhiire mu á ũ wǎ nɔn warén wa ðɔn yi lée, tàa lé 6a nùpua ḡúenḡúen á le wǎ nɔn yi?»

⁴² O o Yeesu bía nɔn wo yi: «O ton-sá na yí máa lé mí jùhúso mɔn, na hácirí wi le o yén? Lé yia ó o jùhúso á à bàrá mí zii tonni jùhú wán, le o wé sanká ho ðɪnló na mí zii nùpua lè mí nǐ-kénì kénì yi ho pǎahú na mu ko yi, ⁴³ ó o wee sá ho tonló mu ó o jùhúso bɪnía 6ueé kúaa wán. O ton-sá mu jùhú sí. ⁴⁴ Le ï mí ho tǔiá na mia: O jùhúso á à bàrá a mí bïo ḡúenḡúen jùhú wán.

⁴⁵ «Ká a ton-sá mu día ò o wee bïo mí yi: «Jùhúso míana ò o máa buen.» O o wǎa hɪnɔn wee ha mí nɪnzàwa ton-sáwá, 6a báawa lè 6a háawa, á wee dí ká a jɪ khée, ⁴⁶ wón ton-sá so 6a jùhúso khii buen le wizonle na ó o yí zū yi, lè ho pǎahú na ó o yí dó yi. Ká a jùhúso mu khii 6uee ðɔn, ó o 6ueé beé o lò làa sòobéε, ká a pá à dé o 6a ton-sáwá na ló mí jùhúso mɔn tǎhú.

⁴⁷ «O ton-sá na zū mí jùhúso síi bïo, ò o yí wíokaa mítén á yí wó mu làa bïo ó o lonnáa mu, wón á ho haró ò jí. ⁴⁸ Ká yia yí zū mí jùhúso síi bïo, ò o wó há wén-kora á 6a ko 6a ha, wón haró máa tà máa jí a làa yia so bïo. Yia 6a nɔn mu bïo na boo yi, á 6a khii fé bïo boo cɔn, á yia 6a kàràfáa mu bïo na boo yi, á 6a khii túa yi làa bïo po bɪn.

Ho kharó lè lé citti bio

⁴⁹ «Lé ho ðǎhú á ï buan wa 6ueé dé ho tá yi, á ï ḡèntɪn lá wi à ho ðεεnì zà! ⁵⁰ Ká ï màhá ko à ï kǎa lònbe-beenì 6úi yi, á ï hácirí ḡèntɪn lúnkaa mu bïo yi, ká mu yí wó yí vó, á ï máa yí ïten.

(Matiye 10.34-36)

⁵¹ «Mi wee leéka le í buara wà òueé dé héerà ho òimíjǎ yi le? Bùéé. Le í bío mu na mia: Lé hǎ bióní á í wà òueé kúee á à kheéráa 6a nùpua. ⁵² Bío kà wán á 6a nùpua nùwǎ hònu na wi le zii dà-kéní yi á à kha. Ba nùwǎ tǐn á à fi lè 6a nùwǎ òun na so, á 6a nùwǎ òun á mún ò fi lè 6a nùwǎ tǐn nu. ⁵³ O maá máa wé sí lè mí za, ó o za mún máa wé sí lè mín maá. O nu máa wé sí lè mí hǐnló, ó o hǐnló mún máa wé sí lè mín nu. O òuáa háa máa wé sí lè mí yàró háa, ó o yàró háa mún máa wé sí lè mín òuáa háa.»

(Matiye 16.2-3)

⁵⁴ Bún mǎn ó o wee bío lè 6a zǎamáa: «Hen ká mi mǎn ká hǎ dùndúio wee vá kúee mín wán lè le wii téní, à mi le ho viðó ò tè, à mu òèn wé làa bún. ⁵⁵ Hen ká mi mǎn ká ho pinpiró wee lé lè le wii hèníi 6àn nín-káahó à buen, à mi le ho wunwuró ò kéí, à mu òèn wé làa bún.* ⁵⁶ Ní-khàwa yén! Mi wee loí ho tá lè ho wáyai à zǔrnáa bío wee wé òènna. A léé webio òn à mu bío na wee wé lònbío á mí yí zū máa zéení kúará?

(Matiye 5.25-26)

⁵⁷ «Léé webio òn á mínén mi bèere yí dà máa hueeka mu òiowa mín yi à zǔrnáa bío téréenna. ⁵⁸ O òúí lá wó khon lè mi ninza síi, ó o von fo le cítii yi, à ònén na wó khon bánbá à ù fèn wé le jii dà-kéní lè mi ninza mu ho wǎhú wán ká mi òin yí vaá òn. Ká bún mía ó o vaá dé fo o cítí-fi nii yi, á wón òèn á à yèremá khii dé o paro níi yi, á wón ò dé ho kàsó yi. ⁵⁹ Le í bío mu na mia: Ho kàsó mu á fo máa lé yi huúu ká ù yí wǎ le wáí na fo ko á ù na òúenòúen á yí tíira jii.»

13

Le vǐndèe na yi máa ha wáhiire

¹ Mu pǎahú, á nùpua nùwǎ yèn òúí ló òueé wee bío ho Kalileesa òúí bío là a Yeesu, bía ó o *Pilaate na wi ho *Zudee kǎhú òúhú wán á òn le jii 6a òó ká 6a òin wee wé mu hámu. ² O o Yeesu bía òn 6a yi: «Mi wee leéka le bán nùpua so lè bía háa wee wé mu bè-kora po ho Kalileesa na ká á òn 6a bío wóráa ká síi le? ³ Bùéé. Ká mínén mún yí khú mu bè-kora wéró yi, á mí ò hí lè 6a bío, le í bío mu na mia. ⁴ Táá mí wee leéka le 6a nùpua píru hétin na ho Silowee ònwióhú háa tò òà yi á 6a húrun lé bán háa wee wé mu bè-kora po ho Zeruzaléemu nùpua na ká le? ⁵ Bùéé. Ká mínén mún yí khú mu bè-kora wéró yi, á mí ò hí lè 6a bío, le í bío mu na mia.» ⁶ Bún mǎn ó o wà le wáhiire na ká òn 6a yi: «Nii òúí háa fá le vǐndèe òúí na 6a le *fikiyéé mí vǐnsía guahó yi. Wizonle òúí ó o le mí òueé loí le mí ò yí bía ho wán á à khòo lè, ó o òueé khon. ⁷ O o wǎa wee bío le mí ton-sá: «Bío ká le mu lúluío bío tǐn ká í sansan le í òueé khòo le vǐndèe mu na ká bía, à í òuee khe. Mu òúhú mía à í díá le à le fé le lùe kǎamáa. Búe le.» ⁸ O o ton-sá bía òn wo yi: «òúhúso, díá lé ho dueera loí, ká í ò búnbú le òúhú á à kúee ho òuoró yi. ⁹ Nún-sí á lòhóló ká le è ha. Ká le wǎa yí han làa bún, à ù màhá búe le.»»

O Yeesu wéera há-mónkú òúí ho Sabaa zòñ

¹⁰ Mu háa wó *Sabaa òúí zòñ ká a Yeesu wee kàrán 6a nùpua ho kàránló zii yi. ¹¹ Mu zòñ à háa òúí wi bín á lò yí here yú há lúluío píru hétin. O cíná òúí wó a là a mónkú ó o yí dà máa hǐní máa yòó muin. ¹² Bío ó o Yeesu mǎn wo, ó o von wo á òueé bía bío ká òn yi: «Háa mu, fo wǎa yú ùten ù

* **12:55** Ba zúífúwa kǎhú bío síi wi mí òn lè warén bío. Mu yámú òumu wi lè le wii téní. Lé làa bín á ho viðó wee wé lé yi òuennáa. Ká le wii hèníi 6àn nín-káahó á ho tá hení òuáa yi. Lé làa bín á ho wunwuró wee wé lé yi òuennáa.

vámú níi yi.» ¹³ O o yòò bò mí níní o wán, ó o dèenía hínən yòò muina dñn á wee òuaani le Dónbeení. ¹⁴ Ká ho kàránlò zii nùhùso màhá yí wara mu, lé bío ó o Yeesu wéera vánváro ho Sabaa zoñ, ó o bíá nən 6a zámáa yi: «Há wizooní bío hèzín lé h́n á ho tonló ko à ho wé sá yi ho yàwá nùhù yi, á mí wé buen le 6a wéé mia hón pàahù so yi, ká mi yí wé mu há wizooní bío hèjun níi na le ho Sabaa zoñ yi.» ¹⁵ O o Nùhùso bíá nən wo yi: «Nì-khàwa yén! Minén á yía yí máa fee mí nàa tàá mí sùnpèení à lée juuí ho Sabaa zon lée wéé? ¹⁶ O háa na kà na lé o *Abarahaamu m̀nmaníi búii na ó o *Satāni can há lúlúio píru h́tín yi á so lá yí ko ò o fee díá ho Sabaa zoñ le?» ¹⁷ Dén bíoní so na ó o Yeesu bíá á dó há n̄yio bíá làa wo wee wāaní yi. Ká 6a zámáa na wi b́n búenb́uen bán 6èn wee zámaka mu bè-tentewá na ó o wee wé bío yi.

Ho mútáàdè bèere lè le ña-fni wáho
(Matiye 13.31-33; Maaki 4.30-32)

¹⁸ O Yeesu b́nía bíá bío kà: «Le *Dónbeení b́eení á bonmín làa webio? Lée webio á ì dà à tèè làa de? ¹⁹ Le bío bonmín lè ho mútáàdè* bèere na ó o níi búii dù mí v́nsíá buahó yi, á le ló á h́nən yòò wó mí v́ndè-beení, á 6a j́nzàwa wee tá mí lenna yi.» ²⁰ O o pá b́nii bíá bío kà: «Lée webio á ì dà à tèè lè le Dónbeení b́eení? ²¹ Le bío bonmín lè le ña-fni na ó o háa búii zúnzúio kúaa mu dùmu kiloowa 6óní làa hònú yi á khan bàrá á mu ló.»

Ho zoró lè ho zūajii na fnia bío
(Matiye 7.13-14, 22-23)

²² O Yeesu h́a tò há ló-beera lè há ló-zàwa yi á wee kàrán 6a nùpua ká a va lè ho Zeruzaleemu ćn. ²³ O o búii tùara a yi: «Nùhùso, bíá á à kání yínəñ 6a à wé 6a n̄-dòndáa le?» O o bíá nən 6a yi: ²⁴ «Mi bánbá à mi zo lè ho zūajii na fnia. Le ì bío mu na mia: 'Ba nùpua c̀èrèè khíi cà ho zoró yahó ká mu yío máa lé. ²⁵ Ká a zii 6anso khíi h́nən á vá mí woohù pon á dó, à b́n minén lée wi ho khūuhù á wee búanb́ua ká mi ì bío bío kà: 'Nùhùso, h́n le wa zo.' O ò bío o na mia: 'I yí zū mi léenii.' ²⁶ A mi 6èn á à bío o na a yi: 'Eee! Ká wa ñəñ páania dú á ñun làa fo, á fo mún kàrána 6a nùpua wa lóhó bonfúaa yi.' ²⁷ O o t́n á à bío ò na mia: 'Mi vá lé ì n̄sāni, bè-kora wérowá yén! I yí zū mi léenii.»

²⁸ «Ká mi khíi mən o Abarahaamu là a *Izaaki là a *Zakoobu lè le Dónbeení ñi-cúa f̀erowá búenb́uen le Dónbeení bá-zamu yi á minén 6a lée kúaará ho khūuhù, á mi ì wá á yiwa à vá b́n. ²⁹ Ba nùpua khíi lé ho díimíá kúaráa búenb́uen yi á 6ueé keení ká 6a à dí ho sánú le Dónbeení b́eení díiníi. ³⁰ B́n ká bíá dú ho món ho zuia khíi wé 6a ya-díwá, ká bíá dú ho yahó ho zuia 6èn khíi wé 6a món-díwá.»

O Yeesu varákaa wee va lè ho Zeruzaleemu ćn

³¹ Hón pàahù so yi á 6a *Farizíewa nùwá yən búii vá 6ueé 6ó a Yeesu yi á wee bío làa wo: «Héyí! H́nii lén hen à va lón-veere, lé bío ó o *Heroode wi ò o 6ue fo.» ³² O o bíá nən 6a yi: «Mi lén va à bío na wón cawan† so yi: 'I wee ña 6a ćnáwa á mún wee wéé 6a vánvárowá ho zuia lè ho yíró, ká mu wizooní t́n zoñ á ì tí ì tonló ñii. ³³ Ká ì màhá ko à ì lá ì wòhù lén ho

* **13:19** Ba zúifùwa ćn á ho mútáàdè bèere lè dío ka ćinú. Ba wee wé ni ho 6àn bia kúee le zéeni yi, á le símu wíoka dé wán. † **13:32** Ba zúifùwa ćn ó o cawan lé yía 6èn h́era làa bío ó o zanká h́eraráa warén ćn bío síi.

zuia lè ho yĩró lè ho yĩró n̄i ló, lé b̄io mu yí se à le *Dónbeenĩ j̄i-cúa f̄erowà hí lòn-veere ká mu yín̄n̄ ho Zeruzal̄em̄u yí.»

(*Matiye 23.37-39*)

³⁴ «Éee Zeruzal̄em̄usa! Minén na wee búe le Dónbeenĩ j̄i-cúa f̄erowà, á wee lèeka b̄ia le Dónbeenĩ wee tonka mi c̄n̄ lè h̄a huaa à búe. Lée zen cúa-yen á ĩ w̄i à ĩ vá mia kúee m̄n wán làa b̄io ó o kúeerè wee wé veráa mí z̄awa kúee mí mía tá b̄io s̄ii à mi yí tà mu! ³⁵ Awa! Le Dónbeenĩ á à p̄i mia h̄uúu.† Le ĩ b̄io mu na mia: Mi máa b̄in̄i máa mi mi fúaa n̄n̄zon̄ na mi kh̄ii wee b̄io b̄io ká: «Le le Dónbeenĩ dúbua ȳia bò o b̄uen o N̄h̄ũso ȳeni yiš.»»

14

O Yeesu w̄éera v̄ánváro búii ho Sabaa zon̄

¹ Ho *Sabaa búii zon̄ ó o Yeesu á ba *Fariz̄īewa n̄h̄ũso búii von lè ho d̄ĩnló mí z̄ii. A b̄ia w̄i b̄in̄ fá mí ȳio wo yi le mí ì loñ b̄io o ò wé. ² A b̄in̄ ò o n̄ii búii na mu v̄ámú búii tò ó o s̄ánia lon á d̄ĩn o yahó. ³ O o Yeesu lá le b̄ion̄i ò o t̄uara ho *l̄ándá b̄io z̄éenilowa lè ba Fariz̄īewa yi: «Wa l̄ándá yi á n̄upue so dà à w̄é v̄ánváro ho Sabaa zon̄ le?» ⁴ A ba yí b̄ia, à ba d̄ĩn búir̄in̄. O o Yeesu w̄áa buan wo yi, á w̄éera, ò o le o lén kh̄íbo. ⁵ B̄in̄ m̄n̄ ó o wee b̄io làa b̄ia w̄i b̄in̄: «Minén á ȳia za t̄áa o n̄aa tò le buii yi ó o máa d̄èen̄i máa suee wo f̄uáfua h̄ar̄i mu wé ho Sabaa zon̄ lè o ȳén?» ⁶ O o búii m̄n̄ yí dàrna d̄èe yí b̄ia mu d̄án̄i yi.

B̄io w̄i ho yahón l̄ua lè ho m̄ándén l̄ua k̄een̄iló yi

⁷ B̄in̄ m̄n̄ á b̄io ó o Yeesu m̄n̄ à b̄ia ba von wee ȳi ho yahón l̄ua à k̄een̄i yi, ó o w̄a le w̄ahiire na k̄a n̄n̄ ba yi: ⁸ «Hen ká a búii von fo mí yaamu s̄ánú d̄iin̄i, à ũ yí d̄èen̄i yí vaa k̄een̄i ho yahó, lé b̄io mu dà a wé le o búii na n̄h̄ũ w̄i po fo á ba m̄n̄ von. ⁹ A fo ò k̄een̄i ũ z̄aamu ká ȳia von mia mi n̄uw̄a n̄un̄ á b̄ueé wee b̄io làa fo: «H̄in̄i à ũ na le l̄uè ȳia ká yi.» A fo màh̄á à c̄on̄i ì h̄in̄i lé ũ n̄iyio á à lén kh̄ii k̄een̄i ho m̄n̄. ¹⁰ Ba wé von fo làa b̄in̄ s̄ii, à ũ b̄uee kh̄ii lii k̄een̄i ho m̄n̄, ká ȳia von fo b̄uee d̄n̄, o ò b̄io ò na foñ: «W̄an b̄ónlo, h̄in̄i b̄uee ȳòo k̄een̄i ho yahó.» Hón p̄ah̄ũ so yi b̄in̄ ká b̄ia ba von mu yaamu s̄ánú d̄iin̄i búenb̄uen á à mi b̄io ba b̄uáan̄ianáa fo. ¹¹ Lé b̄io á n̄upue lée n̄upue na wee ȳon̄i m̄iten w̄ón à le Dónbeenĩ á à liin̄i. Ká ȳia wee liin̄i m̄iten w̄ón à le è ȳon̄i.» ¹² B̄in̄ m̄n̄ ó o ȳerem̄aa wee b̄io làa ȳia von wo: «Hen ká fo wé le fo ò ve n̄upua à ba b̄uee dí ũ c̄n̄, à mu wé wisoni yi t̄áa ho t̄in̄aah̄ũ, à ũ yí le mu wé m̄n̄ b̄ónlowà, lè m̄n̄ z̄awa lè m̄n̄ tem̄inlowà, t̄áa mi n̄inz̄awa b̄io b̄ansowà. Lé b̄io ba kh̄ii dàñ fo ò ve làa b̄in̄ b̄io s̄ii á à dé b̄io fo wó n̄n̄ ba yi lahó yi. ¹³ Ká fo w̄iokaa ho d̄ĩnló ho s̄ánú b̄io yi á le fo o ve lè ba n̄upua, à ba n̄i-khen̄ia, lè ba mùamúawà, lè ba lóni lè ba muiiwà lé bán à ũ ve. ¹⁴ Ká fo wó b̄in̄, á ũ b̄io á à wé se, lé b̄io á bán yí dà mu s̄ii máa wé máa na foñ. Le Dónbeenĩ le d̄io kh̄ii s̄áan̄i foñ b̄ia wó mu bè-tentewà v̄eeró zon̄.»

B̄ia ba von lè ho d̄ĩnló w̄ahiire

(*Matiye 22.1-10*)

¹⁵ B̄io á b̄ia làa wo p̄ánia wee dí n̄i-kén̄i j̄á h̄n̄n̄ b̄ion̄i so, ó o b̄ia n̄n̄ o Yeesu yi: «Ȳia kh̄ii k̄en̄i le *Dónbeenĩ b̄èen̄i d̄ĩnló d̄iin̄i b̄ènt̄in̄ b̄io se.» ¹⁶ O o Yeesu b̄ia n̄n̄ wo yi: «N̄upue búii h̄ia le mí ì dí s̄n̄n̄-been̄i, ó o f̄era b̄ia mu

† 13:35 Mi loñ Zeremii v̄uah̄ũ 12.7, 22.5 § 13:35 Mi loñ Leni v̄uah̄ũ (Psaumes) 118.26.

nɔn ɔa nɔpua cɛ̀ɛɛ yi. ¹⁷ Bɔ ho ɔ́nló mu ɔ́ró p̄ahú ɔ́n, ó o le mí ton-sá vaa bío na bíá ó o von yi: «Mí h́ní buen, lé ho ɔ́nló wíokaa wó pan mia.» ¹⁸ A ɔa lé mí n̄-kéní kéní yú bío ɔa à bío máa buennáa. O nín-yání nɔpue bíá nɔn o ton-sá yi: «Sábéré, í ɔ̀ntín yí dà máa buen; í yà ho m̄hú lònɔ, á í ko à í vaa loń ho.» ¹⁹ O o búí wón bíá nɔn wo yi: «Sábéré, í yà ho varó nàwa bùaa píru, lé bán á í wi à í d́ndí loń.» ²⁰ O o n̄-kéní wón ɔ̀n bíá: «Í yan lònɔ á í ɔ̀ntín yí dà máa buen.» ²¹ O o ton-sá mu b́nía ɔueé bíá mu búenb́uen nɔn mí n̄húso yi, á wón s̄i c̄, ó o bíá nɔn wo yi: «W̄aa bánbá lén va ɔa nɔpua fémínló lara yi, à zo ho lóhó ɔonfúaa yi, à ɔa n̄-khenia, ɔa mùamúawà, ɔa muiiwà lè ɔa lóní na fo ò fèraa mín b́n à ù ɔua buennáa.» ²² Mu ù dé mí yi, ò o ton-sá b́nía ɔueé wee bío lè mí n̄húso: «Bíó fo le í wé á í wó ká há lùaa búí m̄há pá ká.» ²³ O o bíá nɔn mí ton-sá yi: «W̄aa h̄é lá há w̄ana, à léka há manawà yi loń, ká ù fò mín làa nɔpua na, à ù bío búe ɔa n̄nà le ɔa buen í z̄i, bèra a na à le sí.» ²⁴ Le í bío mu na mia: B́ia á í von ho yahó búenb́uen á n̄-kéní ká á í ɔ́nló mu máa zo n̄i.»

*O Yeesu bèró yi bío
(Matiye 10.37-38)*

²⁵ P̄ahú búí ó o Yeesu lá ho w̄hú á ɔa z̄amáa bò a yi, ó o yèrémáa wee bío làa ba: ²⁶ «Yia le mí ì buen í c̄n, ká ɔ̀nso yí p̄á mín maá, lè mín nu, á yí p̄á mín háa lè mí z̄awa, á yí p̄á mín z̄awa lè mín h́nni, á yáa pá yí p̄á mítén mí ɔ̀ere, á ɔ̀nso yí dà máa wé í n̄-kenínii.» ²⁷ Yia yí máa lá mí *kùrùwá p̄* à bèraa m̄i, wón ɔ̀nso yí dà máa wé í n̄-kenínii. ²⁸ Hen ká minén ó o búí lá le mí ì so le z̄i-beení, ó o so máa k̄ení ká a máa le mí yi le wárí na o ò dé le yi bío yi, à loń ká ɔ́o wi o c̄n á dà le wee so á à ɔueé le? ²⁹ Ká b́n p̄ ká a f́ará le n̄hú á le yí ɔ́rína yí ɔon, n̄n-sí á bíá wee mí le wé è yáa mí n̄n yí á à na a yi ká ɔa à bío: ³⁰ «O n̄i na ká son mí z̄i h́nina yí ò o yí ɔ́rína le yí ɔueéra.»

³¹ «Mu mún lée dà-kéní lá a b̄é búí na á ɔa ninza b̄é ló wà ɔueé tá le há há. O so máa k̄ení ká a máa loń le mí dásiwá muaaseé píru á dà wee s̄ansá mí zúkúso dásiwá muaaseé ɔóní na wà ɔueé fi làa wo le? ³² Ká a z̄ú le mí yí dà mu, o ò fèn ñ tonka ɔa nɔpua á ɔa à khèn vaá sí a yahó á à tùa wo yi làa bío ó o ko ò o wé na a yi, à bè yi ýraa ho h̄érrà.» ³³ O o Yeesu w̄aa bíá: «Mí le mi yiwa sese. Minén ó o búí yí dà máa wé í n̄-kenínii ká ɔ̀nso yí p̄á bío wi o c̄n búenb́uen.»

*Mu yámú na p̄anká mia bío
(Maaki 9.50)*

³⁴ «Mu yámú yoo. Ɛ́ ká mu yámú yonyoró h́a ló mu yi, á ɔa à wé kaka á mu ù b́n ì zoráa.† ³⁵ Mu c̄nú w̄aa mia, mu yí dà máa yèrémá máa wé bío búí ho tá yi, á mu mún yí dà máa wé duioró. Ba wé yénní mu kúia. Yia wee n̄i bío, à wón n̄i bío bíá sese.»

15

*O pio na v̄nun á b́ntia yú w̄ahiire
(Matiye 18.12-14)*

¹ Wizonle búí á ho *l̄anpó féwá lè ɔa bè-kora wérowà vá ɔueé k̄nía o Yeesu yi á wee n̄i á b́oní. ² Bío ɔa *Fariz̄ewa lè ho *l̄andá bío zéenílowa

* 14:27 Mí loń Matiye v̄ahú 10.38 † 14:34 Hón p̄ahú so yi ká mu yámú á yí máa ce sese. Mu bíowa búí h́a lùnkaa mu yi. Lé b́n nɔn á mu yonyoró h́a wee wé lé mu yi ká mu búí pá ká à ɔa lá lée kúia.

m̄n mu á 6a s̄ia wee c̄í á 6a wee b̄ío m̄n yi: «Mi loŕí, o n̄upue mu mána m̄n lè 6a bè-kora wérowá á wee dí làa ba.» ³ O o Yeesu wá le wáhiire na ká n̄n 6a yi: ⁴ «Minén ó o búí pia kh̄im̄ani lá wi, ó o yá-kéní wó wó séra v̄vnun, ó o so máa kúia 6a kh̄im̄ani yá-kéní m̄ia na ká le dùure yi ká a máa vaá cànká ȳia v̄vnun fúaa o yú a le? ⁵ Ká a h̄ia vaá yú a, ó o s̄li ì wa wa á à lá a yòó p̄í á à kh̄íboráa. ⁶ O 6uee d̄ēeni o ò ve m̄n b̄ónlowá làa b̄ia làa wó 6ó m̄n yi á à b̄ío ò na yi: «Í pio yá-kéní na lá v̄vnun á ì wáa cà yú. Mi le wa páani z̄amaka mu b̄io yi.» ⁷ Le ì b̄ío mu na mia: Lé ká s̄ii á le sí-wεε m̄n ñ wéráa hen na le Dónbeen̄i lè mí tonkarowá yòó wi yi, o n̄upue ñ-kéní na khú mu bè-kora wéró yi b̄io yi, á à poŕí 6a ñ-tentewá kh̄im̄ani ñ-kéní m̄ia na màkóo m̄ia ho yèrémálo yi.

O h̄da na wén-h̄snl̄o v̄vnun ó o cà yú b̄io

⁸ «Táá ká a h̄ia búí wén-h̄aani b̄io píru lá wi, ó o wó wó v̄inía le dà-kéní, ó o so máa dé le f̄int̄áni á máa s̄aa mí z̄ii ká a cà le k̄uaraa búenb̄uen yi fúaa o yú le le? ⁹ Ká a yú le o ò ve m̄n b̄ónlowá làa b̄ia làa wó 6ó m̄n yi á à b̄ío ó na yi: «Í wén-h̄snl̄o na lá v̄vnun á ì yú. A mí le wa páani z̄amaka mu b̄io yi.» ¹⁰ Le ì b̄ío mu na mia: Lé ká s̄ii á le Dónbeen̄i wáayi tonkarowá s̄ia á à waráa o bè-kora wéro ñ-kéní na khú mu bè-kora wéró yi b̄io yi.»

O za na van v̄vnun wáhiire

¹¹ B̄ún m̄n ó o Yeesu pa b̄inía b̄ia b̄io ká: «N̄ii búí z̄awa n̄uwá ñun h̄ia wi. ¹² Wizonle búí ó o f̄εeso b̄ia n̄n m̄n maá yi: «Í maá, sanká w̄an k̄a à ù na ñén b̄io.» O o maá b̄en sankaa mí n̄af̄oro á n̄n mí z̄awa n̄uwá ñun mu yi.

¹³ «Wizooní b̄io ȳen b̄ún m̄n, ó o f̄εeso ȳéra b̄io ó o yú búenb̄uen á lá wárí ò o wá van ho k̄sh̄ú búí na d̄áni n̄ayi. B̄io ó o vaá wi b̄in ó o zon mu koomu yi á yáara mí wárí búenb̄uen véenía. ¹⁴ P̄ah̄ú na ó o wárí mu yáara wó yi, à b̄ún le h̄in-s̄um̄úí búí ló ho k̄sh̄ú mu yi, á mu b̄io búenb̄uen h̄ini wee tè o. ¹⁵ O o vaá yú ho k̄sh̄ú mu n̄upue búí á wón le o wé vaa pa mí n̄n̄b̄uεeni mí m̄h̄ú yi. ¹⁶ A 6a n̄n̄b̄uεeni d̄inl̄o ó o s̄li wee b̄iní vá yi lè ho díro ká n̄upue màhá yi máa na ho wo yi.

¹⁷ «Ó o h̄ácírí b̄inía 6uara b̄io ó o wó kh̄ína wán, ó o z̄una le mí wó khon, ó o wee b̄ío mí yi: «W̄an maá ton-sáwá búenb̄uen wee dí ho d̄inl̄o sa mít̄en, à ñén wón 6ueé wee hí hen lè le h̄ini. ¹⁸ Í ì b̄iní ì va w̄an maá c̄n̄ á vaá b̄ío ò na a yi: Í maá, í b̄ent̄in wó khon lè le Dónbeen̄i á m̄n wó khon làa fo, ¹⁹ á ì wáa yí ko à ù b̄iní 6ua mi lè ù k̄urú za tenii b̄io, ká ù 6ua mi lè ù ton-sá b̄io s̄ii.» ²⁰ O o w̄an h̄in̄on wá ñn̄ m̄n maá z̄ii. B̄io ó o kh̄era yòó ló lua, á 6an maá f̄era m̄n wo, ó o màkárí 6uan wo yi làa s̄ob̄éε, ó o l̄uwa wee s̄í mí za mu yahó á vaá w̄iira a k̄uká á wee b̄ēni yi. ²¹ O o za wee b̄ío làa wo: «Í maá, í wó khon lè le Dónbeen̄i á m̄n wó khon làa fo. Í yí ko à ù b̄iní 6ua mi lè ù k̄urú za b̄io s̄ii.» ²² Ká 6an maá màhá b̄ia n̄n̄ mí ton-sáwá yi: «Mí bánbá zoo loŕka à mí lén ho báká been̄i na se po h̄ia ká à 6uee lée z̄iiní làa wo. A mí dé le n̄n̄-kíza-f̄b̄εere o n̄n̄-kíza yi, à m̄n z̄iiní a lè h̄a nakāa. ²³ Mi lée lén o n̄n̄-bòoh̄ú na ñini wí à búé à wá dí ho s̄anú à wéε wa s̄ia. ²⁴ Lé b̄io, á ì za mu lá ka lòn ñ̄i na húrun ká a b̄inía v̄era. O lá v̄vnun, á ì b̄inía yú.» A 6a wáa c̄uaana ho s̄anú díro.

²⁵ «B̄ún búenb̄uen wee wé ká a ñ̄i mu za k̄inle so van h̄a mana. B̄io ó o ló h̄a mana yi 6ueé wee s̄uara m̄n z̄ii, ó o wee ñí h̄a s̄ia lè ho yoró s̄a. ²⁶ O o d̄in̄ ò o von o ton-sá búí t̄uara yi làa b̄io wee wé 6an lún yi. ²⁷ O o ton-sá b̄ia n̄n̄ wo yi: «Lé m̄n f̄εε b̄inía 6uara, á m̄n maá léra a n̄n̄-bòoh̄ú na ñini

wi á b6, lé b6o ó o za b6n6a buara lè le lòn-heb6úee.> ²⁸ O o k6nle so dèen6a sli cá b6n wán á hen6uaa le mi máa zo. A b6n máa ló le mi lée yanka a ò o b6ue zo. ²⁹ Ká a màhá b6a n6n mín máa yi: «Loñ, ìnén sá n6n foñ há lúluio cèrèe yi, á hàrì wizon-kéní á ì ò òn yí pá ù jii, ò o vio za sãanì á ù yáá pá òn yí n6n mi le ì òn lè ho sánú lè wán b6nlowà. ³⁰ A ùnén za na lá ù níu b6o vaá yáara véen6a b6a há-kora wán b6n6a buara, á ù màhá le b6a lén o n6n-bòohù na jini wi b6ue.> ³¹ A b6n máa b6a n6n wo yi: «Ì za, ìnén làa fo páan6a wi mín wán fèe, á b6o á ì te b6uenb6uen b6o sã foñ. ³² Ká wa màhá ko wa dí ho sánú à wéé wa s6a, lé b6o á m6n fèe mu lá ka lòn níu na húrún á b6n6a véera. O lá v6nun á ì b6n6a yú.»

16

O ton-sá kohó na hácrí wi wáhiire

¹ B6n m6n ó o Yeesu wee b6o lè mí n6-kén6nia: «Nàfòró b6nso búi háa lá nùpue búi bàrá mí tonni jùhù wán. Wizonle búi á b6a b6eé b6a n6n wo yi le o ton-sá mu wee yáa o níu b6o dàkh6ina. ² O o von wo b6ueé wee bíoráa: «B6o á ì j6á ù dãní yi á so bon le? Wáa wa lá b6o á ù wó b6uenb6uen b6n cáti, b6n m6n á wa à kúia mín. A ù tonló vó ì c6n zuia.> ³ O o nii wee b6o mí yi: «Eee! Ì jùhùso wáa léra mi mí tonni sáró yi á ì wé kaka? B6o ho varó á ì yí dà b6o, á ho hée fio mún n6yio wi mi. ⁴ Awa, ì wáa zú b6o á ì wé ká ì tonló yáara á ì pá à yí b6a búi na à b6a mi.> ⁵ A b6a b6uenb6uen na b6a jùhùso kéní wi yi ó o von lè mí n6-kéní kéní. A y6a buara ho yahó ó o tùara yi: «Ì jùhùso kee na wi foñ lé le yén?» ⁶ A wón b6a: «Lée oliivewa bia jiló bàrikónwa khimani.> O o b6a n6n wo yi: «Ìli keení fùafùu. Fé ù kee vùahù à ù túa: Niló bàrikónwa búará-jun làa píru.> ⁷ O o b6n6a tùara a búi yi: «A ùnén bèn kee lé le yén?» A wón b6a: «Lée òn6ló pórókówá kh6a-hònu.> O o b6a n6n wo yi: «Fé ù kee vùahù à ù túa: òn6ló pórókówá kh6a-náa.> ⁸ B6o ó o ton-sá mu yí téréna ká b6a jùhùso màhá pá khòniá wo há hénni na ó o yú b6o yi. Lé b6o á ho òm6j6a na ká nùpua zú mín buaró á po mu khoomu nùpua.»

⁹ O o Yeesu mu b6n6a b6a: «Le ì b6o mu na mia: Mi wé yú ho òm6j6a nàfòró à mi wé wé b6o mi ì yíráa b6a b6nlowà làa ho, ká ho khii vó mi c6n, á b6a à fé mia á à zoráa le mukani na máa vé lahó yi. ¹⁰ Y6a yú mu b6o na c6n6u ó o zúna mu buaró, wón b6a n6n b6o boo yi ó o mún ò zúni mu buaró. Y6a yí téréna mu b6o na c6n6u yi, ó o mún máa téréna mu bè-beera yi. ¹¹ Ká mi yú ho òm6j6a nàfòró á mi yí zúna hón buaró, á lée wée á à tá à na ho nàfòró tente mia? ¹² O n6-veere b6o na b6a kàrafáa mia á mi yí zúna buaró, á mi kùrú b6o á b6a mún máa na mia.

(Matiye 6.24)

¹³ «Ton-sá woon yí dà máa sá máa na júnása nuwá jun yi. O ò jin o n6-kéní, ká a warí y6a so. O wé è j6a a n6-kéní b6oni, ká y6a so ó o máa k6nbi. Mi yí dà máa sá máa na le Dónbeení yi ká mi mún pá hen6a le warí càró b6o.» ¹⁴ B6o b6a *Farizéewa j6a há b6oni mu, á b6a wee yáa mí jini yi na a Yeesu yi, lé b6o á b6a dó mí s6a le warí càró yi dàkh6ina. ¹⁵ Ká a Yeesu màhá b6a n6n b6a yi: «Minén wee wé m6ten lè b6a n6-tentewà b6a nùpua yahó, èe ká le Dónbeení dén zú b6o wi mi yiwa, lé b6o á b6o b6a nùpua wee mi à wé le mu bè-beeni á le Dónbeení yí máa tà yi.

*Ho làndá lè le Dónbeení b6eni b6o
(Matiye 11.12-13)*

¹⁶ «O *Mɔyiize lándá lè le *Dónbeenĩ jii-cúa fɛerowà vɔnna á p̄ahũ wà fɛɛɛ ɓueé ɓó a Zān Batiisi buenlɔ yi. Wón buenlɔ jii lé b̄n á le *Dónbeenĩ b̄éni ɓio bueró j̄uhũ ɓúa yi, á ɓa n̄pua lè mí n̄-kéní kéní wee j̄aa mín le b̄éni mu zoró yi wán.

(Matiye 5.18)

¹⁷ «Ho wáayi lè ho tá véro á wayi po ho lándá b̄n-za d̄ɛ na cinú v̄lɔ.

(Matiye 5.32)

¹⁸ «Báa na díá mín h̄aa ò o b̄nía fó h̄a-veere yan lée h̄a-fé. A ȳia fó a h̄aa na ɓàn báa díá wo á yan mún lé o h̄a-fé.»

O n̄fòró ɓànso là a Lazaare w̄ahiire

¹⁹ B̄n m̄n ó o Yeesu pá b̄nía b̄ia ɓio kà: «N̄pue ɓúí h̄ia wi b̄n á n̄fòró wi á wee z̄i h̄a s̄i-sení na yàwá here. Wizooni ɓúenɓúen lée s̄nú díró o c̄n. ²⁰ N̄i-khenii ɓúí na yèni ɓa le Lazaare, na s̄anía ɓúenɓúen vó lè h̄a dokuaa á h̄ia wee ɓuee da a n̄fòró ɓànso mu kh̄uhũ. ²¹ O s̄ii yàa wee wé vá a n̄ii mu d̄nló na wee k̄enka lii kúia yi lè ho díró. A b̄e b̄n wán, á ɓa boonii wee wé ɓuee d̄enka a dokuaa. ²² Wizonle ɓúí ó o n̄i-khenii mu h̄urun, á le Dónbeenĩ wáayi tonkarowa ɓueé lí lá a yòó bàrà a *Abarahaamu n̄s̄áni. B̄n m̄n ó o n̄fòró ɓànso mún h̄urun á ɓa n̄una. ²³ ɓio ó o wi ho n̄i-h̄ónbó-lóhó yi, ó o lò wee be d̄akh̄ina. O o h̄ónía mí yahó le mí ì loí, ó o kh̄era m̄n o Abarahaamu ò o Lazaare kará a n̄s̄áni.

²⁴ «Ó o von wo p̄np̄n: «Wàn ɓúaa Abarahaamu, loí ì m̄kárí yi á ù tonka a Lazaare le o dé mí n̄n-kíza j̄uhũ mu j̄umu yi, á ɓuee w̄é lè ì d̄enle, lé ɓio á ì lò ɓ̄ent̄in wee be ho d̄ohũ na kà yi d̄akh̄ina.» ²⁵ Ká a Abarahaamu m̄h̄á b̄ia n̄n wo yi: «Ì za, le ù yi, ɓio á ù ȳio fù lua á ù yú mu b̄e-sení c̄ɛɛ á w̄éra lè ù s̄i, ò o Lazaare ɓio wó h̄a yinyio. Ho zuia á wón yú mí lònbee c̄nú á ùnén ɓèn yú le lònbee. ²⁶ B̄n pá n̄ii ló, á ho k̄a-be-beeni wi warén làa mia p̄ahũ, bèra a na ká ɓia le mí ì lé hen á à kh̄i mí c̄n á ɓa yí d̄an mu. A n̄pue mún yí dà máa lé hen na á ù kh̄ii wi yi máa buen wa c̄n.»

²⁷ «Ó o n̄fòró ɓànso b̄ia n̄n wo yi: «Ì pá à b̄nì ì flo fo. Sábéré à ù tonka a Lazaare mu ò o lii wàn maá z̄i. ²⁸ Wàn z̄awa n̄w̄a h̄onú lí wi b̄n, ò o lii j̄i ɓa zeñ wán à b̄an w̄aa yí ɓuee zo le lònbe-beeni na kà lahó yi.» ²⁹ O o Abarahaamu b̄ia n̄n wo yi: «O *Mɔyiize lándá lè le *Dónbeenĩ jii-cúa fɛerowà ɓioní wi b̄n, le m̄n z̄awa mu wé j̄i h̄n.» ³⁰ O o n̄fòró ɓànso b̄ia: «Wàn ɓúaa Abarahaamu, b̄n pá máa yí ɓa. Hen ká ɓia h̄urun n̄-kéní ɓúí lá ló lion ɓa c̄n á ɓa à yèrémá wárá.» ³¹ Ká a Abarahaamu m̄h̄á b̄ia n̄n wo yi: «Ká ɓa yí máa j̄i a Mɔyiize lè le Dónbeenĩ jii-cúa fɛerowà c̄n, á h̄ari à n̄i-h̄io ɓúí v̄e, á ɓa pá máa tà.»

17

Yi kh̄a mi ninza dé bè-kohó wéró yi
(Matiye 18.6-7; Maaki 9.42)

¹ B̄n m̄n ó o Yeesu b̄ia n̄n mí n̄i-kenínia yi: «ɓio wee vá a n̄pue dé mu bè-kohó wéró yi b̄n yí dà máa h̄e h̄úú. Ɛɛ ká ȳia m̄h̄á n̄ii bò mu ɓio, wón á ho yéréké è sá yi. ² H̄ari ɓa ca le hue-beeni o fonle yi à lèe dé ho muhũ yi, b̄n pá à wé wayi á à poñ le lònbee na à yí o ká mu lé orén n̄n á ɓa háyúwá na kà n̄i-kení ɓúí wó mu bè-kohó. ³ Mi cén pa miten ɓio sese.

*Mi ninza bè-kora sëndiaró bio
(Matiye 18.21-22)*

«Hen ká mi ninza búí wó khon làa fo à ù zéeni a wékheró na a yi. Ká a tà le mí ì khí mu yi, à ù sén mu día na a yi. ⁴ Ká a wó khon làa fo le wizon-kùure yi há zen cúa-hèjun, à mu lè mí dà-kéní kéní ó o wee buee òn ù yahó le mí ì khí mu yi, à ù sén mu día na a yi.»

*Le sliđeró na ka lè ho mútáàdè beere bio
(Matiye 17.20)*

⁵ Ba tonkarowá bía nòn wo yi: «Núhúso, dé wa sliđeró wàn.» ⁶ Ó o Núhúso bía: «Hen ká mi sliđeró na khúekhúe lè ho mútáàdè beere bio á mi yáa pá lá tà le mí ì wé làa bio, á mi lá dà à bio ò na* le vîndèe na ká yi: «Dè ho lahó na ù wi yi a vaa zoo fá úten ho muhú yi», á le è wé mu.

O ton-sá tonló bio

⁷ «Hen ká minén ó o búí ton-sá lá wi á wee và a mǎhú tàá o wee pa a sáron búa sîi, ká a ló há mana yi buara, á mi ì bío le o ðèni buee kèni ò o dí le? ⁸ Yínǎ bio ká mi ì bío ò na a yi le: «Sá ho ðínló na mi, wíoka úten à ù lá ho buennáa le ì dí à ì ju. Bún món á únén màhá à dí ká ì ju.» ⁹ O so o tèní mí ton-sá mu yi bío á le o wé ó o wó bio yi le? Bùeé. ¹⁰ Minén bío làa bún mún lée dà-kéní. Bio le Dónbeení le mi wé ká mi wó mu vó, á mi bío bio ká: «Wa lée ton-sáwá na á núpue yí ko ò o na bio yi. Bio á le wa wé lé bún mí dòn á wa wó.»

O Yeesu wéera áa bueréwá nùwá píru

¹¹ Bio ó o Yeesu wee va ho Zeruzalemu, ó o bò le sîii na wi ho *Samaríi lè ho Kalílee páahú yi. ¹² Ó o vaá wee suará ho lóhó búí yi, à *bueréwá nùwá píru wee sí a yahó. Á áa khèra ðín ¹³ à áa wee wáamaka pónpón: «Yeesu! Ní-káranlo! Zúr wa màkárí.» ¹⁴ Bio ó o Yeesu mǎn áa, ó o bía nòn áa yi: «Mi lén vaa zéeni miten lè le *Dónbeení yankarowá.»†

Á bio áa bò mín wee va bún, á áa wan. ¹⁵ Bio áa ní-kéní mǎn ò o wan, ó o bínía tò mí laá yi á wee khòni le Dónbeení pónpón ká a buen, ¹⁶ á bueé líi búrá a Yeesu tá, á yahó bó ho tá yi, ò o wee dé o bákáa. O lée Samaríi níi. ¹⁷ Ó o Yeesu wáa bía: «Ba mí nùwá píru búenbúen yí wan le? Á áa nùwá dènú na ká bèn zon wen? ¹⁸ Bán tǎahú ó o búí yí leékaa ò o bíní buee búaaní le Dónbeení ká mu yínǎ ho síi veere núpue na ká mí dòn le?» ¹⁹ Bún món ó o Yeesu bía nòn wo yi: «Lii híni lén, à ù sliđeró míi wéera fo.»

O Núpue Za bini buenló bio

²⁰ Wizonle búí á áa *Farizéwa tũara a Yeesu yi le lé ho páahú yén á le *Dónbeení béeni á à buen yi. Ó o bía nòn áa yi: «Le Dónbeení béeni buenló yínǎ bio na wee mi làa yío. ²¹ Ba máa bío le: «Mí lorí, mu wi hen» tàá «Lé vaá hen á mu wi yi.» Lé bio á mi ko à mi zúr mu le le Dónbeení béeni wi làa mia vó.» ²² Bún món ó o bía nòn mí ní-kenínia yi: «Páahú búí bueé dá ó o *Núpue Za wizooní dà-kéní búí á mi sía á à vá yi lè ho míló ká mi máa mí le.

(Matiye 24.23-28)

* **17:6** Bio ó o Yeesu bía binbirí lé bio ká: «Hen ká mi sliđeró lá búaa yú ho mútáàdè beere na cínú yi.» Ba zúífúwa cón á ho mútáàdè beere lé ðio ka cínú po mu bè-dinii bía búenbúen. Ba wee wé ni ho bân bía kúee le zéeni yi, á le símu wíoka dé wán. † **17:14** Le Dónbeení yankarowá mí dòn lé bía háa wee wé bío le o núpue na mu búemu wámú lá wi yi á wán, ó o wáa dà à zo áa núpua tǎahú. Mi lorí Levii nùwá (Psaumes) 13.49.

²³ «Ba à bío ò na mia: «O wi hen» táá «Lé vaá làa hen ó o wi yi.» Εε κά mi yí va bíñ, mi yí lùwí mu bío yi. ²⁴ Làa bío ká ho viohó òuina ho wáayi lùe búí à mu khoomu dèení κερί làa búenbúen, lé búñ bàn síi ó o Nùpue Za bíñí búenlò wizonle bío khíi wéráa. ²⁵ Εε κά a màhá ko ò o lò be làa sóobéε vé, à ho páahú na kà nùpua pí a bío.

(*Matiye 24.37-41*)

²⁶ «Bíò wó a Nòwee páahú lé bío bàn síi khíi wé o *Nùpue Za bíñí búenlò páahú.† ²⁷ Ba nùpua hía wee dí ká 6a à òu, á wee ya mín ká 6a a yeé mí zàwa mín yi fúaa nònzoñ na ó o Nòwee zon ho won-beení yi á mu òun-beení buara buéé 6ó 6a búenbúen. ²⁸ Mu múñ khíi wé làa bío hía wó a Loote páahú.‡ Ba nùpua hía wee dí á wee òu, á wee yà ká 6a a yeé mí bíowa, á wee dí ká 6a a so. ²⁹ Εε κά nònzoñ na ó o Loote ló ho Sodóomu yi, á ho dshú lè ho kiríbí ló ho wáayi á tò 6a wán, á 6ó 6a véenia. ³⁰ Lé búñ bàn síi múñ khíi wé nònzoñ na ó o Nùpue Za ko ò o mi wán. ³¹ Mu zoñ à yía wi mí zii lòho yí bío le mí ì lii á zoó khuii mí sía, à yía há mana yi múñ yí bío le mí ì bíñí ì búen mí zii. ³² Mi leéka a Loote bàn háa bío.* ³³ Yía wi ò o fení mí mukāñí wón á à vīnī le. Ká yía vīnīa mí mukāñí wón á à yí le.

³⁴ «Le í bío mu na mia: Mu zoñ tñàahú á 6a nùpua nùwā òun na páania dūma le dāmu dèe dà-kéní wán, ó o nī-kéní á à fé è lénnáa, ká yía so á à día. ³⁵ Ba háawa nùwā òun na páania wee ni mu bío, ó o nī-kéní á à fé è lénnáa, ká yía so á à día. ³⁶ [Ba báawa nùwā òun na wi há mana yi, ó o nī-kéní 6a à fé è lénnáa, ká 6a à día a nī-kéní.]» ³⁷ O o nī-kenīnia tūara a yi: «Núhúso, lé wen á mu ù wé yi?» O o bía nòn 6a yi: «Hen na ó o yà-hínii día yi, lé bíñ á 6a dùbúawá wee wé fè mín yi.»

18

O maháa là a citti-fl wáhiire

¹ Bío ó o Yeesu wi ò o zéeni le mí nī-kenīnia le 6a ko 6a wé fio féεε à bàra yí tè hùúu, ó o wà le wáhiire na kà nòn 6a yi: ² «Cíti-fl búí hía wi lóhó búí yi. O yí máa zón Dónbeení, á múñ yí máa kōñbi nùpue. ³ Maháa búí múñ hía wi ho ló-kéní mu yi á wee búen o nīi mu cón féεε à buée bío bío kà na a yi: «Mí ínén le í fioso tūiá.» ⁴ O wó mu míana ò o nīi mu wee pí a bío. Ká mu màhá a va à yí, ò o sá san ó o wee bío mí yi: «Í yí máa zón le Dónbeení, á í múñ yí máa kōñbi nùpue búñ bon, ⁵ ká a maháa na kà 6èntín lan míi dàkhíina. I ì wé bío ó o wee cà, ò o wé yí buée dīn seé mi.» ⁶ O o Núhúso bíñía bía nòn 6a yi: «Mi loñ bío ó o cíti-fl-kohó mu na kà wó. ⁷ Mí wee leéka le le Dónbeení so máa na ho tūiá síni bía le hueekaa yi na wee ve le pónpón le wisoni lè ho tñàahú yi le? ⁸ Le í bío mu na mia: Le è na ho tūiá síni 6a yi ho páahú na mu ko yi. Εε κά a *Nùpue Za màhá khíi bíñía buara, ó o buée yí 6a nùpua na dó mí sía le Dónbeení yi ho tá wán le?»

O Farizé là a lánpó fé wáhiire

⁹ O múñ bíñía wà le wáhiire búí á bò bía wee leéka le mí térénna à 6a wee zuañ bíá ká yi wán: ¹⁰ «Nùpua nùwā òun búí hía wà yòó wé ho fioró le *Dónbeení zī-beení yi. O nī-kéní léε *Farizé ká yía so léε *lánpó fé. ¹¹ O o Farizé zoó fará dīn ho wáayi á wee fio mí yi kà: «Dónbeení, í wee dé ū bārakà, lé bío á í yí ka lè 6a nùpua na ká bío. Ba wee tè 6a nùpua

† 17:26 Mi loñ Bío Núhú Búeenii vūahú (Genése) 6–9 § 17:28 Mi loñ Bío Núhú Búeenii vūahú (Genése) 19 * 17:32 Mi Loñ Bío Núhú Búeenii vūahú (Genése) 19.26

wán, á wee ɲuaa, á lé ɓa há-féwá, sɔ̀nkú o lànpo fé na kà. ¹² Inén wee lí í ɲii há cúa-ɲun ho yáwá ɲúhú dà-kéní yí, á ɓío á í wee yí ɓàn cúa-pírú níí á í mún wee na foñ.» ¹³ O o lànpo fé wón vá líí ðín le kùéèrè yí á yáá yí wí ò o hóoní mí yahó ho wáayi á wee hiimika ká a ɓío mí ɲi-káa yí ká: «Dónbeení, màkárí mií, í léé bè-kora wéro.» ¹⁴ O o Yeesu ɓíníá ɓía ɓío ká: «Le í ɓío mu na mia: Ba nùwá ɲun mu tʼahú ó o lànpo fé lé yía ɓíníá van mí zii ká a téréna le Dónbeení yahó. Lé ɓío á yía wee yòoní mítén á le Dónbeení á à liiní, ká yía wee liiní mítén á le è yòoní.»

Ba buan ba háyúwá buarará o Yeesu cón
(Matiye 19.13-15; Maaki 10.13-16)

¹⁵ Hàrí ɓa háyúwá á nùpua ɓúí buan buarará o Yeesu cón le o bè mí níni ɓa wán. ɓío ó o ní-kenínia mɔ̀n mu, á ɓa wee zá làa ɓa. ¹⁶ Ká a Yeesu màhá von ɓa, ò o ɓía: «Mi díá le ɓa háyúwá wé ɓuen í cón, mi yí hè ɓa, lé ɓío le *Dónbeení béení ɓío sá ɓía ka le ɓa ɓío síi yí. ¹⁷ Le í mǐ ho tǔiá na mia: Yía yí tà le Dónbeení béení ɓío là a háyónza ɓío síi, á ɓànsò yí dà máa zo le yí hùúu.»

Ho nàfòró ɓànsowà le le Dónbeení béení ɓío
(Matiye 19.16-30; Maaki 10.17-31)

¹⁸ Ba *zúífùwa ɲúnása ní-kéní ɓúí tùara a Yeesu yí: «Nì-kàránlo tente, í ko à í wé mu yén à yíràa le mukānì na máa vé.» ¹⁹ O o Yeesu ɓía nɔ̀n wo yí: «Lée webio nɔ̀n á fo wee veráa mi làa ní-tente? Ní-tente mía ká mu yínɔ̀n le Dónbeení mí ðòn. ²⁰ Fo zū le Dónbeení làndáwá na ká: Yí wé há-fénló táá bá-fénló, yí ɓúe nùpue, yí ɲuaa ɓío, yí fí sáberé mi nínza ɲii, kɔ̀nbi mǐn maá le mǐn nu.* ²¹ O o níí ɓía nɔ̀n wo yí: «Bún búenbúen á í bò yí hàrí í yàrónzàmu pàahú.» ²² ɓío ó o Yeesu ɲá a ɲi-cúa vó, ó o ɓía nɔ̀n wo yí: «Bío dà-kéní pá fòora foñ. Vaa yéé ɓío wí ũ cón búenbúen à sankà ɓàn wárí na ɓa ní-khenia yí, bún ká fo ò yí ho nàfòró ho wáayi. Bún mɔ̀n à ũ ɓíní ɓuee bè mií.»

²³ Ká a níí mu ɲá há ɓioní mu, ó o sáníá tò, lé ɓío ó o níí ɓío boo dà. ²⁴ ɓío ó o Yeesu mɔ̀n ò o yahó so, ó o ɓía ɓío ká: «Ho nàfòró ɓànsowà zoró le Dónbeení béení yí ɓèntín á à wé here. ²⁵ O cón-ɲúmúkú zoró le ho mísímí kshú á à wé wayi á à poñ o nàfòró ɓànsò zoró le Dónbeení béení yí.» ²⁶ A ɓía ðín wee ɲí a ɓioní tùara a yí: «Éee! A yía wáa dà à fen lée wée?» ²⁷ O o Yeesu ɓía nɔ̀n ɓa yí: «Bío yí dà máa wé ɓa nùpua cón á dà wee wé le Dónbeení cón.»

²⁸ Bún mɔ̀n ó o Piere ɓía nɔ̀n wo yí: «Loí, warén ló díá ɓío lá wí wa cón à wa bò foñ.» ²⁹ O o Yeesu ɓía nɔ̀n ɓa yí: «Le í mǐ ho tǔiá na mia: Yía ló díá mí zii, táá mǐn háa, le mǐn zàwa, le mǐn nùwá, le mí zàwa le Dónbeení béení ɓío yí, ³⁰ ó ò yí ɓío cèrèè á à poñ bún ho pàahú na wa wí yí, á mún pá à yí le mukānì na máa vé ho yíró na lua yí.»

O Yeesu wiokaa wee ɓío mí húmú le mí vèeró ɓío
(Matiye 20.17-19; Maaki 10.32-34)

³¹ O Yeesu fó mí ní-kenínia pírú ɲun mí ɲúhú wán á ɓía nɔ̀n ɓa yí: «Mi loí, wa wee yòo ho Zeruzalemu, á ɓío búenbúen na le *Dónbeení ɲi-cúa fèerowá tùara o *Nùpue Za dání yí á ɲii yòó sí ɓín. ³² Lé ɓío ɓa à dé o ɓía yí zū le Dónbeení níi yí, á ɓán n zuañ yí, á à là, á à púini mí ɲinsání ì kúee o wán. ³³ Ba à ha a le há làbàani, á à ɓúe o. Ká mu wizooní tǐn zoñ, o ò

* **18:20** Mi lorí Léró vùahú (Exode) 20.12-16; Làndá zéeniílo vùahú (Deutéronome) 5.16-20

vée.» ³⁴ Ká a nĩ-kenínia màhã yí zūna dèe woon mu yi. Hã bioní mu bân kúará á sà 6a yi á 6a yí zū bio ó o Yeesu wi ò o bio pũhũ.

*O Yeesu héra a muui búí ylo ho Zerikoo yi
(Matiye 20.29-34; Maaki 10.46-52)*

³⁵ Bio ó o Yeesu vaá wee sùará ho Zerikoo yi, à bũn ò o muui búí kará ho wõhũ nisání wee fioka. ³⁶ Bio ó o ná 6a zãmáa na wee khíí sã, ó o tũara bio wee wé. ³⁷ A 6a bía nɔn wo yi le lé o Nazareete nĩ Yeesu lé yia wee khíí. ³⁸ O o wee bio pũnpũn: «*Daviide Za, Yeesu, makári mi!» ³⁹ A bía wi ho yahó wee námaka a yi le o wé tété. Ká a yáá wíokaa wee wãama le mí sòobé: «Daviide Za, makári mi!» ⁴⁰ O o Yeesu ãn ò o le 6a bua a muui mu buennáa. Bio ó o buée dãn, ó o tũara a yi: ⁴¹ «Lée webio á fo le í wé na fon?» O o bía: «Nũhũso, wé le í ylo à wé mi.» ⁴² O o Yeesu bía nɔn wo yi: «Wãa mi, bio fo dó ũ sii mi lé bũn á í weéraráa fo.» ⁴³ Mí lahó yi ó o dɛnía wee mi, á bô a Yeesu yi á wee khòní le Dónbeenĩ. A 6a zãmáa búenbũen mɔn mu á 6a mún wee khòní le Dónbeenĩ.

19

O Yeesu là a Zasee bio

¹ Bio ó o Yeesu vaá zon ho Zerikoo, ó o tò ho yi wee kãa. ² O nĩ búí wi ho lóhó mu yi á yèni 6a le Zasee. O lé ho *lànpo féwá pũhũso búí, á nãðró wi. ³ O wee cà ò o mi a Yeesu à zũrĩ, ó o wó san, lé bio 6a nũpua boo dà, ò o mún lé o nĩ-búinbúí. ⁴ O o lùwa dú ho yahó á vaá yòora le vĩndè-beenĩ búí na 6a le sikomɔre, na ãn hen na ó o Yeesu wà buee khíí yi, ò o ãn mináa wo.

⁵ Bio ó o Yeesu buée dãn le lùe mu, ó o hoonía mí yahó ò o von wo: «Zasee, buee lii fuafula. Lé fo á í ko à í làa wán ho zuia.» ⁶ O o Zasee dɛnía bánbáa lion, á líí fó a Yeesu vannáa mí zii le hã zãmakaa.

⁷ A bía búenbũen na mɔn mu á mu yí sí yi á 6a wee hũahũaaka: «O nũpue mu vaá làara a bè-kora wéro wán.» ⁸ Ká a Zasee wón màhã hĩnɔn yòó ãn o Yeesu yahó ò o wee bio: «Nũhũso, loĩ, í ní bio bân sanká màní á í ì na 6a nĩ-khenia yi, ká í mún tò a búí wán mu búí yi, á í ì na mu bân cúa-náa bânso yi.» ⁹ O o Yeesu bía nɔn wo yi: «Le zii na ká nũpua wãa kánia ho zuia, lé bio ó o nĩ na ká mún lé o *Abarahaamu mɔnmání búí. ¹⁰ Lé bio ó o *Nũpue Za buara wà buée cà bĩa khèra le le Dónbeenĩ, á á fení.»

*Ho sánú kùráa wãhiire
(Matiye 25.14-30)*

¹¹ O o Yeesu binía wà le wãhiire dà-kéní á nɔn bĩa ãn ná hã bioní mu yi. Lé bio ó o sùaráa le ho Zeruzaleemu, á 6a mún wee leéka le le *Dónbeenĩ béenĩ á à dɛnĩ ì zéeni mítén mí lahó yi. ¹² Bio ká lé bio ó o bía: «Nii búí na sã se mín zii á ko ò o lá le béenĩ, ó o ló van ho kũhũ búí na ãn nàyi á wà vaá lá le bín ká a bín ì buen.* ¹³ Sáni ò o lén, ó o von mí ton-sáwá nũwã píru á sankaa ho sánú kùráa† dà-kéní kéní nɔn yi, ò o bía: «Mí bánbá duan làa ho ká í ì buen.» ¹⁴ Ká 6a kũhũsa màhã jina a á 6a tonkaa 6a nũpua le 6a ja a mún à vaa bio bio ká: «Wa yí wi ò o nĩ mu wé wa bé.»

* **19:12** Mu bân síi hía wó ho páahũ mu yi: Bio ó o Heroode Nĩ-beenĩ hía hũrun, ó o za Heroode Aakelayuusi ló van ho Oroomu á wà vá cà le béenĩ á buée zoráa mín maá lahó yi, á 6a zũifũwa tonkaa 6a nũpua le 6a ja a mún à vaa bio le mí yí tà a bio. † **19:13** Mu páahũ ká ho sánú kùrè dà-kéní á 6a yèra a ho bân wári á à yí ò nũpue nĩ-kéní wizooni khĩmáni sámú saání.

15 «Bìo ó o vaá lá mí béeñí bíníá buara mín kòhù, ó o von 6a ton-sáwá na ó o kàràfáa mí sánú yi. O wi ò o zúrì bío 6a sá yú làa ho.

16 «Ó o nín-yání nùpue buara á bía: «Núhùso, ù sánú kùúrè na á ù nòn mǐ á ì bíníá yú há kùráa bío píró séeñí.» 17 O o bée bía nòn wo yi: «Fobúa, fo wó se. Fo léé ton-sá tente, bío á fo téréna mu bè-wíñíwà yi, á ì ì bàrá fo há ló-beera bío píró jùhù wán.»

18 «Á yla sá buara buée bía: «Núhùso, ù sánú kùúrè na á ù nòn mǐ á ì bíníá yú há kùráa bío hònú séeñí.» 19 O o bée bía nòn wo yi: «A únén á ì ì bàrá há ló-beera bío hònú jùhù wán.»

20 «Ó o búí bíníá buara buée bía: «Núhùso, ù sánú kùúrè na á ù nòn mǐ, nín-dño. I lá dó le le nín-kení yi bàrá, 21 lé bío á ì zána fo. Fo lé o nùpue na mukáni jii. Fo wee lá bío á ù yí bàrá, á wee lá ho ònló na á ù yí dù.»

22 «Ó o bée bía nòn wo yi: «Ton-sá kohó yén! I ì cití fo ù kùrú jì-cúa wán. Fo fù zú le ì jii, á wee lá bío á ì yí bàrá, á mún wee lá ho ònló na á ì yí dù, 23 ká bún fo zú, á léé webio nòn á ù yí vaá bàrá le ho banki yi? Se bío á ì bíníá buara, á ì lá buée fé le le 6àn cúnú.»

24 «Bún món ó o bía nòn bía wi bín yi: «Mi fé ho sánú kùúrè mu o cón à na há kùráa bío píró 6ánsò yi.» 25 A 6a bía nòn wo yi: «Núhùso, wón á há bío píró wi cón vó.» 26 O o bía nòn 6a yi: «Le ì bío mu na mia: Yla bío wi á 6a à bíní ì na mu búí wo yi á à bè mu wán. Ée ká yla bío mia, á hàrí mu bè-za na wi o cón á 6a pá à fé. 27 Ká ì zúkúsa na yí wi á ì wé 6a bée á mí 6ua buennáa hen à buée búé ì ylo yi.» 28 Bío ó o Yeesu bía bún vó, ó o khíina dú 6a yahó á jòn ho Zeruzalému.

O Yeesu zoró ho Zeruzalému yi

(Matiye 21.1-11, 15-17; Maaki 11.1-10; Zán 12.12-16)

29 Bío ó o Yeesu vaá sàaráa ho Betefazee lè ho Betanii yi, le búee na 6a wee ve làa Oliivewa vñsía búee nísání, ó o tonkaa mí nì-kenínia nùwá jùn á bía nòn yi: 30 «Mí lén va ho lóhó na vaá mí yahó yi, ká mí vaá dñ, á mí ì mí sùnpè-za na á nùpue òn yí yòora yí mòn hùúu ká a can òn. Mí fee wo 6ua buennáa. 31 Ká a búí tùara mia le léé webio nòn mí wee feeráa wo, á mí bío na 6ánsò yi: «O Núhùso màkóo wi o yi.» 32 A bía ó o tonkaa wá van, á mu búenbúen vaá wó làa bío ó o Yeesu bíaráa mu.

33 Bío 6a wee fee o sùnpè-za mu, á bía te o wee tùa 6a yi: «Léé webio nòn á mí wee feeráa o sùnpè-za mu?» 34 A 6a bía: «O Núhùso màkóo wi o yi.» 35 Bún món á 6a buan o sùnpè-za mu buararáa o Yeesu cón, à bò mí kánbunwà o wán, à 6a buan wo yi ó o Yeesu yòora. 36 Bío ó o lá ho wòhù wá, á 6a nùpua wee bá mí kánbunwà ho wòhù wán o yahó. 37 Bío ó o búakáa wee birón há Oliivewa vñsía búee á wá vaá sàaráa ho Zeruzalému yi, á 6a zámáa na lé o nì-kenínia búenbúen wee zámaka, á 6a búakáa wee khòoní le Dónbeení pónpón ho yéréké bè-beera na 6a mòn bío yi: 38 Ba wee bío:

«Le le Dónbeení wé mu bè-tentewá
là a bée *Daviide na bò o buen o Núhùso yèni yi.

Ho héeráa kéñ ho wáayi,

à ho cùkú lè le yèn-beení bío sí le Dónbeení

na dà mu bío búenbúen jùhù wán yi.»

39 A 6a *Farizíewa búí na wi 6a zámáa òhù bía nòn o Yeesu yi: «Nì-kàránlo, bío le ù nì-kenínia wé tété.» 40 O o Yeesu bía: «Ká 6a wó tété, á há huua pá à wámaka.»

O Yeesu wee wá ho Zeruzalεemu bio yi

⁴¹ Bïo ó o Yeesu vaá sùaráa ho Zeruzalεemu yi, á yïo mən ho, ó o wee wá ho nïpomu bio yi, ⁴² ká a bío: «Éee Zeruzalεemusa, mi yáa mún lá zūna bio dà à na ho héerà mia ho zuia bio há. Εε ká mu máhá wáa sànkáa mia. Mi yí dà mu máa mi. ⁴³ Lé bio ho pàahú búii khii dá, á mi zúkúsa á à keení ì kíní mia, á à fifáka yi. ⁴⁴ Ba à fi mi lóhó lè minén búenbúen dúkúdukúdukú. Ba máa díá á hàrí huee máa keí mí ninza huee wán mi lóhó mu yi, lé bio mí yí zūna ho pàahú na le Dónbeení buara mi bio yi.»

O Yeesu nən ba bè-yèrowà

(Matiye 21.12-13; Maaki 11.15-17; Zān 2.13-16)

⁴⁵ Bún món ó o Yeesu zon le *Dónbeení zì-beení yi á zoó wee na ba bè-yèrowà ká a bío na ba yi: ⁴⁶ «Le Dónbeení bíá mí bíoní vōnna yi: † zii á à wé fioró zii,»[†] ká minén wó le lè ba kōnlowà lùe.»

⁴⁷ O Yeesu lá wee wé kàrán ba nùpua le Dónbeení zì-beení yi làa wizooni búenbúen. A le *Dónbeení yankarowà núnása, lè ho *lándá bio zéenílowa, lè mu nïpomu núnása wee cà bio ba à wé è búeráa o Yeesu. ⁴⁸ Ká bio ba à wé è yíràa wo á ba yí zū, lé bio ó o bíoní jíló sí ba nùpua búenbúen yi.

20

Ba wi ba zūn hen na ó o Yeesu pànká ló yi

(Matiye 21.23-27; Maaki 11.27-33)

¹ Wizonle búii ká a Yeesu wee kàrán ba nùpua le *Dónbeení zì-beení yi ká a bue le bín-tente, á ba *yankarowà núnása, lè ho *lándá bio zéenílowa, lè ba *zúifùwa nī-kía ² bueé wee tùa wo yi: «Zéení bio nən á ũ wee wéráa há wárá mu? Lée wée nən mu bān níi fon?» ³ O o Yeesu bíá nən ba yi: «Inén mún ñ tùa mia, mi bío na mi: ⁴ Lée wée híá nən le níi le o Zān wé bátizé ba nùpua? Lé le Dónbeení lée, tàà lé ba nùpua?»

⁵ A ba dīn wee bío mín yi: «Hen ká wa le lé le Dónbeení, o ò bío le lée webio nən á wa yí tàráa o bio. ⁶ Ká wa mún le lé ba nùpua tonkaa wo, á ba zāamáa á à lèeka wən lè há huua á à búe. Lé bio á ba láa mu yi kénkén le o Zān lé le *Dónbeení jì-cúa fεero.» ⁷ A ba wáa bíá le mí yí zū yia nən le níi mu o Zān yi. ⁸ O o Yeesu bèn bíá nən ba yi: «Àwa, inén mún máa zéení yia nən le níi mi á i wee wéráa bio ká.»

Ho èrészén vīnsīa buahó vārowà wāhiire

(Matiye 21.33-46; Maaki 12.1-12)

⁹ Bún món ó o Yeesu wà le wāhiire na ká nən ba zāamáa yi: «Nii búii híá léra mí èrészén vīnsīa buahó á nən ba nùpua na làa wó wānía tò bio ba khii na a yi wán, le ba wé và ho, ò o wà van le khúii na nàyi á wà vaá mia bín. ¹⁰ Pàahú na ho èrészén wee be yi, ó o tonkaa mí ton-sá nī-kéní le o va ba nùpua mu cān le ba khé bio bio sá mí yí à na. A ba nùpua mu vaá han wo, á díá ó o wà lè mí nín-kāamáa. ¹¹ O o mōhú bānso bīnía tonkaa mí ton-sá veere, á ba mún vaá là wón á han nən, ó o wà à ba yí nən dē wo yi. ¹² O o pá bīnía tonkaa ba nūwā tīn níi, á wón ba mún vaá han bóoníkáa yi, á nən.

¹³ «Ó o mōhú bānso wáa bíá: † Ee í wáa à wé kaka coon? Awa, í ñ tonka í za na á í wa làa sòobéε, nún-sí á wón ba à kōnbi.» O o bíá nən mí za mu yi le o híní lén, á wón hínnən wà. ¹⁴ Εε ká bio ba nùpua mu yère dá a wán,

á 6a wee bío mín yi: «Yia lua kà lé yia á ho məhú bio khíi sí yi. Mi wa búe o, á ho məhú bio wáa à sí wen.»¹⁵ A 6a hínən wíira a á khèra léé 6ó díá.» O o Yeesu wáa túara 6a yi: «Áwa! Lé mu yén á ho məhú 6ánsó ò wé làa ba? ¹⁶ O ò 6uen 6ueé búe 6a núpua mu, ká a cà nǐ-vio á à kúee mí məhú mu yi.» Bio 6a núpua ná há bíoní mu, á 6a bíá: «Póon! Bún máa wé.»

¹⁷ Ká a Yeesu máhá fá mí yío 6a yi ò o bíá: «Le Dónbeení bíoní vūahú bíoní na kà kúará lé mu yén?

«Le huee na 6a so-sowa lá pá díá,
lé dío hía bínía 6ueé 6uan ho soró dínía.»

¹⁸ Yia lúwá le huee mu wán á 6ánsó sánía á à yáa.

Ká yia á le 6èn kùera lion wán, á 6ánsó á à fùfúuka.»*

¹⁹ A 6a *yankarowá núnása lè ho *làndá bio zéenilowa zūna le lé 6arén á le wáhiire mu wá bò wán, á 6a 6èniá wee cà a wíró yahó, ká 6a máhá zána 6a núpua.

*Ho lànpó cāló à na ho Oroomu bée yi bio
(Matiye 22.15-22; Maaki 12.13-17)*

²⁰ Bún món á 6a wee hùen o Yeesu. Ba tonkaa 6a nǐnbáwa 6úí na wee wé mítén lòn núpua na téréna. Ba le bán khúaa o nǐi yi à yí o bín-kohó 6úí bè yi dérää wo yia wi ho kǎhú nǐhú wán nǐi yi. ²¹ A 6a túara a yi: «Nì-kàránlo, wa zū le bio fo wee bío làa bio fo wee kàrán lè 6a núpua á téréna. Fo yí máa kà núpue yío. Bio le Dónbeení le 6a núpua wé 6ua lè mítén lé bún 6àn kàránló binbirí á fo wee na. ²² Áwa! A ũ bío na wen: Wa làndá yí á ho lànpó ko ho wé cà na ho Oroomu kǎhú bée yi léé, tàá mu yí ko làa wéró?»

²³ O o Yeesu zūna 6a hénní bio, ó o bíá nən 6a yi: ²⁴ «Mi zéení le wén-hǎnló 6úí làa mi. Ho yahó lè le yèni na wi le wén-hǎnló mu wán á wée te?» A 6a bíá: «Lé o bée.» ²⁵ O o Yeesu bíá nən 6a yi: «Áwa. Bio sá a bée yi à mi na a yi, ká bio 6èn bio sá le Dónbeení yi à mi na mu dén yi.» ²⁶ O bíoní na ó o bíá á 6a yí mən bín-kohó 6úí na 6a dà a bè yi á à wíráa wo 6a núpua yahó. Bio ó o bíá wó 6a coon, á 6a dǐn tétété.

*Ba nǐ-hía vèeró bio
(Matiye 22.23-33; Maaki 12.18-27)*

²⁷ Ba *Sadusiéwa lé bíá le 6a nǐ-hía máa vèe. Lé bán nùwá yen 6úí 6uara a Yeesu cón 6ueé túara a yi: ²⁸ «Nì-kàránlo, bio ó o *Məyiize túara henía nən wen lé bio kà: Hen ká a 6úí yan mín háa á húrun ò o yí yú za làa wo, á 6àn za ko ò o fé 6àn háa ya, à te 6a zàwa yi mín za mu yèni yi.† ²⁹ Ka lòn núpua nùwá hènun 6úí lá léé zàwa síi, ó o yahón so yan mín háa á húrun ò o yí yú za làa wo. ³⁰ O o nǐun nǐi so fó a maháa mu yan, ³¹ bún món ó o tǐn nǐi so fó yan, á 6a mí nùwá hènun yan wo bèenia á húrunka, ò o 6úí yí yú za làa wo. ³² Mu 6àn véenii ó o háa mu mín húrun. ³³ Ayà, nənzoñ na 6a nǐ-hía á à vèe yi, ó o háa mu bio ò sí a yén yi? Bio 6a mí nùwá hènun máhá yan wo bèenia.»

³⁴ O o Yeesu bíá nən 6a yi: «Ho dǐmíná na lònbio báawa lè 6a háawa wee ya mín. ³⁵ Éé ká 6a báawa lè 6a háawa na ko 6a khíi vèe à yí le mukānǐ ho dǐmíná na bò o 6uen yi bán máa ya mín. ³⁶ Ba yí dà máa bíní máa hí, lé bio 6a 6onmín lè le Dónbeení wáayi tonkarowá. Ba lé le Dónbeení zàwa lé bio 6a vèera. ³⁷ Ho laho na bíá le vǐndè-za na ho dǎhú wi yi bio, ó o Məyiize zéenía mu wéréwéré le 6a nǐ-hía khíi vèe, ò o von o Nǐhúso

* 20:18 Mi loñ Lení vūahú (Psaumes) 118.22

† 20:28 Mi loñ Làndá zéeniló vūahú

(Deutéronome) 25.5

le *Abarahaamu ɓàn Dónbeenĩ là a *Izaaki ɓàn Dónbeenĩ là a *Zakoobu ɓàn Dónbeenĩ. †³⁸ Le Dónbeenĩ lé bía yĩo wi lua ɓàn Dónbeenĩ, ká le yínórí nĩ-hía ɓàn Dónbeenĩ. Lé bĩo ɓa ɓúenɓúen yĩo wi lua lerén bĩo yi.»

³⁹ A ho *làndá bĩo zéenílowa nùwá yèn ɓúí bía nɔn wo yi: «Nì-kàránlo, fo bía se.»⁴⁰ Lé bĩo ɓa yí wi à ɓa ɓíní khà mítén tùa wo yi làa bĩo ɓúí. §

O Krista sɪnli zũnló bio
(Matiye 22.41-46; Maaki 12.35-37)

⁴¹ O Yeesu ɓínía tùara ɓa yi: «Ba da à wé kaka à bioráa le o *Krista lé o *Daviide m̀nmaníi? ⁴² Lé bĩo ó o Daviide mí bæere bía mu hã Leni v̄uahũ yi:

«O Nùhũso Dónbeenĩ bía nɔn í Nùhũso yi:

Buee κενί í nín-tlání,
⁴³ fúaa ká í ɓúrá ũ zúkúsa ũ tá,
á ũ bò ũ zení wán» *

⁴⁴ Bĩo ó o Daviide wee ve o Krista lè mí Nùhũso, o ò wé o Nùhũso ká a mún pá à wé o m̀nmaníi kaka?»

Mi pa miten ho làndá bĩo zéenílowa bio yi
(Matiye 23.6; Maaki 12.38-40)

⁴⁵ Bĩo ɓa zãamãa ðín wee jí a ɓioní, ó o bía nɔn mí nĩ-kenínia yi: ⁴⁶ «Mi pa miten ho *làndá bĩo zéenílowa bio yi. Ba wa hã báká-beera zíló à wé héekarãa. Ba wa ɓa wé t̄ení ɓa yi lè le k̄nɓii ɓa zãamãa f̄emínló lara yi. Ho kàránló zíní yahón lù, lè ho ðínló ðíiní κενίνία na seka ɓa wé hueeka κενί yi. ⁴⁷ Ba wee khà ɓa mahãawa n̄uaa bĩo, á mún wa ho floró na túee wéró à ɓa n̄pua leéka le ɓa t̄erénna. Lé ɓún ɓúenɓúen nɔn á ɓa lonbee khii wíoka à dérãa wán.»

21

O mahã-khenii hãmu bio
(Maaki 12.41-44)

¹ O Yeesu hóonia mí yahó á lora khii fò, ó o m̄n ho nãfòró ɓansowà na wee kúee mí hãmu hã ɓonkoní yi le *Dónbeenĩ zĩ-beenĩ yi. ² O o mún m̄n o mahã-khenii ɓúí ò o wee kúee mí t̄mónwà bĩo n̄un, ³ ó o bía: «Le í mí ho túiá na mia: O mahã-khenii na ká ɓlo na ó o kúaa á boo po ɓia ká ɓúenɓúen bĩo. ⁴ Lé bĩo le wárí na ɓa ɓúenɓúen wó lè mí hãmu lé ðio ɓa yú puunía. O orén lè mí khemu, ò o pá kúaa bĩo wi o c̄n ɓúenɓúen na ó o lá wé è dí.»

Le Dónbeenĩ zĩ-beenĩ floró bio
(Matiye 24.1-8; Maaki 13.1-8)

⁵ Bĩo ɓa n̄pua nùwá yèn ɓúí wee bĩo le Dónbeenĩ zĩ-beenĩ bĩo, le le donkhueéra lè hã *hue-sení lè mu ɓiowa na ɓa wó lè mu hãmu, ó o Yeesu bía nɔn ɓa yi: ⁶ «P̄ahũ ɓúí khii dá ká bĩo mí yĩo wi wán ká á à fi. Hãrí huee máa κενί mí ninza huee wán.»

Ho yéréké ɓiowa na khii wé á ho ð̄m̄j̄ná á à vérãa

⁷ A ɓa tùara a yi: «Nì-kàránlo, lé ho p̄ahũ yén á ɓún bĩo so ò wé yi, á lé mu bĩo yén khii zéeni le mu bĩo mu wéró p̄ahũ ð̄n?» ⁸ O o Yeesu bía: «Mi pa miten bĩo. Mi yí ðía le ɓa v̄iní mia. Lé bĩo á n̄pua c̄r̄èè khii buení yèni yi á à ɓio: «Í lé o *Krista, ho p̄ahũ ð̄n.» Ká mi mahã yí bè ɓa yi. ⁹ Hen

† 20:37 Mi loñ Léró v̄uahũ (Exode) 3.6 § 20:40 Mi loñ Léró v̄uahũ (Exode) 3.6 * 20:43 Mi loñ Leni v̄uahũ (Psaumes) 110.1

ká mi khii wee jí hã hĩa táró, lé ho káaló bïo, à mi yí dèé mi yiwa. Lé bïo á bïn biowa so ko mu wé ho yahó. Ká bïn dènia máa wé ho ðimíná véro pãahũ.»

¹⁰ O o bïnia bia bò mu wán: «Ho síi búii khii wé è lé vaá fi là ho síi veere, á ho kshũ búii khii wé è lé vaá fi là ho kã-veere. ¹¹ Ho tá dèkénòn sũmáa khii wé hã lùà búii yi, á le híni là mu vón-kora khii keñ lùà cèrèè yi. Mu bè-beera búii na bïo á à wé le zánii á à wé ho wáayi là ho tá yi.

(Matiye 10.17-22; Maaki 13.9-13)

¹² «Èé ká sãni à bïn búenbúen dà, á 6a à wiika mia á à beé lò. Ba à 6ua mia á à varáa 6a *zúifùwa kàránló zínii yi á vaá cítí, á à kúee mia ho kàsó yi. Ba wé è 6ua mia á vaá ðní hã kãna júnáa là 6a bá-zàwa yahó bïo mi tà mi bïo yi. ¹³ Lé bïn mi ì bè yi á à zéénínáa í bïo. ¹⁴ Mi bè mi háçiri bïo kà là bïo wán: Mi yí dèé mi yiwa bïo mi vaá bío á à fenínáa miten bïo yi. ¹⁵ Inén í bæere lé yia á à na hã bíoní là mu bè-zúrminí mia, á mi zúkúsa ó o búii máa dàni máa sánsá mia á mún máa kán. ¹⁶ Hàri mìn maáwà là mìn nuwá, mìn zàwa là mìn nuwá na ká, là mìn bónlowá miten lé bán á à dé mia á à na, á mi cèrèè búii 6a à búe. ¹⁷ Ba nùpua búenbúen á à jin mia bïo mi tà mi bïo yi. ¹⁸ Èé ká hàri mi jún-vání dà-kéní búii máa ví. ¹⁹ Mi fàrá ðin sese, bïn lé bïo á à na ká mi ì yí le mukáni na máa vé.

O Yeesu wee bïo ho Zeruzalæmu floró bïo

(Matiye 24.15-21; Maaki 13.14-19)

²⁰ «Pãahũ na mi khii mi 6a hïn-táwá là mí kuio ká 6a kïnía ho Zeruzalæmu yi, bïn ká mi ì zún le çinú ká ho floró yi. ²¹ Hón pãahũ so yi á bia á à keñ ho *Zudee yi ko 6a lùwí yòò hã búaa. Bia á à keñ ho Zeruzalæmu yi ko 6a lé ho yi lén, à bia wi hã mana yi yí bíni 6uee zo ho yi. ²² Lé bïo mu ù wé le cítii fló wizooni na le Dónbeení bíoní vüahũ bè-bíoní búenbúen á jii ì sí yi. ²³ Ho yéréké khii sá 6a há-sèenasa là 6a há-jàawa yi mu zoñ. Lé bïo mu ù wé le yi-véè làa sòobéè ho kshũ mu yi, á le Dónbeení á à zéeni le le síi wee çí 6a nùpua mu yi. ²⁴ Ba à búe 6a búii là hã hĩa khàra, ká 6a búii 6a à 6ua à varáa há kã-vio yi, á bia yínón 6a zúifùwa 6ueé fi ho Zeruzalæmu á à keñí ho yi fúaa 6a pãahũ jii sú.

O Nùpue Za bíni buenló bïo

(Matiye 24.29-35; Maaki 13.24-31)

²⁵ «Mu biowa búii na síi yí zũ khii wé le wii le ho pñhũ là hã mànàayio yi. Ho ðimíná kánasa búenbúen á yilera à yáa mu yámú jumu na wee kùrún sá jíló bïo yi. ²⁶ Ba nùpua búii yiwa á à dè dè è yuunika ká 6a leékaa bïo khii wé ho tá wán mu pãahũ, lé bïo á ho wáayi bïo búenbúen á à dèké. ²⁷ Bïn ká 6a à mi a *Nùpue Za há dùndúio wán ká a yòò lua là mí dàrló là mí çúkú beení. ²⁸ Ká bïn biowa so wéror jii khii hèra, à mi híni ðin à hóoní mi júná lé bïo á mi káníló wãa sùaráa.»

O Yeesu lá ho fikiyéé bïo á káránna là 6a nùpua

(Matiye 24.32-35; Maaki 13.28-31)

²⁹ Bïn món ó o Yeesu wà le wahiire na kà nòn 6a yi: «Mi loñ ho *fikiyéé vïndèè là hã vïnsia na ká. ³⁰ Ká hã hĩa wee sà mí vón-yórówá, se mi zũ le ho vïohó tèrò ðñ. ³¹ Làa bïn síi ká mi khii mən ká bïn biowa so wee wé, à mi zún le le *Dónbeení bæni sùaráa. ³² Le í mi ho túiá poni na mia: Ho pãahũ na ká nùpua máa hí máa vé ká bïn biowa so búenbúen yí wó. ³³ Ho wáayi là ho tá khii vé, ká í bíoní hñn ñ keñ bïn féèè.

Mi wé fánt mi yío

³⁴ «Hen ká mi wee pa miten bio sese, á mi máa na miten ho dàndínlò lè ho ña-ñunlò, lè ho ðímíñá bio yilera yi. Ká bún mia le wizonle mu khií ví mia lè ho zùán bio síi. ³⁵ Lé bio le khií yòoka ho ðímíñá nùpua búenbúen wán. ³⁶ Mi fání mi yío. Mi wé flo fεεε, á mi ì yí ho pánká à fenínáa miten bio wà buée wé búenbúen yi, á à dàñ ñ ðinnáa o *Nùpue Za yahó.»

³⁷ Le wisoni yi ó o Yeesu fù wee wé kàrán 6a nùpua le *Dónbeení zì-beení yi. Ká ho ziihú ò o lén yòo cãa hã Oliivewa vñsña bútee wán. ³⁸ Ba nùpua búenbúen fù wee wé buen le Dónbeení zì-beení yi le yinbíi búirri, à buee jí a cón.

22

O Yeesu dénaló bio

(Matiye 26.1-5, 14-16; Maaki 14.1-2, 10-11; Zãn 11.47-53)

¹ Ho *búurú na á ña-fini yí dó yi sánú na 6a le Paaki wà buée sùará. ² A 6a *yankarowà ñúnása lè ho *làndá bio zéenílowa wee cà bio 6a à wé wé è búeráa o Yeesu, lé bio 6a zãna 6a zãamãa. ³ A bún ó o *Satãni dó hã yile-kora ò Zudaa na 6a wee ve làa Isikariote yi. O lé 6a ñi-keninia píru ñun ñi-kéní. ⁴ O o Zudaa mu wà vaá wãanía lè 6a yankarowà ñúnása lè le *Dónbeení zì-beení parowà ñúnása, à zũrnáa bio o ò wé wé è dérãa o Yeesu 6a ñii yi. ⁵ A bán sña wan wan le mí ì na le wári wo yi. ⁶ O o Zudaa wãa tà, á hñnøn wee cà bio o ò ðñ wán á à dérãa wo 6a ñii yi kã 6a zãamãa yí zũñ mu.

O Yeesu le 6a wíoka ho Paaki ðñnló bio

(Matiye 26.17-19; Maaki 14.12-16; Zãn 13.21-30)

⁷ Pãahú na 6a wee dí ho búurú na á ña-fini yí dó yi sánú yi, á le wizonle na 6a ko 6a fúaa ho Paaki piozawa yi à wé lè mu hãmu ðñ, ⁸ ó o Yeesu tonkaa o Piere là a Zãn á bía nøn yi: «Mi lén vaa wíoka ho Paaki ðñnló bio.» ⁹ A 6a túara a yi: «Lé wen á fo wí à wa wíoka mu yi?» ¹⁰ O o bía nøn 6a yi: «Mi loñ! Hen ká mi hía wà líi zo ho lóhó yi, á mi ì fè mín làa ñii búii na sò mu ñumu lè ho ðũuhũ, à mi bè o yi va le zii na ó o vaá zo yi, ¹¹ à vaa bío na le zii mu 6ãnsò yi: «O ñi-kàránlo le wa túa foñ: Ho lahó na á ñén lè ñi-keninia á à dí ho Paaki ðñnló yi lé ho yén?» ¹² O ò zéení la-beení búii làa mia ho nónwiohũ yi na sña bàráka vó. Lé bñn à mi wíoka ho ðñnló bio yi.» ¹³ A 6a wà vaá yú mu búenbúen làa bio ó o Yeesu bíarãa mu á 6a wíokaa ho Paaki ðñnló bio.

O Nuhúso ðñnló

(Matiye 26.26-29; Maaki 14.22-25; 1 Korente 11.23-25)

¹⁴ Bio ho pãahú ðñ, ó orén lè mí tonkarowà páanía kará ho ðñnló ñuhú yi. ¹⁵ O o bía nøn 6a yi: «Í bèññn wee cà à ñ dí ho Paaki sánú ðñnló na kã làa mia à bè yi lò berãa. ¹⁶ Lé bio á ñ máa bñní máa dí ho làa mia huhú, fúaa nønzoñ na á mu ù wé á ñii á à sí yi le *Dónbeení béení yi, le ñ bío mu na mia.» ¹⁷ O o wãa lá le ñuuníi ðèe á buan, ò o dó le Dónbeení bàrákã, ò o bía: «Mí fé le ñuuníi ðèe na kã à ñu fé mín yi. ¹⁸ Le ñ bío mu na mia: A lá ho zuia ñii wán, á ñ máa bñní máa ñu ðívén huhú, kã mu yínññ le Dónbeení béení buenlò món.»

¹⁹ Bñn món ó o lá ho búurú, á dó le Dónbeení bàrákã, ò o cèekaa ho nøn 6a yi, ò o bía: «Hia kã lé ñ sánía [na nøn mi bio yi. Mi wé wé mu à leékarãa ñ bío.» ²⁰ Lé bún 6ãñ síi ó o múñ lárãa le ñuuníi ðèe ho ðñnló ðiró món, ò o

bía: «Le juuníi dèe na kà lé le páanii finle na bò lè í cāni na á à kúia mi bïo yi.]

(*Matiye 26.20-25; Maaki 14.17-21*)

²¹ «Éε ká mi mǎhá loń, yía á à dé mi ì na làa mi á páania kará ho đínló juhú yi hen. ²² Mu bon, o *Núpue Za á à hí làa bïo le Dónbeení le mu wéráa. Ká yía mǎhá ní ì bè mu á ho yéréké è zo juhú. ²³ A 6a búakáa wee tũaka mín yi le lé o yén mǎhá à wé mu mí tšahú coon?»

Yia po bia ká lé o yén?

(*Matiye 20.25-28; Maaki 10.42-45*)

²⁴ O Yeesu nĩ-keninia wee wǎani mín yi à zũnńa yia po 6arén na ká. ²⁵ O o Yeesu bía nɔn 6a yi: «Ho đimńá kána bá-záwa wee wé mí pánká há wán, á bía ho pánká wi níni yi le 6a wé ve mí làa «bè-tente wérowá». ²⁶ Éε ká minén bïo yí ko à mu keń ká. Minén á yia juhú wi po bía ká wón ko ò o wé míten cĩnú bía ká yahó. A yia á ho pánká wi níni yi wé bía ká ton-sá. ²⁷ Yia juhú wi lée wée? Lé yia 6a wee lá ho đínló na yi ò o dí lée, táá lé yia wee lá ho na? Yínń yia 6a wee lá ho na yi le? Awa! Inén wi mi tšahú lòn ton-sá bïo síi.

(*Matiye 19.28*)

²⁸ «Bïo á mi wee tà keń làa mi féeε le lònbee na wee yí mi yi, ²⁹ le bũn nɔn á le béenĩ na á í Maá nɔn mi á í mún nɔn mia. ³⁰ Mi khíi dí á à ju làa mi í béenĩ yi, á mi mún khíi keení 6a bá-záwa kanmúini wán á à cítíraa o *Isirayεεle zĩ-juńá píru juń.»

O Yeesu bía le o Piere hĩa pĩ mi bïo

(*Matiye 26.31-35; Maaki 14.27-31; Zǎn 13.36-38*)

³¹ O Yeesu bía nɔn o Simɔn Piere yi: «Simɔn, Simɔn, héyii! Loń! O *Satáni flora ho wǎhú le Dónbeení cɔn yú à didiráa mia làa bïo 6a wé didiráa mu dũmu à lén zàn-bïo. ³² Éε ká í mǎhá flora nɔn foń, à le síidéro yí fòo foń. Ká ũ khíi tà yèrémáa 6uara í cɔn, à ũ henĩ mĩn záwa sía.» ³³ O o Piere bía nɔn wo yi: «Núhúso, hǎri à mu wé kásó, á í ì zo ho làa fo. A mu wé húmú, á í ì hí làa fo.» ³⁴ O o Yeesu bía: «Piere, le í bïo mu na foń: Ho zuia ó o kò-bée máa wá, ká ũ pá le fo yí zũ mi a dǎn há cúa-tĩn.»

Mi wé wloka miten há fio bïo yi

³⁵ Bũn mɔn ó o Yeesu bía nɔn 6a yi: «Bïo á í hĩa tonkaa mia, à í le mi yí 6ua wǎri à yí 6ua puure làa nakáa, á bïo búii cén fòora mia le?» A 6a bía: «Dèε búii yí fòora wen.» ³⁶ O o wǎa bía nɔn 6a yi: «Àwa! Bïo ká wán ká yia wǎri wi ò o lá le 6ua, à yia puure wi mún lá le 6ua. Yia khà-tóni mia à wón yèé mí báká beenĩ, ò o yá ho búii. ³⁷ Le í bïo mu na mia: Le Dónbeenĩ bíoni vǎahú bíoni na ká bïo ko à mu sá mi à jii sí: «Ba mà a dó 6a bè-kora wérowá jii.»* Mu bon. Bïo túara í dǎni yi á à wé jii ì sí.» ³⁸ O o nĩ-keninia bía nɔn wo yi: «Núhúso, lé há khà-túa bïo juń na.» O o Yeesu bía: «Mi wǎa día ká.»

O Yeesu flora há Oliivewa Búee wán

(*Matiye 26.36-45; Maaki 14.32-41*)

³⁹ O Yeesu ló ho lóhó yi á wá van há Oliivewa búee wán làa bïo ó o wee wé wéráa mu. O o nĩ-keninia bò a yi. ⁴⁰ Bïo ó o vaá dǎn ho lahó mu ó o bía nɔn 6a yi: «Mi wé fio bèra a na à mi yí zo mu bè-kora wérowá yi.» ⁴¹ Bũn mɔn ó o khèra làa ba á à yí lòn hen na ó o núpue hue-lèenii dá vaá dá yi

* 22:37 Mi loń Ezayii vǎahú 53.12

sii, á lí fàrá mí nǎnkóǎná wàn ò o wee fio kà sii: ⁴² «Í Maá, ká fo tà, à ù yí le le lònbee na kà dǎ mi. Èε ká mu yí wé ínén sii bío ká ùnén sii bío lé bío wé.» ⁴³ [Bún mǎn á le Dónbeení tonkaro búí òueé zéénia míten làa wo, á híina a sii. ⁴⁴ O Yeesu wíokaa wee fio lè mí sòobéε, lé bío á bío wà òueé wé làa bío á à sá a yí búenbúen ó o mǎn, á mu wee beé o lò dàkhíina, ó o fèení yèrémáa ka lòn cǎni, á wee luioka lii kúia ho tá yi.] ⁴⁵ Bío ó o flora vó, ó o bínia òuara mí ní-keninia cǎn á òueé yú 6a à mu dǎmu 6ó 6a, lé bío 6a yiwa wee váráa. ⁴⁶ O o bía nǎn 6a yi: «Mí yí da. Mí híni fio à mí yí zo mu bè-kora wéró yi.»

Ba wíira a Yeesu

(Matiye 26.47-55; Maaki 14.43-49; Zǎn 18.2-11)

⁴⁷ Bío ó o Yeesu òun wee bío, à bún 6a zǎamáa búí vaá ló lua. Yia dú 6a yahó lé o Zúdaa, wón na lé o ní-keninia píruǎn ní-kéní mí bεεre. O òuee dèenii, ó o wà òueé 6ó a Yeesu yi, á le mí ì tèní a yi le le kǎnbii. ⁴⁸ A wón bía nǎn wo yi: «Éee, Zúdaa, lé le kǎnbii tènii á fo ò bè yi á à dérǎa o *Núpue Za á à na le?» ⁴⁹ Ká bío làa wo bò mín zúna bío hía à wé, á 6a túara a yi: «Núhúso, wà dà à fi le wa khà-túa le?» ⁵⁰ A 6a ní-kéní búí dèenía hà 6a *yankarowà núhúso ton-sá nín-tíani níkáahú kúio. ⁵¹ Ká a Yeesu màhá bía: «Héyíi! Mí día ká.» O o òun o ní níkáahú ó o dèenía wan. ⁵² Bún mǎn ó o Yeesu yèrémáa bía nǎn 6a yankarowà núnása, le le *Dónbeení zǐ-beení parowà núnása le 6a ní-kǎa na wà òueé wí wo yi: «Mí òuan mí khà-túa le mí búaa òuararǎa í wán le we? Í léé ní-kǎani le?» ⁵³ Há wizooní búenbúen á í lá wee wé kǎn làa mia le Dónbeení zǐ-beení yi á mí yí wíira mí hón páahú so yi. Èε ká ho páahú na ká hón bío sǎ mínén le le túbíri pǎnká núhúso yi.»

O Piεre pǎ a Yeesu bío

(Matiye 26.57-58, 69-75; Maaki 14.53-54; Zǎn 18.12-18, 25-27)

⁵⁴ Bún mǎn á 6a wǎa wíira a Yeesu á òuan vaá zonnáa 6a yankarowà núhúso zǐi. O Piεre bò 6a yi ká a màhá khèra wí. ⁵⁵ Ba zoó lò ho dǎhú ho lún sii yi á 6a búí kará kǎnia yi. O o Piεre òueé zoó kará làa ba. ⁵⁶ O o ton-sá háa búí mǎn wo ho dǎhú khoomu yi ò o kará, ó o fá mí yío wo yi, ò o bía: «O níi na ká mún fù wí làa wo.» ⁵⁷ O o Piεre pǎ mu, ò o bía: «Héyíi! Háa mu, í yáa yí zú a.»

⁵⁸ Mu ù dé mí yi ò o búí tǎn mǎn wo, á wón bía nǎn wo yi: «Ùnén mún lé o níi mu bǎn ní-kéní búí.» Ká a Piεre màhá bía: «Níi mu, í yí nǎn wo.» ⁵⁹ Bío mu dá dò mí yi lòn léèrè dà-kéní sii ó o ní-veere búí tǎn pá bínia bía mu: «Mu bon kénkén. O níi mu fù wí làa wo, lé bío ó o mún lé o Kalilee níi.» ⁶⁰ Ká a Piεre màhá bía: «Bíó á ùnén yáa wee bío á í yí zú.» Ho páahú dà-kéní kéní na ó o wee bío mu yi ó o kò-béε wá. ⁶¹ O o Núhúso yèrémáa fá mí yío o Piεre yi. Lé bún ó o Piεre hácíri màhá òuara bío ó o Núhúso bía nǎn wo yi wán: «Ho zuia ó o kò-béε máa wá ká ù pá le fo yí zú mí á òun há cúa-tǎn.» ⁶² O o Piεre hínon ló á léé wá búbùbù.

Ba dásíwá wee ha a Yeesu ká 6a a là a

(Matiye 26.67-68; Maaki 14.65)

⁶³ Ba núpua na pan o Yeesu yi wee yáa mí níni yi na a yi ká 6a a ha a. ⁶⁴ Ba wee pe o yahó yi ká 6a túa wo yi: «Ká fo lé le *Dónbeení ní-cúa fèero bío bon, à ù zéeni yía vína fo.» ⁶⁵ Há bín-kora le mí síwá á 6a wee bío na a yi.

Ba buan o Yeesu vannáa ho lándá tǔiá fεεrowà cǔn

(Matiye 26.59-65; Maaki 14.55-65; Zǎn 18.19-24)

⁶⁶ Bǐo ho tá tǔn, á 6a *zuífùwa nǐ-kǐa, lè 6a *yankarowà júnása *lè ho lándá bǐo zéenílowa kúaa mín wán, à 6a le 6a bua a Yeesu buennáa minén na lé ho lándá tǔiá fεεrowà yahó. ⁶⁷ A 6a tǔara a yi: «Fo lé o *Krista à ù bío mu le wa jí.» O o bía nǎn 6a yi: «Í bía mu nǎn mia á mi máa tà mu, ⁶⁸ ká í mún tǔara mia á mi máa bío dèε. ⁶⁹ Ká hǎ laà na kà wán, ó o *Nùpue Za á à kεenǐ le Dónbeenǐ na dà mu bǐo búenbúen nín-tǎnǐ.»† ⁷⁰ A 6a búenbúen wǎa bía: «À bǔn à fo lé le Dónbeenǐ Za lon?» O o bía nǎn 6a yi: «Lé minén miten bía le í lé orén.» ⁷¹ A 6a wǎa bía: «Wa màkóo wǎa mía seérása yi. Warén waten wǎa jí a jí-cúa.»

23

Ba buan o Yeesu buararǎa o Pilaate cǔn

(Matiye 27.2, 11-14; Maaki 15.1-5; Zǎn 18.28-38)

¹ Ho lándá tǔiá fεεrowà búenbúen hǐnǎn buan o Yeesu vannáa o *Pilaate cǔn. ² Bǐo 6a vaá dǎn bǐn, á 6a wee bá a ká 6a a bío: «O nǐi na ká á wa yú ò o wee khà wa nǐpomu wǐnǐ le 6a yí cá ho lǎnpó à na a bée yi. O o mún wee bío le mí lé o *Krista, o bée.» ³ O o Pilaate tǔara a yi: «Lé únén lé 6a *zuífùwa bée le?» O o Yeesu bía nǎn wo yi: «Fo bía mu.» ⁴ O o Pilaate bía nǎn 6a yankarowà júnása lè 6a zǎamáa yi: «Biónǐ na à í ì dǐn wán á à síinǐnaa o nǐi na kà jǐhǔ á í yí mǎn.» ⁵ Ká 6a màhá pá wíokaa wee bío lè mí pànká: «O wee kǎanǐ wa nǐpomu lè mí kǎránló. O gúaa mu jǐhǔ ho Kalilee yi á tò ho *Zudee yi féeε wà buée bó hen.»

⁶ Bǐo ó o Pilaate jí hǎ biónǐ mu, ó o tǔara: «O nǐi mu léε Kalilee nǐi le?» A 6a le úuu. ⁷ A bǐo ó o zǔna mu kà, ó o le 6a bua a varáa o *Heroode cǔn, lé bǐo ó o Heroode lé yǐa wi ho Kalilee jǐhǔ wán, à wón mún wi ho Zeruzalεemu yi mu páahǔ.

Ba buan o Yeesu buararǎa o Heroode cǔn

⁸ Bǐo ó o Heroode mǎn o Yeesu, ó o sǐi wan, lé bǐo ó o jí a sǎ míana, á lá wi ó o mi a wán hǎri háanǐ. O lá wi ò o mi a ká a wee wé yéréké bǐo búu. ⁹ O tǔara a yi làa bǐo cèrèε ká a Yeesu màhá yí dó mí jǐi wo yi húuu.

¹⁰ Ba *yankarowà júnása lè ho *lándá bǐo zéenílowa dǐn wee koonǐ a Yeesu yi lè le hεεrè. ¹¹ O Heroode lè mí dásíwá wee yáa mí jǐnǐ yi na a Yeesu yi ká 6a a zǔarǐka a yi. Ba zǐnǐa wo lè ho báká beenǐ na se làa sòobée, à 6a bǐnǐa buan wo vannáa o Pilaate cǔn. ¹² Lé bǔn zǎn ó o Heroode là a Pilaate bǐnǐa wó 6a bǐnlowà ká 6a jǎn lá wee fi.

Ba le o Yeesu ko ò o búe

(Matiye 27.15-26; Maaki 15.6-15; Zǎn 18.39-40; 19.4-16)

¹³ Bǔn mǎn ó o Pilaate von 6a yankarowà júnása, lè 6a ya-díwá lè 6a zǎamáa á kúaa mín wán, ¹⁴ ò o bía nǎn 6a yi: «O nǐi na ká á mi buan buararǎa í cǔn, á le o wee kǎanǐ mu nǐpomu. Awa! I mún wǎa tǔara a yi mi búenbúen yǐo yi, á hǎ wén-kora na mi le o wó na dà à dé o jǐhǔ á í yí mǎn. ¹⁵ O Heroode bǐnǐa buan wo buée nǎn wen, lé bǐo á wón mún yí mǎn o wékheró. O bèn-tǐn yí wó bǐo búu na nǎn ó o koráa lè mu húmú. ¹⁶ Í ì bío le 6a ha a lè hǎ làbàanǐ, ká í ì día wo o ò lén.» ¹⁷ [Hen ká ho Paaki sǎnú díró dǎn, ó o Pilaate ko ò o lén o kásó nǐi búu día.]

† 22:69 Mi lorǐ Lenǐ vǔahǔ (Psaumes) 110.1, Daniyεεle vǔahǔ 7.13

18 A bñn 6a búenbúen páania wee bío pñnpñn: «Búe o, à ù díá o Barabaasi!» 19 Wón Barabaasi so kásó zoró jùhũ lé bío ó o hĩa wi ho káaló fio yi, á 6ó a nñi búí. 20 Bío ó o Pilaate wi ò o díá a Yeesu, ó o wíokaa túara 6a zãamãa yi. 21 Ká 6a mãhã wee wãamaka: «Búee wo ho *kùrùwá wán ò o hí!»

22 Mu cúa-tñn nùí ó o Pilaate bíá nòn 6a yi: «Lée webio ó o wó khon yi? I yi mòn bío búí na nòn ó o koráa lè mu húmú. I i bío le 6a ha a lè hã làbàani, ká ì ì díá wo o ò lén.» 23 Ká 6arén bán pá lan wee wãamaka pñnpñn le 6a búee o Yeesu ho kùrùwá wán. A 6arén wãamakaa lé hĩa yú ho pánká. 24 O o wãa tà le mí ì wé bío 6a wee cà. 25 O nñi na 6a le o díá, wón na kera ho káaló fio yi á wó le nñ-búee 6a dó ho kásó yi, ó o léra díá, ò o nòn o Yeesu 6a dásíwá yi le 6a wé làa bío 6a zúifùwa sía vá yi.

Ba dásíwá guan o Yeesu wàráa

(Matiye 27.32-34; Maaki 15.21-23; Zãn 19.17-22)

26 Bío 6a guan o Yeesu wàráa, á 6a vaá fò mín làa Sirɛna* nñi búí na 6a le Simòn, ò o ló hã mana yi lua. A 6a dásíwá wíira a 6ueé séenia lè ho kùrùwá, ò o bèráa o Yeesu món. 27 Ba minka zãamãa bõ a yi á séenia 6a hãawa búí na wee wá kuaará a bío yi. 28 O o Yeesu yèrèmmãa wee bío làa ba: «Zeruzalemu hãawa, mi yí wá ínén bío yi, ká mi wá minén miten lè mí zàwa bío yi. 29 Lé bío hã wizooní búí na lua yi, á 6a khii wé è bío: «Ba hãawa na yí máa te làa bíá ðññ yí ton za yí yènia yí mòn bán júná bènññ sí.» 30 Hón pãahũ so yi ká 6a à bío ò na hã búaa yi: «Mí tè jñ wèn» á mún ñ bío lè hã ðòn búaa: «Mí pe wèn»† 31 Lé bío ká 6a wee wé ínén na ka lòn búen-siire ká síi, á minén na ka lòn búen-henñ bío khii dà bñn wán.»

Ba búaa o Yeesu ho kùrùwá wán

(Matiye 27.35-44; Maaki 15.24-32; Zãn 19.17-27)

32 Ba mún guan nñ-wanna nùwã jùn búí na 6a à páani ì búe là a Yeesu. 33 Bío 6a vaá ðñn ho lahó na 6a wee ve làa «Nún-6òkuee» á 6a búaa o Yeesu ho *kùrùwá wán bñn. Ba nñ-wanna nùwã jùn á 6a mún búaa hã kùrùwáwá wán bñn. O nñ-kéní wi là a Yeesu nín-tíani ká yã so wi là a nín-káahó. 34 [O o Yeesu bíá: «Í Maá, sèn díá na 6a yi, lé bío 6a yí zũ bío 6a wee wé.»] Bñn món á 6a dásíwá wó le jún-sini bío á sankaarãa o sí-zinia. 35 Ba zãamãa ðñn bñn á wee loñ. Ba *zúifùwa júnása bán wee yáa mí jini yi na a yi ká 6a à bío: «O fenía 6a búí, le orén mún fení miten ká a lé o *Krista bío bon, yia le Dónbeení mòn léra.» 36 Ba dásíwá mún wee yáa mí jini yi na a yi. Ba vá 6ueé 6ó a yi, á hoonía mu bè-ñia yòó nòn wo yi 37 à 6a wee bío: «Hen ká fo lé 6a zúifùwa bée, à ù fení úten úten.» 38 Yòó o jùhũ yi á bío ká lé bío 6a túara: «Yiá ká lé 6a zúifùwa bée.» 39 Ba nñ-wanna na 6a búaa nñ-kéní wee là a ká a bío: «Fo yínón o Krista le, á ù fení úten úten à ù mún fení warén lon!» 40 Ká a nñ-kéní na so wón bèn wee zá lè mí ninza mu ká a bío: «Fo yí máa zón Dónbeení le? Yínón le lònbee dà-kéní mu á ù wi yi le? 41 Warén bán ko lè le lònbee, lé bío wa wékhe lé hĩa dó wèn mu yi, ká arén wón yí wó bè-kohó.» 42 Bñn món ó o biniá bíá: «Yeesu, hen ká fo khii 6uara lè ù béenñ, à ù pa ì bío.» 43 O o Yeesu bíá nòn wo yi: «Le í mí ho túiá poni na foñ: Ho zuia ká fo ò kerí làa mí le Dónbeení cñn.»

* 23:26 Sirɛna: Ho léé lóhó búí na wi ho Afriiki kñhũ yi á suaráa yi lè ho Mèditeraneé yámú jumu. O Yeesu pãahũ á 6a zúifùwa búí hĩa wi ho lóhó mu yi. † 23:30 Mi loñ Ozee vuahũ 10.8.

O Yeesu húmú

(*Matiye 27.45-56; Maaki 15.33-41; Zân 19.28-30*)

⁴⁴⁻⁴⁵ Mu wó à le wii wà yòò fàrá, á ho kòhù búenbúen dindin wó le tibirí á míana fúuu fúaa le wi-háarè. Ho pònsòró na zoó le *Dónbeení zí-beení yi á lenkaa mín tlahú. ⁴⁶ O o Yeesu bía pónpón: «Í Maá, í wee dé í mànáká ù nni yi.» Bío ó o bía bún wó, ó o húrun. ⁴⁷ Bío ho Oroomu dásíwá kuure jùhúso mən bío wó, ó o khòonía le Dónbeení, ò o wee bío: «O nni na kà bènfin lá térénna.» ⁴⁸ Ba zāamāa na ɓuara ɓueé lora mu bío mu á mən bío wó, á ɓa bīnía wà ká ɓa yara sò làa sòobéé. ⁴⁹ O Yeesu ɓàn bínlowà búenbúen lè ɓa hāwaa na bò làa wó hàrì ho Kalilee yi á ɓueé khèra dīn wee loñ bío wee wé.

O Yeesu nùuló bío

(*Matiye 27.57-61; Maaki 15.42-47; Zân 19.38-42*)

⁵⁰⁻⁵¹ Nii ɓúí hía wi bīn á yèni ɓa le Zozεεfu. O wee lé ɓa *zúifùwa lóhó na ɓa le Arimatee yi. O fù léé nī-tente na térénna, á hía wee lòní le *Dónbeení béení buenlò. O fù lé ɓa zúifùwa landá tūiá fεεrowà nī-kéní, ká a mǎhǎ fù yí tà bío ɓa ninzawa jini tò wán wó. ⁵² O o wà van o Pilaate cón vaá fióra a Yeesu nī-hínmu. ⁵³ Būn món ó o huera a ho *kùrùwá wán, á líi pon yi lè ho ɓunlò, á lá vaá nūna le búure na có ho ɓúaa hó yi, na á nī-hío lá dīn yí nūna yi yí mən.† ⁵⁴ Mu wó ho yèzūmá zoñ zīihú á ho *Sabaa jùhú ɓúarāa. ⁵⁵ Ba hāwaa na bò là a Yeesu hàrì ho Kalilee yi á bò mín là a Zozεεfu vaá mən le búure, á lora bío ó o Yeesu nī-hínmu dūmanāa. ⁵⁶ Būn món á ɓa bīnía vaá wee wíoka ho jiló lè mu bío na sǎmu sí o Yeesu mu sǎnía bío yi. Ho Sabaa zoñ á ɓa vūrna làa bío ho landá henianāa mu.

24

O Yeesu vèeró bío

(*Matiye 28.1-9; Maaki 16.1-8; Zân 20.1-10*)

¹ Ho dimaasi zoñ yīnbii būrīi á ɓa hāwaa hīnɔn lá ho jiló na sǎmu sí na ɓa lá wíokaa, á ɓuan vannāa le búure wán. ² Ba vaá yú le hue-beení na lá pon le búure jii á le bīnía khii día. ³ A ɓa yòó zon, ká ɓa mǎhǎ yí zoó mən o Nùhúso Yeesu sǎnía. ⁴ A ɓa dīn yilera lunkaa, á bún á báawa nūwá jūn na sí-zīnía wee juiika dīn ɓa yahó. ⁵ Bío ɓa zǎna dīn cúiorá mí júná, á ɓa nùpua mu bía làa ba: «Lée webio nɔn á yīa ylo wi lua á mí ɓueé wee cá ɓa nī-hía lùe yi? ⁶ [O mía hen. O vèera.] Mí le mí yiwa bío ó o hía bía nɔn mia wán ká a wi ho Kalilee yi: ⁷ «O *Nùpue Za ko ò o dé ɓa bè-kora wérowà nni yi, á ɓúεε ho *kùrùwá wán, á vèe hǎ wizooní tīn nni zoñ.»

⁸ A ɓa hácirí mǎhǎ bīnía ɓuara o Yeesu bioní wán. ⁹ A ɓa bīnía wà vaá bía mu búenbúen nɔn ɓa tonkarowà píru dòn làa bía ká búenbúen yi. ¹⁰ Ba lé o Makadala Mari, là a Zaana, là a Zaaki ɓàn nu Mari. Ba há-vio na lá páanía wi làa ba á mún bía mu bío dà-kéní mu nɔn ɓa tonkarowà yi. ¹¹ Éε ká ɓa tonkarowà mǎhǎ lá hǎ bioní mu lòn bín-conconwà, á ɓa yí tà ɓa bío. ¹² [Ká a Piere mǎhǎ pá hīnɔn lùwa van le búure wán á vaá líi lúnlúrá ò o lora le yi. A ho nùuló dèε lé dīo ó o mən. O o wó coon bío wó bío yi á bīnía vannāa mí zii.]

† **23:53** Ba zúifùwa búráa: O Yeesu pàahú ká ɓa zúifùwa na níní se fù wee wé cé mí búráa há ɓúaarà yi. Há ɓúí wee wé há bú-káni á ho zī-jùhú dà-kéní nùpua wé nùu yi. Há búráa mu ɓa fù wee wé pe jini lè há hue-beera. Bía yí dà hñn búráa so sii máa cé, bán búráa fù wee wé cé ho tá káamāa yi. Ba fù wé khūni há á há wíoka wé mí, lé bío ká yía vará há wán táa o dñn há, se ɓànso tun.

*O Yeesu zéenia mîten lè mí nî-kenínia búí
(Maaki 16.12-13)*

¹³ Le wizonle mu mí bæere zoñ, ó o Yeesu nî-kenínia nùwā jun búí bò mín jòn ho lóhó na 6a le Emayuusi. Horén lè ho Zeruzalæemu á à yí léèrèwa bío jun væeni síi. ¹⁴ Bío wó khíina búenbúen lé bún bàn láakáwá á 6a wee tà. ¹⁵ Bío 6a wee bío ká 6a à wāaní mín ká 6a wà, ó o Yeesu mí bæere 6ueé 6ó 6a yi á bò làa ba. ¹⁶ Ba jòn wee mí a, ká bío búí màhã hò 6a á 6a yí zūna a. ¹⁷ Ó o Yeesu tùara 6a yi: «Lée webio á mi wee wāaní wán ká mi wà?»

A 6a ðin sò mí yara. ¹⁸ A 6a nî-kéní na 6a le Keliopaasi bía nòn wo yi: «Ba nùpua na 6uara ho Zeruzalæemu yi búenbúen, á ùnén ù dòn lé yia yí zū mu biowa na wó hã wizoní yèn na ká yi le?» ¹⁹ Ó o tùara 6a yi: «À bún biowa so lè mu yén?» A 6a bía nòn wo yi: «Bí o wó a Nazareete nîi Yeesu yi há. O lá lé le *Dónbeení jì-cúa fæero. Le Dónbeení lè 6a nùpua zūna le o pánká wi mí bè-wénia lè mí bioní yi. ²⁰ Wa *yankarowá júnása lè wa ya-díwá nòn wo bía yí zū le Dónbeení yi à bán síinia jùhú à 6úe, á 6a búaa wo ho *kùrúwá wán. ²¹ Wa lá wee leéka le orén lè yia ko ò o kání a *Isirayæele nípomu, ká mu yio wãa máa lé. Ho zuia lé mu biowa mu wéró wizoní bío ðin. ²² Wa kuure háawa nùwā yèn búí wó wèn coon. Ba fù hñon le yinbii bùirií á van le búure wán, ²³ ká 6a màhã yí vaá yú a sãnia. A 6a binia 6ueé bía mu nòn wèn, á 6a mún bía le Dónbeení wáyí tonkarowá búí zéenia mîten làa mí, á 6a bía nòn mí yi wéréwéré le o yio wi lua. ²⁴ Wa ninzawa nùwā yèn búí mún van le búure wán á vaá mòn mu búenbúen làa bío 6a háawa bíarãa mu, ò o Yeesu wón 6a yí mòn.»

²⁵ Ó o Yeesu màhã wãa wee bío làa ba: «Mí lé 6a bónbúwá. Mí yí máa dé mí sía le Dónbeení jì-cúa fæerowá bè-bionii yi fua. ²⁶ Ó *Krista so lá yí ko ò o lò be ká síi à yíráa mí cùkú beení le Dónbeení cón le?» ²⁷ Bún món ó o wãa zéenia bío bía a ðání yi le Dónbeení bioní vuhú yi búenbúen bàn kúará. O 6úa mu jùhú lá a *Moyiize vónna á vaá lá lè le Dónbeení jì-cúa fæerowá vónna búenbúen.

²⁸ Bío 6a vaá 6ó ho lóhó na 6a wee va yi, ó o Yeesu wó lòn nîi na le mí ì khíí á à va làa yahó. ²⁹ Ká 6a màhã hò a le o yí wé mu, á 6a bía nòn wo yi: «Día à ù cãa làa wèn, ho tá wee hí.»

Ó o Yeesu wãa zoó làara 6a wán. ³⁰ Bío 6a wee dí, ó o lá ho búurú, á dó le Dónbeení báraká, ò o cèekaa ho nòn 6a yi. ³¹ Lé bún wán á 6a yio màhã fá, á 6a zūna a. Ó o ðènia juuna vñnun 6a yahó. ³² A 6a wee bío làa mín: «Bí o ó o fù wee bío ká a zéeni le Dónbeení bioní kúará làa wèn ho wõhú wán á wa sía so fù yí há le?»

³³ A 6a ðènia hñon binia jòn ho Zeruzalæemu. Ba vaá yú 6a tonkarowá píru dòn lè mí ninzawa mín wán bín, ³⁴ á bán wee bío làa ba: «O Núhúso véera bío bon. O Simon mòn wo.» ³⁵ A 6arén mí bæere lá bío wó ho wõhú wán bía nòn 6a yi, làa bío 6a zúnnanáa o Yeesu pãahú na ó o wee cèeka ho búurú yi.

*O Yeesu wílokaa zéenia mîten lè mí tonkarowá
(Matiye 28.16-20; Maaki 16.14-18; Zàn 20.19-23; Bè-wénia 1.6-8)*

³⁶ Bío 6a wi bún bíoró yi, á bún ò o Yeesu mí bæere ðènia wi 6a ðahú [ó o bía nòn 6a yi: «Le ho héerá keí làa mia.»] ³⁷ A 6a zãna ðakhíina, lé bío 6a mòn wo wó làa nî-hónbóní. ³⁸ Ká a Yeesu màhã bía làa ba: «Mí yilera yáara le we? Lée webio nòn há titikaa wiráa mí sía yi? ³⁹ Mí loí ì níni le ì zení. Mu lé ìnén ì bæere. Mí 6uee ðã mí loí, lé bío ó o nî-hónbóní sãnia

mía làa bïo mi mɔn à Ìnén sáníá wiráa bïo síi.»⁴⁰ [O bía h́n bióní so nɔn 6a yi, ò o zéeniá mí níní lè mí zení làa ba.]⁴¹ Ká 6a minka sí-weε làa bïo mu wó 6a coon bïo yi, á 6a pá yí tà yí tà le o Yeesu vèera bïo bon, ó o wáa bía nɔn 6a yi: «Bè-dínii wi mi cón le?»⁴² A 6a nɔn o ceza na sɔn sɔn-kéní wo yi,⁴³ ó o f́o a là 6a yílo yi.

⁴⁴ B́n món ó o bía nɔn 6a yi: «Bìo kà lé bïo á ì bía nɔn mia pàah́ na á ì làa mia páaníá wi: Bïo túara ì d́nii yi 6úen6úen o M̀yíize làndá lè 6a jii-cúa fεerowà vɔnna, lè h́ leni v́ah́ yi á lá ko mu wé.»⁴⁵ B́n món ó o Yeesu wó á 6a wee źn le Dónbeení bióní v́ah́ bióní kúará,⁴⁶ ò o bía nɔn 6a yi: «Mu túara kà: O *Krista ko ò o lò be, b́n món ò o vèe h́ wizooní òn níi zòh. ⁴⁷ Bïo kà lé bïo mi bue o yèni yi à na h́ síwà nùpua 6úen6úen yi: «Mi yèrémá mi yilera lè mi wára à mi yí mu bè-kora séndíaró.» Mi 6úa mu j́h́ ho Zeruzaleemu yi. ⁴⁸ Bïo mi mɔn à mi bío na 6a nùpua yi. ⁴⁹ Ìnén ì bεere á à tonka le Dónbeení Hácírí na le dó mí jii le mí ì na á le è lii mi wán, ká mi màh́ ko mi kεení ho lóhó yi fúaa le Dónbeení pánká lé ho wáayi à lii mi wán.»

O Yeesu yòora le Dónbeení cón

(Maaki 16.19-20; Bè-wénia 1.9-11)

⁵⁰ B́n món ó o Yeesu f́o 6a á 6a ló ho lóhó yi wà vaá sùaráa ho Betanii yi, lé b́n ó o h́onía mí níní ò o dú6uaa 6a yi. ⁵¹ Pàah́ na ó o wee dú6ua 6a yi, ó o làa ba saawaa mín yi, [ó orén wón 6uan yòora ho wáayi.]⁵² [Ká 6arén bán 6úaaní wo] à 6a b́nía van ho Zeruzaleemu ká 6a sía wan làa sòbεε. ⁵³ Ba yí máa ḱi le *Dónbeení źi-beení yi. Ba wee 6úee 6úaaní le b́n f́εεε.

Le Dónbeenĩ bín-tente vūahũ na ó o Zān túara

Vūahũ túaró nũhũ

O Zān na hĩa lé o Yeesu nĩ-kenĩnia nĩ-kení lé wón túara ho vūahũ na kà. O sansan wee bío míten bío, ò o le o nĩ-kenĩnii búii (18.15), táá o nĩ-kenĩnii na ó o Yeesu wa (13.23; 19.26; 20.2; 21.7, 20,41).

Bío o Matiye là a Maaki là a Luki túara cèèè ó orén wáa yí bínia yí tò yí mí vūahũ yí. Bío o Zān túara mí vūahũ lé bío kà:

1. O zéenia le o Yeesu lé le Dónbeenĩ bionĩ na wi fèèè, le o wó míten là a nùpue á ìueé kará làa wen. O zéenia bío ó o Zān Batiisi fèera a Yeesu tũia poni dānĩ yí. O mu zéenia bío ó o Yeesu fòraa mín lè 6a nùpua lè mí sũwà (1).
2. O Zān zéenia le o Yeesu ló le Dónbeenĩ cón, á mún zéenia bío o Yeesu kàrána lè 6a nùpua (2–12).
3. O zéenia bío ó o Yeesu kàrána lè mí nĩ-kenĩnia ho tĩnàahũ na 6a wũira a yí (13–17).
4. O Zān bía bío wó a Yeesu yí bío (18–19).
5. Ho vūahũ vaa véenii, ó o mún bía a vèeró, làa bío ó o zéeníanáa míten lè mí nĩ-kenĩnia mí vèeró món bío (20–21).

O Yeesu Krista lé le Dónbeenĩ Bionĩ

¹ Mu nũhũ búenii, á yĩa lé le Bionĩ á wi ká bío búii ãn yí léra. O páania wi lè le Dónbeenĩ. Orén mí beere lé le Dónbeenĩ. ² Mu bío búenbúen nũhũ búenii, ká arén lè le Dónbeenĩ páania wi. ³ Lé orén á le Dónbeenĩ ãn wán léraráa mu bío búenbúen. Bío ó o nii yí kera lénló yí bũn mía. ⁴ Orén lé yĩa le mukānĩ wee lé cón. Dén mukānĩ so ka lòn khoomu na wee zéeni bío le Dónbeenĩ karáa lè 6a nùpua. ⁵ Mu khoomu mu wee dé le tibirĩ yí, á bĩa wi le tibirĩ mu yí wee pí mu bío.*

⁶ Nii búii hĩa wi bĩn á le Dónbeenĩ tonkaa. O yèni 6a le Zān.† ⁷ Lé orén ãuara ìueé wó yĩa ka lòn khoomu seéràso, á wee mĩ ho tũia o jii, bèra a na à 6a búenbúen tà le yĩa ka lòn khoomu á bío bon orén pánká yí. ⁸ Orén mí beere hĩa yínān yĩa ka lòn khoomu, ká a ìueé wó o seéràso, á mà ho tũia o jii. ⁹ Yĩa lé mu khoomu binbirĩ á ãuara ho ãmĩjā yí á ìueé wee dé mu khoomu 6a nùpua búenbúen wán.

¹⁰ Yĩa lé le Bionĩ á wi ho ãmĩjā yí, ho ãmĩjā na le Dónbeenĩ ãn orén wán á léra. Èé ká ho ãmĩjā mu nùpua màhá yí zũna a. ¹¹ O ãuara mín kùrú lùè yí, á bĩa bío sã a yí pá a bío. ¹² Ká 6a tĩahũ á 6a búii màhá tà a bío, á dó mí sĩa wo yí. Bán ó o wó á 6a wó le Dónbeenĩ zàwa. ¹³ Ba yí wó le Dónbeenĩ zàwa làa bío 6a nùpua wee teráa 6a zàwa bío. Ba mún yí wó le Dónbeenĩ zàwa làa bío ó o báa là a hĩa wee páani à yírāa 6a zàwa bío. Le Dónbeenĩ míten lé ãio wó á 6a lé le zàwa.

¹⁴ Yĩa lé le Bionĩ á ìueé wó a nùpue, á kará làa wen. O sãamu jii mía. Lé orén wee zéeni ho tũia poni binbirĩ làa wen. Wa fá wa yĩo o cùkú yí, hĩa ó o Za kení na ló mín Maá Dónbeenĩ cón wé yí.

* **1:5** á bĩa wi le tibirĩ mu yí wee pí mu bío: Le Dónbeenĩ bionĩ vōnna búii yí, á mu bía ká sii: á le tibirĩ máa ãn mu bío. † **1:6** O Zān na bío bía hen lé yĩa hĩa wee bátizé 6a nùpua. Mi loĩ Matiye vūahũ 3.1-17

15 O Zān na lé o seéràso á bía bío kà pǎnpǎn o dǎní yi: «Yia kà lé yia á ĩ fèra bía bío nǎn mia. I bía le o wi ĩ món bò o buen, ká a màhǎ po mi lé bío ó o wi ĩ yahó hàánǐ.»

16 Mu bè-tentewá lè mí síiwá na lé o sǎamu na jii mía á wa búenbúen yú jàmaa mín wán. 17 Ho làndá lé o *Mǎyziie á le Dónbeenǐ bò yi nǎnnáa ho wɛn. Ká mu sǎamu lè ho tǔiá poni lé orén na lé o Yeesu *Krista á le Dónbeenǐ bò yi zéeníanáa mu làa wɛn. 18 Nùpue na ðĩn mǎn le Dónbeenǐ wón mía. Ká arén na lé o Za kéní na lé le Dónbeenǐ, yia páanía wi là a Maá Dónbeenǐ, lé wón nǎn ó o Maá bío zūnáa.

*Bío ó o Zān Batiisi bía mten dǎní yi
(Matiye 3.1-12; Maaki 1.2-8; Luki 3.15-17)*

19-20 Wizonle búí á 6a *zúífùwa júnáasa na wi ho Zeruzalɛmu yi á tonkaa 6a yankarowà là a Levii nùwá le 6a 6uee túa o Zān yi le o lé o nùpue yén síí. O o yí sà mu, ò o mà ho tǔiá wéréwéré nǎn bía 6a tonkaa yi: «Īnén yínǎn o Krista, yia le Dónbeenǐ mǎn léra.» 21 A 6a tùara a yi: «Á fo lé o nùpue yén síí? Fo lé le *Dónbeenǐ jii-cúa fɛero *Elii† le?» O o Zān le mí yínǎn Elii. A 6a bínía tùara: «Á fo lé le *Dónbeenǐ jii-cúa fɛero na wa wee lòníŠ le?» O o Zān le 6úeé. 22 A 6a wǎa bía nǎn wo yi: «Ūnén 6èn lé o nùpue yén síí? Wa ko wa vaa zéení bío búí à na bía tonkaa wɛn yi. Fo lée wée?» 23 O o Zān bía: «Īnén lé yia le *Dónbeenǐ jii-cúa fɛero *Ezayii bía bío:

«Nii búí wee bío pǎnpǎn le dùure yi kà síí:

Mi wíoka ho wǎhú ká a Nùhúso o buen.»*

24 Bía 6a tonkaa o Zān cǎn búí lé 6a Farizɛwa. 25 A bán tùara a Zān mu yi: «Ká fo yínǎn yia le Dónbeenǐ mǎn léra, á yínǎn o Elii, á mún yínǎn le Dónbeenǐ jii-cúa fɛero na wa wee lòní, á lée webio nǎn fo wee bátízéraa 6a nùpua?» 26 O o Zān wǎa bía nǎn 6a yi: «Īnén wee bátízé 6a nùpua lè mu jumu. Ɛɛ ká a búí wi mi ðahú á mi yí zū bío. 27 Īnén fèra dú wón yahó. O nakáa tenló á Īnén yáá pá yí koráa.» 28 Bío kà búenbúen wó ho Betanii† lóhó yí, ho muhú na 6a le Zurudɛn món, hía ó o Zān hía wee bátízé 6a nùpua yi.

O Yeesu ka lòn muinǐ pioza á le Dónbeenǐ nǎn

29 Mu tá na lée tǎn, ó o Zān mǎn ò o Yeesu mà a wee buen, ó o bía: «Yia kà ka lòn muinǐ pioza á le Dónbeenǐ nǎn à sénnáa ho ðimínáa nùpua bè-kora día.† 30 Lé orén lé yia á ĩ bía bío kà síí: Nùpue búí wi ĩ món bò o buen, ká a màhǎ po mi lé bío ó o wi ĩ yahó hàánǐ. 31 I lá yí zū yia lé orén, ká ĩ màhǎ 6ueé wee bátízé 6a nùpua lè mu jumu, bèra a na ò o *Isirayɛle nǐpomu à zūn wo.» 32 O Zān mu pá bínía bía bío kà wéréwéré: «Ī mǎn le Dónbeenǐ Hácírí à le lion o wán lòn háponi, á líí wi làa wo. 33 I lá ðĩn yí zū yia lé orén, ká le Dónbeenǐ na tonkaa mi le ĩ bátízé 6a nùpua lè mu jumu màhǎ bía nǎn mií: «Fo ó mi le Dónbeenǐ Hácírí ká le yòó ló wee líi o nùpue búí

† 1:21 Bío le Dónbeenǐ jii-cúa fɛero Elii tonló sá vó, ó o guan yòora ho wáayi. Ba búí hía wee leéka le o ko ò o bíní buen à dí yia le Dónbeenǐ mǎn léra yahó, à 6uee wíoka a 6uenló bío. Mi loń Malasii 3.23 Š 1:21 O jii-cúa fɛero na 6a Farizɛwa tùara bío lé o jii-cúa fɛero na ó o Mǎyziie bía bío le o ka lè mǐnén bío síí á le Dónbeenǐ khii tonka. Mi loń Làndá zéeníló vùahú (Deutéronome) 18.15 * 1:23 Mi loń Ezayii vùahú 40.3 † 1:28 Ho Betanii na 6a bía bío hen hón wi ho Zurudɛn muhú nísání. Ho wi mí dòn làa hía wi ho Zeruzalɛmu nísání. † 1:29 Ba zúífùwa fù wee wé ya hǎ muinǐ lè 6a bà-kúio, à càráa mí bè-kora séndíaró. O Zān le o Yeesu ka lòn muinǐ pioza á le Dónbeenǐ nǎn, lé bío ó o Yeesu mu á 6a à 6úe 6a nùpua bè-kora séndíaró bío yi. Mi loń Ezayii vùahú 53.

wán. Wón lé yia á à bátízé 6a nùpua lè le Dónbeení Hácírí.» ³⁴ I mən mu, á ĩ wee bío mu wéréwéré le o lé le Dónbeení Za.»

O Yeesu lé yia le Dónbeení mən léra

³⁵ Mu tá na lée t̄n, ká a Zân t̄n wi ho lahó dà-kéní mu yi lè mí n̄i-kenínia nùwá n̄un, ³⁶ ó o mən o Yeesu ò o wee khíí, ó o bía: «Yia wee khíí ká lé le *Dónbeení Pioza.» ³⁷ O o Zân n̄i-kenínia nùwá n̄un mu já bío ó o bía, á 6a d̄enía b̄o a Yeesu yi. ³⁸ O o Yeesu yèrèmaa khíí lora á mən à 6a b̄o a yi, ó o t̄lara 6a yi: «Lée webio mi wee cà.» A 6a bía: «Arabii (b̄n kúará le: «n̄i-kàránlo»), lé wen fo wi yi?» ³⁹ O o Yeesu bía n̄n 6a yi: «Mi b̄uen, á mi vaa mi hen na á ĩ wi yi.» A 6a w̄aa b̄o a yi á vaá z̄una b̄n. Mu wó le wi-háarè. A 6a w̄aa kará tò le wii b̄n làa wo.

⁴⁰ O Zân n̄i-kenínia nùwá n̄un na já a bíoní á b̄o a Yeesu yi n̄i-kéní 6a le Andere, o Sim̄on Piere b̄an za. ⁴¹ Yia ó o Andere mu n̄n-yání van c̄n lé b̄an za Sim̄on mu á vaá bía n̄n wo yi: «Wa mən o Mesii.» (Mesii lé mu heberemu. Ká mu kúará lè mu ker̄ekimu 6a le Krista, b̄n kúará le yia le Dónbeení mən léra.) ⁴² O o fó a 6uararáa o Yeesu c̄n. O o Yeesu lora a yi ò o bía: «Fo lé o Sim̄on, o Zân za. Awa! Bío ká wán á 6a wé è ve fo làa Sefaasi.» (Sefaasi lé mu heberemu. Mu ker̄ekimu yi 6a le Piere, b̄n kúará le 6úaa hó.)

⁴³ Mu tá na lée t̄n, ó o Yeesu le mí ì va ho Kalilee k̄sh̄, ó o fò mín là a n̄i búí na yèni 6a le Filiipu, ó o bía n̄n wo yi: «Bè mií.» ⁴⁴ O Filiipu mu wee lé ho Betesayidaa lóhó yi, hen na ó o Andere là a Piere wee lé yi. ⁴⁵ B̄n m̄n ó o Filiipu b̄en vaá fò mín là a Natanayeele, ó o bía n̄n wón yi: «Yia ó o *M̄oyiize bía bío ho làndá v̄anna yi, wón na 6a n̄i-cúa f̄erowà mún bía bío, á wa yú. O lé o Nazareete nii Yeesu, o Zoz̄efu za.» ⁴⁶ O o Natanayeele bía n̄n wo yi: «Bè-tente so dà a lé Nazareete yi le?» O o Filiipu bía n̄n wo yi: «Buen á fo vaá mi a.» ⁴⁷ Bío ó o Yeesu mən o Natanayeele ò o vará mà a, ó o bía bío ká o d̄ání yi: «Yia ká á k̄uaak̄uaamu mía yi. O lé o *Isirayeele n̄i binbirí.» ⁴⁸ O o Natanayeele t̄lara a Yeesu yi: «Fo wó kaka z̄unanáa mi?» O o Yeesu bía n̄n wo yi: «Ī f̄era mən fo ká ũ kará le v̄nd̄e na 6a le f̄ikíyee tá, ká a Filiipu yáá d̄n̄ yí von fo.» ⁴⁹ O o Natanayeele bía n̄n wo yi: «N̄i-kàránlo, fo lé le Dónbeení Za. Fo lé o Isirayeele n̄ipomu b̄e.» ⁵⁰ O o Yeesu bía n̄n wo yi: «Fo dó ũ s̄i mií lé bío á ĩ bía le ĩ mən fo ho *f̄ikíyee tá. Awa! Bè-beera búí yáá khíí wé fo ò mi ká mu po bío ká.» ⁵¹ O o pá b̄nía bía: «Le ĩ m̄i ho t̄úia na mia: Mi khíí mi ho wáayi ká ho h̄era, á le Dónbeení wáayi tonkarowà wee bè o *Nùpue Za yi à liiráa à b̄n̄i yòo.Š»

2

O Yeesu yéréké bío na ó o n̄n-yání wó

¹ H̄a wizooní bío t̄n zoñ, à b̄n mu yaamu s̄ánú búí wee dí ho Kalilee k̄sh̄ lóhó na 6a le *Kanaa yi. O o Yeesu b̄an nu kera b̄n. ² Ba mún von o Yeesu lè mí n̄i-kenínia mu yaamu mu s̄ánú d̄in̄i. ³ Bío ho *d̄iv̄én h̄ia vó, ó o Yeesu b̄an nu 6ueé bía n̄n wo yi: «Ba d̄iv̄én vó.» ⁴ Ká a Yeesu màh̄á bía n̄n wo yi: «H̄áa mu, lé ũnén ko ũ z̄eení bío á ĩ ko à ĩ wé làa mi le? I p̄ah̄ú d̄n̄ yí d̄n̄.» ⁵ O o Yeesu b̄an nu w̄aa bía n̄n 6a ton-sáwá yi: «Bío búenb̄uen na ó o h̄ia à bío le mi wé, à mi wé mu.»

Š 1:51 Bío ó o Yeesu bía hen á bío 6onmín lè le yòoní na ó o Zakoobu h̄ia mən h̄a kònkórá yi ká ho wáayi tonkarowà wee lii à b̄n̄i yòo làa de. Mu wee z̄eení le o Yeesu ka lòn yòoní na wi le Dónbeení lè 6a nùpua páah̄ú. Mi lorí Bío n̄úh̄ú 6úeení v̄uah̄ú (Genèse) 28.12-13

⁶ Numu s̄la b̄io h̄ez̄ln wi b̄ln. H̄a lé h̄a huua á 6a tan. H̄a mí dà-kéní kéní á liiterewa kh̄imani sí dà à kúee yi. Ba *zuífùwa wee wé kúee mu jummu h̄a yi, à s̄εka le mítén làa b̄io 6a làndá bòràa mu à ceéráa mítén. ⁷ O o Yeesu b̄ia le 6a ton-sáwá hà mu jummu síini h̄a s̄la mu. A bán síiniá h̄a yòó b̄ó mí ji-k̄aa yi. ⁸ O o Yeesu w̄aa b̄ia n̄on 6a yi: «Mi k̄l mu c̄finú à vaa na ȳia dú ho s̄ánú tonni yahó yi.» Á 6a k̄a mu vaá n̄on wo yi, ⁹ ó o d̄indío à mu lé ho ðiv̄én. O o ȳi z̄ū hen na á h̄ón ðiv̄én so ló yi, ká 6a ton-sáwá na hà mu jummu, bán z̄ū hen na ho ló yi. O o von o h̄a-fla 6àn báa ¹⁰ á b̄ia n̄on wo yi: «Ba n̄upua 6̄uen6̄uen wee wé dá ho ðiv̄én na sí ho yahó. Ká p̄ah̄ú na á b̄ia 6a von ȳio h̄ia wee ví 6a, à 6a màh̄á wé dá h̄ia ȳi tà ȳi sí. A ùnén w̄ón 6̄èn bàrà h̄ia sí fúuu fúaa h̄a làa na k̄a wán.»

¹¹ B̄io kà lé o Yeesu n̄in-yání yéréké b̄io na wee z̄eení le o ló le Dónbeení c̄n na ó o wó. Mu wó ho Kalilee k̄h̄ú lóhó na 6a le Kanaa yi. B̄io ó o wó kà lé b̄in z̄eenía o beemu, ó o n̄i-kenínia wíokaa dó mí s̄la wo yi. ¹² B̄in m̄ón ó o Yeesu lè mín nu, lè mín z̄awa, lè mí n̄i-kenínia á bò mín van ho *Kap̄eayuumu lóhó yi. Ba kará b̄in wó h̄a wizooní b̄io yen.

O Yeesu zoó n̄on 6a duanlowá

(Matiye 21.12-13; Maaki 11.15-17; Luki 19.45-46)

¹³ B̄io 6a *zuífùwa s̄ánú na 6a le *Paaki ðiró wá 6ueé s̄uàrá, ó o Yeesu wá yòora ho Zeruzal̄emu lóhó yi. ¹⁴ B̄io ó o vaá zon le *Dónbeení z̄i-beení lún yi, ó o zoó yú 6a n̄upua b̄in à 6a wee ȳéé 6a n̄awa, lè 6a pia, lè 6a 6̄uaa6̄uuní. O mún zoó yú b̄ia wee p̄arí le w̄arí b̄in, à 6a karáka mí tàb̄aríwa j̄úná yi.* ¹⁵ O o w̄aa lá ho h̄uló pá lè le làb̄aaní, á j̄on lè 6a 6̄uen6̄uen á 6a ló lè mí n̄awa lè mí pia. A 6a w̄én-p̄arilowá w̄arí ó o p̄ánkaa k̄uaará, á liikaa 6a tàb̄aríwa k̄uaaka. ¹⁶ O o b̄ia n̄on 6a 6̄uaa6̄u-ȳéérowa yi: «Mi kh̄uii 6a le 6a lé. Mí ȳi wé í Maá z̄i làa duanló z̄i.» ¹⁷ O o n̄i-kenínia h̄ac̄írí yòó 6uara le Dónbeení b̄ioní v̄uah̄ú b̄ioní na k̄a wán: «Dónbeení, b̄io á í heníanáa ù z̄i b̄io 6̄ènt̄fn h̄ia máa ká mi†» ¹⁸ A 6a zuífùwa j̄únása na wi b̄in t̄uara a yi: «Lé mu yéréké b̄io yén á fo dà à wé á à z̄eení le b̄io fo wó ká 6àn wéró p̄anká á fo yú le Dónbeení c̄n?» ¹⁹ O o Yeesu b̄ia n̄on 6a yi: «Ká le Dónbeení z̄i-beení na ká mí lá fù, á ñén ñ b̄iní ì so le h̄a wizooní b̄io t̄in yi.» ²⁰ A 6a zuífùwa j̄únása b̄ia n̄on wo yi: «Le Dónbeení z̄i-beení na 6a son h̄a l̄ulúio 6̄uàrá-j̄un làa b̄io h̄ez̄ln‡ lé dén á ùnén le ká 6a lá fù, á fo dà à b̄iní ì so h̄a wizooní b̄io t̄in yi le?»

²¹ Ēe ká le Dónbeení z̄i-beení na ó o Yeesu wo b̄io b̄io lé or̄én mí b̄eere s̄anía. ²² O Yeesu v̄eeró m̄ón lé h̄ón p̄ah̄ú so ó o n̄i-kenínia h̄ac̄írí b̄inía 6uara h̄a b̄ioní na ó o h̄ia b̄ia wán. A 6a tà le le Dónbeení b̄ioní v̄uah̄ú b̄ioní á bon, á mún tà le o Yeesu b̄ioní á bon.

O Yeesu z̄ū b̄io wi 6a n̄upua s̄la yi

²³ P̄ah̄ú na ó o Yeesu h̄ia wi ho Zeruzal̄emu yi ho *Paaki s̄ánú b̄io yi, á 6a n̄upua c̄èr̄e m̄on mu yéréké biowa na ó o wee wé, á 6a tà a b̄io. ²⁴ Ká a Yeesu màh̄á yí dó mí síi 6a yi, lé b̄io ó o z̄ū b̄io wi 6a n̄upua 6̄uen6̄uen yi.

* **2:14** Le w̄arí p̄aríló: Ba zuífùwa na h̄ia wee lé h̄a k̄a-vio yi 6uen á wee 6uee p̄aríka h̄a k̄a-vio w̄arí na 6a 6uan lè mín k̄h̄ú w̄arí, à ðan̄ ȳaráa 6a bà-kũio 6a muini yaró b̄io yi, lè le Dónbeení z̄i-beení lànpó caló b̄io yi. † **2:17** Mí loñ Lení v̄uah̄ú (Psaumes) 69.10 ‡ **2:20** Le Dónbeení z̄i-beení soró j̄uh̄ú 6ua yú h̄a l̄ulúio 6óní ó o Yeesu tonnáa. B̄in p̄ah̄ú ká a Heroode N̄i-beení lé ȳia lé ho Zudee k̄h̄ú b̄e. O Yeesu teró m̄ón l̄ulúio 6̄uàrá-t̄in làa b̄io náa lé b̄in le z̄i-beení mu son vó yi. B̄in p̄ah̄ú ká a Heroode Akiripaa lé yia 6̄èn lé o b̄e.

25 O màkóo mía à 6a zéeni bïo wi o nùpue yi làa wo. Orén mîten zū bïo wi o nùpue sîi yi.

3

O Yeesu zéenia le mukāni binbirī bïo

1 Nîi búi hîa wi bîn á yèni 6a le Nikodεεmu. O lé 6a *zuífùwa jùhũso búi á mún lé 6a *Farizíewa kuure nùpue búi. 2 Tînáahũ búi, ó o 6uara a Yeesu cón á 6ueé wee bío làa wo: «Nî-kàránlo, wa zū le ūnén lé yîa le Dónbeenī tonkaa. Lé bïo á nùpue yí dà máa wé mu yéréké bïowa làa bïo ūnén wee wéráa mu ká le Dónbeenī yí nɔn mu wéro pánká 6anso yi.» 3 O o Yeesu bía nɔn wo yi: «Le í mî ho tûiá na foñ: Nùpue yí dà máa zūrī le *Dónbeenī béeni bïo, ká 6anso yí bînía yí ton.*» 4 O o Nikodεεmu tûara a Yeesu yi: «O nùpue na yîo tɔn dà à bînī ì te kaka? Bïo ó o màhá yí dà máa bînī máa zo mún nu píohó yí á máa te.» 5 O o Yeesu bía nɔn o Nikodεεmu yi: «Le í mî ho tûiá na foñ: Nùpue yí dà máa keñ le Dónbeenī béeni diinī, ká 6anso yí ton mu jumu lè le Dónbeenī Hácírī yi. 6 Yîa ton o nùpue yi, wón mu nîpomu mukāni wi yi. A yîa ton le Dónbeenī Hácírī yi, wón le Dónbeenī Hácírī na wee na le mukāni binbirī wi yi. 7 Awa, á bío á ï bía nɔn foñ le mi 6uenbúen ko à mi bînī te, ū cén yí le mu wé fo coon. 8 Ho pinpiró wee wé wá lùe lée lùe na bïo sí ho yi. A fo ò jí ho sã, ká fo yí zū hen na ho ló yi, làa hen na ho wee va yi. Lé ká sîi ó o nùpue na ton le Dónbeenī Hácírī yi á bïo karáa.» 9 O o Nikodεεmu wáa bía nɔn o Yeesu yi: «Ho bînī teró mu bïo á dà à wé kaka?» 10 O o Yeesu bía nɔn wo yi: «Ūnén nî-kàránlo na yèni ló a *Isirayεele nîpomu t̄ahũ, á pá yí zū bûn le? 11 Le í mî ho tûiá na foñ: Bïo wa zū làa bïo wa mɔn á lé mu seéràsa, bûn lé bïo wa wee bío bïo wéréwéré. Ká mi màhá yí wi à mi tà mu yi. 12 Hen ká ï wee bío bïo wee wé ho tá wán làa mia, à mi máa tà bío á ï wee bío yi. A mi 6èn ñ wé kaka à tàráa bío á ï wee bío yi ká ï wee bío bïo wee wé ho wáayi làa mia?»

13 Nùpue ðin yí yòora ho wáayi. O *Nùpue Za mí ðòn lé yîa ló ho wáayi á lion.

14 Bïo ó o Isirayεele nîpomu hîa wi ho tá henī yi, ó o *Mɔyiize hîa can ho hɔnló háa le 6uēeni yí á hoonía fárá.† O Nùpue Za mún ko ò o ca le 6uēeni yí á hooní fárá làa bûn sîi, 15 bèra a na ká nùpue lée nùpue dó mí sîi wo yi, à 6anso yí le mukāni binbirī na máa vé.

16 Mu bon. Le Dónbeenī wara ho ðimíná nùpua dàkhîna, fúaa le nɔn mí za kéní, bèra a na ká nùpue lée nùpue na dó mí sîi wo yi, à 6anso bïo yí yáa, ká a yí le mukāni binbirī na máa vé. 17 Le Dónbeenī yí tonkaa mí Za ho ðimíná yí à siinínáa 6a nùpua júná, ká le tonkaa wo ò o 6uee kání 6a. 18 Yîa dó mí sîi wo yi, wón 6anso jùhũ máa sí. Ká yîa yí dó mí sîi wo yi, wón jùhũ sú vó. Bãnsò jùhũ sú lé bïo ó o yí dó mí sîi le Dónbeenī Za kéní yi. 19 Bïo nɔn á 6a nùpua júná súrãa lé bïo ká: Yîa na lé mu khoomu binbirī ló 6uara ho ðimíná yí. Ká bïo 6a nùpua wárá yí seka á 6a wara le tîbirī á po a. 20 Mu bon, nùpue lée nùpue na wee wé mu bè-kora, wón wee jin mu khoomu. O yí máa tà lée ðin mu yi ò o wén-kora à mi wéréwéré. 21 εε ká yîa wee bè le Dónbeenī tûiá poni yi, wón wee wé lé mu khoomu yi, à 6a mi wéréwéré le o wee bè le Dónbeenī bióni yi.

* 3:3 Yí bînía yí ton: Mu kerεekimu yi á le bioní mu na yèremáa ká 6àn kúará mún lé bïo ká: Yí ton ho wáayi. † 3:14 Páahũ búi ó o Isirayεele nîpomu á 6a háwá hîa wee háa ho tá henī yi, à 6a hí. Ká yîa yòó lora a háa na o Mɔyiize wó lè ho hɔnló á hoonía fárá yi, à wón fen. Mi loí Miló vuahũ (Nombres) 21.9

Bïo ó o Zān Batiisi bía a Yeesu dāní yi

²² Būn mǎn ó o Yeesu lè mí nǐ-kenínia ló ho Zeruzalεmu yi wà van la-veere ho *Zudee kǎhǔ yi. O vaá kará bǐn á cǎakaa làa ba, á wee bátízé 6a nùpua. ²³ O Zān wón mún hía wee bátízé 6a nùpua ho lahó na 6a le Enǎn yi, ho wi ho Saliimu lóhó nǐsǎní, lé bïo mu jumu boo bǐn. Ba nùpua hía wee buen o cǎn ò o bátízé 6a. ²⁴ Mu wee wé ká a Zān 6a ñin yi dó ho kásó yi.

²⁵ Wizonle 6úi, ó o Zān nǐ-kenínia nùwá yēn 6úi wǎanía là a zúifù nǐ 6úi bïo ho làndá le 6a wé wé ceéráa mǐten wán. ²⁶ O o Zān nǐ-kenínia mu wà van o cǎn, á vaá bía nǎn wo yi: «Nǐ-kǎránlo, ũ hácirí so 6uara a nùpue na nǎnzoñ wi làa fo khii ho Zurudēn mǎn bïo yi le? Yia fo mà ho tǔiá jii.

Awa, lé o wǎa wee bátízé 6a nùpua, á 6a nùpua cǎrēε mún wee va a cǎn.»

²⁷ O o Zān bía nǎn 6a yi: «Nùpue yí dà máa yí bïo ká Dónbeenǐ yí nǎn mu wo yi. ²⁸ Minén mi bεere já ho tǔiá na á ĩ mà le ĩ yǐnǎn yia le Dónbeenǐ mǎn léra, ká ĩ léε nùpue na le Dónbeenǐ tonkaa á ĩ dú a yahó 6uara. ²⁹ Mu

ka lòn há-fla, wón bïo sǎ mún báa yi. εε ká 6àn báa mu 6àn bǐnlo wón wee wé ñin o nǐsǎní, à wé jí a bioní. O sǐi wé wa a há-fla 6àn báa bioní yi. Lé bǐn á ñén sǐi mún wee waráa. Lé ĩ sǐ-wεε mu jii màhá wǎa sú bïo ká wán. ³⁰ Yia mi bía bïo ko ò o bïo jǐhǔ wé, à wé dé wán, ká ñén bïo ko mu tǐ yi.

³¹ «Yia ló ho wáayi lion, wón po 6a nùpua 6úen6úen. Yia bïo sǎ ho tá yi, wón wee wé 6a nùpua wára, á wee bïo 6a nùpua bioní. Ká yia ló ho wáayi lion wón po 6a nùpua 6úen6úen. ³² Bïo ó o mǎn làa bïo ó o já ho wáayi

le Dónbeenǐ cǎn, lé bǐn 6àn tǔiá ó o wee mǐ na 6a nùpua yi. Ká 6a nùpua màhá yí máa tà bïo ó o wee zéeni yi. ³³ Yia tà ho tǔiá na ó o mà nǎn 6a yi, se 6ǎnso wee zéeni le bïo le Dónbeenǐ bía léε tǔiá poni. ³⁴ Yia le Dónbeenǐ

tonkaa wón wee fεε le jǐ-cúa, lé bïo le Dónbeenǐ wee na mí Hácirí 6ǎnso yi à yòo puuní. ³⁵ O Maá Dónbeenǐ wa a Za, á bàrà a mu bïo 6úen6úen jǐhǔ wán. ³⁶ Yia dó mí sǐi o Za yi, se 6ǎnso yú le mukǎnǐ binbirí na máa vé. Ká yia pá a Za mu bïo, se wón yí yú dén mukǎnǐ so. Ká le Dónbeenǐ

sǐi pá wé è cǐ 6ǎnso yi fεε.»

4

O Yeesu là a Samarii hǐnzoró fò mǐn le buii wán

¹ Ba *Farizǐewa já le o Yeesu mǎn nùpua á po a Zān nùpua, ó o mún wee bátízé 6a nùpua po a. ² (O Yeesu mí bεere yí máa bátízé 6a nùpua. O nǐ-kenínia lé bía wee bátízé 6a). Bïo ó o Yeesu já bïo 6a bía a dāní yi, ³ ó o

ló ho *Zudee kǎhǔ yi lè mí nǐ-kenínia á bǐnía jǎn ho Kalilee kǎhǔ. ⁴ Ká 6a màhá ko 6a kǎa ho *Samarii kǎhǔ yi à varáa bǐn. ⁵ Ba wà á vaá sùaráa ho Samarii lóhó 6úi na 6a le Sikaare yi. Ho lóhó mu 6ó ho mǎhǔ na ó o

Zakoobu yánkaa nǎn mí za Zozεεfu yi. ⁶⁻⁸ Buii 6úi ó o Zakoobu yánkaa có bǐn. Bïo ó o Yeesu 6ueé dǎn dén buii so jǐhǔ yi, ò o san le vεenǐ yi, ó o líi kará bǐn wee vǔrka. O o nǐ-kenínia bán wà zoó yà mu bè-dǐnii ho lóhó yi. Mu wó à le wii yòó fára.

O o Samarii hǐnzoró 6úi ló wà 6ueé hà mu jumu, ó o Yeesu bía làa wo: «Hǎa mu, hǎ mi lè mu jumu le ĩ jǐu.» ⁹ O o hǎa bía nǎn wo yi: «Éεε! Unén zúifù nǐi wó kaka wee fio mu jǐn-jǐnii ñén na lé o Samarii hǐnzoró

* 4:5 Mi lorí Bïo jǐhǔ 6úeenii vǔahǔ (Genèse) 33.19; 48.22; Zozue vǔahǔ 24.32

cón?» O hãa bía bñn lé bño 6a *zuífùwa fù yí máa páaní bño búí yí lé 6a Samariisa huúu. ¹⁰ O o Yeesu bía nòn o hãa mu yi: «Fo lá zū bío na le Dónbeení le mí ì hã làa fo, á lá zū yía wee fio mu ñumu ù cón, ùnén lé fo lá à fio mu ñumu, ó o lá à na mu ñumu na wee na le mukání binbirí foñ.» ¹¹ O o hãa bía nòn o Yeesu yi: «Nì-kàránlo, le buii ná yí, á ù hùló mún máa máa hàráa. A fo lá à wé kaka á à yíráa mu ñumu na wee na le mukání binbirí mu? ¹² Wàn òúaa Zakoobu lé yía có le buii mu. Orén mí bεere ñun le ñumu, ó o zàwa là a sánii mún ñun mu. A ùnén so dà à bío le fo po wón le?» ¹³ O o Yeesu bía nòn wo yi: «Nùpue lée nùpue na wee ñu le buii na kà ñumu, wón á le ñu-hání pá wé è dàñ. ¹⁴ Eε ká nùpue na à ñu mu ñumu na á ï na 6ànso yí, wón á ñu-hání máa bñní máa dàñ huúu. Mu ñumu na á ï na a yí, á à wé lòn ñun-dání na yí máa fi huúu 6ànso yí, á mu ù na le mukání binbirí.» ¹⁵ O o hãa bía nòn o Yeesu yi: «Nì-kàránlo, yáá wáa na bñn ñumu so mii, à le ñu-hání yí bñní yí dàñ mí, à ï wáa yí bñní yí 6uee hà ñumu hen.»

¹⁶ O o Yeesu bía nòn o hãa yi: «Lén zoo ve mìn báa à mi 6uee lé.» ¹⁷ O o hãa bía nòn wo yi: «Ì yí yan.» O o Yeesu bía nòn wo yi: «Û túiá sí à ù bío le fo yí yan. ¹⁸ Bño fo bía bon. Ba báawa na fo yan yú 6a nùwá hònú, á yía làa fo páanía wi ká yínón mìn báa.» ¹⁹ O o hãa wáa bía nòn o Yeesu yi: «Wàn yàró, ì wáa zū le ùnén lé le *Dónbeení ñi-cúa fεero búí. ²⁰ Warén wàn òúaaawa á òúaanía le Dónbeení le 6úee na ká wán, ká minén zuífùwa bán wee bío le hen na le Dónbeení ko le wé òúaaní yí á wi ho Zeruzalemu yi. A lé mu yén wáa bño bon?» ²¹ O o Yeesu bía nòn wo yi: «Háa mu, tà bío á à ï bío yí. Pãahú búí khii dá, á le Dónbeení òúaaníló le 6úee na ká wán le ho Zeruzalemu yi á bío ñúhú máa wé. ²² Minén Samariisa wee òúaaní le Dónbeení ká mi yí zū le. Warén zuífùwa bán zū le Dónbeení na wa wee òúaaní lé bío le Dónbeení ðin warén wán á wee kánínáa 6a nùpua. ²³ Eε ká pãahú búí khii dá, ho yáá wáa dñn wó, á le Dónbeení òúaanílowa binbirí á wé è òúaaní a Maá Dónbeení le lerén mí bεere Hácírí pánká, le ho túiá poni na le zéénía làa ba. Mu bon, bán òúaanílowa so lé bío ó o Maá síi vá yí. ²⁴ Le Dónbeení lé le hácírí, á bío wee òúaaní le ko 6a òúaaní le le lerén mí bεere Hácírí pánká, le ho túiá poni na le zéénía làa ba.»

²⁵ O o hãa bía nòn o Yeesu yi: «Ì zū mu le *Yia le Dónbeení mòn léra yía 6a le *Krista, á wà à buen. Ká a khii 6ueé dñn, ó o 6ueé zéénika mu bíowa búenbúen yara làa wen.» ²⁶ O o Yeesu bía nòn wo yi: «Ìnén na wee bío làa fo ká lé orén mí bεere.»

²⁷ Bñn pãahú ò o Yeesu nì-kenínia bñnía 6ueé dñn. Bío 6a 6ueé mòn ò o Yeesu wee bío là a hãa, á mu wó 6a coon. Ká 6arén ó o búí màhá yí tùara a yí le mu wó kaka tàá lée webio nòn ó o wee bíoráa là a hãa mu. ²⁸ O o hãa wáa día mí ñumu dεε bñn, ò o wà zon ho lóhó yí à zoó wee bío le 6a nùpua ²⁹ le 6a 6uee lée loñ o ñii na zúñna bío á mí wó búenbúen á bío. Le o màhá à wé Yia le Dónbeení mòn léra na 6a le Krista lée? ³⁰ A 6a nùpua ló mà a Yeesu.

³¹ Hón pãahú so yí, ó o Yeesu nì-kenínia le o dí. Ba wee bío: «Nì-kàránlo, sáberé à ù dí.» ³² Ká a màhá bía nòn 6a yí: «Ì bè-dínií á mi yí zū síi.» ³³ A 6a nì-kenínia wee tùaka mìn yí le o búí màhá guan bè-dínií 6ueé nòn wo yí lée. ³⁴ O o Yeesu bía nòn 6a yí: «Yia tonkaa mi síi bío wéró, le ho tonló na ó o le ï sá à síini ñii, bñn lé bío lé ï ðínló. ³⁵ Minén wee wé bío le hen làa ñina bío náa ká ho ðínló láró dñn. Ká ïnén 6èn wee bío na mia: Mi loñ há manawà sese, ho ðínló bon ðin á pan mí láró. ³⁶ Yia wee lá ho ðínló

dèenía búakáa mí tonló á wee yí mí sàánii. Ho dínló na ó o wee lá lé 6a nùpua na à keri le mukāni binbirī na máa vé yi. Lé ká síi ó o díro là a láro sía wee wé páani waráa. ³⁷ Bío bía ká 6entín bon: O díro wi, á yia wee lá ho dínló wi. ³⁸ Awa, ínén wáa tonkaa mia 6a nùpua cón bèra a na à mi yí 6a buennáa làa bío ho dínló láròwà wee láráa ho ho mōhū na a 6a yí sá yi bío síi. Ní-vio lé bía 6úa ho tonló mu jūhū, á minén á à sá à sí jii.»

³⁹ Ho Samariisa na wi ho lóhó mu yi cèrèe dó mí sía o Yeesu yi, lé bío ó o háa míten bía nōn 6a yi le o Yeesu bía bío mí wó búenbúen nōn mí yi. ⁴⁰ Lé bñn nōn ká 6a Samariisa 6ueé dñn, á 6a yankaa wo le o keeni làa mí. O o Yeesu kará bñn há wizooní bío jñn. ⁴¹ A bía dó mí sía wo yi wíokaa dó wán há bioní na ó orén mí beere bía nōn 6a yi bío yi. ⁴² A 6a bía nōn o háa yi: «Bío ká wán, á wa wáa dó wa sía wo yi lé bío warén wa beere ná a jñ-cúa, ká mu yínān bío fo bía nōn wen mí dōn bío yi. Wa wáa zū le orén lé ho dímjñása kñnilo.»

O Yeesu wéera a ya-dí beení búi za

⁴³ Bío ó o Yeesu lè mí nī-keninia wó há wizooní bío jñn ho lahó mu yi, á 6a ló bñn wà van ho Kalilee kōhū yi. ⁴⁴ O Yeesu míten hía bía le *Dónbeení jñ-cúa fero máa wé yí le kñnbii mín kùrú kōhū yi. ⁴⁵ Ee ká bío ó o vaá dñn ho Kalilee, á ho kōhū mu nùpua 6uan wo se. Lé bío á bán mún van ho *Paaki sánú díró ho Zeruzaleemu yi, á vaá mōn bío búenbúen na ó o wó bñn.

⁴⁶ O Yeesu bñnia van ho Kalilee kōhū lóhó na 6a le *Kanaa, hen na ó o hía yèrémáa mu jñmu wó lè ho dñvén yi. Ho kōhū mu bée tonni ya-dí beení búi wi bñn á za lò yí here wi ho *Kapēenayuumu yi. ⁴⁷ Bío ó o tonni ya-dí beení mu ná le o Yeesu ló ho *Zudee kōhū yi á 6uara ho Kalilee, ó o ló van o cón, á vaá yankaa wo le o buen ho Kapēenayuumu, á 6uee wéé mí za na dia mu húmú jñi wán. ⁴⁸ O o Yeesu bía nōn o nñi yi: «Yínān mi wé yí mōn mu yéréké biowa na wee zéeni le Dónbeení pánká, á mi máa dé mi sía mñ lon?» ⁴⁹ O o bée tonni ya-dí beení bía nōn o Yeesu yi: «Nì-kàránlo, sáberé á ũ wa bè mín va hen na á ũ za wi yi ò o yí hí.» ⁵⁰ O o Yeesu bía nōn wo yi: «Lén va, ũ za á dèe búi máa wé.» O o nñi dó mí síi bío ó o Yeesu bía nōn wo yi ó o bñnia wà.

⁵¹ Mu tá na lée tñn, ó o ton-sáwá ló 6ueé sá a yahó, á bía nōn wo yi le o za wáa wan. ⁵² O o tñara ho pñahū na ó o za mu bío díká dó yi làa ba. A 6a bía nōn wo yi le mu wó ho hñhū ká le wii dá yēnía. Lé hñn pñahū so á le tēnñ búakáa ló a sánia yi. ⁵³ O o za bán maá wáa zūna le mu wó ho pñn-kéní na ó o Yeesu bía nōn wo yi le o za á dèe búi máa wé. O orén lè mí zñi nùpua búenbúen dó mí sía o Yeesu yi. ⁵⁴ Bñn lé bío wó a Yeesu cúa-jñn nñi yéréké bío na wee zéeni le o ló le Dónbeení cón na ó o bñnia 6ueé wó ho Kalilee kōhū yi, ká a ló ho Zudee kōhū yi 6uara bñn.

5

O Yeesu wéera a mñamúa búi

¹ Wizooní bío yēn bñn mōn, á bñn 6a *zúífúwa sánú búi díró dñn, ó o Yeesu wà yōra ho Zeruzaleemu. ² Ho lóhó mu yi á súeení la-beení búi wi yi á 6a wee ve lè mu heberemu le Bētezadaa. Le fó ho zūañii na 6a wee ve làa Pia Zūañii. Há sñnsáwá bío hònú son kñnia le súeení la-beení mu yi. ³ Lé hñn tá á 6a vñnvárowà cèrèe hía wee wé da yi. Ba vñnvárowà mu tñahū á 6a muiiwà, lè 6a lóní, lè 6a mñamúawà wi yi. [Ba hía wee da

bín à pa bío mu ñumu híá à bùcán. ⁴ Lé bío á pènná búí, à le Dónbeení wáayí tonkaro ìuee bùcán mu. Ká a wánváro na zon mu yi ho yahó, hàrí mu wé wámú léé wámú tò à o ò pá wa.] ⁵ Wánváro búí híá wi bín á wámú míana a wán yú há lúlúio óóní làa píru làa bío hètín. ⁶ Bío ó o Yeesu mɔn wo ò o duma, ó o zú le o lò yí here míana, ó o tùara a yi: «Fo wi à ù wa le?» ⁷ O o ñí bíá nɔn wo yi: «Ni-kàránlo, nùpue na à lá mí líí dé mu ñumu yi mu bùcánlò pàahú á míá. Hen ká í dāmákaa le í líí zo, bún ká a búí zon vó.» ⁸ O o Yeesu bíá nɔn wo yi: «Lii híní, lá ù dāmu dèè à ù varáka.» ⁹ Mí lahó yi ó o ñí mu dèenía wan, á lá mí dāmu dèè ò o wee varáka.

Èé ká bío mu wó 6a *zúífúwa vúnló wizonle na 6a le *Sabaa zòñ, ¹⁰ á 6a zúífúwa ñúnása wee bío là a ñí na wan: «Wa làndá yi, á fo yí ko à ù lá ù dāmu dèè 6ua, lé bío ho Sabaa lé ho zuia.» ¹¹ O o ñí bíá nɔn 6a yi: «Yia wéera mi lé yia bíá nɔn mii le í lá í dāmu dèè à í varáka.» ¹² A 6a wáa tùara a yi: «Yia le ù lá ù dāmu dèè ù varáka léé wée?» ¹³ Ká a ñí màhá yí zū yia wéera a, lé bío ó o Yeesu vúnun 6a nùpua na wee ñàa mín bín t̄ahú.

¹⁴ Bún mɔn, ó o Yeesu vaá fò mín là a ñí mu le *Dónbeení zí-beení lún yi, ó o bíá nɔn wo yi: «Loí lon. Bío ká wán, á fo wáa wan. Awa. Ká fo yí wi à mu búí na po bío yú fo khíina à bíní yí fo, à ù yí bíní yí wé bè-kohó.» ¹⁵ O o ñí wá vaá bíá nɔn 6a zúífúwa ñúnása yi le lé o Yeesu wéera mí. ¹⁶ Lé bún nɔn á 6a zúífúwa ñúnása và bòráa o Yeesu yi wee seé, bío ó o wéera a nùpue ho Sabaa zòñ bío yi. ¹⁷ Ká a Yeesu màhá bíá nɔn 6a yi: «Í Maá Dónbeení wee sá fèèè, á ínén mún wee sá.» ¹⁸ Dén bíoní so na ó o Yeesu bíá bío yi, á 6a zúífúwa ñúnása wíokaa sòobáa mítén o búeró bío yi. Lé bío á mu yíná bío ó o wó khon ho Sabaa bío yi mí dòn, ká lé bío ó o le le Dónbeení lé mín kúrú Maá. Bún wee zéení le o mània mítén le le Dónbeení.

Le Dónbeení Za pánká

¹⁹ O Yeesu wíokaa lá le bíoní ò o bíá nɔn 6a yi: «Le í m̄ ho t̄úíá na mia: O Za* yí máa wé bío búí mítén. Bío á b̄an Maá wee wé búenbúen ó o mún wee wé. ²⁰ Mu bon, o Maá wa a Za, á bío ó orén mí bèere wee wé ó o wee zéení làa wo. O pá à bíní ì zéení a le mu bè-beera na po bío mi mɔn á ìueé óó ho zuia yi, ó o ò wé, á mu ù wé mia coon. ²¹ Làa bío síi ó o Maá wee vèenínáa 6a ñí-hía à na le mukānī binbirī 6a yi, lé làa bún síi ó o Za mún wee nanáa le mukānī binbirī bíá ó o wi ò o na le yi. ²² O Maá mún yí máa cítí nùpue, ká a màhá nɔn le cítí fló pánká búenbúen o Za yi, ²³ bèra a na à 6a nùpua búenbúen wé k̄nbi o Za, làa bío 6a wee k̄nbiráa o Maá. Yia yí máa k̄nbi o Za, se b̄anso mún yí máa k̄nbi o Maá na tonkaa wo. ²⁴ Le í m̄ ho t̄úíá na mia: Yia wee tà jí í bíoní, á dó mí síi í Maá na tonkaa mi yi, wón b̄anso yú le mukānī binbirī na máa vé há làa na ká wán. B̄anso á í máa cítí. O dèenía ló mu húmú yi, á yú le mukānī binbirī. ²⁵ Le í m̄ ho t̄úíá na mia: Ho p̄ahú búí khíi dá, ho yáa wáa d̄on vó, á bíá yí yú le mukānī binbirī, na ka lòn ñí-hía á à jí le Dónbeení Za támu. Bíá á à jí mu, bán á à yí le mukānī binbirī. ²⁶ Mu bon, làa bío ó o Maá á le mukānī binbirī wee lé c̄n, lé làa bún síi ó o wó ó o Za á le mukānī binbirī mún wee lé c̄n. ²⁷ O nɔn ho pánká wo yi ò o fínáa le cítí, lé bío ó o lé o *Nùpue Za.

* **5:19** Hen ká a Yeesu sansan le Za tàá Dónbeení Za se le orén Yeesu mí bèere wee bío mítén bío.

28 «Mi yí le bio bía kà wé mia coon, lé bio á p̄ahũ búí khíi dā, ká 6a n̄-hía búenbúen á à jí a Nùpue Za t̄amu, 29 á 6a à vèe. A bía wó mu bè-tentewá á à yí le mukānī binbirī na máa vé. Ká bía wó mu bè-kora bán júná à sí. 30 Inén yí dà d̄eε wé iten. I wee wé fi le cítii à héha lè í Maá j̄i-cúa na ó o mà n̄on mi. A í cítii fló mún téréna, lé bio á í yí máa fi le làa bio á í s̄ii vá yi. I wee fi le làa bio ó o Maá na tonkaa mi s̄ii vá yi.

31 «Mu lá lé inén í dòn á wee m̄i ho t̄iá í j̄ii, á mi lá dà a pí í t̄iá. 32 Eε ká n̄i-veere lé í s̄eérà, á í z̄u le ho t̄iá na ó o wee m̄i í j̄ii á bon. 33 Minén lé b̄ia tonkaa 6a n̄upua á 6a van o Zan Batiisi c̄n, á wón vaá mà ho t̄iá í j̄ii á n̄on 6a yi. 34 Inén wón makóo mia à n̄upue wé í bio s̄eéràso. Ká í màh̄á bía mu bèra a na à mi d̄an k̄nī.

35 «Bio ó o Zan h̄ia wee bio ka lòn f̄int̄nī na khoomu yenkeen, á mi tà z̄amakaa mu khoomu mu bio yi ho p̄n̄-za d̄eε yi. 36 Bio búí wi b̄n á wee z̄eení bio á í bio karáa. B̄n po ho t̄iá na ó o Zan mà í j̄ii. Mu bio mu lé mu bè-wénia na á í Maá le í wé, bio á í wee wé kà, lé b̄n wee z̄eení le lé í Maá tonkaa mi bio bon. 37 A í Maá na tonkaa mi wón mí b̄eere mún wee m̄i ho t̄iá í j̄ii. Mi yí j̄á a b̄ioní, á mi mún yí z̄u a. 38 Mi yí tà a b̄ioní yi binbirī, lé bio mi yí tà ȳia ó o tonkaa bio. 39 Mi wee k̄rán le Dónbeení b̄ioní à cikon, lé bio mi wee leéka le lé lerén wee na à mi z̄un bio mi í wé á à ȳiraa le mukānī binbirī na máa vé. Awa, lé dén b̄ioní so lé d̄io wee z̄eení bio á í bio karáa wéréwéré, 40 à mi màh̄á pá yí wi à mi buen í c̄n à ȳiraa le mukānī binbirī.

41 «Inén makóo mia à 6a n̄upua khòoní mi. 42 Eε ká minén bán á í z̄u bio mi karáa. Le Dónbeení mi yí wa. 43 I Maá lé ȳia á í 6uara ȳeni yi, á mi pá í bio. Ká a búí màh̄á lá 6uara mí k̄urú ȳeni yi, á mi ì tà wón bio. 44 Minén na wi mi wé khòoní m̄n, à mi yí wi à mi cà à d̄io lé le Dónbeení mí dòn à khòoní mia, á à wé kaka à dérää mi s̄ia inén yi? 45 Mi yí leéka le lé inén khíi kooní mia le Dónbeení yahó dé. B̄ueé. O *M̄oyiize na mi wee lòoní le o ò s̄eení mia lé wón wee kooní mia le Dónbeení yahó. 46 O M̄oyiize bio mi lá tà k̄énk̄én, se inén á mi mún lá à tà bio, lé bio á inén lé ȳia ó o M̄oyiize bía bio mí v̄onna yi. 47 Eε ká bio ó o túara í d̄n̄ yi á mi yí tà yi, á mi mún yi dà máa tà inén b̄ioní yi.»

6

O Yeesu d̄iinia 6a z̄amáa

(Matiye 14.13-21; Maaki 6.30-44; Luki 9.10-17)

1 B̄n m̄n ó o Yeesu lè mí n̄i-kenínia zon ho wooh̄ á khú ho Kalilee v̄u-beení m̄n, h̄ia 6a mún wee ve làa Tiberiade v̄u-beení. 2 A 6a minka z̄amáa bò a yi, lé bio 6a v̄ánvárowà na ó o wee wé à 6a mi á bio wee wé ho yéréké. 3 O o Yeesu wà vaá yòora le búee búí, á yòó kará b̄n lè mí n̄i-kenínia. 4 Mu wee wé, à 6a *z̄úif̄uwa s̄ánú na 6a le *Paaki d̄iró s̄úarää. 5 O o Yeesu le mí í loí, à 6a minka z̄amáa wee buen wo yi, ó o túara a Filiipu yi: «Lé wen á wa à yí mu bè-d̄iníi yi á à na 6a minka n̄upua na ká búenbúen yi?» 6 O Yeesu túara a Filiipu yi kà, lé bio ó o wi ò o khén o kúará, ká arén wón z̄u bio ó o ò wé. 7 O o Filiipu bía n̄on o Yeesu yi: «Harí wa lá yí le wén-h̄aani khíá-j̄un* à vaa yà lè ho búurú búee c̄eeka w̄iníw̄iní, á 6a búenbúen pá máa yi.» 8 O o n̄i-kenínia n̄i-kéní, o Sim̄on Piere bán za Andere á bía n̄on o Yeesu yi: 9 «Yàronza búí wi hen á 6a cezawa bùaa j̄un,

* 6:7 Le wén-h̄ánlò dà-kéní wee yí o n̄upue n̄i-kéní wizon-kùure sámú s̄ánú.

lè ho búurú bi-zàwa bïo hònú na wó lè mu bïo búí na 6a le ooze† dũmu á wi cǎn. Ká lée webio á búñ ò wé lè 6a minka zãamãa na kà?» ¹⁰ O o Yeesu wãa bía: «Mí bío le 6a búenbúen líi kɛɛní.» Le jíní sà le lùe mu yi boo, á lé dén 6a wãa líi kará wán. Ba báawa mí dòn á à yí muaaseé hònú síi. ¹¹ O o Yeesu fó ho búurú bi-zàwa, á dó le Dónbeení bǎrákà, ò o nǎn ho le 6a sanká na bǎa kará bǎn búenbúen yi. Lé búñ 6àn síi ó o múñ wó lè 6a cezàwa, á 6a búenbúen dú làa bïo 6a sía vá yi. ¹² Bïo 6a búenbúen dú sù, ó o Yeesu bía nǎn mí ñi-kenínia yi: «Mí yí día le bïo dú ká à yáa. Mí khuii mu búenbúen.» ¹³ A 6a khuiira mu, á ho ooze búurú bi-zàwa bïo hònú bïo na là ká á sú hã sákíwá píurú jún. ¹⁴ Bïo 6a ñupua mǎn mu yéréké bïo na ò o wó, á 6a bía: «O ñi na kà 6èntǎn lé le *Dónbeení jì-cúa fɛero, yíá lá ko ò o buen ho ðímíjǎ yi.» ¹⁵ Bïo ó o Yeesu zũna le 6a ñupua 6ueé fé mí á à wé lè mí béé lè ho pǎnká, ó o tǎn wà yòora le 6úee wán mí dòn.

O Yeesu varakaa mu jummu wán
(Matiye 14.22-27; Maaki 6.45-52)

¹⁶ Ho ziihũ, ó o Yeesu ñi-kenínia wà lion ho vũ-beení jii, ¹⁷ á líi zon ho woohũ wee khí lè ho *Kapɛɛnyuumu lóhó cǎn. Ho tá hũn ká a Yeesu ðiñ yí 6ueé dǎn 6a. ¹⁸ Ho pinpiró wee và lè mí pǎnká, á ho vũ-beení jummu wee yǎnbónka. ¹⁹ Bïo 6a vá zon á à yí lòn kilomɛterewa bïo hònú táá bïo hɛzǐn síi lè le 6ónbóore‡, á 6a mǎn o Yeesu ò o wee varáká mu jummu wán wà 6ueé sùará 6a yi, á 6a zǎna. ²⁰ O o Yeesu bía nǎn 6a yi: «Mu lé ñnɛn, mi yí zǎn.» ²¹ A 6a wãa wi 6a bío le o Yeesu yòo zo ho woohũ yi, á búñ 6a ðɛnǎa dǎn hen na 6a wee va yi wó.

O Yeesu ka lòn ðínló na wee na le mukǎni binbirí

²² Mu tá na lée tǎn, á 6a zãamãa na khí wi lè ho vũ-beení mǎn á zũna le lée woohũ dà-kéní mí dòn lá wi bǎn. Ba zũna le o Yeesu yí zon ho woohũ lè mí ñi-kenínia, ká lé 6arén wà mí dòn. ²³ ɛɛ ká wonna búí ló ho Tiberiade lóhó yi 6ueé dǎn ho lahó na ó o Yeesu dó le Dónbeení bǎrákà ò o nǎn ho búurú 6a là yi. ²⁴ Bïo 6a zãamãa mǎn ò o Yeesu mía bǎn, ó o ñi-kenínia múñ mía bǎn, á 6a yòo zon hǎn wonna so yi jǎn ho *Kapɛɛnyuumu lóhó, á wà khíi cá a.

²⁵ Bïo 6a bǎnía khíi yú a Yeesu ho vũ-beení mǎn, á 6a wee tùa wo yi: «Ñi-kǎránlo, fo 6uara hen ðiá?» ²⁶ O o Yeesu bía nǎn 6a yi: «Le ñ mí ho túiá na mia: Mí wee cá mi yínǎn bïo mi zũna mu yéréké bïo na á ñ wó 6àn kúará, ká lé bïo mi yú ho búurú á là sù bïo yi. ²⁷ Mí wé yí sá ho ðínló na dà wee yáa bïo yi, ká mi wé sá hǎa yí máa yáa bïo yi, hón na wee na le mukǎni binbirí na máa vé. Hón ðínló so lé o Ñupue Za á à na ho mia, lé bïo ó orén lé yíá ó o Maá Dónbeení zéenia bïo le mí nǎn mu bïo búenbúen wéró pǎnká yi.» ²⁸ A 6a tùara a yi: «Lé ho tonló yén á le Dónbeení wi à wa sá?» ²⁹ O o Yeesu bía nǎn 6a yi: «Bïo le Dónbeení le mi wé, lé à mi dé mi sía yí le tonkaa yi.»

³⁰ Bïo ó o bía ká síi, á 6a bía nǎn wo yi: «Ūnɛn 6èn lé mu yéréké bïo yén fo dà à wé á wa à mí á à dérãa wa sía foñ? Wé mu búí le wa mí! ³¹ Pǎahũ na á wán 6úaawa hǎa wi ho tá hení yi, á 6a yú ho *maane á là, làa bïo mu túararãa le Dónbeení bióní vùahũ yi: «O hǎa nǎn ho ðínló na ló ho wáayi

† 6:9 Ooze: Mu lée bè-vànii búí na 6a zúífũwa hǎa wé và à wé lè 6a nãwa ðínló. Ho ooze mu dũmu á 6a ñi-khenia wee è wé lè ho búurú. Horén dũmu yáwá sí. ‡ 6:19 Ho Kalilee vũ-beení: Ho vũ-beení mu tóntómú á à yí kilomɛterewa 6óní síi, ká ho 6úaaró á à yí kilomɛterewa píurú jún síi.

6a yi á 6a dú. §» 32 O o Yeesu 6èn bía nɔn 6a yi: «Le í mí ho tǔiá na mia: Mu yínɔ́n o *Mɔ̀yiize lé yia hía nɔn ho búurú na ló ho wáayi mia. Lé í Maá Dónbeení nɔn ho mia. Lé orén mún wee na ho dínlɔ́ binbirí na ló ho wáayi mia. 33 Mu bon, ho dínlɔ́ binbirí na le Dónbeení wee na lé yia ló ho wáayi lion. Lé orén wee na le mukānī binbirí ho dímíjǎ́sá yi.» 34 A 6a bía nɔn wo yi: «Nì-kàránlɔ, wé na hón dínlɔ́ so wɛn fɛɛɛ.»

35 O o Yeesu wáa bía nɔn 6a yi: «Inén lé yia lé ho dínlɔ́ na wee na le mukānī binbirí. Yia bò mií á dó mí síi mií, á hini làa ju-hānī máa búe 6ànso hùú. 36 I bía mu nɔn mia le mi mɔn bío á í wó, à mi jɔn pá yí dó mí sía mií. 37 Bía á í Maá wee wé á 6a bío sí mií le mí nī-kéní kéní wé è bè mií. Yia bò mií, á í máa bío le o biní hùú. 38 Lé bío á í yí ló ho wáayi yí wà 6ueé wé í síi bío. Yia tonkaa mi lé wón síi bío á í wà 6ueé wé. 39 Yia tonkaa mí síi bío lé á í yí vīnī bía ó o kàrafáa mií nī-kéní búí, ká í vèení 6a ho dímíjǎ́ vé nɔnzoñ. 40 Mu bon, í Maá síi bío lé á bía 6útenbúen na fá mí yío o Za yi á dó mí sía wo yi, à yí le mukānī binbirí na máa vé, à í vèení 6a ho dímíjǎ́ vé nɔnzoñ.»

41 A 6a *zuífùwa wáa wee khí mí kíó yi, lé bío ó o bía le mínén lé ho dínlɔ́ binbirí na ló ho wáayi lion. 42 A 6a bía: «Yínɔ́n orén lé o Zozeɛfu za Yeesu le? Wa zū 6àn maá lè 6àn nu. O o wáa à wé kaka á á bioráa le mí ló ho wáayi lion?» 43 O o Yeesu bía nɔn 6a yi: «Mí yí khí mí kíó yi. 44 Nùpue woon yí dà máa bè mií, ká a Maá na tonkaa mi yí guan wo yí guararáa, á Inén á à vèení 6ànso ho dímíjǎ́ vé nɔnzoñ. 45 Bío ká lé bío túara le Dónbeení jì-cúa fɛerowà vɔ́nna yi: «Le Dónbeení khíi kàrán 6a búenbúen.*» Nùpue léee nùpue na wee jí a Maá Dónbeení tǎmu, á wee día mítén ò o kàrán, wón á à bè mií. 46 Bún yí máa zéení le í le nùpue búí mɔn o Maá. Yia ló le Dónbeení cón 6uara, lé wón mí dòn mɔn wo. 47 Le í mí ho tǔiá na mia: Yia dó mí síi wo yi, wón yú le mukānī binbirí na máa vé. 48 Inén lé ho dínlɔ́ na wee na le mukānī binbirí. 49 Mìn 6úaawa là ho *maane ho tá hení yi, ɛɛ ká bún máhǎ́ yí hò 6a húmú. 50 Ká Inén lé ho dínlɔ́ binbirí na ló ho wáayi lion. Yia dú ho, á 6ànso ò yí le mukānī binbirí na máa vé. 51 Inén lé ho dínlɔ́ na wee na le mukānī binbirí, hía ló ho wáayi lion. Yia dú ho, á 6ànso á à yí le mukānī binbirí na máa vé. Ho dínlɔ́ na á í na bèra a na à ho dímíjǎ́sá yí le mukānī binbirí, lé í sǎnía.»

52 Bío 6a *zuífùwa jǎ́ há bióní mu, á 6a wee kán mín lè mí sòbɛɛ. Ba wee bío: «O nǐi mu dà a wé kaka a nanáa mí sǎnía wɛn á wa a là?» 53 O o Yeesu bía nɔn 6a yi: «Le í mí ho tǔiá na mia: Hen ká mí yí là a Nùpue Za sǎnía, á yí jɔn o cǎni, á le mukānī binbirí máa kɛ́í mia. 54 Yia là í sǎnía, á jɔn í cǎni, wón 6ànso yú le mukānī binbirí na máa vé. Í í vèení 6ànso ho dímíjǎ́ vé nɔnzoñ. 55 Mu bon, Inén sǎnía lé ho dínlɔ́ binbirí, á í cǎni lé mu bè-junii binbirí. 56 Yia là í sǎnía á jɔn í cǎni, se wón páanía làa mi á Inén páanía làa wo. 57 O Maá na tonkaa mi lé wón mí beere wee na le mukānī binbirí. A lé orén pánká yi á le mukānī binbirí mún wiráa Inén yi. Lé làa bún síi, á yia là í sǎnía, á 6ànso mún ò yí le mukānī binbirí Inén pánká yi. 58 Inén lé ho dínlɔ́ na ló ho wáayi lion, hón yí ka làa hía á mìn 6úaawa yánkaa dú bío síi. Bán dú hón à 6a pá húrun. ɛɛ ká yia dú ho dínlɔ́ na ló ho wáayi lion, á 6ànso á à yí le mukānī binbirí na máa vé.» 59 O Yeesu bía há bióní na ká, ká a wee kàrán 6a nùpua 6a zuífùwa kàránlɔ́ zii ho *Kapɛɛnayuumu lóhó yi.

§ 6:31 Mi loí Lení vuahɔ́ (Psaumes) 78.24; Léró vuahɔ́ (Exode) 16.1-15. Ba zǎmáa bía le bióní mu à zéení le o Mɔ̀yiize lé yia hía nɔn ho dínlɔ́ mún 6úaawa yi. * 6:45 Mi loí Ezayii vuahɔ́ 54.13

Le mukāni binbirī na máa vé bíoní

⁶⁰ Bío á bía bò a yi ná a bíoní, á 6a cèrèè bía: «O nñi mu bíoní 6èntñn hereka. Nùpue na dà à tà há yi á mía.» ⁶¹ O o Yeesu zúna le bía bò a yi wee khí mí kíó yi bío ó o bía bío yi, ó o bía: «Hā bíoní mu 6óonía mia léé? ⁶² Éé ká mi 6èn wáa khú mən o *Nùpue Za ká a bínía wee yòo hen na ó o ló yi 6uara há? ⁶³ Le Dónbeení Hácírí lé dño wee na le mukāni binbirī. O nùpue mítén yí dà dèè máa wé. Há bíoní mu na á ĩ bía nən mia kà lé le Dónbeení Hácírí á há ló cón. Há wee na le mukāni binbirī. ⁶⁴ Éé ká 6a nùwā yèn 6úí mí tñahú á yí dó mí sía miñ.» A mu 6èn bon, mu nùhú 6úéññi á bía yí dó mí sía o Yeesu yi ó o zúna bío, á mún zúna yía á à dé o ò na bío. ⁶⁵ O o Yeesu pá bínía bía kà sii: «Lé bñn te bío á ĩ bía mu nən mia le nùpue yí dà máa bè miñ, ká a Maá Dónbeení yí nən mu wéró pànká 6ànso yí.»

⁶⁶ A wáa lá bñn jii wán, á bía bò a yi cèrèè bínía o món, á yí máa bè làa wo. ⁶⁷ O o wáa tùara mí nñ-kenínia píru jùn yi: «Minén mún máa bíní le?» ⁶⁸ O o Simən Piere bía nən wo yi: «Nùhúso, lé o yén á wa à bíní vaá bè yi? Unén lé yía le mukāni binbirī na máa vé bíoní wee lé cón. ⁶⁹ Warén dó wa sía foñ, á zū le ũnén lé yía lé le Dónbeení nùpue yi poni 6ànso na le tonkaa.» ⁷⁰ O o Yeesu bía nən 6a yi: «Mu so yínñ ĩnén hueekaa minén píru jùn le? Éé ká mi nñ-kení 6úí máhá pá lé o *Satāni nùpue.» ⁷¹ Mu lé o Simən Isikariote za Zudaa ó o wee bío bío. Mu bon, 6a píru jùn mu tñahú ó orén lé yía á dé o ò na.

7

O Yeesu 6àn zàwa yí dó mí sía wo yi

¹ Bñn món, ó o Yeesu tò ho Kalilee kōhú yi. O yí wi ò o zoo tè ho *Zudee kōhú yi, lé bío 6a *zúifùwa júnása wi 6a 6úe o. ² Bío 6a zúifùwa sánú na 6a le *Bùkúwá Sánú díro wá 6ueé sùará, ³ ó o Yeesu 6àn zàwa bía nən wo yi: «Fo lá ko à ũ lé hen à lén va ho Zudee kōhú yi, à bía bò foñ bñn mún mi mu bè-wénia na fo wee wé. ⁴ Nùpue na wi 6a zūñ wo, wón bè-wénia máa wé sánka wé. Mu bè-beera na fo wee wé, á fo ko à ũ wé à 6a nùpua búenbúen mi.» ⁵ Mu bon, o Yeesu 6àn zàwa mí beere yí dó mí sía wo yi. ⁶ O o Yeesu bía nən 6a yi: «ĩnén á ho pāahú ññn yí ññn cón, ká minén bán á ho pāahú wi cón wá féé. ⁷ Ho ññníná nùpua yí dà máa jin mia, ká ĩnén wón 6a jina, lé bío á ĩ wee mi ho tñiá le 6a wára yí seka. ⁸ Minén lén va ho sánú ññni. ĩnén wón máa va, lé bío ho pāahú ññn yí ññn ĩ cón.» ⁹ O Yeesu bía hñn bíoní so nən 6a yi ò o kará ho Kalilee kōhú yi.

O Yeesu van há bùkúwá sánú ññni

¹⁰ Bío ó o Yeesu 6àn zàwa wá van ho sánú ññni, ó orén mún wá van. Ká a máhá sánkaa mítén vannáa, ò o bío yí zūñ. ¹¹ Ba *zúifùwa júnása wee cà a ho sánú mu ññni. Ba wee héé tùaka hen na ó o Yeesu mu wi yi. ¹² O Yeesu bío wó le wāanñi làa sòobéé 6a zāamāa tñahú. Ba 6úí wee bío le o nñi mu léé nñ-tente. Ba 6úí bèn le o wee vñni 6a nùpua. ¹³ Ká nùpue na máhá à hení mí sñi á à bío mu wéréwéré 6a nùpua yahó wón mia, lé bío 6a zāna 6a zúifùwa júnása.

¹⁴ Ho sánú dú zon ho tñahú lòn wizoóní bío náa sñi ó o Yeesu zonnáa le *Dónbeení zñ-beení lún yi, á zoó wee kàrán 6a nùpua. ¹⁵ Ba zúifùwa wee wé coon o bío yi, á 6a wee bío: «O nñi mu kàránló jññ yí van yahó ò o pá zū le Dónbeení bíoní vñahú bío kà sii le we?»

16 O o Yeesu bía nɔn ɓa yi: «Bío á ĩ wee kàrán làa mia á yí ló ìnén ĩ ɓeere c̄sn. Yia tonkaa mi lé yia mu ló c̄sn. 17 Yia tà wee wé le Dónbeenĩ s̄i b̄io, wón ɓànsò á à zūn ká ĩ kàránlò ló le Dónbeenĩ c̄sn, tàá ká ĩ wee bío ĩ kùrú bióní. 18 Yia wee bío mí kùrú bióní, wón wee cà le yèni. Ká yia wee cà le yèni à na yia tonkaa wo yi, wón wee m̄i ho tũíá, o téréna. 19 O *Mɔyiize so yí nɔn ho làndá mia le? A yia màhá wee bè ho yi mi t̄ahũ wón mía. Lée webio nɔn mi wi mi ɓúeráa mi?» 20 A ɓa z̄amáa bía nɔn wo yi: «O c̄ná wi foñ! Yia wi ò o ɓúe fo lé o yén?» 21 O o Yeesu b̄inía lá le bióní ò o bía nɔn ɓa yi: «Ī wó mu yéréké ɓio dà-kéní mí dòn wa v̄ũnló wizonle na lé ho *Sabaa zoñ, á mi ɓúenɓúen wó coon mu ɓio yi. 22 O Mɔyiize bò mu henía nɔn mia le mi wé *kúio mi zà-báawa, á mi yàá wee kúio ɓa hàrì ho Sabaa zoñ. Ho làndá mu yàá yínɔn Mɔyiize ɓúa ho n̄uhũ, mu lé m̄in ɓúaawa. 23 Awa, ká minén dà wee kúio o za báa ho Sabaa zoñ, bèra a na à mi yí wé yí khe o Mɔyiize làndá d̄ání yi, á lée webio nɔn á mi s̄ia wee c̄náa m̄i, lé bío á ĩ wó ó o n̄i-kùure wan cun ho Sabaa zoñ? 24 Bío mi wee mi à ð̄n wán c̄itráa o n̄upue à mi khí yi. Mi wé c̄ití o n̄upue làa ɓio téréna le Dónbeenĩ c̄sn.»

O Yeesu lé yia le Dónbeenĩ m̄on lera

25 A ho Zeruzalemusa ɓúii w̄aa wee bío: «Éee! Yia kà so yínɔn o n̄i na á wa n̄únása wi ɓa ɓúe le? 26 Nín-yia wee bío ɓa n̄upua yahó, ò o ɓúii yí dó mí n̄i wo yi. Wa n̄únása màhá w̄aa z̄una le lé orén lé yia le Dónbeenĩ m̄on lera lera lée? 27 Yia ká wón á warén zū léenii. Eε ká yia le Dónbeenĩ m̄on lera khii ɓuara, á n̄upue woon máa zūn hen na ó o ló yi.» 28 Bío ó o Yeesu wee kàrán ɓa n̄upua le *Dónbeenĩ z̄i-beenĩ lún yi, ó o bía ɓio ká p̄n̄p̄n̄: «Mi so zū mi kénkén, á zū ĩ léenii le? Inén yí ɓuara ĩten, ká ho tũíá poni ɓànsò lé yia tonkaa mi. Mi yí zū a, 29 ká ìnén wón zū a, lé bío á mu lé orén á ĩ ló c̄sn ɓuararáa. Orén lé yia tonkaa mi.» 30 A ɓa w̄aa wee cà a w̄iiró yahó, ká n̄upue woon yí w̄iira a, lé bío ó o p̄ahũ ð̄n yí d̄n. 31 Eε ká ɓa z̄amáa mu t̄ahũ, á ɓa c̄èrèe n̄on pá tà a bío. Ba wee bío: «*Yia le Dónbeenĩ m̄on lera khii ɓuara, ó o so ɓueé wé yéréké biowa na po bío ó o n̄i na ká wee wé le?»

Ba tonkaa ɓa parowà le ɓa vaa w̄ii o Yeesu

32 A ɓa *Farizilewa ɓúii n̄á ɓio ɓa z̄amáa wee h̄uh̄uaka a Yeesu d̄ání yi, á ɓa Farizilewa mu kuure lè le *Dónbeenĩ yankarowà n̄únása tonkaa ɓa parowà ɓúii le ɓa vaa w̄ii wo. 33 O o Yeesu bía: «Ī keñlò mi t̄ahũ máa wé ɓio na á à mía. Hen làa c̄inú ká ĩ ì b̄iní ì va yia tonkaa mi c̄sn. 34 Mi khii wé è cà mi, ká mi máa yí mi, á hen na á ĩ ì keñ yi á mi mún yí dà máa va yi.» 35 A ɓa *zúifùwa wee t̄uaka m̄n yi le lé wen o ò va ká mí máa yí o coon? Lé ɓa zúifùwa na héera wika bía yínɔn ɓa zúifùwa t̄ahũ ó o màhá wi ò o lén va c̄sn lée? O màhá wi o ò vaa kàrán b̄ia yínɔn ɓa zúifùwa lée? 36 Bío ó o bía le wa khii wé è cà mí ká wa máa yí mí, á hen na mí ì keñ yi á wa yí dà máa va yi, ɓ̄n kúará lée webio?

O Yeesu le ɓia le n̄u-h̄aní dà ɓuen mi c̄sn

37 Ho s̄nú dí vé n̄onzoñ d̄en wizonle so lé ð̄o n̄uhũ wi po h̄ia ká. ɓ̄n zoñ ó o Yeesu ð̄n ɓa z̄amáa yahó ò o bía p̄n̄p̄n̄: «Hen ká yia le n̄u-h̄aní dà, á ɓànsò ɓuen ĩ c̄sn á ĩ ì na mu n̄umu wo yi ó o ò n̄u. 38 Yia dó mí s̄i m̄i, làa ɓio mu t̄uararáa le Dónbeenĩ bióní v̄uhũ yi ká s̄i: «A wón ɓànsò s̄i á à wé lòn n̄un-d̄ání, á mu n̄umu na wee na le muk̄n̄i wé è tá á à lé yi.»

³⁹ Mu lé le Dónbeení Hácírí ó o Yeesu wee bío bío kà síi, òo á bíá dó mí sía wo yi khíi yí. Mu p̄ahú ká le Dónbeení òo yí n̄on mí Hácírí bíá dó mí sía wo Yeesu yi, lé bío le Dónbeení òo yí léra a yèni.

Ba z̄amáa j̄i-cúa wi m̄n j̄uná yi o Yeesu bío yi

⁴⁰ Ká 6a z̄amáa na wi b̄n j̄á a Yeesu bíoní mu, á 6a 6úí wee bío le ȳia ká wón 6ènt̄n lé le *Dónbeení j̄i-cúa f̄ero. ⁴¹ Ba 6úí bán 6èn le o lé *Yia le Dónbeení m̄n léra. Ba 6úí 6èn le mu so bon ká ȳia le Dónbeení m̄n léra ko ò o lé ho Kalilee k̄h̄ú yi le. ⁴² Mu so yí túara le Dónbeení bíoní v̄ahú yi le o *Daviide n̄nk̄ni, là a Daviide mu 6a lóhó Beteleh̄emu lé b̄n á Yia le Dónbeení m̄n léra ko ò o lé yi le? ⁴³ A 6a z̄amáa j̄i-cúa wó m̄n j̄uná yi o Yeesu mu bío yi. ⁴⁴ Ba z̄amáa mu t̄ahú á n̄wá ȳen 6úí wi 6a w̄i wo, ká n̄pue woon yí t̄aa wo yi.

Ba z̄uf̄uwa j̄unáa yi tà a Yeesu bío

⁴⁵ Bío 6a parowá na le Dónbeení yankarowá j̄unáa lè 6a Fariz̄ewa tonkaa b̄nía 6uara, á bán túara 6a yi: «Lée webio n̄on á mí yí 6uannáa wo yí 6uararáa?» ⁴⁶ A 6a parowá bíá: «Hā bíoní na ó o n̄pue mu wee bío bán síi á wa òo yí j̄á a 6úí j̄ii yi yí m̄n h̄úu.» ⁴⁷ A 6a Fariz̄ewa bíá n̄on 6a yi: «Minén m̄n díá m̄ten ó o khá lon? ⁴⁸ Warén j̄unáa t̄ahú lè warén Fariz̄ewa t̄ahú á n̄-kéní ká so tà a bío le? ⁴⁹ Ká lé 6a z̄amáa na ká mí òo, bán na yí z̄ú òo M̄ȳiize l̄andá bío yi, bán le Dónbeení d̄ank̄nía.» ⁵⁰ A 6a Fariz̄ewa n̄-kéní na 6a le Nikod̄emu, ȳia van o Yeesu c̄s̄n ho t̄n̄ahú 6úí, ⁵¹ á bíá n̄on 6a yi: «Wa l̄andá yi, á wa yí dà máa síiní n̄pue j̄uhú ká wa yí j̄á bánso j̄i-cúa, á yí z̄una ká a wó khon.» ⁵² A 6a bíá n̄on wo yi: «Ūnén m̄n wee bío l̄on Kalilee n̄i! Kàrán le Dónbeení bíoní v̄ahú á kikon, á fo òo mí mu le *Dónbeení j̄i-cúa f̄ero n̄-kéní ká yí máa lé Kalilee yi.»

[⁵³ Lé b̄n á 6a 6úen6úen wá khí6on wán,

8

¹ ò o Yeesu wón wá ȳora le 6úee na 6a le Oliivewa 6úee wán.

O h̄á-bá-fé na ó o Yeesu k̄nía

² Mu tá na lée t̄n ȳnb̄i b̄uir̄i, ó o b̄nía van le *Dónbeení z̄i-beení lún yi, á 6a z̄amáa 6ueé k̄nía wo yi. O o líi kará ò o wee kàrán 6a. ³ A ho *l̄andá bío z̄eenílowa lè 6a *Fariz̄ewa 6uan o h̄aa 6úí na 6a z̄ú yi là a bá-veere 6ueé zonnáa, á zoó òo yí wo 6a n̄pua 6úen6úen yahó, ⁴ á 6a bíá n̄on o Yeesu yi: «N̄-kàránlo, o h̄aa na ká 6a z̄ú yi là a báa. ⁵ A wa l̄andá yi, ó o *M̄ȳiize bò mu henía n̄on wen le ká wa wé yú bán h̄awa so síi, á wa l̄eka 6a lè h̄a huaa 6úe.* Awa, ūnén 6èn le we mu d̄aní yi?» ⁶ Ba bíá b̄n á kh̄uaanáa o Yeesu j̄ii yi á ȳráa wo kooní yi. Ká a Yeesu m̄h̄á líi lúnlúra, ò o wee túa ho tá p̄np̄uró yi lè mí n̄n-kíza. ⁷ Bío 6a òo lan wee túa wo yi, ó o líi h̄n̄on ȳò òo òo bíá n̄on 6a yi: «Yia òo yí wó bè-kohó h̄úu mí t̄ahú, á wón wáa lèe wo lè le huee ho yahó.» ⁸ O o Yeesu bíá líi lúnlúra, á wee túa ho tá p̄np̄uró yi. ⁹ Bío ho l̄andá bío z̄eenílowa lè 6a Fariz̄ewa mu j̄á h̄s̄n bíoní so, á 6a wee l̄én lè mí n̄-kéní kéní, á 6úaká lè 6a n̄-kía, á ká a Yeesu là a h̄aa ho t̄ahú. ¹⁰ O o Yeesu wáa líi h̄n̄on ȳò òo òo wee bío là a h̄aa: «O, o, h̄aa mu, 6a n̄pua mu bò làa wen? O 6úí mía máa síiní ū j̄uhú le?» ¹¹ O o h̄aa bíá n̄on o Yeesu yi: «N̄h̄úso, o 6úí mía máa síiní

* **7:42** Mi loí Samuw̄eele j̄un n̄i v̄ahú 7.12; M̄isee v̄ahú 5.1 * **8:5** Mi loí L̄andá z̄eenílo v̄ahú (Deutéronome) 17.6-7

ho.» O o Yeesu wáa bía nɔn wo yi: «Àwa, á ìnén mún máa siiní ũ jùhú. Fo dà a lén, ká ũ 6èn yí bíní yí wé bè-kohó.»]

O Yeesu ka lòn khoomu ho òmíjásá cón

¹² O Yeesu pá bíníá bía bío ká nɔn 6a zámáa yi: «Ìnén ka lòn khoomu ho òmíjásá cón. Yíà tà bò miì, se 6anso yú mu khoomu na wee na le mukáńí binbirí. O máa keń tibirí yi hùúu.» ¹³ A 6a Farizíewa bía nɔn o Yeesu yi: «Ūnén wáa wee mi ho tũíá ũ jii, à bũn à bío fo wee bío á nùpue yí ko ò o tà yi.» ¹⁴ O o Yeesu bía nɔn 6a yi: «Hàrí ká í wee mi ho tũíá í jii, se bío á í wee bío ó o nùpue ko ò o tà yi. Lé bío á í zũ hen na á í ló yi 6uararáa, á í mún zũ hen na á í wee va yi. Ká minén bán yí zũ í léení, á mún yí zũ hen na á í wee va yi. ¹⁵ Minén wee fi 6a nùpua cítii filó síí, ká ìnén wón máa cítii nùpue. ¹⁶ Ká í lá ko à í fi cítii, á í cítii mu jùhú á à wé. Lé bío mu yínóń ìnén í dòn á à fi le cítii mu. Mu lé ìnén lè í Maá na tonkaa mi á à páaní ì fi le. ¹⁷ Mi làndá vùahú yi á mu túara le ká seérasa nùwá jun mà ho tũíá mu bío dà-kení bío yi, se bũn bío so á nùpue ko ò o tà yi. ¹⁸ Ìnén wee mi ho tũíá í jii. A í Maá na tonkaa mi mún wee mi ho tũíá í jii.» ¹⁹ A 6a túara a yi: «Mìn maá mu wi wen?» O o Yeesu bía nɔn 6a yi: «Mi yí zũ mi, á mún yí zũ í Maá. Ká mi lá zũ mi, se mi mún lá à zũn í Maá.» ²⁰ O Yeesu bía hón bíoní so ká a wee kàrán 6a nùpua le *Dónbeení zí-beení lún yi, mu hámu kúeení lahó nísání. Nùpue yí wíira a lé bío ó o páahú òn yí dón.

O Yeesu wee bío mí varó mìn Maá cón bío

²¹ O Yeesu pá bíníá bía bío ká nɔn 6a yi: «Ìnén ñ lén á mi ì càráa mi. Ée ká mi màhá à hí lè mi bè-kora. Hen na á ìnén wee va yi, á minén yí dà máa va yi.» ²² A 6a *zúífúwa wee bío mún yi: «O wi ò o 6úe mítén léé? Bío ó o màhá le hen na minén wee va yi á warén yí dà máa va yi.» ²³ O o Yeesu bía nɔn 6a yi: «Minén ló ho tá yi. Ká ìnén ló ho wáyí. Minén bío sá ho òmíjásá na ká yi, ká ìnén wón bío yí sá ho yi. ²⁴ Lé bũn te bío á í le mi ì híráa lè mi bè-kora. Mu bon, hen ká mi yí tà le ìnén lé yíà wi fééé, á mi ì hí lè mi bè-kora.» ²⁵ A 6a túara a yi: «Ūnén lé o yén?» O o Yeesu bía nɔn 6a yi: «Í wee bío mu na mia fééé hàrí mu jùhú 6úeení. ²⁶ I dà à bío bío cèrèé mi dání yi, á dà à fi le cítii mi bío cèrèé wán. Ká yíà tonkaa mi lé ho tũíá poni 6anso, á bío á í já a cón, bũn lé bío á í wee bío na ho òmíjásá yi.»

²⁷ Ba yí zũ ká lé o Maá Dónbeení ó o wee bío bío. ²⁸ O o Yeesu wáa bía nɔn 6a yi: «Ká a *Nùpue Za á mi can le 6úeení wán hóníá fàrá, bũn ká mi ì zũn ká ìnén lé yíà wi fééé. Á mi ì zũn ká í yí máa wé bío woon íten. Bío á í Maá bía nɔn miì, bũn lé bío á í wee bío. ²⁹ I Maá na tonkaa mi á wi làa mi, o yí díá mi í dòn, lé bío á í wee wé bío sí a yi fééé.» ³⁰ Bío ó o Yeesu wee bío ká, á 6a nùpua cèrèé dó mí sía wo yi.

Le Dónbeení tũíá poni wee wé ó o nùpue keń mítén

³¹ O o Yeesu wáa bía nɔn 6a zúífúwa na dó mí sía wo yi: «Ká mi wee bè í bíoní yi, se mi màhá lè í nĩ-kenínia bío bon. ³² Mi ì zũn ho tũíá poni binbirí na ló le Dónbeení cón. Lé bũn ñ wé á mi ì keń mítén.» ³³ A 6a bía nɔn wo yi: «Warén lé o *Abarahaamu mòmáníá. Wa yí wó a 6úí wobáání yí mɔn. A lée webio nɔn á ūnén bíaráa le wa à keń waten?» ³⁴ O o Yeesu bía nɔn 6a yi: «Le í mi ho tũíá na mia: Nùpue lée nùpue na wee wé mu bè-kora wón ka lòn wobá-níi mu bè-kohó níi yi. ³⁵ A mi zũ le o wobá-níi bío yí sá ho zí-jùhú yi fééé. Ká a za na ton ho zí-jùhú yi, wón bío sá ho yi fééé. ³⁶ Ká le Dónbeení Za wáa wó mia lè 6a nùpua na wi mítén, á mi ì wé mítén

binbirí. ³⁷I zū le mi lé o Abarahaamu m̀nmanía, ɛ́ ká mi màhã wee cà à mi búe mi, lé b̄io á b̄io á ï wee kàrán làa mia yí máa zo mia. ³⁸B̄io á ï Maá zéénfá làa mi, lé b̄un á ï wee bío, ká minén b̄èn wee wé bío á m̄n maá bía n̄n mia.» ³⁹A 6a bía n̄n wo yi: «Warén wàn maá lé o Abarahaamu.» O o Yeesu bía n̄n 6a yi: «Ká mi lá lé o Abarahaamu zàwa b̄io bon, se mi lá wee wé hã wárá na ó o Abarahaamu wó b̄an síi. ⁴⁰A mi yí máa wé h̄n, à mi wi mi búe ìnén na mà ho t̄iá poni n̄n mia, h̄a na á ï j̄á ï Maá Dónbeení c̄n. B̄un ó o Abarahaamu yí wó. ⁴¹Mi wee wé m̄n maá wárá.» A 6a bía n̄n wo yi: «Wàn maá lé le Dónbeení mí dòn. Wa yín̄n z̄iní zàwa.» ⁴²O o Yeesu bía n̄n 6a yi: «Ká m̄n maá lá lé le Dónbeení, á mi lá à warí mi, lé b̄io á ìnén ló le Dónbeení c̄n 6uara. Ì yí 6uara ìten. Lé lerén tonkaa mi. ⁴³B̄io n̄n á mi yí máa z̄únáa hã b̄ioní na á ï wee bío na mia kúará lé mu yén? Lé b̄io á mi yí wi mi jí hã. ⁴⁴Yia lé m̄n maá lé o *Satāni. A m̄n maá s̄i b̄io lé b̄un á mi wi à mi wé. O lé o ñi-6úe h̄arí ho ð̄m̄j̄á lénló p̄ah̄. O yí dà máa m̄i ho t̄iá poni, lé b̄io á t̄iá poni mia wo yi. Hen ká a f̄a le sabéré, se lé orén mí b̄eere síi ó o wee zéení, lé b̄io ó o lé o sabín-f̄taalo. Orén lé yia á hã sab̄ioní wee lé yi. ⁴⁵ɛ́ ká ìnén wee m̄i ho t̄iá poni, lé b̄un n̄n á mi yí tàráa ï b̄ioní yi. ⁴⁶Minén t̄ah̄, ó o 6úí so dà a bío le ï wó b̄e-kohó le? Ká ï wee m̄i ho t̄iá poni, á lée webio n̄n mi yí tàráa ï b̄ioní yi? ⁴⁷B̄ia na lé le Dónbeení zàwa binbirí wee wé jí le Dónbeení b̄ioní. ɛ́ ká minén yín̄n le Dónbeení zàwa, lé b̄un n̄n mi yí máa j̄ínáa le b̄ioní.»

O Yeesu le minén po a Abarahaamu

⁴⁸A 6a *zúif̄uwa bía n̄n wo yi: «À b̄un wa t̄iá sí à wa bío le fo lé o *Samaríi n̄i†, á wa mún t̄iá sí à wa bío le o c̄ná wi foñ.» ⁴⁹O o Yeesu bía n̄n 6a yi: «Ìnén á c̄ná mia yi. Ì Maá lé yia á ï wee k̄nbi. Ká minén bán wee z̄aán mi. ⁵⁰Ìnén yí máa bío le n̄pue dé c̄kú mi. O 6úí wi á à bío le 6a dé ho mi, á lé wón mún lé o c̄tí-fl. ⁵¹Le ï m̄i ho t̄iá na mia: Yia tà b̄o ï b̄ioní yi, á 6̄anso máa hí máa cén.»

⁵²A 6a zúif̄uwa bía n̄n wo yi: «Hã làa na kà wán, á wa w̄a láa mu yi k̄nk̄n le o c̄ná wi foñ. O *Abarahaamu h̄urun, á le *Dónbeení j̄i-cúa f̄erowà h̄urunka. A ùnén pá wee bío le ká yia tà b̄o ï b̄ioní yi á 6̄anso máa hí máa cén. ⁵³Ùnén b̄èn wee leéka le ù j̄uh̄ so wi po a Abarahaamu le? Wón h̄urun, á le Dónbeení j̄i-cúa f̄erowà mún h̄urunka, á ùnén b̄èn wee leéka le fo lée wée?»

⁵⁴O o Yeesu bía: «Ì lá wee dé ho c̄kú ìten yi, se mu j̄uh̄ mia. Yia wee dé ho c̄kú mi lé ï Maá, yia mi le o lé m̄n Dónbeení. ⁵⁵A mi j̄n̄n yí zū a. Ká ìnén wón zū a. Ì lá le ï yí zū a, se ï lé o sabín-f̄taalo lè mi b̄io síi. ɛ́ ká ï zū a, á wee b̄e o b̄ioní yi. ⁵⁶M̄n maá Abarahaamu h̄a wee leékaa le mí ì mi ï buenlò, ó o z̄amakaa mu bío yi. O o b̄èn m̄n ï buenlò, á s̄i wan mu bío yi.» ⁵⁷A 6a zúif̄uwa bía n̄n wo yi: «Ùnén na l̄ulúio máa yí ho 6úará-j̄un làa píru á m̄n o Abarahaamu wen?» ⁵⁸O o Yeesu bía n̄n 6a yi: «Le ï m̄i ho t̄iá na mia: O Abarahaamu á à bío le mí ì te, à b̄un á ìnén wi.»

⁵⁹A 6a w̄a s̄eekaa hã huua le mí ì lèeka làa wo á à búe. O o Yeesu sà mítén ló le *Dónbeení z̄i-beení lún yi lé wà.

9

O Yeesu w̄era a n̄i na ton ká a lé o muíi

† 8:48 Samaríi n̄i: Ba zúif̄uwa c̄n á 6a Samariisa yí máa ce le Dónbeení yahó. Ba yí máa b̄e le Dónbeení làndá yi. Ba von o Yeesu le le yèni mu hen á là làa wo.

¹ Bïo ó o Yeesu lè mí nì-kenínia wee khíí, á 6a fò mín làa nñi búii na ton ká a lé o muui. ² O o nì-kenínia tùara a yi: «Nì-kàránlo, léé webio nòn ó o nñi na kà ton ká a lé o muui? Lé orén kùrú bè-kora bïo yi léé, tàá lé 6àn nùwá bè-kora bïo yi?» ³ O o Yeesu bía nòn 6a yi: «Mu yínón orén bè-kora bïo yi, á mu mún yínón 6àn nùwá bè-kora bïo yi. O nñi mu ton ká a lé o muui, léé bèra a na à bïo le Dónbeení dà a wé à 6a nùpua búenbúen mi a yi. ⁴ Bïo mu khoomu wi há làa na kà wán, á wa ko wa wé le Dónbeení na tonkaa mi bè-wénia. Le tìbírí hía wi, á nùpue máa dàń máa wé bïo búii. ⁵ Bïo á ì wi ho ðímjńá yi há làa na kà wán, á ì ka lòn khoomu ho yi.» ⁶ Bïo ó o Yeesu bía hńn bioní so wó, ó o púinia mí jinsání, á khan lè le tńí, á khíira là a muui yïo, ⁷ ò o bía nòn wo yi: «Lén vaa sɛɛ ũ yahó le súeení la-beení na 6a le Silowee yi.» (Ho Silowee mu kúará le «tonkaró».) O o muui wà vaá sɛɛra mí yahó, á bńnia wee búen, ò o wee mi. ⁸ A bía làa wo kará 6ó mín yi, làa bía lá wee wé mi a ká a wee fioka, á wáa wee tùaka mín yi: «Yia kà so yínón o nñi na lá wee wé kɛɛní fioka le?» ⁹ A 6a búii le mu lé orén. Ba búii 6èn le mu yí bon, le o làa wo 6onmín. O o nñi le mu lé mínén. ¹⁰ A 6a tùara a yi: «Fo wó kaka wee mináa?» ¹¹ O o nñi bía nòn 6a yi: «O nñi na 6a le Yeesu, lé wón khan le tńí lè mí jinsání, á khíira lè ì yïo, ò o le ì lén vaa sɛɛ ì yahó ho Silowee yi. A ì wà van bńn vaá sɛɛra ì yahó, á ì wee mi.» ¹² A 6a tùara a yi le o nñi mu wi wen, ó o le mí yí zũ.

Ba Farizɛwa wee tùaka a muui yi là a waró bïo

¹³ A 6a bò là a nñi na lá lé o muui vannáa 6a *Farizɛwa cńn. ¹⁴ Yaa bïo ó o Yeesu khan le tńí lè mí jinsání á wɛɛra a nñi yïo, á wó ho *Sabaa zòn. ¹⁵ Lé bńn nòn á 6a Farizɛwa 6èn sá wee tùa o nñi yi làa bïo wó wó ó o wee mináa. A wón bía nòn 6a yi: «O khíira le tì-sio lè ì yïo, á ì sɛɛra ì yahó, á ì wáa wee mi.» ¹⁶ A 6a Farizɛwa nùwá yen búii wáa bía: «O nñi na wó bïo ká á Dónbeení yí tonkaa, lé bïo ó o yí bò ho Sabaa làndá yi, ò o sá ho tonló.» Ba búii bán 6èn wee bío: «Bè-kora wéro so dà wee wé yéréké bïo na wee zéeni le Dónbeení pánká na á yia ká wó 6àn síi le?» A 6arén jì-cúa bńnia wi mín júná yi. ¹⁷ A 6a bńnia tùara a nñi yi: «Lé mu yén ũnén 6èn wee leéka o nñi mu dání yi, bïo á lé orén wɛɛra ũ yïo?» A wón bía: «O nñi mu lé le *Dónbeení jì-cúa fɛɛro.»

¹⁸ Bïo ó o nñi lá lé o muui, á yïo bńnia wee mi, á 6a zúifùwa júnása yí tà yi. ¹⁹ A 6a von 6àn nùwá wee tùa yi: «Yia ká lé minén te mi za le? Lé orén á mi le o ton ká a lé o muui le? A mu wó kaka ó o wee mináa?» ²⁰ O o nñi bán nùwá bía: «Lé warén te wa za, á ton ò o lé o muui. ²¹ Ká bïo wó wó ó o wee mináa á wa yí zũ, á yia wɛɛra a ylo á wa mún yí zũ. Mi tùa wo yi, o ylo tñn, o dà wee bío mí bïo mítén.» ²² Ba bía ká síi lé bïo 6a zána 6a zúifùwa júnása. Bán wó le jii le ká nùpue bía wéréwéré 6a nùpua yahó le o Yeesu lé *Yia le Dónbeení mɔn léra, á 6ánsó 6a à hè lè mí kàránló zii zoró. ²³ Lé bńn nòn á 6àn nùwá bíaráa le 6a tùa orén mí beere yi, le o ylo tñn.

²⁴ A 6a zúifùwa júnása bńnia von o nñi na lá lé o muui, á bía nòn wo yi: «Loń le Dónbeení yi à ũ 6èntńn mĩ ho tũía. Warén bán zũ le o nñi mu lé o bè-kora wéro.» ²⁵ O o nñi bía nòn 6a yi: «O nñi mu lé o bè-kora wéro léé, o yínón o bè-kora wéro léé, bńn á ínén yí zũ. Bïo dà-kéní lé bïo á ì zũ, ì lá lé o muui, ká bïo ká wán á ì wee mi.» ²⁶ A 6a bía nòn wo yi: «Lée webio ó o wó làa fo. O wó kaka á wɛɛraráa ũ yïo?» ²⁷ O o nñi bía nòn 6a yi: «Ì lá bía mu nòn mia, á mi yí jńá lè ì cńn. A léé webio nòn á mi wi à ì bńní bíoráa mu na mia? Minén yáá mún wáa wi à mi wé o nì-kenínia sá?» ²⁸ A 6a wee là a,

à 6a bía: «Ūnén lé yía lé o n̄ii mu n̄i-kenínii k̄ε. Warén bán lé o *M̄oyiize n̄i-kenínia. ²⁹ Wa zū le le Dónbeen̄i bía là a M̄oyiize. Ká yía kà wón á wa yí zū léenii.» ³⁰ O o n̄ii bía n̄on 6a yi: «Mu 6̀ent̄n̄ lée bè-v̄ínikanii. Mi yí zū a léenii, εε ká arén lé yía màh̄á w̄éera ̄i ȳio. ³¹ Wa zū le le Dónbeen̄i yí máa jí a bè-kora wéro floró. Ká yía wee k̄n̄bi le, á wee wé le síi b̄io, wón lé yía á le wee jí floró. ³² B̄io ho ð̄m̄íná wi wi, á wa ð̄n̄ yí ná ká n̄upue na ton ká a lé o muui ó o búii w̄éera ȳio. ³³ O n̄ii na ká lá yí ló le Dónbeen̄i c̄ón, á b̄io ó o wó kà ó o lá máa ð̄n̄ máa wé.» ³⁴ A 6a bía n̄on wo yi: «Ūnén na ton lè mu bè-kora mí j̄ii yi lé fo wee k̄arán warén le?» A 6a j̄on wo ó o ló, á hò a lè mí k̄aránlò z̄ii zoró.

Bia lé 6a muuiwà binbiri

³⁵ B̄io ó o Yeesu j̄á à 6a hò a n̄ii lè mí k̄aránlò z̄ii zoró, ó o wà vaá yú a, á bía n̄on wo yi: «Fo dó ū síi o *N̄upue Za yi le?» ³⁶ O o n̄ii bía: «N̄i-k̄aránlò, zéeni a làa mi bèra a na á ̄i ð̄n̄ dé ̄i síi wo yi.» ³⁷ O o Yeesu bía n̄on wo yi: «Fo m̄on wo, ínén na wee bío làa fo lé orén.» ³⁸ O o n̄ii w̄áa bía: «N̄úh̄t̄so, ̄i dó ̄i síi foñ.» O o líi búrá a yahó. ³⁹ O o Yeesu w̄áa bía: «Ínén 6uara ho ð̄m̄íná yi le cítii b̄io yi, bèra a na à 6a muuiwà à wé mi. Ká bía wee mi, à bán wé 6a muuiwà.» ⁴⁰ B̄io 6a *Fariz̄iɛwa n̄uwá ȳen búii na wi b̄in j̄á h̄á b̄ioní mu, á 6a bía n̄on o Yeesu yi: «Á lé warén mún lé ūnén muuiwà le?» ⁴¹ O o Yeesu bía n̄on 6a yi: «Ká mí lá lé 6a muuiwà binbiri, á bè-kohó b̄io lá máa m̄i máa léé mia. εε ká b̄io mi le mi wee mi, lé búin n̄on á mu bè-kohó b̄io wee m̄i lééráa mia.»

10

Le pi-loore w̄ahiire

¹ O Yeesu bía n̄on 6a yi: «Le ̄i m̄i ho t̄úia na mia: Yía yí máa zo le pi-loore yi lè le 6̀an z̄uaj̄ii, ká a wee zo le yi làa lòn-veere, wón 6̀anso lée k̄n̄lo làa n̄i-w̄ah̄ú. ² Yía wee zo lè ho z̄uaj̄ii, wón lé o pi-pa. ³ Yía wee pa le pi-loore yi wee hén le j̄ii ò o zo. A 6a pia wee jí a c̄ón. O wee ve mí pia lè 6a yènnáa à léráa ho kh̄uh̄ú. ⁴ Ká a von mí pia búenb̄uen 6a ló, ò o dí 6a yahó lén à 6a bè m̄ón, lé b̄io 6a zū a t̄amu. ⁵ Ká yía 6a yí zū wón 6a máa bè m̄ón. Ba yaá à l̄uwí á à kh̄en làa wo, lé b̄io 6a yí zū a t̄amu.»

⁶ O Yeesu wà ð̄n̄ w̄ahiire so n̄on 6a yi, ká b̄ia ó o wà le n̄on yi màh̄á yí z̄una a b̄ioní kúará.

O Yeesu ka lòn pi-pa tente

⁷ O Yeesu pá b̄inía bía: «Le ̄i m̄i ho t̄úia na mia: Ínén ka lòn pi-loore 6̀an z̄uaj̄ii. ⁸ Bia dú ̄i yahó búenb̄uen lée k̄n̄lowà làa n̄i-w̄anna. εε ká ̄i pia yí j̄á 6a c̄ón. ⁹ Ínén ka lòn z̄uaj̄ii. Yía zon làa ho, á wón ñ fen. B̄anso dà wé è zo ká a lé mít̄en, á mún ñ yí mí bè-d̄inii. ¹⁰ O k̄n̄lo wón wee wé buen ho n̄uaaló, lè ho búeró, lè ho yáaró b̄io yi mí ð̄n̄. εε ká ínén wón 6uara, bèra a na á ̄i pia yí le muk̄n̄i binbiri na 6̀an síi mia.

¹¹ «Ínén ka lòn pi-pa tente. O pi-pa tente wee tà dé mí muk̄n̄i na mí pia b̄io yi. ¹² Ká yía wee pa 6a pia le wárí b̄io yi, wón ká a m̄on o dakh̄n̄kh̄in ò o l̄uwí ká a díá 6a, à wón yí 6a búii w̄iika, à b̄ia ká kénná. O wé l̄uwí lé b̄io 6a pia b̄io yí s̄á a yi. O yín̄on pi-pa binbiri. ¹³ O wee s̄á le wárí b̄io yi, ká 6a pia b̄io yí ciran wo.

¹⁴ «Ínén ka lòn pi-pa tente. Bia b̄io s̄á m̄i ka lòn pia. I zū 6a, á 6a mún zū mi, ¹⁵ làa b̄io ó o Maá z̄unáa mí á ̄i mún z̄unáa wón b̄io síi. I wee dé ̄i muk̄n̄i na ̄i pia b̄io yi. ¹⁶ I pia búii pá wi, á ð̄n̄ yí zon le pi-loore na ká yi.

Bán á ĩ mún ko à ĩ hê ßuennáa. Ba à jí ĩ tãmu, á 6a à wé pi-6oohũ dà-kéní, làa pi-pa nĩ-kéní. ¹⁷ O Maá wa mi, lé bïo á ĩ wee tà dé ĩ mukãní na, à bĩní yírãa le. ¹⁸ Nùpue yí dà máa vĩnĩ Inén mukãní làa pãnká. Inén lé yĩa wee tà dé le na ĩten. Le 6àn naló pãnká wi ĩ cón, á le 6àn bĩní yíró pãnká mún wi ĩ cón. Bũn lé bïo á ĩ Maá nòn le jii le ĩ wé.»

¹⁹ Hón bioní so bïo yi, á 6a *zúifùwa jii-cúa tĩn wó mín júná yi. ²⁰ Ba tlahũ, á 6a cèrèe wee bïo bïo kà: «O cíná wi o yi, o wee khée. Mi yí jí a cón.» ²¹ Ba 6úi 6èn wee bïo: «Nùpue na á cíná wi yi yí dà máa bïo hã bioní na kà 6àn sii. Cíná so dà a weé muiiwà yio le?»

Ba zúifùwa júnãsa pã a Yeesu bïo

²² Mu wó le tènĩ pãahũ, ká 6a *zúifùwa wee dí le *Dónbeenĩ zĩ-beenĩ ceeró sãnú ho Zeruzalæmu yi, ²³ ó o Yeesu zoó wee varáka ho sãnsá na 6a le Salomøn sãnsá yi, le Dónbeenĩ zĩ-beenĩ lún yi. ²⁴ A 6a zúifùwa wãa 6ueé kĩnía wo yi, á 6a túara a yi: «Fo màhã à día wæn hã yilera yi á waá dã ho pãahũ yén coon? Hen ká fo lé *Yĩa le Dónbeenĩ møn léra, á ù bïo mu wéréwéré na wæn.» ²⁵ O o Yeesu bía nòn 6a yi: «Ī bía mu nòn mia, á mi yí tà mu. Hã wárá na á Inén wee wé lè ĩ Maá pãnká, lé hõn wee zéení ĩ léení. ²⁶ Èe ká bïo nòn á minén yí tãráa mu, lé bïo á mi yí máa mĩ dé bía bïo sã mĩ jii. ²⁷ Bĩa bïo sã mĩ wee jí ĩ cón làa bïo 6a pia wee jínáa o pi-pa cón bïo. I zũ 6a, á 6a wee bè mĩ. ²⁸ Ī wé è na le mukãní binbirĩ na máa vé 6a yi. Ba bïo máa yáa huúu. O 6úi máa fé 6a ĩ níi yi. ²⁹ O Maá na kãrafáa 6a mĩ, wón po mu búenbúen, ó o 6úi máa fé 6a ĩ Maá níi yi máa yi. ³⁰ Inén lè ĩ Maá lée dà-kéní.»

³¹ A 6a zúifùwa tĩn khujira hã huua le mí ì lèeka làa wo ò 6úe. ³² O o Yeesu wãa bía nòn 6a yi: «Ī wó mu bè-tentewà cèrèe lè ĩ Maá pãnká á mi møn. A lé mu yén bïo yi á mi le mí ì lèekarãa mi lè hã huua á à 6úe?» ³³ A 6a bía nòn wo yi: «Mu yínõn ù bè-tente 6úi na fo wó bïo yi á wa le wa à lèekarãa fo lè hã huua á à 6úe. Ká lé bïo fo wee là le Dónbeenĩ. Unén nùpue kãamãa á le fo lé le Dónbeenĩ.» ³⁴ O o Yeesu wãa bía: «Mu túara mi lãndá vũahũ yi ká sii: «Inén Dónbeenĩ bía le mí lé hã doffina.»* ³⁵ A wa jõn zũ le bïo túara le Dónbeenĩ bioní vũahũ yi á yí dà máa khíní yi. Wa mún zũ le minén lãndá yi á le Dónbeenĩ bía le 6a nùpua na le nòn mí bioní yi lé hã doffina. ³⁶ Ká Inén wón ó o Maá Dónbeenĩ møn léra á ĩ bïo sã a yi á tonkaa ho ðĩmĩná yi. A mí ì wé kaka à biorãa le Inén wee là le Dónbeenĩ lé bïo á ĩ bía le ĩ lé le za? ³⁷ Hen ká ĩ yí máa wé bïo á ĩ Maá wee wé, à mi yí tà ĩ bïo. ³⁸ Ká ĩ wee wé mu, hàrí ká mi le mí máa tà ĩ bioní yi, à mí pá wãa tà bïo á ĩ wee wé yi, bèra a na à mí zũn kénkén le o Maá pãanía làa mí, á ĩ pãanía làa wo.»

³⁹ A 6a tĩn le mí ì wĩ wo, ká a màhã porónna wà ò o día 6a.

⁴⁰ O Yeesu bĩnía khú lè ho Zurudẽn muhũ món, hen na ó o Zân láa wee bátízé 6a nùpua yi, á khii kará bĩn. ⁴¹ Nùpua cèrèe 6uara a cón. Ba wee bïo: «O Zân yí wó hàrí yéréké bïo dà-kéní na wee zéení le Dónbeenĩ pãnká. Ká bïo búenbúen na ó o bía a níi mu dãní yi 6èntĩn lée túia.» ⁴² A 6a nùpua cèrèe dó mí sĩa o Yeesu yi bĩn.

11

O Lazaare húmú làa vèeró bïo

* 10:34 Mi lorí Lení vũahũ (Psaumes) 82.6

¹ Nii 6úí na 6a le Lazaare hía lò yí here. O Lazaare mu lè mín hínni nùwā jùn, o Maate là a Mari, á wi ho Betanii lóhó yí. ² O Mari mu lé yí hía kúaa ho jíló na sámu sí o Yeesu zení wán á bínía sùukaa lè mí jún-vāní.* Lé wón 6àn za Lazaare á lò yí here. ³ O o Lazaare mu 6àn hínni mí nùwā jùn tonkaa o 6úí le o vaa bío bío kà na a Yeesu yí: «Núhúso, mìn bónlo á lò yí here.» ⁴ Bío 6a vaá bía mu nòn o Yeesu yí, ó o bía: «Mu vāmú mu yínón bío na à wé o ò hí ì cén. Mu ù wé á le Dónbeení yèni á à lé. Mu ù wé á le Dónbeení Za cùkú á à mi.»

⁵ O Yeesu á wa a Maate là a Mari lè 6àn yàró Lazaare. ⁶ Eε ká bío ó o ná a Lazaare vāmú bío, ó o bínía wó hā wizooní jùn hen na ó o wi yí. ⁷ Bún món, ó o bía nòn mí nǐ-kenínia yí: «Mi bíní le wa lén va ho *Zudee kōhū.» ⁸ O o nǐ-kenínia bía nòn wo yí: «Nì-kàránlo, yínón bín á 6a còonía le mí ì lèeka fo lè hā huua á à 6úe le? A lé bín á ù pá wi à ù bíní va yí le?» ⁹ O o Yeesu bía nòn 6a yí: «Hā lèèrèwa píru jùn lé hía wi le wizon-kùure yí, tàá? Ká a nùpue wee varáka le wisoni yí, ò o máa hūaa miten, lé bío á mu khoomu wi. ¹⁰ Eε ká a nùpue wee varáka ho tǐnāahū, ò o wé hūaa miten, lé bío mu khoomu mía.» ¹¹ Bío ó o Yeesu bía hǎn bíoní so wó, ó o pá bínía bía: «Wàn bónlo Lazaare dūma, ká í mahá vaá síní a.» ¹² O o nǐ-kenínia bía: «Hen ká a dūma, se o vāmú díká wee dé, o ò wa.» ¹³ O Yeesu wí ò o bío le o Lazaare húrún. Ká a nǐ-kenínia bán wee leéka le lé mu dāmú binbirí ó o bía bío. ¹⁴ O o Yeesu wāa bía mu wéréwéré nòn 6a yí: «O Lazaare húrún. ¹⁵ Bío mu yí wó yí yú mi bín á í wee zāmaka minén bío yí, lé bío á lé bún á à na á mi ì wíoka à dérāa mi sía mií. Mi wāa wa lén va hen na ó o Lazaare mu wi yí.» ¹⁶ O o Toma na 6a wee ve làa Hénbéní á wāa bía nòn 6a nǐ-kenínia na ká yí: «Mi mún wa lén va, à vaa páaní hí làa wó.»

¹⁷ Bío ó o Yeesu wà vaá zo ho Betanii lóhó yí, ó o ná à 6a le o Lazaare nùna á yú hā wizooní bío náa. ¹⁸ Ho Betanii lè ho Zeruzalεmu yí nà yí mín yí. Mu máa yí kilomēterewa bío tǐn sese, ¹⁹ á 6a *zúífùwa cèrèε ló ho Zeruzalεmu yí 6uara a Maate là á Mari cǎn, á wà 6ueé tēní 6àn yàró yúmú. ²⁰ Bío ó o Maate ná à 6a le o Yeesu bò o 6uen, ó o ló lée sá a yahó, ò o Mari wón kará le zii yí. ²¹ Bío ó o lée yú a, ó o bía nòn wo yí: «Núhúso, fo nònzoñ lá wi hen, se wàn yàró yí húrún. ²² Eε ká í zū le hā laà na kà wán pá, á bío 6úen6úen na fo ò fío le Dónbeení cǎn, á le è wé.» ²³ O o Yeesu bía nòn wo yí: «Mìn yàró á à vèe.» ²⁴ O o Maate bía: «Í zū le ká le Dónbeení wee vèeni 6a nǐ-hía ho dímíjá vé nònzoñ, ó o ò vèe.» ²⁵ O o Yeesu bía nòn wo yí: «Ínén lé yía wee vèeni 6a nǐ-hía á wee na le mukānǐ binbirí. Yía dó mí síi mií, ó o mukānǐ á à kerí, hārí à 6ānsó hí. ²⁶ A nùpue lée nùpue na dó mí síi mií á yú le mukānǐ binbirí, wón máa hí máa cén. Maate, fo tà bún le?» ²⁷ O o Maate bía: «Uuu Núhúso, í tà le fo lé *Yía le Dónbeení mōn léra, le Dónbeení Za na ko ò o buen ho dímíjá yí.»

²⁸ Bío ó o Maate bía bún wó, ó o wà 6ueé von mín hínló wee hūmōnkarāa: «O nǐ-kàránlo lée wi hen. O le ù 6uen.» ²⁹ Bío ó o Mari ná bío bía, ó o dēnía hínnōn bánbāa mà a Yeesu. ³⁰ Mu páahū ò o Yeesu lá díñ yí 6ueé zon ho lóhó yí. O wi hen na ó o Maate lée sá a yahó yí. ³¹ Bío 6a zúífùwa na lá wi le zii yí làa Mari, á wee híí o síi mōn wán ò o hínnōn bánbāa ló, á 6a bò a mōn. Ba wee leéka le o bò ò lé le búure wón á lée wá. ³² Bío ó o Mari vaá dōn hen na ó o Yeesu wi yí, ó o líí 6úrá a yahó, ò o bía nòn wo yí: «Núhúso, fo nònzoñ lá wi hen, se wàn yàró yí húrún.» ³³ Ká a Yeesu

* 11:2 Mi loñ Zán vūahū 12.3

mən ò o wee wá, á 6a nùpua na bò làa wo mún wee wá, á mu vá a yí làa sòobéé, ó o sò mí yahó. ³⁴ O o tùara 6a yi: «Lé wen á mi nùna a yi?» A 6a bía nən wo yi: «Núhúso, buen 6uee loń.» ³⁵ O o Yeesu yèn-caa wee lé. ³⁶ A 6a zúifùwa na wi bín á wee bío: «Mi loń bío ó o lá wa làa wo.» ³⁷ Ká 6a nùwá yèn búí bán bèn wee bío: «Orén na wéera a muíi yío, á so mún lá yí dà máa hè o Lazaare húmú le?»

³⁸ Bío 6a wee va hen na le búure wi yi, ó o Yeesu á mu wíokaa vá yi làa sòobéé. Le búure mu léé 6ó-łééhó búí kōhú, á jii pon lè le hue-beení. ³⁹ O o Yeesu bía: «Mi blini le huee lén bín.» O o Maate na lé yia húrun 6àn hínló, á bía nən o Yeesu yi: «O sámu á à wé, lé bío ó o wi le búure yi yú há wizooni bío náa.» ⁴⁰ O o Yeesu bía nən wo yi: «Í so yí bía yí nən foń le ká fo dó ũ síi mií, á fo ò mi le Dónbeení cùkú beení le?» ⁴¹ A 6a wáa blinia le huee léra. O o Yeesu yód dá mí yahó ho wáayi, ò o bía: «Í Maá, í wee dé ũ báraká, lé bío fo tà ná í floró. ⁴² I zū le fo wee jí í cón fēéé, éé ká í wee bío làa fo bío ká wán 6a nùpua na kńia mií ká bío yi, bera a na 6a tà le lé ũnén tonkaa mi bío bon.» ⁴³ Bío ó o Yeesu bía hńn bioní so wó, ó o bía pónpón: «Lazaare, 6uee lé.» ⁴⁴ O o Lazaare na lá húrun 6ueé ló, ká a zení là a níní bá lè há nín-kéníwá, á yahó pon yi. O o Yeesu bía: «Mi fee wo, á día le o lén.»

*Ba zúifùwa júnása le mí ì na a Yeesu 6a à búe
(Matiye 26.1-5; Maaki 14.1-2; Luki 22.1-2)*

⁴⁵ Bío 6a *zúifùwa na 6uara a Mari cón mən bío ó o Yeesu wó, á 6a cèrèé dó mí sía wo yi. ⁴⁶ Ká 6a fahú á 6a nùwá yèn búí wá vaá yú 6a *Farizéwa, á lá bío ó o Yeesu wó á fēera nən 6a yi. ⁴⁷ A 6a Farizéwa lè le *Dónbeení yankarowá júnása á von mí ninzàwa *làndá ttiá fēerowá na ká à 6a kúaa mín wán, á bía nən mín yi: «Wa bènťin ko à wa wé bío búí. O nni mu sòobáa wee wé mu yéréké biowa dàkhina. ⁴⁸ Ká wa día ó o wee wé mu, á 6a nùpua búenbúen hía yèrémá à dé mí sía wo yi. A ho Oroomusa júnása á à híni ì fi wa *Dónbeení zí-beení, á à 6úe wa nípomu júhú.†» ⁴⁹ A 6a nĩ-kéní na 6a le Kayiifu, yia lé le Dónbeení yankarowá júhúso beení le lúluúre mu yi, á bía nən 6a yi: «Mi yí zū bío búí mu yi. ⁵⁰ Mi so yí zū le warén cón á mu sūaaní ò o nùpue nĩ-kéní hí wa nípomu búenbúen bío yi à mu bè yi fennáa le?» ⁵¹ O Kayiifu mu yí bía há bioní mu mítén. Ká bío ó o lé le Dónbeení yankarowá júhúso beení le lúluúre mu yi, lé bñn nən ó o wee fēé le Dónbeení jì-cúa ká síi, le o Yeesu ko ò o hí mín nípomu bío yi. ⁵² Mu yíná bán mí dòn bío yi. O mún ko ò o hí, à le Dónbeení zàwa búenbúen na saawaa wi ho dímíná búenbúen yi, ò o vá kúee mín wán, à wé lè mu nípomu dà-kéní.

⁵³ Lé bñn bío yi, á 6a zúifùwa júnása bía tò mu wán mu zoń le mí ì na a Yeesu 6a à búe. ⁵⁴ A lé bñn nən ó o Yeesu wáa yí máa héé 6a zúifùwa fahú à 6a mi, ò o wá van ho lóhó búí na 6a le Efarayiimu, hía 6ó le dùure yi, á vaá kará bñn lè mí nĩ-keninia.

⁵⁵ Hen ká 6a zúifùwa sánú na 6a le Paaki wá 6ueé dá, à 6a cèrèé léka à fèn va ho Zeruzalému, á vaa ceé mítén à dań diráa ho sánú mu. ⁵⁶ Ba nùpua wee cá a Yeesu, á wee tũaka mín yi le Dónbeení zí-beení lún yi le o Yeesu mu á à yí ì buen ho sánú diinii léé, tàa o máa buen. ⁵⁷ Mu ù wé à le *Dónbeení yankarowá júnása lè 6a *Farizéwa á nən le jii le ká yia zū hen na ó o Yeesu wi yi, à 6ánsó 6uee bío mu, à mí wii wo.

† 11:48 Ho páahú mu yi, ká ho Oroomusa pánká wi 6a zúifùwa wán.

12

O Mari kúaa ho jiló na sámu sí o Yeesu zení wán
(Matiye 26.6-13; Maaki 14.3-9)

¹ Bío á ho *Paaki sánú díró ká há wizooní bío hēzín, ó o Yeesu ɓuara ho Betanii lóhó, hen na ó o Lazaare wee lé yi, yíá ó o vèenía. ² Ba wee dí ho sánú o Yeesu bío yi bín, ó o Maate wee na ho dínló ɓa nùpua yi. Bía là a Yeesu páanía kará ho dínló jùhú yi ó o Lazaare wi tlahú.

³ O o Mari buan ho jiló na sámu sí á yàwá here liitere sanká màní, hã wó lè mu bío ɓúí na ɓa le naàrè mí jùú yi, á ɓueé kúaa o Yeesu zení wán, á bínía sùukaa lè mí jún-vāní. A ho jiló sámu hínan sú le zii mu ɓúenɓúen.

⁴ O o Yeesu nĩ-kenínia ní-kení na ɓa le Zudaa Isikariote, yíá á à dé wo ò na, á wáa bía: ⁵ «Lée webio nɔn ɓa yí yèèraráa ho jiló mu lè wén-hãani khíá-tín, á yí nɔn ɓa nĩ-khenia yi?» ⁶ O Zudaa bía bún yínɔn bío ɓa nĩ-khenia bío here wo yi, ká lé bío ó o lé o kònló. Ba ɓunɓua-wárí na wi o cón ó o wee lén dí. ⁷ Ká a Yeesu màhá bía: «O hãa mu á ù díá. Ho jiló mu ó o lá bàrá pan lè í sánía wíokaró há nùuló bío yi. ⁸ Ba nĩ-khenia á à keñ làa mia fèèè, ká ínén wón máa keñ làa mia fèèè.»

⁹ Ba minka *zúifúwa já le o Yeesu wi ho Betanii yi, á ɓa wà van bín. Mu yínɔn o Yeesu bío yi mí dòn ɓa vannáa, ɓa mún wi ɓa vaa mi a Lazaare na ó o Yeesu vèenía. ¹⁰ A le *Dónbeení yankarowá júnása mún wáania tò le mí ì na a Lazaare ɓa à ɓúe ¹¹ lé bío á mu lé o Lazaare mu vèeró bío yi á ɓa zúifúwa cèrèè wee yèrè má dé mí sía o Yeesu yi.

O Yeesu zoró ho Zeruzalɛmu lóhó yi bío
(Matiye 21.1-11; Maaki 11.1-11; Luki 19.28-40)

¹² Mu tá na lée tɔn, á ɓa minka zãamáa na ɓuara ho sánú díró bío yi, á já le o Yeesu wà ɓueé zo ho Zeruzalɛmu, ¹³ á ɓa khó há yùkúio vɔnna na ɓa lée dérãa ho cùkú wo yi buan, à ɓa wà lée sã a yahó. Ba wee bío bío kà pónpón: «Le ho cùkú à bío sí le Dónbeení yi. Le o Nùhúso Dónbeení wé mu bè-tentewá làa yíá bò o ɓuen o yèni yi, o *Isirayɛle bèè.» ¹⁴ O Yeesu yòora a sùnpè-bòohú ɓúí, làa bío le Dónbeení bióní vūahú bíarãa mu ká síi:

¹⁵ «*Sion lóhó nĩpomu, yí zón dèè.

Loñ, lé ù bée bò o ɓuen,
o yòora a sùnpè-bòohú.»

¹⁶ Pãahú na mu wee wé yi, ó o Yeesu nĩ-kenínia yí zūna mu kúará. Ká pãahú na le Dónbeení léra a Yeesu yèni yi, á ɓa hácírí màhá ɓuara bío le Dónbeení bióní vūahú bía a dání yi wán. A bío ho vūahú mu bía, lé bún ó o bío wórãa.

¹⁷ Bía nɔnzon páanía wi là a Yeesu pãahú na ó o von o Lazaare á wón vèera ló le búure yi, bán ɓúenɓúen wee mí bío ɓa mɔn tūiá. ¹⁸ Bío mún nɔn ɓa minka zãamáa lée sánãa o yahó, lé bío mu yéréké bío na wee zéení le o ló le Dónbeení cón tūiá na mà á ɓa já. ¹⁹ A ɓa *Farizíewa wáa wee bío mún yi: «Mí yí mɔn mu le, mí yí dà dèè ɓúí máa wé. Ba nùpua ɓúenɓúen wee yèrè má bè o yi.»

O Yeesu wee bío mí hómú bío

²⁰ Bía wà ɓueé ɓaani le Dónbeení ho Zeruzalɛmu yi ho sánú díró pãahú á bía yínɔn *zúifúwa ɓúí wi tlahú. ²¹ Ba vá ɓueé ɓó a Filiipu na wee lé ho Kalilee kshú lóhó na ɓa le Betesayidaa yi, á bía nɔn wo yi: «Wa wi à wa mí a Yeesu wán.» ²² O o Filiipu wáa bía mu là a Andere, á ɓa mí

nūwā ɲun wà vaá bía mu là a Yeesu. ²³ O o Yeesu bía nɔn ɓa yi: «Hia kà lé ho p̄ahú na le Dónbeení á à lén o *Nùpue Za yèni yi. ²⁴ Le í m̄ ho t̄úá na mía: Ká ho ðínló beere á yí ðù, á mukāní yí hà á b̄io ká yí soora, á le è ðín kà. Ká le mukāní hà, á b̄io ká soora, á le è ha h̄a bia na boo. ²⁵ Yia henía mí mukāní b̄io, wón á à v̄ini le. Ká yia yí máa càtí mí mukāní b̄io hùúu ho ðím̄j̄ná na kà yi, wón á à yí le mukāní binbirí na máa vé. ²⁶ Yia wi ò o sá na mií, à wón bè mií. A hen na á ì wi yi, á ì ton-sá mún ñ keŋ yi. Yia wee sá na mií, wón á ì Maá á à dé ho cùkú yi. ²⁷ B̄io ká wán, á ì hácírí yáara. Lé mu yén á ì b̄io? I b̄io le ì Maá k̄aní mi le lònbee na à yí mi h̄a laà na kà wán léé? Eε ká lé b̄in b̄io yi á ì ɲòñ guararáa. ²⁸ I Maá, zéeni ū cùkú le ɓa nùpua mi.» A t̄amu ɓúí s̄á ɲá ho wáayi á bía: «Ì zéenia í cùkú, á ì pá à wíoka à zéeni ho.» ²⁹ Ká ɓa z̄amáa na ðín b̄in ɲá mu, á ɓa le léé v̄iohó v̄a. Ba ɓúí ɓèn le léé tonkaro na ló ho wáayi bía làa wo.

³⁰ O o Yeesu b̄inia bía: «Mu yínɔn̄ ínén b̄io yi á mu t̄amu s̄á ɲánáa. Mu lé minén b̄io yi. ³¹ B̄io ká wán lé ho ðím̄j̄ná na kà nùpua cítiró p̄ahú. Lé b̄io ká wán á le Dónbeení lùwáráa ho ðím̄j̄ná na kà ɲúh̄uso. ³² Ká ínén ɓa khii can le ɓùɛni wán h̄oonía yòò f̄ará, á ì wé á ɓa nùpua ɓúenɓúen á à buen í c̄s̄n.» ³³ O bía ká s̄ii á zéenia náa b̄io ó o ò híráa s̄ii. ³⁴ A ɓa z̄amáa bía nɔn wo yi: «Wa z̄ú le le Dónbeení lándá v̄uahú yi á mu bía le *Yia le Dónbeení m̄on léra ko ò o keŋ b̄in f̄éε, á ū wó kaka wee b̄ioráa le o *Nùpue Za ɓa ko ɓa ca le ɓùɛni wán h̄ooní yòò f̄ará? A wón Nùpue Za so ɓèn lé o yén?» ³⁵ O o Yeesu bía m̄iten b̄io nɔn ɓa yi: «Mi yú mu khoomu, ká ho p̄ahú na mu ù wé á yí túee. A b̄io mi yú mu khoomu, á mi w̄aa wé varáka mu yi, à le t̄ibirí h̄a yí yòoka mi wán. Mu bon, yia wee varáka le t̄ibirí yi á yí máa mi b̄io wi o yahó. ³⁶ Mi tà dé mi s̄ia yia lé mu khoomu yi, p̄ahú na mi yú mu yi, à mi wé mu khoomu nùpua.»

B̄io ó o Yeesu bía h̄s̄n b̄ioní so wó, ó o khèra vaá sà m̄iten ɓa yi.

Ba zúifùwa cèrèε pá p̄á a Yeesu b̄io

³⁷ B̄io ó o wó mu yéréké biowa cèrèε na wee zéeni le o ló le Dónbeení c̄s̄n ɓa m̄on mí cúee, ká ɓa pá yí dó mí s̄ia wo yi. ³⁸ Mu wó ò o *Ezayii ɲi-cúa na ó o f̄eera, à ɲii sí. O bía:

«Núh̄uso, lé o yén yáá dó mí s̄ii le b̄in-tente na wa wee bue yi?

A lé o yén ó o Núh̄uso zéenia lè mí p̄anká?»*

³⁹ B̄io nɔn ɓa yí dà máa t̄aráa mu yi, lé b̄io ó o Ezayii mu pá b̄inia bía:

⁴⁰ «Le Dónbeení wó á ɓa ka lòn muiiwá,
bèra a na à ɓa wé yí mi.

Le wó á ɓa yiwa tunka

bèra a na à ɓa wé yí ðàn z̄úñ b̄io á le wee wé.

Le wó ká s̄ii bèra a na

à ɓa yí ðàn yèrémá ɓuen le c̄s̄n à le wεé ɓa.»†

⁴¹ O Ezayii bía h̄s̄n b̄ioní so lé b̄io ó o m̄on ho cùkú na le Dónbeení á à dé o Yeesu yi, ó o bía a b̄io yi. ⁴² Eε ká ɓa *zúifùwa ya-díwá mí beere t̄ahú, á ɓa cèrèε ɲòñ pá dó mí s̄ia o Yeesu yi. Ká ɓa màh̄á yí máa tà b̄io mu wéréwéré, lé ɓa *Fariz̄lewa b̄io yi, à bán yí h̄e ɓa lè ɓa zúifùwa k̄aránlò z̄ii zoró. ⁴³ Ba wa le yèni càró ɓa nùpua c̄s̄n á po le yèni càró le Dónbeení c̄s̄n.

Yia yí máa tà a Yeesu b̄ioní b̄io, wón ɲúh̄ú á à sí

* 12:38 Mi loŋ Ezayii v̄uahú 53.1 † 12:40 Mi loŋ Ezayii v̄uahú 6.10

44 O Yeesu bía bïo kà pónpón: «Yia dó mí sîi miï, se yínón ìnén ì dòn á bânso dó mí sîi yi. Bânso dó mí sîi yia tonkaa mi yi. 45 Yia mæn mi, se lé yia tonkaa mi á bânso mún mæn. 46 Ìnén ka lòn khoomu á buara ho ðímíjá yi, bèra a na ká nùpue léé nùpue na dó mí sîi miï, à bânso yí keñ le tìbíri yi. 47 Ká a búí jà ì bíoní ò o yí bò hã yi, á mu máa wé ìnén lé yia á à síiní bânso jùhũ. Mu bon, ìnén yí wà buée síiní ho ðímíjá nùpua júná, ká ì wà buée fení 6a. 48 Yia pá ì bïo, á yí máa tà ì bíoní yi, wón jùhũ á à sí. Hã bíoní na á ì bía lé hñ á à síiní bânso jùhũ ho ðímíjá vé nònzoñ. 49 Lé bïo á ì yí bía lè ì pánká. Ká a Maá na tonkaa mi, wón míten lé yia næn le jii miï, á zéenía bïo á ì ì bío binbirí lè 6a nùpua. 50 A ì mún zũ le bïo ó o wee na le jii à ì hení na 6a nùpua yi, bún wee na le mukáni binbirí na máa vé. Hã bíoní na á ì wee bío lé hña ó o Maá næn le jii le ì bïo.»

13

O Yeesu seera mi ni-keninia zeni

¹ Sání ho *Paaki sánú díró búaká, á bïo ó o Yeesu zũna le mí léró ho ðímíjá yi à va mín Maá cñ pãahũ dñ, á bía bïo sã yi na wi ho ðímíjá yi ó o wa, ó o wíokaa zéenía le bïo mí wa làa ba bân síi mía.

² O Yeesu lè mí ni-keninia lan wee dí ho ziihũ jii. A bún, ò o *Satáni wó ó o Yeesu dénaló bïo wi o Zudaa na lé o Simøn Isikariote za sîi yi vó. ³ O Yeesu zũ le o Maá dó mu bïo búenbúen mí níi yi. O o mún zũ le mí ló le Dónbeení cñ, á bíniá wà à va le cñ. ⁴ O o wãa líi hñan ho ðínló jùhũ yi, á tera mí báká beení, ò o lá le nín-kéní can lè mí kuio. ⁵ O o kúaa mu jumu le dèe búí yi, ò o wee seera mí ni-keninia zení, à bíni sùuka lè le nín-kéní na ó o can lè mí kuio.

⁶ Bïo ó o buée dñ o Simøn Piere, á wón bía næn wo yi: «Núhũso, lé ùnén wi à ù seera ìnén zení le?» ⁷ O o Yeesu bía næn wo yi: «Bïo á ìnén wee wé bïo ká wán á ùnén yí zũ kúará. Ee ká fo khíi zũñ mu làa món.» ⁸ O o Piere bía: «Búeé, ùnén máa seera ì zení hùúu.» O o Yeesu bía næn wo yi: «Ká ì yí seera ù zení, á ùnén làa mi máa páani bïo búí yi.» ⁹ O o Simøn Piere wãa bía: «Núhũso, ká mu ka ká, à ù yí seera ì zení mí dòn, ká ù seera ì níni lè ì jùhũ.» ¹⁰ O o Yeesu bía næn wo yi: «Yia súaa, wón bïo búenbúen wee ce. O hña le mí ì seera bïo, se mu lé o zení. Minén bán wee ce, èe ká mu yínón mí búenbúen.» ¹¹ O Yeesu zũ yia á à dé o ò na, lé bún te bïo ó o le 6a búenbúen yí máa ce.

¹² Bïo ó o seera 6a zení vó, ó o lá mí báká beení zã ò o bíniá líi kará ho ðínló jùhũ yi, ò o wãa wee bío lè mí ni-keninia: «Mí so zũ bïo á ì wó ká kúará le? ¹³ Mi wee ve mi làa ni-karánlo, làa Núhũso, á mi tũiá sí, ì lé o ni-karánlo á lé o Núhũso. ¹⁴ Ká ìnén hña seera minén zení, se minén mún ko mi wé seera mín zení. ¹⁵ Ì wó mu zéenía làa mia, bèra a na, à minén mún wé wé mu làa mín, làa bïo á ì wórãa mu làa mia. ¹⁶ Le ì mí ho tũiá na mia: Ton-sá na po mí jùhũso wón mía. O o tonkaro na po yia tonkaa wo, wón mún mía. ¹⁷ Bïo mi zũ bún, ká mi wee wé mu, se mi júná sí.»

O Yeesu le mi ni-keninia ni-kéni á à dé mí ì na

(Matiye 26.20-25; Maaki 14.17-21; Luki 22.21-23)

¹⁸ O Yeesu bía: «Mu yínón mí búenbúen á ì wee bío bïo. Ìnén lé yia zũ bía á ì hueekaa. Ee ká bïo túara le Dónbeení bíoní vùahũ yi ko mu wé à jii sí. Mu túara ká síi: «Yia làa mi páaniá dú ì ðínló á bíniá wee fi làa mi.»*

* 13:18 Mi lorí Lení vùahũ (Psaumes) 41.10

19 I wee bío mu na mia bío kà wán ká mu bío mu ðì n̄ yí ð̄n, bèra a na ká mu khíi ð̄n, à mi tà le ìnén lé yíá wi f̄ééé. 20 Le ì mí ho t̄iá na mia: N̄pue na khíi buan ì tonkaro sese, se lé ìnén á ð̄nso buan sese. A yíá buan mi sese, se lé yíá tonkaa mi á ð̄nso buan sese.»

21 Bío ó o Yeesu bía h̄n bioní so vó, ó o hácirí wíokaa yáara, ó o wáa bía wéréwéré: «Le ì mí ho t̄iá na mia: Minén n̄-kéní lé yíá á à dé mi ì na.» 22 A ð̄a n̄-kenínia wee loŋka mín yi. Ba yí zū yíá ó o wee bío bío. 23 Mu wee wé, ò o Yeesu n̄-kenínia n̄-kéní, yíá ó o wa, á kará bó a yi. 24 O o Sim̄n Piere bía làa wón lè mí n̄i le o t̄ua o Yeesu yi le lé o yén ó o wee bío bío. 25 O o n̄-keníni mu búera van là a Yeesu c̄n, á t̄uara a yi: «N̄uh̄so, lé o yén fo wee bío bío?» 26 O o Yeesu bía: «Ì zoó c̄i ho búurú, ká yíá á ì n̄n ho yi, se wón lé orén.» O o Yeesu wáa lá ho búurú zoó cá á n̄n o Zudaa na lé o Sim̄n Isikariote za yi. 27 O Zudaa féeni lè ho búurú, ó o Sat̄ani ð̄enía zon wo. O o Yeesu bía n̄n o Zudaa yi: «Bio fo le fo ò wé, à ù wé f̄ua.» 28 A ð̄a n̄-kenínia na ká ð̄ah̄ á n̄-kéní woon yí zū bío n̄n ó o Yeesu bíaráa làa wo ká sii. 29 Bío ó o Zudaa ð̄a bunbua-wá rí wi c̄n, á ð̄a búí wee leéka le o Yeesu wi ò o bío le o vaa yà bío ð̄a màkóo wi yi ho s̄nú bío yi. T̄áá ká a Yeesu wi ò o Zudaa mu na bío búí ð̄a n̄-khenia yi. 30 Bío ó o Zudaa wáa f̄o ho búurú ká sii, ò o ð̄enía h̄n̄n yòó ló. Mu wee wé à ho tá h̄n.

O Yeesu b̄n-f̄nle búí na ó o b̄ia bío henía

31 O Zudaa léró m̄ndén, ó o Yeesu bía: «H̄a làa na ká wán, ó o *N̄pue Za c̄kú wee mi, ó o N̄pue Za mún wee zéeni le Dónbeení c̄kú. 32 [Ká a N̄pue Za wee zéeni le Dónbeení c̄kú] á le mún n̄ wé ó o N̄pue Za c̄kú mún n̄ mi, á le è wé mu hen làa c̄inú. 33 I n̄-kenínia na á ì wa làa s̄obéé, ho p̄ah̄ na á ì wé làa mia á yí t̄úe. Mi khíi wé è cà mi. Éé ká bío á ì bía n̄n ð̄a *z̄uif̄uwa yi, lé b̄n ð̄an sii á ì mún n̄ bío á à na minén yi: Mi yí ð̄a máa va hen na á ì wee va yi. 34 I ì bío b̄n-f̄nle búí á à hení ì na mia: Mi wé waŋ mín. Mi ko mi wé waŋ mín, làa bío á ì waráa mia bío sii. 35 Ká mi wa mín, á ð̄a n̄pua búenbuen màhá à z̄n̄ le mi lé ì n̄-kenínia.»

36 O o Sim̄n Piere t̄uara a yi: «N̄uh̄so, lé wen á fo ò va yi?» O o Yeesu bía n̄n wo yi: «H̄a làa na ká wán, á fo yí ð̄a máa bè làa mi máa va hen na á ì wee va yi. Ká fo màhá khíi bè làa mi làa m̄ndén.» 37 O o Sim̄n Piere bía n̄n wo yi: «N̄uh̄so, lée webio n̄n á ì yí ð̄a máa bè làa fo há làa na ká wán? I tà à ì dé ì muk̄n̄i na ù bío yi.» 38 O o Yeesu bía: «Fo ò tà á à dé ù muk̄n̄i ì na ìnén bío yi k̄nk̄n le? Le ì mí ho t̄iá na foŋ: S̄ani o kò-béé wá, ká fo bía le fo yí zū mi há c̄ua-t̄n.»

14

O Yeesu lé yíá lé ho w̄sh̄u

1 O Yeesu bía n̄n mí n̄-kenínia yi: «Mi yí yáa mi yilera. Mi dé mi s̄ia le Dónbeení yi, à mún dé mi s̄ia mi. 2 Wán Maá z̄i á há k̄enínia l̄ua c̄èr̄é wi yi. Ká mu lá yí bon, se ì lá yí bía le ì vaá wíokaa l̄ue á à ká làa mia. 3 Ká le l̄ue vaá wíokaa vó, á ì b̄n̄i b̄ueé fé mia, à mi vaa páaní k̄ení làa mi hen na á ì ì keŋ yi. 4 Mi zū ho w̄sh̄u na wee va hen na á ì wá à va yi.»

5 O o Toma bía n̄n wo yi: «N̄uh̄so, bío wa yí zū ù veení, á wa à z̄n̄ ho w̄sh̄u kaka?» 6 O o Yeesu bía n̄n wo yi: «Ìnén lé yíá lé ho w̄sh̄u, á lé ho t̄iá poni ð̄nso, lé ìnén le muk̄n̄i binbir̄i wee lé c̄n. N̄pue yí ð̄a máa va a Maá c̄n ká ð̄nso yí ló ì wán. 7 Ká mi lá zū mi, ó o Maá á mi mún n̄

zūrí. Hã laà na kà wán, ó o Maá mi zū, á m̄n wo.» ⁸ O o Filiipu bía n̄n o Yeesu yi: «Núhúso, zéeni a Maá làa w̄n, á b̄n wáa à yí w̄n.» ⁹ O o Yeesu bía n̄n wo yi: «Eee! Filiipu, ínén wi làa mia míana, à ù pá yí zū mi le? Yia m̄n mi, se b̄nso m̄n o Maá. A fo t̄n le í zéeni a Maá làa fo le we? ¹⁰ A le fo yí tà le ínén páania là a Maá ó o Maá páania làa mi lon? Hã bióní na á í wee bío na mia á ínén yí te. Hã bióní mu wee lé o Maá na wi làa mi c̄n. Lé orén wee wé bío ó o s̄i vá yi. ¹¹ Mi tà bío á í bía n̄n mia yi le ínén páania là a Maá ó o Maá páania làa mi. Ká b̄n mia à mi pá wáa tà mu bè-wénia na á í wó á mi m̄n bío yi. ¹² Le í mí ho t̄iá na mia: Yia dó mí s̄i m̄i, á b̄nso ò wé hã wárá na á í wee wé b̄n s̄i. O yáa à wé h̄a po h̄n, lé bío á í wee va a Maá c̄n. ¹³ A b̄o búenbúen na mi wé è fio í yèni yi á í ì wé, bèra a na ò o Maá yèni lé ínén na lé o Za p̄nká yi. ¹⁴ Ká mi wé f̄ora bío búí í yèni yi, á í ì wé mu.»

O Séenilo veere naló bío

¹⁵ «Ká mi wa mi, á mi wé è bè bío á í henía n̄n mia yi. ¹⁶ A ínén á à fio o Maá yi, ó o na a Séenilo veere mia, ò o wé keí làa mia f̄eεε. ¹⁷ O Séenilo mu lé le Dónbeení Hácírí t̄iá poni b̄nso, dén na á ho d̄im̄j̄nása yí dà máa yí, lé bío á ba yí máa mi le, á yí zū le. Minén bán zū le, lé bío le wi làa mia, á khíi keí mia.

¹⁸ «Í máa día á mi máa wé lòn híiminí, í ì b̄n í búen mi c̄n. ¹⁹ Hen làa c̄inú ká ho d̄im̄j̄nása máa mi mi, ká minén bán ñ mi mi, lé bío á le muk̄n̄i binbirí wi m̄i á minén le muk̄n̄i binbirí mún ñ wé yi. ²⁰ Ká mu p̄ah̄ú khíi d̄n, á mi í zūrí le ínén páania là í Maá, á minén páania làa mi, á ínén páania làa mia. ²¹ Yia wee pa í bióní na á í b̄o henía bío, á wee bè h̄a yi, wón lé yia wa mi. Í Maá á à waí yia wa mi, á ínén mún ñ waí b̄nso, á wé è zéeni íten làa wo.»

²² O o Zudaa, yia wi mí dòn làa Zudaa Isikariote, bía n̄n wo yi: «Fo ò wé kaka à zéeni úten làa w̄n ká fo máa zéeni úten là ho d̄im̄j̄nása?» ²³ O o Yeesu bía n̄n wo yi: «Yia wa mi, wón wee bè bío á í wee bío yi. Í Maá á à waí b̄nso, á í Maá làa mi á à búen b̄nso c̄n, á bueé keí làa wo. ²⁴ Yia yí wa mi, wón yí máa bè í bióní yi. Hã bióní na á í wee bío ká yí ló ínén í beere yi. Mu lé í Maá na tonkaa mi á hã ló yi.

²⁵ «Í bía bío kà n̄n mia ho p̄ah̄ú na á í wi làa mia. ²⁶ Eε ká a Séenilo na lé le Dónbeení Hácírí, d̄io ó o Maá Dónbeení á à tonka í yèni yi, dén wé è kení mia là mu bío búenbúen, á à b̄n í leéka mia là mu bíowa búenbúen na á í bía n̄n mia.

²⁷ «Í wee lén, ká í m̄h̄á a na ho h̄éerà mia. Í h̄éerà lé h̄a á í wee na mia. Ho wi mí dòn là ho d̄im̄j̄ná h̄éerà. Mi yí le mi yilera yáa. Mi yí z̄n. ²⁸ M̄j̄ná à í bía le í wee lén, ká í b̄n í búen mi c̄n. Mi lá wa mi, se bío á í bía le í va a Maá c̄n á mi s̄ia lá à wa bío yi, lé bío ó o Maá po mi. ²⁹ Í bía mu n̄n mia hã laà na kà wán, ká mu bíowa mu wéró d̄n yí d̄n, bèra a na, ká mu khíi d̄n, à mi wíoka dé mi s̄ia m̄i. ³⁰ Í máa b̄n í máa bío bióní c̄èεε làa mia, lé bío á ho d̄im̄j̄ná na ká n̄h̄úso wà a búen. O yí yú p̄nká í wán. ³¹ Eε ká ho d̄im̄j̄nása ko ba zūrí le í wa a Maá, á bío ó o b̄o henía n̄n m̄i lé b̄n á í wee wé. Mi líi h̄n̄i, mi wa lén hen.»

15

O Yeesu lé ho èrèz̄én v̄nd̄εε binbirí

¹ O Yeesu bía: «Ínén lé ho èrèz̄én v̄nd̄εε binbirí, ká í Maá lé ho èrèz̄én v̄nd̄εε b̄nso. ² Ká lakahó léé lakahó na can m̄i à ho yí máa ha, ó o ò

kúii ho. Ká hĩa wee ha, hń́n búenbúen ó o wee kí, à hĩa wíoka wé ha lè mí sòobéε. ³ Làa búń sii á minén dèenía wee ce yó lòn lakara na 6a kúí í kàránlò na á mí tà yí bío yi. ⁴ Mi páaní làa mi, á í mún ñ páaní làa mia. Lakahó yí dà máa ha bia ká ho yí can le vń́ndèε yi. Làa búń sii, ká minén mún yí páanía làa mi, á le Dónbeení Hácírí bĩa máa keń mia.

⁵ «Ínén ka lòn vń́ndèε, ká minén ka lòn lakara. Yia páanía làa mi, á ínén páanía làa wo, á wón 6ànso á le Dónbeení Hácírí bĩa á à keń yi cèrèε. Inén bío níi mia, á mi yí dà dèε woon máa wé. ⁶ Yia yí páanía làa mi ka lòn vń́ndèε lakara na 6a kúiora lée kúaará. Ká hĩa lakara mu hon à 6a khuii há bè mń́n wán à dé ho dǎhũ yi cǐí. ⁷ Ká mi páanía làa mi, á wee bè í bioní yi sese, à bío mi wee cà, à mi fio, á mi ì yí mu. ⁸ Ká le Dónbeení Hácírí bĩa wi mia cèrèε se mu wee zéení le mí lé í ñi-keninia binbirí, á 6a núpua búenbúen á à mí í Maá cukú mu bío yi. ⁹ Làa bío ó o Maá waráa mi, lé búń 6àn síi á ínén mún waráa mia. Mi páanía làa mi, á mi ì wíoka à zúrí bío á í waráa mia. ¹⁰ Ká mi wee bè bío á í bò henía yi, se mi páanía làa mi á mi ì zúrí bío á í waráa mia bío, làa bío ínén páanía là a Maá á zú bío ó o waráa mi, lé bío á í bò bío ó o bò henía yi.

¹¹ «Í bía búń nǎn mia, bèra a na à ínén sí-wεε 6àn síi à keń mia, à mi sí-wεε jii sí. ¹² Bío á í ì hení á à na mia lé bío ká: Mi wań mń́n làa bío á í waráa mia bío síi. ¹³ Núpue na dà à wań mń́n bń́nlowà á à poń yia nǎn mí mukání 6a bío yi wón mía. ¹⁴ Ká mi wee bè bío á í bò henía nǎn mia yi, á mi ì wé wán bń́nlowà. ¹⁵ Í wǎa máa bíní máa ve mia làa ton-sáwá, lé bío ó o ton-sá yí zú bío 6a jǎhũso wee wé. Mi lé wán bń́nlowà, lé bío á bío ó o Maá bía nǎn mǐ búenbúen á í fεera nǎn mia. ¹⁶ Minén yí léra mi. Inén lé yia hueekaa mia á tonkaa, à mi lén vaa wé hĩa wára na se, hĩa le Dónbeení Hácírí bĩa wee mi yi, á bío á à mía, bèra à na ká bío mi wee fio o Maá cǎn í yèni yi à mí yí mu. ¹⁷ Bío á í ì wíoka à hení á à na mia lé bío ká: Mi wań mń́n.»

Ho dǐmǐnása jina a Yeesu lè mí ñi-keninia

¹⁸ «Ká ho dǐmǐnása jina mia, à mí zúrí le 6a jina mí ló mia. ¹⁹ Ká minén lè ho dǐmǐnása lá lée dà-kení, á 6a lá à wań mia làa bío 6a waráa bío bío sǎ 6a yi. Bío nǎn á ho dǐmǐnása jinanáa mia, lé bío á í hueekaa mia á mí wí mí dòn làa ba. Mi bío wǎa yí sǎ ho dǐmǐná yi. ²⁰ Mi liiní mí hácírí bío á í bía nǎn mia wán: «Ton-sá na po mí jǎhũso wón mía.» Ká ínén á 6a beéra lò, á minén á 6a mún ñ beé lò. Ká 6a bò bío á í kàránna làa ba yi, á 6a mún ñ bè minén kàránlò yi. ²¹ Eε ká lé ínén bío yi á 6a wé è beéráa mí lò, lé bío 6a yí zú yia tonkaa mi. ²² Bío á í buara á 6ueé bía làa ba á 6a pá, lé búń nǎn á mu bè-kohó bío wee mǐ léra 6a yi. Á bío ká wán, á 6a wǎa yí dà máa bío le mí yí zú mu. ²³ Yia jina mi, se wón mún jina í Maá. ²⁴ Í lá yí wó wára na á ñi-veere yí dà máa wé huúu 6a tǎhũ, á se bè-kohó bío máa mǐ máa léé 6a yi. Eε ká bío 6a mǎn mu mí cúee, à 6a pá jina ínén, á jina í Maá. ²⁵ Eε ká bío túara 6a làndá yi á ko mu wé à jii sí: «Ba jina mí ká mu jǎhũ jǎn mía.»*

²⁶ «O Séenílo khii buen. Orén lé le Dónbeení Hácírí túia poni 6ànso. Í ì tonka a, ó o ò lé í Maá cǎn á à buen. Ká a khii buara ó o 6uee mǐ ho túiá í jii. ²⁷ A minén mún wé è mǐ ho túiá í jii, lé bío mí wí làa mí hàrí í tonlò búakáro pǎahũ.»

* 15:25 Mi lorí Lení vǎahũ (Psaumes) 35.19; 69.5

16

¹ «ĩ wee bío bñn na mia à mi yí bñní ì món. ² Mi kàránlò zíní zoró á 6a khíi wé è hè làa mia. Hári pàahù búí khíi dā, á bía wee búe mia pá à leéka le mí wee sá na le Dónbeenĩ yi kà sí. ³ Ba à wé mu lé bío 6a yí zū a Maá Dónbeenĩ, á mún yí zū ìnén ⁴ Ká ì wee bío mu làa mia bèra a na ká 6a khíi hñnñn wee wé mu, à mi bñní leéka le ì bía mu nñn mia. I tonlò búákáró pàahù, á ì yí bía mu làa mia, lé bío á ì lá wi làa mia.»

Le Dónbeenĩ Háciri bè-wénia

⁵ «Hā làa na kà wán, á ì bñnía wee va yīa tonkaa mi cñn, á mi tñhù á nñ-kéní kà yí tùara miñ le lé wen á ì wee va yi? ⁶ Εε ká lé bío á ì bía mu nñn mia lé bñn wee vá mia. ⁷ Ká mu bèn lé ho tñiá á ì mí á à ña mia: Mu sñaaní minén cñn à ì lén. Ká ì yí wà, ó o Séenílo máa buen mi cñn. Εε ká ì van, á ì ì tonka a ó ò buen mi cñn. ⁸ Ká a khíi buara, ó o bueé zéení le ho ðímíñása le 6a wee vñíní miten mu bè-kora, làa bío téréna, le le Dónbeenĩ cítii bío dání yi. ⁹ O ò zéení le 6a wó mu bè-kohó, lé bío 6a yí dó mí sñá miñ. ¹⁰ O ò zéení le ì téréna bío á ì wee va a Maá cñn á mi máa bñní máa mi mi bío yi. ¹¹ Le Dónbeenĩ cítii bío dání yi, o ò zéení le le Dónbeenĩ ðénia cítio ho ðímíñá na kà ñúhùso á siinia ñúhù.

¹² «Bío cèrèè á ì lá wi à ì bío na mia, ká ì ðñn máa bío mu lé bío mu here po mia. ¹³ Ká le Dónbeenĩ Háciri tñiá poni 6anso khíi buéé ðñn, á le è wé á mi ì zñn le Dónbeenĩ tñiá poni búenbúen. Hā bioní na le è bío máa le lerén mí beere cñn. Ká bío le ñá ì cñn búenbúen lé bñn á le khíi bío, á à bue bío ko á mu buen bío. ¹⁴ Le è zéení ì cùkú lé bío le è lá bío á ì le le zéení á à bue è na mia. ¹⁵ Bío bío sã a Maá yi búenbúen bío sã miñ, lé bñn nñn á ì wee bíoráa mu na mia le le è lá bío á ì le le zéení búenbúen á à bue è na mia.»

Mi yara sèró món mi sñá á à wa

¹⁶ «Hen làa cñnú ká mi máa mi mi, ká cñnú bñn món á mi ì bñní ì mi mi.» ¹⁷ O ò nñ-kenínia nùwā yēn wee bío mín yi: «Bío ká kúará léé webio coon? O bía: «Hen làa cñnú ká mi máa mi mi, ká cñnú bñn món á mi ì bñní ì mi mi» làa bío ó o bñnía bía: «Bío á ì wee va a Maá cñn.» ¹⁸ Ho cñnú na ó o wee bío bío kúará léé webio? Wa 6èntñn yí zū bío ó o wee bío.»

¹⁹ Bío ó o Yeesu zūna le 6a wi 6a tūa wo yi, ó o bía nñn 6a yi: «Bío á ì bía le hen làa cñnú ká mi máa mi mi, ká cñnú bñn món á mi ì bñní ì mi mi, lé bñn bío yi á mi wee tñakaráa mín yi le? ²⁰ Awa, le ì mí ho tñiá na mia: Mi khíi wé è wá ká mi ì zúnzúrá ká ho ðímíñása bán wee zámaka. Mi yara khíi sè, èε ká mi yara sèró mu mahá á à yèrèrà à wé le sí-wεε. ²¹ Hen ká a háa wee te à mu wé le lònbee o wán hón pàahù so yi. Ká a ton vó, ò o síi wa, lé bío ó o yú a kúnkúza. O wé nñnsá le lònbee na yú a yi. ²² Minén mún bío ka ká. Bío ká wán, á mi yara sò, èε ká ì bñní ì mi mia, hón pàahù so ká mi sñá á à wa. Dén sí-wεε so á nùpue máa hè yi làa mia. ²³ Ká dén wizónle so khíi ðñn, á mi máa bñní máa tūa miñ làa bío búí. Le ì mí ho tñiá na mia: Bío búenbúen na mi khíi fio o Maá cñn ì yèni yi ó o ò na mia. ²⁴ Mi lá ðñn yí flora bío búí ì yèni yi. Mi wé fio, á mi ì yi, bèra a na à mi sí-wεε ñii sí.

²⁵ «ĩ wà hā wáhio á bíaráa bío ká búenbúen nñn mia. Ká pàahù búí khíi dā, ká ì máa wé è wà wáhio máa na mia. I khíi wé è bío bío bío ciran o Maá wéréwéé á à na mia. ²⁶ Ká hón pàahù so khíi ðñn, á mi wé è fio o Maá Dónbeenĩ yi ì yèni yi. I máa bío máa na mia le ì wé è fio o Maá mu yi mi bío yi. ²⁷ Mu bon. O Maá Dónbeenĩ mí beere wa mia, lé bío mi wa mi

á tà le í ló a cón bïo bon á buara. ²⁸I ló a cón á buara ho ðímíjǎ yi. Bïo kà wán, á í wee lé ho ðímíjǎ yi á à bíní ì va a Maá cón.» ²⁹O o nǐ-kenínia bía nɔn wo yi: «Ó, o! Fo màhǎ wǎa wee bío làa wen wéréwéré ká fo máa wà wǎhio. ³⁰Bïo kà wán, á wa wǎa zū le fo zū mu bïo búenbúen. U màkoo mǎa à ũ pa le o búí tùa foñ. Bún lé bïo nɔn á wa tà le fo ló le Dónbeení cón bïo bon.» ³¹O o Yeesu bía nɔn 6a yi: «Mi tà mu há laà na kà wán le? ³²ƐƐ ká ho pǎahǔ lua, ho yàá buéé dǔn wó, ká mi ì kénǎ á à lén mǐn júná yi á à ðía mi í dòn. ƐƐ ká í mǎa í dòn, o Maá Dónbeení wi làa mi. ³³I bía bún búenbúen nɔn mia bèra a na à mi yí ho héerá mi páaníló làa mi bïo yi. Mi lò ò be ho ðímíjǎ pánkǎ-sǔmǎa níi yi, ƐƐ ká mi hení mi sía, lé í dàrna há.»

17

O Yeesu floró na ó o wó

¹Bïo ó o Yeesu bía kà síi wó, ó o hóonia mí yahó ho wáayi, ò o bía: «Í Maá, ho pǎahǔ dǔn. Wé zéení ínén na lé ũ Za cùkú, bèra a na à ínén bèn mún wé zéení únén cùkú. ²Fo nɔn ho pánkǎ mií 6a nùpua búenbúen wán bèra a na à í dàń nanáa le mukǎní binbirí na máa vé bía búenbúen na fo kàràfǎa mií yi. ³Le mukǎní binbirí na máa vé lé à 6a zúr únén na lé le Dónbeení binbirí na 6àn síi mǎa, à zúr ínén Yeesu *Krista na fo tonkaa. ⁴I wó á 6a nùpua mɔn ũ cùkú ho tá wán ho tonló na fo le í sá á í sá á ho jii sú bïo yi. ⁵I Maá, bïo kà wán, á ũ wé le í bíní yí ho cùkú ũ nǐsǎní, hǎa á í yú lè ho yahó ká bïo búí ðín yí léra.» ⁶«Í zéenia ũ bïo lè 6a nùpua na fo hueekaa ho ðímíjǎsǎa tǎhǔ á kàràfǎa mií. Ba bïo sǎ foñ, ká fo kàràfǎa 6a mií, á 6a bò ũ bióní yi. ⁷Bïo kà wán á 6a zū le bïo búenbúen na fo nɔn mií á ló únén ũ bɛere cón. ⁸Mu bon. Hǎ bióní na ũ nɔn mií lé hǎa á í ƐƐera nɔn 6a yi. A 6a tà há yi. A 6a zūna kénkén le ínén ló ũ cón buara, á tà le únén lé yía tonkaa mi.

⁹«Í yí máa fio foñ ho ðímíjǎsǎa búenbúen bïo yi. Bía fo kàràfǎa mií lé bán á í wee fio bïo yi, lé bïo 6a bïo sǎ foñ. ¹⁰Bía búenbúen na bïo sǎ mií á bïo sǎ foñ, á bía búenbúen na bïo sǎ foñ á mún bïo sǎ mií, á í cùkú wee mi 6a yi. ¹¹Inén bínía wee buen ũ cón, í wǎa máa keń ho ðímíjǎ yi, ká 6arén bán wi ho yi. I Maá na 6àn síi mǎa, pa 6a yi lè ũ pánkǎ, hǎa fo nɔn mií, bèra a na à 6a wé le dà-kéní làa bïo á únén làa mi lé le dà-kénínáa. ¹²Bïo á í hǎa wi làa ba, á í wó á 6a bò bïo á únén karáa yi, ũ bïo na fo le í zéení. I pan 6a bïo á hàrí nǐ-kéní yí vǔnun, ká mu yínɔn yía ko ò o ví, bèra a na à bïo túara le Dónbeení bióní vǔahǔ yi à jii sí. ¹³Hǎ laà na kà wán á í bínía wee buen ũ cón, ká bïo á í pá wi ho ðímíjǎ yi, á í wee bío há bióní na kà búenbúen, bèra a na à 6arén mí bɛere yí le sí-wee na á í yú á le jii sú 6àn síi. ¹⁴U bióní á í ƐƐera nɔn 6a yi. Ká ho ðímíjǎsǎa màhǎ jina 6a, lé bïo 6a bïo yí sǎ ho ðímíjǎ yi làa bïo á ínén bïo yí sǎnáa ho yi. ¹⁵I yí le ũ lén 6a ho ðímíjǎ yi, ká ũ màhǎ kǎní 6a o *Satǎní níi yi. ¹⁶Ba bïo yí sǎ ho ðímíjǎ yi làa bïo á ínén bïo yí sǎnáa ho yi. ¹⁷I Maá, wé à 6a bïo sí foñ búenbúen ũ túiá poni pánkǎ yi. Mu bon, ũ bióní lé ho túiá poni. ¹⁸Bïo fo tonkaa làa mi ho ðímíjǎ yi, lé bún á í mún wee tonkaráa 6arén ho yi. ¹⁹Inén í bɛere nɔn íten foñ búenbúen 6a bïo yi, bèra a na à 6arén bèn mún na mítén foñ búenbúen ũ túiá poni pánkǎ yi.

²⁰«Í yí máa fio foñ bía dó mí sía mií bïo yi mí dòn. Ká bía á à dé mí sía mií 6a bióní pánkǎ yi, á í mún wee fio bïo yi. ²¹I wee fio foñ bèra a na à 6a búenbúen wé le dà-kéní. I Maá, làa bïo á únén páania làa mi, á ínén

páania làa fo, mún wé le ɓarén páaní làa wɛn, bèra a na à ho ðímíjása zūn le lé ūnén tonkaa mi. ²² Bío fo wó ū cùkú wee mi mi, lé bɔn ɓàn sɪ á ĩ mún wó ū cùkú mu wee mi ɓa yi, bèra a na à ɓa wé lé dà-kéní làa bío á ĩnén làa fo léé dà-kénínaa. ²³ Mu bon, ĩnén páania làa ba, á ūnén páania làa mi. Bɔn wó bèra a na à ɓa páaniló làa wɛn jii sí, à ho ðímíjása zūn le lé ūnén tonkaa mi, á fo wa ɓa làa bío fo waráa mi. ²⁴ I Maá, bía fo kàrafáa mi á ĩ wi à ɓa kɛn hen na á ĩnén n̄ kɛn yi, bèra a na à ɓa mi ĩ cùkú, ho cùkú na fo dó mi lé bío fo wara mi ká ho ðímíjá ðin yí léra. ²⁵ I Maá na téréna, ho ðímíjása yí zū fo, ká ĩnén wón zū fo, á bía fo kàrafáa mi zū le lé ūnén tonkaa mi. ²⁶ I zéenia ū bío làa ba á ɓa zū fo. I pá à wíoka wé è zéeni mu làa ba, bèra a na à bío fo wa lè ĩnén, à dén waminĩ so mún wé mi ɓarén yi, à ĩnén làa ba páaní.»

18

O Yeesu wĩiró bío

(*Matiye 26.47-56; Maaki 14.43-50; Luki 22.47-53*)

¹ Bío ó o Yeesu flora wó, ó o Yeesu lè mí n̄-keninia h̄n̄on ló léé wà, á vaá káa ho Sedoron bonconĩ. V̄ns̄la ɓuahó ɓúu wi b̄n̄n ó o vaá zon yi làa ba. ² O Zudaa na à dé o ò na zū ho lahó mu. Lé bío ó o Yeesu lá dàn ɓuen b̄n̄n lè mí n̄-keninia. ³ Ho *Oroomu dásiwá kuure lè ɓa parowà na ɓa yankarowà j̄n̄nása lè ɓa *Farizíewa tonkaa, lé bán ó o Zudaa mu wáa dú yahó ɓuararáa h̄a v̄ns̄la ɓuahó mu yi. Ba n̄pua mu ɓuan h̄a f̄nt̄éna, lè h̄a k̄aaní na ɓa z̄anía, lè h̄a fio s̄la. ⁴ Bío ó o Yeesu zū bío á à sá a yi ɓúenɓúen, ó o vá ɓueé ɓó ɓa yi, ò o t̄uara: «Lé o yén mi wee cà?» ⁵ A ɓa bía n̄on wo yi: «Lé o Yeesu, o Nazareete nii.» O o Yeesu le mu lé mínén. Bɔn wee wé ká a Zudaa na dó a n̄on wi b̄n̄n làa ba. ⁶ Bío ó o Yeesu bía le mu lé mínén, á ɓa ló lè mí m̄n̄n á léé l̄uorá. ⁷ O o Yeesu t̄uara ɓa yi mu cúa-jun n̄ii le lé o yén á ɓa wee cà. A ɓa le lé o Yeesu, o Nazareete nii. ⁸ O o Yeesu bía n̄on ɓa yi: «Ī mà mu n̄on mia le mu lé ĩnén. A bío mu lé ĩnén mi wee cà, á mi wáa día bía ká le ɓa lén.» ⁹ O Yeesu bía bɔn bèra a na à le bionĩ na ó o bía à jii sí: «Bía á ū kàrafáa mi, á h̄arí n̄-kéní á ĩ yí v̄inía.» ¹⁰ Mu wee wé ò o Sim̄on Piere ɓuan ho kh̄a-tóní. O o ðenia dò ho, á h̄a lè le *Dónbeenĩ yankarowà j̄n̄h̄uso beenĩ ton-sá nin-t̄l̄án̄ j̄k̄áahú kúio. O ton-sá mu yèni ɓa le Malekuusi. ¹¹ O o Yeesu bía n̄on o Piere yi: «Dé ū kh̄a-tóní mí lóorè yi. Fo wee leeka le ĩ máa tà le lònbee na á ĩ Maá le le yi mi lon?»

Ba ɓuan o Yeesu vannáa o Aana c̄n̄

(*Matiye 26.57-58; Maaki 14.53-54; Luki 22.54*)

¹² A ɓa dásiwá lè mí j̄n̄h̄uso, lè ɓa *zúif̄uwa j̄n̄nása parowà wáa w̄iira a Yeesu á can. ¹³ A ȳia ɓa ɓuan wo vannáa c̄n̄ ho yahó lé o Aana. O Aana mu lé o Kayiifu ɓàn hio báa. Wón Kayiifu so lé le *Dónbeenĩ yankarowà j̄n̄h̄uso le l̄ul̄úure mu yi. ¹⁴ Lé orén h̄a zéenia ɓa zúif̄uwa j̄n̄nása, le mu s̄taaní ò o n̄pue n̄-kéní hí mu n̄pomu ɓúenɓúen bío yi.

O Piere p̄á le mí yin̄n̄ o Yeesu n̄-keninii

(*Matiye 26.58, 69-70; Maaki 14.54, 66-68; Luki 22.55-57*)

¹⁵ O Sim̄on Piere lè mí ninza n̄-keninii ɓúu b̄o a Yeesu m̄n̄. O n̄-keninii mu lè ɓa yankarowà j̄n̄h̄uso zū mín. Lé bɔn n̄on ó o dàrna yòó zonnáa ɓa yankarowà j̄n̄h̄uso z̄i-beeni lún yi là a Yeesu. ¹⁶ O o Piere wón ðin ho kh̄uh̄u ho z̄uajii. Ká a n̄-keninii na so, ȳia lè le Dónbeenĩ yankarowà j̄n̄h̄uso zū mín, wón b̄in̄a yòó ló á léé bía là a ton-sá h̄aa na pan ho z̄uajii,

ò o fó a Piere zonnáa. ¹⁷ O o ton-sá háa na lá pan ho zūajii wáa tùara a Piere yi: «Ūnén so yínǎŋ o nǐ mu nǐ-kenínii búí le?» O o Piere bíá: I yínǎŋ o nǐ-kenínii búí. ¹⁸ Bǐo le tēenǐ wǐ, á 6a ton-sáwá lè 6a parowà zánía há hǐa wee huee, ó o Piere mún pánía wee huee làa ba.

O Aana túakaa o Yeesu yi

(Matiye 26.59-66; Maaki 14.55-64; Luki 22.66-71)

¹⁹ Le Dónbeenǐ yankarowà jǐhúso wee tùa o Yeesu yi, là a nǐ-kenínía bǐo làa bǐo ó o wee kàrán lè 6a nùpua dǎnǐ yi. ²⁰ O o Yeesu bíá nǎn wo yi: «ǐ bíá mu wéréwéré 6a zámáa yahó. Páahǔ lée páahǔ, á ǐ lá wee wé kàrán 6a nùpua 6a zúífùwa kàránló zínǐ yi lè le *Dónbeenǐ zǐ-beenǐ lún yi, hen na 6a zúífùwa wee wé kúee mún wán yi. I yǐ sà ǐten yǐ wóráa bǐo búí. ²¹ Lée webio nǎn fo wee tùaráa mǐi? Tùa bíá jí ǐ biónǐ yi. Bán zǐ bǐo á ǐ bíá.»

²² Bǐo ó o Yeesu bíá bǔn, á 6a parowà nǐ-kéní búí na đǐn o nǐsǎnǐ dó a sáahó yi, ò o bíá nǎn wo yi: «Lé làa bǔn á ũ ko à ũ bío sǐnáa le Dónbeenǐ yankarowà jǐhúso le?» ²³ O o Yeesu bíá nǎn wo yi: «Ká ǐ bíá khon, á ũ zéeni hen na á ǐ bíá khon yi. Ká ǐ 6èn bíá se, á lée webio nǎn á fo vǐnanáa mǐ.» ²⁴ O o Aana wáa le 6a 6ua a Yeesu varáa le Dónbeenǐ yankarowà jǐhúso beenǐ Kayiifu cǎn ká a pá can.

O Piere tǐn pǎ le mí yínǎŋ o Yeesu nǐ-kenínii

(Matiye 26.71-75; Maaki 14.69-72; Luki 22.58-62)

²⁵ Bǔn wee wé ká a Siman Piere pá wi ho lahó dà-kéní na ó o lá wi yi á wee huee ho dǎhǔ. O o búí bíá nǎn wo yi: «Ūnén so yínǎŋ o nǐ mu nǐ-kenínii búí le?» O o Piere pá ò o bíá: «ǐnén yínǎŋ o nǐ-kenínii.» ²⁶ Bǔn mǎn á le *Dónbeenǐ yankarowà jǐhúso beenǐ ton-sá nǐ-kéní na te mún làa yǐa ó o Piere hà jǐkǎahǔ kúio á bíá nǎn wo yi: «ǐ so yǐ mǎn fo là a nǐi mu há vǐnsǐa 6uahó yi le?» ²⁷ O o Piere tǐn pá mu. Mǐ lahó yi ó o kò-béε wá.

Ba buan o Yeesu vannáa o Pilaate cǎn

(Matiye 27.1-2, 11-14; Maaki 15.1-5; Luki 23.1-5)

²⁸ Ba *zúífùwa júnása wáa fó a Yeesu o Kayiifu cǎn vannáa o *Oroomu nǐi *Pilaate zǐ-beenǐ yi, yǐa ho Oroomu béε bàrá ho Zudee kǎhǔ jǐhǔ wán. Mu wó há tá-tǐa yi. Bíá bò là a Yeesu mí beere yǐ zon le zǐi yi. Lé bǐo 6a wǐ 6a 6ua mítén sese le Dónbeenǐ yahó à diráa ho Paaki sǎnú ká 6a wee ce. ²⁹ Lé bǔn te bǐo ó o Pilaate lóráa 6a cǎn ho khǔuhǔ á lée tùara 6a yi: «Lé mu yén á mi le o nǐi mu wó khon bǐo yi?» ³⁰ A 6a bíá: «O lá yǐ wó yǐ khon se wa yǐ buan wo yǐ buararáa ũ cǎn.» ³¹ O o Pilaate bíá: «Mǐ bǐnǐ lén làa wo. Mǐ vaa cítí o à héha lè mi làndá.» A 6a bíá: «Mǐ yǐ nǎn nǐi wén le wa búe nùpue.» ³² Mu wó ká sǐi à le biónǐ na ó o Yeesu bíá á zéeniánáa bǐo o ò hǐráa sǐi, à jǐi sǐi.*

³³ O o Pilaate wáa yèrémáa yòò zon le zǐ-beenǐ yi ò o le 6a 6ua a Yeesu 6uee zoráa. Bǐo ó o Yeesu 6ueé zon ó o tùara a yi: «Lé ūnén lé 6a zúífùwa béε le?» ³⁴ O o Yeesu bíá nǎn wo yi: «Fo zǔna mu ǔten bíá lée, tàá lé 6a búí bíá ǐ bǐo nǎn foñ?» ³⁵ O o Pilaate bíá: «ǐnén so lée zúífù le? Mǐn sǐi nùpua lè mǐn yankarowà júnása lé bíá dó fo ǐ nǐi yi. Lée webio á fo wó?» ³⁶ O o Yeesu bíá nǎn wo yi: «ǐ béeni bǐo yǐ sǎ ho đǐmǐjǎ na kà yi. Ká mu bǐo lá sǎ ho đǐmǐjǎ na kà yi, se ǐ nùpua lá à hǐnǐ ì fi há fio à ǐ yǐ yǐ yǐ zo 6a zúífùwa

* 18:32 Hen ká 6a zúífùwa le mí ì búe o nùpue, á 6a lèeka a lè há huua. Ká ho Oroomusa le mí ì búe o nùpue, á 6a búεε wo ho kǔrúwá wán.

ḡúnása níni. Èe ká búèé, ìnén béèní yínón ho ðímíḡá na ká béèní.» ³⁷ O o Pilaate bía nòn wo yi: «Á fo lé o béè lon, tàá?» O o Yeesu bía nòn wo yi: «Lé ùnén ùten bía mu, ì lé o béè. I búèé ton ho ðímíḡá yi à zéèní ho túiá poni lè 6a nùpua. Yia bío sá ho túiá poni yi wón wee ḡí bío á ì wee bío.» ³⁸ O o Pilaate tùara a yi: «Túiá poni lée webio?»

(*Matiye 27.15-31; Maaki 15.6-20; Luki 23.13-25*)

Bíó ó o bía bñn wó ó o tñn ló lée yú 6a zúifùwa á bía nòn 6a yi: «Ìnén cón ó o ñii mu yí wó yí khon bío woon yi. ³⁹ Hen ká ho *Paaki sánú sansan ðòn, à mi le ì lén o kásó ñii búí díá. Awa, á mi wi à 6a zúifùwa béè lé yia à ì díá le?» ⁴⁰ A 6a wee bío na a yi ká 6a wáamaka: «Búèé! Yí díá wón. O Barabaasi lé yia á ù lén díá.» O o Barabaasi ḡòn hía lé o ñi-káanii.

19

¹ O o *Pilaate wáa nòn le ḡii 6a dásíwá yi le 6a 6ua a Yeesu lée ha lè há lábàani. ² Ba dásíwá mu tá ho kírí lè há kíkara á dó a ḡúhú yi, à 6a zíníia wo lè ho kánbun muhú.* ³ Ba wee búee ðñn o yahó ká 6a bío: «*Zúifùwa béè, Foó!» Ká 6a à dé o sáara yi.

⁴ O o Pilaate tñn zoó ló mí zii yi, á lée bía nòn 6a zúifùwa yi: «Àwa, ì bía le 6a 6ua a búee léráa à mi zñn le ìnén cón o ñii mu yí wó yí khon bío woon yi.» ⁵ O Yeesu 6a wáa 6uan lóráa ho khúuhú, ká há kíkara kírí wi o ḡúhú yi, á mún zá ho kánbun muhú. O o Pilaate bía nòn 6a zúifùwa yi: «Lé o ñii mu na wáa.» ⁶ Bíó 6a yankarowá ḡúnása lè 6a parowá mòn o Yeesu á 6a wee bío pñnpñn: «Búèè wo ho *kùrùwá wán! Búèè wo ho kùrùwá wán!» O o Pilaate bía nòn 6a yi: «Minén mi beere wáa fé o vaa búèè ho kùrùwá wán. Ìnén cón ó o ñii mu yí wó yí khon bío woon yi.» ⁷ A 6a zúifùwa bía nòn wo yi: «Warén làndá yi, ó o ñii mu ko lè ho búeró lé bío ó o le mí lé le Dónbeení Za.»†

⁸ Bíó 6a bía ká wíokaa zánia o Pilaate làa sòobéè. ⁹ O o wáa bò mín là a Yeesu yòò zon le zì-beeni yi, á zoó tùara a yi: «Lée wen ùnén wee lé yi?» O o Yeesu yí dó mí ḡii wo yi. ¹⁰ O o Pilaate wáa bía nòn wo yi: «Èèè! Lé ìnén á fo le fo máa bíoráa le? Fo so yí zú le ù ðiaró tàá ù búèèró ho kùrùwá wán bàn pánká wi ìnén cón le?» ¹¹ O o Yeesu bía nòn wo yi: «Fo yí dà máa yí pánká ìnén wán, ká le Dónbeení yí nòn ho foñ. Lé bñn nòn á yia dó mi ù ñii yi wékheró búaa á po ùnén wékheró.»

¹² A lá bñn ḡii wán ó o Pilaate wáa wee cà bío ó o ò ðiaráa o Yeesu ó o ò lén. Ká 6a zúifùwa wíokaa wee bío pñnpñn: «O ñii na ká á fo díá ó o wá se fo yínón ho *Oroomu béè bàn bñnlo. Nùpue na le mí lée béè se wón wee penka lè ho Oroomu béè.» ¹³ Bíó ó o Pilaate ḡá hñn bíoní so, ó o le 6a 6ua a Yeesu léráa ho khúuhú à vaá ðñní ho lahó na 6a le «Lún na há hue-penlenwá bá yi.» Mu heberemu 6a le «Kabataa.» Lé hón lahó so ó o Pilaate lée kará yi mí cítii fliníi. ¹⁴ Mu wó le wizonle na lée híní ì wé 6a ho *Sabaa zoñ, ho *Paaki sánú díró páahú, ká le wii yòò fará. O o Pilaate wáa bía nòn 6a zúifùwa yi: «Lé mí béè na.» ¹⁵ A 6a wee bío pñnpñn: «Búe o! Búe o! Búèè wo ho kùrùwá wán.» O o Pilaate bía: «Mi wi à ì búèè mi béè ho kùrùwá wán kènkèn le?» A le *Dónbeení yankarowá ḡúnása bía nòn

* **19:2** Ba bá-zàwa lè 6a ñi-beera lé bía yánkaa dà há sī-muna wee zī. Há yàwá fù here. Há kíríwá na wó lè ho sánú 6a wee wé kúee 6a bá-zàwa ḡúná yi à zéèníhá 6a bá-zàmu pánká bío. Ká bío 6a wi à 6a zàańka a Yeesu yi, á 6a yú ho kánbun muhú búí á 6a lá zíníia làa wo á dó há kíkara kírí o ḡúhú yi. † **19:7** Mi loń Levii nùwá vùahú (Lévítique) 24.16

wo yi: «Wa béε búí mía ká mu yínóí ho Oroomu béε.» ¹⁶ O o Pilaate wáa dó a 6a níi yi le 6a búεε ho kùrùwá wán.

O Yeesu húmu

(Matiye 27.32-56; Maaki 15.21-41; Luki 23.26-39)

A 6a dásíwá wáa fó a Yeesu. ¹⁷ Ba nɔn o *kùrùwá wo yi, ó orén mí beεre pá á lóráa ho lóhó mɔn, ho lahó na 6a le «Nún-bókuee» yi. Mu heberemu á 6a wee ve ho lahó mu làa «Kolokota.» ¹⁸ Lé hón lahó so 6a búaa wo yi ho kùrùwá wán. Ba mún búaa 6a núpua nùwá ñun búí há kùrùwáwá wán làa wo. O ní-kéní wi là a nín-tíání, ká a ní-kéní wi là a nín-kááhó, ó orén zoó wi ho t̄ahú. ¹⁹ O Pilaate nɔn le ñii le 6a túa bío ká yòo búεε o Yeesu ñúhú yi ho kùrùwá wán: «Yeesu, NAZARÉETE NII, ZÚIFÚWA BÉÉ.» ²⁰ Ba *zúifúwa c̄εεε káranna bío túara a Yeesu ñúhú yi, lé bío ho lahó na 6a búaa wo yi yí nàyi lè ho lóhó, á mu mún túara lè mu heberemu lè mu latenmu, lè mu kerεekimu.† ²¹ A le Dónbeení yankarowá ñúnása wá guara a Pilaate cón á buée bíá nɔn wo yi: «Fo lá yí ko à ũ túa <zúifúwa béε>, ká ũ túa <o núpue mu le mí le 6a zúifúwa béε.>» ²² O o Pilaate bíá: «Bíó á ĩ túara á à ðín làa bío mu ðinnáa.»

²³ Bíó 6a dásíwá búaa o Yeesu vó, á 6a nùwá náa na búaa wo sankaa o sí-zínia á ká a báká na 6a t̄á á b̄iminí mía yi. ²⁴ A 6a dásíwá wee bío mín yi: «Mí yí le wa l̄εka ho à sankaráa ho. Mí wa wé le ñún-sini bío à zúrínáa yí ho ò sí yi.» Mu wó ká síi à le Dónbeení bíoní v̄uahú bío na túara à wé à ñii sí: «Ba sankaa ĩ sí-zínia, á wó le ñún-sini bío à zúrínáa yí á ĩ dà-zíni dá-kéní búí s̄á yi.»§ A b̄n lé bío 6a dásíwá b̄en wó.

²⁵ Bíá ðín 6ó a Yeesu kùrùwá yi, lé b̄an nu, lè b̄an nu b̄an hínló, là a Mari, o Kolopaasi b̄an háa, á séenia a Mari na wee lé ho lóhó na 6a le Makadala yi. ²⁶ Bíó ó o Yeesu m̄on mín nu, á m̄on mí ní-kenínii na ó o wa à wón ðín b̄an nu n̄sání, ó o Yeesu bíá nɔn mín nu yi: «Háa mu, lé ũ za na.» ²⁷ O o bíá nɔn o ní-kenínii mu yi: «Lé m̄n nu na.» A wáa lá hón p̄ahú so ñii wán, ó o ní-kenínii wáa fó a á vaá guan.

²⁸ B̄n m̄n, ó o Yeesu wáa zú le mu bío búenbúen ñii sú, ó o bíá bío kà: «Nu-h̄aní dà mi»*, à siínáa le Dónbeení bíoní v̄uahú bíoní ñii. ²⁹ Mu wee wé à d̄εε búí b̄ará s̄aráa b̄n á sú lè ho ðivén bè-ñia†, á 6a dásíwá lá le d̄εε na wee k̄iní mu ñumu á cú le v̄ndè-za búí na 6a le *izoopu búεεñi yí á z̄íra ho ðivén bè-ñia yi yòo dá a Yeesu yi. ³⁰ Bíó ó o Yeesu ȳera mu, ó o bíá: «Mu bío búenbúen ñii wáa sú.» Bíó ó o bíá b̄n, ó o búera mí ñúhú ò o húrun.

³¹ Mu wó le wizonle na lée híni ì wé ho *Sabaa zoñ, à bío á hón Sabaa so lée Sabaa beení†, á 6a zúifúwa ñúnása yí wi à 6a díá bíá 6a búaa há kùrùwáwá wán. A 6a buée flora a Pilaate le o bío le 6a fi 6a zení à 6a hí f̄uáf̄uà à 6a liini 6a. ³² A 6a dásíwá wáa buée f̄u 6a nùwá ñun na 6a búaa o n̄sáa zení, ³³ A 6a le mí ì loñ ò o Yeesu húrun. Lé b̄n te bío 6a yí f̄uráa o Yeesu zení. ³⁴ Ká 6a dásíwá ní-kéní mahá pá cú a dòkóní lè mí c̄anbúa. A le c̄ani lè mu ñumu d̄εenia ló b̄n. ³⁵ Yia mà mu bíowa mu t̄úá á m̄on mu mítén. Bíó ó o wee m̄i bon. O z̄ú k̄énk̄én le bío mí wee m̄i lé ho t̄úá poni.

† **19:20** Mu heberemu lé 6a zúifúwa b̄an bíoní, á mu latenmu lé ho Oroomusa b̄an bíoní, ká mu kerεekimu dén lé le bíoní na 6a dá wee bíoráa làa mín. Mu túara lè há bíoní bío t̄in mu à 6a búenbúen dàn mu wé kárán. § **19:24** Mí loñ Lení v̄uahú (Psaumes) 22.18 * **19:28** Mí loñ Lení v̄uahú (Psaumes) 69.22; 22.16 † **19:29** Ho ðivén bè-ñia f̄u le 6a ní-khenia lè 6a dásíwá bè-ñunii. Ho yáwá sí. † **19:31** Ho Sabaa beení: Ho Sabaa mu wi mí ðòn lè há Sabaawa na ká lé bío ho lù mín yi lè ho Paaki s̄ánú.

† **19:20** Mu heberemu lé 6a zúifúwa b̄an bíoní, á mu latenmu lé ho Oroomusa b̄an bíoní, ká mu kerεekimu dén lé le bíoní na 6a dá wee bíoráa làa mín. Mu túara lè há bíoní bío t̄in mu à 6a búenbúen dàn mu wé kárán. § **19:24** Mí loñ Lení v̄uahú (Psaumes) 22.18 * **19:28** Mí loñ Lení v̄uahú (Psaumes) 69.22; 22.16 † **19:29** Ho ðivén bè-ñia f̄u le 6a ní-khenia lè 6a dásíwá bè-ñunii. Ho yáwá sí. † **19:31** Ho Sabaa beení: Ho Sabaa mu wi mí ðòn lè há Sabaawa na ká lé bío ho lù mín yi lè ho Paaki s̄ánú.

O wee mì mu tũíá bèra a na à minén mún dé mi sía o Yeesu yi. ³⁶ Mu bon. Mu wó kà bèra a na à bïo túara le Dónbeenĩ biónĩ vūahũ yi à jii sí: «Hàrí o hũule dà-kéní á yí fù.»[§] ³⁷ A mu mún pá bínía túara: «Ba à fá mí yïo yïa 6a cú wán.»*

O Yeesu nùuló bïo

(Matiye 27.56-61; Maaki 15.42-47; Luki 23.50-56)

³⁸ Bïo á bũn wó khĩna, ó o Zozεεfu na wee lé ho Arimatee lóhó yi á vaá fióra a *Pilaate le o na le níi mí yi le mí lá a Yeesu sánía vaá nùu. Orén mún lé o Yeesu nĩ-kenínii búí, ká a màhá lá yí wi à mu zũn lé bïo ó o wee zón 6a *zúífùwa júnása. O o Pilaate nɔn mu níi wo yi. O o Zozεεfu wáa buée lá a Yeesu nĩ-hínmu. ³⁹ O o Nikodεεmu, yia hía buara a Yeesu cón ho tĩnàahũ búí yi, á mún buara. O buan mu bïo búí na sámu sí na wó lé ho mũrè á lúnkaa láa bïo 6a le alowεεsi á buararáa. Mu búenbúen yú hã kiloowa bóni láa píru. ⁴⁰ O orén lá a Zozεεfu páanía lá a Yeesu nĩ-hínmu à 6a kúaa mu bïo mu ho nùuló dεε wán á bá lá a Yeesu nĩ-hínmu, láa bïo 6a zúífùwa wee wé nùnúaa mí nĩ-hía. ⁴¹ Vĩnsĩa buahó búí wi hen na 6a búaa o Yeesu ho *kúrúwá wán nĩsání á bú-finle búí wi yi á nùpue ãn yí nùna yi. ⁴² Lé dén 6a dó a Yeesu yi, lé bïo mu zòh à 6a zúífùwa wee wíoka míten á léé hĩnĩ ì wéráa ho Sabaa, à le búure mu mún sùaráa yi bĩn.

20

O Yeesu vèera

(Matiye 28.1-10; Maaki 16.1-8; Luki 24.1-12)

¹ Ho dimaasi zòh yĩnbii búirĩi, ó o Makadala Mari wà van le búure wán. Mu wee wé ká ho tá pá ka yúii. O o Mari mɔn à le hue-beenĩ na lá pon le búure jii á héra. ² O o lùwa vaá yú a Simɔn Piere lá a nĩ-kenínii na ó o Yeesu wa, á bía nɔn 6a yi: «Ba léra a Nùhũso le búure yi, á wa yí zũ hen na 6a dó a yi.» ³ O o Piere lá a nĩ-kenínii na so wáa wà van le búure jii. ⁴ Ba mí nùwá jùn wee lùwí ká a nĩ-kenínii na so màhá dàn lùwí po a Piere, ó o vaá dɔn ló a. ⁵ O o zoó búεεra lora le búure yi, ó o mɔn ho nùuló dεε à le día, ká a màhá yí zon. ⁶ O o Simɔn Piere jɔn o món buée dɔn, á wón yòó zon le búure yi, á zoó mɔn ho nùuló dεε à le día. ⁷ O mún zoó mɔn le nín-kéní na lá pon o yahó yi à le bun sese bàrá mí dòn, dén yí páanía yí bàrá lè ho nùuló dεε. ⁸ O o nĩ-kenínii na lá buée dɔn ho yahó màhá yòó zon. Bïo ó o mɔn mu kà, ó o tà le o Yeesu vèera bïo bon. ⁹ Mu bon. Le Dónbeenĩ biónĩ vūahũ bía le o Yeesu ko ò o vèe, ká 6a nĩ-kenínia lá ãn yí zũ le biónĩ mu kúará. ¹⁰ Bũn món á 6a nĩ-kenínia nùwá jùn bínía khí6on.

O Yeesu zéenia míten lá a Makadala Mari

(Matiye 28.9-10; Maaki 16.9-11)

¹¹ Ká a Mari wón bínía buara buée ãn le búure jii wee wá. O wee wá ká a búεε loĩ le búure yi. ¹² O o mɔn le Dónbeenĩ tonkarowà na ló ho wáayi nùwá jùn na zã hã sí-poa. Ba kará ho lahó na ó o Yeesu nĩ-hínmu lá wi yi. O nĩ-kéní kará láa hen na ó o jũhũ lá dó yi, ò o nĩ-kéní kará láa hen na ó o zení lá dó yi. ¹³ A 6a tonkarowà mu wee tùa o Mari yi: «Háa mu, léé webio nɔn fo wee wáráa?» O o Mari bía nɔn 6a yi: «Ba buée léra í Nùhũso á ã yí zũ hen na 6a dó a yi.» ¹⁴ Bïo ó o Mari bía bũn vó, ó o yèrémáa khii mɔn o Yeesu ò o ãn. Ká a màhá yí zũna a. ¹⁵ O o Yeesu wee tùa wo yi:

«Háa mu, léé webio nɔn fo wee wáraa? Léé wée á fo wee cà?» O o Mari wáa wee leéka le lé o vɛnsɩa ɓuahó ɓanso wee túa mí yí, ó o bía: «Hen ká lé únén ɓueé léra a Yeesu mu à ù zéení hen na fo dó a yí làa mi, á í vaá lá a.»¹⁶ O o Yeesu von wo: «Mari!» O o Mari dɛɛnía zúna a, ó o von o Yeesu lè mu heberemu: «Arabunii!» Mu kúará le: «Nì-kàránlo.»¹⁷ O o Yeesu bía nɔn wo yí: «Díá mi. Í dín yí yòora í Maá cón. Lén vaa yí bía dó mí sía mií ɓúenɓúen, bía lé wán zàwa, à bío na ɓa yí le í wee yòo í Maá Dónbeení na mún lé mìn Maá Dónbeení cón.»¹⁸ O o Makadala Mari mu wáa wà vaá bía bío kà nɔn ɓa nì-kenínia yí: «Í mɔn o Nùhúso!» O o Mari lá bío ó o Yeesu bía á fɛera nɔn ɓa yí.

*O Yeesu zéenia miten lè mí nì-kenínia
(Matiye 28.16-20; Maaki 16.14-18; Luki 24.36-49)*

¹⁹ Ho dimaasi kéní kéní mu zoñ ziihú, ó o Yeesu nì-kenínia kúaa mín wán le zii ɓúí yí. Ba pon há wonna ɓúenɓúen á dóka, lé bío ɓa zána ɓa *zúífúwa júnáasa. Yíó ɓueé tí, ò o Yeesu ɓueé dín ɓa tlahú, ò o bía nɔn ɓa yí: «Le ho héerà keń láa mia.»²⁰ Bío ó o bía bɔn vó, ó o zéenia mí níní lè mí dòkóní làa ba. A ɓa nì-kenínia sía wan làa sòobɛɛ bío ɓa mɔn o Nùhúso bío yí. ²¹ O o Yeesu tɛn bɛnía bía nɔn ɓa yí: «Le ho héerà keń láa mia. Bío á í Maá tonkaaráa mi ho dímíjá yí, lé bɔn ɓan sii á ínén mún ñ tonkaráa mia.»²² Bío ó o bía bɔn vó, ó o pɛera mí jii sònsámu kúaa ɓa wán ò o bía: «Mi yí le Dónbeení Hácírí. ²³ Hen ká mí wé tà séra nùpue léé nùpue bè-kora díá nɔn wo yí, á le Dónbeení mún ñ sɛn ɓanso bè-kora á à díá. Ká mí wé pá le mi máa sɛn nùpue léé nùpue bè-kora máa díá, á le Dónbeení mún máa sɛn wón ɓanso bè-kora máa díá.»

O Yeesu zéenia miten là a Toma

²⁴ Páahú na ó o Yeesu ɓueé zéenia miten lè mí nì-kenínia, ká ɓa nì-kéní lá máa bɛn. O yèni ɓa le Toma, ɓa mún wee ve o làa Hénbéní. ²⁵ A ɓa nì-kenínia na ká bía nɔn wo yí le mí mɔn o Nùhúso. O o Toma bía nɔn ɓa yí: «Ká ínén yí mɔn há hía fàani o níní yí, á yí bò í nín-kíza há wán, á yí bò í nii o dòkóní fɛnló wán, á í máa tà mu.»

²⁶ Ho dimaasi na sá bɛn, á ɓa nì-kenínia tɛn kúaa mí wán le zii yí ká a Toma wi làa ba. A ɓa pon há wonna á dóka. O o Yeesu tɛn ɓuara ɓueé dín ɓa tlahú, ò o bía nɔn ɓa yí: «Le ho héerà keń láa mia.»²⁷ O o bía nɔn o Toma yí: «Buee bè ù nín-kíza í níní fàani wán loń, à bè ù nii í dòkóní fɛnló wán. Wáa yí bɛn yí titika, ká ù tà le í vèera bío bon.»²⁸ O o Toma bía nɔn o Yeesu yí: «Fo lé í Nùhúso á lé í Dónbeení.»²⁹ O o Yeesu bía nɔn wo yí: «Fo dó ù sii mií lé bío á fo mɔn mi. Ká bía màhá dó mí sía mií à ɓa yí mɔn mi bán júná sɩ.»

³⁰ O Yeesu pá bɛnía wó yéréké biowa cèrɛɛ á ɓa nì-kenínia mɔn ká mu yí túara ho vūahú na ká yí. ³¹ Bío túara ká léé bío na à na à mi dàń tà le o Yeesu lé *Yia le Dónbeení mɔn léra, le o lé le Dónbeení Za bío bon, à bío mi í dé mi sía wo yí, à mi yí le mukáni binbirí orén pánká yí.

21

O Yeesu wioka zéenia miten lè mí nì-kenínia

¹ Bɔn mɔn, ó o Yeesu bɛnía zéenia miten lè mí nì-kenínia. Bɔn wó ho Tiberiade vū-beení jii. Bío ká lé bío ó o zéenia lè miten làa ba. ² Wizonle ɓúí, ó o Yeesu nì-kenínia ɓúí páanía wi. Ba lé o Simɔn Piere, là a Toma na ɓa wee ve làa Hénbéní, là a Natanayɛele na wee lé ho Kalilee kòhó lóhó na ɓa le *Kanaa yí, là a Zebedee zàwa, là a Yeesu nì-kenínia nùwá jún

6úi. ³ O o Simɔn Piere bía nɔn bía ká yi: «Ī ì lén vaá pa 6a cewà.» A 6a le mí ì bè làa wo. A 6a wáa zon ho woohũ wà, á vaá pan fɛɛɛ ho tá tɔn à 6a yí fò hàrí ceza yà-kéní.

⁴ Bío ho tá wee tí, à bǔn ò o Yeesu 6ueé ðín mu jumu jii. Ká a ñi-kenínia màhá yí zǔna a. ⁵ O o Yeesu von 6a tùara yi: «Wàn bǔnlowà, mi yú cewà le?» A 6a bía nɔn wo yi: «Wa yí fò dɛɛ.» ⁶ O o bía nɔn 6a yi: «Mi wáa lèe mi zùán dé lè ho woohũ nín-tíání á mi ì yí 6a cewà.» A 6a lèera ho zùán dó á vá le mí ì hóoní yòó dé ho woohũ yi, á 6a hóonía san lé bío ho sù lé 6a cewà. ⁷ O o ñi-kenínii na ó o Yeesu wa wáa bía nɔn o Piere yi: «Yia ðín kà lé o Nùhũso.»

Bío ó o Piere jà le o lé o Nùhũso, ó o lá mí báká na ó o lá tɛra á zǎ ò o yéran zon mu jumu yi wee lé o Yeesu cǔn. ⁸ Ba ñi-kenínia na ká bán pà ho woohũ vá lè 6a cewà na 6a vǔn cèrɛɛ 6ueé lóràa. Ba lá yí nàyi lè le 6ón6óore, 6a à yí lòn mɛeterewa khímàni síi làa de. ⁹ Bío 6a lée ðán á 6a mɔn hǎ donfúaa à 6a cezàwa bò hǎ wán, á mɔn ho búurú. ¹⁰ O o Yeesu bía nɔn 6a yi: «Mi lén 6a cewà na mi vǔn bùaa yɛn 6úi 6uennáa.» ¹¹ O o Simɔn Piere yòó zon ho woohũ ò o vá ho zùán lè 6a cewà lée día. Ce-beera 6úará-hèjɔn làa píru làa bùaa tɛn lé bía ló ho zùán mu yi, à ho pá yí fáara. ¹² O o Yeesu bía nɔn 6a yi: «Mi 6uee dí.» Ba 6úen6úen á yia henía mí síi tùara a Yeesu yi le o lé o yén wón mía. Ba zǔ le mu lé o Nùhũso. ¹³ O o Yeesu vá 6ueé 6ó 6a yi, ò o lá ho búurú lè 6a cezàwa sankaa nɔn 6a yi. ¹⁴ Bío kà lé mu zen cúa-tɛn ká a Yeesu wee zéení mítén lè mí ñi-kenínia o vèeró mɔn.

Bío ó o Yeesu bía nɔn o Piere yi

¹⁵ Bío 6a dú vó, ó o Yeesu tùara a Simɔn Piere yi: «Zán za Simɔn, fo wa mi po bío á bía ká waráa mi le?» O o Simɔn le: «Úuu, Nùhũso, fo zǔ le ĩ wa fo.» O o Yeesu bía nɔn wo yi: «Wé pa bía bío sǎ mǐ bío làa bío ó o pi-pa wee wé paráa mí pia bío.» ¹⁶ O o Yeesu bínía tùara a yi mu cúa-jun níi: «Zán za Simɔn, fo wa mi le?» O o Simɔn le: «Úuu, Nùhũso, fo zǔ le ĩ wa fo.» O o Yeesu bía nɔn wo yi: «Wé pa bía bío sǎ mǐ bío làa bío ó o pi-pa wee wé paráa mí pia bío.» ¹⁷ O o Yeesu pá bínía tùara a yi mu cúa-tɛn níi: «Zán za Simɔn, fo wa mi le?» A mu 6óonía a Simɔn Piere yi lé bío ó o Yeesu tùara a yi mu cúa-tɛn níi le o wa mí le. O o bía nɔn o Yeesu yi: «Nùhũso, fo zǔ bío 6úen6úen. Fo zǔ le ĩ wa fo.» O o Yeesu bía nɔn wo yi: «Wé pa bía bío sǎ mǐ bío làa bío ó o pi-pa wee wé paráa mí pia bío. ¹⁸ Le ĩ mǐ ho tǔiá na foñ: Bío á fo hía lé o yàró ká ũ wee ca ũ kuio ká ũ lén va hen na á ũ síi vá yi. Ká fo khii kina po bío kà, á ũ wé è bɛn ũ bàra á ñi-veere 6uee ca ũ kuio mu á à 6ua fo ò varáa hen na á fo yí wi á ũ va yi.» ¹⁹ O Yeesu bía hǔn bióní so à zéenináa bío ó o Piere á à híràa síi á à déràa ho cùkú le Dónbeení yi. Bío ó o bía hǎ bióní mu vó, ó o le o Piere bè mí yi fɛɛɛ.

²⁰ O o Piere yèrémáa khii mɔn o ñi-kenínii na ó o Yeesu wa ò o bò 6a yi. O lé yia nɔnzon 6úera van là a Yeesu cǔn ká 6a kará ho ðínlò jùhũ yi á tùara a yi: «Nùhũso o, lé o yén á à dé fo ò na?» ²¹ Bío ó o Piere wáa mɔn o ñi-kenínii mu, ó o tùara a Yeesu yi: «Nùhũso o, á wón na kà bío 6èn khii wé kaka?» ²² O o Yeesu bía nɔn o Piere yi: «Hen ká ĩ wi ò o keñ bín à ĩ bíní 6uee yí, se bǔn wáa yí ciran fo. Unén día à ũ bè mǐ.» ²³ Dén bióní so bío yi, á bía tà a Yeesu bío wáa wee hɛɛ bío le o ñi-kenínii mu máa hí. O o Yeesu jɔn yí bía là a Piere le o ñi-kenínii mu máa hí. O bía le: «Hen ká ĩ wi ò o keñ bín à ĩ bíní 6uee yí, se bǔn wáa yí ciran fo.»

²⁴ Wón nǐ-kenínii nǐ-kéní kéní so lé yǎ mà bǐo wó kà tǔiá, á túara mu. A wa mún zū le bǐo ó o mà, á bon. ²⁵ O Yeesu pá bǐnía wó bǐo cèrèè. Ká 6a lá le mí ì tē mu yi lè mí dà-kéní kéní á à túa, á hǎ vǒnna na mu ù túa yi á kúeeníí lá máa yí lé hǎ booró.

O Yeesu tonkarowà Bè-wénia vūahū

Vūahū túaró ñúhū

Ho vūahū na kà lé o Luki vōnna bïo ñun ñii na o túara.

Bïo zéénia wéréwéré ho vūahū mu yi, lé bïo 6a kèrètíewa kuure wee déráa wán ká le wà:

1. O Yeesu yòoró ho wáayi lè le Dónbeení Hácírí liiró o ñi-kenínia wán bïo (1.1–2.36).
2. Ba kèrètíewa kuure ñúhū búaró ho Zeruzalæemu yi o Yeesu yòoró ho wáayi món (2.37–7).
3. Le bín-tente bueró ho kōhū lùà na ká yi bïo (8–12).
4. Bïo le wó wó dōnnáa ho ñímíjá kána búenbúen yi (13–28).

Ho vūahū mu yi á wa mún ñ mi le lònbee lè mí síwà na 6a kèrètíewa kuure káa yi.

Mu bïowa na bïo bía ho vūahū mu yi, lé bñn héra ho tonló na 6a kèrètíewa ko a 6a sá lén fæε ñii: O Yeesu *Kриста bín-tente bueró ho ñímíjá lè mí kùaráa búenbúen yi.

O Yeesu dó mí ñii nòn le le Dónbeení Hácírí á à lii

1-2 Tiofiile, * bïo ó o Yeesu hía wee wé làa bïo búenbúen na ó o hía wee kení lè 6a ñupua mí tonló ñúhū búaró pāahū à vaa bue bïo le Dónbeení buan wo yòoraráa ho wáayi á í bía bïo í ñín-yání vūahū yi. Sáni ò o yòo ho wáayi, ó o bía mí sòobá-bióní lè le Dónbeení Hácírí pànká á nòn 6a ñupua na ó o hía hueekaa wó lè mí tonkarowà yi. ³ Bïo ó o húrun bínía véera ó o zééníkaa mítén làa ba hā wizooní búará-ñun yi á wó bïo cèrèε à 6a zūñ ká a yïo wi lua bïo bon. Hón wizooní so yi ká 6a páanía wi mín wán, ó o wee bïo le *Dónbeení béení bïo na 6a yi.

⁴ Wizonle búí ká a làa ba wee dí, ó o henía bïo ká nòn 6a yi: «Mí yí lé ho Zeruzalæemu yi. Mi kεení bñn à pa bïo á í fera bía bïo làa mia, mu hāmu na á í Maá dó mí ñii le mí í na. ⁵ O Zān hía wee bátízé lè mu ñumu ká minén bán á à bátízé lè le Dónbeení Hácírí hen làa wizooní bïo yεn.»

O Yeesu buan yòora ho wáayi

⁶ A bña làa wo páanía kará túara a yi: «Núhūso, lé hón pāahū so á fo ò wíoka a *Isirayele ñipomu bïo á 6a à kεní mítén le?» ⁷ O o Yeesu bía nòn 6a yi: «Ho pāahū lè le wizonle á mí yí ko mí tùa zūñ. O Maá mí dòn lé yïa bàrá mu mítén. ⁸ εε ká pāahū na le Dónbeení Hácírí á à lii mi wán yi, á mí ì yí ho pànká. Mi ì wé í seéràsa á à bïo í bïo ho Zeruzalæemu yi, lè ho *Zudee lè ho *Samaríi kána búenbúen yi, lè ho ñímíjá kùaráa búenbúen yi mún.»

⁹ Bïo ó o bía hñn bióní so wó, ó o buan yòó wà ho wáayi ká 6a ññn wee loñ. A le dùndúure búí ló bueé tun wo yi, á 6a yí máa mi a. ¹⁰ Bïo 6a ññn fá mí yïo ho wáayi, hen na ó o Yeesu yòó wà yi, yïo bueé tí à báawa ñuwā ñun na zā hā sí-poa á ññn 6a ññsání, ¹¹ á wee bïo làa ba: «Kalileesa, mi ññn hen wee loñ ho wáayi lée webio? O Yeesu mu na le Dónbeení léra mi

* 1:1-2 Tiofiile: Le yèni mu kùará lé bïo ká «Yia le Dónbeení wa.» Yia ó o Luki von lè le yèni mu á bïo yí tà yí zū sese.

tłahũ á buan yòoraráa ho wáayi á khii bĩnĩ ì buen làa bĩo mi mǎnnáa wo ká a yóó wà bĩo síi.»

O Yeesu tonkarowà kuure

¹² Bũn mǎn á 6a tonkarowà ló le búee na 6a wee ve làa Oliivewa vĩnsĩa búee wán á bĩnĩa lion ho Zeruzalεemu. Le búee mu lè ho lóhó á à yĩ kilomεtere dà-kénĩ síi. ¹³ Bĩo 6a líĩ zon ho Zeruzalεemu yi, á 6a vaá yòora ho nǎnwíohũ na 6a lá wee wé kúee mín wán yi. Bĩa kera bĩn lè o Piere, o Zǎn, o Zaaki là a Andere, o Filiipu là a Toma, o Baatelemii là a Matiye, o Alifee za Zaaki, o Simǎn na 6a le Zeloote†, là a Zaaki za Zudaa. ¹⁴ Ba búenbúen fù wó mí yilera làa dà-kénĩ, á wee kúee mín wán túntún à páaní fio le Dónbeenĩ yi lè 6a hǎawa búĩ, là a Yeesu 6àn zàwa lè 6àn nu Mari.

Yĩa zon o Zudaa lahó

¹⁵ Wizonle búĩ, ká bĩa tà a *Krista bĩo na kúaa mín wán á à yĩ lòn nùpua búará-hèzĩn sii, ó o Piere hĩnǎn yóó đĩn 6a tłahũ ò o bĩa: ¹⁶ «Wán zàwa, bĩo le Dónbeenĩ Hácĩrĩ bĩa là a *Daviide nii le Dónbeenĩ bionĩ vũahũ yi á lá ko à mu wé. Le fèra bĩa mu ho vũahũ mu yi o Zudaa dǎnĩ yi, wón na dú bĩa wĩra a Yeesu yahó. ¹⁷ O Zudaa lá lé wa kuure nùpua nĩ-kénĩ, á nĩ lá wi ho tonló dà-kénĩ yi làa wen.» ¹⁸⁻¹⁹ Ho Zeruzalεemusa búenbúen zũ mu le o wékheró wári na 6a sǎanía làa wo, lé đĩo ó o yà lè ho mǎhũ. Hón mǎhũ so lé hĩa ó o lion yi lè mí yahó, á píohó nà, á fin-sǎnĩwà ló kúaará ho tá yi. Lé bũn te bĩo 6a wee veráa ho mǎhũ mu làa «Hakelidama.» Bǎn bionĩ yi á mu kúará le «cǎni mǎhũ.»

²⁰ O o Piere bĩnĩa bĩa: «Bĩo túara hǎ lenĩ vũahũ yi lé bĩo kà: «O zĩ ko le đĩn coon à nùpue yĩ zo»‡ Mu mún pá bĩnĩa túara: «O búĩ ko ò o zo a lahó.» § ²¹⁻²² Lé bũn nǎn ó o nùpue búĩ ko ó o dé wa wán à wé o Nũhũso Yeesu vèeró seéráso. Bĩa ó o nùpue mu ko ò o lé tłahũ, lé bĩa làa wen páanía bò mín ho pǎahũ búenbúen na ó o Nũhũso Yeesu làa wen vará yi, à lá pǎahũ na ó o Zǎn Batiisi bátízera wo nii wán, à vaa búe pǎahũ na ó o buan yòora ho wáayi.» ²³ A 6a wǎa zéenia 6a nùpua nũwǎ nũn, o Matiasi là a Zozεefu na 6a wee ve làa Baasabaasi tǎa Zusituusi. ²⁴ Bũn mǎn á 6a búenbúen páanía flora ká síi: «Nũhũso, únén lé yĩa zũ 6a nùpua búenbúen sía. Zéeni yĩa á ù lera 6a nũwǎ nũn na ká tłahũ làa wen, ²⁵ yĩa á à zo a Zudaa lahó ù tonkarowà tonló yi, hón na á wón ló día ò o van hen na ó o ko ò o va yi.» ²⁶ A 6a wó le nũn-sĩni bĩo à zũnnáa yĩa le Dónbeenĩ lera, ó o Matiasi lé yĩa á mu tò wán. Lé wón dó 6a tonkarowà píurú dòn na ká wán.

2

Le Dónbeenĩ Hácĩrĩ lion

¹ Ho Pǎntekoote zon, á bĩa tà a *Krista bĩo búenbúen kúaa mín wán lahó dà-kénĩ yi. ² Yĩo búee tĩ à mu bĩo búĩ sǎ wee jí ho wáayi lòn pinpi-beenĩ na wee vǎ lè mí pǎnká bĩo síi, á búee líĩ sú le zĩ na 6a kará yi. ³ A 6a le mí ì loĩ à bĩo búĩ lòn dǎhũ đennĩ á sankaa lè mí dà-kénĩ kénĩ, á wi 6a búenbúen wán. ⁴ A 6a búenbúen sú lè le Dónbeenĩ Hácĩrĩ, á 6a wee bĩo há síi-viò bionĩ, làa bĩo le Dónbeenĩ Hácĩrĩ mu le 6a bĩoráa.

⁵ Mu pǎahũ ká 6a *zúifũwa búĩ na wee bè le Dónbeenĩ yi sese á ló ho đĩmĩná kǎna búenbúen yi, á búee kará ho Zeruzalεemu yi. ⁶ Bĩo 6a ná mu bĩo mu sǎ, á 6a đéniá búee fò mín 6ũirĩ6ũirĩ. Bĩa tà a Krista bĩo bĩo na

† 1:13 Mi loĩ Matiye vũahũ 10.4 ‡ 1:20 Mi loĩ Lenĩ vũahũ (Psaumes) 69.26 § 1:20 Mi loĩ Lenĩ vũahũ (Psaumes) 109.8

á 6a wee bío á bía wi bín lè mí nǐ-kéní kéní wee jí lè mín kùrú bíoní, á mu sòobáa vǐníkaa 6a dà. ⁷ Mu wó 6a coon dàkhǐina á 6a wee bío: «Ba nùpua mu na wee bío kà 6úenbúen so yǐnǎí Kalileesa le? ⁸ A mu 6èn wó kaka á wa lè wa nǐ-kéní kéní wee jínaa bío 6a wee bío lè wàn kùrú bíoní? ⁹ Warén na wi hen, á 6a 6úí lé 6a Paatewa. Ba 6úí ló ho Mɛdii lè ho Elaamu lè ho Mɛzopotamii kána yi. Ba 6úí ló ho *Zudee, lè ho Kapadoosi, lè ho P5n, lè ho Azii kána yi. ¹⁰ Ba 6úí ló ho Firizii, lè ho Pánfilii, lè ho *Ezipite kána, lè ho Libii kǎhǔ sǎn-kéní na sùaráa lè ho Sirɛena yi. Bía ló ho *Oroomu yi mún wi wa tǎhǔ. ¹¹ Ba zúifùwa binbirí làa bía yèrémáa bò 6a zúifùwa mu 6àn Dónbeení yi á mún wi hen. Ho Kerɛtesa lè 6a araabuwà mún wi hen. Wa 6úenbúen á yǐa yí máa jí le Dónbeení bè-beera na le wó na 6a wee bío lè wàn kùrú bíoní wón mía.»

¹² Ba 6úenbúen wó coon, 6a yí zǔ mu sí. A 6a wee bío làa mín: «Bìo kà màhá léé webio coon?» ¹³ Ká 6a 6úí bán 6èn wee yáa mí jíni yi ká 6a á bío: «Áyǐ, 6a bùaa jún sù wee khée.»

O Piere jí-cúa na ó ofɛera

¹⁴ O o Piere wáa hǐnǎn yòó ðǐn lè mí nǐnzàwa tonkarowà píru dòn, ò o bía pǎnpǎn nǎn 6a zǎamáa yi: «Minén *zúifùwa lè minén na kará ho Zeruzalɛmu yi 6úenbúen, mi jí bío á ì ì bío á a na mia sese: Mi ko á mi zǔn bío kà jǔhǔ. ¹⁵ Ba 6úí wee leéka le 6a nùpua mu jún sù wee khée, ɛɛ ká 6ùéé. Lé bío á mu lé le yǐnbíi léèrèwa bío dènú níi á wa wi yi! ¹⁶ Bío ó o jí-cúa fɛero Zowɛle hǐa bía lé bǔn lan wee wé há làa na ká wán. ¹⁷ Bío ká lé bío le Dónbeení bía:

«Hǎ pǎnna vaa véení á ì ì ben í Hácírí
à le è fè 6a nùpua 6úenbúen.

Mi zà-báawa lè mí zà-hǐnni
á wé è fɛɛ í jí-cúa.

Mi yàrón-fla á wé è mi mu bíowa 6úí na 6a lá yí dà máa mi.

Mi nǐ-kǎa á há kònkórá wé è jí yi.

¹⁸ Mu bon. Hǎn pǎnna so yi á ì ì ben í Hácírí
à le è fè 6a báawa lè 6a háawa na lé í ton-sáwá,
á 6a wé è fɛɛ í jí-cúa.

¹⁹ Mu bíowa 6úí na sí yí zǔ
á ì ì lén yòó ho wáayi,
á à wé mu yéréké bíowa ho tá wán.

Le cǎni, lè ho dǎhǔ,
lè le minka yǐní á à kɛí.

²⁰ Le wii á à dé mí yuumu
á ho pǐhǔ á à wé cǔncǔɛn lòn cǎni.
Bǔn bíowa so 6úenbúen á à wé è vé
ó o Núhǔso wizon-beení na cùkú wi á à dǎnáa.

²¹ Hón pǎahǔ so yi ká nùpue léé nùpue na tà von o Núhǔso yèni
à wón á à fen.»†

²² «*Isirayɛlesa, mi jí bío á ì ì bío á à na mia: O Nazarɛete níi Yeesu fù léé nùpue na le Dónbeení zéenia bío làa mia le mí wiráa. Mu yéréké bíowa na wee zéeni le Dónbeení pánká na le wó là a níi mi tǎhǔ, lé bǔn wee zéeni mu. Minén miten yáa zǔ mu. ²³ O níi mu á le Dónbeení dó mí níni yi làa bío á le wi à mu wéráa. Le fèra zǔ bío mi ì wé làa wo. Minén lé

* **2:15** Ba zúifùwa fù yí máa hǐní dí bío yǐnbíi hùúu, ká mu yǐnǎí 6a floró na 6a wee wé há léèrèwa bío dènú pǎahǔ wó vó. † **2:21** Mi lorí Zowɛle vǎahǔ 3.1-5

bíá dó a bíá yí zū le Dónbeení nǐi yí, á 6a 6úaa wo ho *kùrùwá wán, ó o húrún. ²⁴ Ká le Dónbeení mǎhǎ fáa wo mu húmú nǐi yí, le vèenía wo. Mu húmú lá yí dà máa yí pánká o wán húúu. ²⁵ O *Daviide hía bíá bío kà o dǎní yí:

I hía wee wé mi a Núhúso † yahó fɛɛɛ.

Orén lé yíá wee 6ua miǐ bèra a na á † yí dèdɛɛka.

²⁶ Lé bǔn nǎn á † sǐi wan,
á bíoní 6úen6úen léé sǐ-wɛɛ bíoní.

Hàrí á † zǔn † húmú bío,
á † sǐi pá à hǐ.

²⁷ Lé bío á fo máa díá mi
á † máa va hen na 6a nǐ-hía wee va yí.

Fo máa tà ũ ton-sá na á ũ wa á máa soo.

²⁸ Fo zéenia mi lè ho wǎhǔ na wee va le mukǎní lahó yí.

Hen ká † wi ũ nǐsǎní à † sǐi wa wa dà khǐí. †

²⁹ «Wán zàwa, mi le † bío wán 6úaa Daviide bío wéréwéré na mia: O Daviide hía húrún á 6a nùuna, á búure pá dà wee zéení ho zuia. ³⁰ Bío ó o hía lé le *Dónbeení jǐi-cúa fɛɛro, á zū le le Dónbeení hía báa á dóráa mí jǐi nǎn le mí ì na a béení o mǎnmǎnía nǐ-kéní 6úí yí, ³¹ ó o fèra zūna bío wa 6ueé wé, ó o wǎa bíá a *Krista vèeró bío kà sǐi: Le Dónbeení máa díá ó o máa va hen na 6a nǐ-hía wee va yí, le máa díá ó o máa soo. §

³² O Yeesu mu le Dónbeení vèenía, á warén 6úen6úen lé mu seérása.

³³ O 6uan yòora le Dónbeení nǐn-tǎnǐ. Lé bǐn ó o yú le Hácírí yí, dío ó o Maá dó mí jǐi le mí ì na. O 6era le fò wa nǐ-kéní kéní. A bǔn lé bío mi wee mi á wee jí lòn bío. ³⁴ O Daviide wón yí yòora ho wáayi ká a mǎhǎ bíá bío kà:

«O Núhúso bíá nǎn † Núhúso yí:

Buee kɛɛní † nǐn-tǎnǐ,

³⁵ fúaa ká † 6úrá ũ zúkúsa ũ tá,

á ũ bò ũ zení wán.» *

³⁶ «Minén Isirayɛɛle nǐpomu 6úen6úen ko à mi zǔn mu kénkén le o Yeesu mu na mi 6úaa ho kùrùwá wán lé wón le Dónbeení wó lá a Núhúso lá a Krista.»

Bíá tà a Krista bío nǐn-yǎní kuure

³⁷ Bío 6a jí há bíoní mu, á há zon 6a dàkhǐína, á 6a tùara a Piere lè mí nǐnzàwa tonkarowá yí: «Wán zàwa, á lé mu yén á wa ko à wa wé.»

³⁸ O o Piere bíá nǎn 6a yí: «Mí yèrèma mí yilera lè mí wára, à mí nǐ-kéní kéní bátízé o Yeesu *Krista yèní yí, á mí bè-kora á à sén nǐ díá. Bǔn ká le Dónbeení á à na mí Hácírí mia. ³⁹ Le Dónbeení dó mí jǐi nǎn minén lè mí mǎnmǎnía yí, làa bíá na dǎní nàyi, bíá 6úen6úen na ó o Núhúso á à ve.»

⁴⁰ O Piere pá bǐnía bíá há bíoní cèrɛɛ á 6ó lè 6a jíhǔ, á henía 6a sía. O bíá: «Ho lòn bío nùpua yí se, mi lé 6a món, à tà ho kǎnǐló bío.» ⁴¹ Ba cèrɛɛ tà a Piere bíoní yí á 6a bátízera 6a. Mu zoñ á bíá zon sǎ bíá tà a *Krista bío yí jǐi, á à yí nùpua muaaseé tǐn sǐi. ⁴² Ba wee tà jí 6a tonkarowá kǎránló na á bán wee na 6a yí sese, á hácírí wó dà-kéní, á wee páanǐ sankha ho búurú†, à páanǐ flo.

† 2:28 Mi loñ Lení vǎahǔ (Psaumes) 16.8-11 § 2:31 Mi loñ Lení vǎahǔ (Psaumes) 132.11

* 2:35 Mi loñ Lení vǎahǔ (Psaumes) 110.1 † 2:42 Ba zúífùwa fù wee wé cèkɛka ho búurú lá vé, à bè yí díráa. Ká a Yeesu dǐnló na ó o dú lè mí nǐ-kenǐnia món, á bíá tà a bío wǎa wee wé mu à leékaráa o Yeesu mu bío.

⁴³ Barén lè mí nǐ-kéní kéní á mu zon dà. Ba tonkarowà wee wé ho yéréké bïowa na wee zéeni le Dónbeení pánká. ⁴⁴ Bïa tà a Krista bïo búenbúen fù òunbuaa, á wee páaní kúee mí nǐi bïo mín wán. ⁴⁵ Ba fù wee yéé mí manawà, lè mí zíní, lè mí bïowa, à sanká wárí na mín yi làa bïo á nǐ-kéní kéní koráa. ⁴⁶ Làa wizooní búenbúen ká áa wee páaní kúee mín wán le *Dónbeení zǐ-beení lún yi à máa khí. Ba wee páaní sanká ho búurú mí zíní yi, à dí mí ðínlò lè le sí-wéé ká bióní mía mu yi. ⁴⁷ Ba wee khòoní le Dónbeení, á mu nǐpomu búenbúen wee wíoka áa yèni. Làa wizooní búenbúen ká á Nùhúso wee vá bïa ó o kǎnia à kúee áa kuure nùpua wán.

3

O Piere là a Zǎn wéera a mùamúa

¹ Wizonle búí, ó o Piere là a Zǎn hínǎn wee yòo le *Dónbeení zǐ-beení lún yi le wi-háarè floró páahú. ² Ba yòó wee ðá ò o nǐi búí na ton ká a le o mùamúa a kará le *Dónbeení zǐ-beení zūajii na áa wee ve làa Zūajii-sení* jii. Làa wizooní búenbúen ká áa wee lá a buee díá bǐn ò o wé fioka le wárí bía wee buee zo le zǐ-beení lún mu yi cǎn. ³ Bïo ó o Piere là a Zǎn wà buée zo ó o mǎn, ó o le áa há mí. ⁴ A bán fá mí yǐo wo yi, ò o Piere bía: «Loí wén sese.» ⁵ O o nǐi bèn wáa wíokaa fá mí yǐo áa yi. O wee leéka le áa hía a na bïo búí mí yi. ⁶ O o Piere wáa bía nǎn wo yi: «Wárí bǐntǐn mía í cǎn máa na foñ. Bïo í cǎn lé bïo á í ì na foñ. O Nazareete nǐi Yeesu *Krista pánká yi, à ù líi hǐnǐ yòo varáka.» ⁷ O o buan o nǐn-tǐánǐ bàhó yi áa wee hóoní làa wo. Mí lahó yi à bǐn ò o mùamúa mu zení là a nǎnkíkáa-yǐo ðèenía fá, ⁸ ó o tá yòó ðǐn mí zení wán áa wee varáka. O varákaa bò làa ba a zon le Dónbeení zǐ-beení lún yi, áa wee yénka ká a khòoní le Dónbeení. ⁹ Ba zǎamáa búenbúen mǎn wo ò o wee varáka ká a khòoní le Dónbeení. ¹⁰ Bïo áa zūna le lé o nǐi na wee buee kǎeni fioka le Dónbeení zǐ-beení Zūajii-sení jii, áa bïo búenbúen zǎna áa wó coon bïo wó a yi bïo yi.

O Piere wee zéeni bïo nǎn ó o nǐi wannáa

¹¹ Bïo ó o nǐi yǐ máa lé o Piere là a Zǎn mǎn áa bïo nùpua búenbúen wee búuni buee zo áa cǎn o *Salomǎn Sǎnsá † yi. Ba búenbúen wó coon bïo wó bïo yi. ¹² Bïo ó o Piere mǎn mu, ó o bía bïo kǎ nǎn áa zǎamáa yi: «*Isirayeesela, léee webio nǎn ó o nǐi mu waró bïo wóráa mia coon? Léee webio nǎn mi wee loínáa wén ká síi, ka lè mu lé warén waten lè wa pánká á nǎn ó o wee varákaráa, tàá lé bïo wa bò le Dónbeení yi bïo yi. ¹³ O *Abarahaamu là a *Izaaki là a *Zakoobu † lè wán búaaawa na ká bǎn Dónbeení lé yǐa dó ho cùkú mí ton-sá Yeesu yi. Mínén miten lé bía dó a ho pánká bǎnsowà nǐi yi, áa pá a bïo o *Pilaate yahó, ká wón jǎn wáa lá tà le mí ì díá a. ¹⁴ O nǐ-térénnii na bïo sí le Dónbeení yi áa mi pá bïo, ò o nǐ-búe na ho kásó yi lén díaró áa mi sía màhá vá yi áa flora a Pilaate cǎn. ¹⁵ Lé bǐn mi wó bóráa yǐa le mukǎnǐ bïo wi nǐi yi. Ká le Dónbeení màhá vèenía wo. Warén lé mu bǎn seérása. ¹⁶ O Yeesu yèni pánká, làa bïo wa dó wa sía o yi lé bǐn wéera a nǐi mu na mi búenbúen zū áa yǐo wi wán ká.

* **3:2** Zūajii-sení: Ba wee leéka le ho lé le Dónbeení zǐ-beení zūajii búí na léee wi bǐa yǐnǎn áa zúifúwa lahó na áa wee kǎn yi le há lara na bïo sǎ áa zúifúwa binbirí yi páahú. † **3:11** O Salomǎn Sǎnsá: Ho lé le Dónbeení zǐ-beení sǎnsá na wi lè le wii hènii. Ho son áa pon le zǐ-beení mu lún sǎn-kéní na áa bǐa yǐnǎn áa zúifúwa dáa wee zo yi. Lé bǐn áa ho làndáa bïo zéénílowa hía wee kǎrán áa nùpua yi. † **3:13** Mí loí Léro vuahú (Exode) 3.6, 15

Bio wa dó wa sía o Yeesu yi lé bñn ñon ó o ñii mu wan cunnáa làa bio mi búenbúen ñon làa wo.

¹⁷ «Wàn zàwa, í zú le bio minén lè mi júnása wó là a Yeesu á mi yí zú jùhú. ¹⁸ Εε ká lé ká síi á le Dónbeení wóráa, à bio le háa bíá mí jì-cúa fεerowà búenbúen jìní yi á yío lé. Le bíá le o *Krista ko ò o lò be. ¹⁹ A mi cén yèrémá mi yilera lè mi wárá, à na miten le Dónbeení yi, á dén á à sèn mi bè-kora á à díá. ²⁰ Bñn ká le è na há pònna na mi ì yí ho héerá yi mia, á mi ì yí á à vùn yi, á mún ñ na a *Krista na le fèra léra mia, o Yeesu. ²¹ O Yeesu ko ò o κεεní ho wáayi màní fúaa páahú na mu bio búenbúen khii yèrémáa wó mu bè-fla yi làa bio le Dónbeení bíaráa mu hàání mí jì-cúa fεerowà jìní yi. ²² O *Moyiize bíá bio ká: «Mi Núhúso Dónbeení á à lén o jì-cúa fεero búí mìn zàwa tñahú na ka lè 1 bio. Bio búenbúen na ó o wé è bíó á à na mia à mi wé jí sese. ²³ Nùpue lée nùpue na khii yí máa jí a jì-cúa fεero mu bíoní, wón á à lén le Dónbeení ñipomu tñahú á à búe.» § ²⁴ A lá a Samuwεele jii wán á ba jì-cúa fεerowà na khiina lè mí ñi-kéní kéní búenbúen á mún bíá há wizooní na ká bio.

²⁵ «Bio le Dónbeení dó mí jii ñon mìn búaaawa yi lè mi jì-cúa fεerowà jìní á bio sá mia. Mi níi mún wi le *pánú yi, ðio le Dónbeení bò lè mìn búaaawa páahú na le bíá bio ká ñon o *Abarahaamu yi: «U mònmanía bio yi, á há zì-júná búenbúen na ho tá wán á ì ì dúbua yi.»* ²⁶ Εε ká mu nín-yání, á lé minén lé bíá le Dónbeení tonkaa mí ton-sá Yeesu ó o buara bio yi. Le tonkaa wo ò o buee dúbua mia, à mi lè mi ñi-kéní kéní khii mi wén-kora yi orén bio yi.»

4

O Piere là a Zàn ðin ho làndá tñiá fεerowà yahó

¹ Bio ó o Piere là a Zàn wee bio lè ba zámáa, à bñn le *Dónbeení yankarowà, lè le *Dónbeení zì-beení parowà júnása lè ba *Sadusíewa buee ðñn. ² Ba sía bèntín yi wan ba tonkarowà nùwá jùn mu bio yi húúu, lé bio ba wee kárán ba nùpua, á wee bio le o Yeesu vèera, á bñn bio yi á ba ñi-hía mún dà à vèe. ³ A ba wíira ba kúaa ho kásó yi á pannáa ho tá tñló, lé bio le wii tò vó. ⁴ Bñn pá yí hò bio á bíá há bíá mu á cèrèe tá há yi, á bíá dó mi sía a *Krista yi á dó wán á yú báawa muaseé hònú síi.

⁵ Mu tá lée tñn á ba *zúífùwa júnása, lè ba *ñi-kía, lè ho *làndá bio zéenílowa kúaa mìn wán ho Zeruzalεemu yi. ⁶ Ba nùpua búí na wi bíá kúaa mìn wán bñn tñahú lé o Aana na lé ba yankarowà jùhúso beení, là a Kayiifu là a Zàn là a Alekisándere, à séení ba yankarowà jùhúso beení zii nùpua búenbúen. ⁷ Ba le ba bua ba tonkarowà buee ðíní mí tñahú. Bio ba buee ðñn á ba tùara ba yi: «Lé o yén pánká yi táá lé o yén yèni yi á mi wééraráa o ñii mu?»

⁸ A bñn ò o Piere wáa sú lè le Dónbeení Hácírí, ó o wee bio làa ba: «Minén ñipomu júnása lè mí ñi-kía, ⁹ bio mi wee tùa wen ho zuia lè mu bè-tente na wó ñon o mùamúa yi bio, làa bio ó o wó wó wannáa. ¹⁰ Awa, mi búenbúen ko à mi zún mu, ò o Isirayεele ñipomu mún zún mu. Bio ñon ó o ñii na ká wannáa á ðin mi yahó lé o Nazarεete ñii Yeesu yèni pánká yi, yía mi búaa ho *kùrùwá wán ó o húrun, na le Dónbeení vèeníá. ¹¹ O Yeesu lé yía le Dónbeení bíoní vñahú bíá bio le o lè le huee na á ba sorowà pá bio, minén sorowà. Dén huee so lé ðio bíniá buan ho soró ðíniá.* ¹² O

§ 3:23 Mi lorí Làndá zéeníló vñahú (Deutéronome) 18.15, 18, 19 * 3:25 Mi lorí Bio jùhú búenbúen vñahú (Genèse) 22.18, 26.4 * 4:11 Mi lorí Lení vñahú (Psaumes) 118.22

Yeesu mí dòn lé yĩ dà wee kǎní 6a nùpua. Mu yínǎn orén yèni, á yèni 6úi na kún dà à kǎní wɛn á le Dónbeenĩ yí nǎn nǐi woon yí ho ðímǐná yí.»

¹³ A 6a zúífúwa làndá tǔiá fɛerowà mu á mu wó coon dàkhíina, lé 6ío 6a mǎn ò o Piere là a Zǎn wee bíó ká 6a ponǐ séra. Ba mún zǔna le 6a lé 6a nùpua na yí kǎrána. Ba zǔna mu le 6arén là a Yeesu kera mín wán míana. ¹⁴ Ká bíó 6a mún mǎn o nǐi mu ò o wan á ðin o Piere là a Zǎn nǐsǎní, á 6a wǎa yí dà bíó máa bíó. ¹⁵ A 6a wǎa le 6a tonkarowà lée ðin ho khǔuhǔ vé, à 6arén bán kará wee wǎaní. ¹⁶ Ba wee bíó mín yí: «Lée webio wa yáá à wé lè 6a nùpua mu coon? Ho Zeruzalemusa 6úen6úen zǔ mu kénkén le ho yéréké bíó na wó á 6a mǎn lé 6arén wó mu, á warén mún yí dà máa bíó le mu yí bon. ¹⁷ A mi cén wa là le hɛɛrè làa ba, à hè 6a à 6a yí bǐnǐ yí bíó o Yeesu bíó là a 6úi hùúu. Lé bǔn á à na ká bíó wó ká máa ben máa fè 6a zǎamáa.»

¹⁸ Bún mǎn á 6a bǐnǐa von o Piere là a Zǎn á bía henía nǎn yí le 6a khí à yí bíó, tàá à yí kǎrán 6a nùpua o Yeesu yèni yí hùúu. ¹⁹ Ká a Piere là a Zǎn màhá bía nǎn 6a yí: «Minén mi bæere wǎa loǐ le mu so téréna le Dónbeenĩ cǎn à wa bè mi bíonǐ yí ká wa pí lerén bíonǐ le? ²⁰ Warén cén yí dà máa pe wa jǐnǐ ká bíó wa mǎn làa bíó wa ná á wa yí máa bíó bíó.» ²¹ A ho làndá tǔiá fɛerowà wíokaa là le hɛɛrè làa ba, à 6a kúaará 6a. Bíó 6a à ðin wán á à beéráa 6a lò á 6a yí zǔ, lé bíó 6a zǎamáa 6úen6úen wee khòonǐ le Dónbeenĩ bíó wó bíó yí. ²² O nǐi na waró bíó wó ho yéréké á teró lúlúio po 6úará-jun.

Bia tà a Krista bíó wee fio

²³ Bíó ó o Piere là a Zǎn ló ho kàsó yí, á 6a wà van mí kuure nùpua cǎn, á vaá lá bíó 6úen6úen na 6a yankarowà júnása lè 6a nǐ-kía bía nǎn 6a yí á fɛera nǎn mí ninzàwa mu yí. ²⁴ Bíó 6a ná mu wó, á 6a 6úen6úen wó mí yilera làa dà-kénǐ á wee fio le Dónbeenĩ yí ká síi: «Núhúso, ùnén lé fo lera ho wáayi lè ho tá, lè ho muhǔ lè mu bíó 6úen6úen na wi ho yí. ²⁵ Ùnén lé fo bía lè ù Hácírǐ ù ton-sá *Daviide na lé wàn 6úaa jǐi yí ká:

«Lée webio nǎn á há síi-viò nùpua wee kánkáráa?

Lée webio nǎn á ho ðímǐnáa wee lè ká mu jǔhǔ mía?

²⁶ Ho ðímǐná bá-zàwa wíokaa mítén ðin há fio bíó yí.

Ba júnása mún hǐnǎn von mín kúaa mín wán à 6a lò.

Ba 6úen6úen wó mí jǐi làa dà-kénǐ là a Núhúso làa yí o mǎn lera wán.»†

²⁷ A mu 6èn bon ò o *Heroode là a *Pǎnsǐ Pilaate wó le jǐi dà-kénǐ ho lóhó yí hen, 6arén là a *Isirayɛle nǐpomu, lè há síi-viò nùpua à 6a hǐnǎn ù ton-sá Yeesu na bíó sí foǎ wán, yí fo mǎn lera. ²⁸ Bíó fo hía fèra bía le fo ò wé á à kǎna lè ù pánká lè ù síi bíó yí, bǔn 6úen6úen lé bíó 6a wó ká à tíra jǐi.

²⁹ Núhúso, wǎa loǐ 6a hɛɛrè na 6a wee là. Na le sí-hebúee warén na lé ù ton-sáwá yí à wa wé bue lè ù bíonǐ. ³⁰ Dé ù nǐi, à 6a vánvárowà waró le mu yéréké bíowa na wa wee wé ù ton-sá Yeesu na bíó sí foǎ yèni pánká yí, à zéeni ká ù bíó bon.» ³¹ Bíó 6a fióra wó, á ho lahó na 6a wi yí á zà kíkíkí, á 6a 6úen6úen sú lè le Dónbeenĩ Hácírǐ, á 6a hǐnǎn wee bue le Dónbeenĩ bíonǐ lè le sí-hebúee.

Bia tà a Krista bíó wee páani sanká mí nǐi bíó

³² Bia tà a *Krista bíó 6úen6úen á fù 6un6úaa, á sía lè 6a hácírǐ wó dà-kénǐ. O 6úi fù yí máa bíó mí nǐi bíó á mí te mí dòn. Ba bíó 6úen6úen na fù wi 6a cǎn á 6a 6un6úaa yí. ³³ Ba tonkarowà fù wee zéeni a Núhúso Yeesu

vèeró bïo lè ho pànká beení, á le Dónbeení wee na hã dúbuua cèrèe 6a búenbúen yi. ³⁴ Nĩ-khenii fù mía 6a t̄iahũ, lé bïo á bía manawà lè 6a zíní wi á fù wee yèé hã, ³⁵ à 6ua wárí 6uee dé 6a tonkarowà níi yi, à 6a bíní wé s̄í sanká na m̄n yi làa bïo 6a nĩ-kéní kéní koráa. ³⁶ Mu 6àn síi ó o Zozeefu h̄ia wó. O lé o *Levii nùwá nĩ-kéní na wee lé ho Siipere† yi. Ba tonkarowà wee ve o làa Baanabaasi, mu kúará le yia wee hení hã sía. ³⁷ O h̄ia yèéra mí m̄hũ á 6uan wárí 6ueé n̄n 6a tonkarowà yi.

5

O Ananiasi lè m̄n h̄ia Safiraa bïo

¹ Nii 6úi h̄ia wi b̄n 6a le Ananiasi, ká 6àn h̄ia 6a le Safiraa. O h̄ia yèéra mí m̄hũ, ² á fá wárí s̄n-kéní bàrá, á 6àn h̄ia mún zū mu, à d̄io ká ó o 6uan vaá n̄n 6a tonkarowà yi. ³ O o Piere bía n̄n wo yi: «Ananiasi, lée webio n̄n ó o *Satāni d̄orāa h̄a yile-kora foñ, ũ fá le sabéré le Dónbeení Hácírí jii, á fá ho m̄hũ wárí s̄n-kéní bàrá? ⁴ Bïo ho m̄hũ mu lá d̄in yí yèéra ká yín̄n fo te ho le? A bïo ho yèéra, á ho 6àn wárí bïo s̄a á yén yi? Yín̄n fo le? A lée webio n̄n á fo wórāa bïo ká? Fo yí fá sabéré n̄pua jii, le Dónbeení lé d̄io á fo fá le sabéré jii.» ⁵ Bïo ó o Ananiasi jí h̄a bioní mu, ó o ló lùwá, á líi húrun. A bía jí mu búenbúen z̄ana dàkh̄ina. ⁶ A 6a yàrówá h̄in̄n cà le d̄e pon o yi, á 6uan vaá nùuna.

⁷ Lèèrèwa bïo t̄in síi b̄n m̄n á 6àn h̄ia wà 6ueé zon ká a yí zū bïo wó. ⁸ O o Piere t̄ura a yi: «M̄i ho t̄iá na m̄i: M̄n m̄hũ na mí yèéra 6àn wárí búenbúen lé d̄io ká le?» O o le ũuu, le dén lé lerén. ⁹ O o Piere w̄aa bía n̄n wo yi: «Ūnén lè m̄n báa wó kaka w̄ania t̄orāa á wee kh̄innāa le Dónbeení Hácírí kúará? Loñ, b̄ia lée wi ho z̄ajii ká lé b̄ia vaá nùuna m̄n báa. Ūnén 6a mún ñ lá á à lènnāa.» ¹⁰ M̄i lahó yi ó o h̄ia mu 6èn d̄enía ló lùwá o Piere tá, á líi húrun. Bïo 6a yàrówá 6ueé zoó d̄n ò o húrun, á 6a lá a 6uan vaá nùuna 6àn báa n̄s̄ání. ¹¹ B̄ia tà a *Krista bïo kuure làa b̄ia jí mu búenbúen z̄ana dàkh̄ina.

Ba tonkarowà wee wé mu yéréké biowa

¹² Mu yéréké biowa cèrèe na wee zéení le Dónbeení pànká á 6a tonkarowà h̄ia wee wé mu n̄pomu t̄iahũ. B̄ia tà a Krista bïo búenbúen h̄ia wee wé mí yilera làa dà-kéní à wé kúee m̄n wán le *Dónbeení z̄i-beení lún yi o *Salom̄n S̄ansá* yi. ¹³ Nĩ-vio yí máa hení mí sía zo 6a t̄iahũ, èe ká 6a z̄amāa m̄h̄á pá wee wíoka 6a yèni. ¹⁴ Ba báawa lè 6a h̄awa na wee dé mí sía o N̄h̄uso yi á wee wé boo ká 6a wà. ¹⁵ A 6a w̄aa wee 6ua 6a v̄ánv̄arowà à 6uee lée b̄arāka h̄a w̄ana n̄s̄aa h̄a d̄amu sía wán, bèra a na ká a Piere h̄ia 6ueé wee kh̄í, ò o bóní pá w̄aa yí kúia 6a 6úi wán. ¹⁶ H̄arí h̄a lórā na s̄uarāa lè ho Zeruzal̄emu á n̄pua mún wee 6ùuni buen lè mí v̄ánv̄arowà lè 6a n̄pua na 6a c̄nāwa wee beé lò. A 6a búenbúen wee wa.

Ba wee beé o Krista tonkarowà lò

¹⁷ A 6a yankarowà j̄uh̄so beení làa b̄ia làa wo páania wi na lé 6a *Sadus̄ewa kuure n̄pua á le yandee sú 6a tonkarowà bïo yi. ¹⁸ A 6a w̄ikkaa 6a tonkarowà á kúaa 6a z̄amāa k̄asó yi. ¹⁹ Ká a N̄h̄uso w̄aayi tonkaró 6úi m̄h̄á lion ho t̄n̄ahũ à lii h̄era ho k̄asó z̄i wonna, ò o lera 6a á b̄ia n̄n yi: ²⁰ «M̄i lén va le *Dónbeení z̄i-beení lún yi á vaa bue le muk̄n̄i

† 4:36 Siipere: Lé ho k̄h̄ũ 6úi na ho M̄editeran̄e yámú j̄umu k̄n̄ia yi. Ho wi lè mu yámú j̄umu mu 6àn wii h̄èení. Ba tonkarowà p̄ahũ ká 6a z̄úif̄uwa na wi b̄n á boo. * 5:12 M̄i lorí Bè-wénia v̄uahũ 3.11

binbirí na máa vé bío búenbúen à na 6a zámáa yi.» ²¹ A 6a tonkarowà bò bío ó o bía yi. Le yĩnbii búirii á 6a wà van le Dónbeenĩ zĩ-beenĩ lún yi á vaá zoó wee kàrán 6a nùpua.

Ba yankarowà ñúhúso beenĩ làa bía làa wo páanía wi á von o *Isirayεele ñipomu *ni-kía. A 6arén na lé ho làndá tũíá fεerowà búenbúen kúaa mín wán, á 6a tonkaa 6a búí le 6a lén vaa lén 6a tonkarowà ho kàsó yi 6ua buennáa. ²² Ká 6a parowà màhá yí vaá yú 6a bín, á 6a wà 6ueé bía bío kà nɔn 6a yi: ²³ «Wa vaá yú ho kàsó zii wonna ká há pon ðin sese, á 6a parowà na bín búenbúen mún ðinka mí lara yi. εε ká bío wa héra à wa zon, á wa yí zoó yú nùpue.»

²⁴ Bío le Dónbeenĩ zĩ-beenĩ parowà ñúhúso lè 6a yankarowà ñúnása ñá há bíoní mu, á 6a wáa yí zũ hen na 6a à dé mítén yi 6a tonkarowà mu víló bío yi, á 6a wee tũa mítén yi le mu yáá wó kaka wóráa coon. ²⁵ Hón páahũ so yi ò o búí 6ueé ðɔn, á bía nɔn 6a yi: «Mi loĩ, 6a nùpua mu na mi pon ñii ho kàsó yi, lé 6arén vaá wi le Dónbeenĩ zĩ-beenĩ lún yi á wee kàrán 6a nùpua.» ²⁶ A le Dónbeenĩ zĩ-beenĩ parowà ñúhúso ðɛnía hínɔn fó mí nùpua à 6a vaá 6uan 6a tonkarowà 6uararáa ká 6a màhá yí wó mu làa hεεrè, lé bío 6a zána le ká mí wó mu, á 6a nùpua á à lèeka mí lè há huua.

²⁷ Bío 6a 6ueé ðɔn ho làndá tũíá fεerowà yahó làa ba, á 6a yankarowà ñúhúso beenĩ tũara 6a yi: ²⁸ «Wa so nɔnzon yí hò mia lè le sòobéε le mi yí bĩnĩ yí kàrán 6a nùpua o ñii mu yèni yi le? A mi wáa loĩ bío mi wó. Ho Zeruzalεemu lóhó búenbúen á mi vó lè mi kàránlò, á mún wi à mi bàkà warén yi là a ñii mu húmú bío.»

²⁹ O o Piεe lè 6a tonkarowà bía nɔn 6a yi: «Wa ko à wa bè le Dónbeenĩ bíoní yi á sũaaní bío wa à bè 6a nùpua bíoní yi. ³⁰ O Yeesu mu na mi 6úaa ho *kùrùwá wán ó o húrun, á wán 6úaaawa 6àn Dónbeenĩ vèenia, ³¹ á 6uan yòò bàrá mí ñin-tiání. Le wó a là a ñúhúso na lé o kãnilo, ò o *Isirayεele ñipomu bè yi á yèrémá mí yilera lè mí wárá, á yí mu bè-kora séndiaró. ³² Warén, lè le Dónbeenĩ Hácírí na le nɔn bía wee tà le bío yi, á lé mu bè-wénia mu 6àn seérása.»

³³ Bío ho làndá tũíá fεerowà ñá há bíoní mu, á 6a yiwa cã cã, á wi 6a búe 6a tonkarowà. ³⁴ εε ká *Farizíεe búí màhá kera 6a t̄ahũ á yèni 6a le Kamaliyeli. O lé ho *làndá bío zéenilowa ñi-kéní na 6a zámáa búenbúen wee kɔnbi. Wón lé yia líi hínɔn yòò ðin 6a tũíá fεerowà t̄ahũ ò o le 6a bío le 6a tonkarowà mu lée ðin ho khũuhũ màní. ³⁵ Bún món ó o bía nɔn bía kúaa mín wán yi: «Isirayεelesa, mi cã hácírí bío mi ì wé lè 6a nùpua na ká bío yi. ³⁶ Ñii búí 6ueé còonía hínɔn á yèni 6a le Tedaasi. O hía wee wé mítén lòn nùpue na bío ñúhũ wi. Nùpua na 6ueé tà bò a yi á à yí báawa khíá-náa sii. Bío ó o húrun, á bía búenbúen na tà bò a yi mu páahũ á saawaa, ó o bío ñúhũ 6ó. ³⁷ Bún món á ho mĩlò páahũ, ó o Kalilee ñii Zúdaa 6èn hínɔn á yú 6a nùpua cèrèε á 6a bò a yi. A wón 6a mún 6ó, á bía bò a yi búenbúen saawaa. ³⁸ Awa, á mi le í bío mu na mi: Ba nùpua mu á mi día bío. Mi día 6a le 6a lén. Lé bío ká 6a tonlò mu á bío ló nùpue ñii yi, á ho ñúhũ á à búe. ³⁹ Ká ho bío 6èn ló le Dónbeenĩ ñii yi, á mi yí dà ðɛε búí máa wé làa ho. Mi yí wó sese á mi ì keĩ lòn nùpua na wee fi lè le Dónbeenĩ.»

Bío ó o fεera mí ñi-cúa vó, á ho làndá tũíá fεerowà tà a bío. ⁴⁰ A 6a von 6a tonkarowà, á 6ueé han lè há làbàaní, á 6a le 6a yí bĩnĩ yí bío bío o Yeesu yèni yi, á 6a wáa día 6a à 6a wà.

⁴¹ Ba tonkarowà ló le zii yi ká 6a sía wan, lé bio le Dónbeení le 6a ko lè le lònbee o Yeesu yèni bio yi. ⁴² Làa wizooní búenbúen ká 6a wee kàrán 6a nùpua, á wee bue le bín-tente le Dónbeení zì-beení lún yi lè há zíní na ká yi le o Yeesu lé *Yia le Dónbeení mɔn lera á wó là a kãnilo.

6

Ba nùpua na wé è séeni 6a tonkarowà

¹ Mu pãahú ká 6a ñi-keninia wee dé wán ká 6a wà. A 6a *zúifùwa na wi 6a ñahú na wee bio mu kerεkimu sía yí wan bio á bân zàwa na lé 6a zúifùwa binbirí wee wé yi. Ba wee zá le làa wizooní búenbúen le mínén maháawa á 6a yí máa loñ yi sese ho ñnló sankaró pãahú. ² A 6a tonkarowà píruɔ nun von 6a ñi-keninia búenbúen kúaa mín wán bía nɔn yi: «Wàn zàwa, wa yí ko à wa día le Dónbeení bíoní bueró ká wa yèrémá wa yara sí ho ñnló bio. ³ Mi cén hueeka 6a nùpua nùwá hɛɔn mi ñahú na mi zú le 6a téréna, á sú lè le Dónbeení Hácírí lè mu bè-zúrminí. Bán lé bía á wa à dé mu níi yi. ⁴ Bún ká warén bɛn dà à na waten ho floró lè le Dónbeení bíoní bueró yi lè wa sòobé.»

⁵ Bio 6a tonkarowà fɛera mí ñi-cúa vó, á 6a kuure nùpua tà 6a bio. Bía 6a hueekaa lé o Etiɛna na lé o nùpue na síidéró wi, na sú lè le Dónbeení Hácírí. A séeni a Filiipu, là a Porokoore, là a Nikonɔore, là a Timɔn, là a Paamenaasi, là a Antiosi níi Nikolaa na hía yèrémáa bô 6a zúifùwa mu bân Dónbeení yi. ⁶ Ba buan 6a vannáa 6a tonkarowà cón, á bán bô mí níni 6a wán à 6a flora nɔn 6a yi.

⁷ Le Dónbeení bíoní wee bɛn fè há lara ká le wà, á 6a ñi-keninia wee dé wán ho Zeruzalɛmu yi, á 6a yankarowà cèrɛɛ á wee tà dé mí sía o *Krista yi.

O Etiɛna 6a wiira

⁸ O Etiɛna le Dónbeení dúbuua nɔn ho pánká yi, ó o wee wé mu yéréké bè-beera na wee zéeni le Dónbeení pánká 6a nùpua ñahú. ⁹ A 6a zúifùwa nùwá yɛn búí á hɛnɔn pã a bio. Ba búí lé 6a zúifùwa kàránló zii nùpua na 6a wee ve làa wobáani na wi mítén. Ba lé bía ló ho Sirɛna lè ho Alekisándiri lórá yi. Ká 6a búí lé bía ló ho Silisii lè ho Azii kána yi. Lé bán lé bía buéé wee wãani là a Etiɛna. ¹⁰ Ká 6a mahá yí dàrina a bio, lé bio le Dónbeení Hácírí bè-zúrminí na le wee na a yi lé bio ó o wee bíoráa. ¹¹ A 6a yà 6a nùpua ñini à 6a le 6a bio bio ká: «Wa ñá ò o ñii mu bía khon o *Mɔyiize lè le Dónbeení dání yi.» ¹² Lé bún 6a bía á súkúra lè 6a zãamáa, lè 6a *ni-kía, lè ho *lândá bio zéenilowa. Bún mɔn á 6a buéé wiira a Etiɛna á buan vannáa ho lândá túia fɛerowá yahó. ¹³ Ba mún fó 6a nùpua búí bóráa na buéé fúaa há sabíoní o Etiɛna mu ñii. A bán buéé bía: «Fɛɛɛ ká a ñii mu wee bio há bín-kora à lɛɛ le *Dónbeení zì-beení là a Mɔyiize lândá yi. ¹⁴ Wa ñá ò o bía le o Yeesu, wón Nazarete níi so, á a fio le Dónbeení zì-beení, á mún ñ yèrémá há lândáwá na ó o Mɔyiize nɔn wɛn.»

¹⁵ Ho lândá túia fɛerowá na wi le zii yi mu zoñ búenbúen fá mí yío o Etiɛna yi, á mɔn ò o yahó bonmín lè le Dónbeení wáayi tonkaro yahó.

7

O Etiɛna ñi-cúa na ó o fɛera

¹ Ba yankarowá ñuhúso beení tùara a Etiɛna yi: «Hãà! Bio 6a wee bio ù ñii so bon le?»

² O o Etièna bía: «Minén wàn maáwà lè wàn zàwa, mi jí bïo á ì bïo á à na mia. Le Dónbeení cùkúso hía zéénia míten lè wàn bùaa *Abarahaamu ká a wi ho Mezopotamii yí á ðín yí ló yí vaá kará ho Haran lóhó yí,³ á bía nòn wo yí: «Lé díá mìn kōhū lè mìn zī á lén va ho kōhū búí na á ì zééní làa fo yí.» ⁴ O o Abarahaamu wáa hínòn díá ho Kalidee kōhū á vaá kará ho Haran yí. Bïo ó o Abarahaamu bàn maá húrun á le sá léra a ho Haran yí á guararáa ho kōhū mu na mi wi yí ho zuia. ⁵ Dónbeení á yí nòn tá wo yí bín. Hári hía lè le nín-tàahú bïo ó o yí yú. Ká le Dónbeení máhā nòn le jii le mí i na ho kōhū mu na ká wo yí, orén lè mí m̀nmanía na à híní o m̀n. A ho p̄ahú na le Dónbeení wee bïo mu yí làa wo ká za woon mía o c̀n. ⁶ Bïo ká lé bïo á le bía nòn wo yí: «Ū m̀nmanía khíi keŋ k̄a-veere yí, á à wé 6a wobáani bín. Ba à beé 6a lò há lúlúio khíá-náa yí. ⁷ Eε ká ho síi na à wé 6a lè mí wobáani á ínén Dónbeení máhā à cítí. Bún m̀n á 6a à lé bín á à lén wé buéé bùaani mi ho lahó na ká yí.» ⁸ Bún m̀n á le bò le *p̄aani là a Abarahaamu. Bïo wee zééní le p̄aani mu bïo lé ho *kúiiro. Lé bún nòn ó o Abarahaamu za *Izaaki teró wizooni bïo hēfin níi yí ó o *kúio wo. Lé bún ó o Izaaki mún kúio o *Zakoobu, á wón 6èn kúiora mí zàwa píru j̄un na lé wa zī-j̄uná bàn bùaawa.

⁹ «O zàwa mu dú le yandee lè mìn f̄eso Zozeefu†, á yèera a ó o wó a wobá-nii ho *Ezipite yí. Ká le Dónbeení máhā kera làa wo. ¹⁰ Le léra a mí lònbee búenbúen yí. Le wó ó o ðárna ðín ho Ezipite béε yahó á zéénia mí bè-zúrini, ó o bïo wó sína a yí. A wón b̄ará a mí zī b̄owa lè ho Ezipite kōhū b̄owa búenbúen j̄uhú wán.

¹¹ «Mu p̄ahú á le híní ló ho Ezipite kōhū búenbúen yí lè ho Kanan kōhū yí mún. Mu wó lònbee làa sòobéε, á wàn bùaawa mu yí máa yí bïo 6a à dí. ¹² Bïo ó o Zakoobu j̄á à 6a le ho ðínló wi ho Ezipite yí, ó o nín-yání tonkaa wàn bùaawa le 6a va bín. ¹³ Mu cúa-j̄un níi na 6a bínía van bín, ó o Zozeefu wáa zéénia míten lè mìn zàwa. Lé bún ó o béε bò yí zúrnanáa hen na ó o Zozeefu n̄nkáni can yí. ¹⁴ O o Zozeefu wáa tonkaa mìn zàwa le 6a vaa fé mìn maá lè mìn zī n̄pua búenbúen. Ba à yí n̄pua búará-náa hònú mía. ¹⁵ O o Zakoobu wáa bùara ho Ezipite. Lé bún ó o buéé húrun yí, á wàn bùaawa mún húrun bín. ¹⁶ Ba búan 6a n̄-hínmu vannáa ho Sisεemu yí, á vaá n̄una le búure na ó o Abarahaamu hía yá a Hamœre zàwa c̀n.

¹⁷ «Bïo ho p̄ahú na le Dónbeení ko à le tíi bïo le hía dó mí jii nòn o Abarahaamu yí jii wà buéé s̄ará, á bún wa n̄pomu boo, á wee dé wán ho Ezipite yí. ¹⁸ Bún m̀n ó o béε búí na yí zūna a Zozeefu á kará ho Ezipite kōhū j̄uhú wán. ¹⁹ O khà wa n̄pomu, á beéra wàn bùaawa lò, á k̄k̄áa 6a yí le 6a pí mí zàwa kúia à 6a hí. ²⁰ Lé bún p̄ahú ó o *M̄oyiize ton yí. O hía léé kúnkúza na se, na bïo sí le Dónbeení yí. P̄ina bïo t̄in ká a wi mìn zī á bàn nu wee yéni. ²¹ Ba díá a yí máa loŋ yí, ó o béε h̄nló lé yia lá a búan á h̄n lè mí kúrú za bïo. ²² Lé o béε zī á 6a kenía o M̄oyiize yí lè ho Ezipitesa bïo na 6a zū búenbúen, ó o wó a n̄pue na p̄anká wi mí b̄oní lè mí wárá yí.

²³ «Bïo ó o M̄oyiize lúlúio yú ho búará-j̄un, ó o kará lon mí yí, ó o hínòn le mí vaá loŋ mìn zàwa na lé o *Isirayεele n̄pomu. ²⁴ O o vaá m̀n o Ezipite níi búí ò o wee ha bàn za n̄-kéní, ó o tà mìn za na 6a wee ha jii, ò o 6ó a Ezipite níi. ²⁵ O lá wee leéka le o Isirayεele n̄pomu na lé bàn zàwa á à

* 7:7 Mi loŋ Bïo j̄uhú búenii v̄uahú (Genèse) 15.13-14, Léro v̄uahú (Exode) 12.40 † 7:9 Mi loŋ Bïo j̄uhú búenii v̄uahú (Genèse) 37-50

zūń le le Dónbeenĩ le mí ì ò ń ò ń orén wán à lénńáa 6a ńúná, yaa 6a yí zūna mu. ²⁶ Mu tá na lée t̄n, ó o M̄oyiize fò m̄n lè m̄n síi n̄pua n̄wá ńun ká 6a wee fi. O o le mí ì yanka 6a, ó o bía b̄io kà: «Wán zàwa, m̄nén na lè lè dà-kéní á b̄inia wee fi m̄n yi le?» ²⁷ A yía dà mí ńinza na so á lío o M̄oyiize ò o bía n̄n wo yi: «Lé o yén b̄ará fo wa ńúh̄ wán le ū wé cíti w̄en? ²⁸ Fo wi à ū b̄úe mi làa b̄io á fo h̄ih̄ 6óráa o Ezipite ńii b̄io síi le?» † ²⁹ B̄io ó o M̄oyiize ńá h̄ón b̄ioní so, ó o l̄uwa á waá kará ho Mad̄ia k̄sh̄ yi. Lé b̄in ó o yú 6a zàwa n̄wá ńun yi.

³⁰ «L̄úlúio 6úará-ńun b̄n m̄n, á le Dónbeenĩ wáayi tonkaro 6úí zéenia m̄ten làa wo le v̄nd̄e-za d̄sh̄ na wee cí yi, ho tá henĩ yi, ho Sinayii 6úee ńis̄nĩ. § ³¹ B̄n b̄e-minii so wó a M̄oyiize coon. A b̄io ó o wi ò o vaa s̄arà mu yi à wíoka loń sese, ó o ńá a ńúh̄so t̄amu na bía làa wo: ³² «O *Abarahaamu là a *Izaaki là a *Zakoobu na lé m̄n 6úaaawa 6án Dónbeenĩ lé mi.» O o M̄oyiize z̄ana, á wee zà wàwàwà, á yí wi ò o loń mu yi. ³³ O o ńúh̄so wáa bía làa wo: «T̄en ū nak̄áa, lé b̄io á ho lahó na á ū wi yi lée tá na b̄io s̄a m̄i. ³⁴ Le lònbee na á ĩ ńipomu wi yi ho Ezipite yi á ĩ m̄n. I ńá 6a wéé s̄a, á ĩ lion wà líí k̄nĩ 6a. Wáa 6uen. I ì tonka fo ho *Ezipite yi.» †

³⁵ «O M̄oyiize ńi-kéní mu na ó o *Isiraȳele ńipomu fù pá b̄io le lé o yén dó a le o wé mí ńúh̄so lè mí cíti fi, † wón lé yía le Dónbeenĩ tonkaa ò o wé o ńúh̄so làa yía wee lén h̄a ńúná. Le wó mu ho wáayi tonkaro p̄nká yi, yía h̄ia zéenia m̄ten là a M̄oyiize le v̄nd̄e-za na wee cí yi. ³⁶ O M̄oyiize lé yía lera a Isiraȳele ńipomu ho *Ezipite yi. O wó mu yéréké biowa na wee zéeni le Dónbeenĩ p̄nká ho k̄sh̄ yi, lè ho muh̄ na 6a wee ve làa muh̄ na m̄uia yi, lè ho tá henĩ yi h̄a l̄úlúio 6úará-ńun p̄ah̄. ³⁷ Lé o M̄oyiize mu lé yía pá bía b̄io kà n̄n o Isiraȳele ńipomu yi: «Le Dónbeenĩ á à lén o ńi-cúa f̄ero 6úí m̄n zàwa t̄ah̄ na ka lè ĩ b̄io síi á à tonka mi c̄n.» § ³⁸ B̄io mu ńipomu h̄ia kúaa m̄n wán ho tá henĩ yi, á lé orén pá h̄ia wee vará wán 6úaaawa lè le Dónbeenĩ wáayi tonkaro p̄ah̄, yía h̄ia wee b̄io làa wo ho Sinayii 6úee wán. Lé orén á le Dónbeenĩ b̄ioní na wee na le muk̄nĩ á n̄n yi, ò o 6uee lii na w̄en. ³⁹ Ká wán 6úaaawa m̄ah̄ yí tà ká 6a à bè h̄a b̄ioní mu yi. Ba pá a b̄io, á wi 6a b̄inĩ va ho Ezipite yi. ⁴⁰ Ba bía n̄n o *Aaron yi: «Cà h̄a w̄enna 6úí na w̄en na à dí wa yahó, lé b̄io á wa yí zū b̄io wó a M̄oyiize mu na lera w̄en ho Ezipite yi.» * ⁴¹ A 6a wáa pá a n̄n-za kansi á wee wé mu h̄amu na yi, á dú ho s̄n-beenĩ b̄io 6arén m̄ten dàrna wó b̄io yi. ⁴² Ká le Dónbeenĩ m̄ah̄ b̄inia 6a m̄n, á día 6a á 6a wee 6úaaní ho wáayi biowa, làa b̄io mu túararáa 6a ńi-cúa f̄erowà v̄ah̄ yi: «Isiraȳele ńipomu,

h̄a l̄úlúio 6úará-ńun na mi wó ho tá henĩ yi,
á 6a bà-kúio na mi f̄taana lè mu h̄amu na mi wó,
lé ĩnén á mi so wó mu n̄n yi le?

⁴³ B̄ueé. Mu lé mi M̄looki wáah̄ búkú za
lè mi Eref̄an † wáah̄ m̄an̄ayiire á mi 6uan,
h̄ón na á mi wó m̄ten á wee 6úaaní,

† **7:28** Mi loń Léro v̄ah̄ (Exode) 2.14 § **7:30** Mi loń Léro v̄ah̄ (Exode) 3.2 * **7:32** Mi loń Léro v̄ah̄ (Exode) 3.6 † **7:34** Mi loń Léro v̄ah̄ (Exode) 3.7, 8, 10 † **7:35** Mi loń Léro v̄ah̄ (Exode) 2.14 § **7:37** Mi loń Lándá zéeníl̄o v̄ah̄ (Deutéronome) 18.15 * **7:40** Mi loń Léro v̄ah̄ (Exode) 32.1, 23 † **7:43** M̄looki: Lé ho Kanan k̄sh̄ háání n̄pua wáah̄ na 6a fù wee há. Eref̄an: Lé le m̄an̄ayiire 6úí na ho Ezipitesa fù pá síi, á wó lè mí wáah̄ à wee há.

lé bǔn nɔn á ĩ ì sèráa mia á à dáráa ho *Babiloona wán.» †

44 «Hã pǔnsòni bùkú na hía wi wán òuaawa cǔn ho tá hení yi lé hón á hã penminí na le Dónbeení làndá túara wán wi yi. Lé hǔn pǔnsòni bùkú so hía wee zéeni le le Dónbeení wi 6a òahú. O *Mǔyǔize hía wó ho làa bío le Dónbeení zéeni le o wé làa ho. Le hía le o wé ho làa hía ó o mǔn bío síi. 45 Bǔn mǔn á hã pǔnsòni bùkú mu á wán òuaawa lè mí mǔnmàniá na sǎ mín á mún òuan. Pǎahú na le Dónbeení nɔn hã kǎna nùpua á fó táwá nɔn 6a yi ká a Zozue dú 6a yahó ká lé horén 6a òuan. A ho 6èn wi bǔn fúuu fúaa o *Daviide pǎahú. 46 O Daviide bío hía wó sína le Dónbeení yi, ó o flora le níi le cǔn, à soráa ho lahó búii à na a *Zakoobu 6àn Dónbeení yi. 47 Ká a *Salomǔn lé yǐa màhǎ son le zǐi mu nɔn le Dónbeení yi. 48 Εε ká le Dónbeení na dà mu bío búenbúen wán màhǎ yǐ máa zo zoo κενί 6a nùpua zǐ-sonia yi làa bío ó o nǐ-cúa fεero bíarǎa mu.

49 Ho wáayi lé 1 béeni kanmúini,

ká ho tá lé 1 zení bèeni.

Lé le zǐi yén síi á mi dà à so á à na mi.

Lé ho lahó yén á ĩ dà a κενί yi?

50 Bǔn bíowa so búenbúen so yǐnǔí mi wó mu ĩten le? §

51 «Búii! Isirayεlesa, mi yǐwa tunka dà, mi yǐ máa tà hén mi sía lè mi nǐkǔnna le Dónbeení veró yi. Minén lè mǔn òuaawa lée dà-kéni. 52 Lé o nǐ-cúa fεero yén á mǔn òuaawa mu á yǐ beéra lò? Bǐa buera yǐa mí dòn na wee wé le Dónbeení síi bío búenlò bío, bán à mǔn òuaawa 6ó. Bío ká wán, lé orén ní-kéni mu á minén ló mǔn á mún 6ó. 53 Minén na le Dónbeení wáayi tonkarowà dó ho làndá níi yi, lé minén miten yǐ bò ho làndá mu bè-bíonii yi.»

O Etiēna búeró bío

54 Bío ho làndá túiá fεerowà nǎ hã bíoní mu á 6a sía ka le hã à fáa o Etiēna bío yi lè le sí-cǐlè. 55 Ká arén wón sú lè le Dónbeení Hácírí, ó o hǔonía mí yahó á lora ho wáayi, ó o mǔn le Dónbeení cùkú là a Yeesu ó o wi le Dónbeení nǐn-tǐáni, 56 ó o bíá: «Mí tántá mi nǐkǔnna, ho wáayi nǐi héra, á ĩ mǔn o *Nùpue Za ká a ðǐn le Dónbeení nǐn-tǐáni.» 57 A 6a wee wáama pǔnpǔn à 6a tun mí nǐkǔnna. 58 Bǔn mǔn á 6a búenbúen dèniá kúaa ká a wán á wǐira lórǎa ho donkǐahú á lée wee lèeka lè hã huua á à búe. Bǐa wee wé mu á tenkaa mí sía bàrà a yǎrónza búii na 6a le Soole tá le o pa yi. 59 Bío 6a wee lèeka a Etiēna lè hã huua, ó o wee fio ká síi: «Núhúso Yeesu, tà fé 1 mànáka.» 60 Bǔn mǔn ó o ló lion mí nǔnkó núná wán, ò o wáamaa pǔnpǔn: «Núhúso, yǐ bè mu bè-kohó na ká 6a wán.»

Bío ó o bíá hǔn bíoní so wó, ó o húrún. **8**

1 O Etiēna búeró ó o Soole tà.

O Soole wee beé bíá tà a Krista bío lò

Mu nǔnzoñ mí bèere, á bíá tà a *Krista bío na ho Zeruzalεemu yi, á 6a búakáa wee beé lò làa sòobéε. Ba tonkarowà níi ló, ká bíá ká búenbúen saawaa zon ho *Zudee lè ho *Samaríi kǎna yi. 2 Ba nùpua búii na wee bè le Dónbeení yi sese lé bíá lá a Etiēna vaá nùuna, à 6a wá wá a bío yi. 3 O Soole wón 6èn lé bíá tà a Krista bío nǐhú búeró ó o hǐnɔn can mí kuio bío yi. O wee hée wǐika 6a báawa lè 6a háawa hã zǐnǐ yi, à bua vaa kúee ho kásó yi.

† 7:43 Mi lorí Amǔsǐ vuahú 5.25-27 § 7:50 Mi lorí Ezayii vuahú 66.1-2

O Filiipu wee bue le bín-tente ho Samarii yi

⁴Bía saawaa wà bán tò hã kãna yi, á wee bue le bín-tente. ⁵O Filiipu wà van ho Samarii kãhũ ló-beenĩ yi, á vaá wee bue o Krista bío à na ho nùpua yi. ⁶Bío 6a zãamãa já bío ó o Filiipu wee bío, á mún mɔn mu yéréké biowa na wee zéeni le Dónbeenĩ pánkã na ó o wee wé, á 6a wiokaa wee tántá mí jikõnna sese bío ó o wee bío yi. ⁷Ba nùpua cèrèè na 6a cínáwa wi yi, á 6a wee fáara lé yi ká 6a à wãamaka pónpón. A 6a mùamúawà lè 6a lóni cèrèè mún wee wa. ⁸A mu wó sí-we-beenĩ ho lóhó mu yi.

⁹Nĩi 6úi na 6a le Simɔn à hĩa wi ho lóhó mu yi, á wó mí nĩi símú bín miana. Ho Samarii nùpua 6úen6úen wee wé coon bío ó o wee wé bío yi. O lá wee wé míten lòn nùpue na bío nũhũ wi. ¹⁰Ba nùpua 6úen6úen hĩa wee ní a cón sese, à lá 6a háyúwá yi à yòo 6úe 6a nĩ-kía yi. Ba wee bío: «O nĩi na kà á le Dónbeenĩ pánkã na 6a wee ve làa pánkã beenĩ á wi cón.» ¹¹Bío nɔn 6a wee ðĩn jínáa o cón sese kà sii, lé bío ó o wee wé 6a coon lè mí nĩi símú biowa mu miana. ¹²Ká bío 6a yèrèmaa dó mí sía le bín-tente na ó o Filiipu buera nɔn 6a yi le *Dónbeenĩ bɛɛnĩ là a Yeesu *Krista bío yi, á 6a báawa lè 6a háawa á 6a bátízera. ¹³O Simɔn mí bɛere mún dó mí síi le yi, á 6a bátízera a. Bũn jii wán, ó o wãa yí máa tà lé o Filiipu mɔn. Mu yéréké biowa na wee zéeni le Dónbeenĩ pánkã na ó o wee mí, ó o wee wé coon bío yi.

¹⁴Bío 6a tonkarowà na ho Zeruzalɛmu yi já le ho Samariisa 6úi tà le Dónbeenĩ bíoni bío, á 6a tonkaa o Piere là a Zãn 6a cón. ¹⁵Bío 6a vaá ðɔn á 6a flora nɔn 6a nĩ-keninia nĩ-fla yi bèra a na à 6a yi le Dónbeenĩ Hácírí. ¹⁶Le Dónbeenĩ Hácírí mu lá ðĩn yí lion 6arén 6úi wán: Ba bátízera 6a o Nũhũso Yeesu yèni yi mí ðòn. ¹⁷O o Piere là a Zãn wãa bò mí níní 6a wán á 6a yú le Dónbeenĩ Hácírí. ¹⁸Bío ó o Simɔn mɔn à bĩa dó mí sía o Krista yi yú le Dónbeenĩ Hácírí pãahũ na á 6a tonkarowà bò mí níní 6a wán yi, ¹⁹ó o bía nɔn o Piere là a Zãn yi: «Mí fé le wári à mí na ho ðãnló mu 6àn síi mi, bèra a na ká í wé bò í nĩi nùpue wán à wón yi le Dónbeenĩ Hácírí.» ²⁰O o Piere bía nɔn wo yi: «Le ùnén lè ù wári 6úen6úen páani cĩ, lé bío fo wee leéka le le Dónbeenĩ bè-hãni á dà a yà. ²¹Mu bío mu á ù nĩi yí túee yi, á fo mún yí ko làa bũn, lé bío á le Dónbeenĩ cón á fo yínɔn húaarà. ²²Bío wi ù síi yi yínɔn bío na se. Cén día mu à ù flo o Nũhũso yi ká mu dà a wé, ò o sén día na foñ hã yile-kora na wi foñ bío yi. ²³I mɔn à mu koomu zon fo ðãkhĩna ù yí dà máa fé ùten mu bè-kora nĩi yi.» ²⁴O o Simɔn wãa bía nɔn o Piere là a Zãn yi: «Minén miten flo o Nũhũso yi à na mi, bèra a na à bío mí bía ká 6úi yí yí mi.» ²⁵O Piere là a Zãn wee zéeni bío 6a zũ a Nũhũso ðãní yi lè 6a nùpua, á wee bue o bíoni. Bũn mɔn á 6a bínía jɔn ho Zeruzalɛmu, á wee bue le bín-tente ho Samarii lórã cèrèè yi ká 6a wà.

O Filiipu buera le bín-tente nɔn o Etiopii nĩi yi

²⁶Mu pãahũ ó o Nũhũso wáayi tonkaro 6úi bía nɔn o Filiipu yi: «Híní dé ù yahó lè le wii hɛɛnii 6àn nín-káahó. Lá ho wõhũ na ló ho Zeruzalɛmu yi á lion ho Kazaa, ho bèrowà yí boo lònbió.» ²⁷O o Filiipu ðɛɛnía hĩnɔn wà. Ho wõhũ na ó o lá, á Etiopii nĩi 6úi bò. O lé ho Etiopii kãhũ bɛɛ hãa Kandaasi ton-sá beenĩ na wi o nãfòró nũhũ wán. O 6uara ho Zeruzalɛmu 6úee 6úaanía le Dónbeenĩ ²⁸á bínía wee 6o. Le *Dónbeenĩ jii-cúa fɛero *Ezayii vũahú lé hĩa ó o kará mí wòtóró yi wee kàrán. ²⁹A le Dónbeenĩ Hácírí bía nɔn o Filiipu yi: «Bánbá vaa 6úe ho wòtóró na ká yi à bí ho lén.»

³⁰ O o Filiipu lùwa vaá b6 ho yi, á n1 à o Etiopii nii wee kàrán o ni-cúa fεero Ezayii vūahú, ó o tùara a yi: «Bìo fo wee kàrán kà á fo zū kúará le?» ³¹ O o nii bía: «Í ì wé kaka á à zūrnáa mu ká a búí yí zéénia mu làa mi.» O o wáa le o Filiipu buee yòo kεení mí n̄sání. ³² Ho vūahú bìo na ó o nii wee kàrán lé bìo ká:

O bìo ònmín là a pio
na 6a buan wà vaá búe,
O bìo ònmín là a pioza
na 6a wee khè vará,
ká a òn cèkè yí máa wá.

³³ Ba zírà a n̄hú,
yíà dà a fεε ho tūiá o nii á yí ló.

Ba v̄n̄iá o mukān̄i ho tá wán,
á lé o yén á à dà n̄ bìo
6a zàwa bìo á a léé wo yi?*

³⁴ O o Etiopii nii tùara a Filiipu yi: «Lée wée ó o ni-cúa fεero mu wee bìo bìo ká? Lé orén m̄iten bìo ó o wee bìo lée tàá lée n̄-veere?» ³⁵ O o Filiipu wáa òn ho vūahú bìo na ó o nii kàráanna wán á láráa le b̄ion̄i, ò o buera a Yeesu *Krista b̄in-tente n̄n wo yi.

³⁶ Bìo 6a wi ho w̄h̄ú wán wà, cúa-yen à 6a vaá òn ho saahó búí na mu n̄umu wi yi. O o Etiopii nii bía: «Lé mu n̄umu na. Bìo á à h̄è mi á ì máa bátízé lé mu yén.» ³⁷ [O o Filiipu bía n̄n wo yi: «Ká fo tà a Krista bìo lè ù s̄ii búenb̄uen á fo dà à bátízé.» O o nii bía n̄n wo yi: «Ūuu, ì tà le o Yeesu Krista lé le Dónbeen̄i Za.»] ³⁸ O o òn̄iá le 6a òn̄i ho wòtóró. O orén là a Filiipu lion lí zon mu n̄umu yi, á wón bátízera a. ³⁹ Bìo 6a ló mu n̄umu yi, á le Dónbeen̄i Hácírí lá a Filiipu wàráa, ó o Etiopii nii yí b̄n̄iá yí m̄on wo. O o wáa lá mí w̄h̄ú wà ká a s̄ii wan làa s̄oob̄é. ⁴⁰ O Filiipu le mí ì lon̄ ò o wi ho Azooté lóhó yi. Lé b̄in ó ò òn̄i yi á wee h̄éé bue le b̄in-tente h̄á lórá búenb̄uen na ó o wee k̄aa yi, fúaa bìo ó o vaá òn ho *Sezaaree.

9

Bìo wó a Soole yi ho Damaasi w̄h̄ú wán

¹ Hón p̄ahú so yi à bìo ó o Soole pá can mí kuio bìo yi, lé b̄ia tà a *Krista bìo lò beéró lè 6a búeró. O o wà van 6a yankarowà n̄h̄úso c̄s̄n, ² à wón na ho vūahú wo yi, ò o 6ua varáa ho Damaasi lóhó yi, à vaa zééní lè 6a *zúífùwa kàránlò z̄in̄i n̄únása. Hón vūahú so lé h̄ia á à zééní le ká a yú 6a báawa lè 6a h̄áawa na bò a Krista w̄h̄ú, ò o w̄ilka 6a 6ua varáa ho Zeruzalεemu. ³ Bìo ó o lá ho Damaasi w̄h̄ú á wà vaá s̄ùará ho yi, ȳio buée t̄i à khoomu búí ló ho wáayi lí kúará a wán. ⁴ O o ló lùwá ho tá yi, á mu t̄amu búí wee bìo làa wo: «Soole, Soole. Fo wee beé ì lò ká s̄ii lé we?» ⁵ O o tùara: «Núh̄úso, fo lée wée?» Á mu t̄amu bía n̄n wo yi: «Í lé o Yeesu na á fo wee beé lò. ⁶ Wáa lii h̄in̄i vaa zo ho lóhó yi. Ká fo zoó òn, á 6a à zééní bìo fo ko à ù wé.» ⁷ A 6a n̄upua na bò là a Soole á òn̄i con yi dà máa bìo. Ba wee n̄i mu t̄amu s̄á ká 6a yí m̄on n̄upue. ⁸ O o Soole lí h̄in̄on á h̄era mí ȳio, ká a m̄ah̄á yí máa mi bìo. A 6a fù a nii yi á zonnáa ho Damaasi lóhó yi. ⁹ W̄izoon̄i bìo t̄in̄ ká a yí máa mi. O yí máa dí, á yí máa n̄u.

¹⁰ N̄i-ken̄in̄i búí h̄ia wi ho Damaasi lóhó yi á yèni 6a le Ananiasi. O Núh̄úso zéénia m̄iten làa wo á von wo: «Ananiasi.» O o tà: «Núh̄úso, lé mi na.» ¹¹ O o Núh̄úso bía n̄n wo yi: «D̄èní lén vaa lá ho w̄h̄ú na 6a le

* 8:33 Mi lon̄ Ezayii vūahú 53.7-8

«Wǎhǔ na muina», à va a Zudaa zǐi, à vaa tùa o Taasi nǐi na 6a le Soole bǐo. Bǐo ká wán ó o lan wee fio. ¹² A bǐo búii zéénia míten làa wo. O mǎn nǐi búii na 6a le Ananiasi na 6ueé wee bè mí níní o wán, ò o yǐo dàñ bǐnǐ mi.» ¹³ O o Ananiasi bǐa: «Núhǔso, nùpua cèrɛɛ bǐa a nǐi mu bǐo nǎn miǐ, á mún zéénia mu bè-kora búenbúen na ó o wó lè ù nùpua na ho Zeruzalɛɛmu yi nǎn miǐ. ¹⁴ Ba yankarowà júnása á nǎn ho pánká wo yi ò o 6uee wǐikaràa bǐa búenbúen na wee ve ù yèni hen.» ¹⁵ Ká a Núhǔso màhǎ bǐa nǎn wo yi: «Lén va, lé bǐo ó o nǐi mu á ì léra le o sá ì tonló. Orén lé yǐa á à zéení ì bǐo á a na hǎ sǐi-viò lè mí bá-zàwa là a *Isirayɛɛle nǐpomu yi. ¹⁶ Le lònbee búenbúen na a yǐ o ìnén bǐo yi á ì zéení làa wo.»

¹⁷ O o Ananiasi wǎa hǐnǎn wà, á vaá zon le zǐi yi, á zoó bò mí níní o Soole wán ò o bǐa nǎn wo yi: «Wàn za Soole, o Núhǔso Yeesu na zéénia míten làa fo ho wǎhǔ na fo lá wee 6uennáa wán lé wón tonkaa mi ù cǎn, à ù bǐnǐ wé mi, à ù mún sí lè le Dónbeenǐ Hácírí.» ¹⁸ Mǐ lahó yi, á bǐo búii lòn donkuua á ló a yǐo yi, á kùenkàa líi kúaará ó o wǎa wee mi. O o hǐnǎn á ba bátizéra a. ¹⁹ Bún món ó o dú ó o bǐnǐa yú ho pánká.

O Soole wó a Yeesu Krista sɛérɔso

O Soole wó hǎ wizoonǐ bǐo yèn lè 6a nǐ-kenínia na wi ho Damaasi yi. ²⁰ Mǐ lahó yi ó o dɛɛnǐa wee zéení le Dónbeenǐ bǐo 6a *zúifùwa kàránló zǐnǐ yi, á wee bue le o Yeesu lé le Dónbeenǐ Za. ²¹ Bǐa búenbúen na jǎ a bióní á mu vǎ, á 6a wee bío: «Bǐa wee ve o Yeesu yèni ho Zeruzalɛɛmu yi ó o nǐi na kà so hǐa yǐ máa beé lò lè mí sòobɛɛ le? A yǐnǎn 6arén ó o so ló bǐo yǐ 6uara á wà 6ueé wǐika hen á vaá na 6a yankarowà júnása yi le?» ²² Ká a Soole yàá wíokaa wee zéení le Dónbeenǐ bǐo lè mí pánká fɛɛɛ. Bǐo ó o wǎa wee zéení mu wéréwéré le o Yeesu lé o *Krista, á 6a zúifùwa na ho Damaasi yi wǎa yǐ zǔ bǐo 6a à bío á à na a yi.

²³ Wizoonǐ bǐo yèn bún món, á 6a zúifùwa wǎanía tò à 6a le mí ì 6úe o Soole. ²⁴ Ká a búii màhǎ jǎ a zeñ wán. Ho lóhó zǔajǐnǐ á 6a wee pa yi le wisoni lè ho tǐnàahǔ à dàñ yíràa wo 6úe. ²⁵ Hón pǎahǔ so yi ó o Soole nǐ-kenínia fó a ho tǐnàahǔ á dó ho lío-beení yi, á léé liinǐa lè ho dándá na 6a son kòonia ho lóhó yi món.

²⁶ O Soole wà vaá dǎn ho Zeruzalɛɛmu, ó o wi ò o zo 6a nǐ-kenínia tǐahǔ, ká 6a búenbúen màhǎ zǎna a lé bǐo 6a yǐ láa mu yi le o léé nǐ-kenínii binbirí. ²⁷ O o Baanabaasi lé yǐa wǎa fó a á dú yahó á vannáa 6a tonkarowà cǎn, á vaá lá bǐo ó o Soole mǎnnáa o Núhǔso ho wǎhǔ wán làa bǐo á wón bíaràa làa wo á fɛɛra nǎn 6a yi. O mún fɛɛra bǐo ó o Soole ponǐ sɛraràa á zéénia lè le Dónbeenǐ bǐo o Yeesu yèni yi ho Damaasi yi á nǎn 6a yi. ²⁸ A lá hón pǎahǔ so yi ó o Soole wǎa wi làa ba, á wee bue le Dónbeenǐ bióní à tè ho Zeruzalɛɛmu yi yòo lé ká a ponǐ sɛra. ²⁹ O mún wee bío lè 6a zúifùwa na wee bío mu kerɛɛkimu, á wee wǎanǐ làa ba. Ká bán màhǎ wee cà bǐo 6a à yíràa wo ò 6úe. ³⁰ Bǐo á bǐa tà a Krista bǐo zǔna mu, á 6a lèénia o Soole vannáa ho *Sezaaree, á día a bǐn ó o jǎn ho Taasi.

³¹ Mu pǎahǔ á bǐa tà a Krista bǐo wi ho héerà yi ho *Zudee, lè ho Kalilee, lè ho *Samaríi kǎna yi. Ba pánká wee dé wán, á wee 6ua míten là a Núhǔso kǎnbii, á le Dónbeenǐ Hácírí wee dé mí nǐi 6a yi á 6a wee jǐn.

O Piere wɛéra a Enɛɛ

³² O Piere hǐnǎn tò ho kǎhǔ búenbúen yi. Wizonle búii ó o wà van bǐa tà a *Krista bǐo yi cǎn ho Lidaa lóhó yi. ³³ O vaá yú nǐi búii bǐn na yèni 6a le Enɛɛ. O lé o mùamúá, á wi le dǎmu dɛɛ yi yú hǎ lúlúio bǐo hètǐn. ³⁴ O o

Piere bía nɔn wo yi: «Ενεε, o Yeesu Krista wee weé fo. Híni hóoní ũ dāmu dèε.» O o Ενεε dèenía líi híni. ³⁵ Ho Lidaa lóhó lè há lórá na wi ho Saaron kǎhú tá pèrú yi nùpua búenbúen mɔn wo, á ba tà nɔn míten o Núhúso yi.

O Piere vènia o Tabita

³⁶ Háa búí na tà a Krista bío na yèni 6a le Tabita á hía wi ho Zopee lóhó yi. Le yèni mu lè mu kerεekimu á 6a le Dookaasi. Mu kúará le «há-woní.» O hía wee wé mu bè-tentewá féεε, á wee séení 6a ní-khenia. ³⁷ Mu pǎahú ò o tò mu vǎmú á húrun. Bío 6a súeenía wo vó, á 6a yòó bàrá a ho nónwíohú yi. ³⁸ Ho Lidaa lè ho Zopee sùaráa mín yi. Bío 6a ní-keninia ná ò o Piere wi ho Lidaa yi, á 6a léra 6a nùpua nùwǎ jun tonkaa á bía bío kà nɔn yi: «Wa wee fio fo, bánbá à ũ buen wa cǎn fùafù.» ³⁹ A 6a vaá bía mu nɔn wo yi, ó o dèenía híni òo làa ba. Bío ó o buée dǎn, á 6a fó a yòoraráa ho nónwíohú na ó o ní-hío wi yi. A 6a maháawa búenbúen wee vá buee búe o yi ká 6a à wá. Há sí-zǎnia na ó o Dookaasi mu bá ká a dǎn yí húrun á 6a wee lá zéení làa wo. ⁴⁰ O o Piere le 6a búenbúen lé, ò o líi fǎrá mí nankópúná wán, ò o flora. Bún món ó o yèrémáa sánsáa o ní-hío ò o bía: «Tabita, líi híni.» O o héra mí yío. Bío ó o mɔn o Piere, ó o líi híni yòó kará. ⁴¹ O o Piere buan o níi yi, á séení wo ó o líi híni yòó dǎn. Bún món ó o von bíi tà a Krista bío, lè 6a maháawa, á buée zéení wo làa ba ká a yío wi lua.

⁴² Ho Zopee nùpua búenbúen ná mu, á 6a cèrèε tà a Núhúso bío. ⁴³ Bún món ó o Piere dá cǎkaa ho Zopee yi o sǎn-fi búí na yèni 6a le Simɔn cǎn.

10

O Piere veró bía yǎnǎi 6a zúifùwa cǎn

¹ Níi búí hía wi ho *Sezaaree lóhó yi á yèni 6a le Koronεeye. O hía lé ho Oroomu dásíwá ku-beení búí kuure júhúso, dío 6a wee ve làa Italií dásíwá kuure. ² O nùpue mu hía wee bè le Dónbeení làndá yi sese, orén lè mí zǎi nùpua búenbúen wee kǎnbi le Dónbeení. Ba *zúifùwa ní-khenia ó o hía wee séení lè mí sòobéε, á wee fio le Dónbeení yí máa khí. ³ Wizonle búí wi-háarè yi, á bío búí zéení míten làa wo. O mɔn le Dónbeení wáayi tonkaro wéréwéré ò o buée zoó wee bío làa wo: «Koronεeye.» ⁴ O o yòó lora wo yi lè le zǎnii ò o bía: «Núhúso, mu wan le?» A ho wáayi tonkaro bía: «Le Dónbeení tà ná ũ fioró, á mún mɔn le séení na fo wee wé na 6a ní-khenia yi, á le leékaa ũ bío. ⁵ Awa, wǎa tonka 6a nùpua bío kà wán le 6a va ho Zopee lóhó à vaa fé o níi búí na 6a le Simɔn buennáa, yǎ 6a mún wee ve le Piere. ⁶ O làara a níi búí na wee fi há sǎnna wán. O yèni 6a le Simɔn, á zǎi wi mu yámú jumu jii.»

⁷ Bío ho wáayi tonkaro na bía làa wo wà, ó o Koronεeye von mí tonsáwá nùwǎ jun lè mí dásíwá ní-kéní na sá a cǎn míana á wa le Dónbeení, ⁸ á bía bío wó búenbúen nɔn 6a yi, ò o tonkaa 6a le 6a va ho Zopee.

⁹ A 6a wà. Ho tá tǎn yú 6a ká 6a pá wi ho wǎhú wán. Le wii á a bío le mí yòó fǎrá à dǎn, à 6a sùaráa ho Zopee. Lé hón pǎahú so yi ó o Piere yòora le zǎi lòho á wà yòó wé mí fioró. ¹⁰ Bío ó o yòó wi bǎn, á le híni dà a, ó o le mí ì dí. Bío 6a lan wee sí ho dínló, á bío búí buée zéení míten làa wo. ¹¹ O mɔn ho wáayi à ho héra. A dèε búí lòn pǎnsò-beení á 6a buan jǎ-kǎ bío náa yi, á yòó ló wee líi, á wà líi búe ho tá yi. ¹² Le dèε mu yi á napuwá làa náa náa sowa, làa bíi wee wǎr á mí píorà wán, lè 6a jǎnzàwa lè mí síiwá búenbúen wi yi. ¹³ A tǎmu búí bía nɔn wo yi: «Piere, líi híni búe 6a à là.»

¹⁴ O o Piere bía: «Ébé, Núhũso, ɪ máa wé mu. Dínló na ũ hò yi, làa hĩa tun á ɪ dɪn yí dú yí mɔn hũu.» ¹⁵ A mu tãmu bɪnía sã ná á bía nɔn wo yi: «Bio na le Dónbeenĩ le mu wee ce wó à ũnén yí wé làa bio na tun.» ¹⁶ Mu wó làa bɪn á dɔn hã zen cúa-tɪn. Bɪn mɔn á le dɛɛ mu dɛɛnía buan yòora ho wáayi.

¹⁷ O o Piere wáa wee tùa mítén yi lè mu bio na ó o mɔn bãn kúará. Hón pãahũ so yi, ò o Koronɛɛye nùpua na ó o tonkaa le ɓa buen o Simɔn zĩ á tùakaa buée dɔn le bãn zũajii. ¹⁸ A ɓa von á ɓa tùara: «Lé hen kà ó o Simɔn na ɓa le Piere á làara yi le?» ¹⁹ Bĩo ó o Piere pá lan wee le mí yi mí bè-minii bãn kúará wán, à bɪn le Dónbeenĩ Hácírí wee bío làa wo: «Loñ, ɓa nùpua nùwã tɪn wi hen á wee cà fo. ²⁰ Yí titika bĩo, hɪnɪ lii bè làa ba, ɪnén lé yĩa tonkaa ɓa.» ²¹ O o Piere wáa hɪnɔn lion ɓa nùpua mu cɔn, á líí bía nɔn ɓa yi: «Yia mi wee cà lé ɪnén ɪ beere, lée webio nɔn mi buararãa hen?» ²² A ɓa bía: «Ba dásíwã jũhũso búí na ɓa le Koronɛɛye lé yĩa tonkaa wen ũ cɔn. O lée ní-tente á wee kɔnbi le Dónbeenĩ, á ɓa *zúífùwa búenbúen wee wíoka a yèni. Le Dónbeenĩ wáayi tonkaro búí bía nɔn wo yi le o bío le ɓa buee ve fo buennãa mí cɔn, ò o jí bĩo fo ò bío á à na a yi.» ²³ O o Piere fó ɓa, á ɓa zoó cãana làa wo.

Bio wó a Koronɛɛye zĩ

Mu tá na lée tɔn, ó o Piere làa ba páanía lá ho wɔhũ, á bía tà a *Krista yi nùwã yen búí ló ho Zopee yi á lɛɛnía ɓa. ²⁴ Ba vará cãana á tá lée tɔn vaá dɔnnãa ho Sezaaree. Bɪn ñ wé ò o Koronɛɛye, lè mín zĩ nùpua, lè mín bɔnlowà binbirí na ó o von á kará pan wo bɪn. ²⁵ Pãahũ na ó o Piere wá buée zo yi, ó o Koronɛɛye hɪnɔn sã a yahó, á vaá líí búrá a tá, ò o tɛɛnía wo yi lè le kɔnbi. ²⁶ Ká a Piere màhá fù a yi á hoonía ò o bía nɔn wo yi: «Lii hɪnɪ, ɪnén mún lé o nùpue lè ũ bio síi.» ²⁷ Bɪn mɔn ó o pá lan wee bío làa wo á vaá zonnãa le zĩ yi, á zoó yú ɓa nùpua cèrɛɛ ká ɓa kúaa mín wán, ²⁸ ó o bía nɔn ɓa yi: «Mí zũ le ɓa zúífùwa cɔn, á ho va ho síí veere nùpue cɔn, tàà à páaní kɛɛnɪ làa wo lée bĩo na yí ko à mu wé, ká le Dónbeenĩ màhá zéénia mu nɔn mi le ɪ yí ko à ɪ lá nùpue woon lòn nĩ-tinii na á nùpue yí ko ò o wé va cɔn. ²⁹ Lé bɪn nɔn á ɪ yí pã mi veró à ɪ dɛɛnía buara. Awa, á mi wáa zééní ɪ veró jũhũ.»

³⁰ O o Koronɛɛye bía: «Mu wizooní tɪn lée zuia, ho pãahũ dà-kéní kéní na kà yi, le wi-háarè, á ɪ wee fio ɪ zĩ. Yio buée tĩ à nùpue búí na dà-zɪnii wee jũíika á dɪn ɪ yahó, ³¹ ò o bía: «Le Dónbeenĩ tà ná ũ floró, á mún mɔn le séenii na fo wee wé à na ɓa ní-khenia yi, á le leékaa ũ bio. ³² Wáa tonka ɓa nùpua ho Zopee yi le ɓa vaa bío le o Simɔn na ɓa le Piere à buen. O làara a Simɔn wán, yĩa wee fi hã sɔnna, na zĩ wi mu yámú jumu jii.» ³³ A ɪ dɛɛnía tonkaa ɓa nùpua le ɓa vaa ve fo, á fo tà buara bɪn se. Há laa na kà wán, á wa búenbúen wi le Dónbeenĩ yahó hen à jɪnãa bĩo búenbúen na ó o Núhũso dó ũ jii yi le ũ bio.»

³⁴ O o Piere wáa lá le bioní á bía: «Bìo kà wán á ɪ wáa zũ kénkén le le Dónbeenĩ yí máa hueeka ɓa nùpua mín yi. ³⁵ Nùpue lée nùpue, ò o lé kɔhũ lée kɔhũ yi, ká a wee kɔnbi le, á wee wé le síi bĩo, se wón bío sí le yi. ³⁶ Mí zũ bío le Dónbeenĩ bía nɔn o *Isirayɛle nĩpomu yi ká le nɔn ho hɛrã bɪn-tente ɓa yi, dɪo ó o Yeesu *Krista buararãa, wón na lé ɓa nùpua búenbúen Núhũso. ³⁷ Bĩo ó o Zãn bía le Dónbeenĩ bío lè ɓa nùpua á bátízera ɓa, á bío búakáa wó ho Kalilee yi, à lá bío wó ho Zudee yi

búenbúen á mi mún zū. ³⁸ Mi mən bio le Dónbeení liinánáa mí Hácírí pánká o Nazareete nii Yeesu wán. Mi mún zū bio ó o Yeesu mu varáráa ho kǎhú yi, á wee wé mu bè-tente ká a weé bíá ó o *Satāni pánká wi wán búenbúen, lé bío le Dónbeení hía wi làa wo. ³⁹ Bío búenbúen na ó o wó 6a zúifúwa kǎhú lè ho Zeruzaleemu yi á wa mən, á lé mu scéràsa. Ba búaa wo ho *kùrùwá wán ó o húrun. ⁴⁰ Ká le Dónbeení màhá vènia wo mu wizooni tìn nii zòñ á 6a nùpua mən. ⁴¹ Mu yínǎñ 6a nùpua búenbúen mən wo. Warén na lé fèra hueekaa wó lè 6a scéràsa lé warén mən wo. Bío le Dónbeení vènia wo mǎndén, á warén làa wo páania dú á jun. ⁴² O henía mu nən wən le wa zéeni le Dónbeení bio, á mún bue na 6a nùpua yi le orén lé yia le Dónbeení bàrà ò o cíti 6a yèn-vèniasa lè 6a nǎ-hía. ⁴³ Le *Dónbeení ji-cúa fèrowà búenbúen bíá a bio, le nùpue lée nùpue na dó mí síi o yi, ó o ò yí mu bè-kora séndiaró o yèni pánká yi.»

⁴⁴ Páahú na ó o Piere lan wee bío yi, á le Dónbeení Hácírí lion bíá wee jí a bíoni wán. ⁴⁵ Bíá tà a *Krista bío na lé 6a *zúifúwa binbirí na bò là a Piere guararáa á wó coon dàkhína le Dónbeení Hácírí na le nən á le bera fò bíá yínǎñ 6a zúifúwa bio yi. ⁴⁶ Lé bío 6a wee jí á 6a wee bío há síi-viò bíoni na 6a yí zū, á wee khòoni le Dónbeení le bè-beera na le wó bío yi. O o Piere bíá: ⁴⁷ «Ba nùpua na ká á 6a dà à hè le 6a yí bátizé 6a lè mu numu, ká 6a nǎñ yú le Dónbeení Hácírí lè wa bío síi le?» ⁴⁸ O o nən le jii le 6a bátizé 6a o Yeesu Krista yèni yi. Bún mǎn á 6a flora a Piere le o wé há wizooni bio yen làa mí.

11

O Piere fèra bio wó a Koronēye zii

¹ Ba tonkarowà làa bíá tà a *Krista bío na wi ho *Zudee yi á jí le bíá yínǎñ 6a *zúifúwa á mún tà le Dónbeení bio. ² Bío ó o Piere bíniá van ho Zeruzaleemu, á bíá tà a Krista bío na lé 6a zúifúwa binbirí á wee zá làa wo: ³ «Lée webio nən á fo vannáa bíá yínǎñ 6a zúifúwa cǎn á páania dú làa ba?» ⁴ O o Piere wáa líi lá bío mu wóráa lè mí dà-kéní kéní búenbúen á fèra nən 6a yi ká síi: ⁵ «Mu wee wé ká í wi ho Zopee lóhó yi á wee wé í floró. Yio bueé tí á bío búí zéenia mítén làa mí. Mu lée dèe búí lòn pǎnsò-beeni á 6a buan ji-káa bío náa yi, na yòó ló ho wáayi á bueé líi 6ó mi. ⁶ A í lora le yi sese, á mən 6a napuwá làa náa náa sowa, bíá ho lóhó yi làa bíá há mana yi, làa bíá wee vará mí píorà wán, lè 6a jínzàwa. ⁷ A í jí tǎmu búí sǎ na wee bío làa mí: «Piere, líi híni búe 6a à là.» ⁸ Ká í màhá bíá: «Ebé, Núhúso, í máa wé mu. Dínló na ũ hò yi, làa hía tun á í díñ yí dú yí mən húu.» ⁹ A mu tǎmu tìn pá bíniá sǎ jí á bíá nən mi: «Bío na le Dónbeení le mu wee ce vó ũnén yí wé làa bío na tun.» ¹⁰ Mu wó làa bún á dǎn há zen cúa-tín. Bún mǎn á le dèe mu dèenia bíniá buan yòora ho wáayi. ¹¹ Hón páahú dà-kéní so yi, á bún 6a nùpua nùwá tìn búí na 6a tonkaa á ló ho *Sezaaree yi á bueé dǎn le zii na á í wi yi. ¹² A le Dónbeení Hácírí bíá le í yí titika, le í híni bè làa ba. Wán zàwa nùwá hēzín na bò làa mí buara hen, lé bán lènia mí vannáa ho Sezaaree, á wa vaá páania zon o Koronēye zii. ¹³ A wón lá bio ó o wó wó mǎnnáa ho wáayi tonkaro mí zii ká a díñ wee bío làa wo ká síi: «Tonka 6a nùpua le 6a va ho Zopee á vaa ve o Simən na 6a le Piere le o buen. ¹⁴ Há bíoni na á à kǎni ũnén lè ũ zii nùpua búenbúen lé hǎn ò o bío á a na foñ.»

¹⁵ «Bío á í búakáa wee bío à bún le Dónbeení Hácírí lion 6a wán, làa bío le hía lionnáa warén wán mu jùhú búeniú bio síi. ¹⁶ A í hácírí màhá buara bio ó o Núhúso hía bíá wán: «O Zán hía wee bátizé lè mu numu, èe

ká minén bán á à bátízé lè le Dónbeení Hácírí.»¹⁷ Bío le Dónbeení hía hñn làa wen, pàahú na wa tà a Nùhúso Yeesu Krista yi, lé bñn á le mún hñn lè 6arén. A ìnén lée wée á à pí bío le Dónbeení le mí ì wé.»¹⁸ Bío 6a ná hñn bíoní so, á 6a yóó wan tɛɛn, á wee khòoní le Dónbeení kà síi: «Mu 6èntfn bon. Le Dónbeení mún tà nɔn ho wǎhú bía yínɔí 6a zúífùwa yi à 6a dàñ yèrè má mí yilera lè mí wárá, à yí le mukǎní binbirí na máa vé.»

Bío ho Antiosi kèrètíewa kuure jùhú búakáará

¹⁹ Bía tà a *Krista bío lò beéro na búakáa o Etiéna 6úeró pàahú lé bñn nɔn á 6a saawaráa. Ba búí wà fúaa ho Fenisii lè ho Siipere kána, lè ho Antiosi lóhó yi. Ká 6a màhá vaá yí máa bue le Dónbeení bíoní à na ní-vio yi, ká mu yínɔí 6a *zúífùwa.²⁰ Εε ká bía tà a Krista bío nùwá yɛn búí na wee lé ho Siipere lè ho Siréena yi, á ló van ho Antiosi, á mún vaá wee bue le Dónbeení bín-tente na bío ciran o Nùhúso Yeesu à na bía yínɔí 6a zúífùwa yi.²¹ O Nùhúso dànló fù wi làa ba, á nùpua cèrèe á tà yèrè máa bò a Nùhúso yi.

²² Ho Zeruzalému kèrètíewa kuure ná mu bío mu, á 6a wǎa tonkaa o Baanabaasi le o va ho Antiosi.²³ Bío ó o vaá dñn bñn ó o mɔn bío le Dónbeení dúbuaráa bía tà a Krista bío yi, ó o zámakaa mu bío yi, ò o henía 6a búenbúen sía, à 6a yí lé o Nùhúso món, ká 6a tà a bío mí sía yi.²⁴ Mu bon, o Baanabaasi 6èntfn fù lée nùpue na se, á sú lè le Dónbeení Hácírí, á dó mí síi o Nùhúso yi. Nùpua cèrèe tà nɔn mítén o Nùhúso yi.

²⁵ Bñn món ó o Baanabaasi wà van ho Taasi lóhó, á wà vaá cà a Soole.²⁶ Bío ó o vaá yú a, ó o bò mín làa wo 6uara ho Antiosi yi. Ba mí nùwá jùn á wó le lúlú-kùure ká 6a wee páaní kúee mín wán lè ho Antiosi kèrètíewa, á káranna nùpua cèrèe. Lé ho Antiosi yi á 6a búakáa wee veráa bía tà a Krista bío làa kèrètíewa.

²⁷ Mu pàahú á le *Dónbeení jì-cúa fèerowà búí ló ho Zeruzalému yi á van ho Antiosi.²⁸ Ba ñí-kéní na 6a le Akabuusi á le Dónbeení Hácírí bía nɔn yi, ó o hínɔn yóó ñn ò o bía le hen làa cínú ká le hín-súmúí á à lé ho tá búenbúen wán. A le 6èn ló pàahú na ó o Koloode wó ho *Oroomu bá-záwa bée yi.²⁹ A 6a ñí-kenínia wáania tò, le mí ñí-kéní kéní á a na bío na mí dà a na á à wé lè le séenii á à toní ì na bía tà a Krista bío ho *Zudee yi.³⁰ A bñn lé bío 6a wó, à 6a tonkaa o Baanabaasi là a Soole le 6a 6ua mu vaa na ho Zudee kǎhú kèrètíewa kuio ya-díwá yi.

12

O Piere léro ho kàsó yi bío

¹ Mu pàahú ká a bée *Heroode* wee beé 6a kèrètíewa nùwá yɛn búí sánia lò.² O 6ó a Zán 6àn kínle Zaaki lè ho khà-tóní.³ Bñn món, á bío ó o mɔn à mu sí 6a *zúífùwa yi, ó o mún wíira a Piere. Bñn wó ho *búurú na á ja-fni yi dó yi sánú díró pàahú.⁴ Bío ó o Piere 6a wíira, ó o Heroode nɔn le jii le 6a dé o ho kàsó yi, ò o bàrá 6a dásíwá nùwá náa náa kuio bío náa le 6a pa a yi. O lá wee leéka le ká ho *Paaki sánú dú khíina, o ò cíí o 6a nùpua yío yi.⁵ O Piere wón 6a wǎa pan yi ho kàsó yi, ká 6a kèrètíewa kuure 6èn wee fio le Dónbeení yi na a yi lè mí sòobée.

⁶ Ho tñnàahú na tá lée tí ó o Heroode á à cíí o 6a nùpua yío yi, ká a Piere 6a can lè há zúakàriwà bío jùn ó o dūma 6a dásíwá nùwá jùn pàahú. A 6a parowà mún ñn mí lara yi ho kàsó zii zúajii.⁷ Yío 6ueé tí à wáayi tonkaro búí ñn, á mu khoomu búí juiina zoó ho kàsó zii. O o Nùhúso

* 12:1 O Heroode na 6a wee bío bío hen lé o Heroode Akiripaa nín-yániso.

wáayi tonkaro líí búanbúaa o Piere dòkóní, á s'íníá wo, ò o bíá nòn wo yi: «Líí híńí fùafù.» Hón páahú so yi á há zúakuaríwà feera a níní yi líí kúará. ⁸ A ho wáayi tonkaro bíá nòn wo yi: «Ca ũ kírí à ũ z'í ũ nakáa.» O o Piere wó búń. O o bíá nòn wo yi: «Lá ũ kánbun z'í à ũ bè mĩ.»

⁹ O o Piere wó búń ò o ló lée bò a yi. O yí máa leéka le bío ho wáayi tonkaro wee wé á bon. O wee leéka le há lée kònkórá. ¹⁰ Ba lée k'íína 6a nín-yání parowá, á b'íníá vaá k'íína bíá sá, á wà vaá 6ó ho h'ónlò woohú na sánsáa ho lóhó yi, á h'ón h'era mítén á 6a yóò ló. Bío 6a lá ho w'ohú wà, yíò 6ueé tí à ho wáayi tonkaro wà ò o díá a Piere.

¹¹ O o Piere wáa zúna le bío wó kà bon, ó o bíá: «Há laà na kà wán á í wáa zú mu kénkén le o N'uhúso lé y'ia tonkaa mí tonkaro na ló ho wáayi ó o 6ueé líí káníá mi o Heroode níi yi, á mún káníá mi le lònbee búenbúen na 6a zúifùwa lá wee fan le le yí mí yi.» ¹² Bío ó o lon mí yi wó, ó o wà van o Zán na 6a le Maaki 6àn nu Mari z'ii. Ba núpua c'èrèe kúaa mín wán b'ín á wee fio. ¹³ O vaá búanbúaa ho zúajii woohú, ó o ton-sá háa búí na 6a le Oroode á híńn wà 6ueé hén ho. ¹⁴ Bío ó o 6ueé zúna a Piere t'amu, ó o s'ii wan wan á yí h'era ho woohú ò o b'íníá lúwa zoó bíá le o Piere lée wi ho zúajii. ¹⁵ A 6a bíá nòn wo yi: «Fo yáá wee k'hee.» Ká a máhá wee bío le mu bon kénkén. A 6a wáa bíá: «Áyí! Mu lé o ní-h'ónbómu.» ¹⁶ O o Piere pá d'ín wee búanbúaa ho woohú. Bío 6a wó san h'era ho, á 6a m'ón wo á mu wó 6a coon. ¹⁷ O o lá mí níí dá 6a yi le 6a wé t'été, ò o z'éenía bío ó o N'uhúso wó wó léraráa wo ho kásó yi làa ba, ò o pá b'íníá bíá: «Mí bío mu na a Zaaki lè wán z'awa na so yi.» Búń m'ón ó o ló á wà van lòn-veere.

¹⁸ Bío ho tá t'ón á 6a dásíwá búenbúen kánkáa, á wee cà à 6a zúń bío ó o Piere bío wóráa. ¹⁹ O o Heroode le 6a cà a, á 6a cà a san 6a yí yú a, ó o t'úakaa bíá lá pan wo yi, ò o n'ón le jii le 6a búe 6a. Búń m'ón ó o Piere ló ho *Zudee yi á vaá kará dóka mí yi ho *Sezaaree yi.

O b'ée Heroode húmú bío

²⁰ O Heroode s'ii háa wee c'í ho Tiire lè ho Sid'ón lórása yi dàk'íína. A bío 6a bè-dínii wee lé o Heroode mu 6àn k'ohú yi, á 6a wó le jii dà-kéní à 6a le mí ì va a c'ón. A 6a 6ueé d'ín o Bilasutuusi wán, y'ia wi o Heroode mu z'ii tonni p'uhú wán. Ba wà zoó yanka a ò o le mí véení há b'ioní. ²¹ Bío le wizónle na 6a bàrà d'ón, ó o Heroode lá mí bá-z'amu s'la z'á, ò o kará mí b'éení kanmúiní wán, ò o lá le b'ioní 6a z'áamáa yahó. ²² A mu n'ipomu búenbúen bíá p'ónp'ón: «Mu yí n'ón núpue wee bío, mu lée dofiní búí.» ²³ Páahú na 6a wee bío mu yi, á búń le Dónbeení wáayi tonkaro búí v'ina a Heroode, lé bío ho cukú na bío s'á le Dónbeení yi ó o fó bò mítén wán. A 6a s'únb'owa zon wo ó o húrun.

²⁴ Le Dónbeení b'ioní wee ben f'è há l'ua ká le wà. ²⁵ Bío ó o Baanabaasi lá a Soole tonlò wó ho Zeruzal'emu yi, á 6a fó a Zán na 6a le Maaki á wáráa.

13

Ba hueekaa o Baanabaasi là a Soole á tonkaa

¹ Ho Antiosi k'èr'èl'ewa kuure yi á 6a jii-cúá f'èrowà lè 6a ní-kàránlowà híá wi yi. Ba lé o Baanabaasi là a Soole, là a Sim'ón na 6a wee ve làa Ní-b'írí, là a Sir'èna níi Lisiyuusi, là a Manaj'ee na p'áanía d'ón là a b'ée *Heroode.* ² Wizónle búí, ká 6a wee búaaní a N'uhúso, á l'ù mí jini, á le Dónbeení Hác'írí bíá nòn 6a yi: «Mí lén o Baanabaasi là a Soole mí d'ón à

* 13:1 O Heroode na 6a wee bío bío hen lé o Heroode Antipaasi na wi ho Kalilee p'uhú yi.

6a sá ho tonló na á ĩ von 6a bïo yi.»³ A bïo 6a lù mí jini à 6a flora wó, á 6a bò mí níni 6a wán à 6a nɔn ho wǎhǎ 6a yi á 6a wà.

⁴ Bïo ó o Baanabaasi là a Soole á le Dónbeenĩ Hácírí wáa von kà síi, á 6a wá van ho Selesii lóhó. Lé bín á 6a zon ho won-beeni yi vannáa ho Siipere kǎhǎ na wi mu jumu tǎhǎ. ⁵ Bïo 6a vaá dǎn ho Siipere kǎhǎ lóhó na 6a le Salamiina á 6a wáa wee bue le Dónbeenĩ bíoni 6a *zúifùwa kàránlò zini yi. Yia kera bín làa ba á wee séeni 6a lé o Zán Maaki. ⁶ Ho kǎhǎ búenbúen 6a tò yi yòó ló, á vaá 6ó ho Pafóosi lóhó yi. Lé bín á 6a fò mín là a zúifù nii búii na wee wé mu nín-símú na 6a le Bara-Yeesu yi. O lá wee lá mítén lòn jì-cúa fεero. ⁷ O hía wi ho kǎhǎ mu jùhǎso na 6a le Σεεziyuusi Poluusi cǎn. O nii mu fù léé núpue na hácírí wi. O wi ò o jí le Dónbeenĩ bíoni. O o von o Baanabaasi là a Soole le 6a búen mí cǎn. ⁸ Ká a nín-símú òanso Elimaasi á yí wi à ho kǎhǎ mu jùhǎso à tà a *Krista bïo ó o wi ò o hè 6a. (Ba *Κεεεsisa wee ve o Bara-Yeesu mu làa Elimaasi.) ⁹ Hón pǎahǎ so yi, ó o Soole na 6a mún wee ve làa Poole† á le Dónbeenĩ Hácírí wáa sú ó o fá mí yío wo yi, ¹⁰ ò o bía: «Ūnén *Satáni za sabín-fútaalo yén. Fo wee vīni 6a núpua. Mu bïo na se búenbúen fo wee firáa. O Nùhǎso síi bïo búin térénná, à ūnén wón wee báaráka làa bú. Cén khí mu yi. ¹¹ Awa, wáa loń mu. O Nùhǎso á à 6óoni foń. Fo ò wé o muui, á à cǎaka ká ū máa mi le wii koomu.» Mí lahó yi ó o Elimaasi yío ðeenía coora, á wó mí tibirí. O o wee hée vǎná, á wee cá yia á à tè o níi yi ì lénnáa. ¹² Bïo ho kǎhǎ jùhǎso mɔn bïo wó, ó o tà dó mí síi o Krista yi. O Nùhǎso bïo na ó o wee jí á zon wo dà.

O Baanabaasi là a Poole van ho Antiosi

¹³ O Poole le mí ninzáwa á zon ho won-beeni ho Pafóosi yi á van ho Pánfilii kǎhǎ lóhó na 6a le Πεεεze. Bïo 6a vaá dǎn bín, ó o Zán Maaki día 6a, ò o bínía van ho Zeruzalεemu. ¹⁴ Barén bán ðin ho Πεεεze yi á 6a lá ho won-beeni, á vaa dǎn ho Pizidii kǎhǎ lóhó na 6a le Antiosi. Ho *Sabaa zoń, á 6a zon ho kàránlò zii yi á zoó kará. ¹⁵ Bïo 6a kàránna ho làndá vǎahǎ le le *Dónbeenĩ jì-cúa fεerowá vǎahǎ wó, á ho kàránlò zii jùhǎso le 6a bïo bïo ká na 6a yi: «Wàn záwa, hen ká bíoni wi mi cǎn á mi le mi ì hǎi le 6a núpua sía se mi wáa dà à bío.»

¹⁶ O o Poole líi hínɔn yòó ðin ò o dá mí níi le 6a wé tété, ò o bía: «Minén *Isirayεεlesa, le minén na wee kǎnbi le Dónbeenĩ búenbúen, mi jí bïo á ĩ ì bío: ¹⁷ O Isirayεεle nípomu na ká bán Dónbeenĩ lé dén hueekaa wàn búaaawa. Le wó á mu nípomu na ká jina ho *Ezipite yi pǎahǎ na 6a wi mu ní-hámu yi bín. Bún món á le léra 6a bín le mí pánká. ¹⁸ Le guan 6a há mana tá hení yi á yú lòn lúlúio búará-jun síi. ¹⁹ Ho Kanan kǎhǎ yi á há síiwá bïo hènun núpua á le 6ó jùhǎ, á fó táwá nɔn mí nípomu yi, à há bïo sí 6a yi. ²⁰ Mu búenbúen wó á míana yú há lúlúio khía-náa làa búará-jun làa píru síi.

«Bún món á le Dónbeenĩ hueekaa 6a búii wàn búaaawa tǎhǎ á wó le 6a júnása, à bán wé fáa 6a túiáwá. A mu wó làa búin fεεε á bueé 6ó a jì-cúa fεero Samuwεεle pǎahǎ yi. ²¹ Bún món á 6a flora a bée le Dónbeenĩ cǎn á le nɔn o Kiisi za Sayuule 6a yi. Wón na wee lé o Bēnzamεε zǐ-jùhǎ yi. A wón kera 6a jùhǎ wán á dǎn há lúlúio búará-jun. ²² Bïo le hía pǎ a Sayuule

† 13:9 Bïo nɔn ó o Soole 6a yèrémáa wee ve là a Poole: Ba zúifùwa na bïo sá ho Oroomu yi á yènnáa fù lé mu bïo jun jun. Ba zúifùmu yèni wee kerí. Ká yia bïo sá ho Oroomu yi, à wón 6a bini cé le búii na yi. Ho Soole lé 6a zúifùwa yèni. Ká ho Poole lé bïo ó o bïo sá ho Oroomu yi.

día á le n̄on o *Daviide 6a yi á wó lè 6a béε. Wón Daviide so á le bía b̄io kà d̄ání yi: † s̄ii n̄upue á ĩ w̄aa yú, o lé o Zesee za Daviide † wón lé ȳia á à wé b̄io búenb̄úen na á ĩ ì b̄io le o wé á à tíj̄nii. 23 O Daviide m̄onm̄án̄ii n̄i-kéní búí lé o Yeesu. Lé wón le Dónbeen̄i wó là a Isirayεele n̄ipomu k̄án̄ilo, làa b̄io á le h̄ia d̄ór̄aa míj̄ii le mí ì wé làa b̄ū. 24 S̄ání ò o Yeesu buen, à b̄ūn ó o Z̄án buera n̄on o Isirayεele n̄ipomu búenb̄úen yi le 6a yèrè má mi yilera lè mi wár̄á à 6a bátizé 6a. 25 P̄aah̄ú na ó o Z̄án muk̄an̄i véro wà 6ueé d̄ā, ó o wee b̄io: † Mi wee leéka le ĩ lée wée? Ȳia mi wee l̄on̄i wi mí d̄on le ĩn̄en. εε k̄á mi m̄ah̄á loñ, 6̄anso wi ĩ m̄on l̄ua. H̄ar̄i o nak̄aa tenl̄ó á ĩ pá yí kor̄aa. †

26 † W̄an z̄awa, minén na lé o *Abarahaamu m̄onm̄án̄ia làa b̄ia mi t̄ah̄ú na wee k̄n̄bi le Dónbeen̄i, lé warén á ho fenl̄ó b̄ion̄i na kà á buera n̄on yi. 27 Ho Zeruzalεemusa lè mí j̄ún̄ása á yí z̄ūna a Yeesu b̄io 6̄an j̄uh̄ú á m̄un̄ yí z̄ūna 6a j̄i-cúa f̄εerow̄a b̄ion̄i na wee k̄ar̄án ho *Sabaa wizoon̄i lè mí d̄ā-kéní kéní yi k̄uar̄á. O Yeesu mu á 6a s̄iin̄ia j̄uh̄ú á tírar̄aa 6a j̄i-cúa f̄εerow̄a b̄ion̄i j̄ii. 28 B̄io 6a à d̄in̄ w̄án á à 6̄uer̄aa wo á 6a yí yú, á 6a le o *Pilaate b̄io le 6a 6̄úe o. 29 B̄io á b̄io búenb̄úen na le Dónbeen̄i b̄ion̄i v̄ūah̄ú b̄ia a Yeesu d̄ání yi á 6a wó á mu j̄ii tun á 6a liin̄ia wo ho *k̄ur̄uw̄a w̄án á líi n̄ūna. 30 K̄á le Dónbeen̄i m̄ah̄á v̄een̄ia wo. 31 H̄ā wizoon̄i c̄èr̄εε yi ó o Yeesu z̄een̄ia m̄iten làa b̄ia na h̄ia l̄een̄ia wo ho Kalilee yi f̄úaa ho Zeruzalεemu. Lé bán w̄aa wó a seér̄asa á wee b̄io o b̄io à na a Isirayεele n̄ipomu yi.

32 † W̄arén lé b̄ia wee bue le Dónbeen̄i b̄in-tente à na mia: Le Dónbeen̄i j̄ii na le dó n̄on w̄an 6̄uaawa yi 33 á b̄io j̄ii sú. Le v̄een̄ia o Yeesu á tírar̄aa mu j̄ii b̄io kà w̄án á n̄on warén na lé 6a m̄onm̄án̄ia yi, làa b̄io mu tírar̄aa h̄ā Lení v̄ūah̄ú lení b̄io j̄un̄ n̄ii yi: † Fo lé ĩ Za. Ho zuia j̄ii w̄án á ĩ lè m̄in̄ Maá. § 34 Le Dónbeen̄i h̄ia b̄ia mu le mí ì v̄een̄i a ó o m̄aa b̄in̄i m̄aa hí. B̄io kà lé b̄io le h̄ia b̄ia: † ĩ d̄ú6ua mia lè h̄ā d̄ú6uaa na láayi wi. H̄ia á ĩ dó ĩ j̄ii n̄on o Daviide yi le ĩ na. * 35 Lé b̄ūn̄ n̄on ó o pá w̄iokaa b̄ia mu le Dónbeen̄i b̄ion̄i v̄ūah̄ú lahó búí yi: † Fo m̄aa día á ȳia b̄io s̄ā foñ m̄aa soo le búure yi. † 36 O Daviide p̄aah̄ú, ó o h̄ia tà s̄á ho tonl̄ó na le Dónbeen̄i le o s̄á. B̄ūn̄ m̄on̄ ó o h̄urun̄ á 6a n̄ūna a 6̄an 6̄uaawa n̄is̄án̄i ó o soora. 37 K̄á ȳia le Dónbeen̄i v̄een̄ia wón yí soora.

38-39 † W̄an z̄awa, mi ko mi z̄ūn̄ mu le lé o Yeesu b̄io yi á mu bè-kora séndiaró b̄io á buerar̄aa n̄on mia. Orén lé ȳia á n̄upue lée n̄upue dó mí s̄ii yi, ó o ò fen mí bè-kora búenb̄úen yi, b̄io ó o *M̄oyiize l̄and̄á lá yí dà m̄aa fení mia yi. 40 A mi cén pa m̄iten b̄io, à b̄io 6a j̄i-cúa f̄εerow̄a b̄ia à yí yí mia, mu b̄ia kà s̄ii: 41 † Minén kh̄onlow̄a, mi loñ. Mi b̄io á à v̄in̄ika mia. M̄i ì hí á à lé b̄in̄. B̄io mí ȳio wi lua, á ĩ ì wé yéréké b̄io búí na 6a b̄ia b̄io n̄on mia, á mi m̄aa dé mi s̄ia mu yi. †

42 B̄io ó o b̄ia b̄ūn̄ vó, ó orén là a Baanabaasi ló 6a *z̄uíf̄uwa k̄ar̄ánl̄ó z̄ii yi. A b̄ia wi b̄in̄ flora ó le 6a b̄in̄i buen ho *Sabaa wizonle na s̄ā yi, à w̄ioka 6uee b̄io mu b̄io d̄ā-kéní mu d̄ání yi. 43 Ho k̄úeem̄in̄w̄ánl̄ó m̄ondén á 6a z̄uíf̄uwa c̄èr̄εε, lè 6a n̄i-vio na yèrè máa zon 6a yi, á tà b̄o a Poole là a Baanabaasi yi. A bán wee b̄io làa ba k̄á 6a à hení 6a s̄ia à 6a ca t̄in̄ le Dónbeen̄i s̄āmu yi.

44 Ho Sabaa na s̄ā zoñ, lée c̄in̄ú k̄á, k̄á ho lóhó n̄upua búenb̄úen á lá à lé è vé, á 6ueé jí a N̄uh̄so b̄ion̄i. 45 B̄io 6a z̄uíf̄uwa m̄on 6a z̄āmaa, á

† 13:22 Mi loñ Samuwεele n̄in-yán̄i v̄ūah̄ú 13.14 § 13:33 Mi loñ Lení v̄ūah̄ú (Psaumes) 2.7

* 13:34 Mi loñ Ezayii v̄ūah̄ú 55.3 † 13:35 Mi loñ Lení v̄ūah̄ú (Psaumes) 16.10 † 13:41 Mi loñ Habakuuki v̄ūah̄ú 1.5

le yandee sú 6a, á 6a wee kán o Poole ká 6a à là a. ⁴⁶ O o Poole là a Baanabaasi wáa wee bío bío ká làa ba ká 6a poní séra: «Le Dónbeení bíoní á lá ko à le bue na minén yi vé. Ká bío mi pá le, á wee leéka le mi yí ko lè le mukáni binbiri na máa vé, à wa wáa a yèrèma à va bíà yínón 6a zúifùwa cón. ⁴⁷ Bío ká lé bío le Dónbeení bíà nòn wèn: «Í bàrá fo á wó lè há kána búenbúen nìpomu khoomu, bèra a na à ù bue ho fenló bío ho òmíjíná kùaràa búenbúen yi.» ⁴⁸ Bío á bíà yínón 6a zúifùwa jíá h́n bíoní so, á 6a wee zámaka ká 6a à khòoní a Nùhúso bíoní. Bíà búenbúen na bío sá le mukáni binbiri na máa vé yi, á tà nòn mítén.

⁴⁹ O Nùhúso bíoní wee bèn fè ho kòhú búenbúen nìpomu. ⁵⁰ Ká 6a zúifùwa màhá h́nòn sùna 6a háawa na níni se na wee kónbi le Dónbeení, lè ho lóhó ya-díwá, á wó le jii dà-kéní làa ba, à 6a wee beé o Poole là a Baanabaasi lò, á nòn 6a léra mín kòhú yi. ⁵¹ A 6a báawa nùwá jùn mu púaara mí zení khúnkhúní á kúaa 6a wán, § à 6a wà van ho Ikoniyuumu lóhó. ⁵² Ba ní-kenínia á sía wan làa sòobéε, á sú lè le Dónbeení Hácíri.

14

O Poole là a Baanabaasi van ho Ikoniyuumu

¹ Bío ó o Poole là a Baanabaasi vaá òn ho Ikoniyuumu lóhó yi, á 6a vaá zon 6a *zúifùwa kàránló zii. A bío 6a zoó bíà á wó, á 6a zúifùwa làa bíà yínón 6a zúifùwa cèrèε á tà a *Krista bío. ² Ká 6a zúifùwa na pá a Krista bío á súkúra bíà yínón 6a zúifùwa, fúaa 6a wee leéka mu bè-kora làa bíà tà a Krista bío. ³ Bún lé bío nòn ó o Poole là a Baanabaasi á kará míana ho Ikoniyuumu yi. Ba wee bío ká 6a poní séra, á dó mí sía o Nùhúso yi. O Nùhúso wee na mí pánká 6a yi à 6a wéráa mu yéréké biowa na wee zéení le Dónbeení pánká, à zéení le bío 6a wee bío o sáamu òn yi lée tuiá. ⁴ A ho lóhó nùpua sankaa lè há kuio bío jùn. Ba són-kéní tà 6a zúifùwa jii, ká bíà so 6èn tà 6a tonkarowá jii. ⁵ Ba zúifùwa làa bíà yínón 6a zúifùwa lè mí júnása wee wíoka mítén ká 6a à beé o Poole là a Baanabaasi lò, á à leéka 6a lè há huua á à búe. ⁶ Bío 6a mí nùwá jùn zúna mu, á 6a lùwa, á dó mí yara lè ho Lisitere lè ho Dεεbe na lé ho Likawonii kòhú lórá cón, lè há lórá na bámakaa há. ⁷ Bío 6a vaá òn á 6a lan wee bue le bín-tente bín.

O Poole là a Baanabaasi wi ho Lisitere lè ho Dεεbe yi

⁸ Nii búí wi ho Lisitere yi á zení húrun kará. O ton ká a lé o mùamúa, á òn yí varákaa yí mòn húuu. ⁹ O kará wee jí bío ó o Poole wee bío. O o Poole fá mí ylo wo yi, á mòn à bío ó o dó mí síi o *Krista yi á dà à wee wéé, ¹⁰ ó o wáa bíà nòn wo yi pónpón: «Lii h́n yòo muin òn ù zení wán.» O o nii yéran fárá mí zení wán á varákaa wà. ¹¹ Bío 6a zámáa mòn bío ó o Poole wó, á 6a bíà pónpón lè ho Likawonii kòhúsa bíoní: «Éé! Há dofinna búí lá a nùpue síi á búeé líí 6ó wèn.» ¹² O Baanabaasi 6a wee ve làa Zeesi, ká a Poole 6a wee ve làa Hεεμεεsi, lé bío ká mu lée bío na ò o Poole lé yía bío.* ¹³ Ho Zeesi na lé 6a dofiní búí á zii h́a wi ho lóhó jii. Dén dofiní so yankaro lé yía buan 6a òn na 6a donkhueéra lè le púílé á búeé ònna ho lóhó dánda na son kòonia ho zúapíní jii. O wi ò orén lè 6a zámáa à wé mu h́mu à na a Poole là a Baanabaasi yi.

§ 13:51 Mi lorí Matiyé vùahú 10.14 * 14:12 Ho Kεεεsisa lè ho Oroomusa dofinna boo. Dío 6a le Zeesi lé òn wi há búenbúen jùhú wán. Ká òn 6a le Hεεεsi òn lé há tonkaró.

¹⁴ Bïo 6a tonkarowà mí nùwā j̄un zūna mu, á 6a lèekaa mí s̄i-z̄inia à zéeni ká 6a yí wa bïo 6a le mí ì wé, à 6a fáara yòó zon 6a zāamāa t̄lahū, ¹⁵ ká 6a à bío p̄n̄p̄n̄: «Éee! Minén nùpua mu, lée webio n̄n à mi wee wéráa bïo ká? Warén mún lé 6a nùpua lè mí bío s̄i, á wee bue le b̄in-tente na mia le mi ko à mi díá h̄n̄ w̄n̄-kāamāawa so, ká mi yèrémá sánsá le Dónbeen̄i na wi f̄éé, d̄io léra ho wáayi, lè ho tá, lè mu yámú j̄umu làa bïo wi mu yi búenbúen. ¹⁶ Hā p̄n̄na na kh̄iina yi, á le Dónbeen̄i díá hā síwā nùpua búenbúen á 6a b̄o mí s̄i wāna. ¹⁷ Ká le j̄n̄n̄ wee zéeni mítén lè mu bè-tentwà na le wee wé: Làa lúlúio ká le wee na ho v̄iohó mia, à ho d̄inl̄o be wé se, à mi wé dí s̄i à s̄ia wa.» ¹⁸ Hārī hā b̄ion̄i na ó o Poole là a Baanabaasi b̄ia ká à h̄eráa 6a zāamāa mu hāmu na 6a le mí ì wé á à na 6a yi b̄io yi, á pá wó le l̄onbee. ¹⁹ Mu p̄ahū, à 6a z̄uif̄uwa b̄ui ló ho Antiosi lè ho Ikoniyuumu lórá yi á 6uara ho Lisitere yi. Lé bán lè 6a zāamāa wó le j̄ii à 6a lèekaa o Poole lè hā huua, á várá wo lóráa ho donk̄lahū, lé b̄io 6a wee leéka le o húrun. ²⁰ Bïo 6a n̄i-ken̄inia ló lée d̄in̄ k̄inia wo yi, ó o líi h̄in̄n̄, á zon ho lóhó yi. Mu tá na lée t̄n̄, ó orén là a Baanabaasi b̄o mín van ho D̄eébe.

O Poole là a Baanabaasi b̄inia 6uara ho Antiosi

²¹ O Poole là a Baanabaasi buera le b̄in-tente ho D̄eébe yi, á 6a nùpua c̄èr̄èé tà wó 6a n̄i-ken̄inia. B̄un̄ m̄n̄, á 6a yèrémāa van ho Lisitere lè ho Ikoniyuumu yi, lè ho Antiosi na wi ho Pizidii k̄ohū yi. ²² Ba wee hen̄i b̄ia tà a *Krista b̄io s̄ia, á wee hen̄i mu na 6a yi le 6a f̄ará d̄in̄, à dé mí s̄ia o Krista yi. Ba wee b̄io b̄io ká na 6a yi: «Wa ko wa k̄aa l̄onbee c̄èr̄èé yi à bè yi zoráa le *Dónbeen̄i b̄énī yi.» ²³ Ba hueekaa 6a nùpua b̄ui 6a k̄èr̄èt̄ewa kuio lè mí dà-kén̄i kén̄i yi á wó lè 6a ya-d̄iwá. B̄un̄ m̄n̄ á 6a lù mí j̄in̄i à 6a flora, á dó 6a b̄io o N̄uh̄iso na 6a tà n̄n̄ mítén yi níi yi.

²⁴ B̄un̄ m̄n̄ á 6a k̄aa ho Pizidii k̄ohū yi á vaá d̄n̄ ho P̄anf̄ilii k̄ohū. ²⁵ Ba buera le Dónbeen̄i b̄ion̄i ho P̄eze lóhó yi à 6a wà j̄n̄n̄ ho Atalii lóhó. ²⁶ Lé b̄in̄ á 6a d̄in̄ yi láráa ho won-been̄i á van ho Antiosi. Lé h̄on̄ lóhó so yi á 6a h̄ia dó 6a b̄io le Dónbeen̄i s̄āmu 6āns̄o níi yi, à le séeni 6a ho tonl̄o na 6a vaá sá á ho j̄ii s̄u b̄io yi. ²⁷ Bïo 6a vaá d̄n̄ ho Antiosi, á 6a von 6a k̄èr̄èt̄ewa k̄úaa mín wán, á lá b̄io búenbúen na le Dónbeen̄i làa ba p̄aan̄ia wó á f̄era n̄n̄ 6a yi, làa b̄io á le mún h̄eraráa ho w̄h̄ú á n̄n̄ b̄ia ȳin̄n̄ 6a z̄uif̄uwa yi, à bán mún d̄an̄ tà a Krista b̄io. ²⁸ A 6a kará dá míana b̄in̄ làa b̄ia tà a Yeesu b̄io lè 6a n̄i-ken̄inia.

15

Ba k̄èr̄èt̄ewa ya-d̄iwá k̄úaa mín wán

¹ Nùpua nùwā ȳen̄ b̄ui ló ho *Zudee yi á 6uara ho Antiosi yi, á 6ueé wee k̄ar̄án b̄ia tà a *Krista b̄io làa b̄io ká: «Mí yí dà máa fen ká mí yí k̄úiora làa b̄io mu b̄or̄áa o *M̄oyiize l̄andá yi.» ² O o Poole là a Baanabaasi p̄á 6a b̄io, á w̄aan̄ia làa ba lè mí s̄ob̄éé mu b̄io yi. Mu véeni, á 6a le o Poole là a Baanabaasi, lè ho Antiosi nùpua nùwā ȳen̄ b̄ui ko 6a va ho Zeruzal̄eemu, à vaa f̄éé ho t̄úia mu na a Krista tonkarowà lè 6a k̄èr̄èt̄ewa ya-d̄iwá yi. ³ A 6a k̄èr̄èt̄ewa kuure n̄n̄ b̄io 6a m̄akóo wi yi le v̄een̄i mu b̄io yi 6a yi. Ba k̄aa ho Fenisii lè ho *Samar̄ii k̄āna yi ká 6a à b̄io b̄io á b̄ia ȳin̄n̄ 6a *z̄uif̄uwa wó wó yèrémāa t̄ar̄aa le Dónbeen̄i b̄io lè mí dà-kén̄i kén̄i. A mu wó s̄i-w̄e-been̄i b̄ia búenbúen na tà a Krista b̄io c̄n̄. ⁴ Ba vaá d̄éenī ho Zeruzal̄eemu yi á 6a wà van 6a k̄èr̄èt̄ewa c̄n̄ á bán lè 6a tonkarowà, lè 6a ya-d̄iwá, á b̄énīa 6a yi. A 6arén b̄èn̄ lá b̄io búenbúen na 6a wó lè le Dónbeen̄i p̄anká

á fεera nɔn 6a yi. ⁵ Ká 6a *Farizíεwa kuure nùpua nùwā yεn búí na tà a *Krista bío á hínɔn bía: «Bía yínɔn 6a zúífùwa na tà a Krista bío ko 6a *kúio. O o Mɔyíize lándá bèró bío mún hení na 6a yi.»

⁶ A 6a tonkarowà lè 6a ya-díwá kúaa mín wán, à loínáa le bióní mu yahó yi. ⁷ Ba kára mín míana. Bún món ó o Piεe líi hínɔn lá le bióní ò o bía nɔn 6a yi: «Wàn zàwa, mi zū le le Dónbeení mɔn mi léra mi t̄ahú mu míana à ì bue le bín-tente à na bía yínɔn 6a zúífùwa yi, bèra a na à 6a jí le, à tà le bío. ⁸ Le Dónbeení zū bío wi 6a nùpua sía yi. Le nɔn mí Hácírí 6a yi làa bío warén yúrú le bío síi, à zéeni le le tà 6a bío. ⁹ Le yí wó bío woon na wee zéeni le warén làa ba wi mín júná yi. Le ceéra 6a sía, lé bío 6a tà le bío. ¹⁰ A léε webio nɔn á mi wáa wi à mi sèeni 6a lè ho sèrò na á wàn búaaawa lè warén wa bæere á yí dàfina yí sò, á à khúaanáa le Dónbeení jii yi? ¹¹ Búεé dé. Bío warén kánia o Nùhúso Yeesu sáamu bío yi, lé bún barén bío mún wórú.» ¹² A bía wi bín búenbúen wó tété. Bún món á 6a wee jí á Baanabaasi là a Poole cón. Ba wee bío mu yéréké bíowa na wee zéeni le Dónbeení pánká na le wó lè 6a níní bía yínɔn 6a zúífùwa cón. ¹³ Bío á 6a bía vó, ó o Zaaki hínɔn lá le bióní ò o bía: «Wàn zàwa, mi jí bío á ì bío. ¹⁴ Bío le Dónbeení tà lora bía yínɔn 6a zúífùwa bío hàrí mu jùhú búεεní, á léraráa mu n̄pomu na bío sá le yi 6a t̄ahú, ó o Simɔn * zéenia.

¹⁵ «Mu fò mín lè le *Dónbeení jì-cúa fεerowà bióní, lé bío mu túara le Dónbeení bióní vūahú yi kà síi:

¹⁶ O Nùhúso bía: «Bún mónén á ì ì bíní ì búen

á búεé so a *Daviide zii na lá tò.

Le soni na fù á ì ì bíní ì hooní,

á le è fárá á à d̄n.

¹⁷ Hón p̄ahú so yi á 6a nùpua na ká búenbúen,

lè hā kána búenbúen na á ì von à hā bío sí m̄i á à cà a Nùhúso.†

«H̄ia kà lé o Nùhúso jì-cúa,

yia nɔn á mu bíowa mu ¹⁸ bío zúrnanáa haáni.»

¹⁹ O Zaaki pá bínia bía: «Lé bún nɔn á ì le mu s̄aaní à bía yínɔn 6a zúífùwa na yèrémáa bò le Dónbeení yi à 6a yí sεé. ²⁰ Ká mi máhá wa túa 6a yi, à bío na 6a yi le 6a wé yí là le muini taa, lé bío hā tun. A pa míten ho há-fénló lè ho bá-fénló lè mí síwá yi. A yí là búaa na yí fúaaana taa. A yí dí cāni.‡

²¹ Hāáni bín ká 6a nùpua wee k̄arán o Mɔyíize lándá làa mín hā lórú lè mí dà-kéní kéní yi, à k̄arán ho 6a zúífùwa k̄aránló zíní yi hā *Sabaawa búenbúen zòh.»

Ba kèrètíεwa na yínɔn 6a zúífùwa vūahú bío

²² A 6a tonkarowà, lè 6a ya-díwá, lè 6a kèrètíεwa kuure wāanía tò le mí ì hueeka 6a búí mí t̄ahú á à dé o Poole là a Baanabaasi wán, á à tonka ho Antiosi yi. A 6a hueekaa o Silaasi là a Zude na 6a wee ve làa Baasabaasi. Ba mí nùwā jún á bía tà a *Krista bío wee k̄onbi.

²³ Bío kà lé bío túara ho vūahú na 6a a 6ua á à varáa yi:

«Warén tonkarowà lè 6a kèrètíεwa ya-díwá wee t̄èeni minén na lé wàn zàwa na yínɔn 6a *zúífùwa yi, bía ho Antiosi lóhó yi lè ho Siirii lè ho Silisii kána yi.

* **15:14** Simɔn: Le lé o Piεe zúífumu yèni na có nɔn wo yi. Ká d̄io 6a le Piεe dén lé o Yeesu có le. † **15:17** Mi loñ Am̄ossi vūahú 9.11-12 ‡ **15:20** Mi loñ Léró vūahú (Exode) 34.15-16; Levii nùwá vūahú (Lévitique) 18.6-23; 17.10-16

²⁴ Wa jí à 6a nùpua búí ló wa cón, ká warén jòn yí tonkaa 6a, á 6ueé lúnkaa mi yilera lè mí bióní, á mi yí zū bío mi ì wé. ²⁵ Lé bñn nòn á wa wãania tò à wa le wa à hueeka 6a búí á à tonka mi cón. Ba à bè là a Baanabaasi là a Poole na lé wán bñnlowà na wa wa làa sòobéé, ²⁶ bán na zàania mí mukáni wa Núhúso Yeosu *Krista tonló bío yi. ²⁷ O o Zude là a Silaasi lé bío wa wãa tonkaa mi cón, à bán miten 6uee wíoka fεε bío túara ho vúahú yi à na mia. ²⁸ Warén á tò mu wán á le Dónbeení Hácírí mún tà mu le wa máa jñ sèró mi wán máa dà máa khíí. Há làndáwá na bío henía nòn mia na mi ko mi bè yi lé hã ká: ²⁹ Mi wé yí là le muiní taa. Mi yí dí cãni. Mi yí là bùaa na yí fúaaana taa. Mi pa miten ho há-fénló lè ho bá-fénló lè mí síiwá yi. Ká mi wee dàñ pa miten bío bñn búenbúen yi, se mu se.

Ká mi foó.»

³⁰ Bñn món á 6a nòn ho wõhú bío 6a le mí ì tonka yi á 6a wà van ho Antiosi. Bío 6a vaá dñn bñn, á 6a von bío búenbúen na tà a Krista bío á kúaa mín wán, à 6a nòn ho vúahú mu 6a yi. ³¹ Bío 6a káranna ho, á 6a búenbúen zãmakaa ho bán bióní na henía 6a sía bío yi. ³² Bío ó o Zude là a Silaasi hã lé 6a jñ-cúa fεεrowá búí, á 6a kará bñn míana lè mín zàwa kèrètíewa, á henía 6a sía, à 6a wíoka yí ho pánká. ³³ Ba dá dóka mí yi ho Antiosi yi. Bñn món á 6a dó 6a cãawése, á bán le 6a bè wã-tente, à 6a día 6a á 6a yèrémáa van bío tonkaa 6a cón, ³⁴ [S] ³⁵ ò o Poole là a Baanabaasi kará ho Antiosi yi. A 6arén làa bío tà a Krista bío cèrèé búí wee kárán 6a nùpua, á wee bue o Núhúso bióní.

O Poole là a Baanabaasi saawaa mín yi

³⁶ Wizoóní bío yen bñn món, ó o Poole bío nòn o Baanabaasi yi: «Wa bñn tè há lórá búenbúen na wa buera le Dónbeení bióní yi, à búεεkí wán zàwa kèrètíewa à loñ le 6a bío wó kaka.» ³⁷ O Baanabaasi lá wi ò o fé o Zán na 6a le Maaki à bèráa. ³⁸ Ká a Poole màhá yí tà a féro, lé bío ó o bñnía 6a món ho Pánfilii kõhú yi, á yí bñnía yí sá tonló làa ba.* ³⁹ Wãanii na here kera 6a pãahú mu bío yi, fúaa 6a saawaa. O o Baanabaasi fó a Maaki á 6a lá ho won-beení à 6a jòn ho Siipere kõhú. ⁴⁰ O o Poole wón bèn léra a Silaasi. Sãni ò o lén, á bán zàwa kèrètíewa káráfáa wo o Núhúso yi. ⁴¹ O kãa ho Siirii lè ho Silisii kãna yi, á wee séení 6a kèrètíewa kuio à 6a síadéro o Krista wíoka fárá tñn.

16

O Poole fó a Timotee á 6a bò mín

¹ Bñn món ó o Poole wà van ho Dεεbe lóhó, á dñn bñn vannáa ho Lisitere lóhó. Nii búí na 6a le Timotee na tà a *Krista bío á wi ho lóhó mu yi. O lé o zúifú hñzoró na lé o kèrètíewa hã á te mí za. Ká bán maá lé o *Kεεεki nñ. ² Ba kèrètíewa na wi ho Lisitere lè ho Ikoniyuumu lórá yi á wee wíoka a yèni. ³ O Poole lá wi ò o fé o à 6a wé páaní bè mín. O o le 6a kúii wo 6a *zúifúwa na wi bñn bío yi, lé bío 6a búenbúen zū mu le bán maá lé o Kεεεki nñ. ⁴ Há lórá búenbúen na 6a wee kãa yi, á 6a wee bío bío 6a tonkarowá lè 6a kèrètíewa ya-díwá wãania tò wán ho Zeruzalemu yi à na bío tà a Krista bío yi, ká 6a à bío na 6a yi le 6a wé bè mu yi. ⁵ Ba kèrètíewa kuio wíokaa fárá dñn, á síadéro o Krista yi wi, á bío tà a Krista mu bío wee dé wán làa wizoóní.

§ 15:34 Le Dónbeení bióní vónna búí yi á bío ká lé bío túara sã lè bióní mu jñi: «Ká a Silaasi wón le mí ì kεεní bñn.» * 15:38 Mi loñ Bè-wénia 13.13

Le Dónbeenì le o Poole lén va ho Maseduana

⁶ Le Dónbeenì Hácírí hò 6a le 6a yí vaá bue le Dónbeenì bíoní ho Azii kǎhú yí. A 6a kǎa ho Firizii lè ho Kalasii kǎna yí á wà. ⁷ Bío 6a vaá dǎn ho Mizii kǎhú jii á 6a le mí ì va ho Bitinii kǎhú yí á à loń. Ká a Yeesu Hácírí màhá yí nǎn mu wǎhú 6a yí. ⁸ A 6a wǎa kǎa ho Mizii kǎhú yí á lion ho Torowaasi lóhó wonna dǎnní. ⁹ Ho tǎnàahú á bío búí zéenia mǐten là a Poole. O mǎn ho Maseduana kǎhú nǔpue búí ò o muina dǎn á wee flo wo ká síi: «Buen ho Maseduana yí à 6uee séení wɛn.» ¹⁰ Mí lahó yí á wa dɛɛnia wee cà bío wa à wé wé á à varáa ho Maseduana, lé bío wa wǎa zú le lé bǐn á le Dónbeenì von wɛn le wa vaa bue mí bǐn-tente à na ho kǎhú mu nǔpua yí.

Ho Filiipu yí, ó o hda na 6a le Lidi tà a Núhúso bío

¹¹ Wa zon ho won-beenì ho Torowaasi yí á téréna van ho Samɔtaraasi kǎhú na mu jumu kǐnia yí. Mu bǎn tá na lée tǎn, á wa van ho Niapoliisi lóhó. ¹² Lé bǐn á wa dǎn yí vannáa ho Maseduana kǎhú sǎn-kéní na bío sǎ ho Oroomu yí bǎn ló-beenì na 6a le Filiipu. Ho Oroomusa cɛɛɛ hǎa kará ho lóhó mu yí. Hón lóhó so á wa wó wizoní bío yɛn yí. ¹³ Ho *Sabaá zǎn, á wa hǐnǎn ló ho donkǎhú á wà lion ho vǔhú jii, le jún-sǎ á wa lí yí 6a *zúífúwa fióró lahó bǐn. Wa lí yú 6a hǎawa búí à 6a kúaa mǐn wǎn, á wa kará tà há láakáwá làa ba. ¹⁴ Ba hǎawa mu ní-kéní 6a le Lidi. O wee lé ho Tiatii lóhó yí, á wee duan lè há pǎnsò-muna na yáwá here. O wee kǎnbi le Dónbeenì. O kará wee tántá mí jikǎnna wa bíoní yí, ó o Núhúso wó ó o wíokaa wee jí bío ó o Poole wee bío sese. ¹⁵ Orén lè mí zǐi nǔpua á 6a bátízera. Bǐn mǎn ó o bía bío ká á vonnáa wɛn: «Ká mi wee leéka le í tà a Núhúso yí bío bon, à mí 6uee làa í zǐi.» O o dǎn lan wɛn fúuu á wa tà van.

Bío wó ho Filiipu kásó zǐi yí

¹⁶ Wizonle búí, ká wà wee va ho fióró lahó yí, á ton-sá hǎa búí na lé o tǎhǎnǐ 6ueé sǎ wa yahó. O wee yí wǎrí cɛɛɛ ho tǐnló mu bío yí à na mí júnása yí. ¹⁷ O hò warén là a Poole mǎn, á wee bío pǎnpǎn ká síi: «Ba nǔpua na ká lé le Dónbeenì na dà mu bío búenbúen wǎn ton-sáwá. Ho wǎhú na wee kǎnǐ 6a nǔpua lé hón bío 6a wee bue à na mia.» ¹⁸ Wizoní cɛɛɛ yí ká lé bǐn ó o hǎa mu wee wé. Fúaa o Poole síi cà cà, á yèrémáa bía nǎn o cǐná na ó o wee sǎráa yí: «Le í bío mu na foń: O Yeesu yèni pǎnká yí, à ù lén día a hǎa mu lǎnbío.» Mí lahó yí ó o cǐná dɛɛnia wá día a hǎa. ¹⁹ Bío ó o hǎa mu júnása mǎn à bío ó o lá wee yí na 6a yí á jǔhú wǎa bó, á 6a wǐira a Poole là a Silaasi vannáa ho pǎnká bǎnsowá cǎn 6a zǎamáa fémínló lahó yí. ²⁰ Ba buan 6a vannáa bǎn na lé ho *Oroomusa tǔiá fɛɛrowá cǎn, à 6a bía: «Ba nǔpua na ká dǎn wee kǎnká wa lóhó. Barén lé 6a *zúífúwa, ²¹ à warén na lé ho Oroomusa á 6a màhá wee kǎrán lè mu bè-wénia búí na wa lǎndá le wa yí wé.» ²² A 6a zǎamáa mún sía cà a Poole là a Silaasi yí. A 6a tǔiá fɛɛrowá le 6a ten 6a sía, à 6a le 6a ha 6a lè há finfoóní. ²³ Bío 6a han 6a wó, á 6a kúaa 6a ho kásó yí, à 6a henía mu nǎn o paro yí le o pa 6a yí sese. ²⁴ Bío ó o paro jǎ bǐn ká síi, ó o buan 6a zoó kúaa ho kásó zǐi fǐkǎhú, á kúaa há súrukúwa 6a zení yí.

²⁵ Bío ho tá wà vaá sanká à mǎní, ó o Poole là a Silaasi wee flo ká 6a à khòoní le Dónbeenì. A 6a kásósa na ká wee jí 6a cǎn. ²⁶ Yío 6ueé tǐ à ho tá zà lè mí sòobɛɛ, á dèkío ho kásó zǐi. Há wonna búenbúen dɛɛnia hénkaa, á 6a kásósa búenbúen zúakúariwá feera. ²⁷ O o paro sína. Bío ó o mǎn à ho kásó zǐi zǔajiní hénkaa, ó o wee leéka le 6a kásósa búenbúen lúwa, ó o dò

mí khà-tóní le mí ì búe lè mítén. ²⁸ O o Poole wāamaa pǎnpǎn o wán: «Yí yáa ūten. Wa búenbúen wi hen.» ²⁹ O o paro le 6a búen lè mu kroomu. A 6a buan mu buararāa ó o fó ò o bánbāa vaá zon le zì-za yi ká a wee zà lé le zǎnfi, á zoó búrá a Poole là a Silaasi tá. ³⁰ Bǔn mǎn ó o fó 6a lórāa ò o túara 6a yi: «Minén nùpua mu, lé mu yén á ì ko à ì wé à fennāa?» ³¹ A bán bíá nǎn wo yi: «Tà a Nùhúso Yeesu bío, á ūnén lè ū zǐi nùpua á à fen.» ³² A 6a bíá a Nùhúso bío nǎn orén là a zǐi nùpua búenbúen yi. ³³ Ho tǐnàahú mu yi, ho páahú dà-kéní kéní mu yi, ó o nǐi fó 6a vaá seera dokuaa. O orén lè mí zǐi nùpua búenbúen á 6a dēenía bátizéra. ³⁴ Bǔn mǎn ó o fó a Poole là a Silaasi yóorarāa mí zǐi, á yòó nǎn mu bè-dínii 6a yi. O nǐi mu lè mí zǐi nùpua búenbúen sía wan, lé bío 6a tà le Dónbeení bío.

³⁵ Bío ho tá tǎn, á ho Oroomu tǔiá fēerowà tonkaa 6a nùpua le 6a vaa bío le yǐa wee pa ho kàsó zǐi yi à kúia 6a nùpua mu le 6a lén. ³⁶ O o paro buée bíá mu nǎn o Poole yi ká síi: «Ba tǔiá fēerowà á nǎn le nǐi le 6a kúia mia. Mí wǎa dà a lé á à lén làa héerá» ³⁷ Ká a Poole mahá bíá nǎn bíá 6a tonkaa yi: «Warén na bío sǎ ho Oroomu yi á 6a han 6a zǎamāa yǐo yi à 6a yí cífo wen làa bío mu lá ko mu wérāa, á buan wen vaá kúaa ho kàsó yi. A 6a wǎa dǐn dǐn le mí ì kúia wen ká mu sǎ máa jí. Bǔn léé bío na yí dà máa wé. Mí vaa bío le 6arén mítén búen buée kúia wen.» ³⁸ A bán bíniá vaá bíá mu nǎn ho Oroomu tǔiá fēerowà yi. Bío 6a jí le o Poole là a Silaasi á bío sǎ ho Oroomu yi, á 6a zǎnkaa. ³⁹ A 6a wǎa buara buée bíá nǎn 6a yi le mí wó khon. Bǔn mǎn á 6a kúaará 6a, á 6a yankaa 6a le 6a lé ho lóhó yi à lén. ⁴⁰ Bío ó o Poole là a Silaasi ló ho kàsó yi, á 6a wà van o Lidi zǐi. Ba mǎnka mín zàwa kèrētēwa wán, á henía 6a sía. Bǔn mǎn á 6a wà.

17

O Poole là a Silaasi wà van ho Tesaloniiki lóhó

¹ O Poole là a Silaasi ló lè ho Anfipoliisi lè ho Apolonii lórā yi á vaá dōnnāa ho Tesaloniiki. Ho lóhó mu á 6a *zúifúwa kàránló zǐi wi yi. ² O o Poole wà van bǐn làa bío ó o lá wee wé wérāa mu. Orén lè 6a nùpua na bǐn wǎanía le Dónbeení bíoní vūahú bíoní wán hǎ *Sabaawa bío tǐn na sǎ mín yi. ³ O wee zéení hǎ bíoní mu yara làa ba, le mu túara ho vūahú mu yi le yǐa le Dónbeení mǎn léra ko ò o lò be, á hí, á vèe. O wee bío na 6a yi: «O Yeesu mu na á ì wee bío bío làa mia, wón lé *Yia le Dónbeení mǎn léra.» ⁴ Ba nùwǎ yén búí tà mu yi, á léera là a Poole là a Silaasi. Ho *Kerēsisisa cērēe na wee kǎnbi le Dónbeení á mún tà 6a bío á wee bè làa ba, lè 6a hǎawa cērēe búí na níní se mún. ⁵ Ká 6a zúifúwa á le yandee mahá sú mu bío yi. A 6a hǐnǎn cǎnkaa 6a nǐ-kora nùwǎ yén búí hǎ bonfúaa yi á kúaa mín wán, á sǔkúra 6a zǎamāa séenía, á kánkāa lè ho lóhó dǐnía. Ba fiira van o Zasǎn zǐi á wà vaá zoó cà a Poole là a Silaasi á à lérāa ho lóhó nùpua na kúaa mín wán yahó. ⁶ A bío 6a zoó khon 6a yi, á 6a fó a Zasǎn làa bíá tà a *Krista bío nùwǎ yén búí á lórāa ho lóhó tǔiá fēerowà cǎn, á 6a wee bío pǎnpǎn: «Ba nùpua na ká héera kánkāa 6a nùpua hǎ lùà búenbúen yi lè mí kàránló. Ba mún wǎa buée dǎn hen, ⁷ ó o Zasǎn tà á 6a làara a wán. Ba búenbúen yí máa tà bè 6a bá-zàwa bēe Sezaare làndá yi. Ba le bēe búí wi á yèni 6a le Yeesu.» ⁸ Hǎ bíoní mu á cína 6a zǎamāa lè ho lóhó tǔiá fēerowà sía. ⁹ O Zasǎn làa bíá tà a Krista bío á sǎanía le wǎrì na 6a ko 6a sǎaní á 6a díá 6a.

O Poole là a Silaasi wà van ho Beeree

¹⁰ Ho tá hǐnii, á 6a kèrētēwa na bǐn dēenía le o Poole là a Silaasi lé à lén va ho Beeree lóhó. Bío 6a vaá dǎn bǐn á 6a wà van 6a zúifúwa kàránló

zli yi. ¹¹ Ba zúifùwa na 6a vaá yú bín á wee tà hén mí yiwa á po bia ho Tesaloniiki lóhó yi. Ba tà jí le Dónbeení bioní sese. Lâa wizooní ká 6a wee kàrán le Dónbeení bioní sese, à loní le bío ó o Poole wee bío so bon le. ¹² Bïa tà a Krista bío 6a fiahú á boo. Ho Kerεεsisa fiahú, á 6a háawa na níní se cèrèe lè 6a báawa cèrèe á mún tà a Nùhúso bío. ¹³ Ká bío ho Tesaloniiki zúifùwa jí ò o Poole wee bue le Dónbeení bioní ho Beeree yi, á 6a wà 6uara bín á tìn 6ueé kánkáa hón lóhó so nùpua, á lùnkáa 6a yilera. ¹⁴ A 6a kèrètíewa dèenía le o Poole híní lén à dé mí yahó lè mu yámú jumu cón. O o Silaasi là a Timotee bán kará ho Beeree yi. ¹⁵ Bïa bò là a Poole á lèenía wo fúuu fúaa ho Ateena lóhó. Bío 6a le mí ì bíní á à va ho Beeree, ó o Poole háanía 6a le 6a vaa bío le o Silaasi là a Timotee bánbá ja mí món buen fùafùu.

O Poole jí-cúa na ó o fεera ho Ateena yi

¹⁶ Páahú na ó o Poole wi ho Ateena yi á pan o Silaasi là a Timotee, ó o mɔn à ho lóhó mu sú lè há dofi-kansiwà, á mu wee vá a yi. ¹⁷ O wee wãaní lè 6a *zúifùwa làa bia yínɔí 6a *zúifùwa na wee 6uaaní le Dónbeení na ó o wee yí 6a kàránlò zli yi. Làa wizooní ká a wee wãaní lè 6a nùpua na ó o wee yí 6a fémínlò lahó yi. ¹⁸ Ba Epikuriéwa* lè 6a Sitoyisiéwa† nùwá yɛn mún wee 6uee wãaní làa wo. Ba 6úi wee tùaka mín yi ká síi: «O dàn bíoro mu, lée webio ó o yáá ðín wee bío ká.» Ba 6úi bán 6èn le: «Mu ka lòn dofi-vio bío ó o wee bue.» Ba wee bío bún lé bío ó o Poole wee bío o Yeesu bío, lè ho vèeró bío.

¹⁹ A 6a 6uan wo vannáa ho lóhó tuiá fεerowà cón, à 6a bía nɔn wo yi: «Mu bè-finle na á ù wee kàrán lè 6a nùpua á fo dà a zéeni yahó làa wɛn le?

²⁰ Bío wa wee jí ká lée bè-fia wa cón, á wa wi à wa zún mu kúará.» ²¹ A bío ho Ateenasá 6úen6úen lè mí káyáwá 6èn wa lè mí sòobéε lé mu bè-fia na wee wé bán jíló lè mu láakáwá tàró.

²² O o Poole wáa líi hínɔn yóó ðín ho lóhó tuiá fεerowà yahó ò o bía: «Ateenasá, í mɔn mu le há dofiná 6uaaníló bío 6èntín wi mia làa sòobéε.

²³ Lé bío á í hékéaa mi lóhó yi á mɔn mu bíowa na mi sonka mi dofiná 6uaaníló bío yi. Í yáá pá mɔn le muini yéeni lahó 6úi à bío ká lé bío túara le wán: «Dofíní na á nùpue yí zú.» Awa! A bío mi wee 6uaaní ká mi yí zú mu, lé bún á ínén 6uara wà 6ueé zéeni làa mia. ²⁴ Le Dónbeení na léra ho ðímíjí lè mu bíowa na wi ho yi 6úen6úen, na lé ho wáayi lè ho tá Nùhúso, á yí máa zoo kéení há zíní na 6a nùpua wee so míten na le yi. ²⁵ Le màkóo mía à nùpue wé bío 6úi na le yi. Lerén lé ðio wee na le mukáni 6a nùpua yi, lè mu bío 6úen6úen. ²⁶ Le ðín o nùpue ní-kéní wán á léraráa há sílìwà nùpua 6úen6úen héera bàráka ho tá wán, á wãana 6a kána súa, á fúana há pònna jini ðíní. ²⁷ Le Dónbeení wó ká síi bèra a na à 6a nùpua cànka le. Hàrí ká 6a wee héε víná càráa le, jún-sí 6a à yí le. Tuiá poni, le Dónbeení yí khèra lè wa ní-kéní kéní. ²⁸ «Lé bío wa mukáni ló lerén lé ðio níi yi. Lé lerén nɔn wa wee dàñ varákaráa.» Mi len-béwá 6úi yáá mún bía mu wéréwéré ká síi: «Wa lé le zàwa.» ²⁹ A bío wa lé le zàwa, á wa yí ko à wa téé le Dónbeení làa sánú táá wáí táá huua kansiwà huúu, bún na 6a nùpua kará lon mí yiwa á wó míten. ³⁰ Há pònna na 6a nùpua fú yí zú mu

* **17:18** Epikuriéwa: Ba lé ho Kerεεsi kòhú bè-zúrílo 6úi na lé o Epikuure ní-kenínia. Ba wee cá bío 6a a wé ká le lònbee máa yí 6a. Ba wee leéka le ho ðímíjí bío 6úen6úen lé ho wé fεéra mín.

† **17:18** Sitoyisiéwa: Ba lé ho Kerεεsi kòhú bè-zúrílo 6úi na 6a le Zenɔn ní-kenínia. Ba wi 6a zúrí bío ho ðímíjí bíowa wee wéráa, á wi 6a yí le sí-hebútee à sánsá le lònbee lè mí sílìwá 6úen6úen.

bïo yi, bïn le Dónbeenĩ wáa yí máa loĩ yi ho zuia. Bïo ká wán á 6a nùpua búenbúen lé bïa le wee we há lùà búenbúen yi, le 6a yèrémá mí yilera lé mí wárá. ³¹ Wizonle dà-kéní búí lé dío le Dónbeenĩ bàrá, ò o nùpue na le léra à cítí ho ðímíjá búenbúen lè ho térénló. Le vèenía o nùpue mu, à zéení lè 6a nùpua le orén lé yia le léra ò o fí le cítí mu.» ³² Bïo 6a já ò o Poole wee bío ho vèeró bïo, á 6a búí wee yáa mí jíní yi na a yi. Ba búí 6èn wee bío: «À ũ bioní mu jíló á wa à pa làa pòn-veere.» ³³ Lé bïn wán ó o Poole 6èn wà ò o díá 6a. ³⁴ Ká 6a nùwá yèn búí bán pá bò a Poole yi, á tà a *Krista bío. O búí lé 6a tũíá fèerowà nĩ-kéní na 6a le Denii, là a háa búí na 6a le Damariisi, à pá bïní séení 6a búí.

18

O Poole van ho Korente

¹ Bïn món ó o Poole ló ho Atæna yi á van ho Korente* lóhó yi. ² O vaá fò mín làa zuífù nĩ búí na 6a le Akilaasi bïn. O nĩ mu ton ho kòhú na 6a le Põn yi. Orén lè mín háa Pirisiye ló ho Italii kòhú yi á buara ho Korente yi yí míana, lé bío ho *Oroomu bá-zàwa bée Koloode non le jii le 6a *zuífùwa búenbúen lé ho Oroomu lóhó yi. O o Poole wà van 6a cón. ³ A bío ó orén làa ba tonló léé dà-kéní, á 6a wáa páanía kará wee bí há sònna na wee tá lè há búkúwá. ⁴ Há *Sabaawa lè mí dà-kéní kéní yi ó o Poole wee wé lá le bíoní 6a zuífùwa kàránló zii yi, á wee cà ò o bío búe 6a zuífùwa lè ho *Keræsisisa júná.

⁵ Bío ó o Silaasi là a Timotee ló ho Maseduana yi bueé dòn, ó o Poole yahó wáa sá le Dónbeenĩ bío zéeníló mí dòn, á wee bío mu wéréwéré na 6a zuífùwa yi le o Yeesu lé *Yia le Dónbeenĩ mòn léra. ⁶ Ká 6a zuífùwa mu máhá pá a bío à 6a wee là a, ó o Poole púrúnna mí sí-zínia khúnkhúni kúaa 6a wán† ò o bíá non 6a yi: «Hen ká mi vñnun, se mu lé minén mí bæere á mu ló yi. Nùpue máa tũa mí bío làa mi. Bío ká wán á ï wáa à va bíá yínón 6a zuífùwa cón.»

⁷ O o ló bïn á wà van nĩ búí na 6a le Titiyuusi Zusituusi cón. O nĩ mu wee kónbi le Dónbeenĩ, á zii wi 6a zuífùwa kàránló zii nísání. ⁸ Ba zuífùwa kàránló zii jùhúso na 6a le Kirisipuusi lè mí zii nùpua búenbúen á tà a Nùhúso bío. A ho Korentesa cèrèe na já a Poole bíoní á mún tà a Nùhúso bío á 6a bátízera.

⁹ Ho tĩnàahú búí yi, ó o Nùhúso zéeníá miten là a Poole, á bíá non wo yi: «Yí zón bío búí. Yí wé tété, wé bío ká ũ wà. ¹⁰ Inén wi làa fo á nùpue na dà a sánsá fo á à bóoní yi wón mía, lé bío 6a nùpua na bío sá mií á boo ho lóhó na ká yi.» ¹¹ O Poole wó le lúlú-kùure lè mí sanká ho Korente yi, á kàránna 6a nùpua bïn lè le Dónbeenĩ bío.

¹² Bïn món á ho Oroomu nĩ Kaliyon á 6a bàrá ho Akayii kòhú jùhú wán. Lé bïn pàahú á 6a zuífùwa lò a Poole wán. Ba wíira a buan vannáa le cítí finíi, ¹³ á 6a wee bío: «Bíó ó o nĩ na ká le 6a nùpua wé búaanínáa le Dónbeenĩ á wi mí dòn làa bío á wa làndá le mu wéráa.» ¹⁴ Bío ó o Poole le mí zoó bío, ó o Kaliyon kúio o jii ò o wee bío lè 6a zuífùwa: «Minén zuífùwa, mu lá léé wékhe búí na búaa táá bè-vio búí na wa làndá hò á ï lá à tà á à jí mí cón làa bío mu lá ko mu wéráa. ¹⁵ Ká bío mu lé há bíoní, lè há yènnáa, lè mí kùrú làndá bío, á lé minén miten ko à mí loĩ mu yahó yi.

* **18:1** Korente: Ho lé ho Akayii kòhú ló-beení. O Poole pàahú ká ho nípomu boo làa sòobée. Ho yèni háa wee lé ho há-fénló lè ho bá-fénló lè mí síwà na wee wé ho yi bío yi. † **18:6** Mi loĩ Matiyè vuahú 10.14

Inén máa fi h́n t́iáwá so síi bàn cíti.»¹⁶ O o le 6a lén. ¹⁷ A 6a búenb́uen wáa ẃira a Sositeena na lé 6a káránĺo źi j́uh́so á wee ha le cítií fliní. O o Kaliyon cèkè ò o ýi dó mí j́ii 6a yi.

O Poole b́nía van ho Antiosi

¹⁸ O Poole pá kará dá dóka mí yi ho Korénte yi. B́n ḿn ó o día ḿn źawa kèrèf́ewa ò o wá van ho Sánkeree ĺohó wonna ð́nní. Sáni ò o zo ho won-beení ó o ńn mí j́uh́ á 6a lera, lé bío ó o lá dó mí j́ii ńn le Dónbeení yi bío búí d́ńi yi.† O orén là a Pirisiye le ḿn báa Akilaasi á zon ho won-beení á vannáa ho Siirii ḱsh́. ¹⁹⁻²¹ Bío 6a vaá d́n ho Efεeze yi, ó o Poole wá van 6a *zúif́uwa káránĺo źi yi, á vaá zoó wee wáaní làa ba. Ba flora a le o cáaka cua-yen, ó o ýi tà. O o b́ia bío ká ńn 6a yi á wá díaráa 6a: «Ká le Dónbeení tà á ì ì va ká ì ì b́n ì búen mí ćn.» O o Poole zon ho won-beení ho Efεeze yi á wá ò o día a Pirisiye là a Akilaasi. ²² Bío 6a vaá d́n ho *Sezaaree ĺohó, ó o ló van ho Zeruzalemu, á vaá t́enía 6a kèrèf́ewa kuure yi. B́n ḿn ó o wá van ho Antiosi. ²³ O cáaka yú b́n á bò yi wáráa. O káa ho Kalasii le ho Firizii kána yi, á wee hení 6a kèrèf́ewa búenb́uen sía le Dónbeení bío yi.

O Apoloosi van ho Efεeze le ho Korénte

²⁴ Zúif́u búí na 6a le Apoloosi á buara ho Efεeze yi. O wee lé ho Alekisándiri ĺohó yi. O lé o núpue na źi há b́oní. O mún źi le Dónbeení b́oní v́uh́ b́oní làa sòobéε. ²⁵ Ba káránna a là a Ńuh́so wóh́ bío. O ńn mítén á wee bue ká a zéení bío ó o Yeesu bío wóráa binbirí à na 6a núpua yi. Ho *bátéεmú bío d́ńi yi, ó o Zán bátéεmú bío na 6a káránna làa wo lé b́n mí dòn ó o źi. ²⁶ O wee bío 6a *zúif́uwa káránĺo źi yi ká a poní séra. Bío ó o Pirisiye là a Akilaasi j́á a b́oní, á 6a fó a, á wíokaa zéení le Dónbeení wóh́ bío binbirí á ńn wo yi. ²⁷ B́n ḿn ó o Apoloosi wi ò o va ho Akayii ḱsh́, á bàn źawa kèrèf́ewa henía o síi mu bío yi. Ba yáá túara ho v́uh́ tonía ńn b́ia tà a *Krista bío na wi ho ḱsh́ mu yi, le ká a Apoloosi mu vaá d́n 6a, à 6a bua a sese. Bío ó o vaá d́n b́n á le Dónbeení sáamu wó ó o séení b́ia tà a Krista bío làa sòobéε. ²⁸ O j́i-cúa na ó o wee lá búenb́uen á 6a zúif́uwa ýi máa d́n bío bío búí d́ńi yi. O wee ð́n le Dónbeení b́oní v́uh́ b́oní wán á zéeníáa mu wéréwéré na 6a yi le o Yeesu lé *Yia le Dónbeení ḿn léra.

19

O Poole van ho Efεeze

¹ Páah́ na ó o Apoloosi wi ho Korénte yi, ó o Poole lá ho wóh́ na ló há búaa yi á van ho Efεeze. Kèrèf́ewa nùwá yen búí ó o vaá yú b́n, ² ó o túara 6a yi: «Páah́ na mi tà a *Krista bío á mi so yú le Dónbeení Hácírí le?» A 6a b́ia ńn wo yi: «Wa yáá ð́n ýi j́á Dónbeení Hácírí bío ýi ḿn.» ³ O o Poole b́nía túara 6a yi: «Ó, o, á lé ho *bátéεmú yén á mi yú?» A 6a b́ia: «Lé o Zán bátéεmú.» ⁴ O o Poole wáa b́ia: «O Zán h́ia wee bátízé b́ia wee tà yèrémá mí yilera le mí wárá, á wee bío là a *Isirayεele nípomu le 6a tà ýia wá a buen orén ḿn bío, o Yeesu.»

⁵ Bío 6a j́á h́n b́oní so vó, á 6a tà ó o bátízera 6a o Ńuh́so Yeesu yèni yi. ⁶ O o Poole bò mí níní 6a wán, á le Dónbeení Hácírí lion 6a wán. A

† 18:18 Mí lon Míló v́uh́ (Nombres) 6.1-21. Ba zúif́uwa ćn ká ýia f́u wé dó mí j́ii le mí ì wé bío búí á à na le Dónbeení yi, á bánso j́uh́ á fooh́ máa b́nì bè wán. Ká ho páah́ na ó o wee leéka bío á j́ii sú, ò o máh́ lera mí j́uh́.

6a wee bío há sǐ-viò bíoní, á wee fεε le Dónbeenǐ jǐ-cúa. ⁷ Ba nùpua mu búenbúen á à yí pírú jún sǐi.

⁸ O Poole yí máa khí 6a zúífùwa kàránlò zǐi yi. Pǐina bío tǐn ká lé bǐn ó o wee búee bío yí ká a ponǐ séra. O wee bue le *Dónbeenǐ béenǐ bío, á wee cà à bíá wee jí a cǎn à tà mu yi. ⁹ Ká 6a búí màhá tun mí yiwa, á pǎ le mí máa tà a Yeesu bío, á wee zùarǐka a Núhúso wǎhú yi 6a zámáa yǐo yi. O o Poole fó bíá tà a Krista bío á wàráa ò o díá 6a. Làa wízonǐ búenbúen ká a wee búee wáanǐ lè 6a nùpua o Tiranuusi kàránlò zǐi yi. ¹⁰ O wó mu á dǎn há lúlúio bío jún. Lé búñ nǎn á 6a zúífùwa làa bíá yǐnǎn 6a zúífùwa na wǐ ho Azii kǎhú yi búenbúen á jánáa o Núhúso bío.

O Sevaa zàwa nùwǎ hẹ̀jún bío

¹¹ Le Dónbeenǐ wee wé mu yéréké bè-beera là a Poole níi. ¹² Hàrí há sǐ-zǐnia lè há nǐn-kéníwǎ na dǎn o Poole sǎnǐa á 6a wee bè 6a vǎnvárowǎ wǎn à 6a wa, à 6a cǐnǎwa lé bíá 6a wǐ yi. ¹³ *Zúífùwa nùwǎ yǎn búí na wee hée léka há lùá yi à ja 6a cǐnǎwa lén bíá 6a wǐ yi, á mún le mí ì wé è loǐ ká mí dà a ja 6a là a Yeesu yèni pǎnká. Ba wee bío lè 6a cǐnǎwa ká sǐi: «Mí lé là a Yeesu yèni pǎnká, yǐa ó o Poole wee bue bío.» ¹⁴ Bíá wee wé mu lé o zúífù nǐi na 6a le Sevaa na lé 6a yankarowǎ jùhúso beenǐ zàwa nùwǎ hẹ̀jún. ¹⁵ Ká a cǐnǎ màhá bíá nǎn 6a yi: «O Yeesu á ì zǐ, á mún zǐ a Poole. Ká minén bèn lé 6a yén?» ¹⁶ O o nǐi na ó o cǐnǎ wǐ yi á zon 6a wǎn, á dàrǐna 6a, á han lè mí sòobée sóonǐkaa yi á 6a lùwa ló le zǐi yi mí kámáa. ¹⁷ Ho Efεεze zúífùwa làa bíá yǐnǎn 6a zúífùwa búenbúen jǎ bío wó, á 6a búenbúen zǎna, á wíokaa wee kǎnbi o Núhúso Yeesu yèni. ¹⁸ Bíá tà a *Krista bío cèrèe búí wee búee bío à zéeni bío 6a wó ká mu yí se wéréwéré 6a zámáa yǐo yi. ¹⁹ Mu nǐn-símú wérowǎ cèrèe á buan mí vǎnna á búee cǐna 6a nùpua búenbúen yahó. Ba càtǐo há vǎnna mu yàamu, á mu yú wén-hǎani* muaaseé búarǎ-jún làa pírú. ²⁰ Lé ká sǐi ó o Núhúso bíonǐ wee ben fèráa há lùá ká le wǎ. Le bǎn pǎnká á 6a nùpua wee mí.

O Demetiriyuusi bíonǐ na ó o kánkǎa ho Efεεze yi

²¹ Ká búñ bíowa so búenbúen wó khǐna, ó o Poole le mí ì kǎa ho Maseduana lè ho Akayii kǎna yi á à va ho Zeruzalεemu. O wee bío bío ká mí yi: «Hen ká ì vaá dǎn bǐn, á ì mún ko à ì dǎ ho *Oroomu.» ²² O o tonkaa o Timotee là a Erasiite na làa wo wee séeni mín le 6a va ho Maseduana, ò orén mí bεere wón kará dóka mí yi ho Azii kǎhú yi.

²³ Mu pǎahú ò o Núhúso wǎhú bío á kánkǎa 6a nùpua dàkhǐna ho Efεεze yi. ²⁴ O donkhue-sǐ-pǎ búí na 6a le Demetiriyuusi á hǐa wǐ ho Efεεze yi. Orén lé yǐa wee pǎ a dofnǐ há-nǐi Aatemiisi† zǐ-beenǐ bǎn bè-zàwa lè le wén-hǎani. Bíá wee sǎ a cǎn á wee yí le wǎrǐ na boo mu bío yi. ²⁵ Wízonle búí ó o nǐi mu von mí ton-sáwǎ làa bíá làa ba tonlò le mí ì wé dà-kénǐ á kúaa mín wǎn, ò o bíá nǎn 6a yi: «Minén nùpua mu, mí zǐ mu kénkén le lé ho tonlò na ká bío yi á wa níi bío wee dérǎa wǎn. ²⁶ Háya! O o nǐi mu na 6a le Poole bío na ó o wee wé á mí wee mí, á wee jí. O wee bío le há dofkansiwǎ na 6a nùpua wó mítén á yǐnǎn dofnina. Á 6a nùpua cèrèe tà a bío ho Efεεze yi. Hàrí ho Azii kǎhú nùpua ó o wó ká cǐnú. ²⁷ Mu wǎ làa búñ, á

* 19:19 Wén-hǎnlò: Hón pǎahú so yi, ká le wén-hǎnlò dà-kénǐ lé o nùpue nǐ-kénǐ wízon-kùure sámú sǎanǐ. † 19:24 Aatemiisi: O lé le dofnǐ há-nǐi búí. Ho Efεεze yi, á 6a wee bío le orén lé yǐa á ho tá lè mí bío búenbúen sǎ yi. Orén lé yǐa 6a wee wé fǐo yi á búerǎa ho dínlò, á sǎnǐ mún jǐnnáa. Ba zǐ-beenǐ na 6a hǐa son o dofnǐ há-nǐi mu bío yi bǎn síwǎ hǐa yí boo mu pǎahú.

wa tonló yèni á à yáa. Mu yínɔ́n bɔ́n mí dòn. Wa dofiní há-nii Aatemiisi zì-beenì na 6a son nɔ́n wo yi á bïo ñúhú mún máa kɛ́n. Orén mí bɛere á bïo mún máa bín máa wé here 6a nùpua yi. Wón na á ho Azii kòhúsa lè ho ðímíjá nùpua búenbúen wee 6úaaní.»²⁸ Bïo 6a ñá há bióní mu, á 6a sïa cà, á wee wáamaka ká 6a a bïo: «Ho Efɛɛzesa Aatemiisi léé dofiní há-beenì!»

²⁹ Ho lóhó nùpua búenbúen kánkáa. Ho Maseduana kòhú nùpua nùwá ñun búi na là a Poole lá wee bè mín va há kúio, á 6a wiikaa á búunia bò yi 6uararáa le wáanii la-beenì yi. Ba lé o Kayuusi là a Arisitaaki.³⁰ O Poole lá wi ò o va a zoo ðín 6a nùpua yahó, ká 6a kèrèṛewa hò a.³¹ Ho pànká ton-sáwá búii na wi ho Azii kòhú yi na lé o Poole mu 6àn b́nlowà le 6a bïo na a yi le o wé mí sáberé ò o yí va bín.³² Hón pàahú so yi, á 6a zámáa yí máa ñí mín yi. Ba wee héé bïo mín ñúná yi fúaa 6a cèrèè búi yáa wáa yí zú mí kúeemínwánló ñúhú.³³ Ba zúifúwa ñàana a nùpue búii na 6a le Alekisándere á léé ðnía 6a nùpua yahó. A 6a búii ló 6a ðahú á zéenia bïo ó o kò ò o bïo na 6a zámáa yi. O o Alekisándere wáa hónia mí níi dá 6a zámáa yi le 6a wé tété, ò o wi ò o lá le bióní 6a zámáa yahó ká a zéeni le orén lè mín zàwa á níni mía mu yi.³⁴ Ká bïo 6a nùpua zúna mu le o lé o zúifú, á mu bïo dà-kéní na ká lé bïo á 6a búenbúen páania wee wáama á yú há léèrèwa bïo ñun sii: «Ho Efɛɛzesa Aatemiisi léé dofiní há-beenì!»³⁵ Mu véenii, á ho lóhó pànká ton-sá vón-túaro beenì lé yia ðánna bia lè 6a zámáa á 6a wó tété, ò o bia nɔ́n 6a yi: «Efɛɛzesa, 6a nùpua búenbúen zú le ho Efɛɛze lóhó lé hia pan wa dofiní há-nii Aatemiisi zì-beenì yi, á pan o 6àn kansi na ló ho wáayi lion yi.³⁶ Nùpue yí dà máa kán mu. Éé ká mi màhá kò á mi wé wayi, ò o búii hia yí wé bïo ká 6ànso á yí lon mí yi.³⁷ Ba nùpua na ká á mi 6uan 6uararáa hen á 6a ñon yí yáara bïo búii wa dofiní há-nii zii, á mún yí bia yí khon yí nɔ́n wo yi.³⁸ Hen ká a Demetiriyuusi lè mí ton-sáwá le o búii wó khon làa mí, á le cítii filó wizonle wi, á bia wee fi le mún wi. Le 6a va bán cón.³⁹ Ká bióní pá bínia wi mi cón bïo búii ðán yi, á bia wee kúee mín wán á loñ ho làndá bïo, á dà á loñ mu yahó yi.⁴⁰ Wa yí wó sese, á 6a hia bïo le lé warén wee káani 6a nùpua bïo wó ho zuia ká bïo yi. Lé bïo ho kúeemínwánló na ká á ñúhú mía máa zéeni.» Bïo ó o bia h́n bióní so vó, ó o le 6a zámáa saawaa.

20

O Poole van ho Maseduana lè ho Kerɛɛsi

¹ Bïo mu bïo na lá wee kánká ho lóhó yòò kúina, ó o Poole von bia tà a *Krista bïo kúaa mín wán, á henía 6a sïa. Bún món ó o dó 6a càawése ò o wá ñon ho Maseduana.² O káa hón kòhú so yi á bia bïo cèrèè á heníanáa bia tà a Krista bïo sïa, ò o ló bín wá van ho *Kerɛɛsi kòhú.³ O kará bín á ðn há ñina bïo t́n. Bún món ó o wi ò o lá ho won-beenì á va ho Siirii kòhú yi. Lé hón pàahú so yi á 6a bia nɔ́n wo yi le 6a *zúifúwa lò a wán. O o ðia ò o yèrèmaa káa ho Maseduana.⁴ Bia léènia wo lé o Beeree nii Sopateere na lé o Piruusi za, là a Arisitaaki, là a Sekúnduusi na páania wee lé ho Tesaloniiki yi, là a Deɛbee nii Kayuusi, là a Timotee. A séeni ho Azii kòhúsa Tisiiki, là a Torofiimu.⁵ Ba dú wa yahó á vaá pan wen ho Torowaasi yi.⁶ Warén bán lá ho won-beenì ho Filiipu yi ho *búurú na á ña-ñini yí dó yi sánú ðíró món á wó há wizooní bïo hònú á bò yi vaá ðónnáa. Bún món á wa vaá yú 6a ho Torowaasi yi. Léé yáwá ñúhú dà-kéní á wa wó bín.

Bïo wó ho Torowaasi yi

⁷ Ho tìbírí zoñ ká le wii wà líí zo, á wa kúaa mín wán le wa à sanká ho búurú* á à là. A bío ó o Poole lée sín á à lén, ó o tà hã láakáwá lè 6a nùpua fúuu fúaa ho tá sanká màní. ⁸ Lé hã nónwíora bío jun níi yí á wa yòò kúaa mín wán yí. Hã fíntéena cèrèè á 6a záníá bín. ⁹ Yàrónza fèè búí na 6a le Etiisi á kará le bonkèè jii. Bío ó o Poole wee bío ká a wá fèèè, á mu dāmu 6ó a yàrónza fèè mu. O o yòò kùera hã nónwíora bío jun níi yí, á líí lùwá. A 6a le mí 6ueé hóoníá a ò o húrun. ¹⁰ O o Poole yòò lion, á líí bánbáa vaá lá a 6uan mí bàra yí ò o bíá: «Mí yí dèé mí yiwa, lé o yílo wí lua.» ¹¹ O o bíníá wá yòora, á yòò cèkkaa ho búurú là. Bún món ó o pá bíníá bíá fúuu fúaa ho tá tñn á wii hà, ó o màhã wá. ¹² O yàrónza fèè 6a 6uan wàráa ká a yílo wí lua. A 6a búenbúen á mu wó sí-hííle cón làa sòobéè.

O Poole ðñn ho Torowaasi yí á vannáa ho Milee

¹³ Bío ó o Poole lon, lé ho bè ho wòhũ à varáa ho Asoosi lóhó, hen na á wa ko wa vaa yí o yí á wa páaní zo ho won-beeni. A warén zon ho won-beeni dú a yahó jónnāá bín. ¹⁴ Bío ó o 6ueé yú wen ho Asoosi yí, ó o páanía zon làa wen á wa wá van ho Mitilèena lóhó. ¹⁵ Wa ðñn bín vaá ló ho Siyoo kòhũ na mu jumu kíniá yí mu tá na lée tñn. Bún 6àn tá na kün bíníá lée tñn, á wa vaá ðñn ho Samòosi kòhũ na mu jumu kíniá yí. Mu 6àn tá na 6èn bíníá lée tñn lé bío wa vaá ðñnāa ho Milee lóhó. ¹⁶ O Poole yí wí ò o ðñn búmaka mítén ho Azii kòhũ yí. Lé bío ó o wí ò o bánbá vaa ðá ho Zeruzalèemu á ho Pántekoote dí yí bín ká mu ðá a wé. Lé bún non ó o yí ló lè ho Efèeze cón.

O Poole bíá lè ho Efèeze kèrètèewa kuure ya-díwá

¹⁷ O Poole tonkaa 6a nùpua ho Milee yí le 6a va ho Efèeze, á vaa ve 6a kèrètèewa kuure ya-díwá na bín le 6a 6uen. ¹⁸ Bío 6a 6ueé ðñn, ó o bíá non 6a yí: «À lá í 6uen-nònzon ho Azii kòhũ yí jii, á bío á í 6uan lè íten ho páahũ búenbúen na á í làa mia kará mín wán á mí zũ. ¹⁹ Í liiniá íten á sá a Nùhũso tonló lè le wéè lè le lònbee na yú mí, bío 6a *zúífùwa lò í wán bío yí. ²⁰ Mí zũ mu le bío ðá a séení mia 6àn ðèè woon á í yí sánkaa mia. Mu búenbúen á í buera, á kàráanna làa mia 6a zāamāa yahó lè mí zíní yí. ²¹ Ba zúífùwa làa bíá yínón 6a zúífùwa á í heníá mu non yí le 6a yèrémá mí yilera lè mí wárá, á tà wa jùhũso Yeesu bío. ²² Bío ká wán lé mí tñn wee ja ho Zeruzalèemu làa bío le Dónbeeni Hácírí le í wéráa mu konloon, ká í mún yí zũ bío wá vaá yí mí bín. ²³ Há lórá lè mí ðá-kéní kéní yí á le Dónbeeni Hácírí wee fèn jñí zèñ wán le ho kásó zoró, lè le lònbee lè mí sííwá á pan mí bín. Bún mí ðòn lé bío á í zũ. ²⁴ Inén cón á í mukáni bío jùhũ míá, díká á bío le Dónbeeni tonkaa mí bío yí á yílo lé, á le Dónbeeni sāamu bín-tente bío zéeníló tonló na ó o jùhũso Yeesu kàráfāa míí á í sá á tíí jii. ²⁵ Í héera buera le *Dónbeeni béení bío mí búenbúen tñahũ, ká bío ká wán á í wāa zũ le minén ó o búí máa bíní máa mí mí. ²⁶ Lé bún non á í wee bíorāa bío ká á à na mia ho zuia: Mí nñ-kéní búí vliníá mítén á 6anso bío máa túa làa mí. ²⁷ Lé bío le Dónbeeni bío na á lé le mí í wé búenbúen á í zéeniá làa mia á yí ká ðèè. ²⁸ Minén miten pa miten bío, á mún pa 6a kèrètèewa kuure bío làa bío ó o pi-pa wee wé parāa mí pia yí bío síí bíá le Dónbeeni Hácírí kàráfāa mia le mí pa yí. Ba kèrètèewa kuure á mí wé lon bío sese. Lé le Dónbeeni kùrú Za cāni kúaarā 6a bío yí á 6a bío sá le yí. ²⁹ Í zũ mu le í lénló món ká 6a nùpua búí na 6onmín lòn dakhínkhínwa na zānií wí á à zo mí tñahũ. Ba á ðé le 6óoníi ho pi-6oohũ yí. ³⁰ Hárí minén

* 20:7 Mí lon Bè-wénia vñahũ 2.42

tíahú á 6a nùpua búí ì lé yi, á à híní wé è fúaa há sabíoní á à khàráa bíá tà a *Krista bío à bán bè 6a yi. ³¹ Mi cén tíní mi yío, à zúf mu le í jà mi zeñ wán há lúlúio bío tín yi, há wisonáa lè mí tñònna yi ká í wee wá.

³² «Hā làa na kà wán, á í wáa à dé mí bío le Dónbeení lè mí sáamu bíoní níi yi. Dén bíoní so lé dío pánká á à na ká mi síadéro á à fàrá à tñ. Lè è na ho nàfòró mia, hia le bàrá ká làa bíá bío sã le Dónbeení yi. ³³ Í sli yí vá nùpue búí wárí là a sánú, là a sí-zínia yi yí mən. ³⁴ Minén mi bæere zū le í níni na kà lé hã á í sáráa, á jíananáa ínén làa bíá làa mi lá páanía wi màkóo. ³⁵ Lé bún á í wó á zéénia làa mia à mí wé sá làa bún à séenínáa 6a nì-khenia. Mi wa bíni leéka le o jùhúso mí bæere á bíá bío ká: Yia wee há mu bío wón cūnú na ó o yú á búaa po yia 6a wee na mu yi.»

³⁶ Bío ó o bíá làa ba vó, ó orén làa ba búenbúen líí fàrá mí nɔnkójúná wán, ò o flora. ³⁷ Ba búenbúen wee wá, á wee wíi o Poole 6ua yi à yèe kíó à dérää o cáawése. ³⁸ Ba yara sò dàkhíina, lé bío ó o Poole bíá le 6a máa bíni máa mí mí. Bún món á 6a lèénia wo vannáa ho won-beení lahó yi.

21

O Poole wà van ho Zeruzalæmu

¹ Bún món á wa saawaa mín yi. Wa zon ho won-beení téréenna van ho Koosi lóhó. Mu tá na lée tñ lé bío wa vaá dónnáa ho Oroode lóhó, á dñn bñ vannáa ho Pataraa lóhó. ² Wa yú ho won-beení búí bñ na wà a va ho Fenisii kãhú, á wa zon hón wàráa. ³ Bío wa vaá sùaráa ho Siipere kãhú, á wee mi ho, á wa hà ho dó lè wa nín-káara. Wa dó wa yara lè ho Siirii kãhú cón á vannáa ho Tiire lóhó. Lé bñ á ho won-beení sèró ko ho búen yi. ⁴ Wa yú 6a kèrètíewa búí bñ á wa wó ho yáwá jùhú dá-kéní làa ba. Le Dónbeení Hácírí jà 6a zeñ wán, á 6a bíá là a Poole le o yí va ho Zeruzalæmu. ⁵ Ká bío ho páahú na wa ko à wa wé bñ vó, á wa lá wa wãhú wà. A 6a kèrètíewa lè mí háawa lè mí háyúwá búenbúen ló á lèénia wen lée cúa ló ho lóhó yi. Bío wa líí dñn mu yámú jumu jii á wa líí fàrá wa nɔnkójúná wán à wa flora. ⁶ Bún món á wa dó mín cáawése, á tèníkaa mín yi, á wa yòó zon ho won-beení, à 6arén bèn bínia kíí6on.

⁷ Wa dñn ho Tiire yi á vannáa ho Pitolemayiisi lóhó, á tènía wán zàwa kèrètíewa na bñ yi, à wa kará làa ba le wizon-kùure. Lé bñ á wa veení mu yámú jumu wán vó yi. ⁸ Mu tá na lée tñ á wa ló wà á van ho *Sezaaree. Le Dónbeení bñ-buero búí wi bñ á yèni 6a le Filiipu. Lé wón á wa làara zii. O lé 6a nùpua nùwã hèjrun na 6a hueekaa ho Zeruzalæmu yi nì-kéní.* ⁹ O hínni nùwã náa wi á yí yan, á wee fæ le Dónbeení jì-cúa na 6a nùpua yi. ¹⁰ Wa wó há wizooní cèrèe bñ, á le *Dónbeení jì-cúa fæero búí na 6a le Akabuusi ló ho *Zudee yi á 6ueé yú wen bñ. ¹¹ O o wà 6uara wà cón, á 6ueé fó a Poole ku-cèèní, ò o can mí zení lè mí níni ò o bíá: «Bíó ká lé bío le Dónbeení Hácírí bíá: «Lé ká sii á 6a *zúífúwa á à ca làa yia te le ku-cèèní na ká ho Zeruzalæmu yi, á à dé bíá yí zú le Dónbeení níi yi.»» ¹² Bío wa jà há bíoní mu, á warén lè wán zàwa na ho Sezaaree yi á yankaa o Poole le o yí va ho Zeruzalæmu. ¹³ Ká a màhá bíá nɔn wen: «Mi wee wá á wi à mí yáa í yilera le we? I wíokaa íten vó í caró bío yi ho Zeruzalæmu yi. Hári í búéeró bñ o jùhúso Yeesu bío yi á í pá wíokaa íten vó bío yi.» ¹⁴ Bío wa hò a san làa bío ó o le mí ì wé, á wa khú a yankaró yi à wa bíá: «O Nùhúso lé yia sii bío wé.» ¹⁵ Wa wó há wizooní bío yen bñ. Bún món á wa wíokaa waten à wa jɔn ho Zeruzalæmu. ¹⁶ Ho Sezaaree

* 21:8 Mi loñ Bè-wénia vùahú 6.1-6

kèrètíewa búí lèénia wén. Ba dú wa yahó vannáa Siipere nǎi búí na 6a le Munasǎn cǎn. O lé o kèrètíe míana. Lé wón zǎi á wa làara yi.

O Poole van o Zaaki cǎn

¹⁷ Bǎo wa vaá dǎn ho Zeruzaléemu, á wǎn zàwa kèrètíewa na bǎn á sǎ wa yahó lè há zǎmakaa. ¹⁸ Mu tá na lée tǎn, ó o Poole làa wén bò mín van o Zaaki cǎn. Lé bǎn á 6a kèrètíewa kuure ya-díwá búenbúen kúaa mín wán yi. ¹⁹ O o Poole tèénia 6a yi, ò o lá bǎo le Dónbeenǎi dóráa mí níi wo yi ho tonló na ó o sǎ bǎa yǎnǎn 6a *zúífùwa tǎhǎ á fɛera lè mi dà-kéní kéní nǎn 6a yi. ²⁰ Bǎo 6a jí à cǎn vó, á 6a wee khòonǎi le Dónbeenǎi, à 6a bǎa nǎn wo yi: «Wǎn za Poole, wǎa lonǎ bǎo 6a kèrètíewa na lé 6a zúífùwa booráa. Ba búenbúen sòobáa o *Mǎyǎize làndá bǎo dàkhǎina. ²¹ Ba bǎa nǎn 6a yi le 6a zúífùwa búenbúen na wi há sǎi-viò nùpua tǎhǎ á fo wee kǎrán le 6a pǎ ho làndá mi. Le fo wee bío le 6a wé yǎ *kúio mí zàwa, le o búí yǎá yǎ bǎnǎi yǎ bè 6a zúífùwa làndá yi hùú. ²² Háya! A mu wǎa à wé kaka? Bǎo 6a màhá à jí mu kénkén le fo wi hen. ²³ Awa! A bǎo wa à bío á à na fonǎ lé bío à ù wé. Nùpua nùwǎ náa búí wi hen á dó mí jǎnǎi le mí ì wé bío búí á à na le Dónbeenǎi yi. ²⁴ Wǎa fé bán bèráa à 6a ceéró làndá à ù páanǎi wé làa ba, à bǎo 6a ko 6a lén mu bío yi à ù sǎánǎi, à 6a bè yi à dǎn lɛeráa mí jǎná.† Ká mu wó ká sǎi á 6a nùpua búenbúen á à zǎn le bǎo 6a wee bío ù jǎi yǎ bon. ²⁵ Ká mu lé bǎa yǎnǎn 6a zúífùwa na tà a *Krista bǎo, bán wa túara ho vǎahǎ nǎn yi á zéénia bǎo wa wi à 6a 6ua lè mítén: Ba yǎ ko 6a là le muinǎi taa, à yǎ dí cǎni, à yǎ là bùaa na yǎ fǎaana taa, á mún pa mítén ho bá-fénló lè ho há-fénló lè mí sǎiwá yi.» ²⁶ O o Poole wǎa fó 6a nùpua nùwǎ náa mu, á mu tá na lée tǎn ó o làa ba páanǎi wó 6a ceéró làndá. Bǎn mǎn ó o wǎ zon le *Dónbeenǎi zǎ-beenǎi lún yi, ò o bǎa le mí ceéró làndá á à vé há wizoonǎi bǎo hɛjǎn yi. Bǎn wee zéénǎi le lé ho pǎahǎ na á 6a à wé mu hǎmu yi 6a nǎ-kéní kéní bío yi.

O Poole 6a wǎira le Dónbeenǎi zǎ-beenǎi lún yi

²⁷ Há wizoonǎi bǎo hɛjǎn mu wǎa lá ká véro, à bǎn à ho Azii kǎhǎ *zúífùwa búí mǎn o Poole le Dónbeenǎi zǎ-beenǎi lún yi. A 6a hǎnǎn súkúra 6a zǎamáa búenbúen, à 6a wǎira a Poole. ²⁸ A 6a wee bío pǎnpǎn: «*Isirayɛlesa, mi buen wén, yǎa ká lé o níi na wee hɛe kǎrán 6a nùpua le 6a yǎ kǎnbi o Isirayɛle nǎpomu búenbúen là a Mǎyǎize làndá, lè le Dónbeenǎi zǎ-beenǎi na ká. Há làa na ká wán ó o yǎá bò mín làa bǎa yǎnǎn 6a zúífùwa á zonnáa le Dónbeenǎi zǎ-beenǎi lún na bǎo sǎ 6a zúífùwa yi á zoó tíira dén sòobá-lùe so.» ²⁹ Ba wee bío bǎn, lé bío ó o Efɛeze níi Torofimú á 6a lá mǎn ó orén là a Poole páanǎi bò mín ho lóhó yi. A 6a wee leéka le lé o Poole buan wo zonnáa le Dónbeenǎi zǎ-beenǎi lún na bǎo sǎ 6a zúífùwa yi. ³⁰ Ho lóhó búenbúen kǎnkáa yóó ló, á 6a nùpua wee lé làa búenbúen à lùwǎi buen. Ba 6ueé wǎira a Poole le Dónbeenǎi zǎ-beenǎi lún yi á buan lóráa ho khǎuhǎ, à 6a dèénia pon há wonna. ³¹ Ba wi 6a búe ó Poole à bǎn 6a 6ueé bǎa á nǎn ho *Oroomu dásíwá kuure jǎhǎso yi le ho Zeruzaléemu búenbúen kǎnkáa. ³² Mǎi lahó yi ó o dèénia fó 6a dásíwá búí lè mí jǎnása, à 6a lùwa mà 6a zǎamáa. Bǎo á bán mǎn 6a dásíwá kuure lè mí jǎhǎso á 6a día a Poole haró. ³³ A 6a dásíwá jǎhǎso vá vaá bó a Poole yi ò o nǎn le jǎi le 6a wǎi wo à ca lè há zúakúaríwá bío jǎn. Bǎn mǎn ó o túara a léenǎi làa bío ó o wó. ³⁴ Ká 6a zǎamáa màhá wee hɛe wǎamaka ká 6a a bío mín

† 21:24 Mǎi lonǎ Bè-wénia vuahǎ 18.18

júná yí, á 6a dásíwá jùhúso yáá wáa yí máa jí bïo 6a wee bío sese. Ó o nɔn le jii le 6a 6ua a Poole vaa dé 6a dásíwá lún yí. ³⁵ Bïo ó o Poole á 6a dásíwá 6uan vaá dǔnnáa ho lún zūajii, á bán sá san lá à 6uan lé bïo 6a zāamáa wee jàa 6uennáa o wán lè le hεεrè. ³⁶ Ba 6úen6úen 6ura bô a yí ká 6a a bío pǔnpǔn: «O ò 6úe.»

O Poole wee fεε ho túiá mí jii

³⁷ Páahú na ó o Poole vaá wee zo 6a dásíwá lún yí ó o bía lè 6a dásíwá jùhúso lè mu kεεεkimu: «Fo dà a na le nii mií á ì ì bío bío 6úí làa fo le?» Á wón bía nɔn wo yí: «Éee! Yaa fo wee jí kεεεkimu. ³⁸ I lá mɔn le lé fo lé o *Ezipite nii na còonía káa á fó 6a nǐ-6úewá muaaseé náa zonnáa le dùure yí.» ³⁹ Ó o Poole bía nɔn wo yí: «Inén léé zúífù nii. I wee lé ho Silisii kǔhú ló-beeni 6úí na 6a le Taasi na yèni ló yí. Sábéré à ù na le nii mií le ì bío lè 6a zāamáa.» ⁴⁰ Á 6a dásíwá jùhúso nɔn mu nii wo yí. Ó o Poole wáa ðin ho lún zūajii ò o dá mí ní 6a zāamáa yí á 6a 6úen6úen wó tétété, ò o lá le bíoní ò o wee bío làa ba lè mu zúífumu.

22

¹ «Wán maáwà lè wán zàwa, mí jí bío á ì bío há làa na ká wán, á a lénnáa ì jùhú.» ² Bïo 6a já ò o wee bío mu zúífumu, á 6a wíokaa wan tétété. Ó o Poole wíokaa lá le bíoní ò o bía: ³ «Inén léé zúífù nii. I ton ho Silisii kǔhú lóhó na 6a le Taasi yí, ká ì máhǎ ðǔn ho Zeruzalεεmu yí hen. O Kamaliyeli lé yía kenía mí lè wán 6úaaawa lándá sesese. Inén mún lá can ì kuio le Dónbeeni bío yí làa bío minén wee wéráa mu ho zúia bío síi. ⁴ Bía wee bè o Núhúso wǔhú 6úí á ì beéra lò á 6ó, á wíikaa 6a báawa lè 6a háawa 6úí kúaa ho kàsó yí. ⁵ Le *Dónbeeni yankarowá jùhúso beeni lè 6a *nǐ-kía 6úen6úen á zú le bío á ì wee bío bon. Bán lé bía á ì fó há vǔnna cǔn, na á ì 6ua á à varáa wán zàwa *zúífúwa na ho Damaasi yí cǔn, háa wee zéeni le ì dà vaá wíika bía tà a *Krista bío bín á à 6ua à 6uennáa ho Zeruzalεεmu yí á 6ueé beé lò.

⁶ «Bïo á ì wí ho wǔhú wán á wà vaá sùará ho Damaasi yí, ká le wii yóó fára, yíò 6ueé tí à khon-beeni 6úí ló ho wáayi líi kúaará ì wán á kǔnía mií. ⁷ Á ì ló lùwá ho tá yí, á támu 6úí wee bío làa mi: «Soole! Soole! Léé webio nɔn á fo wee beéráa ì lò.» ⁸ Á ì tùara: «Núhúso, fo léé wée?» A mu támu bía: «Inén lé o Nazareete nii Yeesu na á fo wee beé lò.» ⁹ Bía làa mi bô mín á mɔn mu khoomu ká 6a máhǎ yí já bío bía. ¹⁰ Á ì tùara: «Núhúso, léé webio á ì ko á ì wé?» Ó o Núhúso bía nɔn mií: «Lii híni vaa zo ho Damaasi yí. Bío le Dónbeeni wí à ù wé 6úen6úen á 6a zoó bío á à na foñ.» ¹¹ Ká bío mu khoomu cueéra ì yíò á ì yí máa mi, á bía làa mi bô mín tò ì ní yí á zonnáa ho Damaasi yí.

¹² «Nii 6úí na yèni 6a le Ananiasi wí bín. O wee kǔnbi le Dónbeeni á wee bè wa lándá yí sese. Ba zúífúwa 6úen6úen na ho Damaasi yí wa a bío. ¹³ Wón lé yía 6uara 6ueé yú mí á bía nɔn yí: «Wán za Soole, bíní wé mi.» Mí lahó yí á ì yíò héra á mɔn wo. ¹⁴ O pá bínía bía: «Wán 6úaaawa bǎn Dónbeeni fèra léra fo bèra a na à ù zún le síi bío, à dàñ mí a Yeesu, o nǐ-térénnii, à jí a bíoní. ¹⁵ Á ùnén lé fo á à wé o sεéràsò á à zéeni bío fo mɔn làa bío fo jǎ á à na 6a nùpua 6úen6úen yí. ¹⁶ Fo ðin pan mu yén? Híni ve o Núhúso le 6a bátízé fo, à ù bè-kora à sén día.»

¹⁷ «Bïo á ì bínía van ho Zeruzalεεmu, á wizonle 6úí ká ì wee wé ì floró le *Dónbeeni zǐ-beeni lún yí, ¹⁸ ó o Núhúso zéeniá mítén làa mi á bía nɔn mií: «Híni fùafùà lé ho Zeruzalεεmu yí, lé bío á 6a nùpua máa tà ho túiá na

á fo wee mí ì dání yi bío.» ¹⁹ A ì bía nòn wo yi: «Núhúso, 6a zū mu kénkén le ínén ìten lá wé va 6a kàránlò zíní yi, à ha bía tà ù bío, à fé 6a vaa kúee ho kàsó yi. ²⁰ A páahú na á ù seéràso Etièna 6a bó yi ká a ìnén ì bæere wi bín, á tà mu wéró á pan 6a sí-zínia yi.» ²¹ O o Núhúso wáa bía nòn míi: «Día à ù lén va, ì ì tonka fo á fo ò khèn ò va làa bía yínòrí 6a zúífùwa cón.»

O Poole bío sà ho Oroomu yi

²² Ba zāamāa jà mí yiwa á jà a Poole cón fúuu á vaá bó dén bíoní so yi, á 6a wee bío pónpón: «Wón núpue so síi á ko ò o 6úe. O mukānì ko le vī.» ²³ Ba wee wāamaka á wee ten mí sí-zínia yòo dáká ká 6a a wé le fíní yòo míi ho wáayi. ²⁴ A 6a dásíwá kuure jùhúso nòn le jii le 6a 6ua a Poole zoo dé 6a dásíwá lún yi, à 6a ha a lè há làbàani ò o zéeni bío ó o wó á nòn 6a zāamāa wee wāamakarāa o wán ká síi. ²⁵ Bío 6a wee ca a Poole lè há hūni á à ha, ó o bía nòn o dásí nni na wi bín yi: «Níi so nòn mia à mi ha núpue na bío sà ho *Oroomu yi ká mi yí cítio wo le?» ²⁶ Bío 6a dásíwá jùhúso jà mu ó o wá vaá bía mu lè mí kuure jùhúso: «Páa! Loí bío fo lá à wé. O nni mu bío sà ho Oroomu yi.» ²⁷ A 6a kuure jùhúso wà van o Poole cón, á vaá tūara a yi: «À ù bío sà ho Oroomu yi kénkén à ù bío mu làa mi.» O o Poole le «Ūuu.» ²⁸ A 6a dásíwá kuure jùhúso bía: «Ìnén léra le wén-kúii á bò yi yúráa mu.» O o Poole bèn bía: «Ìnén wón ton làa bū.» ²⁹ A bía lá ko 6a ha a dèeniá día a. Ba dásíwá kuure jùhúso mí bæere á zāna bío ó o le 6a ca yia bío sà ho Oroomu yi bío yi.

O Poole đin 6a zúífùwa tūiá fēerowà yahó

³⁰ Lé bín nòn á mu bàn tá na lée tōn á bío 6a dásíwá kuure jùhúso wi ò o zūí bío nòn á 6a zúífùwa le o Poole wó khonnáa, ó o feera a, ò o bía le 6a yankarowá júnása lè 6a tūiá fēerowà búenbúen kúee mín wán. Bín món ó o 6uan o Poole vannáa 6a yahó.

23

¹ O o Poole wáa fá mí yio ho làndá tūiá fēerowà yi ò o bía: «Wàn zàwa, ì yi yí máa dè. Ìnén ì bæere zū le ì bò le Dónbeení yi sese á 6ueé bó ho zúia yi.» ² A le *Dónbeení yankarowá jùhúso beení Ananiasí nòn le jii bía đin bó à Poole yi le 6a vūaa o jii. ³ Ká a Poole mǎhá bía nòn wo yi: «Fo la lòn soró na 6a khūunía.* Le Dónbeení á à vūaa fo. Fo đin ho làndá wán á kará wee cítirāa mi, à ù mǎhá le 6a vūaa mi ká ho làndá jòn ho mu.» ⁴ A bía bó a Poole yi bía nòn wo yi: «Cáa, yaa fo yáá wáa wee là le Dónbeení yankarowá jùhúso beení.» ⁵ O o Poole bía: «Wàn zàwa, ì lá yí zū ká a lée Dónbeení yankarowá jùhúso beení. Bío á ì mǎhá zū le le Dónbeení bíoní bía bío kà: «Yí mí bín-kohó à léé mi nípomu jùhúso yi.»†» ⁶ O Poole zū mu le ho làndá tūiá fēerowà sǎn-kéní lé 6a *Sadusíewa, ká 6a sǎn-kéní lé 6a *Farizíewa, lé bín nòn ó o bíarāa bío ká pónpón 6a yahó: «Wàn zàwa, wàn maáwá lé 6a Farizíewa, á ìnén mún lé o Farizíe. Bío á ì dó ì síi 6a nì-hía vèeró bío yi, lé bín nòn 6a wee cítirāa mi.» ⁷ Bío ó o bía hǎn bíoní so vó á 6a Farizíewa lè 6a *Sadusíewa wee kán mín, á 6a khan, á sankaa mín lè há kuio bío jún. ⁸ Ba Sadusíewa bán wee bío le nì-hía máa vèe. Le wáayi tonkarowá mía, á bè-vio 6úí na yí dà máa mi mún mía. A 6a Farizíewa bèn tà bín búenbúen bío. ⁹ Há wāamakaa wee dé wán ká há wá, á ho *làndá bío zéenílawa na lè 6a Farizíewa lé le kuure á hínòn pá,

* **23:3** Ho páahú mu yi ká há soni 6a wee wé khūuní à há fiani wé yi mí. † **23:5** Mi loí Léro vuahú (Exode) 22.27

á wee là mí hεεrè ká 6a a bío: «Wa yí m̄n bè-kohó o n̄i na kà yi. Mu ù wé bío búí zéénia m̄ten là wo, tàá wáayi tonkaro búí bíá làa wo.»

¹⁰ Le wáan̄i wó herera dà fúaa 6a dásíwá kuure j̄uh̄so zána le 6a h̄ia l̄εka a Poole. O o le mí dásíwá búí líi fé o Poole 6a z̄am̄aa f̄lah̄ú à zoráa 6a dásíwá lún yi. ¹¹ Mu zon t̄n̄aah̄ú, ó o N̄uh̄so zéénia m̄ten là a Poole á bíá n̄n wo yi: «Hení ū s̄i. Fo zéénia í bío ho Zeruzalεmu yi hen, fo mún ko à ū zééní í bío ho Oroomu yi.»

Ba lò a Poole wán le mí ì búe

¹² Mu tá na lée t̄n̄ yinb̄i, á 6a *zúifùwa lò. Ba dó mí j̄iní n̄n le Dónbeen̄i yi á le mí máa dí, á máa j̄u ká mí yí yú a Poole yí 6ó. ¹³ Bíá lò há lío mu á po n̄pua búará-j̄un. ¹⁴ Ba wá waá yú 6a yankarowá j̄únása le 6a ya-díwá á bíá n̄n yi: «Wa dó wa j̄iní n̄n le Dónbeen̄i yi le le s̄obéε le wa máa dí, á máa j̄u ká wá yí yú a Poole yí 6ó. ¹⁵ Minén le ho làndá t̄úia f̄εerowá búenb̄uen, mi wáa fio mu 6a dásíwá kuure j̄uh̄so c̄n le o bío le 6a 6ua a Poole 6uennáa mí c̄n, à wé le mí wi à mi wíoka loñ o bío yahó yi sese. Warén bán wáa wíokaa waten vó ð̄n pan, á à búe o ká a ð̄n yí 6ueé ð̄n hen.» ¹⁶ Ká a Poole 6àn h̄n-za m̄há ð̄n j̄á há lío mu. O o wá zon 6a dásíwá lún yi, á zoó bíá mu n̄n o Poole yi. ¹⁷ O o Poole von 6a dásíwá j̄uh̄so n̄-kéní, á 6ueé bíá n̄n yi: «Bè là a yàronza na ká varáa mí kuure j̄uh̄so c̄n. O bíoní wi làa wo.» ¹⁸ A wón fó a vannáa mí j̄uh̄so c̄n, ò o bíá: «O kàsó n̄i Poole le í 6ua a yàronza na ká 6uennáa ū c̄n, le o bíoní wi làa fo.» ¹⁹ A 6a dásíwá kuure j̄uh̄so fù a yàronza n̄i yi, á 6a khèra waá ð̄n ò o t̄úara a yi: «Lée webio á fo le fo ò bío á à na mí.» ²⁰ A wón bíá: «Ba zúifùwa wó le j̄ii dà-kéní à 6a le mí ì fio fo, à ho yíró, à ū bío le 6a 6ua a Poole à varáa ho làndá t̄úia f̄εerowá yahó, le lé bío á 6a wi 6a wíoka loñ o bío yahó yi sese. ²¹ εε yí j̄i mu. Ba búí wíokaa m̄ten vó, á wi 6a pará w̄i wo. Ba po n̄pua búará-j̄un. Ba dó mí j̄iní n̄n le Dónbeen̄i yi, á le mí máa dí, á máa j̄u ká mu ȳn̄n̄ o Poole á 6a yú 6ó. Ba wíokaa m̄ten vó, á pan à ūnén lé ȳia j̄ii.» ²² A 6a dásíwá kuure j̄uh̄so henia mu n̄n o yàronza mu yi le bío ó o bíá n̄n mí yi ò o yí bío le n̄pue j̄i. O o día a ó o wá.

Ba 6uan o Poole vannáa o kuvεεεere Felikisi c̄n

²³ B̄n̄ m̄n á 6a dásíwá kuure j̄uh̄so von mí dásíwá j̄únása n̄wá j̄un á bíá n̄n yi: «Mi ve 6a dásíwá kh̄iá-j̄un à kúee m̄n wán, à bè 6a c̄n-yòdorowá búará-t̄n̄ làa píru wán, à séení 6a n̄pua kh̄iá-j̄un na 6uan há c̄n-b̄úawá, à mi wíoka m̄ten ho *Sezaaree varó bío yi ho t̄n̄aah̄ú l̄εr̄ewa bío ð̄n̄ p̄ah̄ú. ²⁴ Mi mún cà 6a cúawa na mi ì lá là a Poole, à 6ua vaa dé o kuvεεεere Felikisi n̄i yi ká mí yí le ð̄ε búí wé o.» ²⁵ O o t̄úara há bíoní na ká ho v̄ah̄ú yi á n̄n 6a yi:

²⁶ «Ínén Koloode Liziasi á wee t̄en̄i ūnén Felikisi na lé o kuvεεεere yi.

²⁷ Ba *zúifùwa lá w̄ira a n̄i na kà, á lá wi 6a búe o. Ká í z̄úna mu le o bío s̄á ho *Oroomu yi, á ínén dásíwá á k̄anía wo. ²⁸ Í wi à í z̄ún̄ bío n̄n 6a zúifùwa wee koonínáa wo yi, lé b̄n̄ á í 6uan wo vannáa 6arén làndá t̄úia f̄εerowá c̄n. ²⁹ A í z̄úna le lé 6arén k̄urú làndá bío á n̄n 6a wee koonínáa wo yi, ká n̄pue m̄há yí dà máa bío le o wó khon ó o ko ò o búe, tàá ò o dé ho kàsó yi. ³⁰ B̄n̄ m̄n, á 6a j̄à í zeñ wán le 6a zúifùwa wee le o wán, lé b̄n̄ n̄n á í ð̄énia le 6a 6ua a varáa ū c̄n, à í mún le bíá wee kooní a yi à ve o ū c̄n.»

³¹ A 6a dásiwá wó bïo 6a ñúhúso bía nɔn 6a yi. Ba fó a Poole ho tɔnàahú mu yi á guan wàráa fúaa ho Antipatiriisi lóhó. ³² Mu tá na lée tɔn, á 6a dásiwá na wee varáka bɔnía 6uara mí lún yi, à 6a díaa bía yòora 6a cúawa á bán bò là a Poole. ³³ Ba vaa dɛɛnii ho Sezaaree yi, á 6a dó ho vùahú o kuvɛɛɛɛere nii yi, à 6a nɔn o Poole wo yi. ³⁴ O o kuvɛɛɛɛere kàràanna ho ò o tùara a Poole yi le o wee lé ho kòhú yén yi? O o Poole bía: «Í wee lé ho Silisii yi.» Bïo ó o zúna le o ló ho Silisii yi, ³⁵ ó o Felikisi bía nɔn wo yi: «Bia wee kooní foñ hía 6ueé dɔn, á í mahá à tùa foñ.» O o nɔn le ñii le 6a dé o o *Heroodé bɛɛnɔ zɔ-beenɔ† yi à pa yi.

24

O Poole á 6a zúifúwa le o wó khon

¹ Wizooní bio hònú bɔn mɔn, á 6a yankarowá ñúhúso beení Aniansi, lè 6a ya-díwá nùwá yɛn búii, à séení nùpue búii na zú ho *Oroomu làndáwá na 6ueé bío 6a ñii á bò mín 6uara ho *Sezaaree. O yèni 6a le Tɛɛtuluusi. Ba wá vaá von o Poole o Felikisi na le o kuvɛɛɛɛere cɔn. ² A 6a guan o Poole 6uararáa. O o Tɛɛtuluusi wáa wee zéeni bío ó o wó khonnáa ká sii: «Wa ñúhúso, únén lé yia nɔn wa yúráa ho héerá. Mu bè-yèrémákana na wíokaa wa kòhú lé ú bè-zúrímíní nɔn á bɔn 6úen6úen wóráa. ³ Mu biowa na wa wee yí 6úen6úen fɛɛɛ há lùà 6úen6úen yi á wa zú bío, á wa yiwa yí dà máa nɔnsá foñ hùúu. ⁴ I yáá máa dɔn máa yáa ú pàahú. I wee fio fo, sáberé à ú jí í cɔn cɔnú. ⁵ Wa mɔn mu le o ñii na ká dà à yáa bío ká mu bùaa. Ba *zúifúwa na ho dímíjá yi 6úen6úen ó o wee kánká. Lé orén lé ho Nazarɛtesa kuure búii ñúhúso. ⁶ Le *Dónbeení zɔ-beení na bío sá le yi ó o lá wí o ò tíi, lé bɔn te o wíiró. Wa lá le wa à dɔn [wa làndá wán á à cítiráa wo, ⁷ ká 6a dásiwá ñúhúso Liziasi lé yia fáa wo wa ñii yi lè le sí-suee, ⁸ ò o nɔn le ñii bía wee kooní a yi le 6a 6uen ú cɔn.] Fo tùara a ñii mu yi, á únén à úten á à mí bío 6a le o wó khonnáa.» ⁹ A 6a zúifúwa bía sá a ñii mu ñii le bío ó o bía lé ho ttiá.

O Poole wee fɛɛ mí ttiá o Felikisi yahó

¹⁰ O o kuvɛɛɛɛere wáa dá mí ñii o Poole yi le o bío. O o Poole lá le bíoní ò o bía bío ká: «Í zú le fo fá le cítii ho kòhú na ká yi mu míana. Lè bɔn te bío á í láaráa foñ á à fɛɛráa í ttiá á à lénnáa í ñúhú ú yahó. ¹¹ Fo dà à tùaka à loñ. Í 6uara ho Zeruzalɛmu yi á wá 6ueé 6úaaní le Dónbeení mu wizooní á dɔn máa dà píru ñun wán. ¹² Ba yí yú mí ká í wee wáaní là a búii le Dónbeení zɔ-beení lún yi. Ba mún dɔn yí yú mí ká í wee khá nùpua kúee mín yi 6a zúifúwa kàránló zíní yi, tàa ho lóhó yi. ¹³ Ba yí dà máa zéeni le bío 6a wee bío í ñii á bon. ¹⁴ Bío á í zú à í wee wé lé bío ká: Ho wòhú na á barén le ho bío yí bon, hón lé hía á ínen bò á wee sá na wán 6úaaawa bán Dónbeení yi. Bío 6úen6úen na wí ho làndá lè le *Dónbeení ñi-cúa fɛɛrowá vónna yi á í tà bío. ¹⁵ Bío á í dó í síi yi, lé bɔn á barén mún sía dó yi le 6a ñi-tentewá lè 6a ñi-kora á khii vèe. ¹⁶ Lé bɔn nɔn á í wee hení í lò à 6ua íten sese le Dónbeení lè 6a nùpua yahó.

¹⁷ «Mu ù yí lúlúio bío yɛn ká í máa va ho Zeruzalɛmu. Ká í bíni 6uenló bɔn ñúhú lé le séení wáí á í guan 6ueé nɔn wán ñipomu yi, lè mu hámu na á í 6ueé nɔn le Dónbeení yi. ¹⁸ Bɔn lé bío bán tonló á í kera yi le Dónbeení zɔ-beení lún yi á 6a 6ueé zoó yú, à bɔn ho ceéro làndá wó vó.

† 23:35 Heroodé bɛɛnɔ zɔ-beenɔ: Le lée zɔ-beenɔ búii ó o Heroodé hía son ho Sezaaree lóhó yi. Le zɔ-beenɔ mu lé dío á ho Oroomu kuvɛɛɛɛrewá hía wee wé keñ yi.

Nùpua na boo yí kera bín làa mi, á wòronlè mún yí wó. ¹⁹ Ho Azii kǎhǔ zúifùwa nùwá yèn búí lé bía ǹnzoñ wi bín. Bán lé bía lá ko à 6a 6uee ð̄n ù yahó, à kooní mii ká 6a m̀n ì wékheró. ²⁰ Tàá le ì t̀a barén na ká yi: Ǹnzoñ na á ì ð̄n ho lándá t̀iá f̀erowà yahó à f̀era ho t̀iá léraráa ì j̀hǔ váá vó, ká b̄io 6a le ì wó khonnáa búí 6a m̀n à 6a zéení mu. ²¹ Ká yínǎn̄ b̄io á ì b̄ia p̀np̄n̄ 6a yahó le ì t̀a 6a n̄i-h̄ia v̀eró b̄io, á ǹn 6a wee cítiráa mi ho zuia.»* ²² O Felikisi zú b̄io o Ǹh̄uso w̄hǔ b̄io karáa sese, ó o b̀ará le cítii fl̄ló p̀n̄-veere yi, ò o b̄ia: «Hen ká 6a dásiwá kuure j̀h̄uso Liziasi buara, á ì m̀há à fl̄ mi cítii.» ²³ O o ǹn le j̄ii 6a dásiwá j̀h̄uso na pan o Poole yi le o dé o ho kásó yi, ká a m̀há día le o dá wé m̄iten, ò o mún na ho w̄hǔ b̀an b̀nlowà yi à 6a wé ð̄n̄ 6uee búεkí o à yí o séení.

O Poole ð̄n o Felikisi là a Durusiye yahó

²⁴ Wizoóni b̄io yèn b̄n̄ m̀n, ó o Felikisi lè mún h̄aa zúifù h̄nzoró Durusiye á b̀o mún buara. O le 6a vaa ve o Poole le o 6uen, ó o 6ueé j̄á b̄io á wón b̄ia le s̄idéró o *Krista yi b̄io yi. ²⁵ Ká b̄io ó o Poole h̄ia wee b̄io ho t̀erén m̄iten lè ho 6ua m̄iten sese, lè le cítii na wà a 6uen b̄io, ó o Felikisi z̄ana, ó o b̄ia: «Fo w̄aa dà a lén. Ká ì yú n̄i p̄ahǔ na yi, á ì ì b̄in̄ ì ve fo.» ²⁶ O mún lá wee cà ò o Poole na le wári wo yi, lé b̄n̄ ǹn ó o wee veráa wó t̀untún à 6uee t̀à lè h̄a láakáwá. ²⁷ Lúlúio b̄io j̄un b̄n̄ m̀n, ó o Poosiyuusi F̀esituusi á zon o Felikisi lahó, á wó a kuvεεεere. O Felikisi wi ò o wéé 6a zúifùwa s̄ia, ó o día a Poole ho kásó yi.

25

O Poole le 6a bá-zàwa b̄ε lé yia á à cítii m̄i

¹ O F̀esituusi 6uenlò ho kǎhǔ mu yi wizoóni ð̄n b̄n̄ m̀n, ó o ð̄n ho *Sezaaree yi á vannáa ho Zeruzalεεmu. ² B̄io ó o vaá ð̄n b̄n̄, á le *Dónbeen̄i yankarowà j̄únása lè 6a *zúifùwa ya-díwá á 6ueé b̄ia a Poole wékheró b̄io ǹn wo yi. Ba flora a F̀esituusi ³ le o j̄lá mí yi ò o na ho w̄hǔ mí yi à mí 6ua a Poole varáa ho Zeruzalεεmu. Yaa 6a lò a wán, á wi 6a 6úe o ho w̄hǔ wán. ⁴ Ká a F̀esituusi m̀há b̄ia ǹn 6a yi: «O Poole wi ho kásó yi ho Sezaaree yi, á hen làa c̄inú ká ìnén ì b̄ere á a b̄in̄ ì va b̄n̄.» ⁵ O o b̄in̄ia b̄ia: «Hen ká 6a búí wi mi ð̄hǔ á dà vaá zéení a wékheró, à b̄an w̄aa le wa bè mún va.»

⁶ O F̀esituusi wó h̄a wizoóni b̄io h̄et̄in, tàá b̄io píru mí ð̄n làa ba, b̄n̄ m̀n ó o b̄in̄ia van ho Sezaaree. Mu tá na lée t̄n, ó o F̀esituusi lée kará mí cítii fin̄ii lahó yi, ò o le 6a 6ua a Poole 6uennáa. ⁷ Ká a Poole 6ueé ð̄n, á 6a zúifùwa na ló ho Zeruzalεεmu yi k̄in̄ia wo yi á wee kooní a yi làa b̄iowa s̄íwá càrèε na á barén mí b̄ere yáá yí dà máa zéení yara. ⁸ Ká a Poole m̀há p̄á ò o f̀era ho t̀iá léraráa mi j̀h̄h̄ ká s̄ii: «Ì yí wó bè-kohó búí 6a zúifùwa lándá lè le *Dónbeen̄i z̄i-been̄i ð̄n̄ yi. I mún yí wó yí khon lè ho *Oroomu b̄ε.» ⁹ B̄io ó o F̀esituusi wi ò o wéé 6a zúifùwa s̄ia, ó o w̄aa t̀ara a Poole yi: «Fo o t̀a á à va ho Zeruzalεεmu á 6a vaá cítii fo ì yio yi b̄n̄ le b̄ion̄ mu ð̄n̄ yi le?» ¹⁰ O o Poole b̄ia: «Ì wi o b̄εe cítii fin̄ii, á le b̄n̄ á ì ko à ì cítii yi. I yí wó yí khon lè 6a zúifùwa. A ùnén ù b̄ere yáá zú mu. ¹¹ Ká ì b̄uan khon, á wó mu búí na b̄io yi á 6a ko 6a 6úe mi, á ì máa p̄í ì húmú. Ká b̄io 6a b̄en̄ le ì wó khonnáa á yí bon, á ǹpuee búí b̄en̄ mún yí ko ò o dé mi 6a n̄i yi. O b̄εe lé yia á à f̀ε ì t̀iá.» ¹² O o F̀esituusi lè 6a ǹpua na wee

* 24:21 Mi lori Bè-wénia v̄uahǔ 23.6

na hã yile-tentewà wo yi m̀n m̀n. B̀n m̀n ó o b́e: «O b́e lé yia á à f̀e ù t̀iá làa b̀o fo le mu wéráa.»

O Poole d̀n o Akiripaa là a Bereniisi yahó

¹³ Wizoní b̀o ỳn b̀n m̀n, ó o b́e *Akiripaa lè m̀n h̀nló Bereniisi á van ho *Sezaaree á wà vaá t̀enía a F̀situusi yi. ¹⁴ Ba wó hã wizoní b̀o ỳn b̀n, ó o F̀situusi yú zéenía a Poole b̀o là a b́e Akiripaa kà sii: «Ǹpue búu wi hen ó o Felikisi á dó ho kàsó yi díá. ¹⁵ Páahú na á ì van ho Zeruzalɛmu, á ba yankarowà j̀nása lè ba *zúifùwa ya-díwá buéé bía a ǹi mu wékheró b̀o ǹn mi, à ba le ì b̀o le o ko ò o búe. ¹⁶ A ì bía ǹn ba yi le ho Oroomusa yí máa tá síni ǹpue j̀hú kà síi, kà òanso làa bía le o wó khon yí d̀n m̀n yara ó o yí mà ho t̀iá yí léraráa mi j̀hú b̀o ba le o wó khon d̀n yi. ¹⁷ Ba bò m̀n làa mi á buara hen, á ì wáa yí díá á mu yí míana, à mu bàn tá na lée t̀n, à ì van le cítii finíi, à ì le ba bua a ǹpue mu buennáa. ¹⁸ A bía le o wó khon á buara. Ká hã wékheya na á ìnén lá wee leéka b̀o bàn d̀e woon á ba yí mà a j̀i. ¹⁹ Mu lé òarén kúrú làndá b̀o á ba làa wo wáanía wán, là a ǹi búu na ba le Yeesu na húrun ó o Poole wee b̀o le o ỳo wi lua b̀o yi. ²⁰ B̀o á ì ì wé wé è fáaráa hã t̀iáwà mu á ì yí zú. Lé b̀n ǹn á ì t̀ara a Poole yi le o tà á à va ho Zeruzalɛmu á ba vaá cítii o ho t̀iá mu d̀n yi le? ²¹ Ká a Poole màhá cà mu le o b́e lé yia á cítii mí. A ì wáa ǹn le j̀i le ba díá le o wé ho kàsó yi fúaa ká ì yú a ǹn o Sezaaree yi.» ²² O o Akiripaa wáa bía ǹn o F̀situusi yi: «Mu m̀n ò wé sí ìnén yi á ì j̀i a ǹi mu bióni.» O o F̀situusi bía ǹn wo yi: «Ho yíró ká ù j̀i hã.»

²³ Mu tá na lée t̀n, ó o Akiripaa là a Bereniisi lè ba dásíwá j̀nása lè ho lóhó ni-beera á bò m̀n, á bán dó ho c̀kú ba yi lèenía buéé zonnáa le cítii finíi. O o F̀situusi ǹn le j̀i le ba bua a Poole buennáa. ²⁴ B̀o ó o buéé d̀n, ó o F̀situusi bía: «À ùnén b́e Akiripaa, lè minén na làa wən páanía wi hen kà búenbúen, o ǹi na d̀n mi yahó kà lé yia b̀o yi ǹn á ba zúifùwa búenbúen vonnáa m̀n ì c̀n hen, lè ho Zeruzalɛmu yi, á wee wáamaka le o ko ò o búe. ²⁵ Ìnén c̀n á ì yí m̀n b̀o búu na ǹn ó o koráa lè mu húmú. E ká b̀o ó orén m̀ten le ba bá-zàwa b́e lé yia ko ò o cítii mí, á ì le b̀n lé b̀o á mu wáa à wéráa. ²⁶ B̀o á ì ì túa sese o ǹi mu d̀n yi á à na ba bá-zàwa b́e mu yi á mía. Lé b̀n ǹn á ì buan wo á buéé d̀nía mi yahó, s̀nkú à ùnén Akiripaa ù b̀ere yahó. Ká fo t̀ara a yi, á ì ì yí b̀o búu á à túa. ²⁷ Lé b̀o mu j̀hú mía ì c̀n à ì b̀o le ba bua kàsó ǹi varáa ho Oroomu ká ì yí zéenía o wékheró.»

26

O Poole lá le b̀oní o b́e Akiripaa yahó

¹ O o *Akiripaa bía ǹn o Poole yi: «Ho wáhú ǹn foñ, wáa f̀e ù t̀iá à lénnáa ù j̀hú.» O o Poole wáa dó a Akiripaa káféré ò o wee f̀e ho t̀iá à lénnáa mí j̀hú kà sii: ² «B́e Akiripaa, ì sí b̀en t̀n wan ho wáhú na á ì yú ho zuia b̀o yi à f̀e ì t̀iá à lénnáa ì j̀hú ùnén yahó, làa b̀o búenbúen na ba zúifùwa le ì wó khon b̀o yi. ³ A ùnén ùten yáá zú ba zúifùwa làndáwá búenbúen làa b̀o ba wee wé kán m̀n wán. A ì b́náa wee fio fo à ù j̀i ù yi à j̀náa ì c̀n. ⁴ Ba zúifùwa búenbúen zú b̀o á ì karáa h̀rí ì yàronmu páahú. Ba zú b̀o á ì buan lè ìten hàánì wán síi ǹpua ñahú lè ho Zeruzalɛmu yi. ⁵ Ba zú mi míana, á lá tá mu á ba à b̀o mu wérwéré le ìnén m̀n le wa kuure ǹpua na wee hení ho làndá b̀o ǹ-kení, bía ba le Farizléwa.

⁶ Ho zuia á 6a wee cíti mi lé bío á ì dó ì síi bío le Dónbeenì dó mí jii le mí ì na wàn bùaawa yi. ⁷ Wàn síi nùpua zì-júná píru jùn á mún dó mí sía le mi wé è sá máa khi á wé è bùaaní le Dónbeenì fúuu le wisoni le ho tñàahù. Bée Akiripaa, bún lé bío non 6a zuífùwa wee koonináa mi. ⁸ Minén zuífùwa, léé webio non á mi wee leéka le le Dónbeenì yí dà máa vèení 6a nì-hía?

⁹ «Inén ì bεεre lá wee leéka le ì ko à ì wé bío búenbúen à hèráa o Nazarεete nù Yeesu bío. ¹⁰ Bún lé bío á ì wó ho Zeruzalεemu yi. Mu bán wéró wōhū á ì yú 6a yankarowà júnása cón á wiika le Dónbeenì nùpua cèrεε kúaa ho kàsó yi. Ká 6a le mí ì búe 6a à ì mún tà bún. ¹¹ Pònna cèrεε yi ká ì wee héε léka 6a zuífùwa kàránló zíní búenbúen yi à beé 6a lò, á wi à ì kíká 6a yi à 6a yèrémá mí jini à pí a Yeesu bío. I lá jii 6a wán dà, fúaa ì wee màjá lé vaa beé 6a lò há kã-vio búí lórã yi.

¹² «Wizonle búí á ì ló jòn ho Damaasi mu bío yi le le *Dónbeenì yankarowà júnása jii na 6a non mi. ¹³ Bée Akiripaa, mu wó le wisoni yi ká ì lá ho wōhū wà, á ì mən mu khoomu na pánkã wi po le wii khoomu à mu yòó ló ho wáayi á líi kñía Inén làa bíã làa mi bò mín yi. ¹⁴ A wa búenbúen ló lùiorã, á ì wee jí à mu tãmu búí wee bío bío kã làa mi le wàn bíoni: «Soole, Soole, fo wee beé ì lò kã síi le we? Fo ka lòn varó nàa na wee yén tá mín so ká wón vña a. Εε kã ù màhá à wé á à sa.» ¹⁵ A ì tùara: «Núhūso, fo léé wée?» O o bíã: «Inén lé o Yeesu na fo wee beé lò. ¹⁶ Εε kã ù líi hñí yòó ðñ. I wi à ù wé ì ton-sá. Lé bún non á ì zééníanáa ðten làa fo. Fo ò wé ì seéràsò á à zéení ì na 6a nùpua yi le fo mən mi, á mún ñ bío bío á ì bñí ì zéení làa fo á à na 6a yi. ¹⁷ Inén á à kãní fo 6a zuífùwa làa bíã yínón 6a zuífùwa nù yi. I wee tonka fo 6a cón, ¹⁸ bèra a na à ù hén 6a yío, à vá bíã wi le tóbíri yi lérãa mu khoomu yi, á mún fé 6a o *Satani pánkã nù yi à na le Dónbeenì yi. Ká 6a tà Inén bío yi, á 6a bè-kora á à sèn ñ díã á à na 6a yi, á 6a à yí ho lahó bíã bío sã le Dónbeenì yi tñahū.»

¹⁹ «Bée Akiripaa, lé kã síi mu wórãa. I yí pã mu bío na zééníã míten làa mi bío. ²⁰ I nín-yání bíã le Dónbeenì bío ho Damaasi yi. Bún món á ì zééníã mu ho Zeruzalεemu yi, à lá ho *Zudee kōhū búenbúen, á zééníã mu làa bíã yínón 6a zuífùwa. I wee bío na 6a yi le 6a yèrémá mí yilera le mí wárã, à sí mí yara le le Dónbeenì, à wé wé há wárã na wee zéení le 6a yèrémãa bío bon. ²¹ Lé bún bío yi 6a zuífùwa wíirarãa mi ká ì wi le Dónbeenì zì-beení lún yi, á le mí ì búe. ²² Ká le Dónbeenì màhá pan mi fúuu á búéé 6ó ho zuia. A ì tñ ðñ mí yahó á wee zéení bío á ì mən làa bío á ì jã à na 6a nì-beera làa bíã kã búenbúen yi. Bíã á ì wee bío yí wi mí dòn làa bío 6a jì-cúa fεerowà là a *Moyiize bíã le mu ù wé. ²³ Ba bíã le yia le Dónbeenì mən léra á lò ò be, le orén lé yia á à wé o nín-yání nùpue na à vée. Le lé orén lé yia á à zéení ho kãníló bío na lé mu khoomu á à na wàn nípomu le há síi-viò yi.»

²⁴ Bíõ ó o Poole wee fεε ho tñiã á à lénnãa mí jùhū kã síi, ó o Fεsituusi wãamaa o wán: «Éεε Poole. Fo wee khée le? A ù minka bè-zúrminí lé bíõ wãa non á ù jùhū mianãa bñ.» ²⁵ O o Poole bíã non wo yi: «Fεsituusi cükúso, ì yí máa khée. Há bíoni na á ì wee bíõ kã á jùhū wi, á há mún bon. ²⁶ O bée Akiripaa já mu bán tñiãwã. I dà a bíõ o yahó kã ì poní séra. I zū mu kénkén le mu le mí dà-kéní kéní ó o zū. Lé bíõ mu yínón bíõ na sãnkã wó kùèrèrè yi. ²⁷ Bée Akiripaa, fo dó ù síi bíõ le *Dónbeenì jì-cúa fεerowà bíã yi le? I zū mu le fo dó ù síi mu yi.» ²⁸ O o Akiripaa bíã non o Poole yi: «Fo wãa wi à hen làa cñinú à ì yèrémã wé o kèrètñ.» ²⁹ O o Poole

bía nɔn wo yi: «À mu wé lònɓio, tàá à mu mía poń bũn, á ì pá wee fio le Dónbeenì yi le mu yí kǎɲa ũnén ũ dòn yi, ká bía búenbúen na wee jí ì bíoní ho zuia à wé le ì bío, ká há zúakúariwà na can làa mi níi ló.»

³⁰ O o béé, là a Bereniisi, là a kuvεεεεε, làa bía búenbúen na làa ba wi mín wán á hínɔn yòó ðín, ³¹ à 6a fó mín 6a ló á léé wee bío làa mín: «Wékheró búii na nɔn ó o níi na ká ko ò o búé, tàá ò o dé ho kàsó yi hón mía.» ³² O o Akiripaa bía nɔn o Fesituusi yi: «Mu yínɔń bío ó o níi mu le o béé fí mí cítíi, ó o lá dà à díá.»

27

Ba buan o Poole ɲɔnnda ho Oroomu

¹ Bío mu bía le wa ko wa lá ho won-beenì à varáa ho Italii kǎhũ yi, á 6a nɔn o Poole lè 6a kàsósa nùwā yɛn búii 6a dásíwá ɲúhũso na 6a le Zuliyuusi yi. O dásí níi mu á ló ho *Oroomu dásíwá kuure búii yi, ðio 6a wee ve làa bá-zàwa béé dásíwá kuure. ² Wa zon ho Adaramiite lóhó won-beenì dà-kéní na ko ho dé mí yahó lè ho Azii kǎhũ wonna ðínníi cón á hínɔn wà. Nii búii na 6a le Arisitaaki á zon làa wɛn. O ló ho Maseduana kǎhũ lóhó na 6a le Tesaloniiki yi. ³ Mu tá na léé tɔn, á wa vaá ðɔn ho Sidɔn lóhó. O Zuliyuusi buan o Poole se, ó o nɔn le níi wo yi ò o léka mín bɔnlowà wán à 6a yí o séení. ⁴ Bũn mɔn á wa hínɔn bɔn wà. Ká ho pinpiró wee sɪ wa yahó, á wa kun á khíi tun waten yi lè ho Siipere kǎhũ na wi mu ɲumu tɪahũ, á bá hón wà. ⁵ Wa tò mu yámú ɲumu yi á ló ho Silisii lè ho Pánfilii kána nísání yi á vaá ðɔn ho Lisii kǎhũ lóhó na 6a le Miraa. ⁶ Lé bɔn á 6a dásíwá ɲúhũso yú ho Alekisándiri lóhó won-beenì búii na wà a va ho Italii kǎhũ. Á hón lé hía ó o kúaa wɛn yi. ⁷ Wa wó wizoóní ká há boo ho wǎhũ wán. Wa wà yèrèdèdè, á lò bon làa sòobéé á bò yi vaá ðɔnnáa ho Kíniide lóhó ɲii. A bío ho pinpiró hò wɛn á wa yí dà máa lá dén ðání so, á wa kun vaá ló lè ho Salamɔnɛɛ cón, á bá ho Kerεete kǎhũ na wi mu ɲumu tɪahũ wà. ⁸ Wa bá ho kǎhũ mu, ká mu mǎhá wó lònbee làa sòobéé. Wa vaá ðɔn ho lahó búii na 6a wee ve làa «Wonna ðínníi La-sení.» Ho wi ho Lasee lóhó nísání. ⁹ Wa míana le vɛɛní mu yi dà, á 6a *zúifùwa ɲiní líró pǎahũ* khíina yú, á ho won-beenì pàró lònbee wíokaa wee wé. Lé bɔn ó o Poole ɲánáa 6a zeń wán ká síi: ¹⁰ «Wán zàwa, ì mɔn mu le le vɛɛní na wa wi yi á à wé lònbe-beenì. Ho won-beenì lè mí sèró á ho yáaró na búaa á à yí. A bè bũn wán, á warén wa beere yí bánbáa á wa mukáni á à ví mu yi.» ¹¹ Éε ká 6a dásíwá ɲúhũso mǎhá dó mí síi bío ho won-beenì ɲúhũso làa yia te ho leékaa le mí ì wé yi, á po bío ó o Poole bía. ¹² Ho kɛɛní há wonna ðínníi na ká yi yínɔń bío na se le tɛɛní pǎahũ. Lé bũn te bío á bía wi ho won-beenì yi boomuso á wó le ɲii dà-kéní à 6a le mí ì híni ho lóhó mu yi á à lén. Ba lá wi à 6a vaa dá ho Kerεete kǎhũ wonna ðínníi la-veere búii na 6a le Feníkisi. Há yèrémáa wi lè lé wii tɛɛní. Lé bɔn 6a wi à 6a vaa cáaka yi, à le tɛɛní pǎahũ khíi ká mu lá dà à wé.

¹³ Ho pinpi-zàwa búii hínɔn lè le wii hɛɛníi ɓàn nín-káahó á wee pɛɛka, á 6a wee leéka le mí dà à wé bío 6a lá le mí ì wé. Ba hínɔn á vá léé bá lè ho Kerεete kǎhũ ɓàn ɲi-kání á wà. ¹⁴ Cúa-yɛn á pinpi-beenì búii na 6a le Erakiyon á ló ho kǎhũ mu wii hɛɛníi ɓàn nín-tíání. ¹⁵ A ho yèrémá sí ho pinpiró léé bío na yí dà máa wé. A wa sǎ san díá waten, á ho buan wàráa. ¹⁶ Ho kǎhũ dà-za búii na wi mu ɲumu tɪahũ á yèni 6a le Koda, ká ho wi le

* **27:9** Ba zúifùwa ɲiní líró: Ba zúifùwa wee wé lí mí ɲiní há wiso-poa plihũ vaa véeníi lè ho tá khóorè plihũ búakáró pǎahũ. Ba ɲiní mu líró mɔn lé bío á há pinpi-beera wee wé và yi. Há wonna pàró yidèèrè wé kɛɛí hón pǎahũ so yi.

wii hènii bàn nín-káahó, lé hón á wa khíina nísání, á ho dá tun wen cínú, á wa màhá wáa yú ho won-za na 6a wee wé zo fenínáa mítén ká mu here na can wa món á lá yòó dó. Ká wa lò màhá bon wóráa mu. ¹⁷ Bío wa lá ho yòó dó wó, á 6a won-pàwa canka há hūni á bánbáa ho won-beení à ho hía yí hekenka. Ba zána ho hía vaa fūuní le hònlè yi ho Libii jii, á 6a lá le dèe na wee tí ho won-beení lùwii yi á can ho won-beení yi lè ho húló á líí dó mu jumu yi, á 6a wáa díá mítén á ho pinpiró lá wàráa. ¹⁸ Bío ho tá tǎn à ho pinpiró pá lan wee vǐnvá ho won-beení lè mí sòobéε, á 6a búakáa wee bùen ho sèró à kúee mu jumu yi. ¹⁹ Mu bàn tá na bǐnía léε tǎn, á ho won-beení bíowa búí á 6arén lè mí nín-bia wee khúaa yénní kúee mu jumu yi. ²⁰ Mu yú wizooní bío yen ká nùpue yère máa dá lé wii lè há mànaayio wán, á ho pinpiró pá lan wee và lè mí pánká. Mu ù va à yí, á wa yáa wáa yí máa leéka le o búí ì fen.

²¹ Bía wi ho won-beení yi míana à 6a máa dí bío. O o Poole wáa hǐnǎn dǐn 6a yahó ò o bía nǎn 6a yi: «Mí nǎnzǎn lá zū se bío á í le mi yí le wa lé ho Kerεete yi á mi tà yi. Se mu minka bíowa na wee yáa ká á lá máa yí máa wé. ²² εε ká há laà na ká wán á mi hení mi sía. O búí mukǎnǐ máa vǐ. Ho won-beení mí dòn lé hía á à yáa. ²³ Ho hǐhǐ tǐnàahú, á le Dónbeenǐ na á í bío sǎ yi á wee búaaní, lé dén wáayi tonkaro á buara í cǐn, ²⁴ á 6ueé bía nǎn mií: «Poole, yí zǐn. Fo ko á ù vaa dǐn ho Oroomu béε yahó. Le Dónbeenǐ á à fení únén làa bía làa fo páanía wi búenbúen.» ²⁵ Wa nùwá, mi cén hení mí sía. I dó í síi le Dónbeenǐ yi. Mu ù wé làa bío mu bía nǎnnáa mií. ²⁶ Ho pinpiró á à dòn wen á à varáa ho kǎ-veere búí yi.»

²⁷ Mu tǐnǎnna píru náa yú ká ho pinpiró buan wen wàráa ho *Mediteranεε yámú jumu wán. Ho tá tǐahú, á ho won-beení ton-sáwá wee leéka le wa và vaá sùará le 6ón6óore yi. ²⁸ A 6a lèera ho húló na ho hǎnló dèe búí na lí á can yi á dó mu jumu yi, á mu booró yú há mεeterewa 6óní làa píru làa bío hēpun. Bío 6a vá van cínú, á 6a tǐn lèera ho dó, á 6a yú mεeterewa 6óní làa bío hētǐn. ²⁹ Ba zána le wa won-beení hía vaá hén há hue-beera búí. Lé bǐn nǎn á 6a khúaaana ho hǎnló bíowa bío náa na líka na wee bua ho dǐnǐ á can ho won-beení yi á kúaa mu jumu yi lè ho món, á 6a wáa kará wee lòoní ho tá tǐló. ³⁰ Ho won-beení ton-sáwá wi 6a lùwí, á 6a vá ho won-za na 6a wee wé zo fenínáa mítén ká mu here á dó mu jumu yi, á 6a wee bío le lé mu bíowa na wee bua ho dǐnǐ á mí wee kúee lè ho yahó. ³¹ O o Poole bía nǎn 6a dásíwá púhǐso lè 6a dásíwá na ká yi: «Héyǐ! Ba nùpua mu á yí kará ho won-beení yi, á mí máa fen.» ³² A 6a dásíwá wáa fáara ho won-za mu hūni á díá á ho wá.

³³ Bío 6a wee lòoní ho tá tǐló, ó o Poole henía 6a sía le 6a dí mu bío. O bía làa ba ká: «Bío ká lé mu wizooní píru náa ká mi yí máa dí bío huúu. ³⁴ Mi cén cà mu bío dí, á mí pánkáwá à kerǐ. Mi nǐ-kéní woon á dèε búí ká máa khuee yi.» ³⁵ Hón bíoní so bío vaa véenii, ó o Poole lá ho búurú, á dó le Dónbeenǐ bǎráká, ò o cèεkaa ho wee là. ³⁶ A 6a búenbúen màhá wáa yú le sí-hefúee á wee dí. ³⁷ Warén na wi ho won-beení mu yi léε nùpua khǐá-jun làa búarǎ-tǐn làa píru làa nùwá hēzǐn. ³⁸ Bío 6a dúka sù á 6a khúaaana ho dǐnló á kúaa mu jumu yi bèra a na à ho won-beení wé záyi.

³⁹ Bío ho tá tǎn, á ho won-beení ton-sáwá á yí zū ho lahó na 6a wi yi. Lahó búí na sùaráa lè le 6ón6óore na ho pinpiró yí tà yí here yi, lé bǐn á 6a lá wi à 6a vaa zoo dǐnǐ ho won-beení yi ká mu lá dà à wé. ⁴⁰ A 6a feera mu bíowa na líka na wee bua ho dǐnǐ á kúaará. Ho won-beení mu bàn pèenía á 6a mún feera kúaará, á 6a can ho pǎnsò-beení ho won-beení mu

yahó, à ho pinpiró wáa dón ho à ònaná hón lahó so yi. ⁴¹ Ká 6a màhã vaá 6ó le hònlè yi. Ho won-beenĩ mu 6àn yahó á fùunía le hònlè yi á ho yí dà máa va lùe. Ká ho 6àn món á mu òumu na wee híni lè mí pánká á háakaa. ⁴² A 6a dásíwá wi à 6a búe 6a kásósa, ò o búí hĩa yí wáa lén à fen. ⁴³ Ká 6a dásíwá òúhúso màhã wi ò o fení a Poole, ó o pá le 6a yí wé mu. O o bíá non bíá zú mu òumu yi le 6a yénka lé ho yahó á bánbá òa le 6ón6óore. ⁴⁴ Ká bíá ká bán á à 6uaka há penminí táá ho won-beenĩ blowa búí yi á ònaná 6a món. Lé ká síi á wa búenbúen wóráa á dàrna lóráa mu òumu yi à dèe woon á yí wó a búí.

28

Bío wó ho Malite yi

¹ Bío wa mən à wa fera wó, á wa òá à 6a le ho kòhú na wa wi yi yèni 6a le Malite. ² Ho òupua 6uan wən se. Mu wó à ho viohó wee tè á le tènĩ wi, á 6a lò ho dshú á wa kará kńia yi. ³ O o Poole khuiira há búenĩ le mí ì yènní á à kúee ho dshú yi. A bío ho dshú wunwuró wi, ó o dihioni ló há búenĩ mu yi, á cúaana a Poole níi 6uan yi wee dándu. ⁴ Bío ho Malitesa man mu, á 6a wee bío làa mín: «Wa òuwá, o níi na ká lée ní-6úe. O fera yí húrún mu òumu yi ká le dofiní na téréna màhã pá yí tà le o mukáni keni.» ⁵ Ká a Poole màhã pàrána a fá dó ho dshú yi. O yáá yí mən o vía. ⁶ Ba búenbúen wáa pan le cúa-yen ká a Poole wee le, táá le o ò òn òn á à lé è lùwá líi hí. A 6a pan san à dèe búí máa wé, á 6a yèrémáa mí òiní á wee bío bío ká: «Yia ká lée dofiní búí.»

⁷ Ho kòhú mu na wa wi yi ya-dí á lún beenĩ wi. Ho sùaráa yi làa hen na wa wi yi. O níi mu yèni 6a le Pubiliyuusi. O 6uan wən sese há wizooní bío tĩn yi. ⁸ O níi mu 6àn maá lò yí here wi le dāmu dèe yi. Lée tènĩ làa fin-lonloòró vāmú tò a. O o Poole wà zon o cón, á flora non wo yi, ò o bò mí níni o wán ó o wan. ⁹ Bún món á ho kòhú mu vānvārowá na ká wee 6uen, à bán mún wa. ¹⁰ Le kónbii buaró lè mí síiwá á 6a 6uan làa wən. A bío wa lénlò dōn, á bío wa màkóo wi yi le vèenĩ bío yi á 6a non wən.

O Poole vaá dān ho Oroomu

¹¹ Há piina tĩn lé hĩa wa wó bĩn á bò yi wārāa. Won-beenĩ búí mún kera bĩn làa wən á le tènĩ pāhú khĩna yú. Ho ló ho Alekisāndiri yi. Ba wee ve ho làa Dofi-hénbéní.* Bío á ho wee lén á hón lé hĩa wa zon. ¹² Wa òn ho Sirakuusi yi, á wó há wizooní tĩn bĩn. ¹³ Lé bĩn wa òn yi á bá le búee vannáa ho Erekió lóhó. Mu 6àn tá na lée tōn á ho pinpiró vā, á wee lé lè le wii hēenĩ 6àn nín-káahó 6uen. Bún 6àn wizooní òun níi lé bío wa vaá dōnnáa ho Puzoolé lóhó. ¹⁴ Wa fò mín lè wān zāwa kèrētēwa búí bĩn, á 6a flora wən le wa wé há wizooní bío hējun làa mí. Lé ká síi á wa wá òonnáa ho *Oroomu. ¹⁵ Wān zāwa na tà a *Krista bío ho lóhó mu yi na òá wa 6uenlò sá, á ló 6ueé sá wa yahó ho Apiyuusi yāwá, lè ho lahó na 6a le «Lāanía bío tĩn» yi. Bío ó o Poole mən 6a ó o dó le Dónbeenĩ bārāká á yú le sí-hebúee.

¹⁶ Bío á wa vaá dān ho Oroomu, ó o Poole 6a non le zii búí yi ó o làara yi mí dōn, à 6a le o dásí níi búí wé pa a yi.

O Poole wee bue le Dónbeenĩ bēenĩ bío

* **28:11** Dofi-hénbéní: Há dofinia mu yènnáa 6a le Kasitoore làa Polukusi. Há yènnáa hĩa wee lé ho Kerēsisa cón. Lé hārén á ho won-beenĩ ton-sáwá na hón pāhú so yi á hĩa wee karáfá mĩten yi á há pa 6a yi.

¹⁷ Mu wizoní tɪn ní zoñ, ó o Poole von 6a *zuífùwa júnása le 6a le mí kúee mín wán. Bío 6a 6ueé fò mín o zii ó o bía nɔn 6a yi: «Wàn zàwa, ho Zeruzalemu zuífùwa wíira mi á dó ho Oroomusa níi yi. A ì jɔ̀n̄t̄ yí wó yí khon le wàn n̄pomu. I mún yí yáara wàn 6uaawa làndá. ¹⁸ Ba t̀àra mií á bío 6úi na 6a à ð̄n̄ wán à à búeráa mi á 6a yí yú, á 6a le mí ì díá mi. ¹⁹ Ká bío 6a zuífùwa p̄ mu, á ì wó san le 6a 6ua mi 6uennáa ho Oroomu béé c̄n̄ á wón f̄ēɪ̄ t̄úá. Ká mu yín̄t̄ wàn síi n̄pua á ì wà 6ueé kooni yi. ²⁰ Lé b̄n̄ n̄n̄ á ì le mi buen à ì 6uee bío làa mia. Yíá ó o *Isirayeele n̄pomu dó mí síi yi lé wón bío yi á ho zúak̀arí na kà cannáa làa mi.» ²¹ A 6a zuífùwa bía n̄n̄ wo yi: «Warén yí yú v̄ūah̄ 6úi na ló ho *Zudee k̄sh̄ yi na bía á ù bío làa wen. A n̄pue 6úi mún yí ló b̄n̄ yí 6ueé bía bío 6úi làa wen. Wa mún yí ná ù yèn-kohó s̄a. ²² Ká wa mah̄á wi à ù zéeni bío á ù wee leéka à wa jí. Lé bío le kuure na á fo wi yi, dén 6a n̄pua p̄ bío há l̀ua búenbúen yi.» ²³ A 6a dó le wizonle n̄n̄ o Poole yi. Ba c̄èr̄ēe wee buen o c̄n̄ hen na ó o wi yi, ò o bue le *Dónbeení b̄éni bío na 6a yi, ká a zéenia a *Moyiize làndá bío lè le *Dónbeení j̄i-cúa f̄ēerowà bióni yara làa ba, á wee cà ò o bío 6úe 6a j̄uh̄ o Yeesu b̄io d̄aní yi. Ba kúaa mín wán le yín̄b̄i fúaa ho ziih̄. ²⁴ Ba 6úi tà bío ó o Poole wee bío yi, 6a 6úi 6̄en̄ yí tà mu yi. ²⁵ Bío 6a bióni wáa wi mín júná yi wee saawaráa, ó o Poole bía há bióni na kà á véenianáa: «Yaa há bióni na le Dónbeení Hácírí bía á n̄n̄ m̄n̄ 6uaawa yi là a j̄i-cúa f̄ēero *Ezayii j̄ii á bon. Bío ká lé bío le bía:

²⁶ Lén vaa bío na mu n̄pomu na kà yi:

Mi wé è jí mu bío kénkén

ká mi máa z̄ūn̄ mu kúará.

Mi wé è loñ lè mí ȳio,

ká mi máa mi d̄ēe.

²⁷ Ba n̄pua na kà yí máa jí d̄ēe.

Ba tun mí j̄ik̄ōn̄na

le mí máa jí bío.

Ba muunía mí ȳio

á yí wi 6a mi.

Ba yí wi 6a jí bío lè mí j̄ik̄ōn̄na.

Ba tun mí yiwa.

Ba p̄ le mí máa yèrè má máa buen ì c̄n̄ à ì weé 6a.

²⁸ Awa, á mi wáa z̄ūn̄ mu. Le Dónbeení wó á ho fenló bióni mu á à bue á à na b̄ia yín̄t̄ zuífùwa yi. Bàn ñ tà á à jí le.» ²⁹ [Bío ó o Poole bía h̄n̄ bióni so wó, á 6a zuífùwa saawaa wà ká 6a a kán mín.] ³⁰ Zii 6úi na ó o Poole wee da yi ká a s̄áání, lé dén ó o kará yi l̀ulúio bío j̄un̄. B̄ia wi 6a mi a wán búenbúen wee 6uee yí o b̄n̄. ³¹ O wee bue le Dónbeení b̄éni bío, á wee k̄arán o Yeesu Krista bío lè 6a n̄pua ká a poní séra, á bío 6úi yí máa h̄e.

Ho vūahū na ó o Poole túara nɔn ho Oroomu kèrètíewa kuure yi

Vūahū túaró jūhū

Ho vūahū mu lé o Poole túara ho nɔn ho Oroomu kèrètíewa kuure yi.

O bía le 6a nùpua búenbúen wó khon lè le Dónbeení, ká bía mǎhá tà dó mí sía o Yeesu *Krista yi á le Dónbeení á à wé á 6a à téréen le yahó. Le è kǎní 6a mu bè-kora yi á à na le mukǎní binbirí na máa vé 6a yi (1–8).

O Poole bía lè 6a *zúifúwa na wee pí a Yeesu bío le 6a yí dà máa pí le Dónbeení máa lén fěεε. (9–11).

O le hǎ laà na kǎ wán á le Dónbeení sǎamu na le wee wé làa bía yínɔí 6a zúifúwa á ko mu wé à 6a na mítén búenbúen o Yeesu yi, à bío sí le Dónbeení yi fěεε (12.1–15.13).

O mún bía le mí wi à mí va ho Oroomu, à dǐn bǐn varáa ho Esipaape. O o tɛéníá bía ó o zū ho Oroomu lóhó yi búenbúen (15.14–16.27).

Le tɛenti

¹ Inén Poole na lé o Yeesu *Krista ton-sá, lé mi wee túa ho vūahū na kǎ á à na mia. Le Dónbeení von mi à í wé o Yeesu Krista tonkaro. Le léra mi à í bue le Dónbeení bin-tente, ² dío le fèra dǐn mí jí-cúa fεεrowà wán dóráa mí jíi nɔn mí bíoní vūahū yi.* ³ Le bín-tente mu bío ciran le Za Yeesu Krista. O lé o *Daviide mǎnmǎní mu nípomu dǎní yi. ⁴ Eε ká le Dónbeení Hácírí zééníá mu lè mí pǎnká le o lé mí za bío le vééníá wo bío yi, wón na lé wa Núhúso Yeesu Krista.

⁵ Lé o Yeesu Krista mu pǎnká yi á le Dónbeení sǎamu wóráa mi là a tonkaro, bèra a na hǎ kǎna búenbúen nùpua à dé mí sía wo yi, à wé bè o bíoní yi, à déráa ho cúkú wo yi. ⁶ Minén mún lé bán nùpua so búí, minén na le Dónbeení von, á mi bío sá a Yeesu Krista yi.

⁷ Awa! I wee túa ho vūahū na kǎ á à na minén búenbúen na le Dónbeení wa làa sòobéε á von á mi bío sá le yi ho Oroomu lóhó yi. Le wán Maá Dónbeení lè wa Núhúso Yeesu Krista wé mí sǎamu làa mia, à na ho hээрà mia.

O Poole wi o ò vaa búεεkí ho Oroomu

⁸ Í i búáká lè wán Dónbeení bǎrákà déró mi búenbúen bío yi o Yeesu Krista pǎnká yi. Lé bío mí síadéró le Dónbeení yi á bío wee bío ho dímíjǎ làa búenbúen yi. ⁹ Le Dónbeení na á í wee sá na yi lè í síi búenbúen le bín-tente na á í wee bue bío yi, dío bío ciran le Za, dén zū le bío á í wee mí lé ho tǔíá poni. Le zū le ká í wee fío à í leéka mi bío. ¹⁰ Pǎahū lée pǎahū ká í wee fío, à í le ká mu lé le Dónbeení síi bío, à le tà na mu níi, à í dǎn búen mi cǎn. ¹¹ Mu bon, í 6ɛntɛn wi à í mi mi wán làa sòobéε, bèra a na à mu bío wéró pǎnká na le Dónbeení Hácírí dó míi à mi mún yí, à mi pǎnká wíoka keń. ¹² A hǎ síadéró le Dónbeení yi na wa léera yi á wa à hení mín sía bío yi.

¹³ Wán zàwa lè wán hínni kèrètíewa, í wi à mi zún le í wi à í búen mi cǎn ká hǎ búmakaa mǎhá hò mi á í dǐn yí yú mu wǎhū. Í i búen mi cǎn, bèra a na à í tonló cúnú keń làa bío ho keraráa hǎ kǎna na ká nùpua cǎn bío síi. ¹⁴ Í ko à í bue le Dónbeení bín-tente na 6a nùpua búenbúen lè mí

* 1:2 Mi loń Ezayii vūahū 52.7; 61.1

síiwà yi, bìà yío héra làa bìà yío yí héra, bìà kàráanna, làa bìà yí kàráanna. ¹⁵ Lé bñn te bño á ì wi à ì buee bue le bñn-tente mu à na minén na mún wi ho Oroomu lóhó yi.

Le Dónbeení bñn-tente pànká wi

¹⁶ Mu bon, le bñn-tente bueró ñiyio yí máa dí mi. Le bñn-tente mu lé le Dónbeení pànká na le wee kánínáa bìà búenbúen na wee dé mí sía le yi, à búaká làa bìà lé 6a *zúífùwa, à dánáa bìà ká. ¹⁷ Le bñn-tente mu wee zéeni le le Dónbeení wee wé à 6a nùpua térén le yahó 6a síaderó le yi mí dòn bño yi, làa bño mu túararáa: «Yia térénna le Dónbeení yahó bño á 6anso dó mí síi le yi bño yi, wón á à keñ le mukāñi binbirí yi.»†

Ba nùpua wee wé mu bè-kora lè mí síiwà

¹⁸ Le Dónbeení wi ho wáayi, á wee zéeni le mí yi wee cí 6a nùpua yi bño 6a pá le à 6a wee wé bño yí se bño yi. Ba wee ti ho túiá poni yí lè mí wén-kora. ¹⁹ Lé bño á bño ó o nùpue dà à zúr le Dónbeení bño dání yí á yí sà 6a yi, lerén mítén zéeniá mu wéréwéré làa ba. ²⁰ A lá ho ñimíjá jùhú búení, á le Dónbeení pànká na jii mía, làa bño le karáa bñn ó o nùpue yío yí máa mi. Eε ká mu máhá wee zúr le bè-wéniá yi. Lé bñn te bño 6a túiá yí dà máa wé sínáa. ²¹ Ba zū le le Dónbeení dà, à 6a yí dó le bārākà làa bño mu koráa. Lé bñn wó á bño 6a wee leéka á jùhú míanáa, á háciira mía, á wi le tibirí yi. ²² Ba le mí lé mu bè-zúrminí 6ansowà, à 6a máhá wó 6a bñnbúwá. ²³ Sāni 6a 6uāni le Dónbeení cūkúso na máa hí, á 6a díá 6a wee 6uāni mu bè-lénna na 6a wee ta lòn nùpue, tàá jínza, tàá naju laa náa so, tàá bìà wee wára mí píora wán, bán na búenbúen wee hí.

²⁴ Lé bñn bño yi á le Dónbeení díarāa 6a á 6a wi mu bño na tun wéró yi, à héha lè 6a sía wára na yí se, á wee wé hā ñiyi-wára làa mín. ²⁵ Ba pá le Dónbeení túiá poni à 6a bò hā sabíoní mñn. Ba wee 6uāni bño le Dónbeení lera, á wee sà na mu yi, à lerén Dónbeení na lera mu á 6a díá, dén na máhá ko lè le khòoní fεεε. Amiina!

²⁶ Lé bñn bño yi á le Dónbeení díarāa 6a á 6a wee wé hā ñiyi-wára na bño sí 6a yi. Ba háawa wee da làa mín, à 6a yí máa da làa báawa. ²⁷ Lé làa bñn síi á 6a báawa mún yí máa da làa háawa, à 6a sía wee bñn vā mín yi làa sòobεε. Lé bñn bño yi á le lònbee na ko làa ba wee yíráa 6a bño 6a vñnun wee wé bño yi.

²⁸ Bño 6a pá le mí máa zúr le Dónbeení, á le 6èn díá á 6a bò mí hácin-kora mñn, á wee wé bño yí ko. ²⁹ Mu bño na yí térénna lè mí síiwà búenbúen 6a wee wé: Ba wee wé mu yikomu, 6a yío wee lé mí ninzawa bño, 6a lé 6a ñi-sūmáa, le yandee wi 6a yi làa sòobεε. Ba lé 6a ñi-6uéwá, á wa há wará. Ba wee khà 6a nùpua, 6a wa mu bè-kora wéró lè 6a nùpua. Ba wee fūaa há sabíoní 6a nùpua jini, ³⁰ á wee yáa mín yènnáa. Ba lé le Dónbeení zúkúsa. Ba wee là 6a nùpua, á wee yòoní mítén. Ba wee khòn, 6a dà mu bè-kora wéró làa sòobεε. Ba wee pí mín nùwā bioní. ³¹ Ba lé 6a bñnbúwá. Ba dó mí jini le mí ì wé bño na, à 6a máa wé mu. Ba yiwa tunka, 6a yí zū makári. ³² Ba jòn zū le Dónbeení cítii bño le bìà wee wé hñn wára so síi bño sã mu húmú yi. Eε ká 6arén mí beere máhá pá wee wé mu, á 6a mún wee tà bìà wee wé mu jii.

2

Ba nùpua cítiró bño

† 1:17 Mi loñ Habakuuki vūahú 2.4

¹ Ū wé nùpue lée nùpue á wee cítí bĩa ká, á ũ jùhú máa lé, fo wee síiní ho úten. Lé bïo á bĩa fo wee cítí, bán wára 6àn sii lé hĩa únén mún wee wé. ² A wa 6èn zū le bĩa wee wé hón wára so síi á le Dónbeenĩ á à cítí làa bïo téréna. ³ A únén na wee cítí 6a nùpua à ũ jùhú wee wé 6a wára bán sii, fo so wee leéka le ũ jùhú á à lé le Dónbeenĩ cítíi yi le? ⁴ Tàá bïo le Dónbeenĩ sii se, á wee jĩ mí yi, á zū mu bè-tente wéró, á fo so wee lá làa bè-káamáa le? Zūn le lé bñn tentemu so wee jàa fo à ũ yèrémá ũ yilera le ũ wára. ⁵ Awa, á bïo fo yí wi ũ jí dèε, á yí wi ũ yèrémá ũ yilera le ũ wára, á le lònbe-sùmúí lé ðio fo 6èn ñ dé úten yi le Dónbeenĩ sí-cíflè wizonle zoñ. Bñn zoñ ká le è fl le cítíi làa bïo téréna. ⁶ Le è saání 6a nùpua yi á à héha le 6a bè-wénia.* ⁷ Bĩa wee wé mu bè-tentewà làa sòobéε, á wee cà ho cùkú le le yèni le Dónbeenĩ cón, le le mukání binbirĩ, bán le è na le mukání na máa vé yi. ⁸ Ká bĩa káa le Dónbeenĩ yi, na pá ho tũía poni á 6a tà mu bè-kora bïo, bán le è zéénínáa le mí yi wee cí 6a yi làa sòobéε. ⁹ Le lònbee le le yi véε á à yí bĩa 6úen6úen na wee wé mu bè-kora. Mu ù búaká làa bĩa lé 6a *zúífùwa, á à dānāa bĩa yínorĩ 6a zúífùwa. ¹⁰ εε ká bĩa wee wé mu bè-tentewà, bán le Dónbeenĩ á à dé ho cùkú yi, le è wé á 6a á yí le kñnbii á à κεñ ho héérà yi. Le nín-yání ì wé mu làa bĩa lé 6a zúífùwa, á bĩa yínorĩ 6a zúífùwa máhā à sí. ¹¹ Mu bon, le Dónbeenĩ yí máa hueeka nùpua mín yi.

¹² Lé bñn nòn á bĩa 6úen6úen na wó mu bè-kora à 6a yí zū a *Mɔyziize làndá, bán hómú bïo á làndá níi mía yi. Ká bĩa zū ho làndá mu à 6a wee wé mu bè-kora, bán á à cítí le ho làndá. ¹³ Mu bon, bĩa téréna le Dónbeenĩ yahó yínorĩ bĩa wee jí a Mɔyziize làndá mí dòn ká 6a máa bè ho yi. Bĩa wee wé bïo ho làndá le 6a wé, bán lé bĩa le Dónbeenĩ wee wé à 6a téréna le yahó. ¹⁴ Hen ká bĩa yínorĩ 6a zúífùwa na ó o Mɔyziize làndá mía cón á wee wé bïo ho làndá bò, se ho làndá mu wi 6a yiwa. ¹⁵ Bñn wee zéeni le bïo ho làndá le 6a wé wé á wi 6a sía yi, á 6a yiwa lé mu seéràsa. Lé bïo á páahú búí à 6arén mítén yilera pí 6a bïo, ká páahú búí à há tà 6a jii. ¹⁶ Le Dónbeenĩ cítíi fl nònzoñ, ká mu bïo á à zūn. Bñn zoñ ká le è ðin o Yeesu *Krista wán á à cítíráa 6a nùpua 6a bïo 6úen6úen na sà yi ðání yi, làa bïo le Dónbeenĩ bín-tente bíaráa mu, ðio á ï wee bue.

Ba zúífùwa yi máa bè ho làndá yi làa bïo mu koráa

¹⁷ εε ká únén na lé o zúífù, á zū a *Mɔyziize làndá, á le ũ sii wan le Dónbeenĩ bïo yi, ¹⁸ fo zū bïo sí le Dónbeenĩ yi. Lé ho làndá nòn á fo zūnāa bïo se. ¹⁹ Fo láa mu yi le fo lé 6a muiiwá ya-dí, á lé bĩa wi le túbiri yi khoomu. ²⁰ Fo le fo lé bĩa yí zū mu bïo ní-karánlo, á lé 6a háyúwá ní-karánlo. Lé bïo fo zū le mu bïo zūnló le ho tũía poni á wi ho làndá yi.

²¹ Awa, únén na máhā le fo lé bĩa ká ní-karánlo 6èn wó kaka yí máa káránāa úten? Fo wee hení mu na 6a nùpua yi le 6a yí juaa bïo, á únén máhā wee juaa le we? ²² Fo wee kárán 6a nùpua le ho há-fénló le ho bá-fénló 6a khí yi, á únén máhā wee wé mu le we? Fo jina há wónna à ũ máhā wee zoo juaa mu bïo há wónna zíní yi le we? ²³ Fo wee yòoní úten ho làndá bïo yi, á le Dónbeenĩ yèni dén 6èn wee yáa bïo fo yí máa bè ho làndá mu yi bïo yi. ²⁴ Mu bon, bïo ká lé bïo túara le Dónbeenĩ bíoní vūahú yi: «Lé minén bïo yi á bĩa yí zū le Dónbeenĩ wee yáaráa le yèni.»†

* 2:6 Mi loñ Lení vūahú (Psaumes) 62.13 † 2:24 Mi loñ Ezayii vūahú 52.5

²⁵ Mu bon, ká fo wee wé bïo ho lándá bò, se ù *kúiiro† bïo jùhũ wi. Ká fo *kúio à ù màhá yí máa bè bïo ho lándá bò henía yi, se fo ka lòn nùpue na yí kúio. ²⁶ Ká yía yí kúio ò o 6èn wee bè bïo ho lándá bò henía yi, á le Dónbeenĩ so máa càtĩ 6ànsò lòn nùpue na kúio le? ²⁷ A yía yí kúio ò o wee bè bïo ho lándá bò henía yi lé wón khii cítĩ ùnén na yí máa bè ho yi, ká ùnén ho lándá mu jòn wáa túara non yi, á fo mún kúio. ²⁸ Mu bon, mu yínón o nùpue sánía wee wé 6ànsò là a zúifù, á mu mún yínón ho kúiiro wee wé o là a zúifù. ²⁹ Ká a zúifù binbirĩ lé yía lé orén zoó mí sũ yi. A ho kúiiro binbirĩ, hón lé le sũ na yèrémáa. Bũn lé le Dónbeenĩ Hácirĩ wee wé mu, ká yínón ho kúiiro na ó o Mɔyize lándá bò. O zúifù binbirĩ yí máa yí le yèni nùpua cón. Le Dónbeenĩ lé ðio ó o wee yí le yèni cón.

3

Le Dónbeenĩ le mi ì wé bïo à le wé mu

¹ Awa, á mu zúifumu lè ho kúiiro lée bïo na cùnú wi le? ² Mu cùnú wi làa sòobéé hà dāa búenbúen yi. Barén lé bïa le Dónbeenĩ kàráfáa mí bionĩ yi ho yahó. ³ Awa, á hàrĩ ká 6a búii 6a t̄ahũ á yí bò bïo le Dónbeenĩ le 6a wé yi, á bũn so ò hè lerén á le máa bè mí bionĩ yi le? ⁴ Bùeé. Wa ko wa zúĩ le le Dónbeenĩ dén wee ðĩn ho tũiá poni wán, ká 6a nùpua búenbúen lé 6a sabin-fũaalowa, làa bïo mu túararáa le Dónbeenĩ bionĩ vūahũ yi lerén mítén dání yi:

«Ba nùpua ko 6a zúĩ

le bïo fo wee mi búenbúen lé ho tũiá poni.

A hàrĩ 6a yáa ù yèni,

se ù bïo pá bon.»*

⁵ Ká bïo warén wee wé à mu yí térénna lé bũn wó á le Dónbeenĩ térénlò bïo wíokaa zūnanáa, se ì wáa dà à bïo bïo ká á à héha lè 6a nùpua leékaró: Hen ká le Dónbeenĩ wee beé wa lò bïo búii dání yi, bũn so wee zéeni le le yí térénna le? ⁶ Bùeé dé! Bũn lé 6a nùpua leékaró. Lé bïo ká le Dónbeenĩ yí térénna, á le è cítĩ ho ðimíjā nùpua kaka?

⁷ Ká inén lá fá le sabéré á le Dónbeenĩ tũiá poni bïo wíokaa zūna á dórāa ho cùkú le yi, á lé mu yén 6èn wáa non á ì jùhũ á à sirāa le ì lé o bè-kora wéro? ⁸ Ba búii na wee là wen á yáa wee bïo le wa wee bïo bïo ká: Mí wé wa wé mu bè-kora à mu bè-tentewá lé yi. Bán nùpua so júná á à sí.

Nùpue na térénna le Dónbeenĩ yahó á mía

⁹ Awa, á warén *zúifùwa màhá 6èn wee leéka le wa bïo jùhũ so wi po bïa ká lée? Bùeé dé! Ì zéeniá mu le 6a *zúifùwa làa bïa yínón 6a *zúifùwa búenbúen á mu bè-kohó pánká wi wán, ¹⁰ làa bïo mu túararāa le Dónbeenĩ bionĩ vūahũ yi:

«Ba nùpua búenbúen yi

á nĩ-kénĩ ká yí térénna,

¹¹ hácirĩ 6ànsò nĩ-kénĩ ká á mía,

hàrĩ nĩ-kénĩ ká yí máa cà le Dónbeenĩ.

¹² Ba búenbúen día ho wā-tente,

6a páania wó 6a nùpua na bïo jùhũ mía.

Bè-tente wéro nĩ-kénĩ ká

á mía 6a t̄ahũ.

¹³ Ba jini ka lòn búráa na hénkaa.

Ba wee khà 6a nùpua.

Ba bíoní ka lòn dǐhioní sùró.

¹⁴ Ba wee dánkání 6a nùpua làa sòobéé,

6a wee bío hǎ bín-kora.

¹⁵ Ba can mí kuio le nǐ-6úee bío yi.

¹⁶ Hǎ dǎa na 6a wee tè yi

6úen6úen á 6a wee fi mu bío yi,

à dé hǎ yinyio 6a nùpua yi.

¹⁷ Ba yí zū héeṛà wǎhǔ.

¹⁸ Ba yèn-dǎní yi á Dónbeenǐ kǎnbii nùhǔ mía.»†

¹⁹ A wa nǎn zū le ho làndá bò nǎn bǎa wee bè bío ho wee bío yi. Bǔn wó bèra a na à bío léení yí keí o 6úí cǎn, à ho dǐmíjǎ nùpua 6úen6úen mún zǔn le mí wó khon le Dónbeenǐ yahó. ²⁰ Nii woon yí dà máa wé bio ho làndá le o wé 6úen6úen á máa térénna le Dónbeenǐ yahó. Mu bon, ho làndá nùhǔ, léé bèra a na à 6a nùpua zǔn le mí wó khon.

Bio le Dónbeenǐ wee kǎni là a nùpue

²¹ Eε ká hǎ làa na kà wán, á bio le Dónbeenǐ wee wé à wa wé 6a nùpua na térénna le yahó ká ho làndá nii ló, bǔn le Dónbeenǐ mu wǎa zééníà làa wen. O *Mǎyíize làndá mí bæere lè le Dónbeenǐ ji-cúa fεerowà zééníà mu wéréwéré. ²² Le Dónbeenǐ wee wé à 6a nùpua térén le yahó 6a siadéro o Yeesu *Krista yi bío yi. Le wee wé mu làa bǎa 6úen6úen na wee dé mí sǎa wo yi, hueekaró mía mu yi. ²³ Lé bio 6a nùpua 6úen6úen wó mu bè-kohó, á 6a 6úen6úen khèra lè le Dónbeenǐ cùkúso. ²⁴ Eε ká le Dónbeenǐ sǎamu bío yi, á le wó á 6a térénna o Yeesu Krista pánká yi, wón na wó á 6a yú mítén mu bè-kohó níi yi. Le wó mu kǎamáa. ²⁵ Le Dónbeenǐ wó a lè le muiní yǎa. Lé bǔn bío yi ó o Krista mu húmú pánká yi á bǎa dó mi sǎa wo yi 6úen6úen á yúráa mu bè-kora séndíaró. Le Dónbeenǐ wó kà sii, à zéénínaa bio le wee wé à 6a nùpua térén le yahó. Hàri ho yánkaa, á 6a nùpua bè-kora na 6a wó ²⁶ á le hǎ mí sǎi bío yi, à zéénínaa bio le wee wé à 6a térén le yahó. Hàri lòn zuia ká le Dónbeenǐ pá térénna, á wee wé à 6a nùpua térén le yahó 6a siadéro o Yeesu yi bío yi.

²⁷ Lé bio á mu lé le siidéro le Dónbeenǐ yi wee wé ò o nùpue térén le yahó, á mu nùhǔ mía ò o yòoní mítén mí wára bío yi. ²⁸ Mu bon, wa wee leéka le o nùpue wee térén le Dónbeenǐ yahó o siidéro le yi bío yi, ká yínǎí o Mǎyíize làndá na ó o wee bè yi bío yi. ²⁹ Tǎá le Dónbeenǐ mu so lé 6a *zúifúwa mí dòn 6àn Dónbeenǐ le? Le so yínǎí hǎ síiwà na ká 6úen6úen 6àn Dónbeenǐ le? Uuu, le mún lé hǎ síiwà na ká 6àn Dónbeenǐ. ³⁰ Mu bon, lerén lé le Dónbeenǐ dà-kéní mí dòn. Lé lerén wee wé à 6a zúifúwa térén le yahó 6a siadéro le yi bío yi, á le mún wee wé à hǎ síiwà na ká nùpua mún térén le yahó 6a siadéro le yi bío yi. ³¹ A bǔn so wee zéení le lé dén siidéro so le yi bío yi ó o Mǎyíize làndá nùhǔ wǎa míanáa le? Bùèé dé! Ho làndá mu bio nùhǔ keíló á wa yáa wíokaa wee tíi nii le wa siadéro le Dónbeenǐ yi.

4

O Abarahaamu siidéro le Dónbeenǐ yi bío

¹ A bio wa wǎa à bío wán 6úaa *Abarahaamu dǎní yi lé mu yén? Lé mu yén ó o yú? ² Ká a Abarahaamu lá térénna le Dónbeenǐ yahó bio ó o

† 3:18 Mi lorí Lení vǎahǔ (Psaumes) 14.1-3; 53.2-4; 5.10; 10.7; 140.4; Ezayii vǎahǔ 59.7-8

wó bïo yi, se o dà à yòní mítén, ká a màhá yí dà máa yòní mítén le Dónbeení yahó. ³ Mu bon, bïo kà lé bïo túara le Dónbeení bióní vūahú yi: «O Abarahaamu dó mí sîi le Dónbeení yi, lé bŭn nŏn le càtío wo là a nùpue na téréna le yahó.»* ⁴ O ton-sá wón sàánii ko làa wo, ká le yínŏrî dèè na 6a wé hā làa wo. ⁵ Εε ká a búí yí máa wé dèè, à 6anso màhá dó mí sîi le Dónbeení na wee wé ò o bè-kora wéro à téréna le yahó, wón le Dónbeení wee càtí le o téréna mí yahó o síidéro le yi bïo yi. ⁶ Lé bŭn te bïo ó o nùpue na le Dónbeení wee càtí le o téréna le yahó ká mu bè-wénia níi ló ó o *Daviide wee bïo jún-sîni bïo kà sîi:

⁷ «Bia le Dónbeení séra wékheró díá, á 6ó bè-kora jūhú, bán júná sî.

⁸ O nùpue na bè-kora ó o Núhúso yí jà a jūhú yi, wón jūhú sî.»†

⁹ Dén jún-sîni so bïo ciran bïa kúiora mí dòn lée, tàá bïa yí kúiora á mu mún ciran? Mu bon, wa wee bïo bïo kà: «O Abarahaamu síidéro le Dónbeení yi lé bŭn wó a là a nùpue na téréna le yahó.» ¹⁰ Ká lé o *kúiiro mándén á le wóráa wo là a nùpue na téréna lée, tàá le wó mu wó ó o kúioráa? Bùéé, le Dónbeení wó a Abarahaamu là a nùpue na téréna wó ó o kúioráa. ¹¹ Sáni ò o Abarahaamu kúii, à bŭn le Dónbeení wó a là a nùpue na téréna le yahó o síidéro le yi bïo yi. Ká ho kúiiro hón lée fimini na bò a wán, à zéeni le le Dónbeení wó a là a nùpue na téréna mí yahó o síidéro le yi bïo yi. Lé bŭn bïo yi ó o Abarahaamu mu wóráa bïa búenbúen na dó mí sîa le Dónbeení yi à 6a yí kúiora 6àn maá. ¹² Εε ká a mún lé bïa kúiora 6àn maá, bán na yí kánaa ho kúiiro mí dòn yi, à 6a bò bïo á wán maá Abarahaamu wó yi, wón na dó mí sîi le Dónbeení yi sáni ò o kúii.

Hā kīa wee yí le síidéro le Dónbeení yi pánká yi

¹³ Le Dónbeení dó mí jii nŏn o *Abarahaamu là a mŏnmánia yi, le mí ì na ho díimíjā 6a yi á ho ò wé 6a kīa.‡ Ká mu màhá yínŏrî bïo ó o Abarahaamu wee wé bïo ho làndá le o wé bïo yi. Le wó mu lé bïo ó o téréna le yahó o síidéro le yi bïo yi. ¹⁴ Ká hā kīa bïo lá sà a *Moyiize làndá bèrowà yi mí dòn, se le síidéro le Dónbeení yi jūhú mia, á bïo le Dónbeení dó mí jii le mí ì na mí nípomu yi mún lá à khí. ¹⁵ Lé bïo á bïo 6a nùpua yí máa wé bïo ho làndá le 6a wé sese, lé bŭn wee cíi le Dónbeení sîi. Ká làndá lá mia, se làndá yáaro 6èn mún mia.

¹⁶ Lé bŭn bïo yi á hā kīa bïo sánáa bïa dó mí sîa le Dónbeení yi, bèra a na à hā wé bïo na hŏn làa ba, à bïo le Dónbeení dó mí jii le mí ì na à bïo sî bïa lé o Abarahaamu mŏnmánia búenbúen yi. Mu yínŏrî bïa mí dòn na wee wé bïo ho làndá le 6a wé, ká mu mún lé bïa búenbúen na dó mí sîa le Dónbeení yi. ¹⁷ Làa bïo mu túararáa le Dónbeení bióní vūahú yi: «Ī wó fo le hā kána cèrèè nípomu 6àn maá.»§ Le Dónbeení na ó o dó mí sîi yi yahó, ó o lé wa maá. Dén Dónbeení so lé dío wee dé le mukáni 6a ní-hía yi, le wee wé à bïo lá mia à kerí.

¹⁸ O Abarahaamu dó mí sîi lŏnía mu bïo na lŏníló do, á dó mí sîi le Dónbeení yi, lé bŭn te bïo ó o wóráa hā síiwà na boo 6àn maá, làa bïo le Dónbeení bíaráa mu kà sîi: «Ū mŏnmánia jii máa zŭn.»* ¹⁹ O lúluio á à yí

* 4:3 Mí loŏ Bïo jūhú búenii vūahú (Genèse) 15.6 † 4:8 Mí loŏ Lení vūahú (Psaumes) 32.1-2

‡ 4:13 Mí loŏ Bïo jūhú búenii vūahú (Genèse) 12.2-3; 17.4-6; 22.15-18 § 4:17 Mí loŏ Bïo jūhú

búenii vūahú (Genèse) 17.5 * 4:18 Mí loŏ Bïo jūhú búenii vūahú (Genèse) 15.5

ho khímàni mu pàahú, á ká mu húmú, á mún zū mín háa Sara máa teró bío, εε ká a sídéro le Dónbeení yi màhà pá fàrá ò. ²⁰ Bío le Dónbeení dó mí jii le mí ì wé ó o yí titikaa bío yi hàrí cínú. Ká a sídéro le Dónbeení yi bío yi ó o wíokaa yú ho pànká, á dóràa ho cùkú le yi. ²¹ O Abarahaamu láa mu yi binbirí le bío le Dónbeení dó mí jii le mí ì wé á wéró pànká mún wi le cón.

²² Lé bñn nòn á mu túara a Abarahaamu dání yi le «le Dónbeení càtio wo là a nùpue na téréna.»† ²³ εε ká le bioní mu «le Dónbeení wó a là a nùpue na téréna» á yí túara orén mí dòn bío yi. ²⁴ Le mún túara warén bío yi, warén na le Dónbeení càtio le 6a nì-térénnia, warén na dó wa sía le yi, lerén na vènia wa Núhúso Yeesu 6a nì-hía tñahú. ²⁵ Le Dónbeení día á 6a bó a wa bè-kora bío yi, á wó ó o vèera, bèra a na à wa wé 6a nùpua na téréna le yahó.

5

Le Dónbeení wó á 6a nùpua làa de bñnia sí

¹ Bío le Dónbeení wó wen le 6a nùpua na téréna wa síadéro le yi bío yi, á warén làa de á ho héerá wáa wi pàahú wa Núhúso Yeesu *Krista pànká yi. ² Lé orén pànká yi á wa wee zámakaràa mu sáamu na wa wi yi wa síadéro le Dónbeení yi bío yi, á sía wan bío wa dó wa sía wee lóni wa páaníló le Dónbeení mu cùkú yi làa de. ³ Mu yàá yínón bñn mí dòn, wa wee zámaka le lònbee na wee yí wen bío yi, Lé bío wa zū le le wee wé á wa hí wa sía. ⁴ Ká wa há wa sía, lé bñn ò wé á wa à dàrì ò yí le sée ho kúará khénlò wán. Ká wa dàrina káa ho kúará khénlò mu yi, á wa à dàrì ò dé wa sía á à lóni bío le Dónbeení le mí ì wé. ⁵ Wa síadéro à lóni á bío máa dé niyio wen, lé bío le Dónbeení zéenia le mí wa wen làa sóobé le Hácirí na le nòn wen pànká yi. ⁶ Mu bon, wa lá yí dà dèe búu máa wé waten. A bío ho pàahú na le Dónbeení bàrá á dòn, ó o Krista búeé húrun 6a bè-kora wérowà bío yi. ⁷ Ho tà à hí o nùpue na téréna bío yi lònbee wi. Nún-sí á nùpue dà à hení mí síi á à hí yía wee wé mu bè-tente bío yi. ⁸ εε ká le Dónbeení wee zéeni le le wa wen làa bío ká: Bío wa lá lé 6a bè-kora wérowà mí cúee, ká a Krista màhà pá tà húrun wa bío yi. ⁹ Wa wó 6a nùpua na téréna le Dónbeení yahó o Krista húmú cāni pànká yi. A léee kénkén ká wa mún khíi kání le Dónbeení sí-cíilè yi.

¹⁰ Mu bon, bío wa lá lé le Dónbeení zúkúsa, ó o za húmú pànká yi á wa làa de wáa bñnia sí. A bío wa sí làa de ká síi, á wa láa mu yi kénkén le wa à kání bío ó o yío wi lua pànká yi. ¹¹ Mu yàá yínón bñn mí dòn, wa wee zámaka le Dónbeení bío yi wa Núhúso Yeesu Krista pànká yi, wón na wó á wa le le Dónbeení mu bñnia sí.

O Adāma là a Yeesu Krista bío

¹² Lé o nùpue nì-kéní wékheró bío yi á mu bè-kohó wéró zonnáa ho òmíjā yi. A lé mu bè-kohó wéró bèn nòn á mu húmú wiráa. A 6a nùpua búenbúen mún wee hí, lé bío 6a búenbúen lé 6a bè-kora wérowà. ¹³ Sāni le Dónbeení bè o *Moyiize lándá, à bñn mu bè-kohó wi ho òmíjā yi wó. Ká bío á ho lándá lá òmí mía, á le Dónbeení bèn lá yí máa mí mu bè-kohó bío dé dèe yi. ¹⁴ A lá a Adāma pàahú à vaa búe o Moyiize pàahú yi, á mu húmú yú le sée 6a nùpua wán. Hàrí bío á bán nùpua so wékheró yí ka là a Adāma wékheró bío síi, wón na wó bío le Dónbeení le o yí wé, à 6a búenbúen pá húrun, o Adāma na bío wee zéeni yía khíi búen bío. ¹⁵ Ká

† 4:22 Mí lorí Bío jùhú búeení vñahú (Genèse) 15.6

ho wékheró na wó, bñn lè le Dónbeenĩ sãamu yí dà máa tèé. Lé bño ká lé o nùpue nĩ-kéní mí dòn wékheró bño yi á 6a nùpua cèrèè húrunnáa, á le Dónbeenĩ sãamu na le wó lè 6a nùpua cèrèè o nùpue nĩ-kéní pànká yi, wón na lé o Yeesu Krista, bñn sãamu so bño 6èn yí dà máa bño. ¹⁶ Le Dónbeenĩ sãamu là a nùpue nĩ-kéní wékheró á wi mín púná yi. Mu bon, o nùpue nĩ-kéní wékheró lé bñn wó á le Dónbeenĩ siinia 6a nùpua púná. Èè ká mu bè-kora cèrèè wéró món, á le wó mí sãamu lè 6a nùpua, le wó á 6a térénna le Dónbeenĩ yahó. ¹⁷ Mu bon, o nùpue nĩ-kéní wékheró lé bño wó á mu húmú yú ho pànká. Èè ká a Yeesu *Krista mí dòn pànká yi, á 6a nùpua na wee yí mu sãamu lè mí síiwà, bña le wee wé à 6a térén le yahó, bán yío á à wé lua, á à páaní ì dí le bèèni làa wo. ¹⁸ Lé kà síi ó o nùpue nĩ-kéní wékheró nòn á 6a nùpua búenbúen púná súrää. Làa bñn síi, ó o nùpue nĩ-kéní bè-wénii na térénna, lé bñn 6èn wee wé à 6a nùpua búenbúen térén, à bè yi yíráa le mukāni. ¹⁹ O nùpue nĩ-kéní mí dòn lé yia yí bò bño le Dónbeenĩ bña yi, lé bñn nòn á 6a zãamää wórää 6a bè-kora wérwà. Làa bñn síi, ó o nùpue nĩ-kéní na tà le Dónbeenĩ bño lé yia 6èn wó á 6a zãamää á à térén le yahó.

²⁰ Bño ho làndá bò, á mu bè-kora 6èn mún wee dé wán ká mu wà. Èè ká hen na mu bè-kora wee dé wán yi, lé bñn á le Dónbeenĩ sãamu 6èn mún wiokaa wee dé wán yi ká mu wà. ²¹ Bñn wee wé bèra a na à bño síi mu bè-kora yúráa ho pànká á wee wé à 6a nùpua hí, lé làa bñn 6àn síi á le Dónbeenĩ sãamu 6èn mún wee yíráa ho pànká, à wé à 6a nùpua térén le yahó, à na le mukāni binbirĩ na máa vé 6a nùpua yi 6a páaníló là a Níhúso Yeesu Krista bño yi.

6

Bño ho bátèèmu bño wee zéeni

¹ Awa, á bño wa wää à bño lé mu yén? Wa so ko wa wiokaa wé wé mu bè-kora à le Dónbeenĩ wé wérää mí sãamu cèrèè làa wèn léé? ² Bùéé dé! Mu bè-kora dāni yi, á wa ka lòn nùpua na húrun. A wa so ko à wa bñn wé wé bè-kora le? ³ Mi so yí zū le warén búenbúen na bátizera wa páaníló là a Yeesu *Krista bño yi, á ka lè wa páanía húrun làa wo le? ⁴ Awa, ho *bátèèmu wó á wa ka lè wa páanía húrun làa wo, á páanía nùna làa wo, bèra a na à bño síi ó o Maá Dónbeenĩ vèeníanáa o Krista léra 6a nĩ-hía tlahú lè mí pànká na cùkú wi, lé làa bñn síi á warén mún wirää le mukōn-finle yi.

⁵ Mu bon, wa ka lòn nùpua na húrun wa páaníló làa wo bño yi. Làa bñn síi á wa mún khii vèe wa páaníló làa wo bño yi làa bño ó orén vèerarää bño síi. ⁶ Mi wa zūn le bño wa fù karää, bñn là a Krista páanía 6úaa ho *kùrùwá wán, bèra a na à mu bè-kora wéró púhú 6úe wa cón, à wa yí bñn yí wé mu 6àn wobáani. ⁷ Mu bon, O nùpue na húrun, wón wää púhú ló mu bè-kora wéró yi.

⁸ A bño wa páanía húrun làa wo, á wa láa mu yi kénkén le wa mún ñ páaní ì keñ le mukāni yi làa wo. ⁹ Wa zū le bño ó o Krista wää vèera, ó o máa bñn máa hí. Húmú máa bñn máa dān o bño, ¹⁰ lé bño ó o húrun mu bè-kora bño yi le cùekúee á mu wórää. A le mukāni na ó o wää wi yi ó o wi yi le Dónbeenĩ bño yi. ¹¹ Lé làa bñn 6àn síi á minén mún zūn le mi ka lè mi húrun mu bè-kora dāni yi, á le mukāni na mi wi yi á mi wää wi yi le Dónbeenĩ bño yi mí páaníló là a Yeesu Krista bño yi. ¹² A warén na wi le mukāni yi ho tá wán á mu bè-kora wää yí ko mu bñn yí pànká wán. ¹³ Mi

yí bíní yí díá mi sánia mu bè-kora níi yi à há wé mu bío na yí térénna tonló síá, ká mi wé lòn nùpua na húrun bínia véera bío síi, à sánia wé mu bío na térénna tonló síá, à wé sá na le Dónbeení yi. ¹⁴ Bío mi ka lòn nùpua na húrun véera, á mi le mi sánia wé mu bío na térénna tonló síá, à wé sá na le Dónbeení yi. Lé bío ó o Mòyiize làndá pànká wáa mía mi wán, mu lé le Dónbeení sáamu á mi wi yi.

Wa yi máa sá na mu bè-kora yi

¹⁵ Awa, á bío ó o *Mòyiize làndá pànká wáa mía wa wán à wa wi le Dónbeení sáamu yi, á lé bǔn bío yi á wa wé è wéráa mu bè-kora le? Bùèé dé! ¹⁶ Ká mi wee wé mu bè-kora, se mi lé mu bè-kora òàn wobáani. Bǔn wee buen lè mu húmú. Ká mi bèn wee bè bío le Dónbeení wee bío yi, á dén ñ wé mia lè 6a nùpua na térénna le yahó. ¹⁷ Mi wa dé le Dónbeení bákà! Mi fù lé mu bè-kora wobáani. Éé ká há làa na ká wán, á bío 6a kàráanna làa mia na mi tà yi, á mi bò yi lè mí síá búenbúen. ¹⁸ Mi òúná ló mu bè-kora wéró yi, á wáa lé bío térénna wobáani. ¹⁹ I wee bío làa mia làa bío 6a nùpua wee bíoráa, lé bío mi yí máa wé zún mu bío yara fùafúa. Mí fù ka lòn wobáani, á wee dé mítén mu koomu wárá lè mí síwá yi, à káa le Dónbeení yi. Làa bǔn òàn síi á há làa na ká wán, á mi mún díá mítén lòn wobáani, à wé wé bío térénna, à bío sí le Dónbeení yi.

²⁰ Bío mi fù ka lòn wobáani mu bè-kora wéró níi yi, á bío térénna wéró bío mía mia. ²¹ Awa, á lé ho cǔnú yén mi wáa yú há wárá na mi wee ñyi bío yi há làa na ká wán. Bío wee lé mu món lé mu húmú. ²² Éé ká há làa na ká wán, á le Dónbeení fáa mia mu bè-kora níi yi, á mi wáa lé le ton-sáwá. Cǔnú na wi mu yi, lé bío mí bío sá le yi, á bío wee lé mu món lé le mukānī binbirī na máa vé. ²³ Mu bon, mu bè-kora wéró sàani lé mu húmú. Éé ká le Dónbeení bío na le wee há làa wén wa páaníló là a Yeesu *Krista na lé wa Nùhúso bío yi, bǔn lé le mukānī binbirī na máa vé.

7

O kèrètíé á ho làndá pànká wáa mía wán

¹ Wán zàwa lè wán hínni, bío á ì bío ò na mia á mi zū kénkén, lé bío mi zū ho làndá: O nùpue na yío wi lua, wón lé yia ho làndá pànká wi wán. ² Làa bío síi ká a háa yan o báa, à ho làndá céé wo òàn báa mu yi ho pàahú búenbúen na á wón yío wi lua yi. Ká òàn báa híá húrun, se o háa òúhú ló hón làndá so yi. ³ Ká òàn báa mu yí húrun ò o bínia yan bá-veere, se o lé o bá-fé. Éé ká òàn báa húrun ó o bò yi yannáa, se làndá mía o wán, se o yínóñ bá-fé. ⁴ Lé làa bǔn síi á minén bío mún karáa. Mi páaníló là a *Krista bío yi á minén mún ka lè mi húrun, á ho làndá wáa bínia mía mi wán. Mi bío wáa sá yia véera ló 6a ñi-hía fíahú yi, bèra a na à wa wé sá ho tonló na bío sí le Dónbeení yi. ⁵ Mu bon, pàahú na á mu bío na yí se poni fù yú ho pànká wa wán, á ho làndá wee wé à mu bè-kora poní búe wén. A wa sá há ton-kora na wee buen lè mu húmú. ⁶ Éé ká há làa na ká wán, á wa ka lè wa húrun ho làndá dání yi, á wáa yú waten mu bío na á wa lá lé 6a wobáani níi yi. Wa wáa dà à sá à na le Dónbeení yi lè le hácin-finle, lerén mí bèere Hácírí pànká yi, ká wa wáa máa bíní máa bè *Mòyiize làndá yi máa sá máa nanáa le Dónbeení yi.

Bío òn ho làndá bòráa

⁷ Awa, á wa wáa bío mu yén? Ho làndá léé bè-kohó le? Bùèé. *Làndá lá mía se ì yí zū bè-kohó. Mu bon, ká ho làndá lá yí bía le: «Yí le ù yío lé

mi ninza bïo,»* á ĩ lá máa zūn le bñn léé bè-kohó. ⁸ Lé ho lándá á mu bè-kohó bò yi dóráa le sñi bïo na yí se lè mí síiwá 6àn wéro poni mii. Lándá lá máa, se bè-kohó mún máa. ⁹ Bïo á ĩ fù yí zū ho lándá, á ĩ yïo wi lua. Ká bïo ho lándá bò, á mu bè-kohó 6èn yú ho pánká, ¹⁰ á ĩ wáa ká mu húmú. Lé bñn te bïo á ho lándá na lá à wé á ĩ yí le mukāñi, lé hón á à dé mi mu húmú yi. ¹¹ Mu bon, mu bè-kohó bò ho lándá yi á khā mi yáara.

¹² Ká ho lándá hón wee ce, á bïo bò henía mún wee ce, á téréna, á se. ¹³ Awa, á lé mu bïo na se bñnia wó ínén 6úero le? Bùéé! Éε ká mu bè-kohó máhá ðñn mu bïo na se wán á 6óráa mi. Lé bñn wa zūnanáa le mu bè-kohó yí se làa sòobéε, á mún zūnanáa mu bè-kohó sūnsūmámu bïo le Dónbeenĩ bò henía pánká yi. ¹⁴ Mu bon, wa zū le ho lándá hón lé le Dónbeenĩ bò ho le Dónbeenĩ mu Hácírĩ pánká yi. Ká ínén wón lé o nùpue, pánká máa mii. I ka lòn wobá-nii na 6a yéera mu bè-kohó yi.

O nùpue á mu bè-kohó pánká wi wán

¹⁵ Ho tūiá poni, bïo á ĩ wee wé á ĩ 6èntñn yí zū nùhũ: Bïo á ĩ wi à ĩ wé á ĩ yí máa wé, ká bïo á ĩ jina, bñn lé bïo á ĩ máhá wee wé. ¹⁶ Ká ĩ hĩa wee wé bïo á ĩ yí wi à ĩ wé, se ĩ tà le ho lándá se. ¹⁷ Awa, se bïo á ĩ wee wé ká á yí ló mii, ká lé bïo mu bè-kohó yú ho pánká ĩ wán. ¹⁸ Mu bon, ĩ zū le mu bïo na se wéro pánká máa mii. I wee wé le ĩ wé mu bïo na se, ká ho pánká na á ĩ wé làa bũ lé hĩa máa. ¹⁹ Bïo se na á ĩ wi à ĩ wé á ĩ yí máa wé, á mu bïo na yí se na á ĩ yí wi à ĩ wé, bñn lé bïo á ĩ máhá wee wé. ²⁰ Ká ĩ wee wé bïo á ĩ yí wi à ĩ wé, se bñn wáa yí ló mii. Lé mu bè-kohó na yú ho pánká ĩ wán á mu ló yi.

²¹ Lé bñn bïo yi á ĩ zūnanáa bïo ká: Hen ká ĩ le ĩ wé mu bïo na se, à bïo yí se lé bñn à ĩ día ká ĩ wé. ²² Le Dónbeenĩ lándá à ínén ĩ bεere sñi wee wa bïo yi. ²³ Éε ká bè-veere 6úí máhá wi, bñn 6èn wee fi làa bïo á ĩ tà bïo. Mu wee wé mi lè mu bè-kohó bïo na wi mii kásó nii. ²⁴ A hĩa 6èn léé yéréké wee sá mii! Yia máhá à kání mi mu nĩ-hínmu mu yi lé o yén coon? ²⁵ Éε ká mi wa dé le Dónbeenĩ bārākā o Yeesu *Krista na lé wa Nùhũso pánká yi.

Awa, ĩ hácírĩ yi, á le Dónbeenĩ lándá pánká wi ĩ wán. Ká hā sāniá dāni yi, á mu bè-kohó 6èn pánká wi ĩ wán.

8

Le Dónbeenĩ Hácírĩ wee wé ò o nùpue nùhũ lé

¹ Hā làa na ká wán á bïa wáa páaniá là a Yeesu *Krista, bán núná máa sí. ² Mu bon, le Dónbeenĩ Hácírĩ, ðio wee na le mukāñi o nùpue yi o páanióló là a Krista bïo yi, á kánia mi mu bè-kohó bïo le mu húmú níi yi. ³ O *Moyiize lándá lá yí dà máa wé bñn, lé bïo 6a nùpua yídámu tun mu wéro wāhũ. Éε ká le Dónbeenĩ wó mu. Le nɔn mí za ó o 6ueé lá hā sāniá le 6a bè-kora wérowá bïo, á léraráa 6a núná mu bè-kora níi yi. Lé ká sñi le Dónbeenĩ wó á 6óráa mu bè-kora nùhũ, bñn na lá wee yí ho pánká 6a nùpua wán. ⁴ Le Dónbeenĩ wó ká sñi bèra a na à wa ðañ wé bïo ho lándá le wa wé à mu jii sí, warén na yí máa wé bïo wa sía wee vá yi na yí se, à wa wee wé bïo sí le Dónbeenĩ Hácírĩ yi. ⁵ Mu bon, bïa wee 6ua mítén héha làa bïo sí 6a yi na yí se, bán yilera bò bïo sí 6a yi wán. Ká bïa wee 6ua mítén làa bïo le Dónbeenĩ Hácírĩ le 6a 6uaráa mítén, bán yilera 6èn bò bïo sí le Hácírĩ mu yi wán. ⁶ Yia wee 6ua mítén héha làa bïo sí a yi,

* 7:7 Mi loñ Léró vūahũ (Exode) 20.17; Lándá zéenióló vūahũ (Deutéronome) 5.21

wón lá mu húmú wōhú. A yía wee bè bio le Dónbeenĩ Hácírí le o wé yi, wón òn lá le mukānĩ na máa vé lè ho héerā wōhú. ⁷ Lé bio á bĩa wee ɓua miten héha làa bio sí ɓa sǎnia yi, bán lé le Dónbeenĩ zúkúsa. Ba yí máa wé bio le Dónbeenĩ làndá le ɓa wé. Ba yàà yí dà mu máa wé hùúu. ⁸ Bĩa wee ɓua miten héha làa bio sí ɓa yi, bán bio yí dà máa wé sí le Dónbeenĩ yi.

⁹ Ɛε ká minén bán yí máa ɓua miten làa bio sí mi sǎnia yi. Mi wee wé bio le Dónbeenĩ Hácírí le mi wé, lé bio le Hácírí mu wi mia. Hen ká a Krista Hácírí* mǎa nùpue na yi, se wón ɓanso bio yí sǎ a yi. ¹⁰ Ɛε ká a Krista wi minén yi, á mi yú le mukānĩ le Dónbeenĩ Hácírí pánká yi, lé bio mi téréna le Dónbeenĩ yahó. Mi ì hí bǔn bon, ¹¹ Ɛε ká le Dónbeenĩ na vènia o Yeesu á Hácírí wi mia, á lerén na vènia o Krista mu á mún ñ na le mukānĩ mi sǎnia yi le Hácírí mu na wi mia pánká yi, hǎn sǎnia so na bio sǎ mu húmú yi.

¹² Wǎn zàwa lè wǎn hǐnni, bio lé hǎ kíkáa wa wǎn lé à wa wé bio sí le Dónbeenĩ yi, ká yínǎn à ɓua waten héha làa bio sí wɛn. ¹³ Ká mi wee ɓua miten héha làa bio sí mia, á mi ì hí. Ɛε ká mi khú mi kúrú síi bio wéró yi le Dónbeenĩ Hácírí pánká yi, á mi ì kerí le mukānĩ yi.

¹⁴ Mu bon, bĩa le Dónbeenĩ Hácírí wee dí yahó, bán ɓúenɓúen lé le Dónbeenĩ zàwa. ¹⁵ Le Hácírí na mi yú máa wé mia làa wobáani, le máa dé zǎnĩ mia. Le wee wé mia lè le Dónbeenĩ zàwa, á wa dà wee veráa le le «Abaa.» Mu kúará le: I Maá. ¹⁶ Le Dónbeenĩ Hácírí mí beere yàa wee bío mu wéréwéré wa sía yi le wa lé le Dónbeenĩ zàwa. ¹⁷ Awa, á bio wa lé le Dónbeenĩ zàwa, á hǎ kǎa na le dó mí jii le mí ì na mí zàwa mu yi á bio mún sǎ warén yi. Wa à páani hǎ yi là a Krista. Mu bon, ká wa tà wee páani le lònbee yi làa wo, á wa mún khíi páani a cùkú yi làa wo.

Le Dónbeenĩ wi à ɓa nùpua kerí le cùkú yi

¹⁸ Le lònbee lè mí síiwà na wee yí wɛn ho zuia á yí dà máa tèè lè ho cùkú na wa khíi yí le Dónbeenĩ cǎn. ¹⁹ Mu bon, mu bio ɓúenɓúen na le Dónbeenĩ léra á síi vá làa sòobéε wee lònĩ bio le Dónbeenĩ khíi zéenináa bĩa lé le zàwa. ²⁰ Mu bon, mu bio ɓúenɓúen á wi ho pánká na bio jùhú mǎa níi yi. Yínǎn munén màkóo kera mu yi, yǎa léra mu lé yǎa wó mu. † Ɛε ká ho dé mí síi lònĩ á jùhú pá wi mu bio mu cǎn. ²¹ Le Dónbeenĩ khíi fé mu bè-lénnii ɓúenɓúen ho yáaró pánká na mu wi níi yi lòn wobá-nii níi yi, á mu ù kerí miten, á à kerí ho cùkú yi làa bio le Dónbeenĩ zàwa wiráa miten bio síi. ²² Mu bon, wa zū le hǎri lòn zuia á mu wee jinika là a hǎa na sǎnĩ wee ɓúe bio síi. ²³ Ká mu màhǎ yínǎn mu bè-lénnia mu mí dòn wee jinika. Warén na yú le Dónbeenĩ Hácírí wó, dén na lé le nín-yání bè-hǎnii, warén mún wee jinika á pannáa bio le khíi mànjá à lén wa júná, à zéeni le wa lé le zàwa. ²⁴ Wa fera bǔn bon. Ká wa fenló mu màhǎ lée bio na wa dó wa sía wee lònĩ. Ɛε ká a nùpue hǎa mǎn mu bio na ó o wee lònĩ, se bǔn bio so ó o máa bini máa lònĩ. Mu bio na ó o nùpue yío wi wǎn ó o so tǐn bini ì lònĩ le? ²⁵ Ɛε ká wa dó wa sía wee lònĩ bio wa yío mǎa wǎn, se wa hǎ wa sía wee lònínáa mu.

²⁶ A le Dónbeenĩ Hácírí mún wee séeni wɛn, lé bio wa lé ɓa yídàwa le Dónbeenĩ bio dǎnĩ yi. Mu bon, wa yí zū bio wa à floráa. Lé bǔn te bio le Hácírí mu wee fio wa bio yi lè hǎ jinikaa na bio yara yí dà máa zéeni. ²⁷ A le Dónbeenĩ na wee mi bio khíina zoó wi hǎ sía yi, dén zū bio le Hácírí wi

* 8:9 O Krista Hácírí na bio bĩa hen dén lè le Dónbeenĩ Hácírí ɓúenɓúen lée dà-kéni. † 8:20 Mi loñ Blo jùhú ɓúeenii vuahú (Genèse) 3.17

le fio. Mu bon, le Hácírí mu wee fio bĩa dó mí sĩa le Dónbeenĩ yi bĩo yi. Le wee wé mu làa bĩo le Dónbeenĩ le mu koráa.

²⁸ Le Dónbeenĩ wee wé à mu bĩo búenbúen wé ho cǔnú bĩo bĩa wa le cǔn, bán na le hueekaa làa bĩo le lon làa bũ. ²⁹ Mu bon, le Dónbeenĩ fèra hueeka 6a, á le mún fèra lon à le wé à 6a 6onmín lè le za, bèra a na à wón wé 6a zà-kúii kǐnleso. ³⁰ Bán na le Dónbeenĩ fèra le mí ì wé bĩo kà sǐi á le mún von, á bĩa le von á le mún wó á 6a téréna le yahó, á bĩa le wó á 6a téréna le yahó á le mún wó á 6a yú le cùkú.

Le Dónbeenĩ waminĩ bĩo

³¹ Bĩo wa yáa wáa à bǐnĩ ì bĩo lé mu yén? Bĩo le Dónbeenĩ wi làa wɛn, á yĩa dà à sánsá wɛn lé o yén? ³² Le Dónbeenĩ na yĩ pǎ mí za húmú, à le tǎ nɔn wo ó o húrun wa búenbúen bĩo yi, á so máa na mu bĩo búenbúen wɛn máa bè mí za mu wán le? ³³ Núpue na dà à baká bĩa le Dónbeenĩ hueekaa yi wón mía. Lé bĩo le Dónbeenĩ wó á 6a téréna le yahó. ³⁴ Núpue na wáa dà à sǐinĩ 6a júná wón mía. Lé bĩo ó o *Krista húrun. Mu yáa yǐnɔn bǔn mí dòn, o vèera, á wi le Dónbeenĩ nín-tǐánĩ, á wee fio le yi wa bĩo yi. ³⁵ Lée wée dà à fáa wɛn o Krista na wa wɛn níi yi? Lé ho yéréké na wé sá a núpue yi lée, táa lé le yidèérè? Táa lé bĩo 6a núpua wee beé wa lò bĩo yi le? A lé le hǐnĩ lè mu khemu lée, táa lé mu bĩo na dà wee dé le 6óonĩ. Táa lé mu húmú le? ³⁶ Mu ù wé wɛn làa bĩo mu túararáa le Dónbeenĩ bǐonĩ vǔahǔ yi: «Lé únén Dónbeenĩ bĩo yi á wa wee zǎanínáa wa mukánĩ làa wizoonĩ búenbúen. Ba núpua wee lá wɛn lòn pia na 6a wà vaá búe.»[†] ³⁷ Εε ká mu búenbúen yi, á warén lé bĩa lé 6a san-báa binbirĩ o Krista na wa wɛn pánká yi. ³⁸ I láa mu yi binbirĩ le mu húmú, lè ho kéĩ le mukánĩ yi, lè le Dónbeenĩ tonkarowá na ho wáyai, lè há pánkáwá búenbúen, làa bĩo há làa na kà wán, làa bĩo khú wé, ³⁹ lè ho wáyai pánkáwá, làa hǐa ho tá yi, lè mu bè-lénna búenbúen, á dèe woon yĩ dà máa fáa wɛn le Dónbeenĩ waminĩ na le dǐn wa Núhúso Yeesu Krista wán zéenia làa wɛn níi yi.

9

O Isirayele nǐpomu bĩo sǎ le Dónbeenĩ yi

¹ I ì mǐ ho túiá poni, í máa fǐ sabéré lé bĩo á ì bĩo sǎ a *Krista yi. A le Dónbeenĩ Hácírí mún wee zéeni mu wéréwéré í sǐi yi le bĩo á ì bĩo á bon. ² I yi wee dè làa sòobé, á lò wee be mu bĩo yi. ³ Mu bon, ínén í bèere lá à fan le le Dónbeenĩ dánkánĩ mi, á ì là a Krista fáa mún yi ká bǔn lá dà à séeni wán zàwa lè wán hǐnni na làa mi lé ho sǐi kénĩ bĩo yi. ⁴ Ba lé o *Isirayele nǐpomu. Le Dónbeenĩ wó 6a lè mí zàwa, á zéenia mí cùkú làa ba, á bò le páanĩ lè mí sǐiwà làa ba. Le nɔn ho làndá 6a yi, á zéenia bĩo 6a wé è 6úaanĩ làa de làa ba. Le dó mí jii nɔn 6a yi bĩo cèrèe dǎnĩ yi. ⁵ Lé 6arén lé o *Abarahaamu là a *Izaaki là a *Zakoobu mònmanía, á mu nǐpomu dǎnĩ yi, á lé 6arén 6àn sǐi ó o Krista mún 6ueé ton yi, wón na wi mu bĩo búenbúen jǔhǔ wán, á lé le Dónbeenĩ, á le khòonĩ bĩo sǎ yi fèe. *Amiina.

Bĩa lé o Isirayele nǐpomu binbirĩ

⁶ Bǔn wee zéeni le bĩo le Dónbeenĩ dó mí jii le mí ì wé á le so khú yi le? Bùeé. Εε ká bĩa 6a wee ve làa Isirayele zàwa yǐnɔn bán búenbúen lé bĩa lé o zàwa binbirĩ. ⁷ O o Abarahaamu zàwa mún yǐnɔn bán búenbúen lé bĩa lé o zàwa binbirĩ. Mu bon, bĩo kà lé bĩo le Dónbeenĩ bĩa nɔn o Abarahaamu yi: «Ba zàwa na á ì dó í jii le í na foñ, lé o Izaaki á ì ì dǐn

[†] 8:36 Mi loñ Lení vǔahǔ (Psaumes) 44.23

wán á fo ò yíràá 6a.»* 8 Bún wee zéení le o Abarahaamu zàwa na ó o ton búenbúen yínón Dónbeení zàwa. Bía lé le zàwa lé bía le Dónbeení dó mí jii bío yi, na lé o Abarahaamu mòmmanía. 9 Mu bon, hã jì-cúa na kà lé hĩa le Dónbeení mà á dóràa mí jii: «Lóhó ló tìkà ká í bíní ì buen ũ cón ká mñn hãa Sara ton o za báa.»† 10 Bún pá yínón mu mí dòn. O Erebekea mún ton 6a hénbéní lè wàn maá Izaaki. 11-12 Páahũ na 6a yáá ãñ yí ton yí á yí wó bío se làa bío yí se, á le Dónbeení bía bío kà: «O kìnleso á à wé o fɛeso ton-sá.»‡ Le Dónbeení bía bún bèra a na à bío le le mí ì wé à wé à lén. Le wee hueeka 6a nùpua làa bío sí le yi. Mu yí máa lé 6a nùpua wárá yi, ká mu wee lé lerén na wee ve 6a yi. 13 Làa bío mu túararàa le Dónbeení bíoní vūahũ yi kà sii: «O wara a Zakoobu ò o día a Ezayuu.»§

Le Dónbeení le mí ì wee bío na à le wé mu

14 Awa, á bún kúará lé mu yén? Mu so wee zéení le le Dónbeení yí téréna le? Bùeé dé! 15 Mu bon, bío kà lé bío le bía non o *Moyiize yi: «Ì le ì wé hii làa nùpue na, à ì wé le lè 6anso. I le ì zūn nùpue na màkàrí à ì zūn 6anso màkàrí.»* 16 Bún wee zéení le yínón bío 6a nùpua wee cà mu, tàá bío 6a wee jì mí lò bío yi. Ká le Dónbeení na wee wé le hii lé ãño mu wee lé yi. 17 Bío kà lé bío bía le Dónbeení bíoní vūahũ yi: «Ì dó fo lè ho *Ezipite kòhũ bée bèra a na à ì dànló bío zūn, à ì yèni mún lé ho ãmíjǎ búenbúen yi.»† 18 Lé bún non ká le Dónbeení le mí ì zūn nùpue na màkàrí, à le zūn 6anso màkàrí. Le le mí ì wé ò o nùpue yi ti, à le wé à 6anso yi ti.

19 Ká lé bún mu karáa, jún-sí ó o búí á à tùa mĩ le lée webio non le Dónbeení mu pá wee zàráa lè 6a nùpua? Mu bon, yía dà à pí bío le Dónbeení le mí ì wé wón mía. 20 Nùpue so dà à pí bío le Dónbeení le mí ì wé le? Dà-mínii so dà à tùa yía má le yi le lée webio non ó o má mí kà le? 21 O sí-mí so yí dà máa mí ho córó làa bío ó o síi vá yi le? O le mí ì mí ãe na bío jùhũ wi làa sòobé, tàá ãño bío jùhũ tà mía lè ho córó mu, ò o mí.

22 Awa, le Dónbeení wi le zéení le mí síi wee cĩ, á wi le zéení mí pánká. A le jón pá jà mí yi làa sòobé bía le síi wee cĩ yi bío yi, na bío sá ho yáaró yi. 23 Ká le màhá mún wi le zéení mí cùkú beení làa bía le zūna màkàrí, bán na le fèra wíokaa à 6a kèr le cùkú beení mu yi. 24 Bán sowaso lé warén. Le von wèn léra 6a *zúifùwa làa bía yínón 6a zúifùwa tñahũ. 25 Bío kà lé bío le Dónbeení bía mí jì-cúa fɛero Ozee vūahũ yi:

«Bia lá yínón ì nìpomu

á ì wé è ve le ì nìpomu.

Mu nìpomu na á ì lá yí wa,

á ì wáa waré làa sòobé.

26 Hen na 6a lá wé le:

«Mí yínón ì nìpomu»,

á 6a wée ve mia yi lè

le Dónbeení na wi fɛɛɛ zàwa.»‡

27 O jì-cúa fɛero *Ezayii wón 6èn bía bío kà pónpón o *Isirayɛle nìpomu ãñí yi: «Hàrí ò o Isirayɛle nìpomu wé boo lè mu yámú jumu jii hñnlè bia bío síi, á 6a sñn-kéní mí dòn lé bía á à fen. 28 Mu bon, bío ó o Nùhũso

* 9:7 Mí loñ Bío jùhũ búeení vūahũ (Genèse) 21.12 † 9:9 Mí loñ Bío jùhũ búeení vūahũ (Genèse) 18.10, 14 ‡ 9:11-12 Mí loñ Bío jùhũ búeení vūahũ (Genèse) 25.23 § 9:13 Mí loñ Malasii vūahũ 1.2-3 * 9:15 Mí loñ Léro vūahũ (Exode) 33.19 † 9:17 Mí loñ Léro vūahũ (Exode) 9.16 ‡ 9:26 Mí loñ Ozee vūahũ 2.1-3, 25

bía le mí ì wé o ò wé fùafùà ho tá wán.»[§] ²⁹ Laa bïo ó o Ezayii mu mún pá fèra bïaráa bïo kà:

«Le Dónbeenĩ na dà mu bïo búenbúen
lá yí ká bía wa nɔnkāni can yi,
se wa bïo lá à kɛní
lè ho Sodɔɔmu lóhó bïo síi,
wa bïo lá à ɓonmín
lè ho Komɔɔre lóhó bïo síi.»*

Le Dónbeenĩ wee wé à ɓa nùpua téréen le yahó

³⁰ Awa, á bïo wa wáa à bío lé mu yén? Bía yínɔní ɓa *zúífùwa na yí cà à ɓa téréen, á le Dónbeenĩ wó á ɓa téréenna le yahó ɓa siadéro le yi bïo yi. ³¹ O *Isirayɛele nĩpomu bán ɓèn lá wi ɓa ðn ho lándá wán à térénnáa le Dónbeenĩ yahó á mu yí wó yí yú. ³² Lée webio nɔn ɓa yí wóráa mu yí yú? Lé bïo ɓa yí cà à ɓa téréen le Dónbeenĩ yahó lè ɓa siadéro le yi, à ɓa wi ɓa téréen le yahó lè há wárá na ɓa wee wé. A ɓa kākāna le huee na wee wé ò o nùpue lùwá wán.

³³ Laa bïo mu túararáa le Dónbeenĩ bionĩ vūahũ yi:
«Mi loń, ho Sion lóhó yi,
á ï bàrá le huee
na wee kōkōn wán,
ho ɓúaa hó na wee lùwá a nùpue.
Ɛɛ ká yīa màhá dó mí sīi ho yi,
á ɓànsó máa nīyi.»†

10

Ba zúífùwa làa bía yínɔní ɓa à bío sá a Nùhũso yi

¹ Wán zàwa lè wán hinni, bïo wi ï sīi yi làa sòobéɛ na á ï wee fio le Dónbeenĩ cón ɓa *zúífùwa dání yi, lé ɓa káníló bïo. ² Mu bon, ï dà à bío mu ɓa jii le ɓa ɓèntfn henía le Dónbeenĩ bïo làa sòobéɛ, ɛɛ ká mu yara binbirĩ á ɓa yí zū. ³ Bïo le Dónbeenĩ wee wé ò o nùpue téréen le yahó á ɓa yí zū, á ɓarén mítén wi ɓa cà bïo ɓa à wé ká ɓa à téréen le yahó. Lé ká sīi á ɓa pánáa bïo wee wé ò o nùpue téréen le Dónbeenĩ yahó. ⁴ Mu bon, lé o *Krista nɔn ó o *Mɔyīize lándá bèró bïo jii sūrāa, bèra a na à bía búenbúen na wee dé mí sīa o Krista mu yi, à bán téréen le Dónbeenĩ yahó.

⁵ Bïo ó o Mɔyīize bía ho lándá na wee wé ò o nùpue téréen le Dónbeenĩ yahó dání yi lé bïo kà: «Yīa wee wé bïo ho lándá bò henía wón yío á à wé lua ho pánká yi.»* ⁶ Le siidéro o Krista yi dání yi na wee wé ò o nùpue téréen le Dónbeenĩ yahó á bïo ká lé bïo bía: Yí bío ũ sīi yi le «lé o yén á à yòo ho wáayi?» Mu wee zéeni le lé o yén á yòo wé ó o Krista ɓueé lii. ⁷ Mún yí bío ũ sīi yi le «lé o yén á à lii ho nĩ-hónbó-lóhó yi?» Mu wee zéeni le lé o yén á líi vèeni a Krista ɓa nĩ-hía t̄ahũ.

⁸ Ká bïo ká lé bïo bía: «Le bionĩ ɓueé ɓó foñ. Dén bionĩ so lé ðio wee zéeni le siidéro o Krista yi bïo.»† Lé lerén bionĩ mu á wa wee bue. ⁹ Ká fo tà bía wéréwéré le o Yeesu lé o Nùhũso, ká fo dó ũ sīi binbirĩ le le Dónbeenĩ vèeni wo léra ɓa nĩ-hía t̄ahũ, á fo ò fen. ¹⁰ Mu bon, le sīi na wee dé le Dónbeenĩ yi binbirĩ lé bïo wee wé ò o nùpue téréen le yahó. Yīa bía mí siidéro o *Krista yi bïo wéréwéré, wón ɓànsó á le Dónbeenĩ á à

§ 9:28 Mi loń Ezayii vūahũ 10.22-23 * 9:29 Mi loń Ezayii vūahũ 1.9; Bïo jũhũ búeenĩ vūahũ (Genèse) 19.23-28 † 9:33 Mi loń Ezayii vūahũ 28.16 * 10:5 Mi loń Levii nùwā vūahũ (Lévitique) 18.5 † 10:8 Mi loń Lándá zéeniłó vūahũ (Deutéronome) 30.12-14

fení. ¹¹ Mu bon, bïo kà lé bïo túara le Dónbeenĩ bïonĩ vūahũ yi: «Nùpue lée nùpue na dó mí sïi le Dónbeenĩ yi wón máa n̄yi.»[†] ¹² Ba *zúifùwa làa bïa yínwá 6a zúifùwa á hueekaró mía yi. Ba búenbúen lɛéra o Núhũso n̄-kéní yi, wón na wee wé mu tentemu làa bïa búenbúen na wee fio mu o cón. ¹³ Mu bon, bïo kà lé bïo túara le Dónbeenĩ bïonĩ vūahũ yi: «Nùpue lée nùpue na à ve o Núhũso, ó ò k̄n̄i.»[§]

¹⁴ Eɛ ká 6a so dà à ve o Núhũso ká 6a yí dó mí sïa wo yi le? A 6a so dà à dé mí sïa wo yi ká a búii yí zéenia o bïo á 6a yí ná le? A 6a so dà à jí mu ká a búii yí buera mu le? ¹⁵ A mu so dà à bue ká a búii yí tonkaa mu bïo yi le? Làa bïo mu túararáa le Dónbeenĩ bïonĩ vūahũ yi ká sïi: «Bia wee buen lè h̄a bín-tentewà á miló s̄i-wɛɛ b̄ɛnt̄ɛn wi làa s̄obɛɛ.»^{*} ¹⁶ Ká 6a búenbúen màhá yí b̄o le Dónbeenĩ bín-tente yi. Mu bon, bïo kà lé bïo ó o *Ezayii bïa: «Núhũso, lé o yén yàá dó mí sïi le bín-tente na wa wee bue yi?»[†] ¹⁷ Lé ká sïi á le slidéro le Dónbeenĩ yi wee lé le bïonĩ na ó o nùpue wee jí yi, á le bïonĩ mu lé o Krista bïo bueró.

¹⁸ Awa, le í tùa mia: O *Isirayɛele n̄pomu á yí ná le bín-tente mu le? Ba ná le. Bïo kà lé bïo túara le Dónbeenĩ bïonĩ vūahũ yi:

«Le Dónbeenĩ bín-tente
á b̄ɛnb̄era h̄a lùà búenbúen.

Le buera n̄n

ho ðimí ná nùpua búenbúen yi.»[†]

¹⁹ Le í wíoka tùa mia: A lé o Isirayɛele n̄pomu yí zūna mu kúará le? Awa, á bïo kà lé bïo ó o *M̄oyiize f̄era bïa mu ðání yi:

«Í ì wé á bïa yínwá í n̄pomu
á mi ì dí lè le yandee.

I ì wé á mi sïa á à c̄i

mu n̄pomu na hácírí mía yi.»[§]

²⁰ Le *Dónbeenĩ ñi-cúa f̄ɛero Ezayii yàá henía mí sïi ò o bïa bïo kà:

«Bia lá yí máa cà mi
á yú mi.

Bia lá yí máa fio ðɛɛ í cón

á í zéenia lè ðten.»^{*}

²¹ Ká a Isirayɛele n̄pomu ðání yi, á le Dónbeenĩ ñi-cúa f̄ɛero Ezayii pá b̄inía le le Dónbeenĩ bïa bïo kà: «Làa wizooni búenbúen ká í wee dá í n̄ii ve o Isirayɛele n̄pomu na yí máa bè í bïonĩ yi, à 6a k̄aa.»[†]

11

Le Dónbeenĩ yí p̄á a Isirayɛele n̄pomu bïo

¹ Awa, le í tùa mia: Le Dónbeenĩ pá a *Isirayɛele n̄pomu le? B̄uèé dé! Lé bïo á ínén mún lé 6a n̄-kéní, á lé o *Abarahaamu m̄onm̄aní. I ló a B̄ɛnzamɛɛ n̄uwá b̄àn z̄i-n̄hũ yi. ² Le Dónbeenĩ n̄pomu na le f̄era hueekaa á le yí p̄á. Mi b̄iní leéka le Dónbeenĩ bïonĩ vūahũ bïonĩ na kà bïo, h̄la ó o ñi-cúa f̄ɛero *Elii mà n̄n le Dónbeenĩ yi ká a s̄li yí wan o Isirayɛele n̄pomu bïo na 6a wó yi. O le: ³ «Núhũso, ù ñi-cúa f̄ɛerowà á 6a b̄ó. Ú muiní yɛɛn̄i lùà á 6a f̄ù. Lé ínén í ðòn ká, á ínén 6a mún wi 6a búe.»^{*} ⁴ A bïo kà lé bïo

[†] 10:11 Mi loĩ Ezayii vūahũ 28.16   § 10:13 Mi loĩ Zowɛele vūahũ 3.5   * 10:15 Mi loĩ Ezayii vūahũ 52.7   † 10:16 Mi loĩ Ezayii vūahũ 53.1   † 10:18 Mi loĩ Lení vūahũ (Psaumes) 19.5

§ 10:19 Mi loĩ Lándá zéenílò vūahũ (Deutéronome) 32.21   * 10:20 Mi loĩ Ezayii vūahũ 65.1

† 10:21 Mi loĩ Ezayii vūahũ 65.2   * 11:3 Mi loĩ Bá-zàwa n̄in-yáni vūahũ (1 Rois) 19.10, 14

le Dónbeenĩ bĩa n̄n wo yi: «Ba báawa muaaseé h̄ɛjun á ĩ ká lè ĩten. Bán yí búrá le dofiní na 6a le Baale yahó á yí búaanía le.»[†] ⁵ Mu mún ka ká s̄ii ho zuia. Le Dónbeenĩ s̄amu b̄io yi, á 6a s̄n-kéní lé b̄ia le léra. ⁶ Lé le s̄amu b̄io yi á le hueekaaráa 6a, ká yín̄n̄ b̄io 6a wó b̄io yi. Ká b̄un m̄ia se le s̄amu w̄aa yín̄n̄ s̄amu.

⁷ Lée webio á mu wee zéení? Mu wee zéení le b̄io ó o Isirayεele n̄pomu lá wee cà á 6a yí yú. B̄ia le Dónbeenĩ hueekaa lé b̄ia yú mu. Ká b̄ia ká bán yíwa w̄aa tunka. ⁸ Mu bon, b̄io ká lé b̄io túara le Dónbeenĩ b̄ioní v̄uahũ yi:

«Le Dónbeenĩ wó á 6a háciira m̄ia.

Le wó á h̄arí lòn zuia

à 6a yí dà m̄aa mi,

á yí dà m̄aa jí b̄io.»[‡]

⁹ O *Daviide mún b̄ia b̄io ká:

«Le 6a bè-d̄inii wé lòn dádá,

lòn k̄ahũ na 6a à tè yi,

à b̄io ko làa ba à sá 6a yi.

¹⁰ Le 6a wé 6a muiiwà,

à yí b̄iní yí mi d̄εε.

N̄i le lònbee 6a n̄n̄á yi.»[§]

¹¹ Awa, le ĩ túa m̄ia: Mi wee leéka le lé 6a *zúifùwa lùwá á mu vóráa le? B̄ueé dé! εε ká lé 6a wékheró p̄anká yi á h̄a s̄iíwà na ká n̄pua bò yi feraráa. A b̄un lé b̄io dó le yandee 6a zúifùwa mu yi. ¹² Ba wékheró wó á ho d̄im̄ná n̄pua yú mu bè-tentewà le Dónbeenĩ b̄io d̄ání yi. A b̄io 6a khon ho k̄aníló yi wó á b̄ia yín̄n̄ 6a zúifùwa yú mu bè-tentewà le Dónbeenĩ b̄io d̄ání yi. B̄un wee zéení le ká 6arén zúifùwa h̄ia tà ho k̄aníló b̄io, á mu bè-tentewà mu á à wíoka à dé wán.

Le v̄nd̄εε na ló m̄iten làa d̄io 6a fá b̄io

¹³ H̄a làa na ká wán, á minén na yín̄n̄ 6a *zúifùwa lé m̄ia á ĩwee bíoráa. I lé o Yeesu tonkaro b̄ia yín̄n̄ 6a zúifùwa c̄n̄, á ĩ s̄ii wan ho tonló mu b̄io yi. ¹⁴ I wi à mu yandee zo wán s̄ii n̄pua na lé 6a zúifùwa à k̄anínáa 6a n̄i-dòndáa. ¹⁵ Mu bon, b̄io le Dónbeenĩ n̄ana 6a b̄ánía, á b̄un wó á ho d̄im̄nása làa de b̄inía s̄i. Awa, ká le Dónbeenĩ b̄inía tà 6a b̄io, á b̄un so m̄aa k̄εn̄ lè 6a h̄urun v̄era le? ¹⁶ Ká ho d̄inló bè-yáa b̄io s̄a le Dónbeenĩ yi, se h̄ia ká 6̄un6̄un b̄io mún s̄a le yi.* Ká le v̄nd̄εε naní b̄io s̄a le Dónbeenĩ yi, se le 6̄an lakara b̄io mún s̄a le yi. ¹⁷ O *Isirayεele n̄pomu ka lòn oliivewa v̄nd̄εε na fá, á 6a kúiora lakara 6̄ui. Únén na yín̄n̄ o zúifù ka lòn oliivewa v̄nd̄εε na ló m̄iten lakahó á 6a séra 6̄ueé c̄éra h̄a oliivewa v̄nd̄εε na fá yi, á ho lakahó mu bò yi wee yíráa dén yuaamu. ¹⁸ Lé b̄un n̄n̄ á fo yí ko à ũ yòoní ũten, à z̄uán b̄ia ka lòn lakara na 6a kúiora yi. Fo ò yòoní ũten le we? Yín̄n̄ ũnén n̄n̄ á h̄a naní ȳio wi luaráa, h̄a naní lé h̄ia n̄n̄ á ũnén ȳio wi lua.

¹⁹ Nún-s̄i fo dà à b̄io: H̄a lakara mu kúiora bèra a na à ĩnén d̄an̄ c̄éé. ²⁰ Mu bon, 6a ka lòn lakara na kúiora, lé b̄io 6a yí dó mí s̄ia le Dónbeenĩ yi. Únén 6a 6̄en c̄éra, lé b̄io ũ dó ũ s̄ii le Dónbeenĩ yi. εε ká ũ m̄ah̄a pa ũten b̄io, yí yòoní ũten mu b̄io yi. ²¹ Mu bon, ká le Dónbeenĩ h̄ia wee kúio le v̄nd̄εε na fá lakara, se le mún dà à wé mu 6̄an s̄ii lè ũnén. ²² Awa, loĩ:

[†] **11:4** Mi loĩ Bá-zawa n̄n-yání v̄uahũ (1 Rois) 19.18   [‡] **11:8** Mi loĩ Lándá zéenílò v̄uahũ (Deutéronome) 29.3; Ezayii v̄uahũ 6.10   [§] **11:10** Mi loĩ Lení v̄uahũ (Psaumes) 69.23-24

* **11:16** Mi loĩ Miló v̄uahũ (Nombres) 15.19-21

Le Dónbeenĩ wee wé mu tentemu lè 6a nùpua, á le mún jii. Le jii bĩa yí máa bè le Dónbeenĩ mu bionĩ yí wán, ká ünén á le è wé lè mí tentemu ká fo tà bò mu wǎhũ. Ká bũn mía á ünén á le mún ñ sɛn lòn lakahó. ²³ Ká 6a zúífùwa khii biniá tà dó mí sia le Dónbeenĩ yí, á le è biní ì cɛɛ 6a hen na 6a fù wi yí lè ho yahó, mu wéró pánká wi le cǎn. ²⁴ Mu bon, ünén wón sɛ binbirí ka lòn vɛndɛɛ na ló miten 6àn lakahó. Fo séra á 6uee cɛéra le vɛndɛɛ na fá yí, ká hón yínǎn ũ sɛ. Ba zúífùwa bán lá lé le vɛndɛɛ na fá 6àn lakara. A 6a biní cɛéró le vɛndɛɛ na 6a ló yí á lònbee máa kerí le Dónbeenĩ cǎn.

O Isirayɛele n̄pomu kǎn̄lò b̄io

²⁵ Wán zàwa lè wán hínni, b̄io le Dónbeenĩ le mí ì wé na sà yí á ì zéeni láa mia, bèra a na à mi yí wé miten lè mu bè-zúrminí 6ànsowá: O *Isirayɛele n̄pomu s̄n-kéní á à ð̄n máa zúr b̄io 6úu yara, fúaa ká há s̄i-viò nùpua na le Dónbeenĩ hueekaa 6úen6úen yú ho kǎn̄lò vó. ²⁶ Bũn món ó o Isirayɛele n̄pomu màhá à kǎn̄i, láa b̄io mu túararáa le Dónbeenĩ bionĩ vūahũ yí:

«O kǎn̄lò á à lé ho Sion lóhó yí.

O *Zakoobu z̄i-júhũ nùpua
p̄lò láa de á le è khíní yí.

²⁷ Dén lé le páanii na á ñén Dónbeenĩ

á à bè láa ba ká ì séra 6a bè-kora día.»†

²⁸ B̄io 6a zúífùwa p̄ le b̄in-tente b̄io, á 6a wó le Dónbeenĩ zúkúsa, lé bũn b̄io yí á minén yúráa ho kǎn̄lò. Ká b̄ia le Dónbeenĩ hueekaa wó lè mí n̄pomu, á le wa 6àn maáwa b̄io yí. ²⁹ Mu bon, le Dónbeenĩ h̄ia h̄on b̄io, à le máa biní fé mu. Le h̄ia von nùpue na, à le máa biní pí 6ànsó. ³⁰ B̄io mi yánkaa yí bò le Dónbeenĩ bionĩ yí, á há laà na ká wán á le Dónbeenĩ wó le h̄ii láa mia 6a *zúífùwa p̄lò láa de b̄io yí. ³¹ Lé láa bũn á 6arén mún yí bò le Dónbeenĩ bionĩ yí há laà na ká wán, bèra a na à b̄io le Dónbeenĩ zúrnanáa minén màkárí, à le mún zúr 6arén màkárí láa bũn b̄io. ³² Mu bon, le Dónbeenĩ día á 6a nùpua 6úen6úen wee pí le bionĩ b̄io, à le bè yí biní zúrnanáa 6a 6úen6úen màkárí.

Le Dónbeenĩ dà po mu b̄io 6úen6úen

³³ Eee! Le Dónbeenĩ b̄io 6úen6úen 6ènt̄n jii sú. Le bè-zúrminí lè le b̄io zúrnlò á jii yí zū. B̄io le le mí ì wé á nùpue yí dà máa zúr. A mu wéró yara á nùpue mún yí dà máa zúr. B̄io ká lé b̄io túara le Dónbeenĩ bionĩ vūahũ yí:

³⁴ «Lée wée dà à zúr o N̄uhũso yilera?

Lée wée dà le zéeni á à na a yí?

³⁵ A lée wée dà mu b̄io á à há láa wo

ò o bè yí h̄anáa 6ànsó?»‡

³⁶ Lé b̄io mu b̄io 6úen6úen wee lé o cǎn. Lé orén pánká yí á mu 6úen6úen wiráa, á b̄io s̄a a yí. Le ho cùkú b̄io s̄i a yí fɛɛ. *Amiina!

12

Wa wi le muk̄n-f̄nle yí là a Krista

¹ Wán zàwa lè wán hínni, b̄io le Dónbeenĩ w̄aa zéeniá mí tentemu láa wɛn ká s̄i, á ì ì hení b̄io ká láa sóobɛɛ á à na mia: Mí na miten 6úen6úen le Dónbeenĩ yí lòn muini ȳia ká mi ȳio j̄on wi lua, à b̄io s̄i le yí, à b̄io wé s̄i le yí. Bũn lé le 6úaaní binbirí na mi ko mi 6úaaní lè le Dónbeenĩ. ² Mí yí

† 11:27 Mí loñ Ezayii vūahũ 59.20-21 ‡ 11:35 Mí loñ Ezayii vūahũ 40.13; Zoobu vūahũ 41.3

bè ho ðímíjǎ bǐowa na yí se yi, ká mi día le le Dónbeení yèrémá mí hácírí à wé lè le hácírí dà-finle. Lé bǔn á à na ká mi ì zǔrǐ bǐo le Dónbeení síi wá yi, bǔn na se, á bǐo sí le yi, á jǔi tun.

³ Le Dónbeení sáamu na le wó làa mi bǐo yi, á ì bǐo bǐo ká á à na mi búenbúen yi: O búí yí leéka le mí bǐo jǔhǔ wi po bǐo ó o bǐo karáa. Ká mi nǐ-kéní kéní wé bua miten làa bǐo mi bǐo karáa à héha lè mi síadéro le Dónbeení yi, bǐo le nǎn pánká mia. ⁴ Mu bon, o nǔpue sǎnía léé dà-kéní, ká bǐo cǎékaa mín yi wó há bǔn lé bǐo boo, á mu lè mí dà-kéní kéní bè-wénia mún wi mín júná yi. ⁵ Làa bǔn síi á warén mún boo, ká wa búenbúen lé há sǎnía dà-kéní wa páaníló là a *Krista bǐo yi. Wa búenbúen cǎékaa mín yi, yía lè mí lahó, yía lè mí lahó, làa bǐo ó o nǔpue sǎnía bǐowa cǎékaaráa bǐo síi. ⁶ Mu bǐo wéro pánká á le Dónbeení nǎn wa nǐ-kéní kéní yi mín júná yi. Yía le Dónbeení nǎn mí jǐ-cúa fǎeró pánká yi, á ðánsó wé wé mu à héha lè le sídéro le Dónbeení yi. ⁷ Yía le nǎn ho pánká yi ò o wé séení ða nǔpua, à wón wé séení ða. Yía le nǎn ho pánká yi ò o wé káran ða nǔpua, à wón wé káran ða. ⁸ Yía le nǎn ho pánká yi ò o wé híí ða nǔpua sía, à wón wé híí ða sía. Yía le Dónbeení nǎn ho pánká yi ò o wé há ða nǔpua lè mu bǐo, à wón wé hén mí yi à hánáa ða. Yía le nǎn ho pánká yi ò o wé dí ða nǔpua yahó, à wón sòobá mítén mu wéro yi. Yía le nǎn ho pánká yi ò o wé zǔrǐ ða nǔpua màkárí, à wón wé wé mu lè le sí-wǎe.

⁹ Mi le bǐo mi wa làa mín à bǐo wé ho tǔiá poni. Mí jǐn mu bè-kora, à ca mi kuio mu bè-tente wéro yi. ¹⁰ Mi warí mín làa sòobéé làa bǐo á ða zàwa mín yi ko ða warínáa mín bǐo síi. Mí wé kǎnbi mín, à dé mí sòobéé mu yi. ¹¹ Mí ca mi kuio o Nǔhǔso tonló sáro yi, mí yí dí parí, à wé mu lè mí sía búenbúen. ¹² Mí wé zámaka bǐo mi dó mi sía wee lòoní bǐo yi. Mí wé hí mí sía le lònbee páahǔ, à wé fio le Dónbeení yi fǎéé. ¹³ Mí wé séení mǐn zàwa lè mǐn hínni kèrètíewa làa bǐo ða màkóo wi yi. Bǐa wee làa mi wán á mí wé bua sese.

¹⁴ Mí wé fan mu bè-tentewà à na bia wee beé mi lò yi, mí wé fan bǔn, ká mí wé yí dánkání ða. ¹⁵ Bǐa wé wee zámaka, à mí zámaka làa ba. Bǐa wé wee wá, à mí wá làa ba. ¹⁶ Mí wé mí yilera làa dà-kéní. Mí wé yí yòoní mítén, ká mí wé liíní mítén, à tà páaní lè ða nǐ-khenia. Mí yí wé mítén làa bè-zǔrǐmíní ðánsowà.

¹⁷ Yía wé wó khon làa mia, à mí yí wé yí khe lè ðánsó. Mí wé wé mu tentemu lè ða nǔpua búenbúen. ¹⁸ Ká mu dà wee wé, à mí sòobá mítén, à ho héerá kǎn minén lè ða nǔpua búenbúen páahǔ, ká ho ðàn yáaró yí lé mia. ¹⁹ Minén na á ì wa làa sòobéé, mí wé yí dí yúaa miten, ká mí dé mu le Dónbeení níi yi. Mu bon, bǐo ká lé bǐo túara le Dónbeení bíoní vǔahǔ yi: «Há yúaa díró bǐo sǎ míi. Yía ko làa bǐo na, á ì wé mu lè ðánsó, lé ínén Nǔhǔso Dónbeení bǐa mu.»* ²⁰ Mu pá bǐnía túara: «Hen ká ù zúkúso le híni wee búe, à ù na mu bǐo wo yi le o dí. Ká le jǔ-hání dà a, à ù na mu jumu wo yi le o jǔ. Ká fo wee wé ká, á mu ù kǎn lòn donfúaa á fo wee khá bè ðánsó jǔhǔ wán.»† ²¹ Mí yí le mu bè-kora yí pánká mí wán, ká mí wé wé mu bè-tentewà à yíràa ho pánká mu wán.

13

Ho pánká ya-díwá lé le Dónbeení bàrà ða

* **12:19** Mí loí Lándá zéeníló vǔahǔ (Deutéronome) 32.35 † **12:20** Mí loí Wáhio vǔahǔ (Proverbes) 25.21-22

¹ Ba nùpua búenbúen ko 6a wé bè ho pànká ya-díwá bíoní yi. Pànká ya-díwá yí dà máa keń ká le Dónbeení yí nɔn mu níi. ² Lé búń nɔn ká yíá pǎ 6a bío, se 6ánsó pǎ le Dónbeení bío na le bò. Ká yíá wee wé búń se o wee síiní mí ɲúhú míten. ³ Yíá wee wé mu bè-tente wón yí ko ò o zǎn ho pànká ya-díwá. Ká yíá wee wé mu bè-kora wón ko ò o zǎn 6a. Hen ká fo wi à ù wé yí zǎn ho pànká ya-díwá, à ù wé wé mu bè-tentewá, á 6a wé è wíoka ù yèni. ⁴ Mu bon, ho pànká ya-díwá lé le Dónbeení ton-sáwá ù séeníló bío yi. Éε ká ù 6èn wee wé mu bè-kora, à ù zǎn, lé bío le Dónbeení nɔn ho wǎhú 6a yi à 6a bé bíá wee wé mu bè-kora. Hen ká 6a wee bé 6ánsó, se lé le Dónbeení tonló na le kàrafáa 6a yi á 6a wee sá, à zéeni láa yíá wee wé mu le le Dónbeení síi wee cí 6ánsó yi. ⁵ Lé búń nɔn ó o nùpue ko ò o wé wé bío ho pànká ya-díwá le o wé, bèra a na à le Dónbeení síi yí cí a yi, à mún wé bè mu yi lé bío ó o zǔ le búń lé bío téréna.

⁶ Lé búń bío yi á mi mún ko mi wé sáánínáa ho lànpo. Lé bío le Dónbeení lé dío kàrafáa ho tonló mu 6a yi le 6a sá ho sese. ⁷ Mi ko mi na bío nùpue na yi, à mi na mu wo yi: Yíá bío léé lànpo, à mi sááni ho wo yi. Bío ko mu sááni ho pànká ya-díwá yi à mi sááni mu. Yíá mi ko mi kǎnbi, à mi kǎnbi o. Yíá ko láa hézǎní, à mi hézǎn wo.

Yíá wa 6a nùpua se 6ánsó bò le Dónbeení làndá yi

⁸ Mi yí le kee 6úi keń mia. Bío ko mu keń mia lòn kee féeε lé mi warímínló. Yíá wa mín zàwa le mín hínni, se wón wee wé bío ho làndá le o wé binbirí. ⁹ Mu bon, há làndáwá na ká á mi zǔ: «Yí wé há-fé tǎá bá-fé. Yí 6úe nùpue. Yí ɲuaa bío. Yí le ù yíó lé mi ninza bío.»* Hǎn làndáwá so láa há ká búenbúen á ɲii wee sí le bíoní dà-kéni na ká yi: «Wáń mi ninza láa bío á fo waráa úten bío síi.» ¹⁰ Yíá wa mí ninza binbirí á máa wé bío na yí se láa wo. Yíá wa mí ninzàwa se wón wee wé bío ho làndá le o wé binbirí.

Mi wa 6ua waten sese à lóoníndá o Krista buenló

¹¹ Mi wa wé láa búń, sǎnkú bío mi yáa zǔ ho pǎahú na wa wi yi síi. Ho pǎahú dǎn à mi fání mí yío. Mu bon, há làn na ká wán á ho kǎníló wǎa suaráa láa wen á po pǎahú na wa 6úa wa síadéro o *Krista yi ɲúhú. ¹² Ho tá ní-kíá, hen làa cínú ká ho ò tí. Awa, á mi wǎa le wa díá há wára búenbúen na wee wé le túbírí yi. Mi wa lá mu khoomu tonló síá à sáráa. ¹³ Mi wa 6ua waten sese lòn nùpua na wi mu khoomu yi bío síi. Mi yí wa dé waten ho dǎndínló le ho ɲa-ɲunló yi. Mi yí wa dé waten ho bá-fénló le ho há-fénló yi, à yí dé waten mu koomu yi. Mi yí wa dé waten há fio le le yandee yi. ¹⁴ Mi le o Núhúso Yeesu Krista bío à keń mia. Mi yí díá le bío mí síá wee vá yi na yí se à yí pànká mi wán, à mi wé wé bío sí mia.

14

Mi wé yí cítí mín dǎnló bío yi

¹ Yíá síidéro yí fǎrá yí tǎna sese le Dónbeení yí á mi wé zǔń buaró, à wé yí wáani bío ó o wee leéka. ² Làa bío síi á 6a 6úi wee leéka le mi dà mu bè-díinii búenbúen we è dí, éε ká 6a 6úi na síadéro le Dónbeení yí á yí fǎrá yí tǎna sese bán 6èn lé ho dǎn-poni mí dòn 6a wee dí ká há taa níí lo. ³ A yíá wee dí mu bè-díinii búenbúen yí ko ò o zùan yíá yí máa là há taa yi. Làa búń síi, á yíá yí máa là há taa mún yí ko ò o cítí yíá wee dí mu bè-díinii

* **13:9** Mi loń Léro vüahť (Exode) 20.13-17; Làndá zéeníló vüahť (Deutéronome) 5.17-21; Lení vüahť (Psaumes) 19.18

búenbúen, lé bïo le Dónbeenĩ mún tà wón bïo. ⁴ Ûnén lé o yén á à cítíráa o ñi-veere ton-sá? O wó se loo, o wó khon loo, se 6a ñúhúso lé yïa á à fεε mu túiá. O yáá à wé á mu ù wé se, lé bïo ó o Ñúhúso ñánká wi dà à séení a.

⁵ O 6úi cón á hã wizoonĩ ñúná wi po mín. Εε Ká a 6úi cón á hã wizoonĩ búenbúen lée dà-kéní. Mi ñi-kéní kéní ko mi láa bïo mi wee leéka yi mu dání yi. ⁶ Yia le hã wizoonĩ ñúná wi po mín wee wé mu o Ñúhúso bïo yi. Yia 6èn wee dí mu bè-dínii búenbúen wón mún wee wé mu o Ñúhúso bïo yi. Mu bon, o wee dé le Dónbeenĩ bárakà mí bè-dínii bïo yi. Á yïa wee dí ho zen-6uahó bïo mí dòn wón mún wee wé mu o Ñúhúso bïo yi. Wón mún wee dé le Dónbeenĩ bárakà. ⁷ Mu bon, wa tñahú á yïa mukāñi wi míten bïo yi wón mía, á yïa á à hí míten bïo yi wa tñahú wón mún mía. ⁸ Hen ká wa yïo wi lua, se lé o Ñúhúso á wa yïo wi lua bïo yi. Ká wa húrun, se lé o Ñúhúso á wa mún húrun bïo yi. Awa, á hãri wa hí loo, à wa yïo wé lua loo, se wa bïo pá sã a Ñúhúso yi. ⁹ Mu bon, o *Krista húrun á vèera bèra a na ò o wé bia húrun làa bia yïo wi lua Ñúhúso. ¹⁰ Ká ùnén, lée webio ñon á fo wee cítíráa mìn za tàá mìn hĩnló? Á ùnén 6èn, lée webio ñon á fo wee zùarínáa mìn za tàá mìn hĩnló yi? Wa búenbúen khíi dñn Le Dónbeenĩ yahó á le è cítí. ¹¹ Mu bon, bïo ká lé bïo túara le Dónbeenĩ bíoni vñahú yi: «ñén Ñúhúso á wi fεεε.

Ho ñmĩná ñupua búenbúen

á à fárá mí ñankóñúná wán ñ yahó,

6a búenbúen á à bïo le ñ lé le Dónbeenĩ bïo bon.»*

¹² Làa bñn síi, á bïo wa ñi-kéní kéní wó á wa ko wa zéení na le Dónbeenĩ yi.

Yi dé mìn za tàá mìn hĩnló bè-kora wéró yi

¹³ A mi wãa yí le wa wé cítí mín. Bïo ká lé bïo á mi le mu keñ mi yiwa: Mi yí wé bïo 6úi na à dé mìn za tàá mìn hĩnló kerètεε mu bè-kora wéró yi. ¹⁴ I páaníló là a Ñúhúso Yeesu bïo yi, á ñ zũ mu, á mún láa mu yi le mu bïo búenbúen wee ce le Dónbeenĩ yahó. Εε ká a 6úi wee leéka le mu 6úi yí máa ce, se mu 6èn yí máa ce 6ãnsó cón. ¹⁵ Ká mìn za tàá mìn hĩnló lò hĩa wee be ùnén bè-dínii bïo yi, se fo wãa yí máa zéení le fo wa a. Yí wé bèra a na à mìn za tàá mìn hĩnló na ó o *Krista húrun bïo yi à hĩa ví ùnén bè-dínii bïo yi. ¹⁶ Bïo se minén cón á yí ko mu wé á 6a ñupua wé bñn bío mu bè-kohó bïo mi dání yi. ¹⁷ Mu bon, le Dónbeenĩ bá-zãmu bïo yí máa zéení bè-dínii tàá bè-ñunii bïo. Mu lé ho térénló, lè ho hээрà, lè hã zãmakaa na le Dónbeenĩ Hácírí wee na. ¹⁸ Yia wee sá a Krista tonló làa bñn bïo síi wón bïo á à wé sí le Dónbeenĩ yi, á 6a ñupua mún ñ tà a bïo.

¹⁹ Awa, á wa ko wa ca wa kuio à wé wé bïo á à dé ho hээрà wa pãahú, làa bïo wa ñi-kéní kéní ñ wé á wa siadéro le Dónbeenĩ yi á à wíoka à dé wán. ²⁰ Yí loñ mu bè-dínii yi à yáaráa le Dónbeenĩ tonló. Mu bon, mu bïo búenbúen dà wee dí. Εε ká mu bè-dínii na à wé á mi ñinza à wé mu bè-kohó bñn yí se. ²¹ Bïo se, lé ù khí mu bïo búenbúen na dà à dé mìn za tàá mìn hĩnló mu bè-kora wéró yi. Hãri mu wé taa, tàá ñivén ñuló, tàá bè-vio. ²² Le siidéro na fo yú mu bïo mu dání yi ù 6ua ù dòn le Dónbeenĩ yahó. Yia síi yí máa kán wo bïo á 6ãnsó wee 6ua lè míten dání yi, wón ñúhú sí. ²³ Ká yïa síi wee kán wo o bè-dínii 6úi dání yi, se wón 6ãnsó ñúhú sú, lé bïo ó o yí máa wé mu à héha lè mí siidéro le Dónbeenĩ yi. Bïo lée bïo na yí máa wé héha lè le siidéro le Dónbeenĩ yi, bñn lée bè-kohó.

* 14:11 Mi loñ Ezayii vñahú 45.23

15

Wa ko wa wé hĩ wa sia

¹ Warén na siadéro le Dónbeenĩ yi fára tĩna ko wa wé hĩ wa sia bia siadéro yĩ fára yĩ tĩna bio yi. Wa yĩ ko wa wé wé bio si wɛn. ² Wa nĩ-kénĩ kénĩ ko wa wé wé bio si wàn zàwa lè wàn hĩnni yi, na à séení 6a, bèra a na à 6a siadéro le Dónbeenĩ yi va lè ho yahó. ³ Mu bon, o *Krista yĩ wó bio si a yi, 6ueé. Bio kà lé bio bía le Dónbeenĩ biónĩ vūahũ yi: «Hã bín-kora na 6a nùpua bía nɔn ũnén Dónbeenĩ yi lé ínén á hã bía nɔn yi.»* ⁴ Le Dónbeenĩ biónĩ vōnna na túara hàání 6úen6úen túara bèra a na à hã kárán wɛn, à wa dàrĩ hĩ wa sia, à sia wé hereka. Lé bũn wee na à wa dàrĩ dé wa sia lòonĩ bio le Dónbeenĩ dó mí jii le mí ì wé. ⁵ Le le Dónbeenĩ na le sí-hĩlè lè le sí-he6úee wee lé cón à wé à mi wé wíoka jí mín yi, làa bio ó o Yeesu Krista le mu wéráa. ⁶ Lé bũn ñ na ká mi 6úen6úen á à wé le jii dà-kénĩ, á à déráa ho cùkú le Dónbeenĩ yi, dén na lé wa Nùhũso Yeesu Krista 6àn Maá.

⁷ Awa, á mi cén wé tà mín yi làa bio ó o Krista tàráa mia bio sii à déráa ho cùkú le Dónbeenĩ yi. ⁸ O Krista 6ueé wó 6a *zúifùwa ton-sá, á tíraráa bio le Dónbeenĩ dó mí jii le mí ì wé è na 6àn maáwà yi jii à zéení le ká le Dónbeenĩ bía bio na à le máa lé mu món. ⁹ O Krista mún 6ueé wó á bia yinɔn 6a zúifùwa wee dé ho cùkú le Dónbeenĩ yi le hii bio yi, làa bio mu túraráa le Dónbeenĩ biónĩ vūahũ yi kà sii:

«Lé bũn te bio á ì wé è sío

á à khòonínáa fo hã síiwà nùpua t̄ahũ.»†

¹⁰ Mu mún túara:

«Síiwà nùpua,

mi páaní zámaka lè le Dónbeenĩ n̄pomu.»‡

¹¹ Mu mún bínía túara:

«Dímjíná kána 6úen6úen nùpua,

mi khòonĩ a Nùhũso,

síiwà 6úen6úen nùpua,

mi zéení a beemu.»§

¹² Le *Dónbeenĩ jii-cúa fɛero *Ezayii mún bía bio kà:

«Nùpue 6úí á à lé o Zesee zĩ-jũhũ nùpua t̄ahũ

á à dí hã síiwà n̄pomu yahó,

á mu n̄pomu mu mún ñ dé mí sii wo yi.»*

¹³ Le le Dónbeenĩ na wee wé à mi dé mí sia lòonĩ bio le dó mí jii le mí ì wé, à wé à mi keĩ ho héerà lè hã zámakaa na jii mía yi mi siadéro le yi bio yi. Lé bũn ñ na ká le Dónbeenĩ mu Hácírĩ pánká yi, á mi ì dàrĩ ñ dé mí sia làa sòobéé á à lòonĩ bio le dó mí jii le mí ì wé.

O Poole lé o Krista ton-sá

¹⁴ Wàn zàwa lè wàn hĩnni, ínén ñ beere láa mu yi le mu bè-tentewà wéró bio wi mia làa sòobéé. Bio mi ko mi zũn á mi zũ 6úen6úen, á dà wee zéení mín. ¹⁵ Bũn jɔn pá yĩ hò bio á ì bínía leékaa mia ho vūahũ na kà lara 6úí yi làa bio mi zũ vó, á yĩ titikaa mu bio yi. I wó mu lé bio le Dónbeenĩ le mí sáamu ¹⁶ á wó á ì lé o Yeesu *Krista ton-sá bia yinɔn 6a *zúifùwa bio yi. Le Dónbeenĩ tonló na á ì wee sá lé le bín-tente na á ì wee bue, bèra a na à le Hácírĩ pánká yi à bia yinɔn 6a zúifùwa wé lòn hãmu na bio sã

* 15:3 Mi loĩ Lenĩ vūahũ (Psaumes) 69.10 † 15:9 Mi loĩ Samuweele nín-yání vūahũ 22.50

‡ 15:10 Mi loĩ Lándá zéenílò vūahũ (Deutéronome) 32.43 § 15:11 Mi loĩ Lenĩ vūahũ

(Psaumes) 117.1 * 15:12 Mi loĩ Ezayii vūahũ 11.10

le Dónbeenĩ yi, á bïo sí le yi. ¹⁷ I páaníló là a Krista bïo yi, á ĩ sli wan le Dónbeenĩ tonló na á ĩ wee sá bïo yi. ¹⁸ Mu bon, bïo á ĩ wee henĩ ĩ sli bïo á yínǎĩ bè-veere ká mu yínǎĩ bïo ó o Krista đĩn ĩ wán á wó. O Krista đĩn ĩ wán á ĩ wee wé á bïa yínǎĩ 6a zúífúwa tà le Dónbeenĩ bïo. O wó mu lè ĩ biónĩ, lè ĩ bè-wénia, ¹⁹ lè mu yéréké bïowa lè mí síwà, le Dónbeenĩ Hácírĩ pánká yi. Lé làa bũn á ĩ bueraráa o Krista bín-tente, à đĩn ho Zeruzalεemu lóhó yi à vaa 6úe ho Ilirii kǎhũ yi.† ²⁰ Ká bïo dà-kénĩ na kera ĩ sli yi, lé à ĩ bue le Dónbeenĩ bín-tente hã dǎa na nùpua đĩn yí ná a Krista bïo yi, bèra a na à nùpue hǎa yí bïo le ĩ wee so a 6úĩ zĩ nùhũ na ó o bàrá wán. ²¹ I wó mu á héhaa làa bïo le Dónbeenĩ biónĩ vūahũ bía:

«Bia na 6a đĩn yí buera a bïo yí nǎn yi

á à mi a,

bĩa đĩn yí ná bïo 6úĩ o dǎnĩ yi

á à zũn o bïo yara.»‡

O Poole wee bïo mí kũio varó bïo

²² Lé bũn lá wee hè mi nǎn á ĩ đĩn yí bueraráa mi cǎn. ²³ Eε ká hã làa na ká wán á bïo á ĩ lá ko à ĩ wé bĩn á nĩ wǎa tun. Mi 6úεkíró bïo 6èntĩn wi mĩ miana. ²⁴ I wi à ĩ va ho Esipaaje. Ká ĩ yú wee va bĩn, nún-sĩ á ĩ 6ueé 6úεkĩ mia. Mu bon, ĩ wi à ĩ 6uee mi mi wán à khĩnǎa, à mi séení mi à ĩ dǎn varáa hón kǎhũ so. Ká ĩ màhǎ 6ueé wé wizoonĩ bïo yen mi cǎn á à khĩnǎa. ²⁵ Ká hã làa na ká wán á ĩ ĩ va ho Zeruzalεemu, á vaá séení bĩa bïo sǎ le Dónbeenĩ yi bĩn. ²⁶ Mu bon, ho Maseduana lè ho Akayii kǎna kèrètĩewa á mu ló sĩa yi le mí ĩ cǎ le wǎrĩ á à séenínáa ho Zeruzalεemu kèrètĩewa kuure nùpua 6úĩ na lé 6a nĩ-khenia. ²⁷ Lé 6arén mítén leékaa mu. Eε ká lé ho tũiá le 6a mĩ mí, á 6a ko 6a séení 6a. Lé bïo á hǎn kǎna so kèrètĩewa yínǎĩ *zúífúwa, à ho Zeruzalεemu kèrètĩewa na lé 6a zúífúwa màhǎ pá tà séení 6a lè le Dónbeenĩ bïo. Awa, á 6arén 6èn mún ko 6a séení bán lè mí nĩ bïo. ²⁸ Ká ĩ yú le wǎrĩ mu dó ho Zeruzalεemu kèrètĩewa nĩ yi, á ĩ 6ueé lé lè mi cǎn á à varáa ho Esipaaje kǎhũ. ²⁹ I zũ le ká ĩ wee buen mi cǎn, á ĩ buen là a *Krista bè-tentewà cèera na ó o wee wé lè 6a nùpua.

³⁰ Wán zàwa lè wán hínni, mi páanĩ ca mi kũio làa mi, à wé fio le Dónbeenĩ yi ĩ bïo yi. Bũn lé bïo á ĩ wee cà mi cǎn wa páaníló là a Nùhũso Yeesu Krista, lè le waminĩ na le Dónbeenĩ Hácírĩ wee dé wen bïo yi. ³¹ Mi wé fio, bèra a na à ĩ kǎnĩ ho *Zudee kǎhũsa na yínǎĩ 6a kèrètĩewa nĩ yi. Mi mún wé fio, bèra a na à ho Zeruzalεemu kèrètĩewa vaa tà le séení na á ĩ ĩ 6ua vaá na 6a yi bïo lè le sí-wεε. ³² Ká mu wó ká sii, ká le Dónbeenĩ tà á ĩ buen mi cǎn lè hã zǎmakaa, á 6ueé vũnka mi cǎn. ³³ Le le Dónbeenĩ na wee wé à wa keń ho héerà yi à keń lè mi búen6úen. *Amiina!

16

Le tɛɛnĩ

¹ I wee tonka a Febe mi cǎn, wón na lé wán hínló mu kèrètĩemu dǎnĩ yi, na wee sá le Dónbeenĩ tonló ho lóhó na 6a le Sǎnkeree yi. ² Ká a 6ueé đǎn mia à mi 6ua a sese o Nùhũso yèni yi. Mi 6ua a làa bïo á bĩa dó mí sĩa le Dónbeenĩ yi wee buaráa mín bïo síi. Mi wé séení a bïo léé bïo na ó o mǎkóo wi mia yi. Orén mí bεere séení 6a nùpua cèrεε, sǎnkú ínén.

† 15:19 Ho Ilirii: Ho lé ho Oroomu kǎhũ sǎn-kénĩ 6úĩ. ‡ 15:21 Mi lorĩ Ezayii vūahũ 52.15

³I wee tɛɛní a Pirisiiye là a Akilaasi yi, bán na làa mi páanía lé o Yeesu *Krista ton-sáwá. ⁴Ba zàanía mí mukání á káníánaa mi. I yi yí dà máa sà bún yi. A 6a kèrɛ̀tɛ̀wa na yínɔ́ 6a *zúífúwa mún yiwa máa sà mu yi. ⁵Ba kèrɛ̀tɛ̀wa na wee kúee mín wán b̀àn z̀íi á ì mún wee tɛɛní yi. I wee tɛɛní wán b̀ónlo na 6a le Epayinɛɛte yi. Wón lé o nín-yání nùpue na dó mí síi o Krista yi ho Azii káhú yi. ⁶I wee tɛɛní a háa na 6a le Mari yi, wón na séenía mia làa sòobéɛ. ⁷I wee tɛɛní a Andoronikuusi là a z̀úniasi yi. Ba làa mi léé síi kéní, á 6a mún kera ho kásó yi làa mi. Ba lé o Krista tonkarowá na bío j̀úhú wi làa sòobéɛ. Ba tà a Krista bío á dú ínén yahó.

⁸I wee tɛɛní a Anpiliatuusi yi, wón na á ì wa làa sòobéɛ wa páanílo là a Nùhúso bío yi. ⁹I wee tɛɛní a Uubɛn yi, wón na làa wɛn páanía wee sá a Krista tonló, á wee tɛɛní a Sitakiisi yi, wón na á ì wa làa sòobéɛ. ¹⁰I wee tɛɛní a Apelɛɛsi yi, wón zéení le mí dó mí síi binbirí o *Krista yi. O n̄i na 6a le Arisitobuule lè mí z̀ii nùpua á ì wee tɛɛní yi. ¹¹O Herodion, ỳia lé ho síi kéní làa mi á ì wee tɛɛní yi. I wee tɛɛní a Naasiisi z̀ii nùpua yi, bán na dó mí sía o *Krista yi. ¹²I wee tɛɛní a háa na 6a le Tirifɛɛna làa ỳia 6a le Tirifooze yi. Ba wee sá a Nùhúso tonló làa sòobéɛ. Wán b̀ónlo háa na 6a le Pɛɛsiide á ì wee tɛɛní yi. Wón mún sá a Nùhúso tonló làa sòobéɛ. ¹³I wee tɛɛní a Urufuusi yi, wón na bío j̀úhú wi làa sòobéɛ o Krista tonló sáró yi. B̀an nu á ì wee tɛɛní yi. O mún lé ínén wán nu. ¹⁴O Asènkiriite, là a Filekon, là a Hɛɛmɛɛsi, là a Patorobaasi, là a Hɛɛmaasi, lè wán z̀awa kèrɛ̀tɛ̀wa na páanía wi làa ba, bán búenb̀úen á ì wee tɛɛní yi. ¹⁵O Filolooki là a Zulii á ì wee tɛɛní yi. I wee tɛɛní a Nɛree lè mín h̀ínlo yi, á wee tɛɛní a Olɛnpaasi yi, làa bíá búenb̀úen na dó mí sía o Krista yi, na páanía wi làa ba á ì wee tɛɛní yi.

¹⁶Mi tɛɛní mín yi lè le k̀ònbi tɛɛní. Ba kèrɛ̀tɛ̀wa kuio búenb̀úen wee tɛɛní mia.

Le zéení na ó o Poole n̄n

¹⁷Wán z̀awa lè wán h̀inni kèrɛ̀tɛ̀wa, bío á ì hení á à na mia lé bío kà: Mi pa miten bío 6a nùpua na wee dé ho sankaró 6a kèrɛ̀tɛ̀wa kuure yi. Ho k̀aránlo na mi ỳú á 6a p̀á bío, á 6a wee k̀arán mia làa bè-veere á à v̀iinínáa mia. Mi p̀í 6a bío, ¹⁸lé bío 6a nùpua mu síi á wa Nùhúso na lé o *Krista tonló sáró bío ỳi here c̀ón. Bío bío here 6a c̀ón lé 6a dío bío. Ba wee bío há bín-s̀ia à v̀iinínáa bíá ỳi máa dàñ z̀úñ le sabéré lè ho t̀úia poni à hueeka mín yi. ¹⁹Mu bon, 6a nùpua búenb̀úen z̀ú bío mi wee tà bèráa bío ó o Nùhúso wee bío yi. Lé bún n̄n á ì síi wannáa mi bío yi. ɛ́ ká ì máhá wi à mi wé mu bè-z̀úrminí b̀ansowá binbirí à wé wéráa bío se. I wi à mi ce, à wé ỳi wé mu bío na ỳi se. ²⁰Hen làa c̀ínú ká le Dónbeení na lé ho h̀éerá b̀anso á à ỳaa o Satáni p̀anká, á à dé o mi zení tá.

Le o Nùhúso Yeesu wé mí s̀amu làa mia!

²¹O Timɔtee, ỳia làa mi páanía wee sá ho ton-kéní á wee tɛɛní mia. O Lisiyuusi là a Zas̄n là a Sosipatɛɛre, bán làa mi lé ho síi kéní á mún wee tɛɛní mia.

²²Inén Tɛɛtiyuusi* na túara a Poole j̀i-cúa á mún wee tɛɛní mia wa Nùhúso na wó á wa lé le dà-kéní ỳeni yi.

²³O Kayuusi, ỳia á ì làara wán mún wee tɛɛní mia. Lé wón z̀ii á 6a kèrɛ̀tɛ̀wa wee kúee mín wán yi. Ho lóhó wén-b̀aráló na 6a le Erasiite,

* **16:22** O Tɛɛtiyuusi: O Tɛɛtiyuusi h́a lé o kèrɛ̀tɛ̀ v̄n-túaro. Lé orén ó o Poole fɛɛra mí j̀i-cúa n̄n ỳi ó o túara.

wón lè wàn za Kaatuusi á wee tɛɛní mia. ²⁴ [Le wa Núhũso Yeesu Krista à wé mí sãamu lè mi búenbúen. *Amiina!]

Mi wa khòoni le Dónbeenĩ mí dòn

²⁵ Mi wa khòoni le Dónbeenĩ. Lerén lé dño dà à wé, á mi siadéro le yi á à fára à tĩn. Le è wé mu le bín-tente na bio ciran o Yeesu Krista, dño á ì wee bue pánká yi. Lé dén bín-tente so á le Dónbeenĩ wee dñn wán zéénínáa mí bio na lá sà yi hã lúlúio zànzàn. ²⁶ ƐƐ ká hã laà na kà wán, á mu wáa ló mu khoomu yi wéréwéré le Dónbeenĩ ni-cúa fɛɛrowà vɔnna na 6a yáania túara pánká yi. Lé le Dónbeenĩ na wi fɛɛɛ á nɔn dén nii so bán yi le 6a túa mu, bèra a na, à hã sí-viò núpua zũn le, à dé mí sĩa le yi, à wé bè le bioní yi.

²⁷ Le le Dónbeenĩ na mí dòn lé mu bè-zũnminí 6ànso, à yí ho cùkú fɛɛɛ, o Yeesu *Krista pánká yi. *Amiina!

Ho nin-yáni vūahú na ó o Poole túara nɔn ho Korɛnte kèrètɛwa kuure yi

Vūahú túaró jūhú

Le Dónbeení tonló lé o Poole búakáa ho ho Korɛnte lóhó yi. O kará bín á yú le lúlú-kùure lè mí pìina bio hèzín (Bè-wénia 18.11).

Ho Korɛnte hía lée lóhó na á mu bè-kora lè mí síwà wee wé yi. A mu lùnkáa o Poole yilera. Lé bñn te bño ó o túararàa hã wǎnna nɔn 6a kèrètɛwa kuure na wi bñn yi, à 6a zūn bio 6a à 6ua lè miten.

O 6ua ho Korɛnte kèrètɛwa kuure yi: Le ho sankamínló à 6a khí yi à día mu koomu wárá (1–5). Ba tūiáwà fɛɛró làa bio 6a wé è 6ua lè miten ó o zéenia yara làa ba (6).

Bño 6a tuakaa bio làa wó ó o zéenia yara: Mu yaamu, le muini taa, o Yeesu dínló, le Dónbeení Hácírí bè-hánii na le wee na, lè 6a nǐ-hía vèèró bio (7–15).

O Poole vūahú vaa véenii, ó o bía ho Zeruzalɛmu kèrètɛwa nǐ-khenia séeniló bio, bñn món, ó o tɛɛnia 6a yi (16).

Le tɛɛni

¹⁻² Inén Poole na le Dónbeení lè mí sɔi bio á léra à ï wé o Yeesu *Krista tonkaro, á wee túa ho vūahú na ká. Inén lè wán za Sositeena á wee tɛɛni minén kèrètɛwa kuure na wi ho Korɛnte lóhó yi, minén na le Dónbeení ceera à mi bio sɔi le yi mi páaniló là a Yeesu Krista bio yi. Le hueekaa minén làa bña búenbúen na wee ve wa Nuhúso Yeesu Krista mu yèni hã lùà búenbúen yi, à mi wé 6ua miten làa bio le Dónbeení sɔi vá yi. O Krista mu lé wa búenbúen Nuhúso. ³ Le wán Maá Dónbeení, là a Nuhúso Yeesu Krista à wé mu sáamu làa mia à na ho hɛɛrà mia.

O Poole wee dé le Dónbeení bāraká

⁴ I wee dé le Dónbeení bāraká fɛɛɛ mi bio yi, lé bio le wó mu sáamu làa mia mi páaniló là a *Krista Yeesu bio yi. ⁵ Mu bon. Mu lé mi páaniló là a Nuhúso á nɔn mi yúrã le Dónbeení bè-hánia lè mí síwà búenbúen, s̀nkú le Dónbeení bíoní bueró lè le Dónbeení bio zūnló, ⁶ lé bio ó o Krista bín-tente na zéenia nɔn mia á mi tà bio làa sòobéɛ. ⁷ Lé bñn te bio le Dónbeení bè-hánii búii á yí fòoraràa mia, minén na wee lóní ho páahú na wa khii mi wa Nuhúso Yeesu Krista yi. ⁸ Le Dónbeení lé dío á à sɔi mia á à díni fúaa mu véenii, à wékhe bio yí mǐ léɛ mia wa Nuhúso Yeesu Krista buen ǹnzɔn. ⁹ Lerén mí bæere von mia à mi wé le dà-kéní lè le za Yeesu Krista na lé wa Nuhúso. Hen ká le Dónbeení dó mí jii le mí ï wé bio na, à le wé mu.

Ba kèrètɛwa jii-cúa yi máa fè mìn

¹⁰ Wán zàwa lè wán hínni, ï wee yanka mia wa Nuhúso Yeesu *Krista yèni yi, le mi wé le jii dà-kéní. Mi yí tà le ho sankaró à zo mi páahú. Mi wé mi yilera làa dà-kéní. ¹¹ Wán zàwa lè wán hínni, ï wee bío ká sɔi lé bio 6a nùpua búii na wi o Kulowee c̀n á buéé bía nɔn miǐ le hã fio wi mi páahú. ¹² Bio nɔn á ï bíaràa bñn lé bio mi búenbúen jii-cúa wi mǐn júná yi. O búii le minén bò a Poole yi, ká a búii 6èn le minén bò a Apoloosi táá o Piere yi. O búii wón 6èn le minén bò a Krista yi. ¹³ Minén so wee leéka le o Krista á dà wee sankaa le? Lé o Poole lé yia húrun ho *kùrùwá wán mi bio yi le? Lé

o Poole yèni á 6a bátízéraráa mia le? ¹⁴I yàá wee dé le Dónbeení b́arákà, lé b́io ká mu yínórí o Kirisipuusi là a Kayuusi, á mi nń-kéní 6úi á ínén yí bátízera. ¹⁵O o 6úi tń wáa à lé wen ká a b́io le mí bátízera lè í yèni. ¹⁶Mu bon, í lá le ì nńsá. I mún bátízera o Sitefanaasi lè mí zń núpua. Bán nń ló, á í wáa ka le í yí b́inia yí bátízera a 6úi mi cón. ¹⁷O Krista yàá yí tonkaa mi le í bátízé núpua. B́ueé. O tonkaa mi, b́era a na à í bue le b́in-tente à na 6a yi. O le í bue le ká í yí wé mu lè mu b̀e-zúrminí b́ioní. Ká í wó mu làa b́ń, ó o Krista húmú ho kùrùwá wán á b́áhéé máa kéń.

Le Dónbeení pánkà lè le b̀e-zúrminí bio

¹⁸Mu bon. B́ia lá mu húmú ẃhú cón, ó o *Krista húmú ho *kùrùwá wán b́io zéeníló lé mu b́ńb́umu. Éé ká warén na lá ho káníló ẃhú cón, á mu wee zéení le Dónbeení pánkà. ¹⁹B́io ká lé b́io túara le Dónbeení b́ioní v́uahú yi:

«Mu b̀e-zúrminí 6̀ansowà b̀e-zúrminí á í khíi 6́ue j́uhú.

B́ia le mí zń mu b́io b́io na 6a zń á í khíi pí b́io.»*

²⁰Ká mu wó ká síi, á léé webio á mu b̀e-zúrminí 6̀ansowà, làa b́ia zń há làndáwá, lè ho ðímíj́á na ká b́in-zúrflowá wáa dà a b́io? Le Dónbeení zéenia mu le ho ðímíj́á b̀e-zúrminí léé b́ńb́umu. ²¹Ho ðímíj́á núpua lè mí b̀e-zúrminí hácírí á yí dàina yí zńna le Dónbeení le b̀e-zúrminí wára na á le wee wé yi. Lé b́ń nńn á warén b́ioní na wa zéenia na ka lòn b́ńb́umu b́io, á le Dónbeení ðńn wán á kánianáa b́ia tà le yi. ²²Ba *zúífúwa wi à 6a mi mu yéréké b́iowa na wee zéení le Dónbeení pánkà. A b́ia yínórí 6a zúífúwa bán 6̀en lé mu b̀e-zúrminí á 6a wee cà. ²³Éé ká warén bán lé o Krista na 6a 6́úaa ho kùrùwá wán b́io á wa weé bue. B́ńn lé b́io wee 6́ooní 6a zúífúwa yi, á b́ia 6̀en yínórí 6a zúífúwa cón, á mu lé mu b́ńb́umu. ²⁴Éé ká bán na le Dónbeení hueekaa cón, à 6a wé zúífúwa t́áá 6a yí wé zúífúwa, bán zń le o Krista wee zéení le Dónbeení pánkà lè le b̀e-zúrminí. ²⁵Mu bon. Le Dónbeení b́io na 6a núpua le mu lé mu b́ńb́umu, b́ńn dà 6arén b̀e-zúrminí wán. A b́io 6a núpua le mu lé mu yídámu le Dónbeení cón, b́ńn dà 6a núpua pánkà wán.

²⁶Wán zàwa lè wán hínni, mi loń mu sese. Minén na le Dónbeení hueekaa á mi wó le kuure, ká wa lá mu lè 6a núpua ðání yi, á 6a b̀e-zúrminí 6̀ansowà, lè ho pánkà 6̀ansowà, lè há zń-j́úná núpua na b́io se, á yí boo mi t́ahú. ²⁷Éé ká le Dónbeení ḿahá ðńn b́io ho ðímíj́ása le mu lé mu b́ńb́umu wán, á zéeníanáa le mu b̀e-zúrminí 6̀ansowà b́io j́uhú mía. Le ðńn b́io ho ðímíj́ása le mu lé mu yídámu wán, á zéeníanáa le b́ia pánkáwá wi b́io j́uhú mía. ²⁸Le hueekaa b́ia ho ðímíj́ása wee loń dà wán, b́ia lé 6a nń-káamáawa na b́io j́uhú mía, b́era a na à b́io 6a le mu b́io j́uhú wi, à b́ńn wé mu b̀e-káamáa. ²⁹Lé b́ńn nńn á núpue yí dà máa khòn le Dónbeení yahó. ³⁰Le Dónbeení wó á wa páanía là a Yeesu Krista. Lé b́ńn nńn á wa yúráa mu b̀e-zúrminí binbirí na ló le cón. Mu lé o Krista mu á wa ðńn wán á wóráa 6a núpua na téréna le Dónbeení yahó. Lé orén wó á wa b́io sá le Dónbeení yi. Lé orén kánia wen. ³¹Lé b́ńn b́io yi á le Dónbeení b́ioní v́uahú á mu túara yi ká síi: «Yia le mí ì khòn, à wón khòn b́io ó o Ńuhúso wó b́io yi.»†

* 1:19 Mi loń Ezayii v́uahú 29.14 † 1:31 Mi loń Zeremii v́uahú 9.23

2

Bío ó o Poole buera ho Korénte yi

¹ Wán zàwa lè wán híní, bío á ìnén í beere buara mi cón á ɓueé zéenia le Dónbeení bío na sà yi làa mia, á í yí bía làa mia làa bióní na kokókaa. Mu mún yínón ho ðímíjána bè-zúrminí bióní á í bíaràa làa mia. ² Ho pàahú na á í wi làa mia, á bío á í lá wi à í zéení làa mia yínón bè-veere ɓúi ká mu yínón o Yeesu *Krista bío, o Yeesu na ɓa ɓúaa ho *kùrùwá wán. ³ Ho pàahú na í buara mi cón ká í pànká mia, á le zánii wi yi. ⁴ Í bióní làa bío á í kàráanna lè ɓa nùpua á wi mí dòn lè ho ðímíjána ðen-sla bióní na ɓa wee bío à ɓúeráa ɓa nùpua júná. Ká mu lé le Dónbeení Hácírí pànká á zéenia mu làa mia le bío á í bía á bon. ⁵ Lé bún nòn á mi sídéró le Dónbeení yi á yí fàrá ɓa nùpua bè-zúrminí wán, ká ho fàrá le Dónbeení pànká wán.

Le Dónbeení bè-zúrminí

⁶ Wa wee zéení mu bè-zúrminí lè ɓa kèrɛtɛwa ɓúenɓúen na sídéró fàrá tina o Yeesu *Krista yi, bún bon. Ɛɛ ká mu bè-zúrminí mu màhá yínón ho ðímíjána bè-zúrminí. Mu bè-zúrminí mu mún yínón ho ðímíjána ní-beera bè-zúrminí. Bán khíi hí ì vé. ⁷ Bío á warén wee zéení lè ɓa nùpua lé le Dónbeení bè-zúrminí na bío sà ho ðímíjána yi. Mu bè-zúrminí mu bío fèra wi le Dónbeení sli yi hàrí ká ho ðímíjána ðiñ yí léra, bèra a na à wa páaní le cùkú yi làa de. ⁸ Mu bè-zúrminí mu á ho ðímíjána ní-beera yí zú. Ká ɓa lá zúna mu, se ɓa yí ɓúaa o Nùhúso na lé o cùkúso ho *kùrùwá wán. ⁹ Bío ká lé bío túara le Dónbeení bióní vūahú yi:

«Mu bío na ó o nùpue ðiñ yí mən, á ðiñ yí já,
bío na ó o nùpue yáá ðiñ yí leékaa hùúu,

lé bún le Dónbeení wíokaa á bàrá ká làa bía wa le.»*

¹⁰ Bún bío so á le Dónbeení zéenia lè warén lè mí Hácírí. Mu bon. Le Dónbeení Hácírí wee mí mu bío ɓúenɓúen sese á zúr, hàrí le Dónbeení mí beere bío na khíina zoo sà yi. ¹¹ O nùpue hácírí mí dòn lé ðio zú há yilera na wi o yi. Lé làa bún sii á le Dónbeení Hácírí mí dòn lé ðio ɓèn mún zú le Dónbeení yilera na wi le yi. ¹² Le hácírí na warén yú á yínón ho ðímíjána na ká hácírí, ká ðio wa yú lé le Dónbeení Hácírí. Le Dónbeení dó mí Hácírí mu wən, à wa ðàñ zúrínáa mu sáamu na le wó làa wən. ¹³ Warén yí máa bío mu sáamu mu bío yi lè ho ðímíjána bè-zúrminí kàránló na wa yú. Búeé. Wa wee bío mu sáamu mu bío yi lè le Dónbeení Hácírí bióní na le wee zéení làa wən. Lé ká sii á wa wee zéenína le Dónbeení bío yara lè le Dónbeení Hácírí mu bióní. ¹⁴ O nùpue na bò mí kùrú hácírí món, wón nùpue so yí dà máa tà bío wee lé le Dónbeení Hácírí cón. Mu ka lòn ɓónbúmu ɓànsò cón. O yí dà máa zúr mu kúará. Lé bío le Dónbeení Hácírí mí dòn lé ðio wee na ò o nùpue ðàñ cikon mu bío. ¹⁵ Ká a nùpue na le Dónbeení Hácírí wi yi, wón wee ðàñ cikon mu bío ɓúenɓúen, ká ní-veere yí dà máa cikon bío wi orén yi. ¹⁶ Làa bío mu túararàa le Dónbeení bióní vūahú yi kà:

«Lée wée dà à zúr o Nùhúso yilera?

Lée wée dà le zéení á à na a yi?»†

Ɛɛ ká warén na le Dónbeení Hácírí wi yi, bán yilera là a *Krista yilera lée dà-kéní.

* 2:9 Mi lorí Ezayii vūahú 64.3 † 2:16 Mi lorí Ezayii vūahú 40.13

3

Wa lé le Dónbeení ton-sáwá

¹ Wán záwa lè wán hínni, mu bon. Mi ka lòn òmíjńása na le Dónbeení Hácírí mía yi. Lé bńn nńn á ĩ yí dàńna yí bía làa mia lè 6a nùpua na sídéro fárá tńna bńo síi, à ĩ bía làa mia lòn nùpua na lée kńnkúzawa mi sídéro dńńi yi. ² Lé bńn te bńo hń bńoní na á ĩ bía nńn mia ka lòn yoomu. Hń yí ka lòn òmńlń na lń. Mu bon, ĩ lá bía làa mia lè hń bńoní na ka lòn òmńlń na lń á mi máa dàń máa zńń hń kúará. Hńrí hń laà na kń wńn, á mi pá yí dà máa zńń hń kúará, ³ lé bńo á mi pá 6uan miten lè ho òmíjńása bńo síi. Le yandee na mi wee dí làa mńn lè hń fio na wi mi pńahń á so yí máa zéení le mi 6uan miten lè 6a bńo síi, á wńrá 6úen6úen so yńńń 6a wńrá le? ⁴ Bńo ó o 6úí le mńnńn bńo a Poole yi, ò o 6úí le o Apoloosi lé yńa á mńnńn bńo yi. A bńn 6a òmíjńása wńrá lè mi wńrá yńńńn dà-kéńi le? ⁵ Le ĩ yńa túa mia. O Apoloosi lée wée? A ĩnńn Poole lée wée? Wa so yńńńn le Dónbeení ton-sáwá na mi bńo nńńi yí á tńráa le bńo le? Warńn lè wa nń-kéńi kéńi wee sń ho tonló na ó o Nńhńso nńn wen le wa sń. ⁶ ĩnńn lé yńa dù, ó o Apoloosi hńn. Kń le Dónbeení lé ðio wee ðéé mu. ⁷ Bńn wee zéení le yńa dù làa yńa hńn á yńńńn ðéé. Le Dónbeení mí ðon lé ðio wee wé à mu dá. ⁸ Yńa dù làa yńa hńn 6úen6úen lée dà-kéńi. Le Dónbeení khńi sńńń 6a nń-kéńi kéńi yi á à héha lè ho tonló na 6a sń. ⁹ Mu bon. Wa pńńńa wee sń na le Dónbeení yi. Mńnńn lé le Dónbeení mńhń na le wee vń. Mi mún lé le Dónbeení zńi na le wee so.

¹⁰ ĩnńn le Dónbeení nńn mí pńnkń yi, á ĩ ka lòn zń-so tente na wń le zńi á bńará jńhń. Hń laà na kń wńn á nń-vio lé bía wee so le zńi jńhń na á ĩ bńará wńn. Éé kń 6a lè mí nń-kéńi kéńi mńhń ko 6a yí hácírí bńo 6a à sorńa wńn. ¹¹ Le zńi jńhń ðen wńa bńará vń, mu lé o Yeesu Krista. A nùpue na kńn dà a bńará zńi jńhń veere wńn mía. ¹² Ba 6úí wee so le zńi jńhń mu wńn lè ho sńńń, tńá tńńń. Ba 6úí lé hń huua na yńwń here á 6a wee sorńa. Ba 6úí yńa 6èn lée 6úenń, tńá jńakńa, tńá kńńń á 6a wee sorńa. ¹³ Kń bńo á 6a lè mí nń-kéńi kéńi tonló sńrńa, bńn á à wé le cńńi ĩ nńńńń á mu ù zńń yi wérewé. Mu zńń kń ho ðshń lé hńa á à khńn wa nń-kéńi kéńi tonńi kúará. ¹⁴ Kń yńa son lè mu bńo na dà ho ðshń, á wńn á à yí mu cńńń. ¹⁵ Kń yńa bńo na ó o sonnńa 6èn cń, á wńn á à khe 6úen6úen. Bńńso á à kńń, kń a mńhń á kńń lòn nùpue na kńa ho ðshń yi khńi lń á bńo yi kńńńńń. ¹⁶ Mi so yí zń kń mńnńn lé le Dónbeení zńi, á le Dónbeení Hácírí wi mia le? ¹⁷ Awa, kń a 6úí yńara mńnńn na lé le Dónbeení zńi, á le Dónbeení á à síńń wńn 6ńńso jńhń, lé bńo le Dónbeení zńi bńo sń lerńn mí ðon yi.

¹⁸ Héyń! O 6úí yí khń mńten. Hen kń a 6úí wi mi tńahń á wee leéka le mí lée bè-zńńmńń 6ńńso làa bńo ho òmíjńń nùpua wee leékarńa mu, á 6ńńso wé lòn bńńbń, lé bńn nń na kń à wé mu bè-zńńmńń 6ńńso binbirń. ¹⁹ Lé bńo á ho òmíjńń na kń bè-zńńmńń á lé mu bńńbńmu le Dónbeení cńń. Mu túara le Dónbeení bńoní vńahń yi kń síi: «Le Dónbeení wee vń mu bè-zńńmńń 6ńńsowń lè 6a héńńi na wi 6a yi.»* ²⁰ Mu mún pá bńńńa túara ho vńahń mu yi: «O Nńhńso zń le mu bè-zńńmńń 6ńńsowń yńlera lée kńamńa.»† ²¹ Bńn bńo yi, ò o 6úí wńa yí yńonń mńten 6a nùpua bńo yi. Bńn jńhń mía. Lé bńo á mu bńo 6úen6úen bńo sń mia. ²² ĩnńn Poole lá a Apoloosi lá a Pńere 6úen6úen bńo sń mia. Hńrí ho òmíjńń lè le mukńń le mu hńmń á bńo pá sń mia. Bńo wee wé ho zuia làa bńo yńńó ò wé 6úen6úen

* 3:19 Mi loń Zoobu vńahń 5.13 † 3:20 Mi loń Leni vńahń (Psaumes) 94.11

bïo sã mia. ²³ A minén bán bïo sã a *Krista yi, ó o Krista bïo bèn sã le Dónbeení yi.

4

O Krista tonkarowà tonló

¹ Mi ko mi zúrín le warén lé o *Krista tonkarowà á lé o ton-sáwá na le Dónbeení kàràfáa mu bïo na sã yi le wa zéení lè 6a nùpua. ² Bïo 6a wee cà a ton-sá cón lé ò o bè bïo 6a le o wé yi lè mí dà-kéní kéní. ³ Hàrì mu wé minén, tàá 6a nì-vio à cítí mi í tonló na 6a dó mìl dání yi, se bñn búenbúen lée coon. Inén í bæere yáá yí máa cítí íten. ⁴ Í láa íten yi bñn bon, èe ká bñn màhá yí máa zéení le í téréenna. O Nùhúso lé yíá á à cítí mi. ⁵ Lé bñn bïo yi, à mi yí cítí nùpue ká mu pãahú á yí dñn. Mi pa a Nùhúso búenlò. Ká a khíi 6ueé dñn, á bïo 6a nùpua wee sã mítén le tìbírì yi wé búenbúen ó o 6ueé dé mu khoomu wán, á bïo 6a wee leéka mí yiwa ó o 6ueé bènka. Hón pãahú so yi, ká yia ko láa fòbúa, á le Dónbeení ì dé 6anso fòbúa.

⁶ Wán zàwa lè wán hñnni, bïo á í bía khíina wán bñn á í bía bò ínén là a Apoloosi wán, bèra a na à mu séení mia à mi zúrínáa le bioní na ká kúará: «Mi yí dà bïo túara wán.» Minén tíahú ó o 6úí yí yòoní mítén bïo ó o bò a 6úí yi á pánáa o 6úí bïo. ⁷ O 6úí yí bïo le mí po bía ká. Bïo wi mi cón lé le Dónbeení nòn mu mia. Ká mu ka ká, á lée webio nòn á mi wee yòonínáa mítén ka lè mu lée bïo na á mi yú mítén? ⁸ Minén bán wãa yú bïo mi màkóo wi yi búenbúen lon? Bïo 6úí yí fòora mia sá? Mi wãa wee dí le béení ká warén níi ló lon? Í yáá 6èn wee fan le mu wé láa bñn à warén mún páaní dí le béení mu láa mia. ⁹ Mu bon. Í wee leéka le warén na lé o Yeesu Krista tonkarowà á le Dónbeení wó á wa ka lè wa dú 6a nùpua na ká mñn. Wa ka lòn kásósa na 6a ko 6a 6ue 6a nùpua yahó lè ho wáyai tonkarowà yahó.* ¹⁰ Warén ka lòn bñnbúwá ho ðímíjásá cón wa páanílò là a Krista bïo yi. Ká minén bán wee leéka le mi lè mi bè-zúrímíní 6ansowà mi páanílò láa wo bïo yi lon? Warén ka lòn yídàwa, ká minén bán wee leéka le mi pánkáwá wi lon? Warén 6a nùpua wee loní dà wán, ká minén bán 6a wee dé ho cùkú yi lon?

¹¹ Hàrì lòn zuia, ká warén le hñni lè le ju-hání wee 6úe. Hã sî-zínia wee fòo wèn. Ba wee héé ha wèn. Wa lòn-kéní mia. ¹² Wa wee sá à lò be, à bè yi yíráa wa jii ðínlò. Hen ká yíá là wèn, à wa dú6ua 6anso yi. Hen ká 6a wee beé wa lò, à wa hí wa sía. ¹³ Hen ká 6a wee yáa wa yèni, à wa bïo mu sãamu bioní làa ba. Ho ðímíjásá yèn-dání yi, á hàrì lòn zuia á warén ka lòn zàn-bïo na 6a wee cà lée kúia. Ba wee càtí wèn lòn yíráa.

¹⁴ Bïo á í túara ká á yínón bïo na á í túara à dérãa nýio mia. Bùé. Í wi à í zéení mia le í zàwa na á í wa láa sòobéé bïo síi. ¹⁵ Mu bon. Hàrì ká bía wee pa mi bïo o Krista wòhú wán á ka cèrèe, se mìn maá o Krista mu bïo dání yi lé ínén í dòn. Lé bïo á ínén lé yíá á buera a Yeesu Krista bín-tente nòn mia, á mi tà le yi. ¹⁶ Awa, á í 6èntñn wee yanka mia, mi sáberé à mi wé bè bïo á ínén wee wé yi. ¹⁷ Lé bñn bïo yi á í ì tonka a Timotee na lé í za na á í wa láa sòobéé, wón na bò a Nùhúso wòhú lè mí sòobéé. Í ì tonka a ò o 6uee wíoka leéka mia láa bïo á ínén í bæere 6uannáa íten o Yeesu Krista wòhú wán. Lé bñn á í mún wee kàrán lè 6a kèrètíewa kuio há lùá búenbúen na á í wee va dá yi.

* **4:9** Mu pãahú ká há hía táró wi, ká kòhúsa na ló le mí hñn-táwá vaá dàrna bía 6a funnáa, á 6a sè 6a níi bïo búenbúen à bñnì varáa mìn kòhú. Hàrì 6a zúkúsa na 6a wíikaa á 6a mún wee wé 6ua varáa lè mí yèn-véeni. Ká 6a vaá dñn à 6a zãamáa lé lée ðñn, à 6a wé 6uee khíi yahó láa bïo 6a sò. Ká mu búenbúen khíina vó, à 6a màhá 6úe bía 6a wíikaa 6uan 6a zãamáa yahó.

18 Ba búí mi t̄ahú wáa búakáa wee bío le í máa b̄íní máa káa lè mi c̄ón, á 6a wee búaaní mítén. 19 Εε ká a Núhúso tà mu, á hen làa c̄ínú ká í b̄íní búeé búεεkí mia. Hón p̄ahú so yi ká mu máa wé 6a n̄upua mu khon-bióní na 6a bíá á í ɲá á mu ù k̄ɲa yi mí dòn, ká bío 6a dà wee wé á í mún ò mi. 20 Mu bon. Le Dónbeení b̄éeni bío yí k̄ɲaa bióní mí dòn yi, búeé. Ba n̄upua ko 6a mi le Dónbeení p̄anká wa wárá yi. 21 Mi wi á í 6ua b̄úini buennáa mi wán léé, tàá í wayí íten à buennáa, à mi z̄úñ ká í wa mia?

5

Mu koomu na wó 6a k̄èrèt̄ewa kuure yi

1 Í ɲá à 6a le mu koomu na á bíá yí z̄ú le Dónbeení yáá yí máa wé, á 6a búí wee wé minén t̄ahú. Ba le o búí á wee fé mín nu f̄εε. 2 A b̄ún pá yí máa vá mia, à mi pá wee búaaní mítén lon? Yia wee wé b̄ún bío so á ko ò o ɲa lén mi t̄ahú. 3 Inén wón hàrì bío á í míá mi t̄ahú mi cúee, ká í hácírí dén wi làa mia. I ka le í wi mi t̄ahú á f̄ánáa le cítii 6anso bío yi 4 wa Núhúso Yeesu yèni yi. Mi kúaa mín wán, á mi z̄úñ le í wi làa mia lè í hácírí, á wa Núhúso Yeesu p̄anká mún wi làa mia. 5 Mu zoñ, à mi lén 6anso mi t̄ahú ò o *Satáni yáa o s̄ání. Ká mu wó kà, á le Dónbeení á à k̄ání a m̄anáka wa Núhúso buenlò p̄ahú. 6 Miten búaanílò ɲúhú mía. Mi so yí z̄ú ká le ɲa-fini 6a dó mu d̄umu yi c̄ínú k̄han à mu búenb̄úen lé le? 7 A mi cén ceé mitén. B̄ún bè-kohó so s̄ii na ka lòn ɲa-fini á mi búe ɲúhú mi t̄ahú. Ká mi wó b̄ún, á mi ì wé 6a n̄upua na wee ce, á à k̄εñ lòn d̄ún-khanii na á ɲa-fini mía yi. Mi yáá lé 6a n̄upua na wee ce wó, lé bío á ho *Paaki muini *Pioza á 6a bó wa bío yi, wón Pioza so lé o *Krista mí bæεε. 8 Lé b̄ún n̄on á mi wáa yí le wa dí ho Paaki s̄ánú lè mu bío na yí se lè mu s̄uns̄umámu na ka lòn ɲa-fini. Ká mi wa dí ho lè mu cemú lè ho t̄úá poni na ka lòn búurú na á ɲa-fini mía yi.

9 Í m̄óndén v̄uahú na á í túara n̄on mia á í bíá le mi wé yí va d̄á bíá wee wé ho há-fénló lè ho bá-fénló lè mí síwà. 10 Í yí bíá le mi wé yí va d̄á bíá yí z̄ú le Dónbeení na wee dé mítén ho há-fénló lè ho bá-fénló lè mí síwà yi, á sía wee vá mí n̄inzawa bío yi, á wee ɲuaa, á wee há há w̄onna. Mu lá lé làa b̄ún, se mi lá à lé ho d̄ímíɲá yi. 11 Εε ká bío á í wi á í bío, lé bíá m̄ahá le mí lé 6a k̄èrèt̄ewa, à 6a wee wé ho há-fénló lè ho bá-fénló lè mí síwà, á sía wee vá mí n̄inzawa bío yi, á wee há há w̄onna, á wee yáa mí n̄inzawa yènnáa, ká 6a a ɲu khée, á lé 6a k̄onlowà, bán s̄ii lé bíá á í le mi wé yí va d̄á. Mi yáá yí ko à mi wé páaní dí làa ba. 12-13 Ho d̄ímíɲása na yí z̄ú le Dónbeení á bío yí ciran mí. Le Dónbeení lé d̄io khii cítii bán. Εε ká minén 6èn ko mi wé f̄i mi kuure n̄upua cítii. Bío ká lé bío túara le Dónbeení bióní v̄uahú yi: «Mi ɲa a n̄i-s̄umúí lén mi t̄ahú.»*

6

Ba k̄èrèt̄ewa na wee ve mín le cítii yi

1 Bío lon lon ká minén ó o búí lè mín za k̄èrèt̄ε á há bióní wi p̄ahú ò o máa va le Dónbeení n̄upua c̄ón à bán fáa há, ká a va bíá yí z̄ú le Dónbeení c̄ón le bán wé mu léé webio? 2 Mi so yí z̄ú ká bíá bío s̄á le Dónbeení yi lé bán khii cítii ho d̄ímíɲása le? Ká lé minén khii cítii ho d̄ímíɲása á se mi mún dà á cítii bío ɲúhú mía. 3 Mi so yí z̄ú ká lé warén á khii cítii ho wáayi

* 5:12-13 Mi loní Làndá zéeniólò v̄uahú (Deutéronome) 17.7

tonkarowà le? Ká mu wó kà se ho ðímíjána bío á wa mún dà a cítí. ⁴ Lée webio nòn ká hã bíoní wí mi páahũ à mi lén va bíà 6a kèrètíewa kuure bío ñúhũ míá cǎn na lé ho ðímíjána à bán cítí mia? ⁵ Hã ñiyio so yí máa dí mia le? Bè-zúrímíní òanso so míá mi òahũ na dà à fεε hã bíoní na wí bíà lé 6a zàwa páahũ le? ⁶ Awa, bío á mi wé lén va bíà yínòñ 6a kèrètíewa cǎn à bán fáa mí tũíawà so lée bío na ko làa wéró le?

⁷ Bío mi wee 6ua mìn varáa le cítí yi bún yáá wee zéení le mi bío yáara búenbúen. Ho wékheró so lá yí ko à ho wé kúu mia le? Mi so lá yí ko mi wé tà à 6a tẹ mi wán le? ⁸ Minén lé bíà yáá wee wé khe lè mìn zàwa lè mìn hĩnni, á wee tẹ 6a wán. ⁹ Mi so yí zũ kénkén le bíà wee wé mu bè-kora á níní máa keri le Dónbeení bēení yi le? A mi cén yí khà miten. Lé 6a nùpua na wee dé miten ho hã-fénló lè ho bá-fénló lè mí síwà yi, làa bíà wee hã hã wǎnna, 6a bá-féwá lè 6a hã-féwá, 6a báawa mín yi na wee da làa mín, ¹⁰ 6a kǎnlowà, làa bíà sía wee vá mí ninzàwa bío yi, làa bíà wee ñu khée, làa bíà wee yáa mí ninzàwa yènnáa, lè 6a ñi-wanna, bán búenbúen níní máa keri le Dónbeení bēení yi. ¹¹ Bío á ì tò yi kà búenbúen lé bún 6a búí fù wee wé mí òahũ. Eε ká le Dónbeení wáa ceéra mia. Mi bío sã le yi. Mi wó 6a nùpua na térénnà le Dónbeení yahó. Bún búenbúen wó wa Ñúhũso Yeesu *Krista pánká lè le Dónbeení Hácírí pánká yi.

Mi wé 6ua miten sese

¹² Ba búí wí mi òahũ wee bío le mu bío búenbúen wéro níi nòn mí yi, á bún wáa bon. Eε ká mu bío búí wéró màhá yí máa na à mi va làa yahó. Inén dà a bío le mu bío búenbúen wéró níi nòn mi. Eε ká ì màhá máa díá á mu bío mu búí máa yí pánká ì wán. ¹³ Mi mún wee bío le ho ðínló wó ho píohó bío yi, á ho píohó 6èn wó ho ðínló bío yi. Eε ká ho píohó loo, ho ðínló loo á le Dónbeení khíi búe ñúhũ. Mi cén yí hácírí, wa sánia yí wó ho hã-fénló lè ho bá-fénló lè mí síwà bío yi. Hã bío sã a Ñúhũso yi, ó Ò Ñúhũso wee pa hã bío. ¹⁴ Bío á le Dónbeení vèeníanáa ó Ñúhũso lé bún 6an síi ó o mún khíi vèenínáa wèn lè mí pánká. ¹⁵ Mi so yí zũ ká mi sánia lé o *Krista sánia bío búí le? O Krista sánia bío búí so ko à hã páaní là a hãa na wee yèé miten le? Bueé dé. ¹⁶ Tàá mi so yí zũ ká a báa na páanía là a hãa na wee yèé miten á lée dà-kéní làa wo le? Bío ká lé bío túara le Dónbeení bíoní vūahũ yi: «Ba mí nùwã ñun á à wé sánia dà-kéní.»* ¹⁷ Eε lé bún ká yia 6èn páanía là a Ñúhũso á wón 6anso á à wé dà-kéní làa wo mí hácírí yi.

¹⁸ Mi khí ho hã-fénló lè ho bá-fénló lè mí síwà wéró yi. Mu bè-kora na ó o nùpue dà a wé búenbúen á yí máa bóonía sánia yi ká mu yínòñ ho hã-fénló lè ho bá-fénló lè mí síwà. Yia wee dé miten ho hã-fénló lè ho bá-fénló lè mí síwà wéró yi, á wee wé khe lè mí kùrú sánia. ¹⁹⁻²⁰ Mi so yí zũ ká mi sánia lé le Dónbeení Hácírí zii le? Le Dónbeení nòn mí Hácírí mia à le keri mia. Le Dónbeení yà mia ho yà-nòn hebúee yi. Mi wáa yí te miten. A mi cén wáa dé ho cùkú le Dónbeení yi lè mi sánia.

7

Mu yaamu bío

¹ Hã làa na ká wán, á bío mi tuakaa làa mi, lé bún á ì wáa à zéení yara làa mia. Mi wee bío le mu se ò o báa yí páaní là a hãa. ² Eε ká bío ho hã-fénló lè ho bá-fénló boo hã làa na ká wán, á Inén 6èn le o báa ko ò o wé

* **6:16** Mi loñ Bío ñúhũ búeení vūahũ (Genèse) 2.24

páaní lè mín háa, ò o háa mún wé páaní lè mín báa. ³ O báa yí ko ò o pí mín háa ká wón mākóo wi o yi, ó o háa mún yí ko ò o pí mín báa ká wón mākóo wi o yi. ⁴ O háa sánia bío yí sá a yi, lé bân báa á há bío sá yi. O o báa sánia bío mún yí sá a yi, lé bân háa á há bío sá yi. ⁵ O báa lè mín háa á yí ko 6a pí mín. Ká 6a háa yí máa páaní á mu ko mu wé bío na 6a bía tò wán le mí ì khí mín yi á à dā pāahū búi, ká mí ì dé mí sòobéé ho floró wéró yi. Ká ho pāahū mu khíina, à 6a bíní wé páaní làa mín. Ká bñn yí wó á ñún-sí 6a háa máa dàñ mítén máa 6ua yi bío ó o *Satāni wee khà lè 6a nùpua vīnī dāñ yi. ⁶ Bío á ì bía nōn mia ká á yí máa zéeni le ì le mi wé mu konloon. Éé ká mi mahá mún dà wé è wé làa bñn. ⁷ Inén wón lá wi á 6a nùpua búenbúen yí yaka lè ì bío síi. Éé ká le Dónbeení wee na mu bío wéró pánká wa ní-kéní kéní yi mín ñúná yi. O búi á à ya, ká a búi dà á a kéeni máa ya.

⁸ Bío ká lé bío á ì bēn ñ bío ò na 6a mabáawa lè 6a maháawa yi: Mi wáa lá kará á yí yanka lé Inén bío, se mu se. ⁹ Éé ká mi yí dà mu, à mi yaka. O nùpue yan, á sūaání bío ó o ò kéeni á máa ya, ká a ñōñ yí dà mí síi máa hí.

¹⁰ Bia lé 6a kèrètíewa na yan mín, bán á ì bío bío ká á na yi. Hón ñi-cúa so yínōñ Inén te há, lé o Núhūso te mí ñi-cúa. O háa á yí ko ò o pí mín báa díá ká a lén. ¹¹ Ká a háa wá, ò o bēn mún yí bíní vaa ya. Tàá ká a wi ò o bíní ya, ò o véeni há bíoní lè mín báa, à 6a ya mín. Lé mu ó o báa mún yí ko ò o ña mín háa.

¹² Há ñi-cúa na á ì bēn ñ fēé bío ká wán á à na bía ká yi, hón yínōñ o Núhūso te há, lé Inén te ì ñi-cúa. Ká a báa là a háa yan mín, ó o báa háa wó a kèrètíe, à bân háa na yínōñ kèrètíe á tà le mí ì kéeni làa wo, á bân báa yí ko ò o ña a. ¹³ Lé làa bñn síi, ká a háa là a báa yan mín, ó o háa háa wó a kèrètíe, à bân báa na yínōñ kèrètíe á yí pā a, á bân háa yí ko ò o lén díá mín báa. ¹⁴ I wee bío ká síi lé bío ó o báa na ññn yínōñ o kèrètíe á bío sá le Dónbeení yi bân háa na lé o kèrètíe bío yi. Mu mún léé dà-kéní là a háa na yínōñ o kèrètíe. Wón mún bío sá le Dónbeení yi bân báa na lé o kèrètíe bío yi. Mu lá yí ka ká, á 6a zàwa bío máa sí le Dónbeení yi. Éé ká 6a bío sá le yi. ¹⁵ Éé ká yia mahá yínōñ o kèrètíe háa wi ò o fáa mu yaamu à yia lé o kèrètíe díá le o fáa. Ká mu wó ká, se yia lé o kèrètíe wi mítén. Le Dónbeení von mia à mi kéeni mín wán làa héerà. ¹⁶ Nún-sí, á minén háawa na lé 6a kèrètíewa á le Dónbeení dà à ññn wán á à kánínáa mí bārání na yínōñ 6a kèrètíewa. Tàá minén báawa na lé 6a kèrètíewa á le Dónbeení dà à ññn wán á à kánínáa mí hánání na yínōñ 6a kèrètíewa.

Mi díá miten làa bío mi fù karáa

¹⁷ Ká bío á ì bía nōn mia ká níi ló, á bío ó o Núhūso wó á mi ní-kéní kéní bío karáa á le Dónbeení vonnáa mia, lé bñn à mi pá díá lè miten. Bñn lé bío á ì wee kārán lè 6a kèrètíewa kuio há lùà búenbúen yi. ¹⁸ O búi lá *kúio á le Dónbeení vonnáa wo, à bānsó yí sá mu. Tàá yia le Dónbeení von ò o ññn yí kúio à wón mún yí kúii mítén. ¹⁹ Ho *kúiiró lè ho yí kúiiró bío ñúhū mia. Bío bío ñúhū wi lé á wé bè le Dónbeení bío na le bò henía yi. ²⁰ Mi ní-kéní kéní díá miten làa bío mi fù karáa á le Dónbeení vonnáa mia. ²¹ Yia lá léé wobá-níi á le Dónbeení vonnáa wo, ò o yí yáa mí yilera bñn bío yi. Éé ká bío á bānsó á à kéñínáa mítén níi khíi nōn wo yi, ò o wáa bè bñn bāhó yi. ²² O wobá-níi na ó o Núhūso von ó o bío sá a yi, wón wáa wi mítén o páaníló là a Núhūso bío yi. Lé làa bñn síi ó o nùpue na ó o *Krista von ká a wi mítén wón bēn lé o Krista wobá-níi. ²³ Le Dónbeení yà mia ho yā-nōn hébúee yi, á mi wáa yí díá le 6a nùpua wé mia lè mí wobáaní. ²⁴ Wán

zàwa lè wàn hínni, bïo mi fù karáa á le Dónbeenĩ vonnáa mia lé bñn á mi díá lè miten le Dónbeenĩ yahó.

Bïa ðĩn yí yan bïo

²⁵ Ká bïa ðĩn yí yan húúu, bán bïo na à ï bío 6a ðání yi na le o Núhũso bïo na ó o bò henía bñn mia. $\text{\textcircled{E}}$ ká bïo á ï lé o nùpue na á 6a dà a dé mí sía yi mu sãamu na le Dónbeenĩ wó làa mi bïo yi, á ï ï zéení 6a. ²⁶ Le lònbee na ho zuia ká bïo yi á bío ká lé bío á ï wee leéka: Mu se à 6a díá miten làa bío 6a bío karáa. ²⁷ Yia bò mu fũaamu à wón wãa yí cà bïo o ò búe làa bũ. Ká yia 6èn ðĩn yí bò mu, à wón wãa díá. ²⁸ Ká yia màhã pá yan, se mu yínóń bè-kohó. O hínzoró na bán fũaalè wi ká a yan, se mu yínóń bè-kohó. Ká bïa yanka bán wi le lònbee yi ho ðímíjńá yi. A le dén lònbee so á ï yí wi à le yí 6arén.

²⁹ Wàn zàwa lè wàn hínni, bïo ká lé bío á ï wi à ï bío na mia. Ho pãahũ na ká á yí túee. A wãa lá bío ká jii wán, le bïa yan à wé le 6a yí yan. ³⁰ Le bïa wee wá à wé le 6a yí máa wá. Le bïa wee zãmaka à wé le 6a yí máa zãmaka. Le bïa wee yà mu bío à yí dé mí sía bío 6a yà yi. ³¹ A bïa ho ðímíjńá bío símu zon, à ho ðímíjńá bío wé lòn bè-kãamãa cñn. Lé bío á ho ðímíjńá làa bío mí mən làa ho á máa mia ká ho ò vé.

³² Mi lá wi miten, á yilera yí máa yáa, se ï wa mu. O báa na yí yan wón wee dé mí sòobéé o Núhũso tonló yi. O wee cà ò o wé bío sí a Núhũso yi. ³³ Ká a báa na yan, wón 6èn yahó sã ho ðímíjńá bío. O wee cà ò o wé bío sí mín hãa yi. ³⁴ O wãa wi lè hã sãa jùn. Lé bñn mún lé o hãa na yí yan tàa o hínzoró na bán fũaalè wi. Ba wee dé mí sòobéé o Núhũso tonló yi. Ba wee cà à 6a bío búenbúen sí a Núhũso yi. Ká yia yan wón yahó sã ho ðímíjńá bío. O wee cà ò o wé bío sí mín báa yi. ³⁵ I wee bío ká síi lé mi séení bïo yi, ká ï yí máa kíká mia. Ká ï màhã wi à bío ko lè ho wéro bñn lé bío à mi wé, à na miten búenbúen o Núhũso tonló yi á yí titika.

³⁶ Ká a yàronza búii wee leéka le ká mí yí yan mín fũaalè se mi wó khon làa wo, ká a zũ le mí yí dà mí síi máa hí húúu, ò o wee leéka le mí ko à mí ya mín, se bñn yínóń bè-kohó. A 6a ya mín. ³⁷ $\text{\textcircled{E}}$ ká a yàronza búii màhã lon mu míten le mí máa ya mín fũaalè, á zũ le mí dà à hí mí síi, ká mu ló arén míten yi binbirĩ, ò o búii yí kíkãa wo yi, se o wó se. ³⁸ Bïo wi bñn lé bío ká: O yàronza na fó mín fũaalè á yan á wó se. $\text{\textcircled{E}}$ ká yia le mí máa ya, wón 6èn bío sã sũaaní.

³⁹ O hãa là a báa na mu yaamu cẽera á yí dà máa fáa mín yi ká yínóń o báa húrun. Ká bán báa húrun, se o wi míten, á dà a ya a báa na ó o síi vá yi. Ká a báa mu màhã ko ò o wé o kèrètĩé. ⁴⁰ $\text{\textcircled{E}}$ ká a màhã kará yí yan, se o bío á à wíoka à wé se. Bñn lé bío á ínén wee leéka. A ï mún zũ le le Dónbeenĩ Hácírĩ wi làa mi.

8

Le muini taa bïo

¹ Hã laa na ká wán, á wa 6èn ñ loń ho tuaró na sã 6a bùaa na yan lè le muini taa bïo. Mi wee bío le wa búenbúen lé 6a bè-zũrlowà, bñn bon. Bñn bío zũrló so lé bío wee na ò o nùpue 6uaanínãa míten. $\text{\textcircled{E}}$ ká le waminĩ dén wee wé à wa sladéro va lè ho yahó. ² Yia wee leéka le mí lé o bè-zũrĩlo wón 6anso ðĩn yí zũ mu làa bío ó o ko ó o zũrínãa mu. ³ $\text{\textcircled{E}}$ ká yia wa le Dónbeenĩ wón le Dónbeenĩ zũ le o bío sã mí yi.

⁴ Awa! Ba bùaa na 6a yan lè le muini hã wõnna wán taa làró ðání yi, á bío ká lé bío á ï bío: Wa búenbúen zũ le mu bíowa na 6a nùpua wee lá

lòn doffina ho ðímíjá yí á bío jùhú mía. Warén zū le le Dónbeení lée dà-kéní mí dòn. ⁵ Hã pànká-beera na yí máa mi, á 6a nùpua 6úi wee ve làa doffina tàá júnása, á boo. Hàrì ká h́n pànká-beera so wi ho wáayi lè ho tá wán, ⁶ se warén bán zū le le Dónbeení lée dà-kéní mí dòn. Dén lé ðio lé wa Maá na léra mu bío 6úen6úen. Lé lerén mún léra wen á wa bío sí le yí. Wa mún zū le o Nùhúso lée nì-kéní mí dòn. Wón lé o Yeesu *Krista, yia nòn á mu bío 6úen6úen wiráa. Lé orén mún nòn á wa à yíráa le mukání binbirí.

⁷ Warén zū le mu biowa na 6a nùpua wee lá lòn doffina bío jùhú mía. Eε ká 6a kèrètíewa 6úen6úen màhá ðin yí yú b́n bío zúrló so. Ba 6úi na sòobáa dó mí sia hã wónna háló yí á hàrì lòn zuia ká 6a wee là le muiní taa, à kèí le 6a níní pá wi hã wónna háló yí. A bío 6a lé 6a nùpua na pànkáwá mía le Dónbeení bío ðání yí, ká 6a wee là hã taa mu, à 6a leéka le mí wó khon. ⁸ Mu yínón ðínló lé h́a wee wé à wa bío wé sí le Dónbeení yí. Wa dú ho loo, á bío 6úi máa bè wa bío wán. Wa mún yí dú ho loo, á bío 6úi máa fá wa bío jii. ⁹ Minén bán zū le mi dà ho ðínló 6úen6úen wé è dí. Eε ká mi màhá le mi yiwa. Nún-sí, á yia pànká tà mía le Dónbeení bío ðání yí á dà a va a ví bío minén wee wé bío yí. ¹⁰ Ká yia pànká mía le Dónbeení bío ðání yí á m̀n únén na zū mu bío à ù kará hã wónna zii á wee là le muiní taa, ó o so mún máa yí hã làró sí-he6úee le? ¹¹ B́n ká yia pànká mía le Dónbeení bío ðání yí, wón na ó o Krista húrun bío yí, á h́a ví únén bio zúrló bio yí. ¹² Hen ká mi wee wé khe lè m̀n zàwa lè m̀n h́nni na pànkáwá mía le Dónbeení bío ðání yí ká sii, se lé o Krista mí beere á mi wee wé kheráa. ¹³ Lé b́n nòn, ká í bè-ðínii 6úi dà à v́iní wán za tàá wán h́nló, á í máa b́nii máa là taa huúu, bèra a na à 6a h́a yí ví ínén bio yí.

9

Bio ó o Poole bia mi tonkaa tonló ðání yí

¹ Inén so yínón nùpue na wi íten le? I so yínón o Yeesu tonkaro 6úi le? Inén í beere á m̀n wa Nùhúso Yeesu. Minén so yínón ho c̀nù na ló í tonló na á í sá a Nùhúso bio yí le? ² Ba 6úi dà a pí á máa zúní le ínén mún lé o Yeesu tonkaro. Ká minén bán zū le í lé orén. Lé bio mi páaníló là a Nùhúso á wee zéeni le í lé orén tonkaro bío bon.

³ Bío ká lé bío á í wee bío na bia wee yáa í yèni yí à 6úeráa 6a jùhú. ⁴ Wa so lá yí ko làa bè-ðínii tàá bè-junii bío wa wee sá a *Krista tonló bío yí le? ⁵ Warén lé wa nì-kéní kéní so lá yí ko à wa ya a h́a na lé o kèrètíe ò o wé bè làa wen wa tonló mu sáró yí, làa bío ó o Nùhúso 6án zàwa, là a Piere là a Yeesu tonkarowà na ká wee wéráa mu le? ⁶ Tàá ínén là a Baanabaasi wa dòn lé wen so ko wa wé sá à bè yí yíráa wa jii ðínló le? ⁷ Dásí nni na á à lén mí nii yí á à wéráa mu dásimu wón mía. A nùpue na á à fá le v́indé ká a máa wé è dí le bia wón mía. O o ǹn-pa na yí máa ju 6a nàwa na ó o wee pa yoomu wón mún mía.

⁸ Bío á í wee bío ká yínón 6a nùpua bío na 6a wee wé mí dòn á í m̀n mu yí. Le Dónbeení làndá na ó o *M̀yíize túara yí á mu pá ka ká. ⁹ Bío ká lé bío túara ho làndá mu yí: «O nàa na 6a wee sáráa ho ðínló làró p̀ahú á 6a yí ko 6a hè lè ho ðínló làró.»* Bío le Dónbeení bia ká sii so wee zéeni le lé 6a nàwa bío here le yí le? ¹⁰ Mu so yínón warén bío yí á le bíaráa ká sii

* 9:9 Mi lorí Làndá zéeniíló v́uahú (Deutéronome) 25.4

le? Ká wεεε. Mu lé warén bïo yi á le bióni mu túararáa. Yia 6a lá ó o wee và ko ò o dé mí sïi bïo ó o khii yi bïo yi. Yia 6a lá ó o wee vïaa ho ðnló ko ò o dé mí sïi bïo o ò yí bïo yi. ¹¹ Le Dónbeení bín-tente na wa zéénia làa mia á ka lòn bïo na wa dù. Ká mi lá wee na mi níi bïo wεn, se mu léé bïo na so po wεn le? ¹² Ká mi wee na mu 6a 6úí yi, á warén so yí ko làa bũ yí po bán le? Eε ká warén bán yí wi à wa bío le mi ko à mi wé na mi níi bïo wεn. Wa yí wi à bïo 6úí ðinú à bũmaka a *Krista bín-tente bueró. Lé bũn bïo yi á wa ðiaráa á mu bïo 6úen6úen wee kúu wεn. ¹³ Mi so yí zũ le bïa wee sá ho tonló le *Dónbeení zĩ-beení yi á bè-dínií wee lé bïo 6a nùpua wee wé lè mu hãmu yi bĩn le? A bïa wee fũaa 6a bùaa le muini yeenii bán mún wee yí bïo sã 6a yi. ¹⁴ Lé làa bũn síi ó o Nuhúso mún bõráa mu henía le yia wee bue le Dónbeení bín-tente á jii ðnló wé è lé ho tonló mu yi.

¹⁵ Bïo á ï lá wi làa mia, á bïo ko làa mi, á ï yí le mi na hàri dèε mií. A bïo á ï wee túa ká síi, mún yí máa zéení le ï le mi wé mu na mií. Bũn yi ká ï yáa lá húrun se mu sũaaní. Dén sí-wεε so na wi mií á nùpue yí dà máa hè yi. ¹⁶ ï yí ko à ï khòni íten le Dónbeení bín-tente bueró bïo yi. Mu yáa léé bïo na á ï ko à ï wé konloon. Ká ï le ï máa bue le bín-tente mu, à wàn dèε suaa mi. ¹⁷ Mu lá lé ínén íten dó íten ho tonló mu yi, se ï lá le 6a wé sãání mií. Eε ká ho lé dèε na á ï ko à ï sá konloon, á ï máa pí ho sáró. ¹⁸ Ká ï sãání lé le sí-wεε na ï wee yí le bín-tente na á ï wee bue làa kãamãa bïo yi ká ï yí máa fé bïo ko làa mi.

¹⁹ Mu bon, ínén léé nùpue na wi íten, á yínõn wobá-nii. Eε ká ï màhá wó íten lè 6a nùpua 6úen6úen wobá-nii, bèra a na à ï yíráa 6a boomuso à 6a tà a Krista bïo. ²⁰ Hen ká ï wi làa bïa lé 6a *zúífúwa, à ï wé íten làa zúífù, bèra a na à ï yí bán à 6a tà a Krista bïo. O Mõyiize làndá á ínén mia yi. Eε ká ï wi làa bïa wi ho yi, à ï 6ua íten lè 6a bïo síi, ká ï jõn mia ho làndá mu yi, bèra a na à ï yí bán à 6a tà a Krista bïo. ²¹ Ká ï mún wi làa bïa yí zũ dèε o Mõyiize làndá bïo ðání yi, à ï 6ua íten lè 6a bïo síi bèra a na à ï yí bán à 6a tà a Krista bïo. Bũn yí máa zéení le le Dónbeení làndá bïo yí ciran mi. ï wee bè o Krista làndá yi. ²² Hen ká ï wi làa bïa pánkáwá mia le Dónbeení bïo ðání yi, à ï mún wé lòn nùpue na pánká mia, bèra a na à ï yí bán à 6a tà a Krista bïo. Lé làa bũn á ï wee wé à zoráa 6a nùpua le mí síwá fiahú à yíráa 6a nĩ-dòndáa 6úí à kãní konloon. ²³ Bũn 6úen6úen á ï wee wé bèra a na à le Dónbeení bín-tente à bènbén, à ínén níi mún keñ mu bè-tentewà na le bín-tente mu wee zéení yi.

²⁴ Mi zũ le bïa wee lùwí khíika mín 6úen6úen ó o nĩ-kéni na khíina bïa ká lé yia 6a wee wé na mu bïo yi. Minén mún hení mi lò làa bïa wee lùwí khíika mín bïo síi bèra a na à mi yí mu bïo. ²⁵ Bïa wee wé hã penkaa jínkaa 6úen6úen á wee wé mání mí sãnia lè le lònbee à càráa mu bïo. Ká mu bïo mu màhá dà wee yáa. Ká warén bán wee mání wa sãnia lè le lònbee à càráa mu bïo na yí dà máa yáa. ²⁶ Lé bũn ñõn á ínén yí máa wé lòn nùpue na wee lùwí concon. ï mún yí máa wé lòn nùpue na wee núaa concon. ²⁷ ï wee kíkã íten yi làa sòobéε á wee mání ï sãnia lè le lònbee bèra a na ká ï khii buera le Dónbeení bín-tente vó à le Dónbeení yí pí mi día.

10

Mi dia hã wõnna hãlõ

¹ Wàn zãwa lè wàn hĩnni, ï wi à mi bĩní leéka mi yiwa bïo yánkaa wó wán pãahú na á wàn 6úaaawa bò a *Mõyiize yi. Le dùndúure yánkaa pon

6a búenbúen yi. A 6a búenbúen mún kãa ho muhũ yi.* 2 Ba búenbúen ka lè 6a yí ho *bátéèmu lè dùndúure lè ho muhũ yi, à 6a là a M̃yíize wé dà-kéní. 3 Ba búenbúen dú ho ðínló dà-kéní na ló le Dónbeení cón. 4 A 6a búenbúen mún ñun mu ñumu dà-kéní na ló le Dónbeení cón. Bún ñumu so ló ho lèhó na le Dónbeení n̄n 6a yi. Ho lèhó mu lé o *Krista na bò làa ba.† 5 Èé ká 6a boomuso màhã pá b̄io yí wó s̄ina le Dónbeení yi, à 6a húrún ho tá hení yi.

6 Bún b̄iowa so búenbúen lée bio na wee zéení w̄en, à wa s̄ia yí vá mu b̄io na yí se yi, làa bio á 6arén wórãa mu. 7 Mi yí dé mi s̄ia hã w̄onna yi làa b̄io á 6arén búí wórãa b̄io síi. Mu túara le Dónbeení bíoní v̄uahũ yi ká síi: «Mu ñipomu lée kará à 6a dú á ñun, à 6a h̄in̄n wee wé hã kãakó-wárã.»‡ 8 Mi yí wa dé waten ho hã-fénló lè ho bá-fénló lè mí síwà yi làa b̄io 6arén búí wórãa mu b̄io síi, à 6a ñupua muaaseé 6óní làa muaaseé t̄in á húrúnnaa le wizon-kéní.§ 9 Mi yí wa kh̄uaa o Krista ñii yi làa b̄io á 6arén búí wórãa mu á 6a háwá hàararãa 6a 6ó. 10 Mi yí bío le le Dónbeení yí wó yí se làa mia, làa b̄io á 6arén búí wórãa mu, á le Dónbeení wáyai tonkaro 6ueé 6órãa 6a.

11 Bún b̄iowa so búenbúen wó, à zéenínaa w̄en. Mu túara le Dónbeení bíoní v̄uahũ yi à fèn ñinaa warén na wi ho ðim̄íjã véró p̄onna yi zen wán. 12 Lé bún n̄n ká yia wee leéka le mí p̄anká wi le Dónbeení b̄io yi, à 6anso pa mítén b̄io, ò o h̄ia yí lé lùwá. 13 Ho s̄unló na wee yí mia á mún wee yí 6a ñupua na ká. Le Dónbeení na bíá mu b̄io à le máa yèrémá mí ñii, á máa díá á ho s̄unló máa yí mia máa dà mi p̄anká wán. Ho s̄unló p̄ahũ á le Dónbeení á à wé á mi ì z̄un le ho ò kh̄íí. Lé bún ñ̄ na ká mi ì ðan̄ mi yiwa á à ñ̄i ho b̄io yi.

14 Wán b̄onlowà na á ì wa làa s̄obéé, bún b̄iowa so búenbúen b̄io yi á mi pa miten hã w̄onna h̄aló yi. 15 I wee bío ká síi làa mia lé b̄io á ñén cón á mi ka lòn ñupua na ȳio t̄on. Minén mi beere w̄aa loñ b̄io á ì bíá ká mu bon, tàá mu yí bon. 16 Hen ká wa lá ho b̄arákà déro ñuuníi d̄èe 6uan à wa dó le Dónbeení b̄arákà à wa ñun làa de, à mu so máa páaní w̄en là a Krista c̄aní le? A ho búurú na wa wee c̄èeka ká wa wee là ho, à ho so máa páaní w̄en là a Krista s̄anía le? 17 A b̄io ho búurú lé ho dà-kéní, á wa lè wa booró mí cúee, ká wa lé hã s̄anía dà-kéní ho búurú mu na wa wee sanká b̄io yi.

18 Mi loñ o *Isirayēele ñipomu lon, bíá wee là 6a bùaa na 6a f̄uaana le muiní ȳenii na b̄io s̄ã le Dónbeení yi wán bán búenbúen páanía lè le Dónbeení. 19 Bún so wee zéení le o yia na 6a f̄ã ho w̄ahũ wán, lè ho w̄ahũ mí beere á b̄io ñúhũ wi le? B̄ueé. 20 I wi à ì bío le 6a bùaa na 6a yan lè le muiní hã w̄onna wán lé hã p̄anká s̄umáa 6ansowà na á ñupue yí dà máa mi á mu wó n̄n yi, ká mu yí n̄n Dónbeení yi. A b̄io á ñén màhã yí wi à minén lè hã p̄anká-s̄umáa 6ansowà mu à páaní b̄io búí yi. 21 O Ñúhũso ñuuníi d̄èe á mi yí dà máa ñunáa á máa b̄iní máa kh̄ii ñu lè hã p̄anká-s̄umáa 6ansowà ñuuníi d̄èe. Mi mún yí dà máa dí o Ñúhũso ðínló á máa b̄iní máa vaá dí hã p̄anká s̄umáa 6ansowà ðínló. 22 Tàá wa wi à wa wé ò o Ñúhũso síi c̄i w̄en wa wárã b̄io yi le? Wa so wee leéka le wa p̄anká wi po a Ñúhũso mu le?

* 10:1 Mi loñ Léró v̄uahũ (Exode) 13.21-22; 14.22-29 † 10:4 Mi loñ Léró v̄uahũ (Exode) 16.4-35; Miló v̄uahũ (Nombres) 20.8-11 ‡ 10:7 Mi loñ Léró v̄uahũ (Exode) 32.6 § 10:8 Mi loñ Miló v̄uahũ (Nombres) 25.1-9

Mi le mi bè-wénia à dé ho cùkú le Dónbeení yi

²³ Ba 6úi wí mi ùhú á wee bío le mu bío búenbúen dà wee wé. Mu bon. Éé ká bío búenbúen yínón bío na se. Bío búenbúen dà wee wé, éé ká mu búenbúen yí máa wé à 6a kèrètíewa kuure va lè mí yahó. ²⁴ Mi nì-kéní kéní yí ko à mi leéka mi kùrú bío mí dòn. Mi mún ko à mi leéka bío mi ì wé ká mu ù séení mìn zàwa na ká. ²⁵ Mu bío búenbúen na wee yèé ho yàwá yí á mi dà à yà á à dí, ká mi yí lùnkáa mi yilera á ðn tùa miten yi le mu ló wen, ²⁶ lé bío á bío ká lé bío túara: «Ho tá làa bío wi ho yi búenbúen á bío sá a Nùhúso yi.»* ²⁷ Hen ká yía yínón o kèrètíe á von mia lè ho ðnló mí zìi, ká mi tà van, à bío 6a à na mia búenbúen à mi dí, ká mi yí lùnkáa mi yilera à tùa miten yi làa hen na mu ló yi. ²⁸⁻²⁹ Ká a 6úi màhá bíá le há taa na ká lé 6a bùaa na 6a yan lè le muini taa, à mi yí là há. Hàri ká minén yilera yí lùnkáa mu bío yi, à mi pá yí là há yia bíá mu non mia bío yi, à lùnkáa wón yilera.

Bíó á Ìnén wee wé ká Ì poní séra, á so lá ko à mu lùnká a 6úi yilera le? ³⁰ Ho ðnló na á Ì dó le Dónbeení bára ká à Ì dú, á 6a à yáa Ì yèni bío yi lée webio? I so yí dó le Dónbeení bára ká yí dúráa ho le?

³¹ Lé bñn non ká mi wé wee dí, ká mi wee ju, tàá ká mi wé wee wé bío lée bío, à mi wé mu, à dérää ho cùkú le Dónbeení yi. ³² Bia wee vliní 6a *zúifúwa, tàá bia yínón zúifúwa, tàá mìn zàwa lè mìn hínni kèrètíewa na ká, á minén yí dé miten yi. ³³ Lé ká síi á Ì wí à Ì wéráa. Ì wí à Ì bío búenbúen wé sí bia ká yi. I yí máa cà Ì kùrú bío. Bío á Ì ì wé á 6a cèrèe á à kánínáa lé bñn á Ì wee bánbá yi.

11

¹ Bío á Ì wee wé á mi wé bè yi, làa bío á Ìnén wee bèráa bío ó o Krista wó yi.

Bíó mi ko mi 6ua lè miten ho kúeemínwánló yi

² I yáa 6èntín wee tēni mia, mi fo6úa, lé bío á bío á Ì wó non mia á mi wee leéka bío fēee, á wa kèrètíewa káranló na á Ì yú á kárána làa mia á mi mún wee bè yi. ³ Éé ká Ì màhá pá wi à mi zūn bío ká yara: O báa nùhúso lé o *Krista, ó o háa nùhúso lé o báa, ó o Krista nùhúso lé le Dónbeení. ⁴ Awa. Ká a báa 6úi wee fio, tàá o wee fēe le Dónbeení jì-cúa ò o pon mí jùhú yi, se o wee zùan o Krista na lé o jùhú yi. ⁵ Ká a háa 6úi 6èn wee fio tàá o wee fēe le Dónbeení jì-cúa lè 6a nùpua ò o yí pon mí jùhú yi se o wee zùan o báa na lé o jùhú yi, se o ka lòn háa na jùhú léera.* ⁶ Ká a háa 6úi yí máa pe mí jùhú yi se o wáa dà a khè ho. Mu búenbúen lé dà-kéní. Ká ho jùhú khèró tàá ho léro á lé há nýio o háa cñn, ò o wáa wé pe ho yi. ⁷ O báa yí ko ò o pe mí jùhú yi, lé bío ó o 6onmín lè le Dónbeení, le Dónbeení cùkú wee mi a yi. Éé ká a háa ko ò o pe mí jùhú yi, lé bío ó o báa cùkú wee mi a yi. ⁸ Ho lée túiá, le Dónbeení yí léra a háa bío 6úi á yí wó là a báa. O báa bío 6úi lé bío le léra á wó là a háa. ⁹ O báa yí léra a háa bío yi. O háa lé yia léra a báa bío yi. ¹⁰ Lé bñn non le Dónbeení wáayi tonkarowà bío yi, ó o háa na wee fio tàá o wee fēe le Dónbeení jì-cúa á ko ò o pe mí jùhú yi à zéénínáa ho pánká na o yú bío. ¹¹ Éé ká wa páaníló là a Nùhúso bío yi, ó o háa yí dà máa keñ ká a báa níi ló, ó o báa mún yí dà máa keñ ká a háa níi ló. ¹² Mu bon, o háa ló a báa yi, ó o báa 6èn wee te o háa yi, ká 6a mí nùwá jun màhá lé le Dónbeení léra 6a.

* **10:26** Mi loñ Lení vūahú (Psaumes) 24.1 há nýio miten yi.

* **11:5** Mu páahú, ká a háa léera mí jùhú se o dó

13 Minén mi bæere wáa loñ mu sese. Mu so léé bïo na se ò o háa hén mí ñúhú yí díá ká a wee fio le? 14 Ba nùpua zū le ká a báa ñún-vání á túeeka, se mu lé há ñiyio o wán. 15 Èé ká a háa cón á le ñún-vání na túeeka so yínoñ cùkú bïo le? O háa ñún-vání le Dónbeení nòn wo yi, à le wé le nín-kéní na pon o ñúhú yi. 16 Ká a búí wi ò o pá bíní wáani bïo á ì bía, à òanso zūn le lé bñn á warén lè 6a kèrètíewa kuio búenbúen wee wé.

O Ñúhúso dñnló dñni yi

17 Bïo á mu lé le zéeni tūiáwá á wa wi yi, á bïo búí wi bñn á ì yí dà máa khòoní mia bïo yi. Mu lé bïo á mi kúeemínwánlò yí máa wé à mi va lè ho yahó. Ho yáá wee lén mia lè mi món. 18 Bïo á ì ì cí wán lé bïo ká: I ñá à 6a le ká mi san san kúaa mín wán, à mi wé cūii mín. Mu ka lè mu bon. 19 Mu bon, ho sankamínlò ko ho wé mí tñahú, à bía lé 6a kèrètíewa binbirí bïo dàñ zūrnáa. 20 Lé bñn te bïo ká mi kúaa mín wán, á 6a yí dà máa bïo le lé o Ñúhúso dñnló á mi wee dí. 21 Mu bon, mi ñí-kéní kéní dñnló na mi wee 6ua 6uennáa lé hñia mi wee wé bánbá dí. Bñn lé bïo wee na à 6a búí le hñi búé, ká 6a búí ñun sù wee khée. 22 Mi zíní so mia á mi máa wé è dí ká mi ì ñu yi le? Táá lé 6a kèrètíewa kuure á mi wi mi zuañ yi, à dé há ñiyio bñia khon yi le? Lée webio á mi yáá wáa le ì bïo na mia? Mi wi à ì pá dé mí fo6úa le? Èé ká búéé. I 6èntñn yí dà máa dé mi fo6úa mu bïo yi.

23 Awa, ho káranlò na ló a Ñúhúso cón na á ìnén yú á 6èn yèrémáa nòn mia lé hñia ká: Ho tñnàahú na 6a à dé o Ñúhúso Yeesu á à na, ó o lá ho búurú, 24 á dó le Dónbeení báraká ò o cèekaa ho ò o bía: «Hia lé ì sánia na á ì nòn mi bïo yi. Mi wé wé mu, à leékaráa ì bïo.» 25 Lé làa bñn bïo síi, ká 6a dú vó, ó o 6èn lá le ñuunñi dèè na ho *dívén wi yi ò o bía: «Bïo ká lé le páanii finle na le Dónbeení bò lè ì cāni. Pāahú lée pāahú ká mi wé wee ñu mu, à mi wé mu à leékaráa ì bïo.» 26 Awa, á pāahú lée pāahú na mi wé là ho búurú mu, á ñun mu bïo mu, se lé o Ñúhúso húmú á mi wee zéeni bïo. Mi wé wé mu, fúaa ká a khíi bñnia 6uara.

27 Lé bñn nòn ká nùpue lée nùpue wé là a Ñúhúso búurú mu, á ñun o bïo mu làa bïo mu yí koráa, se òanso wó khon, lé bïo ó o zuañna a Ñúhúso sánia là a cāni yi. 28 Nùpue na wé le mí ì là ho búurú mu, á à ñu mu bïo mu, à òanso cén loñ miten sese à bè yi wéráa mu. 29 Mu bon. Yia wee là ho búurú mu, á wee ñu mu bïo mu ò o yí máa kònbi o Ñúhúso sánia, se òanso wee síini mí ñúhú. 30 Lé bñn te mu á mi tñahú á 6a cèrèè lé 6a vánvárowá, 6a cèrèè pánkáwá mia, á 6a búí húrun. 31 Ká wa lá wee fèn loñ waten sese, se le Dónbeení lá máa wé è cítí wèn. 32 Èé ká a Ñúhúso máhá wee cítí wèn, à bé wèn, bèra a na à wa ñúná khíi yí páani yí sí lè ho dímíñasa.

33 Awa, wán zàwa lè wán hñni, mi wé kúaa mín wán o Ñúhúso dñnló bïo yi, à mi yí dí mín ñúná yi, mi wé pa mín. 34 Ká yia le hñi wé dà, à òanso dí mí zii à bè yi 6uennáa, bèra a na ká mi wé kúaa mín wán, à le Dónbeení síi yí cñ mia. Bïo ká na mi tùakaa bïo, bñn á ì ì díá ká ì khíi 6uara mi cón, á ì 6ueé zéeni bñn yara làa mia.

12

Le Dónbeení Háciri bè-hānia

1 Wán zàwa lè wán hñni, há làa na ká wán, á le Dónbeení Háciri bè-wénii na wa wee mi lé bïo á ì bïo dñni yi. I wi à mi zūn mu yara. 2 Mi zū le pāahú na mi dñn yí zū le Dónbeení, ká mi díá miten á há wònna na yí

dà máa bío á yú ho pànká mi wán. ³ Lé bŭn te mu, á ì wi à ì zéení mu làa mia à mi zŭn le o nùpue na wee bío le le Dónbeenĩ Hácírí pànká, wón yí dà máa dánkání Yeesu. A nùpue mún yí dà máa bío le Yeesu lé o Nùhŭso ká le Dónbeenĩ Hácírí yí dó mu òanso jii yí.

⁴ Mu biowa wéró pànká na le Dónbeenĩ Hácírí wee na á sŭiwà boo, ká lé le Hácírí dà-kéní màhà wee na mu. ⁵ O Nùhŭso tonló á júná boo, ká lé o Nùhŭso nĩ-kéní á wa wee sá na yí. ⁶ Mu bè-wénia á júná boo, ká lé le Dónbeenĩ dà-kéní lé dŭo wee na mu búenbúen wéró pànká 6a nùpua búenbúen yí.

⁷ Le Dónbeenĩ Hácírí wee zéení míten wa nĩ-kéní kéní yí le mí bè-wénia à séenínaa wa búenbúen. ⁸ Le Dónbeenĩ Hácírí wee wé ò o búí wé bío mu bè-zŭnminí bioní. O búí wón le Hácírí mu wee wé ò o wé bío mu bío zŭnló bioní. ⁹ O búí wón le Hácírí mu wee wé à le slidéro na òàn sŭi mia à keŭ wo yí, ká a búí wón lé 6a wánwárowà wééro pànká á le Hácírí dà-kéní mu wee na a yí. ¹⁰ Le Dónbeenĩ Hácírí wee na mu yéréké biowa wéró pànká o búí yí. O búí lé le Dónbeenĩ jĩ-cúa fεero pànká ó o wee yí. Ká a búí wón 6èn lé le Dónbeenĩ Hácírí le hã hácín-kora hueeka lenló mín yí òàn pànká á nòn wo yí. O búí le Dónbeenĩ Hácírí mu wee wé ò o wé bío hã bioní na a nùpue yí zŭ, ká a búí le Hácírí mu 6èn wee wé ò o wé jí hã bioní mu à tání na 6a nùpua yí. ¹¹ Lé le Dónbeenĩ Hácírí dà-kéní mu á wee wé bŭn búenbúen. Lé lerén wee na mu bío wéró pànká wa nĩ-kéní kéní yí mín júná yí làa bío á le sŭi vá yí.

O Krista sánia

¹² Wa zŭ le hã sánia léé dà-kéní, ká bío ceékaa mín yí wó hã lé bío á boo. Eε ká bŭn màhà yí hò bío mu páania lé hã sánia dà-kéní. Wa páaníló là a *Krista bío mún ka ká sŭi. ¹³ Wa búenbúen zŭra le Hácírí dà-kéní yí á wóràa hã sánia dà-kéní. Wa wé *zúifùwa loo, à wa yí wé zúifùwa loo, à wa wé wobá-nŭi, tàa nùpua na wi míten, se lé le Hácírí dà-kéní mu á wa búenbúen yú.

¹⁴ O nùpue sánia yínón bío dà-kéní mí dòn á wó làa hã, mu boo. ¹⁵ Ká le zeŭ lá bía le bío mínén yínón le níi, á mí wáa yínón hã sánia bío búí, se bŭn pá máa hè bío le can hã sánia mu yí. ¹⁶ Ká ho jikāahŭ lá le bío mínén yínón le yère, á mí wáa yínón hã sánia bío búí, se bŭn pá máa hè bío ho can hã sánia mu yí. ¹⁷ O nùpue sánia lá lé le yère mí dòn, á hã lá wé è jí mu bío kaka? Ká hã lá lé ho jikāahŭ mí dòn, á hã lá wé è tá mu bío sŭii kaka? ¹⁸ Mu bon, mu biowa dà-kéní kéní na lé o nùpue sánia á le Dónbeenĩ ceékaa mín yí làa bío le sŭi vá yí. ¹⁹ Mu lá léé bío dà-kéní mí dòn, se hã yínón sánia. ²⁰ Bío wee ceéka mín yí wé hã sánia bŭn lé bío boo, ká hã sánia hŭn léé dà-kéní. ²¹ Lé bŭn nòn á le yère yí dà máa bío máa na le níi yí le mí màkóo mía le yí, á ho jŭhŭ yí dà máa bío le hã zení le mí màkóo mía hã yí. ²² Hári hã sánia biowa na ka le hã jŭhŭ mía sese wa cŭn á wa màkóo yáá pá wi yí. ²³ Hŭa bío cùkú mía wa cŭn lé hŭa wa wee pa bío. A hŭa bío bíoró nŭyio wi, hŭn lé hŭa á wa yáá wíokaa wee pa bío. ²⁴ Hŭa cùkú wi màkóo mía bŭn yí. Ká le Dónbeenĩ wíokaa o nùpue sánia biowa à hŭa cùkú mía ò o wé dé ho cùkú yí. ²⁵ Le Dónbeenĩ wó mu ká sŭi bèra a na à mu biowa na ceékaa mín yí wó hã sánia à cŭiiná yí keŭ yí, ká hã le mí dà-kéní kéní wé leéka mín bío. ²⁶ Ká hã sánia bío búí yú le lónbee, à bío ká léé le yí làa bú. Ká hã sánia bío búí yú ho cùkú, à bío ká léé le sí-wεε yí làa bú.

27 Minén mún ka lòn sǎnia dà-kéní na bǐo sǎ a *Krista yi, á mi le mi ní-kéní kéní lé hǎ sǎnia mu bǐo ǒúí. 28 Lé làa bǔn sǐi á 6a kèrètíewa kuure yi, á le Dónbeení nín-yání wó 6a ǒúí là a Yeesu tonkarowà. Bǐa sǎ lé le *Dónbeení jì-cúa fεerowà, mu tǐn ní lé bǐa wee kàrán le Dónbeení bǐo le 6a nùpua. Bǐa ká lé bǐa yú ho pànká à wéráa mu yéréké bǐowa, làa bǐa wee wεé 6a vǎnvárowà, làa bǐa wee séení 6a nùpua, làa bǐa dà wee dí 6a kèrètíewa yahó, làa bǐa wee bǐo hǎ bióní na á nùpue yí zū. 29 Ba ǒúenǒúen so lé o Yeesu tonkarowà le? Ba ǒúenǒúen so wee fεε le Dónbeení jì-cúa le? Ba ǒúenǒúen so wee kàrán le Dónbeení bǐo le 6a nùpua le? Mu so lé 6a ǒúenǒúen á dà mu yéréké bǐowa wee wé le? 30 Tǎá lé 6a ǒúenǒúen so wee wéé 6a vǎnvárowà le? Á lé 6a ǒúenǒúen so wee bǐo hǎ bióní na á nùpue yí zū le? Á lé 6a ǒúenǒúen so wee tǎní hǎ le? Bùéé. 31 Bǐo le Dónbeení nǎn wéró pànká wεn, á bǐo jǔhǔ wi po bǐo ká lé bǔn á mi wé cà le mi sǐa ǒúenǒúen. Bǔn bǐo yi, á ì zéení wǎhǔ ǒúí na se po bǐo ká làa mia.

13

Le waminí bǐo

1 Ká ì lá dà wee bǐo hǎ sǐi-viò bióní, le le Dónbeení wáayi tonkarowà bióní, ká ì yí wa 6a nùpua, se ì ka lòn ǒírínǒóóní na 6a wee ǒúa, tǎá hǎn-dèé ǒúí na 6a wee vǔaa. 2 Ká ì lá dà wee fεε le Dónbeení jì-cúa à na 6a nùpua yi, á zū le Dónbeení bǐo na sà yi, le mu bǐo na ká ǒúenǒúen, hǎrí ká ì lá dó ì sǐi le Dónbeení yi á dà wee hóóní hǎ ǒúaa mí lara yi, ká ì yí wa 6a nùpua, se ì bǐo jǔhǔ mia. 3 Hǎrí ká ì lá wee lá ì ní bǐo à sanká na 6a nǐ-khenia yi, á dà wee khòn bǐo á ì tà le lònbee yi bǐa ká bǐo yi* ká ì yí wa 6a nùpua, á ì pá máa yí dèé ǒúí mu yi.

4 Yia wa 6a nùpua wón wee wé dàní mí sǐi hǐ. O wee wé mu tentemu le 6a nùpua. O yí máa dí yandee. O yí máa khòn. O yí máa dé mítén. 5 O yí máa wé nǔyi-wárá. O yí máa bàrá mí bǐo bǐa ká bǐo yahó. O sǐi yí máa cǐ fùafùu. Ba wó khon làa wo ó o máa ǒua mu mí yi. 6 Yia wa 6a nùpua á sǐi máa wé wa mu bǐo na yí téréna bǐo yi, o sǐi wee wé wa ho tǔiá poni bǐo yi. 7 Yia wa 6a nùpua á mu bǐo ǒúenǒúen wee wé kúu yi. Mu bǐo ǒúenǒúen yi, o wee tà le Dónbeení bǐo, á dé mí sǐi le yi. O wee hǐ mí sǐi mu bǐo ǒúenǒúen yi.

8 Le waminí léé dèé na máa vé máa mi. Le Dónbeení jì-cúa fεerowà bǐo á khíi vé. Hǎ bióní na a nùpue yí zū á bíoró jǐi khíi bàrá. Mu bǐo zǔnló á khíi vé. 9 Mu bon. Wa bǐo zǔnló á jǐi yí sú, á le Dónbeení jì-cúa na wa wee fεε á jǐi mún yí máa sǐ. 10 Eε ká mu bǐo na jǐi sú páahǔ khíi dǎn, bǔn ká bǐo jǐi yí sú á à vé. 11 Mi loń, bǐo á ì fù lé o háyónza, á ì bióní, le ì yilera, làa bǐo á ì zū lé mu bǐo yara, bǔn ǒúenǒúen á mu háyónmu wi yi. Ká bǐo á ì yǐo yòò tǎn, á ì ló mu háyónmu yi. 12 Hǎ làa na ká wán, á bǐo wa wee mi ka sùiyóon. Eε ká ho páahǔ mu khíi dǎn wa wé è mi mu bǐo ǒúenǒúen wéréwéré. Hǎ làa na ká wán á ì Dónbeení zǔnló jǐi dǐn yí sú. Eε ká ho páahǔ mu khíi dǎn, á ì zǔnló làa de jǐi ì sǐ, làa bǐo lerén mí bεere zúnáa mi. 13 Bǐowa bǐo tǐn wi bǐn á máa vé hùuu máa mi. Bǔn lé le waminí, le le sǐidéro le Dónbeení yi làa bǐo wa pan bǐo le Dónbeení dó mí jǐi le mí ì wé. Ká mu mí bǐo tǐn tǎhǔ á le waminí lé dǐo po bǐo ká.

* 13:3 «á ì tà le lònbee yi bǐa ká bǐo yi» Le Dónbeení bióní vǎn-kǐa ǒúí yi, á bǐo ká lé bǐo bǐa: «á nǎn lten 6a cǐna.»

14

Le Dónbeenì Hácírì bè-hànii ìúì bíò

¹ Awa, á mi wáa bè le waminì wòhù na á ì zéenia làa mia, à mu biowa wéro pànká na le Dónbeenì Hácírì wee na à mi wé cà lè mi sía búenbúen, sònkú le Dónbeenì ñi-cúa fεεró. ² Yia wee bíò há bíoní na á nùpue yí zū, wón yí máa bíò lè 6a nùpua, o wee bíò lè le Dónbeenì. Nùpue yí máa jí bíò ó o wee bíò. Le Dónbeenì Hácírì pànká wee wé ò o bíò há bíoní na á nùpue yí dà máa zūrì. ³ Ká yia wee fεε le Dónbeenì ñi-cúa, wón wee bíò lè 6a nùpua. O wee wé à 6a kèrètíewa síidéro le Dónbeenì yi va lè mí yahó, o wee hení 6a sía, á hǐí há. ⁴ Yia wee bíò há bíoní na á nùpue yí zū, wón wee wé ò orén mí dòn síidéro le Dónbeenì yi va lè mí yahó. Ká yia wee fεε le Dónbeenì ñi-cúa wee wé á 6a kèrètíewa kuure síidéro va lè mí yahó. ⁵ I wee fan à mí búenbúen wé bíò há bíoní na á nùpue yí zū. Eε ká mi máhá wee fεε le Dónbeenì ñi-cúa á mu ù wé sí mǐ á à porì bǔn. Yia wee fεε le Dónbeenì ñi-cúa wón bíò cǔnú wi po yia wee bíò há bíoní na á nùpue yí zū, se o ìúì bèn wee dàń bǐnǐ tǎnǐ há bíoní mu à 6a kèrètíewa kuure síidéro le Dónbeenì yi va làa yahó.

⁶ Wán zàwa lè wán hǐnǐ, ká ì wáa lá ìueé bíá há bíoní na á nùpue yí zū á nòn mia mí dòn, á ì kèrìlò mi cón cǔnú lá à wé ho yén? I yí dà máa séení mia ká mu yǐnǐ bíò ìúì na le Dónbeenì zéenia làa mi, táa mu bíò zūrìlò á ì zéenia làa mia, táa le Dónbeenì ñi-cúa á ì fεεra nòn mia, táa kàránlò ìúì á ì nòn mia. ⁷ Mi loní há sí-búania, ho cáahú tàà ho coohú, ká há búaró yí bò bíò wán á 6a à zūrì bíò há wee bíò kaka? ⁸ Lé o yén á à òn òn á à lá há hǐa sía ká a yí ñá bíò le òn búaní bíá wéréwéré? ⁹ Minén mún bíò ka ká síi. Hen ká mi wee bíò há bíoní na á nùpue yí zū, à nùpue na dà à tǎnǐ há á míá, á 6a à wé kaka à ñínáa bíò mi wee bíò? Há à kèrì lòn bín-conconwá. ¹⁰ Ho òmǐ ñá yi á há síiwá boo, ká há búenbúen wi lè mín bíoní á síi na 6àn bíoní kúará míá hón míá. ¹¹ Ká yia wee bíò làa mi á ì hǐa yí máa jí bíoní, bǔn ká ì ka lòn ñi-hǎni o cón, ó orén mún ñ kèrì lòn ñi-hǎni òn cón. ¹² Minén mún bíò ka ká síi. Bíò mi wee cà mu biowa na le Dónbeenì Hácírì wee na wéro pànká lè mi sía búenbúen, á mi cén bánbá à mi cà bíò wee wé à 6a kèrètíewa kuure síidéro le Dónbeenì yi va lè mí yahó.

¹³ Awa, yia wee bíò há bíoní na á nùpue yí zū ko ò o fio le Dónbeenì yi ò o wé dàń há tǎnǐ à 6a nùpua jí. ¹⁴ Hen ká ì wee fio lè há bíoní na á nùpue yí zū, á ì hácírì dén á à kèrì ho floró wán, ká ì yí máa le ì yi à wéráa ho. ¹⁵ Awa, á lé mu yén á ì wé? I ì fio lè há bíoní na á nùpue yí zū lè ì hácírì, ká ì mún pá à le ì yi á à fio lè le bíoní na 6a nùpua zū à 6a jí. I ì sío há lení lè há bíoní na á nùpue yí zū lè ì hácírì, ká ì mún pá à le ì yi á à sío lè le bíoní na 6a nùpua zū à 6a nùpua jí. ¹⁶ Ká wa yí máa wé làa bǔn, ká yia wee wé ho bǎrákà déro floró lè há bíoní na á nùpue yí zū lè mí hácírì á bíá ká á à wé kaka à tàráa ho «*Amiina» ho floró mu vaa véení. ¹⁷ Hǎrì à ù bǎrákà déro floró mu wé se kaka, á bíá yí ñá ho máa yí cǔnú ho yi.

¹⁸ I wee dé le Dónbeenì bǎrákà, lé bíò há bíoní na á nùpue yí zū, á òn wee bíò po mi búenbúen. ¹⁹ Eε ká 6a kèrètíewa kúaa mín wán, á há bíoní bíò hònú na á ì ì bíò làa ba lè le bíoní na 6a zū á ì ì bíò á à kàrán làa ba, á ì wa á po há bíoní muaaseé píru na á ì ì bíò làa ba na á nùpue yí zū.

²⁰ Wán zàwa lè wán hǐnǐ, mi yí wé lòn háyúwá mi yilera yi. Mu bè-kora dàń yi bǔn mi wé lòn háyúwá. Ká mi máhá wé leéka mi yiwa lòn yèn-tǐnia sa. ²¹ Bíò ká lé bíò túara le Dónbeenì bíoní vǎahú yi: «ì ì òn há síi-viò nùpua wán

á à b́ioráa lè ì n̄pomu lè h́a b́ioní na 6a yí máa jí.
 Hàrí ká ì wó b́ún,
 á ì n̄pomu pá máa jí ì c̄s̄n.»*

²² Lé b́ún á h́a b́ioní na á n̄pue yí z̄ú h́s̄n b́ioró wee źeení làa b́ia ýnóń 6a k̀er̀et̄ewa le 6a n̄ii ḿia 6a k̀er̀et̄ewa b́io yi. B́ún b̀e-źeenínii so yahó yí s̄á 6a k̀er̀et̄ewa. Ká le Dónbeení j̄i-cúa h́s̄n f̄eéró 6̀en wee źeení lè 6a k̀er̀et̄ewa le le Dónbeení wi làa ba. B́ún yahó yí s̄á b́ia ýnóń 6a k̀er̀et̄ewa. ²³ Mi lorí. Ká 6a k̀er̀et̄ewa kuure n̄pua búenb́úen lá kúaa m̄n wán s̄í, á 6a búenb́úen wee b́io h́a b́ioní na á n̄pue yí z̄ú, ó o b́úí na ðín yí z̄ú 6a k̀er̀et̄ewa b́io yara, tàá o b́úí na ýnóń o k̀er̀et̄e 6ueé ð̄n, á 6a so máa b́io le mi wee khée le? ²⁴ Ee ká 6a búenb́úen wee f̄e le Dónbeení j̄i-cúa, ó o b́úí na ýnóń o k̀er̀et̄e, tàá o b́úí na ðín yí z̄ú 6a k̀er̀et̄ewa b́io yara 6ueé ð̄n, á 6a so máa le mí yiwa, á máa z̄ún le mí wó khon b́io 6a wee jí b́io yi le? ²⁵ B́io wi 6a yiwa na á n̄pue yí z̄ú, á b́io ò z̄ún. Hón páah̄ so yi, ká 6a máh̄ líí búrá á à 6̀uaaní le Dónbeení ká 6a à b́io: «T̄úá poni, le Dónbeení 6̀ent̄ín wi làa ḿia.»

Ba k̀er̀et̄ewa kúeemínwánlò b́io

²⁶ Wán z̄awa lè wán h́inni, á b́io ẃaa ko mu wé le mu ýn? Hen ká mi wé kúaa m̄n wán, ká ýa yú lení ò o sío le, ká ýa yú b́io o ò k̀aràn làa b́ia ká, ò o k̀aràn 6a. Ká ýa le Dónbeení źeenía làa b́io b́úí ò o źeení mu, ká ýa yú h́a b́ioní na á n̄pue yí z̄ú b́ioró p̀anká, ò o b́io h́a, ká ýa 6̀en yú h́a t̄ánílò p̀anká, ò o t̄ání h́a. B́ún búenb́úen á à ð̄n ñ s̄eení 6a k̀er̀et̄ewa kuure à 6a síidéro le Dónbeení yi wíoka f́ará ð̄n. ²⁷ Ká 6a b́úí wi mi t̄ah̄ á wee b́io h́a b́ioní na á n̄pue yí z̄ú, á b́ún ko làa n̄pua ǹwá j̄un, tàá ǹwá t̄ín à wé mu. Ká ýa wé b́ia mí b́io, à ýa so 6̀en b́io mí b́io, ò o b́úí mún wé t̄ání b́io 6a n̄i-kéní kéní wee b́io. ²⁸ Ká ýa á à t̄ání mu ḿia, á 6̀anso ko ó o wé t̄été, ò o b́io le le Dónbeení mí yi.

²⁹ Ká mu lé 6a b́úí wee f̄e le Dónbeení j̄i-cúa, á bán ǹwá j̄un tàá ǹwá t̄ín á ko 6a wé b́io ká b́ia ká wee và mí yiwa b́io h́a j̄i-cúa mu wi à 6a 6ua lè mít̄en wán. ³⁰ Ká le Dónbeení źeenía b́io b́úí là a b́úí mi t̄ah̄, á ýa lá wee b́io ko ò o wé t̄été ká a ð̄a le b́ioní na wón 6̀anso yi. ³¹ Ká mu wee wé ká, á mi búenb́úen ð̄a wé è f̄e le Dónbeení j̄i-cúa, ýa wé b́ia mí b́io, á ýa á à b́io mí b́io, b̀era a na à mi búenb́úen yí ho k̀aránlò, à mún yí le sí-heb́úee. ³² Ýa wee f̄e le Dónbeení j̄i-cúa ko ò o z̄ún mít̄en ò o yí wé mu concon. ³³ Le Dónbeení yí wa b́io na l̀unkaa. B́io wee wé ho h́eérà b́ún lé b́io le Dónbeení wa. B́ún lé b́io mu wee wéráa b́ia b́io s̄á le Dónbeení yi kuio búenb́úen yi.

³⁴ Ká 6a k̀er̀et̄ewa wé kúaa m̄n wán, á 6a h́awa ko 6a wé t̄été. Nii yí n̄n 6a yi à 6a b́io. Ba ko 6a wé liiní mít̄en làa b́io 6a *z̄úífùwa làndá b́iaráa mu. ³⁵ Ká 6a wi à 6a z̄ún b́io b́úí yara, à 6a t̄ua b́ún lè mí b́arání mí z̄íní yi. Mu yí se ò o h́a b́io 6a k̀er̀et̄ewa kúeemínwánlò yi.

³⁶ Mi wee leéka le le Dónbeení b́ín-tente so ló mínén c̄s̄n le? T̄áa mu so lé mínén mí ð̄n á le b́io s̄á yi le? ³⁷ Hen ká a b́úí wee leéka le mí lé le *Dónbeení j̄i-cúa f̄eero, tàá 6̀anso wee leéka le mí yú le Dónbeení b́io wéró p̀anká, à 6̀anso z̄ún mu le b́io á ì t̄úara n̄n ḿia ká lé o N̄h̄úso b́io na ó o b̀o henía. ³⁸ Ká ýa yí tà mu, á le Dónbeení máa tà wón b́io.

³⁹ Wán z̄awa lè wán h́inni, á b́io mi ẃaa ko mi cà lè mi sía búenb́úen lé le Dónbeení j̄i-cúa f̄eéró, à b́ia wee b́io h́a b́ioní na á n̄pue yí z̄ú à mi

* 14:21 Mi lorí Ezayii v̄uah̄ 28.11

mún yí hè. ⁴⁰ Bïo here, lé à mu búenbúen wé làa bïo mu koráa, à mu yí lúnka.

15

O Krista vèeró bïo

¹ Wàn zàwa lè wàn hínni, le Dónbeení bín-tente na á ì buera nòn mia, lé dén á ì bínia wee leéka bïo làa mia. Lé lerén á mi tà bïo á bò yi lè mi sòobé. ² Lerén lé ðïo á à kâní mia ká mi wee 6ua le sese làa bïo á ì bueraráa le nòn mia. Ká bñn mia se mi tà le bïo coon.

³ Ho kàránlò na bïo jùhũ wi po hĩa ká, hĩa ínén ì beere yú á nòn mia le hĩa ká: O *Krista húrun wa bè-kora bïo yi làa bïo mu túararáa le Dónbeení bioní vüahũ yi. ⁴ Ba nùuna a, á mu wizooní tñn zoñ, ó o vèera làa bïo mu túararáa le Dónbeení bioní vüahũ yi. ⁵ O zéenia míten là a Piere, bñn món ó o màhá zéenia míten lè mí tonkarowà píru jùn. ⁶ Bñn món á wàn zàwa lè wàn hínni na po khiá-hònú ó o zéenia lè míten làa cúekúee. Ba cèrèè pá yïo wi lua hàrí lòn zuia. Ba nùwã yen búí lé bïa húrun 6a tñahũ. ⁷ Bñn món ó o zéenia míten là a Zaaki, á màhá zéeníanáa míten lè mí tonkarowà búenbúen. ⁸ Bïo ó o zéenia míten lè 6a búenbúen vó, ó o mún zéenia míten lè ínén na ka lòn za na teró cú wán. ⁹ Mu bon, ì lé 6a tonkarowà búenbúen món dí. Ba yáá yí ko 6a ve mi làa tonkaro, lé bïo á bïa bïo sã le Dónbeení yi á ì beera lò. ¹⁰ Bïo á ì karáa ho zuia, lé le Dónbeení sãamu pánká yi. A le sãamu na le wó làa mi á yí tò, 6ueé. I sã ho tonlò á lò bon po 6a tonkarowà na ká búenbúen. Ee ká mu yínwí ínén lè ì pánká á wó mu. Lé le Dónbeení sãamu lé bïo nòn á ì dàrna wóráa mu. ¹¹ Lé bñn bïo yi, à mu wé ínén loo, tàà 6arén loo, se ðïo ká lé le bioní na wa wee bue, á lé lerén mi tà bïo.

Ba ni-hia vèeró bïo

¹² Ká mu lé o *Krista vèeró bïo á wa wee bue, á lée webio nòn á mi tñahũ á 6a búí wee bíoráa le 6a ni-hía máa vèe? ¹³ Ká 6a ni-hía máa vèe bïo bon, se o Krista mún yí vèera. ¹⁴ Ká a Krista yí vèera, se bïo wa wee bue jùhũ mia, á bïo mi tà yi mún mia. ¹⁵ A bè bñn wán, á se wa lé 6a sabín-füaalowa, lé bïo wa bía kénkén le le Dónbeení vèenia o Krista léra 6a ni-hía tñahũ. Ká mu bon ká 6a ni-hía máa vèe, se bïo á wa le le Dónbeení vèenia o Krista mún yí bon. ¹⁶ Ká 6a ni-hía yí dà máa vèe, se o Krista mún yí vèera. ¹⁷ Ee ká a Krista yí vèera, se bïo mi tà yi jùhũ mia, á mi bè-kora pá nà mi júná yi. ¹⁸ Mu yáá po bñn, mu wee zéeni le bïa tà a Krista bïo á húrunnáa á bïo yáara búenbúen. ¹⁹ Ká mu lé le mukāni na wa wi yi há laà na ká wán mí dòn bïo yi á wa dóráa wa sía o Krista yi, se wa miinà po 6a nùpua na ká búenbúen miinà.

²⁰ Ee ká a Krista 6èntñn vèera bïo bon. Bïo á mu bè-yáa wee zéeni le ho ðñnló á à be è wé se, lé bñn bán síi ó o Krista vèeró bïo mún wee zéeni le 6a ni-hía à vèe. ²¹ O nùpue ni-kéni lé yia nòn á 6a nùpua wee híráa, lé bñn 6àn síi ó o nùpue ni-kéni lé yia mún nòn á 6a ni-hía wee vèeráa. ²² Bïo 6a nùpua búenbúen wee hí lé bïo 6a lée síi dà-kéni là a Adama, lé bñn á 6a búenbúen mún n vèe, 6a páaníló là a Krista bïo yi. ²³ Ká ho vèeró mu màhá à wé làa bïo mu sãna mín. O Krista lé yia dú 6a búenbúen yahó lòn bè-yáa. Bñn món ó o 6uenlò páahũ á bïa bïo sã a yi màhá à vèe. ²⁴ Hón páahũ so yi ká mu bïo búenbúen jùhũ á à 6ue. O Krista á à 6ue há pánká sũmáa 6ansowà lè mí síwà búenbúen na yí máa mi júná ká a bini ì na le béeni o Maá Dónbeení yi. ²⁵ Mu bon, o Krista 6ueé lá le béeni

fúaa bïo ó o òúrú mí zúkúsa mí tá á bò mí zeñ wán.* 26 O zúkúso na o ò yáa ho món lé mu húmú. 27 Mu bon, mu túara le Dónbeení bioní vūahú yi le le Dónbeení dó mu bïo búenbúen o tá.† Ká lé le Dónbeení dó mu bïo búenbúen o tá, se mu wee zéeni le le Dónbeení na dó mu dén níi ló. 28 Ká a Krista khíi wi mu bïo búenbúen jùhú wán, ó orén na lé o Za á òen ò dé mítén le Dónbeení tá. Bún ká le Dónbeení na lá dó mu bïo búenbúen o tá, á à wé mu bïo búenbúen béε.

29 Ká 6a nǐ-hía yí máa vèe, á léε webio á bía wee bátizé mítén 6a bïo yi á wee cà? Léε webio nǎn 6a wee wéráa mu? 30 A warén òen léε webio nǎn á wa wee zàanǎa wa mukǎní làa wizooní. 31 Wizonle léε wizonle ká í wee sǎnsá mu húmú. Wán zǎwa lè wán hínni, í wee bïo bún lè bïo á bïo wa Núhúso Yeesu Krista wee wé mi tǎahú á í sǐi wan bïo yi. 32 Ho Efεεze yi, á í lò bon 6a nùpua níi yi lè í san làa zín-búaa. Ká mu lé ho ðímǐjǎ bïo mí dòn bïo yi á í wóráa mu se lé ho cǔnú yén á í yú? Ká 6a nǐ-hía yí máa vèe, se le bioní na ká bïo bon: «Mi wé wa dí ká wa a ju, lé bïo wa yíró húrún se mu vó.»‡ 33 Mi yí khá mitén: «Lé o nùpue na téréna ò o wee bè là a bè-kora wéro á hǎa wé là a bïo sǐi.» 34 A mi cén tǐní mi yǐo, á mi khí mu bè-kora wéró yi. Ba búii wi mi tǎahú á yí zū le Dónbeení. Í wee bïo ká sǐi á hǎ nǐyio dí mía.

Wa sǎnia yèrémálo bïo

35 Εε ká 6a búii pá wee túa le 6a nǐ-hía vèeró á à wé kaka sǐi. Ba sǎnia á à keñ kaka 6a vèeró pǎahú? 36 Mi òentǐn lé 6a bǎnbúwá. Mi loñ, hen ká a búii dù ðεε búii beεre, ká le yí sǔna, á yí ló bïo le lá karáa wán, á le so ò ðarí lé á yòò ðá le? 37 Mu bïo na hà yòò ló yínǎn bún mi dù, mu 6àn beεre lé ðío á mi dù. Mu ðá á wé weñí táá bè-ðinii búii. 38 Bïo á le bïo hǎa wéráa, bún sǎ le Dónbeení yi. Mu bè-ðinii búenbúen bïo na mu wee lé á sǎráa sǐi yínǎn ðá-kení. 39 A bía yǐo wi lua búenbúen sǎnia yínǎn ðá-kení. Ba nùpua, 6a sǎron búaa, 6a júnzǎwa lè 6a cezǎwa búenbúen sǎnia wi ká hǎ búenbúen màhá wi mín júná yi. 40 Ho wáayi bïowa semu wi mí dòn làa bía yǐo wi lua na wi ho tá yi semu. 41 Le wii semu wi mí dòn, ho piihú semu wi mí dòn, á hǎ mànáayio semu wi mí dòn. A hǎ mànáayio mu lè mí ðá-kení kení semu pá wi mín júná yi.

42 Lé bún lè 6a nǐ-hía vèeró bïo léε ðá-kení. Hen ká 6a sǎnia hǎa líi dó ho tá yi làa bïo le beεre wee ðiráa bïo sǐi, á hǎ soo. Ká hǎ hǎa vèera, á hǎ sǐi yèrémá á máa bǐní hí. 43 Hǎ sǎnia na 6a nùuna, á cùkú mía, hǎ yí ðá bïo búii máa wé. Ká hǎ hǎa vèera á hǎ cùkú wé á pǎnká keñ. 44 Hǎ sǎnia na wee nùu, hǎn bïo sǎ ho ðímǐjǎ na ká yi. Ká hǎ khíi vèera, á hǎ a yèrémá á bïo ò sǐ ho wáayi yi. Bïo hǎ sǎnia na bïo sǎ ho ðímǐjǎ yi wiráa, lé bún 6àn sǐi á hǎ sǎnia na bïo sǎ ho wáayi yi mún wiráa.

45 Mu so yí túara le Dónbeení bioní vūahú yi ká sǐi le? «O Adáma na lé o yahón nùpue, á le Dónbeení wó ó o yǐo wi lua.»§ Ká a *Krista na lé o mónðén Adáma wón lé ho wáayi nùpue na wee na le mukǎní. 46 Bïo dú ho yahó yínǎn hǎ sǎnia na bïo sǎ ho wáayi, hǎ sǎnia na bïo sǎ ho ðímǐjǎ yi lé hǎa dú ho yahó. Ho wáayi sǎnia hǎn wi làa món. 47 O yahón nùpue na má lè le tǐní wón bïo sǎ ho tá yi. Ká a «jun níi nùpue» bïo sǎ ho wáayi. 48 Bía bïo sǎ ho tá yi ka làa yǐa má lè le tǐní bïo sǐi. Ká bía bïo sǎ ho wáayi

* 15:25 Mi loñ Lení vūahú (Psaumes) 110.1 † 15:27 Mi loñ Lení vūahú (Psaumes) 8.6 ‡ 15:32 Mi loñ Ezayii vūahú 22.13 § 15:45 Mi loñ Bïo jùhú búeení vūahú (Genèse) 2.7

yi, bán 6èn ka làa yia bio sá ho wáayi bio síi. ⁴⁹ Bio wa laráa ho tá yi nùpue síi, lé bún wa mún khii laráa ho wáayi nùpue síi.*

⁵⁰ Wàn zàwa lè wàn hinni, bio á ì wi à ì zéeni làa mia, lé à mi zún le wa yí dà máa kéni hen na le Dónbeení wee dí mí béeni yi lè wa sánia na bio sá ho díminá yi. Mu biowa na dà wee yáa níi yí dà máa kéni bio yí dà máa yáa yi. ⁵¹ Mí jí bio kà. I ì zéeni bio búí na le Dónbeení lá sá yi làa mia: Mu yínorí wa búenbúen lé bia à hí. Ká 6a ní-hía làa bia yio wi lua lé warén búenbúen síi á à yèrémá. ⁵² Mu ù wé fùafùà, lè le yèrè kèbúenlò bio síi, ho pàahú na le búaaní sá á à jí yi le mónđen wizonle zoñ. Ká le búaaní mu sá jí, á 6a ní-hía á à vèe, á sánia à yèrémá, á wáa máa bíni máa hí hùúu. Ká warén na yio wi lua, á sánia à yèrémá. ⁵³ Mu bon, há sánia na wee hí à soo, á ko há yèrémá à wé hía yí dà máa hí máa soo. ⁵⁴ Ká há sánia na wee hí à soo á khii yèrémá á wó hía yí dà máa hí máa soo, bún ká bio túara le Dónbeení bíoni vùahú yi ká màhá wáa jii ì sí:

«Húmú, ù fùuhú fá á mu vóráa.†

⁵⁵ Húmú, ù pánká wi wen?

Húmú, ù hini na ù wee táaràa wi wen?»‡

⁵⁶ Mu húmú hini na mu wee táaràa lé mu bè-kohó. A bio 6èn wee na à mu bè-kohó yíráa ho pánká wa wán lé o *Moyiize làndá. ⁵⁷ Eε ká wa wee dé le Dónbeení bārāká, lerén na wó á wa dàrnáa mu húmú wa Nuhúso Yeesu Krista pánká yi.

⁵⁸ Wàn zàwa lè wàn hinni na á ì wa làa sòobéε, bún lé bio non á mi fàrá tñ, à yí díá le 6a dèké mia. Mi ca mi kuio o Nuhúso tonlò sáró yi. Lé bio mi wáa zū le le lònbee na mi wee lá a Nuhúso bio yi á yínorí kāmáa.

16

Le wári na cōn non ho Zeruzalεmu kèrètɛwa yi

¹ Mí wáa le wa khii zo le wári na wee cā à séenináa bia bio sá le Dónbeení yi na wi ho Zeruzalεmu yi tuiáwá yi. I bíá bio le wári caló mu bio ko mu wéráa á non ho Kalasii kèrètɛwa kuure yi vó. Minén mún wé làa bún bio síi. ² Há dimaasiwa búenbúen à mi ní-kéni kéní wári na mí sá yú búí á mí bàrá mí dòn làa bio mí dàráa mu. Bèra a na à mi wáa yí pa ì buenlò mi cōn à bío le mi ì cānáa wári. ³ I khii bueé dōn mi cōn, á 6a nùpua na á minén mi beere hueekaa lé bán á ì ì fé mi hāmu bio á à túa há vōnna à bè wán á à na yi, á 6a à bua à varáa ho Zeruzalεmu. ⁴ Ká ínén ì beere pa ko à ì bua mu varáa, á 6a à bè làa mi.

Bio ó o Poole wi ò o wé

⁵ I wi à ì buen mi cōn, ká ì màhá à káa ho Maseduana kōhú yi á à buennáa. ⁶ Nún-sí á ì bueé cāaka làa mia cúa-yen, jún-sí á le tēni pàahú búenbúen á ì yáá à wé mi cōn. Bún ká mi wáa à yí mi á à séeni á ì vaá dānáa hen na á ì bò ò va yi. ⁷ Mu bon, ì yí wi à ì bue mi mia làa miló ká síi ká ì khii. I wi à ì bue cāaka làa mia ká a Nuhúso tà mu. ⁸ Bio ká wán, á ì ì kéni ho Efeze lóhó yi á ho *Pantekoote á à yí mi bín. ⁹ Lé bio á ton-beeni sáró jii héra díá non mii bín, á bia wi 6a hè ho sáró mún boo.

¹⁰ Ká a Timotee bueé dōn mia, à mi sáberé à mi wíoka a bua, lé bio ó o wee sá a Nuhúso tonlò lè ínén bio. ¹¹ O búí yí zuarí wo yi. Ká a khii bíniá

* **15:49** Le Dónbeení bíoni vōn-kía búí yi á bio ká lé bio túara: Lé bún á mi mún wa laráa ho wáayi nùpue síi. † **15:54** Mí lorí Ezayii vùahú 24.8 ‡ **15:55** Mí lorí Ozee vùahú 13.14

wà à buen í cón, à mi séení a ò o bueé dǎ làa héerà. Í pan wo, orén lè wàn zàwa na bò làa wo.

¹² Ká mu lé wàn za Apoloosi, wón á í henía síi á à yí cúa-yen le o bè lè wàn zàwa na bínía wà à buen mi cón à buennáa, ká a síi ǒèntín yí tà le véení mu bǐo bǐo ká wán. Í zū mu le pǎahǔ na ò o yí le níi yi, o ò buen.

O Poole bioní véení

¹³ Mí tǐnǐ mi yǐo, mí fǎrá dǐn mi síidéré le Dónbeení yi. Mi zéení le mí lé 6a nùpua na sía hereka, á pánkává wi. ¹⁴ Mí bè-wénía búenbúen á mí wé wé lè le waminí.

¹⁵ Wàn zàwa lè wàn hínni, le í pá bíní hení bǐo dà-kení bǐo na mia. Mí zū a Sitefanaasi lè mín zǐi nùpua. Mí zū le ho Akayii kǎhǔ búenbúen yi, á ǒarén lé bíi nín-yání tà a Nùhǔso bǐo. Mí mún zū le 6a dèeníi bánbáa wee séení bíi bǐo sǎ le Dónbeení yi. ¹⁶ Awa, bán nùpua so síi, làa bíi làa ba lééra ho tonló yi, á mí wé tà día le 6a dí mi yahó. ¹⁷ Bǐo á wàn zàwa Sitefanaasi là a Akayikuusi, là a Fǒotunatuusi á bueé búekíio mí á ǒèntín léé bǐo na wan í síi làa sòobéé. Lé bǐo á bǐo mí yí dà máa wé máa na míi bǐo mí khèra làa mí bǐo yi, lé búnn á ǒarén wó mí lahó yi. ¹⁸ Ba ǒèntín híina í síi làa bǐo 6a wee wéráa mu làa mia pǒnna cèrèé yi. Ba nùpua mu síi á mí wé kǎnbi.

Le tǔeníi

¹⁹ Ba kèrètǔewa kuio na wi ho Azii kǎhǔ yi á wee tǔeníi mia. O Akilaasi là a Pirisiye lè 6a kèrètǔewa na wee buee kúee mín wán 6a cón, á wee tǔeníi mia wa Nùhǔso yèni yi. ²⁰ Wàn zàwa búenbúen wee tǔeníi mia. Mínén mún tǔeníka mín yi sese.

²¹ Lónbǐo lé ínén Poole lè í nín-bia á wee túa le tǔeníi ì na mia.

²² Ká a búii yí wa a Nùhǔso mí tǎhǔ, á mí lén wo mí tǎhǔ. «Maranataa», le wa Nùhǔso buen.

²³ Le wa Nùhǔso Yeesu *Krista sǎamu à kerí làa mia. ²⁴ Í ǒèntín wa mia lè í síi búenbúen wa pǎaníló là a Yeesu Krista bǐo yi. *Amiina!

Ho jun nɛi vɛahɔ na ɔ o Poole tɛara nɔn ho Korɛnte kɛrɛtɛwa kuure yi

Vɛahɔ tɛarɔ juhu

O Poole lɛ yɛa wiokaa tɛara ho vɛahɔ na kɛ nɔn ho Korɛnte kɛrɛtɛwa kuure yi. Sɛni ɔ o tɛa ho, ɛ bɛn ɛa ɛui ɛa tɛahɔ lɛ pɛ a Poole mu bɛo le o yɛnɔɔ o Yeesu *Krista tonkaro.

Kɛ a Poole mɛhɛ tɛara ɛa yi, ɛ zɛɛniɛ mi bɛo yahɔ lɛa ba. O le mi wa ɛa ɛuɛnɛuɛn, ɛ wi ɛ ɛa bɛni wɛ sɛ.

O nin-yɛni zɛɛniɛ bɛo ɔ o lɔ bonnɛa, lɛa bɛo le Dɔnbeenɛ sɛɛniɛnɛa wo (1.1-11). Hɛ bɛn-zɛwa na wi orɛn lɛa ba pɛahɔ ɔ o bɛa dɛni yi, ɛ zɛɛniɛ le lɛ o Yeesu nɔn le juu mi yi ɛ mi juu ɛa zɛn wɛn. O Poole vɛahɔ ɛui yi ɔ o zɛ lɛa ba, ɛɛ kɛ ho vɛahɔ na kɛ yi ɔ o le mi sɛi wan lɛa sɔbɛɛ bɛo ɛa tɛa yɛrɛmɛa mi yilera lɛ mi wɛrɛa bɛo yi (1.12-7.16).

O Poole le ho Korɛnte kɛrɛtɛwa wɛ hɛn mi nɛni ɛ wɛrɛa mu hɛmu sɛɛni ho Zeruzalɛmu kɛrɛtɛwa na lɛ ɛa ni-khenia (8-9).

Ho vɛahɔ mu lii vɛɛni, ɔ o Poole zɛ lɛa bɛa le o yɛnɔɔ le Dɔnbeenɛ tonkaro, ɛ zɛɛniɛ le ɛa bɛo yi bon (10-13).

Le tɛɛni

¹ Mu lɛ inɛn Poole na le Dɔnbeenɛ lɛ mi sɛi bɛo ɛ wɔ lɛ a Yeesu Krista tonkaro, lɛ wɛn za Timɔtee ɛ weɛ tɛɛni ɛa kɛrɛtɛwa kuure na wi ho Korɛnte lɔhɔ yi ho Akayii kɔhɔ yi. Wa mɛn weɛ tɛɛni bɛa bɛo sɛ le Dɔnbeenɛ yi na wi ho kɔhɔ mu ɛuɛnɛuɛn yi ² Le wɛn Maɛ Dɔnbeenɛ lɛ wa Nuhuɔso Yeesu Krista wɛ mu sɛamu lɛa mia, ɛ na ho hɛɛrɛa mia.

O Poole weɛ dɛ le Dɔnbeenɛ bɛrɛkɛ

³ Le le khɔnɛni ɛ bɛo sɛi wa Nuhuɔso Yeesu *Krista ɛɛn Maɛ yi. Wɔn na lɛ o maɛ na zɛ le mɛkɛrɛi, ɛ weɛ hɛni wa sɛa fɛɛɛ. ⁴ O weɛ hɛni wa sɛa le lɔnbee na weɛ yi wɛn ɛuɛnɛuɛn yi, bɛra a na ɛ warɛn ɛɛn dɛn dɛn bɛn wɛn ɛ hɛniɛa bɛa lɔ weɛ be sɛa, ɛ ɛa yi le sɛ-heɛuɛɛ na warɛn wa bɛɛre yu le Dɔnbeenɛ cɔn. ⁵ Mu bon, lɛa bɛo sɛi ɛ le lɔnbee weɛ yɛrɛa wɛn dɛ khɛi o Krista bɛo yi, lɛ lɛa bɛn sɛi ɛ le sɛ-heɛuɛɛ na wa weɛ yi le Dɔnbeenɛ cɔn o Krista pɛnkɛ yi ɛ wa weɛ yi puuni. ⁶ Hɛn kɛ wa lɔ weɛ be, se lɛɛ bɛra a na ɛ mi yi le sɛ-heɛuɛɛ, ɛ mɛn kɛni. ɛɛ kɛ wa yu le sɛ-heɛuɛɛ, se lɛɛ bɛra a na ɛ minɛn mɛn yi le ɛ bɛ yi dɛn lɛrɛa le lɔnbee dɛ-kɛni kɛni na warɛn weɛ lɛ. ⁷ Mi sɛadɛrɔ le Dɔnbeenɛ yi ɛ wa lɛa yi bɛn bɛri. Bɛo mi pɛɛniɛ le lɔnbee yi lɛa wɛn, ɛ wa ɛɛn mɛn zɛ le mi mɛn pɛɛniɛ le sɛ-heɛuɛɛ na wa yu yi lɛa wɛn. ⁸ Mu bon, wɛn zɛwa lɛ wɛn hɛnni kɛrɛtɛwa, wa ko wa zɛɛni bɛo sɛa wɛn ho Azii kɔhɔ yi lɛa mia. Wa lɛ le lɔnbee bɛn lɛa sɔbɛɛ. Le lɔnbee mu ɛɛntɛn wɔ herera wa wɛn fɛuaa wa yɛa lɛ mɛa dɛn le. Wa yɛa lɛ weɛ lɛɛka le le mɛa kɛ wɛn. ⁹ Wa ɛɛntɛn lɛ weɛ lɛɛka le ɛa ɛ ɛuɛ wɛn. Lɛ bɛn nɔn ɛ wa yi dɔ wa sɛa wɛn yi ɛ wa dɔ hɛ le Dɔnbeenɛ na weɛ vɛni ɛa ni-hɛa yi. ¹⁰ Le Dɔnbeenɛ lɛ dɛo kɛniɛ wɛn bɛn hɛmu sɛi yi, ɛ le pɛ ɛ bɛni i kɛni wɛn. Mu bon, wa lɛa mu yi le le pɛ wɛ ɛ kɛni wɛn. ¹¹ Minɛn mɛn sɛɛni wɛn lɛ mi florɔ. Lɛ bɛn ɛ ɛ na kɛ mu sɛamu na wa ɛ yi ɛa cɛrɛɛ florɔ pɛnkɛ yi, ɛ ɛa nɛpua cɛrɛɛ ɛ ɛ bɛ yi ɛ ɛ dɛrɛa le Dɔnbeenɛ bɛrɛkɛ wa bɛo yi.

O Poole khɛniɛ mi vɛɛni yi

¹² Bïo wa sïa wee zéeni làa wɛn lé bɛn wa sïa wee wa bïo yi, mu lé bïo wa wee ɓua le waten ho ðimíjǎ yi le mu húaarǎmu, le le yi na wee ce, ðio wee lé le Dónbeení cǎn, sǎnkú bïo wa ɓuan le waten minén ðání yi. Mu yí wó le há sǎnia bè-zúrímíní pǎnká, ká mu wó le Dónbeení sǎamu pǎnká yi. ¹³ Mu bon, wa wǎnna na wa wee túa na mia á wa yí máa túa bè-vio ɓúí yi ká mu yínǎí bïo mi wee kǎrán làa bïo mi wee jí há yi. Í láa mu yi le mi ì jí bïo wa túara wéréwéré. ¹⁴ Mi ðín yí jǎ bïo ká ɓúenɓúen: Mí dà à zǎmaka wa bïo yi, làa bïo á warén mún ñ zǎmakarǎa mi bïo yi ñonzoñ na wa Núhúso Yeesu ù ɓuen yi.

¹⁵ Í láa bɛn yi. Lé bɛn ñon á í lá wi à í ɓuee lé mi cǎn vé, bèra a na à mi séeni mi há cúa-jun. ¹⁶ Mu bon, í lá wi à í ɓuee ðín mi cǎn vé à ɓuennáa hen ho Maseduana yi. Ká í bɛnía, á í tɛn ɓuee ðín mi cǎn à mi séeni mi à í ðán varáa ho *Zudee kǎhú. ¹⁷ Bïo á í bía le í wé ká à mu yí wó so wee zéeni le í láa yi mia le? Hen ká í le í wé bïo, à í so wé mu là a jíní jun ɓanso bïo sii le, yía wee tà ho ũuu ho zuia ká ho yíró ò o le ɓueé lòn nùpue na yí zú Dónbeení le? ¹⁸ Le Dónbeení na máa wé yèrémá mí jii lé í seéraso. Há jì-cúa na wa wee fɛɛ na mia yínǎí ũuu làa ɓueé. ¹⁹ Le Dónbeení Za, o Yeesu Krista, yía á ínén là a Silivén là a Timotee bía bïo ñon mia jì-cúa yínǎí ũuu làa ɓueé. Mu bon, o jì-cúa léé ũuu mí ðon. ²⁰ Orén lé yía lé ho ũuu na wee zéeni le bïo ɓúenɓúen na le Dónbeení dó mí jii le mí ì wé lé ho túiá. Lé bɛn ñon á lé orén Yeesu *Krista mu á wa wee bè yi à tárǎa wa amiina à dérǎa ho cùkú le Dónbeení yi. ²¹ Lé lerén ñon á warén làa mia wee ðán fǎrá ðín wa pǎaníló là a Krista yi. Lé lerén mí bæere hueekaa wɛn, ²² á bò mí fíiminí wán. Le dó mí Hácírí wa sïa yi, à zéeni le bïo le dó mí jii le mí ì na wɛn á le è wé máa kǎhí.

²³ Í wee báa mu jii wán le Dónbeení yahó á à dé í mukǎní ì na mu bïo yi, le bïo ñon á í yí bɛnía yí ɓuararǎa mi cǎn ho Korente yi, lé bïo á í yí wi à í ɓóoní mia. ²⁴ Wa yí wi à wa kǎkǎ mia à mi dé mi sïa, lé bïo wa zú le mi síadéréo o Krista yi fǎrá tɛna, á wa wi à wa séeni mia bèra a na à mi sïa wa.

2

¹ Awa! A í wǎa le í máa ɓuen mi cǎn lé bïo á í yí wi à í tɛn véeni mi yiwa. ² Ká í véeniá mi yiwa, á lé ɓa yén wǎa dà à wɛé í sli, bïo á bía dà à wɛé í sli lé bán á í véeniá yiwa. ³ Lé bɛn ñon á í túararǎa ho vǎahú mu. Í lá ɓuara mi cǎn ho pǎahú mu yi, á mi bïo lá à véeni í yi, ká minén lé bía jǎn lá ko mi wɛé í sli. Mu bon, í ɓɛntɛn láa mu yi le ká ínén sli wan, á minén ɓúenɓúen sïa mún ñ wa. ⁴ Pǎahú na á í wee túa ho vǎahú mu, ká í hácírí yáara fúaa í yáa wá há yèn-ca-poa. Bïo á í túara ho yi yínǎí à véeni mi yiwa, ká í wi à mi zúrí le í wa mia làa sòobɛɛ.

O Poole séra día ñon bía wó khon làa wo yi

⁵ Yía wó khon làa mi mi tǎahú á yí véeniá ínén í ðon yi, mu lé mi ɓúenɓúen á ɓanso véeniá yiwa. Bùeé yáa, í bía dà í níi wán, mu lé ɓa ɓúí mi tǎahú á ɓanso véeniá yiwa. ⁶ Wón nùpue so á nùpua cèrɛɛ mi tǎahú á zǎráa, á bɛn wǎa à yí o. ⁷ Há laa na ká wán á mi sɛn mu día na a yi à hení a sli, bɛn mia ó o yi ì vá dàkhíina, á yilera à yáa. ⁸ Bɛn bïo yi á í wee fio mu mi cǎn le mi zéeni mu na a yi wéréwéré le mi wa a. ⁹ Mu bon, í túara ho vǎahú mu à loínáa le mi wee bè bïo á í bía ñon mia yi le. ¹⁰ Awa! A í wǎa à bïo bïo ká à na mia: Hen ká mi wé séra nùpue bè-kora día ñon wo yi, á ínén mún ñ sɛn mu ù día á à na ɓanso yi. Ká í lá ko à í sɛn bïo ɓúí día

na a búí yí, á ì sén mu ù díá á à na a yi minén bïo yi o *Krista yahó. ¹¹ I wé è wé mu bèra a na ò o *Satáni yí yí sée mi wán, lé bïo á bïo ó o wi ò o wé á wa zū.

O Poole khon o Tiite yi ho Torowaasi yi

¹² Bïo á ì vaá dñn ho Torowaasi lóhó o Krista bín-tente bueró bïo yi, á ì mñn ò o Nùhúso héra ì tonló sáró wñhú. ¹³ Ká ì yi pá wee dè, lé bïo á ì yí yú wán za Tiite bñn, á bñn lé bïo nñn á ì dóráa ho Torowaasisa mu cáa wé se, à ì wá buara ho Maseduana kñhú wá ßueé loñ le ì yí o hen le.

Wa wee fáa há fūna o Krista pánká yi

¹⁴ Εε ká mi le wa khòní le Dónbeení, lé bïo á le wee dí wa yahó à fáaráa há fūna féεε wa páaníló là a *Krista bïo yi. Le Dónbeení wee ðñn wa wán à zéenínáa o Krista à ßa nùpua zūñ wo há lùà búenbúen yi. O zūñló mu ka lòn sámu na sí á wee bñnbén fè há lùà búenbúen. ¹⁵ Mu bon, wa ka lòn bïo na sámu sí na ó o Krista wee na le Dónbeení yi, bïa kánía làa bïa wee vñíní mítén ðahú. ¹⁶ Bïa wee vñíní mítén cñn á mu ka lòn sámu na wee na mu húmú, ká bïa kánía cñn á mu bèn ka lòn sámu na wee na le mukáni binbirí. Yía yáá dà à sá hón tonló so léé wée. ¹⁷ Ba nùpua cèrεε wee bue le Dónbeení bioní à càráa mu bïo, ká warén yí máa wé làa bán bïo síi. Le Dónbeení tonkaa wñn, á wa wee hén wa yiwa à sáráa há tonkaa mu tonló le yahó wa páaníló là a Krista bïo yi.

3

Le páanti finle ton-sáwá bïo

¹ Wa so wi à wa ðñn zéení waten làa mia le? Tàá wá so màkóo wi à wa ßua vñahú na wee zéení làa mia le ßa tonkaa wñn mi cñn làa bïo ßa búí wee wéráa mu le? Tàá wa bïo le mi túa ho búí na wñn à wa ßua vaa zéenínáa waten lòn-veere yi le? ² Minén mi bæere ka lè mi lé ho vñahú na túara wa sía yi á ßa nùpua búenbúen wee kárán à zūñ. ³ Mu bon. Minén mi bæere lé ho vñahú na ó o *Krista túara á kàráfáa wñn. Ho yí túara lè le dèε na ßa wee túaráa ho vñahú wán, ká ho túara lè le Dónbeení na wi féεε Hácírí. Ho yí túara huee wán, ká ho túara ßa nùpua sía yi. ⁴ Wa wee bío ká, lé bïo wa láa le Dónbeení yi o Yeesu Krista pánká yi.

⁵ Wa yí máa leéka le ho tonló mu wa dà à sá lè wa kúrú pánká. Lé Le Dónbeení wee na à wa ðañ wéráa mu. ⁶ Lé lerén nñn á wa ðañna wóráa le páanii finle ton-sáwá. Dén páanii finle so yí yú mí pánká ho làndá na túara yi. Le yú ho le Dónbeení Hácírí pánká yi. Ho làndá na túara wee wé à ßa nùpua hí mu húmú binbirí, ká le Dónbeení Hácírí ßèn wee wé à ßa nùpua yí le mukáni binbirí.

⁷ O *Moyiize làndá hía túara há hue-penlenwá wán.* Ho pâahú mu yi á le Dónbeení cùkú ñuiíkaa làa sòobéε, fúaa o Møyiize yahó wee ñuiíka ho cùkú mu bïo yi. Bío ó o Møyiize yahó ñuiíkaró yí máa mía mí cúee, ká a *Isirayεεle zàwa yí ðañna yí lora ho yi lé bïo ho wee ñuiíka dàkhína. Ká hón làndá so na wee na ò o nùpue hí á zéenía le Dónbeení cùkú beení ká síi, ⁸ á le Dónbeení cùkú beení mu bïo so khíi máa poñ bñn ká mu lé le Dónbeení Hácírí wee sá mí tonló le? ⁹ Wa zū le ho làndá tonló na vaa véenii á dà à síiní a nùpue ñuhú á cùkú wi. Ká mu ka ká, á ho tonló na wee na ò o nùpue térén so cùkú máa keñ máa poñ bñn le? ¹⁰ Wa yáá dà à bío le ho cùkú na yánkaa wi wáa yí máa mi, lé bïo á hía há làa na ká wán

* 3:7 Mi loñ Léró vñahú (Exode) 34:27-35

á 6èn po po horén. ¹¹ Mu bon, ká mu bïo na hĩa khĩ á cùkú wi, se bïo wee keñ bĩn fěεε cùkú 6èn ñ poñ bĩn cùkú.

¹² A bïo wa dó wa sĩa wee lòní ho cùkú mu, lé bĩn ñon wa poní sénkãa kúaarã wee bïorãa. ¹³ Warén yí máa wé là a Mɔyĩize bïo, wón yánkaa pon mí yahó yí lè le nín-kéní, bèra a na ò o Isirayεele ñipomu yí mi ho cùkú na máa mía véró o yahó mu wán.† ¹⁴ O Isirayεele ñipomu hácírí fù yí dà máa jí le páanĩ kĩnle vónna bíoní na wee kàrán na 6a yi. Hàrí ho zuia á mu pá ka lè 6a pon mí yara yí lè le nín-kéní mu. O ñupue páaníló là a *Krista lé bĩn mí dòn wee wé à le nín-kéní mu hén lén hã yara yi. ¹⁵ Mu bon, hàrí ho zuia ká a Isirayεele ñipomu wee kàrán o Mɔyĩize vónna à 6a máa zũn hã 6àn kúará. Mu ka lòn nín-kéní na pon 6a sĩa yi. ¹⁶ Ká yĩ tà a Nũhũso bïo à le nín-kéní mu hén lén o yahó yi. ¹⁷ O Nũhũso na bïo bíá lé le Dónbeenĩ Hácírí. O Nũhũso Hácírí hĩa wi lahó na yi à hón lahó so ñupua keñ mítén. ¹⁸ Warén búenbúen na á nín-kéní yí pon yara yi á wee loñ mi a Nũhũso cùkú làa bïo ó o ñupue wé minãa mí yahó ho zúbalén yi bïo síi. O cùkú mu wee juifika wa wán. O Nũhũso na lé le Dónbeenĩ Hácírí á wee wé à wa wé yèrémã ká wa wã, à keñ là a bïo síi, à cùkú wé dé wán fěεε.

4

O Poole yi tèera mi bàra le Dónbeenĩ tonló sáró yi

¹ Le Dónbeenĩ lè mí tentemu á kàrafãa ho tonló mu wɛn. Lé bĩn ñon wa yí máa tèé wa bàra ho sáró yi. ² Wa yí máa sã waten wérãa bïo, á pá hã ñiyi-wará díã. Wa yínɔñ ñi-khãwa, á wa mún yí máa dé yèrémáló le Dónbeenĩ bíoní yi. Ká wa wee zéení ho tũiã poni bïo wéréwéré. Wa wee wé ká síi le Dónbeenĩ yahó bèra a na à 6a ñupua búenbúen zũn le wa lé 6a húaarãwa. ³ Ká le bĩn-tente na wa wee bue á kúará sã yi, se lé bíã wee vĩ á le kúará sã yi cón. ⁴ Bán ñupua so yí zũ le bĩn-tente kúará lé bïo ó o *Satãni na wee dí mí béení ho ðimínã yi, á wee wé à 6a hácíira máa dàñ mu kúará zũn à dé mí sĩa le Dónbeenĩ yi. Ba yí máa mi le bĩn-tente mu khoomu juifikaró. Bĩn na wee zéení a *Krista cùkú. ⁵ Mu bon, wa yí máa bío waten bïo ká a Yeesu Krista na lé o Nũhũso lé yĩ á wa wee bue bïo. Warén wa bæere lé mí ton-sáwã a Yeesu bïo yi. ⁶ Le Dónbeenĩ yánkaa bíã: «Le mu khoomu keñ le tĩbíri lahó yi». Lerén lé ðio mún wó á mu khoomu wi wa sĩa yi, à wa zũrnãa le cùkú bïo na wee mi a Yeesu Krista yahó yi.

⁷ Bĩn bè-beení so wi warén na ka lòn sĩa na má lè ho córó yi, bèra à na à 6a ñupua zũn le ho dànló na 6àn síi mía wee lé le Dónbeenĩ cón, ká ho yí máa lé warén cón. ⁸ Le lònbee lè mí síiwã wee yí wɛn, εε ká le màhã yí yú sée wa wán. Wa yiwa wee dè, εε ká wa hácíira màhã pá yí yãara. ⁹ Ba ñupua wee jíiní wa sãniã, εε ká le Dónbeenĩ yí pá wɛn yí díã. Ba wee lùiorã wɛn, εε ká mu yí máa yãa wɛn. ¹⁰ Pónna búenbúen ká 6a wee cà wa búeró yahó làa bïo 6a wó wó bórãa o Yeesu, bèra a na à le mukãñ binbirĩ na ló a Yeesu cón à mi wɛn wéréwéré. ¹¹ Mu bon, wa wi le mukãñ yi. εε ká 6a wee cà 6a búe wɛn pónna búenbúen yi o Yeesu bïo yi. Bĩn wee wé bèra a na à le mukãñ binbirĩ na ló a Yeesu cón à mi wa sãniã na dà à hí yi. ¹² Lé ká síi á warén wee zãanínãa wa mukãñ pónna búenbúen yi, bèra a na à le mukãñ binbirĩ na ho pãnkã mia.

† 3:13 Mi loñ Léró vuahũ (Exode) 34.33-35

¹³ Wa páania le siidéro dà-kéní yi. Mu ka làa bïo mu túararàa le Dónbeení bíoní vūahū yi le: «ĩ bía lé bïo á ĩ dó ĩ sīi.»* Awa, á warén mún dó wa sía làa bñn sīi, lé bñn nɔn á wa mún wee bíoràa. ¹⁴ Wa zū le yía vèenía o Nùhūso Yeesu lé wón mún ñ vèení wɛn, lé bïo wa páania là a Yeesu. O ò páaní ì fé wɛn làa mia yòó bàrá mí cón. ¹⁵ Bïo wee wé kà búenbúen lé minén bïo yi, bèra a na à 6a núpua cèrèè wé yí le Dónbeení sáamu ká 6a wà. Ká mu wó kà, á 6a núpua na à dé le Dónbeení bāràkà á à dé ho cùkú le yi, á wé è dé wán.

Wa khii yi hã sãnia bè-fla

¹⁶ Lé bñn nɔn á wa yí máa tèéràa wa bàra. Hàrí ká wa sãnia pànká wee ò yi ká ho wà, á wa hácírí fiamu bñn wee dé wán ká mu wà lè hã wizooní. ¹⁷ Le lònbee na wee yí wɛn hã laà na kà wán na khii vé á máa tèè lè ho cùkú beení na wa khii yí, hón na máa vé máa mi. ¹⁸ Warén yí máa cà mu bïo na wee mi. Bïo yí máa mi lé bïo wa wee cà. Lé bïo á bïo wee mi yí máa mia, ká mu bïo na yí máa mi bñn wi bñn fèèè.

5

¹ Wa zū le ká le wizonle na wa sãnia na lé wa mànákàwa zíní yáara, á le Dónbeení ì na hã sãnia wa ñ-kéní kéníwà yi ho wáayi. Hón mànákàwa zíní so na á núpue níi yí wó á à keñ bñn fèèè. ² Bïo ká wán á wa yiwa wee vá lé bïo wa wee cà mu lè wa sòobéè à le Dónbeení na hã sãnia bè-fla mu wɛn ho wáayi. ³ Ká wa yú hñn sãnia bè-fla so, á wa mànákàwa máa wé bïo na wee héeka mí bírí á yí yú sãnia. ⁴ Mu bon, Bïo wa wi hã sãnia na ka lòn zíní yi á wa yiwa wee vá, á lò wee be. Wa yí le le Dónbeení fé wa sãnia mí dòn, ká wa wi à le wé hã làa bè-fla, bèra a na à hã sãnia na à keñ bñn fèèè à zo hã bè-kía na à hí lahó. ⁵ Le Dónbeení mí beere lé dïo wíokaa wɛn bñn bïo yi. Le nɔn mí Háçírí wɛn à zéení le bïo le dó mí jii le mí ñ na, á le è na máa khi. ⁶ Lé bñn bïo yi á wa yí máa tèè wa bàra, ká wa jòn zū le bïo wa wi ho tá wán, á wa dání nàyi là a Nùhūso.

⁷ Mu bon, bïo wa wee 6ua lè waten á wa wee wé héha làa bïo wa dóràa wa sía le Dónbeení yi, ká mu yínɔn bïo wa wee mi lè wa yïo bïo yi. ⁸ Wa sía hereka, á mu mún lá à wé sí wɛn à wa lé ho ðímíjá na ká yi à vaa keení a Nùhūso nisání. ⁹ Hàrí à wa keñ ho ðímíjá yi, tàá à wa lén vaa keení a nisání, se bïo wa màkóo wi yi lé ho wé bïo sí a yi. ¹⁰ Lé bïo wa búenbúen ko à wa khii vaa ðin o *Krista yahó ò o cítí. Ká wa wó mu bè-tente tàá ká wa wó mu bè-kora, ó ò sàání wɛn á à héha làa bïo wa ñ-kéní kéní wó ho ðímíjá yi.

Wa lè le Dónbeení bñtia sí o Yeesu pànká yi

¹¹ Bïo wa zū a Nùhūso kònbií jùhū, á wa wee bánbá à 6a núpua tà ho tūiá poni. Le Dónbeení zū wɛn binbirí, á ĩ wee leéka le minén mún zū mi mi sía yi. ¹² Wa yí máa cà à wa zéení làa mia le mi ko mi tà wa bïo. Bïo mí sía á à waràa wa bïo yi lé bñn wa wee cà, bèra a na à mi ðán bío sí bía wee yòoní miten bïo 6a karàa dání yi, ká bïo 6a sía yi á 6a yí máa loñ. ¹³ Ká lé bïo wa wee wé lòn khéerowà, lé le Dónbeení yahó á wa wee wéràa mu. Ká lé bïo wa wee wé lòn núpua na júná wi bñn, bñn lé minén bïo yi. ¹⁴ O *Krista waminí pànká 6úaa wa wán. Wa láa mu yi le orén lé o núpue ñ-kéní na húrun 6a núpua búenbúen bïo yi, á le Dónbeení cón á wa búenbúen páania húrun làa wo. ¹⁵ O húrun 6a búenbúen bïo yi bèra

* 4:13 Mi loñ Lení vūahū (Psaumes) 116.10

a na à bĩa yío wi lua wé yí wé bío sí 6a yi, ká 6a wé wé bío sí yia húrun 6a bío yi, á vèera.

¹⁶ Lé bűn bío yi, á wa wáa yí máa loń 6a núpua làa bío wa wee mi làa ba à héha lè mu nípomu. Hàrì ká wa yánkaa wee loń o Yeesu yi làa bűn bío, á hã laa na kà wán á wa wáa yí máa loń wo yi làa bűn.

¹⁷ Hen ká a núpue páanía là a *Krista, se wón 6ánsò lée nĩ-finle. Mu bè-kía wáa khlína, mu bío búenbúen wáa wó bè-fla. ¹⁸ Bűn búenbúen lé le Dónbeenĩ wó mu. O Krista pánká yi, á le wó á warén làa de bínía sí, á ho tonló na á le le wa sá, lé ho wé à bĩa ká mún wé sí làa de. ¹⁹ Mu bon, o Krista pánká yi, á le Dónbeenĩ non le nii á ho ðimjńása làa de bíní wé sí. Le wáa yí máa loń 6a núpua búenbúen bè-kora yi. Le le wa bío na 6a núpua na ká yi le 6a bíní wé sí làa mín.

²⁰ Awa, á wa lé o Krista tonkarowà, á wee lá le biónĩ o Krista yèni yi. A mu ka lè mu lé le Dónbeenĩ mí bεεre ðin wa wán á wee bíoráa làa mia. Wa wee 6ónbóni mia o Krista yèni yi le mi ðía le le Dónbeenĩ làa mia bíní wé sí. ²¹ O Krista yí wó mu bè-kohó yí mɔn, à le Dónbeenĩ síinia a jũhũ lòn bè-kora wéro bío síi warén bío yi, bèra a na à wa wé 6a núpua na téréna le Dónbeenĩ yahó wa páaníló làa wo bío yi.

6

¹ Lé ká síi á warén na lè le Dónbeenĩ páanía wee sá, á pá wíokaa wee hení mu na mia, le mi yí ðía le le Dónbeenĩ sáamu na le wó làa mia bío wé káamáa. ² Lerén lé ðío bía mu ká síi:

«Ho páahũ na mu ko yi,

á ĩ jĩ ũ floró.

Ho kãníló wizonle zoń,

á ĩ bueé séení fo.»*

Awa, ho páahũ na wa wi yi lé ho pńn-tente, ho zuia lé ho kãníló wizonle.

³ Wa yí wi à wa wé bío búii na hía na ká wa à wé è khe lè 6a núpua, lé bío wa yí wi à núpue woon yáa wa tonló yèni. ⁴ Bío wa wee sá búenbúen yi, á wa wee zéeni le wa lé le Dónbeenĩ ton-sáwá. Wa wee hĩ wa sía le lònbee lè mí síiwà, lè le yi véε yi, ⁵ ho haró yi, ho kàsó yi, le lònbee na wee yí wɛn 6a zámáa níi yi, hã ton-hebúaa sáró yi, mu dāmu fòoró lè le hĩni yi. ⁶ Wa buan waten lè le yi na wee ce, á zũ le Dónbeenĩ, á wee jĩ wa yiwa, á wayika. Le Dónbeenĩ Hácírì yi làa wɛn, wa wa 6a núpua lè wa sía búenbúen. ⁷ Wa wee wé mu lè ho tũiá poni biónĩ na wa wee bue le Dónbeenĩ pánká yi. Wa wee wé bío téréna, bűn ka lòn fio sía na wa wee firáa lè wa zúkúso, á mún wee paráa waten yi. ⁸ Ba núpua búii wee dé ho cùkú wɛn ká 6a búii bán wee yáa wa yèni. Ba búii wee khòoní wɛn, ká 6a búii wee là wɛn. Ba wee bío le wa lé 6a sabín-fũaalowa, ká wa jɔń wee mĩ ho tũiá poni. ⁹ Ba wee bío le núpue woon yí zũ wɛn, à 6a núpua jɔń zũ wɛn. Ba núpua yèn-dání yi, á wa ka lè wa húrun, à wa jɔń yío wi lua. Ba wee beé wa lò, ká 6a máhá máa búe wɛn. ¹⁰ Hàrì bío 6a wee vééni wa yiwa, ká wa sía pá wee wa féεε. Wa lé 6a nĩ-khenia, ká wa jɔń wee wé à 6a núpua cèrèε wé ho náfòró 6ánsowà. Wa ka lòn núpua na dèε búii mia, à mu bío búenbúen jɔń bío sã wɛn.

¹¹ Minén Korente lóhó kèrèŕɛwa kuure, wa héra wa yiwa á bía wéréwéré non mia. ¹² Wa yí pá le wa máa warí mia, minén lé bía yí tà yí wa wɛn. ¹³ I wee bío làa mia ka lè mi lé ĩ zãwa: Mi mún warí wɛn làa bío wa waráa mia.

* 6:2 Mi loń Ezayii vūahũ 49.8

Le tìbiri lè mu khoomu yi dà mǎa páani

¹⁴ Bǎa yí dó mí sǎa o Yeesu yi bè-wénia mi yí páani yi làa ba. Mu bon, mu bǐo na téréna lè mu bǐo na yí téréna dà à wé kaka à páaniná? A mu khoomu lè le tìbiri le so dà à páani le? ¹⁵ O Yeesu *Krista là a *Satāni so dà à páani bǐo dà-kéní yi le? Yǎa dó mí sǎi o Yeesu yi làa yǎa dó mí sǎi o Satāni yi yilera so dà à wé dà-kéní le? ¹⁶ Lé le páanii yén yǎa wi le *Dónbeení zǐ-beení lè hǎ wǎnna páahǔ? Mu bon, mi so yí zǔ le warén lé bǎa lé le Dónbeení na wi fǎǎ zǐ-beení le? Mu ka làa bǐo á le bíarǎa mu kǎ sǎi:

«ǎ i kǎnǎ ǎa fǎahǔ,

ǎ i vará làa ba,

ǎ i wé ǎan Dónbeení,

á ǎa à wé ǎ nǐpomu».

¹⁷ Lé bǔn bǐo yí ó o Nǔhǔso bíarǎa bǐo kǎ:

«Mi lé ǎa fǎahǔ,

mi yí páani làa ba.

Mi yí dǎ bǐo na tun hǔúú,

á ǎnǎn á à tà mi bǐo.

¹⁸ ǎ i wé mǎn maá,

á minǎn á à wé ǎnǎn zǎ-hǎnni lè ǎ zǎ-báawa.

O Nǔhǔso na dà mu bǐo búenbúen lé wón te mí jǎi-cúa.»†

7

¹ Wǎn zǎwa na á ǎ wa làa sòobé, bǔn bǐowa so búenbúen á le Dónbeení dó mí jǎi le mí i wé. A bǐo mu ka kǎ, á mi le wa ceé wa sǎnǎa lè wa yiwa. Mi wa ǎua waten, à bǐo sǎ le Dónbeení yi, à wé kǎnbi le.

O Poole yi véé yèrémǎa wó le sí-wéé

² Mi waǎ wǎn! Wa yí wó yí khon làa nǎi woon, wa yí yǎara a búii bǐo, wa mún yí tò a búii wán. ³ ǎ i yí bíaa bǔn à síinǎa mi jǎnǎ. ǎ yǎa lá bíaa mu le wa ǎntǎn wa mia làa sòobé. A wa yǐo wé lua, táá à wa hí, se wa pá wa mia. ⁴ ǎ i ǎntǎn láa mia, ǎ sǎi wan mi bǐo yi làa sòobé. Le lónbee na wee yí mi búenbúen á ǎ sǎi here yi, á wee zǎmaka.

⁵ Mu bon, bǐo wa búé dǎn ho Maseduana, á wa yí yú vǔrǎnǎ, le lónbee lè mí síiwǎ yú wǎn hen. Ba nǔpua wee pǎ wa bǐo à kǎn wǎn, wa yilera hǎn yí kará lón-kéní ⁶ Hen kǎ a nǔpue bǎra tò, à le Dónbeení bǎnǎ hení a sǎi. O Tiite buenló wa cǎn lé bǔn á le ǎn wán henǎnǎa warén sǎa. ⁷ Mu yǎa yǎnǎn bǔn mí dòn. Bǐo ó o Tiite búé bíaa á mún henǎa wa sǎa. O bíaa nǎn wǎn le mi henǎa mí sǎi, o le mi sǎa vá làa sòobé à mi bǎnǎ mi mi, le bǐo mi wó làa mi khǎna á bǎnǎa yí sǎi mia, le mi henǎa ǎ bǐo. Bǐo á ǎ jǎnǎ bǔn, á ǎ sǎi wǐokaa wan.

⁸ Hǎrǎ kǎ ho vǔahǔ na á ǎ túara nǎn mia á véénǎa mi yiwa, á ǎnǎn mu yí máa vá yi. Mu lá dà à vá mǎi lé bǐo á ǎ zǔ le ǎ véénǎa mi yiwa ho pǎn-zǎ dǎé yi, ⁹ éé kǎ ǎ mǎhǎ sǎi wan hǎ laà na kǎ wán. ǎ sǎi yí wan bǐo á ǎ véénǎa mi yiwa bǐo yi. ǎ wee zǎmaka lé bǐo mi yiwa vá hǎ wén-kora na mi wó bǐo yi, á pá hǎ díaa. Le yi-véé na yú mia kǎ, lé le Dónbeení wi à mu wé làa bǔn, bǎra a na à mi sǎa cǎ mi wén-kora mu bǐo yi à pǎ hǎ. Kǎ mu wó kǎ, se wa vǔahǔ mu túaró yǎnǎn bǐo na wa wó khon làa mia. ¹⁰ Kǎ a nǔpue yi wee vá lé bǐo mu lé le Dónbeení sǎi bǐo, à dǎn yi-véé so wé ò o yèrémǎa mí yilera lè mí wǎrǎ, lé bǔn wee na à le Dónbeení kǎnǎ ǎanso. Dǎn yi-véé so sǎi bǐo

† **6:18** Mi loǎ Levii nǔwǎ vǔahǔ (Lévitique) 26.12; Ezekiyéle vǔahǔ 27.37; Ezayii vǔahǔ 52.11; Ezekiyéle vǔahǔ 20.34; Samuwéle jun ní vǔahǔ 7.14; Ezayii vǔahǔ 43.6

máa vá wɛn. Ɛ́ ká le yi-véé na màhá ka làa bíà yí zū le Dónbeení yi-véé bío síi, á wee ɓua a nùpue varáa mu húmú yi. ¹¹ Mu bon, mi yiwa na wee vá lé bío mu lé le Dónbeení síi bío, á mi wáa loń bío wó mia bío ká wán. Mi loń bío mi nɔnnáa miten, á yilera búenbúen yèrémáa. Mi wee bío síi miten yi làa sòobéé. Mi wee zéení bío ká wán le mi yí wa mu bè-kora. Mi wee cíí mi sía mu bío yi. Bío lá dà à yí mia mu bío yi á mi yáá zána. Mi sía vá à mi bíńí mi mi, á mi wi à mi bíńí wé le Dónbeení síi bío, ká mi bé yíá wó mu bè-kohó. Mi zéenia mu bío cèrèé yi le mi níní mia bún bíowa so wéení.

¹² Ká í túara ho vūahú nɔn mia, se mu yínɔń yíá wó khon bío yi, á mu mún yínɔń yíá ɓa wó khonnáa bío yi. Í túara ho bèra a na à bío mi nɔnnáa miten wa bío yi à bío zūń wéréwéré le Dónbeení yahó. ¹³ Lé bún bío yi á wa yúráa le sí-hebúee.

Mu bon, mu yáá yínɔń bún mí dòn á wa sía há bío yi. Wa mún wee zámaka bío ó o Tiite síi wan bío yi, lé bío mi búenbúen híina a síi. ¹⁴ Í khòńía mia o Tiite yío yi, á bío ó o van mi cón bíńía, á mi ɓèn yí dó nɔyio mií. Bío á bío wa wee bío búenbúen lé ho tūiá ponináa, lé làa bún á bío wa khòńía làa mia o Tiite yío yi mún wóráa ho tūiá. ¹⁵ Bío ó o ɓuara mi cón á mi ɓuan wo se. Mi bò a bíoní yi lè le sòobéé lè le kònbii. Hen ká a leékaa mu, ò o wíoka wań mia. ¹⁶ Í wee zámaka lé bío á í láa mia mu bío búenbúen yi.

8

Mu hāmu cāló bío

¹ Wán zàwa lè wán hínni, wa wi mi zūń bío nɔn le Dónbeení wóráa mu sāamu lè ho Maseduana kèrètíewa kuio. ² Ɓa lò bon làa sòobéé, ká ɓa sía ɓèntín pá wan làa sòobéé. Ɓa khon binbirí, ɛ́ ká ɓa màhá wó mu hāmu cèrèé le Dónbeení tonló sáró bío yi. ³ Í lé mu ɓàn sèéráso, ɓa wó bío ɓa dà wee wé, ɓa wó mu miten á yóó puunía lé bío mu sí ɓa yi. ⁴ Ɓa flora mu wa cón á henía, le wa día le mí dé mí níní à séenináa ho Zeruzalɛmu kèrètíewa kuure. ⁵ Ɓa wó mu á dà bío wa lá wee leéka wán. Ɓarén nɔn miten le Dónbeení yi, á ɓa día miten nɔn wɛn làa bío mu sínáa le Dónbeení yi.

⁶ Lé bún bío yi á wa le ho cāló tonló mu na ó o Tiite lá búakáa mi cón ò o wíoka sá à tíi jii. ⁷ Mi síadéro lè mí bíoní yi, mi bío zūńló lè miten naló yi, lè le waminí na mi yú wa cón, bún búenbúen á mi dó mi sòobéé yi, á wó mu sese. Lé ká síi á mi sòobáaráa miten sáráa ho cāló tonló na ká.

⁸ Í yí máa kíká mia. Í wi à í zéení bío ɓa kèrètíewa kuio na ká wóráa làa mia, bèra a na à mi dàń zéení le mi wa bíá ká bío bon. ⁹ Lé bío mi zū wa Núhúso Yeesu *Krista sāamu na ó o wó nɔn wɛn bío. Orén na mu bío búenbúen wi níi yi, á día bún búenbúen ò o tà mu khemu yi mi bío yi. O wó ká síi bèra a na ò o khemu mu wé mia lè ho náfóró ɓànsowà mi sía yi.

¹⁰ Í wi à í bío bío á í wee leéka ho cāló mu dání yi: Bío mi wó á se, minén lé bíá zenín lé ɓa nín-yání nùpua na tà ho bío, á lé minén mún nín-yání wó ho. ¹¹ Hā làa na ká wán á mi tíí ho tonló mu jii. Bío mi fù sòobáa miten á tà mu, lé làa bún à mi pá wé sòobáráa miten à sá ho tonló mu vaa tíi jii. Mi wé mu làa bío mi dáráa mu. ¹² Lé bío ká mi sòobáa miten á nɔn bío le Dónbeení yi, á le è tà à fé bío wi mi cón, ká le máa loń bío mia mi cón. ¹³ Mi yí leéka le í wee sèení bíá ká lònbee làa mia bèra a na à ɓarén vūń ká minén lò be. Bùéé, í wi à mi màní.

¹⁴ Hã laà na kà wán á mi bïo wi cèrèè á mu sũaaní à mi wé hã bïa khon. Ká n̄n̄zò̄n na minén b̄en khon à ɓarén bïo wi boo, á ɓa à hã mia. Ká mu wee wé kà, b̄ɓn ká mi màa. ¹⁵ Mu ù wé làa bïo mu túararáa le Dónbeení bioní v̄uahú yi: «Yia yú ho d̄ɓlò cèrèè á yí yú yí puunía, á yia yí yú bïo na boo á bïo ɓúí mún yí fòora yi.»*

O Tiite lè ɓa ɓúí varó ho Korente yi bïo

¹⁶ Wa wee dé le Dónbeení b̄arákà, dén na wó ó o Tiite sòobáa miten mi bïo yi làa bïo warén wó làa b̄. ¹⁷ Lé bïo á bïo wa le o Tiite va mi c̄n ó o tà. Mí lahó yi ó orén miten lé yia yáá henía mí b̄n̄í varó mi c̄n bïo. ¹⁸ Wa w̄a à tonka a Tiite mu lè wán za na ɓa kèrèt̄ɛwa kuio ɓúenɓúen wee wíoka yèni le Dónbeení b̄in-tente bueró bïo yi. ¹⁹ Mu yín̄n̄ b̄n̄ mí d̄on, ɓa kèrèt̄ɛwa kuio lé b̄ia léra wán za mu ò o wé bè làa w̄en wa varáa yi. O wee bè làa w̄en à sáráa ho c̄lò mu tonlò na wee dé ho cùkú o N̄úh̄s̄o mí b̄ere yi, á mu wee zéeni le wa wi wa wé bïo se. ²⁰ Le minka w̄arí mu á wa wé è pa bïo bèra a na à n̄pue yí bïo khe na w̄en le ɓuaró d̄ání yi. ²¹ Lé bïo wa wi à wa wé bïo se o N̄úh̄s̄o yahó lè ɓa n̄pua yahó. ²² Wa mún ñ p̄aaní ñ tonka wán za ɓúí làa ba. P̄onna cèrèè wa lora a, á m̄on ò o wee sòobá miten le Dónbeení tonlò sáró yi. Hã laà na kà wán ó o yáá wíokaa wee na miten ho tonlò mu yi á po bïo lè ho yahó lé bïo ó o láa mia. ²³ O Tiite wón làa mi leéra ho tonlò yi, wa p̄aanía wee sá à séenináa mia. Ká b̄ia á à bè mín làa wo b̄án lé ɓa kèrèt̄ɛwa kuio tonkaa ɓa mi c̄n. Ba tonlò wee dé ho cùkú o *Krista yi. ²⁴ Ká ɓa ɓueé d̄on mi c̄n, à mi zéeni làa ba le mi wa ɓa, à ɓa kèrèt̄ɛwa kuio na tonkaa ɓa à z̄ún le bïo wa wee khòoní mia bïo yi á ɓ̄ent̄fn lée t̄úá poni.

9

Le Dónbeení wa yia wee hã mu bïo lè le sí-w̄e

¹ Mu yáá ka lè mu j̄uh̄ú mia à ñ t̄úa ho v̄uahú na kà na mia ɓa kèrèt̄ɛwa kuure séeni mu d̄ání yi. ² Lé bïo á ñ z̄ú bïo mi sòobáaráa miten ɓa séeniló bïo yi. I s̄i wan mi bïo yi á wee bïo na ho Maseduana kèrèt̄ɛwa yi hen le «Ho Akayii kèrèt̄ɛwa wi ɓa séeni ɓa kèrèt̄ɛwa kuure na wi ho *Zudee yi. Ba yáá ɓúákáa wee wíoka miten mu bïo yi h̄arí zenín». Ká ho Maseduana kèrèt̄ɛwa mún j̄á mu, á ɓa cèrèè wíokaa n̄on miten le séeni mu bïo yi. ³ Ɛ ká ñ m̄ah̄á à tonka wán z̄awa mu mi c̄n bèra a na à bïo n̄on wa khòonianáa mia à yí wé k̄amáa. A ñ wi à mi wíoka miten làa bïo á ñ b̄iaráa mu. ⁴ B̄n̄ mia ká ñn̄n̄ lè ho Maseduana kèrèt̄ɛwa ɓueé d̄on mia ká mi d̄in̄ yí wíokaa miten ho c̄lò mu bïo yi, á warén lé b̄ia hã ñiyio ò dí ɓa ȳio yi, lé bïo wa láa mia. I z̄ú le minén á hã ñiyio mún ñ dí. ⁵ Lé b̄n̄ n̄on á ñ leékaa le mu sũaaní à ñ fio wán z̄awa mu à ɓa dí ñ yahó ɓuen mi c̄n, à ɓuee loñ le séeni mu bïo, dén na mi dó mi j̄in̄í n̄on bïo yi. Ká ñ ɓueé d̄on ká mu ȳio ló, á b̄n̄ ñ zéeni le mi h̄era mi yiwa wóráa mu ká k̄k̄áa yí k̄era mu yi.

⁶ Mi z̄ún mu! N̄pue yí dù bïo na boo, ó o máa lá bïo na boo. N̄pue na dù mu bïo na boo, wón ñ lá mu bïo na boo. ⁷ Mi na, à héha làa bïo wi mi ñ-kéní kéníwà s̄ia yi. Mí yí wé mu làa yi v̄éé, à k̄eñ lè mu lée k̄k̄áa mi wán. Lé bïo á yia wee na mu bïo lè le sí-w̄e wón bïo sí le Dónbeení yi. ⁸ Le Dónbeení dà à na bïo cèrèè mia á yòò puuní bïo mi màkóo wi yi, bèra a na ká mi yú hã p̄onna ɓúenɓúen yi á yòò puunía, á mi ñ d̄ání ñ wé

* 8:15 Mi loñ Léró v̄uahú (Exode) 16.18

bïo na se cêrêe làa bû. ⁹ Mu ù keñ làa bïo mu túararáa le Dónbeení bioní vùahú yi: «O wee hén mí yi à hánáa ba nî-khenia, o wee wé mu tentemu fêee.»* ¹⁰ Yia wee na mu bè-dà ba nùpua yi á wee hã ba làa bïo ba à dí, á mún ñ na mu bè-dà minén yi. O o ò wé á mu ù jin á mí tentemu cúnú wé è dé wán. ¹¹ O o ò na bïo cêrêe mia bèra a na à minén òn hén mi yiwa à hánáa ba nùpua. Mu ù wé á ba nùpua cêrêe á à dé le Dónbeení bárakà bïo mi ñn wen á wa ñn ba yi bïo yi. ¹² Le séení na mi wee wé yínón dèe na wee séení ho Zeruzalæmu kèrètíewa kuure ba makóo bïo yi mí dòn, le mún wee wé à ba wíoka wé dé le Dónbeení bárakà cêrêe. ¹³ Le séení na mi wee wé ká á à zéení le mí héra mi yiwa. Mu bon, mi wee bïo o *Krista bín-tente bïo, á bò le yi, á ba nùpua cêrêe wee dé ho cùkú le Dónbeení yi mu bïo yi. Ba mún wé è dé ho cùkú le yi bïo mi hérarâa mi yiwa á ñn mi nîi bïo barén lè ba nùpua búenbúen yi bïo yi. ¹⁴ A ba wé è fio ò na mia à zéení le mí wa mia, lé bïo le Dónbeení wó mí sãamu làa mia yóo puunía. ¹⁵ Mí wa dé le Dónbeení bárakà mu bè-tente na bân síi mia, na le wó ñn wen bïo yi.

10

O Poole wee bïo mí tonkaró tonló bïo

¹ Inén Poole í bæere á wee fio mia, o *Krista wayiró là a síi na se pánká yi. Ba le ká í wi làa mia à í wé hézón, ká í khèra làa mia à í síi wé here. ² Ká í màhã wee fio mia le mí yí día le ká í khíi bínía buara mi cón à í yí mia zárâa. Ba nùpua búí wi mí fahú á wee bïo le í wee bua íten lòn nùpue na yí zú Dónbeení. Bán sowaso á í bueé mí lè sòobéé á à na yi. ³ Mu bon, wa wi ho ðímíjã yi, ká hã fio na wa wi yi á wa yí máa fi lè ho ðímíjã fio bïo síi. ⁴ Hã fio sía na wa wee firáa yínón ho ðímíjã fio sía. Bueé! Warén fio sía lé le Dónbeení na pánká wi fio sía. Hã pánká wi à firáa hã lùna na ba zúkúsa wee sà míten yi. Wa wee bïo búe ba sabín-fúaalowa juná. ⁵ Hã yile-kora búenbúen na á bïa wee yóní míten wee lá à ðín sãnsárâa le Dónbeení bïo zúnló á wa wee kánká kúia. Wa wee yerémá ba nùpua hácírí à ba bè o Krista bioní yi. ⁶ Ká pãahú na mi cêrêe khíi zéení le mí bò a Krista bioní mu yi bïo bon, á warén ñ bé bïa ká na yí bò le yi.

⁷ Minén wee loñ bïo wee mí mí dòn. Hen ká a búí bía le mí bïo sã a *Krista yi, ó o ko ò o zún le inén mún bïo sã a Krista mu yi. ⁸ Hàrí ká í ka lè í dá khònía íten ho pánká na ó o Núhúso ñn wen bïo yi, á nìyio máa dí mí. Hón pánká so na ó o Núhúso ñn wen, lé à wa séenínaa mí kuure, ká mu yínón mí yáaró bïo yi. ⁹ I yí wi à í keñ lè í wi à í zání mia lè í vónna na á í wee túa, ¹⁰ lé bïo ba búí le: «O Poole vónna bioní léé bioní na hereka làa bioní na wee vá. Ee ká a màhã wi làa wen ò o pánká máa keñ, à bioní pánká máa keñ.» ¹¹ Bïa wee bïo hón bioní so zún le bïo wa wee túa hã vónna yi à toní na ba yi lé bún mí bæere wa à wérâa ká wa khíi bueé ðân ba. ¹² Ba búí sòobáa wee wíoka mí yènnáa dàkhíina. Bán á warén so yàá à tà á à màní lè waten le? Ba wee wé míten lòn mònzání sía à mònzá lè míten mí dòn. Ba hácírí so wi le?

¹³ Ká warén bán máa khòní waten máa dà máa khíi. Ho tonló na le Dónbeení dó wen lé hón wa wee kãna yi. Lé bún bïo yi wa buararâa mí cón. ¹⁴ Wa yí dà bïo le Dónbeení le wa wé wán. Mu bon, warén lé bïa nín-yání buara mi cón bueé buera le bín-tente na bïo ciran o Krista. ¹⁵ Wa yí máa khòní waten ho tonló na á ba búí sã bïo yi. Wa lãa mu yi le mí

* 9:9 Mí loñ Lení vùahú (Psaumes) 112.9

siadéro le Dónbeení yi wee dé wán ká mu wà, á warén tonló mún ò va lè mí yahó làa sòobéε mi cǎn, ká wa máa dà bío le Dónbeení le wa wé wán. ¹⁶ Ká mu wó làa búñ, á wa à dàń ò va lè wa yahó á vaá bue le Dónbeení bín-tente há kána na dà minén wán yi. Wa yí wi wa sá ho lahó na 6a 6úi búakáa wee sá yi á khòoní waten ho tonló na 6a sá bío yi.

¹⁷ «Yia le mí ì khòn, à wón khòn bío ó o Núhúso wó bío yi.»* ¹⁸ Yia wee khòoní mítén yínón yia ó o Núhúso tà bío, mu lé yia ó o Núhúso mí 6εεεe wee khòoní.

11

O Poole lè 6a tonkarowà na bío yí bon bío

¹ I wi à mi tà à ì bío làa mia lòn khéero cùéé. Uuu! Mi tà mu yi. ² Mi bío sí mii làa sòobéε fúaa ì yí wi ò o 6úi túii mia làa bío le Dónbeení yí wi ò o 6úi túiináa mia bío síi. Mu bon, ì bò mi fúamu nòn báa ñi-kéní yi. Wón báa so lé o *Krista. I wee zéení mia làa wo lòn hínzo-sínii na yí zú báa. ³ εε ká bío ó o háa khàráa o εεve vīnía, á ì zāna à minén mún yilera hīa lúnka à vī làa búñ síi, à yí día miten naló lè mí cemu mi páaníló là a Krista bío yi.* ⁴ Mu bon, ká a 6úi 6ueé wee bío Yeesu veere na warén yí bía bío làa mia, tàá ká a 6úi 6ueé nòn hácin-veere na wi mí dòn lè le Dónbeení Hácírí mia, tàá ká a 6úi 6ueé wee bue bín-tente veere na wi mí dòn làa dño warén buera nòn mia, à búñ mi dēení tà fùafùu.

⁵ A ínén cǎn, á 6a núpua mu na mi wee ñaká bío le 6a lé o Yeesu tonkarowà binbirí, á yí po ínén. ⁶ Núhú sí á ì yí dàń bío lè 6arén bío, ká mu bío zúnló á ì po 6a. Wa zéení mu làa mia wéréwéré há pònna 6úen6úen lè mu bío 6úen6úen yi.

⁷ Tàá bío á ì buera le Dónbeení bín-tente nòn mia há káamáa yi, á liinía íten nòn mia bèra a na à minén ñúná hóoní, á ì so wó khon le? ⁸ I tà á fó 6a kèrètíewa kuio 6úi níi bío á sáráa ho tonló nòn mia. ⁹ Bío á ì fù wi mi cǎn á màkóo wi le séení yí á ì bío yí wó Nún-sèró o 6úi wán. Wán zàwa kèrètíewa na ló ho Maseduana yi lé bán 6uan bío á ì màkóo wi yi 6ueé nòn mii. Ho pāahú mu yi á ì bío yí wó Nún-sèró minén 6úi wán, á ì mún yí wi à ì bío wé sèró o 6úi wán mi tīahú. ¹⁰ I dà à khòoní íten búñ bío yi, á núpue na à hē mi ho Akayii kōhú yi mu wéró yi wón mia. O *Krista na wi mii yēni yi á bío á ì wee bío ká lé ho túiá poni. ¹¹ Bío á ì bía ká so wee zéení le ì yí wa mia le? Bùéé! Le Dónbeení zú le ì wa mia.

¹² Bío á ì bío lá yínón ñún-sèró o 6úi wán, lé búñ mu pá karáa, bèra à na à bía le mí lé o Yeesu tonkarowà ká mu yí bon à yí bè búñ yi khòonínáa miten le mi wee sá làa bío á warén wee sáráa. ¹³ Ba núpua mu yínón Krista tonkarowà, 6a lé 6a ñi-khàwa, á wee wé mítén lòn Krista tonkarowà. ¹⁴ Mi yí le mu wé mia coon, lé bío á pāahú 6úi ò o *Satāni mún yèrémá mítén wé lòn Dónbeení tonkaro na ló ho wáayi, à wé ñuúika lòn khoomu. ¹⁵ A mi yí le bío ó o Satāni ton-sáwá bío na 6a wee yèrémá mítén wé lòn ton-sáwá na térenna wé mia coon. Mu vaa véení á bío 6a wó sáánii á 6a so máa yí le?

Le lònbee na yú a Poole bío

¹⁶ Le ì wíoka bío mu na mia: O 6úi yí leéka le ì wee khée. εε ká mi wee leéka le ì wee khée, à mi na le níi mii le ì khòoní íten làa bío mi lá à nanáa le o khéero yi. ¹⁷ Bío á ì bío há laà na ká wán yínón bío ó o Núhúso

* **10:17** Mi loń Zeremii vuahú 9.23 * **11:3** Mi loń Bío ñúhú 6úéení vuahú (Genèse) 3.1-6, 13

wi à ì b́ioráa, búeé! B́io á ì wáa lan wee khòoní ìten kà, á ì wee b́io lòn khéero. ¹⁸ Yínóí 6a nùpua cèrèe wáa wee khòoní míten ho òmíná b́io d́ání yi le? Awa, á ìnén mún wáa à khòoní ìten. ¹⁹ Minén na lé mu bè-zúrníní òansowà á wee tà b́io 6a khéerowà wee wé yi. ²⁰ Ba nùpua wee wé mia lè mí wobáaní, à wé h́un mia, à wé òuaa mi b́io, à wé òun mia, à wé fio mi sáará, á mi wee día à b́un búenb́uen kúu mia. ²¹ Mu 6án b́ioró n̄iyio wi. Mi sáberé, warén s̄ia yí wó herera yí vaá 6ó b́un yi. Εε ká ì pá à b́io lòn khéero ò lén. B́io á bia ká wee khòoní míten b́io yi, b́un á ìnén mún dà à khòoní ìten b́io yi. ²² Ba lé 6a *Heberewa le? Awa, á ìnén mún lé o hebere nii. Ba ló a *Isirayeele òpomu yi lée? A ìnén mún ló a òpomu yi. Ba ló a *Abarahaamu ònkáni yi lée? A ìnén mún lé o m̀onm̀aní. ²³ Ba lé o *Krista ton-sáwá lée? I yáá à b́io lè ì òuh́ú mia b́in, ìnén lé o Krista ton-sá po 6a. I sá lò bon po 6a, 6a dó mi ho kásó yí á po 6arén, 6a han mi po po 6arén. I zàanía ì mukáni cúa cèrèe po 6a. ²⁴ Ba *Zúífúwa han mi lè le labàaní yimù cúa-búará-jun dà-kéní mía á d̄n h́a zen cúa-h̀onú. ²⁵ Ba nùpua v́uaana mi lè le búini, á d̄n h́a zen cúa-t̄in. Cúekúee búí á 6a lèekaa mi lè h́a huaa le mí ì búe. Ho won-beenì lú mu òumu yi làa mi d̄n h́a zen cúa-t̄in. Cúekúee búí á ì wó le wizon-kùure lè mí t̄nàah́ú mu òun-beenì yi. ²⁶ P̀nna cèrèe ká ì wi le veenì yi á ì lò bon b́io cèrèe b́io yi: H́a muna búí na sú cáa á ì lò bon káaló yi. Ba k̀onlowà, lè wàn síí nùpua, làa b́ia yínóí wàn síí nùpua, bán búenb́uen beera ì lò ì veenì yi. I lò bon h́a lò-beera yi, h́a mana yi, mu òun-beenì yi. Wàn zàwa na le mí lé 6a kèrèt̄ewa à mu òn̄ yí bon bán mún beera ì lò. ²⁷ I sá lò bon dàkh́ina. H́a p̀nna búí á ì cáana yí d̄ma, le h́ini lè le òu-h́ání beera ì lò. P̀nna cèrèe à ì máa yí b́io dí. Le t̄enì lè ho péerú mún beera ì lò. ²⁸ Mu yáá pá yínóí b́un mí d̄n. B́io á ì wee leéka b́io h́a wizooní búenb́uen mún wi b́in: Ba kèrèt̄ewa kuio búenb́uen á ì yi wee dè b́io yi. ²⁹ Hen ká a búí lée yídà, á ì lò wé be mu b́io yi. Ká a búí wó bè-kohó à mu vá m̄i làa sòobéε.

³⁰ Ká ì ko à ì khòoní ìten, à ì wé mu ì yídamu b́io yi. ³¹ Le Dónbeenì na lé wa Nùh̄so Yeesu 6án Maá, d̄n na ko lè le búaaní f̄εε, á z̄ú le ì yí máa f̄i sabéré. ³² Páah̄u na á ì búeé wi ho Damaasi lóhó yi, ó o Kuvεεεere na wee sá a b̄ε Aretaasi yèni yi le 6a pe ho lóhó z̄ujiní búenb́uen, à 6a w̄i mi. ³³ Ká 6a màhá can ho lío-beenì lè h́a h́ini á ì zon yi á 6a lée liinía lè ho soró m̀n, lé b́un fenía mi.†

12

B́io ó o Nùh̄so zéenia là a Poole

¹ I ko à ì khòoní ìten à mu òn̄ òuh́ú mia. Εε ká ì màhá à b́io mu bè-s̀ankania na ó o Nùh̄so zéenia làa mi d́ání yi. ² I z̄ú a kèrèt̄e búí. Le Dónbeenì buan wo ỳoraráa ho wáayi òun-t̄ah̄ú mu wáa à yí lúlúio píru náa. O lá van ho wáayi binbirì lée, tàá h́a lée k̀onkórá òa a yí lée, b́un á ì yí z̄ú. Le Dónbeenì lé òio z̄ú mu. ³ Mu bon! I z̄ú le le Dónbeenì buan wo ỳoraráa ho wáayi. Ká a lá van ho wáayi binbirì lée tàá h́a lée k̀onkórá òa a yí lée, b́un á ì yí z̄ú. Le Dónbeenì lé òio z̄ú mu. ⁴ B́io ó o vaá òa le Dónbeenì c̄n ho wáayi mu yi á yí dà máa b́io, á mu níi mún yí òn̄ nùpue yi ò o b́io mu. ⁵ I ì khòoní ìten b́io wó a níi mu yi b́io yi. Ká ìnén ì beere d́ání yi, á ì khòoní ìten ì yídamu b́io yi. ⁶ Ká ì yáá pá lá wi à ì khòoní ìten,

† 11:33 Mi lorí Bè-wénia v̄uah̄ú 9.25

se í pá yínón khéero, lé bío á ì ì mí ho túiá poni. Εε κά í màhã máa bío, í yí wí à 6a nùpua càti mi à dà bío á ì wee wé làa bío á ì wee bío wán.

⁷ Mi yí mən le, í lá dà à yòoní íten bún bè-beera so na le Dónbeení zéenia làa mi bún bío yi. Εε lé bún nən á le dó bío búii mi na wee vá í sánia yi. Le díá ó o *Satāni tonkaro wó mu làa mi, bèra a na à í yí yòoní íten. ⁸ Í flora a Núhũso dñn hã zen của-tín le o véení í lònbee mu. ⁹ O o bíá nən mi: «í sãamu ù kãpa fo, lé bío á ho pãahũ na fo wee mi ù yídamu yi lé hón pãahũ so yi á í pánká 6èn wíokaa wee mi yi». Awa, á mu sũaaní à í wé khòn bío á í lé o yídà bío yi, bèra a na ò o *Krista pánká keń mi binbirí. ¹⁰ Lé bún bío yi, á í sli wan bío á í lé o yídà bío yi. O Krista bío yi hàrí 6a wé là mi, à le lònbee yí mi, hàrí à 6a wé jníní í sánia, à í hácírí yáa, á í sli pá à wa. Lé bío ká í lé o yídà pãahũ na yi, à í yí ho pánká hón pãahũ so yi.

O Poole yilera lunkaa ho Korente kerettewa bio yi

¹¹ Í bíá là í jnúhũ míá bún, èε ká lé minén nən á í bíaráa ká. Mu bon, minén lé bíá lá ko à mi mí ho túiá í jnii 6a nùpua yahó. Hàrí ká í yínón dèε á bíá mí wee jnaká bío le 6a lé 6a tonkarowá binbirí á yí sũaaní mi bío woon yi. ¹² Bío á ínén lé o Yeesu tonkaro, á í jnà í yi làa sòobéε, á le Dónbeení dñn í wán á wórãa mu yéréké bíowa là mí síiwá. ¹³ Lé mu yén á í wó nən 6a kerettewa kuio na ká yi ká í yí wó mu yí nən mia, ká mu yínón bío á í yí díá á mí lá í jnùn-sèró. Mi wãa sén díá na mi bún bío yi.

¹⁴ Hen làa cínú ká í buen mi cón á bún wãa à wé mu của-tín nii. Bún á í mún máa bío le mi na bío búii mi. Minén mi bæere lé bíá á í wee cà, í màkóo míá mi nii bío yi. Mu yínón 6a zàwa wee bàrá mí nii bío ká là mìn nùwã, ká 6a zàwa bàn nùwã lé bíá wee bàrá mu ká làa ba. ¹⁵ Inén cón á í nii bío búenbúen lá déró ho tonló yi mi bío yi á à wé sí mi. Í yáa dà à na í mukáni búenbúen mi bío yi. Bío á ínén wa mia là í sòobéε jnùn-sí lé bún wee lén mu búii bío mi wa làa mi yi.

¹⁶ Mi tà à zún le í bío yí wó jnùn-sèró mi wán. Ba búii wee bío le o Poole 6èntín héra, o wee khà wen à fé nii bío. ¹⁷ Bíá búenbúen na á í tonkaa mi cón ó o búii á í so dñn wán á tò mi wán le? ¹⁸ Í hía flora a Tiite, ó o 6uara mi cón, á wán za ní-kení búii na mi zũ á bò làa wo. O Tiite mu so 6ueé khà mia fó bío búii le? Inén làa wo so yí wó yilera dà-kení á yí sárãa le? Le dñní na wa lá so yínón dà-kení le?

¹⁹ Bío wa bíá ho vũahũ yi 6ueé 6ó hen, jnùn-sí mi wee leéka le wa wee bío sí waten yi. Εε ká 6ueé. Wa bíá mu le Dónbeení yahó wa páaníló là a *Krista bío yi. Wán zàwa là wán hinni na á í wa làa sòobéε, wa wee bío bún búenbúen bèra a na mi jnàa va là mí yahó le Dónbeení wãhũ wán. ²⁰ Í zãna à í 6uee yí mia ká mi yí ka làa bío á í wee leéka, ká ínén 6èn yí ka làa bío á minén wee leéka. Í zãna le jnùn-sí á í 6uee yí mia ká mi wi hã fio yi, á wee dí le yandee làa mìn, á sía wee cí mìn yi, á wee penka làa mìn ká mi ì là mìn, á wee jnùu mìn ká mi ì yòoní miten, á yú bío na à mi wé. ²¹ Í zãna le ká í 6uara mi cón, à wán Dónbeení díá à hã nìyio dí mi mi bío yi. Í zãna à í 6uee mi mia à wá mi bío yi, lé bío á bíá fù wi mu bè-kora wéró yi á yí yèrémãa mí yilera là mí wárá, á pá wi ho hã-fénló là ho bá-fénló là mí síiwá wéró yi. Í zãna à í 6uee yí 6a ká 6a pá wee wé mu bío na yí se là mí síiwá búenbúen.

13

O Poole mndén zéenti là a tēenti bio

¹ Bïo á ï buen mi cón kà á wáa à wé ï buenlò cúa-tín nii. Mu túara kà síi: «Mu bïo búenbúen á wa à lén yïo 6a seéràsa nùwá jun tàá nùwá tín bè-bionii wán.»* ² Mu cúa-jun nii na á ï buara mi cón, á ï ñà bïa wee wé mu bè-kora làa bïa ká búenbúen zeñ wán. Bïo á ï wáa khèra làa mia bïo ká wán, á ï wíokaa wee ñi mi zeñ wán le ká ï khii bïnia buara á nii woon nii máa lé ho béró yi. ³ Mi wi à mi zúr wéréwéré le o *Krista wee ðn ïnén wán à bïoráa. Awa! A mi zúr mu le o Krista yíná yí dà mi ñahú. I wee ñi mi zeñ wán, o ò zéení mí pánká làa mia. ⁴ O búeró ho *kùrùwá wán ó o zéenia le mí lé o yidà bún bon, ká hã laà na ká wán ó o yïo wi lua le Dónbeení pánká yi. Warén páaníló làa wo bïo yi á wa mún lé 6a yidàwa bún bon. Eε ká wa màhá wee ñi mi zeñ wán: Le Dónbeení pánká yi á warén làa wo yïo á à wé lua mi ñahú!

⁵ Mi loñ miten à dándá miten miten, à zúr le mi dó mi sía o Yeesu Krista yi. Mi so yí zú le o wi mia le? Nún-sí á mi loñna miten nòn à mi yí ka làa bún! ⁶ Eε ká ï láa mu yi le mi zú le warén bán zéenia le wa dó wa sía wo yi. ⁷ Wa wee fio le Dónbeení yi bèra a na à mi wé yí wé mu bè-kora. Eε ká wa màhá yí máa wé mu à zéenináa le warén á sée wi yi. Wa wee wé mu bèra a na à mi wé wé ho túia poni bïo mí dòn, hãri ká wa bïo búenbúen ka lè mu ñii yí sú. ⁸ Wa yí dà máa kán ho túia poni, bïo bon bún mí dòn lé bïo wa dà wee wé. ⁹ Mu bon, wa wee zámaka bïo á warén lé 6a yidàwa, à minén pánká wi bïo yi. Bïo wa wee cà wa fioró yi lé à mi wé 6a nùpua na á wékeró bïo yí máa mĩ léé yi. ¹⁰ Bïo nòn á ï fèra wee túaràa ho vùahú mu ù na mia léé bèra a na ká ï khii buéé ðn mia à ï yí ðn ho pánká na ó o Nùhúso nòn mii wán à zaráa làa mia. Mu bon, le Dónbeení yí nòn ho mii à ï yáa mia, ká léé bèra a na à ï séení mia à mi síadéro le yi va làa yahó.

¹¹ Wán zàwa lè wán hínni, mi le mi sía wa, à síadéro le Dónbeení yi va làa yahó. Mi wé hení mín sía à ñi-cúa wé dà-kéní à kerí mín wán làa héerà. A le Dónbeení na wa wen á wee na ho héerà 6a nùpua yi á à kerí làa mia.

¹² Mi tèní mín yi sese lòn nu zàwa. Bïa bïo sã le Dónbeení yi hen búenbúen wee tèní mia. ¹³ Le wa Nùhúso Yeesu *Krista sãamu, lè le Dónbeení waminí, lè le Dónbeení Hácírí páaníló làa wen, à kerí lè mi búenbúen.

* **13:1** Mi loñ Lándá zéeníló vùahú (Deutéronome) 19:15

Ho vūahú na ó o Poole túara n̄n ho Kalasii kèrètíewa kuure yi

Vūahú túaró ñuhú

Ho vūahú mu lé o Poole túara ho n̄n ho Kalasii k̄hú kèrètíewa kuure yi. B̄io ó o yánkaa buera le Dónbeení b̄in-tente b̄in, á 6a n̄pua 6úí dó mí s̄ia o Yeesu yi (Bè-wénia 16.6).

Ba 6úí ló 6ueé b̄ia le b̄ia yín̄n 6a *zuífùwa ko 6a kúio mítén làa b̄io ho làndá b̄oráa mu. O o Poole túara ho vūahú n̄n 6a yi le 6a yí bè hón kàránló so yi, lé b̄io ho yí héhaa là a Yeesu *Krista b̄in-tente. O b̄ia le b̄io 6a dó mí s̄ia o Yeesu yi, lé b̄in te b̄io 6a térénnanáa le Dónbeení yahó, ká yín̄n b̄io 6a b̄o ho làndá yi. O Poole n̄n-yání zéénia b̄io ó o Yeesu yánkaa vonnáa wo ó o wó a tonkaro (1–2).

O Poole ñ̄n le Dónbeení v̄n-k̄ia wán á zéénia le ȳia dó mí s̄ii o Yeesu yi, á wón ñ̄ k̄n̄í, ká yín̄n 6a zuífùwa làndá bèrò lé b̄io ò k̄n̄í 6̄anso (3–4).

Ho vūahú lii véenii ó o b̄ia le 6a ko 6a 6ua mitén lòn n̄pua na wi mitén b̄io s̄ii. Ba ko 6a ñ̄a le le Dónbeení Hácirí dí 6a yahó, á 6a à yí le muk̄n-finle, á mún ñ̄ wañ m̄ín (5–6).

Le t̄en̄ti

¹ Inén Poole lé o Yeesu *Krista tonkaro. Mu yín̄n n̄pua wó mi là a tonkaro, á ñ̄ mún yí ñ̄n nii woon wán á wóráa wo. Mu lé o Yeesu Krista là a Maá Dónbeení lé b̄ia tonkaa mi, lerén Dónbeení mu na véénia wo léra 6a ñ̄-hía t̄lahú. ² Mu lé inén lè wán zàwa na làa mi páania wi 6úen6úen lé warén wee túa ho vūahú na ká á à na minén kèrètíewa kuio na wi ho Kalasii k̄hú yi.

³ Le wán Maá Dónbeení lè wa Núh̄tso Yeesu Krista à wé mí s̄amu làa mia, à na ho h̄erà mia. ⁴ O Krista tà n̄n mítén á wó wa bè-kora séndiáaró muin̄i ȳia, á k̄n̄ianáa wen ho zuia ñ̄m̄iá kohó na ká nii yi. Lé ká s̄ii ó o Krista wóráa wán Maá Dónbeení s̄ii b̄io, ⁵ wón na ho cùkú b̄io s̄á yi há lúlúio na ñ̄i mía yi. *Amiina!

Le Dónbeení b̄in-tente lée dà-kéní mí dòn

⁶ B̄io mi pá le Dónbeení na von mia o *Krista s̄amu p̄nká yi à mi yèrémáa b̄o b̄in-tente veere na b̄io yí bon yi f̄uaf̄ua 6̄ent̄in lée b̄io na vá mi làa s̄obéé. ⁷ Mu yí máa zéení le b̄in-tente 6úí b̄in̄ia wi, 6ueé! Ba n̄pua 6úí lé b̄ia wee l̄nka mi yilera, á wi 6a yèrémá a Krista b̄in-tente. ⁸ Awa! Ká a 6úí, tàá warén wa bèere, tàá wáayi tonkaro 6úí k̄hii 6ueé buera b̄in-tente 6úí na wi mí dòn làa ñ̄o á warén buera n̄n mia, à wón 6̄anso à há d̄ánkáa yí. ⁹ Wa b̄ia mu, á ñ̄ pá b̄in̄ia wee b̄io mu: Hen ká a 6úí ló 6ueé buera b̄in-tente na wi mí dòn làa ñ̄o mi tà b̄io, à 6̄anso à há d̄ánkáa yí. ¹⁰ Awa! A mi so wee leéka le ñ̄ wi à 6a n̄pua tà ñ̄ b̄io lée, tàá lé le Dónbeení? Lé 6a n̄pua á ñ̄ so wi à ñ̄ b̄io wé s̄i yi le? Ká mu lé à wé à ñ̄ b̄io wé s̄i 6a n̄pua yi, se ñ̄ lá máa wé Krista ton-sá.

B̄io ó o Núh̄tso vonnáa o Poole wó là a tonkaro

¹¹ Wán zàwa lè wán h̄inni, le ñ̄ b̄io b̄io ká na mia: Le Dónbeení b̄in-tente na á ñ̄ buera n̄n mia á yí ló n̄pue c̄n̄. ¹² A le mún yín̄n d̄èe na á ñ̄ yú n̄pue 6úí c̄n̄, tàá d̄èe na ó o 6úí kàránna làa mi. Le b̄in-tente na á ñ̄ wee bue lé o Yeesu *Krista mí bèere lé ȳia zéénia le làa mi. ¹³ Mí yàá ñ̄a b̄io

á ì kuio lá cannáa 6a *zúífùwa làndá bèró yi. I lá wee jííní le Dónbeení nípomu sánia làa sòobéé, á wi à ì búe mu jùhú. ¹⁴ Ba zúífùwa làndá bèró á ì lá henía bío po wa ninzáwa na ká. A bío á wàn maáwà bò henía á ì lá wee là hεεrè á po 6a nùpua na ká. ¹⁵ Εε ká le Dónbeení màhá fèra léra mí bàrá mí dòn ká ì yáá ðín yí ton. Le sáamu na le wó làa mí lé bún bío yi á le vonnáa mí. ¹⁶ Le zéénia mí Za Yeesu bío làa mí, à ìnén 6èn bíni zéení mu làa bíá yí zú le Dónbeení. A ì dèénia hínòn wà à ì yí tùara nùpue yi làa bío á ì wé. ¹⁷ I yáá yí van ho Zeruzalεemu á yí vaá mòn mín làa bíá wó a Yeesu tonkarowà ló mí, à ì wà van ho Arabii kòhú, á ðín bín bínia 6uararáa ho Damaasi lóhó yi. ¹⁸ Lúlúio bío tìn bún mòn á ì wà van ho Zeruzalεemu á vaá zúna a Sefaasi, á wó há wizooní píru hònú bín làa wo. ¹⁹ O Yeesu tonkarowà na ká ó o búí á ì yí mòn ká yínón o Nùhúso 6àn za Zaaki. ²⁰ Le Dónbeení lé ì seéràso, bío á ì wee túa á à na mia ká yínón sabéré. ²¹ Bún mòn á ì wà van ho Siirii lè ho Silisii kána yi. ²² Εε ká ho *Zudee kòhú kèrètíewa kuio màhá lá ðín yí mòn mí. ²³ Bío 6a jíá mí dòn lé bío ká: «Yia lá wee jííní wa sánia lé wón wáa wee bue le síidéro bío na ó o lá wi ò o búe jùhú». ²⁴ A 6a wee khòoní le Dónbeení ì bío yi.

2

O Poole lè 6a tonkarowà na ká

¹ Lúlúio píru náa bún mòn á ìnén là a Baanabaasi bò mín yòora ho Zeruzalεemu. I mún fó a Tiite bòráa.

² I tà yòora ho Zeruzalεemu, lé bío le Dónbeení zéénia mu làa mí le ì wé mu. I yòò ðón, á 6a kèrètíewa ya-díwá mí dòn lé bíá á ì zéénia le bín-tente na á ì wee bue na bíá yínón 6a *zúífùwa yi bío nòn yi. Lé bío á ì lá yí wi à ho tonló na á ì sá khíina, làa hía á ì lá lan wee sá há làa na ká wán à wé ton-káamáa.

³ O Tiite lé o kerεeki níi, à 6a yáá pá yí kíkkaa wo yi le o bè ho *kúiiro làndá yi. ⁴ Ká 6a búí na le mí lé wán záwa à mu jòn yí bon, á sà míten zon wa tñahú, à loñ bío ó o Yeesu *Krista wó á wa wiráa waten, bèra a na 6a yèremá wen wé le ho làndá wobáani.

⁵ Εε ká wa màhá yí tà yí nòn mu níi 6a yi huúu, bèra a na à le bín-tente túia poni kerí bín mí bío yi.

⁶ Ba kèrètíewa kuure ya-díwá (bío 6a karáa bío yí ciran mí, le Dónbeení yí máa hueeka nùpua mín yi), 6a ya-díwá mu á yí kíkkaa míi le ì bíni bè bío búí mu wán. ⁷ Ba yáá zúna le le bín-tente bue naló bíá yínón 6a zúífùwa yi 6àn tonló á le Dónbeení kàráfáa míi làa bío le kàráfáaráa ho o Piere yi le o bue le na 6a zúífùwa yi. ⁸ Mu bon, yia wó ó o Piere lé o Yeesu tonkaro 6a zúífùwa cón, lé wón mún wó á ì lé o Yeesu tonkaro bíá yínón 6a zúífùwa cón. ⁹ O Zaaki, là a Piere là a Zán, bán na 6a wee lá lòn bòròbòròwa na 6uan 6a kèrètíewa 6úen6úen kuure ðínia á zúna le lé le Dónbeení lè mí sáamu á kàráfáa ho tonló mu míi. Lé bún nòn á 6a dá mí níni ìnén là a Baanabaasi yi á wa tēénia mín yi, à zéení le 6a tà wa bío, le 6a lée dà-kéni làa wen. A wa le warén ñ va làa bíá yínón 6a zúífùwa cón, ká 6arén 6èn ñ va làa bíá lé 6a zúífùwa cón. ¹⁰ Bío 6a cà wa cón séénia, lé à wa wé pa 6a kèrètíewa kuure ñi-khenia bío. A ì 6èn sòobáa ìten bún wéro yi.

¹¹ Ká páahú na ó o Piere 6uara ho Antiosi lóhó yi, á ì zéénia o wékheró làa wo 6a 6úen6úen yío yi. ¹² Mu bon, páahú na 6a nùpua búí na là a Zaaki zú mín ðín yí 6uara, ká a Piere mu wee páani dí lé wán záwa na yínón 6a *zúífùwa. Ká páahú na á bán nùpua so 6ueé ðón yi, ó o khú á yí máa dí

lâa ba, lé bio ó o zâna ba kèrètŕewa na wee hení ba zúífùwa lândá bio. ¹³ Wân zâwa kèrètŕewa na lé ba zúífùwa mún zon o Piere mu bio yi. Hàrí o Baanabaasi ba yaá pá cá dó mu yi. ¹⁴ Eε ká pãahú na á ĩ m̄n à ba varáa yí térénna à héha lè ho túiá poni na le Dónbeení bín-tente le mu koráa, á ĩ bía làa wo wân zâwa búenbúen ylo yi ká s̄i: «Ūnén na lé o zúífù à ù wee ɓua ũten làa b̄ia yín̄n̄ ba zúífùwa bio s̄i à ù día mu zúífumu, á dà à wé kaka à k̄k̄n̄áa wân zâwa na yín̄n̄ ba zúífùwa yi le ba ɓua m̄iten lé ba zúífùwa bio s̄i?»

Bia le ba zúífùwa làa b̄ia yín̄n̄ ba k̄n̄l̄ó bio

¹⁵ Warén na lé ba *zúífùwa tonnáa, wa yí mà yí dó bán bè-kora wérowà so na yín̄n̄ ba zúífùwa j̄ii. ¹⁶ Eε ká wa màh̄á zū le mu yín̄n̄ o *M̄oyiize lândá bèró wee wé ò o n̄pue térénna le Dónbeení yahó, ká lé bio á ɓanso dó mí s̄i o Yeesu *Krista yi. Lé b̄n̄ n̄n̄ á wa dóráa wa s̄ia o Yeesu Krista mu yi á à wéráa ba n̄pua na térénna bio wa dó wa s̄ia wo yi bio yi, ká mu yín̄n̄ bio wa bò ho lândá yi. ¹⁷ Ká warén wi à wa térén le Dónbeení yahó o Yeesu Krista p̄anká yi, à lé b̄n̄ t̄n̄ b̄n̄ia wee wé w̄en lè ba bè-kora wérowà, se b̄n̄ so wee zéeni le o Krista wee sá na mu bè-kora yi le? B̄ueé dé! ¹⁸ Mu bon, hen ká ĩ yèrèmaa bò ho lândá na á ĩ pá día yi, se b̄n̄ wee zéeni le ĩ s̄in̄ia ĩ j̄uh̄ú ĩten. ¹⁹ Ho lândá bio d̄n̄i yi, á ĩ ka lòn n̄pue na húrun. Á lé horén lândá mu j̄n̄n̄ mún wó mu. B̄n̄ wó bèra a na à ĩ d̄n̄ k̄n̄ le muk̄n̄i yi le Dónbeení bio yi. ĩ ka lòn n̄pue na páania ɓúaa ho *k̄ur̄wá wán là a Krista. ²⁰ ĩ muk̄n̄i wi b̄n̄ bon, ká ĩ w̄aa yí te ĩten, o Krista mí bæere lé yia wi mi. Le muk̄n̄i na á ĩ wi yi h̄a laà na ká wán á ĩ wi yi ĩ s̄id̄éro o Krista yi bio yi, wón na wara mi, á tà n̄n̄ m̄iten ĩ bio yi. ²¹ ĩ yí dà máa p̄i le Dónbeení s̄amu na le wó làa mi bio. Mu bon, hen ká mu lá lé o M̄oyiize lândá lé h̄ia wee wé ò o n̄pue térén le Dónbeení yahó, se o Krista húrun k̄amáa.

3

Ho Kalasiisa b̄n̄b̄umu bio

¹ Eee! Kalasii k̄h̄usa, mi so lée b̄n̄b̄uwá le? Yia khà mia v̄in̄ia lée wée? O *Krista na ɓúaa ho *k̄ur̄wá wán bio j̄n̄n̄ zéenia làa mia wéréwéré. ² ĩ ì t̄ua mia làa bio dà-kéní: Bio mi yú le Dónbeení Hácírí so lé bio mi tíra ho lândá j̄ii lée? B̄ueé! Mu lé bio mi dó mi s̄ia le Dónbeení bín-tente na mi j̄á yi. ³ Mi b̄n̄b̄ura vaá ɓó b̄n̄ yi le? Mi ɓúakáa lè le Dónbeení Hácírí, á lé h̄a laà na ká wán á mi wi mi d̄n̄ mi k̄ur̄ú p̄anká wán le? ⁴ Bio sá mia búenbúen so lée k̄amáa le? B̄ueé! Mu yí dà máa wé k̄amáa. ⁵ Mi wa loñ lon! Hen ká le Dónbeení wee na mí Hácírí w̄en, á wee wé ho yéréké b̄iowa mi t̄ah̄ú à le so wé mu lé bio mi wee bè o *M̄oyiize lândá yi lée, tàá lé bio mi dó mi s̄ia le bín-tente na mi j̄á yi?

Le Dónbeení wee wé ò o n̄pue térén le yahó

⁶ Bio ó o *Abarahaamu bio wóráa lé bio ká: «O dó mí s̄i le Dónbeení yi, lé b̄n̄ n̄n̄ le càt̄io wo là a n̄pue na térénna le yahó.»* ⁷ Awa, mi w̄aa z̄n̄ bio ká: B̄ia dó mí s̄ia le Dónbeení yi bán lé b̄ia lé o Abarahaamu zâwa. ⁸ Mu fèra túara le Dónbeení b̄ion̄i v̄uah̄ú yi le b̄ia yín̄n̄ ba *zúífùwa á le Dónbeení ì wé á ba à térén le yahó ba s̄iád̄éro le yi bio yi. Le bín-tente fèra túara a Abarahaamu d̄n̄i yi á b̄ia n̄n̄ wo yi: «Le Dónbeení á à d̄n̄ ũnén wán á à wéráa mu bè-tentewà lè h̄a s̄iúwá búenbúen.»† ⁹ Awa, á b̄ia

* **3:6** Mi loñ Bio j̄uh̄ú búen̄i v̄uah̄ú (Genèse) 12.3 † **3:8** Mi loñ Bio j̄uh̄ú búen̄i v̄uah̄ú (Genèse) 12.3

dó mí sía le Dónbeenĩ yi á le è wé lè mu tentemu là a Abarahaamu mu bĩo sii. ¹⁰ Mu bon, bĩa wi 6a bè ho làndá yi à kǎnínáa á hã dǎnkáa á à yí. Mu túara le Dónbeenĩ bíonĩ vūahũ yi ká síi: «Le o nùpue na yí máa bè bĩo túara ho làndá vūahũ yi búenbúen fɛɛɛ à tíi jii à dǎnkání.»[†] ¹¹ Mu lée kénkén, nùpue yí dà máa térén le Dónbeenĩ yahó ho làndá na á 6anso bò yi bĩo yi, lé bĩo mu túara le Dónbeenĩ bíonĩ vūahũ yi le «yĩa térénna le Dónbeenĩ yahó bĩo á 6anso dó mí síi le yi bĩo yi, wón á à keĩ le mukání binbirĩ yi.»[§] ¹² Ho làndá bèró bĩo yí cɛɛra le síidéro le Dónbeenĩ yi. Ká yĩa máhá wee bè bĩo ho làndá bò henía yi à tíi jii, wón yĩ á à wé lua ho pánká yi. ¹³ Hã dǎnkáa na lá jà wa júná yi ho làndá bĩo yi ó o *Krista fó bò mítén wán wa lahó yi, á wa wi waten. Lé bĩo mu túara: «Le yĩa búaa le búɛɛnĩ wán à dǎnkání.»^{*} ¹⁴ Bũn wó bèra a na à mu bè-tentewà na le Dónbeenĩ dó mí jii le mí ì wé là a Abarahaamu à bènbén dà bĩa yínɔɔ 6a zúifúwa 6a páaníló là a Krista bĩo yi, à wa yí le Dónbeenĩ Hácírí na le dó mí jii le mí ì na, wa síadéro le yi bĩo yi.

Ho làndá lè le jii déró bĩo

¹⁵ Wán zàwa lè wán hínni, mi wa héha mu lè 6a nùpua bĩo. Mu bĩo na ó o nùpue le mí ì wé na ó o túara bàrá, ká mu héhaa lè ho kǎhũ làndá, á nùpue yí dà máa yèrémá mu. ¹⁶ Lé ká sii le Dónbeenĩ dó mí jii nɔn o *Abarahaamu là a nɔnkání yi. A mu jɔn lé o Abarahaamu làa yĩa nɔnkání can wo yi á bĩo le Dónbeenĩ dó mí jii le mí ì wé bĩo sã yi. Mu yí túara le: «Làa bĩa nɔnkání can wo yi», à wãa keĩ lè hã boo. Mu túara le Dónbeenĩ bíonĩ vūahũ yi le: «Yĩa nɔnkání can foñ», wón na lé o *Krista. ¹⁷ Awa! A ì wãa wee bío bĩo ká: Le Dónbeenĩ bĩo na le le mí ì wé na le dó mí jii bĩo yi vó á ho làndá na 6uara hã lúlúio khiá-náa làa 6óní làa píru le jii déró mu món yí dà máa khíní yi, tàá máa yèrémá le. ¹⁸ Mu bon, ká hã kĩa wee yí le Dónbeenĩ cón ho làndá bèró pánká yi, se hã bĩo wãa yí ló bĩo le Dónbeenĩ dó mí jii le mí ì wé yi. A mu jɔn lé bĩo le dó mí jii le mí ì wé á le ñin wán wóráa mí sãamu là a Abarahaamu.

Ho làndá bèró 6an jũhũ

¹⁹ Awa, á lée webio nɔn le Dónbeenĩ bòráa ho làndá? Le bò ho bèra a na 6a nùpua wé zũn mí wékheró fúaa ho pãahũ na á yĩa khíi te o *Abarahaamu yi 6ueé ton. Lé orén bĩo yi á le Dónbeenĩ dó mí jii. Le Dónbeenĩ tonkarowà na ho wáyai lé bĩa zéénía ho làndá. Ká a nùpue 6úi lé yĩa mu ñin wán wóráa. ²⁰ Ká mu lée nùpue ní-kéní le mí ì wé mí bĩo, se o màkóo máa keĩ yĩa o ò ñin wán yi. A le Dónbeenĩ dén máhá lé lerén mí ñon, á le dó mí jii nɔn. ²¹ Awa! Bũn so wee zéení le ho làndá làa bĩo le Dónbeenĩ dó mí jii le mí ì wé yí máa tà mín yi le? Bùéé, hen ká làndá 6úi lá dà wee na le mukání 6a nùpua yi, á hón làndá so pánká yi, á 6a lá dà à térén le Dónbeenĩ yahó. ²² Ká le Dónbeenĩ bíonĩ vūahũ yi á mu bía le mu bè-kohó pánká wi ho ñimíjã nùpua búenbúen wán, bèra a na à bĩo le Dónbeenĩ dó mí jii le mí ì na bĩa sía dó le yi à bĩo sí 6a yi 6a síadéro o Yeesu Krista yi pánká yi.

Hã kĩa na le Dónbeenĩ dó mí jii le mí ì na wen

²³ Sãni à le síidéro o *Krista yi pãahũ dà, à wa ka lè wa wi ho kàsó yi ho làndá níi yi, á pannáa ho pãahũ na le Dónbeenĩ ì wé á wa à zũn dén

[†] **3:10** Mi lorí Làndá bío zéenílò vūahũ (Deutéronome) 27.26   **§ 3:11** Mi lorí Habakuuki vūahũ

2.4   ^{*} **3:13** Mi lorí Làndá zéenílò vūahũ (Deutéronome) 21.23

siidéro so. ²⁴ Ho làndá lé hĩa wó wa paro fúaa o Krista 6uenló, bèra a na à wa térén le Dónbeenĩ yahó wa siadéro o Krista mu yi pànká yi. ²⁵ Hã làa na kà wán á le siidéro o Krista yi pãahũ dõn, wa bïo wãa bĩnĩa mĩa o paro mu nũ yi.

²⁶ Mu bon, mi 6úen6úen lé le Dónbeenĩ zàwa mi siadéro o Krista yi bïo yi. ²⁷ Minén 6úen6úen na ho *bátéèmu wó á mi pãanía là a Krista á wãa ka lè mi zã a Krista mu. ²⁸ Hueekaró wãa mĩa 6a *zúifùwa làa bĩa yínorĩ 6a zúifùwa pãahũ. Hueekaró mĩa 6a wobáani làa bĩa wi míten pãahũ, hueekaró mĩa báawa làa hãawa pãahũ, lé bïo mi 6úen6úen lée dà-kéní mi pãanílo là a Yeesu Krista bïo yi. ²⁹ Ká mi bïo sã a Krista yi, se mi wãa lé o *Abarahaamu mòmãmãnia. A hã kĩa na le Dónbeenĩ dó mi jii le mí ì na a yi á bïo ò sĩ mia.

4

Mu wobámu lè ho kerĩ míten bïo

¹ Bïo kà lé bïo á ì wi à ì zéeni: Pãahũ na ó o kĩa 6anso lé o háyónza yi, ó orén là a wobá-nĩ á hueekaró mĩa pãahũ, hãrí bïo mu bïo 6úen6úen sã a yi mí cúee. ² Eε ká 6a núpua 6úí lé bĩa màhã wee loĩ orén làa bïo sã a yi yi, à parãa ho pãahũ na á 6àn maá bàrá. ³ Pãahũ na warén mún hĩa ka lòn háyúwá, á wa lé ho ðimĩjã bïowa wobáani.

⁴ Ká ho pãahũ na le Dónbeenĩ bàrá á dõn, á le tonkaa mí za ó o 6ueé ton o hãa yi. O 6uan míten làa bïo ó o *Moyiize làndá bõráa mu. ⁵ O 6uara 6ueé wó bèra a na à bĩa lá wee bè ho làndá yi kerĩ míten, á mún wó wen lè le Dónbeenĩ zàwa. ⁶ Mu bon, mi lé le Dónbeenĩ zàwa. Lé bũn non le dó mí Za Hácirĩ wa sĩa yi, ðio wee wé à wa ðan ve le pónpón le: «Abaa.» Mu kúará le: 1 Maá. ⁷ Awa, á fo wãa yínorĩ wobá-nĩ, fo lé le Dónbeenĩ za. A bïo fo lé le za, á le kĩa na bïo sã le zàwa yi, á le mún ñ na foñ.

O Poole yilera lùnkaa ho Kalasiisa bïo yi

⁸ Bïo mi yánkaa yí zũ le Dónbeenĩ, á mi wee sá lòn wobáani à na hã doffina na yínorĩ le Dónbeenĩ yi. ⁹ Eε ká hã làa na kà wán á mi zũ le Dónbeenĩ. Bïo yáá here lé bïo le zũna le mi bïo sã mí yi. Awa! A mu wó kaka á mi bĩnĩa bõ bũn bïowa so na pànkáwá mĩa, á bïo pũhũ mĩa yi? Mĩ wi mi bĩnĩ wé mu bïowa mu wobáani le? ¹⁰ Hã wizoonĩ 6úí, lè hã pĩina 6úí, lè hã pònna 6úí, lè hã lúlúio 6úí á mi wee henĩ bïo dà. ¹¹ I zãna à ho tonló na á ì sã mi bïo yi à wé kãamãa.

Le bĩn-tente zúkúsa

¹² Wàn zàwa lè wàn hĩnni, ì wee fio mu mi cõn, mi wé lè ì bïo síi. Inén so yí wó ìten lè mi bïo síi le? Mĩ yí wó bïo na yí se làa mi. ¹³ Mĩ zũ le mu vãmú lé bïo non á ì ðinnãa mi cõn á nín-yání buerarãa le bĩn-tente non mia. ¹⁴ Mĩ lò bon ì vãmú bïo yi. Mĩ lá dà à pĩ ì bïo, ká mi yí wó mu. Mĩ 6uan mi lòn Dónbeenĩ wáayi tonkaro. Mĩ yáá 6uan mi là a *Krista Yeesu bïo. ¹⁵ Mĩ sí-weε na fù dén bïo wó kaka? Mu bon, ì láa mu yi le ká mi lá dà à khũaa mi yĩo á à na miĩ, se mi wó mu. ¹⁶ Lé ho tũíá poni na á ì wee mĩ na mia bïo yi á ì wórãa mi zúkúso le? ¹⁷ Ba núpua mu here mi sã, ká hã yilera na màhã wi 6a yi mi ðání yi á yí se. Ba wi 6a kheé mia làa mi ká 6a wé à mi yèremá henĩ 6arén bïo. ¹⁸ Ká a núpue here mu bïo na se sã, se mu se. Ká a wee wé mu hã pònna 6úen6úen yi, se mu se, ká mu yí wé pãahũ na á ì wi làa mia mí dõn. ¹⁹ I zàwa, ì wiokaa lò wee be mi bïo yi lòn hãa na wee te bïo síi, fúaa bïo mi lá a Krista ferenkóomu. ²⁰ Mu 6èntĩn lá à wé

sí mií à ì keń mi nĩsání, à yèrémá ì bíoní bíoró à bíoráa làa mia. Lé bío á ì yilera yáara mi bío yi.

O Akaare là a Sara bío

²¹ Mi bío lon! Minén na wi mi bè ho làndá yi, mi yí ná bío ho bía le? ²² Mu bon, mu túara ho *làndá vūahū yi le «o *Abarahaamu yú 6a zàwa bùaa ñun. O yà-kéní ó o yú là a Akaare na lé o wobá-hání, ká yía so ó o yú là mín háa Sara.»* ²³ O za na ó o wobá-hání ton, wón ton héhaa là 6a nùpua sía bío. Ká a za na ó o yú là mín háa wón ton le Dónbeení ñii déró pánká yi. ²⁴ Bío bía ká 6àn kúará binbirí wi: Ba háawa nùwá ñun mu bío wee zéení le páaní cúa-ñun na le Dónbeení bò. Le nín-yání páaní bò ho pāahū na le Dónbeení ñon ho làndá yi le Sinayii búee wán. Dén páaní so zàwa lé 6a wobáaní làa bío ó o wobá-hínzoró Akaare zàwa lé 6a wobáaní bío síi. ²⁵ O Akaare bío wee zéení ho Sinayii búee na wi ho Arabii kōhū yi bío. O bío mún wee zéení ho Zeruzalεemu na há laà na ká wán bío, hón na là mí zàwa lé 6a wobáaní. ²⁶ Ká ho Zeruzalεemu na ho wáyí hón wi mítén. Lé horén lé wán nu. ²⁷ Mu bon! Bío ká lé bío túara le Dónbeení bíoní vūahū yi:

«Ūnén na yí dà máa yí za,
wéé ū síi.

Ūnén na yí zūna a za teró vía,

wé zèeka là le sí-wεε.

Mu bon, o háa na 6a pǎ díá

zàwa boo po a háa na 6àn báa wi.»†

²⁸ Minén wán zàwa là wán hínni, mi lé le Dónbeení ñii déró zàwa là a *Izaaki bío síi. ²⁹ Ká ho fù là ho yahó ó o Abarahaamu za na ton héhaa là 6a nùpua sía bío á wee beé yía ton le Dónbeení Hácírí pánká yi lò. Lé bún mu pá karáa há laà na ká wán. ³⁰ Εε ká lée webio túara le Dónbeení bíoní vūahū yi? «Dia le o wobá-hání lén là mí za. Lé bío ó o wobá-hání za yí ko ò o leé há kía yi là a háa na wi mítén za.»‡ ³¹ Awa, wán zàwa là wán hínni, wa yínóń wobá-hání zàwa, ká wa lé o háa na wi mítén zàwa.

5

O Krista wó á wa wi waten

¹ O *Krista léra wa ñúná bèra a na à wa keń waten binbirí. A mi cén ca vínvín. Mi yí bíní yí díá mítén mu wobámu níi yi. ² Inén Poole wee bío le ká mi wee *kúio mítén, se o Krista bío ñúhū wáa bínía mía mi cón. ³ I wi à ì pá bíní wíoka bío mu na mia: Nùpue léee nùpue na bínía kúio mítén ho *làndá bío yi ko ò o bè ho làndá mu búenbúen yi à tíí ñii. ⁴ Minén na wi à le Dónbeení wé mia là 6a ñí-térénna ho làndá na mi wee bè yi bío yi, mi là a Krista fáara mín yi. Mu sáamu na ó o wó làa mia á mi vínía. ⁵ Ká warén bán wee lóní le Dónbeení Hácírí pánká yi bío wa à térén le yahó wa síadéro le yi bío yi. ⁶ Mu bon, bíá páanía là a Krista cón, á bío here yínóń à ū kúii tàá à ū yí kúii. Ká bío here lé ū síidéro le Dónbeení yi na wee mi le waminí wára na fo wee wé yi.

⁷ Minén na lá wee va là mí yahó sese, lé o yén hò mia le mi yí bíní yí bè ho túiá poni yi? ⁸ Bío hò mia ká yí ló le Dónbeení na von mia yi. ⁹ Mu ka là le ña-fi-za dèe na ká le dó mu dùmu yi khan à mu búenbúen lé. ¹⁰ Εε ká ì láa mia, á dó ì síi o Núhūso yi le bío mi wee leéka máa keń mí dòn là ínén

* 4:22 Mi loń Bío ñúhū búeení vūahū (Genèse) 16.15; 21.2 † 4:27 Mi loń Ezayii vūahū 54.1

‡ 4:30 Mi loń Bío ñúhū búeení vūahū (Genèse) 21.10

bè-leékanii. Ká yia màhá kúaa mia mín yi hàrì ò o keń kaka, ó o jùhũ á à sí.

¹¹ Wàn zàwa lè wàn hínni, ká ínéń lá bíníá wee kàrán 6a nùpua le ho *kúúiró lée bío na ko, á lée webio nòn á 6a tńn lá wé è jíníníáa í sáníá? Mu bon, ká í lá wee wé búń, se o Krista húmú ho *kùrùwá wán bío lá máa kánká 6a nùpua. ¹² Awa! Le bíá wee kúee mia mín yi wáa búe mí bámu jùhũ kènkèrèkè le wa loń!

Mi wé díá le le Dónbeenĩ Hácírí dí mi yahó

¹³ Wàn zàwa lè wàn hínni, le Dónbeenĩ von mia à mi keń miten, èe ká mi màhá yí bè búń yi à wé wéráa bío mí sía wee vá yi na yí se. Mi wé sá na mín yi lè le waminĩ. ¹⁴ Mu bon, o *Moyiize lándá búenbúen jii tun le bíonĩ na ká yi: «Wań mi ninza làa bío á únén ũ beere waráa ũten bío síi.»* ¹⁵ Èe ká mi wee 6óoníka mín yi, á wee fi mín yi, à mi zũń mu le lé minén mi beere wee yáa mín.

¹⁶ Í wáa à bío bío ká à na mia: Mi díá le le Dónbeenĩ Hácírí dí mí bío búenbúen yahó. Lé búń ñ na ká mi máa bè bío mí sía wee vá yi na yí se yi. ¹⁷ Bío há sáníá síi wee vá yi na yí se lè le Dónbeenĩ Hácírí wee fi. A le Dónbeenĩ Hácírí mún yí máa tà bío ó o nùpue síi wee vá yi. Mu mí bío jùn yí máa tà mín yi. Lé búń nòn á mi yí dà máa wé bío mi le mi ì wé. ¹⁸ Ká mi wee díá à le Dónbeenĩ Hácírí dí mi yahó, se mi bío wáa mía ho lándá níi yi.

¹⁹ Bío wa sía wee vá yi na yí se á wee mi wéréwéré. Mu lé ho bá-féńlò lè ho há-féńlò lè mí síiwà, lè há niyi-wará. ²⁰ Há wònna háló, lè mu nín-símú wéró. Ho jinmínlò, há fio lè le yandee. Le sí-khùaarè, ho penka làa mín, ho máa jí mín yi à sanká mín lè há kuio. ²¹ Há yío na wee lé mí ninzàwa bío, ho ja-junlò, ho dàndĩnlò, lè mu 6àn síiwà. Bío á í bíá nòn mia lè ho yahó, lé búń á í pá wíokaa wee bío ò na mia: Bíá wee wé hńn wárá so búenbúen lahó mía le Dónbeenĩ béenĩ diinĩ.

²² Bío le Dónbeenĩ Hácírí wee wé à mu keń o nùpue yi lé bío ká: Mu lé le waminĩ, le sí-wéé, ho héerá, le yi jíló, le hii wéró, le síi na se, le síidéró le Dónbeenĩ yi, ²³ Ho wayiró, ho dàń miten 6ua yi. Bún bíowa so búenbúen á ho lándá yí pá bío. ²⁴ Bíá bío sá a *Krista yi bán ka lè 6a 6úaa bío 6a sía wee vá yi lè mí síiwà na yí se ho *kùrùwá wán. ²⁵ Bío le Dónbeenĩ Hácírí nòn á wa yío wé luaráa, à mi le wa díá waten à le Hácírí mu dí wa bío búenbúen yahó. ²⁶ Mi yí le wa wé yòní waten, à wé yí cà há bíonĩ làa mín, à yío wé yí lé mín bíowa.

6

Mi wé tà séení mín

¹ Wàn zàwa lè wàn hínni, ká a búí mi zù yi ò o wee wé mu bío na yí se, à minén na le Dónbeenĩ Hácírí dú yahó à bàrá a ho wā-tente wán. Èe ká mi màhá wayii miten à wéráa mu. Ká minén na wee wé mu cén pa miten bío, à yí díá à minén mi beere bíńí wé mu bè-kora. ² Mi wé séení mín à láráa mín jún-séró. Ká mi wee wé ká, á mi ì bè o *Krista lándá yi á à tíí jii. ³ Ká a búí wee leéka le mínén bío jùhũ wi ò o yáa yínóń dèe, se o wee khá miten. ⁴ Le mi ní-kéní kéní wíoka loń bío minén mi beere wee 6ua lè miten, á mi ì mi bío mi dà à weé mi sía bío yi miten dání yi, ká mi máa tèe miten là a búí. ⁵ Mu bon, mi lè mí ní-kéní kéní wárá na mi wee wé bío ciran mia. ⁶ Le yía 6a wee kàrán lè le Dónbeenĩ bíonĩ wé lén bío ó o wee yí

* 5:14 Mi loń Levii nùwá wúahd (Lévítique) 19.18

búenbúen búí à hã làa yĩa wee kàrán wo. ⁷ Mi yí khà miten. Le Dónbeenĩ yí máa zùarĩ yi. Bĩo ó o nùpue dù lé bũn ó o ò lá. ⁸ Yĩa wee ã bĩo sí hã sãnia yi wón bĩo khíi yáa. Ká yĩa wee ã bĩo sí le Dónbeenĩ Hácírĩ yi, ó ò yí le mukãní na máa vé. ⁹ Mi yí le wa téé wa bàra mu bè-tentewà wéró yi. Mu bon, ká wa yí khú mu wéró yi, á wa khíi lá bĩo wa dù ho pãahũ na mu ko yi. ¹⁰ Lé bũn te mu á pãahũ léé pãahũ na wa yú mu ãn nũ yi, à mi wa wé wé mu bè-tentewà lè ãa nùpua búenbúen, sònkú bĩa dó mí sia le Dónbeenĩ yi lè warén bĩo.

Móndén tēēni

¹¹ Mi loĩ ho túaró na ká ãaakaró. Lé ínén lè ì nín-bia wee túa bĩo ká á à na mia. ¹² Bĩa wee kíkã mia à mi *kúio miten, bán nùpua so wi ãa zéeni miten à ãa mi. Bĩo ãa wee cà lé bĩo ãa à wé ká ãa nùpua máa beé ãa lò o *Krista *kùrùwá bĩo yi. ¹³ Ba nùpua mu wee henĩ ho *kúiiró bĩo ká ãarén mí beere yí máa bè ho làndá yi. Ká ãa màhã wi à mi mún kúio à ãarén khòonĩ míten bĩo yi. ¹⁴ Inén máa khòonĩ iten bĩo búí bĩo yi ká yínarĩ wa Nùhũso Yeesu Krista kùrùwá bĩo yi. O Yeesu húmú ho kùrùwá wán bĩo yi, á ho ãimĩná ka lòn dèe na húrun ínén c̄n. A ho ãimĩná bĩo ããní yi á ã mún ka lè ì húrun. ¹⁵ Mu bon, fo kúio loo tàá fo yí kúio loo, bũn yínarĩ bĩo na here. Bĩo here lé bĩo le Dónbeenĩ bĩnia wó wen lè ãa nĩ-fla. ¹⁶ Le bĩa búenbúen na à bè ho kàránló na á ã n̄n ãa yi yi à le Dónbeenĩ wé lè mí héerà, à zũn ãa màkárĩ, à le mún wé mu lè mí n̄pomu búenbúen. ¹⁷ Le bĩo ká wán ò o búí wãa yí bĩnĩ yí seé mi. Lé bĩo ó o Krista bĩo yi á hã fãani wi ì wán. ¹⁸ Wán zàwa lè wán hĩnni, le wa Nùhũso Yeesu Krista wé mu bè-tentewà làa mia. *Amiina!

Ho vūahū na ó o Poole túara nɔn ho Efeeze kèrètíewa kuure yi

Vūahū túaró jūhū

O Poole lé yia túara ho vūahū na kà. Ho Efeeze lé ho Azii kōhū ló-beeni lé bñn te bño ó o nɔnnáa ho vūahū mu 6a kèrètíewa kuure na bñn làa bña ká búenbúen yi. O Poole kará ho Efeeze yi yú hã lúluio bño tñn (Bè-wénia 19.1–20.1). Lé bñn món ó o túararáa ho vūahū mu ká a wi ho kàsó yi (3.1; 4.1).

Ho vūahū mu yi ó o Poole dó le Dónbeeni bārakà, ò o zéenia bño le hueekaaràa mí n̄pomu, á séraràa 6a bè-kora día o Yeesu húmú ho *kùrùwá wán pànká (1–3).

Bñn món, ó o Poole wee fan à bña búenbúen na dó mí s̄la o Yeesu yi à wé dàni 6ua mítén làa bño le Dónbeeni le mu koráa (4–6).

Bño le Dónbeeni n̄pomu wóràa le dà-kéní ó o Poole zéenia làa bíowa bño tñn:

1. O le mu ka lòn n̄pue s̄anía, ó o Yeesu lé hã jūhū (1.23).
2. O le mu ka lòn z̄li mónkúio, ó o Yeesu lé le huee na 6uan ho soró ñña (2.20-22).
3. O le mu ka lòn h̄aa, ó o Yeesu lé o h̄aa 6àn báa (5.21-33).

Le t̄en̄ti

¹ Mu lé ñnén Poole, yia le Dónbeeni lè mí s̄li bño á wó á ì lé o Yeesu *Krista tonkaro, lé mi wee túa ho vūahū na kà. I wee t̄en̄ti minén na bño s̄la le Dónbeeni yi [ho Efeeze lóhó yi], á páania là a Yeesu Krista, á sladéró wo yi fárá t̄ina. ² Le wán Maá Dónbeeni, là a Nuh̄tso Yeesu Krista à wé mu s̄amu làa mia, à na ho h̄erà mia.

Le Dónbeeni s̄amu na le wó làa w̄en bño

³ Mí wa khòoní le Dónbeeni, ñño lé wa Nuh̄tso Yeesu *Krista 6àn Dónbeeni lè 6àn Maá. Le wó á le Háciri bè-tentewá lè mí s̄iwa na wee lé le c̄n á wi w̄en wa páaniló là a Krista bño yi. ⁴ Mu bon. Le Dónbeeni f̄era hueekaa w̄en à wa páani là a Krista ká bño 6úí ññ yí léra. Le wó bñn à wa wé 6a n̄pua na wee ce le yahó, à wékhe bño yí mí l̄é yi. Bño le Dónbeeni wara w̄en, ⁵ á le f̄era le mí ì ññ o Yeesu Krista wán á à wéráa w̄en lè mí z̄awa binbirí. Bñn lé bño le s̄i vá yi le mí ì wé. ⁶ A wa w̄aa ko wa wé khòoní le Dónbeeni le s̄amu beeni bño yi. Bñn s̄amu beeni so le wó làa w̄en bño le Za na le wa làa s̄obéé wó bño yi.

⁷ Bño wa páania là a Krista, wón na kúaará mí c̄ani húrunnáa wa bño yi, á le Dónbeeni k̄anía w̄en á séra wa bè-kora día. Bñn lé le s̄amu na j̄ii mía, ⁸ bño le wó á wa yú yòó puunía. Le Dónbeeni lè mí bè-z̄ūminí na j̄ii tun ⁹ á wó á wa dàña z̄una bño le s̄i vá yi le mí ì wé na lá s̄a yi, bño le f̄era le mí ì ññ o Krista wán á à wé. ¹⁰ Bñn lé à bño ho w̄aayi làa bño ho tá wán búenbúen à le vá kúee mín wán ho p̄ahū na le le mu ko yi o j̄uh̄tso n̄-kéní tá, wón na lé o Krista.

¹¹ Bño wa páania là a Krista á le Dónbeeni hueeka w̄en à wa bño s̄i le yi. Le wó mu lé bño le f̄era le mí ì wé mu. A bño le le mí ì wé búenbúen á le wee wé làa bño le s̄i vá yi. ¹² A warén na n̄n-yání dó wa s̄la o Krista bño yi wee lòní á w̄aa ko wa wé khòoní le le c̄ukú beeni bño yi.

¹³ Minén mún páanía là a Krista. Mi já le bín-tente na lé ho tũíá poni na wee kãní mia á dó mi sĩa o Krista yi. Bío mi páanía làa wo, á le Dónbeenĩ n̄n mí Hácírí mia, d̄io á le dó mí jii le mí ì na. Dén Hácírí so lé le Dónbeenĩ f̄imĩnĩ na bò mì wán. ¹⁴ Bío le Dónbeenĩ f̄era n̄n dén Hácírí so w̄en, á wa w̄áa dà à z̄ũn le. Le mún ñ na h̄ã k̄ãa na le dó mí jii le mí ì na w̄en. H̄s̄n k̄ãa so á wa à yí p̄ãah̄ũ na á le kh̄ĩ tí war̄én búenbúen na b̄io s̄ã le yi k̄ãnílò jii. A wa w̄áa ko wa wé khòonĩ le Dónbeenĩ le cùkú beenĩ b̄io yi.

O Poole floró na ó o wó b̄io

¹⁵ Lé b̄ũn n̄n á b̄io á ìnén já b̄io mi dórãa mi sĩa o N̄hũso Yeesu yi b̄io, làa b̄io mi warãa b̄ia búenbúen na b̄io s̄ã le Dónbeenĩ yi b̄io, ¹⁶ á ã wee dé le Dónbeenĩ b̄arákà f̄ééé mi b̄io yi, á wee f̄io mi b̄io yi. ¹⁷ I wee f̄io wa N̄hũso Yeesu *Krista b̄an Dónbeenĩ yi, d̄io lé wán Maá cùkúso, le le na mu b̄io z̄ũnlò p̄anká mia, à wé z̄éení mu b̄io làa mia mí Hácírí p̄anká yi, b̄era a na à mì wíoka z̄ũn le sese. ¹⁸ Le le h̄én mi hácírí à b̄io mi dó mi sĩa wee l̄oonĩ na le von mia b̄io yi à mì d̄ãñ z̄ũn. A mì mún d̄ãñ z̄ũn le Dónbeenĩ k̄ãa na semu b̄an s̄ii mia b̄io, h̄ã á b̄ia b̄io s̄ã le yi níni wi yi. ¹⁹ A mì mún d̄ãñ z̄ũn le Dónbeenĩ p̄anká beenĩ na b̄an s̄ii mia b̄io, h̄ã le wee séení le war̄én na dó wa sĩa le yi. Hón p̄anká beenĩ so lé h̄ã ²⁰ ó o v̄eenía là a Krista á yòò b̄ará mì n̄n-f̄lání ho wáayi. ²¹ Le Dónbeenĩ yòoni a Krista k̄ã s̄ii h̄ã p̄ankáwá le mí s̄iíwà búenbúen j̄uhũ wán, o yèni po h̄ã p̄ankáwá búenbúen yènnáa, h̄ã h̄ã làa na k̄ã wán làa h̄ã wi lè ho m̄ón. ²² Le Dónbeenĩ b̄ará a Krista mu b̄io búenbúen j̄uhũ wán, á wón na wi mu b̄io búenbúen j̄uhũ wán á le wó lè 6a k̄èrèt̄f̄ewa búenbúen kuure j̄uhũso. ²³ Dén kuure so lé o s̄ánia, ó o Krista mu mí kùure wi yi jii sú, ó o mún sú h̄ã lùà búenbúen.

2

Le Dónbeenĩ s̄ãamu na k̄ãnia w̄en b̄io

¹ Minén wékhewa le mì bè-kora na mì lá wee wé b̄io yi, á mì lá lé 6a n̄pua na h̄urun mu h̄umú binbirĩ le Dónbeenĩ c̄s̄n. ² Mì lá wee 6ua mít̄en lè ho ðim̄j̄ása na yí z̄ũ le Dónbeenĩ b̄io s̄ii, á wee wé 6a c̄nãwa j̄uhũso s̄ii b̄io. Ba c̄nãwa j̄uhũso mu lé ȳia wee wíoka v̄inĩ b̄ia p̄ã le Dónbeenĩ s̄ii b̄io wéró. ³ War̄én búenbúen mún lá ka lè 6a b̄io, á wee wé b̄io wa sĩa wee vá yi na yí se. Wa lá wee wé b̄io yí se na s̄i wa s̄ánia lè wa yilera yi. Lé b̄ũn n̄n á le Dónbeenĩ mún lá ko le s̄iinĩ war̄én j̄úná làa b̄ia k̄ã b̄io.

⁴ Éé k̄ã le Dónbeenĩ mak̄árí b̄ent̄t̄n jii mia. Bío á le wa w̄en dàkh̄ĩna, ⁵ lé b̄ũn te b̄io le n̄onnáa le muk̄ãní binbirĩ w̄en wa páaníló là a *Krista b̄io yi, h̄arĩ k̄ã wa lá lé 6a n̄pua na h̄urun mu h̄umú binbirĩ wa bè-kora b̄io yi. Mu bon. Lé le Dónbeenĩ s̄ãamu k̄ãnia mia. ⁶ A wa páaníló là a Yeesu Krista b̄io yi á le mún páanía v̄eenía w̄en làa wo, á yòò b̄ará ho wáayi. ⁷ Le Dónbeenĩ wó mu tentemu làa w̄en wa páaníló là a Yeesu Krista b̄io yi, b̄era à na à le s̄ãamu na jii mia à le z̄éení lè 6a n̄pua búenbúen ho ȳiró na lua yi. ⁸ Mu bon, mu lé le Dónbeenĩ le mí s̄ãamu n̄n mì k̄ãnianáa mì s̄iadéro le yi b̄io yi. Ho k̄ãnílò mu b̄io yí ló mia, mu lé le Dónbeenĩ wó mu làa mia làa k̄ãamáa. ⁹ Ho k̄ãnílò mu b̄io yáa pá yí ló mi wárá yi, ó o búí w̄áa yí ko ò o yòonĩ mít̄en mu b̄io yi. ¹⁰ Mu bon. Le Dónbeenĩ lé d̄io má w̄en, á n̄n le muk̄ãní binbirĩ w̄en wa páaníló là a Yeesu Krista b̄io yi, b̄era a na à wa wé wé h̄ã wén-tentewá, h̄ã le f̄era bò le wa wé wé.

Ba zuíf̄uwa làa b̄ia yin̄on̄ 6a zuíf̄uwa wó le dà-kéní

¹¹ Minén na yínǎn 6a *zúífùwa, mi b́nì leéka b́io mi lá karáa b́io. Ba zúífùwa le mí lé le Dónbeenì nípomu b́io 6a kúiora b́io yi. A 6a jina mia lé b́io mi yí kúiora lè 6a b́io síi. ¹² Ho p̄ahú mu yi, ká mi yí z̄a a Krista. Mí lá yí dà máa mí máa dé o *Isirayēle nípomu jii, b́n̄ na le Dónbeenì léra á mu b́io s̄a le yi. Le Dónbeenì páaní na le b̀ò làa b́io le dó mí jii le mí ì wé á mi ní lá m̄ia yi. Mí lá 6uan miten ho ðímíj̄á yi ká b́io mi dó mi s̄a wee l̀oní lá m̄ia, mí lá yí z̄u le Dónbeenì. ¹³ Eε ká h̄a laà na kà wán, mí páaníló là a Yeesu *Krista b́io yi, á minén na lá kh̀era le Dónbeenì yi á w̄a wá bueé 6ó le yi, o Krista na kúará mí c̄ani húrunnáa mi b́io yi p̄anká yi. ¹⁴ Mu bon. O Krista mu míten lé ȳia dó ho h̄éerà wa p̄ahú. H̄a j̄inmia na lá wi 6a zúífùwa làa b́ia yínǎn 6a zúífùwa p̄ahú l̀on soró, ó o bueé fù léra mí húmú p̄anká yi, á wó 6a lè mu nípomu dà-kéní. ¹⁵ Ba zúífùwa làndá làa b́io 6a b̀ò henía búenb́uen ó o bueé 6ó j̄uhú, b̀era a na à 6a wé le kuure dà-finle 6a páaníló làa wo b́io yi. Lé b́n̄ ó o wó á dóráa ho h̄éerà 6a p̄ahú. ¹⁶ O Krista mu wó á h̄a j̄inmia na lá wi 6arén mín yi p̄ahú á w̄a wó. O wó á 6a lé le kuure dà-kéní, á wó á 6a b́n̄ia sí lè le Dónbeenì o húmú ho *kùrùwá wán p̄anká yi. ¹⁷ O Krista mu bueé buera ho h̄éerà b́n̄-tente á n̄on minén na lá kh̀era lè le Dónbeenì yi, lè warén na 6ó le yi. ¹⁸ Mu bon, lé o Krista mu b́io yi á wa búenb́uen dà à ðinnáa wán Maá Dónbeenì yahó, le Dónbeenì Hácírí dà-kéní na wa yú p̄anká yi.

¹⁹ Awa, á minén na yínǎn 6a zúífùwa, mí w̄a yínǎn n̄i-h̄ání na b́io yi s̄a le Dónbeenì nípomu yi, mí w̄a wee mí dé le Dónbeenì nípomu jii, mí lé le Dónbeenì z̄i nùpua. ²⁰ Mí ka l̀on z̄i na 6a wee so 6àn m̀ónkúio. Ba tonkarowà lè 6a j̄i-cúa f̄erowà ka l̀on z̄i j̄uhú. Ká a Yeesu Krista mí b̄ere ka l̀on huee na 6uan ho soró ðn̄ia. ²¹ Lé wa páaníló làa wo b́io yi á wa 6uannáa mín yi sese l̀on z̄i m̀ónkúio, á soni wee ỳò, à wé le z̄i na b́io s̄a a Nùhúso yi. ²² Lé mí páaníló là a Krista b́io yi á minén mún làa b́ia ká 6uannáa mín yi l̀on z̄i m̀ónkúio, à wé le z̄i na le Dónbeenì wi yi lè mí Hácírí.

3

Ho tonló na le Dónbeenì kàràfáa o Poole yi

¹ Lé b́n̄ te b́io á ìnén Poole wee fio le Dónbeenì yi mí b́io yi. Ba dó mí ho kàsó yi lé b́io á ì lè o Yeesu *Krista ton-sá minén na yínǎn 6a *zúífùwa b́io yi.

² Ho tonló na le Dónbeenì kàràfáa mí lè mí s̄amu mí b́io yi á mí j̄á b́io kénkén. ³ Le Dónbeenì zéénia mu b́io na lá s̄a yi làa mí, b́io á ì túara d̄ání yi c̄inú. ⁴ Mí kàrána ho, á mí ì mí b́io á ì z̄unáa mu b́io na lá s̄a yi o Krista d̄ání yi b́io. ⁵ Mu b́io mu á le yí f̄era yí zéénia lè 6a nùpua na h̄ání làa b́io á le zéénianáa mu h̄a laà na kà wán lè warén na lé le tonkarowà, lè le j̄i-cúa f̄erowà, mí Hácírí p̄anká yi. ⁶ Mu b́io mu lé b́io kà: B́ia yínǎn 6a zúífùwa páaníló là a Yeesu Krista b́io yi, á 6a w̄a léera h̄a k̄ia yi làa b́ia lé 6a zúífùwa, 6a lé le kuure dà-kéní làa ba, á mu bè-tentewà na le Dónbeenì dó mí jii le mí ì wé è na mí nípomu yi á 6a n̄íní mún wi yi. B́n̄ dà wee wé le b́n̄-tente p̄anká yi.

⁷ Lé dén b́n̄-tente so á ì wee bue lé b́io le Dónbeenì lè mí s̄amu á n̄on ho tonló mu mí á ì wee s̄a lè lerén mí b̄ere p̄anká. ⁸ B́ia b́io s̄a le yi búenb́uen ðahú ìnén lè ȳia b́io j̄uhú mía po 6a. Eε ká le Dónbeenì lè mí s̄amu mah̄á pá n̄on ho tonló mu mí lè ì bue o Krista bè-tentewà na jii m̄ia b́io à na b́ia yínǎn 6a zúífùwa yi. ⁹ A le mún n̄on ho tonló mí à b́io le le mí ì wé

na lá sà yi wéró à ì zéení bío wéréwéré na 6a nùpua yi. Le Dónbeení, ðio léra mu bío búenbúen, á lá sà mu yi hàání. ¹⁰ Mu wó bèra a na à ho wáayi pánkáwá wáa zún le bè-zúrímíní lè mí síwà bío, 6a kèrèṭṭewa búenbúen kuure pánká yi. ¹¹ Bún á le Dónbeení fèra le mí ì wé ká bío búí ðín yi léra, lé bún le wáa tíra jii wa Nùhúso Yeesu Krista yi. ¹² Wa páaníló làa wo lè wa siadéro wo yi bío yi, lé bún non á wa dà wee ðinnáa le Dónbeení yahó ká zánii mia wen. ¹³ Lé bún te bío á ì ì fioráa mia à le lònbee lè mí síwà na á ì wee lá mi bío yi à mí yí téé mi bàra bío yi. Le lònbee mu wee zéení le mi bío jùhú wi binbirí.

Le waminí binbirí na ó o Krista zéenia

¹⁴ Lé bún te bío á ì wee fàrá ì nonkójúná wán wán Maá Dónbeení yahó à fio, ¹⁵ dén na lé há zì-júná na ho wáayi làa hã ho tá wán búenbúen 6àn Maá. ¹⁶ I wee fio lerén na semu 6àn sii mia yi, le le Hácírí dé ho pánká mia ¹⁷ à mí siadéro ó *Krista yi bío yi, ò o kerí làa mia féε. I wee fio le mi waí le Dónbeení, à minén mún waí mín. Ká mi wee wé bún, á mí ì kerí lòn vîndèε na naní zon ho tá yi, táá lòn zii na jùhú fàrá se. ¹⁸ Bún lé bío á à na á minén làa bía bío sá le Dónbeení yi búenbúen á à zúrínáa le o Krista 6èntín wa wen làa sóobéε. ¹⁹ A bío ó o Krista wa làa wen á mí ì zún, hàrí ká nùpue yí dà máa zún mu máa véení. Lé bún ñ na ká mí ì kerí làa bío le Dónbeení le mi kerínáa búenbúen.

²⁰ Le Dónbeení dà mu bío búenbúen. Bío wa dà à fio le cón, hàrí bío wa yáá wee leéka, bún búenbúen á le bè-wénia wee puuní yi lè le pánká na le wee séení làa wen. ²¹ A mi wáa wa khòoní le Dónbeení bío le wee ðín 6a kèrèṭṭewa búenbúen kuure là a Yeesu Krista wán à wé bío yi. Mi wa khòoní le féε há lúluúo na jii mia yi. *Amiina!

4

Wa lé le dà-kéní

¹ A bío á ìnén Poole na wi ho kàsò yi o Nùhúso tonló na á ì wee sá bío yi wáa wee cà mí cón làa sóobéε lé bío kà: Minén na le Dónbeení von, mí 6ua miten làa bío mu koráa. ² Mi wé liiní miten à wé wayi, à wé jii mí yiwa. Mi wé hĩ mí sía mín biowa yi bío mí wa mín bío yi. ³ Le Dónbeení Hácírí wó mia lè le dà-kéní, á mí bánbá à ho héerà kerí mí pãahú, à mí wé le dà-kéní féε.

⁴ Wa lée dà-kéní làa bío á há sánia lée dà-kénínáa, á le Dónbeení Hácírí dà-kéní lé ðio á wa búenbúen yú, á bío wa búenbúen mún dó wa sía wee lòní lée dà-kéní, bío le Dónbeení dó mí jii le mí ì na wen pãahú na le von wen yi. ⁵ Wa Nùhúso lée ní-kéní, á mu bío na wa tà yi lée dà-kéní, á ho *bátéémù na wa yú mún lée dà-kéní. ⁶ Le Dónbeení lée dà-kéní á lé wa búenbúen Maá. Le wi wa búenbúen jùhú wán, le wee ðín wa búenbúen wán à wéráa bío le le mí ì wé, le wi wa búenbúen yi.

⁷ Éε ká le Dónbeení màhá hõn wa ní-kéní kéní lè mu biowa wéró pánká làa bío ó o *Krista le mu koráa. ⁸ Bío ká lé bío túara le Dónbeení bioní vùahú yi:

«O wlikaa mí zúkúsa na ó o dàrina
á khèra yòoraráa.

O non mí bè-hãnia 6a nùpua yi.»*

⁹ Bío 6a wee bío le «o yòora», bún kúará lée webio? Bún wee zéení le sání ò o yòo, ó o lion ho tá wán wó. ¹⁰ O orén mu na lion làa bún bío, lé orén

* 4:8 Mi loñ Lení vùahú (Psaumes) 68.19

nǐ-kéní mu lé yia pá bǐnía yòora ho wáayi nún-tíahú á tíiraráa mu bǐo búenbúen jii. ¹¹ Lé orén hǎn 6a núpua lè mu bǐowa wéró pánká: 'Ba búí ó o wó lè mí tonkarowá, 6a búí ó o wó á 6a wee fɛɛ le Dónbeenǐ jǐ-cúa, 6a búí ó o wó á 6a wee bue le Dónbeenǐ bín-tente. 'Ba búí ó o wó á 6a wee pa le Dónbeenǐ nǐpomu bǐo à kàrán 6a. ¹² O nǎn bǔn bǐowa so wéró pánká à bán núpua so wé dàń séení bǐa bǐo sǎ le Dónbeenǐ yi à 6a dàń sá nanáa le yi, bèra a na à 6a kèrètíewa búenbúen kuure na lé o *Krista sǎnía à pánká wé dé wán. ¹³ Lé bǔn ñ na á wa siadéro le Dónbeenǐ Za yi là a zúrúlo á à wé wɛn lè le dà-kéní, à wé 6a kèrètíewa na dǎn wó, là a Krista na á bǐo búí yí fòora yi bǐo sǐi. ¹⁴ Ká mu wó kà, á wa wáa máa bǐnǐ máa kɛń lòn háyónzàwa na khàro yí do, lòn woohú na ho pinpiro lè mu jumu yànbónló wee hɛɛ yèrèmaká. Nǐ-khàwa máa bǐnǐ máa vǐnǐ wɛn máa yí lè mí kàránló. ¹⁵ Ká wa wee mí ho túiá na mín yi bǐo wa wa mín bǐo yi, á wa kɛńló là a Krista bǐo sǐi wé è dé wán ká mu wà, wón na lé ho júhú. ¹⁶ Lé orén wee wé ò o nǐpomu wé le dà-kéní, làa bǐo ó o núpue sǎnía bǐo cɛ́ɛkaaráa mín yi wó a núpue bǐo sǐi. Ká a núpue sǎnía bǐowa lè mí dà-kéní kéní wee sá mí tonló làa bǐo mu koráa, à há dá wé se. Lé ká sǐi 6a kèrètíewa búenbúen kuure bǐo karáa. Ká 6a lè mí nǐ-kéní kéní wa mín, á wee sá mí tonni làa bǐo mu koráa, à le kuure mu dá wé se.

Le mukǎn-finle na 6a kèrètíewa yú bǐo

¹⁷ Awa, á bǐo ká lé bǐo á ñ ñ hení ñ na mia wa Núhtso yèni yi: Mi wáa yí bǐnǐ yí 6ua miten làa bǐa yí zú le Dónbeenǐ bǐo sǐi. 'Ba wee bè mí yilera mu bè-káamáa wán. ¹⁸ Ba yí zú dɛɛ le Dónbeenǐ bǐo dǎní yi. Le mukǎnǐ binbirǐ na wee lé le Dónbeenǐ cǎn á 6a níi mía yi. Lé bǐo 6a tun mí yiwa, á le Dónbeenǐ bǐo dǎní yi á 6a mún yí zú hàrí dɛɛ. ¹⁹ Ba yí zú nǐyio. Mu koomu lè mí síiwá á 6a wee wé ká 6a wà, mu jii finǐi mía. ²⁰ Ká páahú na minén tà a *Krista bǐo yi, á yínǎn làa bǔn sǐi á 6a le mi 6ua lè miten. ²¹ Bǐo bǐo ciran wo búenbúen á minén jǎ kɛ́nkɛ́n, á mi páaníló làa wo bǐo yi á 6a mún kàráanna mia là a Yeesu Krista mu túiá poni. ²² Bǔn wee zéení le mi ko mi día bǐo mi fù wee 6ua lè miten ká mi yínǎn 6a kèrètíewa. Bǔn páahú ká bǐo 6a núpua sǐa wee vá yi na wee vǐnǐ 6a á wee yáa mia. ²³ Mi día le le Dónbeenǐ yèrémá mia à mi yilera wé há bè-fla. ²⁴ Mi yèrémá wé 6a nǐ-fla. Le Dónbeenǐ wó mia lè 6a nǐ-fla à mi 6onmín làa de. A mi wáa 6ua miten héha làa bǔn, à wé 6a núpua na téréenna á wee ce le Dónbeenǐ yahó làa bǐo le túiá poni bòráa mu.

²⁵ Awa, á mi wáa khí há sabíonǐ fúaaló yi. Mi wé mí ho túiá na mín yi, lé bǐo wa lé há sǎnía dà-kéní. ²⁶ Ká mi sǐa wé cǎ à mi yí wé bè-kora. Mi wé yí día le le wii tè ká mi sǐa pá wee cǐ. ²⁷ Mi yí día le o *Satǎni yí pánká mi wán. ²⁸ Yia lá léé kǎnlo à 6ànsó yí bǐnǐ yí juaa bǐo. Bǎnsó wé sá ó ò yí mu bǐo á à jǎnǎa mí màkóo, á mún ñ séenínáa 6a nǐ-khenia. ²⁹ Mi wé yí mí bín-kora na mín yi. Há bín-tentewà na dà à hení 6a núpua sǐa ho páahú na mu ko yi lé hǐa mi wé bǐo bèra a na à bǐa wee jí há à há wé séení. ³⁰ A le Dónbeenǐ Hácírǐ na le nǎn mia á mi yí véení yi. Dén Hácírǐ so lé le Dónbeenǐ fiminǐ na bò mi wán, à zéení le mi bǐo sǎ le yi, á pan ho páahú na le khúí tíi mi kǎnǐló jii. ³¹ Bǐo 6a wó làa mia ká mu yí se, à mi yí 6ua mi yiwa yi. Mi wé yí cǐ mi sǐa mín wán. Mi wé yí zá làa mín, mi wé yí là mín. Mi día mu sǔnsǔmámu lè mí síiwá. ³² Mi wé wé mu tentemu làa mín, à zúrú mín màkárǐ. Mi wé sɛn día na mín yi làa bǐo le Dónbeenǐ dǐn o *Krista wán á séra día ñonnáa mia.

5

¹ A bïo mi lé le Dónbeenĩ zàwa na le wa làa sòobɛɛ, á mi cén wé wé lè le bïo síi. ² Mi le le waminĩ wé mi mi wára búenbúen yi làa bïo ó o *Krista wararáa wen á húrun wa bïo yi. O wara wen á nɔn mí mukānĩ wa bïo yi. Bïo ó o wó lé le muini na bïo sí le Dónbeenĩ yi. ³ Bïo mi bïo sá le Dónbeenĩ yi, á mi wáa ko mi khí ho há-fénló lè ho bá-fénló lè mí síiwà yi, á khí há n̄yi-wará na síii m̄a yi. Mi yí wé n̄pua na yío yí m̄a sí làa bïo. Bún bïowa so búenbúen á yí ko à mu bïo wé mí lɛɛ mia huúu. ⁴ Há n̄yi-bioní lè há bín-conconwà lè há kàakó-bioní á mi yí ko mi wé bïo. Bïo mi ko mi wé wé lé le Dónbeenĩ b̄arákà d̄éró. ⁵ Mi ko mi z̄ur̄ mu sese le b̄ia wee wé ho há-fénló lè ho bá-fénló lè mí síiwà, làa b̄ia wee wé há n̄yi-wará na síii m̄a b̄an búenbúen m̄a dí le Dónbeenĩ là a Krista b̄ɛni huúu. A b̄ia yío yí m̄a sí lè mu bïo, b̄an mún m̄a dí le b̄ɛni mu. Lé bïo á bïo 6a wee cà ka lòn w̄onna na 6a dó mí s̄ia yi. ⁶ Mi yí día le 6a n̄i-khàwa à v̄ini mia lè mí bioní, lé bïo á b̄ia yí m̄a bè le Dónbeenĩ bioní yi à 6a wee wé bún bïowa so á le khii síini j̄uná. ⁷ Awa, á minén yí lɛɛ 6a wára yi làa ba.

⁸ Mu bon. Mi lá wi le t̄ibirí yi, ká mi páaníló là a Krista bïo yi á mi wáa wi mu khoomu yi. A mi cén wáa 6ua miten làa b̄ia wi mu khoomu yi bïo. ⁹ Lé bïo á b̄ia bïo s̄a mu khoomu yi á wee wé há wára na se, na t̄érinna, á bïo lé ho t̄iá. ¹⁰ A mi cén b̄anbá à mi z̄ur̄ bïo sí a N̄uh̄so yi, ¹¹ à há wára na cúnú m̄a, h̄ia á b̄ia bïo s̄a le t̄ibirí yi wee wé à minén yí lɛɛ yi làa ba. Mi yáa b̄io mu w̄érw̄éré le b̄io 6a wee wé á yí se. ¹² Mu bon, bïo 6a wee s̄anka miten wé á b̄ioró n̄yio yáa wi. ¹³ Eɛ ká 6a wára mu búenbúen á b̄io b̄ia w̄érw̄éré, à mu keñ lòn khoomu á ló mu wán. ¹⁴ Mu bon, mu b̄io búenbúen na mu khoomu ló wán bún bïo so b̄io s̄a mu yi. Lé bún n̄on á b̄io ká b̄iaráa:

«Ūnén na d̄uma, s̄in.

H̄ini lé 6a n̄i-h̄ia t̄lah̄,

ó o Krista á à dé mí khoomu ū wán.»

¹⁵ Awa, á mi cén pa miten b̄io b̄io mi ì 6ua lè miten d̄áni yi sese. Mi wé mu bè-z̄ur̄miní b̄ansowà ká mi yí wé b̄onbúwá. ¹⁶ P̄ah̄ú lée p̄ah̄ú na mi dà à wé mu bè-tentewá yi à mi wé mu lé b̄io ho p̄ah̄ú na wa wi yi n̄pua wee wé mu bè-kora d̄akh̄ina. ¹⁷ Lé bún n̄on á mi ko à mi b̄anbá à mi z̄ur̄ b̄io ó o N̄uh̄so le mi wé wé ká mi yí wé 6a n̄pua na yí wi mí z̄ur̄ b̄io. ¹⁸ Mi wé yí j̄u ho ðivén dà kh̄í, bún wee yáa o n̄pue. Ká mi wé día le le Dónbeenĩ Hácírí p̄anká à keñ mi wán. ¹⁹ Mi wé sío há lení lè mi síiwà na wee lé le Dónbeenĩ c̄n à henináa mín s̄ia. Mi wé sío à khòoni a N̄uh̄so lè mi s̄ia búenbúen. ²⁰ Mi wé dé wán Maá Dónbeenĩ b̄arákà f̄ɛɛ mu b̄io búenbúen b̄io yi, wa N̄uh̄so Yeesu Krista ȳeni yi.

Bïo 6a k̄èr̄ɛt̄ɛwa ko 6a wé 6ua làa mín

²¹ Bïo mi wee k̄n̄bi o Krista, á mi wé liiní miten na mín yi.

²² Háawa, mi wé liiní miten na mi b̄arání yi làa b̄io mi wee liinínáa miten à na a *Krista yi b̄io síi. ²³ Mu bon, o háa n̄uh̄so lé b̄an b̄aa, làa b̄io 6a k̄èr̄ɛt̄ɛwa búenbúen kuure n̄uh̄so lé o Krista b̄io síi. Le kuure mu lé o s̄anía na ó o k̄anía. ²⁴ Bïo á 6a k̄èr̄ɛt̄ɛwa búenbúen kuure wee liinínáa miten à na a Krista yi, lé bún b̄an síi à 6a háawa mún wé liinínáa miten à na mí b̄arání yi mu b̄io búenbúen yi.

²⁵ Báawa, mi wé wañ mi h̄ánání làa b̄io ó o Krista waráa 6a k̄èr̄ɛt̄ɛwa búenbúen kuure b̄io síi, á n̄on mi mukānĩ le b̄io yi. ²⁶ O wó bún bèra a na à le b̄io síi le Dónbeenĩ yi. O ceéra le lè mu j̄umu lè le bioní, ²⁷ bèra a na à 6a k̄èr̄ɛt̄ɛwa búenbúen kuure mu wé d̄ɛ na wee ce, á fianí m̄a yi, á c̄ukú wi,

à le dàń ðĩn o yahó ká bè-kohó yèni yí máa ve leé le yi. ²⁸ Bũn búenbúen wee zéeni bĩo ó o báa ko ò o warĩnaa mín hãa. O ko ò o warĩ wo làa bĩo ó o warãa mi kũrũ sãnia. Báa na wa mín hãa se o wa mĩten. ²⁹ A nũpue na ðèn ðĩn jina mí sãnia wón mía. O yàá wee wé ðiini hã à pa hã bĩo, làa bĩo ó o Krista wee wérãa mu lè 6a kèrètĩewa búenbúen kuure ³⁰ na lé o sãnia bĩo sii. A warén so yĩnĩn o sãnia biowa búii le? ³¹ Le Dónbeenĩ bíonĩ vũahũ yi á bĩo kà lé bĩo túara: «Lé bũn n̄n ó o báa á à ðia mín maá lè mín nu ká à leé lè mín hãa, á 6a mí nũwã jũn á à wé sãnia dà-kénĩ.»* ³² Bĩo bíia kà léé bè-beeni na sà yi. A ñén wee bío le mu lé o Krista lè 6a kèrètĩewa búenbúen kuure bĩo á mu wee zéeni. ³³ Ká mu màhá mún wee zéeni minén bĩo: Ba báawa lè mí ñi-kénĩ kénĩ ko 6a warĩ mí hãnání làa bĩo 6a warãa mĩten bĩo sii. A 6a hãawa mún ko à 6a wé k̄nbi mí b̄arání.

6

¹ Z̄awa, mi wé bè mi maáwà lè mi nuwà bíonĩ yi mi páaniló là a Nũhũso bĩo yi. Lé bĩo á lé bũn mi ko à mi wé wé. ² Le Dónbeenĩ bĩo na le bò henia f̄ahũ, á bĩo lé nĩn-yání dó mí jii bò wán lé bĩo kà: «Wé k̄nbi mĩn maá lè mĩn nu, ³ á ù bĩo á à wé se á à yĩ le muk̄n-tónĩ ho tá wán.»*

⁴ Maáwà, mi wé yí c̄ĩ mi z̄awa s̄ia. Mi wé bé 6a sese à zéeni 6a làa bĩo s̄i a Nũhũso yi à 6uarãa 6a.

⁵ Wobáaní, mi wé bè mi júnása na wi ho ðĩmĩjã yi bíonĩ yi. Mi wé k̄nbi 6a sese lè le yi poni. Mi wé bè 6a bíonĩ yi làa bĩo mi wee bèrãa o *Krista bíonĩ yi bĩo sii. ⁶ Mi wé yí wé mu 6a yĩ yi mí ðòn à càrãa le yèni 6a c̄n. Ká mi wé wé bĩo le Dónbeenĩ s̄ii vá yi lè mi s̄ia búenbúen lé bĩo mi lé o Krista wobáaní. ⁷ Mi wé sá na mi júnása yi lè mi s̄ia búenbúen, à kerĩ lè mu lé o Nũhũso á mi wee sá na yi, ká mi yí máa sá na nũpua yi. ⁸ Mi z̄ũrĩ le bĩo mi ñi-kénĩ kénĩ wee wé ká mu se á mi khii yí ðàn c̄nũ o Nũhũso c̄n, à mi wé wobáaní t̄aa nũpua na wi mĩten.

⁹ Wobáaní júnása, mi mún 6ua mi wobáaní sese. Mi wé yí là h̄erè làa ba. Mi z̄ũrĩ le minén làa ba á leéra a Nũhũso ñi-kénĩ yi, wón wi ho wáayi, o yí máa hueeka nũpua mín yi.

Hã fio s̄ia na le Dónbeenĩ n̄n wen b̄io

¹⁰ Bĩo á ï bío ò na mia á à véenĩnaa lé bĩo kà: Bĩo mi páania là a Nũhũso, á mi cà ho p̄anká orén na p̄anká beeni ðàn s̄ii mía c̄n. ¹¹ Mi khuii hã fio s̄ia na le Dónbeenĩ n̄n mia, à ðàn f̄ará ðĩn s̄ansárãa o *Satãni ñi-kh̄enló. ¹² Mu yĩnĩn nũpua á wa wee firãa, òueé. Lé hã p̄anká-sũmãa na yí máa mi, hãa wee ði le b̄eenĩ ho ðĩmĩjã na b̄io s̄a a Satãni yi yi, lè hã p̄anká-sũmãa na wi ho wáayi, lé h̄n wa wee firãa. ¹³ Lé bũn n̄n á ï le mi khuiirãa hã fio s̄ia na le Dónbeenĩ n̄n mia búenbúen, bèra a na ká p̄ahũ na mu wé here yi à mi ðàn ðĩn à s̄ansá mu, á mu véenii ká mi pá à f̄ará à ðĩn. ¹⁴ Awa, á mi wãa wíoka miten. Mi ðĩn le Dónbeenĩ t̄ũiá poni wán à bũn wé lòn ku-c̄enii na mi can lè mi kuio. Mi wé 6a ñi-térénia à bũn wé lòn h̄ia h̄eenii s̄ia á mi pon mi kos̄ia yi. ¹⁵ Mi ca mi kuio le Dónbeenĩ b̄in-tente na wee na ho h̄erã buero yi, à bũn wé lòn nakãa á mi z̄á. ¹⁶ P̄ahũ léé p̄ahũ, à mi wé wíoka dé mi s̄ia le Dónbeenĩ yi, à bũn wé lòn h̄ia h̄eenii s̄ia na mi 6uan mi yahó à h̄erãa o Satãni h̄ia ðãnaso. ¹⁷ Mi wíoka z̄ũrĩ k̄enk̄en le le Dónbeenĩ k̄ania mia, à bũn wé lòn kónlè

* **5:31** Mi loĩ B̄io jũhũ búeenii vũahũ (Genèse) 2.24 * **6:3** Mi loĩ Léró vũahũ (Exode) 20.12; Lãndá zéeniłó vũahũ (Deutéronome) 5.16

na mi búra. Mi wíoka zŭn le Dónbeenĩ biónĩ sese à bŭn wé lòn khà-tóní, hĩa le Dónbeenĩ Hácírí nɔn mia. ¹⁸ Mi wé flo le Dónbeenĩ yi fɛɛɛ mu bío búenbúen bío yi, à wé día le le Dónbeenĩ Hácírí dí mi yahó à mi floráa. Bŭn bío yi à mi na miten búenbúen le yi à yí sa ho floró tá. Mi wé flo na bĩa bío sã le Dónbeenĩ yi búenbúen yi fɛɛɛ. ¹⁹ Mi mún wé flo na ínén yi, bèra a na à hã bióní na á ĩ ko à ĩ bío à le Dónbeenĩ dé ĩ jii yi, à ĩ dàr zéení le bín-tente bío na lá sà yi lè le sí-hebúee. ²⁰ O Yeesu *Krista dó mi le ĩ zéení le bín-tente mu lè ɓa nùpua. Lé bŭn nɔn ɓa dóráa mi ho kàsó yi. Awa, á mi flo na miĩ à ĩ dàr zéení le bín-tente mu bío lè le sí-hebúee làa bío mu koráa.

Móndén tɛɛnĩ

²¹ Wàn za Tisiiki na wa wa làa sòobéɛ, wón na wee sá a Núhúso tonló sese, wón ɓueé zéení bío á ĩ bío karáa búenbúen làa mia, à mi zŭn mu. ²² Lé bŭn bío yi á ĩ wee tonkaráa wo mi cŭn, ò o ɓuee zéení bío wa bío karáa làa mia, à hĩ mi sía.

²³ Le wàn Maá Dónbeenĩ là a Núhúso Yeesu *Krista à na ho héerà minén na lé wàn zàwa lè wàn hĩnni kèrètŭewa yi. Le ɓa wé à mi warí mín, à wíoka dé mi sía o Yeesu yi. ²⁴ Le le Dónbeenĩ wé wé mu sãamu làa bĩa búenbúen na wa wa Núhúso Yeesu Krista lè le waminĩ na jii mia.

Ho vūahū na ó o Poole túara nɔn ho Filiipu kèrètíewa kuure yi

Vūahū túaró nūhū

Ho vūahū na kà lé o Poole túara ho nɔn ho Filiipu lóhó kèrètíewa kuure yi. Lé ɓarén lé 6a nín-yání nùpua na ó o Poole buera le bín-tente nɔn yi ho Maseduana kǎhū yi (Bè-wénia 16.12-40), á 6a tà dó mí sía o Yeesu *Krista yi. Ho vūahū mu ó o Poole hía wee túa ká a wi ho kàsó yi ká a mǎhá túara ho lè le sí-wɛɛ.

Ho vūahū mu nūhū búɛɛnii ó o Poole zéénia le mí sii wan ho Filiipusa bío yi. Bún mǎn ó o zéénia bío ó o bío kará làa ba, ò o henía 6a sía. O mún bía nɔn 6a yi le 6a wé liini mítén làa bío ó o Yeesu wóráa mu bío sii. O zéénia le mí ì tonka a Epaforodiite là a Timotee ho Filiipu kèrètíewa cǎn (1-2).

O nǎ 6a zeñ wán le 6a wé yí jii ho kàránló na bío yí bon bío, ká 6a sòobá mítén à wé wé là arén bío sii (3).

O zéénia bío le Dónbeení wee nanáa le sí-wɛɛ lè ho hээрà bía búenbúen na páanía là a Krista yi (4).

Le tɛɛnii

¹ Inén Poole là a Timotee na lé o Yeesu *Krista ton-sáwá wee tɛɛnii minén kèrètíewa na wi ho Filiipu lóhó yi. Wa wee tɛɛnii 6a ya-díwá làa bía wee séení 6a yi, làa bía ká búenbúen na bío sá le Dónbeení yi 6a páaníló là a Yeesu Krista bío yi. ² Le wán Maá Dónbeení là a Nūhúso Yeesu Krista á wé mí sáamu làa mia, à na ho hээрà mia.

O Poole flora ho Filiipusa bío yi

³ Pǎahū lée pǎahū ká í leékaa mi bío, à í dé wán Dónbeení bǎrákà. ⁴ Pǎahū lée pǎahū ká í wee fio à í mún fio na mi búenbúen yi lè le sí-wɛɛ. ⁵ Lé bío, à lá ho pǎahū na mi dó mi sía o *Krista yi á ɓueé 6ó ho zuia yi, á mi dó mi níni mií le Dónbeení bín-tente bueró tonló yi. ⁶ I láa mu yi le ho ton-tente na le Dónbeení ɓúa nūhū mia, á le è sá á à tíí jii o Yeesu Krista bíní ɓuen-nɔnzoñ. ⁷ I tǔiá sí à hǎn yilera so keñ mií mi búenbúen dǎní yi, lé bío á í wa mia làa sòobéɛ. Mu bon, le Dónbeení wó á mi leéra le bín-tente bueró tonló yi làa mi. A pǎahū na á í wi ho kàsó yi, á wee tà le Dónbeení bioní jii o cítí-fi yahó, á í wee zéení mu wéréwéré le mu lé ho tǔiá. ⁸ Mu bon, le Dónbeení zū le mu lé ho tǔiá poni, le í wa mia làa sòobéɛ làa bío ó o Yeesu Krista waráa mia. ⁹ A í wee fio le Dónbeení cǎn le mí waminí wíoka wé dé wán, à mí bío zǔnǎló le Dónbeení bío dǎní yi, làa bío se làa bío yí se hueekaró mín yi à wíoka wé dé wán. ¹⁰ Bún ká mí ì dǎn ñ lén bío se po bío ká bèra a na à mi ce le Dónbeení yahó à wékheró bío yí mí yí léé yi à vaa ɓúe o Krista bíní ɓuen-nɔnzoñ. ¹¹ A mi bè-wénia búenbúen á à térén o Yeesu Krista pǎnká yi, á 6a nùpua á à dé ho cùkú le Dónbeení yi, á à khòoní le.

Le bín-tente bueró bío

¹² Wán zǎwa lè wán hinni, í wi à mi zǔn le bío sá mií lé bún wó á le bín-tente bueró tonló vannáa lè mí yahó. ¹³ Mu bon, ho *Oroomu béɛ zǐ-beení parowá núnása làa bía ká búenbúen zū le lé o *Krista bío yi á í wiráa ho kàsó yi. ¹⁴ Bío á í wi ho kàsó yi lé bún mún wó á wán zǎwa lè

wàn hinni boomuso wiokaa dó mí sía o Núhũso yi, á wiokaa henía mí sía le Dónbeení bíoní bueró yi. ¹⁵ Ba 6úi wi 6a t̄ahũ wee bue o Krista bín-tente lé b̄io 6a wee dí le yandee làa mi, á wi à 6a b̄io n̄úhũ wé poń mi. Eε ká 6a 6úi bán wee bue le bíoní mu lè le yi na se. ¹⁶ B̄ansowa so wee wé mu lé b̄io 6a wa mi, á z̄ũ le 1̄ wi hen le b̄in-tente n̄ii t̄aró b̄io yi. ¹⁷ Ká b̄ia wi à 6a b̄io n̄úhũ wé poń mi o Krista bín-tente bueró b̄io yi, bán yilera na wi 6a yi yí se. Ba wi à 6a beé 1̄ lò à bè b̄io á 1̄ wi ho k̄asó yi wán. ¹⁸ Eε ká b̄ũn búenbúen n̄úhũ mía. A mu wé le yi na se loo, t̄áá yi na yí se loo, b̄ũn yí here. B̄io n̄úhũ wi lé ò o Krista b̄io wé bue. B̄io ó o Krista b̄io yú wee bue b̄ũn lée z̄amakaa 1̄ c̄ón, á 1̄ wé è z̄amaka mu b̄io yi f̄éεε. ¹⁹ Lé b̄io á 1̄ z̄ũ le b̄io wee wé ká búenbúen vaa véenii lé 1̄ k̄ánlò mi floró p̄anká yi, là a Yeesu Krista Hácírí* na wee séení mi p̄anká yi. ²⁰ B̄io á 1̄ pan làa s̄obéε á dó 1̄ s̄ii wee lòoní lé b̄io k̄a: I máa wé b̄io 6úi na h̄a n̄iyio dà à dí mi b̄io yi. Ká 1̄ s̄ii á à wé here á w̄aa wé è dé ho c̄ukú o Krista yi 1̄ wárá yi làa b̄io á 1̄ wee wéráa mu, à 1̄ ȳio wé lua, t̄áá à 1̄ hí. ²¹ Mu bon, ínén c̄ón ká 1̄ ȳio wi lua, se lé ho c̄ukú déró o Krista yi b̄io yi. Ká 1̄ 6̄èn h̄urun loo, á 1̄ mún n̄ yí c̄ũnú b̄ũn yi. ²² Eε ká b̄io á 1̄ ȳio wi lua wà, á tonlò c̄ũnú wi 6a n̄upua c̄ón, á b̄io á 1̄ w̄aa à lén á 1̄ yí z̄ũ. ²³ I wee héhèéka mu mí b̄io n̄un p̄ahũ. 1̄ lá h̄urun á vaá wi là a Krista, se mu lá à wé s̄i m̄ii, lé b̄io á b̄ũn lé b̄io 6̄ènt̄n s̄taaní. ²⁴ Eε ká minén b̄io yi á 1̄ keńlò làa mia á n̄úhũ 6̄èn wiokaa wi po b̄ũn. ²⁵ A b̄io á 1̄ w̄aa láa mu yi, á 1̄ z̄ũ le 1̄ keń b̄in, á à keń lè mi búenbúen á wé è séení mia, à mi wioka z̄ũn le Dónbeení b̄io, à s̄ia wa mi siadéro o Yeesu yi b̄io yi. ²⁶ Lé b̄ũn n̄ na ká 1̄ k̄hii b̄inía 6uara mi c̄ón, á mi ì wioka z̄amaka làa s̄obéε 1̄ b̄io yi mi p̄aanílò là a Krista yi.

B̄io 6a k̄èrèt̄ewa ko 6a 6ua lè miten

²⁷ B̄io b̄io here lé b̄io mi ì 6ua miten sese á à héha làa b̄io ó o *Krista bín-tente le mu koráa, bèra a na ká 1̄ 6uara mi c̄ón loo t̄áá ká 1̄ yí 6uara loo, à 1̄ wé n̄i le mi f̄ará d̄in mi siadéro o Krista yi wán lè le hácírí dà-kéní, á wó le n̄ii dà-kéní p̄aanía lá le lònbee wee t̄a le Dónbeení b̄in-tente n̄ii. ²⁸ Mi yí día le mi z̄úkusa z̄ánika mia b̄io woon yi. B̄ũn n̄ zéení làa ba le 6a à yáa, ká mu 6̄èn n̄ zéení lè minén le mi ì k̄ání. B̄ũn búenbúen lé le Dónbeení wó mu. ²⁹ Mu bon, le Dónbeení wó mu s̄aamu làa mia: Le wó á mi dó mi s̄ia o Krista yi á mún lò wee be o b̄io yi. ³⁰ Mu bon, ínén làa mia p̄aanía wee lá le lònbee dà-kéní, d̄io á 1̄ h̄ia lá lè ho yahó á mi m̄on. A lé dén lònbee so á 1̄ p̄a lan wee lá á mi wee n̄i b̄io.

2

¹ Mi p̄anká wee wioka keń mi p̄aanílò là a *Krista b̄io yi. O waminí wee hení mi s̄ia. Mi p̄aanía le Dónbeení Hácírí p̄anká yi. Mi s̄ia se á z̄ũ le m̄akárí. ² Awa, á mi cén w̄aa wé n̄i m̄in yi, á wań m̄in, á wé mi yilera làa dà-kéní. Mi wé b̄ũn búenbúen á tíiraa 1̄ s̄i-wεε n̄ii. ³ Mi yí wé b̄io 6úi na wee wé à mi b̄io n̄úhũ keń poń b̄ia ká. Mi wé yí ȳooní miten b̄ia ká wán à 6a mi mia. Ká mi wé liiní miten à wé leéka le b̄ia ká s̄taaní mia. ⁴ Mi wé yí leéka minén mi d̄on b̄io, ká mi mún wé leéka b̄ia ká b̄io.

⁵ B̄io mi p̄aanía là a Yeesu Krista, á mi 6ua miten làa b̄io ó o 6uannáa miten b̄io s̄ii:

⁶ Orén na ka lè le Dónbeení b̄io, á yí le mí ì 6ua mí m̄amínlò làa de konloon.

* 1:19 Yeesu Krista Hácírí: O Yeesu Krista Hácírí na b̄io b̄ia hen lè le Dónbeení Hácírí lée dà-kéní.

7 Bùeé. O tà díá bǔn búenbúen ò o òueé ton lè 6a nùpua bǐo síi á lé o nùpue binbirí, á wó míten là a ton-sá bǐo síi.

8 O liinía míten á tà bò le Dónbeení bioní yi fúaa o tà mu húmú yi, hàrì mu húmú ho *kùrùwá wán.

9 Lé bǔn nǎn le Dónbeení wáa yòonianáa wo ó o wi mu bǐo búenbúen jùhǔ wán, á wó ó o yú le yèni na po há yènnáa búenbúen.

10 A bǐa wi ho wáayi làa bǐa wi ho tá wán làa bǐa wi ho ní-hǎnbó-lóhó yi búenbúen ñ fàrá mí nǎnkóúná wán o yahó.

11 A 6a búenbúen á à bǐo wéréwéré le o Yeesu *Krista lé o Núhúso, á à dérása ho cùkú o Maá Dónbeení yi.

Ba kèrètɛwa ka lòn khoomu ho ðmíndá yi

12 Minén na á ï wa làa sòobéé, bǐo mi wee bè le Dónbeení bioní yi, á mi wé wé bǐo á bǐa le kǎnía ko 6a wé. Mi wé kǎnbi le Dónbeení làa sòobéé à wérása mu. Bǐo mi lá wee wé mu ká ï wi làa mia, á mi pá wíoka wé wé mu hàrì bǐo á ï mía làa mia. 13 Lé le Dónbeení wee na ho pànká mia à mi sía vá há wára na sí le yi à dàñ wérása há.

14 Bǐo léé bǐo na mi wee wé, à mi yí khí mi kíó yi ká mi ì zá làa mín à wérása mu, 15 bèra a na à wékhe bǐo yí mǐ yí léé mia, à mi wé 6a nùpua na wee ce le Dónbeení yahó, le Dónbeení záwa na á fianí mía yi ho lónbǐo nùpua na lé 6a ní-súmáa tǎahǔ. Mi ka lòn khoomu 6a tǎahǔ lòn fíntéena na dó bǐo síi, 16 minén na wee bue le bín-tente, ðio wee na le mukǎní binbirí. Ká mi wee wé làa bǔn, á ï dà à zámaka mi bǐo yi o *Krista bǐnǐ bǐen-nǎnzòñ, lé bǐo le lònbee na á ï lá mi bǐo yi yinǎñ kǎamáa. 17 Bǐo mi dó mi sía le Dónbeení yi á mi nǎn míten le yi bǔn ka lòn muiní na 6a yan bǐo síi. A hàrì ká 6a ko 6a búé mi, á ï wé lòn hámu na bò mu wán, á ï wee zámaka mu bǐo yi á à zámaka lè mi búenbúen. 18 Làa bǔn bǐo síi, á minén mún wé zámaka, à mún zámaka làa mi.

O Timotee là a Epaforodiite tonkaa bǐo

19 I wee leéka le hen làa cǐnú ká a Núhúso Yeesu tà, á ï tonka a Timotee mi cǎn bèra a na à ï jí mi sǎ à síi hí mi bǐo yi. 20 Lé bǐo ká mu yínǎñ wón á nùpua na wee leéka mi bǐo làa bǐo á ïnén wee leékaráa mu á mía. 21 Bǐa ká búenbúen yara sá mí kùrú bǐo ká a Yeesu *Krista bǐo níi ló. 22 Minén mi bæere zǔ bǐo ó o wó. O páanía sá le bín-tente tonló làa mi làa bǐo ó o za wé sárása lè mín maá. 23 Awa! Ká ï zǔna bǐo á ï bǐo ò wérása, ó orén lé yǎa á ï wee leéka à ï ðèní tonka mi cǎn. 24 I láa mu yi le hen làa cǐnú ká a Núhúso ò na ho wǎhǔ mi á ïnén ï bæere á à bǐen mi cǎn. 25 Ée ká wán za Epaforodiite na mi lá tonkaa ï cǎn ò o òuee na mi níi bǐo na mi le mi ì séení làa mi mi, á ï le mu ko à ï día wo ò o bǐnǐ bǐen mi cǎn. O sá le bín-tente tonló á lá le lònbee làa mi làa sòobéé. 26 O 6èntǐn wi ò o mi mi wán, á mún yilera lúnkaa lé bǐo ó o zǔ le mi jǎ mí vǎnvámu bǐo. 27 Mu bon, o lò lá yí here làa sòobéé, léé cǐnú ká a yáá lá à hí. Ká le Dónbeení mahá zǔna a makárí, mu yáá yínǎñ orén mí ðon, ïnén á le mún zǔna makárí bèra a na à le yí-véé na wi ï wán à yí ðé wán. 28 Lé bǔn nǎn á ï wi à ï día wo ò o bǐen mi cǎn fúafú, bèra a na ká mi mǎn wo, à mi sía wa, à ïnén yí-véé 6èn yòò tǐ yi. 29 Awa! A mi sí a yahó lè há zámaka-beení mi páaníló là a Krista bǐo yi. Ba nùpua na ka là a bǐo á mi wé kǎnbi, 30 lé bǐo á cǐnú ká ká a lá à hí o Krista tonló bǐo yi. Bǐo mi yí dà máa wé máa na mi ï lé bǐo mi khèra làa mi, lé bǔn ó orén zǎanía mí mukǎní á wó séeníanáa mi.

3

O Krista bïo ñúhũ wi po bïo ká

¹ Wàn zàwa lè wàn hĩnni, á bïo ká wán á ì wee bïo bïo ká làa mia: Mi wé zàmaka bïo mi páania là a Ñúhũso bïo yi. Mu bïo na á ì túara nnon mia na á ì bĩnia wee tĩi yi yĩnoñ bïo na wee sɛɛ mi, ká mu lée bïo na á à séeni mia, à bïo búí yí dàñ mia yí vĩini. ² Mi pa miten bïo 6a ton-sá-kora yi, 6a ka lòn booní, 6a sòobáa wee hení ho kúioró bïo dàkhĩna. ³ Mu bon, warén lé bïa kúiora binbirí. Wa wee 6uaaní le Dónbeení lè le Hácírí pánká, á wee zàmaka wa páaníló là a Yeesu *Krista bïo yi, á yí dó wa sía waten yi. ⁴ Ká a búí lá wee leéka le mí dà à dé mí síi míten yi, se ínén dà à dé ì síi bũn yi á à poñ wón 6anso. Mu bon, ì túiá lá à wé sí à ì dé ì síi ìten yi, ⁵ lé bïo á ínén 6a *kuio ì teró wizooní bïo hētĩn zon. Wàn síi lé o *Isirayɛele ñipomu, ì ton o Bēnzamɛɛ zĩ-ñúhũ yi. Wàn nùwá lé 6a *zúifúwa binbirí, á ì lé o zúifú binbirí. Ì lé o *Farizɛe á henía o *Mɔyɛize lándá bèrò bïo, ⁶ á ì can ì kuio làa sòobɛɛ le Dónbeení tonló yi fúaa ì lá wee beé 6a kèrɛtɛwa kuure lò. A ho *lándá mu bèrò dání yi, á nùpue lá yí dà máa bïo le ì wó khon mu búí yi hùúu. ⁷ ɛɛ ká a Krista bïo yi, á bũn bïowa so na lá ka lòn cũnú bïo ì cón á ì wáa wee wé lòn bè-káamáa. ⁸ Mu bon, mu bïo 6úen6úen ka lòn bïo na ñúhũ mía ì cón, lé bïo á ì Ñúhũso Yeesu Krista zúríló bũn lé bïo ñúhũ wi po bïo ká 6úen6úen. Lé orén Krista mu bïo yi á ì pánáa mu 6úen6úen, á wee wé mu lòn zàn-bïo, bèra a na à ì bïo wíoka sí a yi binbirí ⁹ à páaní làa wo. Mu yĩnoñ bïo á ínén bò ho lándá yi á nnon á ì térénnanáa, ká lé bïo á ì dó ì síi o Krista yi á le Dónbeení wóráa mi là a ñi-térénnii. ¹⁰ Bïo á ì wee cà lé o Krista zúríló, à mún zúrĩ ho pánká na le Dónbeení nnon wo yi o véeró món. Ì wi à ì páaní a lònbee yi làa wo à tà mu húmú yi là a bïo síi. ¹¹ Ká mu wó ká, á ínén mún ñi làa mu yi le le Dónbeení khíi vèení mi.

Wa ko wa bánbá vaa yi bïo wa wee cà

¹² Wàn zàwa lè wàn hĩnni, ì yí dà máa bïo le bïo á ì wee cà á ì wáa yú vó, tàá bïo á ì ko à ì kɛrĩnáa á ñii wáa tun. ɛɛ ká ì mǎhá wee hení ì lò bèra a na à ì yí mu, lé bïo ó o Yeesu *Krista léra mi á ì bïo sá a yi 6úen6úen. ¹³ Wàn zàwa lè wàn hĩnni, ínén yí máa leéka le ì yú mu vó. Bïo bïo here mií lé bïo ká: Bïo á ì wó khĩna á ì wáa yí máa loñ, bïo wi ì yahó lé bũn á ì wee bánbá bïo yi. ¹⁴ A bïo á ì wee cà lé bũn á ì wáa wee lùwí bïo yi, bèra a na à ì vaa yí ì veró cũnú ho wáayi le Dónbeení cón ì páaníló là a Yeesu Krista bïo yi. ¹⁵ Lé hón yilera so ko à há wé kɛrĩ warén kèrɛtɛwa na dɔn vó le Dónbeení bïo dání yi yi. ɛɛ ká mi wee leéka bè-vio búí mu bïo yi, à le Dónbeení zéeni mu yara wéréwéré làa mia. ¹⁶ Bïo wi bĩn, á hen na wa van vaá 6ó yi á mi wáa le wa wíoka bánbá làa bũn bïo.

¹⁷ Wàn zàwa lè wàn hĩnni, mi wé wé bïo á ì wee wé. Bïa wee bè bïo mi mnon à wa wee wé yi lé bán á mi fá mi ylo yi. ¹⁸ Mu bon, 6a nùpua cèrɛɛ wárá wee zéeni le 6a lé o Krista na húrun ho *kùrùwá wán zúkúsa. Ì lá wee wé bïo mu na mia fɛɛɛ, á ì pá bĩnia wee bïo mu làa mia ká ì wá. ¹⁹ Bán nùpua so píora lé 6a doffina, á há ñiyi-wárá na 6a wee wé lé hín á 6a wee khòoní miten bïo yi. Bïo 6a wee leéka lé ho ñimĩná bïo mí dòn. Mu vaa véenii ká 6a à yáa 6úen6úen. ²⁰ ɛɛ ká warén kùrú lahó hón yóó wi ho wáayi. A wa kãnílo Yeesu Krista na à lé bĩn á à 6uen lé wón wa wee lòoní. ²¹ Hen ká a khíi guara á wa sãnia na cùkú mía ó o 6ueé wé á há à kɛrĩ na à sãnia na cùkú wi bïo síi. O o ò wé mu lè ho pánká na wi o cón, hĩa ó o ò yíráa le sée mu bïo 6úen6úen warí.

4

¹ Awa, wàn zàwa lè wàn hínna na í wa làa sòobée, í sîi bèn̄tfn vá à í bíní mi mia. Mi bïo wee wée í sîi, á lé minén bio yi à í yí ho cùkú, á mi wáa wíoka fàrá ðín mi páaníló là a Nùhúso yi.

Le zéenti bïo

² O Evodii là a Sēntiisi á í wee hení bïo kà á à na yi le 6a ñi-cúa wé le dà-kéní 6a páaníló là a Nùhúso bïo yi. ³ Εε ká únén na páania wee sá ho tonló làa mi lè mí yahó á í wee bío bío kà á à na yi: 'Ba háawa mu mí nùwá ñun á ù séení. 'Ba páania lá le lònbee làa mi le Dónbeení bín-tente bueró bïo yi. O Kileman lè wàn zàwa na ká mún páania lá le lònbee làa mi le Dónbeení bín-tente bueró bïo yi. Bán yènnáa túara bía yú le mukání binbirí yènnáa vūahú yi.

⁴ Mi wé zámaka fέεε mi páaníló là a Nùhúso bïo yi. I wíokaa wee bío mu, mi wé zámaka. ⁵ Mi wé 6a nùpua na wayika à 6a nùpua búenbúen zūñ bío. Mi wé leéka le hen làa ðínú ká a Nùhúso á à buen. ⁶ Mi yí le mi hácirí yáa bío woon yi. Εε ká mi màkóo wé wi bío lée bío yi, à mi zéení mu lè le Dónbeení. Mi mún wé dé le bārakà fέεε. ⁷ Ká mi wee wé kà, á le Dónbeení á à na mí hээрà mia, hón hээрà so dà bío wa wee leéka búenbúen wán, ho ò wé á mi yiwa máa wé è dè, á yilera máa wé è lúnka mi páaníló là a Yeesu *Krista bïo yi.

⁸ Wàn zàwa lè wàn hínna, á bío kà wán á í í bío bío kà làa mia: Bío ko mu wé here mia lé ho tūiá poni bío, làa bío búenbúen na ko lè le kǎnbii, làa bío téréna, làa bío wee ce, làa bío ó o nùpue ko ò warí, làa bío ko lè ho cùkú. Bío búenbúen na se làa sòobée, làa bío ko lè le gúaaní lé bñn bío ko mu wé here mia. ⁹ Bío á í kāranna làa mia á mi tà yi, bío mi ñá í cón làa bío mi m̄n à í wee wé lé bñn á mi wé bè yi. Ká mi wee wé kà, á le Dónbeení na wee na ho hээрà, á à keí làa mia.

Ho Filiipu lóhó kèrètewa bārakà déro bío

¹⁰ I wee zámaka làa sòobée í páaníló là a Nùhúso yi, lé bío mi màhá wáa dàrina zéenia làa mi le mi pan í bío. Mu bon, mi pan í bío yí khú ká lé bío mi lá ðín yí yú mu wéró níi. ¹¹ Mu yínón bío búí fòora mií á n̄n á í wee bíoráa kà. Hen ká í bío ka làa bío na, à í sîi wa mu bío yi lé bío á í mána mu búenbúen. ¹² Í khon loo, á í zū bío á í ì gúa lè ìten. Í bío wi loo á í zū bío á í ì gúa lè ìten. Í yú bío á í dí loo, tàá í yí yú bío á í dí loo, à í yí puuní loo, tàá à bío wi í cón fòo mií loo, mu búenbúen yi á í zū bío á í ì gúa lè ìten sese. ¹³ Bñn bíowa so wéró pánkà ó o *Krista wee na mií. ¹⁴ Εε ká bío mi séenia mi le lònbee na yú mi bío yi bèn̄tfn lée bío na se.

¹⁵ Minén Filiipusa, mi zū le pāahú na á í gúa le Dónbeení bín-tente bueró ñúhú mi cón, á ló ho Maseduana kǎhú yi, á lé minén mi dòn lé 6a kèrètewa kuure na séenia mi. ¹⁶ Pāahú na á í wi ho Tesaloniiki yi lé bñn mi gúa mu ñúhú yi, á séenia mi làa bío á í màkóo wi yi á ðñn há cúa-ñun. ¹⁷ Bñn yí máa zéení le í wee cà à mi wé séení mi làa bñn sîi fέεε, èε ká í màhá wi à le Dónbeení na bío mi wee wé b̄n cūnú mia. ¹⁸ Mi hámu na mi tonkaa là a Epaforodiite buée ðñn mi lè mí ñi-káa, mu yáa puunia bío á í màkóo wi yi búenbúen. Bío mi n̄n mií ka lòn muini yia na cína á s̄mu sî le Dónbeení yi. ¹⁹ Wàn Dónbeení na n̄fóró ñii mía á à na bío mi màkóo wi yi búenbúen mia mi páaníló là a Yeesu *Krista bïo yi. ²⁰ Le ho cùkú à bío sî wàn Maá Dónbeení yi fέεε há lúlúio na ñii mía yi. *Amiina!

²¹ Bĩa bïo sã le Dónbeenĩ yi 6a pãaníló là a Yeesu *Krista bïo yi á mi tẽnĩ yi lè mí nĩ-kénĩ kénĩ. Wàn zàwa lè wàn hĩnni na làa mi pãanía wi mún wee tẽnĩ mia. ²² Bĩa hen na bïo sã le Dónbeenĩ yi 6uen6uen wee tẽnĩ mia, sũnkú bĩa wee sá ho *Oroomu bée cín.

²³ Le o Núhũso Yeesu Krista wé mu sãamu làa mia.

Ho vūahú na ó o Poole túara nɔn ho Koloosi kèrètíewa kuure yi

Vūahú túaró ñuhú

Ho vūahú na kà lé o Poole túara ho nɔn ho Koloosi lóhó kèrètíewa kuure yi. Yia nín-yání buera le Dónbeení bíoní bín lé yia 6a le Epafaraasi, o là a Poole páanía wee sá ho tonló dà-kéní. O wee lé ho Koloosi lóhó mí bεεre yi (1.7; 4.12).

Pāahú na ó o Poole wi ho kásó yi ho Oroomu yi (4.3), ó o Epafaraasi 6ueé 6úεkíó wo á bía nɔn wo yi le 6a nùpua 6úí hínɔn wee vīníní ho Koloosi kèrètíewa lè ho kàránló 6úí síí.

Lé bǔn nɔn ó o Poole túararáa ho vūahú na kà nɔn 6a yi, à zéení le Dónbeení túiá poni làa ba, bèra a na à 6a pí 6a nùpua mu kàránló. O mún bía nɔn 6a yi le le Dónbeení ðín o Yeesu *Krista wán léraráa ho ðímíjá, á lé orén le wee ðín wán kânínáa 6a nùpua (1–2).

O zéení bío 6a wé è 6ua lè mítén 6a páaníló là a *Krista yi (3–4).

Lé o Tisiiki là a Oneziimu ó o Poole tonkaa lè ho vūahú mu á 6a vaá nɔn ho Koloosi kèrètíewa kuure yi.

Le tēenti

¹ Mu lé ínén Poole, yia le Dónbeení lè mí síí bío á wó á í lé o Yeesu *Krista tonkaro, lé mi wee túa ho vūahú na kà. Inén lè wán za Timotee ² á wee tēení minén wán zàwa lè wán híní na bío sá le Dónbeení yi ho Koloosi lóhó yi á páanía là a Krista, á siadéro wo yi fàrá tina. Le wán Maá Dónbeení à wé mu sáamu làa mia, à na ho héerà mia.

O Poole Dónbeení bārākà déró bío

³ Hen ká wa sansan wee fio wa Nuhúso Yeesu *Krista 6àn Maá Dónbeení yi mi bío yi, à wa dé le bārākà. ⁴ Wa wee dé le bārākà lé bío wa já bío mí sía dóráa o Yeesu Krista yi bío, làa bío mí waráa bíá 6úén6úén na bío sá le Dónbeení yi. ⁵ Mi dó mi sía á wa mín, lé bío mi dó mi sía á wee lóní le Dónbeení bè-tente na le dó mí jii le mí ì ká làa mia ho wáayi. Mu bè-tente mu á mi já bío pāahú na 6a buera le bín-tente nɔn mia yi, dén na lé ho túiá poni. ⁶ Ho ðímíjá 6úén6úén yi, á bíá wee tà le bín-tente mu bío, à wé bío sí le Dónbeení yi á wee dé wán ká 6a wà. Lé ká síí á mu mún wee wéráa minén cón à lá ho pāahú na mi já le bín-tente mu yi, á zūna le Dónbeení sáamu bío binbirí à 6uee 6úe ho zuia jii wán. ⁷ Mu lé o Epafaraasi, yia wa wa làa sòobéε na làa wen páanía wee sá a Krista tonló, lé wón buera le bín-tente mu nɔn mia. O wee sòobá mítén à sáráa o Krista tonló wa lahó yi mi cón. ⁸ Lé orén 6ueé bíá le waminí na á le Dónbeení Hácírí wó á mi wa làa mín bío làa wen.

⁹ Lé bǔn nɔn á pāahú na wa já mi bío yi jii wán, á wa wee fio le Dónbeení yi fεε mí bío yi. Wa wee fio le le Dónbeení na mu bè-zúrminí lè mu bío zúríló 6úén6úén na wee lé lerén mí bεεre Hácírí cón mia. Lé bǔn ñ na ká mi ì zúrí bío le síí vá yi á mu jii ì sí. ¹⁰ Bǔn ká mi ì dàñ ñ 6ua miten làa bío mu koráa là a Nuhúso, á mi wé è wé bío sí a yi 6úén6úén fεε lè há wára na se lè mí síiwá 6úén6úén, á à wíoka à zúrí le Dónbeení. ¹¹ Bío le Dónbeení pánká jii mía, á wa wee fio le yi le le wé à mi pánká kεrí bèra a na à mi wé dàñ hí mi sía, à jii mi yiwa lè le sí-wεε. ¹² Mí wé dé wán Maá

Dónbeení bǎrákà. Le wó á mi kò à mi níi kẹ́n hǎ kía na le bǎrá ká làa bíà bío sǎ le yi mu khoomu yi le cón. ¹³ Le kǎnía wɛn le tibirí pánká níi yi, á wa wǎa wi le Za na le wǎa làa sòobéé bééni díinií ¹⁴ Lé o Za mu pánká yi á le kǎnía wɛn, á séra wa bè-kora día.

O Krista khòoníló leni

¹⁵ O Za mu yi á wa wee mi le Dónbeení na yi dà máa mi.

O kí mu bío búenbúen, á wi mu bè-lénnia búenbúen jùhũ wán.

¹⁶ Lé bío ó orén lé yía le Dónbeení òn wán léraráa mu bío búenbúen,
bío ho wáayi, làa bío ho tá yi,
bío wee mi, làa bío yí máa mi,
hǎ pánkáwá lè mí síiwá búenbúen.

Le Dónbeení òn orén wán á léraráa mu bío búenbúen,
mu bío búenbúen le léra orén bío yi.

¹⁷ Orén wi ká bío búí òn yi léra.

Lé orén pánká yi á mu bío búenbúen wi mí lara yi sese.

¹⁸ Ba kèrètíewa búenbúen kuure na ka lòn sǎnía bǎn jùhũ lé orén.

Lé orén le kuure mu búá wán.

Lé orén lé ba ní-hía nín-yání so na vèera á máa bíni máa hí
bèra a na ò o dí mu bío búenbúen yahó.

¹⁹ Lé bío mu wó sína le Dónbeení yi á bío lerén karáa búenbúen à le Za
mún kẹ́n làa búń.

²⁰ A mu mún wó sína le yi á le òn orén wán à bío ho wáayi làa bío ho tá
yi búenbúen làa de bíni wé sí.

Lé o Za na húrun á *kùrùwá wán á cǎni kúará pánká yi á le dóráa ho
héerà lerén lè mu bío búenbúen pǎahũ.

²¹ A mínén na lá lé ba ní-hání le Dónbeení cón, á lá lé le zúkúsa mi yile-
kora lè mí bè-kora wéró bío yi, ²² á le wǎa wó á mi bíniá sí làa de bío le
wó á le Za wó a núpue á húrun pánká yi. Le wó ká síi bèra a na à mí dàń
òn le yahó ká mi wee ce á fíani mǎa yi á bè-kohó yèni yí máa ve léé yi.

²³ Ká mi mǎhá ko mi wíoka dé mí sía o Za mu yi, á fǎrá òn. Bío mi dó mi
sía wee lòní bío le Dónbeení dó mí jii le mí ì wé le bín-tente yi á mi yí
khènnáa. Le bín-tente mu lé òn mi jǎ khíina, òn buera nòn ho òmíjǎ
núpua búenbúen yi. A lé lerén bín-tente mu bueró tonló á ònén Poole mún
wee sǎ.

O Poole lònbee na ó o wee lá bío

²⁴ Hǎ làa na ká wán á le lònbee na á ì wee lá mi bío yi á ì wee zámaka
bío yi. Lé ká síi á ì sǎnía lò ò beráa á à tíiráa le lònbee na wa ko wa kǎa
yi jii* o *Krista tonló sǎró yi ba kèrètíewa búenbúen kuure na lé o sǎnía
bío yi. ²⁵ Ìnén wǎa lé ba kèrètíewa búenbúen kuure mu ton-sǎ lé bío le
Dónbeení kǎrǎfǎa ho tonló mǎi, á le ì zéeni mí bíoní bío yahó búenbúen
mi séeníló bío yi. ²⁶ Le bíoní mu lé mu bío na le Dónbeení lá sà ho òmíjǎ
núpua búenbúen yi hááni. Éé ká hǎ làa na ká wán á le wǎa zéeni le bíoní
mu bío làa bío sǎ le yi. ²⁷ Le Dónbeení le mí ì zéeni làa ba le le bío na
lá sà yi na semu bǎn síi mǎa á ba núpua búenbúen níni dàń kẹ́n yi. Bún
bío so lé o Krista páaníló làa mǎa. Lé bún nòn á mí dó mi sía wee lòní
ho cùkú na le Dónbeení dó mí jii le mi níni ì kẹ́n yi. ²⁸ Lé wón Krista so
á wa wee zéeni bío, á wee jii le Dónbeení nípomu ní-kéní kéní zení wán,
á wee kǎrán ba lè mí ní-kéní kéní mu bè-zúminí pánká yi. Wa wee wé
bún bèra a na à ba ní-kéní kéní dàń dǎ vé ba páaníló là a Krista pánká

* 1:24 Mi loń Matiye vǎahũ 24.3-14; Maaki vǎahũ 13.19-23

yi. ²⁹ Lé bñn te bño á ï wee sáráa ho tonló mu lè ï sòobéε là a Krista pánká beení na wee mi bño á ï wee wé yi.

2

¹ I wi à mi zñn le ï wee sá lè ï sòobéε minén lè ho Lawodisee lóhó kèrètíewa, làa bña ká búenbúen na yère mún ðñn yí dá ï wán bño yi. ² I wee sá lè ï sòobéε bèra a na à mi búenbúen sía wé hereka à mi wé le dà-kéní bño mi wa làa mún bño yi. Bñn bño yi á mi ï yí mu bè-tentewà lè mí síiwà búenbúen na ko làa mia ká mi bènññ zña le le Dónbeení bín-tente na mi ná lè ho tñiá poni. Lé bñn ñ na ká mi ï zñn le Dónbeení bño na lá sà yi, bñn na lé o *Krista. ³ Lé orén mí ðòn á mu bño zñnló lè mu bè-zñnminí búenbúen na lé ho náfòrò binbirí wee lé cón. ⁴ I bña bñn ñon mia bèra a na à mi yí ðía mítén le o búí khà lè mí bín-sía vñiní. ⁵ I mia mi ðahú bñn bon, ká ï hácírí ðén màhã wi làa mia. Bño mi buannáa mún sese, làa bño mí siadéro o Krista yi fàrá ðña á ï sli wan bño yi.

Wa páníló là a Krista bño

⁶ Awa, á bño mi tà ò o Yeesu *Krista wé mi Núhũso, á mi wãa bua miten làa bño sí a yi mi páníló làa wo bño yi. ⁷ Mi fàrá mi siadéro wo yi lòn vñndéε na naní zon ho tá yi bño síi. Mi le mi siadéro mu wo yi à wíoka wé dé wán. Mi wíoka fàrá ðñn mi siadéro wo yi. Mi wé mu búenbúen héha lè ho kàránló na mi yú, à wíoka wé dé le Dónbeení bárakà féεε.

⁸ Mi pa miten bño. Mi yí ðía le 6a nùpua vñ mia lè mí kàránló na yí bon á ñuhú mia. Hón kàránló so fàrá 6a nùpua làndáwá lè ho ðímíná pánkáwá na yí máa mi wán, ká ho yí fàrá Krista wán. ⁹ Mu bon, bño ó o Krista wó a nùpue mí cúee á bño le Dónbeení karáa búenbúen ó o mún karáa. ¹⁰ A le Dónbeení bño ðání yi á mi bño búenbúen ñii sú mi páníló là a Krista yi, wón na wi hã pánkáwá na yí máa mi búenbúen ñuhú wán. ¹¹ Bño mi pánía làa wo, á mi lé 6a nùpua na 6a kúiora. Ká hón kúioró so màhã yí wó mi sánia yi. Ho *kúiiro na ó o *Krista wó lé mu bè-kohó pánká na ó o léra mia. ¹² Pãahú na mi bátízera yi, á mi ka lòn nùpua na pánía nùna là a Krista á mún pánía vèera làa wo lé bño mi dó mi sía le Dónbeení pánká na vèenia wo léra 6a ñi-hía ðahú yi. ¹³ A minén na lá húrun le Dónbeení cón mu bè-kora na mi lá wee wé làa bño mi yí kúiora bño yi, á le wãa vèenia mia mi páníló là a Krista bño yi. Le séra wa bè-kora búenbúen ðía. ¹⁴ Wa wékheró bño na ñà wa ñúná yi á le 6ó ñuhú lòn kení vñahú bño síi. Le búaa mu ho *kùrúwá wán á 6órãa mu ñuhú. ¹⁵ Le fáara hã pánkáwá na yí máa mi búenbúen fña á dó hã ñyio hã yi 6a nùpua búenbúen yahó o Krista húmú ho kùrúwá wán pánká yi.

¹⁶ O o búí wãa yí ko ò o cítí mia bño mi yí bò 6a *làndá yi mu bè-ðinii lè mu bè-ñunii ðání yi, tàá bño mi yí máa dí hã sñn-beera, tàá ho pñihú miló nín-yání wizonle sánú, tàá 6a *zúifúwa vñnkalo wizonle sánú. ¹⁷ Bñn búenbúen fù lé bño lá wá 6ueé wé 6àn khànkhanáamu. Ká mu binbiriso wee lé o Krista yi. ¹⁸ Mi yí ðía le o búí bño le mi yí ko lè ho cñnú le Dónbeení cón. I wee bño bña wee wé lè 6a wee liiní mítén à 6uani ho wáyí tonkarowá bño. Ba wee bño le mi bño ñuhú wi po bña ká 6a bè-minii bño yi. Lé 6arén te mí kùrú yilera. Ba wee yòoní mítén mu bño yi kãamáa. ¹⁹ Ba yí cèéra a Krista na ka lòn sánia 6àn ñuhú yi. Lé orén wee wé à hã sánia bñowa na cèékaa mún yi à wé ðã làa bño le Dónbeení le mu wérãa.

Wa húmú lè wa vèeró là a Krista bño

²⁰ Mi páania húrun là a Krista, á kánia ho ðímíná pánkává na yí máa mi níi yi. A léé webio nɔn á mi pá wee díá miten à 6a kíkaka yi lè mí *làndává, ka lè mi bío pá sã ho ðímíná yi? ²¹ Ba le mi yí lá bío ká, à yí dí bío ká, à bío ká mi yí dã. ²² Hón làndává so bío ciran mu bío na ká a nùpue njána mu lè mí màkóo, à mu vé. Lé 6a nùpua bò hã á wee kàrán làa mín. ²³ Mu bon, mu ka lòn bè-zúrúminí bío na se á wee zéení le 6a nùpua wé dé mí sòobéé le Dónbeení bío yi, à wé liíní míten, à wé beé mí sánia lò. Eε ká mu njúhú màhã mía. Mu wee kãna bío 6a nùpua sia wee vá yi mí dòn yi.

3

¹ A bío mi ka lè mi vèera là a *Krista, á mi wãa wé cànka bío bío sã ho wáayi, hen na ó o Krista yòó kará yi le Dónbeení nín-ñání. ² Mi wé leéka bío bío sã ho wáayi bío, ká mi wé yí leéka bío bío sã ho ðímíná yi bío. ³ Mu bon, mi ka lè mi húrun, á mi wãa yú le mukɔn-ñinle là a Krista, wón na páania lè le Dónbeení. Bía bío sã ho ðímíná yi á le mukɔn-ñinle mu bío sã yi. ⁴ O Krista lé yia lé mi mukãní. Ká a Krista khii wà 6ueé zéení míten lè ho ðímínása, á mún ñ zéení làa ba le mi bío sã mí yi, á mi ì páaní a cùkú yi làa wo.

Le mukɔn-ñinle lè le mukɔn-kinle bío

⁵ Awa, á bío wi mia na bío sã ho ðímíná yi á mi 6úe njúhú. Bún na lé ho hã-fénló lè ho bá-fénló lè mí síiwà, lè hã nnyi-wará, lè mu bío na yí se na mi sia wee vá yi, lè hã yio na yí máa sí lè mu bío. Bún na ka lòn wónna na mi dó mi sia yi. ⁶ Hón wékhewa so lé hãa wee wé à le Dónbeení sii ðínáa [bia yí máa bè le bíoní yi.] ⁷ Lé bún 6àn síi á minén mún lá wee wé pãahú na hã wékhewa pánká wi mi wán. ⁸ Eε ká hã laa na ká wán á mi khi mu 6úen6úen yi. Mi wé yí le mi sia cí, mi díá le mukɔn-niilé, lè hã làntaa, lè hã kàakó-bioní. ⁹ Mi wé yí fúaa sabioní na mín yi. Mi wé yí wé bún bíowa so, lé bío mi wãa díá bío mi fù wee 6ua lè miten. ¹⁰ Mi wãa yèrémáa wó 6a ñi-fla. Lé le Dónbeení wó mia lè 6a ñi-fla á wee yèrémá mia fèεε, à mi 6onmín làa de, à mi zúrú le binbirí. ¹¹ Lé bún nɔn á 6a *zúífúwa làa bía yínɔn 6a zúífúwa, làa bía kúiora làa bía yí kúiora, lè 6a ñi-hání, làa bía yio yí héra, lè 6a wobáaní làa bía wi míten, bán 6úen6úen á hueekaró mía yi. O *Krista mí dòn lé yia bío njúhú wi. Bía dó mí sia wo yi 6úen6úen ó o páanianáa.

¹² Awa, minén na le Dónbeení wa á hueekaa á mi bío sã le yi, mi wãa wé 6a nùpua na zú le màkárí. Mi wé wé mu tentemu. Mi wé liíní míten à wé wayika. Mi wé ñi mi yiwa. ¹³ Mi wé yí le mi sia cí mín yi. Ká a 6úí wé wó khon lè mí ninza, à mi sén díá na mín yi. Bío ó o Núhúso séraráa mi wékhéro díá, lé bún 6àn síi á minén mún wé sén díá nanáa mín yi. ¹⁴ Mi wañ mín, bún lé bío bío here á po bío ká 6úen6úen. Lé bún á à wé mia lè le dà-kéní binbirí.

¹⁵ Le o Krista héérà na ó o wee na mia à dí mi bíowa 6úen6úen yahó. Lé hón héérà so á le Dónbeení hueekaa mia à mi kɛn yi, à mi wé lòn sánia dà-kéní. Mi wé dé le bárákà. ¹⁶ Le o Krista bíoní kɛn mi yiwa à ñii sí, à mi wé kàrán mín, à wé hení mín sia lè mu bè-zúrúminí na ñii sú. Mi wé sío hã lení lè mí síiwà lè mi sia 6úen6úen à dérãa le Dónbeení bárákà. ¹⁷ Bío mi wee bío làa bío mi wee wé 6úen6úen á mi wé wé là a Núhúso Yeesu yèni. Mi wé dé o Maá Dónbeení bárákà o Yeesu mu pánká yi.

Bio wa ko wa bua làa mìn

¹⁸ Hãawa, mi wé liiní miten na mi b́arání yi, làa b́io mi ko mi wé wé làa b́u mi páaníló là a Ńuhúso bio yi. ¹⁹ Báawa, mi wań mi h́ánání. Mi wé yí j́iiní mi mukání 6a wán.

²⁰ Zàwa, mi wé bè mi maáwà lè mí nuwà b́ioní yi mu b́io 6́úen6́úen yi, lé b́io á b́ún sí a Ńuhúso yi. ²¹ Maáwà, mi wé yí ćfí mi zàwa sía à tèè 6a bàra.

²² Wobáaní, mi wé bè mi j́únása na wi ho ðímíj́á yi b́ioní 6́úen6́úen yi. Mi wé yí wé mu 6a ýio yi mí ðòn à càráa le yèni 6a cón. Ká mi màhá wé sá na 6a yi lè le yi na wee ce, b́io mi wee kónbi o Ńuhúso bio yi. ²³ Mi wé wee sá tonló lée tonló, à mi hén mi yiwa sáráa ho, à keń lè mu lé o Ńuhúso á mi wee sá na yi, ká mi yí máa sá na nùpua yi. ²⁴ Lé b́io mi zū le o Ńuhúso á à sáání mia, dén sáání so lé h́a ḱia na ó o bàrà ká làa b́ia bio sá a yi. Yia lé mi Ńuhúso lé o Yeesu Krista, lé wón á mi wee sá na yi. ²⁵ Ká b́ia 6́èn wee wé bio yí térénna, bán ó o Ńuhúso á à sáání yi á à héha làa b́ún, o máa hueeka nùpua mìn yi.

4

¹ Wobáaní j́únása, mi wé wé b́io térénna á héhaa lè mi wobáaní. Lé b́io mi zū le minén mún Ńuhúso wi ho wáayi.

Le zéeni lè le t́èni b́io

² Mi yí ḱhí ho fioró yi. Mi dé sòobéè ho yi à wé dé le Dónbeení b́aráka f́éè. ³ Mi mún wé fio na warén yi bèra a na à le Dónbeení hén mí b́in-tente bueró j́ii na wen, b́ún na lé o *Krista b́io na lá sá yi. Lé b́ún b́io yi á ĩwiráa ho kásó yi. ⁴ Mi fio na mii bèra a na à ĩ ðán zéeni mu wéréwéré làa b́io á ĩ ko à ĩ zéeni làa b́u.

⁵ Mi wé zún miten 6uaró b́ia yínón 6a kèrèt́ewa t́ahú. Páahú lée páahú na mi dà à wé mu bè-tentewá yi à mi wé mu. ⁶ Mi wé 6a nùpua na zū h́a b́ioní à wé b́io h́a b́in-tentewá, à wé ðán b́io lè 6a nùpua làa b́io mu koráa.

⁷ O Tisiiki 6ueé zéeni b́io á ĩ b́io karáa 6́úen6́úen làa mia. Wón lé wán za mu kèrèt́emu ðání yi á ĩ wa làa sòobéè. O wee sòobá miten à sáráa o Ńuhúso tonló làa mi. ⁸ B́io non á ĩ wee tonkaráa wo mi cón lée bèra a na à mi zún b́io wa b́io karáa, o ò h́í mi sía. ⁹ O Onεziimu na wee lé mi cón á à bè mún làa wo. Wón mún lé wán za mu kèrèt́emu ðání yi á ĩ wa làa sòobéè. O sídéro o Krista yi f́ará t́ina. Lé 6arén mí nùwá j́un á à bè mún 6ueé zéeni b́io wó wa cón 6́úen6́úen làa mia.

¹⁰ O Arisitaaki, yia làa mi páanía wi ho kásó yi á wee t́èni mia. O 6uenló b́io f́era b́ia non mia. Ká a 6ueé ðn mia, à mí 6ua a sese. ¹¹ O Yeesu, yia 6a mún wee ve le Zusituusi wón mún wee t́èni mia. Ba *zúífúwa na lé 6a kèrèt́ewa t́ahú, á bán mí ðòn lé b́ia làa mi páanía wee sá, à zéeni le Dónbeení bá-zámu b́io. Ba henía 1 síi. ¹² O Epafaraasi, yia wee lé mí cón, á mún wee t́èni mia. Wón mún lé o Yeesu Krista ton-sá, á wee sòobá miten à fio f́éè mi b́io yi bèra a na à mi síadéro le Dónbeení yi wioka f́ará t́in, à wé 6a kèrèt́ewa na ðn vó, á yí máa titika le Dónbeení síi b́io wéro yi. ¹³ Inén 1 b́ere mnon b́io ó o wee beéráa miten lò làa sòobéè minén lè ho Lawodisee lè ho Hiyerapoliisi lórá kèrèt́ewa bio yi. ¹⁴ O Luki na lé o ðòkòt́úarán, yia á ĩ wa làa sòobéè, là a Demaasi mún wee t́èni mia.

¹⁵ Mi t́èni wán zàwa lè wán h́inni kèrèt́ewa na wi ho Lawodisee lóhó yi. Mi mún t́èni a Ninfa lè 6a kèrèt́ewa na wee kúee mún wán o źii yi.

¹⁶ Ká mi kàrána í vūahũ mu vó, à mi na ho ho Lawodisee kèrètíewa kuure yi à bán mún kàrán. Ká bán mún tonía ho vūahũ na nɔn 6a yi á nɔn mia, à mi mún kàrán hón.

¹⁷ Mi hení na a Aasiipu yi le ho tonló na o Núhũso kàràfáa wo yi ò o wé sá à ho jii sí.

¹⁸ Lònbió lé ínén Poole lè í nín-bia á wee túa bió kà à na mia. Mi yí le mi yiwa sà miĩ ho kàsó na á í wi yi. Le le Dónbeenĩ à wé mí sãamu làa mia.

Ho nín-yání vūahú na ó o Poole túara n̄n ho Tesaloniiki kèrètíewa kuure yi

Vūahú túaró jūhū

Ho vūahú mu lé o Poole túara ho á n̄n ho Tesaloniiki kèrètíewa kuure yi. Ho Tesaloniiki mu lé ho Maseduana kōhū ló-beeni. Ba kèrètíewa kuure na ho lóhó mu yi lé orén Poole fàrá le. Èe ká a màhá yí dàrna yí kará bín yí míana. Lé b̄io á ho kàránlò na ó o wee na á 6a *zuífūwa búí yí tà b̄io, á 6a n̄n wo (Bè-wénia vūahú 17.1-17). B̄io n̄n ó o túararàa ho vūahú mu lé ho tonlò na ó o sá hūinia yi bín ó o wi ò o b̄iní s̄jii.

B̄io le kuure mu yí fàrá yí míana, ká b̄io le kèrètíewa wee wé ká mu se búenb̄uen ó o j̄á, ó o wee zámaka mu b̄io yi, á wee hení 6a s̄ia le 6a bánbá à 6a kèrètíemu wé va lè ho yahó. O b̄ia 6a ní-hía vèeró b̄io làa ba, làa b̄io ó o *Krista à b̄iní ì buen á bueé fé b̄ia dó mí s̄ia wo yi. O mún b̄ia le 6a wé sá à yí dí parí.

Ba bè-zūrlowà tò mu wán le ho vūahú mu lé h̄ia lé o Poole nín-yání vūahú na ó o túara. O túara ho há lúlúio búarà-jun làa píru (50), lè ho búarà-jun làa píru làa dà-kéní (51) p̄ahú o Yeesu teró m̄n.

¹ Mu lé warén, o Poole, là a Silivēn là a Timotee á wee túa ho vūahú na ká á à na minén Tesaloniiki kèrètíewa kuure yi, minén na b̄io s̄a a Maá Dónbeeni là a Nuhūso Yeesu *Krista yi. Le le Dónbeeni wé mí s̄amu làa mia à na ho h̄erà mia.

B̄io ho Tesaloniiki kèrètíewa buan lè m̄ten

² Wa wee dé le Dónbeeni b̄aràkà f̄éé mi búenb̄uen b̄io yi. Wa yí máa khí le Dónbeeni floró yi mi b̄io yi. ³ Wa wee leéka mi b̄io fúuu wàn Maá Dónbeeni yahó. Lé b̄io á mi yí dú parí mi s̄adéro le Dónbeeni yi. Le waminí na wi mia lé dén n̄n á mi wee wéràa mu bè-tentewà. A mi s̄adéro wa Nuhūso Yeesu *Krista yi á mún fàrá d̄in. ⁴ Wàn zawa lè wàn h̄inni, wa zū mu le le Dónbeeni wa mia á hueekaa à mi b̄io s̄í le yi. ⁵ Wa yí buera le b̄in-tente yí n̄n mia lè wa j̄iní mí dòn, wa mún wó mu lè le Dónbeeni Hácírí p̄anká, á mún láa mu yi kénkén le le b̄in-tente mu b̄io lé ho t̄iá. B̄io wa buan lè waten mi t̄ahú à mi b̄io wé seráa á mi zū. ⁶ B̄io warén wó á mi b̄o yi, á mún b̄o b̄io ó o Nuhūso wó yi. H̄arí b̄io mi lò wee be làa s̄obéé mí cúee, à mi pá tà b̄o le Dónbeeni b̄ioní yi lè le s̄i-wéé, d̄io le Dónbeeni Hácírí wee na.

⁷ B̄io mi wó ká lé b̄un á b̄ia tà a Krista b̄io ho Maseduana lè ho Akayii k̄ana yi búenb̄uen lá ko 6a wé loí yi à wé. ⁸ Lé lè minén c̄n ó o Nuhūso b̄ioní d̄in yi á s̄a j̄ánáa ho Maseduana lè ho Akayii yi. Mu yínóí b̄un mí dòn. Mi Dónbeeni b̄io t̄aró á bènbéra há lùà búenb̄uen, á mu b̄an b̄ioró yáá w̄aa j̄uhū mia wa c̄n. ⁹ Ba n̄pua búenb̄uen wee b̄io b̄io mi buan làa w̄en b̄io, p̄ahú na wa van mi c̄n yi. Ba mún wee b̄io b̄io mi p̄á h̄a w̄onna à mi tà le Dónbeeni binbirí na wi f̄éé b̄io, á n̄n miten le yi ¹⁰ á pannáa le Za Yeesu na à lé ho wáayi ì buen, wón na le v̄enia. Orén Yeesu mu lé ȳia á à k̄aní w̄en le Dónbeeni s̄i-c̄ilè c̄itii p̄ahú.

2

Ho tonlò na ó o Poole sá ho Tesaloniiki lóhó yi b̄io

1 Wàn zàwa lè wàn hínni, minén miten mən wa buenlò mi cón cūnú.
 2 Mi zū mu le sání wa buen mi cón, á 6a beéra wa lò, á zùarína wən ho Filiiipu lóhó yi. Ká le Dónbeení mǎhá henía wa sía á wa bueraráa le Dónbeení bín-tente nən mia lè há kánkáa.* 3 Wa bè-bíonii yí dín bío na yí bon wán. Yilera na yí se mía wən. Wa yí máa cà à wa vīnī núpue. 4 Bùeé. Le Dónbeení lora wən, á mən à wa ko làa bú, á le kàràfáa mí bín-tente wən á wa wee bue. Hen ká wa wee bío, se mu yínɔ́ núpua á wa le wa à wéé sía, ká mu lé le Dónbeení. Dén na zū bío kǎhína zoó wi wa sía yi. 5 Mi zū mu kénkén le wa bíoní yínɔ́ ní-khènló bíoní. Wa yí máa bío à cà bío núpue búí cón. Bún le Dónbeení mí beere zū. 6 Wa mún yí cà à minén táá ní-vio khòoní wən. 7 Wa yáà lá ko à wa wé fé bío búí mi cón lé bío wa lé o *Krista tonkarowà. Ée ká wa mǎhá tà wayíira waten mi fahú làa bío ó o há-ɲàa wé wayíiráa mítén à loínáa mí zàwa yi bío síi. 8 Wa wa mia làa sòobéé lé bún nən á wa yí kǎɲaa le Dónbeení bín-tente bueró à na mia yi mí dòn, à wa le wa à na waten búenbúen mi bío yi. Bún wee zéeni le mi bío ɓèntín here wən dàkhína. 9 Wàn zàwa lè wàn hínni, ho tonlò na wa sá, làa bío wa lò bonnáa á mi zū bío. Wa sá le wisoni lè ho tñàahú, bèra a na à wa bío yí wé sèró mi ní-kéní búí wán. Lé ká síi á wa wóráa á bueraráa le Dónbeení bín-tente nən mia. 10 Minén na tà a Krista bío á wa buan waten sese yahó, á téréna waten. Bío 6a dà à bío le wa wó khon yi á mía. Minén lè le Dónbeení lé mu scéràsa. 11 Mi zū mu le mi ní-kéní kéní á wa buan làa bío ó o maá wee wé bua lè mí zàwa bío síi. 12 Wa nən há yile-tentewà mia, á híina mi sía, á bía mu henía nən mia le mi bua miten làa bío le Dónbeení síi vá yi. Dén na von mia à mi keŋ le bá-zàmu cùkú yi.

13 Wa mún pá bínía wee dé le Dónbeení bǎrákà bè-vio búí bío yi. Pǎahú na mi ná le Dónbeení bíoní wa ɲiní yi, á mi yí buan le lòn núpue bíoní, à mi buan le lè le Dónbeení bíoní bío síi. Mu bon. Le ɓèntín ló le Dónbeení cón làa tūiá. Le bíoní mu bè-wénia wee mi minén na tà a Krista bío cón. 14 Wàn zàwa lè wàn hínni, ho *Zudee kǎhú kèrètɛwa kuio na bío sá le Dónbeení yi bío na sá 6a yí lé bún ɓàn síi á minén mún kǎa yi. Le lònbee na yú 6a 6a *zúifùwa níu yi, lé dén lònbee so síi á mǎn zàwa mún beéra lè mi lò. 15 Lé ɓarén zúifùwa yáania 6ó le *Dónbeení ɲi-cúa fεerowà. Lé 6a zúifùwa mún 6ó a Nuhúso Yeesu. Warén wa beere á 6a beéra lò. Le Dónbeení síi bío wéró mía 6a yi huúu. Bío bío wi 6a núpua búenbúen yi á 6a tun wána. 16 Wa lá wi à wa bue le Dónbeení bíoní à na bía yínɔ́ 6a zúifùwa yi à ɓàn fen, á 6a wi 6a hè wən. Lé ká síi á 6a wó à tīraráa mí bè-kora na 6a wee wé fεεe ɲii. Ée ká mu véenúí á le Dónbeení síi cà 6a yi.

O Poole síi vá ó o mi ho kèrètɛwa wán

17 Wàn zàwa lè wàn hínni, wa saawaa mún yi á yú pǎahú à wa máa mi mín, ká wa mǎhá wee leéka mi bío. A wa wee ɓánbá, á wi wa mi mi wán, lé bío á mi bío wi wən làa sòobéé. 18 Lé bún nən á wa lá wi à wa bíní ɓuee búεékí mia. Inén Poole wó mu lora dón há zen cúa-yen. Ká a *Satāni mǎhá hò wən. 19 Bío nən á wa dóráa wa sía, á wi le sí-wεε yi, lé minén bío yi. Lé minén lé le saánii na à à wéé wa sía wa Nuhúso Yeesu yahó o kǎhí bíní buenlò pǎahú. 20 Mu bon. Lé minén lé wa cùkú lè wa sí-wεε.

3

1 Bío wa míana wa máa ɲí mi sá, á wa ɲà wa yiwa san. Lé bún nən á wa tò mu wán le wa à keení ho Atεena lóhó yi wa dòn, 2 à wa tonkaa

* 2:2 Mi loŋ Bè-wénia vūahú 16.19-24; 17.1-9

wàn za Timotee mi cón, wón na wee sá le bín-tente bueró tonló le Dónbeení, dío bío ciran o *Krista. Wa tonkaa wo ò o buee wé à mi siadéro le Dónbeení yi wíoka fàrá dín, ò o mún hení mi sía. ³ Lé bún á à na ká minén búí máa díá mítén á ho zuia lònbee na wee yí mia máa lúnka mi yilera. Minén miten yáá zū mu le warén na tà a *Krista bío ko wa káa le lònbee mu yi. ⁴ Bío wa hía wi mi cón á wa fèra bía mu nòn mia le wa lò ò be làa sòobéé. Mi zū le bún lé bío bèn wó. ⁵ Lé bún nòn á ì jà ì yi san á ì tonkaa o Timotee mi cón ò o buee loñ bío mi siadéro le Dónbeení yi bío karáa à bíní buee bío na mií. Bío dà-kéní á ì lá zána yi, le jún-sí ó o *Satáni khà mia víníá. Ká mu lá wó làa bún se wa sèéra waten mi bío yi káamáa.

⁶ Éé ká bío ó o Timotee ló mi cón buée dǎn, á bío ó o bía mi siadéro le Dónbeení yi lè mi waminí dǎní yi léé sí-wéé bío. O bía le ká mi san san lon wa bío à mi sía wa. O le mi wee cà à mi mi wa wán làa bío á warén mún wi à wa mináa mi wán bío síi. ⁷ Wàn zàwa lè wán hínni, lé bún nòn wa yúráa le sí-hífilè mi siadéro le Dónbeení yi bío yi le hácírí yáaró lè le lònbee na wee yí wén yi. ⁸ Há làa na ká wán á bío mi can tina o Núhúso yi á wee fání wa sáníá. ⁹ Wa yáá yí zū bío wa à dé lè le Dónbeení bǎráká le sí-wéé na wa wee yí le yahó mi bío yi. ¹⁰ Wa wee fio le Dónbeení yi lè wa sòobéé le wisoni lè ho tǎnahú à wa làa mia bíní mi mín, à bío fòora mia mi siadéro le Dónbeení yi bío yi à wa tí bún jii.

¹¹ Le wàn Maá Dónbeení mí bæere lè wa Núhúso Yeesu à wíoka ho wǎhú na wa à bè buée mináa mi wán. ¹² Le o Núhúso wé à le waminí na mi wa làa mín á mún wa lè 6a nùpua búenbúen, à wé dé wán à yòo puuní. Le le waminí mu 6onmín làa dío á wa waráa mia. ¹³ Bún ká a Núhúso á à hení mi sía, á mi yiwa á à ce wàn Maá Dónbeení yahó, wa Núhúso Yeesu làa bíá búenbúen na bío sá a yi buenló pǎahú.

4

Bío 6a kèrètíewa ko 6a 6ua lè miten

¹ Wàn zàwa lè wán hínni, wa kenía mia làa bío mi ì guaráa miten á bío á à wé sínáa le Dónbeení yi. A le làa bún mi 6uan lè miten. Éé ká wa màhǎ wee fio mu mi cón làa sòobéé á wee hení mu na mia o Núhúso Yeesu yèni yi le mi wíoka dé mu wán.

² Há yile-tentewà na wa nòn mia á mi zū. Lé o Núhúso Yeesu á há ló yi. ³ Bío le Dónbeení wee cà lé à minén mi kuio bío sí le yi: Mi pa miten bío ho há-fénló lè ho bá-fénló lè mí síiwà yi. ⁴ Mi nǐ-kéní kéní zún bío mi ì hénínáa mi sáníá yi mu bío yi à héha làa bío le Dónbeení síi vá yi. ⁵ Mi yí díá miten à mu bío na yí se poní wé 6úe làa bío á bíá yí zū le Dónbeení wee wéráa mu. ⁶ Nii woon yí wé yí khe lè mín za mu bío mu dǎní yi huúu. Wa bía mu nòn mia vó á jà mi zeñ wán le bíá wee wé hǎn wára so síi ó o Núhúso síi á à cǐ yi á à cǐtí. ⁷ Bío bíá bon, le Dónbeení yí von wén le wa wé há-fénló làa bá-fénló lè mí síiwà. Le von wén à wa bío sí le yi búenbúen. ⁸ Lé bún nòn ká yǐa pǎ há bíoní na ká, se mu yínǎn nùpue á 6anso pǎ bío. Mu lé le Dónbeení ó o pǎ, dío wee na mí Hácírí mia.

⁹ Bún khíina bín, á mu júhú mún wáa mía à 6a túa vǔahú na mia 6a kèrètíewa waminí dǎní yi. Bío mi ì wañ làa mín á le Dónbeení zéenia làa mia vó. ¹⁰ Bún lé bío á mi yáá 6uan lè wán zàwa lè wán hínni búenbúen na ho Maseduana kǎhú búenbúen yi. Éé ká wa pá wee fio mia le mi wíoka dé mu wán. ¹¹ Mi sòobá miten à kerí mín wán ho h́erà yi. Bío bío ciran

mia lé bǐo mi wé loń. Mi wé sá à ńiá mi màkóo miten làa bǐo wa heníánáa mu nɔn mia. ¹² Lé bǔn á à na ká bǐa yínɔń 6a kèrètíewa wé è kǔnbi mia á mi bǐo mún máa wé sèró o 6úi wán.

O Nùhúso bǐnǐ bueńló bǐo

¹³ Wán zàwa lè wán hínni, wa wi mi zǔń bǐa húrun tǔiá. Lé bǔn á à na ká mi yilera máa yáa làa bǐa yí dó mí sǐa 6a ńi-hía vèeró bǐo yi bǐo sǐi. ¹⁴ Wa dó wa sǐa le o Yeesu húrun á vèera. Lé o Yeesu mu bǐo yi á le Dónbeenǐ á à ve bǐa húrun á à kúee mín wán làa wo.

¹⁵ O Nùhúso biónǐ 6úi dǎnǐ yi, á bǐo ká lé bǐo wa à bío: Ká a Nùhúso khíi bǐnǐa 6uara, á warén na yǐo á à wé lua hón pǎahǔ so yi á máa dí bǐa húrun yahó. ¹⁶ Le zèerè á à dé, á le Dónbeenǐ wáyai tonkarowá ńúhúso tǎmu, lè le Dónbeenǐ búaanǐ tǎmu sǎ á à ńí. Bǔn ká a Nùhúso mí beere á à lé ho wáyai á à líi. A bǐa húrun ká 6a dó mí sǐa o *Krista yi á à vèe ho yahó. ¹⁷ Bǔn món á warén na yǐo wi lua á le Dónbeenǐ á à páanǐ i lá làa ba há dundúio wán á yòó sǐnǎa o Nùhúso yahó. Bǔn ká wa à keń lá a Nùhúso fèe. ¹⁸ Mi wé bío há biónǐ mu na mín yi à heníánáa mín sǐa.

5

¹ Wán zàwa lè wán hínni, mu ńúhǔ mia à 6a túa vǔahǔ na mia mu bǐowa mu búenbúen 6àn wéror pǎahǔ lè mu 6àn wizonle dǎnǐ yi. ² Minén mi beere yáá zǔ mu sese le o Nùhúso bueńló á khíi wé mu bè-vńíkanií làa bǐo ó o kǔnlo wee wé buennáa ho tńàahǔ bǐo sǐi. ³ Ká 6a núpua khíi wee bío: «Wa wi ho hээрà yi. Bǐo na yí se máa yí wen.» Lé hón pǎahǔ so 6a yǐo 6ueé tí ká mu bǐo búenbúen fù lúnkaa mín yi 6a wán. Mu khíi yòoka 6a wán làa bǐo ó o há-sǎniso sǎnǐ vía wee wé yòokaráa o wán bǐo sǐi o teró pǎahǔ. Ba máa fen le wizonle mu zoń. ⁴ Eε ká minén wán zàwa lè wán hínni, minén bán mia le tibírí yi, á le wizonle mu máa yòoka mi wán là a kǔnlo bǐo. ⁵ Mi búenbúen bǐo sǎ mu khoomu yi, mi bǐo sǎ le wisoni yi. Mu yínɔń tńàahǔ wa wi yi. Wa mia tibírí yi. ⁶ Awa, á mi yí le dǎmu búe wen làa bǐa ká bǐo. Mi wa fánǐ wa yǐo à zǔń waten wee wé da yi, á lé ho tńàahǔ á 6a mún wee wé ńu khée yi. ⁸ Eε ká warén bán bǐo sǎ le wisoni yi á wa ko wa zǔń waten guaró mu bǐo búenbúen yi. Wa sǐadéror le Dónbeenǐ yi, lè wa waminǐ á ko mu wé lòn hía táró báká na wa à zǐ á à paráa waten yi, á wa sǐadéror ho kǎnǐló bǐo yi á ko mu wé lòn hǎnǐló kónlè na wa wé è bún. ⁹ Le Dónbeenǐ yí lera wen cítíi bǐo yi. Le wi à le kǎnǐ wen lè wa Nùhúso Yeesu *Krista níi. ¹⁰ Wón lé yia húrun wa bǐo yi, bèra a na ká wa yǐo wi lua loo, tàá ká wà húrun loo, à wa làa wo páanǐ keń mín wán. ¹¹ Mi wé hení mín sǐa ká sǐi, à wé sèenǐka mín à mi sǐadéror le Dónbeenǐ yi wé dé wán làa bǐo mi yáá wee wéráa mu.

Há bionǐ na bǐo henǐa nɔn 6a kèrètíewa yi

¹² Wán zàwa lè wán hínni, wa wee fio bǐo ká mi cón: Mi wé kǔnbi bǐa wee sá le Dónbeenǐ tonló mi cón, bán na ó o Nùhúso bàrá mi ńúhǔ wán le 6a wé zéení mia. ¹³ Mi wé kǔnbi 6a, à warǐ 6a lè mí sòobéé le Dónbeenǐ tonló na 6a wee sá bǐo yi. Mi keń mín wán làa hээрà.

¹⁴ Wán zàwa lè wán hínni, wa pá bǐnǐa wee fio mia: Mi wé bío 6a parǐwá cón. Bǐa le hézǎnǐi wi yi à mi hení bán sǐa. Mi wé sǐ 6a yídàwa. Mi wé ńǐ mi yiwa 6a núpua búenbúen bǐowa yi. ¹⁵ Mi pa miten bǐo, mi wé

yí dī yúaa mín wán. Minén mín yi wé sòobá miten à wé mu bè-tentewà làa mín fέεε, à mún wé mu làa bíá ká búenbúen.

¹⁶ Mi wé le mi sía wa fέεε, ¹⁷ à yí khí ho floró yi. ¹⁸ Mi wé dé le Dónbeení b́arákà bío búenbúen yi. B́ún lé bío le Dónbeení cà minén na lé lè dà-kení là a Yeesu *Krista cón.

¹⁹ Mi yí h́è le Dónbeení H́acírí bè-wénii. ²⁰ Le Dónbeení j́i-cúa na lé wee fέε á mi yí pí à wé làa káakó-bíó. ²¹ Mi wé cincíí mu bío búenbúen vé, à lén bío se mu yi à ́ua. ²² Mu bío na yí se lè mí sííwà á mi khènnáa.

²³ Le le Dónbeení na wee na ho h́éerà lé d́io wé à mi kerí lè lerén bío binbirí. Le minén mi kùio, mi h́acírí, lè mi mànáká, lè mi sánía à le pa bío à flaní yí zo, à lònínáa wa Ńuhúso Yeesu Krista ́uenló. ²⁴ Le Dónbeení na von mia wee wé bío le dó mí j́ii le mí ì wé. Lerén lé d́io á à wé mu á à tíí j́ii.

²⁵ Wán zàwa lè wán h́inni, mi wé fio na wen.

Le t́èntí

²⁶ Mi t́èní wán zàwa lè wán h́inni kèrètíewa búenbúen yi lè le kónbii.

²⁷ I d́in o Ńuhúso wán wee ́ónbónínáa mia, le ho v́uahú na ká à mi kàrán le 6a kèrètíewa búenbúen jí.

²⁸ Le wa Ńuhúso Yeesu Krista sáamu à kerí làa mia.

Ho jun ní vūahú na ó o Poole túara non ho Tsaloniiki kèrètíewa kuure yi

Vūahú túaró jūhū

Ho vūahú mu na kà yi, ó o Poole bíníá lá a Núhúso buenlò bío wee zéení yahó. Lé bío 6a nùpua búí hía wee bío wéréwéré le o buara vó. A mu dó le zání 6a kèrètíewa kuure yi. Ba wee bío le o Yeesu pá le mí máa fé mí. O Poole bía le sání ò o Yeesu bíní buen, ó o ní-sümüí búí á à híní ì káaní 6a nùpua, á 6a à sánsá le Dónbeení. Ba búí wee leéka le bío ó o Núhúso buenlò wáa suaráa kà síí, á mí ì kèení máa wé è sá dèè, á 6a ninzàwa wé è díní. O o Poole pá mu, ò o bía bío kà non 6a yi: «Yia yí wi ò o wé sá dèè, á 6ánsò èn mún yí ko ò o wé dí.»

O túara ho nín-yání vūahú á píina bío yen bún món ó o èn túara hía kà.

¹ Mu lé warén, o Poole là a Silivēn là a Timotee á wee túa ho vūahú na kà á à na minén Tsaloniiki kèrètíewa kuure yi, minén na bío sá wán Maá Dónbeení là a Núhúso Yeesu *Krista yi. ² Le o Maá Dónbeení là a Núhúso Yeesu *Krista wé mí sáamu làa mia, à na ho héerá mia.

O Núhúso Yeesu bueé fi le citti

³ Wán zàwa lè wán híní kèrètíewa, wa ko wa wé dé le Dónbeení bárakà féé mi bío yi. Mu térénna à wa wé mu, lé bío mi siadéro le Dónbeení yi wee va lè mí yahó làa sòobé, á le waminí na mí ní-kéní kéní wa làa mín á wee dé wán. ⁴ Lé bún non wa wee khòoníáa waten 6a kèrètíewa kuio tlahú bío mí tà fàrá dín sese bío yi, làa bío 6a nùpua jina mia á wee beé mi lò à mí pá tà dó mí sía o Yeesu *Krista yi.

⁵ Mu wee zéení le le Dónbeení citti filó térénna. Lé bún nà na ká mí ì koí lè le Dónbeení bá-zámu, bío mí lò wee be bío yi. ⁶ Bío térénna lé bío le Dónbeení á à wé. Bía wee beé mi lò á le è beé lò. ⁷ Minén na lò wee be á le Dónbeení khíi na há vūnà yi làa wen páahú na ó o Núhúso Yeesu khíi yóó lé ho wáayi lè mí wáayi tonkarowà na pánká wi á bueé lí zéení mítén. ⁸ O ò buen ho dāhú na yèkèyèkè yi, á bueé beé bía yí wi 6a zūn le Dónbeení lò, á yí máa bè wa Núhúso Yeesu bín-tente yi. ⁹ Lónbee na jii mia lé dío á à yí 6a. Le Dónbeení á à ja 6a á 6a á khèn lerén lè mí dànló na cùkú wi yi. ¹⁰ Nónzon na o ò lé á à buen yi, á bía bío sá a yi á à dé ho cùkú wo yi. Bía dó mí sía o yi á à mí a, á à zámaka a bío yi. Minén mún nà kèí 6a tlahú, lé bío mí tà le bióní na wa buera non mia bío.

¹¹ Lé bún non wa wee fio féé mi bío yi. Wa wee fio le Dónbeení yi le le wé à mí koí lè ho veró na le von làa mia. Wa wee fio le le Dónbeení dànló pánká yi, à mu tentemu na mí wee leéka wéro lè mí siadéro le Dónbeení yi á le Dónbeení tí jii. ¹² Ká mu wó làa bún, á wa Núhúso Yeesu yèni á à yí ho cùkú mí bío yi, á minén mún nà yí ho cùkú o bío yi. Bún lé wán Dónbeení là a Núhúso Yeesu Krista sáamu.

2

Bío zéenia le Dónbeení zúkúso dāni yi

¹ Wán zàwa lè wán híní, hen ká mu lé bío ciran wa Núhúso Yeesu *Krista buenlò lè wa fémínlò làa wo bío, á wa wee fio mia ² le mí yí dèení

lũnka mi yilera à wé lè mi jʉúná mia bɪn, ka lè o Nùhũso buara mi jʉá sá. Mu dà à wé le mu fɛɛra nɔn mia lòn Dónbeenɪ jɪ-cúa, tàá mu bía nɔn mia, tàá mu zéénia le wa ka lè wa túara mu ho vʉahũ yi nɔn mia. ³ Mi yí díá le nùpue khà mia làa bɪo búí síí hùúu, lé bɪo le wizonle mu máa dá ká 6a nùpua á yí káa, á yí pá le Dónbeenɪ bɪo. A le Dónbeenɪ zúkúso*, yíá jʉúhũ sú á yí zéénia míten yí vó. ⁴ Bɪo 6a nùpua wee ɔuaaní búenbúen lòn doffina ó o ò firáa. O ò yòoní míten bɪn búenbúen wán. O khíi hení mí síí á yòó zo le *Dónbeenɪ zɪ-beenɪ yi á zoó kɛɛní ká a bɪo le mínén lé le Dónbeenɪ. ⁵ Bɪo á ɪ hía ðɪn yí ló mi cón, á ɪ bía mu làa mia, tàá mi yi sà mu yi le? ⁶ Mi wáa zú bɪo buan wo ðɪnɪa bɪo ká wán. Lé bɪn nɔn ó o máa zééní míten ká mu yínɔn ho páahũ na fèra bò díá ðɔn. ⁷ Mu bè-sũmúí na bɪo sànkáa á ðɛɛnɪa búakáa wee wé. Páahũ na á bɪo pá buan mu ðɪnɪa á à khèn làa bũ, ⁸ bɪn ká le Dónbeenɪ zúkúso màhã à zééní míten. O o Nùhũso Yeesu jɪi sãnsãmu pánká á à búe o. O ò yáa wo lè mí búenló pánká. ⁹ Le Dónbeenɪ zúkúso mu khíi búen là a *Satáni ðànló, á búeé wé mu yéréké biowa lè mí sííwá á à khà lè 6a nùpua. ¹⁰ Hã wén-kora lè mí sííwá o ò wé á à khà làa bɪa wee vɪiní míten. Ba wee vɪiní míten lé bɪo 6a pá ho túiá poni na dà 6a wee kání, á yí wa ho. ¹¹ Lé bɪn nɔn á ho pánká na wee vɪiní á le Dónbeenɪ á à dé 6a yi, bèra a na à 6a dé mí sía bɪo yí bon yi. ¹² A bɪa búenbúen na yí máa dé mí sía ho túiá poni yi à 6a wee wéé mí sía mu bè-kora wéró yi, bán búenbúen jʉúná á à sí.

Le Dónbeenɪ hueekaa mia á kánia

¹³ Wán zàwa lè wán hɪnni, mínén na ó o Nùhũso wa, wa ko wa wé dé le Dónbeenɪ bára ká fɛɛɛ mi bɪo yi. Lé bɪo mu nín-yání, á le Dónbeenɪ hueekaa mia le mí ì kání lè mí Hácírí pánká, ðio wee wé à wa bɪo sí le yi, á séení bɪo mi dó mi sía ho túiá poni yi. ¹⁴ Lé bɪn le Dónbeenɪ von mia bɪo yi le bɪn-tente na wa buera nɔn mia pánká yi. Le von mia bèra a na ò o Nùhũso Yeesu *Krista cùkú à mi ní kɛɛn yi.

¹⁵ Wán zàwa lè wán hɪnni, lé bɪn nɔn à mi cén hení mi lò, à fárá ðɪn. Bɪo wa bía lè wa jɪiní nɔn mia làa bɪo wa túara há vɔnna yi á kenía làa mia à mi bè yi sese. ¹⁶ Wa Nùhũso Yeesu Krista mí beere lè wán Maá Dónbeenɪ á wó á wa yú le sí-hebúee na jɪi mía lè le síidéro binbirí. ¹⁷ Le 6a wíoka dé mí sí-hebúee wán, à na ho pánká mia, hã mi à wéráa mu bɪo búenbúen na se, mi bíoní lè mi wárá yi.

3

Mi wé flo na wɛn

¹ Wán zàwa lè wán hɪnni, mu véení á mi wé flo na wɛn bèra a na ò o Nùhũso bíoní wíoka wé ðàñ ben fè hã lùà fùafùà à le yí ho cùkú há lòn-vio yi làa bɪo á le bɪo wóráa mínén cón bɪo síi. ² Mi mún flo à le Dónbeenɪ kání wɛn 6a nɪ-kora lè 6a nɪ-sũmáa níní yi, bɪo 6a búenbúen yínɔn nùpua na wee tà à dé mí sía le Dónbeenɪ yi. ³ Ɛɛ ká a Nùhũso wón le mí ì wé bɪo na ò o wé mu. O ò sí mia á à pa mi bɪo ó o nɪ-sũmúí máa yí mia. ⁴ O Nùhũso hɪina wa sía mi bɪo yi, o wee zéení mu na wɛn le bɪo wa henía nɔn mia á mi wee wé, á mún wee wé mu ká mi wà fɛɛɛ. ⁵ Le o Nùhũso séení mia mi yilera yi, à mi wañ le Dónbeenɪ, à mi mún ðàñ wé jɪi mi yiwa làa bɪo ó o *Krista jʉánáa mí yi bɪo síi.

* 2:3 Dónbeenɪ zúkúso: O zúkúso mu lé o Satáni tonkaro. O pá le Dónbeenɪ bɪo. Orén mí beere làndá na ó o bò yi mía. Le Dónbeenɪ ðánkáa wi o wán fɛɛɛ.

Mi wé sá làa bïo á warén wórda mu

⁶ Wàn zàwa lè wàn hinni, wa wee hení mu ù na mia wa Nùhúso Yeesu *Krista yèni yi, le bïa búenbúen na lé 6a paríwà mi t̄ahú á yí máa 6ua mítén héha lè ho kàránlò na wa nòn mia, á mi pa miten bïo yi. ⁷ Minén mi beere zū bïo mi ì 6ua lè miten á à wéráa lè wa bïo. Warén kera làa mia á wa yí dú parí. ⁸ Wa yí día waten ó o búí yí díinía káamáa. Bueé! Wa sá á lò bon làa sòobé le wisoni lè ho t̄nàahú, bèra a na à wa bïo yí wé sèró mi n̄i-kéní woon wán. ⁹ Ho pànká na wa yú bïo yi, á wa lá dà à bïo le mi wé séení wén. Éé ká wa le wa máa bïo mu. Wa wó mu kà síi á zéénía làa mia le mi bè yi. ¹⁰ P̄ahú na wa kera mi cón á bïo kà lè bïo wa henía nòn mia: Yia yí wi ò o sá d̄é, á b̄anso b̄èn mún yí ko ò o wé dí. ¹¹ Wa wee bïo làa mia kà síi lé bïo wa wee jí le 6a búí wi mi t̄ahú lé 6a paríwà. Ba yí máa sá d̄é. Ba bè-wénia búí mía ká yín̄ à dé mítén 6a n̄i-vio b̄iowa yi. ¹² Bán n̄upua so á wa wee fio á à hení bïo kà á à na yi o Nùhúso Yeesu Krista yèni yi, le 6a ko 6a wé sá à dànnáa mítén 6ua.

¹³ Wàn zàwa lè wàn hinni, minén bán yí le mi b̄ará t̄è mu bïo na se wéró yi. ¹⁴ Hen ká a búí p̄ le mí máa bè bïo wa bía ho v̄ahú na kà yi, à mi zūí b̄anso bïo, à wé yí va d̄a a, á h̄a n̄iyio ò dí o. ¹⁵ Éé ká mi màhá yí wé o lè mi zúkúso, ká mi wé zéení a lè m̄n za bïo síi.

H̄a d̄ubuaa lè le t̄ènti

¹⁶ Le o Nùhúso mítén, yia lé ho héerà b̄anso, à wé na ho héerà mia h̄a p̄nna búenbúen yi f̄éé. Le o Nùhúso k̄éñ lè mi búenbúen. ¹⁷ Lé ìnén Poole lè ì nín-bia á te le t̄èní na kà bïo wee túa. I wee wé túa mu à véenínaa ì v̄onna. Lé b̄n le ì v̄onna túaró síi. ¹⁸ Le o Nùhúso Yeesu Krista wé mí s̄amu lè mi búenbúen.

Ho nín-yání vūahū na ó o Poole túara nɔn o Timotee yi

Vūahū túaró jūhū

O Timotee bān maá hīa lé o *Kereesi nīi, ká bān nu hīa lé o zúifù hīnzoró, á lé o kèrètíe. O Poole là a Timotee zūna mín ká a Poole mu wà vaá bue le Dónbeenī bionī ho Lisitere lóhó yi. Mu pāahū ká a Timotee lé o yàrónza fēe. O hīa dó mí sīi le Dónbeenī yi làa sòobéé (Bè-wénia 16.1-3). A lá bñn jii wán, ó o Timotee wáa bō a Poole yi á 6a wee sá le Dónbeenī tonló (Bè-wénia 17.14; 18.5; 19.22).

O Poole vōnna na ó o túara nɔn o Timotee yi lé hā bio jūn.

Ho nín-yání vūahū yi ó o bía bīowa bio tñn bio:

1. O jà 6a kèrètíewa zeñ wán le 6a pa mítén bīa wee kàrán 6a le mu bīo na yí bon bīo yi.
2. O zéenia bio 6a kèrètíewa ko 6a wé 6uāanínáa le Dónbeenī. O mún zéenia bio á 6a kèrètíewa búenbúen, lè 6a kuio ní-kía làa bīa wee séení 6a ko 6a 6ua le mítén.
3. Mu véení ó o Poole zéenia bio ó o Timotee ko ò o 6ua le 6a kèrètíewa á dàñ sáráa le Dónbeenī tonló sese.

Le tēenti

¹ Inén Poole lé o Yeesu *Krista tonkaro, lé bio le Dónbeenī na lé wa kánilo là a Yeesu Krista mu le í sá ho tonló mu konloon. ² Timotee, lé ünén á í wee túa ho vūahū na ká á à na yi, lé bio á wa siadéro o Krista yi dání yi á ũ lé í za. Le wán Maá Dónbeenī là a Yeesu Krista na lé wa Nūhūso á wé mu bè-tentewà làa fo. Le 6a na mí waminī lè mí hээрà mia.

Yi hácirí bīa wee vīni 6a nūpua lè mí kàránló yi

³ Làa bio á í biaráa mu nɔn foñ, díá à ũ kéení ho Efeze yi. Ba nūpua búii wi ho lóhó mu yi á wee vīnī 6a nūpua lè mí kàránló. Cén hē 6a le 6a díá mu. ⁴ Mún bio na 6a yi le 6a yí na mítén hā wāhio bè-bionii yi, làa bio á bān 6uāawa bio wóráa bio bíoró. Bñn lé bio wee dé le wāanī na here 6a pāahū, mu yi máa wé á 6a na mítén bio le Dónbeenī le mí ì wé yi, á wa yí dà máa zūn bio le Dónbeenī le mí ì wé ká wa yí dó wa sía le yi. ⁵ Bio nɔn á í le ũ bíoráa mu na 6a yi lé bio á 6a ko 6a wañ mí ninzàwa. Ká 6a le mí wa mí ninzàwa á 6a ko à 6a sía ce à wé le hā yile-tentewà, à dé mí sía búenbúen le Dónbeenī yi. ⁶ Hñn wén-tentewà so búenbúen á 6a búii pǎ díá à 6a wee vīnī mítén lè le wāanī-kánlè na jūhū mia. ⁷ O *Moyiize lándá kàránló lè 6a nūpua bio á 6a wee hení ká bio 6a wee bio làa bio 6a wee kàrán á 6arén mí beere yí zū kúará. ⁸ Mu bon, o Mōyiize lándá se, ká wa wee bè ho yi làa bio á mu koráa. ⁹ Wa ko à wa zūn le ho yí bàrá nūpua na téréna bio yi. Bùeé! Bīa ho bàrá bio yi lé bīa yí máa bè le Dónbeenī bionī yi, lè 6a nī-kāania lè 6a nī-sūmáa, lè 6a bè-kora wérowà. Ho bàrá bīa yí máa kñnbi le Dónbeenī, làa bīa wee 6ua mítén lè le bio jūhū mia bio yi, làa bīa wee 6úe mí maáwà táá mí nuwà bio yi. Nī-6úe lée nī-6úe á ho bàrá bio yi. ¹⁰ Ho mún bàrá bīa wee wé ho há-fénló lè ho bá-fénló lè mí síiwà, lè 6a báawa na wee dà lè mí ninzàwa báawa, làa bīa wee yéé 6a nūpua bio yi. Ho lándá mu bàrá 6a sabín-fūaalowa làa bīa wee dé mí jini na ká 6a máa bè mu yi bio yi. Ho bàrá bīa búenbúen na yí máa bè

ho kàránlò na téréna yi bïo yi. ¹¹ Hón kàránlò so héhaa lè le Dónbeení cùkúso bín-tente. Le Dónbeení na wee wé mu bè-tentewà lé dén kàràfáa le bín-tente mu mií.

O Poole wee dé o Krista bárakà

¹² I wee dé wa Núhúso Yeesu *Krista bárakà lé bïo ó o non ho pànká mií á ì wee sáráa o tonlò. I wee dé o bárakà lé bïo ó o láa mií, á léra mi wó lè mí ton-sá. ¹³ Inén na fù wee yáa o yèni, á wee beé bia tà a bïo lò, á mún wee là a, èè ká arén wón màhá zūna ì màkàrí lé bïo á ì lá yí zū bïo á ì wee wé, á ì yí dó ì sli wo yi. ¹⁴ Wa Núhúso Yeesu Krista wó mu sáamu lè mí sífwa làa mi. O wó á ì dó ì sli wo yi, á wa a, á mún wa 6a nùpua. ¹⁵ Bïo á ì wee bïo ká láayi wi á ko à 6a nùpua dé mí sía mu yi: O Yeesu Krista 6uara ho òmíná yi bèra a na à 6a bè-kora wérowà kání. A inén lé yia lé o bè-kora wéro po bia ká. ¹⁶ Ká a Yeesu màhá zūna ì màkàrí, inén na bè-kora wi po bia ká, á nà mí yí ì bïo yi. O wó mu á zéenia lè 6a nùpua na khii tà a bïo á à yiráa le mukání binbirí na máa vé. ¹⁷ Le 6a nùpua 6úen6úen dé ho cùkú le Dónbeení yi à wé kòmbi le, lerén na á nùpue yí dà máa mi, á wi fèèè, á wee dí le bèèni fèèè. Lerén mí dòn lé le Dónbeení. *Amiina!

O Poole wee hení a Timotee sí

¹⁸ I za Timotee, bïo ká lé bïo á ì hení ì na fon, à héha lè há bioní na le Dónbeení ni-cúa fèerowà yáania bia ù dání yi, bèra a na ù sli wé here le bín-tente tonlò na fo wee sá yi. ¹⁹ Wíoka dé ù sli, à sá ho lè le yi na se. Ba nì-dòndáa 6úí pá bún á 6a 6èn yí bíní yí dó mí sía le Dónbeení yi. ²⁰ Bán nùpua so ó o Himeneè là a Alekisándere wi òahú. A ì día 6a á 6a bïo sá a Satáni yi, bèra a na à 6a yí bíní yí là le Dónbeení.

2

Bïo á wa ko à wa wé fio bïo yi

¹ Bïo á à wé here mia á à dí bïo ká 6úen6úen yahó lé bïo ká: Mi wé fio le Dónbeení yi lè mí sòobèè, á bónbóní le, á dé le bárakà 6a nùpua 6úen6úen bïo yi. ² Mi wé fio na 6a bá-zàwa làa bia á ho pànká wi nií yi 6úen6úen yi, lé bún ò na ká wa à keí ho héerá yi, á à wé waten, á mún wé è wé há wára na se. ³ Ho fio à na 6a nùpua yi léé bïo na se, á mu mún sí le Dónbeení na kánía wen yi. ⁴ Le wi à 6a nùpua 6úen6úen kání à zūn ho tūiá poni. ⁵ Mu bon, le Dónbeení léé dà-kéní. A yia wi 6a nùpua làa de pàahú léé nì-kéní. Wón lé o Yeesu *Krista na 6ueé wó a nùpue. ⁶ O 6uara 6ueé non mítén á káníanaa 6a nùpua. O wó mu á zéeniaa le le Dónbeení wi le kání 6a nùpua 6úen6úen ho pàahú na mu ko yi. ⁷ Lé bún bïo yi á le Dónbeení wóráa mi lè mí bín-buero, á tonkaa mi le ì kàrán bia yínóí 6a *zúífúwa, à 6a dé mí sía le yi. Bïo á ì mà ká léé tūiá poni, sabéré mia mu yi.

Bïo 6a háawa ko 6a wé 6ua lè mítén

⁸ Awa, á bún lé bïo non á ì wi à há lùà 6úen6úen yi à 6a nùpua hóoní mí níní dá ho wáayi à floráa. Ba yí le mí sía cī mín yi, 6a mún yí zá làa mín à wéráa mu. ⁹ I mún wi à 6a háawa sía zíló à héha làa bïo mu koráa 6a nùpua 6úen6úen cón. Ba ko 6a wé dé le kònbii mí sía zíló yi, à wé 6ua mítén sese. Le 6a nún-vání wíokaró yí wé bïo na à na ká 6a nùpua wé è loí 6a yi. Há donkhue-sia na wó lè ho sánú tàà bè-vio 6úí na yáwá here à 6a wé yí zí. Ba yáá pá yí ko 6a wé zí há sía na yáwá here dàkhíina. ¹⁰ Èè ká 6a wé sòobá mítén à wéráa há wára na se. Bún lé bïo 6a háawa na le mí wee kòmbi le Dónbeení ko 6a wé 6ua lè mítén. ¹¹ Ho kàránlò pàahú á 6a háawa ko 6a wé tété à bé zo à jínáa yia wee na ho kàránlò cón. ¹² I yí tà le

6a h̄awa wé kàrán 6a báawa, tàá à 6a yí pànká 6a wán. Ba ko 6a wé k̄ení s̄uní. ¹³ Mu bon, o Adáma lé yia le Dónbeení má ho yahó á màhá bò yi mánáa o Eeve. ¹⁴ A mu mún yínáí o Adáma lé yia ó o *Satáni s̄na, o h̄a lé yia ó o s̄na, á lé wón lé yia yí bò le Dónbeení bè-bíonii yi. ¹⁵ H̄arí b̄io mu wó kà á 6a h̄awa á à k̄ání 6a h̄amu b̄io yi, ká 6a dó mí s̄ia le Dónbeení yi, á le waminí wi 6a yi, á wee 6ua míten sese làa b̄io le Dónbeení le mu koráa.

3

Ba k̄èr̄t̄ewa kuure ya-díwá

¹ B̄io á ì m̄i ì na mia á láayi wi: N̄upue na wi ò o wé o ya-dí 6a k̄èr̄t̄ewa kuure yi, wón wi ò o sá tonló na se. ² O ya-dí ko ò o z̄uní míten 6uaró à wékheró b̄io yí m̄i léé yi. O ko ò o wé h̄a yà-kéní 6anso. O wará ko à h̄a wé se, à wé o n̄upue na b̄io 6úen6úen ó o wee wé k̄āna, á 6a n̄upua wee k̄n̄bi. O mún ko ò o z̄uní 6a n̄i-h̄aní 6uaró, à z̄uní 6a n̄upua k̄aránlò. ³ O yí ko ò o wé ja-ju, o mún yí ko ò o wé n̄upue na wa fio, 6úeé. O s̄i ko le wé se, à wé o n̄upue na yí wa bíoní. O yí ko ò o sòobá dé mí s̄i le wárí yi. ⁴ O ko ò o dàí mí z̄ii n̄upua 6ua, ò o z̄awa wé jí a c̄n, à wé k̄n̄bi o. ⁵ Ká a n̄upue h̄ia yí dà mí k̄urú z̄ii n̄upua máa 6ua, ó o ò wé kaka à dàí ñ 6uaráa 6a k̄èr̄t̄ewa kuure? ⁶ O ya-dí yí ko ò o wé n̄upue na s̄idéro o *Krista yi ñ̄n̄ yí míana, bèra a na o h̄a yí yòoní míten mu b̄io yi, à le Dónbeení s̄iiní a juh̄u làa b̄io le s̄iinánáa o Satáni juh̄u b̄io s̄ii. ⁷ O ko ò o wé o n̄upue na wee 6ua míten sese à b̄ia yínáí 6a k̄èr̄t̄ewa wé k̄n̄bi o o wén-tentewa b̄io yi, bèra a na à bè-kohó b̄io yí m̄i léé wo yi, ò o Satáni h̄ia yí yí o ví.

Ba k̄èr̄t̄ewa kuure ton-sáwá b̄io

⁸ Ba k̄èr̄t̄ewa kuure ton-sáwá ko à 6a wé 6a n̄upua na wee 6ua míten sese, à yí wé jiní jun 6ansowà. Ba yí ko 6a wé ju ho *div̄én dà mí n̄ii wán, à sòobá dé mí s̄i le wárí càrò yi. ⁹ Le Dónbeení t̄iáa poni bíoní na le z̄éenia h̄a s̄adéro le yi d̄ání yi á 6a ko 6a wé bè yi lè le yi na wee ce. ¹⁰ Hen ká mi le mi ì lén n̄upua á à wé lè 6a k̄èr̄t̄ewa kuure ton-sáwá à mi loí 6a ká fianí mia 6a yí, ká 6a dà à sá ho tonló mu, à mi w̄aa 6ua bán. ¹¹ Ba h̄ánání ko à 6a 6ua míten sese, à yí waí h̄a n̄i-juà. Ba ko 6a wé 6a n̄upua na b̄io 6úen6úen 6a wee wé k̄āna, à láayi k̄ení mu b̄io 6úen6úen yi. ¹² Ba k̄èr̄t̄ewa kuure ton-sá ko à bán h̄a wé yà-kéní, o ko ò o dàí mí z̄awa lè mín z̄ii n̄upua 6ua. ¹³ Ba k̄èr̄t̄ewa kuure ton-sáwá na tonló se bán á 6a n̄upua wee k̄n̄bi, á 6a poní á à s̄én á à bíoráa o Yeesu na 6a dó mí s̄ia yi b̄io.

Mu b̄io z̄uníló na wa wee yi o Krista yi c̄n

¹⁴ I wee leéka à ñ̄ 6uen ū c̄n hen làa c̄inú. Ee ká i wee túa b̄io ká ¹⁵ bèra a na ká ñ̄ míana 6uararáa à ñ̄ pá z̄uní b̄io á ñ̄ 6uaráa ūten 6a k̄èr̄t̄ewa kuure yi. Dén kuure so lé 6a k̄èr̄t̄ewa z̄i-juh̄u na b̄io s̄á le Dónbeení yi. Le kuure mu lé ñ̄ s̄á ho t̄iáa poni ñ̄n̄ia làa b̄io á h̄a b̄oròb̄oròwa wé s̄ináa le z̄ii ñ̄n̄i b̄io s̄ii, lé lerén á ho t̄iáa poni mu ñ̄n̄ wán. ¹⁶ Le Dónbeení bè-s̄ankani na le z̄éenia làa w̄en wa s̄adéro o Yeesu yi ñ̄n̄i yi 6̄en̄t̄in lée bè-beení.

O Krista

6úeé wó a n̄upue,

á le Dónbeení Hácírí v̄enia wo z̄éeníanáa le o b̄io bon.*

* 3:16 Mi loí Oroomusa v̄iaht̄ 1.4

O o zéenia míten lè le Dónbeení tonkarowà na ho wáayi.
 O bío buera n̄n hã s̄iwà búenbúen yi.
 Ho ðímíjǎ yi á 6a nùpua dó mí s̄ia wo yi.
 Le Dónbeení yònia wo á dó ho cùkú yi.

4

Le Dónbeení bè-wénia búenbúen se

¹ Le Dónbeení Hácírí bía mu wéréwéré le hen ká ho ðímíjǎ véró khii d̄n á 6a nùpua búí wáa à khí á máa dé mí s̄ia le Dónbeení yi. Ba à yèrè má khii bè mu biowa na wee khà 6a nùpua v̄ini yi, lè 6a c̄náwa kàránlò yi. ² Bán nùpua so wee ti bío wi 6a yiwa yi ká 6a f̄taa hã sabioní à v̄inínáa 6a nùpua. Ba bè-leékana yi, á 6a yí z̄u bío se làa bío yí se máa hueeka mín yi. ³ Ba wee bío le mu yaamu yí se, á wee hè mu. Ba mún wee hè 6a nùpua lè mu bè-dinia búí díró ká le Dónbeení n̄n léra mu ho díró bío yi, bèra a na à bía dó mí s̄ia o *Krista yi, na z̄u ho túiá poni wé dé le Dónbeení b̄arákà díráa mu. ⁴ Bío le Dónbeení léra búenbúen se, á wa ko wa wé tà mu yi à dé le b̄arákà mu bío yi. ⁵ Mu bon, le Dónbeení bioní lè ho floró lè b̄un wee wé à mu bío búenbúen ce le Dónbeení yahó.

O Yeesu Krista ton-sá tente

⁶ B̄un biowa so na ká búenbúen á ù kàrán lè 6a kèrèt̄ewa, b̄un ká fo màhã wáa à wé o Yeesu *Krista ton-sá tente na le Dónbeení bioní wee kàrán f̄éé ù s̄idéro le yi bío yi, làa bío fo b̄oraa bío 6a kàránna làa fo yi bío yi. ⁷ Hã wáhio na yí máa zéeni mu bè-tente là a nùpue, h̄ia yí héhaa lè wa s̄adéro le Dónbeení yi á ù p̄í bío. Bío fo ko à ù wé lé ho kení ūten làa bío á fo ò bèráa le Dónbeení yi sese. ⁸ Bío fo ò kení lè ù s̄anía lée bío na dà fo wé è séení. Éé ká ho s̄obá ūten à wé bè le Dónbeení yi sese b̄un c̄nú wi bío búenbúen yi, lé bío á ȳia bò le Dónbeení yi wón le dó mí j̄ii le mí ì na le muk̄n̄i binbirí yi hã làa na ká wán, lè ho ȳiró na lua yi. ⁹ Le bioní na ká lée bioní na láayi wi á 6a nùpua ko 6a tà yi. ¹⁰ Mu bon, wa wee sá à lò be, à s̄obá waten lé bío wa dó wa s̄ia wee lòoní bío le Dónbeení na wi f̄éé le mí ì wé. Le lé 6a nùpua búenbúen k̄n̄ilo, s̄onkú bía dó mí s̄ia le yi. ¹¹ B̄un lé bío á fo ko à ù bè hení à wé kàrán lè 6a nùpua.

Bío á fo ko ù bua lè ūten

¹² Yí día le 6a z̄uañ foñ lé bío á fo lé o háyónza. Éé ká ù màhã bua ūten sese à b̄ia dó mí s̄ia le Dónbeení yi mi à bè yi: Ū bioní yi, ù wará yi, bío á fo wa lè 6a nùpua yi, ù s̄idéro yi lè ù s̄ii na wee ce yi. ¹³ Wé s̄obá ūten à kàrán le Dónbeení bioní v̄yahú à na 6a kèrèt̄ewa yi. Wé hení 6a s̄ia à kàrán 6a à paraa ì buenlò. ¹⁴ Le Dónbeení Hácírí h̄amu na fo yú á ù yí wé làa bío na n̄uhú mía. Fo yú mu á héhaa làa bío le Dónbeení j̄i-cúa f̄éerowà bía p̄ahú na á 6a kèrèt̄ewa kuure ya-díwá bò mí níní ù wán. ¹⁵ Bío á ì zéenia làa fo búenbúen á ù wé s̄obá ūten à wé wé. Na ūten búenbúen ho tonlò mu yi à 6a nùpua mí bío á fo wee varaa lè ù yahó. ¹⁶ Pa ūten bío fo wee buaraa ūten làa bío fo wee kàrán lè 6a nùpua d̄ání yi. Fára ð̄n à bè le Dónbeení yi mu búenbúen yi. Ká fo d̄ána wee wé làa b̄un bío, á ūnén ù bèere á à k̄n̄i ūten á mún ñ k̄n̄i bía wee j̄i ù bioní.

5

¹ Wé yí là h̄erè làa ñ-k̄nle. Fo wé le fo o zéeni a, à ù wé mu lè le k̄n̄bii, à k̄n̄i lè o lé m̄n maá. Ba ȳarówá á ù wé zéeni lè m̄n z̄awa bío sii. ² Ba

hã-kîa ù zûn buaró à keñ lè 6a lé mìn nuwà. Ba hã-yàrówá á ù wé zéeni lè mìn hînni bîo síi, ká ù mahá wé mu lè hã yilera na se.

Ba maháwà na wi 6a kèrètɛwà kuure yi bîo

³ Wé pa 6a maháwà bîo, sònkú bîa nùpua na wee loñ 6a yi mîa. ⁴ Ká maháa zàwà tàá o mòmànîa wi á 6a ko 6a zûn le 6arén lé bîa ko à 6a wé loñ mìn zî-júhú bîo. Ká 6a wee wé ká se 6a wee wí bîo á bân nùwá lè bân 6úaawa wó nòn 6a yi khîna. Bûn lé bîo sí le Dónbeenî yi. ⁵ Ká a maháa na nùpue na à loñ wo yi mîa, ó o kará mí dòn, wón bîo búenbúen ó o dó le Dónbeenî nîi yi. O wee fio le Dónbeenî yi à 6ón6óni le le wisoni lè ho tînaahú à máa khí. ⁶ Ká maháa na bèn wee wé bîo sí a yi, wón ka lè o húrun hàrî ká a yîo wi lua. ⁷ Bûn lé bîo á ù hení na 6a yi, bèra à na à wékheró bîo yí mî léé 6a yi. ⁸ Ká a nùpue yí máa loñ bîa làa wo te mìn yi, sònkú bîa bîo sá a yi binbirî, se bîo ó o le mí dó mí síi o *Krista yi ó o bîniá mòn. O yáá sùnsùmána po yîa yí dó mí síi wo yi.

⁹ O hãa na lúlúio yú ho búarà-tîn lé yîa ko ò o mí dé 6a maháwà tîahú, o ko ò o wé o hãa na yan le cúekúee. ¹⁰ O ko ò o wé hãa na 6a nùpua wee kònbi o wén-tentewà na ká bîo yi: O 6uan mí zàwà sese, o tà á 6a nî-hànî làara a wán, o sɛera bîa bîo sá le Dónbeenî yi zení,* o séenia bîa yú le lònbee lè mí síiwà, hã wén-tentewà lè mí síiwà cèrèe ó o wó.

¹¹ Ká 6a mahá-fia bán ù lén nîi. Lé bîo á pàahú na ká mu yaamu bîo wi 6a yi, à 6a sía bîo wéró wé à 6a bîni a Krista mòn. ¹² Ká 6a wó ká, se 6a júná sú lé bîo á bîo 6a dó mí jínî le mí máa ya á 6a yáara.

¹³ Hen ká fo mà 6a dó 6a maháwà jîi á 6a wé è hɛɛ è vará 6a nùpua jínî ká 6a máa sá dɛɛ. Mu yáá máa kápa bûn yi mí dòn, 6a lé 6a dàn bíorowá, á wee kúee mí jínî hã tûiáwà na bîo yí ciran 6a yi. ¹⁴ Lé bûn búenbúen bîo yi á ï wi à 6a mahá-fia à yaka à te mí zàwà wé loñ yi mí zínî yi, bèra a na à wa zúkúsa yí yí bín-kora mí léé wén. ¹⁵ I wee bîo bûn lé bîo á 6a búii yáá dɛɛnîa yèrémáa bò a *Satáni yi. ¹⁶ Ká hãa búii na lé o kèrètɛ bân temínlowá búii léé maháwà, ó orén lé yîa ko ò o wé séeni 6a, bèra a na à bán bîo wáa yí wé sèrò 6a kèrètɛwà kuure wán. Bûn ká 6a maháwà na séenîlowá mîa á 6a kèrètɛwà kuure á à dàñ wé è séeni.

¹⁷ Ba kèrètɛwà kuure ya-díwá na wee sá mí tonló sese á ko lè le kònbi lè le séeni, sònkú bîa wee dé mí sòobɛɛ le Dónbeenî bionî bueró yi à wé kàrán 6a nùpua làa de. ¹⁸ Le Dónbeenî bionî vüahú á bîo ká túara yi: «Hen ká a nàa wee và ho dînló yi à ù yí ca a jîi.»† Mu pá bîniá túara: «O ton-sá ko lè mí saánîi.»‡ ¹⁹ Hen ká 6a kèrètɛwà kuure ya-dí búii ó o búii le o wó khon bîo búii bîo yi à ù le bânso sɛéràsa nùwá jún tàá nùwá tîn keñ, ká bûn mîa à ù yí tà mu. ²⁰ Yîa wé wó khon à ù ve o à bíoráa 6a nùpua yîo yi. Ká fo wee wé làa bûn á mu ù zánî bîa ká á 6a máa dé mîten hõn wára so yi.

²¹ Bîo ká lé bîo á ï wee hení ì na foñ le Dónbeenî là a Yeesu Krista lè 6a tonkarowá na ho wáayi yahó: Sòobá úten à bè mu yi, à wé yí hueeka 6a nùpua mìn yi. ²² Wé yí zà ù síi wán à bè ù nínî nùpue wán dérää wo ho tonló yi 6a kèrètɛwà kuure yi ká fo yí zû bîo ó o karáa sese. Yí léé o búii bè-kora yi làa wo, le únén ù bɛɛre à wé o nùpue na wee ce le Dónbeenî yahó.

* **5:10** Hã zení sɛɛró: Mu kúarà le o tà liinîa mîten á sá nòn bîa bîo sá le Dónbeenî yi. † **5:18** Mi loñ Làndá zéeni lo vüahú (Deutéronome) 25.4 ‡ **5:18** Mi lorî Luki vüahú 10.7

²³ Wé yí ɲu ɲumu mí dòn, ká ũ wé ɲu ho *dìvɛ́n c̄ínú ũ p̄íohó na wee vá túntún b̄io yí.

²⁴ Ba nùpua búí bè-kora na 6a wee wé wee mi ðenkheɛn hàrì ká 6a yáà ðìh̄ yí c̄ítíó 6a. Ká 6a búí bán 6èn b̄io wee z̄ur̄ làa m̄ón. ²⁵ Lé làa bún s̄ií á há wén-tentewà wee mináa wéréwéré mu khoomu yí. Há yí máa sà yí hàrì ká há b̄io yí z̄úna f̄ua.

6

¹ B̄ia lé 6a wobáaní búenb̄uen ko 6a wé k̄n̄bi mí ɲúnása, bèra a na à 6a nùpua yí yáa le Dónbeen̄i yèni, à mún yí b̄io yí khe ho k̄aránlò na wa wee na d̄ání yí. ² Ká b̄ia ɲúnása dó mí s̄ia o *Krista yí à 6a yí leéka le b̄io 6a lé 6àn z̄awa 6a s̄ladéror̄ b̄io yí á 6a máa wé è k̄n̄bi 6a. Ba yáà ko 6a wíoka wé sà na 6a yí lè mí s̄òobéɛ, lé b̄io á 6a ɲúnása mu na 6a wee sà na yí á dó mí s̄ia le Dónbeen̄i yí á 6a wa 6a.

Bún b̄iowa so á ũ k̄arán lè 6a nùpua à hení 6a s̄ia mu wéror̄ yí.

Ho k̄aránlò na b̄io yí bon lè le wári warlò b̄io

³ Ká a búí wee k̄arán bè-vio na wi mí dòn làa bún, á yí tà wa Nùh̄uso Yeosu *Krista b̄ioní binbirí yí, á mún yí tà b̄io wa wee k̄arán lè 6a nùpua waten 6uaró d̄ání yí, ⁴ se wón 6anso wee yòoní miten, o yí z̄ú hàrì d̄èɛ. B̄io ò wa lée z̄ia làa w̄aaní kánlò. Bún wee 6uen lè le yandee lè há z̄ia lè há làntàa, lè há yile-kora. ⁵ Ba nùpua wé kán mín f̄éɛ lé b̄io 6a yilera yí se, làa b̄io 6a yí z̄ú ho t̄úia poni. Ba wee leéka le ká mí tà b̄o b̄io s̄i le Dónbeen̄i yí á mí ì yí le wári. ⁶ Mu bon, le s̄iidéror̄ le Dónbeen̄i yí c̄únú wi làa s̄òobéɛ ká b̄io fo yú á ũ s̄ií wan b̄io yí. ⁷ Wa wee te ká wa d̄èɛ búí mía, ká wa khíi wee hí á wa mún máa 6ua d̄èɛ búí máa lénnaa. ⁸ Lé bún ká wa yú b̄io wa à dí, á yú há s̄i-z̄inia se bún á à yí wén. ⁹ Ká b̄ia wí à 6a wé ho n̄af̄oró 6ansowà konloon bán wee dé míten mu bè-kora wéror̄ yí, à k̄eñ lòn nùpua na á dádá v̄un. Ba wa mu b̄io na ɲúh̄ú mía, na wee bóoní a nùpue yí, à yáa wo búenb̄uenb̄uen. ¹⁰ Mu bon, le wári warlò á wee 6uen lè mu b̄io na yí se lè mí s̄iíwà. Ba nùpua búí khèra lè le Dónbeen̄i, lé b̄io 6a s̄òobáa dó mí s̄ia le wári carò yí dà, á 6a lò 6èn wee be mu tá làa s̄òobéɛ.

Le zéentí na ó o Poole non o Timotee yí

¹¹ Ká únén na dó ũ s̄ií le Dónbeen̄i yí, khèn làa bún b̄iowa so búenb̄uen. Wíoka s̄òobá ütèn à wé wé b̄io térèna le Dónbeen̄i yahó. B̄ua ütèn làa b̄io mu s̄ináa le Dónbeen̄i yí. Wé dé ũ s̄ií le yí f̄éɛ, à warí 6a nùpua, à wé hí ũ s̄ií à mún wé wayi. ¹² Wíoka dé s̄òobéɛ ũ s̄iidéror̄ o *Krista yí làa b̄io ó o dásí wee dérása mí s̄òobéɛ à firáa há fio b̄io s̄ií, à ũ yí le muk̄añí na máa vé. Lé bún b̄io yí á le vonnáa fo, á fo b̄ia ũ s̄iidéror̄ le Dónbeen̄i yí b̄io wéréwéré 6a seérása c̄èrèɛ yahó. ¹³ I wee hení b̄io ká á à na foñ le Dónbeen̄i yahó, lerén na wee na le muk̄añí mu b̄io búenb̄uen yí, ì mún wee hení mu ù na foñ o Krista yahó, wón na mà ho t̄úia wéréwéré o Pilaate yahó. ¹⁴ Wé bè b̄io á ì b̄ia non foñ yí sese, wé mu le mu ɲii sí bèra a na à nùpue yí d̄an̄ m̄i wékkeró b̄io léé foñ f̄úaa wa Nùh̄uso Yeosu Krista khíi b̄inía 6uara. ¹⁵ O khíi 6uen ho p̄aah̄ú na le Dónbeen̄i le mu ko yí:

Lerén Dónbeen̄i na mu bè-tentewà lè mí s̄iíwà wee lé c̄n̄,
na dà mu b̄io búenb̄uen, á lé le Dónbeen̄i mí dòn.

Le lé 6a bá-z̄awa búenb̄uen b̄éɛ, á lé 6a ɲúnása búenb̄uen Nùh̄uso.

¹⁶ Lerén mí dòn lé ð̄io wi f̄éɛɛ.

Mu khoomu na le wi yí bán s̄ií á nùpue yí dà máa s̄àará yí.

Nùpue òn yí m̀on le, ó o búí mún yí dà máa mi le.
Le ho cùkú lè ho p̀anká à b̀io sí le yí f̀ééé. Amiina!

Ho nàf̀oró b̀ansowà zéentí

¹⁷ Hení mu na ho nàf̀oró b̀ansowà yi le 6a wé yí ỳoní mítén, le 6a yí dé mí sía ho nàf̀oró na yí máa mía yi, à leéka le ho dà à k̀ání 6a mu b̀io búenb̀uen yi, ká 6a dé mí sía le Dónbeení yi, dén na wee na mu b̀io búenb̀uen wən à wa sía wa b̀io yi. ¹⁸ Bío na 6a yi le 6a wé wé mu bè-tentewà, à wé wé mu c̀èr̀èé. Le 6a wé hén mí níní à séení 6a nùpua. ¹⁹ Ká 6a wee wé ká síi, se lée nàf̀oró binbirí á 6a wee bàrà sese ká lè mítén à khíi yíráa le mukáni binbirí.

Le m̀ondén zéentí

²⁰ Timotee, b̀io le Dónbeení kàràfáa fon á ù wíoka pa b̀io sese. Hã bín-conconwà làa h́a b̀io búí yí c̀éera le Dónbeení yi à ù yí tà b̀io. Mu b̀io na 6a wee ve làa b̀io z̀uríló ká mu m̀on yí bon b̀an kàránló á ù mún yí tà b̀io. ²¹ B́un b̀io z̀uríló so á 6a búí dó mí sía yi lé b́un te b̀io á 6a b́níanáa le Dónbeení m̀on. Le le Dónbeení wé mí sãamu làa mia.

Ho jun nii vūahū na ó o Poole túara nɔn o Timotee yi

Vūahū túaró jūhū

Pāahū na ó o Poole wee túa ho vūahū na kà yi ká a wi ho kàsó yi ho Oroomu yi. O lò hía wee be (2.9) à nùpue na à séení a mún mía (4.16).

Bío ó o Poole mu wee leéka le mí húmú wà ɓueé sùará, ó o bánbáa ò o kenía o Timotee na ó o wa làa sòobéε. O Poole wee dé le Dónbeení bārákà o Timotee mu bío yi. O wee hení na a yi le o fàrá ñin mí siidéro o *Krista yi wán, à bánbá wé sá le Dónbeení bín-tente bueró tonló, hàri ká ɓa nùpua wee beé o lò ho tonló mu sáro bío yi (1.1–2.13).

O Poole pá bínía bía nɔn wo yi le o hè ɓa nùpua na wa hā bín-conconwà bíoró. Lé bío á mu yí máa na à le Dónbeení tonló va làa yahó, ò o bía nɔn o Timotee yi le o wé làa bío mínén wee wéráa, à lá ho tūiá poni, lè le waminí, lè ho ten liiníló ñání. O mún bía nɔn wo yi le o yí nɔnsá ho kàránló tente na ó o yú bío yi (2.14–4.5).

Ho vūahū véení ó o zéeníá bío ó orén mí beεre lò bonnáa, làa bío le Dónbeení séeníanáa wo o lònbee yi (4.6-18).

Le tɛɛnti

¹ Mu lé ínén Poole, yia le Dónbeení lè mí sli bío á wó á ñlé o Yeesu *Krista tonkaro lé mi wee túa ho vūahū na kà. Le tonkaa mi le í bue le mukānī binbirī na máa vé bío, ñio le Dónbeení dó mí jii le mí ñ na wɛn wa páaníló là a Yeesu Krista bío yi. ² I wee túa ho á à na ũnén Timotee na lé í za na í wa làa sòobéε yi. Le o Maá Dónbeení lè wa Nuhūso Yeesu Krista wé mu sáamu làa fo, à zūn ũ makári, à na ho hээрà foñ.

O Poole wee hení a Timotee sīi

³ I wee dé le Dónbeení bārákà, dén na á ñ wee sá na yi lè le yi na wee ce làa bío á wán maáwà fù wee sá nanáa le yi bío sīi. Le wisoni lè ho ñnàahū ká ñ wee flo, à ñ mún wé flo na foñ. ⁴ Hen ká ñ wee leéka le wéε na fo wá bío pāahū na á ñ wá ñía fo yi, à ñ sli vá làa sòobéε à ñ bini mi ũ wán à zāmaka mu bío yi. ⁵ I mún wee leéka bío á fo dórāa ũ sli lè ũ sòobéε o Yeesu *Krista yi bío. Dén siidéro so na kera mín ɓuaa Loyiisi lè mín nu Eniisi yi, á ñ láa le lé dén ɓàn sīi mún wi ũnén yi. ⁶ Lé bñ nɔn á mu bío wéro pánká na le Dónbeení nɔn foñ pāahū na á ñ bó ñ níní ũ wán yi, á ũ wíoka dé sòobéε yi. ⁷ Mu bon, le Dónbeení Hácírí na le nɔn wɛn yínɔn zānii Hácírí, ká le mahā wee na ho pánká wɛn, á wee wé à wa wañ ɓa nùpua, à mún ñañ waten ɓua yi.

⁸ Awa, á ũ yí ñiyi o Nuhūso bío bíoró yi, à ũ mún yí ñiyi bío á ínén wi ho kàsó yi bío yi. Ká ũ tà à wa páaní le lònbee yi le Dónbeení bín-tente bío yi, à wé mu lè ho pánká na le Dónbeení nɔn foñ. ⁹ Le Dónbeení mu lé ñio kánia wɛn á hueekaa wɛn à wa bío sī le yi. Mu yínɔn wa wén-tentewà bío yi á le wórāa mu. Mu lé lerén lè mí sáamu kánia wɛn làa bío le lon le mí ñ wérāa mu. Bñ le fèra wíokaa wa bío yi o Yeesu Krista pánká yi ká ho ñimíjā ñin yí léra. ¹⁰ Bío ká wán á mu sáamu mu bío wāa wee mi wéréwéré, lé bío á wa kánilo Yeesu Krista ɓuara ɓueé fá mu húmú fūuhū. O zéeníá le ká wa tà le Dónbeení bín-tente bío, á wa à yí le mukānī binbirī na máa vé.

¹¹ Inén le Dónbeení léra á wó lè mí tonkaro, á le í bue mí bín-tente na 6a nùpua yi à mún kàrán 6a làa de. ¹² Lé bñn bño yi á í wiráa le lònbee na kà yi, á mu nìyio mún yí dú mi, lé bño á í zù yía á í dó í síi yi, á í láa mu yi le le dà à pa le bín-tente na le kàràfáa mi bño. Mu bon, le è pa le bño fúaa le wizonle na ó o khíi bñní ì buen yi.

¹³ Ho tũíá poni bioní na á fo já í cón á ù 6ua, à bè le yi. Wé mu lè le sídéró o Yeesu Krista yi à waí 6a nùpua ù páaníló làa wo bño yi. ¹⁴ Mu bè-tentewà na le Dónbeení kàràfáa fon mí Hácírí na wi làa wen pánká yi, á ù pa bño.

¹⁵ Fo zù le ho Azii kǎhũ nùpua na dó mí sía le Dónbeení yi cèrèe pá mi día. O Fizee le là a Heemōzeene mún wi 6a tǎhũ. ¹⁶ Le o Nùhũso wé mí sãamu là a Onézifoore zì-jùhũ nùpua, lé bño ó o wee híi í síi túntún. Bño á í wi ho kàsó yí ó o yí máa nìyi bño yi 6a nùpua yahó. ¹⁷ Pǎahũ na ó o 6uara ho Oroomu yi hen ó o bánbáa ò o cànkaa mi fúaa bño ó o yú mi. ¹⁸ Le o Nùhũso zũn o màkárí nònzoñ na ó o khíi 6ueé cítí 6a nùpua yi. Fo zù le pǎahũ na á í hía wi ho Efeze lóhó yí ó o séenia mi làa sòobé.

2

O ton-sá ko lè mí sàdñi

¹ Ká únén na lé í za, wé yí ù pánká mu sãamu na ó o Yeesu *Krista wó làa fo yi. ² Bño á í kàráanna lè 6a nùpua 6a seéràsa cèrèe yahó na fo já í cón, ù bñní kàrán lè 6a nùpua na láayi wi, bíà dà à bñní ì kàrán mu lè 6a 6úí. ³ Le lònbee na wee yí o Yeesu Krista ton-sáwá á ù tà yi làa bño ó o dásí tente wee táráa le lònbee yi bño síi. ⁴ O dásí na wi ò o bño wé sí mí jùhũso yi wón yí máa wé día mítén à bè-vio 6úí bũmaka. ⁵ O nùpue na wi há penkaa lùwíi yi á mún yí dà máa yí bio ko làa wo ká a yí bò 6a lùwílowá làndá yi. ⁶ O vǎro na wee tà beé mí lò ho vǎró yí lé yía ko ò o wé o yahón nùpue na á à yí mí lònbee cǔnú. ⁷ Wé vǎ ù yi bño á í wee bío na fon wán, ó o Nùhũso ò wé á fo ò zũn mu 6úen6úen kúará. ⁸ Bñní leéka a Yeesu Krista na vèera bño, wón na lé o *Daviide mònmaníi. Bñn lé le bín-tente na á í wee bue. ⁹ Lé lerén bín-tente mu bño yi á 6a cannáa mi dó ho kàsó yi á wee beé lò lòn nùpue na wó khon. Ee ká le Dónbeení bioní dén á nùpue yí can. ¹⁰ Lé bñn non á í wee tà le lònbee lè mí síiwà yi bíà le Dónbeení hueekaa bño yi, bèra a na à bán mún kǎní 6a páaníló là a Yeesu Krista bño yi à 6a dàñ zo a cùkú na máa vé yi. ¹¹ Le bioní na ká láayi wi:

Ká wa ká lòn nùpua na páanía húrún làa wo,

á wa mún ñ yí le mukǎní làa wo.

¹² Ká wa wee dàñ hí wa sía,

á wa à dí le bésni làa wo.

Ká wa pá a,

ó orén mún ñ pí wen.

¹³ Ká wa yí máa wé bño ó o le wa wé,

ó orén yí máa yèrémá mí jii.

Mu bon, bño ó o karáa ó o yí dà máa lé wán.

Le Dónbeení bioní bueró na jii tun

¹⁴ Bío na 6a kèrètíewa yi le 6a bñní leéka mu bíowa na ká bño, à hení mu na 6a yi le Dónbeení yahó le 6a wé yí dé mítén le wǎaníi na jùhũ mía yi. Le yí máa séni bíà wee jí le ká mu yínóñ 6a yáaró. ¹⁵ Sòobá ütén à wé o nùpue na láayi wi le Dónbeení yahó. Bua ütén là a ton-sá na yí máa

n̄yi mí ton-sánii bío yi bío síi, à wé bue ho t̄iáa poni bíoní. ¹⁶ Hã bín-conconwà làa h̄a bío búí yí c̄éera le Dónbeení yi à ù yí dé úten yi, lé bío á b̄ia wee dé mítén h̄ón bíoní so síi yi á wee wíoka khèn lè le Dónbeení ká 6a wà. ¹⁷ Bán n̄pua so bíoní ka lòn c̄áká na wee b̄eeni. O Himenee là a Filēete wi 6a n̄pua mu t̄ah̄ú. ¹⁸ Ba khèra lè ho t̄iáa poni lé bío 6a wee bío le 6a n̄-hía vēera kh̄ina, à v̄ininaa 6a n̄pua à 6a b̄inía a Yeesu m̄ón. ¹⁹ Ee ká le Dónbeení n̄pomu bán yí máa d̄eké yi lòn z̄ii na n̄h̄ú f̄ará t̄ina bío síi. Mu túara le z̄ii mu n̄h̄ú na f̄ará t̄ina wán ká síi: «O N̄h̄úso z̄ú b̄ia bío s̄á a yi». Mu mún túara le: «Bia le mí bío s̄á a N̄h̄úso yi lè mí n̄-kéní kéní w̄aa wé yí wé b̄è-kohó».

²⁰ O n̄af̄oró 6̄anso z̄ii yi á ho d̄inl̄o s̄ia lè mí síiwá wi yi. Hã búí wó lè ho s̄ánú, hã búí wó lè ho t̄j̄n̄, hã búí má lè ho córó, hã búí lé hã búeení á 6a tan. Hã búí 6a wee s̄aráa hã wizon-beera yi, ká hã búí 6a wee s̄aráa hã wizon-k̄amáawa yi. ²¹ Hen ká ȳia wee ceé mítén ho k̄aránl̄o mu d̄ání yi, wón á à k̄eñ lòn d̄inl̄o d̄e na 6a wee s̄aráa le wizon-beení yi bío síi. O bío á à s̄í mí N̄h̄úso yi, á bío n̄h̄ú ù k̄eñ o c̄ón. O wíokaa hã wén-tentewá wéró bío yi.

²² Awa, á mu bío na yí se na wee vá 6a ȳarówá dé mu b̄è-kohó yi á ù khènnáa. Bánbá á ù wé o n̄pue na t̄érinna, à síid̄eró le Dónbeení yi f̄ará t̄in, à wañ 6a n̄pua, à wé à ho h̄éerá k̄eñ ūnén làa ba p̄ah̄ú. A b̄ia s̄ia wee ce á wee fio wa N̄h̄úso yi à mún wé làa b̄in bío síi. ²³ Hã bín-conconwá bíoró á ù yí dé úten yi, fo z̄ú le mu wee 6uen lè hã warà. ²⁴ O o N̄h̄úso ton-sá n̄n̄ yí ko ò o wé tá warà. O ko ò o wé wé mu tentemu lè 6a n̄pua búenb̄uen, à wé d̄án k̄arán 6a n̄pua. O ko ò o wé o n̄pue na mu bío búenb̄uen wee k̄úu yi. ²⁵ H̄arí b̄ia yí tà a bío ó o pá ko ò o wé wayiráa à k̄arán 6a, n̄n̄-sí á le Dónbeení ì wé á 6a s̄ia á à ȳèrémá á à tà ho t̄iáa poni bío. ²⁶ Le è wé á 6a à z̄ún bío se, á à fee mítén o *Sat̄ani níi yi, wón na ka lòn d̄adá na lá v̄un 6a á 6a wee wé o síi bío.

3

Mu bíowa na khii wé á ho d̄im̄j̄á à vérdá

¹ Z̄ún mu, le ká mu bío búenb̄uen véro khii wà 6ueé d̄á, á le lònbee á à k̄eñ làa s̄ob̄é. ² Lé bío mu p̄ah̄ú ká 6a n̄pua wé è c̄á mí k̄urú bío mí d̄ón. Ba à wañ le w̄arí á à poñ mu bío búenb̄uen. Ba wé è kh̄oní mítén, á à ȳoní mítén. Ba wé è bío hã b̄in-kora á à l̄é le Dónbeení yi. Ba z̄awa máa wé è jí mín n̄w̄á bíoní. Ba n̄pua á à wé 6a b̄è-ȳiz̄úrlowá. Bío lé le Dónbeení bío á 6a máa wé è dé k̄onbii yi. ³ Ba máa wañ mín n̄pua. Ba máa wé è z̄ún n̄pue mak̄arí. Ba wé è ȳaa 6a n̄pua ȳennáa. Ba máa wé è d̄án mítén máa 6ua yi, 6a à wé 6a n̄-s̄umáa, bío se á 6a máa wañ. ⁴ B̄ia làa ba lé le n̄ii á 6a wé è lé m̄ón. Ba máa wé è le mí yiwa máa wéráa mu bío. Ba à wé 6a kh̄onlowá, 6a à wañ mí s̄ia bío á à poñ le Dónbeení. ⁵ Ba wé è 6ua mítén lè 6a wee wé bío sí le Dónbeení yi, à le p̄ánká 6a n̄n̄ yí tà bío. Bán n̄pua so á ù khènnáa. ⁶ Ba n̄pua mu t̄ah̄ú 6a búí wé è lé yi á à zo h̄á z̄iní, á zoó kh̄a 6a h̄áawa búí na s̄lad̄eró yí f̄ará yí t̄ina, á sú lè mu b̄è-kora, à 6a ȳèrémá b̄è 6a bíoní yi. Ba h̄áawa mu s̄ia wee vá mu bío na yí se lè mí síiwá wéró yi. ⁷ Ba wee kení mítén f̄éee ká 6a m̄ah̄á yí d̄ánna yí z̄úna ho t̄iáa poni. ⁸ Bán n̄pua so yí tà ho t̄iáa poni bío làa bío ó o Zan̄esi là a Z̄an̄ber̄esi* h̄a yí t̄àraa o *M̄oyiize bío bío síi. Ba yilera yí se, 6a yí dó

* 3:8 Mi loñ Léró v̄uah̄ú (Exode) 7.11-12

mĩ sĩa sese le Dónbeenĩ yi. ⁹ Εε ká 6a bĩo màhã máa va làa yahó lé bĩo 6a nùpua búenbúen zũ le 6a vùnun làa bĩo ó o Zanεεsi là a Zãnβεεεsi vłó bĩo hĩa zũnanáa bĩo sĩa.

Bĩo 6a kenĩa làa fo, á ù 6ua sese

¹⁰ Εε ká ùnén wón zũ bĩo á ì wee kàrán lè 6a nùpua, á zũ bĩo á ì wee 6ua lè ìten. Fo zũ ì tonló jũhũ, á zũ bĩo á ì dóráa ì sĩa le Dónbeenĩ yi. Fo mún zũ bĩo á ì wee hĩnáa ì sĩa làa bĩo á ì waráa 6a nùpua. Fo zũ bĩo á ì wee jĩnáa ì yi. ¹¹ Bĩo 6a nùpua jĩnĩanáa ì sãnía, á beéra ì lò ho Antiosi lè ho Ikoniyuumu, lè ho Lisitere lórá yi, á fo zũ. Mu bon, 6a 6èntĩn beéra ì lò làa sòobéε. Εε ká wa Nũhũso màhã kãnía mi mu búenbúen yi. ¹² Bĩa búenbúen na wi 6a 6ua míten à héha làa bĩo le Dónbeenĩ sĩa vá yi wa páaníló là a Yeesu *Krista bĩo yi, bán 6a à beé lò. ¹³ Ká 6a nĩ-súmáa lè 6a sabĩn-fũaalowa, bán sũnsúmámu lè 6a sabionĩ wé è dé wán ká mu wá. Ba à vĩnĩ 6a nùpua, á 6a nùpua mún ñ vĩnĩ barén. ¹⁴ Ká ùnén, bánbá à ù wé bè bĩo á fo kenĩa yi, à tà mu yi lè ù sĩa búenbúen. Ùnén ù beere zũ bĩa kenĩa mu làa fo. ¹⁵ Le Dónbeenĩ bionĩ vũahũ á fo zũ bĩo hàrì ù háyónmu yi. Lé lerén dà à na mu bè-zũrĩnĩ binbirì fon, bĩo á fo dà à bè yi á à dérãa ù sĩa o Yeesu Krista yi á à kãnínáa. ¹⁶ Le Dónbeenĩ bionĩ vũahũ á túara lè lerén mí beere Hácírì pánkã. Le bionĩ mu bĩo jũhũ wĩ làa sòobéε. Lé lerén wee kàrán o nùpue, á wee wé ò o pĩ bĩo yĩ bon, lé lerén wee bé o nùpue, le mún wee wé ò o wé wé bĩo térénna. ¹⁷ Lé bũn ñ na ká le Dónbeenĩ nùpue á à dàñ wé è wé hã wárã na se.

4

O Poole m̀ndén bĩo na ó o henĩa

¹ Bĩo ká lé bĩo á ì wee henì ì na fon lè le sòobéε le Dónbeenĩ yahó, là a Yeesu *Krista yahó, wón na khii buen 6ueé cítì 6a yèn-vèeniasa lè 6a nĩhĩa á mún 6ueé dí mí béenì. ² Hàrì ho pãahũ wé se loo, à ho yĩ wé se loo, à ù wé bue le Dónbeenĩ bionĩ. Bĩa wé wó khon à ù zéeni 6a wékkeró bĩo na 6a yi, à henì mu na 6a yi le 6a día mu bè-kora wéró. Wé henì 6a sĩa. Bũn búenbúen á ù wé jĩ ù yi à wé kàrán 6a. ³ Lé bĩo á pãahũ 6uí khii dà ká 6a nùpua máa wé è jí bĩa wee kàrán 6a lè ho tũiá poni c̀n, ká 6a wé è wé bĩo sĩa 6a yi, á wé è jí 6a nĩ-kàránlowà c̀rèε na bĩo yĩ bon c̀n. ⁴ Ba à pĩ ho tũiá poni bĩo ká 6a à bè hã sabionĩ món. ⁵ Εε ká ùnén wón zũn ùten 6uaró mu bĩo búenbúen yi, tà le lònbee yi. Wé bue le Dónbeenĩ bĩn-tente na 6a nùpua yi. Sá ho tonló mu sese làa bĩo mu koráa.

⁶ Ká ìnén wón hũmú sùarãa, ì ka lòn yĩa na 6a yan lè le muinì vó. ⁷ Ì sá a Yeesu Krista tonló lè ì sĩa búenbúen lòn nùpue na san ho saró lè mí sòobéε. Bĩo le Dónbeenĩ le ì wé á ì wó á mu jĩ sũ lòn nùpue na lùwa vaá d̀n hen na ó o ko ó o vaa dã yi. Ì siidéró o Yeesu Krista yi á ì yĩ día. ⁸ Bĩo ká wán á ho c̀nú na ko làa mi bĩo á ì wó bĩo térénna bĩo yi, á bàrà pan mi ho wáayi. O Nũhũso na lé o cítì fĩ na térénna á à na ho c̀nú mu mĩ pãahũ na ó o khii cítì 6a nùpua yi. Mu máa wé ìnén ì dòn ó ò na ho c̀nú yi, ká bĩa búenbúen na wee lònã a bĩnĩ buenló ó o mún ñ na ho yi.

O Poole wi ò o Timotee buen o c̀n

⁹ Bánbá à ù buen ì c̀n fũafũa. ¹⁰ Lé bĩo ó o Demaasi wà ò o día mi á van ho Tesaloniiki lóhó ho dímĩná bĩowa na ó o wa bĩo yi. O Keresãn wón wá van ho Kalasii k̀hũ, ò o Tiite 6èn van ho Dalamati k̀hũ. ¹¹ O Luki mì dòn lé yĩa wi hen làa mi. Hen ká fo bò o buen à ù fé o Maaki buennáa, lé bĩo ó o dà wee séenì mi ho tonló yi. ¹² O Tisiiki wón á ì tonkaa ó o van ho Efεεze.

13 Fo bò o ɓuen à ù ɓuee lé ho Torowaasi yi à ù lá í báká beení na á í díá o Kaapuusi cón ɓua ɓuennáa. Fo bò o ɓuen à ù mún khii í vɔnna, sɔnkú í sɔnna na ho túaró wi wán. 14 O Aleksándere na lé o kháa-likí ɓɛntín wó khon láa mi dàkhíina. Le Dónbeení á à sáání a yi á à héha láa ɓío ó o wó. 15 Unén mún pa ũten ɓío lé ɓío á ɓío wa wee kàrán lè ɓa nùpua ó o yí tà ɓío hùúu. 16 ɓío ɓa nín-yání ɓuan mi vannáa le cítíi fliníi, á hàrí nùpue yí ɓueé tà í jii, ɓa ɓúenɓúen pã mi díá. Le le Dónbeení sɛn mu díá na ɓa yi. 17 Εε ká a Núhũso wón pan í ɓío á nɔn ho pánká mi á í bueraráa o ɓíoní á ɓía yí zū le Dónbeení cèrèε já le. Lé orén kánía mi ɓa kúdenwá yi. 18 O Núhũso á à kání mi mu bè-sũmáa ɓúenɓúen yi. O ò kání mi á í kɛí ho wáayi o bá-zámu yi. Le ho cùkú à ɓío sí a yi féeε há lúlúio na jii mía yi. *Amiina!

Le mónɗén tɛɛní

19 I wee tɛɛní a Pirisiye là a Akilaasi yi. I mún wee tɛɛní a Onɛzifoore zí-júhú nùpua yi. 20 O Erasiite wón kará ho Korɛnte yi, ká a Torofiimu wón á í díá ho Milee yi lé ɓío ó o lò yí here. 21 Bánbá à ù ɓuen ká le tɛɛní ðìh yí hínɔn.

O Ebuluusi, là a Pudɛnsi là a Linuusi là a Kolodia lè wán zàwa lè wán hínni kèrètɛwa na wi hen ɓúenɓúen wee tɛɛní foñ.

22 Le wa Núhũso kɛí làa fo, le o wé mí sãamu làa mia.

Ho vūahū na ó o Poole túara nɔn o Tiite yi

Vūahū túaró nūhū

O Tiite hía lé o Poole nĩ-kenínii. O yínɔn zúifù (Kalasiisa 2.1-3). O hía wee bè là a Poole à 6a sá le Dónbeenĩ bín-tente bueró tonló.

Pāahū na ó o Poole wee túa ho vūahū na kà á à na a yi, ká a wi ho Kerεete yi á wee loĩ 6a kèrètɛwa kuio na wi hā lórà na bĩn yi bĩo, à hā wé va le mí yahó (1.5).

Mu nín-yání ó o Poole zéenia bĩo á 6a kèrètɛwa kuure ya-díwá ko 6a 6ua le mítén (1.5-16).

Bũn mɔn ó o Poole zéenia o Tiite làa bĩo ó o ko ò o wé kàrán le 6a kèrètɛwa kuio. Hĩn kuio so lé 6a nĩ-kía kuure, le 6a há-kía kuure, le 6a yàrówá kuure, le 6a wobáaní kuure (2).

O mún zéenia bĩo 6a kèrètɛwa ko 6a 6ua le mítén à dàrĩ kεεnínáa mín wán le ho hээрà, ká hā zía le hā bín-záwa le ho sankaró mía 6a pāahū. Bũn mɔn ó o tēenia 6a yi (3).

Le tēenti

¹ Mu lé ínén Poole á túara ho vūahū na kà. I lé le Dónbeenĩ ton-sá là a Yeesu *Krista tonkaro, bèra a na à bía le hueekaa à 6a síadéro wíoka fàrá tĩn à 6a zũn ho tũia poni na à wé á 6a à 6ua mítén á à héha làa bĩo sí le Dónbeenĩ yi. ² Lé bũn ñ na á 6a dà à dé mí sía wé è lòní le mukání binbirĩ na máa vé, dío le Dónbeenĩ dó mí jii le mí ì na bía bĩo sá le yi yi ká bĩo búí dīn yi léra. Wa láa mu yi lé bĩo wa zũ le le Dónbeenĩ máa wé fĩ sabéré. ³ Ká bĩo le le mí ì wé pāahū dōn, á le zéenia bĩo le dó mí jii le mí ì wé wéréwéré le 6a nũpua làa bía le tonkaa le 6a bue mí bín-tente jini. Lé hón tonló so á wa kánilo Dónbeenĩ kàráfáa mi.

⁴ Mu lé ínén Poole á túara ho vūahū mu nɔn ũnén Tiite yi. Fo lé 1 za binbirĩ wa síadéro le Dónbeenĩ yi bĩo yi. Le wán Maá Dónbeenĩ le wa kánilo Yeesu *Krista à wé mí sáamu làa fo à na ho hээрà foñ.

Ho tonló na ó o Tiite ko ò o sá ho Kerεete yi

⁵ I wá à ì dia fo ho Kerεete kšhū yi, à ũ wíoka bĩo á ínén làa fo 6ua jũhū à véení, à mún hueeka 6a nũpua bāraka hā lórà le mi dà-kéní kéní na 6a kèrètɛwa wi yi à 6a dí 6a yahó. Liinĩ ũ hácirĩ bĩo á ì henía nɔn foñ wán.

⁶ O ya-dí ko ò o wé nũpue na á bè-kohó yèni yí máa ve léé yi. O ya-dí ko ò o hāa yà-kéní na ó o yan lé wón mí dòn ò o kǎja yi à yí lé mɔn. O záwa ko à 6a dé mí sía o Yeesu *Krista yi, 6a mún ko à 6a zũn mítén 6uaró, bèra a na à bè-kohó bĩo yí mĩ léé 6a yi, à 6a mún yí wé 6a zà-káania. ⁷ Lé bĩo 6a kèrètɛwa kuure ya-dí lé le Dónbeenĩ ton-sá, lé bũn bĩo yi ó o yí ko à bè-kohó yèni ve léé wo yi. O yí ko ò o wé nũpue na yí máa tà jí bía ká cšn, á síi sùwa. O yí ko ò o wé o nũpue na wee ju ho *dívén dàkhíina, á wa hā bíoní. O yí ko ò o wé o nũpue na sòobáa dó mí síi le wárí yi, á wee cà le làa bĩo yínɔn mu. ⁸ Eε ká a máhá ko ò o wé o nũpue na wee hén mí yahó sí 6a nũpua. O ko ò o warĩ mu bè-tente wéró. O ko ò o wé o bè-zũrĩminĩ bánso, á téréna, á wee wé bĩo sí le Dónbeenĩ yi, á dàa wee 6ua mítén sese.

⁹ Le Dónbeenĩ bín-tente, dío lé ho tũia poni na kàrána làa wo ó o ko ò o wíoka 6ua sese. Ká a wee wé ká síi, o ò dàrĩ wé è hení bía ká sía á 6a à

bè ho kàránlò na bio bon yi, á mún ò dàń ò zéení wéréwéré làa bíà le ho kàránlò mu bio yí bon le 6a wee vííní mítén.

¹⁰ Mu bon, 6a kèrètíewa cèrèè, sònkú bíà wee bè ho *kúíiró làndá yi tíahú, á yí máa jí dèè, á wee bío há bín-conconwà à khàráa 6a nùpua vííní. ¹¹ Yí díà le bǎnsowa so wé kàrán 6a nùpua lé bío 6a kàránlò mu yí bon, ho wee yáa há zì-jún-kúio. Mu yáa yínòń bǎn mí dòn, 6a wee wé mu à càráa le wáń. ¹² Ho Kεεεte kòhúsa ñ-kéní búí na 6arén wee lá làa jí-cúa fεero á bíà bío kà: «Ho Kεεεtesa lé 6a sabín-fúaalowa, 6a sǔnsǔmána lòn zín-búaa, 6a lé 6a paríwà, bío 6a wa lé ho dará 6a dí.» ¹³ A mu 6èn bon, o ñí mu túiá sí. Lé bǎn ñon, á ù zá làa ba à mí le sòobéè na 6a yi à 6a yèrémá dé mí sía bio bon yi ¹⁴ à yí tà 6a *zúífúwa hácin-bíoní, làa bíà pǎ ho túiá poni làndáwá yi. ¹⁵ Yia wee ce le Dónbeení yahó, á làndá yí máa hè làa bío búí díró. Ká yia yí máa ce le Dónbeení yahó, á yí dó mí síi o Yeesu yi, wón wára búenbúen yí máa ce. Hàrí o yilera yáa yí máa ce. O wó bío yí se à mu ñiyio máa dí o. ¹⁶ O wee bío wéréwéré le mí zú le Dónbeení èè ká a wára hón wee zéení le mu yí bon. O bío sǔii ló, o yí máa bè le Dónbeení bíoní yi, o yí dà bío na se máa wé.

2

Bio 6a kèrètíewa ko à 6a 6ua lè mítén

¹ Èè ká únén wón wé kàrán 6a nùpua lè ho kàránlò na bio bon. ² Bío na 6a ñí-kíà yi le 6a wé 6ua mítén yi mu bío búenbúen yi. Le bío 6a à 6ua lè mítén à wé à 6a nùpua kǎnbi 6a. Ba ko à 6a wé mu bè-zúrminí 6ánsowà, à wé 6a nùpua na fàrá tína mí síadéro le Dónbeení yi, à wé warí 6a nùpua làa sòobéè, à wé jí mí yiwa. ³ A ù mún bío na 6a há-kíà yi le bío 6a wee 6ua lè mítén à héha làa bio le Dónbeení síi vá yi. Ba yí ko 6a wé yáa bíà ká yènnáa, à yí sòobá yí dé mítén ho *dívén juló yi. Ba ko à 6a wé zéení 6a nùpua làa bío se. ⁴ Ká 6a wee wé ká síi á 6a à dàń wé è kàrán 6a há-fla làa bío 6a ko 6a warína mí bǎrání lè mí zàwa, ⁵ á à wé mu bè-zúrminí 6ánsowà, á wé è kǎpa mí bǎrání mí dòn yi, á wé è loń mí zíní tonni yi sese, á à wé 6a há-tentewà, á wé è liíní mítén á à na mí bǎrání yi. Ká 6a wee 6ua mítén ká síi, á 6a nùpua máa wé è bío há bín-kora máa kèé le Dónbeení bíoní yi.

⁶ Mún hení na 6a yàrówá yi le 6a wé mu bè-zúrminí 6ánsowà ⁷ mu bío búenbúen yi. Unén ù beere ko à ù wé wé há wára na se à bíà ká mí, à bè yi. Dé sòobéè ù kàránlò yi á wé wé ho lè le yi na púaara díà. ⁸ Wé mí ho túiá poni, háa á nùpue yí dà máa kán, bèra a na à há ñiyio dí bíà yí tà ù bío lé bío 6a máa dàń máa bío bín-kohó wa dǎní yi.

⁹ Ba wobáaní bǎn á ù bío na yi le 6a wé liíní mítén na mí júnáasa yi mu bío búenbúen yi, à wé wé bío sí 6a yi, à wé yí kán 6a, ¹⁰ à wé yí kǎnbúní 6a níi bío. Ba yáa ko à 6a wé zéení le mí láayi wi binbirí mu bío búenbúen yi. Ká 6a wee wé ká síi, á 6a wára búenbúen á à wé á 6a nùpua wé è kǎnbi ho kàránlò wa kǎniló Dónbeení dǎní yi.

¹¹ Mu bon, le wó mí sǎamu á hǎraráa ho kǎniló wǎhú ñon 6a nùpua búenbúen yi. ¹² Mu sǎamu mu bío yi, á le Dónbeení wee kàrán wen á wa pǎ bío yí sí le yi lè ho dímíná bío na wa sía wee vá yi, bèra a na à wa wé mu bè-zúrminí 6ánsowà, lè 6a ñí-térénna, lè 6a nùpua na wee wé bío sí le Dónbeení yi há làa na ká wán. ¹³ Bǎn lé bío wa ko wa wé à dérása wa sía lóní le wizon-tente na ó o Yeesu *Krista na lé wa Dónbe-beení á lé

wa kãnilo khíi ɓueé zéeni míten mí cùkú yi. ¹⁴O tà húrun wa ɓio yi, bèra a na ò o kãní wɛn ho pànká na wee ɲàa wɛn dé mu bè-kora lè mí síiwà ɓúenɓúen níi yi, à wa wé ɓa nùpua na wee ce o yahó, à ɓio sí a yi, à há wára na se wéró ɓio keń yi fɛɛɛ.

¹⁵Ɓio á í ɓía nɔn foń á ù wé kàrán lè ɓa kèrètɛwa lè ho pànká ɓúenɓúen na fo yú. Wé hení ɓa sía le ɓa bè mu yi. Ká ɓía yí máa bè mu yi bán à ù wé záraa. Yí tà le nùpue zàań foń.

3

¹Ɓiní leéka ɓa kèrètɛwa le ɓa ko à ɓa wé liiní míten ɓa bá-zàwa lè ho pànká ya-díwá yahó à wé bè ɓa ɓioní yi, à há wára na se wéró ɓio keń ɓa yi. ²Ɓio na ɓa yi le ɓa wé yí ɓio yí khe na nùpue yi, à wé yí fi lè ɓa nùpua, à wé ɓa nùpua na wayika, à wé yí zàań ɓa nùpua yi. ³Mu bon, warén mún lá yí máa ɲí dɛɛ, á lé ɓa nĩ-kãania, á dó wa sía mu ɓio na yí bon yi. Ɓio wa sía wee vá yi ɓúenɓúen lé ɓún á wa hía wee wé á yí dà máa día. Wa lá lé ɓa yi-kora ɓànsowá á wee dí le yandee. Wa lá wee wé à ɓa nùpua ɲin wɛn, à warén mún ɲin ɓa. ⁴Ɛɛ ká wa kãnilo Dónbeení á zéenia mí tentemu, làa ɓio le wa lè ɓa nùpua. ⁵Le kãnia wɛn lé ɓio á le zúna wa màkàrí, ká mu yínáń wa wára na téréna na wa dàrna wó ɓio yi. Le kãnia wɛn á ceéra wɛn lè mí Hácírí pànká, á wa yú le mukɔn-finle. ⁶Le Hácírí mu á le Dónbeení nɔn wɛn á le wi wɛn wa kãnilo Yeesu *Krista pànká yi. ⁷Lé ɓún ɓio yi á wa dà à yí le mukáńí binbirí na máa ve, dío wa dó wa sía wee lóoni. Mu ɓúenɓúen dà à wé lé ɓio le Dónbeení wó wɛn lè ɓa nĩ-térénnia le sáamu pànká yi. ⁸Há ɓioní na á í ɓía nɔn foń ká á láayi wi.

I wi à ù hení há ɓio làa sòobɛɛ à na ɓa nùpua yi bèra a na à ɓía dó mí sía le Dónbeení yi wíoka ca mí kuio mu ɓio na se wéró yi. Ho kàránló mu se á ɲúhú wi ɓa ɓúenɓúen cón. ⁹Ká ɓa nùpua na wa le wãanii na ɲúhú mía, làa ɓía wa le nɔnkãni wãanii, làa ɓía wa há zía, làa ɓía wa a *Mɔyíize làndá ɓio wãanii, bán ɓúenɓúen à ù khènnáa. Ɓún ɓúenɓúen ɲúhú mía, mu yí máa séení nùpue. ¹⁰Yia wee khɛɛ ɓa kèrètɛwa à ù ve o ɓioráa. Ká a yí tà à ù wíoka ve o há cúa-ɲun níi ɓioráa. Ká a pá yí ɲá mu, à ù wé ɲàa wo ɓáńí. ¹¹Mún zún mu kénkén le wón nùpue so síi á día ho wã-tente. Mu bè-kora na ó o wee wé wee zéeni le o ɲúhú sú.

Le mɔndén tɛenti

¹²I ì tonka a Aatemaasi tàá o Tisiiki mí cón. Ká ɓarén á yia ɓueé dɔn mia, á únén ɓèn ɓánbá à ù ɓuee yí mi ho Nikopoliisi lóhó yi. I wi à í ɓuee keení ɓín le tɛení pãahú. ¹³O Zenaasi na lé ho *làndá zúrúlo là a Apoloosi, à ù ɓánbá à ù séení mí vɛení yi. Yí le dɛɛ ɓúí fòo ɓa yi. ¹⁴Ɓía dó mí sía le Dónbeení yi lè wa ɓio síi mún ko ɓa ca mí kuio mu ɓio na se wéró yi, à wé séení ɓa nùpua làa ɓio ɓa màkóo wi yi, bèra a na à ɓa ɓio ɲúhú keńí.

¹⁵Ɓía wi hen làa mí ɓúenɓúen wee tɛení foń. Ɓía wa wɛn mí síadéro le Dónbeení yi ɓio yi á únén mún tɛení yi. Le le Dónbeení wé mí sáamu lè mí ɓúenɓúen.

Ho vūahǔ na ó o Poole túara nɔn o Filemɔn yi

Vūahǔ túaró jǔhǔ

Ho vūahǔ na kà lé o Poole túara ho á nɔn o Filemɔn yi. O Filemɔn lé o Poole ɓàn ɓónlo. O fù lé o nùpue na ɓio jǔhǔ wi ɓa nùpua cǔn làa sòobée, á lé ho Koloosi kèrètíewa kuure nǐ-kéní. O Filemɔn wobá-nǐ ɓúí fù wi á lùwa ò o díá a. O yèni ɓa le Oneziimu.

Ho vūahǔ mu yi ó o Poole tɛnía o Filemɔn làa ɓia làa wo páanía wi yi (1-3). O Poole dó le Dónbeenǐ bǎrákà o Filemɔn síidéró o Yeesu *Krista yi ɓio yi, làa ɓio ó o wa lè mín zàwa lè mín hǐnni kèrètíewa ɓio yi (4-7).

Ɓio ó o Oneziimu wà díá mí jǔhǔso, ó o fò mín là a Poole ká wón wi ho kàsó yi, ó o Poole mu wó ó o tà a Yeesu ɓio, á lé o kèrètíe. Ɓio mu wó ká, ó o Poole le o ɓíní yèrémá va mí jǔhǔso Filemɔn cǔn. Lé ɓǔn te ɓio ó o túara ho vūahǔ nɔn o Filemɔn mu yi, á flora a le ká a Oneziimu ɓínía ɓuara a cǔn, ò o tà sɛn ɓio ó o wó ɓúenɓúen díá à na a yi, à ɓua a sese ɓio ó o wǎa lé ɓàn za mu kèrètíemu dǎní yi ɓio yi (8-22).

Le tɛnii

¹ Mu lé ínén Poole, yǐa wi ho kàsó yi o Yeesu *Krista tonló sáró ɓio yi, lé mi wee túa ho vūahǔ na ká à na ũnén Filemɔn yi. O Timotee na lé wàn za, wón làa mí páanía wee tɛnii foñ, ũnén na làa wɛn páanía wee sá, na wa wa làa sòobée. ² Wa mún wee tɛnii wàn hǐnló Apia yi, là a Aasiipu, wón mún làa wɛn páanía wee lá le lònbee lè mí síiwà. Ba kèrètíewa kuure na wee kúee mín wán ũ zii á wa mún wee tɛnii yi. ³ Le wàn Maá Dónbeenǐ là a Jǔhǔso Yeesu *Krista à wé mí sǎamu làa mia, à na ho héerà mia.

O Poole sǐi wan o Filemɔn ɓio yi

⁴ Hen ká ǐ sansan wee fio le Dónbeenǐ yi, á ǐ dé le bǎrákà ũ ɓio yi. ⁵ Lé ɓio á ũ síidéró o Yeesu *Krista yi á ǐ wee jí ɓio, á mún wee jí ɓio fo wa làa ɓia ɓúenɓúen na ɓio sǎ le Dónbeenǐ yi. ⁶ ǐ wee fio le ɓia dó mi sǐa o Krista yi làa fo páaní à pànká wíoka keñ á wíoka zǔn mu bè-tentewà ɓúenɓúen, ɓio le Dónbeenǐ wee wé làa wɛn wa páanílo là a Krista ɓio yi. ⁷ Lé ɓio á ɓio fo wa lè wàn zàwa lè wàn hǐnni á ǐ ná, á ǐ sǐi ɓèntǐn wan, á sǐi há làa sòobée mu ɓio yi. Mu bon, ɓia ɓio sǎ le Dónbeenǐ yi á fo hǐina sǐa.

O Poole wee fio o Filemɔn o Oneziimu dǎní yi

⁸⁻⁹ Lé ɓǔn te ɓio á ǐ wee fioráa fo le ũ wé ɓio fo ko à ũ wé. Wa páanílo là a *Krista ɓio yi, á ǐ lá dà à na le jii á à ɓio le ũ wé mu. Ee ká ǐ mǎhá pá à fio fo ɓio wa wa làa mín ɓio yi. Awa, á ínén nǐ-kǐnle Poole, yǐa wi ho kàsó yi o Yeesu Krista tonló sáró ɓio yi á pá wee fio fo ɓio wa wa làa mín ɓio yi, ¹⁰ le ũ sǎbéré à ũ wé ɓio á ǐ ɓio ò na foñ o Oneziimu dǎní yi, wón na á ǐ wó ó o lé ǐ za mu kèrètíemu dǎní yi ho kàsó yi. ¹¹ O ɓio jǔhǔ lá mía ũ cǔn ɓǔn bon, ee ká há laà na ká wán á ínén làa fo ó o ɓio jǔhǔ wǎa wi cǔn.*

¹² Awa, á ǐ wǎa à ɓio le o Oneziimu mu ɓíní ɓuen ũ cǔn, o ɓio ɓèntǐn here miǐ làa sòobée. ¹³ Ɓio á ǐ wi ho kàsó yi le ɓín-tente ɓio yi, á ǐ yáá lá wi à ǐ día wo ǐ nisǎní, ò o wé sɛení mi ũ lahó yi. ¹⁴ Ee ká ǐ mǎhá yí wi à ǐ wé ɓio

* **1:11** Oneziimu: Le yèni mu kúará le «mu jǔhǔ wi».

6úi o dǎní yi ká í làa fo yí ná mín yi. Lé bǐo á í yí wi à mu tentemu na fo ò wé á à na mií à wé lè í wee kíkǎ foñ lè mu wéró, ká mu lé ùnén ũ bεere yi.

¹⁵ Nún-sí á le Dónbeení yáá wó ó o Onεziimu khèra làa fo ho pòn-za dεε yi, bèra a na ká a bǐnía 6uara ũ cǎn, à mi wáa páaní kεení fεεε. ¹⁶ Há làa na ká wán ó o yínǎn wobá-nǐi mí dòn, o bǐo ɲúhú wi po bún. O wáa lé mǐn za kèrètíε, á fo ko à ũ wíoka waí wo làa sòobéε. O lé wán za kèrètíε na á í bènfin wa làa sòobéε. Á í mún làa mu yi le fo ò wíoka à waí wo á yáá a poí ònén, bǐo ó o bǐo sǎ foñ bǐo yi, làa bǐo mi páanía là a Núhúso bǐo yi.

¹⁷ Awa, ká fo zū le warén lé 6a bǐnlowà binbirí, ká a bǐnía 6uara ũ cǎn, à ũ 6ua a sese, à kεní lè lé ònén í bεere. ¹⁸ Ká a wó khon làa fo bǐo 6úi yi, tàá ká a ko ò o wí bǐo 6úi foñ síi, à ũ ɲi mu ònén ɲúhú yi. ¹⁹ Há ɲi-cúa na á í wee túa lè í nín-bia lé hǎa ká: «ònén Poole á à wí ũ kεní na wi o yi». Í yí máa bǐo le fo ko à ũ wí bǐo 6úi mií, ká fo màhǎ ko à ũ zūn lé ònén lé yía zéenia o Yeesu bǐo làa fo á fo yúráa le mukāni binbirí. ²⁰ Awa, wán za Filemon, á í wee fio fo o Núhúso yèni yi le ũ wé bǐo á í wee fio fo le ũ wé. Wa páaníló là a *Krista bǐo yi, ũ yí día le í yilera lúnka mu bǐo yi.

²¹ Í làa mu yi le bǐo á í túara ho vūahú yi le ũ wé á fo ò wé kénkén. Í yáá zū le fo ò wé yòò puuní bǐo á í le ũ wé yi. ²² Mún cà le zǐi 6úi ká làa mi. Ho fioró na mi wee wé í bǐo yi, á í làa mu yi le hen làa cǐnú ká í yí íten 6úεékí mia.

Le mónǎn tɛnɛni

²³ O Epafaraasi na làa mi páanía wi ho kásó yi o Yeesu *Krista tonló sáró bǐo yi wee tɛnɛni foñ. ²⁴ O Maaki, là a Arisitaaki, là a Demaasi, là a Luki, bán 6úen6úen na làa wɛn páanía wee sá ho tonló dà-kéni á mún wee tɛnɛni foñ.

²⁵ Le wa Núhúso Yeesu *Krista à wé mí sǎamu làa mia.

Hebere vūahú

Vūahú túaró jūhú

Yia túara ho vūahú mu á wa yí zū. Bānsu túara ho n̄n b̄ia tà a Yeesu yi na le lònbee lè mí síiwà yú. O túara ho n̄n 6a yi bèra a na à 6a yí pí le Dónbeení b̄io, ká 6a hení mí sía à fàrá ð̄n, à zūn̄ le b̄io ó o Yeesu wó á po mu b̄io 6úen6úen.

Ho vūahú mu wee zéeni le le Dónbeení ð̄n mí Za Yeesu wán zéeniánáa miten lè 6a n̄pua á mu vóráa. Le *Dónbeení j̄i-cúa f̄erowà ó orén b̄io jūhú wi po. O po ho wáayi tonkarowà, á po a *M̄oyiize là a Zozue (1–3).

O Yeesu mu b̄io jūhú wi po le *Dónbeení yankarowà na yánkaa wi. Orén lé yia lé le Dónbeení yankaro binbirí. Lé b̄un̄ te b̄io le Dónbeení mu wee s̄en 6a n̄pua bè-kora día à k̄ánínáa 6a mu h̄umú yi o p̄anká yi. B̄io ó o *Isiraȳele n̄ipomu f̄u wee ya h̄a muiní lè 6a bà-kũio na le Dónbeení yi, lé b̄un̄ f̄u wee zéeni a Yeesu *Krista na 6ueé hí b̄io (4–10).

Ho vūahú lii véenii wee hení 6a k̄èr̄t̄īewa sía à 6a wíoka ca mí kuio le Dónbeení b̄io yi. B̄io le Dónbeení n̄ipomu f̄u fàrá ð̄nnáa mí siadéró le Dónbeení yi á ho vūahú mu b̄ia b̄io. Ho mún̄ wee k̄ar̄án 6a n̄pua à 6a k̄ar̄áfá miten o Yeesu mí ð̄on yi. Le 6a fá mí ȳo wo yi, à hí mí sía le lònbee lè mí síiwà yi, á fàrá ð̄n f̄úaa mu véenii (11–13).

Le Dónbeení ð̄n mí Za wán wee b̄ioráa

¹ Le Dónbeení yánkaa ð̄n 6a j̄i-cúa f̄erowà wán á b̄iaráa lè wán 6úaaawa. Le wó mu p̄onna c̄èr̄e yi, á le b̄ioró làa ba mún̄ síiwà boo. ² É̄e ká h̄a làa na ká wán h̄a p̄onna vaa véenii, á le ð̄n mí Za wán wee b̄ioráa làa w̄en. Lé le Za mu le ð̄n wán á léraráa mu b̄io 6úen6úen. Lé orén le w̄áa dó mu b̄io 6úen6úen níi yi. ³ Orén lé yia le Dónbeení c̄ukú beení wee mi yi. B̄io á le Dónbeení karáa lé b̄un̄ ó orén mún̄ karáa. O 6uan mu b̄iowa 6úen6úen ð̄n̄ia lè mí b̄ioní na p̄anká wi. Lé orén le Dónbeení ð̄n wán á séraráa 6a n̄pua bè-kora día, á 6a wee ce le yahó. B̄un̄ mún̄ ó o yòò kará ho wáayi le Dónbeení n̄n-ð̄án̄i, ð̄en na po mu b̄io 6úen6úen.

Le Dónbeení Za po ho wáayi tonkarowà

⁴ Làa b̄io le Dónbeení Za po poráa ho wáayi tonkarowà, lé ká síi á le ȳeni na le wee ve làa wo mún̄ po poráa 6a ȳeni. ⁵ Le Dónbeení ð̄n̄ yí b̄ia làa wáayi tonkaro 6úí le:

«Fo lé ð̄ Za.

Ho zuia j̄n̄ii wán á ð̄ lé m̄in̄ Maá.»*

Le mún̄ ð̄n̄ yí b̄ia b̄io ká là a 6úí:

«Ìn̄én á à wé 6àn Maá,

ó orén á à wé ð̄ Za.»†

⁶ Ká p̄aahú na le Dónbeení tonkaa mí Za k̄inleso ho ð̄m̄j̄ná yi, á le b̄ia b̄io ká:

«Ho wáayi tonkarowà 6úen6úen ko 6a wé 6úaaní a.»‡

⁷ A le 6̄en̄ b̄ia ho wáayi tonkarowà ð̄n̄i yi le:

«Le Dónbeení wee wé à le tonkarowà k̄er̄n̄ lòn pinpiró,

le wee wé à le ton-sáwá mu k̄er̄n̄ lòn ð̄sh̄u ð̄enní.»§

⁸ Ká le m̄ahá b̄ia b̄io ká mí Za ð̄n̄i yi:

* 1:5 Mi loñ Lení vūahú (Psaumes) 2.7 † 1:5 Mi loñ Samuw̄ēle cúa-j̄un̄ níi vūahú 7.14 ‡ 1:6 Mi loñ Lándá zéenīl̄o vūahú (Deutéronome) 32.43 § 1:7 Mi loñ Lení vūahú (Psaumes) 104.4

«Ūnén Dónbeenĩ, ũ béeñĩ díró jii máa fi máa mi.

Fo ò pa ũ ñipomu bio lè ho térénló.

⁹ Fo wa bio térénna, fo jina mu bè-kora.

Lé bñn non á ñnén na lé ũ Dónbeenĩ á kúaa ho jiló ũ jùhũ wán

à zéení le í tà ũ bio.

Lé bñn wééra ũ sii.

I dó ho cùkú foñ á po mi ninzàwa na ká.»*

¹⁰ Le pá bñnia bía bio kà mí Za mu dání yi:

«Mu jùhũ búakánii ká bio búii ñnén yí léra, á ũnén Nùhũso lé fo léra ho tá, á lé fo mún léra ho wáayi.

¹¹ Bñn bè-lénnia so búenbúen khii vé, ká ũnén á à kerí bñn féeé.

Ho wáayi lè ho tá wé è khè lòn sí-zínia.

¹² Fo ò bí mu lòn báká beenĩ á à bàrà,

mu ù yèrémá lòn sí-zínia,

ká ũnén á à ñnén làa bio fo karáa, fo ò kerí bñn féeé.»†

¹³ Le Dónbeenĩ ñnén yí bía làa wáayi tonkaro búii le:

«Buee keení í nín-ñlání,

fúaa ká í búrá ũ zúkúsa ũ tá

á ũ bò ũ zení wán.»‡

¹⁴ Á ba tonkarowà na wee lé ho wáayi ònén lé ba yén? Ba lé le Dónbeenĩ ton-sáwá. Le wee tonka ba à ba buue séení bía á à yí ho káníló le Dónbeenĩ cón.

2

Mi wa dé ho káníló bio le sòobéé yi

¹ Lé bñn non á bio wa já á wa ko wa bua lè wa sòobéé, bèra a na wa yí ví. ² Le Dónbeenĩ jii-cúa na ho wáayi tonkarowà mà á bio lé ho tũia, á nùpue léé nùpue na ònén yí bò hã yi, wón yú mu ònén lònbee na ko làa wo.* ³ Awa, ká warén mún yí dó ho káníló na ká ònén sii bio le sòobéé yi, á wa so dà à kání waten le lònbee na ko làa wen yi le? Ho káníló mu bio lé o Nùhũso mítén á nín-yání buera mu. A bía já mu á zéénia lè warén le ho bio bon. ⁴ A le Dónbeenĩ zéénia le bio ba bía bon. Le zéénia mu lè mu yéréké biowa lè mí síiwà na wee zéení le pánká, lè mu biowa wéró pánká na lerén mí bæere Hácírí wee na ba nùpua yi làa bio le sii vá yi.

Le Dónbeenĩ ñnén o Yeesu wán wee káninda ba nùpua

⁵ Le Dónbeenĩ yí dó ho yíron ñnén na wa wee bio bio ho wáayi tonkarowà níi yi. ⁶ Le Dónbeenĩ bíoní vùahũ yi, ó o búii yáa túara bio ká: «Ééé Dónbeenĩ! O nùpue léé wée á fo ò leékaráa o bio?

O nùpue léé wée á fo ò paráa o bio?

⁷ Fo wó á ho wáayi tonkarowà bio jùhũ wi á po a ho pñn-za dèé yi.

Bñn món á fo bñnia wó ó o yú ho cùkú lè le yèni,

⁸ fo bàrà a mu bio búenbúen jùhũ wán.»†

Bñn wee zéení le le Dónbeenĩ wó ó o wi mu bio búenbúen jùhũ wán, á dèé búii yí ká. Éé ká hã làa na ká wán á wa ñnén yí máa mi mu. ⁹ Éé ká bio ká lé bio wa zú: Le Dónbeenĩ wó á ho wáayi tonkarowà bio jùhũ wi á po a Yeesu ho pñn-za dèé yi. A hã làa na ká wán á le bñnia wó ó o yú ho cùkú

* **1:9** Mi loñ Lení vùahũ (Psaumes) 45.7-8 † **1:12** Mi loñ Lení vùahũ (Psaumes) 102.26-28

‡ **1:13** Mi loñ Lení vùahũ (Psaumes) 110.1 * **2:2** Le Dónbeenĩ jii-cúa na le tonkarowà mà: Mu wee bio o Mòyiize làndá bio dání yi. Ba zúifúwa cón á le Dónbeenĩ ñnén ho wáayi tonkarowà wán á bíaràa là a Mòyiize.

† **2:8** Mi loñ Lení vùahũ (Psaumes) 8.5-7

lè le yèni le lònbee na ó o lá á húrunnáa bïo yi. Le wó mu kà síi bèra a na à le sãamu pànká yi, ò o húmú bïo séení 6a nùpua búenbúen. ¹⁰ Mu bon, mu se à le Dónbeení na léra mu bïo búenbúen, ðio buan mu búenbúen ðínia à wé ò o Yeesu kãa le lònbee yi bèra a na ò o bïo jii síi làa bïo mu lá ko mu wéráa. Le wó kà síi bèra a na à 6a nùpua cèrèè páaní le cùkú yi làa de. Lé o Yeesu wó á 6a nùpua cèrèè wé è yíráa ho kãnílò. ¹¹ O Yeesu lé yia wee wé à 6a nùpua ce le Dónbeení yahó. A bïa ó o wee wé à 6a ce bán búenbúen làa wo wáa lée Maá nì-kéní zàwa. Lé bñn te bïo ó o Yeesu wee veráa 6a le mín zàwa le mín hínni ká mu nìyio mía wo yi. ¹² Bïo kà lé bïo ó o bïa:

«Dónbeení, í ì zéení ũ bïo le wàn zàwa le wàn hínni.

I ì khòní fo ũ nìpomu búenbúen tñahú.» †

¹³ O mún bïa le:

«Ínén á à dé í síi le Dónbeení yi.»

O pá bñnia bïa le:

«Lé wɛn na páanía wi, ínén le 6a zàwa na fo nɔn mii.» §

¹⁴ Awa, á bïo á bán zàwa so lé 6a nùpua binbirí, ó o Yeesu mí bæere mún lá 6a síi, bèra a na ò orén mí bæere húmú pànká yi ò o yí ho pànká o *Satáni wán, yia wee wé à 6a nùpua hí, ¹⁵ ò o mún kání bïa búenbúen na mu húmú zónlò lá can lòn wobáaní 6a síi wizooni búenbúen yi. ¹⁶ O Yeesu mu cén yí buara wáayi tonkarowà séenílò bïo yi. Lé o *Abarahaamu mòmánía ó o wà buéé séení. ¹⁷ Lé bñn nɔn ó o ko ò o láráa mín zàwa le mín hínni síi binbirí, bèra a na ò o ðań wé mín zàwa le mín hínni mu yankarowà jùhúso, á zū 6a nùpua màkárí, á láayi wi le Dónbeení cón, à le Dónbeení wé sɛn 6a nùpua bè-kora día. ¹⁸ A bïo ó o Yeesu mí bæere kãa le lònbee yi á kúará khéra, lé bñn nɔn ó o dà wee séenínáa bïa búenbúen na ho kúará khénlò wee yí.

3

O Yeesu bïo jùhú wi po a Mɔyiize

¹ Lé bñn nɔn á minén wàn zàwa le wàn hínni na bïo sã le Dónbeení yi, minén na le mún hueekaa à mi níní kɛń le bïo yi, mi le mi yilera kɛń o Yeesu bïo wán. Lé orén le Dónbeení tonkaa ó o buéé wó bïo wa dó wa sía yi wee bïo wéréwéré yankarowà jùhúso. ² Le Dónbeení léra a ò o sá ho tonlò mu, ó o mún bò bïo búenbúen na le le o wé yi, làa bïo ó o *Mɔyiize yánkaa wóráa mu le le Dónbeení nìpomu. ³ Eɛ ká a Yeesu màhá ko le ho cùkú á po a Mɔyiize, làa bïo á yia son le zii koráa le ho cùkú á po le zii mí bæere bïo síi. ⁴ Mu bon, zii na wi à nùpue yí son le dén mía. Ká le Dónbeení lé ðio ðèn wó á mu bïo búenbúen wi làa bïo mu karáa. ⁵ O Mɔyiize yánkaa bò bïo le Dónbeení le o wé yi le zii nìpomu búenbúen tñahú. Wón lé le Dónbeení ton-sá, á bïo ó o wee wé ko mu zéení le Dónbeení jì-cúa na le è fɛɛ. ⁶ O *Krista mún bò bïo le Dónbeení le o wé yi ká wón ðèn lé le Za, á le bàrá mí zii nìpomu jùhú wán. Bñn nìpomu so lé warén, ká wa wíokaa henía wa sía wee lóní bïo wa dó wa sía yi.

Bïa dó mí sía le Dónbeení yi khii kɛń le vurná yi

⁷ Lé bñn nɔn le Dónbeení Hácirí bïa bïo kà:

«Ho zuia, ká le Dónbeení wee bïo làa mia,

⁸ à mi yí wé lòn nùpua na yí wi 6a jí ðɛɛ

† 2:12 Mi loń Lení vñahú (Psaumes) 22.23 § 2:13 Mi loń Ezayii vñahú 8.18

lâa bio á mi wórâa mu ho pâahũ na mi kâa á khũaana le Dónbeenĩ jii yi
ho tá henĩ yi bio síi.

⁹ A le bía le mĩn òuaawa yánkaa khũaana mí jii yi ho tá henĩ yi
á khéraráa mí kúará

à 6a ɲɔ̀n mɔ̀n bio mi wó hã lúlúio óúará-ɲun yi.

¹⁰ Lé bũn te bio á le sli cânáa 6a yi, á bía bio kà:

Ba nùpua na kà wee pí í bio fɛɛɛ, le dǎní na á ĩ wi à 6a lá á 6a díá.

¹¹ Bio le síi cá 6a yi, á le báa

le ho lahó na á le wíokaa à 6a vŭń yi á 6a wǎa máa zo yi hùúu.»*

¹² Wàn zàwa lè wàn hĩnni, mi pa miten bio, ò o óúí hĩa yí wé sí-kohó
bánsò mi t̄lahũ à káa pí le Dónbeenĩ díá, dío wi fɛɛɛ. ¹³ Mi wé hení mĩn sía
lâa wizooní óúenóúen, pâahũ na wa wi «ho zuia» na le Dónbeenĩ bía bio.
Ká mi wé wé mu bèra a na à mi ní-kéní woon yí díá míten le mu bè-kohó
khà vĩnĩ, à wé lòn nùpua na yí wi 6a ɲí dèɛ bio síi. ¹⁴ Ká wa fárá d̄n bio
wa dó wa sía yi wán mu ɲúhũ óúeenĩ fúaa wa mukǎnĩ véró, se wa màhã
páanía sá là a Krista. ¹⁵ Lâa bio mu bíaráa kà síi:

«Ho zuia, ká le Dónbeenĩ wee bio lâa mia,

à mi yí wé lòn nùpua na yí wi à 6a ɲí dèɛ

lâa bio á mi wórâa mu ho pâahũ na mi kâa á khũaana le Dónbeenĩ jii yi
bio síi.»†

¹⁶ Bĩa ɲá le Dónbeenĩ bíonĩ à 6a «káa á khũaana le jii yi» lé 6a yén? Mu
so yínɔ̀n bĩa óúenóúen na ó o Mɔ̀yiize fó lórâa ho *Ezipite k̄shũ yi le? ¹⁷ Bĩa
«le Dónbeenĩ síi cá yi hã lúlúio óúará-ɲun yi» lé 6a yén? Mu so yínɔ̀n bĩa
wó mu bè-kora ho tá henĩ yi á húrun b̄n le? ¹⁸ A bĩa le «báa le ho lahó na
á le wíokaa à 6a vŭń yi á 6a wǎa máa zo hùúu» lé 6a yén? Mu so yínɔ̀n bĩa
pǎ á yí bò bio le bía yi le? ¹⁹ Wa óèn mɔ̀n le 6a yí dǎrna yí zon hã vŭr̄nã
lahó mu yi, lé bio 6a yí tà yí dó mí sía le Dónbeenĩ yi.

4

¹ Awa, á bio le Dónbeenĩ jii na le dó le wa à zo hã vŭr̄nã lahó na le
wíokaa ká lâa wen pá wi b̄n wa bio yi, á mi cén wa pa waten bio à wa
yí khe ho lahó mu yi. ² Mu bon, dén b̄n-tente so á wa ɲá lâa bio á wàn
òuaawa yánkaa ɲánáa le bio síi. Ká le bíonĩ mu màhã yí séenía 6a, lé bio
6a dó mí sía le bíonĩ mu yi. ³ Ká warén bán ñ zo hã vŭr̄nã lahó mu yi, lé
bio wa dó wa sía le bíonĩ mu yi. Ho lahó mu na le bía bio kà dǎní yi:

«Bio á ĩ síi cá 6a yi, á ĩ báa

le ho lahó na á ĩ wíokaa à 6a vŭń yi á 6a wǎa máa yí hùúu.»*

Pâahũ na le Dónbeenĩ bía mu yi, à bũn le léra mu bio óúenóúen wó. ⁴ Le
Dónbeenĩ bíonĩ vŭahũ óúí yi á bio kà lé bio bía hã wizooní bio h̄ɲun ní
dǎní yi: «Bio le Dónbeenĩ sá mí tonló óúenóúen wó, á le vŭr̄nã hã wizooní
bio h̄ɲun níi zon.»† ⁵ A bio kà pá b̄nía bía: «Ho lahó na á ĩ wíokaa à 6a
vŭń yi á 6a wǎa máa yí hùúu.»

⁶ Bĩa le Dónbeenĩ nín-yání bía le b̄n-tente mu nɔ̀n yi bán yí zon hã
vŭr̄nã lahó mu yi, lé bio 6a yí tà yí dó mí sía le yi. Lé bũn te bio á 6a óúí
dà à zorâa ho lahó mu yi. ⁷ Lé bũn te bio le Dónbeenĩ b̄nía dó le wizonle
óúí, á wee ve làa «zuia». Le wizonle mu ó o *Daviide bía dǎní yi lúlúio
cèrɛɛ bũn món lè hã bíonĩ na kà, hĩa wa ló wán:

* 3:11 Mi loĩ Lenĩ vŭahũ (Psaumes) 95.7-11 † 3:15 Mi loĩ Lenĩ vŭahũ (Psaumes) 95.7-8

* 4:3 Mi loĩ Lenĩ vŭahũ (Psaumes) 95.11 † 4:4 Mi loĩ Bio ɲúhũ óúeenĩ vŭahũ (Genèse) 2.2

«Ho zuia, ká le Dónbeenĩ wee bío làa mia, à mi yí wé lòn nùpua na yí wí 6a jí dɛɛ.»†

8 Ká a Zozue lá dú mu nìpomu yahó á 6a zon há vùrnà mu lahó yi, se le Dónbeenĩ wáa lá máa bíní máa bío wizonle búí bío. 9 Lé bún nɔn á há vùrnà na ka lè há wizooní bío hɛɲun ní vùrnà bío á le Dónbeenĩ wíokaa bío ká lè mí nìpomu. 10 Mu bon, yia zon le Dónbeenĩ vùrnà yi, wón mún sá vó wee vùn làa bío le Dónbeenĩ sá à le vùrnánaa bío síi. 11 Awa, á mi cén wa dé sòobɛɛ à wa dàɪ zo há vùrnà mu yi. Mi wa pa waten bío à wa hía yí pí le Dónbeenĩ bío, làa bío á wàn bùaawa pánáa le bío bío síi. 12 Le Dónbeenĩ bioní wee na le mukāni binbiri, le pānká wi làa sòobɛɛ po ho khà-tóní na yara lé há bío ɲun. Le wee zo 6a nùpua khíi zoo búe 6a sía yi. Le ka lòn khà-tóní, á wee fūaa há hūn-ɲúná khíi zoo búe ho sánbániló yi. Bío ó o nùpue síi wee vá yi, là a yilera á le bioní mu wee zūn wéréwéré. 13 Mu bè-lénnia yi á dɛɛ woon yí sà le Dónbeenĩ yi. Mu búenbúen dín dɛnkhɛɛn á le wee mi. Dén Dónbeenĩ so lé dío wa búenbúen lè wa nì-kéní kéní ko wa khíi zééní bío wa wó à na yi.

O Yeesu lé 6a yankarowà ɲúhúso beenĩ

14 Wa yú le *Dónbeenĩ yankarowà ɲúhúso beenĩ. Wón khíina zoó 6ó le Dónbeenĩ mí bɛere yi yáa. Ba yankarowà ɲúhúso beenĩ mu lé o Yeesu, le Dónbeenĩ Za. Awa, á bío wa dó wa sía yi á mi cén wáa le wa wíoka pa bío làa sòobɛɛ. 15 Ba yankarowà ɲúhúso beenĩ na wa yú yínɔn nùpue na yí dà máa séení wɛn wa yídamu yi. Orén mí bɛere á ho kúará khénlò lè mí sííwá yáa yú làa bío warén kúará wee khénnáa, ká arén màhá yí wó bè-kohó yí mɔn. 16 A mi wáa wa vá vaa búe le Dónbeenĩ na wee wé mu sáamu yi ká zánii mia wɛn. Ká wa wó bún, á le è zūn wa màkárí, á à sɛn wa bè-kora à día. Le è wé mu ho pāhú na mu ko yi.

5

1 Ba yankarowà ɲúhúso á le Dónbeenĩ léra 6a nùpua tīahú, ò o wé sá le tonlò 6a bío yi. Orén lé yia wee na 6a nùpua mu hāmu le Dónbeenĩ yi, á wee ya 6a bè-kora séndíaró muiní. 2 Ba nùpua na yí zū mu bío yara, na wee va ví, bán ó o yankaro mu zū bío, lé bío ó orén mí bɛere mún lé o yídà. 3 Lé bún bío yi ó o ko ò o wé ya orén lè 6a zāamāa bè-kora séndíaró muiní. 4 Nùpue yí dà máa dé mítén làa yankarowà ɲúhúso mítén. Le Dónbeenĩ lé dío wee ve o nùpue à dé ho tonlò mu yi, làa bío le vonnáa o *Aaron á dó ho yi bío síi. 5 O *Krista bío mún ka kà síi. O yí wó mítén làa yankarowà ɲúhúso. Lé le Dónbeenĩ dó a ho tonlò mu yi, á bía bío kà nɔn wo yi:

«Fo lé í Za.

Ho zuia ɲii wán á í lé mīn Maá.»*

6 Le Dónbeenĩ pá bínía bía bío kà:

«Fo lé o yankaro fɛɛɛ

là a Mɛɛkisedɛɛki bío síi.»†

7 Pāahú na ó o *Krista hía wi ho tá wán, ó o flora á 6ón6ónía le Dónbeenĩ lè mí pānká, lè há yèn-caa, dío lá dà wee kání a mu húmú yi. A bío ó o liinía mítén, á tà mu búenbúen yi, á le Dónbeenĩ ná a floró. 8 Bío ó o lé le Dónbeenĩ Za mí cúee, ò o pá tà le lònbee búenbúen na yú a yi á keníanáa mítén làa bío ó ò bèráa le Dónbeenĩ bioní yi. 9 Lé bún tíra a bío búenbúen ɲii, á nɔn á bía wee bè o bioní yi búenbúen wé è yíráa ho kánílò na lé le

† 4:7 Mi loĩ Lení vūahú (Psaumes) 95.7-8 * 5:5 Mi loĩ Lení vūahú (Psaumes) 2.7 † 5:6 Mi loĩ Lení vūahú (Psaumes) 110.4

mukānī na máa vé. ¹⁰ Le Dónbeenī dó a wó lè 6a yankarowà nùhũso là a Melekisedeeki bïo sîi.

Héyîi! Mi yí pí le Dónbeenī bïo

¹¹ Bïo cèrèè wi wa cón wa dà à bïo o Melekisedeeki mu bïo dānī yi, ká mu yara zéeniló lònbee màhã wi, lé bïo mi yí máa wé jí mu bïo à zūn yara fuafula. ¹² Mi wãa lá ko mi wé 6a nî-kàránlowà, à hàrì lòn zuia mi màkóo pá wi 6a wíoka kàrán mia lè le Dónbeenī bïo na nín-yání kàránna làa mia. Mi màkóo pá wi mu yoomu yi, mi yí dà máa dí dīnló na lî. ¹³ Yia màkóo wi mu yoomu yi wón ka lòn kúnkúza. O yí zū bïo se làa bïo yí se hueekaró mín yi. ¹⁴ Èé ká ho dīnló na lî hón lé bïa dōn vó te mí dīnló. Bán fá, á zū bïo se làa bïo yí se hueekaró mín yi.

6

¹ Lé bñn nɔn ó o *Krista nín-yání bïo na 6a kàránna làa wen á mi wa dà wán, ká wa va làa yahó o bïo zūnló yi lòn nùpua na dōn vó. Bïo wa zū vó á mi yí wa bñn búa kàránlò nùhũ: Mu lé à pí hã wárá na yí se, à dé ú sîi le Dónbeenī yi, ² làa bïo 6a wee wé à ceéráa mīten le Dónbeenī yahó,* lè le nîi bèrò 6a nùpua wán, làa bïo 6a nî-hía á à vèeráa, lè le mónđen cítii bïo. ³ Bñn lé bïo wa à wé, ká le Dónbeenī tà. ⁴ Mi loñ. Ba nùpua búí wi bñn á yú mu khoomu, le Dónbeenī hōn 6a lè mu bè-tentewà cèrèè, 6a mún yú le Dónbeenī Hácirí, ⁵ á zū le le Dónbeenī bioní se làa sòobéè. Ho dīmíjã na ho yírò á 6a zū pánkã bïo. ⁶ Bñn búenbúen món, à 6a pá bñnía wee wé mí bè-kíã, á bïo wãa bñn ì wé á 6a à yèrèmánáa mí yilera lè mí wárá bñn mía. Bán nùpua so sîi ka lè 6a bñnía wee búèè le Dónbeenī Za ho *kùrùwã wán, á wee zuañ wo yi 6a nùpua yïo yi.

⁷ Hen ká ho viohó wee tè wé se ho tá wán ò o vário dīnló be wé se, à le Dónbeenī dúbua ho tá mu yi. ⁸ Ká lé hã kíkara lè le jí-kora wee sà ho wán, se ho tá mu cūnú mía. Le Dónbeenī hĩa dánkání ho, á mu véenii ká ho ò cíi.

⁹ Wán zàwa lè wán hñnni na wa wa làa sòobéè, hàrì ká wa wee bïo ká sîi, á wa pá láa mu yi le mi bò ho wã-tente, hĩa wee va ho kãniló lahó yi. ¹⁰ Le Dónbeenī térénna, le yi máa sà mi bè-wénia yi, làa bïo mi zéeníanáa le mi wa làa de. Le séenii na mi wó, làa dïo mi pá lan wee wé 6a kèrètewa dānī yi á le zū. ¹¹ Ká wa màhã wi à mi nî-kéní kéní ca mi kuio fúaa mu véenii, bèra a na à bïo mi dó mi sía wee lōoní à wé à jii sí. ¹² Mi cén wãa yí dí parí, ká mi wé lè 6a nùpua na wee dé mí sía le Dónbeenī yi fèèè bïo sîi, à yírãa bïo le dó mí jii le mí ì na.

Le Dónbeenī dó mí jii à le máa yèrèma le

¹³ Bïo le Dónbeenī hĩa dó mí jii nɔn o *Abarahaamu yi, á le báa lè mí yèni, lé bïo á nùpue na po le á le è báaráa yèni á mía. ¹⁴ Bïo ká lé bïo le bía: «Ūuu, ì ì wé mu bè-tentewà cèrèè làa fo, ì ì wé á ù mōnmánía á à wé boo làa sòobéè.»† ¹⁵ O o Abarahaamu 6èn hã mi sîi pannáa bïo le Dónbeenī dó mí jii le mí ì wé, á le wó mu nɔn wo yi. ¹⁶ Ká 6a nùpua le mí ì báa, à 6a báa là a búí na po 6a yèni, á nùpue mún máa wé bñn kán bïo 6a báa jii wán. ¹⁷ Làa bñn sîi á le Dónbeenī mún wi à bïa le dó mí jii le mí ì wé lè mu bè-tentewà à zūn kénkén le le è wé mu. Lé bñn te bïo le báa á bò bïo le dó mí jii le mí ì wé wán. ¹⁸ Mu bon, mu biowa bïo jun mu na yí máa yèrèma á le Dónbeenī yí máa fi sabéré yi. Awa, á warén

* 6:2 Le Dónbeenī bioní vñnna búí yi á mu bía le: Lè hã bátéemúwa. † 6:14 Mi loñ Bïo nùhũ búèenii vñnahũ (Genèse) 22.16-17

na pã mu bïo búenbúen á sía há làa sòobéé wíokaa wee dé wa sía lòní bïo le Dónbeení dó mí jii le mí ì wé. ¹⁹ Bïo wa dó wa sía wee lòní lé bün wën ðíníá vínvín le Dónbeení yahó, á wó á wa ðárina cúaa ho pònsò-beení na sankaa há pònsóni búkú là há cúa-jun, á yòó zon le *sòobá-lùe bàn binbiriso yi. ²⁰ Dén sòobá-lùe bàn binbiriso so ó o Yeesu zon yi dú wa yahó warén wa bæere bïo yi. Mu bon, lé orén lé 6a yankarowà jùhúso féεε là a nñi na 6a le Melekisedεεki bïo sii.

7

O Melekisedεεki lé o béε, á lé le Dónbeení yankaro

¹ O Melekisedεεki mu lé ho lóhó na 6a le Salεεmu béε, á mún lé le Dónbeení na wi mu bïo búenbúen jùhú wán yankaro. Pãahú na ó o *Abarahaamu hía tá há hía là 6a bá-zàwa á ðárina 6a, á bïo ó o bíníá wee buen, ó o Melekisedεεki lée sã a yahó, á dúbuua wo yi.* ² A bïo ó o *Abarahaamu yú há hía téeníi bàn cúa-pírú níi ó o nòn o Melekisedεεki yi. Le yèni mu kúará le «térénló béε». A bïo ó o lé ho Salεεmu béε, bün kúará le o lé ho «héérá béε». ³ Bàn maá là bàn nu á nùpue yí zū. Nùpue yí zū a nònkáni cεníi. O teró bïo yí bía yí mən, ó o húmú bïo mún yí bía yí mən. O bïo 6onmín là le Dónbeení Za bïo: O lé o yankaro féεε.

⁴ Mi loñ bïo ó o Melekisedεεki mu bïo jùhú wiráa. Hàrí wàn 6úaa Abarahaamu bïo na ó o yú há hía téeníi bàn cúa-pírú níi á wón nòn wo yi. ⁵ O nñi na 6a le *Levii mòmmanía na lé 6a yankarowà ó o Məyiize làndá nòn le níi yi le 6a wé fé o *Isirayεεle nìpomu bïo na 6a wee yí bàn cúa-pírú níi. O o Isirayεεle nìpomu mu jòn lé bàn zàwa, lé bïo á bán nònkáni mún can o Abarahaamu yi. ⁶ Ká a Melekisedεεki wón nònkáni yí can Levii yi, ò o Abarahaamu màhá pá nòn bïo ó o yú bàn cúa-pírú níi wo yi. O Melekisedεεki mu dúbuua o Abarahaamu na le Dónbeení dó mí jii nòn yi. ⁷ A wa zū kénkén le yía wee dúbuua wón bïo jùhú wi po yía 6a wee dúbuua yi. ⁸ O Levii nùwá, bía ó o Isirayεεle nìpomu wee na bïo 6a wee yí bàn cúa-pírú níi yi, bán lée nùpua, 6a wee hí. Ká a Melekisedεεki na ó o Abarahaamu nòn mí bïo bàn cúa-pírú níi yi, wón yío wi lua làa bïo le Dónbeení bioní vùahú bíaráa mu. ⁹ O Levii nùwá lé bía á mu bïo bàn cúa-pírú níi wee na yi. Éε ká bïo ó o Abarahaamu na lé bàn 6úaa á léra mu, bün wee zéeni le orén Levii mún wáa léra mu. ¹⁰ Mu bon, pãahú na ó o Melekisedεεki sã a Abarahaamu yahó yi, ká a Levii ðin yí ton. Éε ká mu pãahú ká a wi mín 6úaa mu yi.

¹¹ O Isirayεεle nìpomu *làndá yi, ó o Levii zì-jùhú lé hía ho yankaró tonló bïo sã yi. Ba lé 6a yankarowà là a *Aaron bïo sii. Éε Ká 6a yankaró tonló jii màhá yí sú. Lé bün nòn á yankaro veere 6úi ló na ka là a Melekisedεεki bïo, wón yí ló Aaron nònkáni yi. ¹² Ká ho yankaro tonló hía yèrémáa, se ho làndá mún ko ho yèrémá. ¹³ Yía há bioní mu bía ðání yi bàn zì-jùhú nùpua yí wó yankarowà yí mən. ¹⁴ Wa zū le wón na lé wa Nùhúso á ton o *Zúdaa zì-jùhú yi. A bïo ó o Məyiize wee bïo 6a yankarowà bïo, ó o 6èn mún yí bía bïo 6úi ho zì-jùhú mu ðání yi.

O Yeesu lé o yankaro là a Melekisedεεki bïo sii

¹⁵ A bïo wáa wíokaa nòn ó o yankaro mu bïo wee ceráa lé bïo ká: O yankaro 6úi ló á ka là a Melekisedεεki bïo sii. ¹⁶ O yí wó yankaro làa bïo

* 7:1 Mi loñ Bïo jùhú 6úeenii vùahú (Genèse) 14.18-20

6a nùpua bòráa mu bïo síi. O wó a yankaro le mukáni na wi o yi na máa vé máa mi bïo yi. ¹⁷ Bïo kà lé bïo le Dónbeení bioní vūahú bía:

«Fo lé o yankaro fěεε

là a Mεlekisedεεki bïo síi.»†

¹⁸ Le Dónbeení khínía ho nín-yání làndá yi, lé bio ho pànká mía, ho bïo ñúhú mía. ¹⁹ Ho làndá mu lá yí dà máa wé á nùpue máa térén le Dónbeení yahó. Ká hã laà na kà wán á bïo wa dó wa sía yi wee lòní bñn bèn wíokaa sūaani. Lé bñn pànká yi á wa wee dàí vá vaa búeraa le Dónbeení yi.

²⁰ Mu yínɔ́í bñn mí dòn. Le Dónbeení báa mu ñii wán. Bía ká bán wó 6a yankarowà à le yí báa bïo. ²¹ Ká a Yeesu wón le Dónbeení wó là a yankaro, á báa bò mu wán làa bïo kà:

«O Nùhúso á báa mu ñii wán,
á máa bñn máa yèrèma mi ñii.

Fo lé o yankaro fěεε.»‡

²² Lé bñn nɔ́n á le páaní na ó o Yeesu wó á le wi warén lè le Dónbeení pāahú á sūaani dïo lè ho yahó.

²³ Bïo pá bñnía wee sanká mu mín yi lé bïo kà: Ba yankaro cèrεε khíina, lé bio mu húmú yí máa díá à 6a sá lén. ²⁴ Εε ká bïo ó o Yeesu ù κεí bñn fěεε, á ñi-veere máa lá a lahó o yankaró tonló yi. ²⁵ Lé bñn nɔ́n ó o dà wee kánínáa bía wee vá 6uee búe le Dónbeení yi orén pànká yi. Mu bon, o Yeesu mu wi fěεε, á wee fio le Dónbeení yi 6a bïo yi.

²⁶ Á wón yankarowà ñúhúso so na lé o Yeesu lé yía á ko làa wεn. O wee ce le Dónbeení yahó, o bè-yánii mía, fíani mía wo yi, o yí máa páaní làa bè-kora wérowà. Le Dónbeení bàrá a mu bïo búenbúen ñúhú wán. ²⁷ O màkóo mía ò o ya muini làa wízoní mí bè-kora bïo yi lè 6a zāamāa bè-kora bïo yi làa bïo 6a yankarowà ñúnása na ká wee wéráa mu bïo síi. Le muini ó o yan cúekúee mí dòn á mu vóráa, á lé orén míten mún wó le muini mu yia. ²⁸ Ba yankarowà ñúnása na 6a wee ñin o *Mɔyiize làndá wán à kúeeráa, bán dà à va à ví. Ká ho *làndá bèró món á le Dónbeení báa á bàrá mí za wó là a yankaro, wón na bïo búenbúen ñii sú fěεε.

8

O Yeesu lé 6a yankarowà ñúhúso

¹ Bio wa le wa à bïo búenbúen á bïo ñúhú wi po bïo ká lé bïo kà: Ba yankarowà ñúhúso na bïo bía kà lé yía á warén yú. O yòó kará ho wáyí le Dónbeení na dà mu bïo búenbúen nín-tiáni. ² O wee sá mí yankaró tonló mu le *sòobá-lùe yi hã pñnsòni búkú binbirí yi, hã á nùpue yí tá, lé o Nùhúso Dónbeení míten tá ho. Nùpue yí tá hón. ³ Yankarowà ñúhúso lée yankarowà ñúhúso á léra, bèra a na ò o wé wé mu hãmu, à ya hã muini na le Dónbeení yi. Awa, á warén yankarowà ñúhúso bèn mún ko ò o yí bïo búí à hã lè le Dónbeení. ⁴ O lá wi ho tá wán, se o yáá lá máa wé yankaro. Lé bïo 6a búí wi vó á wee hã le Dónbeení làa bïo ó o *Mɔyiize làndá bòráa mu. ⁵ Bán yankarowà ñúnása so tonló na 6a wee sá lé ho binbirí so na wi ho wáyí 6àn khánkhánaamu. Mu bon, pāahú na ó o Mɔyiize hía ko ò o búaká tá hã pñnsòni búkú yi, á le Dónbeení bía nɔ́n wo yi: «Loí, wé mu búenbúen làa bïo á ñ zéeníanáa mu nɔ́n foñ le búee wán.» ⁶ Ká hã laà na kà wán ó o Yeesu wón le Dónbeení kàrafáa ho tonló yi. Ho bïo ñúhú wi làa sòobéε, lé bio le páaní na ó o bò le Dónbeení lè 6a nùpua pāahú á

† 7:17 Mi loí Lení vūahú (Psaumes) 110.4 ‡ 7:21 Mi loí Lení vūahú (Psaumes) 110.4 * 8:5 Mi loí Léró vūahú (Exode) 25.40

s̄aaaní s̄aaaní ðio lá wi lè ho yahó, lé b̄io á b̄io le Dónbeenĩ dó mí j̄ii le mí ì wé è na w̄en le páanii mu yi b̄un s̄aaaní b̄io lè ho yahó.

Le Dónbeenĩ dó mí j̄ii le mí ì bè le páanii finle

⁷ Ká le *páanii na le Dónbeenĩ bò lè ho yahó á fianĩ lá mía yi se le lá máa b̄inĩ máa bè páanii búí. ⁸ Eε ká lé b̄io le Dónbeenĩ n̄ipomu wó khon làa de á n̄on le bíaráa b̄io kà:

«Mi loĩ, lé ínén Núhũso Dónbeenĩ bía b̄io kà:

P̄aahũ búí khúĩ d̄a, ká ì bè le páanii finle

là a *Isirayεele n̄ipomu, là a *Zudaa z̄i-ɲúhũ n̄ipomu.

⁹ Dén páanii so á à wé mí dòn làa ðio á ì bò lè b̄an b̄uaawa

p̄aahũ na á ì tò 6a níi wán lóráa ho *Ezipite k̄ohũ yi.

Bán yi bò b̄io wa bía tò wán yi.

Lé b̄un te b̄io á ì b̄èn mún p̄á 6a día, lé ínén Núhũso bía mu.

¹⁰ B̄io kà món le páanii na á ínén Núhũso á à bè là a *Isirayεele n̄ipomu lé ðio kà:

Ì ì wé á 6a wé è leéka ì lándáwá b̄io,

ì ì dé h̄a 6a s̄ia yi. Lé ínén Núhũso bía mu.

Ì ì wé b̄an Dónbeenĩ,

á 6arén ñ wé ì n̄ipomu.

¹¹ N̄upue máa b̄inĩ máa k̄arán mín za tàá mí ninza le 6a tà ínén Núhũso b̄io,

lé b̄io 6a búenb̄uen á à tà ì b̄io,

à lá 6a ñ-k̄ia yi líi búe 6a háyúwá yi.

¹² Ì ì s̄én 6a bè-kora á à día,

á máa b̄inĩ máa leéka 6a wékheró b̄io h̄úú.†

¹³ B̄io le Dónbeenĩ wee b̄io le páanii finle b̄io, b̄un wee z̄eenĩ le le càtio le páanii na bò lè ho yahó làa dà-k̄inle. A b̄io léé b̄io b̄èn h̄ia k̄ina, se mu ká ho v̄iló.

9

Le nin-yání páanii bèró

¹ Le páanii na bò lè ho yahó á lándáwá wi wee k̄arán 6a n̄upua làa b̄io le Dónbeenĩ wee b̄uaanínáa. A 6a n̄upua lè le Dónbeenĩ mu f̄emínló lahó mún wi ho tá wán. ² Mu bon, h̄a p̄nsòni búkú á tá mu b̄io yi, á k̄ana lè h̄a cúa-ɲun. A ho nín-yání lahó na 6a wee ve làa s̄obá-lùe lé b̄in á le f̄intá-cúaa, lè le tabári na ho búuru na b̄io s̄a le Dónbeenĩ yi wi wán, á zoó wi yi. ³ A ho ɲun níi lahó lé h̄a 6a le *s̄obá-lùe b̄an binbiriso. ⁴ Lé h̄on lahó so á mu b̄io na s̄amu sí c̄ínúĩ d̄èe na wó lè ho s̄anú b̄io c̄éera yi, á le páanii b̄onkonĩ na mánĩ lè le yahó wó lè ho s̄anú zoó wi yi. Dén b̄onkonĩ so á le d̄èe búí wi yi á mu b̄io na 6a le *maanε wi yi. O o *Aaron b̄uin-za na s̄a h̄a v̄onna mún wi le b̄onkonĩ mu yi, á s̄eenĩ h̄a hue-p̄enlenwá, h̄ia le páanii lándáwá na le Dónbeenĩ n̄on o *M̄oyiize yi á túara wán. ⁵ Le b̄onkonĩ mu b̄an ɲúhũ á ho wáayi tonkarowá na 6a le Serub̄enwa wi yi, á wee z̄eenĩ le Dónbeenĩ c̄ukú. Ba mía tàró pon le b̄onkonĩ mu ɲi-p̄εε yi, b̄in na 6a n̄upua bè-kora wee s̄én día yi. Eε ká b̄un bíoró p̄aahũ yín̄on h̄ia kà.

⁶ Lé làa b̄un á h̄a s̄ia mu b̄arákaráa. A le *s̄obá-lùe lé b̄in le *Dónbeenĩ yankarowá wee zoo s̄a mí tonló yi làa wizoonĩ. ⁷ Ká le s̄obá-lùe b̄an binbiriso dén lé 6a yankarowá ɲúhũso mí dòn wee zo le yi. O wee zo b̄in le c̄úekúee le lúlúure yi lè 6a b̄uaa na ó o f̄úaaana c̄ani, á zoo na le

† 8:12 Mi loĩ Zeremii v̄uahũ 31.31-34

Dónbeenĩ yi orén mí bæere bè-kora séndíaró bïo yi, lè le Dónbeenĩ ñipomu na ká bè-kora séndíaró bïo yi. ⁸ Le Dónbeenĩ Hácírí wee zéení mu le ká le sòobá-lùe wi bín wà, á se le sòobá-lùe àn binbiriso jii yí dà máa hén. ⁹ Bún biowa so wee zéení bïo wee wé há làà na ká wán bïo. Mu wee zéení le mu hãmu na 6a nùpua wee wé, lè há muini na 6a wee ya yí dà máa wé á 6a máa téréen le Dónbeenĩ yahó. ¹⁰ Mu lé 6a nùpua mí dòn *lándáwá na 6a bò ho ònló, lè mu bè-ñunii, làa bïo 6a wee seeka lè miten dání yi. Há lándáwá mu kera bín fúaa pãahũ na le Dónbeenĩ yèrémáa mu biowa yi.

O Krista lé mu bè-kora séndíaró muini yia

¹¹ O *Krista ɓuara ɓueé wó 6a yankarowà ñúhũso bèra a na wa yí mu bè-tentewà. Le lùe na ó o sá mí yankaró tonló yi dèn jii mún sú po há pñsòni bùkú na yáania tá ho tá henĩ yi. Le yínáí dèe na á nùpua tá. Le bïo yí sã ho òmíjána yi. ¹² O Krista zon le Dónbeenĩ *sòobá-lùe àn binbiriso yi le cùekúee mí dòn á mu vóráa. Mu yínáí bà-kùio cãni ó o zonnáa, lé o kùrú cãni lé òio ó o zonnáa, á wee kãnínáa 6a nùpua fèe. ¹³ O nòn-zútle na 6a wee cí sãni na 6a wee kúee mu ñumu yi á wãa lè 6a nùpua na yí máa ce à héha là a *Moyiize lándá, lè 6a kókówá lè 6a dãani cãni, lé bún wee ceé 6a à héha lè ho lándá mu. ¹⁴ Ká bún wee wé ká síi, se o Krista cãni dèn bïo 6èn wíokaa yóo po bún. Le Dónbeenĩ Hácírí pánká yi ó o Krista mu tá nòn miten á wó a muini yia na á fianĩ mia yi. O cãni lé dèn á à ceé wa yiwa há wára na wee ɓua wɛn varáa mu húmú laho yi yi, bèra a na à wa dàni sá na le Dónbeenĩ na wi fèe yi.

Le cãni lé le pãanti na bò fimini

¹⁵ Lé bún nòn o *Krista bòráa le *pãanii finle le Dónbeenĩ lè 6a nùpua pãahũ. O húrun á feníanaa 6a nùpua mu bè-kora na 6a wó le nín-yání pãanii pãahũ, á ɓia na le Dónbeenĩ von dàni yí há kãa na máa vé, háa bïo fèra ɓia día.

¹⁶ Nùpue mómódn jì-cúaa bïo háa wee bïo, se ɓanso húrun. ¹⁷ Mu bon, hen ká yia mà há jì-cúaa mu húrun, á há bïo màhá wé le sòobé. Lé bïo ká a yio wi lua, á há jì-cúaa mu bïo máa wé here. ¹⁸ Lé bún yàá nòn le cãni kúaaará á bòráa le nín-yání pãanii. ¹⁹ Bïo ó o *Moyiize kàráanna há lándáwá á nòn o *Isirayeele ñipomu ɓúenɓúen yi wó, ó o lá 6a nòn-zàwa lè 6a kókówá cãni na ó o cñ, á bò mu ñumu wán. O o lá le vñdè-za na 6a le *izoo pu lakahó, lè ho yènsé muhũ, ò o wee wãa há lándáwá vūahũ, lè 6a nùpua ɓúenɓúen ²⁰ ká a bïo bïo ká: «Dìo ká lé le pãanii na le Dónbeenĩ bò nòn mia ɓàn cãni.» ²¹ Làa bún síi, ó o mún wãana há pñsòni bùkú lè há sãa na wi ho yi ɓúenɓúen. ²² Ho lándá vūahũ yi á mu yàá ɓia le mu bïo ɓúenɓúen wee ceé lè le cãni, le ká cãni yí kúaaará á bè-kora yí dà máa sèn máa día.

O Krista nòn miten le cùekúee mu vóráa

²³ Awa, Ká bïo wi ho wáayi ɓàn khãkhãnáamu wee ceé là a *Moyiize lándáwá, á mu ɓàn binbiriso ko mu ceé làa bïo sũaaní sũaaní bún. ²⁴ O *Krista yí zon há pñsòni bùkú na 6a nùpua tá yi. Hón bùkú so lé hen na le Dónbeenĩ wi yi ɓàn khãkhãnáamu, ká ho yínáí horén mí bæere. Lé ho wáayi ó o Krista yòora á yóo òin le Dónbeenĩ yahó wee yanka le wa bïo yi. ²⁵ Làa lúluúio á le *Dónbeenĩ yankarowà ñúhũso beenĩ wé zo le sòobá-lùe àn binbiriso yi lè 6a ɓúaa na 6a fúaaana cãni. Ká a Krista wón yí máa wé zoo ya miten làa muini fèe. ²⁶ Ká a lá wee wé bún fèe, se o lò lá wé è

* 9:20 Mi loñ Léró vūahũ (Exode) 24.3-8

be féeε à lá ho ðímíjǎ lénlǒ pǎahǔ buée búe ho zuia yi. Εε kǎ há pǎnna vaa véenii, ó o Krista fuara le cúekúee mí ðòn á buée wó mítén lè le muini yǎ á bórǎa mu bè-kohó jǎhǔ. ²⁷ Núpue lé núpue á à hí le cúekúee mí ðòn. Bǔn mǎn á le Dónbeenǐ ì cǐtí o. ²⁸ Lé làa bǔn ó o Krista wórǎa mítén lè le muini yǎ le cúekúee mí ðòn á bórǎa ǎa minka núpua bè-kora jǎhǔ. O khíi bǐnǐ ì buen, kǎ bǔn màhǎ máa wé bè-kora ó o buée búe jǎhǔ. O buée kǎnǐ bǐa pan o buenlǒ.

10

O Krista buée bǒ há muini yaró jǎhǔ

¹ Bǐo ó o *Moyiize làndá wee zéeni yǐnǎn bǐo wi ǎn binbiriso mí bæere. Mu lé mu ǎn khǎnkhǎnǎamu. Hón làndá so wee zéeni le há muini dà-kéní kéní mu ko há wé ya làa lúlúio féeε. Lé bǔn nǎn á bǐa ǎa wee ya há bǐo yǐ á há yǐ dà máa wé á ǎa máa téréen le Dónbeenǐ yahó. ² Kǎ bǔn mǎa se bǐa ǎa wee ya há muini mu bǐo yǐ á bè-kora wǎa lá à sǎn á à día làa cúekúee, á lá máa bǐnǐ máa leéka mí bè-kora mu bǐo, á máa ya muini mu bǐo yi. ³ Εε kǎ búee. Làa lúlúio kǎ há muini mu wee wé à ǎa bǐnǐ leéka mí bè-kora bǐo. ⁴ Mu bon, ǎa nǎn-zǎwa lè ǎa kókówǎ cǎni yǐ dà máa búe mu bè-kora jǎhǔ.

⁵ Lé bǔn nǎn á bǐo ó o *Krista fuara ho ðímíjǎ yi, ó o bǐa nǎn le Dónbeenǐ yi:

«Fo yǐ tà há muini lè mu bè-hǎnii bǐo,

à ũ wó á ĩ sǎnǎa wǐ.

⁶ Ba bùaa na ǎa fǔaana á cǐfna le muini yεenǐ ðεε wǎn

lè há muini mu búu na ǎa wee ya mu bè-kora séndiároró bǐo yi búenbúen bǐo yǐ wó sǐna foñ.

⁷ A ĩ wǎa bǐa: Lé mi na wà à buen

buée wé ũ sǐi bǐo.

Bǔn lé bǐo túara ĩ ðǎnǐ yi le Dónbeenǐ bǐonǐ vǎahǔ yi.»*

⁸ Bǐo kǎ lé bǐo ó o Krista bǐa lè ho yahó: «Fo yǐ tà há muini lè mu bè-hǎnii bǐo. Fo mún yǐ tà ǎa bùaa na ǎa wee fǔaa à cǐi le muini yεenǐ ðεε wǎn, lè le muini na ǎa wee ya mu bè-kora séndiároró bǐo yi bǐo. Bǔn búenbúen yǐ máa wa ũ sǐi.» A há muini mu jǎn wee ya à héha làa bǐo ho *làndá bórǎa mu.

⁹ O Krista tǐn bǐnǎa bǐa: «Lé mi na wà à buen buée wé ũ sǐi bǐo.» O Krista bǒ ho hàánǐ muini jǎhǔ ò orén mí bæere wó mítén là a muini yǎ dó há lahó yi. ¹⁰ O Yeesu Krista wó le Dónbeenǐ sǐi bǐo. Bǐo ó o Krista nǎn mítén á húrun le cúekúee á mu wórǎa, lé bǔn wó á wa bǐo sǎ le Dónbeenǐ yi.

¹¹ Ba yankarowà búenbúen wee ðǐn ya há muini dà-kéní kéní mu làa wizooní, à há jǎn yǐ dà máa sǎn bè-kora máa día húuu. ¹² Εε kǎ a Krista yan mu bè-kora séndiároró muini le cúekúee, ò o yòó kará le Dónbeenǐ nǐn-tǎnǐ féeε, ¹³ á pan bǐo le Dónbeenǐ á à dé o zúkúsa o tá ó ò bè mí zení wǎn.

¹⁴ Le muini dà-kéní mí ðòn na ó o Yeesu mu yan lé ðén wó á bǐa bǐo sǎ le Dónbeenǐ yi téréna le yahó. ¹⁵ Lé bǔn le Dónbeenǐ Hácírǐ mún bǐa. Le bǐa bǐo kǎ lè ho yahó:

¹⁶ «Bǐo kǎ lé bǐo ó o Nǐhǔso bǐa:

Hǎ wizooní mu khǐlǒ mǒndén

á ðio kǎ lé le pǎanǐ na á ĩ ì bè làa ba.

ĩ ì dé ĩ làndáwǎ ǎa sǐa yi,

ĩ ì wé á ǎa wé è leéka há bǐo,

¹⁷ ĩ máa bǐnǐ máa leéka ǎa bè-kora lè ǎa wékheró bǐo húuu.»†

* **10:7** Mi loñ Lení vǎahǔ (Psaumes) 40.7-9 † **10:17** Mi loñ Zeremii vǎahǔ 31.33-34

18 Hen ká mu bè-kora hía séra díá, se muini yaró wáa mía bún bè-kora so séndiaró bío yi.

O Krista héra ho wǎhú nǎn wɛn

19 Awa, wǎn zàwa lè wǎn hínni, lé o Yeesu cǎni pànká yi á wa láa mu yi le wa à zo le *sòobá-lùe ɓàn binbiriso yi. 20 O có ho wǎ-finle na lé ho wǎ-binbirí á nǎn wɛn. O héra ho pǎnsò-beeni na ka lè ho lé o sǎnia á wa wee dǎni yòo zo le sòobá-lùe ɓàn binbiriso yi. 21 A wa yú ɓa yankarowà jǎhúso na wi le *Dónbeeni zǐ-beeni jǎhú yi. 22 Mi wáa wa vá vaa ɓúe le Dónbeeni yi lè le yi na púaara díá, lè le síidéro binbirí. Mu bío na wa wó à mu yí se á mi wa lén wa sía yi à há ce, à mún sɛɛ wa sǎnia lè mu jumu na wee ce. 23 Bío wa dó wa sía yi wee lóní á mi le wa wé zéeni bío wéréwéré, à yí tée wa bàra. Mu bon, le Dónbeeni dó mí jii le mí ì wé bío na, à le wé mu. 24 Mi wa pa mín bío, à wé hení mín sía le wamini lè há wára na se dǎni yi. 25 Mi yí wa khí à wé yí ɓuen wa kuure fémínló làa bío ɓa ní-dòndáa ɓúí khú yí máa ɓuennáa bío síi, ká mi màhá wa wé hení mín sía, sǎnkú bío wa zú le o Nǎhúso wizonle jàana lua.

26 Bío wa zú ho túiá wó ká wa wó bè-kora làa cǎni, se muini wáa kún mía máa ya bún bè-kora so séndiaró bío yi. 27 Bío ká, lé ho lóní le cítii lè ho dǎ-súmú na à cǐi le Dónbeeni zúkúsa. 28 Hen ká a ɓúí yáara a *Mǎyize làndá, ká mu ɓàn sééràsa nùwǎ jún tàá nùwǎ tǐn wi, á ɓànsò ko ò o ɓúe, màkárí zúnló mía mu yi. 29 Sǎnkú yia zùarína le Dónbeeni Za yi, á wó le páanii cǎni na ceera ɓànsò lè mu kàakó-bío, á là le Dónbeeni Hácírí sáamuso, wón lònbee so máa porí bún le. 30 Yia bío ká á wa zú: «Hǎ yúaa ñiró bío sǎ mi. Yia ko làa bío na, á ì wé mu lè ɓànsò». O mún pá bío ká: «O Nǎhúso á à fí le cítii mí nǐpomu wán.» † 31 Le Dónbeeni na wi fɛɛɛ á núpue hía zon níi, bún zǎni wi làa sòobéɛ. 32 Mi bíni leéka bío wó khíina, le pǎahú na le Dónbeeni dó mí khoomu mi wán, á le lònbee yú mia làa sòobéɛ. 33 Ba là mia, á beera mi lò ɓa núpua ɓúenɓúen yío yi, tàá bío ɓa beera lò làa bún síi á mi tà jii. 34 Mu bon, mi lò páania bon làa bío wi ho kásó yi. Hàri mi níi bío ɓa fó á mi yáá pá tà mu lè le sí-wɛɛ, lé bío mi zú le bío sǎ mia á súaani súaani mu, bún á à keɛn bíi fɛɛɛ. 35 Awa, á mi wáa yí titika bío mi láa yi. Lé lerén síidéro mu bío yi á mi ì yíráa le sǎanii na bío jǎhú wi làa sòobéɛ. 36 Mi ko mi hí mi sía bèra a na à mi dǎni wé bío le Dónbeeni le mi wé. Lé bún ñ na ká mi ì yí bío le dó mí jii le mí ì na mia. 37 Le Dónbeeni bíoni vǎahú yi á bío ká bío:

«Hen làa cǐnú tente ká yia lua á ɓueé dǎ.

O máa mía.

38 O núpue na téréna wón ñ keɛn le mukáni binbirí na máa vé yi o síidéro le Dónbeeni yi pànká yi.

Ɛɛ ká ɓànsò bíniá ló lè mí món, á ì síi máa wa a bío yi.» §

39 Ɛɛ ká bán na wee lé lè mí món à ví lén á warén mía tǎahú. Warén bán dó wa sía le Dónbeeni yi, á wi ho kǎniló wǎhú wán.

11

Wán ɓuaawa síidéro le Dónbeeni yi bío

1 O núpue síidéro le Dónbeeni yi wee zéeni le mu bío na á ɓànsò dó mí síi wee lóní yíró ó o láa yi. Mu wee zéeni le bío á ɓànsò yío yí máa mi ó o

† 10:30 Mi loñ Làndá zéeni lo vǎahú (Deutéronome) 32.35-36

§ 10:38 Mi loñ Habakuuki vǎahú 2.3-4

lÁa yi le mu bïo bon binbirî. ² Lé wàn maáwà siadéro le Dónbeenî yi nòn á le tàráa 6a bïo.

³ Lé bïo wa dó wa sía le Dónbeenî yi á nòn wa zúnáa le le léra ho ðímíjǎ le mí bíonî. Lé kà síi wa zúnáa le bïo yí máa mi lé bǔn le ðǎn wán léraráa bïo wa wee mi. ⁴ O *Abεεle dó mí síi le Dónbeenî yi, lé bǔn nòn le muinî na ó o yan á sǎaanî a *Kaηεε muinî. Lé o síidéro mu nòn le Dónbeenî tà fóráa o hámu, á bía le o térénná. O Abεεle húrun, εε ká a síidéro le Dónbeenî yi bïo yi, á bïo ó o wó á 6a nùpua pá wee bïo bïo.*

⁵ Lé o Enɔɔki síidéro le Dónbeenî yi bïo yi ó o guan yòoraráa ho wáayi le mí yèn-vèenî «á nùpue yí bíníá yí mǎn, lé bïo le Dónbeenî guan wo yòoraráa ho wáayi.» Sǎni ò o bua yòo ho wáayi, á le Dónbeenî bíonî vǔahǔ zéeniá mu le «o bïo wó sína le Dónbeenî yi.»† ⁶ A bǔn ηǎn bueé wé ká mu yínǎn le síidéro le Dónbeenî yi bïo yi, á nùpue bïo yí dà máa wé sí Dónbeenî yi húúu. Yia wee vá vaá bue le Dónbeenî yi ko ò o lÁa mu yi le le wi binbirî, á bïa wee cà 6a zǔn le á le mún wee sǎánî yi.

⁷ Lé o Nɔwee síidéro le Dónbeenî yi bïo yi á le zéeniánáa bïo wà bueé wé lÁa wo. O o Nɔwee dó mu le sòobεε yi, ó o wíokaa ho won-beenî ó orén là a zii nùpua kǎnianáa. Lé o síidéro mu le Dónbeenî yi á síiníá ho ðímíjǎ ηǔhǔ. A lé o síidéro mu bïo yi á le Dónbeenî le o térénnanáa.

⁸ Lé o *Abarahaamu síidéro le Dónbeenî yi bïo yi ó o tàráa le veró á wà van ho kǎhǔ na le Dónbeenî le mí ì na a yi, á ho bïo sí a yi. O yáá hǎnǎn wá ká a yí zǔ hen na ó o wee va yi. ⁹ O dó mí síi le Dónbeenî yi, ó o wá vaá káyáa ho kǎhǔ na le Dónbeenî dó mí ηii le mí ì na a yi yi, á kεra há pǎnsóni bükúwá yí bǎn là a *Izaaki là a *Zakoobu, bǎn na á há kǎ dá-kéní kéní mu bïo mún sǎ yi.

¹⁰ O Abarahaamu mu lá wee lòonî ho lóhó na ηǔhǔ fǎrá tǎna. Hón lóhó so lé le Dónbeenî zéeniá bïo ho fǎráráa, á lé lerén mún fǎrá ho.

¹¹ Lé o Sara síidéro le Dónbeenî yi á nòn le wó ó o yúráa o za ká a ηǎn hǎna yí máa te, ò o mún kǎna. Εε ká a màhǎ lÁa le ká le Dónbeenî dó mí ηii le mí ì wé bïo na, á le wé mu. ¹² Lé bǔn nòn á wàn 6úaawa nǐ-kéní mí dòn, o Abarahaamu, á wó 6a zǎamáa 6àn maá, ká a húmú yáá lá sùaráa. Mu nǐpomu na sǎ a món á boo le há mànáayio bïo síi, tàá le le hǎnlè na mu yámú ηumu ηii bia bïo síi. Nùpue yáá yí dà máa mǐ 6a máa zǔn ηii.

¹³ Bǎn 6úen6úen dó mí sía le Dónbeenî yi á húrun à bïo le dó mí ηii le mí ì wé yí kúaa 6a wán. Εε ká 6a màhǎ pá khèra mǎn mu, á 6a sía wan mu bïo yi, á 6a bía wéréwéré le mí lé 6a káyáwá ho tá wán. ¹⁴ Bïo 6a bía bǔn kà síi wee zéeni le 6a màkóo wi maá zii yi ho wáayi. ¹⁵ Hen ká 6a lá leékaa ho kǎhǔ na 6a ló díá bǎnî varó bïo binbirî, se 6a lá à ðǎn ñ bǎnî ì va ho. ¹⁶ Εε ká lé bïo le maá zii na bïo sǎaanî, ðio wi ho wáayi, lé dén 6a màkóo wi yi. Lé bǔn nòn le Dónbeenî yí máa nǐyi bïo 6a wee ve le le mín Dónbeenî bïo yi, dén na son ho lóhó ká làa ba.

¹⁷ Lé o Abarahaamu síidéro le Dónbeenî yi bïo yi ó o tà le mí ì ya mí za Izaaki le le muinî á à na le yi páahǔ na le le mí ì khén o kúará yi, ká a ηǎn zǔ kénkén le le Dónbeenî mu dó mí ηii nòn wo yi. ¹⁸ Mu bon, le Dónbeenî hǎ bía nòn wo yi: «Ba zǎwa na á ì dó ì ηii le ì na foñ, lé o Izaaki á ì ðǎn wán á fo ò yíráa 6a.»‡ ¹⁹ Εε ká a Abarahaamu lon mí yi, ó o le le Dónbeenî

* **11:4** Mi loñ Bïo ηǔhǔ 6úeenî vǔahǔ (Genèse) 4.3-10 † **11:5** Mi loñ Bïo ηǔhǔ 6úeenî vǔahǔ (Genèse) 5.21.24 ‡ **11:18** Mi loñ Bïo ηǔhǔ 6úeenî vǔahǔ (Genèse) 21.12

dà 6a n̄i-híá wee véení. Lé b̄n̄n n̄n á le Dónbeen̄i mu díaráa o za n̄n wo yi, ó o ka lòn yíá na véera.

²⁰ Lé o Izaaki sídéró le Dónbeen̄i yi bío yi ó o dúbuaaráa o Zakoobu là a Ezayuu yi bío wà b̄eé wé d̄n̄i yi.

²¹ Lé o Zakoobu sídéró le Dónbeen̄i yi n̄n á bío ó o húmú d̄n̄, ó o dúbuaaráa o Zozεεfu záwa lè mí n̄i-kéní kéní yi, ò o buan mí búini yi á líí búrá ò o búaaníá le Dónbeen̄i.

²² Lé o Zozεεfu sídéró le Dónbeen̄i yi n̄n ó o húmú p̄ah̄ú ó o bíaráa o *Isirayεele n̄pomu léró ho *Ezipite yi bío, á zééníá bío 6a à wé là a n̄-hínmu.

²³ Lé o *M̄oyiize b̄an n̄wā sídéró le Dónbeen̄i yi bío yi á 6a s̄ankaaráa wo h̄a píina t̄in. Bío 6a m̄n̄ o za semu, ó o b̄éé bíon̄i 6a yí z̄ána.

²⁴ Lé o M̄oyiize sídéró le Dónbeen̄i yi n̄n á bío ó o híá d̄n̄, ó o p̄á le 6a wé yí ve mí làa Ezipite b̄éé hínló za. ²⁵ O tà lá le lònbee lè le Dónbeen̄i n̄pomu, à bío lá dà à wéé o síi ho p̄n̄n-za yi, b̄n̄n na lé mu bè-kora ó o p̄á díá. ²⁶ Ho Ezipite k̄sh̄ú n̄f̄oró wi b̄n̄n bon. Εε ká a M̄oyiize c̄n̄, á h̄a l̄ant̄aa na à là làa wo làa bío 6a wee là làa yíá le Dónbeen̄i m̄n̄ léra bío síi á bío n̄h̄ú wi o c̄n̄ làa s̄obéε, lé bío ó o kh̄era m̄n̄ ho c̄n̄ú na pan wo ho ȳr̄o.

²⁷ Lé o M̄oyiize sídéró le Dónbeen̄i yi n̄n ó o lóráa ho Ezipite k̄sh̄ú yi wà ò o yí z̄ána bío ho k̄sh̄ú mu b̄éé síi á à c̄í a yi. O ka lè o ȳo wi le Dónbeen̄i na yí máa mí wán, lé b̄n̄n te bío ó o f̄ará t̄inanáa. ²⁸ Lé o sídéró le Dónbeen̄i yi n̄n ó o dúráa 6a *zúíf̄uwa s̄an̄ú na 6a le Paaki, á n̄n le j̄ii le 6a kh̄ii o Isirayεele n̄pomu z̄íní z̄ūaj̄iní lè le c̄ani bèra a na à ho wáayi tonkaro na wee búte 6a n̄pua à yí búte 6a hínb̄ii záwa.

²⁹ Lé o Isirayεele n̄pomu sídéró le Dónbeen̄i yi n̄n 6a dàr̄na k̄aanáa mu yámú j̄umu bè-muh̄ú yi lè mí làa lòn tá hení bío síi. Εε ká ho Ezipitesa j̄n̄n 6a m̄n̄ b̄eé zon, á mu j̄umu b̄ó 6a búenb̄uen.

³⁰ Lé o *Isirayεele n̄pomu sídéró le Dónbeen̄i yi n̄n 6a b̄ánb̄aa ho Zerikoo lóhó h̄a wizooní bío h̄ej̄un, á ho dándá been̄i na son k̄n̄ia ho lóhó mu yi á tò. ³¹ Lé o háa na lá wee ȳéé mít̄en, yíá 6a le Arahaabu sídéró le Dónbeen̄i yi n̄n ó o k̄ánianáa, ò o yí páanía yí húrun lè le Dónbeen̄i zúkúsa. Lé bío 6a c̄uúilowà na ló 6a Isirayεelesa c̄n̄ ó o buan se.

³² Bío á ī yáá wáa à b̄in̄i ì bío lé mu yén. O Zedion, là a Baraaki, là a Samus̄n̄, là a Zefitee, là a *Daviide, là a Samuwεele lè 6a j̄i-cúa f̄εεrowà bío na 6a wó á ī yí dà máa tè yi búenb̄uen máa véení. ³³ Lé 6a sídéró le Dónbeen̄i yi bío yi n̄n 6a dàr̄na 6a bá-záwa, á wó bío t̄ér̄enna, á yú bío le Dónbeen̄i dó mí j̄ii le mí ì na 6a yi, á mún dàr̄na tunnáa 6a kúdenwà j̄iní. ³⁴ Lé le sídéró mu le Dónbeen̄i yi bío yi n̄n 6a dàr̄na b̄oráa h̄a d̄a-s̄umáa, á k̄anía mit̄en ho kh̄a-tóní búeró yi. Ba buεekaa á lò b̄in̄ia fá. Ba heníá mí sía táráa h̄a híá, á dàr̄na j̄n̄n mí zúkúsa hínt̄áwá. ³⁵ Lé 6a háawa búí sídéró le Dónbeen̄i yi n̄n 6a b̄in̄ia m̄n̄n̄aa mín n̄pua na lá húrun lè bío 6a véera.

Ba n̄pua búí 6a j̄in̄ia s̄anía 6a sídéró le Dónbeen̄i yi bío yi, á 6a p̄á le mí máa k̄ání mít̄en á 6a húrun, bèra a na à 6a b̄in̄i v̄éé à ker̄i le muk̄an̄i binbir̄i yi. ³⁶ Ba búí j̄à mí yiwa á h̄a l̄ant̄aa kúio 6a yi. Ba han 6a, á can lè h̄a zúak̄ar̄iwà kúaa ho k̄àsò yi. ³⁷ Ba búí 6a l̄eekaa lè h̄a huua b̄ó, 6a búí 6a kúiora lè h̄a k̄arakáráwá, ká 6a búí bán 6a b̄ó lè ho kh̄a-tóní. Ba búí bán yí z̄ū hen na 6a à zo, á wee z̄í 6a pia lè 6a via s̄n̄na. Mu bío búenb̄uen f̄ora 6a yi. Ba beéra 6a lò làa s̄obéε. ³⁸ Ho d̄im̄iná yí ko làa ba, lé bío

6a sũaaní ho. Ba wee héε vĩná ho tá hení lè hã búaa yi, á wee héε zo hã hue-beera p̃nna lè hã kãna yi.

³⁹ Le Dónbeení tà bán búenbúen bío 6a siadéro le yi bío yi. Éε ká bío le Dónbeení mu dó mí jii n̄n le mí ì na 6a yi á 6a màhá pá yí yú, ⁴⁰ lé bío Le Dónbeení lá wíokaa bío sũaaní b̃n á ká lè wa búenbúen. Lé b̃n n̄n barén mí dòn yí ko 6a bío jii sí ká warén na ká níi ló.

12

Mi wa hĩ wa s̃ta le lònbee lè mí s̃t̃wà yi

¹ Awa, bío á bán seérà-kúii so k̃nfa w̄n, á minén mún wa pí bío búenbúen na wee h̄e w̄n wa máa va lè ho yahó, à mu bè-kora na wee búmaka w̄n à wa pí día, ká mi wa lùwí lè wa s̃òob̄ε vaa dā hen na wa ko wa vaa dā. ² Mi wa fá wa ȳio o Yeesu yi. Wón lé ȳia wee wé à wa d̄an dé wa s̃ta le Dónbeení yi. Lé orén wee tíi wa siadéro mu jii. O tà á 6a búaa wo ho *k̃urúwá wán ó o húrun, á tà mu bán n̄iyio yi, lé bío ó o f̄era m̄n le sí-w̄ε na wí mu m̄n. A hã laà na ká wán, ó o b̄en kará le Dónbeení n̄n-t̃ání.

³ Mi leéka a Yeesu bío. Ba bè-kora w̄erowà h̄n̄n o wán, ká a màhá j̄a mí yi mu búenbúen yi. A mi w̄aa yí le mi bàra t̄erò à yí p̄anká mi wán. ⁴ Mi wee fi lè mu bè-kora, éε ká mi ð̄n yí fun làa b̃n yí vaá 6ó mu húmú yi. ⁵ Mi so yiwa s̄a le z̄eení na le Dónbeení n̄n mia yi lè le z̄awa bío síi le?

«Í za, hen ká a N̄uh̄so wee bé fo, à ũ yí pí.

Hen ká a wee zá làa fo, à ũ yí t̄é ũ bàra.

⁶ Mu bon, o N̄uh̄so wee wé bé b̃a ó o wa.

B̃a ó o z̄u le 6a bío s̄a a yi bán búenbúen lé b̃a ó o wee wé ha.»*

⁷ A lé mi b̄eró bío yi n̄n mi lò wee beráa. Le Dónbeení b̄uan mia lè mí k̃urú z̄awa bío síi. Lé o za ȳn á bán maá máa wé bé? ⁸ Ká le Dónbeení yí máa bé mia lè mí z̄awa na ká búenbúen bío, se mi lé le z̄i z̄awa, ká mi ȳn̄n le z̄awa binbirí. ⁹ Wa maáwà f̄u wee bé w̄n á wa mún f̄u wee k̄nbi 6a. A mu so yí sũaaní à wa wé k̄nbi o Maá Dónbeení porí b̃n b̄era a na wa yí le muk̄n̄i le? ¹⁰ Wa maáwà wee bé w̄n ho p̄n̄n-za yi héha lè 6a k̃urú yilera. Ká le Dónbeení d̄en wee bé w̄n b̄era a na wa bío wé se. Le wí à wa ce làa bío lerén wee ceráa. ¹¹ Wa b̄eró p̄ah̄t̄ á mu máa wé wé sí w̄n, mu wee wé beé wa lò. Éε ká mu véení á b̃a bó bán lé b̃a wee wé 6a n̄pua na t̄er̄enna, bán wee wé k̄n̄ ho héérà yi mu bío yi.

¹² A mi c̄en hení mi bàra na tò, mi zení na wee t̄maka à mi f̄ará ð̄n̄i. ¹³ Mi bè ho w̄h̄t̄ na muina, b̄era a na à ȳia lé o lóní bío yí dé wán, ká a v̄ēn̄i d̄an t̄er̄en.

¹⁴ Mi wé à ho héérà k̄n̄ minén lè 6a n̄pua búenbúen p̄ah̄t̄, à ceé miten le Dónbeení yahó, ká b̃n̄ mia á n̄pue woon máa mi a N̄uh̄so Dónbeení.

¹⁵ O búí yí v̄í v̄í à pí le Dónbeení s̄amu na le wee wé na a yi. Mi pa miten bío, mí yí día le bío búí na yí se à lé mi f̄ah̄t̄ lòn v̄ind̄ε-h̄εere à ð̄é b̃a ká.

¹⁶ Mi pa miten bío mu koomu lè mí s̃t̃wà w̄eró yi. Mi wé yí z̄uañ bío bío s̄a le Dónbeení yi làa bío á ȳia 6a le Ezayuu wórãa mu bío síi. Wón m̄n ho ð̄n̄l̄o yí á p̄n̄ãa mí n̄i-k̄n̄mu n̄n mín f̄εε yi. ¹⁷ A mu vaa véení ó o wí à bán maá dúúua a yi, ká wón màhá yí wó mu. O o wá hã ȳen-ca-poa san à mu yí ð̄ar̄na yi ȳer̄emãa.

* 12:6 Mi loñ W̄ah̄io v̄uah̄t̄ (Proverbes) 3.11-12

18 Bïo ho fù làa yahó nùpua vá vaá bóráa le búee na 6a le Sinayii yi, bñn na ó o nùpue dà wee túii yi, na lé ho dšhũ, lè le tíbí-cúaa, lè ho pinpi-beeni, á minén yí vá yí vaá bóráa lahó búii yi làa bñn 6àn síi. 19 Ba ná le búaañi wíló, lè mu tñn-beeni sá, á 6a yí dàrna mu. A 6a le le Dónbeeni yí bñni yí bío làa mí mítén. 20 Lé bïo á bío mà non 6a yi po 6a. Bïo kà lé bío mu tãmu bía: «Nùpue léee nùpue túaa le búee mu yi, hàrì ò o wé zàn-yíã, á wón ñ lèeka lè hà huua á à búee.»† 21 Bïo á bán mən á zánía 6a làa sòobée, fúaa o *Məyiize bía bïo kà: I zána zána á wee zà.

22 Εε ká minén bán vá vaá 6ó le búee na 6a le Sion yi, lè le Dónbeeni na wi féεε 6a lóhó yi, hón na lé ho Zeruzaleemu na wi ho wáayi. Mi vá vaá 6ó 6a nùpua cèrèε na wee dí ho sánú yi, bán na lé ho wáayi tonkarowà, lè le Dónbeeni hínbii zàwa na yènnáa túara le cón ho wáayi. 23 Mi vá vaá 6ó le Dónbeeni hínbii zàwa na yènnáa túara le cón ho wáayi yi. Le Dónbeeni na wee fi le cítii 6a nùpua búenbúen wán lé ðio mi vá vaá 6ó yi, á vá vaá 6ó 6a nùpua na téréna á bío ñii sú yi. 24 O Yeesu, yía kúaará mí cāni ceérarāa wen lé wón mi vá vaá 6ó yi. Lé orén le Dónbeeni ðin wán bórāa le páanii finle làa wen. O o cāni mún bío ñúhũ wi po a *Abeele bío.

25 A mi cén wé ñí yíã wee bío làa mia cón sese. O *Isirayεεle ñipomu yáania yí ná yíã ñà 6a zeñ wán cón, á le lònbee 6èn yú 6a. Ká warén bán lé le Dónbeeni wee bío làa wen ho wáayi. Ká wa tun wa ñikōnna le wa máa ñí le cón, á le lònbee mún ñ yí wen léee kénkén. 26 Le Dónbeeni yánkaa wee bío à ho tá búenbúen dèké. A ho zuia á bío kà lé bío le dó mi ñii non wen le mí ì wé: «Í pá à bñni ì wíoka à dèké ho tá, á mún ñ dèké ho wáayi.»‡ 27 Bñn kúarā le bío léra na dà wee dèké á khíi vé. Ká bío yí dà máa dèké bñn ñ keñ bñn.

28 Lé bñn non á warén bá-zàmu na wa yú á yí dà máa dèké. Bñn bío yi à mi wa zūrñ le Dónbeeni sáamu na le wó làa wen bío, à sá na le yi à héha làa bío le síi vá yi, lè le kònbi, lè le ya-hézání. 29 Mu bon, wán Dónbeeni ka lòn dšhũ na wee yáa mu bío.

13

Bïo le Dónbeeni ñipomu ko 6a 6ua lè miten

1 Mi wañ mún làa bío 6a nuzàwa warāa mún bío síi. 2 Nñ-hāni wé huera mi wán à mi 6ua a sese, mi yí le mi yiwa sà bñn yi. Ba ñi-dòndāa búii wó mu, á 6a 6uan ho wáayi tonkarowà ká 6a yí zū mu. 3 Mi wé leéka bía wi ho kásó yi bío, à keñ lè mi páania wi ho yi làa ba. Mi mún wé leéka bía 6a wee beé lò bío, à keñ lè minén 6a mún wee beé lò.

4 Báawa lè mí hánání, mi wé bè bío le Dónbeeni bía yi mu yaamu dání yi. O báa táa o háa á yí ko ò o wé há-fénló táa bá-fénló. Mi zūrñ le le Dónbeeni khíi síini 6a há-féwá lè 6a bá-féwá ñúná.

5 Mi yí le mi sía sòobá wé vá le wári yí dà khíi. Mi le bío wi mi cón à mi sía wa bío yi. Le Dónbeeni mí beere yáa bía bío kà: «Loñ, í máa ðia fo ũ ðòn, í máa pí fo hùúu.»* 6 Lé bñn te bío wa sía hereka á dà à bíorāa bío kà:

«O Nùhũso Dónbeeni wee séeni wen féεε,
á wa máa zón dèε.

† 12:20 Mi loñ Léró vūahũ (Exode) 19.12-13 ‡ 12:26 Mi loñ Aazee vūahũ 2.6 * 13:5 Le bíoni mu bía bò bío túara ho Lándá zéeniłó vūahũ (Deutéronome) 31.6, 8 yi là a Zozue vūahũ 1.5 yi.

Nùpua yí dà dèe búí máa wé làa mi»†

⁷ Bía zéenía le Dónbeení bïo làa mia á mi tà le yí á mi wé leéka bïo. Mí loí bïo 6a guan le miten le Dónbeení bïo dání yí vaá húrunnáa. Minén mún 6ua miten lè 6a bïo síi. ⁸ Bïo ó o Yeesu *Krista karáa ho híihũ lé búñ ó o mún karáa ho zuia. Lé búñ ó o ò ðinnáa fèèè máa yèrémá hùúu. ⁹ Mí pa miten bïo, à yí díá le 6a khà mia vîiní lè ho kàránlò síiwá na yí se. Bïo se lé à wa yí ho pánká le Dónbeení sáamu na le wee wé bïo yí, Ká yínorí há làndáwá na bò ho ðínlò wán bïo yí.

¹⁰ Warén muiní yeeníi dèe wi. A 6a yankarowà na wee sá 6a *zúifùwa pñsòni búkú yí á yí ko 6a wé dí bïo wi le wán. ¹¹ Ba yankarowà nùhúso wee 6ua 6a bùaa na 6a fúaaana cāni à zoráa le *sòobá-lùe yí mu bè-kora séndiaró bïo yí. Ká 6a bùaa mu bán 6a wee lée cíi ho donkíahũ. ¹² Lé làa búñ síi 6a mún guan o Yeesu lóráa ho Zeruzaléemu lóhó donkíahũ á lée bó. O bïo wó ká síi bèra a na ò o cāni pánká yí, à 6a nùpua bè-kora sēn díá. ¹³ A mi wáa wa lée sí a Yeesu mu yahó ho donkíahũ, à há làntàa na là làa wo bàn síi à wa mún tà yí. ¹⁴ Ho lahó na wa wi yí ho ðímíjá yí á máa keñ bñn fèèè. Lé búñ te bïo wa wee càráa hĩa wa khíi keení yí ho yíró na lua yí. ¹⁵ Mí wé wa khòoni le Dónbeení fèèè o Yeesu pánká yí, à búñ wé lòn muiní na wa yan non le yí. Dén muiní so lé wa jiní bè-bíonii na wa wé è khòonínáa le. ¹⁶ Mí wíoka wé wé mu bè-tentewà lè 6a nùpua, à wé séení mín lè mí níi bïo. Búñ ka lòn muiní, mu bïo sí le Dónbeení yí. Mí yí le mí yiwa sà búñ yí.

¹⁷ Bía wi mí nùhũ wán á mi wé bè bíoní yí. Ba wee pa mí bïo, á lé 6arén mún khíi zéení bïo mí bïo karáa lè le Dónbeení. Ká mí wee bè 6a bíoní yí, á 6a wé è sá mí tonlò lè le sí-wèè. Ká mí yí máa wé búñ, á 6a wé è sá ho ká 6a sía yí wan, búñ á cūnú mia yí.

¹⁸ Mí wé fio na wen. Wa láa waten yí, á zū le wa yí wó yí khon bïo búí yí. A wa mún wi à wa wé wé bïo se fèèè. ¹⁹ I wee hení mu á à na mia le mí fio le Dónbeení yí bèra a na à í yí ho wǎhũ bíní 6uen mí cǎn fùafùu.

Hā farà

²⁰⁻²¹ Le le Dónbeení wé à mí dàñ wé bïo se á le síi vá yí. Lé lerén lé ho héerà 6ānsò. Le bò le páanii làa wen fèèè lè wa Nùhúso Yeesu cāni. Lé lerén vèenía wo lera mu húmú yí á wó lè mí nípomu paro binbirí. Le o Yeesu *Krista pánká yí à le Dónbeení mu wé à wa dàñ wé bïo le síi vá yí. Le ho cùkú bïo sí a Yeesu Krista yí fèèè. *Amiina!

Móndén bioní làa tēeni

²² Wán zàwa lè wán hínni, há bíoní bïo yen na á í túara ká á mí pa bïo sese, í túara há non mia à henínáa mí sía. ²³ Wán za Timotee á 6a wáa lera ho kásó yí díá. Ká a yú 6ueé dñn fùafùu, á wa à bè mín 6ueé búèeki mia. ²⁴ Mí tēení mí ya-díwá 6úen6úen yí, làa bía bïo sá le Dónbeení yí 6úen6úen. Wán zàwa lè wán hínni na wi ho Itálii kǎhũ yí wee tēení mia. ²⁵ Le le Dónbeení wé mí sáamu lè mí 6úen6úen.

† 13:6 Mí loí Lení vūahũ (Psaumes) 118.6

Ho vūahú na ó o Zaaki túara

Vūahú túaró jūhú

O Zaaki na lé o Yeesu ɓàn za, lé yía túara ho vūahú na kà. O Yeesu húmú là a vèeró món lé bío ó o tàráa o bío, á wó a nĩ-kenínii. O o bío zéenía le o wó ho Zeruzaleemu kèrètíewa kuure ya-dí (Bè-wénia 15). O bioní yahó sá ɓa *zúífúwa na lé ɓa kèrètíewa, na saawaa wi hã kã-vio yi (1.1).

Bío ɓa kèrètíewa ko ɓa ɓua lè mítén lé bǔn ó o Zaaki bía bío mí vūahú yi. O bía le mu bè-zúrminí wee lé le Dónbeení cǔn. O mún bía ho náfòró, lè mu khemu, lè ho kúará khénló bío (1.2–2.13).

O Zaaki bía le le síidéro le Dónbeení yi lè hã wára á lééra (2.14-26). O bía le wa jíní paa ko hã kéri (3.1-13). O mún bía mu bè-zúrminí binbirí bío (3.13-18). Bía wee kúee ɓa nùpua mín yi, làa bía wee jùu mín, lè ho náfòró ɓànsowà bán ɓúenɓúen ó o jà zeñ wán (4.1–5.6). O Zaaki vūahú lii véenii, ó o jà ɓa kèrètíewa zeñ wán le ɓa wé hĩ mí sía, á wé fio le Dónbeení yi na mín yi.

Le tɛɛnii

¹ Mu lé ínén Zaaki na lé le Dónbeení là a Yeesu *Krista ton-sá á túara ho vūahú na kà. I wee tɛɛní a *Isirayeele zí-júná píru jún nǐpomu yi, bía tà a Krista bío, na saawaa wi ho ðímíjǎ yi.

Mi hĩ mi sía le lònbee pàahú

² Wàn zàwa lè wàn hǐnii kèrètíewa, ká le lònbee lè mí síwà wé yú mia, à mi zūn le mi júná sí làa sòobé. ³ Hen ká mi síadéro le Dónbeení yi fàrá tǐna le lònbee pàahú, lé bǔn ñ na ká mi ì wíoka à dàrì le lònbee mu. ⁴ Mi ko mi wíoka ca mi kuio à sánsá le lònbee fúaa mu vaa véenii. Lé bǔn ñ na ká mi ì wé ɓa nùpua na bío ɓúenɓúen se, á bè-kohó bío yí máa mĩ léé yi, á ðee búii yí fòora yi.

Mi wé dé mi sía le Dónbeení yi à florda

⁵ Ká a ɓúii wi mi tǐahú á mu bè-zúrminí fòora yi, à ɓànsó fio mu le Dónbeení cǔn, á le è na mu wo yi. Le Dónbeení hii wi, le wee hã ɓa nùpua ɓúenɓúen, le yí máa wé héhèeka bío ɓúii yi. ⁶ É ká ɓànsó màhã ko ò o dé mí síi binbirí le Dónbeení yi à flóráa, à yí titika. Yía wee fio ká a titika bío ɓonmín lòn ðee búii na ho pinpiró wee yèrè máka làa bío ho síi vá yi. ⁷ ɓànsó yí ko ò o leéka le mí ì yí bío le Dónbeení cǔn. ⁸ O yí zū bío ó o ò dé mí síi yi. O yí dà máa bè bío dà-kéní món.

O kèrètíe na khon làa yía náfòró wi bío

⁹ O kèrètíe na khon á bío jūhú mía ò o le mí síi wa, lé bío le Dónbeení cǔn ó o bío jūhú wi. ¹⁰ O o kèrètíe na lé o náfòró ɓànsó síi mún dà á wa, lé bío le Dónbeení zéenía làa wo le ká mínén bío níi mía, se o bío jūhú mía. O bío ɓúenɓúen á à vé lè le púiiilé ɓúii síi na máa wé mía ká le ði bío síi. ¹¹ Ká le wii hà á yòò wee jí lè mí sòobé, à le jíní he, à púiiilé ði, à semu ɓúenɓúen ðèní vǐ. Lé ká síi ó o náfòró ɓànsó bío khii wéráa. O bío ɓúenɓúen khii ðǐn ðǐn á à vé làa cúekúee.

Mu bè-kora wéro yilera wee lé o nùpue yi

¹² Yia káa le lònbee le mí síwà yi, ò o slidéro le Dónbeení yi pá fàrá òn wón ònso jùhú sí. Mu bon. Yia há mí síi fúaa mu vaa véení, á le Dónbeení ì na le mukáni binbirí na máa vé ònso yi. Dén lé le sàání na le dó mí jii le mí ì na bia wa le yi. ¹³ Yia síi wé vá mu bè-kora wéro yi, á ònso yí bío le lé le Dónbeení mu ló yi. Mu bon. Le Dónbeení síi yí dà máa vá bè-kora wéro yi, á lerén mí bæere mún yí máa dé mu wéro yilera o nùpue yi. ¹⁴ Éé ká mu lé wa sía váró mu bè-kora wéro yi, lé bún wee khà wen vliní. ¹⁵ Ká yia màhá síi vá mu bío na yí se yi á tà wó mu, á bún lé bío wé mu bè-kohó. Ká mu bè-kohó hía fàrá mí naní ònso yi á vivio tina, á mu wé mu húmú.

¹⁶ Wàn zàwa le wàn hínni na á ì wa làa sòobéé, mi yí khà miten. ¹⁷ Mu bè-tentewà búenbúen wee lé le Dónbeení cón, dén mí dòn na léra mu khoomu. Le Dónbeení òn mí ònní, le yí máa yèremáka lòn taró. ¹⁸ Le Dónbeení le mí síi bío á yáá òn mí mukáni wen le mí bíoní na lé ho túiá poní, á wa wáa dú mu bè-lénnia búenbúen yahó le mu bè-yáa bío síi.

Mi wé wé bío le Dónbeení bíoní bia

¹⁹ Wàn zàwa le wàn hínni na á ì wa làa sòobéé, mi zúr bío kà: Mi ní-kéní kéní ko á mi wé tá mi jikónna sese. Mi wé yí cí bíoní wán. Mi mún wé yí le mí sía cí fúafú. ²⁰ Mu bon, o nùpue na síi wee cí á yí dà máa wé bío térénna le Dónbeení cón. ²¹ Lé bún òn á bío wee tíí o nùpue yí búenbúen, le mu sùnsùmámu á mí día. Mi liiní miten á tà le Dónbeení bíoní bío, dío le dù mí yiwa. Dén dà á kání mia.

²² Ká mí màhá wé yí jí le bíoní mu mí dòn. Mi wé wé bío le bíoní mu le mí wé. Ká mí yí máa wé bún, se mi wee khà miten. ²³ Mu bon. Yia wee jí le bíoní mí dòn ò o yí máa wé bío le bíoní mu le o wé, wón ònso ka lòn nùpue na lá ho zùbálén ò o lora mí yahó. ²⁴ Bío ó o lora mítén vó ò o wá, ó o yi dènia sà bío ó o karáa yi. ²⁵ Ká yia òn wee cùii le Dónbeení làndá, ho làndá tente na wee wé ò o nùpue wé mítén, á wee tà bè ho yi, wón ònso jùhú á á wé sí mu bío yi. Bànsó yí máa jí ho làndá mu á bíni ònso yi. O wee bè ho yi.

²⁶ Hen ká a búii wee leéka le bío mí wee wé lé bío sí le Dónbeení yi, á ònso màhá jii pèé mía, se o wee khà mítén, se bío ó o le mí wee wé bío sí le Dónbeení yi jùhú mía. ²⁷ Wàn Maá Dónbeení yahó á bío sí le yi binbirí lé á wa séení á hiiminí le á maháawa na lò wee be, á mún yí día le ho òmíná bío vá wen dé mu bè-kohó yi.

2

Mi wé yí hueeka á nùpua mín yi

¹ Wàn zàwa le wàn hínni, bío mí dó mí sía wa Núhúso Yeesu *Krista na lé o cùkúso yi, á mí wáa wé yí hueeka á nùpua mín yi. ² Hen ká a búii lá áwara mí kúeemínwánlò lùe yi síi, á zá mí nín-kíza fibæere na wó le ho sánú le mí sí-sení. Mu páahú á ní-khenii búii mún vaá ló áwara ho kúeemínwánlò dá-kéní kéní mu yi le mí sí-lénna. ³ A mí kónbio há sí-sení ònso á bía òn wo yi: «Ūnén, búee kéení le kanmúiní wán.» A mí òn bía òn o sí-lénna ònso yi: «Ūnén òn ho wáayi», bún mía á «Ū búee kéení ho tá yi ì nísání.» ⁴ Ká mí wee wé bún, se mí so yí máa hueeka mín le? Ká mí wee wé ká, se lé há yile-kora le hía mí áwara á wee cítíráa mín.

⁵ Wàn zàwa le wàn hínni na á ì wa làa sòobéé, mi jí bío kà: Mu so yínóní le Dónbeení hueekaa bia le á ní-khenia ho òmíná cón, á á dé mí sía le

yi le? Dén sùdéró so lé ðio lé 6a náfòró binbirì. Ba níní ì kerí le Dónbeení béeñí na le dó mí jii le mí na bíà wa le yi. ⁶ Eε ká minén bán mähá wee zùarí 6a ní-khenia yi. A bíà wee beé mi lò, á wee 6ua mia varáa le cítíí fíiníí lara yi so yínóñ ho náfòró 6ànsowá le? ⁷ Ho náfòró 6ànsowá mu mí bεere lé bán mún wee yáa o Yeesu na mi bío sá yi yèni. ⁸ Le Dónbeení bá-zámu làndá na túara le Dónbeení bíoní vūahú yi lé hía kà: «Wáñ mi ninza làa bío ūnén ū bεere waráa ūten bío síi.»* Ká mi wee bè ho làndá mu yi binbirì, se mu se. ⁹ Eε ká mi wee hueeka 6a nùpua mín yi, se mi wee wé mu bè-kora. Mi júná á à sí, lé bío mi yí bò ho làndá mu yi. ¹⁰ Mu bon, ká a 6úí vūnun bío le Dónbeení bò henía dà-kéní 6úí wán, hàrí ká a bò bío ká 6úen6úen yi, se lé mu 6úen6úen ó o pá vūnun wán. ¹¹ Mu bon. Le Dónbeení na bíà le ū yí fé báa tàá háa,† lé dén mún bíà le ū yí 6úe nùpue.‡ Awa! Á ka lè fo yí fó háa tàá fo yí fó báa, à fo mähá 6ó a nùpue, se fo pá vūnun le Dónbeení làndá wán. ¹² Mí zūrí le le Dónbeení á à cítíí mia lè ho làndá tente na wee wé ò o nùpue wé mítén. Lé bún nòn á mi ko mi bè ho làndá mu yi mi bíoní lè mi wárá yi. ¹³ Mu bon, páahú na le Dónbeení khíí cítíí 6a nùpua yi, á bíà yí zūna mí ninzáwa màkárí á yí wó le hii làa ba, á le Dónbeení mún khíí máa zūrí 6a màkárí á máa wé le hii làa ba. Ká yía wee zūrí mí ninzáwa màkárí à wé le hii làa ba, wón poní á à sèn le cítíí fí nònzon.

Le sùdéró le Dónbeení yi ko mu wé mi há wárá yi

¹⁴ Wán zàwa lè wán hínni, ká a 6úí bíà le mí tà a *Krista bío ò o wárá á mu mähá yí máa mi yi, se mu jùhú so wi le? Bún so dà a kání a le? ¹⁵ Ka lè mìn za tàá mìn hínló na lé o kèrètε á sí-zínia tà míá, á bè-dínii wee fòo wo yi síi, ¹⁶ ó o 6úí ló mi fíahú bíà nòn wo yi: «Lén làa héérà, vaa lá ū tēñí dèe zí, à vaa yí ho ðínló dí sí.» A 6ànsó mähá yí hñn wo làa bío ó o màkóo wi yi, se mu jùhú so wi le? ¹⁷ Lé bún á yía le mí tà a Krista bío à mu yí máa mi a wárá yi, se mu jùhú míá.

¹⁸ Mu dà a wé le o 6úí bíà bío kà: «Ba 6úí tà a Krista bío mí dòn, à 6a 6úí 6èn wee wé há wárá na se mí dòn.» Awa! Á ū wáa zéení ū Krista bío tàró binbirì na há wárá míá yi làa mi, á ínén 6èn ñ zéení làa foñ lè í wárá na se le í tà a Krista bío binbirì. ¹⁹ Fo tà le le Dónbeení lée dà-kéní mí dòn le? Á bún se lon. Á 6a cínáwa mún tà mu yi á wee zà le yahó lè le záníí.

²⁰ Fo lée bónbú le? Fo wi à í zéení làa fo le o Krista bío tàró na yí máa mi há wárá yi jùhú míá le?

²¹ Mí loñ wán 6úaa *Abarahaamu. Lée webio nòn á le Dónbeení le o lé o nùpue na téréenna? Mu so yínóñ bío ó o wó bío yi le? O tà hñn mí za *Izaaki lè le Dónbeení le muiní yeeníí dèe wán. ²² Fo yí mən le? O sùdéró le Dónbeení yi á lεéra là a wárá. Lé bún ó o sùdéró mu jii sùráa há wárá na ó o wó bío yi. ²³ Bún lé bío nòn á bío túara le Dónbeení bíoní vūahú yi o dǎñí yi á jii sùráa: «O *Abarahaamu dó mí síi le Dónbeení yi, lé bún nòn le càtío wo là a nùpue na téréenna le yahó,»§ á le dú mu bónmu làa wo.*

²⁴ Mí yí mən le? O nùpue wárá lé hía wee wé ò o wé o nùpue na téréenna, ká mu yínóñ o Krista bío tàró mí dòn. ²⁵ Lé bún ó o háa 6úí na hía wee yèé mítén bío hía wóráa. O yèni 6a le Arahaabu.† O hía téréenna le Dónbeení yahó bío ó o wó bío yi. O hía tà ó o *Isirayεele nípomu tonkarowá làara a wán, á sèeníá 6a á 6a ló ho lóhó yi à nùpue yí mən 6a.

* 2:8 Mí loñ Levii nùwá vūahú (Lévítique) 19.18 † 2:11 Mí loñ Léró vūahú (Exode) 20.13

‡ 2:11 Mí loñ Léró vūahú (Exode) 20.14 § 2:23 Mí loñ Bío Nùhú Búeeníí vūahú (Genèse) 15.6

* 2:23 Mí loñ Ezayii vūahú 41.8 † 2:25 Arahaabu: Mí loñ Zozue vūahú 2.1-21; 6.22-25

²⁶ Mu bon, nùpue mànaká hía ló a yi ò o hí. Lé bǔn ó o Krista bio tàró na yí máa mi há wára yi á mún ka lòn bio na húrun.

3

O nùpue ko ò o jii pèè wé

¹ Wàn zàwa lè wàn hǐnni, mi búenbúen yí cà à mi wé nǐ-karánlowà. Mi zǔ le warén nǐ-karánlowà á le cítí khíi wé here wán á à porí 6a nùpua na ká. ² Mu bon, wa búenbúen wee wé khe bǐo cèrèè yi. Nùpue búí lá yí máa bío khe síi, se wón 6anso lée nùpue na jii tun á dà mí sánia wee 6ua yi.

³ Hen ká wa wi ò o cúa wé bè bio wa le o wé yi, à wa dé ho kàràfi o jii yi. Lé bǔn wa wee wé à dàrnáa o bío. ⁴ Mi mún loń ho won-beeni na 6a wee ca ho pǔnsò-beeni yi à ho pinpi-beeni wé jàa. Lée dà-za dèè búí pénpéréké na cèera ho món yi, lé dén á yia wee pà ho won-beeni mu wee wé ki làa ho, à ho va làa hen na ó o le ho va yi. ⁵ O nùpue jii mún ka ká síi. Le ka cǐnú, ká le màhá wee khòní mǐten mu bè-beera na le dà wee wé bio yi. Mi loń, yínóń ho dǎ-za wee cǐi le dùu-beeni le? ⁶ O nùpue jii mún ka lòn dǎhú. Wa sánia biowa búenbúen tǎhú á le jii le dǐo sú lè mu bè-kora á wee dèè wa sánia búenbúen. Lé lerén wee yáa wa bio búenbúen lè ho dǎhú bio síi. Bǔn bè-yáanii so búenbúen wee lé o *Satáni yi.

⁷ O nùpue dà wee mání 6a napuwà lè mí síwà, lè mu jumu bùaa, lè 6a jǐnzàwa, ó o mún mánia 6a. ⁸ Ká le jii dén á nùpue yí dà máa hè yi. Le yí se. Le yí dà máa wé tété. Le ka lòn súró na wi le yi, á wee búe 6a nùpua. ⁹ Lé le jii mu á wa wee khònináa o Núhúso Dónbeeni na lé wa Maá. A lé lerén jii dà-kéní kéní mu á wa mún wee dánkání lè 6a nùpua, bán na le Dónbeeni léra à 6a 6onmín làa de. ¹⁰ Le khòonii lè há dánkáa wee lé le jii dà-kéní mu yi. Wàn zàwa lè wàn hǐnni, mu lá yí ko mu wé wé ká síi. ¹¹ Mi so dǐn mǎn à jumu na sí làa bío yí sí á páania wee lé buii dà-kéní yi le? ¹² Wàn zàwa lè wàn hǐnni, mónkòró vǐndèè so dà a ha jia le? A jinna so dà a ha mónkòró le? Làa bǔn síi, á mu jumu na sí yí dà máa lé le buii na jumu yí sí yi.

Mu bè-zúrmini wee lé le Dónbeeni cǐn

¹³ Wàn zàwa lè wàn hǐnni, nùpue na bè-zúrmini binbirí wi á wi mi tǎhú le? A 6anso wáa zéeni mu làa bío ó o wee 6uaráa mǐten sese, lè há wára na ó o wee liini mǐten wé. Lé bǔn á à zéeni le o bè-zúrmini binbirí wi. ¹⁴ Èé ká lé le yande-súmú wi mia, á wee penka làa mín, à mi yí yòoní mǐten bío mi le mi lé mu bè-zúrmini 6ansowà bio yi. Ká bǔn wi mia, se mi pǎ ho túiá poni. ¹⁵ Mu bè-zúrmini mu lé ho dǐmǐjása bè-zúrmini. Mu yí ló le Dónbeeni Hácírí cǐn. Mu yáa ló a Satáni cǐn. ¹⁶ Hen ká le yandee lè há penkaa wi lùe na yi, à dén lùe so bío lúnka. Há wén-kora lè mí síwà wee wé keń bǐn. ¹⁷ Èé ká yia le Dónbeeni bè-zúrmini wi yi, wón yi wee ce. O mún wee wé à ho héerà keń 6a nùpua pǎahú, o wayi, o bíoní mia. Bǎnsò zǔ mí nǐnzàwa màkárí. O hǐi wi á wára búenbúen se. O yí máa hueeka nùpua mín yi, o lé o húaarà. ¹⁸ Bán wee wé à ho héerà keń 6a nùpua pǎahú, 6a wára ka lòn bè-dǐni, bío wee lé mu món lée bio na sí le Dónbeeni yi.

4

Bio á mi sía wee vá wérorí yi na yí se á mi khi yi

¹ Wàn zàwa lè wàn hǐnni, mu wó kaka á mi wee firáa làa mín? Mu so yínóń mi sía bío na yí se càró bǎn poni na wee búe mia fèèè bio yi á mu

wee wéráa le? ² Mi sía wee vá mu bío búí yí ká mi màhá yí dà máa yí mu á mi wáa wé búe mín. Le yandee wi mia á bío mi yí máa yí bío mi sía vá yí, à mi wáa wé fi làa mín. Mi yí máa yí bío mi sía vá yí, lé bío mi yí máa fio mu le Dónbeení cón. ³ Táá ká mi flora le Dónbeení cón á mi máa yí mu, lé bío á bío mi leékaa wee floráa yí se. Mi floró jùhú lé à mi yí mu bío à wééráa mi sía cùeé. ⁴ Mi ka lòn háa na bán báa wi ò o wee fé 6a bá-vio. Mi so yí zú le yia wa ho ðímíjǎ bío se wón jina le Dónbeení le? Yia wi ò o warí ho ðímíjǎ bío, á bánso bèn ò wé le Dónbeení zúkúso. ⁵ Mi so wee leéka le le Dónbeení bíoní vūahú yí á há bíoní na ká bía káamáa le? «Le Dónbeení Hácírí na le dó wén á le yí wi à le léé yí là a búí huú.» ⁶ Éé ká le sáamu na le màhá wee wé làa wén á po bún. Bío ká lé bío bía le Dónbeení bíoní vūahú yí: «Bia wee yòoní mítén á le Dónbeení pá bío, ká le màhá wee wé mí sáamu làa bía wee liiní mítén.»* ⁷ A mi cén wé liiní miten le Dónbeení yahó. Mi ðin sánsá a Satāni, ó o ò lùwí ká à día mia. ⁸ Mi lén va lè le Dónbeení cón á lerén bèn ò sí mí yahó. Minén bè-kora wérowá, mi khí mu bè-kora wéró yí. Minén na yí máa bè mu bío dà-kéní món, mi día miten búenbúen na le Dónbeení yí. ⁹ Mi sè mi yara, à mi wá. Mi día há konsíní à mi wá. Mi día le sí-wéé à mi sè mi yara. ¹⁰ Mi liiní miten o Núhúso yahó ó o ò yòoní mia.

Mi wé yí cítí mín

¹¹ Wán zàwa lè wán hínni, mi wé yí jùu mín. Yia jùuna mín za tàá mìn hínló, tàá á cítí wo, se bánso bía khon le Dónbeení làndá dǎní yí, o wee cítí ho. Ká fo hía wee fi le cítí ho làndá wán, se fo wáa yí máa bè ho yí. Fo wee wé úten lè le Dónbeení làndá cítí-fi. ¹² Le Dónbeení mí òn lè ðio bàrá ho làndá á lé lerén mún lé o cítí-fi. Lé lerén dà à kǎní a nùpue, á mún dà à wé ó o bío á à yáa. A ùnén bèn lé o yén á wee cítíráa mín za?

Minén nǎfòró bánsowà, héyí!

¹³ Awa, mi le í bío bío dà-kéní na mia. Mi wee wé bío le ho zuia tàá ho yíró ká mi ì va ho lóhó na ká, á vaá duan le lúlú-kùure, á à yí ho cúnú. ¹⁴ Mi wee wé bío bún ká mi jòñ yí zú bío pan mia ho yíró. Mi ka lòn 6ó-khūumu na wé fà à ðèení bíni khíi fùafùu. ¹⁵ Mi lá ko mi wé bío bío ká: «Ká le Dónbeení tà, á wa yío wi lua ho yíró á séení wén á wa à wé bío ká làa bío ká.» ¹⁶ Éé á bún mi yí máa wé à mi wee yòoní miten lè mi khònbíoní. Bún síi yí se. ¹⁷ Lé bún nǎn, ká yia zú bío ó o ko ò o wé ká mu se ò o yí wó mu, se bánso wó khon.

5

¹ Awa, bío ká wán lé minén nǎfòró bánsowà á í wiráa. Mi wá, á wáamaka mu bè-sūmáa na khíi yí mia bío yí. ² Mi nǎfòró wee yáa. Mi sí-zínia á ho bénló wee là. ³ Mi sǎnú lè mi tǒjǎn semu wee yáa. Lé bún wee zéení le mi wó khon. Lé bún nǎn le Dónbeení cítíi fi nǎnzoñ, ká mi bío á à yáa búenbúen làa bío ho ðshú wé cínáa mu bío bío síi. Cínú ká, ká ho ðímíjǎ á à vé, à minén pá pan mi nǎfòró bío á 6ó6ókaa ho yí léé webio? ⁴ Mi loí, 6a nùpua na wee sá mi manawà yí á mi máa wé ðèení sáání yí. Lé bún lé mi wékheró, á nǎn 6a wee záráa làa mia. A 6a zía mu á le Dónbeení na dà mu bío búenbúen jǎ. ⁵ Ho tá wán, á bío búí yí fòora mia. Mi wee wé bío mi sía vá yí. Mi wee wéé mi sía. Mi wee ðiiní miten lòn bùaa na 6a wee há ho búero bío yí ká le cítíi filó wizonle dén

* 4:6 Mi loí Wáhio vūahú (Proverbes) 3.34

6èn ɲàana lua. ⁶ Bia yí wó yí khon, á mi siinia ɲúná á 6ó, à 6a yàá yí tāmáa hàrí cínú.

Mi wé hĩ mi sĩa à pa a Nùhũso

⁷ Wàn zàwa lè wàn hĩnni, lé bũn nɔn, á mi hĩ mi sĩa fúaa ká a Nùhũso bĩnia ɓuara. Mi lońi o v̄aro. O wee wé hĩ mí s̄ii pa h̄a vi-yáa na ó o ò dĩ mí ɓio, à mún hĩ mí s̄ii pa h̄a viora na à d̄ɛ́ o bè-d̄inii, à bè yi láráa mí dĩnló. ⁸ Minén mún wé hĩ mi sĩa, mi hení mi sĩa, lé ɓio ó o Nùhũso ò ɓuen hen làa c̄inú.

⁹ Wàn zàwa lè wàn hĩnni, mi wé yí le mi sĩa c̄i m̄in yi à ɲùu m̄in, ó o Nùhũso máa c̄ití mia. Hen làa c̄inú ká a Nùhũso na lé o c̄ití-ñi á à ɓuen. ¹⁰ Wàn zàwa lè wàn hĩnni, le Dónbeenĩ ɲi-cúa f̄ɛɛrowà na b̄ia a Nùhũso Dónbeenĩ yèni yi, á lò bon ká 6a pá h̄a mí sĩa. Minén mún hĩ mi sĩa le lònbee yi lè 6a ɓio s̄ii. ¹¹ Mi lońi, wa wee ɓio le bán na tà le lònbee yi, á ɲúná s̄i. A mu 6èn bon, mi ɲá a Zoobu ɓio. O h̄ia h̄a mí s̄ii á mu ɓio ɓúenɓúen kúio wo yi, á mi 6èn m̄on ɓio ó o Nùhũso wó n̄on wo yi mu va à véenii. Tũíá ɲoni, o Nùhũso zũ le makárí làa sòob̄ɛɛ.

Mi wé le ɲi-kéni ɓansowà

¹² Wàn zàwa lè wàn hĩnni, ɓio yàá pá wi ɓ̄in á ĩ hení ì na mia lé ɓio kà: Mi yí v̄i v̄i yí dé d̄ɛɛ. Mi yí dé ho tá, tàà ho wáayi, tàà bè-vio ɓúí. Mi wé le úuu, à mi dĩn b̄un wán. Ká mi le ɓúeé, à mi dĩn b̄un wán. B̄un lé ɓio ò na ká le Dónbeenĩ máa siini mí ɲúná.

Mi wé séeni m̄in ho floró yi

¹³ Hen ká minén ó o ɓúí lò wee be ò o fio le Dónbeenĩ yi. Ká a ɓúí s̄ii wan, ò o sío à khòoní a Nùhũso. ¹⁴ Hen ká minén ó o ɓúí lò yí here, ò o ve 6a k̄èr̄ɛ́ɛwa kuure ya-díwá à bán ɓuee kh̄ii ho ɲiló làa wo o Nùhũso yèni yi, ká 6a fio na a yi. ¹⁵ Ká 6a dó mí s̄ii binbirí á floraráa, á yia lò yí here á à wa. O Nùhũso á à w̄éé wo. Ká ɓanso wó bè-kora ɓúí, ó o Nùhũso ò s̄en mu ù día. ¹⁶ Awa! A mi wáa wé ɓio mi wékheró làa m̄in. Mi wé fio na m̄in yi, bèra a na à mi wa. O n̄upue na t̄ér̄enna wón floró ɲánká wi. ¹⁷ Mi lońi, le *Dónbeenĩ ɲi-cúa f̄ɛɛro *Elii h̄ia lé o n̄upue lè warén ɓio s̄ii. A ɓio ó o flora lè mí sòob̄ɛɛ bèra a na à ho v̄iohó yí t̄è, á ho 6èn yí tò á d̄on h̄a lúlúio ɓio t̄in lè mí sanká.* ¹⁸ B̄un m̄on ó o b̄inia flora á ho v̄iohó tò á ho tá ɓio na dà wee ha á han mí bia.

Yia v̄ũnun b̄iní ɓuenlò

¹⁹ Wàn zàwa lè wàn hĩnni, hen ká a ɓúí v̄ũnun día le Dónbeenĩ tũíá ɲoni mi t̄lah̄ũ, ó o ɓúí ɓuan ɓueé bàrá ho w̄a-tente wán, ²⁰ à mi z̄ũn le yia fó a bè-kora w̄ero ho w̄a-kohó na ó o lá wi wán, wón k̄án̄ia wo mu húmú yi. Lé b̄un ñ na ká le Dónbeenĩ máa b̄iní máa leéka ɓanso bè-kora na ó o wó ɓúenɓúen ɓio.

* 5:17 Mi lońi Bá-zàwa n̄in-yání v̄uah̄ũ (1 Rois) 17-18

Ho nín-yání vūahū na ó o

Piere túara

Vūahū túaró ɲuhū

O Piere nín-yání vūahū ó o túara nɔn ɓa kèrètɛwa na saawaa wi ho Azii Minɛere kána ɓúú yi. Nún-sí lé o Poole, tàá bía làa wo páníá sá á zééníá le Dónbeení bío làa ɓa, á ɓa táráa mu yi. Ba nùpua fù wee bàká ɓa yi, á wee beé ɓa lò bío ɓa dó mí sía o Yeesu yi bío yi. Lé bǔn te bío ó o Piere túararáa ho vūahū na kà nɔn ɓa yi, á heníá ɓa sía, à ɓa yara sí a Yeesu *Krista, à wé fàrá tɪn le lònbee pàahū, làa bío ó o Yeesu na bío nɔn ɓa káníánáa á wóráa mu. O Piere leékaa ɓa làa bío le Dónbeení káníánáa ɓa, làa bío le wó á ɓa yúrúá le síidéro o Yeesu Krista húmú là a vèéro pánká yi, á dó mí sía wee lòní binbirí. O heníá ɓa sía bèra a na, à ɓa wíoka fání mí yío, à ɓua mítén sese ɓa páníló là a Krista bío yi. Bío ó o Yeesu ɓuannáa mítén le lònbee lè mí sííwà na yú a yi, lé bǔn ɓàn síí á ɓarén mún ko ɓa bè yi. O Piere nɔn le zééní lè mí sííwà ɓa yi, bèra a na à ɓa zúrú mún ɓuaró mu bío ɓúenɓúen yi, à bía yí zú le Dónbeení wé mi mu, à bán mún tà le Dónbeení bío, à wé ɓúaaní le.

Le tɛenti

¹ Inén Piere na lé o Yeesu *Krista tonkaro lé mi wee túa ho vūahū na kà. I wee túa ho á à na bía le Dónbeení hueekaa wó lè mí nípomu yi, na saawaa wi mu nǐ-hamu yi ho Pɔn, lè ho Kalasii, lè ho Kapadoosi, lè ho *Azii, lè ho Bitinii kána yi. ² O Maá Dónbeení hueekaa mia á héhaa làa bío le fèra le mí ì wé làa bǔ, á wó mia lè mu nípomu na bío sá le yi mí Hácírí pánká yi. Le wó mu bèra a na ò o húmú ho *kùrùwá wán pánká yi, à mí wé ɓa nùpua na wee ce le Dónbeení yahó, à wé wé bío ó o Yeesu Krista le mí wé. Le le Dónbeení wíoka wé wé mí sáamu làa mia, à wíoka wé na mí hээрà mia.

Wa síadéro à lòní ho káníló bío

³ Mí wa ɓúaaní le Dónbeení, dén lé wa Núhúso Yeesu *Krista ɓàn Maá. Le minka tentemu bío yi, á le wó á wa yú le mukɔn-finle o Yeesu Krista na lá húrun na á le vèeníá pánká yi. Lé bǔn bío yi á wa dó wa sía wee lòní làa sòobéɛ, ⁴ á pannáa bío bío sá le nípomu yi na le bàrá ho wáayi ká làa mia. Bǔn bío so yí máa yáa, timu mía mu yi, mu yí máa yèrémá. ⁵ Bío mi dó mí sía le Dónbeení yi, á le dàríló pan mia, bèra a na à mí yí ho káníló, hía bío wíokaa wó díá pan mí zéeníló ho ðmíɲá vé nɔnzoñ. ⁶ Lé bǔn bío yi, á mí wee zámakaráa làa sòobéɛ, hàrí ká le lònbee lè mí sííwà wee yí mia há làa na kà wán ho pɔn-za yi. ⁷ Ho sánú yàá lé mu bío na wee yáa. Ɛɛ ká ho màhá pá wee wé pá ho dǔhú yi, à zúrúna le ho lé ho sánú binbirí. Lé kà síi á minén síadéro le Dónbeení yi na bío ɲuhū wi làa sòobéɛ po ho sánú ɓàn kúará mún ko lè ho khénló, à zúrúna le mí dó mí sía binbirí le yi. Ká mí síadéro le Dónbeení yi fàrá tɪna, á pàahū na ó o Yeesu Krista kǐhí ɓueé zéení mítén yi, á mí ì yí le khòoní, lè ho cùkú, lè le kɔnbii. ⁸ O Yeesu mu á mí yí mɔn, à mí ɲɔn pá wa a. Hàrí bío mí pá ðɪn yí máa mi a mí cúee, à mí dó mí sía wo yi. Lé bǔn nɔn á mí wiráa le sí-wɛɛ yi làa sòobéɛ. Dén sí-wɛɛ so bío á yí dà máa bío. ⁹ Mí wi le sí-wɛɛ yi, lé bío mí dó mí sía o Yeesu yi ó o kánía mia.

10 Le Dónbeenĩ jì-cúa fεεrowà yánkaa cinciíra ho káníló mu bïo làa sòobéε, á fεεra hã jì-cúa na bïo ciran mu sãamu na le Dónbeenĩ le mí ì wé làa mia. 11 O Krista Hácírí* kera lè 6a jì-cúa fεεrowà mu, á le lònbee na ó o ò kãa yi, lè ho cùkú na ó o ò yí mu 6àn món, á le Hácírí mu fèra zéénia bïo làa ba. A 6a cà lè mí sòobéε à zūrĩ mu wéró pãahũ, làa bïo mu ù wéráa síi. 12 A mu zéénia làa ba le mu biowa mu 6àn jì-cúa na 6a wee fεε á bïo yí ciran 6arén mí bεere, ká mu lé minén á mu ciran. A lé bñn á bia wee bue le bín-tente hã laà na kà wán á zéénia làa mia lè le Dónbeenĩ Hácírí na ló ho wáayi pánká. Ho wáayi tonkarowà yáá mún sía vá à 6a zūrĩ mu bïo mu.

Bio le Dónbeenĩ nìpomu ko 6a 6ua lè miten

13 Lé bñn nòn, à mi wãa fání mi yïo le Dónbeenĩ tonló sáró bïo yi, à zūrĩ miten 6uaró. Mi dé mi sía làa sòobéε à lònĩ mu sãamu na le è wé làa mia o Yeesu *Krista bñnĩ buen nònzoñ. 14 Bïo mi lá ãñ yí zū le Dónbeenĩ bïo yara á bïo mi sía lá wé vá wéró yi na yí se á mi wãa día, ká mi wé wé bïo le Dónbeenĩ le mí wé. 15 Le Dónbeenĩ na von mia á wee ce, á minén mún wé 6a nùpua na wee ce le yahó mi bïo 6úen6úen yi. 16 Mu bon, mu túara le Dónbeenĩ bionĩ vūahũ yi kà síi: «Mi keñ mu cemu yi, lé bïo á ínén wee ce.»†

17 Bïo ká mi wee fio, à mi ve le Dónbeenĩ lè mñn Maá, dén na yí máa hueeka 6a nùpua mñn yi, le wee cítí 6a 6úen6úen à héha làa bïo 6a nĩ-kéní kéní wó. Le yí máa hueeka 6a mñn yi. Awa, á mi 6ua miten à zéení le mi wee kònbi le Dónbeenĩ ho pãahũ na mi ì wé ho tá wán yi. 18 Le Dónbeenĩ léra mi júná bïo mi lá wee 6ua lè miten yi, bñn na mi kenía mñn maáwà cón na jùhũ mia. Mi zū le mu yínón le wárí tàá ho sánú na wee yáa á le wó làa bũ. 19 Bueé, o Yeesu Krista, yía ka lòn muinĩ pioza na á fianĩ woon mia yi, lé wón cãni na bïo jùhũ wi binbirĩ pánká yi á le léraráa mi júná. 20 Le Dónbeenĩ fèra léra a mu bïo yi, ká bïo 6úi ãñ yí léra, á hã pønna véení na kà yi, ó o *Krista mu wãa zéénia miten minén bïo yi. 21 Lé o Krista bïo yi á mi dóráa mi sía le Dónbeenĩ yi, dén na vèénia wo á dó ho cùkú yi. Lé bñn wó á mi dóráa mi sía le Dónbeenĩ yi wee lònĩ bïo le le mí ì wé.

22 Ho túia poni bionĩ na mi bò yi lé dén nòn á mi wee ceráa le Dónbeenĩ yahó, bèra a na à le waminĩ binbirĩ keñ mia. Awa, á mi cén wañ mñn làa sòobéε lè hã yiwa na wee ce. 23 Mu bon, mi wãa bñnia ton, ká mi màhá yínón nùpua na ton à bïo sí mu húmú yi. Lé le Dónbeenĩ bionĩ na wi bñn fεεε pánká yi á mi tonnáa, dén na wee na le mukãni binbirĩ. 24 Mu bon, mu túara le Dónbeenĩ bionĩ vūahũ yi kà síi:

«Ba nùpua 6úen6úen ka lè le jíní bïo síi,
á ho cùkú na 6a wee yí ka lè le pũiflè bïo síi.
Le jíní wé he, à le pũiflè di,

25 ká a Nuhũso bionĩ dén wi bñn fεεε hã lúlúio na jii mia yi.»‡
Dén bionĩ so lé le bín-tente na buera nòn mia.

2

1 Awa, á mi khí mu sñnsũmámu lè mí síwà yi. Mi wé yí fũaa sabionĩ hũuu, mi yí wé nĩ-khàwa, mi wé yí dí yandee hũuu, mi wé yí jùu nùpua à yáa 6a yènnáa. 2 Mi wañ le Dónbeenĩ bionĩ mí dòn làa bïo 6a kúnkúzàwa

* 1:11 Krista Hácírí: O Krista Hácírí na bïo bía hen lè le Dónbeenĩ Hácírí lée dà-kéní † 1:16 Mi loñ Levii nùwã vūahũ (Lévítique) 19.2 ‡ 1:25 Mi loñ Ezayii vūahũ 24.25

waráa mi nuwà yoomu bïo síi, bèra a na à mi dá le Dónbeenĩ bïo dání yi mi kánílò bïo yi. ³ Mu bon, mi zūna bïo ó o Núhúso seráa.

Bĩa dó mí sía le Dónbeenĩ yi lé le nípomu

⁴ Mi vá 6uee 6úe o Yeesu yi, wón na lé le mukānĩ 6ਾਂso, na ka lòn huee na 6a nùpua pǎ día, ká lé lerén á le Dónbeenĩ mǎhǎ léra, le bïo jùhũ wi le cǎn làa sòobéε. ⁵ Minén mún le mukānĩ wi yi, á mi mún ka lòn huua. Awa, á mi día le le Dónbeenĩ khuii mia soráa le zli na le Dónbeenĩ Hácírí wi yi, à wé le *Dónbeenĩ yankarowà na wé è ya hǎ muini làa bïo le Dónbeenĩ Hácírí mu le mu koráa, hǎ le wé è tà bïo o Yeesu *Krista bïo yi. ⁶ Mu bon, bïo ká lé bïo túara le Dónbeenĩ bíonĩ vūahũ yi: «Mi loĩ, í léra le huee na wee 6ua ho soró dñĩ, dño bïo jùhũ wi làa sòobéε, á à bàrá ho lóhó na 6a le *Sion yi. Yia á à dé mí síi le yi á ñiyio máa dí huúu.»* ⁷ Awa, á minén na wǎa dó mi sía o Yeesu yi, minén á à yí le kǎnbii. Ká bĩa yí dó mi sía wo yi, á mu túara: «Le huee na 6a so-sowa lá pǎ día lé dño hǎa bínia 6ueé 6uan ho soró dñia.»† ⁸ A mu mún túara: «Le lé le huee na wee kǎkǎn wán, ho 6úaa hó na wee lùwá a nùpue».‡ Bán wee kǎkǎn le wán lé bïo 6a pǎ le Dónbeenĩ bíonĩ bïo. A bñn lé bïo mún sǎ 6a yi. ⁹ Εε ká minén bán lé mu nípomu na léra, á lé 6a yankarowà na bïo sǎ a bée yi. Mi lé ho síi na wee ce le Dónbeenĩ yahó. Le Dónbeenĩ wó mia lè mí nípomu, bèra a na à mi bue le bè-beera na le wó bïo, dén na léra mia le túbírí yi á dó mí khoomu na 6àn síi mia yi. ¹⁰ Mi yánkaa lá yínǎn Dónbeenĩ nípomu, ká hǎ laà na ká wán á mi wǎa lé le nípomu. Le Dónbeenĩ lá yí máa wé le hii làa mia, ká hǎ laà na ká wán á le wee wé le làa mia.

Mi 6ua miten sese bĩa yí zū le Dónbeenĩ tǎahũ

¹¹ Minén na á í wa làa sòobéε, mi lé 6a ñi-hǎnĩ ho tá wán na khii lé á à lén. A í wee hení mu ù na mia, à bïo 6a nùpua sía wee vá yi na yí se, bïo wee yáa o nùpue mukānĩ binbirí bïo à mi khènnáa. ¹² Mi 6ua miten sese bĩa yí zū le Dónbeenĩ tǎahũ. Mi 6ua miten làa bñn, bèra a na ká 6a wee yáa mi yèni le mi lé 6a bè-kora wérowà, à 6a mi mi wén-tentewà, à dé ho cùkú le Dónbeenĩ yi pǎahũ na á dén ñ zéeni miten làa ba yi.

Le kǎnbi na ko lè ho pànká ya-díwá

¹³ Mi wé liiní miten na ho pànká ya-díwá 6úen6úen yi mi páníló là a Núhúso bïo yi. Mi wé liiní miten na a bée yi, wón á wi 6a 6úen6úen jùhũ wán, ¹⁴ à mún wé liiní miten na 6a júnása yi, bán na ó o wee tonka à 6a beé bĩa wee wé mu bè-kora lò, ká 6a wíoka bĩa wee wé mu bïo na se yènnáa. ¹⁵ Mu bon, bïo sí le Dónbeenĩ yi lé à mi wén-tentewà bïo yi, à bĩa wee bïo hǎ bín-conconwà na yí zū le dèε à yí dǎn bïo 6úi mi dání yi. ¹⁶ Mi 6ua miten lè 6a nùpua na wi miten bïo síi. Ká mi mǎhǎ yí bè bñn yi à wé wéráa mu bè-kora. Mi wé le Dónbeenĩ ton-sáwá binbirí. ¹⁷ Mi wé kǎnbi 6a nùpua 6úen6úen, à warí mǎn zàwa lè mǎn hǎnni kèrètíεwa. Mi wé hézǎn le Dónbeenĩ, à wé kǎnbi o bée.

Mi ko mi wé tà le lònbee yi là a Krista bïo síi

¹⁸ Minén ton-sáwá, mi wé bè mi júnása bíonĩ yi lè le kǎnbii binbirí. Mi wé yí wé mu làa bĩa sía se á wayika mí dòn, ká mi mún wé wé mu làa bĩa lònbee wi. ¹⁹ Mu bon, ká a nùpue wee hǎ mí síi le lònbee na lá yí ko le yí o yi le Dónbeenĩ kǎnbii bïo yi, se mu lée bïo na se. ²⁰ Ká 6a wee ha mia

* 2:6 Mi loĩ Ezayii vūahũ 28.16 † 2:7 Mi loĩ Lení vūahũ (Psaumes) 118.22 ‡ 2:8 Mi loĩ Ezayii vūahũ 8.14

mu bè-kora na mi wó bïo yi á mi há mi sía, se bún so cùkú wi le? Εε κά βα wee beé mi lò mu bè-tentewà na mi wee wé bïo yi á mi há mi sía, se bún lee bïo na se le Dónbeenĩ yahó. ²¹ Lé bún wéró bïo yi le Dónbeenĩ vonnáa mia, lé bïo ó o *Krista mí beere mún lò bon mi bïo yi. O wó mu zéenia làa mia, bèra a na à mi bè mu yi. ²² O yí wó bè-kohó yí mən, o yí fà sabéré yí mən. ²³ Ba nùpua là a, ká arén yí là nùpue. Bïa beéra a lò ó o yí là làa heere, ká a màhá dó mí bïo le Dónbeenĩ nù yi, dén wee cíti 6a nùpua làa bïo téréna. ²⁴ Orén mí beere lò bon wa bè-kora bïo yi ho *kùrùwá wán, bèra a na à mu bè-kora dání yi á wa wé lòn nùpua na húrun, ká wa keń le mukāni yi bïo téréna wéró bïo yi. Le lònbee na ó o lá lé dén weera mia. ²⁵ Mu bon, mi lá ka lòn pia na vñun, εε κά há làa na ká wán á mi wáa yèremáa 6uara mi paro cón, yia wee pa mi mukāni bïo.

3

Bïo 6a hãawa le mí bārání ko 6a wé 6ua làa mìn

¹ Làa bún síi á minén hãawa mún wé liiní miten na mi bārání yi, bèra a na, ká mi bārání 6úi na pã yí dó mí sía le Dónbeenĩ bionĩ yi á mən bïo mi wee 6ua le miten, à bán dé mí sía le yi ká bionĩ yí bía yí nən 6a yi, ² lé bïo 6a wee mi bïo mi wee 6ua le miten sese, làa bïo mi wee kñbiráa 6a. ³ Mi yí le miten wiokaró à wé mi sánia wiokaró, lòn júná páró, le mu bè-zinia na wó le ho sánú, le há sí-sení zíló. ⁴ Ká mi le miten wiokaró à wé mi yiwa wiokaró, bún na lé le síi na máa yáa, na wayi, na wi ho héerà yi. Bún lé bïo bïo jùhú wi le Dónbeenĩ cón làa sòobéε. ⁵ Lé làa bún á 6a hãawa na dó mí sía le Dónbeenĩ yi, na bïo sã le yi yánkaa wee wiokaráa miten, 6a yánkaa wee liiní miten na mí bārání yi, ⁶ là a hãa na 6a le Sara bïo síi. Wón yánkaa wee bè bïo á 6àn báa *Abarahaamu le o wé yi, á wee ve o le mí jùhúso. Minén á à wé wón Sara so mənmanía mu tentemu na mi wé è wé bïo yi, ká zánii woon yí lùnka mi yilera. ⁷ Minén báawa 6èn mún zún le mi hánání na mi wiráa á pánkává tà mia. Mi wé 6ua 6a sese, à wé kñnbi 6a, lé bïo 6arén làa mia á à páani i yí mu hãmu na lé le mukāni binbirĩ. Mi wé wé ká síi bèra a na à bïo 6úi yí bũmaka mi floró.

Mi ko mi wé wé bïo téréna

⁸ Awa, á mi 6uén6uén le mi yilera wé dà-kení, à zún mìn makáři, à warí mìn. Mi wé 6a nùpua na sía se, à wé liiní miten na mìn yi. ⁹ Yia wé wó khon làa mia à mí yí wí mu kee. Yia wé là mia à mí yí là 6anso. Mu bè-tentewà lé bïo á mi wé fan na mìn yi. Mu bon, le Dónbeenĩ von mia bún bïo yi, bèra á na à mí yí mu bè-tentewà na le dó mí jii le mí ì na mia.

¹⁰ «Mu bon, yia wa ò o keń le mukāni yi,

à síi wizooní wé se,

à 6anso khí há bín-kora bíoró yi,

à wé yí fũaa há sabíoní.

¹¹ Bànso pí mu bè-kora wéró, à wé wé bïo téréna, à wé cà ho héerà fẽεε.

¹² Mu bon, o Nùhúso wee pa bïa wee wé bïo téréna bïo,

o wee jí 6a floró.

Ká bïa wee wé mu bè-kora bán ó o pã bïo.»*

¹³ Ká mi can mi kuio mu bè-tentewà wéró yi, á nùpue so ò wé bè-kora làa mia le? ¹⁴ Hàri ká le lònbee á à yí mia bïo mi wee wé bïo téréna bïo yi, se mi júná sí. Mi yí zán bïa dà à beé mi lò, à mí mún yí lùnka mi yilera.

* 3:12 Mi loń Lení vñahú (Psaumes) 34.13-17

15 Ká mi òuàaní a *Krista mi sía yi, à zǔn le o lé o Núhũso. Mi wé wíoka miten, bèra a na ká nùpue wé tùara mia làa bïo mi dó mi sía wee lònú bïo, à mi ðàñ zéení mu yara. 16 Ká mi màhá wé wayí miten à wéráa mu, lè le kǒnbii, lè le yi na yí máa dè, bèra a na à bïa wee bàká mia, na wee là mia lé bïo mi wee òua miten làa bïo mu koráa mi páaníló là a Krista bïo yi, à há nǐyio dí. 17 Mu bon, ká mu lé le Dónbeení síi bïo ò o nùpue lò be bïo ó o wee wé mu bïo na se bïo yi, bũn sũaani bïo le lònbee á à yí o mu bè-kora na ó o wee wé bïo yi.

18 Mu bon, o Krista mí bæere lò bon òa nùpua óúenóúen bè-kora bïo yi. Wón na yí wó bè-kohó yí mǎn á húrun le cúekúee òa bè-kora wérowá bïo yi, bèra a na ò o ðàñ òua mia varáa le Dónbeení cǎn. Ba ó a, ká a màhá vèera le Dónbeení Hácírí pánká yi. 19 Lé dén Hácírí so pánká yi ó o mún vaá bueraráa le bín-tente nǎn bïa wi òa nǐ-hía lùe yi lòn kásósa. 20 Ba lé bïa hía pá le Dónbeení bïo, á dén há mí síi òa bïo yi o Nǎwee won-beení wíokaró páahũ. O won-beení mu á nǐ-kúii hía yí zon, lée nùpua nùwá hètín mí ðòn, bán lé bïa le Dónbeení kánia mu òun-beení yi. 21 Mu hía wee zéení ho *bátéèmu na wee kání mia há làa na ká wán bïo. Ho bátéèmu yínǎn wa sánia timu á ho wee sèe lén. Ho wee zéení le wa lé òa nùpua na tà bò le Dónbeení yi lè há yíwa na wee ce. Bũn wó o Yeesu Krista vèeró pánká yi. 22 O Yeesu mu yòora ho wáyai, á yòó wi le Dónbeení nín-tfání. Le Dónbeení wáyai tonkarowá lè há pánkáwá óúenóúen lè mí síiwá ó o wi òúhũ wán.

4

Le mukǎn-fínle bïo

1 Bïo ó o *Krista lò bon mí sánia yi ká síi, á minén mún le há yilera mu síi kèñ mia. Mu bon, yía sánia lò bon, wón wáa bínia mia bè-kora wéení. 2 A mi síi wizooní na mi ì wé ho tá wán á mi wáa yí ko à mi wé wé bïo mí sía wee vá yi na yí se, ká mi wé wé bïo sí le Dónbeení yi. 3 Mu bon, ho páahũ na khíina yi, á mi sòobáa wó bïa yí zú le Dónbeení sía bïo. Mi lá wee wé mu koomu lè mí síiwá, á wee wé bïo mí sía wee vá yi na yí se. Mi lá lé òa òa-òuwá lè òa ðándiwá, á lá wee há há wǎnna, bũn na le Dónbeení òina. 4 Ká há làa na ká wán á òa wó coon bïo mi yí léera mu koomu lè mí síiwá na òa wee wé yi làa ba, á òa wáa wee là mia. 5 Èe ká òa màhá khii èe bïo òa wó túiá làa yía wíokaa mítén wó òa yèn-vèeniasa lè òa nǐ-hía cítíró bïo yi. 6 Lé bũn bïo yi á le bín-tente mu buera nǎnnáa bïa húrun yi. Mu lé bïa húrun mu húmú na òa nùpua óúenóúen ko òa yí mu bè-kora bïo yi. Le buera nǎn bèra a na à òa yí le mukáni binbirí le Dónbeení Hácírí pánká yi.

Mi ko mi wé zǔn mǐn òuaró

7 Hen làa ðínú ká mu bïo óúenóúen á à vé. A mi cén fání mi yío à zǔn miten òuaró, à mi wé ðàñ fio. 8 Bïo òúhũ wi làa sòobée lé à mi wan mún lè mi sía óúenóúen. Mu bon, mi wé sén mu bè-kora cèrèe día.* 9 Yía wé van yía cǎn, ò o òua a sese, ká a yí khí mí kíó yi à wéráa mu. 10 Mu bïo wéró pánká na le Dónbeení nǎn mi nǐ-kéní kéní yi á mi wé séení làa mún. Ká mi wee wé ká síi, á mu tentemu lè mí síiwá na le Dónbeení wó làa mia á mi ì ðàñ ò pa bïo sese. 11 Yía le bíoní bíoró pánká nǎn yi à wón wé bïo le Dónbeení bíoní na òa nùpua yi. Yía lée ton-sá, à wón wé sá lè ho pánká

* 4:8 Mi loñ Wáhio vùahũ (Proverbs) 10.12

na le Dónbeenĩ nɔn wo yi, bèra a na à mu bïo búenbúen yi à ho cùkú bïo sí le Dónbeenĩ yi o Yeesu *Krista pánká yi, wón na ho cùkú lè ho pánká á bïo sá yi há lúlúio na jii mía yi. *Amiina!

Bia lò wee be o Krista bïo yi jún-sini bïo

¹² Minén na á ĩ wa làa sòobéε, mi yí le le lònbe-sùmúí na wee yí mia à bïo wé mia coon, à κεĩ lè le lá yí ko à le yí mia. ¹³ Mi yáá wéε mi sía bïo mi lò wee be bïo yi làa bïo ó o *Krista lò bonnáa bïo, bèra a na ká a khiĩ zéenia míten mí cùkú yi, á mi sía mún ñ wa, á à zámaka làa sòobéε. ¹⁴ Hen ká 6a nùpua wee là mia o Krista bïo yi, se mi júná sí, lé bïo le Dónbeenĩ Hácírí cùkúso á wi làa mia. ¹⁵ O búí mi ṭahũ lònbee jũhũ á yí ko à mu wé bïo á 6ánsò lé o ñi-búe, táá k̄nlo, táá bè-kora wéro, táá bïo á 6ánsò wee héε dé mí jii há ṭiáwà na yí ciran wo yi bïo yi. ¹⁶ Εε ká a búí màhá lò wee be bïo ó o lé o kèrèṭε bïo yi, à 6ánsò yí ñiyi mu bïo yi. Bànsò yáá dé le Dónbeenĩ bárakà bïo 6a wee ve o là a kèrèṭε bïo yi. ¹⁷ Mu bon, le cítii fló p̄ahũ d̄n, á le j̄n ñ búaká lè le Dónbeenĩ ñipomu. Ká le wee búaká lè warén na lé le ñipomu, á bia p̄á yí dó mí sía le Dónbeenĩ bín-tente yi bán bïo 6èn ñ wé kaka coon? ¹⁸ «Ká bia wee wé bïo térénaa wee káa le lònbee lè mí síwà yi à fennáa, á bia yí bó le Dónbeenĩ yi lè 6a bè-kora wérowà bán bïo 6èn ñ wé kaka coon?»† ¹⁹ Awa, á bia lò wee be à héha lè le Dónbeenĩ síi bïo wíoka wé wé bïo se. Ba wáa díá mí bïo le níi yi, dén na léra mu bïo búenbúen. Hen ká le dó mí jii le mí ì wé bïo na, à le wé mu.

5

Ba ya-díwá zéenti na nɔn 6a yi bïo

¹ Há laà na ká wán á ĩ bíonĩ yahó 6èn ñ sí 6a ya-díwá na wi mi kuure yi. Inén mún lé o ya-dí lè 6a bïo síi. I lé o seéràsò le lònbee na yú a *Krista dání yi, ó o cùkú na le Dónbeenĩ khiĩ zéeni á 6a nùpua á à mi á ĩ ì κεĩ yi. ² Le Dónbeenĩ ñipomu na le káráfáa mia na ka lòn pi-6oohũ á mi wé pa bïo sese. Mi wé yí wé mu lòn bïo na 6a k̄k̄aa mia le mi wé, ká mi wé wé mu lé bïo mu ló mí sía yi, à wé wé mu làa bïo le Dónbeenĩ le mu koráa. Mi mún wé yí wé mu le wárí càró bïo yi, ká mi wé wé mu lè mi sía búenbúen. ³ Bia le Dónbeenĩ káráfáa mia á mi wé yí wé pánká wán lòn bá-zàwa, ká mi wé wé bïo se, à 6a wé mi à bè yi. ⁴ Ká mi wee wé ká síi, ká yia ka lòn pi-pa na wee pa wa búenbúen bïo khiĩ 6uara, á mi ì yí le sàání na cùkú wi, dío máa yáa.

Le zéenti na yahó sá 6a kèrèṭεwa kuure bïo

⁵ Minén yàrówá mún wé bè 6a ya-díwá bíoní yi, mi búenbúen wé liiní miten na mín yi. Mu bon. «Bia wee yòoní míten á le Dónbeenĩ p̄á bïo, ká le màhá wee wé mí s̄amu làa bia wee liiní míten.»* ⁶ A mi cén liiní miten le Dónbeenĩ na dà mu bïo búenbúen yahó, bèra a na à le yòoní mia ho p̄ahũ na mu ko yi. ⁷ Mu bïo búenbúen na mi yilera wee lúnka bïo yi á mi dé bïo le Dónbeenĩ níi yi, lé bïo le wee pa mi bïo. ⁸ Mi zũĩ miten, à fání mi yĩ, mi zúkúso na lé o *Satāni na ka lòn kúden na wé héε wunwún ká a muu, á wee cà yia ó o ò yí á à là. ⁹ Mi wíoka fárá mi síadéro le Dónbeenĩ yi t̄iní, à sánsá a. Mi zũ le m̄n zàwa lè m̄n hínni kèrèṭεwa na wi ho d̄m̄j̄ná yi mún lò wee be lè mi bïo síi. ¹⁰ Mi lò á à be ho p̄n̄-za d̄ε yi. Εε ká le Dónbeenĩ ì wé á mi bïo búenbúen bíni ì wé se, á mi síadéro á à wíoka à

† 4:18 Mi loĩ Wáhio v̄uah̄t̄ (Proverbs) 11.31 * 5:5 Mi loĩ Wáhio v̄uah̄t̄ (Proverbs) 3.34

fára à t̄n, le è dé ho pánká mia, le è wé á b̄io óúí máa dèké mia máa yí. Lé lerén wee wé mu bè-tentewà lè mí síwà. Le von mia bèra a na à mi níní k̄n̄ le cùkú na j̄ii máa yí mi páaníló là a *Krista b̄io yí. ¹¹ Ho pánká á b̄io s̄a le yí f̄ééé. *Amiina!

Le m̄óndén t̄éni

¹²O Siliv̄en, ȳia lé wàn za k̄èrèt̄é na á ì láa yí, lé wón séení mi túararáa ho v̄õn-za na k̄a. I túara ho à henínáa mi sía, à zéení làa mia le le Dónbeen̄i s̄amu binbir̄i b̄un lé b̄io mi wi yí. ¹³Ba k̄èrèt̄éwa kuure na wi ho *Babiloona yí hen, b̄ia le Dónbeen̄i hueekaa lè mi b̄io síi á wee t̄éni mia. I za Maaki mún wee t̄éni mia. ¹⁴Mi t̄éni mín yí sese. Le ho h̄éerà à k̄n̄ lè mi óúenóúen na páanía là a Krista!

Ho jun nii v̄ahú na ó o **Piere** **túara**

V̄ahú túaró j̄uhú

Ho v̄ahú na kà lé o Piere túara ho n̄n b̄ia búenb̄uen na dó mí s̄ia o Yeesu *Krista yi. Ba n̄pua búí zon 6a k̄èr̄t̄ewa kuio yi, á wee v̄iiní 6a l̄è ho k̄aránl̄ó na wi mí d̄òn l̄è le Dónbeení b̄in-tente. A 6a k̄èr̄t̄ewa mu dó mít̄en há wárá l̄è mí síw̄a na yí se yi. Lé bán n̄pua so b̄io yi n̄n ó o Piere túarar̄áa ho v̄ahú mu.

O Piere le 6a ko 6a wé 6ua mít̄en làa b̄io le Dónbeení le mu koráa, à f̄ará d̄in ho t̄úia poni wán, h̄ia ó o Yeesu tonkarowá k̄aránna làa ba (1).

O b̄ia le 6a pa mít̄en 6a n̄-k̄aránlowá k̄aránl̄ó na b̄io yí bon yi (2).

O Piere le b̄ia le o Yeesu máa b̄iní máa buen á lé 6a sab̄in-f̄ūaalowa. O le o Yeesu mu há mí síi ò o máa buen f̄ua, lé 6a n̄pua b̄io yi, á wi à hàr̄i n̄-k̄ení kà à yí v̄í, ká 6a búenb̄uen dàr̄i yí ho p̄ahú à yèr̄emá mí yilera l̄è mí wárá, à le Dónbeení k̄aní 6a (3).

Le t̄ēn̄i

¹ Mu lé ín̄en Sim̄on Piere na lé o Yeesu *Krista ton-sá là a tonkaro á wee túa ho v̄ahú na kà. I wee túa ho á à na min̄én na s̄iád̄eró o Yeesu yi l̄è dà-k̄ení l̄è war̄én s̄iád̄eró wo yi. B̄in dàr̄na wó o Yeesu Krista na lé wán Dónbeení l̄è wa k̄án̄ilo t̄ér̄nl̄ó p̄ánká yi. ² Le le Dónbeení l̄è wa N̄uh̄so Yeesu z̄ūnl̄ó b̄io yi, à le Dónbeení wé mu s̄āmu c̄èr̄è làa mia, à na ho h̄èr̄á c̄èr̄è mia.

B̄io 6a k̄èr̄t̄ewa ko 6a buar̄da mít̄en

³ Le Dónbeení p̄ánká wó á wa yú b̄io ko làa w̄en búenb̄uen na à séení w̄en á wa à k̄er̄i le muk̄an̄i yi, á à w̄ér̄áa b̄io sí le yi. Mu bon, le wó á wa z̄ūna ȳia von w̄en à wa n̄iní k̄er̄i o c̄ukú là a tentemu yi. ⁴ Lé làa b̄in á le Dónbeení dó mí j̄ii wó mu bè-beera na b̄io j̄uhú wi làa s̄òob̄éé á n̄n w̄en, bèra a na à mi k̄aní ho d̄im̄j̄á b̄io na 6a n̄pua s̄ia wee vá yi na yí se yi, à páaní wé le dà-k̄ení l̄è le Dónbeení. ⁵ Lé b̄in b̄io yi à mi dé s̄òob̄éé mít̄en yi, à wé 6ua mít̄en sese, à bè b̄io mi dó mí s̄ia le Dónbeení yi wán. Mi w̄ioka z̄ūn le Dónbeení, à bè b̄io mi wee 6ua mít̄en sese wán, ⁶ à wé dàr̄i mít̄en 6ua mu b̄io búenb̄uen yi à bè b̄io mi z̄ū le Dónbeení wán. Mi yí t̄èé mi bàra à bè b̄io mi dà mít̄en wee 6ua mu b̄io búenb̄uen yi wán, à w̄ioka ca t̄in le Dónbeení yi à bè b̄io mi yí máa t̄èé mi bàra wán. ⁷ Mi le mi b̄io wé sí mín yi à bè b̄io mi wee ca t̄in le Dónbeení yi wán, à war̄i mín bè b̄io mi b̄io sí mín yi wán. ⁸ Mu bon, ká b̄in búenb̄uen wi mia làa s̄òob̄éé, á wa N̄uh̄so Yeesu *Krista z̄ūnl̄ó mi c̄ón c̄ūnú á à k̄er̄i, á mi wé è wé mu b̄io na se. ⁹ Ká b̄ia á b̄in b̄iowa so mia yi, bán yí máa mi b̄io sese, 6a ka lòn m̄uiw̄a. B̄io le Dónbeení séra 6a bè-kora na 6a wó kh̄ina díá á 6a yiwa s̄a yi.

¹⁰ Awa, á min̄én wán z̄awa l̄è wán h̄inni, mi w̄ioka ca mi kuio, bèra a na à b̄io le Dónbeení von mia á hueekaa b̄io yi à mi d̄in wán. Ká mi 6uan mít̄en làa b̄in, á mi máa v̄í ho w̄sh̄ú yi máa mi huúu. ¹¹ Lé b̄in ñ na ká a Yeesu Krista, wa N̄uh̄so na lé wa k̄án̄ilo b̄éēn̄i na wi f̄éēē d̄ir̄ó á mi n̄iní á à k̄er̄i yi binbir̄i.

¹² Lé b̄in b̄io yi á ĩ pá wé è leéka mia f̄éēē l̄è mu b̄iowa mu b̄io, hàr̄i b̄io á ĩ z̄ū le mu b̄iowa mu á mi z̄ū wó, á mi m̄ún dó mí s̄ia làa s̄òob̄éé ho t̄úia

poni bíoní na kàrána làa mia yi. ¹³I wee leéka le ká í yío wi lua, á mu se à í wé bíní leéka mia lè mu bíowa mu à mí hácírí keń mu wán. ¹⁴Mu bon, í zú le hen làa cínú ká í hí làa bío wa Núhúso Yeesu Krista zééníánaa mu làa mi. ¹⁵Ɛé ká í mahá à bánbá, bèra a na à í húmú mónđen, à mí pá wé leéka mu bíowa mu bío féeé.

O Yeesu Krista cùkú beení na wa mən bío

¹⁶Mu bon, bío wa Núhúso Yeesu *Krista buara lè mí pànká, á wa yí bío bío làa mia lè 6a nùpua hácín-bíoní, 6ùéé. Warén wa beere mən wo lè mí cùkú beení. ¹⁷Mu bon, o Yeesu Krista yú a Maá Dónbeení cùkú beení. O cùkú beení 6ànsò Dónbeení bío làa wo kà síi: «Yia ká lé í Za na á í bò í tàká wán, o bío sí mí làa sòobéé».* ¹⁸Warén wa beere já mu tãmu mu sã ho wáayi ká wa là a Yeesu mu páanía wi le 6úee na bío sã le Dónbeení yi wán.† ¹⁹Lé bún te bío le Dónbeení jì-cúa fèerowà bíoní láayi wíokaa wiráa wa cón, à mí cén wé pa hã bío sese. Mu bon, hã jì-cúa mu ka lòn fíntání na dó hen na mu yuumu wi yi, á pan ò o Yeesu na ka lòn tá-tía mànaayiire à zéení mítén mí sía yi. ²⁰Mi yáá ko mí zúní le le Dónbeení jì-cúa na wi le Dónbeení bíoní vūahú yi á nùpue yí dà máa zéení bío yara wéréwéré mítén. ²¹Mu bon, le Dónbeení jì-cúa fèerowà jì-cúa na 6a fèera á yí ló 6arén mí beere yi. Lé le Dónbeení Hácírí dó hã bíoní mu 6a jíní yi á 6a bío le yèni yi.

2

Ba nì-kàránlowà na bío yí bon bío

¹Bía le mí lé le Dónbeení jì-cúa fèerowà à mu yí bon á hía wi o *Isirayeele nípomu tìahú. Làa bún síi á 6a nì-kàránlowà na bío yí bon á mún ì keń mí tìahú. Ba wé è kàrán 6a nùpua làa bío yí bon á à yáaráa 6a. Hàrí o Núhúso na séra 6a bè-kora díá á káníá 6a á 6a à pí ì díá. Lé bún te bío á 6a à dīndīn ñ yáa. ²Nùpua cèrèé á à tà 6a bío á wé è wé mu koomu lè mí síiwá na 6a wee wé. Lé 6arén bío yí á 6a nùpua wé è yáaráa le Dónbeení tūiá poni wshú yèni. ³Le wárí càró làa ponii bío yí á 6a nì-kàránlowà mu wé è khà mia lè hã bín-sía. Ɛé ká 6a júná síiníló bío mahá wíokaa vó díá míana, le Dónbeení á à yáa 6a máa khí.

⁴Hàrí ho wáayi tonkarowà na yánkaa wó mu bè-kora á le Dónbeení yáá pá yí díá coon, ká le mahá dó 6a le lònbee lahó yi, á can 6a lè hã zúakuaríwà le tíbì-cúaa yi pannáa le cítíi fló wizonle. ⁵Hàrí ho háání nùpua na yí bò bío le Dónbeení bío yí á le yí díá coon, le dúee be-beení 6ó 6a jūhū. Yia le káníá lé o nñi na 6a le Nòwee, wón na fù wee bío lè 6a nùpua le 6a wé wé bío téréna, lé wón lè 6a nùpua nùwá hējun á le Dónbeení káníá. ⁶Ho *Sodōmu lè ho *Komōore lórása á le Dónbeení mún síiníá júná, á hã lórá mu lè mí nùpua cá búkúbúkúbúkú. Lé ká síi á le wóráa, à zéení le bío yí máa bè bío le wee bío yí á le mún khíi síiní júná làa bún bío. ⁷Ɛé ká a nñi na 6a le Loote, yia téréna, wón á le káníá. O nñi mu páahú nùpua bè-wénia na fù yí se á véénia o yi. ⁸Mu bon, o nì-térénnii mu yi fù wee vá làa sòobéé, lé bío ó o fù wi làa ba, á wee mi bío 6a wee wé, á wee jí bío 6a wee bío na yí se làa wizooní 6úen6úen. ⁹Lé làa bún ó o Núhúso wee káníáa bío can tina a yi le lònbee yi, ká a 6èn wee 6ua bío wee wé mu bè-kora, á pannáa le cítíi fí nònzon à à beéráa

* 1:17 Mi loń Matiye vūahú 3.17 † 1:18 Mi loń Matiye vūahú 17.1-5; Maaki vūahú 9.2-7; Luki vūahú 9.28-35

bán lò. ¹⁰ Bĩa ó o Nùhũso màṅáá á à beé lò lé bĩa wee zùan̄ le Dónbeenĩ jùhũsomu yi à 6a wee wé mí sĩa bĩo na yí se.

Ba ñĩ-kàránlowà mu láa mítén yi làa sòobéé, 6a wee yòoní mítén, á yí máa kǎnbi ho wáayi bùaa na cùkú wi. Ba yáá wee là 6a. ¹¹ Hàrí ho wáayi tonkarowà na pànkáwá yáá wi po barén pá yí máa bío bín-kora léé ho wáayi bùaa mu yi o Nùhũso yahó. ¹² Ba nùpua mu ka lòn napuwà á háciira mía, na bío sá ho wli búeró yi. Ba wee là bío 6a yí zũ, á 6a bèn ñ búe 6a làa bío 6a wee búeráa 6a napuwà bío síi. ¹³ Lé hón yéréké so ò sá 6a yi há wén-kora na 6a wee wé bío yi. Bío 6a wee wéé mí sĩa yi lé há ñiyi-wará na 6a wee wé, hàrí le wisoni yi yáá. Hen ká 6a páania wee dí làa mia, à mi yèni wé yáa, à há ñiyio dí mia, lé bío 6a wa mí wará mu. ¹⁴ Ho há-fénlò á 6a dó mí sĩa yi làa sòobéé. Ba yí máa sa bè-kora wéró tá, á bĩa pànkáwá mía lé bán 6a wee khà dé mítén yi. Ba yĩo yí máa sí làa bío hũúu, á há dánkáa bèn wi 6a wán. ¹⁵ Ba vùnun día ho wǎhũ á 6a bò a ñii na 6a le Bozoore za *Balaamu wará yi, wón na 6a yà ñii lè le wárlé le o wé mu bè-kora, ó o mún tà fó le. ¹⁶ Éé ká a wékheró mu màhá bío mà ñon wo yi. O sũnpèenĩ na yí máa bío, á bĩa làa wo lòn nùpue, á hòráa o ñi-cúa fero Balaamu mu o sáá-wará na ó o lá le mí ì wé yi.

¹⁷ Ba ñi-kàránlowà mu ka lòn jun-dáa na á ñumu mía yi, á mún ka lòn viohó na wee kán lè mí pànká ká ho máa tè. Le Dónbeenĩ á à kúee 6a le tibi-cúaá lahó yi. ¹⁸ Há bín-hebúaa na ñúná mía lè há ñiyi-wará na 6a wee wé lé bũn 6a wee héé khà lè 6a nùpua na còonía día bío na lá vùnun wee wé, à bán mún bĩnĩ wé wé lè barén bío síi. ¹⁹ Ba wee bío na 6a yi le ká 6a tà á 6a à keĩ mítén, à barén mí beere ñon̄ lé 6a wobáanĩ 6a sĩa bío na wee yáa 6a ñii yi. Mu bon, bío léé bío hĩa yú pànká nùpue wán, à ãanso wé mu bío mu wobá-ñii. ²⁰ Ba búí zũ a Yeesu Krista, yĩa lé wa Nùhũso á lé wa kãnílo, lé bũn bío yi á bán wáa día ho ñimĩná bío na wee vĩnĩ 6a nùpua. Éé ká 6a màhá bĩnía día mítén á ho ñimĩná bío mu yú pànká 6a wán, à 6a bío wíoka yáa à poĩ bío mu fù karáa. ²¹ Mu bon, 6a yáá lá yí zũna bío le Dónbeenĩ le 6a bua lè mítén sũaanĩ bío 6a zũ mu à 6a yí máa bè le Dónbeenĩ mu lándáwá na kàráanna làa ba yi. ²² Mu bè-zũrĩminĩ bionĩ na ká lé hĩa bío sá 6a yi: Bío ó o buenza lá támaa lé bũn ó o bĩnía vaá wee dí, ó o ñonbùeenĩ na 6a lá seera á bĩnía wee zo ho fãncínlò yi.

3

O Nùhũso bini buenlò bío

¹ Minén na á ã wa làa sòobéé, bío ká wáa lé mu cúa-ñun ní ká ã wee túa mia. Há vǎnna mu mí bío ñun yi á ã wee leéka mia, á wee dé pànká há hácin-tentewà na wi mia yi. ² Mi le mi hácirĩ keĩ le *Dónbeenĩ ñi-cúa feroowà ñi-cúa na 6a fèra mà wán. Mi mún bĩnĩ leéka a Yeesu tonkarowà bío na 6a kàráanna làa mia bío, bũn na lé wa Nùhũso lè wa kãnílo bío na ó o bò henía. ³ Bío mi ko mi zũn̄ ho yahó lé bío ká: Ho pãahũ vaa véenii ká 6a nùpua búí á à hĩnĩ wé è wé bío 6a sĩa vá yi na yí se. Ba wé è yáa mí ñinĩ yi á à na mia, ⁴ á wé è bío bío ká: «Bíò ó o Yeesu wáa dó mí ñii le mí ì buen, ó o wen? Wán búaawa húmú ñii wán, á mu bío búenbúen pá ñn̄ làa bío mu lá karáa hàrí ho ñimĩná jùhũ búeenii.» ⁵ Ba wé è bío bũn lé bío 6a wee wé le cãniĩ à keĩ lè 6a yí zũ bío wó khĩina, le le Dónbeenĩ yãnkaa léra ho wáayi lè ho tá, ká mu ñumu fù wi há làa búenbúen yi, á le bĩa á ho tá ló mu ñumu yi. ⁶ Lé mu ñumu á le Dónbeenĩ mún pá bĩnía véenía lè ho ñimĩná bío mu na le fù léra. ⁷ Làa bũn síi, á le Dónbeenĩ mún bĩa le ho wáayi lè

ho tá na ho zuia à keń bín à pa bío le khíi cíí 6a nùpua yí, á à síiní bía pá le Dónbeení júná. Mu zoń ká ho wáayi lè ho tá á à cí búkúbúkúbúkú.

⁸ Minén na á ĩ wa làa sòobéε, bío dà-kéní na mi yáá yí ko à mi nǎnsā yí lé bío kà: O Nùhúso cón á le wizonle dà-kéní ka lòn lúlúio khíá-pírú, á hā lúlúio khíá-pírú ka lòn wizonle dà-kéní. ⁹ Ba nùpua búí wee leéka le o Nùhúso wee mía á à wéráa bío ó o dó mí jii le mí ì wé. Εε ká búεé. O hā mí síi mi bío yí, á yí wi à hàrí nǐ-kéní vǐ, ká mi búenbúen yèrémá mi yilera lè mí wárá.

¹⁰ Εε ká a Nùhúso bíní buenló wizonle dén pá khíi cí 6a nùpua wán là a kǎnlo bío síi. Mu zoń ká ho wáayi bíowa á à yáa, ho juuvíló sā á à jí pǎnpǎn. Ho tá làa bío wi ho yí búenbúen á à vǐ. ¹¹ Bío á búń bíowa so búenbúen khíi wé, á mi cén zǔń bío mi ì 6ua lè miten. Mi 6ua miten làa bío sí le Dónbeení yí, à ca tǐn le yí. ¹² Mí lònó le wizonle na le Dónbeení ì wé ó o *Krista á à bíní ì buen yí, à 6ua miten sese bèra a na à le wizonle mu dā fuafúa. Mu zoń le Dónbeení á à búε ho wáayi jǔhǔ lè ho dǎhǔ. A mu bíowa na wi ho yí búenbúen á à juu. ¹³ Le Dónbeení dó mí jii le mí ì wé ho tá lè ho wáayi bè-fla, á bío téréna wé è wé yí. Bún lé bío wa wee lònó.

Mi ko mi zǔń miten guaró

¹⁴ Awa, minén na á ĩ wa làa sòobéε, á bío mi wee lònó le wizonle mu, á mi bánbá téréń miten, à wékhe bío yí mǐ léé mia, à mi keń ho héérà yí. ¹⁵ Mí zǔń le bío ó o Nùhúso jánáa mí yí ò o máa buen jǔhǔ léε bèra a na à 6a nùpua fen, làa bío á wán za Poole na wa wa làa sòobéε túararáa mu nǎn mia. O túara mu á héhaa lè mu bè-zǔńminí na le Dónbeení nǎn wo yí. ¹⁶ Lé búń ó o Poole wee túa mí vǎnna búenbúen yí ká a wee bío mu bío. Hā bióní búí wi hā vǎnna mu yí á jíló do. Lé búń te bío 6a nùpua búí na yí zǔ mu bío yara, na síadéro le Dónbeení yí yí fárá yí tǐna, á wee yèrémá hā bióní mu kúará. Ba wee yèrémá hā kúará làa bío 6a wee yèrémánáa le Dónbeení bióní vǔahǔ bióní búí 6àn kúará. Lé ká síi 6a wee wé à yáaráa míten.

¹⁷ Εε ká minén na á ĩ wa làa sòobéε, ĩ jà mi zeń wán vó. Mí yí díá le bía yí téréna à vǐnǐ mia, mí fárá tǐn mí síadéro le Dónbeení yí. ¹⁸ Mí wa wé à wa wíoka keń wa Nùhúso Yeesu *Krista na lé wa kǎnǐlo sǎamu yí, à wa zǔńló làa wo à wíoka wé dé wán. Le ho cùkú à bío sí a yí hā làa na ká wán lè hā lúlúio na jii mía yí. *Amiina!

Ho nin-yáni vūahū na ó o Zān túara

Vūahū túaró jūhū

O Zān, yīa lé o Yeesu nī-kenínia nī-kéní, lé wón túara ho vūahū na kà. O túara ho à jīnāa 6a kèrètɛwa zeñ wán 6a nī-khàwa bīo yi. O bīa mí vūahū mu yi le o Yeesu lé le Dónbeení Za bīo bon á 6ueé wó a nùpue binbirí. O mún zéenia le 6a kèrètɛwa lé le Dónbeení zàwa, á 6a ko 6a wé 6ua míten làa bīa wi mu khoomu yi bīo, à mún wañ mín. Lé bīo le Dónbeení lé le waminí 6anso, á mún ka wéréwéré lòn khoomu.

Le Dónbeení bioní wee na le mukānī binbirí

¹ Bīo á í wee túa á à na mia lé bīo bīo ciran yīa lé le Bioní na wee na le mukānī binbirí. Mu jūhū 6úεnii ká bīo 6úí dīñ yí léra ká arén wi fεεε. Ká bīo ká wán wa já a tāmú, á mən wo, á fá wa yīo wo yi, á 6uan wo yi. ² Yīa wee na le mukānī binbirí á zéenia míten làa wεn. Wa mən wo á wee mí ho túiá o jii. Wa wee bue le orén na wee na le mukānī binbirí á wi fεεε. O páania wi là a Maá Dónbeení. Ká hā làa na ká wán á le Dónbeení wó á wa mən wo. ³ Mu bon. Bīo wa mən làa bīo wa já lé bún wa wee bue bīo á mún ñ na mia, bèra a na à minén làa wεn mún páaní. Warén páania là a Maá Dónbeení lè mí Za Yeesu *Krista. ⁴ I wee túa mu á à na mia bèra a na à wa sí-wεε jii à sí bīo wa páania bīo yi.

Mi 6ua míten làa bīa wi mu khoomu yi bīo sīi

⁵ Dīo ká lé le bioní na wa já o Yeesu *Krista cún, dīo wa à bue á a na mia: Le Dónbeení ka wéréwéré lòn khoomu. Hārī bīo 6úí yūiíi lòn tībírí á mía le yi. ⁶ Ká wa le wa páania làa de à wa pá wee 6ua waten làa bīa wi le tībírí yi bīo sīi, se wa lé 6a sabín-fūaalowá, á yí máa bè le Dónbeení túiá yi. ⁷ εε ká wa wee 6ua waten làa bīa wi mu khoomu yi bīo, làa bīo le Dónbeení mí bεere karáa wéréwéré lòn khoomu, se wa wáa páania, á le Dónbeení Za Yeesu cāni á wé è ceé wεn wa bè-kora 6úen6úen yi. ⁸ Ká wa le wa yí máa wé bè-kora, se wa wee vīníní waten, á yí tà le Dónbeení túiá poni bīo. ⁹ εε ká wa wee tà bīo wéréwéré le wa wó khon, á le Dónbeení na téréenna á yí máa yèrémá mí jii, dén á à sén wa bè-kora á à día, á à ceé wεn bīo wa wó khon yi 6úen6úen. ¹⁰ Ká wa le wa yínǎn bè-kora wérowá, se wa wee lá le Dónbeení lòn sabín-fūaalo, se wa yí tà bīo le bīa yi.

2

Wa séenilo lé o Yeesu Krista

¹ I zàwa, í túara bīo ká, bèra a na à mi yí wé mu bè-kora. Ká a 6úí pá khíi vā vā wó bè-kohó, á wa séenilo wi o Maá Dónbeení nīsání. Wón lé o Yeesu Krista, wón na téréenna. ² Mu bon, o Yeesu *Krista wó wa bè-kora séndiaró muiní yīa. O yí wó mu warén wa dòn bīo yi. O mún wó mu ho dīmǎsa 6úen6úen bè-kora bīo yi.

³ Hen ká wa wee bè bīo le Dónbeení bò henía yi, se wa wáa zū le wa zū le Dónbeení binbirí. ⁴ Ká a 6úí le mí zū le, ò o yí máa bè bīo á le bò henía yi, se wón lée sabín-fūaalo á yí tà le Dónbeení túiá poni bīo. ⁵ Ká yīa màhā wee bè le bioní yi, wón wee zéení le mí wa le Dónbeení bīo bon. Lé ká sīi

á wa à zūnāa le wa pāania làa de. ⁶ Yia le minén lè le Dónbeenì pāania, á òanso bèn mún ko ò o bua mítén làa bío ó o Yeesu buannāa mítén bío síi.

Mu bè-finle na le Dónbeenì bò henia

⁷ Minén na á i wa làa sòobé, bío kà yínǎi bè-finle na le Dónbeenì bò henia á i wee túa á à na mia, bùeé. Mu lée bè-kínle na mi ná pāahú na 6a òueé buera le Dónbeenì bín-tente nǎn mia yi. Bún bè-kínle so lé le bioní na mi ná mu pāahú. ⁸ Éé ká mu mún lée bè-finle á i wee túa á à na mia. Mu bè-finle mu bío bon binbirí. Mu wee mi a Yeesu *Krista lè minén mi bεere yi. Lé bío á bío yùúú lòn túbirí búakāa wee ví, á le Dónbeenì tūiá poni na ka lòn khoomu á 6a núpua dēnía wee mi. ⁹ Yia le mí wi bún khoomu so yi ò o pina mín za tǎá mín hínló kèrètíε, se òanso pá wi le túbirí yi. ¹⁰ Yia wa mín zàwa lè mín hínni kèrètíεwa, wón wi mu khoomu yi. Wón òanso á bío na dà wee víiní mía yi. ¹¹ Ká yia pina mín za tǎá mín hínló kèrètíε, wón wi le túbirí yi. O wee varáka le yi, ó o yí zū hen na ó o wee va. Lé bío le túbirí wó a là a muii.

¹² I zàwa, i túara mia lé bío mi bè-kora séra día o Yeesu Krista pánká yi.

¹³ Minén nǎ-kía, i túara mia lé bío á yia wi bín ká bío óúí òúí yí léra á mi zū.

Minén yàrówá, i túara mia lé bío ó o Satāni fūuhú á mi fá.

¹⁴ I zàwa, i túara mia lé bío ó o Maá Dónbeenì á mi zū.

Minén nǎ-kía, i túara mia lé bío á yia wi bín ká mu bío óúí òúí yí léra á mi zū.

Minén yàrówá, i túara mia lé bío mi síadéro o Yeesu yi pánká wi, á pan le Dónbeenì bioní bío, ó o *Satāni fūuhú á mi fá.

¹⁵ Awa, lé mi óúénóúén á i wee bío bío ká á à na yi: Mi yí waí mu biowa na bío sǎ ho òimíjǎ yi. Ká a óúí wa ho òimíjǎ bío, se òanso yí wa a Maá.

¹⁶ Lé bío le síi na wé vá mu bío na yí se yi, làa bío há yío wé lé òan yíró poni, lè ho nǎòró yíró na wee wé ò o núpue yòoní mítén, bún óúénóúén yí ló a Maá yi, mu bío sǎ ho òimíjǎ yi. ¹⁷ A hón òimíjǎ so lè ho biowa na yí se na 6a núpua sía wee vá yi á nǎn wee khíí. Ká yia wee wé bío le Dónbeenì síi vá yi, wón á à kèí bín féεε.

O Krista zúkúsa á wi

¹⁸ I zàwa, hen làa óínú ká hón òimíjǎ so á à vé. Mi ná le o *Krista zúkúso á à zéení mítén. Éé ká há làa na ká wán yáá, ó o Krista zúkúsa á wi. Lé bún nǎn á wa zūnāa le hen làa óínú ká hón òimíjǎ so á à vé. ¹⁹ O Krista zúkúsa mu lá wi wa tǎahú ká 6a òèntín lá yí tà a bío, lé bún nǎn 6a lóráa wa tǎahú. Mu bon, ká 6a òèntín lá tà a bío, se 6a yí ló wa tǎahú á yí wá. Éé ká bío 6a ló wa tǎahú wá, bún wee zéení le 6a òèntín lá yí tà a Krista bío. ²⁰ Éé ká minén bán ó o Yeesu Krista wó á mi yú le Dónbeenì Hácírí, á mi óúénóúén mún zū ho tūiá poni bío. ²¹ I wee túa mia yínǎi bío mi yí zū ho tūiá poni, bùeé. Ho tūiá poni á mi zū, á zū le ho tūiá poni á sabéré mía yi.

²² Awa, á yia wǎa lé o sabín-fútaalo lé o yén? Mu so yínǎi yia le o Yeesu yínǎi *Yia le Dónbeenì mǎn léra le? Mu bon, yia wee bío bún wón lé yia lé o Krista zúkúso. Wón pá a Maá Dónbeenì lè mí Za Yeesu bío. ²³ Núpue lée núpue na pá le Dónbeenì Za Yeesu bío, se òanso yí pāania là a Maá Dónbeenì. Núpue lée núpue na tà le Dónbeenì Za Yeesu bío, se òanso pāania là a Maá Dónbeenì. ²⁴ Lé bún nǎn á bío mi ná pāahú na 6a òueé buera le Dónbeenì bín-tente nǎn mia yi á mi pan bío lè mí sòobé. Ká mi pan bío mi ná bío pāahú na 6a òueé buera le Dónbeenì bín-tente nǎn mia yi, á minén mún n pāani lè le Dónbeenì Za Yeesu là a Maá Dónbeenì. ²⁵ Ká

wa pánia kà sii, á wa à yí le mukānī binbirī na máa vé, ðio ó o Yeesu dó mí jii le mí ì na wɛn.

²⁶ Bío nɔn á ï túararāa bún biowa so nɔn mia, lé 6a núpua na wi 6a wé khà mia vīnī biō yi. ²⁷ ƐƐ ká minén bán ó o Yeesu wó á mi yú le Dónbeenī Hácírí á le wí làa mia. A mi makóo yáá wāa bīnīa mīa nī-kàránlo veere yi. Mu bon, le Dónbeenī Hácírí wé è kàrán mia lè mu búenbúen. Bío le Hácírí mu wé è kàrán làa mia lé ho tūiá poni, le yí máa fī sabéré. A mi cén páaní là a Yeesu Krista làa bío le Hácírí mu kàránnaáa mu làa mia.

Yia pánia là a Yeesu yi ko ò o wé bè-kora

²⁸ Awa, 1 zàwa, mi cén páaní là a Yeesu Krista bèra a na ká a khii lua, à wa sí a yahó ká wa yiwa yí máa dè, à n̄yio yí dí wɛn.

²⁹ Mí zū le o Yeesu *Krista á térénna. Bún biō yi à mi mún zūn le núpue lée núpue na wee wé bío térénna le Dónbeenī yahó, se wón 6anso mún lé le Dónbeenī Za.

3

¹ Eee! Mi loñ bío ó o Maá Dónbeenī warāa wɛn! O Maá Dónbeenī wɛn làa sòobéé, ó o wee ve wɛn le mí zàwa, á wa 6èn lé le zàwa bío bon. ƐƐ ká ho ðimjása bán yí zū le wa lé le Dónbeenī zàwa lé bío á 6a yí zū le. ² Awa, minén na á ï wa làa sòobéé, wa wāa lé le Dónbeenī zàwa wó. Ká bío wa khii kēnnaáa bún á le Dónbeenī ðiñ yí zéénia làa wɛn. Bío á wa zū lé bío ká: Hen ká a Yeesu *Krista khii lua, á wa à mi a làa bío ó o karāa, á warén mún n̄ yèrémá à kēnī là a bío. ³ Bía búenbúen na dó mí sía wee lòonī bún ko 6a wé ceé miten làa bío ó orén mí b̄ere wee cerāa bío sii.

⁴ Núpue lée núpue na wee wé mu bè-kora, se 6anso pá le Dónbeenī làndá. Mu bè-kora wéró lé le Dónbeenī làndá p̄l̄ó. ⁵ A mi j̄n̄ zū le o Yeesu Krista 6uara à s̄en 6a núpua bè-kora día. A mi mún zū le o yí máa wé bè-kohó h̄uú. ⁶ Lé bún nɔn á yia pánia làa wo á mún yí ko ò o wé bè-kora. A yia wee wé mu bè-kora wón yí m̄n wo á mún yí zū a.

⁷ I zàwa, mi yí día miten le núpue khà vīnī. O núpue na wee wé mu bío na térénna le Dónbeenī yahó, wón térénna làa bío o Yeesu Krista térénnaáa. ⁸ Ká yia wee wé mu bè-kora, wón bío s̄a a *Satāni yi. Lé bío ó o Satāni wee wé mu bè-kora h̄arí ho ðimjása j̄h̄h̄ búenī. Lé bún nɔn le Dónbeenī Za Yeesu Krista 6uara bèra a na ò o 6uee yáa o Satāni bè-wénia. ⁹ Yia wó le Dónbeenī za wón 6anso yí ko ò o wé bè-kora. Mu bon, le mukānī binbirī na wee lé le Dónbeenī c̄n̄ á wi 6anso yi. O yí dà máa wé è wé bè-kora, lé bío ó o lé le Dónbeenī za. ¹⁰ Lé ká síi á le Dónbeenī zàwa lè le Satāni zàwa wee hueekarāa mún yi: Yia yí máa wé bío térénna le Dónbeenī yahó á yí wa mún za tàá mún h̄n̄l̄ó k̄èr̄t̄t̄e, wón bío yí s̄a le Dónbeenī yi.

Bio bia 6a k̄èr̄t̄t̄ewa m̄n yi waminī d̄n̄n̄ yi

¹¹ Ðio ká lé le bíonī na mi j̄á p̄ah̄h̄ na 6a 6ueé buera le Dónbeenī b̄intente nɔn mia yi: Mí wa warí mún. ¹² Minén f̄ah̄h̄ ò o 6úi yí bè bío ó o *Kaj̄eé wó 6àn síi yi, wón bío s̄a a Satāni yi, á nɔn ó o 6órāa mún f̄e. A lée webio nɔn ó o 6órāa wo? Lé bío ó orén lé o n̄i-s̄um̄i à 6àn f̄eé wó bío térénna le Dónbeenī yahó.

¹³ Wàn zàwa lè wàn h̄n̄ni, lé bún nɔn ká ho ðimjása j̄ina mia, à mi yí le mu wé mia coon. ¹⁴ Warén zū le wa bío wāa yí s̄a mu h̄um̄ú yi, le wa yú le mukānī binbirī. Wa zū mu lé bío wa wa wàn zàwa lè wàn h̄n̄ni k̄èr̄t̄t̄ewa. Yia yí wa mún za tàá mún h̄n̄l̄ó, wón bío s̄a mu h̄um̄ú yi. ¹⁵ Mu

bon. Yia jina mín za tàá mín hínló kèrètíε wón ka lòn nǐ-6úε. A mi zū le o nǐ-6úε nǐ-kéní kà á máa yí le mukáñí binbirí na máa vé.

¹⁶ Bǐo kà lé bǐo wa zūnáa le waminí: O Yeesu *Krista wa wɛn, á dó mí mukáñí nɔn wa bǐo yi. Lé làa bǐn sǐi á warén mún ko wa dérǎa wa mukáñí na wàn zàwa lè wàn hínni kèrètíεwa bǐo yi. ¹⁷ Hen ká a 6úí á bǐo wi cǎn sǐi, á 6àn za tàá 6àn hínló kèrètíε 6úí 6èn khon, ó o yí zūna a makárí, á yí séenia wo, se bǐo le Dónbeení le o warí lè 6a nǐpua ó o so wa làa ba le? ¹⁸ I zàwa, mi yí lè wa wán mín lè há bióní na wa wee bǐo na mín yi mí dòn. Mi lè wa waminí à wé mi wa wárá yi. Bǐn lé bǐo á à zéeni le wa wa mín binbirí.

¹⁹ Lé ká sǐi wa à zúrínáa le wa bǐo sǎ ho tǔiá poni yi. A wa sǐa á à kɛí ho héerǎ yi le Dónbeení yahó. ²⁰ Hǎrí ká wa sǐa le wa wó khon kaka, á le Dónbeení dén pá dà po wa sǐa. Le zū mu bǐo 6úen6úen.

²¹ Minén na á ĩ wa làa sòobéε, hen ká wa sǐa yí le wa wó khon, se wa poní séra kúaarǎ le Dónbeení yahó. ²² Bǐn ká wa flora bǐo léε bǐo le cǎn á le è na mu 6úen6úen wɛn, lé bǐo wa bò le bióní yi, á wee wé bǐo sǐ le yi. ²³ Bǐo kà lé bǐo á le bò henía: Le wa dé wa sǐa mí Za Yeesu *Krista yi, á mún warí mín làa bǐo ó orén mí bεεre bǐrǎa mu henía. ²⁴ Yia bò le Dónbeení bióní yi wón páanía làa de, á le mún páanía lè 6ànso. Le Dónbeení nɔn mí Hácírí wɛn. Lé bǐn nɔn á wa zūnáa le le páanía làa wɛn.

4

Yia le Dónbeení Hácírí wi yi á wee zūrín kaka

¹ Minén na á ĩ wa làa sòobéε, mi pa miten bǐo. Bia 6úen6úen na le le Dónbeení Hácírí wi làa mí á mi wé yí dɛɛní dé mi sǐa yi. O 6úí le mí wee bǐo lè le Dónbeení Hácírí pánkǎ, á mi cǔii 6ànso bióní á khénnáa o kúarǎ loí le mu so bon le. Lé bǐo á bia le mí lé le Dónbeení jǐ-cúa fεerowà à mu yí bon á wi ho ðímǐná làa 6úen6úen yi. ² Mi dà a zūrín bia le le Dónbeení Hácírí wi làa mí làa bǐo kà: Yia bia wéréwéré le o Yeesu *Krista 6ueé wó a nǐpue bǐo bon, se wón le Dónbeení Hácírí wirǎa. ³ Ká yia yí tà le mí ì bǐo wéréwéré le o Yeesu Krista 6ueé wó a nǐpue, se Dónbeení Hácírí mía làa wón 6ànso. Lé o Krista zúkúso hácírí wi làa wo, ðio 6uenló bǐo á mi ná. Awa, á lé dén hácírí so wǎa wi ho ðímǐná yi há làa na kà wán. ⁴ Eε ká minén na lé ĩ zàwa, minén bǐo sǎ le Dónbeení yi á bán na le mí lé le *Dónbeení jǐ-cúa fεerowà à mu yí bon á mi dàrna á fáara fūna. Mi dàrna 6a lé bǐo á le Hácírí na wi lè minén pánkǎ wi po ðio wi ho ðímǐná yi. ⁵ Ba jǐ-cúa fεerowà mu bǐo sǎ ho ðímǐná yi, lé bǐn nɔn 6a wee bǐorǎa ho ðímǐnása bióní, á bán mún wee jí 6a cǎn. ⁶ Ká warén 6èn bǐo sǎ le Dónbeení yi, á bia zū le wee jí wa cǎn. Ká yia bǐo yí sǎ le Dónbeení yi wón yí máa jí wa cǎn. Lé làa bǐn á wa dà a hueekarǎa yia le Dónbeení Hácírí na lé ho tǔiá poni wi yi á à lén mín yi làa yia ó o Satáni na lé o sabín-fūaalo hácírí wi yi.

Le waminí ló le Dónbeení yi

⁷ Minén na á ĩ wa làa sòobéε, mi le wa warí mín, lé bǐo le waminí ló le Dónbeení yi. Ká mi wa mín se mu wee zéeni le mí lé le Dónbeení zàwa, á zū le Dónbeení. ⁸ Bia yí wa mín, bán yí zū le Dónbeení, lé bǐo le Dónbeení lé le waminí 6ànso. ⁹ Bǐo kà lé bǐo le Dónbeení zéenia le mí wa làa wɛn: Le tonkaa mí Za kéní ó o 6uara ho ðímǐná yi, á wa dàr yí le mukáñí binbirí o pánkǎ yi. ¹⁰ Bǐo kà lé bǐo wee na à wa zúrínáa le waminí bǐo: Mu yínɔr bǐo warén wa lè le Dónbeení. Ká lé bǐo lerén wa làa wɛn, á tonkaa mí Za

ó o ɓueé wó wa bè-kora sɛndiáro muini yia. ¹¹ Minén na í wa làa sòobéé, á bio á le Dónbeení wara wen lè mí sòobéé kà síi, á warén mún ko à wa warí mín. ¹² Nùpue na ðiñ man le Dónbeení wón mía. Éé ká wa wa mín, á le è keñi làa wen, á bio le Dónbeení wa lè ɓa nùpua á à mi wéréwéré wa tñahú.

¹³ Bio non wa zú le warén páania làa de á lerén mún páania làa wen, lé bio le non mí Hácírí wen. ¹⁴ O Maá Dónbeení tonkaa mí Za ò o ɓuee kání ho ðimíjása. Warén man mu á lé mu seérása. ¹⁵ Nùpue na bía wéréwéré le o Yeesu lé le Dónbeení Za, wón ɓanso le Dónbeení páanianáa, ó o mún páania lè le Dónbeení. ¹⁶ Warén bán zú bio le Dónbeení wa làa wen, á mún dó wa sía mu yi. Le Dónbeení lé le wamini ɓanso. O nùpue na wa le Dónbeení á wa ɓa nùpua, wón páania lè le Dónbeení, á le Dónbeení mún páania làa wo. ¹⁷ Bio non wa poní á à sɛnnáa le cítí fi nònzoñ lé bio wa zú le bio le Dónbeení wa làa wen á wee mi wéréwéré wa tñahú. Wa poní á à sɛn le Dónbeení yahó lé bio wa páania làa de ho ðimíjáyí làa bio ó o Yeesu *Krista páanianáa làa de ho yi. ¹⁸ Yia zú le le Dónbeení wa mí, wón á zánii mía yi. Mu bon, yia zú le le Dónbeení wa mí binbirí, wón á zánii yí dà máa keñi yi huúu. O nùpue na zána lé yia wee leéka le le Dónbeení á à siini mí juhú. Lé bñn non á yia le zánii wi yi yí máa mi bio le Dónbeení wa làa wo wéréwéré.

¹⁹ Warén wa mín lé bio le Dónbeení nin-yani wara wen. ²⁰ O ɓúú lá le minén wa le Dónbeení ò o jina mín za taa mín hínló kèrɛtɛ, se ɓanso lé o sabín-fútaalo. Mu bon, ɓan za taa ɓan hínló na ó o wee mi ó o yí wa, ó o ɓèn n wé kaka à warínáa le Dónbeení, ðio ó o yí máa mi? ²¹ Le Dónbeení mún bò mu henía le yia wa minén Dónbeení, á ɓanso mún ko ò o warí mín za taa mín hínló kèrɛtɛ.

5

Le Dónbeení zàwa yú le sée ho ðimíjáyí wán

¹ Nùpue léé nùpue na tà le o Yeesu lé *Yia le Dónbeení man léra bio bon, se wón ɓanso á le Dónbeení wó lè mí za. A nùpue léé nùpue na wa yia lé o maá, ó o mún n warí o maá mu zàwa. ² Ká warén wa beere wa le Dónbeení á wee bè bio le bò henía yi, lé bñn wa à zúrnáa le wa wa le Dónbeení zàwa. ³ Mu bon, ká wa wa le Dónbeení, á wa wé è bè bio le bò henía yi. A bio le Dónbeení bò henía á máa wé sèró na jà wen, ⁴ lé bio á bña lé le Dónbeení zàwa ɓúenɓúen á yú le sée ho ðimíjáyí wán. A bio non wa yúráa le sée ho ðimíjáyí wán lé wa sladéro o Yeesu yi bio yi. ⁵ Yia yú le sée ho ðimíjáyí wán léé wée? Mu lé yia tà le o Yeesu *Krista lé le Dónbeení Za bio bon.

Ho tuiá na mà o Yeesu Krista dání yi

⁶ O Yeesu *Krista mu lé yia ɓueé káa ho *bátéèmu jumu yi, á kúaará mí cāni húrunnáa. O yí káa ho bátéèmu jumu yi mí ðòn, o káa ho bátéèmu jumu yi ó o mún kúaará mí cāni húrunnáa. A yia wee mǐ mu tuiá lé le Dónbeení Hácírí, lé bio le Hácírí mu lé ho tuiá poni ɓanso. ⁷ Bio wee zéeni le mu bon léé biowa bio tñ: ⁸ Le Dónbeení Hácírí, lè mu jumu, lè le cāni. A mu mí bio tñ wee zéeni mu bio dà-kéni mu. ⁹ Hen ká wa wee tà ho tuiá na ɓa nùpua wee mǐ yi, á le Dónbeení tuiá na le wee mǐ po ɓa nùpua tuiá, hón wa mún ko wa tà yi. Ho tuiá na le wee mǐ lé hĩa bio ciran le Za. ¹⁰ Yia tà le o Yeesu lé le Dónbeení Za, wón láa ho tuiá mu yi. Yia yí tà ho tuiá mu bio, wón wee wé le Dónbeení làa sabín-fútaalo. Lé bio ó o yí tà le ho tuiá na le Dónbeení wee mǐ mí Za dání yi á bon. ¹¹ Ho tuiá mu lé hĩa kà:

Le Dónbeenĩ n̄n le mukānĩ binbirĩ na máa vé w̄en. Lé le Za á le d̄ĩn wán á n̄nnáa le. ¹² Yia páanía lè le Dónbeenĩ Za, se wón yú le mukānĩ binbirĩ na máa vé. Yia yí páanía lè le Dónbeenĩ Za, se wón yí yú d̄en mukānĩ so.

Le mukānĩ binbirĩ na máa vé b̄io

¹³ B̄io kà búenbúen á ĩ túara n̄n minén na tà le Dónbeenĩ Za Yeesu yèni p̄anká b̄io, bèra a na à mi z̄úr le mi yú le mukānĩ binbirĩ na máa vé.

¹⁴ B̄io n̄n wa ponĩ s̄eraráa le Dónbeenĩ yahó lé b̄io kà: Hen ká wa flora le Dónbeenĩ yi b̄io búĩ d̄ání yi ká mu lé le s̄i b̄io, à le jí wa c̄n. ¹⁵ A b̄io wa z̄ú le le wee jí wa c̄n, á wa mún z̄ú le b̄io wa flora b̄io yi á le wó vó.

¹⁶ Hen ká a búĩ m̄n mín za tàá mín h̄nló k̄èr̄t̄e búĩ ò o wee wé mu bè-kohó na yí máa wé ò o hí mu húmú binbirĩ, á ǵanso ko ò o fio le Dónbeenĩ yi na a yí, á le è na le mukānĩ binbirĩ wo yi. Le b̄ionĩ mu b̄io ciran b̄ia wee wé mu bè-kohó na yí máa wé à ǵa hí mu húmú binbirĩ. Ēe ká mu bè-kohó búĩ wee wé ò o n̄pue hí mu húmú binbirĩ. Ȳin̄n̄ b̄n̄ á ĩ le mi fio b̄io yi.

¹⁷ Wékheró lée wékheró búenbúen lée bè-kohó b̄n̄ bon. Ēe ká bè-kora búenbúen mah̄á yí máa wé ò o n̄pue hí mu húmú binbirĩ.

¹⁸ Wa z̄ú le yia wó le Dónbeenĩ za á máa wé è wé mu bè-kora, lé b̄io le Dónbeenĩ Za Yeesu wee k̄ání a mu wéró yi. O o *Satāni mún yí dà máa wé o làa d̄èe woon. ¹⁹ Warén bán z̄ú le wa b̄io s̄á le Dónbeenĩ yi. Ká ho d̄im̄j̄ása na yí z̄ú le Dónbeenĩ bán búenbúen ó o Satāni p̄anká wi wán. ²⁰ Wa mún z̄ú le le Dónbeenĩ Za Yeesu lé yia ǵueé wó á wa z̄únáa le Dónbeenĩ binbirĩ. A wa páanía lè le Dónbeenĩ binbirĩ wa páaniló lè le Za Yeesu *Křista b̄io yi. Lerén lé le Dónbeenĩ binbirĩ, á lerén mí d̄on lé d̄io mún wee na le mukānĩ binbirĩ na máa vé. ²¹ I z̄awa, mi pa miten b̄io à mi yí ǵuaanĩ h̄a dofina na ȳin̄n̄ le Dónbeenĩ binbirĩ.

Ho pūn nīi vūahū na ó o Zān túara

Vūahū túaró pūhū

O Zān, yīa lé o Yeesu nī-keninia nī-kení, lé wón túara ho vūahū na kà. Ho vūahū mu yí, ó o von míten làa nī-kinle. O túara ho nōn 6a kèrètíεwa kuure 6úi yí.

Ba kèrètíεwa kuure mu ó o wee ve làa háa lè mí zàwa. O wíokaa bía 6a nī-khàwa lè le waminí bío, á mún bía le 6a sòobá míten à wé bè le Dónbeení tūiá poni yí.

Vūahū nin-yáni bioní

¹⁻² Inén na lé o nī-kinle, lé mi wee túa ho vūahū na kà. I wee túa ho á à na a háa na le Dónbeení léra yí, orén lè mí zàwa. I wa mi 6úen6úen làa sòobéε, lé bío le Dónbeení tūiá poni na le zéenia làa wen á wa tà yí á ho wi wa yiwa yí fεεε. Mu yínóí inén í dòn wa mia. Bía 6úen6úen na tà ho tūiá mu bío á mún wa mia. ³ Le o Maá Dónbeení lè mí Za Yeesu *Krista à wé mu sáamu lè le hii làa wen, à 6a na ho héerà warén na tà ho tūiá poni bío á wa mín yí.

Mi wa warí mín à pt ho kàránló na yí bon bío

⁴ Ú zàwa 6úi á í pà bío le 6a tà bò le Dónbeení tūiá poni yí làa bío ó o Maá Dónbeení heníanáa mu nōn wen, á í sīi 6èntín wan mu bío yí làa sòobéε. ⁵ Háa mu, há làa na kà wán, á bío á í hení ì na fon lè bío ká: Mi wa warí mín. Le bioní mu yínóí bín-finle na bò henía á í túara nōn mia, 6úeé. Le bío mà nōn wen ho pāhū na wa 6úakáa á pà le Dónbeení bioní yí. ⁶ Hen ká wa wee bè bío le Dónbeení bò henía yí, lé bún á à zéení le wa wa le Dónbeení. Bío le Dónbeení bò henía pāhū na wa 6úakáa pà le Dónbeení bioní yí lé bío ká: Mi waí mín.

⁷ I wee bío ká sīi lé bío 6a nī-khàwa wáa 6era fò há lùà 6úen6úen. Ba wee bío le bío ó o Yeesu *Krista 6úeé wó a nùpue á yí bon. Ba lé 6a nī-khàwa, 6a lé o Krista zúkúsa. ⁸ A mi cén pa miten bío, à bío mi wó 6úen6úen le Dónbeení bío yí á mi yí tē yí, ká mi yí mu cūnú à ho pīi sí.

⁹ Yīa yí máa tà bè ho kàránló na bío ciran o Krista yí, ká a báará día ho, se wón yí zū le Dónbeení. Ká yīa wee tà bè ho yí, wón páanía là a Maá Dónbeení lè mí Za. ¹⁰ Ká nùpue 6úi na yí máa tà bè ho kàránló na bío ciran o Krista yí wé 6uara mi cón, á wi ò o kàrán mia, à mi yí tà le o làa mi wán. Mi yí hén mi yara sí 6ànso. ¹¹ Yīa héra mí yahó sá a nùpue mu sīi, se 6ànso làa wo léera há wén-kora na ó o wee wé yí.

Vūahū mǎndén bioní

¹² Bío cèrèε á í wi à í bío làa mia, ká í mǎhá yí wi à í túa mu vūahū yí. I wi à í buen mi cón íten á wa 6úeé páaní ì tà há láakáwá. Ká bún wó, á wa sí-wεε pīi mǎhá à sí.

¹³ Mǎn hǎnló na le Dónbeení mún léra, wón lè mí zàwa wee tēení mia.

Ho tîn nîi vūahū na ó o

Zân túara

Vūahū túaró nūhū

O Zân, yia lé o Yeosu nî-kenínia nî-kéní, lé wón túara ho vūahū na kà. Ho vūahū mu yi, ó o von míten làa nî-kínle. O túara ho nòn 6a kèrètíewa kuure ya-dí búí na 6a le Kayuusi yi. O wíokaa o Kayuusi là a Demetiriyuusi yènnáa bío 6a wó bío yi.

Ká a Dioterēfu wára hñn ó o yí wa, ó o le 6a kèrètíewa yí bè há yi.

Le tēenti

¹ Kayuusi, mu lé ínén na lé o nî-kínle á wee túa ho vūahū na kà á a na fon. I wa fo làa sòobé. ² Unén na á i wa làa sòobé, i wee fan à ũ bío búenbúen wé se. Bío á unén le le Dónbeení buannáa mín sese, lé bún bân síi à ũ sánia lò mún wé hereráa. ³ Wàn zàwa kèrètíewa 6ueé bíá nòn mĩ le le Dónbeení tūiá poni bío á fo henía, á fo mún wee bè ho yi. Bío á i já mu, á i síi wan làa sòobé. ⁴ Bío á i síi á à bíní i wa yi á à poní bío á i já à 6a le i zàwa mu kèrètíemu dání yi bò le Dónbeení tūiá yi, bún mía.

O Kayuusi bò le Dónbeení yi sese

⁵ Unén na á i wa làa sòobé, wàn zàwa kèrètíewa á fo wee 6ua sese, hárí bíá lé 6a nî-hání á fo pá wee 6ua sese. Bún lé bío wee zéení le fo 6èntín bò le Dónbeení yi. ⁶ Bío fo wa làa ba á 6a mà tūiá nòn 6a kèrètíewa kuure yi. Ká bán núpua so síi fo wee séení 6a varáa yi làa bío le Dónbeení le mu koráa, se mu se. ⁷ Mu bon, mu lé o *Krista tonló bío yi á 6a lóráa, à 6a yí fó hárí dēe bíá yí zū le Dónbeení cón. ⁸ Awa, á mu sá warén yi à wa wé séení bán núpua so síi. Ká wa wee séení 6a, bún ká wa mún páanía làa ba á wee zéení le Dónbeení tūiá poni bío.

O Dioterēfu là a Demetiriyuusi bío

⁹ I túara ho vñn-za nòn mi kèrètíewa kuure yi. Ée ká a Dioterēfu na wa ò o wé dí mu bío búenbúen yahó á yí máa catí i bioní. ¹⁰ Ká i 6uara, á há wén-kora na ó o wó, le há sabioní na ó o fūaana i jii á i 6ueé bío bío làa mía. Bío ó o bínia wee wé yáá po bún. O yí máa tà à wàn zàwa kèrètíewa làa o wán. A bíá mún tà le 6a wé làa mí wán ó o hò. A bíá 6a wee làa wán ó o wee ja lén 6a kèrètíewa kuure yi.

¹¹ Unén na á i wa làa sòobé, fo wé mən 6a núpua na wee wé bío yí se à ũ yí bè 6a wára yi. Ée ká fo wé mən 6a núpua na wee wé bío se à ũ bè bán wára yi. Yia wee wé bío se wón bío sá le Dónbeení yi. Yia wee wé bío yí se wón yí zū Dónbeení.

¹² O Demetiriyuusi wón 6a núpua búenbúen 6èn wee wíoka yèni. Bío ó o wee 6ua míten héha le le Dónbeení tūiá poni lé bún wee zéení le o lé o nî-tente. Inén mún wee wíoka a yèni, á ũ zū le bío á i wee mĩ búenbúen lé ho tūiá.

Le mónđen tēenti

¹³ Bío cèrēe á i wi à i bío làa fo, ká i mähá máa túa mu vūahū yi. ¹⁴ I wi à i buen ũ cón hen làa cínú, á wa 6ueé páaní i tà há láakáwá. ¹⁵ Le ho héerá à kéí làa fo. Mìn bñnlowà na làa wén páanía wi á wee tēení fon. Mún tēení wàn bñnlowà na làa fo páanía wi yi le mí nî-kéní kéní.

Ho vūahú na ó o Zude túara

Vūahú túaró nūhú

O Zude lé yá túara ho vūahú na kà á n̄n le Dónbeení n̄pomu búenbúen yi. Ho vūahú mu bioní ló mín là a Piere n̄n ní vūahú na á wón túara. Hã v̄nna mu mí b̄io n̄n wee n̄i 6a k̄èr̄t̄ɛwa zeñ wán le 6a pa mít̄en b̄io 6a n̄i-k̄ar̄ánlowà na b̄io yí bon b̄io yi, bán na wee wé hã wára na 6a s̄ia wee vá yi na yí se.

O Zude mu b̄ia le 6a n̄i-k̄ar̄ánlowà mu wee wé mu b̄io na yí se làa s̄ob̄ɛɛ. O b̄ia le le Dónbeení á à s̄iiní 6a n̄úná. O mún b̄ia le 6a k̄èr̄t̄ɛwa wíoka wé bánbá à wé le dà-kéní là a Yeesu, à dé mí s̄ob̄ɛɛ le Dónbeení b̄io yi le Dónbeení mu Hácírí p̄anká yi, à wañ mín, bèra a na ò o Yeesu *Krista p̄anká yi à 6a yí le muk̄ān̄i binbirí na máa vé.

Le t̄ɛn̄ti

¹ Mu lé ínén Zude, o Yeesu *Krista ton-sá, ínén na lé o Zaaki 6̄an za, lé mi wee túa ho vūahú na kà. I wee túa ho á à na b̄ia ó o Maá Dónbeení hueeka yi, á wa, b̄ia ó o Yeesu Krista wee pa b̄io. ² Le o Nūh̄uso wé mu tentemu c̄èr̄ɛ làa mia, à na mí h̄ér̄à mia, á wíoka wañ mia.

Ba n̄i-k̄ar̄ánlowà na wee v̄t̄iní 6a n̄upua b̄io

³ Minén na á ĩ wa làa s̄ob̄ɛɛ, ĩ s̄ii 6̄ɛnt̄in lá vá làa s̄ob̄ɛɛ à ĩ túa mia ho k̄ān̄iló na b̄io ciran wa búenbúen d̄ān̄i yi. Hã làa na kà wán á mu w̄aa léé konloon à ĩ wé mu, bèra a na à ĩ hení mi s̄ia à mi f̄ar̄á t̄in mu b̄io na mi tà yi, b̄io le Dónbeení n̄n b̄ia b̄io s̄a le yi le cúek̄úee á mu v̄or̄aa. ⁴ I wee túa mia lé b̄io 6a n̄upua 6̄úí na p̄á le Dónbeení, á tun mít̄en yi zonnáa mi t̄lahú. Ba wee ȳèr̄emá w̄an Dónbeení s̄āmu b̄ioní k̄uará à d̄ān̄ w̄er̄aa mí s̄ia wára na yí se. Lé b̄ūn 6a wee wé à p̄ináa o Yeesu Krista, wón mí d̄on na lé wa ya-dí lè wa n̄uh̄uso. Mu f̄era túara le le Dónbeení á à s̄iiní 6a n̄úná.

⁵ I z̄ú le b̄io á ĩ b̄io ò na mia kà búenbúen á mi z̄ú, ká ĩ m̄ah̄á pá b̄in̄ia wee leéka mia làa b̄ū. Mi z̄ú b̄io ó o Nūh̄uso k̄ān̄ianáa o *Isiraȳɛle n̄pomu ho *Ezipite k̄oh̄ú yi. Ká b̄ia p̄á yí d̄ó mí s̄ia le yi bán le wó á 6a h̄urun. ⁶ Mi b̄in̄i leéka ho w̄aȳi tonkarowà 6̄úí b̄io, bán na ȳio yí s̄u ho p̄anká na le Dónbeení n̄n 6a yí á 6a ló hen na 6a lá wi yi. Lé b̄ūn te b̄io le Dónbeení can 6a k̄uaar̄aa le t̄ib̄i-c̄uaá yi á pannáa le wizonle na le k̄h̄ii fi le cít̄ii yi. ⁷ Mi mún b̄in̄i leéka ho *Sod̄ɔ̄mu lè ho *Kom̄ɔ̄re lór̄asa b̄io, lè hã lór̄a na s̄uar̄akaa yi làa ba b̄io. Hã lór̄a mu n̄upua d̄ó mít̄en mu koomu wára lè mí s̄īw̄a yi, á wi 6a wé da lè 6a z̄an-b̄uaa. A b̄io kà wán 6a wi ho d̄sh̄ú na wee c̄i f̄ɛɛ yi. Mu wó kà à p̄ináa 6a n̄upua zeñ wán.

⁸ Lé h̄n̄ wára so s̄ii lé h̄la á 6a n̄upua mu na wi mi t̄lahú á mún wee wé. Ba h̄aciira b̄ò mu b̄iowa na yí bon wán, á mu b̄io na s̄i 6a yi na yí se lé b̄ūn 6a wee wé. Le Dónbeení n̄uh̄usomu 6a wee z̄uañ yi, á wee là ho w̄aȳi b̄uaa na c̄ukú wi. ⁹ H̄ar̄i ho w̄aȳi tonkarowà n̄uh̄uso na ȳeni 6a le Mis̄ɛle ȳáá pá yí henía mí s̄ii yi wó b̄ūn. Wón n̄n̄ là a *Sat̄āni khon mín yi o *M̄oyiize n̄i-h̄in̄mu wán, ká a m̄ah̄á yí là a. B̄io kà lé b̄io ó o b̄ia: «Le o Nūh̄uso beé ũ l̄ò». ¹⁰ ɛɛ ká 6̄ar̄én n̄upua mu bán wee là b̄io 6a yí z̄ú, 6a yí máa le mí yiwa wér̄aa mu b̄io l̄on n̄ajuwà, lé b̄ūn ȳáá wee yáa 6a. ¹¹ Ho ȳér̄éké á à sá 6a yi. Ba wee wé là a n̄i na 6a le *K̄ap̄ɛɛ b̄io s̄ii. Le wárí

càrò bïo yi á 6a wó khon làa bïo ó o ñii na 6a le *Balaamu wóráa mu bïo síi. Ba bïo yáara, lé bïo 6a káa là a ñii na 6a le Kóree bïo síi. ¹² Hen ká mi bun6ua-dínló á 6a páanía wee dí làa mia, à mi dínló díró yíráa keí. Ba wee dí búubaa ká mu ñiyio máa dí 6a, 6a wee leéka mítén bïo mí dòn. Ba ka lòn viohó na wee kán lè mí pànká ká ho máa tè. Ba ka lòn vñsía na yí máa ha mí haró páahú, na 6a deera kúará á há húrun. ¹³ Ba ñiyi-waráa wee mi làa bïo ho mu-beení jumu yànbónló khùankhúaa wee lée kúia mináa bïo síi. Ba ka lòn mànàayio na la-kéní mia, á le Dónbeení òn ká ho lahó làa ba le túbí-cúaa yi, á 6a khií keí yi fééé.

¹⁴ O Enòki, yia lé wán maáwá nùwá hẹ̀nun níi à lá a Adáma jii wán, á yánkaa féera le Dónbeení jì-cúa 6arén dání yi mún ká síi: «Mi loí, lé o Núhúso na bò ò buen lè ho wáayi tonkarowà cèrécèrécèré, ¹⁵ á 6ueé cítí 6a nùpua 6úen6úen. Ba bè-kora wérowà 6úen6úen na káa á pã le Dónbeení ó ò síiní júná 6a bè-kora na 6a wó lè há bín-kora na 6a bía le Dónbeení dání yi bïo yi».

¹⁶ Ba nùpua mu sía yí máa wa mi. Ba wee wírí mítén bïo yi làa wizooní 6úen6úen. Ba sía bïo na yí se lé bún 6a wee wé. Ba wee khòn lè mí bióní, á wee wíoka 6a nùpua yèni à càráa mu bïo.

Le zéeni na òn 6a kèrètewa bïo yi

¹⁷ Éé ká minén na á ï wa làa sòobéé, mi bíní leéka wa Núhúso Yeesu *Krista tonkarowà jì-cúa bïo. ¹⁸ Ba bía le: «Hã pònna vaa véení, ká 6a nùpua wé è yáa mí jini yi á à na mia. Ba wé è wé mí sía bïo na yí se, á à pí le Dónbeení bïo». ¹⁹ Lé 6arén wee kheé 6a nùpua. Ba leékaa bïo na, à 6a wé. Dónbeení Hácírí mia 6a yi. ²⁰ Éé ká minén na á ï wa làa sòobéé, mi dín mi síadéro le Dónbeení yi wán à séenínáa mín, à mi wíoka va làa yahó. Mi wé fio lè le Dónbeení Hácírí pànká. ²¹ Mi 6ua mín làa bïo le Dónbeení wa làa mia, à dé mi sía lòoní le mukānī na máa vé, dño wa Núhúso Yeesu *Krista á à na mia o tentemu bïo yi. ²² Bía síadéro yí fárá yí tina sese le Dónbeení yi á mi zūrī makārī. ²³ Mi kānī 6a há júná síiníló yi. Mi mún zūrī bía ká makārī, ká mi mähā pa miten bïo. Mi jin 6a wára, hari 6a sí-zinia á mi yáa pá yí tūii yi 6a wén-kora bïo yi.

Mòndén jì-cúa

²⁴⁻²⁵ Le Dónbeení dà, le è pa mia á mi máa día ho wòhú, le è wé á mi ì dín le yahó ká bè-kohó bïo máa mí máa léé mia. Le è wé á mi ì zámaka le yahó le cùkú beení yi. Mi wa khòoní le Dónbeení na lé le dà-kéní, le lé wa kånílo wa páaníló là a Yeesu *Krista bïo yi, wón na lé wa Núhúso. Le ho cùkú, lè mu beemu, lè ho pànká 6úen6úen na bïo sã a yi fééé à bïo pá sí a yi há làa na ká wán à lén fééé. *Amiina!

Le Dónbeenì Bè-sànkani na le zéeni là a Zán

Vūahù túaró jūhū

Yia túara mu bè-sànkani vūahù lé o Zán na lé o *Krista tonkaro. Pāahù na ó o wee túa ho yi ká bía tà a Krista bío á ho Oroomu béε wee beé lò làa sòobéε. O túara ho pāahù na 6a hía wīira a 6uan zoó díá ho kōhù na wi mu jumu tīahù, hía 6a le Patimōsi yi. O túara ho á heníanáa bía tà a Krista bío sía. O le 6a wíoka dé mí sía o Yeesu yi lé bío ó o dàrna mu bío búenbúen. O vūahù mu yi á le Dónbeenì páníi kīnle vūahù bío cèrèε wee mi yi.

O Zán bía mí vūahù yi le o Yeesu zéeni mīten làa mí. A lé o Yeesu mu mún bía le o túa bío ó o mōn búenbúen (1). O o Zán bēn túara hā vōnna bío hējun á nōnka 6a kèrētēwa kuio bío hējun na wi ho Azii kōhù yi (2–3). O zéeni bío ó o mōn ho wáayi, lè ho sò-mānu firó, lè hā būaaní bío hējun, lè mu bīowa bío hējun, lè hā lánpóra bío hējun bío (4–16). Ho ló-beenì *Babiloona cīlò là a Satāni lè mí ton-sáwá yáaró bío (17–20). Būn mōn ó o mōn ho dīmíjā finle na le Dónbeenì léra. O bía le hen làa cīnú ká a Yeesu á à bīnì ì buen (21–22).

Bío ho vūahù wee zéeni

¹ Bío wi ho vūahù na ká yi lé le Dónbeenì bè-sànkani na le zéeni là a Yeesu *Krista à wón zéeni na mí ton-sáwá yi, à 6a zūí bío ò wé hen làa cīnú. O o Yeesu tonkaa mí tonkaro na ló ho wáayi nī-kéní, ò o 6uee lii zéeni mu lè mí ton-sá na 6a le Zán. ² Bío ó o Zán mu mōn búenbúen ó o mā tūiá. O zū le mu lé le Dónbeenì jī-cúa, á zū le lé o Yeesu Krista zéeni mu. ³ Bía wee kārán le Dónbeenì jī-cúa na túara ho vūahù na ká yi, làa bía wee jí hā à pa hā bío bán jūnā 6ēntīn sí, lé bío mu bīowa mu wéró á súarāa.

O Zán tēniá 6a kèrētēwa kuio bío hējun yi

⁴ Ho vūahù mu lé ínén Zán wee túa ho á à na ho Azii kōhù lórá bío hējun kèrētēwa kuio bío hējun yi. Le le Dónbeenì, dīo wi féεε, na wi ká bío búí dīn yí léra na bō ò buen, à wé mu sáamu làa mia, à na ho hээрà mia. Le hā háciira mí bío hējun, * hía dīn le Dónbeenì bá-zāmu kanmúini yahó à mún wé mu sáamu làa mia, à na ho hээрà mia. ⁵ Le o Yeesu Krista, yia wee mí ho tūiá le Dónbeenì jii, yia láayi wi, yia nín-yání vèera ló 6a nī-hía tīahù, yia wi 6a bá-zāwa búenbúen jūhù wán à mún wé mu sáamu làa mia, à na ho hээрà mia.

Lé orén wa wēn, á hūrun cāni kúaará kánianáa wēn wa bè-kora yi, ⁶ á wó á wa lé le *Dónbeenì yankarowá nīpomu na wee sá bán Maá Dónbeenì tonló. Le ho cūkú lè ho pānká à bío sí a yi féεε hā lúlúio na jii mia yi. *Amiina!

⁷ Mi loí! Nín-yia hā dùndúio yi bō ò buen. Ba nūpua búenbúen á à mi a, hārí bía cú a. Ho dīmíjā kāna síiwà búenbúen á à tà le wéε o bío yi. Lé bún mu ù wéráa. *Amiina! ⁸ O Nūhúso Dónbeenì, dīo wi féεε, na wi ká bío

* **1:4** Hā háciira mí bío hējun: Mu bío hējun wee zéeni mu bío na jii sú bío. Hen ká á hā háciira bío hējun lé le Dónbeenì Hácírí á mu wee zéeni bío.

6úí ðíh yí léra, na bò ò buen, ðio dà mu bïo búenbúen á wee bío: «Lé ìnén á 6úa mu bïo búenbúen jùhù, á lé ìnén mún ò véení mu bïo búenbúen.»

O Zàn mən o Krista lè mí cùkú beení

⁹ Ìnén lé o Zàn na lé mìn za wa páaníló là a Yeesu bïo yi. Í làa mia páanía le Dónbeení bá-zàmu yi, á lééra mi lò beéro làa bïo mi wee hínaa mi sía yi làa mia. Lé ìnén 6a hía wíira á buan zoó díá ho kòhù na wi mu jumu tìahù, hía 6a le Patiməəsi yi. Ba zoó díá mi bín lé bío á í buera le Dónbeení bioní á zéenia ho túiá na ó o Yeesu mà. ¹⁰ O Nùhúso wizonle zoñ, † á le Dónbeení Hácírí pànká kera í wán, á í jà támu 6úí sã pónpón lòn búaaní támu í món. ¹¹ A mu támu mu bíá làa mi: «Bïo fo wee mi à ù túa ho vùahù yi na há lórá bío hẹ̀jun na kà kèrètíewa kuio bío hẹ̀jun yi: Ho Efεεze, ho Simiina, ho Pεεkaamu, ho Tiatiire, ho Saade, ho Filadélifí, lè ho Lawodisee.» ¹² Bío á í jà mu támu mu sã, á í yèrémáa le í khúí loí yía bíá làa mi, á í khúí mən fíntá-cúaaawa bío hẹ̀jun na wó lè ho sánú. ¹³ O o 6úí lòn nùpue ‡ á zoó wi há tìahù. Bànso zã ho báká tóní, á can mítén lè le nín-kéní na tá lè ho sánú. ¹⁴ O jún-vání ka púiapúia lòn yènsé. O yio ka lòn dōhù denle, ¹⁵ á zení wee juiika kúiakúia lòn tǝjǝn na 6a pà á wíokaa. O támu sã wee jí lòn jun-beení vánaló. ¹⁶ Há mànàayio bío hẹ̀jun ó o buan lè mí nín-tiání. Ho khà-tóní yara junso na jia wi á wee lé o jii yi. O yahó ka cécén lòn wiso-hádōhù.

¹⁷ Bío á í mən wo kà, á í lùwá a tá díá, á yí máa kànkán lòn nùpue na húrún. O o líí bò mí nín-tiání í wán ò o bíá: «Yí zón wà. Lé ìnén á 6úa mu bïo búenbúen jùhù, á lé ìnén mún khúí véení mu bïo búenbúen. ¹⁸ Ìnén lé yía le mukáni binbirí wi cón. Í lá húrún, á lé mi na wáa wi le mukáni yi fεεε há lúluio na jii mia yi. Mu húmú á í pànká wi wán, á ho nǝ-hónbó-lóhó á í pànká mún wi wán. ¹⁹ Awa, á bío fo wee mi, bío wi làa bío 6ueé wé mu món, bún búenbúen à ù túa. ²⁰ Ká mu lé há mànàayio bío hẹ̀jun na á í buan lè í nín-tiání, lè há fíntá-cúaaawa bío hẹ̀jun na wó lè ho sánú, bún bân kúará á í zéení làa fo: Há mànàayio bío hẹ̀jun hún bío wee zéení le Dónbeení tonkarowà na wee pa 6a kèrètíewa kuio bío hẹ̀jun yi bío. Ká há fíntá-cúaaawa bío hẹ̀jun, hún bío 6èn wee zéení 6a kèrètíewa kuio bío hẹ̀jun bío.»

2

Bio mà nən ho Efεεze kèrètíewa kuure yi

¹ «Hã jii-cúa na kà á ù túa à na le Dónbeení tonkaro yi, yía wee pa ho Efεεze lóhó kèrètíewa kuure yi:

«Yía buan há mànàayio bío hẹ̀jun lè mí nín-tiání, na wee varáka há fíntá-cúaaawa bío hẹ̀jun na wó lè ho sánú tìahù, lé wón wee bío bío kà: ² Í zū bío mi wee wé, mi tà le lònbee yi mu bío yi, á mún wee hí mi sía mu yi. Í zū le bíá lé 6a nǝ-sūmáa á mi pá bío. Ba 6úí na le mí lé o *Krista tonkarowà à mu yí bon, á mi khéra kúará, á zū le 6a lé 6a sabín-fúaalowa. ³ Mi wee tà hí mi sía, à tà le lònbee yi í bío yi, mi yí máa tée mi bàra. ⁴ Eε ká í mahá à zá làa mia bío 6úí na á í mən mia à mu yí se bío yi. Bío mi wa làa mi páahù na mi búakáa dó mi sía mií á mi díá. ⁵ Awa!

† 1:10 O Nùhúso wizonle: Le wizonle mu lé o Yeesu véero wizonle. Le lé ho dimaasi. ‡ 1:13 Mu kerεkimu yi á mu bíá: «Lòn nùpue za». Mu bío wee zéení yía ó o Daniyεele mən (Daniyεele vùahù 7.13-14; 10.5-6). Ba zúífúwa cón ó o nùpue za mu lé Yia le Dónbeení mən léra.

A mi cén và mi yiwa bïo mi fù karáa wán, à zūr le mi ló lè ho món. Mi cén yèrémá mi yilera lè mi wára à wé làa bïo mi fù karáa bïo. Ká mi yí yèrémáa, á ì bueé lá mi fíntá-cúaa á à lén bín. ⁶ Ká ì màhá mún wee búa mia. Lé bïo á bïo ba Nikolayitewa wee wé á mi jina, làa bïo á ìnén mún jinanáa mu.

⁷ «Yia wee jí bïo, à bânso jí bïo le Dónbeení Hácírí wee bïo na ba kèrètíewa kuio yi. Yia dàńna ho fūuhú fá, á le Dónbeení vńsía buahó vńdèè na wee na le mukāńi ba nùpua yi, á bânso á ì na dén bān beere díró níi yi.»

Blo mà nən ho Simiina kèrètíewa kuure yi

⁸ «Hā jì-cúa na kà á ũ túa à na le Dónbeení tonkaro yi, yia wee pa ho Simiina lóhó kèrètíewa kuure yi:

«Yia búa mu bïo búenbúen jūhú, á mún khíi véení mu bïo búenbúen, yia lá húrun á vèera, lé wón wee bïo bïo kà: ⁹ I zū mi lò beéró bïo, á zū mi khemu bïo, à ho náfòró binbirí jòn wi mi cón. A bía le mí lé ba *zúífùwa à ba yínón ba zúífùwa binbirí bïo ba wee yáa lè mi yèni á ì mún zū. Ba nùpua mu kuure bïo sá a *Satāni yi. ¹⁰ Le lònbee na à yí mia á mi yí zón. Mi loń, o Satāni á à wé á mi búí ba à kúee ho kásó yi á à khénnáa mi kúará. Le lònbee á à yí mia há wizooní bïo píru yi. * Mi fára đń mi sładéro mĩ wán, hārí ba búe mia, á ì ì na le mukāńi binbirí mia.

¹¹ «Yia wee jí bïo, à bânso jí bïo le Dónbeení Hácírí wee bïo na ba kèrètíewa kuio yi. Yia dàńna ho fūuhú fá, wón bânso á mu húmú cúa-jun níi máa yí.»

Bioní mà nən ho Pekaamu kèrètíewa kuure yi

¹² «Hā jì-cúa na kà á ũ túa à na le Dónbeení tonkaro yi, yia wee pa ho Pekaamu kèrètíewa kuure yi:

«Yia ho khà-tóni yara júnso na jia wi á wee lé jii yi, lé wón wee bïo bïo kà: ¹³ I zū le ho lóhó na fo wi yi lé o *Satāni béeni đínfi. Mi yí bínía ì món à mi fára đń mi sładéro mĩ wán. Hārí pāahú na ba bó a níi na ba le Antipaasi yi mi cón hen na ó o Satāni mu wi yi, á mi pá wíokaa dó mi sía mĩ. O Antipaasi mu lé wón mà ho túia ì jii binbirí. ¹⁴ È ká ì màhá à zá làa mia cínú bïo á ì mōn mia à mu yí se bïo yi. Ba búí wi làa mia na bò a níi na ba le *Balaamu kāránló yi. Wón na zéenia o *Isirayeele nípomu khà vliniló là a níi na lé o béè, yia ba le Balaaki† á bán là há wōnna taa, á wó ho há-fénló lè ho bá-fénló lè mí sííwà. ¹⁵ Lé kà síi ba búí mún wi làa mia á bōráa ba Nikolayitewa kāránló yi. ¹⁶ A mi cén yèrémá mi yilera lè mi wára. Ká mi yí yèrémáa, á hen làa cínú ká ì bueen, á bueé fi làa bán nùpua so lè ho khà-tóni na wee lé ì jii yi.

¹⁷ «Yia wee jí bïo, à bânso jí bïo le Dónbeení Hácírí wee bïo na ba kèrètíewa kuio yi. Yia dàńna ho fūuhú fá, á ho *maane na ba sánkaa á ì ì na a yi ó o ò là. I mún ñ na le hue-poni bânso yi. Le huee mu á ì wónci le yèn-finle wán á à na bânso yi. Nì-veere yí dà máa zūr le yèni mu ká yínón yia le hue-poni mu nən yi.»

Blo mà nən ho Tiatiire kèrètíewa kuure yi

* 2:10 Há wizooní bïo píru: Đń wee zéeni le le lònbee mu máa mia. † 2:14 Balaamu làa Balaaki: Mi Loń Míló vūahú (Nombres) 22–24; 25.1–3; 31.16

18 «Hã jì-cúa na kà á ù túa à na le Dónbeenĩ tonkaro yi, yĩa wee pa ho Tiatire lóhó kèrètɛwa kuure yi:

«Yia lé le Dónbeenĩ Za, na yĩo ka lòn dǎhũ ðenle, á zení wee juiika lòn tǎjòn, lé wón wee bío bío kà: 19 Bío mi wee wé á ï zũ. A le waminĩ na wee mi mia, làa bío mi yí máa bĩnĩ ï món, làa bío mi wee wé na 6a nùpua yi, làa bío mi wee hĩnáa mi sĩa, mu búenbúen á ï zũ. I mún zũ le hã làa na kà wán, á bío mi wee wé á po bío mi wó pǎahũ na mi búakáa dó mi sĩa o Yeesu yi. 20 ƐƐ ká ï màhá à zá làa mia bío búu na ï mɔn mia à mu yí se bío yi. O hãa Zezabɛle†, yĩa le mí lé le *Dónbeenĩ jì-cúa fɛero à mu yí bon á mi wee día ò o khà ï ton-sáwá vĩinĩ. O wee jàa 6a dé ho bá-fénló lè ho há-fénló lè mí sǐwà wéró yi, lè hã wǎnna taa làró yi. 21 A ï nɔn ho pǎahũ wo yi, ò o yèrémá mí yilera lè mí wára, ká a màhá yí tà le mí ì día mí koomu wára. 22 Awa! ï wé ó o ò tɛ mu vǎmú á bĩa làa wo wee páaní búenbúen á ï beé lò làa sòobɛɛ, se 6a bèn yèrémáa, á día a koomu wára. 23 Bĩa bò a yi búenbúen á ï ï búe. Ká mu wó kà, á 6a kèrètɛwa kuio búenbúen á à zũn le ïnén lé yia á zũ a nùpue yilera, làa bío ó o sɪi vá yi. I ï sáání mi ní-kénĩ kénĩ yi á à héha làa bío mi wee wé.

24 «Ká minén Tiatire kèrètɛwa kuure nùpua na ká, na yí tà yí bò ho kàránló mu yi, á mún yí wi mi zũn bío 6a wee ve là a *Satāni bío na sà yi, bán á ï ï bío bío kà á à na yi: I máa bĩnĩ máa hení bío búu wéró máa na mia, 25 ká bío mi dó mi sĩa miĩ lé bũn mi fára ðĩn wán làa bío mi wee wéráa mu fúaa ï bĩnĩ buenlò.

26-28 «Yia ðárina fá ho fũuhũ, á bò bío á ï wee zéeni yi fúaa mu véeni, wón á ï ï na ho pánká yi ó o ò wé há sǐwà búenbúen jũhũ wán làa bío á ïnén mún yúráa ho pánká ï Maá cǎn bío sɪi. O o ò sùwaní mí pánká 6a wán làa sòobɛɛ, á wé è fi 6a lòn sĩa na má làa córó. Bãnsó á ï ï na há tá-tĩa mànáyĩire yi. §

29 «Yia wee jí bío, à bãnsó jí bío le Dónbeenĩ Hácirií wee bío na 6a kèrètɛwa kuio yi.»

3

Bío mà nɔn ho Saade kèrètɛwa kuure yi

1 «Hã jì-cúa na kà á ù túa à na le Dónbeenĩ tonkaro, yĩa wee pa ho Saade lóhó kèrètɛwa kuure yi:

«Yia há háciira bío hɛjɔn na bío sá le Dónbeenĩ yi wiráa, na há mànáyio bío hɛjɔn wi níi yi, lé wón wee bío bío kà: Bío mi wee wé á ï zũ. Ba nùpua wee leéka le mi yú le mukānĩ binbirĩ, à mi jɔn húrɔn le Dónbeenĩ yahó. 2 Awa, á mi cén fánĩ mi yĩo, à dé pánká miten yi, à bío ká mia jũhũ hĩa yí búe. Mu bon. I zũ le bío mi wee wé á jii yí sú ï Maá Dónbeenĩ yahó. 3 Awa, á mi bĩnĩ leéka mi yiwa bío mi já lè le Dónbeenĩ bíonĩ á tà le yi bío. Mi yèrémá mi yilera lè mi wára, à wé bè le bíonĩ mu yi. Ká mi yí fánia mi yĩo, á ï buee yòoka mi wán là a kǎnlo bío. Mi máa ðàn máa zũn ï buenlò mi cǎn pǎahũ. 4 ƐƐ ká 6a búu màhá wi mi cǎn ho Saade mu lóhó kèrètɛwa kuure tǎhũ á buan miten sese le Dónbeenĩ yahó lòn nùpua na sɪ-zinia wee ce wéréwéré. Bán á à bè làa mi ká 6a zǎ há sɪ-poa, lé bío 6a ko làa bú.

† 2:20 Zezabɛle: Mi loĩ Bá-záwa nín-yání vǎahũ (1 Rois) 16.31; 19.1-2 § 2:26-28 Tá-tĩa mànáyĩire: Le mànáyĩire mu wee zéeni le sée yíró bío. Le mún wee zéeni a Krista bá-zámu búakáró bío. Mi loĩ Lení vǎahũ (Psaumes) 2.8-9; Míló vǎahũ (Nombres) 24.17; Bè-sànkani vǎahũ 22.16

⁵ «Làa bñn sii á yia dàrina ho fũuhũ fá, á wón ñ zĩnĩ lè hã sĩ-poa. O yèni á ì máa lén bĩa yú le mukãñĩ binbirĩ yènnáa vũahũ yì hùúu. Í ì ãñ ì Maá lè mí tonkarowá yahó á à bío le ãanso bío sã miĩ.

⁶ «Yia wee jí bío, à ãanso jí bío le Dónbeenĩ Hácirí wee bío na 6a kèrètɛwa kuio yi sese.»

Bio mà nòn ho Filadelfii kèrètɛwa kuure yi

⁷ «Hã jì-cúa na kà á ù túa à na le Dónbeenĩ tonkaro na wee pa ho Filadelfii lóhó kèrètɛwa kuure yi:

«Yia na ãan sii mia, na lé ho túiá poni ãanso, yia ó o *Daviide béenĩ díró níi naló pánká wi níi yì lòn woohũ won-za, yia héra mu bío jii à nùpue máa dàñ pe mu jii, na mún pon mu bío jii à nùpue máa dàñ hén mu jii, lé wón wee bío bío kà: ⁸ Bío mi wee wé á ì zũ. Í zũ le 6a nùpua yí máa kãñbi mia sese, èé ká mi máhã pá wee bè ì bíoní yì, mi yí pá ì bío 6a nùpua yahó. Awa, ì héra ho zũajii nòn mia. A nùpue na mún dà à bĩnĩ ì pe ho á mia. ⁹ Mi loñ, bío ká lé bío á ì ì wé làa bĩa bío sã a Satãni yì, bán na wee fũaa hã sabioní le mí lé 6a *zúífũwa à mu jòn yí bon. Í ì wé á 6a ãueé fàrá mí ñonkójúná wán mi yahó, á 6a à zũñ le ì wa mia. ¹⁰ Bío á ì henía nòn mia le mí hĩ mi sĩa á mi tà bò yì. Lé bñn nòn á le lònbee na ãueé khén ho ãmíjã nùpua búenbúen kúará á ìnén bèn mún ñ kãní mia yì. ¹¹ Hen làa ãinú ká ì ãuen. Bío mi dó mi sĩa miĩ lé bñn mi fàrá ãñ wán làa bío mi wee wéráa mu, bèra a na ò o búí hĩa yí fé mi bío na wee zéeni le mí fá ho fũuhũ.

¹² «Yia dàrina ho fũuhũ fá, wón ñ kèñ lòn bòròbòrò ì Maá *Dónbeenĩ zĩ-beenĩ yì fééé. Bãnsò ò kèñ le zii mu yì fééé. Í Maá Dónbeenĩ yèni, lè le lóhó yèni á ì ì túa ãanso wán. Hón lóhó so lé ho Zeruzalɛmu finle na à lé ho wáayi le Dónbeenĩ cón á à lii. Inén yèn-finle á ì mún ñ túa ãanso wán.

¹³ «Yia wee jí bío, à ãanso jí bío le Dónbeenĩ Hácirí wee bío na 6a kèrètɛwa kuio yi sese.»

Bio mà nòn ho Lawodisee kèrètɛwa kuure yi

¹⁴ «Hã jì-cúa na kà á ù túa à na le Dónbeenĩ tonkaro yì, yia wee pa ho Lawodisee lóhó kèrètɛwa kuure yi:

«Yia yèni 6a le *Amiina, yia wee mi ho túiá poni le Dónbeenĩ jii, yia láayi wi, yia lé ho túiá poni ãanso, na le Dónbeenĩ ãñ wán léraráa mu bío búenbúen, lé wón wee bío bío kà: ¹⁵ Bío mi wee wé á ì zũ. Le Dónbeenĩ bío yì, á mi yí sùwa, á mi mún yí wan. Mi lá ka lè mi sùwa táá mi lá wan, se bñn pá wáa sũaaní. ¹⁶ Ká bío mi yí sùwa á mi mún yí wan, à mi ka tññ, á ì ì kũn mia á à kúia. ¹⁷ Mi wee bío le mi níi bío wi, le mi bò miten mi nãfòró wán, bío búí yí fòora mia, táá. A mi yí zũ ká mi lé 6a yinyio ãansowá á bío makári wi. Mi lé 6a ññ-khenia. Mi lé 6a muiwá á wee vará mi bío. ¹⁸ Awa, á mi día le ì zéeni mia: Ho sãnú binbirĩ na ceéra ho dũhũ yì á mi wáa ãuee yá ì cón. Lé bñn ñ na ká mi ì wé mu bío ãansowá binbirí. Mi ãuee yá hã sĩ-poa ì cón à zĩ sàráa mi ñyio. Mi mún ãuee yá hã ylo ãñ ì cón à váani lè mi ylo à mi wé mi. ¹⁹ Bĩa á ìnén wa ká 6a wó khon, á ì zã làa ba, à bé 6a. Mi cén bĩnĩ dé sòobéé miten yì, à yèrémá mi yilera lè mi wárá. ²⁰ Mi loñ, ì ãñ ho zũajii á wee tènĩ. Ká yia jã ì sã á tà le ì ãuee zo, á ì ì zo ãanso cón á wa à páani ì dí.

²¹ «Yia dàrina ho fūuhū fá, á ĩ wé á ɓànsò ò keení mu bá-zàmu kanmúini wán ĩ nísání, làa ɓio á ínén mún fá ho fūuhū á karáráa ĩ bá-zàmu kanmúini wán ĩ Maá nísání.

²² «Yia wee jí ɓio, á ɓànsò jí ɓio le Dónbeení Hácírí wee ɓio na ɓa kèrètíewa kuio yi sese.»

4

Le khòonti na le Dónbeení wee yi ho wáayi

¹ Bún mɔn, á ĩ ɓínía mɔn à ho wáayi jii héra. A mu tãmu na lá ɓia làa mi lè ho yahó, na sã wee jí lòn ɓūaani, lé bún tɛn wee ɓio làa mi: «Buee yòo hen, á ĩ zéeni ɓio ɓueé wé làa fo.» ² Mí lahó yi, á le Dónbeení Hácírí pànká kera ĩ wán, á ĩ mɔn mu bá-zàmu kanmúini ɓúí ho wáayi ò o ɓúí kará le wán. ³ ɓànsò semu ka lè há *hue-seni ɓúí na ɓa le zasipu làa saaduana clacɓakaró ɓio síi, á wee juiika kúiakúia. Le bon-khónle mún ló kɛnía mu bá-zàmu kanmúini mu yi á wee juiika lòn *hue-seni na ɓa le emeroode. ⁴ Mu bá-zàmu kanmúini mu ɓàn síi ɓóní làa ɓio náa kɛnía le yi, á ɓa nĩ-kɛa ɓóní làa nùwã náa kará wán. Ba ɓúenɓúen zã há sɛ-poa, á ɓúra mu bá-zàmu khònlúaa na wó lè ho sánú. ⁵ Mu bá-zàmu kanmúini mu á ho vohó juiikaró wee lé yi, á ho nàmakaró sã mún wee jí le yi. Há fɛntá-cúawa ɓio hɛɓun zánia yɛen ɓará le yahó. Hón lé há háciira ɓio hɛɓun na ɓio sã le Dónbeení yi. ⁶ ɓio ɓúí lòn saahó na jumu wee ce wéréwéré lòn máká dūuhú á mún wi mu bá-zàmu kanmúini mu yahó.

ɓúaa ɓúaa náa ɓúí mún dɛn kɛnía le kanmúini mu yi. Ba yara lè ɓa máa ɓúenɓúen lée yi. ⁷ O nín-yání yia ka lòn kúden. O jɓun níi yia ka lòn dāa-za. O tɛn níi yia yahó ka lòn núpue yahó. O náa níi yia wón ka lòn duio na déera wà. ⁸ Ba mí ɓúaa náa ɓúenɓúen á mía ɓio hɛzɛn hɛzɛn wi. Há ɓúenɓúen wó lè há yi. ɓio ká lé ɓio ɓa wee ɓio le wisoni lè ho tɛnaahú fɛɛɛ:

«O Núhúso Dónbeení ɓàn síi mía.

O dá mu ɓio ɓúenɓúen.

O wi ká ɓio ɓúí dɛn yi léra.

O wi fɛɛɛ, o ɓò ò ɓuen.»

⁹ Hen ká ɓa ɓúaa mu sansan wee ɓio yia kará mu bá-zàmu kanmúini wán beemu ɓio á wee khòoní a, á wee dé o ɓaráká, wón na wi fɛɛɛ há lúlúio na jii mía yi, ¹⁰ á ɓa nĩ-kɛa ɓóní làa nùwã náa líi ɓúrá yia kará mu bá-zàmu kanmúini wán na wi fɛɛɛ há lúlúio na jii mía yahó á ɓúaaní a. Ba wee wé hén mí sánú khònlúaa líi kúia mu bá-zàmu kanmúini yahó ká ɓa à ɓio ɓio ká:

¹¹ «Núhúso, wa Dónbeení,

fo ko lè ho cùkú.

Fo ko lè le khòoní.

Ho pànká ɓúenɓúen ɓio sã foñ.

Lé ɓio ũnén lé yia léra mu ɓio ɓúenɓúen.

Ũnén lé yia le mu keñ,

á mu ɓèn wi.»

5

O Pioza mí dòn lé yia ko lè ho vūahú ɓenló

¹ ĩ ɓínía le ĩ loñ, á ĩ mɔn à yia kará mu bá-zàmu kanmúini wán ɓuan vūahú ɓúí lè mí nín-tiání. Ho vūahú mu yahó lè ho mání ɓúenɓúen á ho túaró wi wán, á bun. Ho jii lan lè ho sò-mánu há zen cúaa-hɛɓun. ² ĩ mún

mən wáayi tonkaro búí na pànká wi, ò o wee bío bío kà pónpón: «Yia ko lè ho sò-mánu na lan lè ho vūahú mu jii firó à ben ho lé o yén?»³ Ká yia mǎhá ko lè ho benló à kàrán ho á yí ló. Bǎnsó mía ho wáayi, o mún mía ho tá wán, á ho tá fíkǎhú ó o mún mía yi. ⁴ A ĩ 6èntín wá mu bío yi làa sòobé, lé bío á yia ko lè ho benló à kàrán ho á yí ló. ⁵ A 6a nǐ-kǐa 6óní làa nùwǎ náa nǐ-kéní búí á wee bío làa mi: «Yí wá bío. Loń, yia 6a wee ve làa Zudaa zǐ-júhú nùpua kúden, o béε *Daviide mǎnmǎní, á fá ho fūuhú.* Wón lé yia ko lè ho sò-mánu na lan lè ho vūahú mu jii firó, à ben ho.»

⁶ I bǐnía le ĩ loń, á ĩ mən Pioza búí na ka lòn yia na 6a fǎ yan làa muini, ká a dǐn le béenǐ kanmúini sǐi yi, 6a bùaa bùaa náa, lè 6a nǐ-kǐa 6óní làa nùwǎ náa tǐahú. O Pioza mu wǎa là a yǐo lé mu bío hẹ̀run hẹ̀run. Hón yǐo so lé hǎ háciira bío hẹ̀run na le Dónbeenǐ tonkaa ho dǐmǐjá kùarǎa búenbúen yi. ⁷ O Pioza mu vá vaá 6ó yia kará mu bá-zǎmu kanmúini wán, ò o fó ho vūahú na á wón buan lè mí nín-tǎni. ⁸ Bío ó o fó ho buan, á 6a bùaa bùaa náa lè 6a nǐ-kǐa 6óní làa nùwǎ náa á 6ueé búrá a Pioza mu yahó. Ba búenbúen buan hǎ kòncówá, á mún buan hǎ lánpóra na wó lè ho sǎnú, na mu bío búí na sǎmu sǐ sǐ á wee cǐ yi. Bún bío so wee zéeni bío sǎ le Dónbeenǐ yi fióró bío. ⁹ A 6a bùaa bùaa náa lè 6a nǐ-kǐa 6óní làa nùwǎ náa wee sío le len-finle na ká:

«Ūnén lé fo ko lè ho vūahú mu féró.
Fo ko lè ho vūahú mu féró à fi ho sò-mánu na lan ho jii.
Lé bío ūnén lé fo 6a yan lè le muini.

Ū cǎni lé dǐo yà 6a nùpua á 6a bío sǎ le Dónbeenǐ yi.
Ba ló ho dǐmǐjá kǎna nùpua lè mí sǐwǎ búenbúen yi,
hǎrí 6a wé lùe lée lùe,
hǎrí 6a bío bíoni lée bíoni.

¹⁰ Fo wó á 6a lé wán *Dónbeenǐ yankarowá nǐpomu,
à 6a wé sǎ na le yi.

Ba à dǐ le béenǐ ho tá wán.»

¹¹ I bǐnía le ĩ loń, á ĩ já ho wáayi tonkarowá sǎ. Ba ka cèrécèrécèré, á kǐnía mu bá-zǎmu kanmúini, lè 6a bùaa bùaa náa, lè 6a nǐ-kǐa 6óní làa nùwǎ náa yi.† ¹² Bío ká lé bío 6a wee bío pónpón:

«O Pioza na 6a lá fá
á ho dǎnló, lè ho nǎfòró, lè mu bè-zǔnmini, lè ho pànká á bío sǎ yi.

O ko lè le kǎnbii.

O ko lè ho cùkú.

O ko lè le khòoní.»

¹³ A mu bè-lénnia búenbúen, bío wi ho wáayi làa bío wi ho tá yi, bío wi ho tá fíkǎhú, làa bío wi mu jumú yi, mu búenbúen na wi hǎ kùarǎa búenbúen yi, á ĩ já sǎ à mu wee bío bío ká:

«Le khòoní, lè le kǎnbii, lè ho cùkú, lè ho pànká
á bío sǎ yia kará mu bá-zǎmu kanmúini wán,
là a Pioza yi fǐéé hǎ lúlúio na jii mía yi.»

¹⁴ A 6a bùaa bùaa náa le: Amiina! A 6a nǐ-kǐa 6óní làa nùwǎ náa 6èn líi búrá à 6a bùaanía 6a.

6

O Pioza fù ho sò-mánu bío hẹ̀zn

* **5:5** Zudaa zǐ-júhú nùpua kúden là a béε Daviide mǎnmǎni: Mi loń Bío Núhú Búeenǐ vūahú (Genèse) 49.9; Ezayii vūahú 11.1, 10 † **5:11** Mi loń Daniyele vūahú 7.10

¹ I bíníá le í loń, á ì m̀on ò o Pioza fù ho nín-yání sò-mánu na lá lan ho vūahũ jii. A ì j́á 6a bùaa bùaa náa yà-kéní sã ò o béra lòn viohó na ná: «Buee khíí lén!» ² A ì le í loń, à léé cón-poni na. Yia yòora a á buan le tée. O búí ǹon mu bá-zàmu khònlúee wo yi ó o búra á wàráa lòn san-béε á t̄in wà wá fá ho fūuhũ.

³ O o Pioza fù ho j̄un níi sò-mánu na lá lan ho vūahũ jii. A ì j́á 6a bùaa bùaa náa j̄un níiso sã ò o béra: «Buee khíí lén!» ⁴ O o cúa búí zoó ló hùεεn lòn d̄shũ. Yia kará a wán ó o búí ǹon ho pánká yi, ò o wé à ho héera yí keń ho tá wán, à 6a nùpua wé búe mín. O búí ǹon ho khà-tó-tóní wo yi ó o buan.

⁵ O o Pioza fù ho t̄in níi sò-mánu na lá lan ho vūahũ jii. A ì j́á 6a bùaa bùaa náa t̄in níiso sã ó o béra: «Buee khíí lén!» A ì le í loń, à léé cón-bíri na lua. Yia kará a wán á buan le d̄εε na 6a wee m̀nzá lè mu bío linlimu. ⁶ A ì j́á bío búí sã lòn nùpue támu 6a bùaa bùaa náa síi yi à mu wee bío: «O nùpue wizon-kùure sámú sáánii lé hã daa làn-pámúarè dà-kéní yàwá. Ká mu lé hã sío, se léé làn-pámúarè bío t̄in ho yàwá dà-kéní mu yi. Ká ho j̄iló lè ho *d̄ivén b̄un à ù díá mí yàwá yi.»

⁷ O o Pioza fù ho náa níi sò-mánu na lá lan ho vūahũ jii. A ì j́á 6a bùaa bùaa náa níiso sã ó o béra: «Buee khíí lén!» ⁸ A ì le í loń à léé cón-khūuní na lua. Yia kará a wán yèni 6a le Húmú. Ho ñ-hónbó-lóhó bò a m̀on. Ho ðimíj́á nùpua búenbúen sankanòn cúa-náa níi bío dó 6a níi yi, à 6a búe 6a lè ho khà-tóní, lè le híni, lè mu wámú, lè 6a zín-búaa.

⁹ O o Pioza fù ho hònú níi sò-mánu na lá lan ho vūahũ jii, á ì m̀on hã mànákáwa búí le muini yεεnii tá. B̄ia bò le Dónbeení bíoni yi, á mà ho t̄iá le j̄ii á 6a bó, lé bán te mí mànákáwa. ¹⁰ Bío kà lé bío hã mànákáwa mu wee bío p̄np̄n: «Núhũso Dónbeení na b̄an síi mía, yia lé ho t̄iá poni b̄anso, lé ho p̄ahũ yén fo ò pa á à siinínáa ho ðimíj́á nùpua j̄úná á à ðiráa hã yúaa wa búero bío yi coon?» ¹¹ A le Dónbeení ǹon hã sí-poa 6a ñ-kéní kéní yi, à le b̄ia ǹon 6a yi le 6a hí mí sía ðinú à paráa 6a ninzáwa ton-sáwá, b̄an zàwa lè b̄an híni na 6a à búe lè b̄arén bío síi j̄ii síró.

¹² I bíníá le í loń, á ì m̀on ò o Pioza fù ho h̄ez̄in níi sò-mánu na lá lan ho vūahũ jii, á ho tá d̄ekío lè mí pánká. A le wii yèrémáa ka kúirikúirikúiri, à ho p̄ihũ hón mùia hobobo lòn c̄ani. ¹³ Hã mànàayio wee tè lii lòn hánbíó na ho pinpi-beení wee díi. ¹⁴ Ho wáayi bun zon mín yi lòn p̄ahũ á v̄unun, á hã búaa lè hã táwá na mu j̄umu k̄nía yi, b̄un búenbúen lóka mí lara yi á v̄unun. ¹⁵ Ho ðimíj́á búenbúen bá-zàwa lè 6a j̄únása, 6a dásiwá j̄únása, ho n̄àf̄oró b̄ansowá, b̄ia pánkáwá wi, 6a wobáani làa b̄ia wi míten, 6a búenbúen héera sà míten hã k̄ani yi lè hã búaa hue-beera p̄onna. ¹⁶ A 6a wee bío lè hã búaa lè mí hue-beera: «Mí j̄i w̄en, à yia kará mu bá-zàmu kanmúini wán à yí mi w̄en, ò o Pioza síini wa j̄úná. ¹⁷ Lé bío á yia kará mu bá-zàmu kanmúini wán là a Pioza wizon-beení na 6a à f̄i le cítii yi wáa d̄n. A yia dà à k̄ani míten le wizonle mu yi wón mía.»

7

Le Dónbeení bò le flimini mí ton-sáwá buráa wán

¹ B̄un m̀on, á ì m̀on le Dónbeení tonkarowá nùwá náa à 6a ðin ho ðimíj́á s̄aa mí bío náa yi á hò ho pinpiró hen na 6a ðinka yi, à ho yí và ho tá, lè mu j̄un-beera, lè hã v̄insla wán. ² A ì bíníá le í loń, á ì m̀on le Dónbeení tonkaro veere ò o ló lè le wii h̄eníi. Le d̄εε na le Dónbeení, ðio lé le mukáni b̄anso, à wee bè lè mí flimini ó o buan. O o b̄ia bío kà

pǎnpǎn lè le Dónbeenì tonkarowà nùwā náa mu, bía le nǎn ho pánká yí à 6a yáaráa ho tá lè mu òun-beera: ³ «Ho tá lè mu òun-beera lè hā vīnsīa á mí ðīn yí yáa ká wa yí bò le fliminì wàn Dónbeenì ton-sáwá 6uráa wán yí wó.» ⁴ A bía le fliminì mu bò wán á 6a zéenia jii láa mi. Ba 6úen6úen wó nùpua muaaseé 6úará-hèpun làa muaaseé náa. Ba ló a *Isirayeele nǐpomu zì-òúná 6úen6úen yí. ⁵⁻⁸ O *Zudaa zì-òúhú nùpua na le fliminì mu bò wán lée muaaseé píru òun. O o Urubēn, là a Kaade, là a Azeeere, là a Neftalíi, là a Manasee, là a Simion, là a Levii, là a Izakaare, là a Zabulon, là a Zozeefu, là a Bēnzamee, bán 6úen6úen zì-òúná nùpua muaaseé píru òun òun á le fliminì mu bò wán.

Ba zāamá-kúii ðīn o Pioza yahó

⁹ Būn mǎn, á ī le ī loŋ, à lée minka zāamá-kúii na. Ba jii yí dà máa zūn. Ba ló ho ðīmíjǎ kǎna nùpua lè mí síwá 6úen6úen yí, hārí 6a wé lùe lée lùe, hārí 6a bío bíonì lée bíonì. I mǎn 6a à 6a ðīn mu bá-zàmu kanmúinì yahó, là a Pioza yahó. Ba zā hā sí-poa, á 6uanka hā yúkuio vǎnna à zéeni le mí sīa wan. ¹⁰ Bǐo kà lé bǐo 6a wee bío pǎnpǎn:

«Wàn Dónbeenì na kará mu bá-zàmu kanmúinì wán là a Pioza, lé bán kǎnía wēn.»

¹¹ A ho wáayi tonkarowà 6úen6úen ðīn kǎnía 6a nǐ-kía 6óní làa nùwā náa, lè 6a bùaa bùaa náa na ðīn kǎnía mu bá-zàmu kanmúinì yí á líí 6úrá le yahó, á wee 6úaanì le Dónbeenì ¹² ká 6a a bío:

«*Amiina!

Mu bè-zúrúminì lè ho ðànló lè ho pánká á bǐo sǎ wàn Dónbeenì yí.

Le ko lè le kǎnbii lè ho cùkú.

Wa ko wa khòonì le à dé le bārákà fēee hā lúlúio na jii mía yí.

*Amiina!»

¹³ A 6a nǐ-kía nǐ-kéní wáa tùara mii: «Ba sí-poa 6ànsowá mu á fo zū le? Ba wee lé wen?» ¹⁴ A ī bía nǎn wo yí: «Wàn maá, únén lé fo zū 6a.» O o nǐ-kǎnle mu bǐnía bía: «Bia kà lé bía kǎa le lònbe-be-beeni* yí. Ba seera mí sí-zǐnia o Pioza cǎni yí á hā wee ce pǔiapǔia. ¹⁵ Lé būn te bío 6a ðīnnáa le Dónbeenì bá-zàmu kanmúinì yahó. Ba wee sá na le Dónbeenì yí le wisoni lè mí tǐnàahú fēee le zǐ-beeni na bǐo sǎ le yí yí. A le Dónbeenì, ðio kará mu bá-zàmu kanmúinì wán á à keŋ láa ba, á à pa 6a bǐo.

¹⁶ Hǐni làa òu-hǎnì máa bǐnì máa ðàŋ 6a.

Wii máa bǐnì máa jí 6a,

á wunwuró mún máa bǐnì máa beé 6a lò.

¹⁷ Lé bǐo ó o Pioza na wi mu bá-zàmu kanmúinì sǐi yí á à pa 6a bío làa bǐo ó o pi-pa wee wé paráa mí pia bío. O wé è dí 6a yahó á à varáa le òun-ðǎnì yí, ðio wee na le mukǎnì binbirì, á le Dónbeenì á à sùuka 6a yèn-caa 6úen6úen.»

8

O Pioza fù ho hèpun nǐi sò-mánu

¹ Bǐo ó o Pioza màhǎ fù ho hèpun nǐi sò-mánu na lá lan ho vūahú jii, á bío ho wáayi 6úen6úen wó tétété á dó mí yí. ² A ī le ī loŋ, á ī mǎn le Dónbeenì tonkarowà nùwā hèpun na ðīn le Dónbeenì yahó. A 6a nǎn hā bùaanì dà-kéní kéní 6a yí. ³ A le Dónbeenì tonkaro veere 6úí ló á 6ueé ðīn le *ǎnsǎn cǐnǐi ðēe nǐsǎnì. O 6uan ho lánpóhó na 6a wee wé cǐi mu bío na sǎmu sí yí. Ho wó lè ho sǎnú. A 6a nǎn mu bío na sǎmu sí cèrèe wo

* **7:14** Le lònbe-be-beeni: Mi Lorí Matiye vūahú 24.21; Maaki vūahú 13.19

yi ò o cǐí mu ho yi ho *ánsán cǐíní dèe na wó lè ho sánú wán, dío wi mu bá-zàmu kanmúíní yahó. A mu bío mu làa bíá bío sá le Dónbeení yi fióró ò o páaní na le Dónbeení yi. ⁴ A mu bío na sámu sí na wee cǐí ho lánpóhó na ó o buan yi yííní làa bíá bío sá le Dónbeení yi fióró á páaní yòó dǎn le Dónbeení. ⁵ Bún mǎn ó o wáyí tonkaro mu khá há donfúaa ho *ánsán cǐíní á kúaa ho lánpóhó mu yi á kónkúaa kúaa ho tá wán lè mí pánká. Bío ó o kónkúaa há kúaa kà síí, á ho viohó juiíkaa á nàmakaa, á ho tá dèkíó lè mí pánká.

Hã bũaani bío náa na nín-yání wǎ

⁶ A ho wáyí tonkarowà nùwǎ hẹ̀run na buan há bũaani wǎa wíokaa mítén há wǎló bío yi.

⁷ O o nín-yání tonkaro wǎa wǎ mí bũaani. Bío ó o wǎ le, á ho viohó mànàayio, lè ho dǎhǔ, lè le cǎni lùnkaa mín yi á dǐndǐn tò ho tá yi. A ho tá lè mí vǐnsá lè mí jíní bío na cǎka búenbúen á à yí mu bǎn sankanòn cúa-tǐn.

⁸ O o run níi tonkaro á wǎ mí bũaani. A bío búí lòn búe-beení na zà, á ba lèera dó mu yámú jumu yi, á bío yèrémáa wó le cǎni á à yí mu bǎn sankanòn cúa-tǐn. ⁹ A ba bùaa na wi le cǎni mu yi á húrun. A há wanna na wi le yi mún fù.

¹⁰ O o cúa-tǐn níi tonkaro wǎ mí bũaani. A le mànàayi-be-beení búí zà wó ho dǎhǔ kùera lion há vǔna lè há run-dǎa bǎn sankanòn cúa-tǐn tǐn wán. ¹¹ Le mànàayiire mu yèni ba le Hènheró. A há vǔna lè há run-dǎa jumu, á bío yèrémáa wó mu run-hia á à yí mu sankanòn cúa-tǐn. A ba nùpua cèrèe húrun lé bío ba run mu run-hia mu.

¹² O o cúa-náa níi tonkaro wǎ mí bũaani. A le wii, lè ho pǐihǔ, lè há mànàayio sankanòn cúa-tǐn tǐn níi á bóonía yi, á mu bǎn khoomu sankanòn cúa-tǐn tǐn níi á wó. A le wisoni lè ho tǐnàahǔ sankanòn cúa-tǐn tǐn níi wó le tǐbíri cǐkoon.

¹³ A í lè í loí, á í mǎn duio búí ò o yòó wee dèe ho wáyí firíciríi á wee bío bío kà pǎnpǎn: «Yéréké loo! Yéréké! Ho yéréké á à sá ho dǐmǐjǎ nùpua yi lé bío le Dónbeení tonkarowà nùwǎ tǐn na ká á à wǎ mí bũaani.»

9

Bíó wó há bũaani bío hònú níi wǎló mǎn

¹ O o cúa-hònú níi tonkaro wǎ mí bũaani. A í mǎn mànàayiire búí na kùera lion ho tá yi. Ho kǎhǔ na náyiló jii mía jii won-za á ba nǎn le yi. ² A le bueé héra ho kǎhǔ na náyiló jii mía jii, á le minka yííní ló ho yi kúntùn, á pon ho tá búenbúen yi á mu wó le tǐbíri á le wii yí máa mi. ³ A ba kòoyówá ló le yííní mu yi á bera fò ho tá. Ba nǎn ho pánká ba yi á ba wé táa ba nùpua lè ba naawà bío síí. ⁴ A ba bíá nǎn ba yi le le jíní, lè há vǐnsá, làa bío lée bío na wee sá há vǎnna à ba yí tǔii yi. Ká ba nùpua na le Dónbeení fliminí mía wán lé bán mí dòn à ba wé táa. ⁵ Ba yí nǎn le níi ba yi le ba búe ba nùpua mu, ká ba màhá à beé ba lò làa sòobéé á à dǎ há pǐina bío hònú. Bío ba wee beé là a nùpue lò á ka lòn naa táró vía bío síí. ⁶ Pǎahǔ na á bǔn n wé yi ká ba nùpua wé è bío le mí lá húrun se mu sũaani. Ée ká ba màhá máa hí. Ba sía wé è vá mu húmú yi. Ée ká ba máa yí mu.

⁷ Ba kòoyówá mu ka lòn cúaawa na ba wíokaa há hǐa táró bío yi. Ba búenbúen júná á mu bío búí ponka yi lòn bá-zàmu khònlúaa na wó lè

ho sánú. Ba yara ka lòn nùpua yara, ⁸ á jún-vání túeeka lòn háawa jún-vání. Ba jia ka lòn kúdenwà jia. ⁹ Ba kosía ka lè há ponka yi làa hñnló bíowa búí. Ba mía sã wee jí wùrùwári wùrùwári lòn wòtórówa lè mí cúawa na lùwa bò ò va há há. ¹⁰ Ba zúaa wi á ka lòn naawà zúaa. Lé hñn zúaa so á 6a à beé lè 6a nùpua lò há piina bío hònú yi. ¹¹ Ba kòoyówá mu béé lé o tonkaro na pan ho kshú na nàyiló jii mía yi. O yèni lè mu heberemu 6a le Abadon, ká mu kerεkimu á 6a wee ve o làa Apoliyon, mu kúará le «Bè-yáaro.» ¹² Bún lé ho nín-yání yéréké na wó khíina. Yérékéwá bío jún á pá à bñí ì wé á à sí bún yi.

Bio wó há búaani bío hēzín nī wíló món

¹³ Bún món ó o cúa-hēzín nī tonkaro á wá mí búaani. A ho *ānsān cīnīi dēe na wó lè ho sánú, dīo wi le Dónbeenī yahó á tāmú búí ló kónbúaa mí bío náa yi á ĩ já sã. ¹⁴ Mu tāmú mu bía nōn o tonkaro cúa-hēzín nī na guan mí búaani yi: «Ba tonkarowà na ló ho wáyai nùwã náa na 6a can ho muhú na 6a le Efaraate jii à ũ fee kúia.» ¹⁵ O o feera 6a kúaarà à 6a búe ho dímjá nùpua sankanòn cúa-tín nī júhú. Ba lá wíokaa 6a díá á pannáa dén lúlúure so, hón pñihú so, dén wizonle so, hón pñn-kéní kéní so. ¹⁶ Barén hñn-táwá na yòora 6a cúawa á 6a zéenia jii làa mi. Ba le 6a lé ho muaaseé khíá-pírú píru júná khíá-jún. ¹⁷ Bío á ĩ mōn lè 6a síí lé bío ká: Ba búenbúen mu bíowa ponka kosía yi. Mu búí ka hūeen lòn dshú. Mu búí lé mu bè-búrán. Mu búí lé mu bè-dondó. Ba cúawa júná ka lòn kúdenwà júná. Ho dshú lè le yīnī lè ho kíribi wee lé lè 6a jini. ¹⁸ Mu bè-sūmáa bío tín mu, ho dshú lè le yīnī lè ho kíribi na wee lé lè 6a jini lé bío bóka ho dímjá nùpua. Bía mu bó búenbúen á à yí 6a sankanòn cúa-tín. ¹⁹ Ba cúawa mu pánkáwá wi 6a jini lè 6a zúaa yi. Mu bon, 6a zúaa júná wi á ka lòn háwá, lé hñn 6a wee bóonínáa 6a nùpua yi.

²⁰ Ká 6a nùpua na mu bè-sūmáa á yí yú yí bó, bán pá yí yèrémáa yí díá mí wōnna háló. Ba pá wee búaani 6a cínáwa. Há wōnna na wó lè ho sánú, làa há wó lè le wén-hñnló, làa há wó lè ho tōjñn, làa há wó lè há huua lè há búeení, bún na yí máa mi mu bío, á yí máa jí mu bío, á yí dà máa wé dēe, lé bún á bán pá wee búaani. ²¹ Ba nùpua búeró, lè mu nín-símú wéró, lè ho há-fénló lè ho bá-fénló lè mí síiwá, lè ho kñnló, bún búenbúen á 6a pá yí yèrémáa á yí díá wéró.

10

Ho vñn-za na á ho wáyai tonkaro guan

¹ A ĩ bñía le ĩ lorí, á ĩ mōn le Dónbeenī tonkaro búí na pánká wi, ò o ló ho wáyai wee lii. Le dùndúure pon wo yi lòn dà-zínii. A le bon-khñnle bánbáa o júhú. O yahó wee juiika lòn wii, á zení ka lòn dshú bòròbòròwa. ² Vñn-za búí na héra ó o guan. O nín-tlānín zeñ ó o bò mu yámú jumu wán, ká a nín-káahón zeñ ó o bò ho tá wán, ³ ò o béra pñpñn lòn kúden. Bío ó o béra ká síí, á ho vlohó nāmakaró bía há zen cúa-hējún. ⁴ Bío á hón vlohó so nāmakaa khíina, á ĩ wi á ĩ túa bío ho nāmakaró mu bía, á ĩ já tāmú búí sã ho wáyai à mu bía: «Ho vlohó mu nāmakaró bán jii-cúá á ũ bua ũ dōn. Yí túa há.» ⁵ O o tonkaro na á ĩ mōn ò o dñn mu yámú jumu lè ho tá wán, á hōonía mí nín-tlānín nī dá ho wáyai, ⁶ ò o baa lè le Dónbeenī yèni, dīo wi bñn féee há lúlúio na jii mía yi, na léra ho wáyai làa bío wi ho yi búenbúen, lè ho tá làa bío wi ho yi búenbúen, lè mu yámú jumu, làa bío wi mu yi búenbúen. O bía: «Mu wáa máa bñí máa

mía. ⁷ Ǹnzoŋ na ó o h̀eɲun ní tonkaro á à wí mí búaań yí, búń zoń ká le Dónbeení bío na le lá le mí ì wé na sà yí á à wé á jii ì sí, làa bío le mánáa mu ǹn mí ton-sáwá na lé le jii-cúa f̀erowà yí.» ⁸ A mu tãmu na á í lá jná sã ho wáayi á t̄n bíná bía bío kà ǹn mii: «Vaa fé ho v̄ahú na ó o tonkaro na đĩn mu yámú jumu lè ho tá wán buan.» ⁹ A í b̀en vaá b́o á yí, á flora a le o na ho v̄n-za mu mii. O o bía ǹn mii: «Nín-hĩa, wáa fé ho là. Ho líí wé h̀e ũ pío hó yí h̀arí ká ho lá ka lòn sòró ũ jii yí.» ¹⁰ A í f́o ho v̄n-za mu á là. Ho yoo b́o b́o lòn sòró. Bío á í là ho v́o, á ho wó mu bè-hia í pío hó yí. ¹¹ A 6a bía bío kà ǹn mii: «Fo ko à ũ pá bíní bue bío le Dónbeení le mí ì wé lè ho đĩmíjá kána ǹpua lè mí síwà c̀er̀e, h̀arí 6a bío bíoní lée bíoní, lè 6a bá-zàwa c̀er̀e.»

11

Ba nùwã j̄un na wee mí ho t̄iá le Dónbeení j̄ii

¹ O o búí ǹn le kãní na 6a wee m̀nzá lè mu bío mii, ò o bía làa mi: «Vaa m̀nzá le *Dónbeení zĩ-beení, à m̀nzá ho *ãnsán c̄íní d̀e. Ba ǹpua na wí le Dónbeení zĩ-beení mu yí á wee búaaní le, á ũ mí à z̄ún jii. ² Ká le zĩ-beení mu b̄an lún á ũ yí m̀nzá. Hón đía ǹn bía yí z̄ú le Dónbeení yí. Ba à yonka ho lóhó na bío sã le Dónbeení yí hã p̄ina búarã-j̄un làa bío j̄un yí. ³ Ba nùwã j̄un na wee mí ho t̄iá í jii á í ì tonka à 6a búeé f̀e í jii-cúa. Ba à zĩ hã sía na wee zéení le mu yúmú wó 6a wán á à f̀eráa í jii-cúa mu hã wizooní khĩa-pírú j̄un làa búarã-t̄n yí.» ⁴ Bán nùwã j̄un so lé hã Oliivewa v̄nsla bío j̄un lè hã f̄intá-cúaaawa bío j̄un, hĩa bío bía hàání.* Ba đĩn o Nùhúso na wí ho đĩmíjá búenbúen nùhú wán yahó. ⁵ Ká a búí le mí ì wé 6a làa bè-kohó, á ho d̄shú ù lé lè 6a j̄iní lée c̄í 6a zúkúsa á à búe. Lé kà síí á ȳia le mí ì wé 6a làa bè-kohó á à híráa. ⁶ Ba yú ho p̄anká á à h̀eráa ho v̄iohó á ho máa t̀e, p̄ahú na 6a wee f̀e le Dónbeení jii-cúa yí. Ba dà à ỳeremá mu j̄umu á mu ù wé le c̄ani. Ba dà à wé á mu bè-súmáa lè mí síwà wé è sá ho đĩmíjá yí túntún ho p̄ahú na sí 6a yí.

⁷ Ká hã jii-cúa na 6a ko 6a f̀e á f̀eraa v́o, ó o ȳia búí á à lé ho k̄shú na n̄yiló jii mía yí á lée fi làa ba. O ò dàń 6a, á à búe 6a. ⁸ A 6a n̄i-hínmu 6a à kúia 6a ǹpua f̄emínló lahó yí, ho ló-beení na 6a búaa 6a Nùhúso yí ho *kùrúwá wán á b́o. Ho ló-beení mu ỳen-wàahú 6a le *Sod̄omu táá *Ezipite. ⁹ Ba ǹpua na ló ho đĩmíjá kána ǹpua lè mí síwà búenbúen yí, h̀arí 6a wé lùe lée lùe, h̀arí 6a bío bíoní lée bíoní, t̄ahú á búeé đĩn á à loń 6a nùwã j̄un mu n̄i-hínmu hã wizooní bío t̄n lè mí canko yí, á à p̄í le 6a máa nùu. ¹⁰ Ba ǹpua na ho đĩmíjá yí sía á à wa bío 6a húrún bío yí. Ba à dí mu s̄nú á à hã mín lè mu bío, lé bío 6a jii-cúa f̀erowà nùwã j̄un mu á beérarãa 6a lò làa s̀obéé.

¹¹ Ká hã wizooní bío t̄n lè mí canko mu khĩa, á le Dónbeení kúaa mí s̄nsámu na wee na le muk̄ní 6a yí á 6a v̀era h̄in̄n. A bía mu wó ȳio yí búenbúen z̄ana làa s̀obéé. ¹² A 6a nùwã j̄un mu jná tãmu búí sã p̄n̄p̄n̄ ho wáayi à mu wee bío làa ba: «Mí búeé ỳo hen.» A 6a h̄in̄n ỳo wá hã dùndúio wán ká 6a zúkúsa đĩn wee loń. ¹³ Ho p̄n̄-kéní mu yí à búń ho tá d̀ekío lè mí p̄anká, á f̀ù ho lóhó sankan̄n cúa-pírú níi. Ǹpua na húrún mu yí lée muaaseé h̀eɲun. Bía fera yí húrún bán z̄n̄kaa, á 6a búaanía le Dónbeení na wí ho wáayi.

¹⁴ Ho cúa-j̄un níi ỳeréke khĩa, á hen làa c̄íní ká ho cúa-t̄n níi ì buen.

* 11:4 Mi loń Zakari v̄ahú 4.3, 11-14

Bio wó há búaani bio hẹrun ni wíló món

¹⁵ O o hẹrun ní tonkarò wá mí búaańi, á tǎmu cèrèè bíá pónpón ho wáayi:

«Wa Núhúso Dónbeení làa *Yia ó o mǎn léra á ho ðímíjǎ béení bio màhá wáa sǎ yi binbirí, á le Dónbeení á à ði le béení féeè há lúlúio na jii mǎa yi.»

¹⁶ A ǎa ní-kíá ǎóní làa nùwǎ náa na kará mí bá-zǎmu kanmúini wán le Dónbeení yahó á lí búrá à ǎa wee búaańi le Dónbeení ¹⁷ ká ǎa à bío:

«Núhúso Dónbeení,
 únén na dà mu bio búenbúen,
 na wi féeè á wi ká bio búí ðin yi léra,

wa wee dé ũ bǎrákà,

lé bio á ũ pǎnká na jii mǎa lé hón fo lá lé ũ béení.

¹⁸ Ho ðímíjǎ kǎna nùpua sía cá foń,

èè ká únén lé yia síi wáa wee cí ǎa yi.

Ho pǎahú ðǎn à ũ fi le cítii bíá húrun búenbúen wán.

Ho pǎahú ðǎn à ũ sàání ũ ton-sáwá na lé ũ jii-cúa fèerowá,

làa bíá bio sǎ foń yi, bǎn na wee kǎnbi fo,

bíá bio jùhú wi làa bíá bio jùhú mǎa.

Ho pǎahú ðǎn à ũ yáa bíá wee yáa ho ðímíjǎ nùpua.»

¹⁹ Bio ǎa bíá wó, á le *Dónbeení zǐ-beení na wi ho wáayi jii héra. A le pǎání bonkoní ðíá wee mi. A ho viðhó juiíkkaa á nǎmakaa. Ho tá ðèkíio le mí pǎnká á ho viðhó mànaayio tò cèrèè.

12

Bio ó o háa là a yia wó làa mǎn

¹ Bún mǎn á yéréké bè-beení búí zéenia mǐten ho wáayi. O léé háa, á le wii pon yi lòn dà-zǐnii á bò mí zení ho pǐihú wán. O búra mu bá-zǎmu khènlúee na wó le há mànaayio píru jun. ² O sǎní ðǎn á wee búé, ó o wee wá pónpón. ³ A yéréké bè-veere búí bǐnía zéenia mǐten ho wáayi. Mi loń, o léé jǐa be-beení búí síi á ka hùèen lòn ðǎhú. O júná léé bio hẹrun, ká a wáa léé bio píru. O júná mí bio hẹrun á mu bá-zǎmu khènlúe-zǎwa búra yi. ⁴ O sàara há mànaayio sankanòn cúa-tǐn níi le mí zǐnii á kúaa ho tá yi. O jǐa be-beení mu ðin o háa na sǎní wee búé yahó. O wi ká a ton ò o lá a za wí. ⁵ O o háa mu ton mí za báa. O za mu kúii sùwaní mí pǎnká ho ðímíjǎ kǎna nùpua búenbúen wán. Bio ó o ton, ó o za ðèenia fó bún wán á buan yòora le Dónbeení le mí bá-zǎmu kanmúini cǎn. ⁶ Ká a háa wón lùwa van ho lahó na le Dónbeení wíokaa ká làa wo yi le ðùure yi. Lé bǐn ǎa à pa a bio yi há wizooní kǐhá-píru jun làa búará-tǐn pǎahú.

⁷ A há fio wáa cúaana ho wáayi. Le Dónbeení tonkarowá le mí jùhúso Misèele á fun là a jǐa be-beení mu le mí tonkarowá, ⁸ á ðǎrina ǎa á ǎa lahó wáa mǎa ho wáayi. ⁹ Ba jǎn wo le mí tonkarowá léra bǐn. O jǐa be-beení mu le o háa na wi bǐn hàání.* Ba wee ve o làa Ní-bákálo táá Satáni. Lé orén wee khá ho ðímíjǎ nùpua búenbúen wǐnii. Ba jǎn orén le mí tonkarowá búenbúen kúaa ho tá yi.

¹⁰ A ĩjǎ tǎmu búí sǎ ho wáayi à mu wee bío bio ká pónpón:

«Le Dónbeení wáa kǎnía wèn há làa na ká wán.

Le zéenia le mí dà mu bio búenbúen,

* **12:9** Mi Loń Bio Núhú Búeení vǎahú (Genèse) 3.1-15

le mí lé o bée.

Le zéenia le yia le mən léra á ho pànká búenbúen nən yi.

Lé bïo á yia lá wee ðin wàn Dónbeenì yahó à bàká wàn zàwa lè wàn hínni
yi

le wisoni lè ho tɛnàahú le 6a wó khon á 6a nən léra ho wáayi.

¹¹ Wàn zàwa lè wàn hínni á dàina a o Pioza cāni pànká yi,

làa bïo 6a mà le le Dónbeenì bíoni lé ho tūiá poni pànká yi.

Ba mukāni bïo yi here 6a yi, á 6a yí zāna mu húmú.

¹² Lé bún nən á minén na wi ho wáayi búenbúen wāa zāmaka.

ƐƐ ká minén na wi ho tá wán làa bïa wi mu jumumu yi á ho yéréké ðen ñ sá
yi.

Lé bïo ó o Satāni lion mi cǎn. O sli cā lè mí sòobée lé bïo ó o zū le ho pāahú
na ká a yi ka cǎinú.»

¹³ Bïo ó o n̄ia be-beenì zūna le 6a nən wo dó ho tá yi wó, ó o bò a hāa na

ton o za báa yi wee n̄a. ¹⁴ A 6a nən hā mīa búí o hāa mu yi lòn duió be-

beenì mīa, ó o dēera vannáa le dùure yi, ho lahó na le Dónbeenì wíokaa

ká làa wo yi. Lé bín 6a à pa a bïo yi hā lúlúio bïo tɛn lè mí sanká pāahú.

O o n̄ia be-beenì na mún lé o hāa mu na wi bín hāani máa yí o máa wé làa

dē. ¹⁵ O o hāa mu kúna mu jumumu á mu vānā lòn muhú jumumu á bò a hāa

món wa vaá lá a. ¹⁶ Ká ho tá mahá séenia o hāa á héra mí n̄ii à ho dēnia

vā mu jumumu búenbúen véenia. ¹⁷ Bïo mu wó kà, ó o n̄ia be-beenì mu

sli cā a hāa yi, ó o b̄inia wà vaá wee fi là a zàwa na ká. Bán zàwa so lé

6a n̄upua na wee bè bïo le Dónbeenì bò henía yi, á bò ho tūiá poni na ó o

Yeesu zéenia làa ba yi. ¹⁸ O n̄ia be-beenì mu wà vaá ðin mu yámú jumumu

n̄ii.

13

O yia na ló mu yámú jumumu yi bïo

¹ A ñ b̄inia le ñ lorí á ñ mən yia búí ò o ló mu yámú jumumu yi. O n̄uná lée

bïo h̄enun, á wāa lée bïo píru. Hā wāa mu mí bïo píru z̄inia lè mu bá-

zāmu kh̄n̄lúe-zàwa. Hā n̄uná mu á 6a túara hā yennáa wán á là lè le

Dónbeenì. ² O yia mu ka lòn man̄n mùindaa. O n̄in-khonna ka lòn búe-

khá n̄in-khonna, á n̄ii ka lòn kúden n̄ii. O o n̄ia be-beenì á nən mí pànká

bàn sli wo yi, á nən mí bá-zāmu bàn sli wo yi. ³ O yia mu n̄uhú dà-kení

ka lè 6a hà ho ó o lá à hí. ƐƐ ká ho mahá b̄inia wan. Bïo mu wó kà á ho

ðim̄iná n̄ipomu búenbúen wó coon mu bïo yi, á 6a tà a yia mu bïo. ⁴ A 6a

wee òuaani a n̄ia be-beenì lé bïo ó o nən mí pànká bàn sli wo yi. Ba mún

wee òuaani a yia mu ká 6a à b̄io: «Yia á à tée là a yia mu wón mīa. Yia dà

a mīa.»

⁵ O yú le n̄ii ò o wé yāa mí n̄ii yi ká a là le Dónbeenì. Bún bàn wéró n̄ii

nən wo yi hā p̄iina búarā-nun làa bïo nun yi. ⁶ O o wee bïo hā b̄in-kora

léé le Dónbeenì yi ká a là le yèni, làa hen na le wi yi, làa b̄ia wi ho wáayi.

⁷ O yú le n̄ii o ò fi làa b̄ia bïo s̄a le Dónbeenì yi à dàt 6a. O yú ho pànká

ho ðim̄iná k̄ana n̄upua lè mí síwā búenbúen wán, h̄arí 6a k̄erí lùe lée lùe,

h̄arí 6a b̄io bíoni lée bíoni. ⁸ Ho ðim̄iná n̄upua búenbúen á à òuaani a. Bán

na yennáa yí túara h̄arí ho ðim̄iná n̄uhú búeenii b̄ia yú le mukāni binbirí

yennáa wēahú yi, h̄ia ó o Pioza na 6a 6ó te, lé bán á à òuaani a.

⁹ Yia wee n̄i b̄io, à b̄anso n̄i b̄io á à b̄io: ¹⁰ Yia ho kásó zoró s̄a yi, wón ñ

zo ho. A yia ho kh̄a-tóni húmú s̄a yi, wón 6a à búe làa ho. Lé bún á b̄ia b̄io

s̄a le Dónbeenì yi ko 6a h̄i mí s̄ia yi, á wíoka dé mí s̄ia le Dónbeenì yi.

O yia na lo ho tá yi bio

¹¹ A ĩ bíníá le ĩ loń á ĩ tńn mən yia búí ò o líí lo ho tá yi. O wáa lé mu bio ñun á ka lòn Pioza wáa. Ká a máhá wee bio là a ñia be-beeni bio síí. ¹² O nín-yání yia pánká bən síí ó o yú bèra a na ò o wé sá a yahó. O wee kíká ho ðímíjńá nùpua búenbúen yi à ba búaaní a nín-yání yia na ba hà ó o lá à hí ká a máhá bíníá wan. ¹³ O wee wé mu yéréké bè-beera. O yáa wee wé à ho dšhũ lé ho wáayi líi à ba nùpua búenbúen mi. ¹⁴ O wee vliní ho ðímíjńá nùpua lé bio ó o yú le níi à wéráa bñn yéréké biowa so o yia na lo mu yámú ñumu yi yahó. O wee bio le o yia na ba hà là ho khà-tóní ó o yí húrun, à ba mí bən kansi à déráa ho cùkú wo yi. ¹⁵ O yú ho pánká ò o dé le mukāńi o kansi mu yi ò o wé ðań bio, ò o mún ðań búe bía búenbúen na le mí máa búaaní a kansi mu. ¹⁶ Bía bio ñúhũ wi làa bía bio ñúhũ mía, ho nàfòró bənsowà là ba nĩ-khenia, ba nùpua na wi míten là ba wobáanı, bən búenbúen ó o yia mu wee kíká yi à ba bè le fliminí mí nín-tíání níní wán tàá mí buráa wán. ¹⁷ Ká le fliminí mu mía nùpue wán, á bənsó yí dà bio máa yá, ó o mún yí dà bio máa yéé. Le fliminí mu lé o nín-yání yia yèni, tàá ho mílò ñii na máa là le yèni mu.

¹⁸ Ba nùpua ko ba le mí yiwa hen sese: Yia zū mu bio, á bənsó dà à zūń o yia mu yèni mílò ñii bən kúará. Mu wee zéeni a nùpue bio. Hā ñii léé 666.

14

O Pioza làa bía le Dónbeeni yà bio

¹ A ĩ bíníá le ĩ loń à léé Pioza na le búee na ba le Sion búee wán. Ba nùpua muaaseé búará-hèñun, làa muaaseé náa páanía wi le wán làa wo. Ba nùpua mu ó o Pioza là mín maá yènnáa túara buráa wán. ² A ĩ jńá tāmú búí sá ho wáayi lòn ñun-beeni vñáló. Mu sá mún wee ñí lòn vlohó na wee nāmaka là mí pánká. Mu sá wee ñí lòn kòncówá na ba wee búá. ³ Ba nùpua mu búenbúen ðńn mu bá-zamu kanmúini, là ba búaa búaa náa, là ba nĩ-kía yahó à ba wee sío le len-finle. Nùpue na dà le leni mu à à sío mía ká mu yínóń ba nùpua muaaseé búará-hèñun làa muaaseé náa mu na le Dónbeeni yà ho ðímíjńá nùpua tñahũ. ⁴ Bán á yí páanía làa háawa yí mən húúu á ba wee ce le Dónbeeni yahó. Ba wee bè o Pioza yi à varáa há lùà búenbúen na á wón wee va yi. Ho ðímíjńá nùpua tñahũ á barən lé bía le Dónbeeni yà á ba bio sá lerén là a Pioza yi lòn bè-yáa bio síí. ⁵ Ba yí fá sabéré yí mən hārí lòn wizoń-kéni. Wékheró bio yi dà máa mĩ máa léé ba yi.

Ho wáayi tonkaro búí wee bio le Dónbeeni cítii bio

⁶ A ĩ bíníá le ĩ loń á ĩ mən wáayi tonkaro búí ò o yòò wee dée ho wáayi firíciríi. O wà búee bue le bín-tente na wi bñn fěéé á ñii mía á à na ho ðímíjńá kána nùpua là mí síwá búenbúen yi, hārí ba keń lùe léé lùe, hārí ba bio bíoni léé bíoni.

⁷ O wee bio ká pónpón: «Mí wé kònbí le Dónbeeni à lén le yèni. Lé bio le Dónbeeni cítii flílo páahũ ðən. Mí wé búaaní le Dónbeeni na lera ho wáayi, là ho tá, là mu ñumu búenbúen.»

⁸ O o ñun níi wáayi tonkaro na bò a nín-yání tonkaro món, á wee bio bio ká: «Ho *Babiloona beeni bio yáara loo! Ho bio yáara! Ho dèera ho ðímíjńá nùpua búenbúen là ho bá-fénlò là ho há-fénlò là mí síwá làa sòobéé lòn *dívén na ho ñuina làa ba.» ⁹ Bñn món ó o tńn níi wáayi tonkaro na bò a ñun níi món, á bía bio ká pónpón: «Yia wé è búaaní a yia

na ló mu yámú numu yi lè mí kansi, ká ànso ó o yia mu flimini wi buure taa o ní wán, ¹⁰ á wón le Dónbeení sli á à cǐ yi làa sòobéε. Mu ù wé lòn òwén na here á le Dónbeení juiina lè ànso. O lò á à be làa sòobéε ho kíribi na wee cǐ yi ba tonkarowà na bǐo sà le Dónbeení yi là a Pioza yahó. ¹¹ A ho dǎhǔ na wee beé o lò á máa hí máa mi. Ho yiini wé è lé fεεε hǎ lúlúio na jii mǐa yi. Mu bon, bán na wé è òaani a yia lè mí kansi, na ba à bè o yia mu flimini wán, bán lò khii wé è be le wisoni lè ho tǎnahǔ fεεε.»

¹² Lé bǔn á bǐa bǐo sà le Dónbeení yi, bǐa wee bè bǐo le bò henía yi á yí binía o Yeesu mǎn, á ko ba hǐ mí sǐa yi. ¹³ I jǎ támu búii sǎ ho wáayi, à mu bǐa: «Túa bǐo ká: Bǐa wee hí ká ba páania là a Nuhúso bán júná sǐ bǐo ká wán.» A le Dónbeení Háciri le úuu le bán júná sǐ. Le ba à wǔn le lònbee na ba lá bǐo yi. Ba bè-wénia wee zéeni le ba tonlò sá se.

Lé mu bǐo khèrò pǎahǔ wǎa dǎn

¹⁴ A ǐ binía le ǐ loí à lée dùndúure dà-poni na, ò o búii lòn nùpue kará le wán. O búra mu bá-zàmu khònlúee na wó lè ho sǎnú, á buan le khònlè na jia wi. ¹⁵ O o tonkaro búii zoó ló le *Dónbeení zǐ-beeni na ho wáayi yi á wee bǐo pǎnpǎn làa yia kará le dùndúure wán: «Lá ũ khònlè à ũ khè mu bǐo ho tá wán, mu khèrò pǎahǔ dǎn.» ¹⁶ A yia kará le dùndúure wán wǎa khò mu bǐo ho tá wán búenbúen véenia. ¹⁷ O o tonkaro búii binía zoó ló le Dónbeení zǐ-beeni yi ho wáayi, á mún buan le khònlè na jia wi. ¹⁸ O o tonkaro búii na wee loí le muini yeeni dǎhǔ bǐo á zoó ló ho *ǎnsǎn cǐni líe yi. O wee bǐo bǐo ká pǎnpǎn làa yia buan le khònlè na jia wi: «Lá ũ khònlè à ũ lii khé ho èrèzén na ho tá wán búenbúen, ho wǎa bon.» ¹⁹⁻²⁰ O o wáayi tonkaro mu líi khó ho èrèzén búenbúen á lée kúaa le dà-beeni na ba wee jaa ho yi ho donkǎahǔ. Le dà-beeni na ho èrèzén wee jaa yi á wee zéeni le Dónbeení sǐ-cǐlè bǐo. Ba lée jaana ho èrèzén mu, á mu wó le cǎni vǎnaa yú hǎ kilométerewa khǐá-tǐn sǐi, ká le booró wee dé o cúa à ká a jǐhǔ.

15

Le Dónbeení tonkarowà lè mu bè-súmáa bǐo

¹ A ǐ binía le ǐ loí á ǐ mǎn yéréké bè-beeni búii ho wáayi na wó mi coon. I mǎn Dónbeení tonkarowà nùwǎ hǎpun, á buanka mu bè-súmáa bǐo hǎpun. Bǔn bè-súmáa so lé bǐo á à tí le Dónbeení sǐ-cǐlè jii. ² A ǐ binía le ǐ loí á ǐ mǎn bǐo búii lòn saahó na jumu wee ce wéréwéré lòn mákǎ dǔhǔ á ho dǎhǔ mún wi yi. Bǐa dǎrina a yia lè mí kansi lè ho mló jii na màa là a yèni, lé bán òwén ho saahó mu wán. Ba buan hǎ kòncówa na le Dónbeení nǎn ba yi, ³ á wee sǐo le Dónbeení ton-sá *Moyiize là a Pioza leni:

«Nuhúso Dónbeení na dà mu bǐo búenbúen,
bǐo fo wee wé búenbúen lé mu bè-beera, mu wee wé ba nùpua coon.
Dímíjǎ kǎna búenbúen béε,

bǐo fo wee wé búenbúen á térénna, mu òwén ho tǔiá poni wán.

⁴ Yia máa kǎnbi fo

wón mǐa.

Yia á à pǐ máa òaani fo

wón mǐa.

Fo lé le Dónbeení ũ dòn, ũ sǐi mǐa.

Ho dímíjǎ kǎna nùpua búenbúen á buéé òaani fo

lé bǐo á ũ wee wé bǐo térénna à ba mi.»

⁵ Bũn mɔ́n á ĩ mɔ́n à le zĩ-beenĩ na ho wáayi jii héra. A há pɔ́nsòni bùkú na wee zéeni le le Dónbeenĩ wi lè mí nĩpomu á zoó día wee mi. ⁶ A le Dónbeenĩ tonkarowà nùwá hẹ̀jùn mu na òuan mu bè-sùmáa bío hẹ̀jùn á zoó ló le zĩ-beenĩ mu yi. Ba zǎ há báká túa bè-poa pũiapũia, á canka mítén lè há nín-kéníwá na tá lè ho sánú. ⁷ A 6a bùaa bùaa náa na kńíá mu bá-zámu kanmúiní yi yà-kéní á nɔ́n há lánpórá bío hẹ̀jùn na wó lè ho sánú ho wáayi tonkarowà nùwá hẹ̀jùn mu yi. Há lánpórá mu sú lè le Dónbeenĩ na wi fɛɛɛ há lúlúio na jii mía yi sí-cíilè. ⁸ A le *Dónbeenĩ zĩ-beenĩ wáa sú lè le yĩní. Le yĩní mu wee zéeni le Dónbeenĩ cùkú lè le dàrló bío. A nùpue yí dà mǎa bĩnǎ mǎa zo le, ká mu bè-sùmáa bío hẹ̀jùn na 6a tonkarowà mu òuan á yí khĩina.

16

Mu bè-sùmáa bío hẹ̀jùn bío

¹ A ĩ jǎ támu búí sǎ pɔ́npɔ́n zoó le *Dónbeenĩ zĩ-beenĩ yi à mu bíá bío ká nɔ́n 6a tonkarowà nùwá hẹ̀jùn mu yi: «Le Dónbeenĩ sí-cíilè na wi há lánpórá mu yi á mí kónkó kúia ho tá wán.»

² O o nín-yání tonkaro kónkúaa mí lánpóhó yi bío kúaa. A mu hĩnɔ́n wó há cǎkǎ-sùmáa bíá búenbúen na ó o yĩa fliminĩ wi wán, bíá wee búaaaní a yĩa mu kansí.

³ O o jùn níi tonkaro kónkúaa mí lánpóhó yi bío kúaa mu yámú jumu yi, á mu yèrémáa ka lòn nĩ-hío cǎni. Á 6a bùaa na wi mu yi búenbúen húrún.

⁴ O o tĩn níi tonkaro kónkúaa mí lánpóhó yi bío kúaa há vũna lè há jundǎa yi, á há jumu yèrémáa wó le cǎni. ⁵ A ĩ jǎ ò o tonkaro na mu jumu bío wi níi yi á bíá:

«Ūnén na wi fɛɛɛ á wi ká bío búí dĩn yí léra, ū síi mía.

Bío fo fá lè ū cítii á téréna.

⁶ Ba nùpua kúaa ū jii-cúa fɛɛrowà cǎni làa bíá bío sǎ foñ na ká cǎni, á fo bèn nɔ́n le cǎni 6a yi le 6a jũ. Mu yú 6a.»

⁷ A támu búí ló ho *ǎnsǎn cĩnii, á ĩ jǎ. Mu bíá: «Mu bon, Núhũso Dónbeenĩ na dà mu bío búenbúen, bío fo wee fi lè ū cítii á téréna, mu dĩn ho túiá poni wán.»

⁸ O o náa níi tonkaro kónkúaa mí lánpóhó yi bío kúaa le wii wán. A le wii yú le níi wee cĩkaráa 6a nùpua lè mí dšhũ, ⁹ á le cĩkaa 6a làa sòobɛɛ. A 6a wee là le Dónbeenĩ, dén na pánká wi mu bè-sùmáa mu wán. Ba yí tà à yèrémá mí yilera lè mí wǎrá à dérǎa ho cùkú le Dónbeenĩ yi.

¹⁰ O o hònú níi tonkaro kónkúaa mí lánpóhó yi bío kúaa á yĩa bá-zámu kanmúiní wán. A há kána na ó o wi jũhũ wán á le tibi-cúaa dó wán. A 6a nùpua wee cúaaka mí dɛnní lé bío 6a lò wee beráa. ¹¹ A 6a wee là le Dónbeenĩ lé bío há cǎkǎwá wee beérǎa 6a lò à 6a pá yí tà yí yèrémáa yí díá mí wén-kora wéró.

¹² O o hẹ̀zĩn níi tonkaro kónkúaa mí lánpóhó yi bío kúaa ho muhũ na 6a le Efaraate yi, á ho jumu vǎ bèra a na à 6a bá-záwa na ló lè le wii hẹ̀enii buee dàń khĩí. ¹³ A ĩ bĩnía le ĩ loń á ĩ mɔ́n cínáwa bùaa tĩn búí à 6a wee lé 6a bùaa bùaa tĩn jini yi. Ba ka lòn béewa. O yà-kéní wee lé o jia be-beenĩ jii yi, ká a búí wee lé o yia na ló mu jumu yi jii yi, ká a yà-kéní wee lé yia na wee fɛɛ há jii-cúa na yí bon jii yi. ¹⁴ Ba lé o *Satāni tonkarowà na wee wé mu yéréké bíowa. Ba à hĩnǎ ò tẹ ho dĩmĩná búenbúen bá-záwa yi á à ve, à 6a buee tá há hĩa lè le Dónbeenĩ, dén na dà mu bío búenbúen, le Dónbeenĩ mu wizon-beenĩ zoñ.

¹⁵ O o Nùhúso bía: «Mi loñ! I buée yòoka mi wán là a kònlo bïo. Yia fánia mí yïo, á wee zï mí sïa fěεε bèra a na ò o yí vará mí bíri i buenlò pãahú à hã nÿio dí, wón òanso òuhú sí.»

¹⁶ Ba cínawa mu von ho ðímíjńá bá-zàwa búenbúen kúaa mín wán ho lahò na 6a le Haamakedon lè mu heberemu yi.

¹⁷ O o hẹ̀nun nii tonkaro kónkúaa mí lánpóhó yi bïo kúaa ho pinpiró yi. A támu búí ló mu bá-zàmu kanmúini yi zoó le *Dónbeení zì-beení yi, á bía pónpón: «Mu wãa vó.» ¹⁸ Ho vïohó òuifkaa á nàmakaa, á ho tá dèkio lè mí pánká. A lá 6a nùpua lénló òii wán buée búe ho pãahú mu yi á ho tá dèkéro mu òan sii ðin yí wó yí mɔn. ¹⁹ A ho ló-beení bénkaa lè hã cúa-tin, á ho ðímíjńá kãna lórá búenbúen fù. Le Dónbeení yí céra ho ló-beení *Babiloona yí día. A ho ðivén na wee zéeni le le Dónbeení sii cá lè mí sòobéε bïo á le kíkãa ho yi á ho òun. ²⁰ Hã kãna na mu òumu kínia yi lè hã búaa búenbúen vúnun, á nùpue yí máa mi. ²¹ Ho vïohó mànàayi-beera tò lion 6a nùpua wán. Le mànàayiire dà-kéni líró dà à yí kiloowa búará-òun làa píruú sii. A 6a nùpua là le Dónbeení le minka lònbee na yú 6a hã mànàayio mu bïo yi. Le lònbee mu òan sii mía.

17

O hãa na sòobaa wee yèε miten bio

¹ Bún món á 6a tonkarowá nùwã hẹ̀nun na buan hã lánpórá ñi-kéni vá buée 6ó mi ò o bía: «Buen le i zéeni bïo á ï ï siinínáa o hãa na sòobaa wee yèε miten dàkhíina òuhú làa fo, yia kará mu òun-beera òii. ² Ho ðímíjńá kãna bá-zàwa wee fé o. Ho ðímíjńá nùpua mún wee fé o làa sòobéε, ó o bïo wee khéeni 6a lòn *ðivén na 6a òun.» ³ A le Dónbeení Háciri pánká kera i wán, ó o tonkaro mu buan mi vannáa le dùure yi. A ï mɔn hãa búí le dùure mu yi ká a kará a yia yà-muhú búí wán. O yia mu òuná lé hã bïo hẹ̀nun á wãa lé hã bïo píruú. O sánia búenbúen vó lè hã yènnáa na wee là le Dónbeení. ⁴ O hãa mu na kará a wán zá le dà-muhú cūcūcūen. O bē-zínia á wó lè ho sánú, lè hã *hue-seni lè mí síiwá na yàwá here. O buan le òuunii dēε na wó lè ho sánú. Le sú lè mu bïo na wee zéeni a yírá-wará là a bá-fénló na ó o wee wé. ⁵ Le yèni búí na kúará sà yi á túara a buure wán, le

«Babiloona BEENÌ,

HÁAWA NA WEE YÈε MITEN LÈ HO ðÍMÍJŃÁ YÍRÁ-WÁRÁ 6AN NU.»

⁶ I mɔn o hãa mu ò o òun le cãni á sù wee khée. Bïa bïo sã le Dónbeení yi, bïa mà ho túia o Yeesu òii lé bán te mí cãni.

Bïo á ï mɔn wo ká, ó o bïo wó mi coon làa sòobéε. ⁷ O o tonkaro mu bía le léε webio nɔn ó o hãa mu bïo wórãa mi coon. O bía: «Bïo ó o hãa mu, là a yia na ó o kará wán bïo karãa á ï ï benka à na foñ. O yia mu lé o yia na òuná lé hã bïo hẹ̀nun, á wãa lé hã bïo píruú. ⁸ O yia mu na fo mɔn á yïo lá wi lua, ká bïo ká wán ó o húrun. O ko ò o vèε lé ho kòhú na nàyiló òii mía yi, à bïo léε yáa búenbúenbúen. Ba nùpua na yènnáa yí túara hàri ho ðímíjńá òuhú búεεñi bïa na yú le mukãni binbirí yènnáa vūahú yi á à mí a ká 6a à wé coon. Ba à wé coon lé bïo ó o yïo lá wi lua, á húrun, á bínia mɔn wán.

⁹ «Ba nùpua ko 6a le mí yiwa hen sese à zúrnáa mu bïowa mu òan kúará. Hã òuná bïo hẹ̀nun wee zéeni hã búaa bïo hẹ̀nun na ó o hãa na bïo bía á kará wán. Hã mún lé 6a bá-zàwa nùwã hẹ̀nun. ¹⁰ Ba bá-zàwa mu tlahú á 6a nùwã hònú bēeni vó. Ká a ñi-kéni wee dí mí bēeni, ká yia so

béeni díró wi làa món. O khii lá le, ó o máa dí le máa mía. ¹¹ Ká a yia na yio lá wi lua ká bío ká wán ó o húrun, wón mí bæere lé 6a bá-zàwa nùwá hētīn níi. O mún ló 6a nùwá hējun tlahú. Wón bío á à yáa búenbúen.

¹² «Hã wãa bío píru na fo mən hñn lé 6a bá-zàwa nùwá píru na đin yí lá mí béeni. Ba à yí ho pánká á à dí le béeni là a yia ho pñn-za dēe cīnū mí dòn yi. ¹³ Ba à wé le jii dà-kéní á à sá à nanáa o yia mu yi lè mí pánká búenbúen. ¹⁴ Ba à fi là a Pioza, ká wón màhá à dān 6a, lé bío ó o wi 6a júnáa búenbúen jùhú wán, á wi 6a bá-zàwa búenbúen jùhú wán. Bĩa ó o von á hueekaa, bĩa siadéro wo yi fára đin, lé bán là a Pioza mu á à páná i fá ho fūhú.»

¹⁵ O tonkaro mu pá bīnía bía bío ká làa mi: «Mu jūn-beera mu na fo mən, bío ó o hãa na wee yēē mítēn kará jii, bñn lé ho đimíjā kãna minka nùpua, hãri 6a wé lùe lēe lùe, hãri 6a bío bioní lēe bioní. ¹⁶ Ká hã wãa bío píru na fo mən là a yia mí bæere bán á à jin o hãa mu. Bío wi o cñn búenbúen 6a à búe jùhú ká 6a à día wo mí kãamáa. Ba à là a taa ká bío ká 6a à cīi. ¹⁷ Mu bon. Le Dónbeení dó bío le le mí i wé wéró 6a sia yi á 6a à wé le jii dà-kéní á à sá à nanáa o yia mu yi lè mí pánká búenbúen fúaa bío le bía à jii sí. ¹⁸ Ká a hãa na fo mən, wón lé ho ló-beeni, hĩa yú ho pánká ho đimíjā kãna bá-zàwa búenbúen wán.»

18

Ho Babiloona lóhó cīló bío

¹ Bñn món á i bīnía mən le Dónbeení tonkaro búi ò o yòó ló wee lii. O yú ho pánká beení á cūkú khon-beeni líi kúaará ho đimíjā kúarãa búenbúen yi. ² O tonkaro mu bía bío ká pñnpñn: «Ho *Babiloona beení bío yáara loo! Ho bío yáara! Ho wãa lé 6a cīnáwa lóhó. Ba cīnáwa lè mí síwá kará ho yi. Ba jínzàwa na yí máa là* na 6a nùpua jina, bán búenbúen wi ho yi. ³ Ho dēera ho đimíjā nùpua búenbúen lè ho bá-fénló lè ho hã-fénló lè mí síwá làa sòobēe lòn đivén na ho juiina làa ba. Ho ka lòn hãa na wee yēē mítēn á ho đimíjā bá-zàwa wee fé. Ba duanlowá wó ho nãfòró bãnsowá mu minka bío na á ho lóhó mu sa sia wee vá yi bío yi.»

⁴ A i bīnía jã támu búi sã ho wáayi à mu bía: «Minén na lé i nīpomu, mi lé ho lóhó mu yi, bera a na à mi níni yí kēri mu bè-kora na ho wee wé yi, à mu bè-sūmáa na à yí ho à yí yí mia. ⁵ Mu bè-sūmáa á à yí ho lé bío mu minka bè-kora na ho wee wé á jã mín wán yòó 6ó le Dónbeení yi, á le yí céra ho yí día. ⁶ Hã wén-kora na ho wó lè 6a nùpua lé hñn bãn sīi à mi mún wé làa ho. Bío á ho wó lé bñn bãn sīi cúa-jun à mi wé làa ho. Ho wén-kora na ka lòn *đivén á ho juiina lè 6a nùpua lé hñn hereló bãn sīi cúa-jun à mi mún juii làa ho. ⁷ Hen na ho búaania mítēn vaá 6ó yi, lè mu minka bè-seni na ho wēera lè mí síi, lé ká síi à mí mún beé lè ho lò à véeni ho yi. Ho wee bío mí yi le mí lé o bēe, le mí yínóí mahãa á mí yi máa vá máa mi húuu. ⁸ Lé bñn nən á wizon-kéní búi ká mu bè-sūmáa á à yí ho. Bñn lé mu húmú, lè le yi vée, lè le hñn-sūmú. Horén mí bæere á à cī ho dšhú yi dúkúdukúdukú. Lé bío ó o Nuhúso Dónbeení na síinia ho jùhú á pánká wi.»

⁹ Mu nònzoñ á ho đimíjā kãna bá-zàwa na lè ho lóhó mu kēra ho bá-fénló lè ho hã-fénló lè mí síwá lè ho minka bè-seni na wēera ho síi yi á à

* **18:2** Ba jínzàwa na yí máa là: Mi loñ ho Lándá zéeniló vuahú (Deutéronome) 14.12-18

mi ho c̄lò yiini. Ká 6a m̄on le á 6a à wá à kùaará ho b̄io yi. ¹⁰ Mu zoñ ká 6a à khèn á à ð̄n lé le z̄ání b̄io wee wé ho yi b̄io yi, ká 6a à b̄io b̄io kà:
«Yéréké loo, yéréké!

Ho *Babiloona beeni na lá yí máa sí yí,
nín-h̄ia n̄úh̄ú ð̄enía sú ho p̄n-za ð̄e yi.»

¹¹ Ba duanlowà búenbúen mún ñ tà le w̄e lòn yúmú wó 6a wán lé b̄io á ȳia wé è yá 6a b̄io á w̄aa mía. ¹² B̄un b̄iowa so lé ho s̄nú, lè ho t̄p̄n, lè h̄a *hue-senì lè mí síwà na yàwá here, lè h̄a p̄nsò-senì bè-poa, lè h̄a p̄nsò-muna na yàwá here lè h̄a s̄iina, lè h̄a búenì b̄ú síwà na yàwá here. Ba mún wee ȳé h̄a donkhue-s̄ia lè mí síwà. H̄a búí wó lè 6a s̄amawá n̄ia, h̄a búí lé h̄a búenì b̄ú síwà na yàwá here, h̄a búí lé ho h̄nló, h̄a búí lé ho t̄p̄n, h̄a búí lé h̄a *hue-senì búí sí. ¹³ Ba mún wee ȳé mu b̄iowa na s̄amu sí á yàwá here. B̄un lé le v̄nd̄e búí donkuua, lè h̄a v̄n-z̄awa búí, lè ho n̄iló na s̄amu sí, lè ho m̄irè. Ba mún wee ȳé ho ð̄v̄n lè ho n̄iló, lè mu ð̄mu lè ho ð̄nló lè mí síwà. Ba mún wee ȳé 6a n̄awa, 6a pia, 6a cúawa lè mí w̄tórówa. Ba mún wee ȳé 6a n̄upua. ¹⁴ Ba wé è wá ká 6a à b̄io b̄io kà: «Mu minka bè-senì na ũ ȳio lá wee lé á yáara wó búenbúen. ũ n̄f̄oró lè ũ semu búenbúen wó. Fo máa b̄nì máa yí mu h̄úu.»

¹⁵ Ba duanlowà na duara ho yi wóráa ho n̄f̄oró ð̄ansowá á à khèn á à ð̄n lé le z̄ání b̄io wee wé ho yi b̄io yi. Ba à tà le w̄e lòn yúmú wó 6a wán ¹⁶ ká 6a à b̄io b̄io kà:
«Yéréké loo, yéréké!

Ho ló-beeni yáara wó!

Ho lá ka lòn h̄aa na wee ñ h̄a p̄nsò-senì bè-poa,
lè h̄a p̄nsò-muna na yàwá here,
á wee z̄í mu b̄iowa na wó lè ho s̄nú,
lè h̄a *hue-senì lè mí síwà na yàwá here.

¹⁷⁻¹⁸ Ho ló-beeni mu n̄f̄oró búenbúen ð̄enía yáara wó ho p̄n-za ð̄e yi.»

H̄a won-beera n̄únása, làa b̄ia wee p̄a h̄a, làa b̄ia wee zo h̄a, làa b̄ia wee yí mí n̄ii ð̄nló mu yámú n̄umu wán, bán búenbúen ká 6a m̄on ho ló-beeni mu c̄lò yiini á 6a à khèn á à ð̄n, á à b̄io b̄io kà p̄np̄n: «Ho ló-beeni mu ð̄an síi lá mía.» ¹⁹ Ba à tà le w̄e á wé è khuii le ð̄nì á à kúee mí wán lòn yúmú wó 6a wán, ká 6a à b̄io b̄io kà p̄np̄n:

«Yéréké loo, yéréké!

Lé ho ló-beeni mu minka n̄f̄oró b̄io yi á h̄a won-beera ð̄ansowá á n̄f̄oró wiráa.

Lé b̄un búenbúen ð̄enía yáara wó ho p̄n-za ð̄e yi.»

²⁰ Minén na wi ho wáayi, mi z̄amaka ho yáaró b̄io yi.

Minén na b̄io s̄a le Dónbeenì yi,

là a Yeesu tonkarowá lè le Dónbeenì n̄i-cúa f̄erowá, minén mún z̄amaka.

Lé b̄io le Dónbeenì síinia ho n̄úh̄ú b̄io ho wó làa mia b̄io yi.

²¹ A ho wáayi tonkaro búí na p̄nká wi w̄aa lá le hue-be-beeni búí á lèeráa dó mu yámú n̄umu yi ò o b̄ia: «Lé ká síi á 6a khíi lèeráa ho ló-beeni *Babiloona lè mí p̄nká cúekúee wán, á n̄upue yère máa b̄nì máa dá ho wán. ²² ũ k̄ncó búawá, lè ũ len-béwá, lè ũ p̄ròp̄i-w̄iwa, lè ũ búaa-w̄iwa á s̄a máa b̄nì máa n̄i h̄úu. ũ n̄ii ton-sáwá á n̄upue yère máa b̄nì máa dá wán. ũ b̄io n̄iló s̄a máa b̄nì máa n̄i. ²³ Khoomu máa b̄nì máa dé foñ. Yaamu máa b̄nì máa ca foñ. B̄un búenbúen á à wé foñ, lé b̄io á ũ duanlowá b̄io wi po ho ð̄m̄iná duanlowá búenbúen. Fo mún kh̄a ho

dímíjǎ nùpua búenbúen vǐinía lè ũ nín-símú wárá. ²⁴ Le Dónbeenǐ jǐ-cúa fεεrowá, làa bía ká na bǐo sǎ le yǐ na 6a 6ó, lè 6a nùpua na 6a 6ó búenbúen, bǔn búenbúen jǎ ho ló-beenǐ mu jǔhǔ yǐ. Lé bǔn te bǐo le Dónbeenǐ á à síiníáa ho jǔhǔ.»

19

¹ Bǔn mǎn, á ĩ jǎ tǎmu búí sǎ ho wáayi lòn zǎamá-kúii na wee bío:

«Mi khòonǐ le Dónbeenǐ.

Lerén lé dǐo wee fení 6a nùpua.

Ho cùkú lè ho pànká á bǐo sǎ wàn Dónbeenǐ yǐ.

² Bǐo le wee fǐ lè le cítii á téréna, mu dǐn ho tǔiá poni wán.

Mu bon, lerén lé dǐo síinía a háa mu na sòobáa wee yèé mítén jǔhǔ,
yǐa wó á ho dímíjǎ nùpua páanía làa wo á yáararáa 6a.

Le Dónbeenǐ ton-sáwá na húmú bǐo ló a níi yǐ á le dù yúaa.»

³ Mu tǎmu pá bǐnía bía:

«Mi khòonǐ le Dónbeenǐ!

Ho ló-beenǐ mu cǐló dǔhǔ máa hí máa mi.

Ho yǐinǐ á à lé fεεε há lúlúio na jǐi mǐa yǐ!»

⁴ A 6a nǐ-kǐa 6óní làa nùwá náa, lè 6a bùaa bùaa náa á líí 6úra le Dónbeenǐ na kará mí bá-zàmu kanmúinǐ wán yahó, à 6a wee bío:

«*Amiina! Mi khòonǐ le Dónbeenǐ!»

O Pioza yaamu sǎnú dǐrǐo bǐo

⁵ A ĩ jǎ tǎmu búí sǎ lè mu bá-zàmu kanmúinǐ cǎn à mu bía:

«Minén na lé le Dónbeenǐ ton-sáwá na wee kǎnbi le,
bǐa bǐo jǔhǔ wi làa bǐa bǐo jǔhǔ mǐa, mi khòonǐ wàn Dónbeenǐ.»

⁶ A ĩ bǐnía jǎ tǎmu búí sǎ ho wáayi lòn zǎamá-kúii tǎmu. Mu sǎ jǎ lòn jǔn-beenǐ vǎnáló, mu sǎ jǎ lòn viohó na nà lè mí pànká bǐo síi, á bǐa bǐo ká:

«Mi khòonǐ le Dónbeenǐ

lé bǐo á wa Nǔhǔso Dónbeenǐ na dà mu bǐo búenbúen á wi mí béenǐ yǐ.

⁷ Mi le wa sía wa, mi wa zǎmaka, mi wa dé ho cùkú le yǐ,

lé bǐo ó o Pioza yaamu sǎnú dǐrǐo á dǎn.

Bàn fúaalè wón wíokaa mítén wó.

⁸ Le Dónbeenǐ nǎn há sí-zǐnia bè-senǐ bè-poa pǔiapǔia wo yǐ.»

Hǎn sí-poa so bǐo wee zéeni bǐo téréna na á bǐa bǐo sǎ le Dónbeenǐ yǐ wó.

⁹ A le Dónbeenǐ tonkaro wáa bía nǎn mǐi: «Túa bǐo ká: Bǐa 6a von o Pioza yaamu sǎnú dǐinǐ 6èntǐn júná sí.» O o bǐnía bía: «Bǐo bǐa lé le Dónbeenǐ tǔiá na á le mà.» ¹⁰ A ĩ wáa líí 6úra a tá le ĩ 6úaaní a, ká a màhá bǐa nǎn mǐi: «Ébé! Yǐ wé bǔn. Inén wee sǎ le Dónbeenǐ tonló lè ũnén lè mǎn zǎwa lè mǎn hǐnǐ bǐo síi, minén na bǐo ho tǔiá poni na ó o Yeesu zéenia yǐ. Le Dónbeenǐ lé dǐo à ũ 6úaaní. Mu bon, ho tǔiá poni na ó o Yeesu zéenia, lé hón á le Dónbeenǐ jǐ-cúa fεεrowá jǐ-cúa fǎrá wán.»

Bǐo á yǐa yòora a cón-poni á à wé

¹¹ A ĩ bǐnía le ĩ loǐ, á ĩ mǎn à ho wáayi jǐi héra. A ĩ le ĩ loǐ à lée cón-poni na. Yǐa yòora a yèni 6a le «Yǐa láayi wi á lé ho tǔiá poni 6ànso.» O wee síinǐ 6a nùpua júná, à tá há hǐa làa bǐo téréna. ¹² O yǐo ka lòn dǎhǔ denle. Mu bá-zàmu khǎnlúe-záwa cǐrèε á 6úra a jǔhǔ yǐ. Yèni búí á túara a wán. Nùpue yǐ zǔ le ká mu yǐnǎí orén mí dòn. ¹³ O kánbun na ó o zǎ á zǐra le cǎni yǐ. O yèni búí 6a le «Dónbeenǐ bǐonǐ.»

¹⁴ Ba hìn-táwá na ló ho wáayi á yòora 6a cón-poa bò a yi. Ba zǎ hǎ sí-poa bè-senì púiapúia. ¹⁵ Khà-tóní yara ñunso na ñia wi á wee lé o ñii yi. Hón khà-tóní so lé hǎa ó o ò firáa lè ho ñímíñá kǎna nùpua, á à dàñ 6a. O o ò sùwaní mí pánká 6a wán làa sòobéé. O ò fi 6a làa bío 6a wee firáa ho Erezén bia à ñaa bío sii, à zéenináa le Dónbeení na dà mu bío búenbúen sí-čílè. ¹⁶ Bío ká lé bío túara a kánfun là a buzòohú wán:

«BÁ-ZÁWA BÚENBÚEN BÉÉ, NÚNÁSA BÚENBÚEN NÚHÚSO.»

¹⁷ A ñ bíníá le ñ loñ, á ñ mǎn le Dónbeení tonkaro búí ò o zoó ñin le wii yi, á wee bío bío ká pǎnpǎn lè 6a ñinzàwa na wee khíi yòo dée firicíríi ho wáayi: «Mi 6uee kúee mín wán à mi dí ho sǎnú, hǎa le Dónbeení wíokaa bío. ¹⁸ Bia búenbúen na húrun á mi 6uee dí sǎnía: Ba bá-zàwa, 6a dásiwá ñúnása, 6a cuawa làa bia wee yòo 6a, 6a nùpua na wi mítén lè 6a wobáani, bia bío ñúhú mía làa bia bío ñúhú wi.»

¹⁹ A ñ bíníá le ñ loñ á ñ mǎn o yía, lè ho ñímíñá bá-zàwa lè mí hìn-táwá, à 6a kúaa mín wán à firáa làa yía yòora a cón-poni lè mí hìn-táwá. ²⁰ A 6a wíira a yía mu, á wíira yía fɛera hǎ ñi-cúa na yí bon na wó mu yéréké bíowa o yía mu yahó. O wó ká sii á khàráa 6a nùpua víníá, bán na ó o yía mu fiminí bò wán, bán na búaanía o kansí. O yía mu là a ñi-cúa fero mu á 6a kúaa ho kíribí dá-be-beení yi lè mí yèn-vèení. ²¹ O o yía mu hìn-táwá na ká bán á yía yòora a cón-poni bó lè ho khà-tóní na wee lé o ñii yi, á 6a ñinzàwa búenbúen 6ueé dú 6a sǎnía, á sù.

20

Bio wó hǎ lúluio khíá-pírú pǎahú

¹ A ñ bíníá le ñ loñ á ñ mǎn le Dónbeení tonkaro ò o ló ho wáayi wee lii. O buan ho kǎhú na ñayiló ñii mía 6àn zūañii won-za, á buan ho zúakùarí na búaa. ² O tonkaro mu wíira a ñia be-beení. O ñia mu lé o háa na wi bín háani. Ba wee ve o làa Ní-bakálo táa Satāni. O wíira a can lè ho zúakùarí ò o mía dá hǎ lúluio khíá-pírú. ³ O can wo lío dó ho kǎhú na ñayiló ñii mía yi, á dó ñii, á bò le Dónbeení fiminí wán. O wó bín bèra a na, ò o wǎa yí bíní yí dàñ khà 6a nùpua víní ká hǎ lúluio khíá-pírú mu yí khíina. Ká hín khíi khíina, ó o ko ò o lén léee fee díá o ò wé ho pǎn-za dèe.

⁴ A ñ bíníá le ñ loñ á ñ mǎn bá-zàmu kanmúini. Bia kará hǎ wán á le béení díro pánká nǎn yi. I mún mǎn bia 6a kúiora ñúná mànákáwa. Ba kúiora 6a ñúná lé bío 6a zéenia ho túiá na ó o Yeesu mà, á buera le Dónbeení bíoni. Bán yí búaanía o yía, á yí búaanía o kansí. O fiminí mún mía 6a buráa lè 6a níní wán. Ba vèera á à pǎani ñ dí le béení làa yía le Dónbeení mǎn léra á à dá hǎ lúluio khíá-pírú. ⁵ Bín lé ho nín-yání vèeró. Ba ñi-hía na ká bán máa vèe ká hǎ lúluio khíá-pírú ñii á yí sú. ⁶ Bia nín-yání vèera bán ñúná sí, 6a bío sǎ le Dónbeení yi. Mu cúa-ñun níi húmú máa yí pánká bán wán. Ba à wé le Dónbeení làa yía le mǎn léra yankarowá. Ba à dí le béení làa wo á à dá hǎ lúluio khíá-pírú.

O Satāni bío yáara

⁷ Ká hǎ lúluio khíá-pírú mu khíina, á 6a à lén o Satāni á léee fee á à díá ⁸ ó o ñin ñ híní wé è khà ho ñímíñá kǎna búenbúen nùpua á à víní. Hón kǎna so 6a wee ve làa Kooki làa Makooki* O o ò ve 6a à kúee mín wán hǎ hǎ táró bío yi. Ba à wé boo lòn yámú ñumu ñii hònlè bia bío sii. ⁹ I mǎn 6a

* **20:8** Kooki làa Makooki: Hǎ bío wee zéeni bíá lé le Dónbeení zúkúsa bío ho pǎahú vaa véení. Lori Ezekiyéle vuaht 38-39

à 6a ló ho ðímíjá kùaràa búenbúen yi jàana lua á 6ueé dó kńía ho lóhó na le Dónbeení wa làa sòobéé yi, hĩa le nípomu wi yi. Ká dǎhǎ búí màhǎ ló ho wáayi á líí 6ó 6a jǎhǎ. ¹⁰ O Satāni na lá wee khǎ 6a vǐnǐ wón 6a wǐira dó ho kíribǐ dǎ-be-beenǐ yi, hen na á 6a kúaa o yǐa làa yǐa fεera hǎ jǐ-cúa na yǐ bon yi. Ba lò á à be bǐn fεεε le wisoni lè ho tǐnǎahǔ hǎ lúlúio na jǐi mía yi.

Le Dónbeení cítio ho ðímíjá nùpua búenbúen

¹¹ A ĩ bǐnǐa le ĩ loń á ĩ mǎn bá-zǎmu kanmúí-beenǐ dǎ-poni làa yǐa kará le wǎn. Ho tá lè ho wáayi jǐuuna vǐnun o yahó, á máa bǐnǐ máa mi. ¹² A ĩ bǐnǐa le ĩ loń á ĩ mǎn 6a nǐ-hía, bǐa bǐo jǐhǔ wi làa bǐa bǐo jǐhǔ mía, à 6a ðǐn mu bá-zǎmu kanmúíni mu yahó. O o búí hénkaa hǎ vǐnna na 6a nùpua bè-wénia túara yi. O o búí mún lá ho vǐahǔ búí héra. Hón á bǐa yú le mukǎnǐ binbirǐ yènnǎa túara yi. A le Dónbeenǐ fǎ le cítii 6a nǐ-hía wǎn á héhaa lè 6a bè-wénia na túara hǎ vǐnna mu yi. ¹³ Bǐa húrun mu jǐumu yi céra á mu jǐumu día á 6a ló. Hǎrǐ mu húmú lè ho nǐ-hǎnbó-lóhó á día mí nǐ-hía á 6a ló. A le Dónbeenǐ cítio 6a nǐ-hía búenbúen á héhaa làa bǐo 6a nǐ-kénǐ kénǐ wó. ¹⁴ A mu húmú lè ho nǐ-hǎnbó-lóhó á 6a dóra kúaa ho dǎ-be-beenǐ yi. Hón dǎ-be-beenǐ so lé mu húmú cúa-jun níi. ¹⁵ Nùpue léé nùpue na yèni mía ho vǐahǔ na á bǐa yú le mukǎnǐ binbirǐ yènnǎa túara yi, bán búenbúen 6a mún dóra kúaa ho dǎ-be-beenǐ mu yi.

21

Ho wáayi fǐnle lè ho tá fǐnle

¹ A ĩ bǐnǐa le ĩ loń á ĩ mǎn ho wáayi fǐnle lè ho tá fǐnle. Ho wáayi lè ho tá na lá wi lè ho yahó á jǐuuna vǐnun. Mu yámú jǐumu wǎa mía. ² A ĩ mǎn ho Zeruzaleemu lóhó dǎ-fǐnle, hĩa bǐo sǎ le Dónbeenǐ yi. Ho ló ho wáayi le Dónbeenǐ cǎn wee lii. Ho se làa sòobéé lòn hǎ-fla na wíokaa mítén mí yaamu bǐo yi. ³ A mu tǎn-beenǐ búí sǎ jǎ lè mu bá-zǎmu kanmúíni cǎn á bǐa: «Mí loń, bǐo kǎ wǎn á le Dónbeenǐ páania kará lè 6a nùpua. Le páania kará làa ba, á 6a lé le nípomu. Le Dónbeenǐ mí beere wi làa ba. ⁴ Le sùukaa 6a yèn-caa búenbúen. Mu húmú lè le yi véε lè le wéε, lè le lònbee á wǎa wó, lé bǐo á mu bè-kǐa búenbúen wó.»

⁵ A yǐa kará mu bá-zǎmu kanmúíni wǎn wǎa bǐa: «Mí loń, ĩ wó mu bǐo búenbúen lè mu bè-fla.» O bǐa: «Túa bǐo á ĩ bǐa, lé bǐo hǎ bǐonǐ mu lé ho túiá poni á láayi wi.»

⁶ O o bǐnǐa bǐa: «Mu jǐi wǎa sú. Lé ínén á 6úa mu bǐo búenbúen jǐhǔ, á lé ínén mún ñ véeni mu bǐo búenbúen. I lé mu bǐo búenbúen jǐhǔ búεnǐi, á mún ñ mu véenǐi. Yǐa le jǐ-hǎnǐ dǎ, á mu jǐumu na wee lé le mukǎnǐ binbirǐ jun-dǎnǐ yi á ínén ñ na 6ǎnso yi làa kǎamáa ó o ò jǐu. ⁷ Bǐn búenbúen lé hǎ kǐa na bǐo á à sǐ yǐa fá ho fǐuhǔ yi. A ĩ wǎa à wé 6ǎnso 6ǎn Dónbeenǐ, á 6ǎnso wǎa à wé ĩ za. ⁸ Ká 6a zǎnlowà, làa bǐa pá le Dónbeenǐ bǐo, lè hǎ yǐrǎ-wǎrá wérowà, lè 6a nǐ-6úéwá, làa bǐa wee wé ho hǎ-fénló lè ho bá-fénló lè mí sǐiwà, lè 6a nǐ-cǐwa, lè 6a wǎn-hǎwà, lè 6a sabǐn-fǐaalowa, bán búenbúen á à kúee ho kíribǐ dǎ-be-beenǐ yi á bǐn 6èn ñ wé bán bǐo na sǎ 6a yi. Bǐn lé mu húmú cúa-jun níi.»

Ho Zeruzaleemu lóhó dǎ-fǐnle

⁹ A le Dónbeenǐ tonkarowà nùwǎ hẹjǐun na 6uan hǎ lánpóra bǐo hẹjǐun na mu bè-súmáa wi yi nǐ-kénǐ á 6ueé bǐa nǎn mi: «Buen le ĩ zéeni a Pioza 6ǎn hǎ-fla làa fo.»

¹⁰ A le Dónbeení Hácírí pànká kera í wán ó o tonkaro mu lá mi yòoraráa le búee búí na bùaa á dñn làa sòobéé wán. O zéenia ho Zeruzalεεmu lóhó na bío sá le Dónbeení yi làa mi ká ho ló ho wáayi le Dónbeení cón wee lii. ¹¹ Ho lóhó mu wee juíika kúiakúia lè le hue-sení na yàwá here na 6a le zasipu bío síi. Ho wee ce wéréwéré lòn máká dũuhũ. Bío ho wee juíikaràa wee zéeni le Dónbeení cùkú. ¹² Ho lóhó mu dándá na bánbáa ho á bùaa, á mún dñn. Hã zũajiní na wi ho dándá mu yi á lée píru jũn. A hã lè mí dà-kéní kéní á le Dónbeení tonkarowà nĩ-kéní kéní pan yi. O o *Isirayεεle zĩ-júná píru jũn yènnáa túara hã zũajiní mu mí dà-kéní kéní wán. ¹³ Hã zũajiní bío tĩn wi lè le wii hènii, bío tĩn wi lè le wii hènii 6àn nín-tĩnĩ, bío tĩn wi lè le wii hènii 6àn nín-káahó, ká hã bío tĩn wi lè le wii tènii. ¹⁴ Ho dándá mu jũhũ bàrà hã hue-be-beera píru jũn wán. O Pioza tonkarowà píru jũn yènnáa túara hã hue-be-beera mu dà-kéní kéní wán.

¹⁵ O o tonkaro mu na wee bío làa mi á 6uan le dèε búí na wee m̀nzá lè mu bío. Le wó lè ho sánú. Dén lé ðio ó o ò m̀nzá lè ho lóhó, lè ho zũajiní, lè ho dándá. ¹⁶ Ho lóhó mu sáa lée bío náa, á màa mín. O o tonkaro mu wáa m̀nzáa ho lóhó mu á ho yú mu bío m̀nzánii cúa-muaaseé píru jũn na à yí hã kilomεeterewa muaaseé jũn làa khiá-náa síi. Ho dāamu á mún màa mín lè ho sání dà-kéní tóntómú. ¹⁷ O mún m̀nzáa ho lóhó mu dándá làa bío 6a nùpua wee m̀nzá lè mu bío á ho yú nín-kókóni cúa-búará-hèjũn làa bío náa. ¹⁸ Ho dándá mu son lè hã *hue-sení búí na 6a le zasipu. Ho lóhó mí bεεre hón son lè ho sánú binbirí, á wee ce wéréwéré lòn máká dũuhũ. ¹⁹ Hã hue-be-beera píru jũn na ho dándá jũhũ bàrà wán á donkhueékaa lè hã hue-sení píru jũn.

Le nín-yání hue-be-beeni á donkhueéra lè le hue-sení na 6a le zasipu.

Le jũn níi donkhueéra lè le hue-sení na 6a le safiire.

Le tĩn níi donkhueéra làa ðio 6a le kaliseduana.

Le náa níi donkhueéra làa ðio 6a le emeroode.

²⁰ Le hónú níi donkhueéra làa ðio 6a le saaduana.

Le hẽzĩn níi donkhueéra làa ðio 6a le koronaliina.

Le hẽjũn níi donkhueéra làa ðio 6a le korisoliite.

Le hẽtĩn níi donkhueéra làa ðio 6a le beeriile.

Le dènú níi donkhueéra làa ðio 6a le topaaze.

Le píru níi donkhueéra làa ðio 6a le korizoparaze.

Le píru dòn níi donkhueéra làa ðio 6a le turikuaaze.

Le píru jũn níi donkhueéra làa ðio 6a le amitisiite.

²¹ Hã zũajiní píru jũn na lénkaa ho lóhó mu dándá yi wonna lè mí dà-kéní kéní á wó lè hã hue-poa búí síi bè-sení dà-kéní kéní na yàwá here. Ho lóhó mu wá-beeni hón wó lè ho sánú, á wee ce wéréwéré lòn máká dũuhũ.

²² Ho lóhó mu á í yí m̀n *Dónbeení zĩ-beeni yi. Ho màkóo mía le yi, lé bío ó o Nũhũso Dónbeení na dà mu bío búenbúen là a Pioza lé bán mí bεεre á wi bĩn. ²³ Ho lóhó mu màkóo mía le wii lè ho píihũ khoomu yi. Le Dónbeení cùkú ka lòn khon-be-beeni á dó ho wán. O o Pioza mún dó mí khoomu ho wán. ²⁴ Lé bũn khoomu so á ho ðimíjána kána nùpua á à keń yi. A ho ðimíjána bá-zàwa á à 6ua mí níi bío ò buennáa ho yi. ²⁵ Ho lóhó mu dándá zũajiní á máa bĩnĩ máa pe le wisoni yi. Mu bon. Hã máa bĩnĩ máa pe, lé bío á tá máa bĩnĩ máa hí. ²⁶ Ho ðimíjána cùkú lè ho bè-sení búenbúen á 6a wé è 6ua à buennáa ho lóhó mu yi. ²⁷ Bío na yí máa ce le Dónbeení yahó máa zo ho lóhó mu hũúu. Hã yírá-wará wérowà lè 6a sabĩn-fũaalowa mún máa zo ho lóhó mu hũúu. Bĩa yènnáa túara bia yú

le mukāni binbirì yènnáa vūahū yi, hĩa ó o Pioza te, lé bán mí dòn zoó keeni ho lóhó mu yi.

22

¹ O o tonkaro mu zéenia ho muhū búu làa mi. Ho jummu wee na le mukāni binbirì 6a nupua yi. Mu wee juuika lòn máká dūuhū. Mu wee lé le Dónbeenì là a Pioza bá-zàmu kanmúinì cón, ² à vāná ho lóhó mu wā-beenì sīi yi. A le vīndèe na wee na le mukāni binbirì á wi ho muhū mu sǎa mí bio jun yi. Le wee ha hǎ cúa-pírú jun le lúlúure yi. Pīhū lée pīhū à le ha. Le bán vōnna lé le tīni á ho dīmíjǎ kǎna nupua wee vānì lè mítén. ³ Bío búu na le Dónbeenì dǎnkánia á máa bīnì máa kei ho lóhó mu yi. Le Dónbeenì là a Pioza bá-zàmu kanmúinì wi ho yi, á le Dónbeenì ton-sáwá wé è búaanì le Dónbeenì. ⁴ Ba à mi le Dónbeenì yahó, le yèni á à túa 6a búráa wán. ⁵ Ho tá máa bīnì máa hí. Nupua makóo máa bīnì máa kei fntǎnì làa wii khoomu yi, lé bio ó o Nuhúso Dónbeenì á à dé mí khoomu 6a wán. Ba à dí le béenì fèe hǎ lúlúio na jii mía.

O Yeesu le hen làa ctinú ká mí ì bīnì ì buen

⁶ Būn mǎn, ó o tonkaro mu bīnia bía nǎn mīi: «Hǎ bioní na fo jǎ lé ho túiá poni á láayi wi. O Nuhúso Dónbeenì lé yia wee dé mí Hácirí mí ji-cúa fèerowá yi. Orén lé yia tonkaa mí tonkaro ò o buee zéeni bio á à wé hen làa ctinú lè mí ton-sáwá.»

⁷ O Yeesu bía: «Loí, í ì bīnì ì buen hen làa ctinú. Yia wee tà bè le Dónbeenì ji-cúa na fèera ho vūahū na kǎ yi bèntīn jūhū sī.»

⁸ Lé ínén Zǎn á mǎn mu biowa mu, á jǎ bio bía búenbúen. Bío á í mǎn mu á jǎ mu wó, á í lí búrá o wáyai tonkaro mu tá le í búaanì a. ⁹ Ká a màhǎ bía nǎn mīi: «Ébé! Yí wé būn. Inén wee sǎ le Dónbeenì tonló lè únén lè mīn zǎwá lè mīn hīnni bío sīi, mīnén na lé le *Dónbeenì ji-cúa fèerowá làa bía wee tà bè ho vūahū na kǎ bioní yi. Le Dónbeenì lé dío à ù búaanì.»

¹⁰ O o pá bīnia bía: «Hǎ ji-cúa na fèera ho vūahū na kǎ yi á ù yí bua ù dòn. Mu bon, bío hǎ zéenia wéró á sùarǎa. ¹¹ Yia yí téréna, à wón wé wé bio yí téréna. Yia yí máa ce le Dónbeenì yahó, à wón wé wé bio yí máa ce le Dónbeenì yahó. Yia téréna, à wón wé wé bio téréna. Yia bío sǎ le Dónbeenì yi, à wón wé wé bio sí le Dónbeenì yi.»

¹² O Yeesu bīnia bía: «Loí, í ì bīnì ì buen hen làa ctinú. Bía wó se làa bía yí wó yí se lè mí nǐ-kénì kénì á í buan bío na ko làa ba wà buee na yi.

¹³ Lé ínén á búu mu bío búenbúen jūhū, á lé ínén mún ñ véenì mu bío búenbúen. Í lé mu bío búenbúen jūhū búeenii, á mún lé mu véenii.

¹⁴ «Bia seera mí sí-zǎnia á hǎ wee ce wéréwéré bán júná sī. Ba à dǎn ñ zo ho lóhó mu yí á zoó dí le vīndèe na wee na le mukāni binbirì bia. ¹⁵ Ká bía lé 6a booní* lè 6a nǐ-clwa, làa bía wee wé ho hǎ-fénló lè ho bá-fénló lè mí síwá, lè 6a nǐ-búewá, lè 6a wǎn-hǎwá, làa bía wa hǎ sabioní, bán búenbúen á à kei ho khūhū.

¹⁶ «Inén Yeesu lé mí tonkaa í tonkaro na ló ho wáyai ò o buee zéeni mu biowa mu bío lè mīnén kèrètíewa mi kuio yi. Í lé o bée *Daviide mǎnmǎnii, í ka lòn tá-tía mǎnàayire† na wee juuika.»

¹⁷ Le Dónbeenì Hácirí là a hǎ-fla páania wee bio le: «Buen.» Bía búenbúen jǎ bio bía à bán mún bio le: «Buen.» Bía le ju-hǎnì dà, à bán

* **22:15** Ba booní: Ba zúifwà cón á 6a booní bio wee zéeni 6a nupua na yí máa ce le Dónbeenì yahó. † **22:16** Tá-tía mǎnàayire: Mí lorí 2.26-28

ɓuen. Bía wi à ɓa ɲu mu ɲumu na wee na le mukāñi binbirī à ɓa ɓuee ɲu mu làa kǎamáa.

¹⁸ Minén ɓúenɓúen na wee ɲí le Dónbeenī ɲi-cúa na fɛera ho vūahú na kà yi á ínén Zān wee mī ɓío kà làa sòobéé á à na yi: Hen ká nùpue bò ɓío ho vūahú mu ɲi-cúa na fɛera wán, á le Dónbeenī ì wé á mu bè-sūmáa na ɓío bía ho vūahú mu yi á à yí ɓànsò. ¹⁹ Ká yía ɓèn mún léra ɓío ɓúí ho vūahú mu ɲi-cúa na fɛera yi, á le Dónbeenī á à lén ɓànsò ní le vīndèe na wee na le mukāñi binbirī bia dīnīi, lè ho lóhó mu zoró yi, làa ɓío mu zéeníanáa ho vūahú mu yi.

²⁰ Á yía na zéenía ɓío bía ho vūahú na kà yi ɓío wee ɓío ɓío kà: «Hen làa cīnú ká í ɓíní ì ɓuen lée kǎnkǎn.»

«*Amiina! Núhúso Yeesu, ɓuen!»

²¹ Le o Núhúso Yeesu wé mí sǎamu lè ɓa ɓúenɓúen.